Hɨm Yaaim Me God

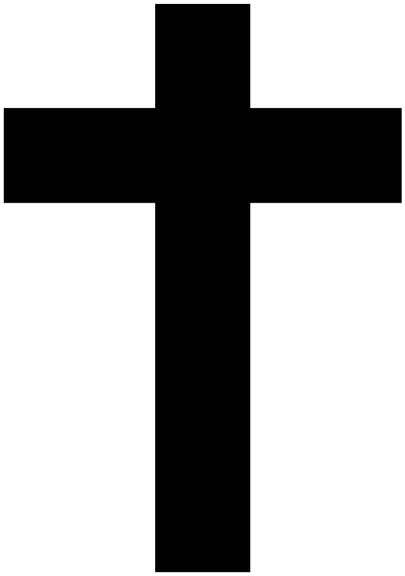

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Hɨm Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU 1
MAK 67
LUK 104
JON 168
APOSEL 213
ROM 273
1 KORIN 304
2 KORIN 337
GALASIA 358
EFESAS 370
FILIPAI 380
KOLOSI 387
1 TESALONAIKA 394
2 TESALONAIKA 400
1 TIMOTI 404
2 TIMOTI 413
TAITAS 419
FAILIMON 423
HIBRU 425
JEMS 451
1 PITA 459
2 PITA 467
1 JON 472
2 JON 479
3 JON 480
JUT 481
REVELESEN 484
XXA 518
Read the New Testament520
List 526

Hɨm Yaaim Me Krais Matyu Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨr mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Jisas *1:1-17*
Hɨm me Maria wine Jisas *1:18–2:23*
Hɨm me Jon Baptais *3:1-12*
Jon Baptais kɨkɨr Jisas *3:13-17*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-11*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:12–18:35*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *19:1–25:46*
Mɨt nenep Jisas kaa *26:1–27:66*
Jisas pɨke kekrit maain mɨt nɨrek *28:1-20*

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas

(Lu 3:23-38)

1 *Menmen im hi hewisɨm hɨram niuk me maamrer yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Jisas Krais, kerek hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit, hɨrak nepenyek hak ke maam nɨpu kaiu Ebraham.
2 Ebraham kine Aisak.
Aisak kine Jekop.
Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer nɨrak, kikrek tɨrak.
3 *Juda kɨwaai ketike Tema hɨre wine Peres ketike Sara.
Peres kine Hesron.
Hesron kine Ram.
4 Ram kine Aminadap.
Aminadap kine Nason.
Nason kine Salmon.
5 *Salmon keit Rehap hɨre wine nɨkan kɨre Boas.
Boas hɨrak keit Rut hɨre wine nɨkan kɨre Obet.
Obet kine Jesi.
6 *Jesi kine Devit hɨrak mɨtɨk iuwe king.
Devit kine Solomon. Nɨpaa Solomon miye pɨrak hɨre mɨte pe mɨtɨk Yuraia. Yuraia epei kaa, Devit ketɨwe hɨre mɨte pɨrak.
7 *Solomon kine Riaboam.
Riaboam kine Abaisa.
Abaisa kine Esa.
8 Esa kine Jihosafat.
Jihosafat kine Joram.
Joram kine Usaia.
9 Usaia kine Jotam.
Jotam kine Ehas.
Ehas kine Hesekaia.
10 Hesekaia kine Manasa.
Manasa kine Emos.
Emos kine Josaia.
11 *Josaia kine Jekonaia ketike kikrek nɨrak. Me wɨ im, mɨt ne Bebilon netike mɨt ne Isrel nenepan, hɨr neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr.
12 *Hɨr nari mɨt ne Isrel nen wit kɨr eik, Jekonaia kine Sialtiel.
Siatiel kine Serababel.
13 Serababel kine Abaiat.
Abaiat kine Elaiakim.
Elaiakim kine Eso.
14 Eso kine Sedok.
Sedok kine Ekim.
Ekim kine Elaiat.
15 Elaiat kine Eliesa.
Eliesa kine Matan.
Matan kine Jekop.
16 Jekop kine Josep, mɨtɨk kerek keit mɨte Maria kerek wine mɨtɨk Jisas, kerek mɨt nenewek Mɨtɨk Iuwe ek Krais.
17 Nɨpaa wɨ Ebraham kepu ere mɨte wine Devit, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ Devit kepu ere mɨte wine Jekonaia, wɨ kerek mɨt ne Bebilon neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ im ere Maria wine Jisas kerek God kehimɨtanek hɨrak kɨkaap haiu mɨt kaktaihis, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14).

Hɨm me Maria hɨre wine Jisas

(Lu 2:1-7)

18 *Menmen im hɨram hɨm me Jisas Krais miye pɨrak winaak ek. Jisas miye pɨrak Maria ap wetike

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11 * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5** Rut 4:13-17 * **1:6** 2Sml 12:24 * **1:7** 1Kro 3:10-16 * **1:11** 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * **1:12** Esr 3:2 * **1:18** Lu 1:27, 35

Josep neitan wen au. Hɨr nehimɨteni weinɨm te hɨre wertei hɨre nepei wepɨtu wentar God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerep kewis nɨkan kekre tu kɨre te hɨre wawinaak.
19 Hɨre wawine nɨkan te mɨtɨk kɨre Josep han kitet hɨrak ap kɨwaai ketikerep te hɨre wepɨtu. Hɨrak mɨtɨk yaaik ap hanhan kakwepyapɨr hɨrak han kitet hɨre wɨrɨak enum kaknipiye yɨnk enuk te hɨrak kare kakɨpakɨnep kaksiuwerep wauno.
20 Josep han kitet mɨte pɨrak Maria kerek epei wetu, te hɨrak kɨwaai kɨtyak te mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan ketpɨwek, "Ti nepenyek hak ke maam nɨpu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiyɨtan eiyɨntar nɨkan kekre tu ke mɨte pit God Hɨmɨn Yaaik kewisɨk kekrerep hɨre wepɨtu.
21 *Hɨre sip newenep wawine nɨkan te ti ewis niuk mɨrak Jisas entar hɨrak kakɨkaap mɨt nɨrak ne Isrel, hɨrak kakɨsak menmen mɨr enum."
22 Menmen im mamnen mamises hɨm kerek nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt profet em. Hɨram matɨp mar im:
23 *"Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau im em. Maain mɨte nɨhan wawɨtu wawine nɨkan te mɨt nanɨnewek niuk mɨrak Emanyuel." Haiu meweikɨn niuk mɨrak men hɨm maiu haiu matɨp, 'God kau ketikewai.'
24 Wanewik epei au, Josep kekrit hɨrak kises menmen kerek mɨtɨk ensel nepei ketpɨwek hɨrak kɨwaai kɨtyak kɨrem, te hɨrak keit Maria hɨr neitan.
25 *Hɨr neitan te hɨrak ketikerep nɨran au ere hɨre sip newenep hɨre wine nɨkan. Hɨre winaak epei au, Josep hɨrak kewis niuk mɨrak Jisas.

2

Mɨtɨkɨt wikak te wit hak tertei iuwe hɨrakɨt tan tatɨr Jisas

1 Jisas miye pɨrak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain kike mɨtɨkɨt hakɨt tɨr saur metike hɨr, wit kɨrakɨt keit yanɨmɨn kerek wepni kokai kan, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨrakɨt ten tiun wit Jerusalem, hɨrakɨt titehi mɨt tar ik:
2 *"Nɨkan kike kerek miye winaak maain hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe King kakinɨn naanmampre mɨt ne Isrel, hɨrak keik? Haiu mɨr saur kɨrak kerek keteiknai miye wine mɨtɨk maain hɨrak kakre Iuwe. Hɨram mɨr meke wepni kokai kan, te haiu man mamwenɨpi niuk mɨrak."
3 Mɨtɨk iuwe King Herot hɨrak kemtau hɨm kerek mɨte wine nɨkan, hɨrak han enuk kentar hɨrak han kitet maain hɨrak kakɨkrehɨr kɨrak. Mɨt yapɨrwe ne wit Jerusalem hɨr nepɨrpɨr nɨnapen nentar Herot hɨrak han enuk.
4 Mɨtɨk Herot kenɨne mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne Skraip kerek nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kitorhi, "Mɨt profet natɨp mɨte wawine Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen hɨre wawinaak wawɨt nein?"
5 Hɨr mɨt newenhi netpɨwek, "Hɨre wawinaak kakɨt wit Betlehem ke provins Judia kentar im em nɨpaa mɨtɨk profet Maika kewis hɨm me God mau tɨwei mar im:
6 *'Yi mɨt ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel. Yi yɨre iuwe yentar maain mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt, hɨrak kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn naanmampre mɨt nai ne Isrel.' "
7 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk Herot kenɨne mɨtɨkɨt kerek tɨr saur hɨrak kɨsawɨn kitɨwekɨthi me wɨ marmenum te hɨrakɨt tɨr saur kerekek kɨr keteikɨn mɨte wine nɨkan kerek maain hɨrak mɨtɨk iuwe.
8 Epei au, hɨrak keriuwetet ten Betlehem hɨrak ketpɨwekɨt kar ik, "Yi eino eiyɨn eiyɨneitnɨwek ere yi einapɨnek, te yi pɨke einen eiyɨtpo te hi anen awen ninɨp ewenɨpi niuk mɨrak."
9 Hɨrakɨt temtau hɨm me Herot epei werek, te hɨrakɨt ten. Te saur

* **1:21** Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * **1:23** Ais 7:14 * **1:25** Lu 2:21 * **2:2** Nam 24:17 * **2:6** Mai 5:2; Jo 7:42

kerek nɨpaa hɨrakɨt tɨrek hɨrak kɨr kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak kɨwaairi en.
10 Hɨrakɨt tɨr saur (o hɨr) kau kentar wit te hɨrakɨt han yaaik iuwe.
11 *Hɨrakɨt tɨnɨk ten wɨnak nɨmɨn ein tɨr nɨkan Jisas ketike miye pɨrak Maria. Epei au, hɨrakɨt tewen ninɨp tine han kɨrakɨt yaaik teriuwerek tatɨp hɨrak nɨkan yaaik. Epei au, hɨrakɨt tewep tanɨk mɨrakɨt tewetɨwek menmen weinɨm. Hɨrakɨt tewetɨwek menmen yaaim gol, metike frankinsens (hɨram menmen mɨre smok smel), hɨram metike mir (hɨram menmen mɨnɨn yaaim mɨre yeirep, semi o kɨpna).
12 Maain hɨrakɨt tɨtyak tɨr God Haai hɨrak ketpɨwekɨt, "Yi ap pɨke eino eitɨp Herot menmen yi epei yɨrem." Te maain hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit Betlehem hɨrakɨt pɨke titet yayiwe hak hɨrakɨt pɨke ten wit kɨrakɨt eik.

Josep ketike mɨte nɨkan nɨrɨr nen Isip

13 Mɨtɨkɨt wikak epei ten, Josep kɨtyak kɨr ensel hak ke God ke wɨtaan kan ketpɨwek, "Ti ekrit ehɨt nɨkan ketike miye pɨrak eri erɨr enaaiwɨr in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi etpi te yi einaaiwɨr wit ik e. Herot kɨnkatɨn nɨkan kakɨkɨp kaki."
14 Josep kɨwaai kɨr ensel epei au, hɨrak kekrit ke wɨtaan ketike miye nɨkan hɨr nɨnaaiwɨr wit ik nen Isip.
15 *Hɨr nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke Mɨtɨk Iuwe God ketpim te mɨtɨk profet Hosia kewisɨm mau tɨwei. Hɨram matɨp, "Hi epei enɨne Nɨkan kai kan kɨnaaiwɨr Isip."

Herot katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt teit wit Betlehem

16 Maain Herot kertei mɨtɨkɨt wikak te wit wepni kokai kan en hɨrakɨt epei temitɨwekpɨn, hɨrakɨt ap pɨke tan au, hɨrak han enuk wɨsenuk. Hɨrak nɨpaa ketpɨwekɨt te hɨrakɨt pɨke tatnen tatpɨwek, te hɨrakɨt ap pɨke tan au. Te hɨrak kesiuwe mɨt nanɨno wit Betlehem nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt wen kike tar tito mar wiketerem mar ke nɨpaa mɨtɨkɨt kerek tises saur tan tetpɨwekem me wɨ saur hɨrak kinɨn kɨr keteiknor mɨte wine nɨkan ik.
17 Mar im hɨm nɨpaa profet Jeremaia kewisɨm mau tɨwei hɨram epei man. Hɨram matɨp mar im:
18 *"Hɨr mɨt nemtau hɨm me miyapɨr nɨkɨt neit wit Rama. Hɨr nemtau hɨr nɨkɨt hɨm iuwe hɨm iuwe. Nepenyerer ne Resel nɨkɨt nɨkerek nɨr. Hɨr mɨt miyapɨr nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar nɨkerek nɨr ap nau en au. Hɨr naa."

Josep ketike mɨte nɨkan nɨnaaiwɨr Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. Wɨtaan ham Josep kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ensel hak kiutɨp ke God kan kɨrek kewepyapɨr hɨrekes.
20 *Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit pɨke ehɨt nɨkan ketike miye pɨke eri eno wit ke Isrel. Mɨtɨk Herot nepei kaa te mɨt nɨrak ap te nanɨnep nɨkan ik au."
21 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak kekrit keit nɨkan ketike miye pɨrak keri ken Isrel.
22 Hɨrak keri ken Isrel, hɨrak kemtau Herot nɨkan kɨrak Akeleas kekrehɨr ke haai kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak naanmɨpre mɨt ne Judia, te hɨrak kɨnapen pɨke kaknen kaku wit Betlehem. Hɨrak kɨwaai kɨtyak ke wɨtaan kɨr ensel ke God ketpɨwek hɨrak kakno wit hak kaku en. Te Josep kɨnaaiwɨr Judia ken provins Galili.
23 *Hɨrak ken provins Galili ken kau wit hak kike mɨt nenewek Nasaret. Mar im hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me Mɨtɨk Krais hɨram epei man. Hɨm matɨp, "Hɨr mɨt nanɨnewek mɨtɨk ke wit Nasaret."

* **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15** Hos 11:1 * **2:18** Jen 35:19; Jer 31:15 * **2:20** Eks 4:19
* **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46

3

Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1-4 ***Tito yapɨrwe epei men, hɨr wen nepu wit Nasaret. Me wɨ im mɨtɨk John kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak kan kau wit weinɨk ke Isrel kerek mɨt ap newi en. Hɨrak keriuwet kamel tepnek mɨrak mau yɨnk kɨrak, hɨrak keit yɨnk mɨram kamɨr mɨre waai keiyɨm ketepenem mau mamɨn kɨrak. Hɨrak kaam weise metike manu nɨkim mɨram me yaank weinɨm. Menmen meiyam au. Hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kerp weinɨm. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me God. Hɨrak ketpor kar ik: "Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, hi akɨri eikre tɨpar yi eiyises hɨm yaaim me God eiyɨntar menep te haiu mamɨr God kakɨrkeik hɨrak kakinɨnai naanmamrai." John hɨrak mɨtɨk ik kerek nɨpaa profet Aisaia katɨp maain hɨrak kaknen. Hɨrak katɨp kar ik:

"Tɨ ik ek ap mɨt nei newik, mɨtɨk hak kɨnap katɨp kar ik: 'Yi einetɨt yayiwe me Mɨtɨk Iuwe, yi eirɨakek yaaik akɨrek te hɨrak kakisesim werek.' "

5 Me wɨ im hɨr mɨt ne Jerusalem netike mɨt han nau nerer wit wit me provins Judia netike mɨt wit kɨr menep mani Jodan, hɨr nan nanɨr Jon.

6 Hɨr newepyapɨr menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem epei au, te Jon ken kɨkɨri nekre mani Jodan.

7 *John kɨr mɨt iuwe yapɨrwe nises hɨm me Farisi netike hɨm me Sadyusi. Mɨt in hɨr mɨt iuwe natɨp mɨt han hɨr enises hɨm me Moses markeik. Hɨr nan te John kakɨkɨri te hɨrak kinɨn ketpor, "Yi enun yɨre nɨkerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akɨri te yi yairɨr yainopɨn yaikeipɨn menmen enum God maain kakrɨakem skelim mɨt enun kakɨwaanki kakriuwerem a?

8 Yi eiyinɨn eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi eirɨak menmen yaaim eiteiknaiyem, haiu mamɨrtei yi yaain te maain hi akɨri eiyɨriuwe tɨpar.

9 *Yi ap han ekitet yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyɨntar yi nepenyerer ne Ebraham, te God kaktɨp yi nɨkerek nɨrak au! Hi hetpi God yaaik te kakweikɨnhis nan im mamre mɨt hɨram mamɨkrehɨr ke yi nepenyerer ne Ebraham.

10 *In ek God kewis hɨne me yerepɨ mɨwaai nu nun mɨram, te nu ap mamine nɨkim yaaim hɨrak kakman kakwɨrem mamɨkre si.

11 *Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hentar hɨr neweikɨn sip newet menmen enum. Mɨtɨk hak kiutɨp kakɨkaru kaknen hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨna hi au weinɨk. Maain hɨrak kaknen hɨrak kakweti yi mɨt menmen wik. Hɨrak kakweti God Hɨmɨn Yaaik kaktike si. Hɨrak kewet mɨt menmen im hɨram mar ke

12 *hɨrak keses rais mekre sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak kaktenwewim hɨram haas mɨram mamno pɨn, hɨrak kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre wɨnak. Te hɨrak kakripep haas weinɨm kakwɨrem kakɨsiyem."

Jon kɨkɨr Jisas kekre mani
(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

13 Maain wɨ ham, Jisas kɨnaaiwɨr provins Galili ken mani Jodan kewepyapɨr hɨrekes kitehi Jon te hɨrak kakɨkɨrek.

14 Te Jon hanhan kewenek hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti henmak te ti han hitauhi te hi akɨrit? Ti iuwe hi au weinɨk. Hɨram yaaim te ti ekɨra."

15 Jisas keremirɨwekem ketpɨwek, "Me in ek ti hɨrɨakem emɨr ke hi hituthiyem hentar hawɨr ewises menmen hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp menmen." Hɨrak katɨp epei au, Jon kewenhi kɨkɨrek.

---

* **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15 * **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8 * **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6 * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30 * **3:16** Jo 1:32

16 *Hɨrak kɨkɨrek epei au, Jisas
kɨnaairwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken pɨn
eik, te nepni hɨremes mewep mɨre
weipɨr hɨrak kɨr God Hɨmɨn Yaaik
kekiuwe kan main main kɨre hore
tapɨ hɨrak kenterik.
17 *Epei au, God katɨp hɨm hɨram
meke nepni man matɨp mar im: "Ik
ek hɨrak Nɨkan kai hi hanhan heri-
uwerek. Hɨrak kenipa hi han yaaik."

4

Seten kari han ke Jisas te hɨrak kises hɨm mɨrak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

1 *Jon kɨkɨr Jisas epei au, God
Hɨmɨn Yaaik keriyaak ken yaank
weinɨk mɨt ap newi, te Seten kari
han kɨrak.
2 *Hɨrak kau en 40 wɨtaan ere 40
wanewik, hɨrak ap kaam menmen
au. Hɨrak ap kaam menmen au, te
nɨnpɨ maak.
3 *Hɨrak nɨnpɨ maak te Seten
enuk kewisesik kan kakri han
kɨrak. Hɨrak kan ketpɨwek kar ik:
"Ti Nɨkan ke God ti etɨp nan im
emweikɨn emre bret te ti ehɨm."
4 *Jisas ap kises hɨm mɨrak au,
hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi ap
arɨakem antar hɨm me God mau
tɨwei hɨram matɨp, 'Mɨt miyapɨr ap
te nankaap hɨras nanu nanriuwe
menmen weinɨm hɨr nanɨm au. Hɨr
enises hɨm me God te hɨr nanu
werek.' "
5 Hɨrak katɨp epei au, Seten
keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem
kerek mɨt nehimɨtanek wit ke God.
Hɨrak keiyɨk ken kewisɨk kerp kentɨr
wɨnak siup ke wɨnak ke God.
6 *Hɨrak kerp kentɨr wɨnak siup ke
wɨnak ke God, Seten ketpɨwek kar ik:
"Ti Nɨkan ke God ti ehɨtɨkɨr ehiun tɨ.
Ti ap te hahi au ehɨntar hɨm me God
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp,
'God kaktɨp mɨt nɨrak ensel me ti.
Hɨr hismamrut te ti ap enamu hɨt mit
ewenem mamniu nan taau.' "
7 *Jisas ketpɨwek, "Hi ap arɨakem
antar hɨm me God mau tɨwei matɨp
mar im: 'Yi mɨt miyapɨr ap eiri
han ke Mɨtɨk Iuwe God ki te hɨrak
kakɨkepi au emɨt!' "
8 Hɨrak katɨp epei au, Seten
keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp)
kau niu keteiknɨwek wit yapɨrwe me
mɨt newi metike menmen mɨram
yaaim.
9 Hɨrak keteiknɨwekem, hɨrak
ketpɨwek, "Ti ewen ninɨp ewenɨpi
niuk mai hi iuwe te hi ewetit
menmen yapɨrwe im te ti ehinɨn
naanmamprewem."
10 *Jisas pɨke ketpɨwek, "Ti enopɨn
ekeipno. Hi ap arɨakem au antar
hɨm me God au tɨwei matɨp mar im:
'Yi mɨt miyapɨr eiwenɨpi niuk me
Mɨtɨk Iuwe ki God kerekek, eirɨak
menmen mɨrak. Menmen ham em
au emɨt.' "
11 *Jisas katɨp epei au, Seten
kɨrɨr kɨnaiwɨrek. Te Ensel hɨr nan
nekepik.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

12 *Maain Jisas kemtau mɨt natɨp
mɨt han nari Jon neiyɨk nen newisɨk
kekre wɨnak enuk kentar hɨrak kene
mɨtɨk iuwe King Herot. Hɨrak
kemtewek nepei au, hɨrak kɨnaaiwɨr
wit ik pɨke ken provins Galili.
13 *Hɨrak ap kau wit Nasaret au.
Hɨrak kɨnaiwɨrek ken kau wit Ka-
paneam kerek kɨrapɨt menep wan
ke Galili, nɨpaa mɨt ne weiwɨk me
Sebyulan ketike Naftalai hɨr newi.
14 Hɨrak kau in te hɨm me God
nɨpaa profet Aisaia kewisɨm mau
tɨwei hɨram mamnen. Nɨpaa hɨrak
kewis hɨm im:
15 *"Wit ke Sebyulan ketike wit
ke Naftalai menep wan iuwe
keit pɨnak ke mani Jodan, tɨ
mau provins Galili mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel newi.

* **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35 * **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3** Jen 3:1-7 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diu 6:16 * **4:10** Diu 6:13 * **4:11** Hi 1:6, 14 * **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * **4:13** Jo 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2

16 Mɨt miyapɨr kerek newi en hɨr
nɨre mɨt kerek nau ne wɨtaan
toto, te in ek hɨr nɨr si iuwe
merhɨhe. Mɨt kerek nau enum
nɨnaain hɨr nani hɨr nar ke
mɨt kerek nau wit toto enum
im. Te in ek wanewik epei
kan."
17 *Me wɨ im Jisas katɨp mɨt
hɨm mɨrak, hɨrak katɨp, "Yi mɨt
miyapɨr eiweikɨn sip eiwet menmen
enum eiyɨntar menep haiu mamɨr
mamɨrkeik te God kakinɨn naan-
mamprai haiu mɨt."

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

18 Jisas kitet tenhaan menep wan
eik ke Galili, hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik
tariyakɨt ten tewɨr hepin iuwe tekin
saauk. Niuk mɨrakɨt Saimon (niuk
ham Pita) ketike nɨkik kɨrak Endru.
19 *Jisas kɨret te hɨrak ketpɨwekɨt,
"Yi wiketeret yi eiyisɨsa. Nɨpaa yi
yari saauk. Te in ek hi ateikni yi
yarkeik te yi eiri han ke mɨt hɨr
nanises God."
20 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, in ek
hɨrakɨt tɨnaaiwɨr menmen mɨrakɨt
te hɨrakɨt tisesik.
21 Hɨrak kepno kike kɨr mɨtɨkɨt
wiketeret hakɨt Jems ketike nɨkik
kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te
mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt
tetike haai tau bot kɨrakɨt tekerwo
hepin. Jisas kenɨnewekɨt,
22 te hɨrakɨt wasenum tɨnaaiwɨr
haai kɨrakɨt ketike menmen mɨrakɨt
hɨrakɨt tisesik.

Jisas kepno kewepyapɨr hɨm mɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap te hɨr nɨre yaain
(Lu 6:17-19)

23 *Hɨrak kenɨnewekɨt epei au,
hɨrak ken kerer wit wit me provins
Galili kewepyapɨr hɨm mɨrak kekre
wɨnak mɨt nererik nekine hɨm me
Moses hɨrak katɨp hɨm yaaim me
God kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak
kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap o
yɨnk kɨr enuk, hɨr nɨre yaain.
24 *Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr
nɨre yaain te hɨm me menmen Jisas
kɨrɨakem men merer wit wit me
provins Siria. Te hɨr yapɨrwe newi
nari mɨt miyapɨr nɨnap o yɨnk kɨr
enuk hɨr neriyei neri nen Jisas. Mɨt
miyapɨr han hɨr nɨnap his hɨt enum,
han en hɨr neperper nani, han en
herwe mersɨsi te Jisas kekepi hɨr
nɨre yaain.
25 *Hɨr mɨt yapɨrwe nisesik. Mɨt
in hɨr ne wit Jerusalem provins Ju-
dia, Galili, wit Dikapolis ketike tɨ me
mani Jodan pɨnak ein.

5

Jisas kerp mɨniu (o neiyɨp) katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak

1 Jisas kɨr mɨt miyapɨr nisesik,
hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau
ke nɨmɨn. Mɨt nɨrak disaipel hɨr nan
nau netikerek.
2 Hɨr nau netikerek, hɨrak kewep
hɨm ketpor hɨm im:

Jisas katɨp nenmak te mɨt hɨr han yaaik nanu
(Lu 6:20-23)

3 *"Eiyɨmtau. Mɨt miyapɨr kerek
hɨr nertei hɨr ap nises God werek
werek hɨr han yaaik nanu nanɨntar
God kaknen kakinɨni naanmampror.
4 *God kenip mɨt miyapɨr kerek in
ek hɨr nɨkɨt hɨr nanu werek nentar
God kakɨkepi.
5 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨn
han kɨr ke menmen, hɨr han yaaik
nanu nanɨntar hɨr nanɨt menmen
God nɨpaa ketpor hɨrak kakwetɨrem.
6 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan
iuwe nises menmen God han yaaik
hɨr nanisesim, hɨr han yaaik nanu.
God kakɨkepi hɨr nanu werek nanis-
esik.
7 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan
neriuwe mɨt nekepi hɨr han yaaik

* **4:17** Mt 3:2 * **4:19** Mt 13:47 * **4:20** Mt 19:27 * **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 * **4:24** Mk 6:55 * **4:25** Mk 3:7-8 * **5:3** Ais 57:15 * **5:4** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:7** Je 2:13 * **5:8** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3

nanu nanɨntar maain God hanhan
kakriuweri kakɨkepi.
8 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr han kɨr
yaaik ap nɨrɨak menmen enum, hɨr
han yaaik nanu nanɨntar maain hɨr
nantike God nanu nanɨt.
9 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr newen
mɨt han kɨr te hɨr nankiyan nanu
nanɨt hɨr han yaaik nanu nanɨntar
God kaktɨp hɨr nɨkerek nɨrak.
10 *“Mɨt miyapɨr kerek mɨt han
nanɨp nentar hɨr nises menmen God
ketpor hɨr enisesim, hɨr han yaaik
nanu. Maain hɨr nantike God naan-
mampre menmen yapɨrwe.
11 *“Mɨt hɨr netpi enum nerekyi
enum naniwep newenɨni hɨm men-
men nanɨntar yi yises hɨm mai, yi
han yaaik yayu.
12 *Yi han yaaik yayu yayɨntar
maain God kakweti menmen yaaim
iuwe kakɨt wit kɨrak. Yi yayɨt
menmen im yayɨntar nɨpaa mɨt
nɨrɨak enum nenep mɨt profet
nɨpaa newepyapɨr hɨm me God, te
hɨrak kakwetɨr menmen yaaim iuwe
mamɨt wit kɨrak.

Mɨt nises God hɨr nɨre sol metike si (Mk 9:50; Lu 14:34-35)

13 “Yi mɨt yi yɨkaap mɨt ne tɨ
ap nises menmen enum mɨre sol
mɨkaap sak naan hɨrak ap mamnɨn
waswas. Te sol meweikɨn mɨre tɨpar
ap mamtɨn hɨm yi eirɨak mekam
te hɨram pɨke tokim? Taauye!
Yi eiwɨrem mamno witeik te mɨt
miyapɨr nanɨntɨram, hɨram enum.
14 *“Yi yɨkaap mɨt ne tɨ nises
God yɨre si mekepi me wɨtaan yitet
yayiwe. Yi yɨre wit kerek mɨt nau
niu. Hɨrak ap te kɨsawɨn taau, kau
yaain mɨt miyapɨr nɨrek yanɨmɨn.
15 *Mɨt miyapɨr ap neksiu si
nɨsawɨnek kɨnɨk tɨkenup o newisɨk
kɨnɨk yeno au. Hɨr newisɨk kentar
yeno te hɨrak kɨriyor kekre wɨnak te
hɨr kerek nau nekrerek nɨr menmen.
16 *Mar im menmen yi yɨrɨakem
hɨram mɨre si. Mɨt nɨrem hɨram
yaaim te hɨr nanwenɨpi niuk me
Haai kaiu God kerek kau keit wit
kɨrak.

Jisas katɨp me hɨm lo me God

17 *“Yi ap han ekitet hi han
ehɨwaank hɨm me God Moses ketike
mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei.
Hi ap han ehɨwaankem au. Hi han
arɨak menmen nɨpaa hɨr netpim
hɨram mamnen.
18 *Hi etpi werek. Hɨm mei kike me
Moses o me mɨt profet hɨram ap te
mamɨwaank mamɨt ere tɨ mamtike
nepni hɨram mamwep mamɨwaank
mamɨt. Me wɨ im menmen yapɨrwe
hɨram epei au mamɨsi mamɨt.
19 *Mɨt kerek neweikɨn sip newet
hɨm mei kike me hɨm me Moses
metike hɨm me mɨt profet, hɨr nanri
han ke mɨt te hɨr nanisesi, mɨt in
niuk mɨr meit wit ke God hɨram
weinɨm. Te mɨt kerek hɨr nises hɨm
me God werek werek neteikɨn mɨt
han hɨr enisesim, maain niuk mɨr
meit wit ke God hɨram iuwe.
20 Hi hetpi werek. God katɨp men-
men yaaim yi yisesim yɨrɨakem ap
te maminɨn menmen mɨt ne Farisi
netike mɨt iuwe ne Skraip kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp
mɨt em hɨr nɨrɨakem, yi ap eitike
God eiyu hɨrak naanmamri. Hi hetpi
menmen im hentar mɨt ne Farisi
netike mɨt ne Skraip hɨr ap te nanu
nantike God taau!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr han enuk (Lu 12:57-59)

21 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram matɨp, ‘Yi mɨt ap einep mɨt
han te hɨr nani au emɨt! Mɨtɨk kerek
kenep mɨtɨk hak kaki, mɨt neiyɨk
nanɨno mɨtɨk iuwe gavman.’
22 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek
han enuk keriuwe kɨrak yinak,
mɨt neiyɨk nanɨno nanɨr mɨt iuwe.

* **5:9** Hi 12:14; Je 3:18 * **5:10** 1Pi 3:14 * **5:11** 1Pi 4:14; Je 1:2 * **5:12** 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * **5:16** Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10 * **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15

Mɨtɨk kerek katɨp kɨrak yinak enum ketawɨnek, hɨr neiyɨk nanɨno nanɨr mɨtɨk iuwe gavman. Keimɨn katɨp kɨrak yinak enum katɨp hɨrak mɨtɨk enuk keweikɨn sip kewet God, te hɨrak naanempre hɨrekes te God ap kakwɨrek kakno si.

23-24 *"Wɨ ham ti eno wɨnak iuwe ke God ewenɨpi niuk mɨrak ewetɨwek menmen mɨt enwisɨm emɨntar kɨnaan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti hɨrɨak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehinɨn eno etike kit yinak yi yewepnak yatɨp ere yi yekiyakɨt yau. Epei au, ti pɨke enen ehɨt menmen mit ewepwarem ewet God em ewenɨpi niuk mɨrak heriuwerem.

25 *"Mɨtɨk hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mɨtɨk iuwe gavman kakɨtpɨwek kakɨswut hɨm, ti etikerek eitɨpakɨt menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi yɨnapɨn mɨtɨk iuwe, hɨrak kakɨswut hɨm te mɨtɨk iuwe gavman kakriuwetit ti eno his me mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak enuk, te hɨr nanwisit ekɨkrerek.

26 Ti ehu en ere ti pɨke ewetɨwek pewek emrer mɨrak ere werek, o au en, ti ehu ehɨt.

Jisas katɨp menmen me mɨt miyapɨr nariyan his newenɨnem

27 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, 'Yi ap eiriyan his eiwenɨnem au emɨt!'

28 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek kɨr mɨte naanmɨrewe hɨrak hemkre menepam hanhanep, hɨrak epei kɨwaai ketikerep kekre han kɨrak.

29 *Menmen ti hɨrem heriuwe nanamɨr kit ke his yaaim mari han kit ti hɨrɨak menmen enum, ti eketim ewɨrem. Ti eket nanamɨr kit te ti ehu werek eno wit ke God hɨram yaaim. Hɨram enum te ti nanamɨr kit hɨrak kepu werek te kakri han kit te God kakwɨrit ti eno si.

30 His mit yaaim em hɨram mises han kit mɨrɨak menmen enum, ti ehɨt hɨne eremir ewɨrem. Ti eremir his ewɨrem te ti ehu werek eno wit ke God hɨram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti hɨrɨak menmen enum ti eno si hɨram enum.

Jisas katɨp menmen me mɨtɨk kesiuwe mɨte piutɨp wauno hɨrak kakɨt peiyap

(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

31 *"Nɨpaa ere in yi nepei yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kerek kesiuwe mɨte pɨrak wauno waunaiwɨrek, hɨrak kakwetɨwe tɨwei hɨram matɨp nɨpaa hɨre mɨte pɨrak te in ek au hɨrak kepɨrep wen.'

32 *Te in ek hi etpi. Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak wɨnaiwɨrek, te hɨre ap wɨrɨak menmen enum wetike mɨtɨk hak au, hɨrak kenipep weweikɨn sip wewet hɨm me God, me wɨ hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk keiyak. Mɨtɨk kerek ketikerep hɨr nanɨtan, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm me God ketikerep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr natɨp God hɨr nanises menmen

33 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, 'Yi ap eiweikɨn sip eiwet hɨm nɨpaa yi yatɨp God. Au, yi eiyisesim.'

34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitɨp hɨm ham me menmen me God mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em te yi eiyisesim au emɨt! Yi ap eitɨp 'Tru antap' au emɨt eiyɨntar hɨrak wit ke God. Yi ap eitɨp menmen me tɨ mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar tɨ hɨram mɨre yeno me God hɨrak kewis hɨt mentɨram. Yi ap eitɨp menmen me wit Jerusalem mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar hɨrak wit kerek Mɨtɨk Iuwe God kau ketike mɨt. Yi yatɨp mar im yi yatɨp niuk me God. Hɨram enum emɨt!

---

* **5:23-24** Mk 11:25 * **5:25** Mt 6:14-15, 18:34-35 * **5:27** Eks 20:14; Diu 5:18 * **5:28** 2Pi 2:14
* **5:29** Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * **5:31** Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4 * **5:32** 1Ko 7:10-11
* **5:33** Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21 * **5:34-35** Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12
* **5:34-35** Sam 48:2

36 Yi ap eitɨp menmen me paan ki
mamkaap hɨm yi yatɨp mɨt em au
emɨt eiyɨntar yi ap te eirɨak paan
kei kiutɨp o yapɨrwe mau hesnu ki
mamre hike o nɨpɨak taau. God
kerekek kakrɨakem te hɨram mɨre ti
atɨp niuk me God.
37 *Yi yatɨp mɨt yi eirɨak men-
men yi eitɨp, 'O, hi arɨakem,' o
'Au, hi hɨnapen.' Yi eitɨp hɨm
meiyam mamkaap hɨm mi te hɨr
nertei yi eiyisesim, hɨram menmen
enum meke Seten man. Menmen im
enum emɨt!

*Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr
nanɨp nerer mɨr*
(Lu 6:29-30)

38 *"Nɨpaa ere in yi yemtau
hɨm me God Moses kewisɨm mau
tɨwei hɨram matɨp, 'Mɨtɨk keketut
nanamɨr kit ti eketɨwek kɨrak. Mɨtɨk
kenektɨnut yehes kit, ti enektɨnɨwek
kɨrak.'
39 *Te in ek hi hetpi yi ap te
einep mɨt mamrer me menmen
mi enum nɨpaa hɨr nerekyiyem au
emɨt! Mɨtɨk kitep ken tekep pɨnam,
ti eteiknɨwek pɨnam hɨrak ekitep ek-
wim.
40 *Mɨtɨk kerek keryit kakno
mɨtɨk iuwe gavman kakmitetpɨn
kakɨtpɨwek enum me menmen
yaaim ti hɨrɨakem, te hɨrak kakɨt
pewek mei mit ti ewetɨwekem
emriuwe tanɨk.
41 Mɨt iuwe ne gavman nan nani-
tihi yi einenor menmen mɨr eiyɨm
eino menep in, yi ap han enuk eikepi
eiyɨm eino menep in au emɨt. Yi
eiyɨm eino yanɨmɨn.
42 Mɨtɨk kerek kituthi me menmen
mit, ti ewetɨwekem. Mɨtɨk kerek
hanhan kakri menmen mit me wɨ im
te maain hɨrak pɨke kakwetut mei
mɨrak mamrerim, ti ewenɨwekhi
ewetɨwekem.

*Jisas katɨp me mɨt hɨr hanhan ner-
iuwe mɨt enun nepan nɨr*
(Lu 6:27-28, 32-36)

43 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram matɨp, 'Yi hanhan yeriuwe ni
yinan, te yi han enuk yeriuwe mɨt
enun nepan ni.'
44 *Te hi hetpi yi hanhan yeri-
uwe mɨt enun nepan ni, yi eiyitehi
God hɨrak ap skelim mɨt kerek
nerekyi enum, hɨrak ekrekyor men-
men yaaim.
45 *Yi yɨrɨak menmen mar im te yi
eirɨak menmen eiyɨr ke haai ki God
keit wit kɨrak hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
kenip wepni kɨr kɨkaap mɨt yaain
netike mɨt enun nɨrɨak enum. Hɨrak
kɨrɨak hawɨ kan kɨkaap mɨt yaain,
mɨt au enun.
46 Yi mɨt hanhan yeriuwe mɨt
kerek hanhan neriuwi te mɨt han au,
yi han kitet God kakweti menmen
yaaim a? Taauye! Mɨt enun nari
pewek me takis hɨr nɨrɨak menmen
mar im. Hɨram menmen weinɨm.
47 Yi mɨt yenɨne mɨt han ni yi-
nan hɨr yaain te mɨt han au yi han
kitet God kakweti menmen yaaim a?
Taauye! Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
ap nises God hɨr nɨrɨak menmen im.
Hɨram menmen weinɨm.
48 *Yi yɨrɨak mɨt ni enun nepan
yaain, te yi yaain eiyɨr ke Haai ki God
keit wit kɨrak hɨrak yaaik.

6

*Jisas katɨp menmen me mɨt nɨkaap
mɨt han ap netenen menmen au*

1 *"Yi naanempre hɨras te yi ap
eirɨak menmen yaaim te mɨt nanri
nanwenɨpi niuk mi nantɨp yi yaain
au emɨt. Yi yɨrɨak menmen mar im
te Haai ki God keit wit kɨrak kau
niu hɨrak ap kakweti menmen yaaim
menterim taau.
2 Wɨ yi eiwet mɨt kerek hɨr netenen
menmen auri eiwetɨr menmen, yi ap
eiwepyapɨr menmen yi yɨrɨakem au
emɨt! Mɨt enun newisesik hɨr newet
mɨt menmen, hɨr newepyapɨrem
neit yayiwe o nekre wɨnak kerek

* **5:37** Je 5:12 * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * **5:39** Lev 19:18; Jo 18:22-23 * **5:40** 1Ko 6:7 * **5:43** Lev 19:18 * **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * **5:45** Ef 5:1 * **5:48** Lev 19:2; Diu 18:13 * **6:1** Mt 23:5

mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek, te mɨt nanɨr menmen hɨr nɨrɨakem nanwenɨpi niuk mɨr nanriuwerem. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak kakɨntar mɨt nepei netpɨwek hɨm yaaim me menmen hɨrak kɨrɨakem.
3 *Yi eiyises menmen mɨr au emɨt! Yi eirɨak menmen eikaap mɨt, te yi eirɨakem eisawɨnem te mɨt ni yinan o mɨt han ap te nanɨrem taau.
4 Yi eirɨakem eisawɨnem te Haai ki God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nitehi God
(Lu 11:2-4)

5 *"Wɨ kerek yi yitehi God menmen yi ap eirɨakem eiyɨr ke mɨt enun newisesik hɨr nɨrɨakem. Hɨr hanhan nerp nekre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek, o hɨr nerp yayiwe nitehi God menmen te mɨt nanɨri han kitet hɨr yaain nanwenɨpi niuk mɨr. Hi hetpi werek, maain God kakwetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak taau.
6 *Wɨ kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke wɨnak iyepet weipɨr eiyitehi God kerek mɨt ap nɨrek, yi eitɨwekhi menmen. Te maain Haai ki God kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.
7 *"Yi yitehi God menmen, yi ap eitɨp hɨm weinɨm yapɨrwe eiyɨr ke mɨt ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel hɨr nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han kitet God kakɨmtau menmen mɨr kakɨntar hɨr netpɨwek neriuwe hɨm yapɨrwe nokim nokim.
8 *Yi ap eiyises menmen hɨr nɨrɨakem eiyɨntar Haai ki God nepei kertei menmen yi yaitɨwem te maain yi yayu werek.
9 *"Yi eitɨwekhi menmen yi eitɨp yayɨr ik:
'Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mit.
10 *Haiu mituthi te ti enen ehinɨn naanmamprai haiu mɨt, te haiu mɨt yapɨrwe emises han kit mamɨr ke mɨt ensel neit wit kit heven hɨr nises han kit.
11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu mamɨm.
12 *Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem mamɨr ke haiu mesak menmen enum me mɨt nerekyeiyem haiu matɨp, Hɨram menmen weinɨm.
13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au emɨt! Ti naanemprai me menmen enum.'
14 *"Eiyɨmtau. Yi eiyɨsak menmen enum mɨt nerekyiyem yi ap han ekitetim, yi eitɨp hɨram menmen weinɨm, te Haai ki God hɨrak kakɨsak menmen enum mi.
15 Yi ap eisak menmen enum me mɨt nerekyiyem au, te Haai ki God ap kakɨsak menmen enum mi.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nɨnpɨ maan nanu

16 *"Wɨ kerek yi yɨnaain menmen nɨnpɨ mamiwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni emu ninaan mi eiyɨr ke mɨt enun newisesik nɨrɨakem au emɨt! Hɨr newen toni mau ninaan mɨr te mɨt yapɨrwe nanɨri hɨr han kitet hɨr yaain hɨr newenɨpi niuk mɨr menterim. Hi hetpi werek, maain God ap te kakwenɨpi niuk mɨr taau.
17-18 Wɨ kerek yi yɨnaain menmen yi nɨnpɨ miwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni waniu (o wein) au emɨt! Yi eikɨr eiwepep paan te mɨt han ap nertei yi nɨnpɨ miwei yitehi God. Te God Haai ki kerek mɨt ap nɨrek au, hɨrak kertei menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, te maain hɨrak kakweti menmen yaaim menterim.

---

* **6:3** Mt 25:37-40 * **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14 * **6:6** 2Kin 4:33 * **6:7** 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * **6:8** Mt 6:32 * **6:9** Jo 17:6 * **6:10** Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42 * **6:12** Mt 18:21-35 * **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * **6:14** Mk 11:25-26 * **6:16** Ais 58:5-9

Jisas katɨp menmen me mɨt nanɨt pewek yapɨrwe
(Lu 12:33-34)

19 *"Yi ap eiri menmen mei yapɨrwe me tɨ im naanemprewem meit wɨnak ki au emɨt! Mesik, metike wesiun merermirɨr laplap, nɨ o heiniut mamwim te menmen mamwepep, o mɨt enun nanɨnen nanwep wɨnak nankintɨp menmen im.
20 *Au, yi yɨrɨak menmen yaaim te God kakweti menmen mɨrak yaaim meit wit kɨrak. Menmen hɨrak kakwetaiyem, mesik, wesiun o heiniut mamɨnterim ap te mamɨwaank menmen im au, mɨt enun ap te nanɨnen nantɨwem taau.
21 Menmen mɨt han kitet hɨram mamkepi nanu werek, han kɨr kakisesim. Te yi han ekitet menmen me tɨ au emɨt! Menmen me God keremem.

Jisas katɨp menmen me nanamɨr hɨrak kɨre si
(Lu 11:34-36)

22 "Nanamɨr ki hɨrak kɨre si kakɨkaap yɨnk ki. Nanamɨr ki yaaik te yi yayɨr menmen werek werek. Han ki hɨrak kɨre nanamɨr. Yi han kitet menmen yaaim, yi eiyises God werek werek.
23 Te nanamɨr ki hɨrak enuk toto te yi ap eiyɨr menmen werek werek au. Han ki kekre yɨnk ki hɨrak kises menmen enum, hɨram mɨre toto, te menmen im mekrerek hɨram mamriwaank.

Jisas katɨp menmen me mɨt han ekitet God-menmen me tɨ au emɨt
(Lu 16:13)

24 "Mɨtɨk ap kakises menmen wik werek werek au. Hɨrak hanhan mɨtɨk kiutɨp, hɨrak kaknapen keiyak. Hɨrak kakɨkaap mɨtɨk kiutɨp, hɨrak kakweikɨn sip kakwet keiyak. Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi eiyises God werek werek au.

Jisas katɨp menmen me mɨt han kitet menmen mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)

25 *"Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapɨrwe me menmen yi yayɨm te yi yayu werek, o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au emɨt! Han ki kinɨn menmen yi yayɨm, yɨnk ki kinɨn klos yi yaimɨr. God keweti yɨnk ki ketike han ki kekrerek te yi eiyisesik. Hɨrak naanmampri me menmen te yi eiyu werek werek.
26 *Yi eiyɨr hore hɨram meniuwe men in men ein. Hɨram ap mamɨr ni mei o meket teket mei men mewisɨm mekre weisaak au. Te Haai ki God hɨrak naanmɨprewem. Yi yinɨn hore yapɨrwe te God naanmampri.
27 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet yapɨrwe te kakrɨak menmen mamkepik hɨrak kaku wɨ meiyam o tito yapɨrwe a? Taauye!

28 "Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eimɨr au emɨt. Yi yayɨr timen hɨram mewo meit yayiwe. Hɨram ap mekerwo laplap o mesikek yɨwaap au.
29 *Te hi hetpi. Nɨpaa mɨtɨk iuwe King Solomon hɨrak kamɨr klos mɨrak yaaim, te klos mɨrak ap yaaim mar ke timen im au.
30 God kerekek hɨrak kenip yenkis timen weinɨm hɨram mɨre yaaim. Te hɨram mepu petepin, teipmen hɨram mami te mɨt nanɨsiyem. Yi yinɨn timen te God naanmɨprewem werek werek hɨrak naanmampri. Yi ap yises hɨm me God werek werek au.
31 Te yi ap han ekitet emɨr im: 'Maain hi ehɨt menmen mamtike tɨpar mamɨt nein te hi hahɨm o hi ehɨt klos mamɨt nein te hi emɨr? Menmen mar im au emɨt.'
32 *Yi ap han kitet menmen im au eiyɨntar mɨt ap ne weiwɨk mi Isrel kerek ap nises God hɨr hanhan neriuwe menmen im wɨsenum. Yi ap han ekitet menmen eiyɨr ke hɨr han kitetim eiyɨntar God hɨrak Haai

* **6:19** Je 5:1-3 * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2 * **6:25** Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26** Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * **6:29** 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6 * **6:32** Mt 6:8 * **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17

ki nepei kertei menmen yapɨrwe yi eitɨwem te yi eiyu werek werek.
33 *Te yi mɨt miyapɨr yinɨn hanhan
eiyises God hɨrak kinɨn naanmampri
te hɨrak kakrekyi yi yaain. Yi yɨrɨak
menmen im te God naanmampri me
menmen meiyam te yi eiyu werek.
34 *God naanmampri me menmen
meiyam yi eiyu werek, te yi ap
hanhan eiriuwe menmen teip hekrit
hɨram mamnen. Menmen teiyɨp
hekrit hɨram mamnen, yi ap yai-
wenem taau. Hɨram mamnen. Te
yi han ekitet me menmen enum pe-
tepin epei man naanempre hɨras me
menmen im.

7

Jisas katɨp menmen me mɨt skelim mɨt han
(Lu 6:37-38, 41-42)

1 *"Yi ap skelim mɨt me menmen
hɨr nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt
me menmen me yi yɨrɨakem taau.
2 *Yi ap skelim mɨt eiyɨntar God
skelim yi mɨt kakriuwe menmen yi
yɨrɨak mɨt han em. Menmen yi
yɨrɨak mɨt han em, God kakrekyiyem
kakɨnterim.
3 Ti henmak te ti hɨr kit yi-
nak menmen kike mɨre yenkis
yehes mekre nanamɨr kɨrak te ti
hanhan ekinɨwekem mamnopɨn
mamkeipnɨwek nanamɨr kɨrak, te ti
ap hanhan ekin menmen wɨsenum
mɨre nu heneik mekre nanamɨr kit
a?
4 Hɨram enum te ti atɨp kit yinak,
'Ti ewisa hi ekinut menmen mekre
nanamɨr kit emnopɨn emkeipɨn
nanamɨr kit,' te ti menmen wɨsenum
mamsonut nanamɨr kit te ti ap ehɨr
ein ein werek werek taau.
5 Ti mɨtɨk enuk ewenɨn hɨm. Ti
ehinɨn naanempre nanamɨr kit te
maain ti ekaap kit yinak eriuwe
nanamɨr kɨrak. Hɨram mar im: Ti
ehinɨn eweikɨn sip ewet menmen
enum mekre han kit te ti ehu werek.
Maain ti ehu werek te ti ekaap kit
yinak ekweikɨn sip ekwet menmen
enum mɨrak kike.
6 *"Yi ap eitɨp mɨt enun han kɨr
enuk kɨre samiyak hɨm yaaim me
God au emɨt! Yi eirɨakem hɨram
mamɨr ke mɨtɨk kewɨr hore haam
metike pitau (o yɨnɨ) o menmen
yaaim mɨwaai tɨ, sak mamnen
mamɨntɨrerim mamɨwaankem.
Hɨram mamɨntɨrerim mamɨwaankem
nepei au, hɨram mamweikɨn
mamwɨr nɨkɨn mamiwep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanitehi God menmen werek werek
(Lu 11:9-13)

7 *"Yi eiyitehi God menmen te
hɨrak kakwetiyem. Yi eiyɨneitɨn
menmen me God te yi eiyɨrem. Yi
eiyɨrp weipɨr eiket teruk te God
kakɨkeiswiyek.
8 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek nitehi
God menmen hɨrak kakwetɨrem.
Mɨt kerek nanɨnantɨn menmen
me God hɨr nanɨrem. Mɨt kerek
nerp weipɨr neket teruk, te God
kakɨkeisworek.
9 "Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt,
nɨkan kɨrak kakitɨwekhi me niu o
bret, hɨrak ap kakwetɨwek nan te
hɨrak kakɨm au.
10 O nɨkan kɨrak kakitehi haai me
saauk, hɨrak ap kakwetɨwek mɨniu
han enuk (o neiyɨp han) o manpen
siurp (o yenmik siurp) enuk te kakɨm
taau.
11 *Yi mɨt kerek yi enun yi yertei
yewet nɨkerek ni menmen yaaim.
Te Haai ki God kerek keit wit
kɨrak Heven hɨrak yaaik wɨsenuk
kakɨkaap mɨt kerek nanitɨwekhi me
menmen yaaim hɨrak kakwetɨrem
hɨram mamkepi.
12 *"Te hi hetpi. Yi eiyinɨn eirɨak
mɨt miyapɨr menmen yaaim yi han-
han te hɨr pɨke nanrekyiyem. Men-
men im hi hetpi yi eirɨakem hɨram
mises menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses
ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei hɨram matɨp yi eiyisesim.

* **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11 * **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11 * **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8** Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * **7:11** Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10

Jisas katɨp hɨm me weipɨr kike mɨt nanitetik te hɨr nanu werek werek
(Lu 13:24)

13 "Yi eiyitet weipɨr kike eiyɨntar
ya weipɨr ke wit si enum hɨrak kɨhi
iuwe, yayiwe kɨpɨrak, mɨt miyapɨr
yapɨrwe nitetik.
14 *Te weipɨr kerek mɨt miyapɨr
nanitetik te hɨr hɨmɨn kɨr kaku
werek, hɨrak au kɨhi kike, ya enuk
kike, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp
keriyen nanitetik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt profet enun nemipɨn
(Lu 6:43-44, 13:25-27)

15 *"Yi mɨt miyapɨr yi naanempre
hɨras me mɨt profet enun nemipɨn.
Hɨr nanɨnen nanmitipɨn nanriuwe
hɨm mɨr te yi han kitet hɨr mɨt yaain
God keriuweti nan netpi menmen.
Te han kɨr enuk hɨr nemipɨn nanri-
waank me menmen me God yi yis-
esim.
16 *Yi eiyɨrtei hɨr yaain o enun
nanriuwe menmen hɨr nanrɨakem.
Nu teketuk ap te mamri mamɨr ke
hɨnaan nɨkim au. Waai wakɨn ap te
mamri mamɨr ke tuwaan au.
17 Nu yaaim hɨram mamri nɨkim
yaaim. Nu enum ap mɨre yaaim
te mamri nɨkim yaaim au. Enum
keremem.
18 Nu yaaim ap te mamri nɨkim
enum au. Nu enum ap te mamri
nɨkim yaaim taau.
19 *Nu mei enum ap mine nɨkim
yaaim, mɨt nanman nanwɨrem
mamno si.
20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyɨrtei
mɨt kerek profet enun nemipɨn ner-
iuwe menmen hɨr nɨrɨakem.
21 *"Yi ap han kitet mɨt yapɨrwe
kerek nenewa hi Mɨtɨk Iuwe yaaik,
hɨr nanre nɨkerek ne God. Au,
hɨr mɨt miyapɨr kerek nises men-
men Haai kai God hɨrak hanhan hɨr
nanisesim, hɨr keriyen hɨr nɨkerek
nɨrak.
22 *Wɨ maain God kakɨnke mɨt,
hɨr yapɨrwe nanɨnen nanɨtpo, 'Mɨtɨk
Iuwe Yaaik. Haiu epei mekrehɨr kit
haiu matɨp mɨt hɨm me God, haiu
mepɨr herwe enum men mekeipɨn
mɨt, haiu mɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem, haiu
mɨkaap mɨt nɨnap o his hɨt enum ere
hɨr nɨre yaain.'
23 *Hɨr nanɨtpo menmen im te
hi tewen ehɨtpor, 'Hi hepɨtari yi
neimɨn. Yi ap ne God au. Yi mɨt enun
yɨrɨak enum yi einopɨn eikeipno!'

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨkɨt wik time wɨnak wik.
(Lu 6:47-49)

24 *"Mɨt miyapɨr kerek nemtau
hɨm mai hɨr nanisesim hɨr nanɨr ke
mɨtɨk yaaik kime wɨnak kɨrak kau
kentɨr nan.
25 Maain hawɨ kan mani kɨniu
nɨme yuwerep mɨniu wɨsenum te
wɨnak kewen au. Hɨrak mɨtɨk ki-
maak kentɨr nan.
26 Mɨt kerek nemtau hɨm hi hetpim
hɨr ap nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk
kime wɨnak kɨwaai tɨ kɨre tenhaan.
27 Maain hawɨ kaknen, mani kɨniu,
nɨme yuwerep mɨniu, te wɨnak
kewen. Wɨnak kewen mani kakɨp
keiyɨk ken."

Mɨt han kɨr kekrit keriuwe men-men Jisas ketporem

28 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au,
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nem-
tau menmen hɨrak ketpim, hɨr han
kekrit neriuwerem.
29 Hɨr han kekrit neriuwerem nen-
tar hɨrak ap ketpor kar ke mɨt iuwe
ne skraip kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em. Au, hɨr
nises hɨm me mɨt iuwe ne nɨpaa ein
netporem. Te Jisas ketpor kar ik au.
Hɨrak ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God
keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak.

* **7:14** Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * **7:15** Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16** Ga 5:19-22; Je 3:12 * **7:19** Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * **7:20** Mt 12:33 * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25 * **7:22** Jer 14:14 * **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:24** Je 1:22 * **7:28** Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

8

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mau yɨnk kɨrak hɨrak kɨre yaaik
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

1 Jisas kɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) kekiuwe kan kesiyen, te mɨt yapɨrwe nisesik.
2 Hɨrak kekiuwe ken kesiyen, mɨtɨk kerek enuk lepro mau yɨnk kɨrak ek kan kɨrek kewen ninɨp kau menep hɨt mɨrak, hɨrak han kitet hɨrak iuwe, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik."
3 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kesiuwe his metenenik hɨrak katɨp, "Hi han kai ekepit ti ere yaaik." Hɨrak katɨp epei au, wasenum mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kɨre yaaik.
4 *Hɨrak kɨre yaaik, Jisas ketpɨwek, "Ti ap eno etɨp mɨt han menmen hi herekyutem au emɨt! Ti eno wɨnak ke God eteikɨn mɨt pris yɨnk kit ewepwar menmen mar ke hɨm me Moses mau tɨwei metput ti hɨrakem. Ti hɨrɨak menmen im te hɨr nanɨrtei God kekepit ti hɨre yaaik."

Jisas kɨkaap wok mɨtɨk ke mɨtɨk iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)

5 *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom kewenyipɨrek kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik:
6 "Kai Iuwe, mɨtɨk kɨrɨak menmen mai hɨrak kɨnap kɨwaai wɨnak eik. His hɨt mɨrak epei au maa meit, yɨnk kɨrak kekek wɨsenum."
7 Jisas kewenhi ketpɨwek, "Hi tewen anen akepik te hɨrak kakre yaaik."
8 Te mɨtɨk iuwe ke ami ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, hi ap yaaik te ti enen enɨk wɨnak kai. Ti atɨp hɨm weinɨk kerekek te menmen enum mamnopɨn mamkeipɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai hɨrak ekre yaaik.
9 Hi hises hɨm me mɨtɨk hak hɨrak kinɨna hɨrak iuwe naanmɨprau. Te hi hɨrekes naanmɨpre mɨt nai hi hinɨni. Te hi hatɨp mɨtɨk keiyak kiutɨp: 'Ti eno,' hɨrak kakno. Hi hatɨp keiyak: 'Ti enen,' hɨrak kaknen. Te hi atɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai em: 'Ti erɨak menmen eim,' te hɨrak kɨrɨakem. Hi hertei ti atɨp hɨm mit ehɨrp in, hɨrak kakre yaaik."
10 *Jisas kemtau hɨm kerek mɨtɨk ik ek ketpim, hɨrak han kekrit kekrit keriuwerem. Te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr kerek nisesik, "Hi ap nɨpaa hɨr mɨtɨk kei ke Isrel katɨp hɨm mar im kises God werek werek kar hɨrak kisesik au. Hɨrak kiutɨp kerekek."
11 *Jisas wen katɨp: "Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨnen nanrer wit wit nanises hɨm mai werek te hɨr nanu yeno nanɨm menmen nantike Ebraham, Aisak, tetike Jekop nanu nanɨt wit kerek God kewiyen.
12 *Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa miyerer nɨr ninen hɨr ne Isrel hɨr ap nanisɨsa au, te maain God kakɨpɨri nanɨno wit enuk toto te hɨr nankɨt nanine han enuk nanɨneknen yehes mɨr nanu en."
13 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom kerek kinɨn naanmɨpre mɨt han en, "Ti eno. Menmen mamnen mamɨr ke ti han kitet hɨram mamnen." Hɨrak katɨp epei au, waswas wok mɨtɨk kɨrak hɨrak kɨre yaaik.

Jisas kɨkaap Pita mɨte pɨrak miye pɨre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)

14 *Maain Jisas kan wɨnak ke Pita eik, hɨrak kɨr Pita maam pɨrak kerek wine mɨte pɨrak hɨre wɨwaai yeno wɨnap yɨnk sisi.
15 Jisas ken ketenen his mɨre, te hɨre wɨnap yɨnk sisi epei au, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wekrit wɨrɨak menmen me Jisas kakɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47 * **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28 * **8:14** 1Ko 9:5

16 Maain hɨnkewɨ, hɨr mɨt han
neithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
herwe enum mau mekre han kɨr, hɨr
neriyei nan nɨr Jisas. Hɨrak kepɨr
herwe enum im kriuwe hɨm hɨrak
ketpim, hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr
kerek nɨnap te hɨr nɨre yaain hɨr
nanu werek.
17 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te
hɨm nɨpaa God katɨp Aisaia kewisɨm
mau tɨwei hɨram nepei man. Hɨm
im matɨp mar im: "Hɨrak kepɨr men-
men enum merekyei haiu mɨnap en
te haiu mɨre yaain."

Hɨm me mɨtɨk hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)

18 In ek Jisas kɨr mɨt miyapɨr
yapɨrwe nisesik neweiknɨwek te
hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Haiu mɨt han
emno wan pɨnak ein emnaaiwɨr mɨt
in."
19 Hɨrak ketpor epei au, mɨtɨk hak
ke skraip kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em, hɨrak katɨp
Jisas, "Hi apɨno wit kerek ti ep-
noriyen."
20 *Jisas ketpɨwek, "Miyak ke niu
hɨram mɨwaai mekre nu herkip.
Hore hɨram mime yaank mau niu.
Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
ap wɨnak kei kepu te hi eno ewaai
ekrerek. Hi ap ewetut menmen au.
Ti henmak te ti hanhan ehisɨsa?"
21 *Mɨtɨk disaipel hak katɨp Jisas,
"Mɨtɨk Iuwe, ti ewisa hi ehinɨn ano
ewis haai kai kerek kaki kakɨkre hei,
te hi pɨke anen eisesit."
22 *Te Jisas ketpɨwek, "Au ti
ehisɨsa. Mɨt kerek ap nises hɨm mai
hɨr enwisɨk kakɨkre hei."

Jisas katɨp te nɨme iuwe kerek mɨniu hɨram maa (o matɨn) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

23 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kehɨn
kɨniu ken kekre bot. Mɨt disaipel
nɨrak hɨr nisesik.
24 *Hɨr nau nekre bot epei au, hɨr
nerekir wan. Te yuwerep mɨniu
mɨrɨak wan sɨr mɨniu mɨsawɨn bot,
te Jisas hɨrak kɨwaai.
25 Hɨrak kɨwaai hɨr nan nekotɨtek
netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ekepei! Bot
epei kaknatɨn kakɨkre tɨpar kakno tɨ
eik te haiu mami."
26 *Jisas ketpor, "Yenmak te yi
yɨnapen? Yi mɨt ap han kitet men-
men yaaim mai iuwe au a?" Hɨrak
ketpor epei au te hɨrak kekrit katɨp
kewen yuwerep te wasenum nɨme
metike wan tɨpar mehɨhe mɨwaai
meit.
27 Te mɨt neperper natɨpan, "Hɨrak
mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre keimɨn te nɨme
metike wan memtau hɨm mɨrak te
hɨrak katɨp yuwerep metike nɨme te
hɨram mewɨre mɨwaai meit?"

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wik kepɨr herwe enum mekre han kɨrakɨt
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

28 Jisas ken kiun wan pɨnak ein,
hɨrak tɨ ke mɨt ne wit Gadara.
Hɨrak kiun ein, mɨtɨkɨt wik herwe
enum mau mekreret kenipet hɨrakɨt
tau tekre herwe hei te hɨrakɨt tan
tewenyɨpɨr Jisas. Hɨrakɨt enukɨt
tetaritari han ken sip tɨrɨak enum
te mɨt miyapɨr nɨnaain hɨrakɨt
tatnɨp te hɨr ap nanitet yayiwe
kerek hɨrakɨt tewi en taau. Hɨrakɨt
tewenyipɨrek hɨrakɨt
29 *tɨnap tenɨne tar ik: "Nɨkan
ke God, kenmak te ti han herai-
waank. Wɨ ap epei man wen au te ti
han arekyei menmen enum hepɨrei
mamno wit enuk kerek menmen
mamwep!"
30 Sak ham yapɨrwe maam men-
men meit yanɨmɨn kike eik,
31 te herwe enum mitehi Jisas, "Ti
ehɨpɨrei, te eriuwetei emno emɨkre
sak yapɨrwe eim e."
32 Jisas ketpor, "Yi eino." Te hɨram
menke mɨrɨr men mekre sak, te sak
yapɨrwe keremem metaritari mɨrɨr
men menke matɨn mɨniu (o neiyɨp)
kerekek ere men mekre wan iuwe
eik, tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr mɨram
hɨram maam tɨpar maa meit.

* **8:17** Ais 53:4 * **8:20** 2Ko 8:9 * **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25 * **8:24** Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8 * **8:29** Mk 1:24; Lu 4:34, 41

33 Epei au, mɨt kerek naanmɨpre
sak em nɨrɨr nen wit iuwe nen
natɨp mɨt han netpor menmen epei
man metike menmen me mɨtɨkɨt
wiketeret nɨpaa herwe mersɨset.
34 Hɨr netpor epei au, mɨt miyapɨr
ne wit iuwe nan nanwen yipɨr
Jisas. Hɨr nɨrek hɨr nɨneinɨk te hɨr
nitɨwekhi hɨm iuwe eknaaiwɨr wit
kɨr, te hɨrak ekno wit hak.

9

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

1 *Mɨt natɨp epei au, Jisas kehɨn
kɨniu ken kekre bot kerekir wan ken
wit kɨrak eik.
2 Hɨr mɨt han neit mɨtɨk hak his
hɨt mɨrak epei maa meit, hɨr neiyɨk
nan hɨrak kɨwaai yeno. Jisas kɨri hɨr
han kitet hɨrak iuwe kakɨkaap mɨtɨk
ik kakre yaaik, te hɨrak katɨp mɨtɨk
kerek his hɨt maa meit em, "Kai
yinak, ti enakɨn tokim. In ek hi esak
menmen enum mit ti hɨrɨakem."
3 Jisas katɨp menmen im epei au,
mɨt han ne Skraip, kerek ninɨn nertei
hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr
natɨpan nar ik: "Mɨtɨk ik e hɨrak
katɨp enum kekrehɨr ke God katɨp hi
esak menmen mit enum."
4 *Jisas kertei menmen hɨr han
kitetim netpim te hɨrak ketpor, "Ken-
mak te yi han kitet yekre han ki hi
nepei hatɨp enum a?
5 Hi hatɨp mɨtɨk kɨwaai kentar
kɨnaan, 'Hi esak menmen enum
nɨpaa ti hɨrɨakem, hɨram mamno,' yi
yepɨtari hi hatɨp werek auye. Te hi
hatɨp mɨtɨk, 'Ti hekrit etenen yeno
eiyɨm eno,' hɨrak kakɨkrit yeno, yi
eiyɨrtei hi hatɨp werek te hi esak
menmen enum me yi mɨt. Hi hetpi
mekam te yi han ekiteta?
6 *Hi atɨp mɨtɨk ik har ik, 'Ti
ekrit eno,' te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe han tɨ ik e God
kewisa hi ahɨsak menmen enum mɨt
nɨrɨakem?" Hɨrak ketpor epei au,
hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt mɨrak
maa meit em, "Ti ekrit ekin yeno mit
eiyɨm eno wɨnak kit eik."
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik
hɨrak kekrit ken wɨnak kɨrak eik.
8 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨr
menmen im hɨr neperper han kekrit
neriuwerem. Hɨr nertei God kewis
Jisas kɨkaap mɨt neriuwe menmen
mɨrak iuwe, te hɨr newenɨpi niuk me
God.

Jisas kenɨne Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

9 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik kerekek,
hɨrak kakno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak
niuk mɨrak Matyu kau wɨnak kerek
mɨt nari pewek me takis neitai en.
Te Jisas ketpɨwek, "Ti ehisɨsa erɨak
menmen mai." Hɨrak katɨp epei
au, Matyu kekrit kɨnaaiwɨr menmen
mɨrak kisesik.
10 Maain Jisas kau yeno me wɨnak
kɨrak eik ek kakɨm menmen, te mɨt
enun kerek nari pewek me takis em
hɨr netike mɨt han enun nises men-
men enum nau wɨnak nanɨm men-
men netike Jisas ketike mɨt nɨrak
disaipel.
11 *Hɨr mɨt han ne Farisi, kerek
han kitet hɨr ninɨn mɨt han nises
hɨm me Moses, hɨr nɨr menmen im
hɨr nitehi disaipel nar ik: "Ken-
mak te Mɨtɨk Iuwe ki kaam menmen
ketike mɨt enun kerek nari pewek
me takis netike mɨt enun nises men-
men enum em?"
12 Jisas kemtau hɨm im te hɨrak
katɨp hɨm tok piksa mar im: "Mɨtɨk
kɨnap hɨrak dokta kaku kaktikerek.
Mɨtɨk hak han kitet hɨrak yaaik
auye!
13 *Yi eino han ekitet hɨm hi
ehɨtpiyem hɨram mau tɨwei me God.
Hɨram matɨp, 'Hi ap hanhan yi
yaiwepwar samiyak menmen yai-
wetewem au. Hi hanhan yi eirɨak
mɨt miyapɨr yaaim.' Hi ap han
henɨne mɨt kerek han kitet hɨr mɨt
yaain te hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum enisɨsa au. Hi han
hari han ke mɨt kerek hɨr nertei hɨr
enun. Te hɨr enisɨsa."

* **9:1** Mt 4:13 * **9:4** Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * **9:6** Jo 17:2, 5:8 * **9:11** Lu 15:2, 19:7 * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7

Jisas katɨp hɨm ham yaaim mamɨkrehɨr ke hɨm me nɨpaa ein
(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

14 *Maain mɨtɨk Jon disaipel nɨrak nan nɨrek nitɨwekhi, "Haiu metike mɨt ne Farisi me wɨ ham haiu mɨnaain menmen te haiu nɨnpɨ mewei haiu mitehi God. Te mɨt disaipel nit au. Hɨr nenmak?"

15 *Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im: "Mɨtɨk hak kerek kakɨt mɨte ep hɨrak eku ektike nɨrak yinan te hɨr han yaaik. Maain wɨ mamnen te mɨtɨk kerek keit mɨte ep hɨrak kak-naaiwɨr mɨt nɨrak, te hɨr han enuk nɨnpɨ mamɨn nanɨt.

16 "Ap mɨtɨk keiyak keremir laplap kerek yaaim nɨmnam em kekerwewim mamu enum tokim kerek mewep em. Hɨrak kakrɨakem mamɨr em te maain hɨrak kakɨkemyetɨt, yaaim nɨmnam em mamuwep enum tokim em te mamuwep wɨsenum.

17 Ap mɨtɨk keiyak keit tɨpar wain yaaim mɨrɨram keiyɨm kewenem mekre meme yɨnk mɨram kerek epei enum tokim em au. Hɨrak kakrɨakem mamɨr keremem te nap mamniu mamnan yɨnk mɨram te meme yɨnk mamwep mamriuwe nap mɨrak o tɨwerpek mɨrak te tɨpar mamno tɨ. Au, mɨt nanwenem mamɨkre yaaim wen petep hɨram mamu werek werek."

Jisas kɨkaap nɨki pe mɨtɨk iuwe; hɨrak kɨkaap mɨte wetenen laplap mɨrak
(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

18 Jisas wen ketpor hɨm im kere-mem, mɨtɨk hak iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt han ne Isrel, hɨrak kan kewen ninɨp menep hɨt me Jisas kitɨwekhi kar ik: "Hi nɨki pai in ek epei waa wɨwaai weit, te ti enen ewis his mit emu yɨnk kɨre te hɨre wawɨkrit wawu."

19 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nekrit nisesik nen.

20-21 *Mɨte hap piutɨp winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12) hɨre wisesik. Mekre han kɨre hɨre watɨp, "Hi hewis his emɨntar laplap mɨrak, te hi are yaaip." Mɨte kerepep weke sip ke Jisas wan wewis his wetenen laplap hɨr mɨram kerek Jisas kamɨr em.

22 *Jisas keweikɨn kɨwaai nan kɨrep. Te hɨrak ketpɨwe, "Pai yina yaaip ti enakɨn tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti hɨre yaaip." Jisas katɨp epei au, waswas hɨre wɨre yaaip.

23 Jisas kan ere kiun wɨnak ke mɨtɨk iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt. Hɨrak kɨpiun ein, hɨrak kɨr mɨt neremɨm heurek em netike hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nesikeyaanmi nɨkɨt nɨki pɨrak nepei waa.

24 *Jisas kɨri hɨrak ketpor kar ik: "Yi einepɨn eikeipnɨwe ap eikɨtep au emɨt! Hɨre ap waa au. Hɨre wɨwaai kerepep." Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr yapɨrwe nenwesɨsek enum wɨsenum.

25 Hɨr nan nepɨr mɨt miyapɨr net-paan nen epei au, te Jisas kɨnɨk ken haau nɨki wɨwaairiyen ketenen his mɨre te hɨre wekrit.

26 Hɨm me menmen im em kerek Jisas kɨkaap nɨki ip e men merer wit wit.

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto tetike mɨtɨk han aurek katɨp hɨm werek werek au

27 *Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek ek ken. Hɨrak kitet yayiwe te mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto tisesik tenɨnewek tatɨp, "Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heriuwawɨr."

28 Jisas ken kɨnɨk ken wɨnak, te mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto ten tɨrek. Jisas ketpɨwekɨt, "Yi wiketeret yekre han ki yatɨp hi te werek arekyi yi eire yaaikɨt?" Hɨrakɨt tatɨp, "Ti Mɨtɨk Iuwe te ti werek."

29 *Te Jisas kewis his menter-wekɨt nanamɨr kɨrakɨt hɨrak katɨp:

* **9:14** Lu 18:12 * **9:15** Jo 3:29 * **9:20-21** Mt 14:36 * **9:22** Mk 10:52; Lu 17:19 * **9:24** Jo 11:11
* **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4

"Hi erekyi yi yaaikɨt hentar yi han kiteta."
30 *Te nanamɨr kɨrakɨt kɨr. Jisas ketpɨwekɨt hɨm manp kar ik: "Yi wiketeret naanmɨpre hɨrekses te mɨtɨk keiyak kakɨrtei menmen im em au."
31 Hɨrakɨt ten wit eik tises menmen hɨrak ketpɨwekɨtem au. Hɨrakɨt ten terer wit wit tatɨp mɨt menmen Jisas kereky ɨwekɨtem.
32 *Hɨrakɨt tepno te mɨt han neit mɨtɨk enuk han aurek, herwe kau kekrerek neiyɨk nan Jisas.
33 *Kewaai meruri Jisas kepɨr herwe enum, mɨtɨk enuk han aurek kewepnak katɨp, te mɨt nerp en hɨr han kekrit neriuwerek, hɨr natɨp, "Ap nɨpaa mɨtɨk ap kɨrɨak menmen kar ik keit wit kaiu Isrel."
34 *Te mɨt han ne Farisi natɨp, "Mɨtɨk iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre herwe yapɨrwe, hɨrak kɨkaap Jisas kepɨr herwe im e."

Jisas hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel

35 *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekre wɨnak kerek mɨt hɨr nererik nekine hɨm me Moses mau tɨwei. Hɨrak ken en katɨp hɨm yaaim me God kaknen naanmɨpre mɨt. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨnap his hɨt enum, nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nɨre yaain.
36 *Hɨrak kɨr mɨt miyapɨr nererik nau en, te hɨrak han tewenɨni kentar hɨr nepu enum han kekrit nɨnapen menmen ham nɨre sipsip mɨtɨk ap naanmɨprewem.
37 *Hɨrak kɨri epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Mɨt in hɨr nɨre menmen mau ni epei yaaim te ap mɨt nei nepu te hɨr nanɨno nantɨwem.
38 Yi eiyitehi haai ke ni im te hɨrak kakriuwet mɨt nanɨkrerem te hɨr nanɨthis mɨt miyapɨr nanri han kɨr te hɨr enisesik."

10

Niuk me mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

1 *Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12), hɨr nan nererik. Hɨr nan nererik, hɨrak kewetɨr menmen mɨrak iuwe hɨr nekrehɨr kɨrak nanɨno nanɨpɨr herwe enum nankaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap his hɨt enum nanamɨr toto, menmen ham te hɨr nanɨre yaain.
2-4 Im em hɨram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) nɨrak. Saimon kerek niuk mɨrak ham Pita, hɨrak kinɨn ketike nɨkik kɨrak Endru. Hɨrakɨt tetike Jems ketike nɨkik kɨrak Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt te Sebedi. Hɨrakɨt tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitɨt pewek me takis. Hɨr netike Jems itai kɨrak, hɨrak nɨkan ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises hɨm me mɨt Selot. Hɨr netike Judas ke wit Keriot, mɨtɨk kerek kewepyapɨr Jisas te hɨr mɨt enun neiyɨk nen nakɨp. Mɨt in keriyen hɨr mɨt nɨrak aposel.

Jisas keriuwet mɨt nɨrak aposel nar hiswiyen wik (12), hɨr nɨrɨak menmen
(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5 *Jisas keriuwet mɨt in nar hiswiyen wik (12) nen, hɨrak kinɨn ketpor hɨm im: "Yi ap eino eiyu eitike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel o mɨt nau nerer wit wit ke Sameria.
6 *Au, yi eino mɨt ne Isrel keriyen. Hɨr mɨt miyapɨr han hɨr nɨre sipsip mɨtɨk ap naanmɨpror te hɨram mɨrɨr mɨsawɨn meit yaank.
7 *Yi wen eino ein yi eiwepyapɨr hɨm im: 'God menep hɨrak kakteiknai kakɨrkeik te hɨrak kakinɨn naanmamrai haiu mɨt.'
8 *Yi eikaap mɨt miyapɨr nɨnap hɨr enɨre yaain, yi eikɨan mɨt miyapɨr naa te hɨr pɨke nanɨkrit. Yi eikaap mɨt miyapɨr lepro mewi hɨr enɨre

* **9:32** Mt 12:22 * **9:33** Mk 2:12 * **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2 * **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1 * **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11 * **10:8** Ap 20:33

yaain. Hi eweti menmen mai iuwe
im hɨram weinɨm te yi eiyɨm eikaap
mɨt han eiriuwerem, yi ap te eiyɨt
pewek mamrerim au emɨt.
9-10 **Yi ap eitenen pewek mei
mamɨkre tanɨk mi au emɨt! Yi ap
eitenen tanɨk iuwe yi eiwis menmen
mekrerem au. Yi ap eiyɨt teipe o
samiyak o hɨne yipo henmik au. Yi
eiyɨhis eino eiyɨntar yi mɨt kerek
yɨrɨak menmen me mɨt han, hɨr
enkepi naanempri me menmen.
11 "Ewaai meruri yi eino wit iuwe
o kike, yi eino eiyɨneitɨn mɨtɨk hak
yaaik hanhan naanempri me men-
men. Yi eiyu eitikerek ere yi pɨke
einaaiwɨr wit.
12 *Ewaai meruri yi eino wɨnak ke
mɨtɨk hak, yi eitɨp mɨt en eiyɨr ik:
'God kaku kaktikewi naanmampri.'
13 Mɨt miyapɨr in hɨr yaain te hɨm
mi mamu mamtikeri God kakɨkepi, o
au en, hɨm nɨpaa yi yetporem hɨram
pɨke mamu mamtikewi te God ap
kakɨkepi.
14 *Yi eino te mɨt han ap naan-
mampri me menmen o nɨnapen
nanɨmtau hɨm mi yaaim yi yetpim,
te yi einopɨn eikeipɨn wɨnak o wit
kɨr, yi einepep toni waniu (o win)
mau hɨt mi eiteiknor God han enuk
keriuweri.
15 *Hi hetpi werek. Maain wɨ
God skelim mɨt, hɨrak God kaknep
mɨt miyapɨr enun nɨpaa nau Sodom
ketike wit Gomora kaknɨp kike. Te
mɨt miyapɨr kerek nanweikɨn sip
nanwet hɨm mi, maain God kaknɨp
iuwe kaknepi.

Menmen enum yapɨrwe maain mamnen

16 *"Yi eiyɨmtau. Hi ariuweti yi
eino eiyɨkre nɨmɨn ke mɨt enun
eiyɨr ke mɨtɨk hak kaksiuwe sipsip
hak kakno kakɨrp nɨmɨn ke nepere
enum me yaank. Hɨram hanhan
mamkɨp mamɨk. Yi naanempre
hɨras me menmen yi eirɨakem eiyɨr
wɨnɨni naanmɨpre hɨremes me wɨ
mɨt nanmɨp hɨram mɨrɨr. Yi eirɨak
menmen yaaim eikaap mɨt eiyɨr ke
tɨpar nemnok mamkaap mɨt.
17 *Te yi naanempre hɨras me mɨt
enun. Hɨr nantihis nanɨswi yi eino
eiyɨr kaunsil kɨr, te hɨr nanɨt nɨpɨn
neiyɨk naniwep nanɨt wɨnak kerek
mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek.
18 *Hɨr nantihis nanri nanɨno ni-
naan me mɨt iuwe o mɨt ne gavman
nanɨntar yi yisɨsa. Te yi eiwepyapɨr
hɨm mai yaaim eitɨp mɨt iuwe nan-
tike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitpor
hɨm mai.
19 *Maain hɨr nantihis nanri yi
eino eiyɨrp ninaan me mɨt, yi p
einapen han ekitet menmen yi
eiyɨtpim maamkaap yɨnk ki au emɨt!
Wɨ im mamnen God kakweti hɨm
mɨrak yaaim.
20 *Te God Hɨmɨn Yaaik kakweti
hɨm mɨrak yaaim te hɨrak kakɨkepi
yi eitɨp hɨm mɨrak. Hɨm mi au.
21 *"Heiyiuwerer nanwepyapɨr
kikrek hɨr nansiuweri te mɨt
nanɨnɨp nani. Haai kakwepyapɨr
nɨkan kɨrak kaksiuwerek te mɨt
nankɨp kaki. Nɨkerek nanwepyapɨr
miye haai nɨr, te mɨt nanɨnɨp nani.
22 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨneini
nanɨntar yi yisɨsa, te neimɨn hɨr
nanisɨsa ere hɨr mɨt nanɨnɨp hɨr
nani, maain hi etorhis hɨr nanu nan-
tikewa.
23 *Maain hɨr mɨt nerekyi enum
neit wit hak, yi eirɨr eino wit hak
yaaik eiwi. Hɨr mɨt en nanrekyi
enum neit wit hak yaaik yi yewi, te
yi pɨke eirɨr eino wit hak. Hi hetpi
werek yi ap eino eirer wit wit mɨt ne
Isrel newi en ere hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi pɨke enen.
24 *"Sumatin hak ap te kakɨrtei
menmen kakinɨn tisa kɨrak au. Wok
mɨtɨk ap te kakinɨn mɨtɨk kerek
hɨrak kerekyɨwek menmen mɨrak.

* **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20–19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20

25 *Au, mɨt sumatin o wok mɨtɨk
hɨr han yaaik menmen enum
nanɨwaanki nanɨr ke menmen enum
nanɨwaank tisa kɨr o mɨtɨk iuwe kɨr.
Mɨt epei nenewa hi Bielsebul hɨram
niuk mei enum me Seten, te hi hɨre
Haai. Maain yi mɨt kerek yisɨsa yi
yɨre nɨkerek nai, hɨr nanewi hɨm
enum enum.

*Mɨt hɨr ap nɨnapen mɨt han au- hɨr
nanɨnapen God*
(Lu 12:2-7)

26-27 *"Te yi ap einapen mɨt
au. Menmen yapɨrwe in ek
hɨram mɨsawɨn meit, maain mɨt
nanɨrteiyem hɨram mamnen mamu
yaain. Menmen hi hɨsawɨn het-
piyem yi maain eiyɨrp wit iuwe
eiwepyapɨrem eitɨp mɨt em.

28 *Yi ap einapen mɨt kerek nani-
wep yi yayi eiyɨntar hɨr ap te
nanɨnepi hɨmɨn ki au. Yi einapen
hɨrak God kerek kakiwep epei au,
hɨrak kakwɨr hɨmɨn ki kakno si
tatɨkneni.

29 "Yi mɨt han ki yi eiwɨr pewek
kiutɨp yi eiyɨt hore wiketeri. Hɨre
hore peiyap ap te wawi waunatɨn
wawaai tɨ, te Haai kaiu ap kerteiyek
au. Hɨrak kertei ye!

30 God epei kertei paan mar-
menum mɨwapɨn paan hesnu ki.

31 *Te yi ap einapen menmen au.
Yi yinɨn hore yapɨrwe, te God Haai
kaiu hɨrak naanempri werek werek.

*Hɨm me mɨt newepyapɨr hɨr nises
hɨm me Jisas*
(Lu 12:8-9)

32 *"Mɨt miyapɨr kerek nerp ni-
naan me mɨt han nanwepyapɨr hɨr
nises hɨm mai, te maain hɨr nanɨrp
ninaan me Haai kaiu, hi etpor hɨr
yaain nises hɨm mai, hɨr mɨt nai.

33 *Neimɨn au, te hi au.

Jisas kan kakɨnke mɨt
(Lu 12:51-53, 14:26-27)

34 "Yi ap han kitet hi han enip mɨt
te hɨr enkiyan enu enɨt. Au, hi han
ehɨnkeri.

35 *Hi han enip nɨkan ketike haai
hɨrakɨt enukɨt tepan, o nɨki wetike
miye pɨre, o yani wetike miye pɨre
hɨr enun nepan.

36 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me mɨtɨk
hak hɨr netikerek nanɨr ke mɨt enun
nepan.

37 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr ninɨn
hanhan miye haai o nɨkerek nɨr te
hɨr ap hanhan werek neriuwa au,
hɨr ap yaain te nanisɨsa nanɨmtau
hɨm mai au.

38 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨnapen
menmen enum mamnen mamnɨp
nanɨntar hɨr nises hɨm mai, hɨr ap
yaain te hɨr nanisɨsa au.

39 Mɨt miyapɨr kerek neweikɨn
sip newet hɨm mai nanɨntar mɨt
nanɨnɨp, maain hɨr ap te nanu nan-
tike God au. Neimɨn mɨt hɨr nanɨnɨp
nanɨntar hɨr nisɨsa, maain hɨr nan-
tike God nanu nanɨt.

*Mɨtɨk kakrɨak menmen yaaim,
maain God kakwetɨwek menmen
yaaim*
(Mk 9:41)

40 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nan-
tihis naanmampri hɨram mamɨr
ke hɨr nantauhis naanmamprau.
Hɨr kerek nantauhis naanmamprau,
hɨram mamɨr ke hɨr naanmampre
hɨrak God kerek keriuweta hi han
in.

41 Mɨt miyapɨr kerek naanmɨpre
mɨtɨk profet nanɨntar hɨrak pro-
fet kerekek, maain God kakwetɨr
menmen yaaim miutɨp nantike
mɨtɨk profet. Neimɨn naanmampre
mɨtɨk yaaik kises hɨm me God
nanɨntar hɨrak mɨtɨk yaaik kerekek,
maain God kakwetɨr menmen yaaim
miutɨp nantike mɨtɨk yaaik.

42 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nankaap
mɨt miyapɨr weinɨn kerek nisɨsa
nanrekyor menmen kike yaaim

* **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12 * **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37** Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25 * **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40

miutɨp, maain God kakwetɨr menmen yaaim.”

11

Jon Baptais keriuwet mɨt disaipel han nen nɨr Jisas
(Lu 7:18-35)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12) epei au, hɨr nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit. Hɨr nɨnaiwɨrek te Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek hɨrak kewi, hɨrak ken katɨp mɨt kerek nau nɨrapɨt wit kɨrak ik hɨrak ketpor hɨm mɨrak.

2 *Me wɨ im Jon Baptais kepu kekre wɨnak enuk. Hɨrak kau kekrerek, hɨrak kemtau menmen Jisas kɨrɨakem, te hɨrak keriuwet mɨt disaipel nɨrak nen nɨr Jisas.

3 *Hɨr nen nepɨtɨr niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik: “Ti hɨrekes mɨtɨk kerek Jon katɨp ti enen o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk keiyak?”

4 Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yɨrem, o yi yemtewem, yi eino eitɨp Jon em.

5 *Mɨt miyapɨr nanamɨr enum toto, hi enipi hɨr pɨke nɨr ein ein. Mɨt miyapɨr his hɨt enum, hɨr nɨre yaain nen ein nen ein. Mɨt miyapɨr hɨr lepro mewi, hɨr yɨnk kɨr yaaik. Mɨt miyapɨr hɨr nɨkɨp toto, hɨr nɨre yaain nemtau menmen werek werek. Mɨt miyapɨr epei naa, hi hɨkɨan hɨr pɨke nekrit nau. Hi atɨp mɨt miyapɨr kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im hɨram menmen God katɨp mɨtɨk hɨrak kaknen kakrɨakem.

6 *Mɨt han kerek hɨr han kiteta hi mɨtɨk kerek God keriuweta hi han, maain hɨr han yaaik nanu.”

7 *Hɨrak ketpor epei au, mɨt ne Jon pɨke nen. Hɨr epei nanɨno, Jisas katɨp mɨt menmen me Jon. Hɨrak ketpor, “Nɨpaa yi yen yɨr Jon yi han kitet yi yayɨr mɨtɨk kɨre mekak? Hɨrak mɨtɨk keweikɨn han yapɨrwe kɨre niyen (o tupne) nɨme metɨtɨwem hɨram mɨrirɨr a? Taauye!

8 Te yi yen yayɨr mekam? Yi yɨr mɨtɨk keriuwet klos yaaim a? Au, mɨt kerek neriuwet klos yaaim hɨr nau wɨnak ke mɨt iuwe gavman.

9 Im em au, te yi yen yayɨr mekam? Yi yen yɨr mɨtɨk profet a! Hɨram werek, te hi hetpi, yi yɨr mɨtɨk hɨrak kinɨn profet.

10 *Hɨrak mɨtɨk kerek nɨpaa tɨwei me God mɨtɨk kewisɨm matɨp hɨrak kaknen. Hɨm matɨp mar im:

‘Hi ariuwet mɨtɨk kai kakinɨn kaknen kaktɨp hɨm mai. Hɨrak kakɨmani han ke mɨt yapɨrwe te hɨr nanɨmtau hɨm mit.’

11 Hi hetpi werek. Jon Baptais hɨrak kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nɨpaa ere in miyerer nɨr ninen. Te neimɨn hɨr mɨt weinɨn hɨr nanises hɨm me God maain hɨr nanu nantike God nanɨt en te hɨr naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak kau tɨ ik e.

12 *Nɨpaa wɨ Jon kinɨn kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt menmen, nɨpaa ein ere in God kewepyapɨr hɨrak kakinɨn naanmampre mɨt miyapɨr. Te mɨt kerek nenehan nenepan nɨrɨakan enum hɨr neweikɨn sip newet menmen enum hɨr nises hɨm im.

13 Menmen im epei man mentar hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp me Jon kaknen kaktɨp mɨt hɨm im.

14 *Te yi han kitet hi hatɨp werek, hi etpi Jon hɨrak mɨtɨk ik Ilaija nɨpaa yi yekinaak kau tɨwei hɨrak epei kaknen.

15 Neimɨn hɨr nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim werek werek.

16 Hi ewis mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre nɨkerek nenɨnehan neit maket nemitetpɨn hɨr natɨp,

17 ‘Haiu mɨrɨak tukɨn menep wekɨnp, te yi ap yɨrɨre au.
Haiu menep tukɨn mɨtɨk hɨrak kaa te yi ap yan yɨkɨtek au.’

* **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31
* **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13

18 *Hi hatɨp menmen im hentar Jon
kewepyapɨr hɨrekes wɨ ham hɨrak
nɨnpɨ maak, hɨrak ap kaam tɨpar si
enum au. Mɨt iuwe nɨrek te hɨr
natɨp, 'Herwe kersɨsek hɨrak han
enuk.' Hɨr ap han yaaik neriuwerek
nisesik au.
19 *Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi han
hewepyapɨr hɨrekes hi etike mɨt haiu
maam menmen maam tɨpar. Mɨt
iuwe nɨra hɨr natɨp, 'Eiyɨrek! Hɨrak
kaam menmen iuwe yeunɨm, hɨrak
kaam tɨpar si enum ere ketaritari.
Hɨrak ketike mɨt enun nari pewek
me takis netike mɨt han enun hɨr
neryeiyan nen.' Menmen God ket-
pawɨr hi etike Jon hawɨr wisesim
te yi ap han yaaik yeriuwawɨr yise-
sawɨr au. Menmen hawɨr wɨrɨakem
hɨram meteikɨn mɨt God kertei men-
men werek werek."

Jisas han tewenɨn mɨt ne wit ham hɨr ap nises hɨm mɨrak
(Lu 10:13-15)

20 Hɨrak ketpor epei au, te Jisas
kene mɨt nau nerer wit wit kerek
hɨrak nɨpaa kɨrɨak menmen yapɨrwe
kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak
keneri kentar hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum hɨr nises hɨm
mɨrak au.
21 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi mɨt
miyapɨr yau wit Korasin yetike mɨt
miyapɨr ne wit Betsaida! Maain
God kakriwaank! Menmen yi yɨra
hi hɨrɨakem heit wit ki, nɨpaa mɨt
profet nɨrɨakem neit wit Taia ketike
wit Saidon, te hɨr waswas nanweikɨn
sip nanwet menmen enum nanwen
toni mamɨntar yɨnk kɨr nanteikɨn
God hɨr yɨnk enuk. Te yi mɨt yi ap
yɨrɨakem au.
22 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek
God skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt
ne Taia netike mɨt ne Saidon kaknɨp
kike, te yi mɨt au hɨrak kakiwep
iuwe.
23 *Yi mɨt ne wit Kapaneam. Yi han
kitet God kaktɨp yi yaain a? Au, God
kaktɨp yi mɨt enun kakwɨri yi eino
si. Hi hɨrɨak menmen yaaim heit wit
Sodom kerek nɨpaa hɨrak kepu kar
ke hi epei hɨrɨakem heit wit ki, te hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum
te God ap kanɨp kaknepi wit weinɨk
au. Hɨr wen nepu.
24 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek
God skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne
Sodom kaknɨp kike, te yi mɨt miyapɨr
au, hɨrak kakiwep iuwe."

Mɨt kerek nises hɨm me Jisas hɨr nanu werek
(Lu 10:21-22)

25 *Me wɨ im Jisas katɨp kar ik:
"Haai ti kerek Mɨtɨk Iuwe ke nepni
metike tɨ, hi han yaaik heriuwit hen-
tar ti hɨsawɨn menmen mit yaaim
te mɨt iuwe nepɨtariyem. Ti epei
ewepyapɨrem heteikɨn mɨt weinɨn
em.
26 Hi han yaaik heriuwit hentar ti
hanhan hises han kit te ti hɨrɨakem
mar im.
27 *Haai kai ti epei eweto menmen
mit yapɨrwe te hi naanmɨprewem.
Mɨt ap nertei han ke hi Nɨkan kit. Ti
Haai kai kerekek. Mɨt ap nertei han
kit au. Hi Nɨkan kit hetike mɨt kerek
hi ewepyapɨr han kit eteiknorek.

28 *"Yi mɨt miyapɨr kerek yi yɨrɨak
menmen iuwe yises God, te yi han ki
enuk yentar yi yisesik werek werek
au. Yi einen eiyises hɨm mai te hi
akepi yi eiyisesik werek werek.
29 *Yi einen eiyises hɨm mai te hi
eteikni menmen. Yi eiyisɨsa eiyɨntar
hi ap hɨre mɨtɨk atɨp hɨm tokik au. Hi
ewenɨn han kai atɨp mɨt hɨm yaaim.
Yi eiyisɨsa te yi han yaaik, yi yayu
werek werek.
30 *Menmen hi ahitihi yi eiyisesim
eirɨakem, hɨram yaaim. Te yi ap
han enuk yayisesim au. Yi han yaaik
eiyu."

* **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2 * **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1–28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7 * **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16 * **11:30** 1Jo 5:3

12

Mɨt ne Farisi nitehi Jisas me menmen mɨt nɨrak nɨrɨakem me wɨ Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

1 *Maain wɨ ham Sabat Jisas ketike
mɨt nɨrak disaipel neremir (o nitet
nɨmɨn ke) ni kerek wit yehes mɨram
mewim. Mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan
te hɨr nerpesɨs yehes mɨram newen-
wohisem naam.
2 *Mɨt han ne Farisi nɨri nɨrɨak
menmen im te hɨr natɨp Jisas, "Ei ti
emtewem! Mɨt nit disaipel hɨr nɨrɨak
menmen me wɨ Sabat kerek hɨm me
Moses meriuwesɨsem."
3 *Jisas ketpor kar ik: "Yenmak te
yi ap yertei menmen werek werek
nɨpaa Devit kɨrɨakem me wɨ hɨrak
ketike mɨt nɨrak hɨr nɨnpɨ maan.
4 *Hɨrak ken kekre wɨnak kerek
mɨt newepwar God menmen,
hɨrak keit bret mɨtɨk hetpris
kewetɨwekem. Mɨt epei newet God
em te hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr
naam. Hɨm me God Moses kewisɨm
mau tɨwei matɨp mɨt pris keriyen hɨr
nanɨm. Mɨt han au.
5 *Te yi yenmak te yi ap yertei
menmen werek werek mekre hɨm
me Moses yi yekinaam a? Wɨ Sabat
yapɨrwe miutɨp miutɨp mɨt pris hɨr
nɨrɨak wok nenep samiyak nesiyem
newet God em. Hɨr ap nau yain
yain nar ke hɨm me Moses matɨp mɨt
enisesim te God katɨp mɨt pris hɨr
yaain. Menmen im me God minɨn
hɨm me Moses me wɨ Sabat.
6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in
hɨrak kinɨn wɨnak iuwe ke God.
7 *Yi yertei hɨm werek werek
God kewisɨm mau tɨwei, te yi ap
yatɨp enum yene mɨt kerek nɨrɨak
menmen enum au. Hɨm me God
matɨp mar im: 'Hi hanhan te yi
hanhan yeriuwe mɨt. Menmen im
minɨn samiyak yi yamɨp yesiyem
yewetewem.'
8 Hi hetpi hi Mɨtɨk ke wit ke God hi
Iuwe naanmɨpre menmen mɨt ne wɨ
Sabat hɨr nɨrɨakem."

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enum hɨrak kɨre yaaik
(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, hɨrak
kɨnaaiwɨr wit ik, hɨrak ken wɨnak
hak kɨr kerek hɨr nererik nekine hɨm
me Moses metike hɨm me mɨt profet
newiyen. Hɨrak ken en,
10 *mɨtɨk kiutɨp kau wɨnak ek
hɨrak his mɨrak miutɨp enum maa.
Mɨt han en hɨr hanhan nesiuwe Jisas
me menmen hɨm me Moses metpim,
te hɨr nitɨwekhi nar ik: "Hɨm me
Moses haiu misesim me wɨ Sabat
meriuwesɨs mɨtɨk kakɨkaap mɨtɨk
kɨnap o au?"
11 *Te Jisas ketpor, "Me wɨ Sabat
mɨtɨk keiyak ke yi mɨt hɨrak sip-
sip kɨrak kiutɨpen kerekek kakɨnke
kakɨkre hei, hɨrak kakno kakɨkinɨk
kakwisɨk kakɨt wit eik a?
12 *Haiu mɨt minɨn sipsip hɨram
au menmen weinɨm. Te haiu me
wɨ Sabat mamkaap mɨt te hɨr nanɨre
yaain."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk his enum, "Ti esiuwe his mit."
Hɨrak kesiuwe his miutɨp mɨrak te
his mɨre yaaim mar ke his mɨrak
pɨnam.
14 *Hɨrak kɨrɨakem, te mɨt en ne
Farisi hɨr nen witeik hɨr nɨsawɨn
natɨpan nimenɨpɨnek narkeik te hɨr
nanɨnep Jisas kaki.

Jisas kɨrɨak menmen me God kises menmen mau tɨwei kerek nɨpaa mɨt profet netpim

15 *Jisas kertei menmen hɨr
hanhan nanrekyɨwekem te hɨrak
kɨnaaiwɨr wit eik e. Mɨt yapɨrwe hɨr
nɨnap hɨr nisesik te hɨrak kekepi hɨr
nɨre yaain.
16 *Te hɨrak ketpor hɨm iuwe hɨr
ap entɨp mɨt han menmen hɨrak
kerekyorem au emɨt.

* **12:1** Diu 23:25 * **12:2** Eks 20:10 * **12:3** 1Sml 21:1-6 * **12:4** Lev 24:5-9 * **12:5** Nam 28:9-10
* **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32 * **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13 * **12:10** Lu 14:3 * **12:11** Lu 14:5
* **12:12** Mt 10:31 * **12:14** Jo 5:16 * **12:15** Mk 3:7-10 * **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12

17 Hɨrak ketporem te menmen
nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia ketpim
kewisɨm mau tɨwei mamnen. Hɨm
im hɨram matɨp,
18 **"Mɨtɨk ik hi hehimɨtanek hɨrak
kɨrɨak menmen mai. Hi han-
han heriuwerek, hɨrak kenipa
hi han yaaik. Hi tewen ar-
iuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaku
kakɨkre han kɨrak te hɨrak
kakɨkepik kakno kaktɨp mɨt
nerer wit wit menmen yaaim
hi arekyorem ahɨsak menmen
enum mɨr.
19 Hɨrak kaktike mɨt han ap
nanɨtpepan, hɨrak ap te
kaknip hɨm iuwe o kakɨrp
yayiwe kaktɨp mɨt hɨm mɨrak
au.
20 Hɨrak ap kakɨwaank mɨt miyapɨr
hɨr nises God yaaik kike nɨre
niyen me mani hɨram maa
nɨme mɨniu mamwenɨnem.
Mɨt miyapɨr hɨr nɨre si
metnen kike maain hɨram
mami, hɨrak kakɨkepi hɨr
nanu werek. Hɨrak kakɨkepi
ere wɨ hɨrak kakinɨn menmen
enum te hɨm hɨrak kaktɨp mɨt
em, hɨram mamnen.
21 Te mɨt miyapɨr nerer wit wit
ap ne weiwɨk me Isrel,
hɨr enises hɨm mɨrak nanu
nanɨnkɨkwek ere maain hɨrak
kakne kaktorhis."

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hɨr mɨt han neit mɨtɨk
enuk herwe kenipek nanamɨr toto,
hɨrak kemesɨsɨwek hɨm ap katɨp au.
Hɨr neiyɨk nan Jisas te hɨrak kepɨr
herwe enuk ken, hɨrak kɨre yaaik kɨr
ein ein, katɨp werek werek.
23 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨrek,
hɨr han kekrit natɨp nar ik: "Yi
han kitet mɨtɨk ik hɨrak Krais ik
Nepenyek ke Devit kerek nɨpaa God
katɨp hɨrak kakriuwetek kaknen?"
24 *Te mɨt han ne Farisi hɨr nem-
tau mɨt natɨp menmen mar im hɨr
nemnorem natɨp nar ik: "Hɨrak ap
Nepenyek ke Devit au. Hɨrak kepɨr
herwe enum kentar mɨtɨk iuwe ke
herwe hɨrak Bielsebul hɨrak kekepik
kepɨrem."
25 Jisas kertei menmen hɨr han
kitetim te hɨrak ketpor kar ik: "Mɨt
nau wit iuwe hɨr newep nau ke
nɨmɨn nentar menmen, te mɨt in
ap nepu werek werek au. Mɨt ne
weiwɨk miutɨp o nɨkerek ne mɨtɨk
kiutɨp hɨr newep nau ke nɨmɨn nen-
tar menmen te hɨr ap nepu werek
werek naanmɨpre wit kɨr au. Hɨr
nanɨnke hasini nanɨwaank hɨras.
26 Seten hɨrak kekepa hi epɨr
herwe mɨrak te hɨrak kewep kau
nɨmɨn. Karkeik te hɨrak kaku werek
werek a? Taau!
27 Yi yatɨp hi hepɨr herwe hentar
Bielsebul kekepa. Hɨrak kekepa hi
hepɨr herwe te mɨt han ne yi mɨt,
neimɨn nekepi te hɨr nepɨr herwe
mekre han ke mɨt? Seten a? Au! Hɨr
ap nepɨr herwe nentar Seten kekepi
au. God kerekek. Te menmen hɨr
nɨrɨakem meteikɨn yi yetpo enum
me Seten kekepa. Au, God kerekek
kekepa.
28 *God Hɨmɨn Yaaik kerekek
kekepa hi hepɨr herwe mamnopɨn
mamkeipɨn. Menmen im meteikni
God epei kan kau menep kakinɨni
naanmampri.
29 *"Hi wen etpi hɨm ham. Mɨtɨk
hak kakno kakɨkintɨp menmen me
mɨtɨk iuwe hɨrak kakinɨn kakrɨak
mekam? Hɨrak kakinɨn kaksenkek
his hɨt me mɨtɨk iuwe. Hɨrak
kaksenkɨkwek his hɨt mɨrak, hɨrak
kakɨkintɨp menmen mɨrak keiyɨm
kakno.
30 *Neimɨn hɨr ap nisɨsa hɨr nar
ke mɨt enun nepan nai. Neimɨn hɨr
ap nekepa haiu mamri han ke mɨt
nanises God hɨr nar ke mɨt enun
nepɨr mɨt nanises menmen enum
heriyai heriyai.
31 *"Te hi hetpi, menmen yapɨrwe
mɨt nɨrɨakem o menmen enum
hɨr netpim hɨr newepyapɨrem

* **12:18** Mt 3:17 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24** Mt 9:34, 10:25 * **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30** Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26

neweikɨn sip newetɨwem maain God
kakɨsakem. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr
natɨp enum me God Hɨmɨn Yaaik,
God ap te kakɨsak menmen im au.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp
enum me hi kerek Mɨtɨk Iuwe keri-
uweta hi han, maain God kakɨsak
menmen enum hɨr netpim. Te
neimɨn hɨr natɨp enum me God
Hɨmɨn Yaaik, God ap kakɨsak men-
men enum hɨr natɨp in o maain. Hɨr
nanɨt wit kɨrak yaaik au.

Hɨm me nu enum mari mine nɨkim mɨram enum
(Lu 6:43-45)

33 *"Nu mei hɨram yaaim te hɨram
mamri mamine nɨkim mɨram yaaim.
Nu mei enum te hɨram mamri
mamine nɨkim mɨram enum. Mɨt
nɨr nu nɨkim mɨram hɨr natɨp, 'Nu
im hɨram yaaim', o au en, hɨr natɨp,
'Nu im hɨram enum mesine'.
34 *Yi mɨt enun nɨkerek ne manpen
Seten. Yi ap eitɨp hɨm ham yaaim
eiyɨntar yi mɨt enun. Mɨt natɨp hɨm
nises menmen mekre han kɨr.
35 Mɨtɨk yaaik katɨp menmen
yaaim kentar han kɨrak yaaik. Mɨtɨk
enuk katɨp menmen enum kentar
han kɨrak enuk.
36 Hi hetpi menmen im hentar
maain wɨ kerek God skelim yi mɨt,
hɨrak kakitihi me menmen enum
miutɨp miutɨp nɨpaa yi yetpim.
37 Maain God kakitihi me menmen
miutɨp miutɨp yi nɨpaa yetpim. Te
hɨm mi hɨremes maain mamteikɨn
God yi yɨre mɨt yaain o au enun."

Mɨt han nitɨwekhi hɨrak kɨrɨak menmen kakteiknor God keriuwetek kan kekepik kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt nɨrem au
(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

38 *Hɨrak katɨp epei au, mɨt han ne
Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt
ne Farisi, kerek han kitet hɨr ninɨn
mɨt han nises hɨm me Moses, hɨr
natɨp nar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu han-
han ti hɨrekes erɨak menmen yaaim
nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au."
39 *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi mɨt
miyapɨr kerek yitauhi hi arɨak men-
men yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem,
yi mɨt miyapɨr enun ap yises God au.
Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem
au. Hi ateikni menmen hɨram mei
me mɨtɨk profet Jona nɨpaa kau tɨ
keremem.
40 *Nɨpaa saauk wɨsenuk ke wan
eik kekes Jona hɨrak kekre tu kɨrak
ere wɨ wikak. Te hi Mɨtɨk kerek
Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han in, hi
hahu akre hei ehɨt nɨmɨn ere wɨ
wikak.
41 *Maain wɨ God skelim yi mɨt,
mɨt nɨpaa nau neit Nineva nanɨrp
nantike mɨt nau tɨ in. Hɨr nanɨrp
nantike mɨt in hɨr nantɨp, 'Yi mɨt
enun.' Hɨr nantɨp nanɨr ik nanɨntar
nɨpaa Jona katɨp mɨt en hɨm me God
te hɨr neweikɨn sip newet menmen
enum nises hɨm me God. Mɨtɨk Iuwe
kinɨn Jona hɨrak kau in te yi ap
yeweikɨn sip yewet menmen enum
au.
42 *Maain wɨ God skelim yi
mɨt, mɨte iuwe kwin hɨre nɨpaa
naanmɨpre mɨt nau wit Siba, hɨre
wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau
tɨ in. Hɨre wawɨrp wautike mɨt
miyapɨr nau tɨ in ek hɨre wautɨp,
'Yi mɨt miyapɨr enun.' Hɨre wautɨp
menmen im wawɨntar nɨpaa hɨre
wɨnaaiwɨr wit kɨre wen hɨt nokim
(o yanɨmɨn) te wemtau hɨm yaaim
mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim.
Mɨtɨk Iuwe kinɨn King Solomon
hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip
yewet menmen enum yemtau hɨm
mɨrak au.

Hɨm me herwe enuk nɨpaa kɨnaaiwɨr mɨtɨk hɨrak pɨke kan
(Lu 11:24-26)

43 "Wɨ kerek herwe enuk kenke
kɨnaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kepno ein
ein kerekir wit tɨpar aurek, hɨrak
kɨnkatɨn wit hak te hɨrak kakwi.

* **12:33** Mt 7:16-20 * **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39** Mt 16:4 * **12:40** Jna 1:17 * **12:41** Jna 3:5 * **12:42** 1Kin 10:1-10; Mt 12:6

Hɨrak kɨnketnɨwek kɨnketnɨwek hɨrak ap kɨnapɨnek au.
44 Te hɨrak han kitet kar ik: ‘Hi ap hɨnapɨn wit yaaik au, te hi pɨke eno wit kai kerek nɨpaa hi hewik.’ Hɨrak pɨke kepno wit kɨrak, hɨrak kɨr wɨnak herwe keiyak kewik au. Hɨrak yaaik kɨre mɨtɨk keripep waniu yaaim.
45 *Hɨrak kɨrek epei au, hɨrak ken kɨnkatɨn herwe enum mar hispɨnak wik (7) minɨnek. Epei au, hɨrak ketikeri nanɨno wɨnak eik e nanu nanɨt. Nɨpaa mɨtɨk hɨrak herwe kewik han enuk kike, te in ek hɨram herwe mamɨwaank han kɨrak enuk. Menmen mamɨr im mamnen mamnep mɨt nau tɨ im.”

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨno nanɨrek
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen katɨp mɨt menmen mɨrak, te miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nan nanɨrek. Hɨr nerp witeik hanhan netpɨwek menmen.
47 Hɨr nerp en, mɨt han nerp en netpɨwek nar ik: “Emtewek. Miye wetike kikrek nit nan nanrit nanɨtput menmen.”
48 Jisas kewenɨwekhi katɨp, “Peimɨn hɨre miye pai. Neimɨn hɨr nɨre kikrek nai?”
49 Hɨrak kesiuwe mɨt nɨrak disaipel his hɨrak katɨp, “Eiyɨri. Mɨt miyapɨr in hɨr nɨre miyerer nai netike kikrek nai.
50 *Neimɨn hɨr nises menmen Haai kai keit wit kɨrak hɨrak hanhan hɨr nanisesim, hɨr nɨre kikrek nai, yenterer nai o miye pai.”

13

Hɨm me mɨtɨk kamɨr nɨkim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

1 Me wɨ im keremem, Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ketpaan ken wit eik ken kau menep wan eik.
2 *Hɨrak kau en, mɨt miyapɨr yapɨrwe nererik menep menep nersɨs Jisas. Te hɨrak kɨniu ken kekre bot kau en, hɨr mɨt miyapɨr nerp tenhaan nau pɨn eik.
3 Jisas ketpor menmen yapɨrwe me tok piksa mar im. Hɨrak katɨp: “Mɨtɨk hak ken kamɨr nu nɨkim mekre ni mɨrak.
4 Te mɨtɨk kewɨrem mau ni, nɨkim ham menke mɨwaai yayiwe kerek wit yaain te hore man maam.
5 Yehes ham menke mentar nan kerek ap tɨ mei iuwe menterim em, te hɨram mewo wasenum mentar tɨ kike kentar nan.
6 Wepni kan kɨr kenterim te hɨram ap mewɨr nekenik men tɨ eik au. Hɨram me weiwei te maa meit.
7 Nɨkim ham menke mɨwaai waai kerek tɨktɨk mewim em, te waai keremem tɨktɨk mewim em mɨniu mɨwapɨn em. Te hɨram mewo werek werek ap mari au.
8 Nɨkim ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek te hɨram mewo mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30.
9 Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim werek werek!”

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr menmen keriuwe tok piksa
(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt disaipel nan nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor hɨm tok piksa?”
11 *Jisas ketpor, “God epei keteikni menmen hɨrak kakrɨakem te kakinɨn naanmɨpre yi mɨt. Hɨrak keteikni yarkeik te yi eire nɨkerek nɨrak yi eiyisesik. Te mɨt in en au.
12 *Mɨt han kerek netenen menmen ham me God, hɨrak kakwetɨr meiyam yapɨrwe te hɨr nantɨwem yapɨrwe. Te mɨt han kerek ap netenen menmen iuwe nɨnapen hɨm mɨrak, menmen kike hɨr epei netenenim mamɨwaank mamɨt.
13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa hentar hɨr nɨr menmen te hɨr ap nertei menmen. Hɨr nɨkɨp

* **12:45** 2Pi 2:20 * **12:46** Mt 13:55 * **12:50** Jo 15:14; Ro 8:29 * **13:2** Lu 5:1-3 * **13:11** 1Ko 4:1 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * **13:13** Diu 29:4 * **13:14** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27

memtau, te hɨr ap nertei menmen hi
hetpim werek werek au.
14 *Hɨm ham nɨpaa mɨtɨk profet
Aisaia ketpim hɨrak kewisɨm mau
tɨwei hɨram epei man mentar men-
men mɨt miyapɨr in hɨr nɨrɨakem.
Hɨram matɨp:
‘Yi yayɨmtau hɨm yeteipim yeteipim
te yi yayɨrtei menmen werek
werek au. Yi yayɨr menmen
yaiteipim yaiteipim te yi yayɨr
menmen werek werek au.
15 Hɨr nanɨrem werek werek au
nentar han ke mɨt miyapɨr
in en epei au ketaritari, hɨr
nemesɨs nɨkɨp mɨr epei au
nɨnapen nanɨmtau hɨm. Te
hɨr nɨnapɨpɨ nanamɨr kɨr ap
nɨr menmen hi hɨrɨakem. Hɨr
ap nɨrɨak menmen im te hɨr
nanɨr menmen hi hɨrɨakem
nemtau menmen mai werek
werek, han kɨr enisɨsa te hi
akepi hɨr enɨre yaain.’
16 *“Te yi han yaaik eiyu. Nanamɨr
ki epei kɨr menmen werek werek.
Nɨkɨp mi epei memtau menmen
werek werek.
17 Hi hetpi menmen werek werek.
Mɨt profet yapɨrwe netike mɨt yaain
nɨpaa hanhan nanɨr menmen yi epei
yɨra hi hɨrɨakem, te hɨr ap nɨrem
au. Hɨr hanhan nanɨmtau menmen
yi epei yemtau hi hetpim te hɨr ap
nemtewem. Au, hɨr epei naa.

Jisas kewepyapɨr hɨm mɨrak me mɨtɨk kamɨr rais nɨkim (Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 “Yi eiyɨmtau hɨr o as me tok
piksa me mɨtɨk kewɨr rais nɨkim
mɨram mau ni.
19 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me
God kakinɨn naanmɨpre mɨt te hɨr ap
nerteiyem werek werek au, hɨr nɨre
nɨkim mɨwaai yayiwe. Maain Seten
kaknen kakɨkre han kɨr kakpɨr hɨm
kerek epei God kewisɨm mekrerek.
20 Nɨkim ham mɨnatɨn mɨwaai tɨ
kike mentar nan, im em hɨram mɨre
mɨt han wasenum nemtewem han
yaaik neriuwerem.
21 Te hɨr nɨre nɨkim keremem ap
mine nekenik men tɨ eik au te mamu
kike. Maain hɨram pɨke mami. Mar
im em te mɨt neiyan nemtau hɨm me
God nisesim. Maain kike mɨt han
neneri nerekyor enum nentar hɨr
nisesim, te hɨr wasenum neweikɨn
sip newetɨwem.
22 *Nɨkim ham menke mekre waai
kerek enum tɨktɨk mewim em, hɨram
mɨre mɨt nemtau hɨm im te men-
men enum me tɨ ik ek metike pewek
hɨr hanhanem hɨram minɨn hɨm me
God. Mɨt nar ik ek ap te nanrɨak
menmen yaaim nanises God werek
werek au.
23 Nɨkim menke mekre tɨ yaaik
hɨram mar ke mɨt nertei hɨm me God
nemi mekre han kɨr. Te hɨram mine
wit mari yehes yapɨrwe, ham mar
100, ham mar 60, ham mar 30, te hɨr
nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me yenkis enum mente mau ni

24 Jisas ketpor hɨm tok piksa
ham. Hɨrak katɨp: “Menmen God
kɨrɨakem hɨram mɨre mɨtɨk hak
kewɨr wit nɨkim mitet ni mɨrak.
25 Maain wɨtaan mɨt miyapɨr
nɨwaai, mɨtɨk enuk kɨrak kepan kan
kewɨr yenkis yehes mɨram enum
mitet ni kerek hɨrak epei kewɨr wit
nɨkim mewi en, te hɨrak ken.
26 Maain wit kerek hɨr epei
newɨrem em mau ni eim mɨre iuwe
mamine nɨkim, te hɨr nɨr yenkis
enum keremem metikerem.
27 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨtɨk
iuwe hɨr nen netpɨwek nar ik: ‘Mɨtɨk
iuwe ti nepei hamɨr wit yehes mekre
ni mit im e. Ti hamɨr menmen yaaim
te menmen im enum meke nein man
te hɨram mewo in?’
28 Hɨrak kewenhi ketpor, ‘Mɨtɨk
hak enuk kepan kan kamɨr menmen
enum mekre nɨmɨn me menmen
yaaim.’ Hɨr nitɨwekhi, ‘Ti hanhan
haiu emno emketetim?’
29 Te hɨrak keweni ketpor, ‘Hi
hɨnaain yi eiketetim emnopɨn. Yi
yaiket menmen yaaim mamtikerem.
Au emɨt!

* **13:16** Lu 10:23-24 * **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17 * **13:30** Mt 3:12

30 *Yi eiwisɨm emu ere maain
hɨram emi. Te hi etɨp mɨt kerek nan-
remir nanɨr ik: ‘Yi eiyinɨn eiremir
menmen enum eisenkekim emriuwe
waai. Maain haiu mamɨsiyem. Yi
eiremir menmen enum epei au, te
yi eino eiremir nɨkim yaaim eiwisɨm
emɨkre wɨnak kai.’ ”

Jisas katɨp hɨm me nu mastet nɨkim mɨram metike yis
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

31 Jisas ketpor hɨm tok piksa
hɨrak katɨp, “Menmen God kɨrɨakem
hɨram mɨre nu mastet nɨkim mɨram.
Mɨtɨk hak ketɨwem kamɨr mau ni
mɨrak.
32 Nu mastet nɨkim hɨram ap iuwe
mar ke nɨkim me menmen ham em.
Au, hɨram kike enum. Te maain
hɨram mau ni mamniu mamre iuwe
maminɨn menmen kerek mau ni
em, hɨram mamre nu te hore mam-
nen mamwis yaank mamu heneik
mɨram. Mar im mɨt in kerek nises
hɨm mai hɨr nɨre niutɨp niutɨp. Te
maain hɨr nanɨre yapɨrwe.”
33 Jisas pɨke ketpor hɨm ham.
Hɨrak katɨp, “Menmen God
kɨrɨakem hɨram mɨre yis mɨte
weiyɨm wen wenipem metike flaua
weweiknenim mekre sar mau hɨm
ere hɨram nap mɨnanem mɨniu
wɨsenum.”

Jisas katɨp mɨt keriuwe hɨm tok piksa keremem
(Mk 4:33-34)

34 Jisas katɨp mɨt miyapɨr men-
men yapɨrwe keriuwe hɨm mɨre tok
piksa. Hɨrak ap ketpor hɨm meiyam
au. Hɨrak ketpor tok piksa keremem.
35 *Hɨrak katɨp kar ik te menmen
nɨpaa mɨtɨk profet ketpim kewisɨm
mau tɨwei, hɨram mamnen mamɨr
ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm im
hɨram matɨp,

“Hi awep hɨm atɨp mɨt tok piksa.
Hi atɨp menmen nɨpaa hi
God hɨrɨak tɨ ere in mɨt ap
nerteiyem au.”

Jisas kewepyapɨr tok piksa me yenkis enum katɨp mɨt disaipel nɨrak em

36 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen
epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt miyapɨr
hɨrak kɨnɨk ken wɨnak. Hɨrak kɨnɨk
ken wɨnak, mɨt nɨrak disaipel nan
nitɨwekhi, “Ti etpei werek menmen
me yehes enum mekre ni.”
37 Jisas kewenhi ketpor, “Mɨtɨk
kerek kamɨr yehes yaaim mekre ni
hɨrak hi kerekek. Mɨtɨk Iuwe God
keriuweta hi han tɨ ik.
38 *Ni eim hɨram tɨ ik ek. Yehes
yaaim hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises
hɨm me God. Yehes enum hɨram
mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm me
Seten.
39 Mɨtɨk enuk kepan kerek kamɨr
yehes enum hɨrak Seten. Wɨ mɨt
hɨr nan newen yehes hɨram mɨre
wɨ God skelim mɨt. Mɨt kerek nen
newen yehes hɨr ensel.
40 *Mamɨr ke mɨt neit yehes enum
nesenkekim neiyɨm nan newɨrem
mekre si, te maain wɨ menmen
mamnen mamɨr im God skelim yi
mɨt.
41 *Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi asiuwe mɨt ensel nai nanɨno nan-
rer wit wit me tɨ kerek hi naanmam-
pre mɨt miyapɨr hɨr nanɨnke men-
men enum mari han ke mɨt en. Hɨr
nanɨnke menmen enum metike mɨt
han kerek nɨrɨak menmen enum. Te
hi enkerem emnopɨn emkeipɨn wit
kerek Mɨtɨk Iuwe naanmɨprewem.
42 *Te hɨr nanwɨr mɨt miyapɨr
enun nanɨno nanɨkre si kerek hɨr
nanɨnepɨp nanɨneknen yehes mɨr.
43 *Me wɨ im mɨt miyapɨr kerek
yaain en nanu wit yaaik God kak-
wetɨr menmen mɨrak iuwe kakɨkepi
te hɨr nanɨr nanre wepni nanɨt wit
kɨrak. Mɨt neimɨn nemtau hɨm mai
hɨr han ekitetim!

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨnkatɨn bokis pewek mekrerem mɨsawɨn mekre tɨ

44 *“Menmen me God hɨram yaaim
mɨre okis pewek mekrerem mɨt

* **13:35** Sam 78:2 * **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10 * **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6 * **13:41** Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * **13:42** Mt 8:12 * **13:43** Dan 12:3 * **13:44** Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7

nɨpaa hɨr mɨt nɨsawɨnem mekre ni ham. Maain mɨtɨk hak kiutɨp kɨnapɨnem, hɨrak pɨke kɨsawɨnem mekre hei, hɨrak han yaaik, te hɨrak ken keit menmen mɨrak yapɨrwe keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit nan mererim, hɨrak keiyɨm ken kewɨrem keiyɨm katɨn ni keremem.

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨr pewek wɨnak yaaik

45 "Menmen me God hɨram yaaim mɨre mɨtɨk hak kerek kɨnkatɨn pewek wɨnak hɨrak kɨnkatɨn kerek yaaim yaaim em, keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt te kakɨt moni mamrerim.
46 Hɨrak kɨr pewek wɨnak kerek yaaik ek, te hɨrak ken kesiuwe menmen mɨrak keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak keit moni mererim, hɨrak keiyɨm ken kewɨrem keit wɨnak yaaik kerekek.

Hɨm tok piksa me hepin

47 *"Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre hepin mɨt hɨr newɨrem mekre wan neiyɨm nanri saauk metike menmen ham yapɨrwe.
48 Hepin kenempet keriuwerem, te hɨr neriyaam man mɨwaai pɨn eik. Te hɨr nau nekorɨrem newis saauk yaaim em mekre tɨkenup ham, enum em hɨr newɨrem men.
49 Me wɨ kerek maain God skelim mɨt ne tɨ ik ek, hɨram mampar ik. Mɨt ensel ne God nanɨnen nanɨnke mɨt enun kerek nises menmen enum me nɨmɨn me mɨt yaain nises menmen yaaim.
50 *Te hɨr nanwɨri nanɨno nanɨkre si iuwe. Me si im em hɨr nanɨnepɨp nankɨt nanɨneknen yehes mɨr naneitaiyen."

Hɨm me mɨtɨk keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

51 Te Jisas kitorhi, "Yi yertei hɨm yapɨrwe hi epei hetpiyem?" Hɨr newenhi natɨp Jisas, "Kai Iuwe, haiu merteiyem."
52 Te Jisas ketpor, "Mar keremem te mɨt skraip kerek nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr epei nertei hɨm hi hewepyapɨrem, hɨr nɨre mɨtɨk haai ke wɨnak iuwe. Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak kɨrak kekin menmen yaaim petep metike menmen enum tokim keiyɨm kan kɨkaap mɨt kewetɨrem. Hɨr newepyapɨr hɨm me God nɨpaa hɨrak katɨp mɨt profet em metike hɨm mai yaaim."

Hɨr mɨt ne Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

53 *Jisas katɨp hɨm tok piksa im epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken.
54 *Hɨrak pɨke ken wit kɨrak eik ken katɨp mɨt hɨm me God kekre wɨnak kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Hɨrak ketpor werek te hɨr nekrit nehɨnhɨn natɨp, "Keimɨn ketpɨwek hɨm yaaim hɨrak ketpeiyem? Keimɨn kekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt keriuwerem kepɨr herwe kɨrɨak mɨt kerek nɨnap hɨr nɨre yaain? Hɨrak mɨtɨk weinɨk kar ke haiu mɨt in.
55 *Mɨtɨk ik ek nɨkan ke mɨtɨk kerek kime wɨnak kerekek. Maria hɨre miye pɨrak kerepep. Jems ketike Josep, Saimon Judas hɨr kikrek nɨrak keriyen.
56 Yenterer nɨrak hɨr nau netikewai. Menmen yapɨrwe im em hɨrak ketɨwem meke nein man?"
57 *Hɨr natɨp narik te han kɨr enuk neriuwerek hɨr neweikɨn sip newetɨwek nentar hɨr ap nertei karkeik te hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim. (Hɨr han kitet hɨrak mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk Iuwe au.) Te Jisas ketpor, "Mɨt profet niuk mɨr iuwe mau merer wit wit, te mɨt neit wit kɨrak netike mɨt ne weiwɨk mɨrak, hɨr ap han kitet hɨrak iuwe au."
58 Hɨrak ap kɨrɨak menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt his hɨt enum metike menmen ham keit wit eik ek kentar hɨr ap han kitet hɨrak mɨtɨk kerek God keriuwetek kan au.

* **13:47** Mt 22:9-10 * **13:50** Mt 13:42; Lu 13:28 * **13:53** Mt 7:28 * **13:54** Jo 7:15 * **13:55** Lu 3:23; Jo 6:42 * **13:57** Jo 4:44

14

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)

1 Me wɨ im, mɨtɨk iuwe gavman
Herot ke provins Galili kemtau men-
men Jisas kɨrɨakem.
2 Te mɨtɨk Herot katɨp mɨt kerek
nɨrɨak menmen mɨrak, "Hi han kitet
ik hɨrak mɨtɨk Jon kerek kɨkɨr mɨt
neriuwe tɨpar em. Hɨrak kaa te
in ek hɨrak pɨke kekrit te men-
men wɨsenum manpenum mau his
mɨrak, te hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim im.
3-4 **Nɨpaa Jon katɨp Herot, "Ti
heit mɨte ip ep. Menmen im e hɨram
ap yaaim au." Te Herot han enuk
ketenen Jon kesenkekik keriuwe sen
ain kewisɨk kekre wɨnak enuk ken-
tar Herot epei keit Herodias, mɨte pe
Filip, Herot nɨkik kɨrak.
5 *Herot hanhan kaknep Jon kaki,
te hɨrak kɨnaain mɨt miyapɨr. Hɨr
han kitet Jon hɨrak mɨtɨk profet ke
God.
6 Maain wɨ ham miutɨp, mɨt han
nen nau netike Herot han kitet wɨ
kerek nɨpaa miye winaak ek. Me
wɨ im nɨki pe Herodias wɨrɨre wen
werp nɨmɨn ke hɨr mɨt. Te herot
hanhanep wɨsenum.
7 Hɨrak hanhanep wɨsenum te
hɨrak katɨp mɨte kerepep kar ik: "Hi
hetput werek. Menmen ti hanhan
ehitauhiyem, hi ewetitem."
8 Miye pe nɨki ip ep watɨp nɨki
pɨre weriuwe hɨm, te hɨre watɨp, "Ti
erekir teruk ke Jon kerek kɨkɨr mɨt
en ewisɨk ekɨkre tɨkenup eiyɨk enen
ewetewek in ek, te hi hertei hɨrak
kaa."
9 Hɨre watɨp war ik, te mɨtɨk
iuwe eik ek hɨrak han enuk. Hɨrak
kɨnapen kakrekyɨwekem te hɨrak
yɨnk enuk kentar mɨt nau naam
menmen netikerek nemtau menmen
hɨrak ketpɨwerem. Te hɨrak katɨp
mɨt nɨrak enwetɨwe menmen im em-
nen.
10 *Herot keriuwet mɨtɨk ken
wɨnak enuk te hɨr mɨt en nerekir
teruk ke Jon neit ein te tɨmɨr kewen
keket.
11 Epei au, hɨr neit paan kɨrak
kekre tɨkenup neiyɨk nan newet nɨki
ep ek. Hɨre wetɨwek epei au, hɨre
weiyɨk wen wewet miye pɨre rek.
12 Mɨt disaipel ne Jon nerteiyek,
hɨr nan neit herwe yɨnk kɨrak neiyɨk
nen newisɨk kekre hei. Hɨr newisɨk
epei au, hɨr nen natɨp Jisas menmen
enum mɨt nɨrɨak Jon em.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

13 Jisas kemtau hɨm me mɨr hɨr
nenep Jon keremem, hɨrak kehɨn
kɨniu ken kekre bot kerekir wan ken
wit weinɨk kerek mɨt ap newi au. Te
mɨt yapɨrwe nemtau Jisas ken, hɨr
neke tɨ nɨnaaiwɨr wit kɨr nisesik nen.
14 *Jisas epei kau bot keiyɨk ken ere
epei kiun wit kerek hɨrak hanhan ka-
kno. Hɨrak kɨnaaiwɨr bot kenke ken
tɨ, hɨrak kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
nisesik nan. Te hɨrak han tewenɨni
kɨkaap mɨt han kerek nɨnap, his hɨt
enum em.
15 Hɨnkewɨ epei man, te mɨt dis-
aipel nɨrak nan natɨp Jisas, "Wit ik
ek enuk weinɨk ap mɨt newik. Te
wɨ epei men wɨtaan kaknen. Ti eri-
uwet mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨno
enrer wit wit kerek menep ek te
hɨr hɨras enwɨr pewek enɨt menmen
mɨr nanɨm."
16 Jisas ketpor, "Haiu ap te mam-
riuweti enɨno au emɨt. Yi eiwetɨr
menmen enɨm me yi hɨras."
17 Hɨr newenɨwekhi netpɨwek,
"Haiu ap metenen menmen mei
yapɨrwe au. Haiu meit bret hispɨnak
(5), saauk wiketerem im em kere-
mem."
18 Jisas katɨp, "Eikinɨm eiyɨm
einen in."
19 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr
yapɨrwe nau yenkis nau tɨ. Epei
au, hɨrak kekin bret hispɨnak (5)
keremem metike saauk wiketerem
hɨrak kɨkɨam naan men niu nepni

* **14:3-4** Mt 11:2 * **14:3-4** Lev 18:16, 20:21 * **14:5** Mt 21:26 * **14:10** Mt 17:12 * **14:14** Mt 9:36
* **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10

eim, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak
han yaaik keriuwe menmen im.
Epei au, hɨrak kewep bret keremem
hɨrak kewet mɨt disaipel nɨrak em,
te hɨr neweiknɨm newet mɨt miyapɨr
yapɨrwe rem.
20 *Hɨr naam nen nen ere tu iuwe.
Te hɨr disaipel neit yinam kerek epei
naam em nemi mekre wapnake ere
wapnake hiswiyen wik (12) menem-
petɨt meriuwerem.
21 Hɨr mɨt kerek naam menmen
hɨr yapɨrwe nar 5,000 mɨt. Hɨr
ap newenhis mɨyapɨr netike nɨkerek
nau netikeri au.

Jisas kitet wan keke niu ken (Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)

22 Jisas kewtɨr menmen epei au,
hɨrak katɨp mɨt nɨrak disaipel nehɨn
nɨniu nen nekre bot naninɨn nanɨno
wan pɨnak ein te hɨrak kaku kakri-
uwet mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨno.
Epei au, hɨrak kakisesi.
23 *Jisas keriuweti nen te hɨrak
hɨrekes kɨniu mɨniu (o neiyɨp)
ken kakitehi God menmen. Nepei
hɨnkewɨ kakre wɨtaan hɨrak kiutɨp
kerekek kepu.
24 Bot hɨrak epei ken wan
nɨmɨniuwe eik, te nɨme mɨniu meke
bot paan kɨrak te wan sɨr mɨniu
mamuwer bot.
25 Epei menep wanewik hɨram
wen toto, Jisas keriuwe hɨt mɨrak
keke niu kitet wan ken kakɨr mɨt
nɨrak disaipel.
26 *Hɨr nɨrek keriuwe hɨt mɨrak
keke niu kitet wan te hɨr neperper,
hɨr natɨp, "Hɨrak herwe." Te hɨr
nenepɨp nenɨne hɨm iuwe.
27 Wasenum Jisas kenɨne ketpor,
"Yi ap einapen. Yi einakɨn tokim. Hi
kerekek han. Hi ap herwe auye!"
28 Pita kewenhi ketpɨwek kar ik:
"Kaiu Iuwe, ti hɨrekes te ti etpo hi
eriuwe hɨt mai eitet wan anen arit."
29 *Jisas katɨp, "Ti enen." Te Pita
kɨnaaiwɨr bot keriuwe hɨt mɨrak
kitet wan ken kakɨr Jisas.
30 Pita kɨr nɨme mɨniu te hɨrak
kɨnapen, hɨrak kaknatɨn kakno
kakɨm tɨpar kakɨkre wan. Te hɨrak
kenɨne, "Kaiu Iuwe ekepa!"
31 *Wasenum Jisas kewis his kete-
nen Pita, hɨrak ketpɨwek, "Ti ap han
kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti
heit han wik wik?"
32 *Nepei au, hɨrakɨt wiketeret
tɨniu tau bot te nɨme maa meit.
33 *Hɨr mɨt kerek nau bot en
nɨr menmen im, hɨr newenɨpi Jisas
natɨp, "Haiu mertei werek ti Nɨkan
ke God."

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap neit Genesaret (Mk 6:53-56)

34 Hɨr epei nerekir wan nen pɨnak
ein niun tɨ ke Genesaret.
35 Hɨr mɨt ne wit ik ek hɨr nertei
hɨrak Jisas te hɨr nesiuwe hɨm men
merer wit wit kerek menep menep
ek, hɨr neithis mɨt kerek nɨnap ek
neri nan.
36 *Hɨr neri nen epei au, hɨr nɨnap
natɨp hɨm iuwe nitɨwekhi hɨrak ek-
wisi hɨr hɨras enwis his entenen
yɨnk kɨrak o laplap hɨr mɨrak. Hɨr
mɨt miyapɨr kerek newis his netenen
laplap hɨr mɨram netike mɨt netenen
yɨnk kɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre yaain.

15

Hɨm lo me God hɨram minɨn hɨm me maamrer (Mk 7:1-13)

1 Hɨrak Jisas wen kepu wit Gene-
saret, mɨt han ne farisi netike mɨt
skraip kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr nɨnaaiwɨr
Jerusalem nan nɨr Jisas nitɨwekhi
menmen.
2 *Hɨr natɨp, "Nenmak te hɨr mɨt
disaipel nit nɨrɨak menmen ap nises
menmen kerek nɨpaa maamrer naiu
nɨrɨakem? Hɨr nanɨm menmen hɨr
ninɨn nekemyet his. Te mɨt disaipel
nit au."
3 Jisas kewenhi ketpor, "Yenmak te
yi ap yises menmen me God te yi

* **14:20** 2Kin 4:44 * **14:23** Lu 6:12, 9:28 * **14:26** Lu 24:37 * **14:29** Jo 21:7 * **14:31** Mt 8:26
* **14:32** Mk 4:39 * **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44 * **15:2** Lu 11:38

yises hɨm nɨpaa mɨt kerek yi yisesi
hɨr newetiyem netpiyem a?
4 *Nɨpaa God katɨp, 'Yi eiyɨmtau
hɨm me miye haai ni te maain yi
naanmampri. Mɨtɨk kerek katɨp
enum ke menmen miye haai nɨrak,
yi mɨt eikɨp kaki.'
5 Te yi yises hɨm im au. Yi
yatɨp, 'Mɨtɨk keiyak ketenen pewek o
menmen kakɨkaap miye haai nɨrak,
te hɨrak katɨp miye haai, "Hi epei
hehimɨtan im em te hi ewet God em.
Hi ap naanempri eriuwerem au."
6 Yi yatɨp hɨram werek hɨrak ap
ekɨkaap miye haai nɨrak neriuw-
erem au.' Me menmen mar im yi
yerekir hɨm me God yeriuwe hɨm
ham me maamrer ni yi yisesim.
7 Yi mɨt enun yemipɨn. Mɨtɨk pro-
fet Aisaia nɨpaa kehimɨteni werek
me wɨ hɨrak katɨp hɨm me God kar
ik. Hɨrak katɨp,
8 *'Mɨt in en hɨr hanhan newenɨpi
niuk mai neriuwe hɨm mɨr, te
han kɨr au nisɨsa werek werek
au.
9 Menmen hɨr netpim newenɨpi niuk
mai neriuwerem hɨram au
enum menmen weinɨm. Men-
men hɨr natɨp mɨt hɨr enis-
esim hɨram ap hɨm mai au.
Hɨm mɨr weinɨm.' "

Menmen enum mɨrɨak han ke mɨtɨk enuk
(Mk 7:14-23)

10 Jisas ketpor epei au, hɨrak
kenɨne mɨt miyapɨr nan nɨrek, hɨrak
ketpor, "Yi eiyɨrteiyem han ekitetim
werek werek!
11 *Menmen kerek mɨt hɨr nanɨm
menip God katɨp hɨr mɨt enun au.
Menmen mɨt netpim hɨram menip
God katɨp hɨr mɨt enun."
12 Hɨrak ketpor nepei au, mɨt nɨrak
disaipel nan natɨp Jisas, "Ti hertei
mɨt ne Farisi nemtau hɨm ti hetpim
em te hɨr han enuk neperper?"
13 *Jisas kewenhi katɨp, "Haai kai
kau wit kɨrak Heven hɨrak menmen
mɨrak mau ni. Menmen kerek hɨrak
ap kamɨr au, hɨram mewo weinɨm,
maain hɨrak kakɨketim mamriuwe
nekenik mɨram mamno.
14 *Yi eiwisi enu en. Hɨr nɨre
mɨt nanamɨr enuk toto, te hɨr nan-
teikɨn mɨt han kerek nanamɨr toto
en yayiwe hɨr enisesim te hɨr nanɨr
God. Te nanamɨr toto kakteikɨn
mɨtɨk hak nanamɨr toto yayiwe,
hɨrakɨt wiketeret tatɨnkewɨn tatɨkre
wi."
15 Pita kewenhi katɨp Jisas, "Ti
ewepyapɨr hɨm me tok piksa, te haiu
emɨmtewem."
16-17 Jisas katɨp, "Yi ap han kewi
au a? Yi yɨre mɨt han en a? Yi
ap yertei menmen kerek mɨtɨk hɨrak
kewisim mekre hɨm hɨram men
mekre nɨnpɨ tɨwaak te maain hɨrak
kakno kaknerem mamɨkre hei?
18 *Te menmen mekre han ke mɨt,
maain hɨr netpim, im hɨram menip
God katɨp mɨt hɨr enun.
19 *Menmen kerek metpaan meke
han ke mɨtɨk hɨram mar im: han
kitet menmen enum, kenep mɨt naa,
kari miyapɨr his kewenem, kekintɨp
menmen, kewenɨn hɨm, katɨp kenip
mɨtɨk hak yɨnk enuk.
20 Menmen im em hɨram menip
God katɨp mɨtɨk ik hɨrak enuk. Mɨtɨk
ap kekemyet his wen au, te hɨrak
kakɨm menmen, hɨram ap te mam-
nip God kaktɨp mɨtɨk kar ik hɨrak
enuk au."

Mɨte pe Kenan hɨre wises hɨm me Jisas werek werek
(Mk 7:24-30)

21 Jisas kɨnaaiwɨr wit Genesaret
te hɨrak ken tɨ ke wit Taia ketike
Saidon.
22 Mɨte hap pe Kenan kerek
wau wit eik kerekek, hɨre wan
wenɨnɨwek hɨm iuwe wetpɨwek,
"Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit,
ti han etwenɨna. Herwe enum
mewaank nɨki pai."
23 Te Jisas ap kewenhi ketpɨwe
menmei au. Hɨr mɨt disaipel nan
nɨrek netpɨwek, "Mɨte ip ep hɨre

* **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **15:8** Ais 29:13 * **15:11** Mt 12:34 * **15:13** Jo 15:2 * **15:14** Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19 * **15:18** Mt 12:34 * **15:19** Jen 8:21; Ga 5:19-21

wenɨne wenɨne wisesai wan. Ti ekepiye te hɨre wauno.”

24 *Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi han hɨkaap mɨt kerek ne weiwɨk miutɨp me Isrel, hɨr nɨre sipsip nɨsawɨn neit yaank. Mɨt han au.”
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨte kerepep wan wewen ninɨp werp hɨt me Jisas watɨp, “Kai Iuwe, ti ekepa.”
26 Jisas ketpɨwe tok piksa kar ik: “Hɨram enum te haiu mamkin menmen me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem, hɨram mamɨm.”
27 Mɨte watɨp, “Kai Iuwe, ti hatɨp werek. Haiu enun mɨre nepere. Te nepere hɨram mekorɨr menmen kerek miye haai nɨr naam hɨram mɨnatɨn mɨwaai yeno kerek hɨr naam menmen menterim.”
28 *Hɨre watɨp war ik te Jisas ketpɨwe, “Mɨte ti eises hɨm me God werek werek. Menmen ti hanhan em hɨram mamnen.” Hɨrak katɨp epei au, waswas mɨte nɨki pɨre hɨre wɨre yaaip.

Jisas kɨkaap mɨt yapɨrwe nɨre yaain

29 *In ek Jisas kɨnaaiwɨr Taia ketike Saidon te hɨrak ken kitet menep wan ke Galili. Hɨrak ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau nu ein.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nererik nɨrek, hɨr neithis mɨt kerek hɨt enum o han kɨr enuk, hemik meweikɨn, han auri netike menmen ham yapɨrwe hɨr neri nan nɨrek. Hɨr newisi nɨwaai menep hɨt me Jisas te hɨrak kerekyorem hɨr nɨre yaain.
31 *Hɨr mɨt miyapɨr nɨr menmen im te hɨr han kekrit hɨr han kitetim nentar hɨr nɨr mɨt kerek han auri en natɨp, hemik mɨn em mɨre yaaim. Mɨt nanamɨr toto en hɨr nɨr ein ein werek werek. Mɨt kerek hɨt enum hɨr nitet ein ein. Hɨr nɨr menmen im te hɨr newenɨpi God ke mɨt ne Isrel neriuwerem.

Jisas kewet mɨt 4,000 menmen hɨr naam
(Mk 8:1-10)

32 *Jisas kekepi epei au, hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak nan, hɨrak katɨp, “Hi hanhan heriuwe hɨr mɨt miyapɨr ein en. Wɨ wikak epei men hɨr nau netikewa te hɨr menmen me nanɨm em au. Hi hɨnapen esiuweri nɨnpɨ mamɨn nanɨno te hɨr nani nanɨtɨn yayiwe.”
33 Te hɨr mɨt disaipel natɨp Jisas, “In en ap mɨt nei newi. Te haiu mamɨt menmen mamoke nein te mamwet mɨt yapɨrwe rem te hɨr nanɨm?”
34 Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret marmenum?” Hɨr natɨp, “Haiu metenen bret hispɨnak wik (7), saauk kike kiutɨp kiutɨp.”
35 Hɨr netpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨr nanu tɨ.
36 Jisas kekin saauk metike bret hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em kewepim kewet mɨt nɨrak disaipel em, hɨr newet mɨt yapɨrwe rem.
37 Hɨr yapɨrwe naam ere tu iuwe, te hɨr neit yinam kerek mɨt ap naam te hɨr nemi mekre wapnake mar hispɨnak wik (7).
38 Hɨr mɨt naam menmen hɨr nar 4,000, te hɨr ap newenhis nɨkerek miyapɨr nau netikeri au.
39 Jisas keriuwet mɨt miyapɨr nen. Hɨrak keriuweti nen, hɨrak kehɨn kɨniu kekre bot ketike mɨt nɨrak disaipel, hɨr nerekir wan nen tɨ ke mɨt nau neit Magadan.

16

Mɨt nitehi Jisas kɨrɨak menmen keteiknor God keriuwetek kan
(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

1 *Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadyusi kerek han kitet mɨt epei naa ap pɨke nanɨkrit nanu au, hɨr nan nɨr Jisas. Hɨr nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak me ekrɨak menmen yaaim ekɨkaap mɨt ekriuwerem te hɨr nertei God keriuwetek kan.

* **15:24** Mt 10:6 * **15:28** Mt 8:10, 13 * **15:29** Mk 7:31 * **15:31** Mk 7:37 * **15:32** Mt 14:14-15
* **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30

2 Te Jisas ketpor, “Hɨnkewɨ epei
man yi yatɨp nepni mɨre ninɨm te
teipmen hɨram wepni yaaik.
3 Yi yekrit yatɨp, ‘Napɨ mɨre nɨpɨak
wepni kɨre ninɨk, hauwɨ kaknen.’ Yi
yɨr menmen mau nepni te yi yertei
werek werek mekam mamnen. Te
yi ap yertei werek werek han kitet
menmen God kɨrɨakem me wɨ im a?
4 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe enun,
yi ap yises God werek werek au! Yi
yitauhi hi hɨrɨak menmen yaaim te
yi eiyɨrtei God keriuweta hi han te hi
ap arɨak menmen te yi yayɨrem au.
Hi eteikni menmen me Jona kerek
nɨpaa kaa kekre saauk tu mɨrak.
Wɨ wikak epei au, hɨrak pɨke kekrit
kau.” Hɨrak keptor epei au, hɨrak
kɨnaiwɨri ken.

Hɨm tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi (Mk 8:14-21)

5 Hɨr mɨt disaipel nau bot nerekir
wan nanɨno, te hɨr han kaa ap neit
niu metikeri neiyɨm nen.
6 *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi
naanempre hɨras yi einopɨn yis me
Sadyusi netike mɨt ne Farisi.”
7 Te hɨr hɨras han kitet natɨpan
nar ik: “Hɨrak ketpim kentar haiu ap
meit bret mei meiyɨm man metike-
wai.”
8 Jisas kertei menmen hɨr netpim
te hɨrak katɨp, “Yi mɨt in en ap han
kiteta hi Iuwe naanempri au. Yen-
mak te yi yatɨp haiu ap meit bret mei
au?
9 *Yi ap yertei menmen werek wen
au a? Te yi ap han ekitet bret mar
hispɨnak (5) mɨt nar 5,000 hɨr naam,
te wapnake mar hiswiyen wik (12) yi
yemi mekrerem?
10 *Te yi ap han ekitet bret
hispɨnak wik (7) kerek mɨt nar 4,000
hɨr naam, te wapnake mar hispɨnak
wik (7) yi yemi mekrerem a?
11 Yenmak te yi ap yertei hi ap
hetpi menmen me bret. Yi naan-
mamre hɨras me hɨm me mɨt ne
Farisi netike mɨt ne Sadyusi.”
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr nertei
hɨrak ap ketpor naanmɨpre hɨras me
yis me bret au. Hɨrak ketpor hɨr
naanmɨpre hɨras hɨr ap nises hɨm
me Farisi netike hɨm me mɨt ne
Sadyusi, kerek hɨr natɨp mɨt enis-
esim.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek hɨrak Krais (Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

13 Maain me wɨ Jisas ken tɨ menep
wit Sisaria Filipai hɨrak kitehi mɨt
disaipel nɨrak, “Hɨr mɨt miyapɨr hɨr
natɨp hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe,
hi keimɨn?”
14 *Hɨr natɨp, “Mɨt han natɨp ti Jon
kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Mɨt
han natɨp ti profet Ilaija kerek nɨpaa
kau tɨ. Mɨt han natɨp ti Jeremaia o
mɨtɨk profet hak nɨpaa nepu tɨ.”
15 Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi
keimɨn?”
16 *Saimon niuk mɨrak ham Pita
hɨrak kewenhi ketpɨwek, “Ti Nɨkan
ke God kerek kaku kakɨt tipmain tip-
main enum eik. Ti Mɨtɨk Krais kerek
hɨrak keriuwetit ti anen tɨ ekaap
haiu mɨt etaihis.”
17 *Jisas ketpɨwek, “Saimon nɨkan
ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap
mɨtɨk kei ke tɨ ik ek keteiknut hɨm im
em au. Haai kai God kau wit kɨrak
hɨrak keteiknut menmen im.
18 *Hi hetput, ti Pita ti hɨre teinɨk.
Ti ekaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
nanises hɨm mai. Te menmen ham
meke Seten mamnen hɨram ap te
maminɨni au.
19 *Te maain hi ewisit ti ekrehɨr
kai. Ti atɨp menmen mɨt
miyapɨr kerek nanises hɨm mai
hɨr nanrɨakem. Menmen ti hetpor
hɨram werek hɨr nisesim. God
keit wit kɨrak kaktɨp hɨram yaaim.
Menmen ti hetpor hɨram enum hɨr
ap te nanisesim nanu tɨ im, God kakɨt

* **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29 * **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38 * **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9

wit kɨrak kaktɨp, ti hetpor werek werek.”
20 *Jisas katɨp mɨt disaipel kewɨrnak kekteni ap te enwepyapɨrek entɨp mɨt han hɨrak Krais, Mɨtɨk kerek God keriuwetek kan kɨkaap mɨt ne tɨ.

Jisas katɨp hɨrekes kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 8:31–9:1; Lu 9:22-27)

21 Me wɨ im ere maain Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨrak kakno wit Jerusalem, te mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt netike mɨt iuwe ne pris, mɨt nertei hɨm me Moses nanrekyɨwek enum yɨnk kɨrak kakɨkek hɨr nankɨp kaki. Hɨrak kaki kakwaai ere wɨ wikak, te hɨrak pɨke kakɨkrit.
22 Hɨrak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keiyɨk ken pɨn eik te hɨrak kenerek kentar hɨrak katɨp hɨrak kaki. Hɨrak ketpɨwek, “Ti kaiu Iuwe kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwisɨm mamnen taau.”
23 Jisas keweikɨn katɨp Pita, “Seten ti eno sip kai enopɨn. Ti hanhan hari han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen mar kerek mɨt keriyen han kitetim.”
24 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Mɨt kerek hanhan nisɨsa, hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr hanhanem, te hɨr ap nɨnapen te nani nanɨr maain hi hahi entar nu tentarakɨt.
25 *Mɨt kerek hanhan nani au, nanu werek, maain mɨt in hɨmɨn kɨr kakɨwaank. Te mɨt kerek nisɨsa ap nɨnaain mɨt nanɨnɨp nani nanɨnterik, te maain hɨmɨn kɨr kaku werek.
26 *Mɨtɨk hak ketenen menmen yapɨrwe kerek aku tɨ ik ek te hɨrak ap kises God au, maain hɨrak kaki te hɨmɨn kɨrak kakɨwaank. Te menmen yapɨrwe kerek nɨpaa hɨrak ketenenim mau tɨ ik mamkepik te God kaktɨp hɨrak yaaik mamɨrkeik a? Taau! Te hɨrak kakɨt mekam keiyɨm kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaku werek kakɨt wit ke God a? Taauye!
27 *Maain hi Mɨtɨk Iuwe ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi pɨke anen ariuwe menmen iuwe me Haai kai merhɨhe mɨre si. Te mɨt ensel nɨrak nanɨnen nantikewa me wɨ hi pɨke anen. Me wɨ im hi arɨak mɨt miyapɨr ne tɨ ik ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek nɨpaa nau tɨ ik ek hɨr nɨrɨakem.
28 Hi hetpi werek. Mɨt han kerek neperp in en ap epei naa te hɨr ninɨn nanɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehinɨn naanmamre mɨt.”

17

Yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre menmen keit wit ke God
(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

1 Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike mɨtɨkɨt wik Jems ketike nɨkik kɨrak Jon. Hɨrak keryei keri ken mɨniu (o neiyɨp) hak enuk kau niu ein. Hɨrakɨt keriyen tepu.
2 *Hɨrakɨt tepu en, yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre hak, hɨrakɨt tɨrek teriuwe nanamɨr. Te ninaan mɨrak mɨr mɨre wepni kɨr, laplap mɨrak mir mɨre si merhɨhe.
3 Moses ketike Ilaija wiketeret tɨnaaiwɨr wit ke God tan te hɨrakɨt disaipel wikak tɨr mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp tetike Jisas.
4 Pita kɨr menmen im te hɨrak katɨp Jisas, “Haiu mau in hɨram yaaim. Te ti hanhana, hi aime weisaak mei mamrɨri mamwaai in. Ham hɨram mit, ham me Moses, ham me Ilaija.”
5 *Hɨrak wen ketpim, napɨ kɨre hike kewen kan kɨwapɨni. Te mɨtɨk hak katɨp kekre napɨ kewen kan katɨp kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan kai yaaik. Hi hanhan heriuwerek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyisesim!”
6 Te hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel temtau hɨm im keremem, hɨrakɨt tewen

* **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12 * **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22

ninɨp tewis ninaan mɨwaai tɨ, te
hɨrakɨt tepɨrpɨr wɨsenum.
7 Jisas kan menep kɨret ketenenikɨt
ketpɨwekɨt, “Yi eiyɨkrit. Yi ap
einapen!”
8 Te hɨrakɨt tekrit terenaan ap tɨr
mɨtɨk keiyak. Au, hɨrakɨt tɨr Jisas
kerekek.
9 *Hɨr nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp)
te hɨr wen nekiuwe nepno, Jisas
ketpɨwekɨt hɨm manp, “Menmen im
yi epei yɨrem ap te yi pɨke eitɨp
mɨt han em. Hɨram mamɨkre (o
mamrɨau) han ki ere maain hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi, hi pɨke
ekrit ahu.”
10 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au,
hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel tɨrak
titɨwekhi, “Nenmak te mɨt nertei
hɨm me Moses natɨp Ilaija kakinɨn
kaknen, te maain mɨtɨk kerek
God keriuwetek kakɨkaap haiu mɨt
kaktaihis hɨrak kakisesik?”
11 Jisas ketpɨwekɨt, “O, hɨram
werek. Ilaija hɨrak kakinɨn kaknen
kakrɨak menmen yapɨrwe mamre
yaaim.
12 *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te
hɨr mɨt ap nerteiyek au. Hɨr nises
han kɨr te hɨr nerekyɨwek enum.
Mar im te hɨr nanrekya hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe, hɨr nanrekyau
menmen enum nanrewaank.”
13 *Jisas katɨp kar ik, te hɨrakɨt
mɨtɨkɨt disaipel tertei hɨrak katɨp ke
Jon kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar kere-
mem.

Jisas kɨkaap nɨkan hak herwe enum mekrerek hɨrak kɨre yaaik
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

14 Hɨr nen ere niun mɨt miyapɨr
yapɨrwe en, mɨtɨk hak ken kɨr Jisas
kewen ninɨp kerp hɨt mɨrak.
15 Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti han-
han heriuwe nɨkan kai. Hɨrak enuk
ketaritari te yɨnk kɨrak au enuk. Wɨ
yapɨrwe hɨrak kaa kenke kekre si,
kekre tɨpar.
16 Hi epei etɨwekhis heiyɨk han mɨt
disaipel nit, te hɨr ap nɨrɨakek kɨre
yaaik.”
17 *Jisas katpor, “Yi mɨt miyapɨr
yau tɨ in en ap yises hɨm me God
werek werek au. Te han ki ap yaaik.
Wɨ marmenum te hi ehu ektikewi te
yi yises God werek werek? Yi eitɨwek
his eiyɨk einen in.” Hɨr neiyɨk nan
newisɨk keit Jisas.
18 Epei au, Jisas kene herwe
enum keremem, te hɨram mɨnaaiwɨr
nɨkan kerekek men, te wasenum
hɨrak kɨre yaaik.
19 *Maain mɨt disaipel nɨrak neit
wɨnak hɨr nitehi Jisas netpɨwek,
“Haiu menmak te haiu ap mamkaap
nɨkan kike kerekek mamɨpɨr herwe
enum mamno?”
20 *Jisas ketpor, “Yi ap yises God
werek werek au, te yi ap yepɨr herwe
ik au. Hi hetpi werek, yi yises hɨm
me God werek im e mɨre nu mastet
nɨkim mɨrak, te yi eitɨp mɨniu (o
neiyɨp) ik ek, ‘Ekrit eno pɨnak ein en,’
te hɨrak kakɨkrit kakno. Yi yises God
werek te menmen yi yɨrɨakem hɨram
mampar keremem mamnen.”
21 [Te ap menmeiyam me yeiyɨm
yaiyɨpɨr herwe im em taau. Yi nɨnpɨ
miwei eiyu eiyɨt me yi eiyitehi God
menmen, te yi eiyɨpɨr herwe im
keremem.”]

Jisas pɨke katɨp keteipim me hɨrak kaki te maain kakɨkrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

22 Maain Hɨr nariyan nitet Galili
te Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak:
“Maain hɨr mɨt nanriuweta hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ano his me
mɨt enun.
23 *Te hɨr naniyep hahi. Me wɨ
wikak hɨrak God pɨke kakɨkoya
hi pɨke ahɨkrit ahu are mɨtɨk.”
Hɨr nemtau menmen hɨrak
kepɨwekɨtem, te hɨr han enuk.

Mɨt nitehi Pita pewek me takis

24 *Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel
epei nen niun wit Kapaneam. Mɨt

* **17:9** Mt 16:20 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14, 14:10 * **17:13** Lu 1:17 * **17:17** Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * **17:19** Mt 10:1 * **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * **17:23** Mt 16:21 * **17:24** Eks 30:13, 38:26

kerek neit pewek me takis me wɨnak ke God hɨr nan nitehi Pita, “Mɨtɨk Iuwe kit hɨrak kewɨr pewek me takis me wɨnak ke God a?”
25 Pita hɨrak ketpor, “O hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu kepwɨrem.” Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen nɨnɨk wɨnak eik ek te Jisas kitehi Pita, “Pita ti han kitet mekam? Mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne tɨ hɨr nari pewek me takis me nɨkerek nɨr o me mɨt han?
26 Pita ketpɨwek, “Mɨt nɨrak au. Mɨt han keriyen.” Jisas ketpɨwek, “Te mɨt ne mɨtɨk Iuwe ap nanwɨr pewek a? Te hi ap te hewɨr pewek a! Haiu nɨkerek ne God te haiu ap mamwɨr pewek naanmampre wɨnak kɨrak au.
27 Hɨram yaaim te hi ap hewɨr pewek hɨrɨak mɨt han enuk neriuwerem. Te ti eno wan ewɨr strin huk mewik ere ti eri saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei ti heriyaak kinɨn kan tenhaan ik ek, te ti etenenik ewep hɨm kɨrak te ti ehɨr pewek mau mekrerek. Ti eiyɨm eno ewɨrem ewet mɨt pewek me takis mawɨr.”

18

Mɨt miyapɨr kerek God katɨp hɨr iuwe nɨmɨn ke mɨt miyapɨr han kerek hɨr nisesik
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

1 *Me wɨ im mɨt disaipel nan nɨr Jisas netpɨwek, “Keimɨn hɨrak kinɨn mɨt han te hɨrak kɨre iuwe ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God?”
2 Hɨr netpɨwek, te Jisas kenɨne nɨkan hak kan te hɨrak kewisɨk kerp nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe.
3 *Epei au, hɨrak katɨp, “Hi hetpi hɨm werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyɨr ke nɨkerek kike hanhan nises hɨm me miye haai nɨr, te yi ap eiyu eiyɨr ke mɨt ne weiwɨk me God. Taau!
4 *Mɨtɨk kerek kewenɨn han kɨrak ke menmen yapɨrwe hɨrak hanhanem, te hɨrak kises menmen miutɨp kar nɨkan ik ek kisesim, hɨrak kinɨn mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak kakises God werek werek.
5 *Te mɨt kerek naanempre mɨtɨk kiutɨp kɨre nɨkan ik nentar hɨr nises hɨm mai, hɨram mar ke hɨr nekepa.

Menmen enum mɨt nɨrɨakem nari han ke mɨt neriuwerem
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

6 “Te mɨtɨk hak kiutɨp kakri han ke mɨt weinɨn hɨr nɨre nɨkerek kike in te hɨr nises menmen enum ap nises hɨm mai au, hɨram yaaim te hɨr mɨt han enwenkek nan iuwe kiutɨp eku tɨmɨr kɨrak te hɨr enwɨrek ekno ekɨkre wan nɨmɨn iuwe ein kaki te maain God ap kakɨkɨp kakɨwaankek wɨsenuk ke menmen im.
7 Menmen enum mamwɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ nanri han kɨr te hɨr nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe, te maain God kakɨwaank mɨt o miyapɨr kerek nɨrɨakem nari han ke mɨt miyapɨr han neriuwerem.
8 *“Yi yɨrɨak menmen enum eiriuwe his o hɨt mi, yi eiremir eiwɨrem emno. Hɨram yaaim yi his hɨt miutɨp te yi eitike God eiyu werek. Hɨram enum te his hɨt wik mamu te hɨr nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik ap te mami au.
9 Nanamɨr ki kɨr menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiwɨrek ekno. Hɨram yaaim yi nanamɨr kiutɨp kaku te yi eiyu werek eitike God. Hɨram enum yi nanamɨr wik te hɨr nanwɨri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakɨwaank mɨt keriuwerem.

Hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank
(Lu 15:3-7)

10 *“Yi naanempre hɨras werek werek te yi ap han ekitet mɨtɨk kei weinɨk kerek kises hɨm mai. Hi hetpi werek. Mɨt ensel kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr nisɨsa hɨr nanɨno nanɨr Haai kai God kakɨt wit kɨrak, hɨr

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **18:8** Mt 5:29-30 * **18:10** Hi 1:14

nanɨswi hɨm me menmen enum yi
yɨrɨakem.
11 *[Yi ap yerekyor enum yentar hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi han
hɨnhatɨn akepi ahɨthis mɨt miyapɨr
nises menmen enum te hɨr nanises
hɨm mai.]
12 "Yi han kitet mekam? Mɨtɨk hak
kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutɨp
kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank, te hɨrak ap
te kakɨnkakɨtnɨwek pɨke kaknanek o
au? Hɨrak kakwis 99 sipsip mamɨrp
mɨniu eik hɨrak kakno kakɨnkaktɨn
hak kiutɨp epei keit nein eik.
13 Hi hetpi werek. Maain hɨrak
kɨnapɨnek epei au, hɨrak han yaaik
wɨsenuk kenterik, te hɨrak han yaaik
kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein
ek kentar hɨram mepu werek.
14 Mar im Haai ki God kau wit
kɨrak Heven kɨnapen mɨtɨk keiyak
kiutɨp ke yi nɨkerek kike nɨrak kak-
weikɨn sip kakwetɨwek kakɨwaank
hɨrekes.

Yi mɨt eikaap mɨtɨk hak kerek keweikɨn sip kewet hɨm yaaim kises menmen enum.

15 *"Te mɨtɨk kit hɨrekes kerekyut
menmen enum ti eno ehɨrek te
ti eteiknɨwek menmen enum hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak kemtau hɨm mit
kisesim keweikɨn sip kewetɨwem, te
ti epei hetɨwek his kɨnaaipɨs men-
men enum.
16 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mit,
ti ehɨt his mɨtɨk keiyak kiutɨp o
wiketeret, te yi eiriyakɨt eino. Mar
im te yi wikak eiwepyapɨr menmen
hɨrak kɨrɨakem kesiuwek hɨm.
17 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mi,
te yi eitɨp mɨt han ne weiwɨk me
God. Te hɨrak ap kemtau hɨm mɨr te
yi einerek mɨtɨk enuk hanhan kises
menmen enum. Yi eiyɨpɨrek ap eitik-
erek yɨrɨak menmen ham au."
18 *Jisas katɨp, "Hi hetpi werek
menmen yapɨrwe enum yi ap
yesakem meit tɨ ik ek, keremem te
God ap kakɨsakem kakɨt wit kɨrak.
Menmen yi yesakem yayɨt tɨ ik ek, te
God kakɨsakem kakɨt wit kɨrak.
19 *"Te hi hetpi werek. Mɨtɨkɨt
wiketeret te tɨ ik yi han kɨpɨrakɨt
me menmen miutɨp te yi yitehi God
em, Haai kai God kau wit kɨrak
kakrekyiyem.
20 *Hɨrak kakrekyiyem yi eitɨwem
eiyɨntar yi mɨtɨkɨt wik o wikak yi
yererik yentar yi yisɨsa yi eiyɨrtei
God te hi ahu atikewi ekre nɨmɨn hi
akepi."

Hɨm tok piksa me mɨtɨk hɨrak ap hanhan keriuwe mɨtɨk hak nɨpaa kari menmen mɨrak

21 Jisas katɨp epei au, Pita kan
kɨr Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe,
kai yinak hɨrak kakrekyo menmen
enum te hi akepik anke menmen
enum mɨrak emno emkeipnɨwek
mamɨrmenum? Ti arekyewem mar
ke hispɨnak wik (7) hɨram werek?"
22 *Jisas ketpɨwek, "Hi ap het-
put are mamɨr hispɨnak wik (7) au.
Hi hatɨp ti ekepik enke menmen
enum kerek hɨrak kɨrɨakemem ere
yapɨrwe mar ke 490.
23 Menmen haiu mɨt kerek mises
God haiu mɨrɨakem hɨram mɨre
menmen mɨtɨk iuwe ke gavman
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak katɨp hɨrak
kakɨt pewek yapɨrwe nɨpaa mɨt
kerek nɨrɨak menmen mɨrak hɨr
netɨwem weinɨm te hɨr ap pɨke
newetɨwekem mererim wen au.
24 Hɨrak kɨrɨak menmen me mɨt
netɨwem weinɨm ap epei newetɨwek
pewek mererim wen au, hɨr nei-
this mɨtɨk hak neiyɨk nan. Nɨpaa
hɨrak ketenen pewek me mɨtɨk ik
mar 10 milion kina te hɨrak ap
kewetɨwekem mererim wen au.
25 Te hɨrak ap ketenen pewek iuwe
mar im te kakwetɨwekem mererim
au. Te mɨtɨk iuwe katɨp hɨr anɨthis
mɨtɨk ketike mɨt nɨkerek netike men-
men mɨr ham yapɨrwe hɨr nesiuw-
erem nanɨt nan mamrerim me men-
men nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm
me mɨtɨk iuwe ik.

* **18:11** Lu 19:10 * **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17 * **18:17** 1Ko 5:13 * **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23 * **18:19** Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5 * **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23 * **18:22** Lu 17:4

26 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk
kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
kewen ninɨp kitehi katɨp mɨtɨk iuwe
kar ik: “Ti hanhan heriuwa, wen
ewisa pewek hi hewetut menmen
yapɨrwe mit nɨpaa hi heriyaam.”
27 Te mɨtɨk iuwe hanhan keriuw-
erek kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem
weinɨm em meit, hɨrak ketpɨwek
hɨram menmen weinɨm te hɨrak
kɨnaiwɨrek ken.
28 “Maain mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe ketpaan
ken wit eik, te hɨrak kɨr mɨtɨk
wariyakɨt kɨrak kerek nɨpaa hɨrak
kewetɨwek pewek mar 100 kina, te
hɨrak kewetɨwekem mererim au. Te
hɨrak ketenenik kɨr enum kau teruk
kɨrak ketpɨwek, ‘Ti eweto pewek
emrer mai kerek nɨpaa ti hetɨwem.’
29 Hɨrak ketpim nepei au, te
wariyakɨt kɨrak kewen ninɨp kau
kitɨwekhi ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:
‘Ti hanhan heriuwa te ti hewisa ere
maain te hi pɨke ewetitem.’
30 Te hɨrak kɨnapen. Hɨrak ken
kewɨrek kekre wɨnak enuk kaku
kakɨt ere maain hɨrak kakrer pewek
nɨpaa hɨrak ketɨwem.
31 “Te hɨr mɨt wariyan nɨrak nɨr
menmen hɨrak kerekyɨwekem hɨr
han enuk neriuwerek. Te hɨr nen
newepyapɨr menmen enum hɨrak
kɨrɨakem natɨp mɨtɨk iuwe kɨr em.
32 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk
iuwe kenɨne mɨtɨk kerek nɨpaa
kɨrɨak menmen en ketpɨwek kar
ik: ‘Ti mɨtɨk hɨrɨak menmen mai,
ti enuk! Nɨpaa ti hɨkɨt hetpo te hi
han tewenɨnit me menmen nɨpaa ti
hetɨwem em.
33 Hi nɨpaa han tewenɨnit. Hen-
mak te ti ap han tewenɨn wariyakɨt
kit a?’
34 *Te mɨtɨk iuwe kɨrak han enuk
keriuwerek te hɨrak kesiuwerek ken
mɨt kerek nɨrɨakek menmen enum
nanɨwaankek te hɨrak kaku kakɨt
ere mamrer menmen kerek nɨpaa
hɨrak ketɨwem.
35 *Te han ki, yi eikaap ni yinan me
menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem.
Te Haai kai kau wit kɨrak Heven
kakrɨakem mampar keremem me
yi. Haai kai kau wit kɨrak Heven
kakrekyi menmen mamɨr im. Te yi
eikaap ni yinan me menmen enum
hɨr nerekyiyem yi eiyɨtpor hɨram
menmen weinɨm. Yi han kitet men-
men werek werek!”

19

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk mɨte epei neitan hɨr nɨnaaiwɨran
(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas katɨp hɨm me menmen epei
au, hɨrak kɨnaaiwɨr Galili ken tɨ ke
provins Judia keit pɨnak ke mani
Jodan ein.
2 Hɨrak ken en, mɨt miyapɨr
yapɨrwe nisesik. Te hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr kerek nɨnap hɨr nɨre yaain.
3 *Hɨrak keit ein, hɨr mɨt ne Farisi
nan nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak
natɨp, “Hɨm me Moses haiu misesim
matɨp hɨram yaaim te mɨtɨk akɨpɨr
mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek
me menmen miutɨp o yapɨrwe hɨre
wɨrɨakem hɨrak kɨneinɨm o au?”
4 *Te hɨrak kewenhi ketpor, “Yi
yenmak te nɨpaa yi ap yertei werek
hɨm im em mau tɨwei yi yɨrem a?
Hɨram matɨp God nɨpaa kɨrɨak men-
men yapɨrwe, nɨpaa enum eik hɨrak
kime mɨtɨk ketike mɨte.
5 *God kɨrɨak mɨte keriuwe hɨrepit
ke mɨtɨk te hɨrak katɨp, ‘Mɨtɨk
kaknaaiwɨr miye hai nɨrak hɨrak
kaku kaktike mɨte pɨrak, te hɨr wik
nankiyan nanu nanɨt.’
6 Te hɨr ap pɨke nɨre hɨre o hɨrak
wik wik au. Hɨr nɨre yɨnk kiutɨp
kerekek. Menmen kerek God epei
kehimɨtanem miutɨp, yi mɨt ap te
yayɨnkerem.”
7 *Te hɨr mɨt ne Farisi netpɨwek,
“Te kenmak Moses kewis hɨm hɨram
matɨp, “Mɨtɨk kakwis tɨwei kaktɨp
kakɨnmak te hɨrak kakɨnke mɨte
hɨrak kakwetɨwerek te kakɨnkerep
wauno?”

* **18:34** Mt 5:25-26 * **18:35** Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13 * **19:3** Mt 16:1 * **19:4** Jen 1:27, 5:2 * **19:5** Jen 2:24; Ef 5:31 * **19:7** Diu 24:1-4; Mt 5:31

8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi
yayɨpɨr miyapɨr ni kentar yi han ki
enuk ap yises hɨm me God werek
werek au. Nɨpaa enum eik God
ap hanhan keriuwe mɨt hɨr nises
miyapɨr nɨr nɨnaaiwɨri nanɨno au.
9 *Hi hetpi hɨm mar im em. Mɨte pe
mɨtɨk hak ap nɨpaa wɨrɨak menmen
enum wɨwaai wetike mɨt han, te
hɨrak kakɨpɨrep wauno kakɨt mɨte
hap, mɨtɨk kar ik hɨrak kewaank
hɨrekes kɨre mɨtɨk enuk kari miyapɨr
his kewenem.”
10 *Te hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr
netpɨwek, “Menmen nɨmɨn ke mɨtɨk
ketike mɨte pɨrak hɨram mar im, te
mɨtɨk kakɨt mɨte au emɨt. Hɨrak eku
weinɨk kerekek.”
11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te
mɨt miyapɨr yapɨrwe nantenen hɨm
im em taau. Hɨr keriyen kerek
God kakɨkepi hɨr nantenenim han-
han nanisesim.
12 Mɨt han ap te nanɨt miyapɨr
nentar miyerer nɨr nɨpaa ninen te
hɨr ap yaain te hɨr nanwaai nantike
miyapɨr. Nepɨr kerekek mɨt han
nɨpaa nekin menmen me mɨt han
te hɨr ap te nanɨt miyapɨr nanwaai
nantikeri au. Te han en han kitet
nanises menmen me hɨm me God
nanrɨak menmen mɨrak keremem
te hɨr nɨnapen nanɨt miyapɨr. Mɨt
kerek hɨr han kitet hɨm im hɨram
yaaim hɨr nanisesim.”

Jisas han yaaik kewis his mentar nɨkerek kike
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt
han neit his nɨkerek han kike neri
nan, hɨr hanhan natɨp Jisas te hɨrak
ekwis his emɨnteri te ekitehi God
kakrekyor menmen yaaim. Te hɨr
mɨt disaipel neneri.
14 *Hɨr neneri, Jisas katɨp, “Yi eiwis
nɨkerek kike en hɨr nanɨnan in. Yi ap
eiweni au emɨt! Mɨt miyapɨr kerek
nises God hɨr han yaaik nanu nanɨr
nɨkerek in e.”
15 Hɨrak kewis his menteri. Hɨrak
kɨrɨak menmen im epei au, hɨrak
kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak.

Hɨm me mɨtɨk pipɨak ketenen menmen yapɨrwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 Wɨ ham mɨtɨk hak yaaik kan
kɨr Jisas ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe Yaaik hi arɨak mekam yaaim
eiyisesim te hi hahɨt hɨmɨn yaaik te
hi hahu hahɨt tipmain tipmain enum
eik?”
17 *Jisas ketpɨwek, “Kenmak te ti
hitauhi me menmen mekam yaaim?
God kiutɨp kerekek hɨrak Yaaik. Te ti
hanhan hahɨt hɨmɨn yaaik ehu etike
God, te ti ehises hɨm kerek God kewet
Moses em mɨt enisesim.”
18 *Te mɨtɨk kitɨwekhi, “Hi ehises
hɨm lo me Moses mekam?”
Jisas ketpɨwek, “Ti ehises hɨm mar
im: ‘Ti ap enep mɨt hɨr nani. Ti ap
hetike mɨte pe mɨtɨk hak yi eirɨran
au emɨt! Ti ap ekintɨp menmen me
mɨt han. Ti ap ewen hɨm etɨp mɨt
han.
19 Ti emtau hɨm me miye haai nit
eisesim naanmamror me menmen,
ti hanhan eriuwe mɨt miyapɨr han
ehɨr ke ti hanhan hɨrekes.’ ”
20 Te mɨtɨk pipɨak ketpɨwek, “Hɨm
im em hi epei hisesim. Te hi ehises
mekam ham?”
21 *Jisas ketpɨwek, “Ti hanhan are
yaaik te ti eno esiuwe menmen mit
yapɨrwe ehɨt pewek emrerim te ti
ewet mɨt enun ap netenen menmen
mei em. Ti erɨak menmen im, ti
hetenen menmen yapɨrwe hahu wit
ke God. Ti hɨrɨak menmen im epei
au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk pipɨak kemtau hɨm im,
hɨrak kɨnaaiwɨr Jisas han enuk ken
kentar Jisas ketpɨwek hɨrak kesiuwe
menmen mɨrak mamno. Hɨrak kete-
nen menmen yapɨrwe.
23 Hɨrak epei ken, Jisas katɨp mɨt
disaipel nɨrak, “Hi hetpi werek.
Menmen yapɨrwe mɨt netenenim
hɨram mewen (o mesenkek) han kɨr

* **19:9** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10** 1Ko 7:1-2, 7-9 * **19:14** Mt 18:2-3 * **19:17** Lev 18:5; Lu 10:28
* **19:18** Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9 * **19:21** Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37

te hɨr ap nises hɨm me God waswas au.
24 Hi pɨke hetpi heteipim. Kamel hɨram ap te mamnɨk hei ke nil ke nekerwo laplap neriuwerek ek taau. Hɨram hei kike. Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe hɨrak ap te kakises God taau kɨre kamel ap te kakises hei. Hɨrak kɨrɨak menmen au kentar pewek hɨrak ketenenim hɨrak han kɨrak kenke kenterim te kakisesik werek werek taau."
25 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im em hɨr nehɨnhɨn te hɨr han kekrit nitɨwekhi, "God ap kakɨthis mɨtɨk kar ik au, te neimɨn ne haiu mɨt mamu mamtikerek? Taauye!"
26 *Hɨr natɨp epei au, Jisas kɨrapror ketpor, "Mɨt ap nankaap hɨras nanu nantike God au. Menmen mɨt netenenim mamkepi au. God kerekek kakɨkepi."
27 Hɨrak katɨp epei au, Pita ketpɨwek, "Haiu epei mɨnaaiwɨr menmen mai yapɨrwe te haiu misesit. Maain haiu mamɨt mekam?"
28 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi menmen im! Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre mɨt me wɨ yaaim maain mamnen, te yi mɨt kerek yisɨsa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim mɨt ne weiwɨk yapɨrwe me Isrel.
29 *Hɨr mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek nɨnaaiwɨr wɨnak o menmen mɨr, kikrek nɨr, yenterer, miye haai o nɨkerek nɨr o tɨ kɨr, hɨr nɨnaaiwɨrem nentar hɨr nises menmen nɨpaa hɨr netenenim, maain hɨr nanɨt yapɨrwe mamɨr ke 100. Te hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
30 *Mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr maain nanɨre mɨt weinɨn. Mɨt miyapɨr yapɨrwe in ek hɨr nɨre mɨt weinɨn, maain hɨr nanɨre mɨt iuwe.

20

Hɨm me mɨt nɨrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain.

1 *"Menmen God kɨrɨakem me haiu mɨt hɨram mar ke mɨtɨk ketenen tɨ iuwe. Hekrit enum eik hɨrak ken kakɨthis mɨt nanrɨak menmen naanmɨpre ni me waai wain mɨrak.
2 Hɨrak katɨp ketike mɨt han nanrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain mɨrak. Te hɨrak han yaaik keriuweri te hɨr nanɨt pewek iuwe miutɨp me wɨ im em. Epei au, hɨrak keriuweti nen ni me waai wain mɨrak eim.
3 Maain wepni epei kehɨn kɨniu kan, hɨrak ken kɨr mɨt han nerp weinɨn neit wit maket.
4 Hɨrak katɨp mɨt han in en, 'Yi eino eirɨak menmen eipeit ni wain eim, te hi eweti pewek iuwe miutɨp mampɨreri keriyen.'
5 Te hɨr nen. Wepni kau nɨmɨn iuwe kewen ken, hɨrak ken kari mɨt han keprer kerekek nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.
6 "Hɨnkewɨ hɨrak ken kɨr mɨt han au nerp neit ap nɨrɨak menmen. Te hɨrak ketpor, 'Yenmak te yi yerp weinɨm petepin in ere hɨnkewɨ ik ek?'
7 Hɨr netpɨwek, 'Ap mɨtɨk kei kewetei menmen haiu mamrɨakem.' Hɨrak ketpor, 'Yi eino ni me tɨpar wain mai em eirɨak menmen.'
8 *"Epei hɨnkewɨ, te haai ke ni wain katɨp mɨtɨk iuwe naanmɨrpe mɨt nɨrɨak menmen hɨrak ketpɨwek, 'Ti enɨne mɨt nɨrɨak menmen nanɨnen te ti ewetɨr pewek. Ti ewet mɨt kerek nan ne hɨnkewɨ pewek eninɨn. Maain ti ewet mɨt kerek nepei ninɨn nekriteik nan ek nɨkaru. Te ti ewetɨr pewek mɨpɨram.'
9 "Hɨr mɨt kerek nan nɨrɨak menmen neit ni wain em ne hɨnkewɨ hɨr neit pewek kiutɨp.
10 Epei au, mɨt kerek ninɨn nɨrɨak menmen meit ni wain em, hɨr nan te hɨr han kitet hɨr nanɨt pewek yapɨrwe maminɨni, te au, hɨr netɨwem mɨpɨram keremem. Pewek kiutɨp.

* **19:26** Jen 18:14; Jop 42:2 * **19:28** Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * **19:29** Hi 10:34
* **19:30** Mt 20:16; Lu 13:30 * **20:1** Mt 21:33 * **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15

11 Hɨr netɨwem, te hɨr nene mɨtɨk
kerek ke ni keremem.
12 Hɨr natɨp nar ik: 'Mɨt in en hɨr
nan nɨkaru. Hɨr nɨrɨak menmen
kike keremem, te ti ewetɨr pewek
mɨpɨram mepɨr ke haiu metɨwem.
Haiu epei mɨrɨak menmen iuwe me
hekrit eik ere wepni kɨman si kewai
meriuwerem.'
13 "Hɨr natɨp nar ik te hɨrak katɨp
mɨtɨk hak kiutɨp ke hɨr mɨt en. Hɨrak
katɨp, 'Kai yinak hi ap herekyut
enum. Nɨpaa ti ewenhi hɨram werek
te ti hɨrɨak menmen ehɨt pewek
kiutɨp a?
14 Ti ehɨt pewek kit kiutɨp te ti
eno. Pewek kiutɨp hi epei ewetitem,
mar keremem te hi hanhan ewet mɨt
pewek kerek nɨkaru en em.
15 Mekam! Yi han kitet hi hɨrɨak
menmen hises han kai mamriuwe
pewek mai im em o au a? Hi ehis-
esim ye! Hi hɨrɨak menmen yaaim
me menmen im em yi au han enuk
yeriuwa a?' Haai ke ni ik hɨrak katɨp
kar ik.
16 *Te hi Jisas hetpi. Hɨr mɨt kerek
in ek hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe.
Mɨt kerek in ek hɨr iuwe, maain hɨr
nanɨre mɨt weinɨn."

Jisas katɨp keteipim ere wikak me hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit (Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem,
te hɨrak keit his mɨt disaipel nar
hiswiyen wik (12) hɨr netikerek nen.
Hɨr nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor
kar ik:
18 *"Eiyɨmtau. In ek haiu mamno
Jerusalem. Te hɨrak mɨtɨk kerek
kakriuweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi eno his me mɨt iuwe pris
netike mɨt ninɨn nertei hɨm me
Moses. Te hɨr nanmitetpɨn nantɨp hi
enuk te hi ahi.
19 *Te hɨr nansiuwa hi ano his
me mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, hɨr
nanɨtpo enum me nanrekyau yɨnk
enuk, hɨr nanwaai nɨpɨn menmen
naniyep te nanwenkeka ehu nu ten-
tarakɨt. Me wɨ wikak, hi pɨke ekrit
hahu."

Jems ketike Jon miye pɨrakɨt witehi Jisas te hɨrakɨt tatre iuwe (Mk 10:35-45)

20 Me wɨ im Sebedi mɨte pɨrak
weithis nɨkerek tɨre Jems ketike Jon
hɨre weri wan Jisas. Hɨre wewen
ninɨp witɨwekhi hɨrak kakrekyɨwe
menmen yaaim.
21 *Jisas ketpɨwe, "Ti hanhan
mekam?" Hɨre watɨp, "Maain ti
are Mɨtɨk Iuwe King naanmamprai
haiu mɨt. Me wɨ im hi hanhan ti
atɨp nɨkerek tawɨr wiketeret it tatu
menep tatɨtikewit naanmampre mɨt
tatkitewit. Hak kakno his henkik,
hak kakno his yaaim tatɨt wit kerek
mɨt iuwe newi. Hɨram werek o au?"
22 *Hɨre watɨp warik, te Jisas
ketpɨwe, "Auye! Yi ap yertei men-
men werek werek yi yitauhiyem.
Hɨram werek te yi yayises menmen
enum yayɨr ke hi ehisesim eiwis
menmen enum mamnen mamiwep
a?" Hɨrakɨt tatɨp, "Hawɨr te wawis-
esim."
23 Te Jisas ketpɨwekɨt, "Hɨram
werek te yi wiketeret yayises men-
men hi ehisesim te mamrewaank. Te
keimɨn hɨrak kaku kakɨnke kakno
his henkik mai, keimɨn kakno his
yaaim mai, hɨm im em hɨrak ap hɨm
mai te hi etpiyem au. Yeno keremem
hɨram me mɨt han kerek Haai kai
God kɨrɨakem te mɨt han nanwim."
24 Hɨr mɨt disaipel han nar
hiswiyen (10) nemtau menmen
hɨrakɨt titehi Jisas em keremem, hɨr
han enuk neneret.
25 *Te Jisas kenɨnor hɨr nan
nanɨrek, te hɨrak katɨp, "Yi yertei hɨr
mɨt iuwe ne weiwɨk ham hɨr natɨp
mɨt hɨr weinɨn te hɨr iuwe ninɨni.
Te hɨr mɨt iuwe keriyen natɨp hɨm
manp enuk te hɨr mɨt miyapɨr nises
hɨm kɨr me menmen hɨr netpim.
26 *Te menmen enum mar im ap
emɨrp nɨmɨn me yi mɨt au. Mɨtɨk

* **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30 * **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4 * **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30 * **20:22** Mt 26:39; Jo 18:11 * **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48

keimɨn kakre iuwe nɨmɨn ke yi mɨt,
te hɨrak ekpar mɨtɨk kɨrɨak menmen
yaaim me kakɨkepi.
27 Mɨtɨk kerek hanhan kakre iuwe
ke yi mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk
weinɨk kɨrɨak menmen mi.
28 *Hɨrak kɨrɨak menmen ekpar hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe kerekek
hi arɨakem. Hi ap han te mɨt nan-
rekyo menmen mai nankepa au. Hi
han arɨak menmen me mamkaap
mɨt, te hi enaaiwɨr yɨnk kai hahi
akaap mɨt miyapɨr yapɨrwe ahɨsak
menmen enum hɨr nɨrɨakem."

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto
(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

29 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨnaaiwɨr
wit Jeriko nen, te mɨt miyapɨr
yapɨrwe nises Jisas.
30 *Hɨr nepno te mɨtɨkɨt wiketeret
kerek nanamɨr toto tau yayiwe.
Hɨrakɨt temtau hɨm mɨt natɨp me
Jisas kitet yayiwe kakno, te hɨrakɨt
tɨnap tatɨp tenɨne hɨm iuwe, "Mɨtɨk
Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God
kewetit menmen mɨrak iuwe. Ti han
etwenɨnawɨr."
31 Mɨt miyapɨr hɨr natɨp hɨm
iuwe te hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre.
Au, hɨrakɨt tɨnap tatɨp iuwe tar ik:
"Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti
han etwenɨnawɨr."
32 Jisas kerp kenɨnewekɨt katɨp,
"Yi wiketeret yi hanhan hi arekyi
mekam?"
33 Te hɨrakɨt tatɨp Jisas, "Mɨtɨk
kai Iuwe hawɨr hanhan ti erekyawɨr
nanamɨr mawɨr mamre yaaim te
hawɨr wawɨr ein ein."
34 Te Jisas han tewenɨnet kewis his
mau nanamɨr mɨrakɨt, te wasenum
hɨrakɨt tɨr ein ein werek werek. Te
hɨrakɨt tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt
(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Hɨr epei nen menep wit
Jerusalem, hɨr niun wit Betfasi
kerek menep mɨniu (o neiyɨp) niuk
mɨrak wit Oliv. Hɨr neit ein te
Jisas kakriuwet mɨtɨkɨt disaipel
wiketeret.
2 Te hɨrak ketpɨwekɨt kinɨn: "Yi
eino wit kike eik ek te yi yayɨr
menep in en. Te wasenum yi yayɨr
donki (hɨre wɨre hos) hɨr mɨt ne-
senkekiye weriuwe waai werp nu,
nɨkan kɨre ketikerep. Yi eisiupani
eiyɨriyei eiyɨn einen eiwetori.
3 *Te mɨtɨk hak kakɨtpi menmen
me yi wiketeret, te yi eitɨp eiyɨr ik:
'Mɨtɨk kawɨr iuwe kakrɨak menmen
ham kakriuwerem.' Maain hɨrak
kakrɨak menmen kakriuwerem epei
au, hɨrak kaksiuwerem pɨke mam-
nen."
4 Menmen im man te hɨram mises
menmen kerek nɨpaa profet netpim
em. Hɨram matɨp mar im:
5 *"Yi eitɨp mɨt miyapɨr nau wit
Saion emɨr ik:
'Eiyɨr mɨtɨk Iuwe ki kaknen kakri.
Hɨrak ap mɨtɨk katɨp hɨm
tokim au.
Hɨrak kau donki keteikɨn mɨt hɨrak
naanmɨpri werek werek.
Hɨrak keiyɨk kan.
Hɨrak kau donki kike, nɨkan kerek
miye pɨrak hɨre winaak.' "
6 Te mɨtɨkɨt disaipel wiketeret
ten tises menmen kerek Jisas epei
ketpɨwekɨt em.
7 Hɨrakɨt teithis donki miye wetike
nɨkan kɨre, te hɨrakɨt tewis laplap
saket mɨrakɨt menterik, te Jisas kau
sip kɨrak.
8 *Te hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe
newis laplap saket menmen mɨwaai
yayiwe. Mɨt han neremir nu heneik
newisɨm mɨwaai yayiwe nesɨsɨwek
neriuwerem.
9 *Te hɨr mɨt miyapɨr ninɨnek,
hɨrak ketike han nisesik hɨr nɨkaru
nan nɨnap nenɨne,
"Kai yaaik ik hɨrak Nepenyek ke De-
vit. Haiu hanhan God kakrɨak
menmen yaaim ke mɨtɨk ik

* **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30** Mt 9:27, 15:22 * **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9 * **21:8** 2Kin 9:13 * **21:9** Sam 118:25-26

kan kakɨkrehɨr kɨrak. Hɨrak yaaik te haiu emwenɨpi niuk me God."

10 Jisas ken Jerusalem, te mɨt miyapɨr neit wit iuwe eik, hɨr nehɨnhɨn neriuwerek te hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ek hɨrak keimɨn?"

11 *Te mɨt miyapɨr kerek nen ek natɨp, "Hɨrak profet Jisas, mɨtɨk ke Nasaret keit provins Galili."

Jisas kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neiyɨm nanɨt pewek neit wɨnak iuwe ke God natɨp hɨm mɨrak newiyen (Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

12 Te Jisas kɨnɨk ken wɨnak iuwe ke God tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me God nekrerek ek. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen nanɨt pewek mamriuwerem em. Hɨrak kewɨr yeno mɨr kerek hɨr newis pewek menterim metike yeno me mɨt kerek hɨr nesiuwe hore newet mɨt em hɨr newi.

13 *Hɨrak kɨrɨakem epei au, hɨrak katɨp, "Tɨwei me God matɨp mar ik: 'Mɨt nanrer wit wit nankine wɨnak kai nenewek wɨnak kerek mɨt nanitehi God menmen nanɨkrerek.' Te yi yɨrɨakek kɨre wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen newik."

14 Jisas kepeit wɨnak tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me God nekrerek, te mɨt han nanamɨr toto netike mɨt nɨnap enum nan nɨrek, te hɨrak kerekyi yɨre yaain.

15 Te hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem kɨkaap mɨt, te hɨr nemtau nɨkerek nenɨne neit ein natɨp nar ik: "Haiu emwenɨpi niuk me nepenyek ke Devit," te hɨr han enuk.

16 *Hɨr han enuknetpɨwek, "Ti hemtau hɨm kerek hɨr netpim em a?"

Te Jisas ketpor, "O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hɨrak katɨp, 'Ti God hewep han ke nɨkerek kike netike han kerek nau sɨnipau naam nɨm te hɨr natɨp newenɨpi niuk mit hɨram iuwe.' "

17 Hɨrak katɨp nepei au, hɨrak kɨnaiwɨri keit wit iuwe ik, hɨrak ken kau Betani me wɨtaan ik ek.

Jisas katɨp nu fik keweiwei kaki (Mk 11:12-14, 20-24)

18 Hekrit enum eik, Jisas pɨke ken wit iuwe eik te hɨrak nɨnpɨ maak.

19 *Te hɨrak kɨr nu fik hak kiutɨp keit yayiwe, te hɨrak ken kɨrek. Te hɨrak ap kɨr nɨkim mei mewik au. Hɨrak keperp weinɨm. Te hɨrak katɨp nu fik, "Ti ap hari eine nɨkim meiyam au." Te wasenum nu fik keweiwei kaa.

20 Hɨr disaipel nɨrek te hɨr nehɨnhɨn. Hɨr natɨp, "Kenmak te nu fik keweiwei kaa waswas?"

21 *Jisas ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yises hɨm me God werek werek, yi ap han kitet God kakɨkepi o au, te maain yi yairɨak menmen mamɨr ke epei yi yɨra hi hɨrɨakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, 'Ti eket eno ekre wan', te hɨrak kakises hɨm kerek yi epei yetpɨwek ek hɨrak kakno kakɨkre wan.

22 *Yi yises God werek werek yi eiyitɨwekhi me menmen, maain hɨrak kakrekyiyem."

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn ketpɨwek hɨrak katɨp mɨt hɨm me God (Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

23 *Jisas pɨke kan wɨnak iuwe ke God katɨp mɨt hɨm mɨrak. Hɨrak wen ketpim, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel nan nitɨwekhi narik: "Keimɨn kehimɨtanut te ti hatɨp mɨt hɨm im?"

24 Jisas ketpor, "Hi hitihi menmen miutɨp. Yi eiyɨtpewem werek, te hi hetpi keimɨn kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm im.

25 Keimɨn kehimɨtan Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar? God kehimɨtanek o hɨrak kises han kɨrak?"

* **21:11** Mt 21:46 * **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:16** Sam 8:2 * **21:19** Lu 13:6 * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * **21:22** Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * **21:23** Jo 2:18

Hɨr hɨras natɨpan nar ik: “Haiu emɨtpɨwek mekam werek? Haiu mamɨtpɨwek God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kakɨtpei, ‘Yenmak te yi ap yises hɨm me Jon a?’
26 *Haiu matɨp Jon kises han kɨrak kɨrɨakem, haiu mɨnapen mɨt nanrekyei enum nanɨntar hɨr han kitet John hɨrak mɨtɨk iuwe profet.
27 Hɨr nɨnaain mɨt te hɨr ap natɨp Jon hɨrak mɨtɨk weinɨk. Te hɨr natɨp Jisas, “Haiu au mepɨtari keimɨn kehimɨtenek kɨrɨakem.”
Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi ap etpi keimɨn kehimɨtena hi hɨrɨak menmen im.”

Hɨm tok piksa me nɨkerek wiketeret te mɨtɨk hak

28 *Jisas katɨp, “Yi han kitet mekam? Nɨpaa mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wik. Hɨrakɨt epei tɨre iuwe, wɨ ham haai ken nɨkan iuwe mɨtɨk ketpɨwek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno erɨak menmen naanmɨpre ni me waai wain mai.’
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak kar ik: ‘Hi au hɨnapen.’ Maain hɨrak keweikɨn han kɨrak ken ni me haai kɨrak kɨrɨak menmen.
30 Haai ken kitehi nɨkan kike ek, ‘Ti tewen eno ni mai erɨak menmen naanemprewem.’ Nɨkan nɨkik ek kewenhi katɨp, ‘Hi eno’, te hɨrak ap ken ni eim au.
31 Yi han kitet keimɨn ke nɨkerek wiketeret kises hɨm me haai?”
Hɨr netpɨwek, “Nɨkan iuwe mɨtɨk kerekek.”
Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Mɨt enun newenɨn his mɨt hɨr ninɨn neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God. Te yi mɨt iuwe au!
32 *Hɨr nenmak? Yi yises hɨm me God werek werek au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises hɨm mɨrak au. Te mɨt enun neitɨt pewek me takis netike miyapɨr kewenek nari mɨt his newenem, hɨr keriyen nises hɨm mɨrak. Yi epei yɨri hɨr nises hɨm mɨrak te yi ap yeweikɨn han yisesik. Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwek yau weinɨn.”

Hɨm tok piksa me mɨt kerek naanmɨre ni me waai wain me mɨtɨk hak
(Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

33 *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eiyɨmtau hɨm tok piksa ham im. Mɨtɨk iuwe ketenen tɨ mei kamɨr waai wain nɨkim mɨrak epei au. Hɨrak kime nɨwa keweiknɨwem kekin hei kewis yemtɨ wɨsenuk kekrerem te ketepen waai wain nɨkim tɨpar mɨram mekrerek. Epei au, hɨrak kime kɨnaan kau niu naanmɨpre ni mɨrak. Epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨrewem. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak keit yanɨmɨn.
34 Maain waai wain nɨkim epei maa, hɨrak keriuwet mɨt nɨrak kerek nɨrɨak menmen mɨrak em hɨr nen neit nɨkim pɨnam mɨrak neiyɨm nanɨnen.
35 *Mɨt naanmɨpre ni em nerekyor enum. Hak ek hɨr nakɨp, hak ek hɨr nakɨp kaa, hak ek hɨr newɨr nan nakɨp hemkre maain mekiuwe yɨnk kɨrak.
36 Maain kike, mɨtɨk iuwe kesiuwe mɨt han nɨrak yapɨrwe nan ninɨn kerek nɨpaa hɨrak keriuweti nan. Hɨrak keriuweti nan te mɨt kerek naanmɨpre ni nerekyor enum mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak mɨt han em.
37 Epei au, mɨtɨk iuwe kesiuwe nɨkan kɨrak kɨkaru kan hɨrak han kitet kar ik: ‘Hɨr nanɨmtau hɨm me nɨkan kai.’
38 *Mɨt kerek naanmɨpre ni me mɨtɨk iuwe, hɨr nɨr nɨkan kɨrak kan hɨr hɨras netpepan natɨp nar ik: ‘Ik ek hɨrak nɨkan ke mɨtɨk iuwe. Haiu emkɨp te haiu emɨt tɨ kɨrak ik ek.’
39 *Te hɨr natɨp epei werek, hɨr netɨwekhis neiyɨk nen nɨnaaiwɨr ni nakɨp kaa.
40 Maain mɨtɨk iuwe ke ni im hɨrak kaknen kakrekyor mekam?”

* **21:26** Mt 14:5, 21:46 * **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2; Mt 25:14 * **21:35** Mt 22:6 * **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12

41 Hɨr newenhi netpɨwek, “Hɨrak
kaknen kaknep mɨt enun en epei au,
hɨrak kakwis mɨt han nanɨnen naan-
mamre ni mɨrak mɨt in hɨr yaain
nanwetɨwek menmen yinam mɨrak
kerek hɨram epei mekiute.”
42 *Jisas ketpor, “Yi yenmak te yi ap
yertei werek werek hɨm me God mau
tɨwei nɨpaa profet newisɨm? Hɨram
matɨp,
‘Teinɨk yaaik kerek mɨt nime wɨnak
hɨr nɨnapen newisɨm mɨwaai,
God kehimɨtanek hɨrak kinɨn
teinɨk ham mɨt epei namɨr.
Mɨtɨk Iuwe God kerekek kɨrɨak men-
men im haiu han kitet hɨram
yaaim.’
43 Te hi hetpi menmen yaaim me God
nɨpaa hɨrak kewetiyem yi ap yisesim
werek werek, te hɨrak keriyaam
mamnopɨn hɨrak kakwet mɨt han
em hɨr yaain nanises menmen God
hanhan hɨr nɨrɨakem neriuwerem.
44 *Neimɨn hɨr neweikɨn sip neweto
hɨr nanɨwaank nanɨr ke mɨn
kaknatɨn kakɨntar teinɨk hɨram
merepɨr. Maain hi arekyor enum
hɨr nanɨwaank nanɨt nanɨr ke teinɨk
kaknatɨn kakɨntar menmen hɨrak
kaksesi tɨkip tɨkip mamre niutɨp.”
45 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne
pris netike mɨt han ne Farisi nem-
tau hɨm me Jisas hɨr nertei hɨrak
katɨp hɨm tok piksa im keneri keri-
uwerem.
46 *Hɨr nerteiyem epei au, hɨr
hanhan netɨwek his nanɨriyaak
neiyɨk nanɨno nanwisɨk kakɨkre
wɨnak enuk, te hɨr nɨrɨakem au. Hɨr
nɨnaain mɨt yapɨrwe kerek nererik
nemtau hɨm me Jisas hɨr nanɨnɨp
nanɨntar hɨr han kitet Jisas hɨrak
mɨtɨk iuwe profet.

22

Jisas katɨp mɨt tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan haai kemani menmen kakwet mɨt nanrerik em (Lu 14:16-24)

1 Jisas pɨke katɨp mɨt miyapɨr hɨm
keriuwe tok piksa.
2 Hɨrak ketpor, “Menmen God
kɨrɨakem kenɨne mɨt ne tɨ hɨr
nanises hɨm mɨrak hɨram mar
ke mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre
mɨt hɨrak kemani menmen keiyɨm
kɨnkɨk mɨt kakɨntar nɨkan kɨrak
ketike mɨte nanɨtan.
3 Nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨt han
nanɨnen nanɨm menmen nantik-
erek. In ek hɨrak keriuwet mɨt nɨrak
han hɨr nanɨno nanɨnɨnor nantɨp
mɨt hɨr nanɨnen nanɨm menmen
nantikeri. Te hɨr ap nɨnapen.
4 *Hɨr au nɨnapen, te hɨrak kenɨne
mɨt nɨrak han ketpor, ‘Yi eitɨp mɨt
kerek nɨpaa hi etpor nanɨnen nanɨm
menmen eiyɨtpor hi epei hemani
menmen nepei au, te hɨr enɨnen
enɨm. Hi epei enep bulmakau ne-
nium yapɨrwe metike samiyak ham
yaaim.’
5 Mɨt en nen netpor menmen epei
au, te hɨr neweikɨn sip newetɨrem
nises menmen mɨr. Mɨtɨk hak ken ni
mɨrak, mɨtɨk hak ken stua kɨrak.
6 *Mɨt han en nepu hɨr netenen
mɨt kerek mɨtɨk keriuweti nan, hɨr
nerekyor enum nanɨp naa.
7 Hɨr nerekyor enum nanɨp naa,
mɨtɨk iuwe han enuk wɨsenuk keri-
uweti te hɨrak keriuwet mɨt nɨrak ne
ami hɨr nen nenep mɨt in enun kerek
nenep mɨt nɨrak, hɨr nanɨp nenepi
nesi wit kɨr.
8 Hɨr nanɨp nenepi epei au, mɨtɨk
iuwe kenɨne mɨt nɨrɨak menmen
mɨrak, hɨrak ketpor, ‘Hi epei hemani
menmen epei au, te mɨt kerek hi
nɨpaa hehimɨtenor hɨr nanɨnen hɨr
au enun.
9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiyɨr
mɨt yapɨrwe nan nitet yayiwe yi
eiyɨtpor hɨr enɨnen enɨm menmen hi
emaniyem.’
10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak
hɨr nen nerer yayiwe nari mɨt kerek
hɨr nɨri nitet yayiwe en. Mɨt han
yaain, mɨt han au enun, te hɨr neri
nen wɨnak kerek mɨtɨk ketike mɨte
hɨr nanɨtan neitai en, ere hɨr nau
neneises wɨnak nenepik.
11 “Hɨr nau neneises wɨnak

* **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan 2:44-45 * **21:46** Mt 21:26 * **22:4** Mt 21:36 * **22:6** Mt 21:35

nenepik, mɨtɨk iuwe kan kakɨr mɨt
kerek nau nererik nɨpaam menmen
mɨrak. Hɨrak kan kɨri, hɨrak kɨr
mɨtɨk kiutɨp ap hanhan keriuwe
mɨtɨk iuwe hɨrak keriuwet klos
yaaim me mɨt hɨr nanɨtan au. Hɨrak
kan ketpɨwek,
12 'Kai yinak. Harkeik te ti hɨtɨt
naan mɨt nai naanmɨrau weipɨr te ti
hɨnɨk han nɨmɨn in a?' Mɨtɨk hɨrak
ap ketpɨwek menmen au. Hɨrak yɨnk
enuk kau en kenesnɨn paan.
13 *Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt
hɨrak kenɨne mɨt nɨrɨak menmen
mɨrak ketpor: 'Yi eiyɨt mɨtɨk ik
eisenkɨkɨwek his hɨt eiwɨrek ekno
wit eik toto enuk. Hɨrak kakɨkɨt
kaknakɨn yehes mɨrak kakine han
enuk kaku kakɨt.' "
14 Jisas ketpor hɨm im epei
au, hɨrak ketpor: "Hɨrak kɨkɨt
kɨnakɨn yehes kentar God kenɨne
mɨt yapɨrwe nanisesik, te hɨrak
kehimɨtan mɨt niutɨp niutɨp keriyen
hɨr nanɨnen nanu nantikerek."

Mɨt hanhan nari han ke Jisas newisɨsik nitɨwekhi me pewek me takis
(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

15 *Jisas ketpor hɨm epei au, wɨ
im mɨt ne Farisi nɨnaiwɨrek hɨr
nimenɨpɨnek newisɨwekek neriuwe
hɨm ham.
16 Hɨr nimenɨpɨnek newisɨwekek
epei au, hɨr neriuwet mɨt hɨr han
nises hɨm mɨr, hɨr netike mɨt kerek
nises hɨm me Herot hɨr nan nanri
han kɨrak nitɨwekhi, "Mɨtɨk Iuwe
tisa, haiu mertei ti mɨtɨk yaaik
hatɨp menmen yaaim me God werek
werek. Ti han kitet mɨt yapɨrwe hɨr
nɨpɨran te ti ap ewis kiutɨp kakri han
kit me menmen.
17 Te haiu hanhan ti etpai
han kit. Hɨram yaaim te haiu
mamwɨr pewek me takis mamwet
mɨtɨk iuwe ke Rom naanmɨprai
mamwetɨwekem o au?"
18 Te Jisas kertei han kɨr enuk te
hɨrak ketpor, "Yi mɨt enun yewisɨsik.
Yi yenmak te yi hanhan yewisɨsewek
a?
19 Yi eiyɨt pewek yi yewɨrem
yewet mɨt ne gavman em me takis
eiyɨm einen." Hɨrak ketpor, te hɨr
nen neit pewek miutɨp neiyɨm nan
neteiknɨwekem.
20 Hɨr neiyɨm nan neteiknɨwekem,
te hɨrak kitorhi ketpor, "Ninaan me
keimɨn metike niuk mɨrak mewik?"
21 *Hɨr natɨp, "Me mɨtɨk iuwe Sisa
keremem."
Te hɨrak ketpor, "Te yi eiwet mɨtɨk
iuwe Sisa menmen mɨrak, yi eiwet
God menmen mɨrak."
22 Hɨrak ketpor epei au, hɨr han
kekrit neriuwe menmen hɨrak epei
ketpor nentar hɨr ap te nanwisesik
au. Te hɨr nɨnaiwɨrek hɨr nen.

Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr naa hɨr pɨke nanɨkrit
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

23 *Me wɨ im keremem, mɨt han ne
Sadyusi hɨr nan nɨr Jisas. Mɨt in hɨr
ap han kitet mɨt epei naa hɨr pɨke
nanɨkrit taau.
24 *Hɨr nan nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk
kaki kaknaaipɨs mɨte pɨrak, te hɨre
ap wine nɨkerek nei au, maain
nɨkik kɨrak kaktɨwe te hɨre wawine
nɨkerek nei nanɨkrehɨr ke haai kɨr.'
25 Nɨpaa mɨt ne haai kiutɨp hɨr nar
hispɨnak wik (7), hɨr nepu in. Nɨkan
iuwe mɨtɨk keit mɨte te hɨrak kaa ap
kine nɨkerek wen au. Hɨrak nɨkik
kɨrak nɨmɨnek hɨrak ketɨwe.
26 Hɨrak ketɨwe hɨrak kaa, te hɨrak
ap kine nɨkerek au. Hɨr nepɨr
kerekek ere hɨrakɨt tɨpaa ap tine
nɨkerek nei au.
27 Hɨrakɨt tɨpaa ere tepnepik, mɨte
pɨrakɨt wɨpaa wɨpkaru.
28 Maain wɨ kerek mɨt pɨke
nanɨkrit nanu, hɨre waure mɨte pe
keimɨn? Hɨre nɨpaa wau wetike
mɨkan tɨre tar hispɨnak wik (7)."
29 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor
kar ik: "Yi mɨt yatɨp enum yentar
yi yepɨtari hɨm me God, yi ap yertei
God hɨrak manp enuk wɨsenuk te

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28 * **22:15** Mk 3:6 * **22:21** Ro 13:7 * **22:23** Ap 23:8 * **22:24** Diu 25:5

hɨrak kakises han kɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe.
30 Me wɨ God kakɨkɨan mɨt hɨr nanu, hɨr ap nanɨt miyapɨr au. Hɨr nanu weinɨn nanɨr ke mɨt ensel neit wit ke God.
31 "Te menmen yi nepei yetpim me mɨt pɨke nanɨkrit yentar yi ap han kitet hɨr pɨke nanɨkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yenmak te yi ap yertei menmen yi yekinaam mau tɨwei me Moses God ketpiyem a?
32 *Hɨrak katɨp, 'Hi God ke Ebraham, Aisak ketike Jekop.' Hɨrak God ke mɨt hɨr hɨmɨn kɨr kepu keriyen."
33 Mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau menmen hɨrak ketporem, hɨr han kekrit hɨr han yaaik neriuwe hɨm mɨrak.

Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm lo me God hɨram iuwe minɨn
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

34 Maain kike, mɨt ne Farisi nemtau Jisas katɨp werek kinɨn hɨm kerek mɨt ne Sadyusi nitɨwekhiyem, teɨr yɨnk enuk, hɨr nekintɨp nɨnaiwɨrek. Te hɨr nan nekiyan nau niutɨp nimenɨpɨnan natɨp.
35 Epei au, mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt, hɨrak ke mɨt ne Skraip, hɨrak kan katɨp Jisas kɨnɨnek ketpɨwek,
36 "Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm mekam hɨram minɨn hɨm ham nɨpaa Moses ketike profet newisaiyem mau tɨwei matɨp?"
37 *Jisas kewenɨwekhi ketpɨwek, "Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe ki God yeriuwe han ki ketike me menmen yapɨrwe mekre yɨnk ki.
38 Hɨm im hɨram iuwe minɨn hɨm ham mau tɨwei nɨpaa Moses ketike Profet newisaiyem.
39 *Hɨm ham iuwe misesim hɨram mepɨr ke hɨm minɨn em, hɨram mɨpɨram. Hɨram matɨp, 'Yi hanhan mɨt han o ni yinan yar ke yi hanhan yeriuwe hɨras.'
40 Mɨt nanises menmen wik im te hɨram mamkepi hɨr nanises hɨm yapɨrwe werek werek nɨpaa Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei."

Jisas kitehi mɨt ne Farisi hɨm me Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kaknen
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

41 Mɨt ne Farisi wen nekiyan nau niutɨp, Jisas kitorhi kar ik.
42 *Hɨrak katɨp, "Yi han kitet mekam me Mɨtɨk Krais kerek God kakriuwetek kaknen kakɨkaap mɨt ne tɨ? Hɨrak Nepenyek ke keimɨn?"
Hɨr netpɨwek, "Hɨrak kakre Nepenyek ke Devit."
43 Jisas kitorhi keteipim, "Hɨrak kakre nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak? Devit ketpim kewisɨm mau tɨwei mar im:
44 *'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais kar ik: "Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek mɨt iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep mɨt enun nepan ni anɨp anepi.' "
45 Devit kene Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrak, karkeik te hɨrak kenewek nepenyek kɨrak kerekek? Taau. Hɨrak Nepenyek ke Devit te hɨrak kenewek hɨrak Nɨkan ke God!"
46 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt yapɨrwe ap te newenhi au. Me wɨ im ere maain hɨrak mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨrak kaknen kakitɨwekhi hɨm meiyam kike au. Hɨr yɨnk enuk nɨnapen.

23

Jisas katɨp mɨt hɨr ap enises menmen mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi hɨr nɨrɨakem
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

1 Maain Jisas katɨp mɨt miyapɨr kerek nererik nau netike mɨt nɨrak disaipel hɨrak ketpor kar ik:
2 Mɨt ne Skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr

* **22:32** Eks 3:6; Mt 8:11 * **22:37** Diu 6:5 * **22:39** Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14 * **22:42** Jo 7:42 * **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35

netike mɨt ne Farisi, mɨt iuwe hɨr
nehimɨteni hɨr natɨp mɨt hɨm me
Moses ɨr enisesim.
3 *Te yi eimtau menmen hɨr net-
piyem yi eiyisesim. Te yi ap eiyises
menmen hɨr nɨrɨakem au emɨt! Hɨr
natɨp hɨm ham te hɨr ap nisesim au.
Hɨr nises hɨm ham.
4 Hɨr neriuwe hɨm mɨr kerek
hɨr netpiyem yi eiyisesim hɨram
mar ke hɨr neit menmen nɨmenum
neneipetɨtem newisɨm mau yapɨr ki
yi yeremɨme. Te hɨr ap nankepi
nanɨt menmen nɨmenum yi yer-
ermɨme au. Hɨr ap te nanises hɨm
enum nɨpaa hɨr netpiyem yi eisesim
taau.
5 *Hɨr nɨrɨak menmen yapɨrwe
te mɨt kerek nɨrem hɨr nantɨp hɨr
mɨt yaain. Hɨr nime ni newis hɨm
me prea mekre tanɨk mɨram mau
maat metike his mɨr, te mɨt nɨrem
hɨr natɨp hɨr yaain. Hɨr nime ni
nokim newisɨm neses laplap kerek
hɨr newisɨm mau yɨnk mɨr me wɨ hɨr
nitehi God menmen, te mɨt nɨrem
hɨr natɨp hɨr yaain.
6 *Hɨr hanhan nanu yeno mɨt ne-
himɨtanem me mɨt iuwe nanwim
neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine
hɨm me Moses neitai en nekre wɨnak
ke mɨt me wɨ hɨr nererik naam men-
men.
7 Hɨr hanhan mɨt miyapɨr hɨr nɨri
neit maket, hɨr nanwenɨpi niuk mɨr
natɨp hɨr mɨt iuwe, hɨr nenewor,
'Mɨt naiu iuwe tisa.'
8 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi mɨt
iuwe Tisa au emɨt! Yi yapɨrwe yɨre
ni yinan keriyen, mɨtɨk kiutɨp hɨrak
Mɨtɨk Iuwe God hɨrak Tisa ki.
9 Yi ap eine mɨtɨk hak kiutɨp kau
tɨ ik enewek 'Mɨtɨk Haai Iuwe' au
ekɨt! Yi ap enewek Mɨtɨk Haai Iuwe
ki eiyɨntar Mɨtɨk Haai Iuwe kiutɨp
kerekek kepu. Hɨrak God kekrekek
kerek kepu wit kɨrak Heven.
10 Yi ap eiwis mɨt hɨr nenewi yi Mɨt
Iuwe au emɨt eiyɨntar Mɨtɨk Iuwe
kiutɨp ki hi Mɨtɨk kerek God ke-
himɨtena hi han akepi yi mɨt atihis.
11 *Keimɨn hanhan niuk mɨrak
iuwe kekre nɨmɨn ke yi mɨt
hɨrak kakwenɨn han kɨrak kakisesi
kakɨkepi kakrɨak menmen.
12 *Mɨt kerek han kitet hɨr
yaain ninɨn mɨt han, maain God
kakɨwaank niuk mɨr hɨram menmen
weinɨm. Mɨt kerek hɨr newenɨn han
kɨr han kitet hɨr weinɨn, maain God
kaknip niuk mɨr hɨram iuwe.

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip hɨr newisesik

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

13 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt
kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses
yatɨp mɨt em. Maain God kakiwep
kakriwaank kakɨntar yi enun yewis-
esik. Yi yar ke mɨt enun neiyepet
weipɨr ke mɨt hɨr nanɨno nɨmɨn. Yi
ap hanhan yises hɨm me God werek
werek au, te yi yewen mɨt miyapɨr
kerek hanhan nanises God werek
werek.
14 [Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt
kerek yatɨp mɨt hɨm me Moses.
Maain God kakiwep kakriwaank
kakɨntar yi enun yewisesik. Yi
yemitetpɨn miyapɨr kerek mɨt epei
naa, yi yemitorpɨn yeit menmen mɨr
mekre wɨnak kɨr te maain yi yitehi
God yerp ninaan me mɨt, yi yɨsawɨn
menmen enum yi yɨrɨakem yeriuwe
prea im te yi yenip mɨt hɨr han kitet
yi yaain.]
15 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt
kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me
Moses yatɨp mɨt em. Maain God
kakiwep kakriwaank kakɨntar yi mɨt
enun yewisesik. Yi yɨrɨak menmen
ham yapɨrwe te yi yari han ke mɨtɨk
kiutɨp kakises hɨm mi. Maain hɨrak
kises hɨm mi, yi yenipek hɨrak kakre
nɨkan ke Seten kakno si tatɨknenik,
kinɨn yi mɨt enun hɨrak ap kises God
kakɨr ke yi mɨt.
16 *"Maain God kakiwep kakri-
waank yi mɨt enun yar ke mɨt
nanamɨr toto eiyɨntar yi ap yeteikɨn
mɨt han yayiwe kɨrak werek werek

* **23:3** Mal 2:7-8 * **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1 * **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7 * **23:11** Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * **23:12** Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14 * **23:16** Mt 15:14

au. Yi yemitorpɨn. Yi yatɨp, ‘Mɨtɨk hak kerek katɨp, “Hi tewen arɨak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi atɨp werek. Hi ekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtenau hɨm mai.’ ” Yi yatɨp, ‘Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, hɨrak ap te kakises hɨm mɨrak au menmen weinɨm.’ Yi yatɨp, ‘Mɨtɨk hak katɨp, “Hi tewen arɨak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi atɨp werek. Hi ekine gol mekre wɨnak iuwe ke God te hi hatɨp werek.’ ” Yi yatɨp, ‘Hɨrak katɨp hɨm im, hɨrak ekises menmen hɨrak ketpim em.’

17 Yi mɨt enun han auri. Mekam hɨram iuwe minɨn? Mekam au hɨram kike mɨkaru? Gol mɨwaai mekre wɨnak ke God o wɨnak ke God kerek kɨrɨak gol hɨram yaaim me God. Wɨnak ke God kerekek kinɨn!

18 Yi wen yatɨp, ‘Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan keit wɨnak ke God hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Maain hɨrak ap kakisesim te hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk kerek kekine menmen mɨt hɨr newisɨm mentar kɨnaan, hɨr natɨp ‘Tru antap’, hɨram mamɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, te hɨrak kakisesim, o au en, hɨrak mɨtɨk enuk.’

19 Yi mɨt nanamɨr toto! Mekam hɨram iuwe minɨn a? Menmen mɨt newisɨm mɨwaai mentar kɨnaan newepwarem newet God, o kɨnaan hɨrekes kerek kɨrɨak menmen im mɨt newet God em hɨram yaaim? Kɨnaan keremem hɨram minɨn.

20 Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan hɨram mehimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine kɨnaan metike menmen mewim hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak.

21 Mɨtɨk kerek kekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, hɨrak kekine wɨnak ketike God kerek Hɨmɨn kɨrak kewik hɨrakɨt tehimɨtan hɨm hɨrak ketpim.

22 *Mɨtɨk kerek kekine wit ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine wit ke God kerekek au. Hɨrak kekine God kerek kau wit kɨrak hɨrak kakɨhimɨtan menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.

23 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisɨk. Yi yewep menmen mi yapɨrwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutɨp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikɨn sip yewet hɨm iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mɨt miyapɨr han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yɨrɨak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yɨnapen!

24 Yi mɨt enun yɨre mɨt nanamɨr toto yeteikɨn mɨt han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me hɨm me God te yi han kaa yayises menmen mɨrak iuwe.

25 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Han ki hɨrak kɨre wenkepye metike kap kerek mɨt nekemyetɨt neke wit te hɨram menmen enum mewim meke nɨmɨn hɨr ap nekemyetɨt au. Han ki enuk keit nɨmɨn kentar menmen yi yisesim yi yetɨwem yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem yeriyaam yises han ki.

26 Yi mɨt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mɨt enun nanamɨr toto. Yi eiyinɨn eiyises menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairɨakem hɨram mamre yaaim. Menmen im hɨram mamre mɨt nekemyet wenkepye metike kap neke nɨmɨn, neke wit.

27 *“Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt yatɨp mɨt han hɨm me Moses. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mɨt newisɨm mekrerek. Hɨr namɨr timen meweiknɨwek te mɨt nanɨnen nanɨrem hɨr han kitet hei hɨrak yaaik. Te menmen enum

* **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49 * **23:23** Lev 27:30; Mai 6:8 * **23:25** Mk 7:4 * **23:27** Ap 23:3
* **23:28** Lu 16:15

mɨre herwe hemik paan mɨnɨn mekrerek.
28 *Mar im mɨt miyapɨr nɨri hɨr
han kitet yi mɨt yaain yises hɨm
yaaim. Te yi mɨt enun. Menmen
enum mɨsawɨn mekre han ki. Men-
men me yi yewisesik ek, metike men-
men ham enum enum.

Jisas katɨp God kakɨwaank mɨt ne Farisi netike mɨt natɨp mɨt han hɨm me Moses
(Lu 11:47-51)

29 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt
kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me
Moses yatɨp mɨt em. Maain God
kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun
yewisesik. Yi yeses hei kerek mɨt
profet nɨpaa nau tɨ hɨr naa hemik
mɨr mɨwaai mekrerem. Hɨram
metike hei mei me mɨt yaain nɨpaa
naa hemik mɨr mɨwaai mekrerem.
30 Yi yatɨp yar ik: 'Nɨpaa haiu
mepu tɨ wɨ mɨt profet hɨr nepu
netike maamrer naiu, haiu ap
te manɨp mar ke maamrer naiu
nɨrɨakem taau.'
31 *Te yi yeriuwe hɨm im yi yetpim
yewepyapɨr yi nepenyerer ne mɨt
kerek nɨpaa nenep mɨt profet hɨr
naa.
32 Hi hetpi. Yi yayises men-
men enum nɨpaa maamrer ni hɨr
nɨrɨakem ere yi enun yayɨr ke hɨr
enun.
33 *Yi mɨt enun yar ke manpen (o
yenmik). Yi mɨt enun nepenyerer ne
mɨt enun nɨre manpen. Yi yarkeik
yi han kitet yi ap eino si tatɨkneni a?
Taauye!
34 *"Te hi hetpi. Maain hi ari-
uwet mɨt profet nantike mɨt nertei
hɨm me God werek werek netike
mɨt nanwepyapɨr hɨm mai yaaim.
Mɨt han ne mɨt in yi yainɨp yei-
wenkeki nanu nu tentarakɨt. Mɨt
han yi yainɨp yairiuwe nɨpɨn yayɨt
wɨnak kerek yi yekine hɨm me Moses
yekrerem. Yi yaipɨri nanɨnaaiwɨr
wit ik yi yayɨnyei hɨr nanrɨr nanɨno
nanrer wit wit.
35 *Yi eirɨak menmen im te God
kakrekyi enum kakiwep kakrer
paan ki. Hɨrak kakiwep kakɨntar
kakrer paan ki me mɨt yapɨrwe
yaain naa, me wɨ hemkre me mɨtɨk
yaaik Ebel mewen ere me mɨtɨk
profet Sekaraia, nɨkan ke Berekaia,
kerek maamrer ni hɨr nakɨp kaa
kekre nɨmɨn ke kɨnaan metike
wɨnak iuwe ke God.
36 Hi hetpi werek. Menmen
im enum yapɨrwe mamnen yi mɨt
miyapɨr kerek yi en ek yau tɨ
yaiyɨntar menmen hi nepei het-
piyem yi yairɨakem.

Jisas kɨkɨt mɨt miyapɨr ne wit Jerusalem
(Lu 13:34-35)

37 *"Yi mɨt miyapɨr ne Jerusalem,
wit kerek mɨt newi hɨr nenep mɨt
profet. Hɨr nenep mɨt kerek God
keriuweti nan nɨri. Wɨ yapɨrwe
hi hanhan naanmɨpri me menmen
enum har ke suware naanmɨpre
nɨkim mɨre mɨnɨk yapɨr mɨre. Te yi
au yɨnapen.
38 *Yi eiyɨmtewem. Maain wit ki
hɨrak kaku weinɨk mɨt miyapɨr ap
nanwi au.
39 *In ere maain yi mɨt miyapɨr ne
Jerusalem ap pɨke nanɨra meiyam au
ere yi eitɨp,
'God naanmamre kakɨkaap Mɨtɨk
ik Krais kerek kekrehɨr kɨrak
hɨrak keriuwetek kan in.' "

24

Jisas katɨp mɨt nanwep wɨnak iuwe ke God nanwɨrek
(Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke
God ken witeik, mɨt nɨrak disaipel
newenyɨpɨrek te hɨr nanteiknɨwek
wɨnak yaaim yapɨrwe me wɨnak
iuwe ke God.
2 *Hɨr neteiknɨwekem, te hɨrak
ketpor, "Hi hetpi werek. Yi yɨr
menmen yapɨrwe im a? Maain
wɨ mamnen te nan kerek mɨt

* **23:31** Ap 7:52 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23 * **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4 * **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15 * **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9 * **24:2** Lu 19:44

nime wɨnak meriuwerem, hɨrak ap te mamwaai mamɨntereram au. Mɨt nanɨnen nanwepim te hɨram yapɨrwe mamɨnke mamwaai tɨ.”

Jisas katɨp menmen enum mamnen
(Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)

3 Jisas wen kau mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv, mɨt nɨrak disaipel keriyen nan nitɨwekhi natɨp, “Ti etpai wɨ kerek menmen im enum mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wɨ im epei man te ti enen ewepyapɨr hɨrekes te menmen God kakrɨakem hɨram epei au.”

4 Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre hɨras ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek.

5 *Ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek nanɨntar hɨr yapɨrwe nanɨnen nanmitipɨn nanɨkrehɨr kai nantɨp, ‘Hi kerekek hi Krais kerek God kehimɨtena hi anen akaap mɨt.’ Hɨr nanwis mɨt miyapɨr yapɨrwe nanriuwe hɨm mɨr.

6 Maain yi eiyɨmtau mɨt neit menep hɨr nenepan, yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr neit yanɨmɨn hɨr nenepan, te yi ap einapen au emɨt! Menmen im hɨram emnen te wɨ hi anen awepyapɨr hɨrekes nepei man wen au.

7 *Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨr netike mɨt ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt kerek nau tɨ menep in nantike mɨt neit yanɨmɨn hɨr nanɨnepan. Mɨt nerer wit wit nɨnpɨ mamɨn nanɨntar hɨr menmen mau ni au. Tɨ mamrer wit wit mamtanɨk.

8 Menmen im kerek mamnen hɨram mamre mɨte hɨre tu hɨmɨr ketnɨnɨwe iuwe te hɨre wawine nɨkan. Mɨt miyapɨr nau tɨ menmen im mamnen mamɨkrit mamriwaank.

9 *“Me wɨ im mɨt nantihis yi yaino wɨnak enuk te mɨt naniwep yayi o yɨnk ki hɨr nanɨwaankem. Mɨt nanrer wit wit han enuk nanriuwi nanɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai.

10 Wɨ im mamnen, mɨt yapɨrwe nanweikɨn sip nanwet hɨm mai. Hɨr nanwepyapɨran, han enuk nanɨriuwehan.

11 *Me wɨ im, mɨt profet enun newisesik hɨr yapɨrwe nanɨnen nanri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nanwisɨsorek nanriuwe hɨm mai.

12 Me wɨ im mɨt miyapɨr nanises han kɨr nanrɨak menmen enum yapɨrwe te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr ap hanhan nanriuwehan wɨsenum au, kike keremem.

13 *Te mɨt miyapɨr kerek nanisɨsa werek werek ere hɨr nani, maain hi atorhis hɨr nanu nantikewa.

14 *Mɨt miyapɨr hɨr nanwepyapɨr hɨm yaaim me God kakinɨn naanmamre mɨt, hɨr nanɨtpim nanrer wit wit te mɨt nanɨrtei menmen yaaim God kɨrɨakem. Hɨr nanwepyapɨrem epei au, maain wɨ mamnen te hi anen awepyapɨr hɨrekes te menmen God kakrɨakem hɨram epei au.

Maain menmen enum mamnen tɨ ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)

15 *“Maain yi yayɨr menmen enum mamɨwaank wɨnak iuwe ke God mamɨrp mamɨkre nɨmɨn kerek hɨram ap te mamno nɨmɨn au kerek nɨpaa profet Daniel katɨp hɨram mamnen (yi mɨt kerek yekine menmen im, yi han kitetim werek werek).

16 Te yi mɨt yapɨrwe kerek yi yepu provins Judia, yi yairɨr yaino mɨniu o neiyɨp eisawɨn eiyɨt ein.

17 *Mɨt miyapɨr kerek nau wepni neit witeik, hɨr ap pɨke nanɨno nɨmɨn wɨnak nanɨt menmen mɨr mekrerek au emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.

18 Mɨt miyapɨr kerek neit ni mɨr, hɨr ap pɨke nanɨno witeik nanɨt menmen klos au emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.

19 Maain wɨ menmen im mamnen, miyapɨr nanɨnan nɨkerek kike

* **24:5** Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7** 2Kro 15:6; Ais 19:2 * **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2 * **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31

wen nau sɨnipau hɨr nanɨwaank
nanɨntar hɨr ap te nanrɨr waswas au.
20 Yi eiyitehi God te yi ap eirɨr
me hawɨ hɨtan o wɨ Sabat au emɨt
eiyɨntar yi ap te eirɨr waswas au.
21 *Me wɨ im menmen enum mam-
nen mamɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ.
Menmen mar im ap man nɨpaa God
kinɨn kewis tɨ ere in. Maain menmen
enum mar im ap pɨke mamnen taau.
22 God ap te kakremir wɨ menmen
enum im mamu tɨ te mɨt miyapɨr
yapɨrwe nani. Au, God han kitet mɨt
miyapɨr kerek hɨrak kehimɨteni hɨr
nises hɨm mɨrak te hɨrak kakremir
wɨ menmen im mamu tɨ.
23 *"Maain me wɨ im mɨtɨk hak
kakɨtpi, 'Yi eiyɨrek. Mɨtɨk Iuwe
Krais hɨrak kepu in!' O 'Hɨrak kau
keit pɨnak ein!' Hɨrak kakɨtpi hɨm
mamɨr im yi ap yayisesim au emɨt!
24 *Hi hetpi. Maain mɨt enun
newisesik nanɨno nantɨp hɨr Krais
o hɨr mɨt profet hɨr nanwepyapɨr
hɨras. Hɨr nanrɨak menmen iuwe
nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te hɨr nanri
han ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God. Te hɨr ap nanisesim taau.
25 Yi eiyɨmtau. Hi hinɨn etpi men-
men im. Maain menmen im mam-
nen yi eiyɨrteiyem.

26 *"Maain mɨt hɨr nanɨtpi nanɨr
ik: 'Yi einen eiyɨrek! Hɨrak kau wit
weinɨk mɨt ap newi au!' Te yi ap eino
au emɨt!
27 *Yi yɨr nepni mewenɨn meke
wepni kokai kan ere kewen ken.
Kakɨr eik te maain yi eiyɨr hi mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanra.

28 *"Wit kerek mɨtɨk herwe
kɨwaairi, hore tepre mamnen
mamkɨp mamkinenik mamɨk.
[Marim im maain mɨt yapɨrwe nau
tɨ hɨr enun enun, hi pɨke anen
etike mɨt ensel hi skelim hɨr mɨt hi
ahɨwaanki.]

Maain Mɨtɨk Iuwe Krais kaknen (Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)

29 *"Maain wɨ menmen enum epei
man mau tɨ, wepni kakweikɨn kakre
wɨtaan, wenke ap te kakɨr au, hɨr
mau nepni mamɨnkɨke, menmen
iuwe mau nepni hɨram mamtanɨk.
30 *Menmen im epei au, te men-
men mamu nepni mamteikɨn mɨt
hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
awepyapɨr hɨrekes, te mɨt miyapɨr
ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit
nankɨt nanra hi hau hentɨr napɨ
heriuwe menmen mai iuwe metike
menmen mai yaaim merhɨhe hi
anen.
31 *Hi anen, te God kaktenwo taur.
Kaktenwo taur, hi heriuwet mɨt en-
sel nai hɨr nanɨno nanrer wit wit
kerek mɨt miyapɨr hi hehimɨteni
hɨr nises hɨm mai hɨr nanwiyen,
hɨr nanri nanɨnen nantikewa mamu
niutɨp.

Nu hɨnaan kɨkaap mɨt nanhimɨtan wɨ Krais pɨke kaknen (Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 "Hi eteikni menmen heriuwe nu
fik. Maain wɨ kerek heneik mɨrak
hɨram mamɨnsiunen, te yi eiyɨrtei
menep te wepni yaaik.
33 Mar im, maain yi eiyɨr menmen
hi etpiyem hɨram epei man, te yi
eiyɨrtei hi menep te hi pɨke anen.
34 *Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr
kerek nepu tɨ in ek, hɨr ap te nani ere
menmen yapɨrwe im mamnen.
35 *Nepni mamtike tɨ mamɨwaank
mamɨt te hɨm mai ap te mamɨwaank
au emɨt! Hɨram mamu mamɨt tip-
main tipmain enum eik, te menmen
hi nepei hetpim hɨram mamnen.

Mɨt ap nertei wɨ kerek Krais pɨke kaknen tɨ ik au (Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

36 *"Mɨt miyapɨr nau tɨ o ensel
neit wit ke God o hi mɨtɨk iuwe ke
wit ke mɨtɨk iuwe, haiu yapɨrwe ap

* **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **24:23** Mt 24:5, 11 * **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * **24:26** Lu 17:23-24 * **24:27** Mt 24:37-39 * **24:28** Lu 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7 * **24:31** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34** Mt 16:28 * **24:35** Mt 5:18 * **24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2

mertei wɨ kerek God kakriuweta hi pɨke anen tɨ. God kiutɨp kerek kertei.
37 *Wɨ kerek hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen tɨ, hɨram
menmen mamnen mamɨr ke nɨpaa
wɨ mɨtɨk Noa kau tɨ ik.
38 Me wɨ hawɨ ap epei man
mɨwapɨn tɨ wen au, mɨt miyapɨr
nises menmen mar ke nɨpaa hɨr
nɨrɨakem. Hɨr naam menmen,
neitan, nesiuwe yenterer nantike
mɨt han hɨr nanɨtan ere wɨ Noa ken
kau kekre sip.
39 *Hɨr mɨt miyapɨr hɨr ap nertei
menmen enum mamnen ere tɨpar
mɨniu manɨp meri men hɨr naa. Mar
im maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke anen, te mɨt miyapɨr ap
nanmeriyau hi anen au.
40 Maain wɨ hi pɨke enen, mɨtɨkɨt
wiketeret tatu ni mɨrakɨt. Hi ehɨt
his mɨtɨk kiutɨp kaknen, kiutɨp au hi
ewisɨk kaku kakɨt ni eim.
41 Maain miyapɨr wik hɨr nenepɨp
tiu, hi ehɨt his piutɨp, peiyap hi au
ewisiye wawu wawɨt yaank eik.
42 *Yi naanmɨpre hɨras te yi
yises God werek werek yayɨntar yi
yepɨtari wɨ kerek hi Mɨtɨk Iuwe ki hi
pɨke anen.
43 *Yi han kitet menmen im. Mɨtɨk
kerek kau wɨnak kertei wɨtaan kerek
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kak-
nen, te hɨrak naanmamre wɨnak
kɨrak ap kakwis mɨtɨk enuk kaknen
kekintɨp menmen mɨrak. Te hɨrak
au kepɨtari. Mar im wɨ kerek mɨt
nepɨtariyem, hi pɨke anen tɨ ik.
44 Te yi mɨt eiyises God werek
werek eiyɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen me wɨ yi ap
yerteiyem.

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨtɨk yaaik ketike mɨtɨk enuk
(Lu 12:42-46)

45 "Yi mɨt keriyen yi yɨre mɨtɨk
yaaik kertei menmen werek werek
te mɨtɨk iuwe kɨrak kewisɨk hɨrak
kɨre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt
miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe, hɨrak kakwetɨr men-
men me wɨ hɨrak kehimɨtanem hɨr
nantɨwem.
46 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak nɨpaa
kɨnaaiwɨr wit, hɨrak pɨke kaknen
kakɨr ke mɨtɨk kɨrɨak menmen nɨpaa
hɨrak kehimɨtenɨwekem, hɨrak han
yaaik kakriuwerek te hɨrak wok
mɨtɨk kɨrak kaku werek werek.
47 *Hi hetpi werek werek. Maain
hɨrak kaknen kakɨrek kises men-
men yaaim, hɨrak kakɨhimɨtanek
hɨrak naanmamre menmen mɨrak
yapɨrwe.
48 Mɨtɨk ik au, hɨrak enuk kɨnapen
kises menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak
kaktɨp hɨrekes, 'Mɨtɨk iuwe kai ken
yanɨmɨn ap pɨke kaknen waswas au.'
49 Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, te hɨrak
kaknenp mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak, hɨrak
kakno kaktike mɨt enun netaritari
naam tɨpar si enum, hɨrak kaktikeri
nanɨm.
50 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kaknen
me wɨ hɨrak ap han kitet hɨrak kak-
nen, te hɨrak kemeriyɨwek au.
51 *Mɨtɨk iuwe kaknen hɨrak
kaknep mɨtɨk ik wɨsenuk kakɨwaankek
kaksiuwerek kakno wit kerek mɨt
enun newisesik newi en. Mɨt neit
in hɨr nine han enuk nɨkɨt nɨnakɨn
yehes.

25

Jisas katɨp hɨm tok piksa me miyapar nɨhan nar hiswiyen

1 *"Maain wɨ kerek hi mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, God kakwis
mɨt miyapɨr nanɨno wit kɨrak kakɨr
ke miyapɨr nɨhan nar hiswiyen (10)
kerek neit lam mɨr nen nemerɨr
mɨtɨk pɨpɨak kaknen kakɨt his mɨte
pɨrak.
2 Miyapɨr hispɨnak (5) hɨr nertei
menmen werek werek miyapɨr
hispɨnak (5) au hɨr netari netari
menmen.
3 Miyapɨr netaritari hɨr neit lam
neiyɨm nan te hɨr ap neit tɨpar mei
te nanwenem mamɨkre lam au.

* **24:37** Jen 6:5-8 * **24:39** Jen 6:13–7:24; 2Pi 3:6 * **24:42** Mt 25:13 * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * **24:47** Mt 25:21, 23 * **24:51** Mt 8:12 * **25:1** Lu 12:35; Rev 19:7

4 Miyapɨr hɨr nertei menmen
werek werek te hɨr neit lam metike
tɨpar mei te nanwenem mamɨkre
lam mɨr.
5 Hɨr epei nan nemerɨr mɨtɨk ik
kaknen te hɨrak ap kan waswas
au. Hɨrak ap kan waswas au te hɨr
nanamɨr menen hɨr nɨwaai.
6 “Hɨr nɨwaai nɨnatɨn, wɨ nɨmɨn
hɨr nemtau mɨtɨk hak kenɨne katɨp,
‘Mɨtɨk pipɨak kaknen kakɨthis mɨte
pɨrak, yi eino eiwenyipɨrek eiwisɨk
yayiwe yi eitɨwekhis eiyɨk einen.’
7 Miyapɨr nemtau menmen im, te
hɨr nekrit newen tɨpar mekre lam
hɨr neweiknɨm merhɨhe mɨr te hɨr
neiyɨm nen.
8 Te miyapɨr enun netaritari natɨp
miyapɨr han yaain en nar ik: ‘Yi ei-
wetei tɨpar mei mi te haiu emwenem
emɨkre lam maiu, te haiu emtikewi
emno. Lam maiu tɨpar epei au mesi
te hɨram mami.’
9 Te miyapɨr han en netpor, ‘Haiu
ap metenen tɨpar yapɨrwe te haiu
mamweti mei au emɨt! Au kike.
Haiu mamweti tɨpar mei kike, te
maain haiu lam maiu yapɨrwe
mami. Yi eino eiyɨt mei eiyɨt wɨnak
kerek mɨt nansiuwerem nanwet mɨt
em hɨr enweti mei.’
10 Hɨr netpor epei au, miyapɨr ne-
taritari nen nanɨt tɨpar mei. Hɨr neit
ein, mɨtɨk pipɨak kan kiun wɨnak
eik kan kiun wɨnak eik, hɨr miyapɨr
kerek nemeriyɨwek hɨr netikerek
nen nɨmɨn en, hɨr neiyepet weipɨr.
11 *“Maain miyapɨr han en pɨke
nan nenɨne natɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, mɨtɨk
iuwe, ti ekeisiuwai weipɨr.’
12 *Hɨr nenɨnewek te hɨrak ketpor,
‘Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi
neimɨn. Yi ap nai yinan au.’
13 *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi
naanempre hɨras te yi eiyises God
werek werek eiyɨntar yi yepɨtari wɨ
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
anen.

Hɨm tok piksa me mɨtɨkɨt wikak teit pewek me mɨtɨk iuwe kɨrakɨt (Lu 19:11-27)

14 *“Maain menmen God kakrɨak
mɨt miyapɨr em te hɨr nantikerek
nanu nanɨt wit kɨrak hɨram mamɨr
ke mɨtɨk iuwe kakno yanɨmɨn.
Hɨrak kakno yanɨmɨn te hɨrak
kenɨne mɨtɨkɨt tɨrak wikak hɨrak
kehimɨtanet hɨrakɨt naanmamre
menmen mɨrak.
15 *Hɨrak han kitet tarkeik te
hɨrakɨt tɨrɨak menmen te hɨrak
kewetɨwekɨt menmen mar im.
Mɨtɨk kiutɨp kertei werek, hɨrak
kewetɨwek 5,000 pewek. Mɨtɨk hak
hɨrak kewetɨwek 2,000 pewek. Mɨtɨk
hak au kertei kike, hɨrak kewetɨwek
1.000 pewek. Hɨrak kɨrɨak menmen
mar im epei au, hɨrak ken.
16 Hɨrak ken yanɨmɨn, mɨtɨk kerek
ketenen 5,000 pewek ken waswas
kewɨr pewek mɨrak te hɨrak keiyɨm
kari pewek 5,000 meiyam man
metikerem (mɨre kas mani).
17 Hɨrak mɨtɨk hak kerek ketenen
2,000 pewek, hɨrak ken kewɨrem
keiyɨm kari pewek 2,000 ham man
metikerem kar ke mɨtɨk hak epei
kɨrɨakem.
18 Mɨtɨk hak au. Hɨrak ken witeik
kekin hei keit 1,000 pewek nɨpaa
mɨtɨk iuwe kewetɨwekem, hɨrak
kɨsawɨnem mekrerek kɨwapɨnem
mɨwaai meit.
19 “Maain wenke yapɨrwe
epei men, mɨtɨk iuwe pɨke kan
kitɨwekɨthi me pewek kerek hɨrak
nɨpaa kewetɨwekɨtem.
20 Mɨtɨk kerek nɨpaa keit 5,000
pewek, hɨrak kan kewetɨwek pewek
ham metikerem ketpɨwek kar ik:
‘Mɨtɨk iuwe, ti nɨpaa eweto 5,000
pewek im, te hi hɨrɨak menmen heri-
uwerem hi hari 5,000 pewek ham
man metikerem.’
21 *Mɨtɨk iuwe kewenhi ketpɨwek,
‘Ti hɨrɨak menmen yaaim, ti kai
yaaik. Ti naanempre werek werek
menmen kike im te hi ewetit
menmen yapɨrwe te ti naanmam-
prewem. Ti enen ehu etikewa han
yaaik.’

* **25:11** Lu 13:25, 27 * **25:12** Mt 7:23 * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40 * **25:14** Mk 13:34 * **25:15** Ro 12:6 * **25:21** Mt 24:45-47; Lu 16:10

22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk
hak kerek ketenen 2,000 pewek
hɨrak kises mɨtɨk kerek ketenen
5,000 pewek kinɨn kan kɨr mɨtɨk
iuwe, hɨrak kisesik kan katɨp, ‘Mɨtɨk
iuwe, nɨpaa ti eweto 2,000 pewek,
te hi hɨrɨak menmen heriuwerem,
hi hari 2,000 pewek ham man
metikerem.’
23 Mɨtɨk iuwe kewenhi katɨp, ‘Ti
hɨrɨak menmen yaaim ti kai yaaik.
Ti naanmɨpre werek werek men-
men kike im te hi ewetit menmen
yapɨrwe te ti naanmamprewem. Ti
enen ehu etikewa han yaaik.’
24 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kerek
ketenen 1,000 pewek hɨrak kɨkaru
kan katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, hi
hertei ti mɨtɨk enuk hatɨp hɨm tokim
tokim. Ti atɨp mɨt hɨr namɨr ni mit,
te maain ti ehɨt menmen yeunɨm. Ti
atɨp mɨt hɨr newen rais hɨr newis
haas mɨram mɨwaai han, hɨr newis
nɨkim mɨwaai han. Ti au hetɨwem
yeunɨm ewisɨm meit wɨnak kit. Hɨr
au.
25 Hi hertei ti mɨtɨk enuk har ke hi
hetpim te hi hɨnapen hewɨr pewek
mit ewaankem. Hi hetɨwem heiyɨm
hen hewisɨm mekre hei. Ehɨrem. Hi
epei heit menmen mit ewetitem im
em.’
26 Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti
mɨtɨk enuk hau yain yain. Ti epei
hertei hi hatɨp mɨt hɨr namɨr ni
mai te hi ahɨt menmen yeunɨm. Ti
hertei hi hatɨp mɨt nanwen rais hɨr
nanɨt nɨkim mɨram mamwaai, te
hi atɨwem yeunɨm ewisɨm emɨkre
wɨnak kai a?
27 Te henmak te ti ap hewis
pewek mai mekre his me mɨt hɨr
naanmɨpre benk te maain hi han hi
pɨke ahɨt pewek mai mamtike pewek
meiyam kike mamtikerem?
28 Yi mɨt nai yerp menep, yi eiyɨt
pewek me mɨtɨk ik, yi eiwet mɨtɨk
kerek ketenen 5,000 pewek em.
29 *Yi eiwetɨwek pewek eiyɨntar
mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen keri-
uwe menmen hɨrak ketenenim hɨrak
kakɨt meiyam mamtikerem. Te
hɨrak ketenen menmen yapɨrwe.
Mɨtɨk kerek ap kɨrɨak menmen keri-
uwe menmen kike hɨrak ketenenim,
maain hi ariyaam etɨwem hɨrak
kaku weinɨm.
30 *Yi eiyɨthis mɨtɨk enuk ik eiyɨk
eiwɨrek ekno wit enuk toto kerek mɨt
nau en hɨr han enuk nɨkɨt nɨnakɨn
yehes.’

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe skelim mɨt miyapɨr ne tɨ

31 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen ari-
uwe menmen mai iuwe merhɨhe
mamtike mɨt ensel, hi ehu yeno mai
yaaim me Mɨtɨk Iuwe.
32 *Mɨt ensel ne God hɨr nanɨthis
mɨt miyapɨr nanrer wit wit ne tɨ
hɨr nanrerik nanu nantikewa menep
ninaan mai. Hɨr nanu, te hi ahɨnkeri
han nanɨno in, han nanɨno ein
nanɨre mɨt hɨr nenke sipsip metike
meme.
33 *Hi awis mɨt miyapɨr yaain nɨre
sipsip hɨr nanɨno his yaaim mai, hi
awis mɨt miyapɨr enun nɨre meme
hɨr nanɨno his henkik mai.
34 Epei au, hi Mɨtɨk Iuwe atɨp mɨt
miyapɨr kerek nerp his yaaim mai
etpor har ik: ‘Yi mɨt miyapɨr kerek
Haai kai God hɨrak kerekyi yaaim, yi
einen eiyɨt menmen yaaim mi kerek
God nɨpaa kime tɨ metike nepni wen
au, hɨrak kehimɨteni yi eitɨwem.
35 *Hi nɨnpɨ meiyo te yi yeweto
menmen mi hi haam. Hi hɨm niu
enuk (o mar kewen kɨkau hɨm) te
yi yeweto tɨpar hi haam. Hi hɨre
mɨtɨk ke wit hak yi yeratayi yi epei
yetauhis yerya yen wɨnak ki.
36 Hi klos au te yi epei yewetewem.
Hi hɨnap te yi naanmɨrau ere hi hɨre
yaaik. Hi hen hekre wɨnak enuk te yi
yan yɨra yekepa yeriuwe menmen.’
37 “Hi atɨp menmen im epei au,
hɨr mɨt miyapɨr yaain hɨr nanitauhi,
‘Mɨtɨk Iuwe, nɨpaa haiu ap mɨrit ti
nɨnpɨ mito, te haiu mewetiti men-
men mei au. Nɨpaa haiu ap mɨrit ti

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * **25:30** Mt 8:12 * **25:31** Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10 * **25:33** Lu 12:32 * **25:35** Ais 58:7

hɨm niu enuk (o mar kewen kɨkut hɨm) te haiu mewetit tɨpar mei au.
38 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨre mɨtɨk
ke wit hak au te haiu metuthis merit
men nɨmɨn wɨnak kaiu au, o haiu ap
mewetit klos mei au.
39 Nɨpaa haiu ap mɨrit ti hɨnap te
haiu ap mekepit ere ti yaaik au, o
ti hekre wɨnak enuk haiu men mɨrit
au.'
40 *"Te hi Mɨtɨk Iuwe ewenhi et-
por, 'Hi hetpi werek. Wɨ kerek yi
epei yɨkaap mɨt nai yinan in kerek
nises hɨm mai, hɨram mar ke yi
yerekyewem.'
41 *"Hi etpor epei au, hi eweikɨn
atɨp mɨt miyapɨr nau his henkik
mai etpor, 'Yi mɨt miyapɨr enun
kerek God kerekyi enum yi einopɨn
eikeipno, yi eino si kerek ap te mami
au. Hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik. God epei kemani
si im me Seten ketike mɨt ensel nɨrak.
42 Yi eino si enum eiyɨntar nɨpaa hi
nɨnpɨ meiyo yi ap yeweto menmen
mei au. Hi hɨm niu enuk (o mar
kewen kɨkau hɨm) te yi ap yeweto
tɨpar mei hi hahɨm au.
43 Nɨpaa hi hɨre mɨtɨk ke wit hak te
yi ap yekepa yerya yan wɨnak ki au,
o hi klos au te yi ap yeweto mei au.
Hi hɨnap te yi ap yekepa hi hɨre yaaik
au. Hi hen hekre wɨnak enuk te yi ap
yan yɨra yekepa yeriuwe menmen
mi au.'
44 "Hi etpor epei au, te hɨr nani-
tauhi nanɨtpo, 'Nɨpaa haiu ap mɨrit ti
nɨnpɨ mito o ti hɨm niu enuk (o mar
kewen kɨkut hɨm), o ti hɨre mɨtɨk ke
wit hak, o ti klos au, o ti hɨnap, o
ti hen hekre wɨnak enuk te haiu ap
mekepit au.'
45 "Te hi Mɨtɨk Iuwe etpor, 'Hi hetpi
werek. Nɨpaa yi ap yɨkaap mɨt nai
yinan weinɨn kerek nises hɨm mai, yi
yar ke yi ap yekepa au.'
46 *Hi etpor epei au, mɨt miyapɨr
enun hi ariuweti hɨr nanɨno wit
enuk kerek hɨr nanɨwaank nanɨt tip-
main tipmain enum eik."

26

*Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ni-
menɨpɨnan nanɨnep Jisas kaki*
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 Jisas katɨp ketike mɨt keriyen epei
au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak.
2 *Hɨrak katɨp, "Yi yertei wɨ
wiketerem mepeit te wɨ me haiu
mamɨm menmen me Pasova hɨram
mamnen. Te mɨtɨk hak kakwe-
payapɨr te mɨt enun nantauhis
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
nanwenkɨke ehu nu tentarakɨt."
3 Me wɨ im hɨr mɨt iuwe ne
pris netike mɨt iuwe ne kausil nen
nererik nau wɨnak ke mɨtɨk iuwe
Pris niuk mɨrak Kaiafas.
4 Te hɨr nimenɨpɨnan menmen
newen hɨm Jisas te hɨr nɨsawɨn nan-
tenenik nanrɨak (nanɨriyaak neiyɨk)
nanɨno nansiuwe hɨm enum te hɨr
nankɨp kaki.
5 Te hɨr natɨp, "Haiu ap emrɨak
im em wɨ kerek mɨt miyapɨr nererik
naam menmen em, te hɨr han kekrit
nanɨnepɨp nansikeyaanmi nanɨntar
hɨr han kitet Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe
profet, hɨr nɨnapen hɨrak kaki."

*Mɨte niuk mɨre Maria wewen tɨpar
sanda mɨnɨn yaaim mɨre semi yeirep
mentar paan ke Jisas*
(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

6 Jisas kau keit wit Betani keit
wɨnak ke mɨtɨk kerek nɨpaa his hɨt
mɨnwo niuk mɨrak Saimon.
7 *Hɨrak kau wɨnak ek, mɨte hap
piutɨp wan wɨrek. Hɨre wetenen
mɨn tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak
mɨnɨn yaaaim mekrerek. Hɨre
wewɨr pewek iuwe mererim. Te hɨre
wan wewen tɨpar im mɨnɨn yaaim
mentar paan ke Jisas kerek hɨrak
wen kaam menmen kau yeno kerek
mɨt naam menmen menterim.
8 Hɨr mɨt disaipel nɨr menmen im,
te hɨr han enuk. Hɨr natɨpan, "Wen-
mak te mɨte ip wewen tɨpar mɨnɨn
yaaim em mentar Jisas men weinɨm?
9 Te haiu emsiuwe tɨpar mɨnɨn
yaaim im emno mɨt han enwɨr

* **25:40** Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 * **25:41** Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10 * **25:46** Dan 12:2; Jo 5:29 * **26:2** Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7 * **26:7** Lu 7:37-38

pewek emrim emtɨwem te haiu emɨt
pewek yapɨrwe emwet mɨt enun ap
netenen menmen em.”
10 Jisas kertei hɨm hɨr netpim, te
hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi yene
mɨte ip einipɨye yɨnk enuk. Hɨre epei
werekyo menmen yaaim.
11 *Wɨ yapɨrwe mɨt enun netenen
menmen au hɨr nanu nantikewi te yi
eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wɨ
yapɨrwe.
12 Mɨte ip hɨre wewen tɨpar mɨnɨn
yaaim em mentar yɨnk kai, hɨre
wɨrɨak menmen im weses yɨnk mai
me hi eno ekre herwe hei.
13 Hi hetpi hɨm werek. Nerer wit
wit kerek mɨt nanwepyapɨr hɨm mai
nantɨp mɨtem, hɨr nantɨp menmen
mɨte ip werekyewem te hɨr han kite-
tim han tewenɨnep.”

Judas kewenhi katɨp kaksiuwe Jisas kakno his me mɨt iuwe ne pris
(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

14 *Me wɨ im keremem, mɨtɨk hak
ke hɨr mɨt 12 disaipel niuk mɨrak
Judas ke wit Iskeriot, hɨrak ken kɨr
mɨt iuwe ne pris.
15 *Te hɨrak katɨp, “Yi eiweto
mekam te hi awepyapɨr Jisas asiuw-
erek aknen his mi?” Hɨrak ketpor
epei au, hɨr newetɨwek 30 kina.
16 Me wɨ im, hɨrak han kitet wɨ
meiyam te hɨrak kakwepyapɨr Jisas
kakno his mɨr.

Jisas kaam menmen me wɨ Pasova ketike mɨt disaipel nɨrak
(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

17 *Me wɨ im mekrit minɨn te mɨt
nererik nanɨm bret me wɨ Pasova
me yis ap mekrerem au (mentar hɨr
han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne
Isip), hɨr mɨt disaipel nan nɨr Jisas
netpɨwek, “Ti hanhan neinan te haiu
mamɨmani menmen te haiu mamɨm
me Pasova?”
18 *Jisas katɨp, “Yi eino wit iuwe
Jerusalem te yi eino mɨtɨk hak kiutɨp
te yi eiyɨtpɨwek, ‘Mɨtɨk Iuwe kaiu
katɨp: Wɨ mai hi hahi epei man
menep. Hi hahɨm menmen me
pasova atike mɨt disaipel nai mamu
wɨnak kit.’ ”
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨt di-
saipel nɨrɨakem nar ke Jisas epei
ketpɨwekɨtem, te hɨrakɨt temani
menmen me Pasova.
20 Hɨnkewɨ Jisas kan kau yeno
ketike mɨt disaipel nɨrak nar
hiswiyen wik (12).
21 Hɨr naam menmen nau, hɨrak
katɨp, “Hi hetpi hɨm werek, mɨtɨk
hak kiutɨp ke yi mɨt in en, hɨrak
kakwepayapɨr kakriuweta hi ano his
me mɨt enun.”
22 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han
enuk te mɨtɨk kiutɨp mɨtɨk kiutɨp hɨr
nitɨwekhi, “Kai Iuwe hi a?”
23 *Jisas katɨp, “Mɨtɨk ik ek kerek
ketikewa waam menmen mekre
tɨkenup im hɨrak kakwepayapɨr.
24 Hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe,
hi ano hahi apar ke nɨpaa tɨwei
me God epei matɨp ek. Te mɨtɨk
ik kerek kakwepayapɨr hi mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak kakine han
enuk kakɨwaank. Te miye pɨrak ap
winaak au, hɨrak yaaik. Te hɨrak ap
kakɨwaank hɨrekes kakriuwe men-
men im.”
25 Hɨrak katɨp epei au, Judas mɨtɨk
kerek kakwepyapɨrek, hɨrak kitehi
Jisas, “Mɨtɨk Iuwe kai, hi a?” Jisas
ketpɨwek, “Ti hɨrekes kerek ek.”

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak niu bret metike wain hɨr naam me han etwenɨnek
(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 *Hɨr wen naam menmen nanu
en, Jisas kekin bret kitehi God katɨp
hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak kewepik
kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr
nanɨm, te hɨrak katɨp, “Yi yetɨwem
yayɨm hɨram mamɨr ke yɨnk kai.”
27 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kekin
tɨpar wain mekre hesnu hak, te
hɨrak kitehi God keriuwerem, te
hɨrak kewetɨrem katɨp, “Yi yapɨrwe
eiyɨm im em.

* **26:11** Diu 15:11 * **26:14** Jo 11:57 * **26:15** Sek 11:12 * **26:17** Eks 12:14-20 * **26:18** Mt 21:3
* **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Mt 14:19

28 *Im em hɨram hemkre mai
mamwen te God kakises hɨm mɨrak
te kakɨsak menmen enum me mɨt
miyapɨr yapɨrwe.
29 Hi hetpi werek. In ek ere maain
hi ap te hahɨm tɨpar wain taau ere
maain hi ektikewi mamɨm wain pe-
tep mamɨt wit ke Haai kai God."
30 *Hɨr naam menmen epei au, hɨr
nine henye ham. Epei au, hɨr nen
witeik nen ere niu niun mɨniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv.

Jisas katɨp Pita hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

31 *Hɨr nɨpiun mɨniu (o neiyɨp
niuk mɨrak) wit Oliv, Jisas ketpor, "Yi
kerek yises hɨm mai yi yainaiwɨra
me wɨtaan im em. Tɨwei me
God matɨp, 'Hi anep mɨtɨk kerek
naanmɨpre sipsip em te hɨram emrɨr
emɨnke asin asin o heriyai heriyai.
32 *Hi hahi, te maain hi pɨke akrit
hi ahinɨni ano provins Galili."
33 Pita ketpɨwek, "Hɨr yapɨrwe
nanɨnaiwɨrit nanrɨr nanɨntar mɨt
han nantuthis nanitep, te hi taauye!
Hi ahu atikewit!"
34 *Jisas ketpɨwek, "Hi hetput hɨm
im werek. Me wɨtaan im em Suware
ap matɨp wen au, ti eraupakɨn wikak
etɨp mɨt ti epratari hises hɨm mai
au."
35 *Pita ketpɨwek, "Hi hahi atike-
wit, te hi ap aritpakɨn taau!" Hɨrak
katɨp te mɨt disaipel yapɨrwe natɨp
nepɨr kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

36 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken
ketikeri nen tɨ hak mɨt nenewek wit
Getsemani. Hɨr niun en, hɨrak ket-
por, "Yi eiyu in en, hi ano pɨnak ein
ehitehi God menmen."
37 Hɨrak keithis Pita ketike nɨkerek
wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon
tariyakɨt ten. In ek, hɨrak han kɨrak
enuk kekrit kekrit.
38 *Jisas ketpor, "Han kai enuk ere
hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han
tewenɨna."
39 *Te hɨrak ken kike kenke kɨwaai
tɨ kitehi God, "Haai kai, hɨram
werek ti ehɨt menmen enum mam-
nen hɨram emnopɨn emkeipno. Hi
ap ehises han kai au, emɨt! Hi ehises
han kit."
40 Hɨrak kitehi God epei au, Jisas
kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel. Hɨrak kɨret
tɨwaai. Hɨrak kekotɨtit katɨp Pita,
"Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei
kike han tewenɨna a?
41 *Yi naanmamre hɨras eiyitehi
God kakɨkepi te menmen enum
me mamri han ki mamnen mamri-
waank. Yi han ki hanhan kises men-
men me God te yɨnk ki au kɨnapen
menmen enum."
42 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au,
Jisas pɨke ken keteipim kitehi God
menmen katɨp, "Haai kai, te men-
men enum im ap te mamnopɨn
mamkeipno te hi ehises menmen im.
Te ti ehises han kit kerekek."
43 Jisas pɨke kan kɨret tɨwaai teit.
Hɨrakɨt nanamɨr mekses te hɨrakɨt
tɨwaai.
44 *Jisas pɨke kɨnaiwɨret, hɨrak
ken kitehi God wikak. Hɨrak
kitehi God me menmen hɨrak epei
kitɨwekhiyem.
45 Maain hɨrak pɨke kan kɨr
mɨtɨkɨt disaipel tɨrak hɨrak kekotɨtet
kitɨwekɨthi, "Yi wen yɨwaai a?
Eiyɨmtau! Wɨ epei man te mɨtɨk
kakwepyapɨr hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi ano his me mɨt enun
nises menmen enum.
46 *Yi eiyɨkrit. Haiu emno. Yi
eiyɨr mɨtɨk kerek kewepyayapɨr epei
kan."

Judas kewis Jisas ken his me mɨt enun nepan nɨrak
(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

* **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1 * **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32** Mt 28:7, 16 * **26:34** Mt 26:69-75 * **26:35** Mt 26:56; Jo 11:16 * **26:36** Jo 18:1 * **26:38** Jo 12:27 * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8 * **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15 * **26:44** 2Ko 12:8 * **26:46** Jo 14:31

47 Jisas wen katɨp kerp, Judas mɨtɨk
hak ke mɨt 12 disaipel nɨrak, hɨrak
kan. Mɨt yapɨrwe netikerek nan
netenen nu mɨr paap yoki metike
hɨne me his. Hɨr mɨt iuwe ne pris
netike mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel
hɨr neriuweti nan.
48 Mɨtɨk Judas kerek kakwepyapɨr
ek nepei katɨp mɨt enun hɨm im: "Yi
yaira hi heiyewewik emɨwek tekep
mɨrak em, hɨrak kerekek mɨtɨk yi
hanhan eitenenik. Yi eitɨwekhis."
49 Hɨrak kiun en, hɨrak kan Jisas
wasenum katɨp, "Hi epei han Mɨtɨk
Iuwe." Te hɨrak kemɨwek tekep.
50 Jisas ketpɨwek, "Kai yinak, men-
men ti erekyewem em, ti erekyewem
wasenum." Te hɨr nan menep hɨr
newis his netenenik.
51 *Hɨr netenɨnek, te mɨtɨk hak
kiutɨp kerp ketike Jisas hɨrak keiyɨm
kari hɨne ke his kɨrak, keiyɨk kenep
mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
ke pris keremɨrɨwek nɨkɨp mɨrak
mɨnatɨn.
52 *Te Jisas ketpɨwek, "Ti pɨke ewis
hɨne ke his ekɨkre nɨrak keriyen ekɨt!
Mɨt yapɨrwe nenepan neriuwe hɨne
me his te mɨt han nanɨnɨp nanriuwe
hɨne me his mɨr hɨr nani.
53 Ti ap hertei hi te enɨne haai kai
God, Te wasenum hɨrak kakweto mɨt
ensel yapɨrwe nanin in 70,000 mɨt ne
ami a?
54 Te hi erɨakem mamɨr im kere-
mem, te hɨm me God mamnen
mamɨrkeim a? Taauye! Tɨwei
ke God katɨp menmen mamnen te
hɨram mamnen mampar keremem."
55 *Hɨrak katɨp Pita epei au, Jisas
katɨp mɨt yapɨrwe keriyen, "Yi yan
yaitauhis, yi yetenen hɨne metike
nu mar ke yi yaitenen mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen enum yaisenkekik
a? Wɨ yapɨrwe hi hau hekre wɨnak
iuwe ke God hi hatɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God te yi ap yetenɨna au.
56 *Menmen im epei man te hɨm
me nɨpaa mɨt profet newisɨm mau
tɨwei, hɨram mamnen." Hɨrak
katɨp epei au, te mɨt disaipel nɨrak
nɨnaaiwɨr Jisas nɨrɨr nen.

Hɨr nenke Jisas kerp ninaan me mɨt ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

57 Hɨr mɨt netenen Jisas, te hɨr
netɨwek his neiyɨk nen wɨnak ke
mɨtɨk hak hetpris Kaiafas. Mɨt han
ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr
netike mɨt iuwe ne kausil hɨr nererik
nau neit en.
58 Pita kisesik ken, te hɨrak au keit
yanɨmɨn. Hɨrak epei ken kekre nɨwa
keweikɨn tɨ ke mɨtɨk hetpris wɨnak
kɨrak kɨwaairiyen. Hɨrak kɨnɨk ken
kau ketike mɨt naanmɨpre wit. Hɨrak
hanhan kakɨr menmen mei mam-
nen.
59 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kaunsil nɨnatɨn mɨtɨk
keiyak te kakmitepɨn Jisas me men-
men enum hɨrak kɨrɨakem te hɨr
nankɨp kaki.
60 Mɨt yapɨrwe nan newenɨwek
hɨm netpɨwek enum. Te hɨr ap
epei nɨnapɨn mekam enum hɨrak
kɨrɨakem te hɨr nankɨp kaki. Maain
mɨtɨkɨt wiketeret tan,
61 *te hɨrakɨt tatɨp, "Mɨtɨk ik nɨpaa
katɨp hɨrak kakwep wɨnak iuwe ke
God te pɨke kakimaak me wɨ wikak
keremem."
62 Mɨtɨk iuwe ke pris kerp katɨp
Jisas, "Ti ap ewenhi hatɨp hɨm mei
au a? Tenmak te hɨrakɨt tewenut
hɨm me menmen enum a?"
63 *Te Jisas ap katɨp hɨm mei au.
Te mɨtɨk iuwe hetpris ketpɨwek, "Hi
hituthi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe God
kerek kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik, ti etpeiyem. Ti Mɨtɨk Iuwe
Krais Nɨkan ke God o au?"
64 *Jisas ketpɨwek, "Ti hɨrekes
kerekek epei hetpim. Te hi hetpi. In
ek ere maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi ahu his yaaim me
God Iuwe kerek mɨt iuwe newiyen.
Maain hi ahu nepni pɨke anen in."

* **26:51** Jo 18:26 * **26:52** Jen 9:6; Rev 13:10 * **26:55** Lu 19:47, 21:37 * **26:56** Mt 26:31; Jo 16:32
* **26:61** Jo 2:19-21 * **26:63** Ais 53:7; Mt 27:12 * **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14

65 *Jisas katɨp kar ik te mɨtɨk iuwe
hetpris kewep laplap mɨrak keteikɨn
mɨt God han enuk te hɨrak katɨp,
“Hɨrak katɨp enum ketawɨn God
kereky ɨwek yɨnk enuk. Haiu ap te
emnɨne mɨt neiyan nanɨnen nan-
wepyapɨr hɨm ham nɨpaa hɨrak ket-
pim au emɨt! Hɨrak epei katɨp enum
ketawɨn God. Yi epei yemtewem.
66 *Te yi han kitet mekam?” Hɨr
newenhi netpɨwek, “Hɨrak kɨrɨak
menmen enum te hɨrak eki.”
67 *Hɨr natɨp epei au hɨr nenikɨn
tɨmank men ninaan me Jisas hɨr
nakɨp. Mɨt han newis laplap nɨsawɨn
nanamɨr kɨrak nakɨp nesiuwek
tekep,
68 hɨr nitɨwekhi natɨp, “Ti Mɨtɨk
Iuwe, ti atɨp hɨm me profet in ek. Ti
ewepyapɨr keimɨn kitep.”

Pita kepakɨn Jisas kiune katɨp hi au hepɨtariyek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

69 Pita kau wit eik kekre nɨwa ke
wɨnak. Te mɨte hap kerek wɨrɨak
menmen em wan wɨrek watɨp, “Ti ik
ek nɨpaa hau hetike Jisas ke provins
Galili.”
70 Te Pita kiune katɨp kerp menep
ninaan me mɨt yapɨrwe en, “Ti hen-
mak te ti etpo menmen im? Hi
hepɨtariyek.”
71 Hɨrak ketpaan ken witeik kau
wɨnak hɨnp ek. Te mɨte hap wɨrek
hɨre watɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
en kerek nerp menep en war ik:
“Mɨtɨk ik ek nɨpaa kau ketike Jisas ke
Nasaret.”
72 Te Pita kiune katɨp hɨm manp,
“Hi hetpi hitehi God kehimɨtan hɨm
mai mɨtɨk ik ek hi au hepɨtariyek.”
73 Maain kike, mɨt han nerp en nan
natɨp Pita, “Hɨre watɨp werek. Ti
mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek nises Jisas.
Teruk kit keweputyapɨr merp yaain
ti mɨtɨk ke Galili.”
74 Te in ek Pita katɨp hɨm iuwe,
“God kaknen kakiyep te hi ap hetpi
werek. Hɨram werek te hi ap hertei
mɨtɨk ek ek au.” Hɨrak katɨp epei au,
suware katɨp.
75 *Suware katɨp epei au, Pita han
kitet hɨm kerek nɨpaa Jisas ketpim
em kar ik: “Suware ap katɨp wen au,
te ti hatɨp wikak ti ap herteiya.” Te
Pita ken witeik hɨrak kɨkɨt wɨsenum
kentar hɨrak yɨnk enuk hɨrak katɨp
hɨrak kepɨtari Jisas.

27

Hɨr neithis Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe ke gavman Pailat
(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

1 Epei wanewik, mɨt iuwe ne pris
netike mɨt iuwe ne kaunsil ne mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨp
te nanɨnep Jisas kaki.
2 Te hɨr nesenkekik keriuwe waai
neiyɨk nan nanwet mɨtɨk iuwe gav-
man ke Rom Pailat ek.

Mɨtɨk Judas kɨkɨap hɨrekes kaa
(Ap 1:18-19)

3 *Maain Judas kerek kewepyapɨrek,
hɨrak kertei mɨt iuwe neiyɨk nen
newet Gavman ek, hɨrak yɨnk enuk
keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem te
hɨrak pɨke ken kewet mɨt iuwe pris
netike mɨt iuwe ne kaunsil 30 pewek
me silva im.
4 Hɨrak kewetɨrem, hɨrak katɨp,
“Hi epei hises menmen enum hi
hewepyapɨr mɨtɨk ap kɨrɨak enum
au yaaik, te hɨrak kaki.” Te hɨr natɨp,
“Hɨram ap menmen maiu au. Hɨram
menmen mit ti hɨrɨakem.”
5 Te mɨtɨk Judas kewɨr 30 pewek
silva im men mɨwaai wɨnak iuwe
ke God eik, te hɨrak kɨnaiwɨri ken
keit waai keiyɨk kɨkɨaip hɨrekes kau
teruk hɨrak kaa.
6 Hɨr mɨt iuwe ne pris nekin pewek
im keremem, hɨr natɨp, “Im em
hɨram pewek me mamnep mɨtɨk
kaki. Haiu ap emwisɨm emtike
pewek me wɨnak iuwe ke God au
emɨt!”
7 Te hɨr natɨp nitet han kiutɨp me
pewek keremem. Hɨr neiyɨm natɨn
tɨ ke mɨtɨk kerek kime mɨn kewiyen.
Hɨr neit tɨ keremem nehimɨtanek

* **26:66** Lev 24:16; Jo 19:7 * **26:67** Ais 50:6, 53:5 * **26:75** Mt 26:34 * **27:3** Mt 26:14-15

me hɨr nanwis herwe mɨwaairi en
me mɨt ne yanɨmɨn kerek nan nanɨr
Jerusalem.
8 Mar keremem te in hɨr newep
niuk me tɨ kerek nenewek 'Tɨ
hemkre kerekek.'
9 *Mar im hɨm ham nɨpaa God ket-
pim mɨtɨk profet Jeremaia kewisɨm
mau tɨwei epei man. Hɨram matɨp,
"Hɨr neit 30 pewek me silva, hɨr Isrel
nɨpaa nehimɨtanem natɨp pewek me
nanɨthis mɨtɨk ik ek.
10 Mɨt pris nesiuwe pewek me silva
im hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨt newi
nime mɨn mar ke nɨpaa kai iuwe God
ketpowem."

Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman ke Rom niuk mɨrak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

11 Hɨr newis Jisas kerp ninaan me
mɨtɨk iuwe gavman ke Rom. Te
mɨtɨk iuwe gavman kitɨwekhi, "Ti
Mɨtɨk Iuwe King kɨr ke Isrel?" Te
Jisas katɨp, "Ti hɨrekes hatɨp har
kerekek."
12 *Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil ne Isrel newenɨwek
hɨm natɨp hɨrak kɨrɨak menmen
enum. Hɨrak ap kɨrɨak menmen im
enum au te hɨrak ap pɨke katɨp hɨm
mei kike au. Hɨrak kekintɨp wɨre
wɨre kau keit.
13 Mar keremem te Pailat
ketpɨwek, "Ti ap hertei hɨm yapɨrwe
kerek hɨr netputem em a?"
14 *Te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm
mei miutɨp men pailat au. Mar kere-
mem te mɨtɨk iuwe gavman ke Rom
han kitetim.

*Pailat kewenhi katɨp mɨt nɨrak en-
wenkek Jisas eku nu tentarakɨt*
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

15 Wɨ yapɨrwe me tito miutɨp
miutɨp mɨtɨk iuwe gavman kesiupan
mɨtɨk kekre wɨnak enuk ken. Mɨtɨk
kerekek kaksiuwerek kakno witeik.
16 Me wɨ im mɨtɨk hak enuk kau
en keit wɨnak enuk niuk mɨrak
Barabas.
17 Hɨr mɨt miyapɨr nererik nau
in ek, te Pailat kitorhi ketpor, "Yi
hanhan hi asiupan keimɨn ekno his
mi? Hi esɨwi Barabas o Jisas hɨr
nenewek Krais a?"
18 *Hɨrak Pailat kertei hɨr mɨt iuwe
ne pris netike mɨt iuwe ne kaun-
sil hɨr hemkre menepam han enuk
neriuwe Jisas nentar mɨt miyapɨr
hanhanek, te hɨr newepyapɨrek nar
kerekek kerp ninaan mɨrak kakɨkɨp
kaki.
19 Pailat kau yeno me mɨtɨk ma-
sistret kerek hɨrak skelim mɨt nerp
ninaan mɨrak em, te mɨte pɨrak we-
siuwek hɨm mau tɨwei watɨp, "Ti
ap erɨak menmeiyam me mɨtɨk eik
kerekek. Hɨrak ap kɨrɨak menmei
enum au. Wɨtaan hi hɨtyak hɨrek te
hi hɨwaai enum henterik."
20 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne Isrel nari han ke mɨt
miyapɨr te hɨr enɨnap entɨp Pailat
kaksiupan Barabas, te hɨr enɨnep
Jisas kaki.
21 *Te mɨtɨk iuwe gavman pɨke
kitorhi ketpor keteipim, "Mɨtɨkɨt it et
yi hanhan hi enaairwɨr keimɨn ekno
yi mɨt?" Hɨr natɨp, "Barabas."
22 Pailat kitorhi kar ik: "Te hi
hɨrɨak Jisas mekam, kerek mɨt ne-
newek Krais?" Te hɨr yapɨrwe natɨp,
"Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt."
23 Pailat kitorhi katɨp, "Hɨrak ken-
mak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum a?"
Te hɨr au nɨnap nenɨne hɨm iuwe,
"Eiwenkekik eku nu tentarakɨt."
24 *Mɨtɨk Pailat kertei in ek hɨrak
kakɨtpim au, te mɨt en nesikeyaanmi
nanɨnepan nanɨriuwerek. Te hɨrak
kekin tɨpar keiyɨm kekemeyet his
mɨrak keit ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe keteiknor hɨrak kɨnapen
kakɨkɨp. Te hɨrak katɨp, "Hi ap hertei
mekam enum hɨrak kɨrɨakem, te hi
anep mɨtɨk ik kaki. Hɨram menmen
mi keremem."

* **27:9** Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * **27:12** Ais 53:7; Mt 26:63 * **27:14** Jo 19:9 * **27:18** Jo 11:47-48, 12:19 * **27:21** Ap 3:14 * **27:24** Diu 21:6-9; Mt 27:4 * **27:25** Mt 23:35; Ap 5:28

25 *Te mɨt miyapɨr newenhi
netpɨwek, “Ti akɨp kaki. Hɨram
ap menmen mit te God han enuk
kakriuwit. Maain hɨrak han enuk
kakriuwai haiu mɨte metike nɨkerek
naiu.”
26 Hɨr natɨp menmen im nepei au,
te Pailat kesiupan Barabas ken his
mɨr. Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak nɨwaai
nɨpɨn nenep Jisas te hɨrak kesiuw-
erek ken his me mɨt ne ami te hɨr
enwenkekik eku nu tentarakɨt.

*Mɨt ne ami hɨr natɨp enum nitet-
naan Jisas*
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

27 Pailat kesiuwe Jisas ken his me
mɨt ne ami ne gavman, hɨr neithis
Jisas neiyɨk nen wɨnak ke gavman,
te hɨr mɨt soldia keriyen nan nererik
hɨr yapɨrwe neweiknɨwek en.
28 *Te hɨr nenemtɨn laplap mɨrak,
te hɨr nemrɨwek laplap ham mɨre
ninɨm.
29 Hɨr nime waai wiwɨr tɨktɨk
mewik ek kɨre teperiye, te hɨr
nankiunɨwek kaku paan. Te
hɨr newetɨwek niyen nun kɨrak
ketenenik ken his yaaim mɨrak
nemitetpɨn natɨp hɨrak mɨtɨk iuwe.
Te hɨr newen ninɨp menep hɨt mɨrak
netpɨwek enum nitɨtɨweknaan
natɨp, “Ti yaaik Mɨtɨk Iuwe King ke
mɨt ne Isrel.”
30 *Te hɨr nenikɨn tɨmank
menterik, hɨr nekin niyɨn kerekek
neiyɨk nenep paan kɨrak yapɨrwe.
31 Hɨr netpɨwek nitetɨweknaan
enum epei werek, te hɨr nenke
laplap mekeipnɨwek. Te hɨr pɨke
nemirɨwek laplap mɨrak hɨrekes, te
hɨr netɨwek his neiyɨk nen nan-
wenkekik kaku nu tentarakɨt.

*Hɨr newenkek Jisas kau nu ten-
tarakɨt*
*(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo
19:17-27)*

32 Hɨr nitet yayiwe nen, te hɨr
nɨr mɨtɨk ke Sairini niuk mɨrak Sai-
mon. Te hɨr natɨp hɨm iuwe hɨrak
nenipek kaknan nu tentarakɨt ke
Jisas kakɨkepik.
33 Hɨr nan niun wit hak niuk mɨrak
Golgota kerek haiu meweikɨn hɨm
haiu menewek ‘Wit Paan Hesnu.’
34 *Hɨr nɨpiun ein hɨr newet Jisas
tɨpar wain epei neweiknɨm metike
marasin enum me wekwai te hɨrak
kakɨm. Hɨrak kɨnɨnem, te ap kaam
au kɨnapen.
35 *Hɨr epei newenkekik kau nu
tentarakɨt, hɨr neretɨt satu me nein
nanɨt saket mɨrak me hɨr hɨras.
36 Hɨr neretɨt satu epei au, hɨr nau
tɨ naanmɨprewek.
37 Mau niu merp paan kɨrak hɨr
newis hɨm im em kerek nɨpaa hɨr
nenkerek kerp ninaan me mɨtɨk
iuwe em. Hɨr newisɨm mar im: IK
EK HɨRAK JISAS MɨTɨK IUWE KING
KE MɨT MIYAPɨR NE ISREL.
38 *Menep Jisas hɨr newenkek
mɨtɨkɨt wiketeret enukɨt raskel
tekintɨp menmen. Hɨr newenkek
hak kau his yaaim, hak kau ken his
henkik.
39 *Hɨr nepu en, hɨr mɨt miyapɨr
nan nen hɨr netpɨwek enum
neweiknɨwek nenwesɨsek, hɨr
netpɨwek nar ik:
40 *“Ti mɨtɨk kerek ewep wɨnak
tempel iuwe ke God ek te ti pɨke
eimaak me wɨ wikak keremem, ti
ekaap hɨrekes! Ti atɨp ti Nɨkan ke
God te ti enaaiwɨr nu tentarakɨt te ti
enatɨn enen tɨ.”
41 Mar im hɨr mɨt iuwe ne pris
netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me
Moses netike mɨt iuwe ne Isrel hɨr
netpɨwek enum nitetɨweknaan. Hɨr
natɨp,
42 *“Hɨrak nɨpaa kɨkaap mɨt han,
te hɨrak ap kɨkaap hɨrekes. Hɨrak
mɨtɨk iuwe ke Isrel a? Hɨrak ek-
naaiwɨr nu tentarakɨt te haiu emises
hɨm mɨrak.
43 *Hɨrak katɨp, ‘Hi hises hɨm me
God hi Nɨkan ke God.’ Te God han-
han keriuwerek te ekɨkepik in ek.”
44 Mar im mɨtɨkɨt wiketeret kerek
enukɨt raskel kerek tekintɨp men-

* **27:28** Lu 23:11 * **27:30** Ais 50:6 * **27:34** Sam 69:21 * **27:35** Sam 22:18 * **27:38** Ais 53:12
* **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Jo 2:19 * **27:42** Jo 11:50 * **27:43** Sam 22:8; Jo 5:18

men em newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas tau menep hɨrakɨt tatɨp Jisas enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

45 *Wepni kau nɨmɨn, wɨtaan toto man mɨwapɨn tɨ eik ek ere hɨnkewɨ.
46 *Menep hɨnkewɨ, Jisas kɨnap kenɨne hɨm iuwe kar ik: "Eli, Eli, lema Sabaktani?" Hɨram hɨm Hibru mar im em: "Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nepei heweikɨn sip eweto hɨnairwɨra?"
47 Te mɨt han nerp menep hɨr nemtewek te hɨr ap nerteiyek werek au, te hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ek hɨrak kenɨne Ilaija."
48 *Wasenum mɨtɨk hak kesiukɨn ken keit mosong o nɨk me wan eik, te hɨrak kewisɨm mekre wain epei mesine, hɨrak kewisɨm mau niyen nun kesiuwe Jisas em ekɨm.
49 Te mɨt han natɨp, "Ti ewetɨwekem wen au emɨt! Haiu mamɨr te hɨrak Ilaija kaknen kakɨkepik o au!"
50 Jisas pɨke kɨnap kenɨne hisiuwe te hɨrak keriuwet hɨmɨn kɨrak ken kekeipnɨwek, hɨrak kaa.
51 *Hɨrak kaa, te laplap iuwe mau wɨnak iuwe ke God (tempel) ek mewep pɨnam pɨnam mau niu ein en ere miun tɨ eik, mɨre wiketerem. Te God keteikɨn mɨt Jisas kewep yayiwe keriuwe yɨnk kɨrak te mɨt nanitɨwekhi menmen. Tɨ kɨtanɨk nan iuwe mewep,
52 te herwe hei mɨkaisiu te mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises God nɨpaa epei naa, in ek hɨr pɨke nekrit.
53 Hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei maain, Jisas pɨke kekrit epei au, te hɨr nen wit yaaik iuwe Jerusalem. Te mɨt yapɨrwe hɨr nɨri.
54 Mɨtɨk iuwe ke ami ketike mɨt nɨrak nau netikerek nau naanmɨpre Jisas hɨr nɨr tɨ kɨtanɨk, te hɨr nɨr menmen yapɨrwe man, hɨr nɨnapen wɨsenum hɨr natɨp, "Hɨram werek. Mɨtɨk ik ek hɨrak Nɨkan ke God."
55 *Miyapɨr yapɨrwe nepu, hɨr nɨpaa nises Jisas nɨnaaiwɨr provins Galili nan nankepik neriuwe menmen. Hɨr miyapɨr keriyen nerp yanɨmɨn kike hɨr nɨrek.
56 *Mɨte hap pe hɨr miyapɨr en hɨre Maria pe Magdala. Hap ep hɨre Maria, miye pe Jems wetike Josep. Hɨre wetike Miye pe nɨkerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon.

Mɨt newis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekre hei ke nan
(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

57 Maain hɨnkewɨ, mɨtɨk hak kiutɨp ketenen nan yapɨrwe ke wit Arimatia, kerek niuk mɨrak Josep, hɨrak kan wit kerek Jisas kaa. Hɨrak nɨpaa kɨre mɨtɨk disaipel ke Jisas kises hɨm mɨrak.
58 *Hɨrak ken kɨr pailat te hɨrak kitɨwekhi hɨrak kakɨt herwe yɨnk ke Jisas. Te Pailat katɨp mɨt nɨrak hɨr newetɨwek Jisas yɨnk kɨrak.
59 Josep hɨrak keit Jisas yɨnk kɨrak kesenkekik keriuwe laplap yaaim me hike.
60 *Hɨrak kesenkekik keriuwe laplap me hike, hɨrak kewisɨk kekre han kerek mɨt epei nekupɨn hei mɨnɨk nan me Josep. Hɨrak kewisɨk kekre han nepei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr neweiknen nan wɨsenuk kɨwapɨn hɨm kɨrak. Hɨr newisɨk kɨwapɨn hɨm ke hei epei au, hɨr nen.
61 Mɨt nɨrɨak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, hɨr nau tɨ neit en menep hei.

Mɨt ne ami nan naanmɨpre hei kerek Jisas yɨnk kɨrak kɨwaai kekrerek.

62 Teipmen, wɨ kerek mises wɨ mɨt nemani menmen me Pasova, mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne Farisi hɨr nen nanɨr Pailat.
63 *Hɨr nen nanɨr Pailat hɨr nitɨwekhi netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk

* **27:45** Emo 8:9 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21 * **27:51** Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * **27:55** Lu 8:2-3 * **27:56** Mt 20:20 * **27:58** Diu 21:22-23 * **27:60** Ais 53:9 * **27:63** Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20

iuwe, haiu mɨt han kitet hɨm ham im nɨpaa mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm hɨrak ketpim. Hɨrak katɨp, 'Wɨ wikak epei au, hi pɨke ekrit ehu.'

64 Te haiu hanhan ti atɨp mɨt han nit hɨr naanmamre hɨm ke hei kerek Jisas yɨnk mɨrak mɨwaai mekrerek, me wɨ wikak. Te mɨt nɨrak disaipel hɨr ap nanɨnen nanri yɨnk kɨrak nantɨp mɨt hɨrak epei kekrit. Hɨr nanrɨak menmen im, te hɨram minɨn hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt."

65 Pailat kewenhi ketpor kar ik, "Yi eiyɨt his mɨt han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem."

66 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen newis waai neriuwesɨs hei. Nepei au, hɨr newis mɨt han ne ami hɨr nerp en naanmɨre herwe hei im.

28

Jisas kekrit kɨnaaiwɨr herwe hei (Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

1 Maain wɨ Sabat epei au, menep kakre wanewik me wɨ Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hɨr nen nanɨr hei kerek mɨt newis Jisas kekrerek.

2 Hɨr nen nanɨr hei waswas tɨ kɨtanɨk kentar ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan tɨ keweikɨn nan kenkerek kerek kɨwapɨn hɨm ke hei. Hɨrak keweikɨn nan kenkerek epei au, hɨrak kau kenterik.

3 *Ninaan mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn, klos mɨrak hɨram mɨre hike mar ke surp wepni yaaik hɨrak kewep.

4 Ensel hɨrak kau kenterik, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre hei ke herwe kekrerek, hɨr nɨrek hɨr nepɨrpɨr wɨsenum nenkewɨn nɨwaai tɨ nar ke herwe epei maa.

5 Te ensel katɨp miyapɨr wik kar ik: "Yi ap einapen au emɨt! Hi hertei yi yɨnyatɨn Jisas kerek mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.

6 *Hɨrak ap kaa kɨwaai in au. Hɨrak epei kekrit kar ke nɨpaa hɨrak ketpim. Yi einen in eiyɨr wit kerek nɨpaa hɨr newisɨk hɨrak kɨwaairi.

7 *In ek yi eino waswas eitɨp mɨt nɨrak disaipel hɨrak nepei kekrit kinɨni kakno provins Galili. Yi eino en te yi eiyɨrek ekɨt en. In ek hi nepei hetpi hɨm mai,"

8 Hɨrak ketpor epei au, miyapɨr in nɨnaaiwɨr hei ik nepɨrpɨr hɨr han yaaik nesiuknen nen nantɨp mɨt nɨrak disaipel.

9 Hɨr wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyipɨri kewisɨk yayiwe hɨrak ketpor, "Yi nepei yan?" Hɨrak ketpor nepei au, hɨr nan menep neiyewo hɨt mɨrak newenɨpiyek.

10 *Hɨr neiyewewik epei au, hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap einapen au emɨt! Yi eino eitɨp nai yinan hɨr enɨno provins Galili, te hɨr nanɨra nanɨt en."

Mɨt ne ami nen natɨp menmen hɨr nɨrem

11 Miyapɨr wen nitet yayiwe nepno, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre herwe hei, hɨr nen wit Jerusalem natɨp mɨt iuwe ne pris menmen epei man.

12-13 *Hɨr netpor epei au, mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr nimenɨpɨn natɨp. Epei au, hɨr newet mɨt ne ami pewek nari han kɨr neriuwerem netpor nar ik: "Mɨt han nanɨnen nanitihi me Jisas herwe yɨnk kɨrak yi eimitorpɨn eiyɨtpor wɨ nɨmɨn yi yɨwaai, mɨt disaipel nan nekin yɨnk kɨrak neiyɨk nen.

14 Maain hɨm im mamno mɨtɨk iuwe gavman te hɨrak kerteiyem, haiu mamno mamɨtpɨwek te hɨrak ap han enuk au, te hɨrak ap kakrekyi enum kakɨnterim."

15 Hɨr netpor epei au, mɨt ne ami nen nises hɨm mɨr natɨp mɨt yapɨrwe hɨm im. Te nɨpaa ein ere in mɨt

* **27:66** Dan 6:17 * **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10 * **28:6** Mt 12:40, 16:21 * **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11 * **28:12-13** Mt 27:64

yapɨrwe ne Isrel hɨr han kitet hɨm im.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨrak hanhan hɨr enisesim
(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapɨr wik nen natɨp disaipel nar hiswiyen kiutɨp (11) menmen Jisas ketpor epei au, hɨr nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hɨr enɨno enɨrek.
17 Hɨr nen ein nɨr Jisas, hɨr newenɨpiyek. Te mɨt han ap han kitet hɨrak Jisas hɨrekes au. Hɨr han kitet hɨrak herwe kerekek.
18 *Hɨr newenɨpiyek, hɨrak kan menep ketpor menmen. Hɨrak katɨp kar ik: "God epei keweto menmen mɨrak iuwe te hi hinɨn naanmamre menmen yapɨrwe meit wit kɨrak ketike menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni.
19 *Te yi eino eirer wit wit eiri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr enises hɨm mai. Yi eikɨri enriuwe tɨpar me niuk me God Haai, hi God Nɨkan wetike God Hɨmɨn Yaaik.
20 *Yi eiteiknor hɨr enises hɨm yapɨrwe hi nepei hetpiyem. Yi eiyɨmtau. Wɨ im ere wɨ maain God kakɨwaank tɨ im mamɨt, hekrit hekrit hi ahu atikewi."

Mepɨr keremem

---

* **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22 * **28:19** Ap 1:8 * **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

Hɨm Yaaim Me Jisas Krais Mak Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me Jon Baptais *1:1-8*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *1:9-11*
Seten kakri han ke Jisas *1:12-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *1:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *10:1–13:37*
Mɨt newenkek Jisas kaa *14:1–15:47*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *16:1-18*
Jisas pɨke ken wit Heven *16:19-20*

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God (Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1 Hɨm im hɨram hɨm yaaim me Jisas Krais God Nɨkan kɨrak.

2 *Nɨpaa Aisaia kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar im:

"God katɨp mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek kar ik:
'Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp hɨm mai kakinɨnit kakno kaknetɨt yayiwe.'

3 *Mɨtɨk hak keit wit weinɨk mɨt ap newik hɨrak kɨnap katɨp hisiuwe kar ik: 'Yi eirɨak yayiwe yaaim me Mɨtɨk Iuwe te hɨrak kakisesim werek." '

4 *Hɨrak mɨtɨk niuk mɨrak Jon. Hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Hɨrak kan kepu yaank weinɨk kewepyapɨr hɨm me God katɨp kar ik: "Yi kerek yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, yi einen in hi akɨri te God kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem."

5 Hɨr mɨt nerer wit wit ne provins Judia, hɨr netike mɨt yapɨrwe ne wit Jerusalem hɨr nan nɨrek. Hɨr newepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem, te Jon kɨkɨri nekre mani Jodan.

6 *Jon kamɨr tepnek me kamel mɨt nɨrɨakem mar ke laplap, hɨrak kamɨr yɨnk ke kamel kɨre henpen kau tu. Hɨrak kaam weise metike manu nɨkim meit yaank.

7 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kar ik: "Maain mɨtɨk hak kakɨkrehɨr kai. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna. Hi ap Mɨtɨk Iuwe har ke hɨrak au.

8 Hi epei hɨkɨri yekre tɨpar, te maain hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kakɨkre han ki."

Jon kɨkɨr Jisas (Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

9 Me wɨ im Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret keit provins Galili hɨrak kan kiun mani Jodan. Hɨrak kan kiun mani Jodan, Jon kɨkɨrek keriuwe tɨpar.

10 Hɨrak kɨnaaiwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken tenhaan eik, Jon kɨr nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik kɨre hore tapɨ kekiuwe kan kewik.

11 *Te Mɨtɨk Iuwe keit God katɨp hɨm hɨram meke nepni man matɨp mar im: "Ti Nɨkan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit."

Seten kari han ke Jisas (Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

12 *Wasenum, God Hɨmɨn Yaaik keriuwet Jisas hɨrak ken yaank weinɨk.

13 *Hɨrak kepu ein me wɨ 40, te Seten kari han kɨrak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mɨt ensel ne wit ke God hɨr nan nekepik.

Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God keit Galili (Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)

14 **Maain mɨt han newis Jon kekre wɨnak enuk ke gavman. Me wɨ im Jisas kan provins Galili katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.

---

* **1:2** Mal 3:1; Mt 11:10 * **1:3** Ais 40:3 * **1:4** Ap 13:24, 19:4 * **1:6** 2Kin 1:8; Mt 11:8 * **1:7** Ap 13:25 * **1:11** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7 * **1:12** Mt 9:13 * **1:13** Sam 91:11-13 * **1:14** Mk 6:17 * **1:14** Jo 1:43 * **1:15** Mt 3:2; Ga 4:4

15 *Hɨrak katɨp kar ik: “Wɨ epei
man menep te God kakinɨn naan-
mampri yi mɨt miyapɨr ne tɨ. Yi
eiweikɨn sip eiwet menmen enum yi
eiyɨmtau hɨm me God eiyisesim.”

*Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4)
hɨrakɨt tatisesik
(Mt 4:18-22)*

16 Jisas keke tɨ kesiurɨr wan ken
pɨn, hɨrak kɨr Saimon ketike nɨkik
kɨrak Andru. Hɨrakɨt tewɨr hepin
iuwe men mekre wan. Hekrit hekrit
hɨrakɨt tari saauk.
17 *Jisas ketpɨwekɨt kar ik: “Yi
eitikewa haiu mamno, hi eteikni
menmen te yi eiri han ke mɨt hɨr
nanises hɨm mai.”
18 Wasenum hɨrakɨt tɨnaaiwɨr
hepin mɨrakɨt, hɨrakɨt tisesik.
19 Jisas ken kike, hɨrak kɨr Jems
ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt
nɨkerek hɨrakɨt wik te mɨtɨk niuk
mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt tau bot kɨrakit
tekerwo hepin mɨrakɨt.
20 Hɨrak kenɨnewekɨt, te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt hɨrak kau
kekre bot ketike mɨt han kerek hɨr
nekepik nekerwo hepin, hɨrakɨt ten
tises Jisas.

*Jisas kepɨr herwe enuk kenepɨn
kekeipɨn mɨtɨk hak
(Lu 4:31-37)*

21 *Hɨrakɨt tisesik, te hɨr nen niun
wit Kapaneam. Hɨr nepu wit Ka-
paneam, maain wɨ Sabat epei man,
hɨrak Jisas ken wɨnak kerek mɨt
nererik nekine hɨm me Moses neitai,
hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.
22 *Hɨr nemtau hɨm mɨrak, te hɨr
han kekrit neriuwe menmen hɨrak
ketpim. Hɨrak ap ketpor kar ke mɨt
kerek ninɨn nertei hɨm me Moses
netpim. Au, hɨrak katɨp kar ke Mɨtɨk
Iuwe Krais kerek God keriuwetek
kan kekepi kerekek.
23 Me wɨ im, mɨtɨk enuk herwe kau
kekrerek hɨrak kepu wɨnak ik.
24 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: “Jisas
ke wit Nasaret, ti han herekyei
mekam a? Ti han te hewep a? Hi
herteiyit. Ti Mɨtɨk Yaaik Iuwe ke
God.”
25 Te Jisas kenerek ketpɨwek kar ik:
“Herwe enuk ti ekintɨp wɨre wɨre ti
enepɨn ekeipɨn mɨtɨk ik etpaan eno.”
26 *Jisas katɨp kar ik, herwe enuk
ketenenik te hɨrak keperper kenepɨp
him iuwe, herwe ketpaan kenpɨn
kekeipnɨwek.
27 Mɨt miyapɨr nɨr menmen im hɨr
nepɨrpɨr nitehiyan nar ik: “Mekak
ik. Hɨrak ketpai hɨm ham yaaim.
Hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe hɨrak katɨp
herwe enun hɨr nemtau hɨm mɨrak
hɨr nisesim.”
28 *Te waswas hɨr mɨt miyapɨr
natɨpan menmen Jisas kɨrɨakem te
mɨt nerer wit wit neit provins Galili
hɨr nertei Jisas.

*Jisas kɨkaap pita maam pɨrak hɨre
yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)*

29 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak eik e,
hɨrak ketike mɨt nɨrak nen wɨnak ke
Saimon ketike Andru. Jems ketike
Jon hɨrakɨt ten tetikeri.
30 Saimon maam pɨrak (miye pe
mɨte pɨrak) hɨre wɨnap wɨwaai yeno
hɨre yɨnk sisi. Hɨr natɨp Jisas hɨre
wɨnap.
31 Te Jisas ken kɨrep ketenen his
mɨre kɨka hɨre wekrit werp, hɨrak
ketpɨwe kar ik: “Ti hɨnap epei au.”
Te yɨnk sisi epei au, hɨre yaaip. Hɨre
yaaip te hɨre wemani menmen hɨr
nanɨm.

*Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)*

32 *Maain wepni kewen ken,
hɨr mɨt nerer wit wit neriyei mɨt
miyapɨr hɨr nɨnap, hɨr netike mɨt
miyapɨr han kerek herwe mekreri,
hɨr neriyei nen nɨr Jisas.
33 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit
iuwe ik nen nererik nau menep
weipɨr ke wɨnak.
34 *Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr kerek
hɨr nɨnap te hɨr pɨke yaain. Mɨt han

* **1:17** Mt 13:47 * **1:21** Mt 4:13 * **1:22** Mt 7:28-29 * **1:24** Mk 5:7 * **1:26** Mk 9:26 * **1:28** Mt 4:24 * **1:32** Mt 4:24 * **1:34** Mk 3:11-12

hɨrak kepɨr herwe enum menpɨn mekeipnor. Hɨrak katɨp herwe hɨr ap enwepyapɨrek hɨrak keimɨn au emɨt! Hɨr nerteiyek hɨrak Nɨkan ke God.

Jisas kɨrɨak menmen kerer wit wit ke provins Galili
(Lu 4:42-44)

35 *Hekrit enum eik hɨrak kekrit ketpaan ken yaank weinɨk kitehi God, te hɨrak ketikerek tewepnak.
36 Maain, Saimon ketike mɨt han nepu netikerek, hɨr nen nisesik.
37 Hɨr nen nɨnapɨnek hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nan nɨnetnut."
38 Hɨrak ketpor kar ik: "Emɨt! Haiu wen emno wit ham menep te hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mai heitai en."
39 *Te hɨrak ken heriyai heriyai me provins Galili, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak keit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitei. Hɨrak kepɨr herwe enum mau mekre mɨt miyapɨr hɨram menpɨn mekeipnor.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kɨre yaaik
(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

40 Mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kan kewen ninɨp kitehi Jisas kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are yaaik."
41 Jisas hɨrak hanhanek te hɨrak kewis his menterik ketpɨwek kar ik: "Hi hanhan ti are yaaik."
42 Hɨrak katɨp epei au, in ek lepro menke menpɨn mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
43 Jisas ketpɨwek hɨm manp te hɨrak keriuwetek ken wasenum.
44 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti emtewem. Ti ap etɨp mɨtɨk hak menmen im. Au, ti eno eteikɨn mɨtɨk pris yɨnk kit. Te ti ewetɨwek menmen nɨpaa Moses ketpai haiu mamwet God em, te mɨt hɨr nanɨrtei ti pɨke ere yaaik."
45 Te mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas au. Hɨrak kewepyapɨrem heriyai heriyai, te maain Jisas ap kakno kakitet witeik au. Hɨrak kɨrɨakem te mɨt nanɨrek hɨr han yaaik nanɨrp nanweiknɨwek. Te hɨrak kerp pɨn eik, mɨt nerer wit wit hɨr nan nanɨrek.

2

Jisas kɨkaap mɨtɨk his hɨt enum hɨrak kɨre yaaik
(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

1 Maain wɨ ham, hɨrak pɨke kan wit Kapaneam. Mɨt en nertei hɨrak pɨke kan kepu wɨnak kɨrak.
2 Hɨr nertei hɨrak kepu, te hɨr yapɨrwe nen nererik ere wɨnak kenempet keriuweri. Mɨt han nerp ya weipɨr menep hɨr nemtau Jisas ketpor hɨm me God.
3 Hɨrak wen ketpor hɨm, mɨtɨkɨt tekyaait ten tekerɨr mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan. Hɨrak his hɨt maa tupe tupe meit. Hɨrakɨt tan tatɨr Jisas tewep mɨt yapɨrwe nerp neiyepet weipɨr, te hɨrakɨt ap tatno nɨmɨn taau. Te hɨrakɨt tehɨn tɨniu leta me wɨnak pɨnak ein.
4 Hɨrakɨt tehɨn tɨniu wɨnak ten niu ein, hɨrakɨt tenke toni kɨwapɨn wɨnak siup kerek Jisas hɨrak kerp ketɨn ni en. (Mɨt ne Juda hɨr newis toni kɨwapɨn wɨnak siup. Nɨpɨn au. Wit hɨrak tenhaan weinɨk, hɨr niu auri.) Hɨrakɨt tenke toni ere kɨhi wɨsenuk kepeit, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr kɨnaan kerek mɨtɨk kɨwaai kekrerem men tɨ.
5 *Jisas kertei hɨrakɨt tetike mɨtɨk kɨwaai kɨnaan han kitet hɨrak kakɨkepik, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk, hi esak menmen enum mit hɨram mamno."
6 Hɨrak katɨp kar ik, te mɨt han kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nau neit en hɨr han kitet nar ik:
7 *"Ko! Kenmak hɨrak katɨp kar ik? Hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God. Hɨrak kɨre God te hɨrak ketpim a?

* **1:35** Mt 14:23; Mk 6:46 * **1:39** Mt 4:23, 9:35 * **1:44** Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32 * **2:5** Lu 7:48
* **2:7** Ais 43:25; 1Jo 1:9

God kerekek kakɨsak menmen enum mamno. Mɨt taauye!”

8 Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr han kitet nar ik, te hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap han ekitet menmen mekre han ki mar im au emɨt!

9 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan, ‘Hi esak menmen enum nɨpaa ti hɨrɨakem hɨram mamno,’ yi yepɨtari hi atɨp werek auye. Te hi atɨp mɨtɨk, ‘Ti ekrit etenen yeno eiyɨm eno, hɨrak kakɨkrit kakno, yi eiyɨrtei hi atɨp werek te hi esak menmen enum me yi mɨt. Hi etpi mekam te yi han ekiteta?’

10 Hi tewen etpɨwek har ik: ‘Ekrit eno,’ te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi esak menmen enum yi mɨt ne tɨ yi yɨrɨakem.”

11 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk kɨwaai kekre kɨnaan kar ik: “Ti ekrit etenen kɨnaan mit eiyɨm eno witeik.”

12 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kehɨn kekrit ketenen kɨnaan mɨrak kewepi ken witeik. Mɨt nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi God Hɨrak Iuwe, hɨr natɨp nar ik: “Haiu mɨr menmen yaaim mar im nɨpaa ein auye.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kisesik (Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

13 Maain Jisas pɨke kitet tenhaan ken wan ke Galili, mɨt nen nererik te hɨrak ketpor hɨm me God.

14 *Hɨrak wen kitet tenhaan hɨrak kɨr Livai, hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, hɨrak naanmɨpre wɨnak ke mɨt hɨr newɨr pewek me takis. Jisas kɨrek ketpɨwek kar ik: “Ti etikewa hawɨr wariyakɨt wauno te ti ehises hɨm mai.” Livai kekrit kisesik ketikerek ten.

15 Maain Jisas kau wɨnak ke Livai. Mɨt yapɨrwe enun kerek hɨr neit takis nekintɨp pewek ham nɨsawɨnem, hɨr nen netike mɨt kerek nɨrɨak menmen enum hɨr naam menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel kerek nises hɨm mɨrak.

16 *In ek mɨt han nepu, niuk mɨr Farisi, hɨr ninɨn nises hɨm me Moses. Mɨt han nepu niuk mɨr Skraip. Hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em. Hɨr nɨr Jisas ketike mɨt naanmɨpre pewek me takis netike mɨt kerek hɨr nɨrɨak enum, hɨr yapɨrwe newepnak nekiyan naam menmen. Hɨr mɨt Skraip natɨp Jisas disaipel nɨrak nar ik: “Kenmak hɨrak kɨpaam menmen ketike mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak menmen enum a?”

17 Jisas kemtau hɨm mɨr, te hɨrak ketpor kar ik: “Mɨt nɨnap nanɨno nanɨr mɨtɨk dokta. Mɨt hɨr manpenun neit taau. Hi epei han tɨ hari han ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨr yaain au.”

Jisas katɨp me hɨm ham yaaim (Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

18 Maain wɨ ham mɨt nises hɨm me Jon netike mɨt ne Farisi hɨr han tewenɨn menmen me God yaaim, te hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Mɨt han nɨri te hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi nar ik: “Mɨt ne Jon netike mɨt ne Farisi hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Nenmak te mɨt nises hɨm mit nɨrɨakem au?”

19 Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Mɨt nanɨt nɨnpɨ nanu nantike mɨtɨk epei keit mɨte a? Taauye! Hɨr han yaaik nanɨm menmen nantikerek.

20 Maain wɨ ham hɨr mɨt han hɨr nantɨwekhis neiyɨk nanɨno, te hɨr mɨt nɨrak nanɨt ninpɨ rek nanu.”

21 Hɨrak wen ketpor tok piksa kar ik: “Mɨt hɨr ap nekerwo laplap ham kike yaaim mentɨr ham enum tokim au. Hɨr nekerwewim, maain hɨr nankemyet laplap hɨram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim.

22 Mɨt hɨr ap newen tɨpar wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye! Hɨr nanwenem te wain tɨwerpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain mamwen mamno tɨ, hiyei enum mamwep mamɨt. Au, mɨt newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim nɨmnam.”

* **2:14** Jo 1:43 * **2:16** Mt 11:19; Lu 15:1-2

Hɨm me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

23 *Maain wɨ sabat ham, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen nitet ni ham. Mɨt nɨrak newen wit yehes mɨram nehis newenem hɨr naam.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses hɨr natɨp Jisas nar ik: "Ko! Nenmak te mɨt nit nɨrɨak menmen im enum a? Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo me wɨ Sabat, te haiu metput me mɨt nit hɨr newen wit yehes au emɨt."

25 *Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam me hɨm me maam kaiu Devit a? Nɨpaa hɨrak ketike mɨt nɨrak nɨnpɨ maan te hɨr naam menmen nar ke haiu mɨt in ek epei maam. Te yi wen yepɨtari hɨr nɨrɨak enum au, yaaim ye!
26 *Abaiata hɨrak wen mɨtɨk hetpris naanmɨpre wɨnak ke God, hɨrak Devit ketike mɨt nɨrak nen wɨnak eik nɨmɨn ein naam bret tokim mɨt newisɨm me God mɨwaai mensiu kɨnaan menep. Mɨt naanmɨpre menmen me God, hɨr keriyen naam bret tokim mɨrak. Mɨt han au. Hɨm me Moses matɨp emɨt, te hɨrak Abaiata kewet Devit ketike mɨt nɨrak em hɨr naam.
27 *God kinɨn kɨrɨak mɨt. Hɨrak hanhani, hɨrak kehimɨtan wɨ sabat hɨram mamkaap mɨt keriyen.
28 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi Mɨtɨk Iuwe, hi hinɨn menmen me wɨ sabat."

3

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨt his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

1 Maain Jisas pɨke ken wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Mɨtɨk enuk his miutɨp meweikɨn hɨrak kau ein.
2 *Mɨt han hɨr nɨpɨrek hɨrak kakɨkepik me wɨ Sabat te hɨr nenerek nansiuwek hɨm nanriyaak kakno wɨnak enuk.
3 Jisas katɨp mɨtɨk his enuk kar ik: "Ti enen in."
4 *Hɨrak epei kan, Jisas katɨp mɨt kar ik: "Me wɨ Sabat hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mewisai haiu mɨrɨak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap mɨt o haiu emnɨp?" Hɨr au nekintɨp neit.
5 *Hɨrak kɨwaainaan kɨri kemtaantɨwo han enuk kentar hɨr mɨt han toenuk. Hɨrak katɨp mɨtɨk his enum kar ik: "Ti esiuwe his emnen." Hɨrak kesiuwehis mɨrak te his pɨke mɨre yaaim.
6 *His mɨre yaaim te mɨt ne Farisi hɨr nen witeik nen nererik netike mɨt kerek nises hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot, hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp.

Mɨt yapɨrwe nises Jisas

7 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen wan eik. Mɨt yapɨrwe ne provins Galili hɨr nisesik nen nererik netike mɨt ne Provins Judia,
8 *Idumia, wit yapɨrwe ke mani Jodan pɨnak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. Hɨr yapɨrwe nemtau menmen Jisas epei kɨrɨakem, te hɨr nan nanɨrek.
9 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Yi yayit bot eiyɨk einen eitenɨnek te mɨt ap nanɨpɨra hi ankewɨn hɨr nanɨntɨrɨra."
10 *Nɨpaa Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap hɨr nɨre yaain, te in ek mɨt yapɨrwe nɨnap newep mɨt hɨr nan nerp menep newis his mentar Jisas, te hɨr nɨre yaain.
11 *Hɨrak ken kitet ein ein, herwe enun nɨrek nitehɨr nau tɨ nenepɨp nar ik: "Ti Nɨkan ke God."
12 *Te Jisas ketpor hɨm manp hɨr ap nanwepyapɨrek au emɨt!

Jisas hɨrak kehis mɨt disaipel nar hiswiyen wik
(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

* **2:23** Diu 23:25 * **2:25** 1Sml 21:1-6 * **2:26** Lev 24:5-9 * **2:27** Diu 5:14 * **3:2** Lu 13:14 * **3:4** Lu 14:3 * **3:5** Jo 11:33, 12:40 * **3:6** Mt 22:15-16 * **3:8** Mt 4:25 * **3:9** Mk 4:1; Lu 5:1-3 * **3:10** Mt 14:36 * **3:11** Lu 4:41 * **3:12** Mk 1:34

13 Maain Jisas kehis mɨt kerek
hɨrak hanhani kenɨnor hɨr nan nis-
esik netikerek nen nau mɨniu (o
neiyɨp) kentɨr ein.
14 Hɨr nau ein, hɨrak kehis mɨt
hiswiyen wik (12) hɨrak kewep niuk
kenewor niuk mɨr "Aposel." Hekrit
hekrit hɨr netikerek nanriyan nanis-
esik nanɨmtau hɨm mɨrak. Maain
hɨrak kakriuweti nanɨno nantɨp mɨt
miyapɨr hɨm mɨrak.
15 Maain hɨrak kakriuweti kak-
wisi hɨr nepɨr herwe enun nanɨno
nankeipɨn mɨt.
16 *Im em hɨram niuk me mɨt hɨrak
ketorhis keriyei netikerek: Saimon
(hɨrak kewis niuk mɨrak ham Pita),
17 *Jems, ketike nɨkik kɨrak Jon,
hɨrakɨt nɨkerek te Sebedi (Hɨrak
kewis niuk mɨrakɨt wik Boanesis
kentar hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe mɨre
nepni mewenɨn).
18 Hɨrak wen kehimɨtan Andru,
Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas,
Jems hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias,
Tadias, Saimon Selot,
19 hɨr netike Judas ke wit Iskeriot
kerek kewepyapɨr Jisas te mɨt enun
nepan nɨrak neiyɨk nen nakɨp.

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt (Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

20 *Jisas kehis mɨt hiswiyen wik
(12) epei au, hɨrak ken wɨnak kɨrak
eik. Hɨrak ken wɨnak, mɨt yapɨrwe
nererik wɨnak kɨrak te hɨrak ketike
mɨt disaipel nɨrak ap te nanɨm men-
men taau.
21 *Maain miye pɨrak wetike
kikrek tɨrak hɨr nerteiyek, hɨr nen
nare nantɨwekhis nanriyaak neiyɨk
nanɨno nɨr ein nentar hɨr han kitet
hɨrak han ken sip hɨrak ketaritari.
22 *Mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo
me Moses natɨp mɨt miyapɨr em,
hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem neki-
uwe nan natɨp nar ik: "Herwe enuk
niuk mɨrak Bielsebul hɨrak kersɨs
Jisas te hɨrak Seten kewis Jisas hɨrak
kinɨn herwe enun kepɨri nanɨno
nankeipɨn mɨt."
23 Jisas kertei menmen hɨr netpim
te hɨrak kenɨne mɨt ein hɨr nan
nerp menep in, hɨrak ketpor tok
piksa kar ik: "Seten kenmak te hɨrak
kepɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt a?
Taauye!
24 Mɨt ne wit hak hɨras nanɨnepan,
te hɨr nankiyan nantike mɨt han ne
wit hak nanɨnepan taauye!
25 Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨras
nanɨnepan te hɨr nanɨrkeik te hɨr
nankiyan nanu nanɨt? Au, hɨr
nanɨwaank hɨras.
26 Seten hɨrekes kepɨr herwe nɨrak
nankeipɨn mɨt, hɨr nanɨnke hasini
nanɨwaank hɨras.
27 Hi hinɨn Seten hi epɨr herwe
nɨrak nekeipɨn mɨt, hɨram mar
ke mɨtɨk hak kinɨn kakno kakwep
weipɨr kaksenkek mɨtɨk enuk yehes
enum o mɨtɨk iuwe, te hɨrak kakɨt
menmen mɨrak meit wɨnak eik
keiyɨm kakno.
28 "Hi etpi werek. Menmen enum
mɨt nɨrɨakem metike hɨm enum hɨr
netpim hɨrak God kakɨsakem han
ekitetim au.
29 Te mɨt natɨp enum me menmen
God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨakem, hɨrak ap
te kakɨsakem taau! Hɨram mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik."
30 *(Jisas katɨp hɨm im kentar mɨt
han ne Jerusalem hɨr natɨp nar ik:
"Herwe enuk kersɨsek kekepik te
hɨrak kepɨr herwe enun nekeipɨn
mɨt.")

Neimɨn hɨr ne weiwɨk me Jisas (Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

31 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas miye
pɨrak wetike kikrek tɨrak nan nerp
witeik nenɨnewek.
32 Mɨt nau neit nɨmɨn nemtau hɨr
nenɨnewek, hɨr netpɨwek nar ik:
"Miye pit wetike kikrek nit hɨr nerp
witeik nenɨnut."
33 Jisas ketpor kar ik: "Neiyɨn hɨr
nɨre miye wetike kikrek nai?"
34 Hɨrak kɨwaainaan kɨr mɨt nau
menep te hɨrak katɨp: "Mɨt in hɨr
nɨre miye wetike kikrek nai.

* **3:16** Jo 1:42 * **3:17** Lu 9:54 * **3:20** Mk 6:31 * **3:21** Jo 10:20 * **3:22** Mt 9:34, 10:25 * **3:30** Jo 10:20 * **3:31** Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14

35 Mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr keriyen nɨre miye wetike kikrek o yenterer nai.”

4

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk kamɨr wit yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

1 *Jisas pɨke ken wan ke Galili kerp tenhaan eik katɨp mɨt hɨm me God. Hɨrak kepu ein, mɨt yapɨrwe nan nererik nanɨmtau hɨm mɨrak. Hɨr nerp menep menep nersɨs Jisas, te hɨrak ken kau bot kɨwaai kentar wan menep tenhaan. Mɨt yapɨrwe nau tenhaan nemtau hɨm mɨrak.
2 *Hɨrak ketpor tok piksa kar ik:
3 “Yi eiyɨmtewem! Hɨrak mɨtɨk hak ken kewɨr yehes meit ni mɨrak.
4 Hɨrak wen kewɨrem, ham menke mɨwaai yayiwe, hore meniuwe man maam.
5 Yehes ham hɨram menke mɨwaai tɨ kentar nan mewo waswas mekre tɨ kike.
6 Maain, wepni iuwe kan kamɨp, hɨram meweiwei maa keremem.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kerek nɨpaa waai enum tɨk tɨk mewiyen. Maain, waai enum tɨk tɨk pɨke mewo mɨwapɨnem, te hɨram ap mari au.
8 Yehes ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek. Hɨram mewo iuwe mari yapɨrwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100.”
9 Jisas katɨp hɨm mɨrak mɨkaru mar ik: “Neimɨn yi yertei hɨm mai werek werek yi han ekitetim werek werek.”

Kenmak Jisas katɨp tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

10 Maain, mɨt yapɨrwe epei nen, Jisas hɨrak kepu weinɨm ketike mɨt hiswiyen wik nɨrak (12) netike mɨt han disaipel kerek nemtau hɨm mɨrak keriyen. Hɨr nepu nitɨwekhi hɨm me nɨpaa hɨrak ketpim.
11 Te hɨrak ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei menmen me hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen karkeik. Nɨpaa God ap kewepyapɨrem, te mɨt hɨr nerteiyem au. Hi etpim hɨsawɨnem te yi mɨt keriyen yertei menmen me God.
12 *Mɨt han toenuk au. Hi etpim hɨsawɨnem hetpor te

‘hɨr enɨr menmen te hɨr ap nerteiyem, hɨr nemtewem te hɨr nerteiyem au. Hɨr nertei te hɨr neweikɨn han newet God em, God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr nepɨtari menmen te hɨrak kakɨsak menmen enum mɨr au.’

Jisas kewepyapɨr hɨm me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)

13 “In ek yi yepɨtari menmen im hi etpiyem hɨsawɨnem, te maain yi eiyɨrtei menmen ham hi etpiyem hɨsawɨnem mamɨrkeik? Taauye! Hi are ewepyapɨr im em, te maain yi eiyɨrtei hɨm me God werek werek.
14-15 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God, te Seten kan keweiknor han kɨr hɨr han kaa hɨm mɨrak.
16 Yehes menke mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm me God hɨr han yaaik.
17 *Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kamɨp hɨram meweiwei maa hɨram mɨre mɨt. Mar im hɨr nepu han yaaik, te maain mɨt hɨr han neneri newepnaki, hɨr han enuk nanɨnaaiwɨr hɨm me God mamɨt.
18 Yehes mɨwaai tɨ nɨpaa waai tɨktɨk mewi mɨwapɨn yehes hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God.
19 *Te hɨr han kitet menmen yapɨrwe. Hɨr han yaaik nanɨt pewek yapɨrwe, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han kɨr kenke kenterim. Hɨm me God mepu mekre han kɨr au, hɨr han kaa rem meit.
20 Yehes mɨwaai tɨ yaaim mari yapɨrwe, hɨram mar ke mɨt nemtau

* **4:1** Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * **4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34 * **4:12** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27 * **4:17** Mt 26:31 * **4:19** Mt 19:23-24

hɨm me God hɨr nisesim nɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han kike, mɨt han iuwe, mɨt han wɨsenum."

Hɨm me si mɨt nɨsawɨnek kekre sar (Lu 8:16-18)

21 *Jisas hɨrak pɨke ketpor kar ik: "Yi yayɨt si te yi eisawɨnek ekɨkre sar o eknɨk yeno a? Taauye! Yi eiwisɨk ekɨntar yeno eku niu ekɨr.

22 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit, maain hɨram pɨke mamu yaain mɨt nanɨrteiyem. Menmen ham yapɨrwe mɨt hɨr nehanem, maain hɨram mamu yaain mɨt nanɨrteiyem.

23 Keiyɨn kakɨrtei, hɨrak kakɨmtewem."

24 *Hɨrak wen ketpor kar ik: "Menmen yi eiyɨmtewem yi han ekitetim werek werek. Mar ke yi han kitet mɨt netike menmen hɨr nɨrɨakem, maain mar im God han kakiteti yi mɨt kakrekyiyem, te hɨrak kakriyaam wɨsenum.

25 *Mɨtɨk hak ketenen menmen, te God kakwetɨwek menmen ham mamtikerem hɨram yapɨrwe. Mɨtɨk hak au ketenen menmen kike, menmen mɨrak kike God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Tok piksa me yehes mewo

26 Jisas wen katɨp: "Menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt te hɨr nanisesik, hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr yehes mau ni.

27 *Wɨtaan o wanewik hɨrak kɨwaai o kɨrɨak menmen, yehes mewo. Hɨrak kɨrem mewo, te hɨrak kepɨtari karkeik te hɨram mewo.

28 Tɨ hɨrekes kenip yehes mewo men mine tɨwei, maain heneik mewim hɨram mamri mamine nɨkim mɨram. Mɨtɨk au, tɨ erekek kenip menmen mewo.

29 *Maain yehes me nenhep maa, mɨtɨk kaknen kakwenem."

Tok piksa me nu mastet (Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

30 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi etpi menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt kakriuwerem hɨram mɨre mekam? Hi etpi hɨm im.

31 Yehes me nu mastet men tɨ mewo hɨram kike kike. (Hɨram mar ke God kinɨn naanmɨpre mɨt, te maain hɨr yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨrak.)

32 Maain, hɨrak mastet nɨkik kakwo kakre iuwe, hɨrak kinɨn menmen mɨt namɨr mau ni eim, hɨrak ken niu kakwɨrɨr heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik mɨrak."

Jisas katɨp mɨt hɨm tok piksa keremem (Mt 13:34-35)

33 Jisas katɨp mɨt yapɨrwe tok piksa mar im ere hɨrak keremir yinam au meit mentar hɨr ap nerteiyem wen au.

34 Hɨrak katɨp tok piksa mar im katɨp mɨt yapɨrwe rem keriyen. Te hɨrak ketike mɨt nɨrak nepu weinɨm, hɨrak kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak ketpim kɨsawɨnem.

Jisas katɨp te yuwerep katɨn kike kike keit (Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

35 Maain hɨnkewɨ menep kakre wɨtaan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Haiu emno emrekir wan emno pɨnak ein."

36 Hɨrak ketpor, te hɨr netikerek wen nau bot nɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nerp tenhaan. Mɨt nau bot ham netikeri nen.

37 Hɨr wen nepno ein, yuwerep kɨniu kan keriuwet wan te tɨpar kehɨnhɨn kekre bot.

38 Jisas kɨwaai kɨnatɨn kekre bot sip kɨrak kewis paan kentar yeno tap mɨrak. Mɨt nɨrak nan nekotɨtek netpɨwek nar ik: "Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan kɨniu kakwep te haiu mami."

39 Te Jisas kekrit katɨp wan yuwerep kewenek kar ik: "Hɨhe enuk ewaai ehɨt!" Hɨrak katɨp epei au, yuwerep katɨn kike kike, wan hɨhe enuk kɨwaai keit.

* **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2 * **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12 * **4:27** Je 5:7 * **4:29** Joe 3:13; Rev 14:15

40 Te Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik:
"Yi yenmak te yi yɨnaain a? Yi ap
han kiteta wen au a?"
41 Hɨr nemtau hɨm mɨrak, hɨr
nɨnaain natɨpan main main nar ik:
"Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk
kerekek? Hɨrak kertei kewen yuw-
erep wan hɨhe enuk kɨwaai keit."

5

Jisas kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipɨn mɨtɨk
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

1 Hɨr nau bot nerekir wan nen
pɨnak ein, hɨr niun tɨ ke wit ke mɨt
ne Gerasa.
2 *Jisas hɨrak kenke kɨnaaiwɨr bot
kiun tenhaan ken pɨn eik, mɨtɨk hak
kerek herwe enuk kersɨsek hɨrak
kɨnaaiwɨr herwe hei kɨnɨk mɨniu (o
neiyɨp), hɨrak kan Jisas.
3 Mɨtɨk ik hekrit hekrit kepu kekre
herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp).
Mɨt han hɨr ap nenke sen nesenkekik
neriuwerem in ek au.
4 Hɨr nɨpaa nesenkekik neriuwe
sen mau his hɨt mɨrak, te hɨrak
au kari me his ketnim, hɨrak kewɨr
nan kenemtɨn me hɨt. Mɨt han hɨr
nepɨtari nɨrɨak menmen te hɨrak
kɨre yaaik kau keit, taau.
5 Hekrit hekrit wɨtaan wepni,
hɨrak kepu kepeit kepɨkre herwe
hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp), hɨrak
kenepɨp kenep hɨrekes keriuwe nan
kerekir yɨnk kɨrak.
6 Hɨrak kɨr Jisas keperp ein, hɨrak
kesiukɨn ken kewen ninɨp kitehɨr
kewenɨpiyek kerp menep,
7 *hɨrak kenepɨp katɨp kar ik: "Ti
Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe ti henmak te t!"
8 Herwe kɨnapen kentar Jisas
nɨpaa ketpɨwek kar ik: "Ti herwe
enuk enke enepɨn ekeipnɨwek."
9 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti ekine
hɨrekes." Herwe katɨp, "Hi niuk
mai mɨt yapɨrwe hentar haiu herwe
yapɨrwe mersɨsek."
10 Hɨrak kitehi Jisas hɨm iuwe te
hɨrak ap kakriuweti nanɨnaaiwɨr wit
ik au ekɨt!
11 Sak yapɨrwe meit mɨniu (o
neiyɨp) eik maam menmen.
12 Herwe nitɨwekhi nar ik: "Ti eri-
uwetai haiu mamno mamɨkre sak."
13 Jisas hɨrak kewenhi te hɨr net-
paan nɨrɨr nekeipɨn mɨtɨk ik, hɨr
nen nekre sak. Sak yapɨrwe mar
2,000 hɨram mɨrɨr mekiuwe mɨniu
(o neiyɨp) men mamɨn wan tɨpar
mekiuwe hɨm yipɨr hɨram maa meit.
14 Mɨt kerek naanmɨpre sak hɨr
nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe,
mɨt ne wit kike me menmen im epei
man. Hɨr nemtau menmen im, hɨr
nan nanɨr menmen mɨt hɨr epei net-
porem.
15 Hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk
nɨpaa herwe nersɨsek. Mɨtɨk ik hɨrak
kau tɨ han yaaik, hɨrak epei keriuwet
klos, te hɨr mɨt nɨnapen.
16 Mɨt naanmɨpre sak wen netpor
menmen hɨr epei nɨrem me mɨtɨk
enuk ketaritari ketike sak.
17 Hɨr nemtau menmen im, hɨr
nitehi Jisas hɨm iuwe hɨrak kak-
naaiwɨr wit kɨr.
18 Hɨr nitɨwekhi nar ek, te hɨrak
ken kau bot. Hɨrak mɨtɨk nɨpaa
herwe nersɨsek kitehi Jisas, te hɨrak
ketikerek tatno.
19 Te Jisas ketpɨwek kar ik: "Au, ti
ehu in eno wit me mɨt nit eteiknor
etpor menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak
kerekyutem han tewenɨnit kekepit."
20 *Te hɨrak ken wit mar hiswiyen
(10) niuk mɨram Dikapolis, hɨrak
katɨp kewepyapɨr menmen Jisas
kerekyɨwekem. Mɨt en nemtewem
hɨr nepɨrpɨr han yaaik han kitetim.

Jisas kɨkaap mɨtɨk iuwe nɨki pɨrak wetike mɨte hɨre winen hemkre
(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

21 Jisas pɨke ken kau bot ketike mɨt
nɨrak, hɨr nerekir wan nen pɨnak
ein. Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot pɨke
ken kiun tenhaan eik, mɨt yapɨrwe
nerp nererik neweiknɨwek kerp en.
22 Hɨr nerp nererik neweiknɨwek
kerp en, mɨtɨk hak kerek naanmɨpre
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses neitai, niuk mɨrak Jairas,

* **5:2** Mk 1:23 * **5:7** Mk 1:24 * **5:20** Mt 4:25; Mk 7:31

hɨrak kan kenke kitehɨr kɨwaai hɨt me Jisas,
23 *hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Nɨki pai nepei menep wawi waunatɨn wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te hɨre aure yaaip hɨre pɨke wawɨkrit wawu.”
24 Hɨrak ketpɨwek, te Jisas ketikerek ten ein.

Hɨrak tetike mɨt disaipel nɨrak nen en, mɨt yapɨrwe nisesi nen nerp neweikɨn Jisas.
25 Mɨte piutɨp wises Jisas wetikeri, hɨre wɨnap hekrit hekrit winen hemkre me tito mar hiswiyen wik (12).
26 Hɨre nɨpaa wen wɨr mɨt dokta yapɨrwe, hɨre wewɨr pewek wewetorem weiyɨm watɨn hɨrehes ere hɨram epei au mesi. Te hɨr nertei nekepye au. Hɨre wen wɨnap winen hemkre.
27 *Hɨre wemtau mɨt natɨp menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem, te hɨre wisesik.
28 Hɨre han kitet war ik: “Hi awis his mentar laplap mɨrak kerekek, te hi pɨke are yaaip.”
29 Hɨre wesiuwe his wewisɨm mentar laplap mɨrak, hemkre kɨre katɨn keit, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wertei hɨre winen hemkre epei au keit.
30 *Jisas hɨrak kertei menmen mɨrak yaaim iuwe mɨnaiwɨrek men mɨkaap neimɨn, te hɨrak keweikɨn kɨwaainaan kitehi mɨt kar ik: “Keimɨn ketenɨno laplap mai?”
31 Mɨt nɨrak disaipel netpɨwek: “Ko! Mɨt yapɨrwe neweiknɨnit. Kenmak te ti hitorhi me laplap mit a?”
32 Au, Jisas wen kɨwaainaan kakɨr keimɨn ketenɨnɨwek laplap.
33 Mɨte ip wertei hɨre epei wɨre yaaip, te hɨre wepɨrpɨr wan wenke witehɨr wɨwaai hɨt me Jisas wewepyapɨr menmen hɨre wɨrɨakem.
34 *Te Jisas ketpɨwe kar ik, “Mɨte, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. Nɨpaa ti hɨnap te in ek ti epei ere yaaip.”
35 Hɨrak wen ketpɨwe, mɨtɨk Jairas mɨt nɨrak nan netpɨwek nar ik: “Nɨki pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno?”
36 Te Jisas kemtewem hɨrak katɨp mɨtɨk Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta kerekek.”
37 Hɨrak kewis Pita, Jems ketike nɨkik kɨrak Jon tetike mɨtɨk ik keretet, hɨrakɨt ten ein. Hɨrak kewen mɨt han au, hɨr nerp in.
38 Hɨrakɨt ten tɨpiun wɨnak ke mɨtɨk ek, hɨrak Jisas kɨr mɨt hɨr nɨkɨtep nesikeyaanmi.
39 *Hɨrak ken wɨnak ke nɨmɨn ein, hɨrak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yɨkɨtep? Hɨre ap waa au, hɨre wɨwaai kerepep.”
40 Hɨr nemtewek katɨp kar ik te hɨr nenwesɨsek enum enum nen. Te hɨrak keriuweti nen wit eik. Hɨrak ketike miye haai nɨre nen netike Pita, Jems, Jon neit haau me nɨki wɨwaai weitai en.
41 *Hɨrak ketenenɨwe his kiutɨp ketpɨwe hɨm me mɨt ne Isrel kar ik: “Talita kumi.” Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar ik: “Nɨki kike hi hetput ti ekrit.”
42 Hɨre wekrit wasenum witet ein ein. (Nɨpaa ein hɨre wepu tito mar hiswiyen wik (12).) Hɨr mɨt nɨrep hɨre witet ein ein hɨr nenemyɨwe naan natɨp: “Ko!”
43 *Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanwepyapɨrek au emɨt. Epei au, hɨrak ketpor hɨr nanwetɨwe menmen te hɨre wawɨm.

6

Mɨt ne wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik ek ken kiun wit kɨrak eik. Mɨt nɨrak hɨr nisesik.
2 *Hɨrak ken kiun witeik, maain wɨ sabat ham, hɨrak ken kekre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses neitai en, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr

* **5:23** Mt 8:3; Mk 7:32 * **5:27** Mk 6:56; Mt 14:36 * **5:30** Lu 6:19 * **5:34** Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19
* **5:39** Jo 11:11 * **5:41** Lu 7:14 * **5:43** Mk 1:44, 7:36 * **6:2** Jo 7:15

hɨm me God. Hɨr nemtewek, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik: "Keimɨn ketpɨwek hɨm im te hɨrak ketpaiyem? Karkeik te hɨrak kertei menmen im? Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa haiu ap mɨrem au.

3 *Mɨtɨk ik ek hɨrak kime wɨnak kerekek. Hɨrak nɨkan ke Maria. Hɨrak heiyiuwe ke Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer nɨrak nau in netikewai. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe au. Hɨrak mɨtɨk weinɨk kepɨr ke haiu mɨt keriyen." Te hɨr han toenuk neriuwerek nɨneinɨk.

4 *Jisas ketpor kar ik: "Mɨtɨk hak katɨp mɨt menmen God keteiknɨwekem, niuk mɨrak iuwe men heriyai heriyai merer wit wit. Te niuk mɨrak ap iuwe keit wit kɨrak, o weiwɨk miutɨp mɨrak o miye haai kikrek o yenterer nɨrak au."

5 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem au, te hɨrak kewis his mentar mɨt nɨnap kekekpi hɨr nɨre yaain manpenuk neit.

6 Hɨrak kenke kekreri kentar mɨt in ap han kitetik.

Jisas keriuwet mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

7 *Hɨrak kari mɨt hiswiyen wik nɨrak (12) nau hɨrak ketpor menmen. Hɨrak ketpor menmen, hɨrak kenkeri keriuweti nɨre wik wik nen nerer wit wit. Hɨrak kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak nepɨr herwe enun nanɨno nankeipɨn mɨt.

8 *Hɨrak ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanɨt menmen yapɨrwe neiyɨm nanɨno au emɨt! Pewek o wapnake o menmen au. Paap kerekek te hɨr neke tɨ neriuwerek.

9 Hɨr neriuwet su, te saket wik au emɨt, miutɨp keremem. Hɨrak ketpor kar ik:

10 "Me wɨ yi yaino yayu yayɨkre wɨnak hak, yi ap yayɨm menmen eirer wɨnak ham au emɨt. Wɨnak kiutɨp kerekek ere yi yainaaiwɨr wit yaino wit hak.

11 *Mɨt ne wit hak ap neriyi mɨt naanmampri yayɨt wɨnak kɨr nanɨmtau hɨm mi au, yi einaaiwɨr mɨt in einepep toni waniu (o win) mau hɨt mit, te yi yeteiknor hɨr nɨrɨak enum."

12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr mɨt nɨrak nen natɨp mɨt miyapɨr han hɨm me God me hɨrak katɨp mɨt hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum.

13 *Hɨr nepɨr herwe enun yapɨrwe nekeipɨn mɨt, hɨr newen wel mentar mɨt nɨnap, te hɨr nɨre yaain.

Mɨt nenep Jon kerek kɨrkɨr mɨt, hɨrak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

14 *Mɨtɨk iuwe King Herot kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨrak kertei menmen Jisas kɨrɨakem kentar Jisas niuk mɨrak iuwe te mɨt hɨr nertei menmen hɨrak kɨrɨakem hɨr netpim nerer wit wit. Te Herot kemtewek. Mɨt han natɨp nar ik: "Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak nepei kaa, te hɨrak pɨke kekrit kepu. Mar im te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa haiu mɨt ap mɨrem au."

15 Te mɨt han natɨp nar ik: "Hɨrak Jisas ik hɨrak Ilaisa kerekek." Mɨt han natɨp: "Au, hɨrak kɨre mɨt profet nɨpaa natɨp hɨm me God newepyapɨrem natɨp mɨt em."

16 Herot kemtewem, hɨrak han kitet kar ik: "Hɨrak Jon nɨpaa hi eriuwet mɨtɨk hak ken kerekir teruk kɨrak paan kewen keket, hɨrak pɨke kekrit kau keit."

17-18 **Nɨpaa Jon hɨrak epei katɨp Herot kar ik: "Ti hewaank Herodias mɨte pe nɨkik kit ti hetɨwe. Menmen im hɨram ap yaaim au, hɨram enum!" Herot han enuk keriuwet mɨt nɨrak hɨr netenen Jon nesenkekik newisɨk kekre wɨnak enuk kentar mɨte pe Herot nɨkik kɨrak niuk mɨrak Filip, hɨrak herot ketɨwe.

---

* **6:3** Jo 6:42 * **6:4** Jo 4:44 * **6:5** Lu 4:40 * **6:7** Lu 10:1 * **6:8** Lu 10:4-11 * **6:11** Ap 13:51
* **6:13** Je 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28 * **6:17-18** Lev 18:16 * **6:17-18** Lev 18:16

19 Herodias hɨre han enuk ware
waunep Jon, te hɨre taau.
20 Herot kɨnaain Jon. Hɨrak
kertei Jon mɨtɨk yaaik kises hɨm me
God. Te Herot naanmɨprewek. Wɨ
kerek herot kemtau hɨm mɨrak hɨrak
kɨnaain. Te hɨrak wen pɨke han-
han kakɨmtau hɨm mɨrak kakteipim
kerekek.
21 Maain wɨ ham Herodias han-
han wemirɨr Herot mɨtɨk kɨre hɨrak
kaknep Jon. Wɨ im Herot han kitet
wɨ nɨpaa miye pɨrak winaak, te
hɨrak kemani menmen kakwet mɨt
nɨrak ne gavman netike mɨt kerek
naanmɨpre mɨt ne ami netike mɨt
niuk mɨr iuwe neit provins Galili
hɨrak kakwetɨr menmen hɨr nanɨm.
22 Hɨr naam epei au, Herodias nɨki
pɨre wan wɨrɨre winor henye. Hɨr
mɨt han yaaik iuwe neriuwerep, te
Herot ketpɨwe kar ik: "Ti itauhi me
menmen ti hanhanem, te hi tewen
ewetitem.
23 *Menmen mekam ti itauhiyem
hi ewetitem. Ti itauhi me menmen
hi naanmɨprewem te hi enke pɨnam
ewetitem hi wen hetenen pɨnam."
24 Hɨrak katɨp epei au, hɨre wen
witeik witehi miye pɨre war ik: "Hi
ehitɨwekhi mekam?" Hɨre miye
wetpɨwe war ik: "Ti ehitɨwekhi me
mɨtɨk kakno kaknep mɨtɨk Jon Bap-
tais kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
hɨrak kakweto paan kɨrak."
25 Hɨre pɨke wan waswas
wetpɨwek hɨm iuwe war ik: "In ek ti
eweto paan ke Jon ekɨkre tɨkenup."
26 Herot kemtau hɨm im, hɨrak han
enuk. Te nɨpaa hɨrak ketpɨwe hɨm
iuwe, mɨt yapɨrwe nemtewek. Te
hɨrak kɨnapen kaknep Jon, te hɨrak
yɨnk enuk katɨp mɨte auye.
27 Te hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken
kerekir Jon teruk kɨrak kekre wɨnak
enuk.
28 Hɨrak kewis paan kɨrak kekre
tɨkenup hɨrak pɨke keiyɨk kan kewet
mɨte rek. Hɨre wen witeik wewet
miye pɨre paan ke Jon.
29 Maain mɨt ne Jon nertei hɨrak
epei kaa, hɨr nen wɨnak enuk neit
yɨnk kɨrak neiyɨk nan newisɨk kekre
hei.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

30 *Mɨt aposel ne Jisas pɨke nan
netpɨwek menmen hɨr nɨrɨakem
natɨp mɨt miyapɨr em.
31 *Hɨrak ketpor kar ik: "Yi
eitikewa haiu mamno wit weinɨk
mamu mamɨt ein." Hɨrak katɨp kar
ik kentar mɨt yapɨrwe nan netpor
wanewik ere wɨtaan, te hɨr ap nau
naam menmen taau.
32 Hɨr hɨras nau bot nepno wit
weinɨk.
33 Te mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe
nɨri hɨr nen, hɨr nerteiri hɨr neimɨn,
te hɨr mɨt miyapɨr nesiuknen ninɨn
nen wit weinɨk eik ek nemeriyor hɨr
nanɨnen.
34 *Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot ken
kiun tenhaan kerp tɨ eik, hɨrak
kɨr mɨt yapɨrwe nererik in, hɨrak
hanhani kentar hɨr nɨre sipsip
mɨt naanmɨprewem au, hɨram
mamno heriyai heriyai menmen
mamɨmɨp mamɨwaankem. Hɨrak
katɨp keteiknor menmen me God
yapɨrwe.
35 *Maain menep kakre wɨtaan
hɨrak wen ketpor hɨm, mɨt disaipel
nɨrak nan netpɨwek nar ik: "Wit
weinɨk ik ek, nepei au kakre wɨtaan.
36 Ti eriuweti enɨno enrer wit wit
enɨt menmen enɨm."
37 Hɨrak Jisas ketpor, "Yi hɨras ei-
wetɨr menmen hɨr nanɨm." Te hɨr
pɨke netpɨwek, "Haiu emno emwɨr
pewek mar 200 kina mamɨt menmen
a? Taauye! Haiu ap meit pewek mei
yapɨrwe au!"
38 Jisas kitorhi kar ik: "Menmen
marmenum mepeit in? Yi eino ei-
wenhisem." Hɨr epei nen newen-
hisem, hɨr pɨke nan netpɨwek nar ik:
"Bret hispɨnak (5) metike saauk wik
me wan mepeit in keremem."
39 Hɨrak epei kertei, hɨrak katɨp
mɨt disaipel nɨrak: "Yi eitɨp mɨt hɨr
enɨnke hasini enu yenkis eim."

* **6:23** Est 5:3, 6, 7:2 * **6:30** Lu 10:17 * **6:31** Mk 3:20 * **6:34** Mt 9:36 * **6:35** Mk 8:1-9

40 Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr
nenkeri hasini hasini nau nitet
yenkis, mɨt han nar 100, mɨt han nar
50.
41 Te hɨrak ketenen bret metike
saauk mau his mɨrak, hɨrak
kɨkɨamnaan men nepni eim kitehi
God katɨp hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak
kewep bret kewet mɨt disaipel nɨrak
em. Te hɨr netɨwem neiyɨm nen
newet mɨt miyapɨr em. Epei au,
hɨrak pɨke keit saauk kewetɨrem hɨr
neiyɨm nen newet mɨt miyapɨr em
hɨr naam.
42-43 Mɨt miyapɨr yapɨrw naam ere
tu iuwe, ham au mepeit. Te mɨt
disaipel neit menmen yinam mɨwaai
em kerek mɨt hɨr naam au, hɨr nemi
mekre wapnake mar hiswiyen wik
(12) ere mau hɨm.
44 Hɨr mɨt yapɨrwe nar 5,000 mɨt
keriyen hɨr nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tɨpar keke niu (Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

45 In ek Jisas katɨp mɨt disaipel
nɨrak hɨm manp te hɨr eninɨn enu
bot enɨno enrekir wan eniun pɨnak
ein enmeriyɨwek enɨt wit Betsaida.
Hɨrak kakriuwet mɨt hɨr nanɨno
heriyai heriyai nanrer wit mɨr eim.
46 *Hɨrak Jisas keriuweti hɨr nen,
te hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) kitehi
God, hɨrakɨt tewepnak.
47 Maain wɨtaan man, bot ke mɨt
wen kerekir wan ke nɨmɨn, hɨrak
Jisas kerp tɨ kepu weinɨk. Hɨrak
kɨr mɨt nɨrak hɨr neiyɨk newen tɨpar
iuwe neriuwet bot ken, te nɨme
mɨniu meriuwet bot ap ken kiun
pɨnak ein au.
48 Menep wanewik, Jisas hɨrak
kitet wan keke niu ken. Hɨrak kakno
kaksipaat mɨt nau bot,
49 *te hɨr nɨrek kitet wan keke niu
ken, hɨr han kitet hɨrak herwe.
50 Te hɨr nɨnaain nenepɨp. Hɨr
nenepɨp te hɨrak ketpor kar ik: "Yi
han tokik eiyu. Hi Jisas kerekek hi
han. Te yi ap eineina au."
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak
kehɨn kɨniu ketikeri nau bot. Te
nɨme matɨn meit. Hɨr nɨrek, te hɨr
nepɨrpɨr iuwe.
52 *Hɨr ap han kitet menmen me
bret kerek hɨrak kɨrɨakem kewet mɨt
em hɨram meteiknor hɨrak Mɨtɨk
Iuwe. Au, han kɨr wen toenuk. Mar
im te hɨr nepɨrpɨr.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap neit Genesaret (Mt 14:34-36)

53-54 Hɨr nerekir wan ere hɨr niun
tenhaan ken pɨn eik. Hɨr nɨnaaiwɨr
bot nerp tenhaan mɨt yapɨrwe hɨr
nɨr ninaan me Jisas hɨr nerteiyek
hɨrak keimɨn. Te hɨr nen heriyai
heriyai
55 nerer wit wit hɨr nenerɨr mɨt
nɨnap neri nen newisi nɨwaai nentar
yeno, hɨr nɨnani neri nen wit kerek
hɨr nemtau Jisas kewiyen.
56 Jisas ken kerer wit kike o wit
iuwe, hɨr mɨt newis mɨt nɨnap
hɨr nau yaain menep yayiwe, hɨr
nitɨwekhi te hɨr newɨr his netenen
klos mɨrak. Mɨt kerek newɨr his
netenen klos mɨrak, hɨr pɨke nɨre
yaaik.

7

Jisas kene mɨt kerek hɨr nises hɨm me maamrer, ap nises hɨm me God au (Mt 15:1-9)

1 Mɨt han ne Farisi kerek ninɨn
nises hɨm me Moses, hɨr netike
mɨt han kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr
nɨnaaiwɨr wit Jerusalem nen nererik
neit wit eik nanɨr Jisas.
2 *Hɨr nɨr mɨt disaipel han kerek
nises hɨm me Jisas hɨr nɨpaam men-
men te hɨr ninɨn nekemyet his mɨr
au.
3 (Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr niutɨp
niutɨp nises hɨm me maamrer te mɨt
ne Farisi hɨr nisesim iuwe. Hɨr neke-
myet his au, te hɨr nanɨm menmen
au.
4 *Hɨr nanɨno wit nanɨt menmen
mɨt nesiuwerem meit maket, hɨr
nantɨwem pɨke nanɨnen wit eik hɨr

* **6:46** Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * **6:49** Lu 24:37 * **6:51** Mk 4:39 * **6:52** Mk 8:17 * **7:2** Lu 11:38 * **7:4** Mt 23:25

ninɨn nanmɨr au, te hɨr nanɨm menmen au. Hɨr nises hɨm meiyam me maamrer mar im. Hɨr nekemyet wa hesnu, mɨn me toni, wenkepye, sar metike mɨn me ain. Au, hɨr ap te nanɨm menmen taau!)

5 Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nitehi Jisas nar ik: "Nenmak mɨt hɨr nises hɨm mit, te hɨr ap nises hɨm me maamrer? Hɨr naam menmen neriuwe his enum hapɨk mewim."

6 *Jisas ketpor kar ik: "Nɨpaa Aisaia hɨrak katɨp hɨm me yi mɨt kerek yewenɨn hɨm. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mar im:

'Mɨt in newenanɨpi neriuwe hɨm mɨr, te han kɨr kisɨsa au.

7 Hɨr nitehɨr newen ninɨp nine henye newenɨpi niuk mai weinɨm. Hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨr hɨram mar ke hɨm me God.'

8 "Yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God, te yi yises hɨm weinɨm mɨt keriyen hɨr netpiyem."

9 Hɨrak wen ketpor, "Yi yertei werek werek eiweikɨn sip eiwet hɨm me God te yi eiyises hɨm mi.

10 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: 'Yi naanmampre miye haai ni eiwenɨpi niuk mɨr eikepi, maain yi naanmampri. Neimɨn hɨr nene miye haai nɨr nanre newɨrpaan newepik, hɨr mɨt han nanɨnɨp nani nanɨt.'

11 Te yi mɨt yatɨp mɨtɨk hak kaktɨp miye haai nɨrak menmen hɨrak maain kakwetɨrem kakɨkepi, te hɨrak kehimɨtanem kakwet God em,

12 te maain yi yeriuwesɨsek hɨrak ap kakwet miye haai em kakɨkepi kakriuwerem au.

13 Mar im yi yewenɨn hɨm me God yeriuwe menmen maamrer netpiyem yi yisesim yatɨp mɨt em. Yi mɨt yɨrɨak menmen yapɨrwe enum mar im."

Menmen mɨt nɨrɨakem menip God hɨrak katɨp hɨr enun (Mt 15:10-20)

14 Jisas pɨke kenɨne mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe, yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm mai, yi han ekitetim!

15 *Menmen mɨt nanɨm mamno tu kɨr hɨram ap menip God kaktɨp mɨt hɨr enun au. Menmen mekre han ke mɨt hɨram meweikɨn han kɨr hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun.

16 Neimɨn hɨr enɨrtei hɨr nanɨmtewem."

17 Maain hɨrak epei kɨnaaiwɨr mɨt hɨrak ken wɨnak ken nɨmɨn ein, mɨt nɨrak nises hɨm mɨrak hɨr nitɨwekhi me hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.

18 Hɨrak kenemyor naan ketpor kar ik: "Yi wen yepɨtariyem yar ke mɨt ein a? Yi yepɨtari menmen hɨram mamno hɨm ke mɨt hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun taauye!

19 Menmen hɨram mamno mamɨke tu kerekek maain mɨt hɨr nanɨno nanɨnerem mamno mune ne heim." (Me hɨm im Jisas katɨp hɨrak keteiknai menmen yapɨrwe me tɨ hɨram yaaim te haiu mamɨm.)

20 Hɨrak wen katɨp, "Menmen enum mekre han ke mɨt hɨram menip God kaktɨp hɨr enun.

21 *Menmen mekre han ke mɨt meit nɨmɨn hɨram menipi hɨr han kitet enum, hɨr nisesan nɨrɨran, hɨr nekintɨp menmen o hɨr nenep mɨt nani.

22 Hɨr nari miyapɨr ne mɨt han his newenem nɨwaai netikeri, hɨr hemkre menepam enum nanɨt menmen, hɨr nɨrɨak menmen enum meit wit wit heriyai heriyai, hɨr newenɨn hɨm, hɨr nenke perke enum o paan tokik nekitet naan, hɨr han enuk neriuwe mɨt hɨr ninɨni neit menmen yapɨrwe, hɨr netpi nisesi, hɨr han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han. Menmen im metike menmen ham enum.

23 Menmen im yapɨrwe meit nɨmɨn mekre han man hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr enun."

* **7:6** Ais 29:13 * **7:10** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **7:15** Ap 10:14-15 * **7:21** Ga 5:19-21

Mɨte pe Finisia witehi Jisas hɨrak kakepiye
(Mt 15:21-28)

24 Maain Jisas hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr wit ik, hɨrak kepno ken hɨn me wit Taia. Hɨrak ken kiun ein, hɨrak ken kepu wɨnak hak kɨnapen hɨr mɨt en nertei hɨrak kepu wɨnak eik, te hɨr nemtewek.
25 In ek, mɨte hap nɨki pɨre herwe enuk kersɨsep, hɨre wemtau mɨt natɨpan me Jisas. Te hɨre wen wenke wɨwaai tɨ menep hɨt me Jisas.
26 Mɨte ip hɨre pe Isrel au. Hɨre miye pɨre wina (o winiye) weit provins Sairo Finisia. Hɨre witehi Jisas hɨrak kakɨpɨr herwe kaknopɨn kakɨkeipɨn nɨki pɨre.
27 Te Jisas katɨp hɨrak kakinɨn kakɨkaap mɨt ne Isrel, te hɨrak ketpɨwe tok piksa kar ik: "Nɨkerek hɨr enin ɨn enɨm menmen. Hɨram enum te haiu mɨt mamkin menmen me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet nepere rem."
28 Te hɨre wetpɨwek, "Ti atɨp werek Mɨtɨk Iuwe, te nepere mekorɨr menmen me nɨkerek mɨnatɨn mɨwaai tɨ."
29 Hɨrak ketpɨwe, "Ti atɨp werek ik, te ti pɨke eno witeik. Hɨrak herwe epei kenke kenpɨn kɨnaaiwɨr nɨki pit."
30 Hɨre pɨke wen witeik, hɨre wɨr nɨki pɨre wɨwaai yeno, hɨre wertei herwe epei kenke kenpɨn kekeipnɨwe.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk ap katɨp au, nɨkɨp toto

31 *Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit ke Taia keit ein, hɨrak ken kewep nɨmɨn ke wit Saidon hɨrak ken menep hɨn me wit hiswiyen (10) hɨrak ken ere kiun wan ke provins Galili.
32 *Mɨt han neit mɨtɨk hak neiyɨk nen neteikɨn Jisas ek. Mɨtɨk ik hɨrak nɨkɨp toenum katɨp werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemarkɨk). Hɨr natɨp Jisas hɨm iuwe, te hɨrak kakwis his mamɨnterik kakɨkepik.
33 *Hɨrak Jisas ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken ketikerek tekiyakɨt tɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Te hɨrak kewis histuwak mɨrak mekre nɨkɨp mɨrak, hɨrak kenikɨn tɨmank men nin kɨrak.
34 *Te hɨrak kɨkɨam naan men niu kekin han ketpɨwek kar ik: "Efata." Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp, "Ti nɨkɨp mit emnep emtau menmen."
35 Hɨrak nɨkɨp mɨrak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarkɨk) epei au, hɨrak katɨp werek werek.
36 *Hɨrak Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr enwepyapɨr menmen im emɨt! Hɨrak kehimɨtenorem katɨp hɨr ap enɨtpim au emɨt! Te hɨr newepyapɨrem iuwe nerer wit wit heriyai heryiyai.
37 *Mɨt in han kekrit wɨsenum hɨr natɨp nar ik: "Hɨrak epei kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim. Hɨrak wen kɨrɨak mɨtɨk ik nɨpaa nɨkɨp to enum, hɨrak nɨkɨp menep kemtau hɨm."

8

Jisas kewet mɨt nar 4,000 menmen hɨr naam
(Mt 15:32-39)

1 In ek mɨt yapɨrwe nererik nan, hɨr ap neit menmen mei te nanɨm au. Te Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak ketpor kar ik:
2 *"Hi hanhan heriuwe mɨt in. Hɨr nau netikewa me wɨ wikak, te in ek menmen hɨram epei au mesi hɨr nɨnpɨ maan.
3 Hi eriuweti nanɨt nɨnpɨ nanɨno nɨr ein te hɨr nɨnpɨ mamɨn nanɨnkewɨn nanwaai yayiwe. Mɨt han hɨr neke yanɨmɨn nan."
4 Mɨt nɨrak netpɨwek nar ik: "Haiu mamwetɨr menmen hɨr nanɨm mamɨrkeik? Wit ik ek hɨrak weinɨk."
5 Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Menmen marmenum mepeit?" Hɨr natɨp, "Menmen hispɨnak wik(7)."
6 Hɨrak katɨp hɨm iuwe te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nanu tɨ. Te hɨrak ketenen bret hispɨnak wik (7),

* **7:31** Mt 15:29-31 * **7:32** Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13 * **7:33** Mk 8:33 * **7:34** Mk 6:41; Jo 11:41
* **7:36** Mk 1:43-45 * **7:37** Ais 35:5 * **8:2** Mk 6:34-44

hɨrak kitehi God em katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewenɨn bret kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr nenkerem newet mɨt yapɨrwe rem.
7 Hɨr mɨt disaipel nɨrak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em, hɨrak kewet mɨt nɨrak em ketpor hɨr enwet mɨt han em. Hɨr newetɨrem.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe naam menmen ere tu iuwe. Mɨt disaipel nɨrak nen neit menmen yinam wen mepeit, hɨr neiyɨm nen nemi mekre wapnake hispɨnak wik (7) mau hɨm.
9 Mɨt miyapɨr nar 4,000 hɨr epei naam menmen im. Hɨr epei naam, hɨrak keriuweti nen.
10 Hɨrak keriuweti nen, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nehɨn nɨniu nau bot, hɨrak kerekir wan ken kiun hɨn me distrik Dalmanuta.

Mɨt Farisi nitehi Jisas hɨrak kakrɨak menmen hɨr nanɨrem (Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

11 *In ek mɨt han ne Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm me Moses hɨr nan netike Jisas newepnak. Hɨr nenerek nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen kakteiknor hɨrak God keriuwetek kan tɨ ik. Hɨr hanhan nanri han kɨrak.
12 *Jisas kekin han ketpor kar ik: "Yenmak yi mɨt yitauhi te hi arɨak menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni yi mɨt ne tɨ menmen mar im taau."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kɨnaiwɨri kehɨn kɨniu kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨrak kerekir wan kakno pɨnak ein.

Tok piksa me hɨm me mɨt ne Farisi netike hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot (Mt 16:5-12)

14 Hɨr mɨt disaipel nɨrak neit bret au, hɨr han kaa rem. Kiutɨp kɨwaai kekre bot kepeit kerekek.
15 *Bot hɨrak wen kerekir wan, hɨrak Jisas katɨp hɨm iuwe ke hɨm enum mɨt newepyapɨrem natɨp hɨram yaaim metike menmen mɨt ne mɨtɨk iuwe King Herot nɨrɨakem. Hɨrak ketpor, "Naanempre hɨras. Yi einopɨn eikeipɨn yis me mɨt ne Farisi metike yis me mɨt ne Herot."
16 Te hɨr natɨpan nar ik: "Haiu han kaa bret te hɨrak kenai ketpaiyem."
17 *Jisas kemtau hɨr natɨpan, te hɨrak ketpor kar ik: "Yenmak te yi yatɨp yi han kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki au to enuk a?
18 *"Yi nanamɨr kewi te yi yɨr menmen au. Yi nɨkɨp mewi, te yi yemtau menmen au. Yi han kaa menmen im a?
19 *Nɨpaa ein hi ewepep bret mar hispɨnak (5) me mɨt nar 5,000, yi yeit yinam mekre wapnake mau hɨm marmenum a?" Hɨr netpɨwek, "Haiu memi mar hiswiyen wik (12)."
20 *Hɨrak ketpor kar ik: "Me bret hispɨnak wik (7) me mɨt nar 4,000 yi yeit yinam yemi mekre wapnake mau hɨm marmenum a?" Hɨr netpɨwek, "Haiu meit hispɨnak wik (7)."
21 Hɨrak ketpor, "Yi wen yepɨtari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetpi yi einopɨn ap eiyises hɨm enum mɨt ne Farisi natɨp mɨt hɨr enisesim."

Jisas kɨkaap mɨtɨk ke Betsaida hɨrak nanamɨr toto

22 Maain hɨr nen niun wit Betsaida. Hɨr mɨt han nari mɨtɨk nanamɨr toto hɨr neiyɨk nan nɨr Jisas, hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe te hɨrak kakwis his mamɨnterik.
23 *Jisas ketenɨnwek his kariyaak ken kɨnaaiwɨr wit ken kerp pɨn eik. Hɨrak kenikɨn tɨmank men nanamɨr kɨrak, hɨrak kewis his menterik. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti hɨr menmen o au?"
24 Hɨrak mɨtɨk kɨwaainaan kɨr ein ein katɨp, "Hi hɨr mɨt neke tɨ o hi hɨr nu waai?"
25 Hɨrak Jisas pɨke kewis his mentar nanamɨr kɨrak. In ek hɨrak mɨtɨk kɨr hɨmɨn naan menmen hɨrak kɨrem werek werek yaaim.

* **8:11** Mt 12:38 * **8:12** Lu 11:29 * **8:15** Lu 12:1 * **8:17** Mk 6:52 * **8:18** Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * **8:19** Mk 6:41-44 * **8:20** Mk 8:6-9 * **8:23** Jo 9:6 * **8:26** Mk 7:36

26 *Hɨrak nanamɨr yaaik te Jisas
kare kaksiuwerek kakno, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Ti ap eno wit
Betsaida eik, au emɨt! Ti eno nit en
kerekek.”

*Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk
Krais God kesiuwerek kan tɨ
(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)*

27 Maain Jisas ketike mɨt disaipel
nɨrak nen nerer wit wit me Sisaria
Filipai. Hɨr wen nepno hɨrak kitehi
mɨt nɨrak kar ik: “Mɨt hɨr nenewa hi
keimɨn?”
28 *Mɨt nɨrak hɨr netpɨwek nar ik:
“Mɨt han natɨp ti Jon kerek kɨkɨr
mɨt nekre tɨpar ti pɨke hekrit heke
herwe hei han. Mɨt han natɨp ti
profet Ilaija ti hɨnaaiwɨr wit ke God
hekiuwe han tɨ ik e. Mɨt han natɨp ti
mɨtɨk profet hak nɨpaa natɨp hɨm me
God newepyapɨrem natɨp mɨt em, ti
pɨke hekrit heke herwe hei han.”
29 *Hɨrak Jisas kitorhi, “Te yi
han kitet hi keimɨn?” Hɨrak Pita
ketpɨwek, “Ti Mɨtɨk Krais kerek God
kehimɨtanit kerek ti ekepai haiu mɨt
keriyen.”
30 *Jisas ketpor hɨm iuwe, “Yi ap
eiwepyapɨr hi keimɨn au emɨt!”

*Jisas katɨp maain hɨrak kaki hɨrak
pɨke kakɨkrit
(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)*

31 In ek, hɨrak kinɨn ketpor kar ik:
“Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi yɨnk kai kakiyewo iuwe. Haairer
netike mɨt iuwe pris kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt
ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nanɨneina te hɨr naniyep hi hahi. Te
maain wɨ wikak, hi pɨke ekrit ehu.”
32 Jisas katɨp hɨm kepakɨn men-
men au, hɨrak kewepyapɨrem. Te
Pita ketpɨwek keriyaak keiyɨnk ken
pɨn eik hɨrak kenerek ketpɨwek kar
ik: “Ti han kitet menmen mar im au
emɨt.”
33 Jisas keweikɨn kɨr mɨt dis-
aipel nɨrak han te hɨrak kene Pita
ketpɨwek kar ik: “Seten ti enopɨn
ekeipno. Ti ap han kitet menmen
har ke God han kitetim au. Ti han
kitet menmen har ke mɨt keriyen.”
34 *Maain Jisas kenɨne mɨt
yapɨrwe netike mɨt disaipel nɨrak.
Hɨr nan nererik nau, te hɨrak
ketpor kar ik: “Neimɨn hɨr hanhan
nanisɨsa nanɨmtau hɨm mai, hɨr
hanhan hɨras au. Hɨr ap nehɨnhɨn
enɨnaain menmen enum mamnen
mamriwaank nentar hɨr nises hɨm
mai.
35 *Neimɨn nɨrɨak ek au, te hɨr
nare nanu nanɨt menmen yapɨrwe,
maain hɨr maain nani. Te neimɨn
nani nanɨntar hɨm mai hɨr nisesim,
hɨr nantikewa nanu nanɨt.
36 Mɨtɨk hak keit menmen
yapɨrwe me tɨ te hɨmɨn kɨrak hɨrak
kakɨwaank, mamɨrkeik te hɨram
mamkepik hɨrak kaktike God tatu
werek a? Taauye!
37 Mɨtɨk kakwet God mekam te
hɨrak kakwetɨwek hɨmɨn hak yaaik
kɨrak a? Taauye!
38 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnk enuk
ap eitɨp mɨt enun ne tɨ ik yi yises hɨm
mai, maain me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi heit menmen me Haai
merhihe mewepna, hi anen ehɨrp tɨ
hetike mɨt ensel nai, hi eweikɨn sip
ewet yi mɨt.”

9

1 *Jisas ketpor kar ik: “Hi etpi
werek. Mɨt han nepu nepeit in hɨr
nani wen au, te hɨr nanɨr menmen
iuwe God kɨrɨakem mamnen hɨrak
keiyɨm naanmampre mɨt kakriuw-
erem.”

*Mɨt disaipel nɨr yɨnk ke Jisas hɨrak
keweikɨn kɨre menmen ham
(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)*

2 Maain wi hispɨnak kiutɨp (6) epei
men, hɨrak Jisas keithis Pita, Jems,
Jon tetikerek ten mɨniu (o neiyɨp)
kau niu ein. Hɨrakɨt tepu weinɨm.
Mɨt han au. Hɨrakɨt tɨrek keweikɨn
his keit in.
3 Laplap mɨrak merhɨhe mɨre hike,
te hɨr mɨt ne tɨ hɨr ap te nɨrɨakem
mar im taauye.

* **8:28** Mk 6:15 * **8:29** Jo 6:68-69 * **8:30** Mk 9:9 * **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25
* **8:38** Mt 10:33 * **9:1** Mk 13:30

4 Hɨrakɨt tɨr Ilaija ketike Moses,
hɨrakɨt maam nɨpu te nɨpaa ein,
hɨrakɨt wik tetike Jisas tewepnak.
5 Hɨrak Pita kɨr menmen im te
hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Haai, haiu
mau in hɨram yaaim. Haiu mamwep
weisak wikak. Kiutɨp kit, kiutɨp ke
Moses, kiutɨp ke Ilaija.”
6 Hɨrak Pita katɨp hɨm im kentar
hɨrakɨt tɨnaain te Pita kepɨtari hɨm
mekak hɨrak ketpiyem, te hɨrak ketpi
hɨm im o hɨm eim.
7 *Hɨrak katɨp epei au, napɨ
kɨwapɨni, hɨrakɨt temtau hɨm me
God meke napɨ man matɨp mar im:
“Hɨrak Nɨkan kai ik hi hanhanek.
Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtau hɨm
mɨrak.”
8 Hɨram matɨp epei au, napɨ kewep
ken hɨrakɨt terenaan waswas tɨr
mɨtɨkɨt wik au. Hɨrakɨt tenep teit
pɨke ten wit ke God. Jisas kerekek
hɨrak kepu.

9 *Hɨrakɨt tekiuwe mɨniu (o
neiyɨp) Jisas kewenet ketpɨwekɨt
hɨrakɨt ap tewepyapɨr menmen
hɨrakɨt epei tɨrem au emɨt ere maain
hɨrak Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hɨrak kaki pɨke kakɨkrit kaku.
10 Hɨrakɨt temtau hɨm mɨrak
hɨrakɨt tepakɨnek. Te hɨrakɨt tite-
hiyakɨt menmen Jisas ketpɨwekɨtem
me maain hɨrak kaki pɨke kakɨkrit
kaku.
11 Te hɨrakɨt titɨwekhi tatɨp tar ik:
“Nenmak mɨt ninɨn nertei hɨm lo
me Moses hɨr natɨp Ilaija kakinɨn
kaknen, te maain Mɨtɨk Krais kɨkaru
kaknen?”
12 *Jisas ketpɨwekɨt, “Hɨrak Ilaija
kakinɨn kaknen pɨke kakrɨak men-
men ere werek. Te nenmak hɨr mɨt
ne nɨpaa ein newis hɨm mau tɨwei
me hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
yɨnk kakiyewo iuwe, mɨt hɨr nanite-
taunaan a?
13 *Te hi hetpi werek. Hɨrak Ilaija
epei kan, te mɨt hɨr nerekyɨwek nises
han kɨr mar ke nɨpaa mɨt newisɨm
mau tɨwei. Hɨrak Jon kerekek.”

Jisas kɨkaap nɨkan hɨrak kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipnɨwek (Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

14 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au,
hɨrakɨt tan tɨr mɨt disaipel nɨrak han.
Hɨrakɨt tɨr mɨt yapɨrwe nan nererik
neweiknor. Mɨt disaipel hɨr netike
mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm lo me Moses
hɨr nenehan me menmen.
15 In ek hɨr mɨt nɨr Jisas kan te hɨr
han kekrit han yaaik nen natɨp nar
ik: “Ti epei han.”
16 Hɨrak ketpor, “O hi epei han.” Te
hɨrak kitorhi, “Yi yenehan yektaan
mekam?”
17 Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr yapɨrwe
hɨrak ketpɨwek kar ik: “Haai, hi epei
hari nɨkan kai heiyɨk han. Hɨrak
herwe enuk kersɨsek kewek teruk.
18 Me wɨ hɨrak kersɨsek, hɨrak
kewɨrek kɨwaai tɨ, hɨrak nɨkan
kenikɨn mar tɨwerpek, hɨrak kenip
yehes mɨrak kɨkir kɨkir, yɨnk ker-
erwo. Hi hitehi mɨt disaipel nit hɨr
nanɨpɨr herwe kakno, te hɨr taauye!”
19 Jisas hɨrak kemtau hɨm im te
hɨrak keneri kar ik: “Yi mɨt miyapɨr
kerek yi ap han ekitɨta? Wɨ mar-
menum hi ehu emeryi te yi han
ekitɨta? Ehɨt nɨkan eiyɨk enen.”
20 Hɨr neiyɨk nan hɨrak herwe
enuk kɨr Jisas. Herwe enuk kɨr Jisas,
hɨrak han enuk kersɨs nɨkan kenipek
kenke kɨwaai tɨ. Nɨkan keweikɨn
heriyai heriyai, hɨrak kenikɨn mar
tɨwerpek.
21 Jisas kitehi haai kɨrak kar ik:
“Wɨ marmenum hɨrak kɨrɨak kar ik
e?” Haai kɨrak ketpɨwek, “Nɨpaa
hɨrak nɨkan kike ere in.
22 Hekrit hekrit hɨrak herwe
kersɨsek te hɨrak kewɨrek kekre si
o kekre wan tɨpar te hɨrak kaknep
hɨrekes kaki. Ti iuwe ti hertei epɨr
herwe eik, te ti hanhanai ekepik.”
23 *Jisas hɨrak kenerek kar ik: “Ti
henmak ti atɨp te hi hertei a? Keiyɨn
han kitɨta hɨrak kakrɨak menmen
yapɨrwe.”
24 *Waswas haai kitehi Jisas hɨm
iuwe, “Hi han kitetit iuwe au, kike

* **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30 * **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:13** Mt 11:14 * **9:23** Mt 21:21; Mk 11:23 * **9:24** Lu 17:5

keremem. Ti ekepa te hi han ekitetit iuwe."
25 Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nesiuknen
nan nererik neweiknɨwek nanɨrek,
hɨrak kene herwe enuk ketpɨwek kar
ik: "Ti herwe enuk hersɨsek hewek
teruk hemesɨsɨwek nɨkɨp paan toto,
hi hetput hɨm iuwe ti etpaan eno
ekeipnɨwek ap pɨke eno ekrerek au
ekɨt. Ti enopɨn."
26 *Hɨrak herwe kekre nɨkan hɨrak
kenepɨp pɨke kenep nɨkan, hɨrak
kaa keperper, hɨrak herwe kenpɨn
kekeipnɨwek ken. Hɨrak nɨkan
kɨwaai kɨre mɨtɨk epei kaa, te mɨt
yapɨrwe natɨp, "Hɨrak epei au kaa."
27 Te Jisas keriyɨwek his men niu
kari nɨkan hɨrak kekrit.
28 Maain hɨrak ken wɨnak nɨmɨn
ein, hɨr mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi
nar ik: "Menmak te haiu ap mepɨrek
ken au a?"
29 Jisas hɨrak ketpor, "Yi yepɨr
herwe enuk kar ik yeriuwe menmen
ham au. Prea keremem."

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki, maain hɨrak pɨke kakɨkrit (Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

30 *Maain hɨr nɨnaaiwɨr wit ik,
hɨr nen nitet yayiwe neke nɨmɨn ke
provins Galili, te hɨrak kɨnapen mɨt
yapɨrwe hɨr nanɨrteiyek.
31 *Hɨrak kɨnapen kentar hɨrak
hanhan katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm
mɨrak. Hɨrak ketpor kar ik: "Hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe mɨt han
hɨr nanriuweta hi eno his me mɨt
enun hɨr naniyep hi hahi. Maain, wɨ
wikak, hi pɨke ahɨkrit hahu."
32 *Hɨr han kitet hɨm mɨrak
hɨr nepɨtariyem. Te hɨr nɨnaain
nanitɨwekhi me menmen hɨrak
ketporem.

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe (Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

33 Hɨr newepnak epei au, hɨr nen
niun wit Kapaneam. Hɨr epei nen
wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak kitorhi kar
ik: "Nɨpaa haiu wen mɨpitet yayiwe,
yi yatɨpan mekam?"
34 *Hɨr au nekintɨp nentar nɨpaa
hɨr natɨpan me hɨr hɨras keimɨn ke
hɨr hɨrak kinɨni iuwe.
35 *Jisas kau yeno kari mɨt
hiswiyen wik nɨrak (12), hɨrak
ketpor kar ik: "Mɨtɨk hak kakinɨn
mɨt han, hɨrak ekɨkaru ekɨkrɨak
menmen mɨr weinɨm."
36 Hɨrak kari nɨkan kewisɨk kerp
keit nɨmɨn. Hɨrak keiyewewik ket-
por,
37 *"Mɨt neimɨn kerek hɨr nɨkaap
mɨtɨk kiutɨp kar ke nɨkan ik nen-
tar hɨr nises hɨm mai, hɨrak kar ke
hɨr nɨkaap mɨtɨk kerekek au. Hɨr
nekepik ketikewa. Mɨt kerek nekepa,
hɨr nekepa kerekek au. Hɨrak kar ke
hɨr nekepa hetike Mɨtɨk Iuwe kerek
keriuweta hi han tɨ ik."

Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan (Lu 9:49-50)

38 *Hɨrak Jon ketpɨwek kar ik:
"Mɨtɨk Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak
kepɨr herwe enum kekine niuk mit,
te haiu meriuwesɨsek kentar hɨrak
kises hɨm mit ketikewai au. Haiu mɨt
keriyen."
39 *Jisas ketpor kar ik: "Yi yeri-
uwesɨsek au ekɨt! Mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen yaaim iuwe kekine niuk
mai, hɨrak ap te kaktɨp enum me hi
waswas taau.
40 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen
mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yi-
nan.
41 *Hi hetpi werek. Mɨt han nekepi,
hɨr neweti tɨpar mei yi yayɨm yentar
yi yises hɨm me hi Krais, God hɨrak
ap han kaa menmen im au. Maain
hɨrak kakwetɨr menmen yaaim.

Menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem mamɨwaank hɨm mɨtɨk hak kisesim (Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

42 "Mɨtɨk hak kakrɨak nɨkan hak
ke nɨkerek yapɨrwe in hɨr han kitɨta
kar ik, te hɨrak keweikɨn han kɨrak te

* **9:26** Mk 1:26 * **9:30** Jo 7:1 * **9:31** Mk 8:31, 10:32-34 * **9:32** Lu 18:34 * **9:34** Lu 22:24 * **9:35** Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * **9:37** Mt 10:40 * **9:38** Nam 11:27-29 * **9:39** 1Ko 12:3 * **9:40** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:41** Mt 10:42

hɨrak kakrɨak enum, hɨrak yaaik te
mɨt han hɨr nankaaip nan kariyɨwek
teruk hɨr nanwɨrek kakno kakɨkre
wan kaki te maain hɨrak ap kakrɨak
menmen ham enum te God han enuk
wɨsenuk kakɨwaankek kakɨkre si.
43 *Ti hɨrɨak menmen enum heri-
uwe his mit te ti eremir meiyam
pɨnam ewɨrem. Ti eremir meiyam
pɨnam ewɨrem hɨram enum kike
mentar ti ap erɨak menmen enum
ti etike God yi eiyu eiyɨt tipmain
tipmain enum eik. Te ti his mit wik
mepwit ti erɨak menmen enum ere ti
eno si tatɨknenit te ti ehu en tipmain
tipmain enum eik, hɨram menmen
enum iuwe.
44 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram
mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si
mami au mamu tipmain tipmain
enum eik.]
45 Ti hɨrɨak menmen enum heri-
uwe hɨt mit, te ti eremir meiyam
pɨnam ewɨrem. Ti hɨt miutɨp kere-
mem mepwit hɨrak enum kike. Ti
etike God yi eiyu eiyɨt tipmain tip-
main enum eik. Te ti hɨt mit wik
mepwit ti erɨak menmen enum ere
ti eno si tatɨknenit ti ehu tipmain
tipmain enum eik, hɨram enum
wɨsenum.
46 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram
mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si
mami au mamu tipmain tipmain
enum eik.]
47 *Ti hɨrɨak menmen enum heri-
uwe nanamɨr kit, te ti eket keiyak
ewɨrek. Ti nanamɨr keiyak kiutɨp
kepwit hɨrak enuk kike. Ti hetike
God yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain
enum eik. Te ti nanamɨr wik kepwit
te ti hɨrɨak menmen enum ere ti eno
si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain
enum eik, hɨram enum iuwe.
48 *Ti eno wit enuk ik, 'henek
hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au
kaku, si mami au mamu tipmain
tipmain enum eik.'
49 Sol (o siyak) mamno mamɨkre
menmen mamnipem hɨram yaaim
mamtɨn hɨm. Mar im menmen
enum kerek mewaank mɨt, hɨram
mamkepi yi yayɨr ke mɨt yaain.
50 *Sol hɨram menmen yaaim.
Hɨram merekir nin au, hɨram enum
mɨre tɨpar harɨk, te yi yarkeik
eirɨakem te hɨram pɨke mamrekir
nin a? Taauye! Yi yɨre sol (o siyak) yi
han kitet menmen yaaim te yi eitike
mɨt han yi eikiyan eiyu eiyɨt."

10

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr nepɨr miyapɨr nɨr
(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

1 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit Ka-
paneam hɨrak ken kiun hɨn me
provins Judia. Te hɨrak ken kerekir
mani Jodan ken pɨnak kerek wepni
kekai kan. Hɨr mɨt yapɨrwe ne wit
yapɨrwe pɨke nan nererik nanɨrek.
Hɨrak pɨke ketpor kar kerek nɨpaa
ein hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨr mɨt han ne Farisi kerek ninɨn
nises hɨm me Moses, hɨr nan niun
Jisas newisesik, hɨr nitɨwekhi nar
ik: "Hɨm lo me maamrer hɨram
mewis mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak
hɨre wauno waunaiwɨrek o au?"
3 Jisas hɨrak kinɨn kitorhi hɨm ham
kar ik: "Hɨm me Moses hɨram matɨp
mekam?"
4 *Hɨr natɨp, "Hɨm me Moses
mewis mɨtɨk hɨrak kewis tɨwei kak-
wet mɨte pɨrak ek, te hɨrak kakpɨrep
wauno."
5 *Jisas ketpor kar ik: "Hɨrak
Moses kewis hɨm im mentar yi mɨt
enun han to enuk.
6 Nɨpaa enum eik God kɨrɨak
tɨ ketike menmen yapɨrwe, hɨrak
kewis mɨtɨk ketike mɨte pɨrak.
7 *Mar ik te mɨtɨk hak kaknaiwɨr
miye haai nɨrak, hɨrak kaktike mɨte
nanu nanɨt,
8 hɨr nankiyan nanu nanɨr ke yɨnk
kiutɨp. Hɨr wik au, hɨr nɨre niutɨp.
9 Te mɨtɨk mɨte God kerekyor hɨr
neitan, hɨr mɨt han ap te nanri-
uwetep wauno waunaiwɨrek taau."

* **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24 * **9:50** Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13 * **10:4** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **10:5** Jen 1:27, 5:2 * **10:7** Jen 2:24; Ef 5:31

10 Maain hɨr mɨt nɨrak netikerek nau wɨnak neit nɨmɨn ein, hɨr nitɨwekhi me menmen im.
11 *Te Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak kepɨr mɨte pɨrak kakɨt mɨte hap, hɨrak kɨrɨak enum me mɨte winɨn nɨpaa hɨrak ketɨwe.
12 Mar keremem, mɨte piutɨp waunaaiwɨr mɨtɨk kɨre wawɨt mɨtɨk hak, hɨre wɨrɨak enum me mɨtɨk kinɨn nɨpaa hɨre wetɨwek.”

Mɨt neit nɨkerek kike neri nan nɨr Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

13 Mɨt han neriuwet nɨkerek nɨr nanɨr Jisas te hɨrak kakwis his mamɨnteri kakɨtpor hɨm yaim. Te mɨt disaipel nɨrak hɨr neneri.
14 Jisas kɨr menmen im, hɨrak han enuk katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Yi eiwis nɨkerek hɨr nanɨnen in. Yi ap eiweni au emɨt! Hɨr mɨt kerek God hɨrak naanmɨpror hɨr nar ke nɨkerek in. Hɨr hanhana.
15 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek hɨr hanhan God hɨrak naanmampri, hɨr nanises hɨm mɨrak nanɨr ke nɨkerek in hɨr nises hɨm me miye haai nɨr, o au en, hɨr ap te nanu nantike God taau!”
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewis his mɨrak menteri hɨrak ketpor hɨm mɨrak yaaim.

Hɨm me mɨtɨk kerek keit menmen yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

17 Menep te Jisas kaknaaiwɨr wit ik kakno, mɨtɨk hak kesiuknen kan kɨr Jisas kewen ninɨp kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe Yaaik. Hi arɨak mekam te hi ehɨt hɨmɨn yaaik hi etike God hawɨr ewu tipmain tipmain enum eik?”
18 Jisas ketɨwekhi kar ik: “Ti henmak te ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe yaaik a? Hɨrak God kiutɨp kerekek hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik.
19 *Ti hertei hɨm God ketpaiyem. ‘Ti ap enep mɨt nani au, ti ewaai etike miyapɨr ne mɨt han au. Ti ap ekintɨp menmen me mɨtɨk hak au. Ti ap ewises mɨt han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi.’ ”
20 Hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in.”
21 *Jisas kɨpɨrek hɨrak hanhanek ketpɨwek kar ik: “Menmen miutɨp wen mewenɨnit ti hises hɨm me God werek werek. Ti eno esiuwe menmen yapɨrwe mit ti ewet mɨt em weinɨm, te maain menmen mit yaaim mamu wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk hɨrak kemtau hɨm im, hɨrak han kekrit pɨke ken hɨrak kine han enuk kentar hɨrak ketenen menmen yapɨrwe kɨnapen kakwet mɨt em weinɨm.
23 *Jisas kɨwaainaan katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Hɨram hat tru te mɨt kerek netenen menmen yapɨrwe te hɨr nanwis God naanmɨpri.”
24 Hɨr mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm mɨrak, hɨr nehɨnhɨn neriuwerem, te hɨrak wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. Hɨram hat tru te mɨt hɨr nanɨno wit ke God nanu nantikerek.
25 Hɨrak miyak kamel (hɨrak iuwe kɨre hos) kakno kakitet hei me tɨk mɨt nekerwo menmen neriuwerem hɨrak ap hat wok iuwe mar ke mɨt netenen menmen yapɨrwe hɨr hanhan nanises hɨm me God te hɨrak naanmampri.”
26 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im, te hɨr han kekrit nitehiyan nar ik: “Hɨram hɨm mar im, te neimɨn hɨr nantike God nanu nanɨt hɨrak naanmampri a? Taauye!”
27 *Jisas kɨpɨri ketpor, “Hɨr mɨt ne tɨ ap te nanrɨak menmen miutɨp hɨr nankaap hɨras, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nantike God nanu. God kerekek. Hɨrak God kertei menmen yapɨrwe hɨrak kakrɨakem kakɨkaap mɨt kakriuwerem.”
28 Pita hɨrak ketpɨwek kar ik: “Haiu mɨnaaiwɨr menmen yapɨrwe misesit.”
29 Jisas hɨrak katɨp, “Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek nɨnaaiwɨr

* **10:11** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3 * **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4
* **10:21** Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34 * **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17 * **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36

witeik, o heiyiuwe o kikrek o yenten
o miye haai o nɨkerek nɨr nentar
hɨr nisɨsa hetike hɨm mai yaaim, hɨr
nanu tɨ nanɨt 100 witeik,
30 heiyiuwerer, kikrek, yenterer
miyerer haairer, nɨkerek nɨr netike
tɨ meiyam. Te hɨr mɨt nanrekyor
enum enum nanɨntar hɨr nises hɨm
mai. Maain, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik
hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.
31 *In ek mɨt kerek hɨr ninɨn,
maain hɨr nankaru. In ek hɨr mɨt
kerek hɨr nɨkaru o hɨr mɨt weinɨn,
maain hɨr iuwe naninɨn mɨt han."

Jisas katɨp wikak hɨrak kaki, te maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

32 Hɨr wen nitet yayiwe nepno wit
Jerusalem, Jisas kinɨni ken. Mɨt
disaipel nɨrak hɨr nertei mɨt iuwe
neit Jerusalem hɨr hanhan nankɨp
kaki, te hɨr han kekrit. Mɨt miyapɨr
han kerek nisesik, hɨr nɨnaain. Jisas
hɨrak pɨke kerp kemerɨr mɨt dis-
aipel nɨrak nar hiswiyen wik (12),
hɨrak ketpor menmen maain mɨt
neit Jerusalem hɨr nanrekyɨwekem.
33 *Hɨrak ketpor kar ik: "Nɨkɨp
emnep yi eiyɨmtau! Haiu mamno
Jerusalem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, mɨt iuwe pris kerek newet God
menmen me mɨt, hɨr nantike mɨt
ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nantauhis hɨr nehimɨtena hi hahi,
hɨr nanriuweta hi eno his me mɨt
han hɨr ap ne Isrel, te hɨr naniyep hi
hahi.
34 Hɨr nanitɨtaunaan hɨr nanɨnikɨn
tɨmank mamɨntera, hɨr nanwaai
nɨpɨn naniyep. Hɨr naniyep hi hahi,
te maain wɨ wikak epei men, hi pɨke
hahɨkrit hahu."

Jems ketike Jon hɨrakɨt hanhan tatre mɨtɨkɨt iuwe
(Mt 20:20-28)

35 Jems ketike Jon hɨrakɨt nɨkerek
hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi
hɨrakɨt ten tɨrapɨt Jisas tetpɨwek
tar ik: "Mɨtɨk Iuwe, hawɨr han-
han (o weikɨkit) menmen hawɨr
wituthiyem."
36 Hɨrak ketpɨwekɨt, "Hi herekyi
mekam?"
37 Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: "Ti
ewisawɨr maain ti naanmampre mɨt,
hawɨr wautikewit hawɨr waukepit
naanmampre mɨt hawɨr wawu
menep his yaaim metike his henkik
mit."
38 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik:
"Yi yepɨtari yi yitauhi menmen
wɨsenum. Yi te eiwis menmen
enum mamnen mamiwep mamɨr
ke menmen enum hɨram mamnen
mamiyep o au?"
39 *Hɨrakɨt tewenhi tar ik: "O,
hawɨr werteiyem." Jisas ketpɨwekɨt,
"Maain menmen enum mamiwep
mamɨr ke hɨram mamiyep.
40 Te hi ewisi yi eitikewa naan-
mampre mɨt te yi yau menep his
yaaim o his henkik mai au. Hi taau.
Mɨt han kerek God Haai kehimɨteni,
maain hɨr keriyen nanu ein nan-
tikewa naanmampre mɨt."
41 Hɨr mɨt disaipel han nar
hiswiyen (10) nemtewem, hɨr han
enuk neriuwe Jems ketike Jon.
42 *Te Jisas hɨrak kari mɨt dis-
aipel nɨrak ketpor kar ik: "Yi yertei
mɨt kerek ninɨn mɨt naanmɨpror hɨr
nenipi hɨr enises han kɨr.
43 *Te yi ap eirɨak menmen emɨr
im au emɨt. Keimɨn ke yi hɨras kakre
iuwe kakinɨni, te hɨrak kakrɨak men-
men mi.
44 Keimɨn ke yi hɨras hanhan
kakinɨni kakre mɨtɨk iuwe, te hɨrak
ekrɨak menmen mi weinɨm.
45 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
ap han te hɨr mɨt nanrɨak menmen
mai au, taauye! Hi han te hi arɨak
menmen me mɨt hi akepi. Hi hahi
te hi akepi yi mɨt ne tɨ yapɨrwe.
Hi akepi atihis te God kakiwep au.
Hɨrak kaktɨp yi yaain."

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak nanamɨr

* **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30 * **10:33** Mk 8:31, 9:31 * **10:38** Mk 14:6; Lu 12:50 * **10:39** Ap 12:2; Rev 1:9 * **10:42** Lu 22:25-26 * **10:43** Mt 23:11; Mk 9:35 * **10:45** 1Ti 2:5-6

toto
(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

46 Hɨr nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiwɨr wit ik kaktike mɨt nɨrak, hɨr nitet yayiwe netike mɨt yapɨrwe. Hɨrak mɨtɨk Batimias nanamɨr toto hɨrak nɨkan ke Timias, hɨrak kau yayiwe kitehi mɨt nanwetɨwek pewek me menmen hɨrak kakɨm.
47 *Hɨr mɨt netpɨwek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te hɨrak kɨnap kenɨnewek kar ik: "Jisas ti Nepenyek ke maam nɨpu iuwe Devit, ti han etwenɨna ekepa."
48 Hɨr mɨt yapɨrwe nenerek netpɨwek hɨrak kekintɨp, te hɨrak au. Hɨrak kɨnap kenɨnewek hɨm iuwe ham kar ik: "Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨna ekepa."
49 Jisas hɨrak kerp ketpor kar ik: "Enɨnewek eiyɨk einen." Te hɨr nenɨne mɨtɨk ik nanamɨr toto hɨr netpɨwek nar ik: "Ti han yaaik ehu. Ekrit. Hɨrak epei kenɨnut."
50 Hɨr netpɨwek te hɨrak kenke saket kewɨrem mɨwaai tɨ, hɨrak kɨn kekrit kerp ken kiun Jisas.
51 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti hanhan hi erekyut mekam?" Mɨtɨk enuk nanamɨr toto ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti ekepa hi ahɨr ein ein."
52 *Jisas ketpɨwek, "Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek." In ek kerekek hɨrak kɨr ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Maain hɨr epei nen menep wit Jerusalem, hɨr nerp wit Betfasi menep mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek neiyɨp ke nu Oliv. Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt disaipel tɨrak wik,
2 hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eino wit kike pɨnak eik e. Yi eirekir wit kau nɨmɨn kike, te yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos) mɨt hɨr nekaaip waai kau teruk kɨrak kiyau nu. Mɨt hɨr nau sip kɨrak wen au. Yi eisiupanek eiyɨk einen.
3 Mɨt han hɨr nanitihi, 'Yi yɨrɨak menmen im yenmak?' te yi eiyɨtpor eiyɨr ik: 'Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu kare hanhanek kaktɨwek.' Yi eiyɨtpor eiyɨr ek, te hɨr nanɨsiuwerek kaknen waswas."
4 Te hɨrakɨt ten tɨr hos nɨkik keit weipɨr ke wɨnak, te hɨrakɨt tesiupanek.
5 Mɨt han nerp menep nitɨwekɨthi nar ik: "Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?"
6 Hɨrakɨt tetpor menmen nɨpaa Jisas ketpɨwekɨt, te hɨr newisɨkɨt hɨrakɨt teiyɨk ten.
7 Hɨrakɨt teit donki teriyaak teiyɨk ten Jisas. Hɨr mɨt disaipel nɨrak newis saket mɨr (hɨram mɨre laplap) mɨwaai menterik. Te Jisas kewik.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe newis saket mɨwaai tɨ neses yayiwe neriuwerem. Mɨt han hɨr neremir nu heneik neiyɨm nen newisɨm mɨwaai yayiwe kerek hɨr netɨwem me ni me yayiwe pɨnak pɨnak.
9 *Hɨr mɨt han ninɨn nen netike mɨt han nisesik hɨr nɨnap natɨp nar ik:

"Haiu emwenɨpi God. Mɨtɨk ik hɨrak kekrehɨr ke God te haiu hanhan God hɨrak kakrekyɨwek yaaim naanmamprewek.

10 God kakɨkaap mɨtɨk ik hɨrak menep kakinɨn naanmamprai haiu mɨt kar ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit kinɨn naanmɨre maamrer naiu. God hɨrak yaaik iuwe!"

11 Jisas hɨrak ken kiun wit Jerusalem hɨrak ken kɨnɨk wɨnak iuwe ke God ein. Epei hɨnkewɨ, te Jisas kerenaan kɨr menmen, hɨrak pɨke ken wit eik, hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12) hɨr pɨke nen wit Betani.

* **10:47** Mt 9:27, 15:22 * **10:52** Mk 5:34 * **11:9** Sam 118:25-26

Jisas katɨp nu fik hɨrak ap kakine nu nɨkim meiyam au
(Mt 21:18-19)

12 Teip hekrit, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Betani, Jisas nɨnpɨ maak kepno.
13 *Hɨrak kɨr nu fik kerp yanɨmɨn ein, te hɨrak ken kakɨr nu nɨkim mari mewik o au. Tɨwei weinɨm keremem. Hɨrak ap wepni yaaik wen au.
14 *Te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Maain ti ap ari eine nu nɨkim meiyam au." Mɨt disaipel nɨrak nemtewek hɨrak katɨp.

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen
(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

15 Hɨr nen niun wit Jerusalem, Jisas hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au, hɨrak kepɨr mɨt kerek neit menmen newet God em nekre wɨnak iuwe ke God. Hɨrak keweikɨn kɨnaan me mɨt enun hɨr nekrehɨr pewek me mɨt ne wit ham. Hɨrak keweikɨn yeno me mɨt enun hɨr nesiuwe hore tapɨ men mɨt pris kerek newet God em.
16 Hɨrak ap kewis mɨt hɨr nɨnan menmen meit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, au!
17 *Epei au, hɨrak ketpor hɨm kar ik: "Yi ap yertei hɨm mau tɨwei me God matɨp mar ik: 'Yi yertei wɨnak kai hɨrak kɨre wɨnak ke mɨt ne wit yapɨrwe hɨr nanɨnen nanwenanɨpi nanitauhi menmen nanɨt nɨmɨn a?' Te yi mɨt yɨrɨakek kar ke wɨnak ke mɨt enun nekintɨp menmen."
18 *Hɨr mɨt iuwe Pris kerek ninɨn naanmɨpre pris han, hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses, hɨr nemtewek te hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp nanɨrkeik. Hɨr nɨneinɨk nentar mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik nanɨmtau hɨm me Jisas.
19 Maain menep wɨtaan, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nɨnaaiwɨr wit nen.

Mɨt kerek hɨr han kitet God nitɨwekhi menmen, hɨr nantɨwem
(Mt 21:20-22)

20 *Wanewik hɨr pɨke nanɨno wit Jerusalem, hɨr nesipaat nu Fik. Hɨrak keweiwei kaa.
21 Hɨrak kɨrek te Pita han kitet menmen Jisas nepɨp ketpim. Te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, nepɨp ti hatɨp nu fik ik enum, te hɨrak epei kaa."
22 Hɨrak Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Yi han kitet God.
23 *Hi etpi werek. Mɨt han nantɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, 'Ekrit eno emɨn wan eik,' hɨr ap han kitet wik au, hɨr han kitet menmen hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨr natɨp, menmen mamnen mamɨr im e.
24 *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eitɨwem, maain yi eiyɨt menmen mamɨr im.
25 *Me wɨ yi eiyɨrp wɨnak ke God, yi eiyitehi God me menmen, yi eiyɨrtei mɨtɨk hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim emɨt, te Haai kit God keit wit kɨrak hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem hɨrak ap han ekitetim au.
26 Yi wen han ekitetim, te God ap kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem, au emɨt!"

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn keriuwetek hɨrak kɨrɨak menmen im
(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

27 Hɨrak katɨp epei au, hɨr pɨke nan Jerusalem. Hɨrak keke tɨ kitet wɨnak ke God keit nɨmɨn ein, mɨt iuwe kerek ninɨn mɨt pris kerek newet God menmen, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt kerek hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr nen nɨr Jisas.
28 Hɨr nitɨwekhi nar ik: "Keimɨn keriuwetit ti hɨrɨak menmen heit in?"
29 Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Hi itihi menmen ham. Yi yayɨtpo te hi etpi keimɨn keriuweta hi han hɨrɨak menmen im.

* **11:13** Lu 13:6 * **11:14** Mk 11:20 * **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18** Mk 14:1; Lu 22:2 * **11:20** Mk 11:14 * **11:23** Mt 17:20; Lu 17:6 * **11:24** Mt 7:7 * **11:25** Mt 5:23, 6:14-15

30 Hɨrak keimɨn keriuwet Jon
hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar?
Hɨrak God o Jon hɨrekes han kite-
tim?”
31 Hɨr natɨpan nar ik: “Haiu
mamtɨp God hɨrak keriuwetek kan
in, te hɨrak kakɨtpai, ‘Yenmak te yi
yemtau hɨm mɨrak au?’
32 Haiu mamtɨp hɨrekes han kite-
tim keremem, te hɨr mɨt in nan-
weikɨn sip nanwetai.” (Hɨr mɨt iuwe
nɨnaain mɨt nererik nan nentar hɨr
mɨt yapɨrwe han kitet God keriuwet
Jon te hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak.)
33 Hɨr natɨpan epei au, hɨr natɨp
Jisas nar ik: “Haiu ap merteiyek
au.” Te Jisas hɨrak ketpor, “Yi eiyɨtpo
keimɨnek au, te hi ap te etpi keimɨn
keriuweta hi han hɨrɨak menmen im.
Taauye!”

12

Hɨm me mɨt enun naanmɨpre ni me waai wain nɨkim
(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

1 *Jisas wen kepu wɨnak iuwe ke
God, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr en hɨm
mɨre tok piksa kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk
hak kamɨr ni me waai wain nɨkim.
Hɨrak kime nɨwa me nan keseni-
uwem, hɨrak kekin hei kewis yemtɨ
iuwe, te hɨrak kakɨntɨrer wain tɨpar,
hɨram mamɨkiuwe hei mɨram. Epei
au, hɨrak kime kɨnaan iuwe nokim,
te mɨt hɨr nanwim nanɨr mɨt enun
nanɨnen nankintɨp menmen. Hɨrak
kewis mɨt han hɨr naanmɨprewem.
Hɨr naanmɨprewem, hɨrak ken wit
hak yanɨmɨn.
2 Maain wain nɨkim mɨram
mewɨnki, hɨrak haai ke ni im e hɨrak
keriuwet mɨtɨk kɨrak ken kakɨr mɨt
nɨpaa naanmɨpre ni mɨrak, hɨrak
kakɨt nɨkim me waai im.
3 Te hɨr mɨt netenenik nakɨp pɨke
nesiuwerek kehis ken.
4 Maain haai ke ni im hɨrak pɨke
keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr nenep
paan kɨrak nerekyɨwek enum.
5 Maain hɨrak keriuwet mɨtɨk hak,
te hɨr nakɨp kaa. Te hɨrak keriuwet
han, hɨr nɨrɨakem narek narek. Mɨt
han hɨr naa, mɨt han au.
6 *Hɨrak wen ketenen kiutɨp, hɨrak
nɨkan kɨrak. Maain hɨrak kesiuw-
erek kɨkaru ken. Hɨrak han kitet kar
ik: “Hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak.”
7 Hɨr mɨt nɨrek te hɨr natɨpan nar
ik: “Ik ek kakɨt menmen me haai
kɨrak. Haiu emkɨp kaki te haiu
mamɨt menmen me haai kɨrak.
8 *Hɨr natɨp nar ek, hɨr netenenik
nakɨp kaa, hɨr newɨr yɨnk kɨrak keit
witeik.
9 “Hɨrak mɨtɨk kerek kamɨr ni
hɨrak kakrɨak mekam? Hɨrak kak-
nen kaknep mɨt enun in nani, hɨrak
kakwis mɨt han naanmampre ni
mɨrak.
10 *Yi ap yertei werek werek hɨm
me God mɨt nisesɨm mau tɨwei
hɨram matɨp mar im:
‘Nu teinɨk kerek mɨt nime wɨnak hɨr
nɨneinɨk, hɨrak kerekek kaku
kakre teinɨk mɨtɨk.
11 God hɨrekes kɨrɨakem, te haiu mɨt
han kitet hɨram yaaim.’ ”
12 Hɨr mɨt iuwe ne Isrel neit wɨnak
iuwe ke God nansiuwe mɨt nante-
nen Jisas te hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe
nererik neit ein. Hɨr nertei hɨrak
kesiuwor hɨm keriuwe hɨm tok piksa
im em. Te hɨr nɨnaiwɨrek nen.

Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr nanwɨr pewek me takis
(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

13 *Maain mɨt iuwe neriuwet mɨt
han ne Farisi kekek ninɨn nises hɨm
me Moses netike mɨt kerek nises hɨm
me Herot te hɨr nan nanri han ke
Jisas.
14 Hɨr nan niun Jisas hɨr nitɨwekhi
nar ik: “Mɨtɨk iuwe, haiu mertei ti
mɨtɨk yaaik. Ti atɨp werek, ti han
kitet haiu mɨt yapɨrwe mɨpɨran. Ti
ewepyapɨr hɨm me God hatɨp haiu
mɨt miyapɨr em keremem. Te ti
etpai. Hɨm me Moses kewisai haiu
mamwɨr pewek me takis mamno
mɨtɨk iuwe ke Rom niuk mɨrak Sisa
o au? Haiu emwɨrem o au?”
15 Jisas hɨrak kertei hɨr newenɨn
hɨm nanri han kɨrak neriuwerem, te
hɨrak ketpor kar ik: “Yi yenmak te

* **12:1** Ais 5:1-2 * **12:6** Mt 3:17 * **12:8** Hi 13:12 * **12:10** Sam 118:22-23; Ap 4:11 * **12:13** Mk 3:6

yi yaiwisɨsewek yairi han kai a? Yi yayɨt pewek kei kiutɨp eiyɨk einen hi ehɨrek."
16 Hɨr newetɨwek neiyɨk nan newetɨwekem, hɨrak kɨrem. Te hɨrak ketpor kar ik: "Ninaan me keimɨn im e? Keimɨn niuk mɨrak mewik?" Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk Iuwe Sisa kerekek."
17 *Te Jisas hɨrak ketpor, "Yi eiwet Sisa pewek me takis mɨrak, te eiwet God menmen mɨrak." Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit neriuwerek.

Mɨt nitehi Jisas me mɨtɨk kaa maain kakɨkrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

18 *Maain kike mɨt han nises hɨm me Sadyusi hɨr nan. Hɨr han kitet mɨt hɨr naa maain hɨr pɨke nanɨkrit au. Hɨr nen niun Jisas nitɨwekhi nar ik:
19 *"Mɨtɨk Iuwe, Moses hɨrak kewis hɨm mar im: 'Mɨtɨk hak kaki, te mɨte pɨrak wepu, hɨre wine nɨkerek wen au, mɨtɨk heiyiuwe o nɨkik kaktɨwe, hɨr naniyewan hɨre wawine nɨkerek ne mɨtɨk epei kaa.'
20 Nɨpaa mɨt hispɨnak wik (7) ne haai kiutɨp hɨr nepu. Hɨrak iuwe mɨtɨk keit mɨte, te hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.
21 Maain nɨmɨnek ketɨwe hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.
22 Hɨr narek narek kike yiu ketɨwe kaa. Maain mɨte ip hɨre waa.
23 Maain hɨr mɨt yapɨrwe pɨke nanɨkrit nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn? Hɨr mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa epei netɨwe ye!"
24 Jisas ketpor kar ik: "Yi yetari menmen yentar yi yepɨtari hɨm me God metike menmen mɨrak iuwe.
25 Maain, hɨr mɨt pɨke nanɨkrit, hɨr nanɨt miyapɨr au. Miyapɨr nanɨt mɨt au. Hɨr nanu nanre mɨt ensel ne wit ke God.
26 *"Ne mɨt hɨr pɨke nanɨkrit, yi ap yekine hɨm Moses kewisɨm me nu tɨwei hɨrak si taak ap kaa a? Hɨrak God katɨp Moses kar ik: 'Hi God ke Ebraham, Aisak tetike Jekop.'
27 Hɨrak God ke mɨt epei naa neit au. Hɨrak God ke mɨt hɨr nepu. Hɨr naa neit au, hɨr nepu. Yi yepɨtari a?"

Hɨm me God mɨt naninɨn nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

28 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kan kemtau mɨt hɨr natɨpan nenehan, hɨrak kertei Jisas ketpor werek werek. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Hɨm mekam hɨram iuwe mɨnin hɨm yapɨrwe nɨpaa God kewet Moses em hɨrak kewisɨm te haiu emisesim?"
29 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm hɨram iuwe minɨn hɨm ham hɨram im: 'Yi mɨt ne Isrel nɨkɨp emnep eiyɨmtau! Mɨtɨk Iuwe God hɨrak kiutɨp kerekek.
30 Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe han ki ketike hɨmɨn ki.'
31 *Hɨm mises hɨm ham minɨn hɨram im: 'Yi hanhan eiriuwe mɨt han nar ke yi hanhan hɨras.' Hɨm wik im minɨn, hɨm ham yapɨrwe hɨram mɨkaru."
32 *Mɨtɨk ik kerek kertei hɨm lo me Moses, hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ti atɨp werek. Ti atɨp hɨrak God hɨrak kiutɨp. Hɨrak kerekek kepu. Han au.
33 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe God keriuwe han kai mamɨr ke haiu hanhan hɨras, te im minɨn menmen haiu si tatɨm mamwet God em o menmen haiu mewepwarem mewet God em."
34 Hɨrak katɨp epei au, Jisas hɨrak kertei hɨrak mɨtɨk katɨp werek, te hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti han kit yaaik te ti hises hɨm me God werek werek."
Hɨrak katɨp epei au, mɨt han hɨr nɨnaain nanitɨwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mɨt hɨr han kitet Krais hɨrak keimɨn
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

35 Jisas wen katɨp keit wɨnak iuwe ke God, hɨrak kitehi mɨt kar ik:

* **12:17** Ro 13:7 * **12:18** Ap 23:8 * **12:19** Diu 25:5 * **12:26** Eks 3:2, 6 * **12:29** Diu 6:4-5 * **12:31** Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * **12:32** Diu 4:35; Ais 45:21 * **12:33** Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6

"Nenmak mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr natɨp Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak Nepenyek ke Devit kerekek?

36 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit te hɨrak kewis hɨm mau tɨwei kar ik: 'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais kar ik: "Ti hau menep his yaaim mai ere hi enep mɨt enun nepan nit hi ehinɨni." '

37 *Devit hɨrak hɨrekes kenewek Mɨtɨk Iuwe kɨrak. Te hɨrak karkeik hɨrak kɨre Nepenyek ke maam nɨpu kɨrak Devit kerekek a?" Te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik nemtau hɨm mɨrak.

Jisas kene mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses
(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

38 Jisas hɨrak wen katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ketpor kar ik: "Yi naanmampre hɨras me mɨt kerek hɨr nɨnɨn nertei hɨm me God. Hɨr nare nanɨno ein ein, hɨr neriuwet saket yaaim nokim me mɨt kerek hɨr netenen pewek yapɨrwe netike mɨt hɨr nertei menmen iuwe. Hɨr han yaaik te mɨt miyapɨr nanɨtpor, 'Haai, ti epei han?' neit wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen.

39 Hɨr nanu yeno ne mɨt niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke God, hɨr nanu yeno ne mɨt niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke mɨt hɨr nanɨm menmen.

40 Hɨr newises miyapɨr kerek mɨt nɨr epei naa. Hɨr nari wɨnak mɨr metike menmen mɨr yapɨrwe. Hɨr prea yapɨrwe hɨr newises mɨt ek te mɨt yapɨrwe natɨp hɨr yaain. Maain God hɨrak kaknɨp wɨsenum!"

Mɨte enu menmen aurep hɨre wewet God menmen
(Lu 21:1-4)

41 *Jisas katɨp epei au, hɨrak ken kɨr tɨkenup mɨre bokis me mɨt hɨr newɨr pewek mekrerem newet God em. Tɨkenup mɨre bokis mɨwaai ein, hɨrak Jisas kau kereptim keit in. Hɨrak kɨr mɨt yapɨrwe newɨr pewek mekrerem. Mɨt han netenen pewek yapɨrwe newɨr pewek yapɨrwe.

42 Mɨte piutɨp menmen aurep hɨre wetenen pewek kike, te hɨre wewɨr pewek wik mɨre toea miutɨp.

43 *Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak hɨrak ketpor kar ik: "Hi etpi werek. Mɨte ip hɨre wewɨr pewek hɨram minɨn pewek me mɨt kerek hɨr newɨr pewek yapɨrwe mekrerem.

44 Hɨr newɨr pewek ham mekre tɨkenup mɨre bokis, te meiyam wen mepeit wɨnak mɨr. Hɨr newɨrem nanɨt menmen. Te hɨre au. Hɨre wetenen pewek wik wewɨrem epei au, hɨre wawu weinɨm. Hɨre wawɨt menmen wawɨm taauye! Meiyam meit wɨnak kɨre au."

13

Jisas katɨp mɨt nanɨwaank wɨnak iuwe ke God
(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God kakno witeik, hɨrak mɨtɨk hak disaipel kɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe ehɨrem. Nan im yaaim. Wɨnak im yaaim."

2 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti ehɨr wɨnak yapɨrwe im e? Maain nan im mɨt han nanɨnen hɨr nanwenem mamwaai tɨ weinɨm."

Jisas katɨp maain menmen enum mamnen
(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

3 Hɨr nen nau mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewem neiyɨp me nu Oliv hɨram menep wɨnak iuwe ke God pɨnak ein. Te Pita, Jems, Jon, tetike Andru hɨrakɨt tan menep titɨwekhi hɨm tar ik:

4 "Ti etpai me wɨ God kehimɨtan menmen im hɨram mamnen. Mekam maminɨn mamnen te haiu mamɨrtei God kakrɨakem?"

5 Jisas ketpor hɨm mɨrak mar im: "Yi naanmampre hɨras te hɨr mɨt nanwisiyek au.

6 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨkrehɨr kai nantɨp mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨr ik: 'Hi Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God kehimɨtena hi

* **12:36** Sam 110:1 * **12:37** Lu 19:48 * **12:41** 1Kin 12:9 * **12:43** 2Ko 8:12 * **13:2** Lu 19:44
* **13:6** Jo 5:43

han kerekek.’ Hɨr nanwisorek hɨr
nanisesi.
7 Maain yi eiyɨmtau hɨm me mɨt
hɨr nantɨp mɨt hɨr nanɨnepan menep
o mɨt nanɨnepan yanɨmɨn, yi ap han
ekɨkrit ein ein au emɨt. Menmen im
maminɨn mamnen te wɨ epei mam-
nen wen au.
8 *Mɨt ne weiwɨk ham hɨr netike
mɨt ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan.
Mɨt ne wit hak nantike mɨt ne wit
hak hɨr nanɨnepan. Tɨ kaktanɨk
heriyai heryiyai. Hawɨ au te ni
meiyam mami mamɨt menmen au.
Menmen enum im maminɨn mam-
nen te maain God skelim mɨt me
menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨram
mar ke mɨte weteiknen. Maain hɨre
wawine nɨkan.
9 *“Yi naanmampre hɨras me men-
men im e. Maain hɨr mɨt nanti-
his nanɨryi yi yaino wɨnak ke kaun-
sil. Hɨr nanɨt nɨpɨn naniwep yayɨt
wɨnak ke God. Yi yayɨrp yayɨt wɨnak
ke kaunsil me gavman nantike mɨt
han ninɨn naanmɨpre wit heriyai
heriyai yayɨntar yi yises hɨm mai. Te
yi eiyɨtpor menmen mai.
10 Yi eiyɨtpor hɨm mai maminɨn, te
mɨt nerer wit wit hɨr nanɨmtewem.
Te maain wɨ enum mamnen.
11 **Maain yi eiyɨrp wɨnak ke
kaunsil yi han ekitet yapɨrwe hɨm
mekam yi eiyɨtpor au emɨt! Men-
men God Hɨmɨn Yaaik kakɨtpiyem
kakwetiyem, yi eiyɨtpim. Menmen
me han ki au. Taauye!
12 Heiyiuwerer nanwet mɨt enun
kikrek nɨr hɨr nanɨnɨp nani. Haairer
nanwet mɨt enun nɨkerek nɨr,
nɨkerek han nanwet mɨt enun
haairer o miyerer hɨr mɨt nanɨnɨp
nani.
13 *Maain mɨt yapɨrwe hɨr han
enuk nɨneini nanɨntar yi yises hɨm
mai. Te neimɨn nanu nanɨt nanisɨsa
ere hɨr nani, maain hi etorhis hɨr
nanu nantikewa haiu mamu mamɨt
wit ke God.

*Maain menmen enum enum mam-
nen*
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

14 *“Maain yi yayɨr menmen
enum mamɨwaank wit mamtike
mɨtɨk hɨrak kakɨrp wit kerek God
keriuwesɨsek. (Mɨt kerek nekine
tɨwei ik nɨkɨp emnep yi han ekitet
menmen im werek werek.) Yi mɨt
miyapɨr yayu provins Judia me wɨ
im yi eirɨr eino einiu mɨniu o neiyɨp.
15 *Mɨtɨk kerek kau kentar wɨnak
siup, hɨrak ekɨkɨuwe eknen ekɨrp
tɨ, hɨrak ap kakno wɨnak nɨmɨn ein
kakɨt menmen au emɨt! Hɨrak ekrɨr
ekno waswas kerekek.
16 Mɨtɨk hak keit ni hɨrak pɨke kak-
weikɨn kakɨt saket mɨrak au, emɨt!
Hɨrak kakrɨr waswas kerekek.
17 *Miyapɨr kerek hɨr nepɨtu o
miyapɨr hɨr newet nɨkerek nɨm hɨr
naam, menmen im enum mamnen
mamɨwaanki.
18 Yi eiyitehi God te menmen im
mamnen wɨ me hawɨ hɨtan au emɨt!
19 *Maain me wɨ eim, hɨr mɨt
menmen mamɨwaanki iuwe. Nɨpaa
wɨ God kewis tɨ ketike nepni ere
in, menmen ap mewaank mɨt nanɨr
ke menmen im mamɨwaanki au.
Wɨ eim epei man, maain menmen
mamɨwaank mɨt nanɨr im taauye!
20 God hɨrak keremir wɨ im au, te
mɨt yapɨrwe hɨr nani nanɨnektɨn te
wit weinɨk. Te hɨrak keremir wɨ yi-
nam me mɨt nɨpaa hɨrak kehimɨteni
hɨr nɨrak, hɨr nises hɨm mɨrak hɨrak
kakɨkepi.
21 “Maain wɨ eim e, te mɨtɨk hak
kakɨtpi kakɨr ik: ‘Eiyɨrek, hɨrak
Mɨtɨk Krais hɨrak keit in.’ O mɨtɨk
hak kakɨtpi, ‘Hɨrak kerp ein.’ Yi ap
eiyɨmtau hɨm im au emɨt!
22 *Mɨt enun tawewai (o newenɨn
hɨm) nanɨnen nanɨtpi, ‘Hi Mɨtɨk
Krais’ o hɨr nantɨp, ‘Hi mɨtɨk profet
hi ewepyapɨr menmen me God.’ Hɨr
nanrɨak mɨt menmen yaaim nɨpaa
hɨr nɨrem au mamɨt nepni o nanɨt tɨ.
Hɨr nanrɨakem te hɨr nare nanri han
ke mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr

* **13:8** Ais 19:2; 2Kro 15:6 * **13:9** Mt 10:17-20 * **13:11** Lu 12:11-12 * **13:11** Mt 10:19-22 * **13:13** Jo 15:18-21 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **13:15** Lu 17:31 * **13:17** Lu 23:29 * **13:19** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **13:22** Diu 13:1-3; Rev 13:13

nanwisorek nanises hɨm mɨr, te hɨr
au taau.
23 Yi naanmamre hɨras. Maain
menmen mamnen mamɨr ke hi epei
etpiyem.

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

24 *"Maain wɨ im, menmen enum
mamɨwaank mɨt epei au, wepni
kakɨr iuwe au, hɨrak kakweikɨn
kakre wɨtaan, wenke ap te kakɨr
taau.
25 Hɨr hɨram mau nepni hɨram
mamɨnke, menmen eim meit nepni
hɨram mamtanɨk.
26 *Menmen im epei man, te hɨr
mɨt nanɨra hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi anen ewepyapɨr hɨrekes
akre napɨ ke nepni. Menmen me
haai merhɨhe mewepna, hi anen
ehinɨn naanmampre mɨt.
27 *Hi esiuwe mɨt ensel ne wit
ke God hɨr nanɨno nanrer wit wit
nanɨthis mɨt miyapɨr hi ehimɨteni
hɨr nises hɨm mai.

Nu fik meteiknai menmen me wɨ maain menmen mamnen
(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

28 "Nu fik hɨram meteikni men-
men me wɨ maain menmen mam-
nen. Maain wɨ kerek heneik mɨram
hɨram mamsiunen, yi eiyɨrtei menep
te wepni yaaik.
29 Mar nu im, maain yi yayɨr men-
men im hi hetpiyem hɨram mamnen,
yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe menep te hi pɨke anen.
30 Hi hatɨp werek. Mɨt miyapɨr
in ek nepu nepeit, hɨr ap te nani
ere menmen im hi hetpiyem hɨram
mamnen.
31 Nepni metike tɨ mamwep
mamweikɨn mamre nɨme mamɨwaank
mamɨt te hɨm mai au mamu mam-
nen mamɨr ke hi hetpim.

Mɨt hɨr ap nertei me wɨ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

32 *"Me wɨ menmen im mamnen,
mɨt hɨr nepɨtariyem, mɨt ensel ne wit
ke God hɨr nepɨtariyem, hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hi epɨtariyem. God
Haai kerekek hɨrak kerteiyem.
33 *Yi naanmampre hɨras. Yi
yepɨtari wɨ menmen im mamnen.
34 Menmen mamnen mamɨr ke
mɨtɨk iuwe hak kakno yanɨmɨn.
Te mɨt nɨrak nepɨtari wɨ mekam
hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kehimɨtan
mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak kɨrak,
hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak naanmɨpre
weipɨr ke nɨwa ke wit kɨrak.
Hɨrak ketpɨwek hɨm iuwe hɨrak
naanmɨprewek werek werek.
35 *Te yi mɨt naanmamre hɨras
werek werek. Yi yepɨtari wɨ me
Haai ke wɨnak hɨrak pɨke kaknen.
Hɨrak kaknen wɨtaan o wɨ nɨmɨn o
wanewik toto o wepni o hɨnkewɨ, yi
yepɨtariyek.
36 Yi naanmɨpre hɨras te hɨrak kak-
nen wasenum kakri yi yaiwaai yi ap
yayises hɨm mɨrak au.
37 Menmen hi hetpiyem, hi het-
piyem mamno mɨt miyapɨr yapɨrwe.
Yi yapɨrwe naanempre hɨras! Yi
yepɨtari wɨ mekam hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen."

14

Mɨt nime nɨpɨn natɨp hɨr nanɨnep Jisas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ wik mepeit ere wɨ mɨt hɨr
han tewenɨn wɨ Pasova kerek nɨpaa
God kenep mɨt ne Isip hɨr naa te mɨt
ne Isrel au. Mɨt hɨr newis yis mekre
bret mɨr me wɨ im au. In ek hɨr
mɨt pris iuwe kerek ninɨn mɨt pris
han kerek newet God menmen me
mɨt, hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei
hɨm lo me Moses hɨr nererik nime
nɨpɨn Jisas nɨsawɨn nemitɨwekpɨn
nantɨwekhis nankɨp kaki.
2 Hɨr natɨp nar ik: "Wɨ haiu wen
han tewenɨn menmen me wɨ Pasova,
haiu ap te mamtɨwekhis mamkɨp au.
Haiu mamrɨakem te mɨt yapɨrwe hɨr
nantikewai haiu mamnepan."

* **13:24** Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * **13:26** Rev 1:7 * **13:27** Mt 13:41 * **13:32** Ap 1:7 * **13:33** Mt 25:13-14 * **13:35** Lu 12:36-38 * **14:1** Mk 11:18; Hi 11:28

Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)

3 *Me wɨ im Jisas hɨrak keit wit Betani hɨrak kepu wɨnak ke Saimon nɨpaa lepro mewik. Hɨrak wen kepu yeno kaam menmen, mɨte piutɨp hɨre wan wetenen mɨn tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn yaaim mekrerek. Mɨt hɨr newɨr pewek yapɨrwe me menmen im. Hɨre weket hɨm mɨrak wewen tɨpar mentar paan kɨrak.
4 Hɨr mɨt han nepu en hɨr natɨpan main main han enuk nar ik: "Wenmak te hɨre wewen tɨpar im wewenem weinɨm?
5 Hɨre wewen tɨpar im au, te mɨtɨk hak kaksiuwerem kakɨt 300 kina kakwet mɨt enum menmen auri, hɨr nantɨwem." Hɨr han enuk te hɨr nenerep.
6 Te Jisas keneri katɨp kar ik: "Yi eiwisiye ewɨt! Yi yenmak te yi yerekyɨwe enum. Hɨre werekyo menmen yaaim.
7 *Hɨr mɨt enun netenen menmen auri, hekrit hekrit hɨr nau netikewi. Wɨ ham yi han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me wɨ yapɨrwe, te yi yairekyo menmen yaaim au.
8 *Mɨte ip hɨre hanhan wɨrɨakem hɨre epei werekyewem. Hɨre weremani maain mɨt hɨr nanwisa hi awaai ehɨkre hei.
9 Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai kerek mɨt hɨr nanɨmtau hɨm yaaim mai, mɨt hɨr nanɨrtei menmen mɨte ip hɨre werekyewem, hɨr han kitetim hɨr han tewenɨnep."

Judas katɨp mɨt iuwe ne Isrel hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨthis Jisas
(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

10 Jisas katɨp epei au, Judas ke wit Iskeriot hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak ken witeik. Hɨrak ken kiun mɨt iuwe ne pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨrak kewepyapɨr Jisas kakwetɨrek.
11 Hɨr mɨt en nerteiyek, hɨr han yaaik, hɨr natɨp Judas hɨr nanwetɨwek pewek mamrerim. Hɨrak kɨnaiwɨri ken han kitet hɨrak kakwetɨrek kakɨrkeik.

Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen me Pasova
(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

12 *Maain wɨ miutɨp me wɨ mɨt hɨr ap newis yis mekre bret au, wɨ me Pasova kerek hɨr nenep sipsip mar ke nɨpaa mɨt hɨr nenep sipsip te God kenep maamrer au, Jisas mɨt nɨrak nitɨwekhi nar ik: "Ti are eriuwetai haiu mamno nein te haiu emrutmani menmen me wɨ Pasova?" (Wɨ Pasova hɨram wɨ mɨt hɨr han tewenɨn God hɨrak kenep mɨt ne Isip te maamrer ne Isrel au.)
13 Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt wik te mɨt disaipel nɨrak hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yaino wit Jerusalem yi eiyɨr mɨtɨk hak kerem ɨme mɨn tɨpar mekrerem, hɨrak kaksipeti. Te yi eiyisesik.
14 Yi eiyisesik eino wɨnak kerek hɨrak kakno kakɨkrerek, yi eiyitehi mɨtɨk ke wɨnak ik eiyɨr ik: 'Mɨtɨk Iuwe kawɨr hɨrak kituthi haau meiyam miutɨp meit nɨmɨn weinɨm te haiu mɨt disaipel nɨrak mamtikerek emu mamɨm menmen kerekek me wɨ Pasova mamwi?'
15 Te hɨrak kakteikni haau miutɨp weinɨm kau niu kerek yeno metike kɨnaan mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mamɨm."
16 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen te hɨrakɨt ten wit Jerusalem, hɨrakɨt tɨr menmen mar ke nɨpaa Jisas ketpɨwekɨtem. Te hɨrakɨt temani menmen me Pasova wɨ hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep maamrer nɨr au.
17 Maain hɨnkewɨ, hɨrak Jisas ketike mɨt disaipel nar hiswiyen wik (12) hɨr nen wɨnak.
18 *Hɨr wen naam menmen nau yeno em, Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Hi hetpi werek. Mɨtɨk hak kiutɨp (o

* **14:3** Lu 7:37-38 * **14:7** Diu 15:11 * **14:8** Jo 19:40 * **14:12** Eks 12:6, 14-20 * **14:18** Sam 41:9

mɨtɨk keiyak) ke yi mɨt yi yaam menmen yetikewa hɨrak kakwepayapɨr hi eno his me mɨt enun."
19 Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit nine han enuk, hɨr niutɨp niutɨp nenepepan nitɨwekhi ere hɨr nepnepik hɨr nitɨwekhi nar ik: "Hi ewepityapɨr o au?"
20 Hɨrak ketpor kar ik: "Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hiswiyen wik (12), hɨrak kiutɨp kaam menmen mekre sak kerepta.
21 Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi ano hahi ahɨr ke hɨm me God mau tɨwei hɨram metpim. Te hɨrak mɨtɨk kerek kakwepayapɨr hɨrak kakɨwaank hɨrekes. Nɨpaa miye pɨrak ap winaak te hɨram yaaim. Te hɨre epei winaak te in ek hɨrak kakɨwaank hɨrekes."

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak komunion hɨr naam
(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

22 Hɨr wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewepik kewet mɨt ek ketpor kar ik: "Yi eitɨwek eiyɨk. Ik hɨrak yɨnk kai."
23 Hɨr naak, mar keremem te hɨrak keit wa hesnu tɨpar wain mekrerek, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak kewetɨrek hɨr naam tɨpar wain mekre wa hesnu.
24 *Te hɨrak ketpor kar ik: "Im em hɨram hemkre mai. Hi enip hɨm ham yaaim kontrak mamɨke wit ke God mamnen. Hemkre mai mamwen te hi akaap mɨt miyapɨr ariuwerem.
25 Hi hetpi werek. Hi ap pɨke ehɨm tɨpar wain ere wɨ maain hi ehɨm tɨpar wain yaaim nɨmnam mamɨt wit ke God."
26 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nine henye. Hɨr nine henye, te hɨr nen witeik nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nɨniu nen mɨniu (o neiyɨp) ke nu Oliv.

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

27 *In ek Jisas ketpor kar ik: "Maain kike yi yainaipɨsa. Hɨm me God hɨram matɨp mar im: 'Hi God hi enep mɨtɨk naanmɨpre sipsip, hɨram mamrɨr mamno heriyai heriyai.'
28 *Maain, God hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit, hi ehinɨni hi ano provins Galili."
29 Pita ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: "Hɨr mɨt in nanɨnapɨsit nanrɨr te hi au. Taauye!"
30 Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi hetput werek. Wɨtaan ik ek, suware kaktɨp wik wen au, ti eraupakɨn wikak atɨp mɨt hi epɨtari hɨrak keimɨn."
31 *Te Pita katɨp hɨm iuwe, "Hi hahi etikewit hi hahi, te hi aritpakɨn au. Taauye!" Hɨr mɨt nɨrak yapɨrwe natɨp narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani
(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

32 *Hɨr natɨp epei au, hɨr nen wit ni meitai niuk mɨrak Getsemani. Jisas hɨrak katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Yi eiyu in hi eno ehitehi God."
33 Hɨrak keit Pita, Jems tetike Jon, hɨrakɨt tetikerek ten wit hak. In ek Jisas hɨrak menmen menepɨwek hemkre, hɨrak kine han enuk.
34 *Te hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Hi hine han enuk ere hi hahi. Hi hanhan hɨrekes wɨsenum."
35 Hɨrak ken kike kɨwaai tɨ kitehi God te menmen enum im mamsiurɨrek mamno.
36 *Hɨrak kitehi God kar ik: "Haai kai ti hertei hɨrɨak menmen yapɨrwe. Ti esiuwe menmen enum im mamno emnopɨn emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit."
37 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kɨr mɨtɨkɨt tɨrak tɨpwaai. Te hɨrak kene Pita kar ik: "Saimon ti hɨwaai

* **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7 * **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27 * **14:36** Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * **14:38** Lu 11:4; Mt 6:13

a? Ti ap epu naanmɨpre mɨt nanɨnen
me wɨ kike au a?
38 *Yi naanmɨpre mɨt nanɨnen. Yi
eiyitehi God te hɨrak Seten ap te
kakinɨni yi eiweikɨn sip eiweto. Yi
han ki yaaik, te yɨnk ki au kɨnapen
kaki kaktikewa."
39 Hɨrak katɨp epei au, Jisas pɨke
ken ein kitehi God menmen kerek
nɨpaa hɨrak kitɨwekhiyem.
40 Hɨrak pɨke ken kiun mɨtɨkɨt
tɨrak, te hɨrakɨt au pɨke tɨwaai
nanamɨr mekses. Hɨrakɨt tekrit
tepɨtari tetpɨwek mekam taauye.
41 Hɨrakɨt yɨnk enuk hɨrak pɨke
ken kan hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Yi
wen yɨwaai yɨnatɨn a? Epei werek
emɨt! Eiyɨrek! Wɨ epei man te hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak
mɨtɨk hak kakwepayapɨr hi eno his
me mɨt han nanrekyo enum hɨr nan-
tenɨna.
42 Eiyɨkrit haiu emno. Yi eiyɨrek!
Mɨtɨk kewepayapɨr epei kan keit in."

Mɨt enun nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

43 In ek hɨrak wen katɨp, Judas
hɨrak kan. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke
mɨt disaipel nar hiswiyen wik (12).
Hɨrak ketike mɨt yapɨrwe hɨr nete-
nen hɨne metike paap yoki. Hɨr mɨt
iuwe ne Pris kerek newet God men-
men me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn
nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike
mɨt iuwe ne Isrel, hɨr nesiuwe mɨt in
nan.
44 Nɨpaa hɨrak mɨtɨk Judas kerek
kewepyapɨrek hɨrak ketpor kar ik:
"Hɨrak mɨtɨk kerek hi eiyewewik
emɨwek tekep mɨrak, yi eitɨwekhis
eitenenik eiriyaak eiyɨk eino."
45 Judas kan kiun Jisas hɨrak katɨp
kar ik: "Mɨtɨk Iuwe." Te hɨrak
keiyewewik.
46 Te hɨr mɨt han nan neithis Jisas
netenenik.
47 Te mɨtɨk kiutɨp kɨrak kerek kerp
menep hɨrak ketenen hɨne ke his
nokik, te hɨrak kɨwaai hɨne kesipe
nɨkɨp me mɨtɨk hak enuk eik. Mɨtɨk
iuwe ke mɨt pris kerek newet God
menmen me mɨt, mɨtɨk kɨrak kɨrɨak
wok mɨrak weinɨm, hɨrak mɨtɨk ik ke
Jisas hɨrak kesipe nɨkɨp mɨrak.
48 Hɨrak Jisas kene mɨt han enun
ein ketpor kar ik: "Yi epei yan
yetauhis eiriuwe hɨne metike paap
yoki yar ke yi yeithis mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen a?
49 *Hekrit hekrit hi etikewi haiu
mepu wɨnak iuwe ke God hi
ewepyapɨr hɨm mai. Te yi yetauhis
auye! Yi yɨrɨak menmen im te hɨm
me God mɨt newisɨm mau tɨwei
hɨram mamnen mamir em."
50 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt
disaipel nɨrak hɨr nɨnaiwɨrek nɨrɨr
nen.

Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp hɨrak kɨrɨr ken

51 Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp kerek
kises Jisas, hɨrak kamɨr laplap mɨre
hike mɨsanu traup mɨrak. Hɨr mɨt
han nantɨwekhis,
52 te hɨrak kehɨresiuri kenemtɨn
laplap mɨrak hɨrak ke puk weinɨk
kɨrɨr ken.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

53 Hɨr mɨt nari Jisas nen niun mɨtɨk
iuwe hetpris kinɨn naanmɨpre mɨt
pris kerek newet God menmen me
mɨt. Mɨt iuwe pris yapɨrwe newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt
niuk mɨr iuwe, hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr
nererik nau ein nemeriyɨwek.
54 Hɨrak Pita ketepik yanɨmɨn,
hɨrak ken kekre nɨwa ke wɨnak ke
mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt pris han. Hɨrak
ketike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak
enuk hɨr nau si neminɨn his hɨt men
si.
55 Hɨr mɨt pris iuwe kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt
han ne kaunsil hɨr nɨnatɨn mɨt ne-
siuwe hɨm Jisas, te hɨr nankɨp kaki,
te hɨr nɨnapɨn menmen enum hɨrak
ketpim au.

* **14:49** Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * **14:50** Mt 26:31

56 Mɨt yapɨrwe nesiuwe hɨm Jisas newenɨwek hɨm te hɨm mɨr ap mɨpɨram au.
57 Mɨt han nerp newenɨn hɨm natɨp nar ik:
58 *"Haiu memtewek hɨrak katɨp, 'Hi ewep wɨnak iuwe ke God mɨt nimaak, te maain wɨ wikak hi pɨke eimaak mɨt ap te nanimaak taau.' "
59 Hɨm me mɨt in hɨram ap mɨpɨram au.
60 Hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris kerek kinɨn naanmɨpre mɨt kerek newet God menmen me mɨt, hɨrak kerp kekreri kitehi Jisas kar ik: "Ti pɨke etpai au a? Nenmak te hɨr mɨt in neswut hɨm a?"
61 *Jisas hɨrak kekintɨp ketpor au. Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak pɨke kitɨwekhi kar ik: "Ti mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtenit, ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe kerek haiu mewenɨpiyek o au a? Ti etpai!"
62 *Jisas hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi hɨrekes kerekek. Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hahu menep his yaaim me God kerek hɨrak Iuwe tokik keit, hi anen ekre napɨ me nepni."
63 Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak kepɨrpɨr kari saket mɨrak kewepim katɨp hisiuwe kar ik: "Menmak te haiu mamri mɨt han nansiuwek hɨm a?
64 *yi epei yemtau hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God. Yi han kitet mekam a?" Hɨr yapɨrwe natɨpan nar ik: "Hɨrak kɨrɨak enum hɨrak eki."
65 In ek mɨt han nenikɨn tɨmank menterik, hɨr newepnɨwek ninaan meriuwe laplap, te hɨr nakɨp neriuwe his mɨr nitɨtɨweknaan natɨp nar ik: "Keimɨn kitep a? Ti profet te ti etpai." Mɨt han hɨr naanmɨpre weipɨr nen nɨwaaihis nenepɨwek tekep.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

66 Hɨrak Pita wen kepu witeik keit nɨwa ke wɨnak, mɨte piutɨp wɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe hetpris,
67 hɨre wan wɨr pita kau si keminɨn his hɨt men si. Hɨre werp menep wetpɨwek war ik: "Ti hɨrekes hetike Jisas ke wit Nasaret yi epei yariyakɨt."
68 Te Pita kiune hɨm katɨp, "Henmak te ti hitauhi menmen im? Hi hepɨtariyek." Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kerp ya weipɨr. Te suware katɨp.
69 Mɨte wen wɨpɨrek pɨke watɨp mɨt han nerp menep war ik: "Hɨrak mɨtɨk kises hɨm me Jisas kerekek."
70 Pita pɨke kiune hɨm katɨp, "Hi hepɨtariyek." Maain kike, mɨt hɨr nerp menep natɨp nar ik: "Ti hises hɨm mɨrak kerekek. Ti hɨrekes mɨtɨk ke provins Galili."
71 Pita katɨp hɨm iuwe ketpor kar ik: "Hi epɨtari mɨtɨk hak yi yitauhiyek au. Hi atɨp werek au, te God hɨrak kaknen kakiyep."
72 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak suware pɨke katɨp. Te Pita hɨrak han kitet menmen Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: "Maain suware katɨp wik wen au, ti tewen eraupakɨn wikak." Hɨrak han kitetim te hɨrak kine han enuk kɨkɨt.

15

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

1 *Wanewik toto, mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt iuwe hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt han yapɨrwe ne kaunsil hɨr han kitetim natɨpan. Epei au, hɨr nesenkek Jisas his mɨrak neriyaak neiyɨk nen newet mɨtɨk iuwe gavman Pailat ek.
2 Pailat hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe King ke mɨt ne Isrel o

* **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7 * **14:72** Mk 14:30 * **15:1** Lu 22:66

au?” Jisas ketpɨwek kar ik: “Hɨrak
hɨm mit.”
3 Mɨt iuwe pris kerek newet God
menmen me mɨt, hɨr nesiuwe hɨm
Jisas yapɨrwe.
4 Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti
pɨke etpor au a? Hɨr neswut hɨm
yapɨrwe.”
5 *Jisas kekintɨp, te Pailat han
kekrit keriuwerek.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt hɨr nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

6 Tito yapɨrwe nɨpaa ein me wɨ
im mɨt hɨr nehis nempep men-
men me Pasova hɨr nitehi Pailat
hɨrak kakɨkaisiu weipɨr ke mɨtɨk hak
nɨpaa hɨrak ken kekre wɨnak enuk.
7 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Barabas
hɨrak kepu wɨnak enuk ketike mɨt
enun yapɨrwe nɨpaa hɨr netike mɨt
ne gavman hɨr nenepan, hɨr nenep
mɨtɨk kiutɨp kaa.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe nen niun Pailat
nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen
nɨpaa ein hɨrak kɨprɨakem.
9 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi han
yaaik te hi eweti Jisas Mɨtɨk Iuwe ke
Isrel hɨrak kaknen?”
10 Hɨrak kertei mɨt iuwe pris kerek
newet God menmen me mɨt hɨr epei
newetɨwek Jisas nentar hɨr hemkre
menepam han enuk neriuwerek.
11 *Hɨr mɨt pris nɨkɨak han ke
mɨt yapɨrwe te hɨr nitehi Pailat ke
Barabas. Jisas au.
12 Pailat pɨke kitorhi kar ik: “Hi
eweti Barabas, te hi arɨak mekam
heriuwe mɨtɨk yi eiwis niuk mɨrak
Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel a?”
13 Hɨr pɨke natɨp nar ik: “Ti
ewenkek Jisas ekɨntar nu ten-
tarakɨt.”
14 Pailat ketpor kar ik: “Hi hen-
mak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum?”
Te hɨr wen nɨnap nenɨne his iuwe
natɨp nar ik: “Ti ewenkekik ekɨntar
nu tentarakɨt.”
15 Pailat hanhan kakrɨak mɨt hɨr
han yaaik. Te hɨrak kewetɨr mɨtɨk
Barabas. Hɨrak katɨp mɨt nɨrak
hɨr nanɨnep Jisas nanriuwe nɨpɨn.
Hɨr nakɨp neriuwe nɨpɨn, Pailat
hɨrak keriuwetek ken mɨt soldia
nɨrak te hɨr nanɨno nanwenkek Jisas
kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt soldia hɨr nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

16 Mɨt soldia ne ami hɨr neit nɨmɨn
wɨnak ke mɨtɨk iuwe, hɨr nari Jisas
neiyɨk nen haau hak. Hɨr nenɨne mɨt
han,
17 *te hɨr neriuwet Jisas saket mɨre
yɨwir, hɨr nime wiwɨr tɨktɨk enuk
newisɨk keweikɨn paan kɨrak.
18 Hɨr nerp netpɨwek nar ik: “Haai,
Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel, ti epei han.”
19 Epei au, hɨr nenep paan
kɨrak neriuwe niuk, hɨr nenikɨn
tɨmank menterik, nitehɨr nemipɨn
newenɨpiyek.
20 Hɨr nitɨtɨweknaan nenwesɨsek
ere werek, hɨr neriuwetek (o
neresɨwek) saket mɨre yɨwir, hɨr
pɨke newis saket mɨrak menterik,
hɨr neiyɨk nanɨno nanwenkekik
kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

21 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon
hɨrak haai ke Rufas ketike Alek-
sanda, hɨrak ke wit Sairini, hɨrak
kepnen ni menep. Hɨr mɨt soldia hɨr
neit nu tentarakɨt neiyɨk nimaasik
hɨrak ekɨkerɨr nu ik ke Jisas.
22 Hɨr nari Jisas neiyɨk nen niun
wit niuk mɨrak Golgota. Haiu
meweikɨn hɨm haiu matɨp “Wit Paan
Hesnu”.
23 Hɨr newet Jisas tɨpar wain
marasin mekrerem, te hɨrak yɨnk
kɨrak kekek au. Hɨrak kɨnapen te
hɨrak kaam au.
24 *Hɨr mɨt newenkekik kentar nu
tentarakɨt, hɨr neit menmen mɨrak
neretɨt satu neiyɨk nɨr menmen hɨr
nantɨwem.
25 Wen hekrit iuwe wepni kehɨn
kɨniu kan, hɨr newenkekik.

* **15:5** Ais 53:7; Mk 14:61 * **15:11** Ap 3:13-14, 13:38 * **15:17** Lu 23:11 * **15:21** Ro 16:13 * **15:24** Sam 22:18

26 Hɨr newis hɨm mentar nu nen-
mak hɨr newenkekik nesiuwerek.
Hɨr neiyɨm nen newisɨm mau men
paan kɨrak. Hɨm im matɨp mar ik:
"IK EK HɨRAK MɨTɨK IUWE KING KE
ISREL."
27 Hɨr newenkek mɨtɨkɨt enukɨt
raskel wik tɨrɨak enum tetikerek.
Hɨrak mɨtɨk kau ken ke his yaaim,
mɨtɨk hak kau ken ke his henkik.
28 *(Mar im hɨm me God nɨpaa mɨt
newisɨm mau tɨwei hɨram epei man.
Hɨram matɨp mar im: "Hɨr han kitet
hɨrak kɨre mɨtɨk enuk raskel kɨrɨak
menmen enum.")
29 *Mɨt kerek hɨr nan nen ein hɨr
nitɨtɨweknaan netpɨwek nar ik: "Ko!
Ti mɨtɨk kerek ti ewep wɨnak iuwe ke
God ti pɨke eimaak me wɨ wikak?
30 Ti ekaap hɨrekes ekiuwe nu ten-
tarakɨt ehɨrp tɨ."
31 Mar im mɨt iuwe pris kerek
newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me
Moses, hɨr nitɨtɨweknaan natɨpan
nar ik: "Hɨrak kɨkaap mɨt han, te
hɨrak kɨkaap hɨrekes taauye!
32 Ti Mɨtɨk God kehimɨtenit ti Mɨtɨk
Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehɨrp tɨ, te
haiu mamrit han kitetit." Mɨtɨkɨt
hɨr newenkekikɨt tau niu tetikerek,
hɨrakɨt tetpɨwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa
(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

33 *Wepni kan kau nɨmɨn iuwe ere
hɨnkewɨ, wɨtaan toto mɨwapɨn wit
yapɨrwe.
34 *Nepei hɨnkewɨ Jisas kenepɨp
hɨm iuwe katɨp kar ik: "Eloi Eloi
Lama Sabaktani?" Haiu meweikɨn
hɨm haiu matɨp mar im: "God kai
God kai. Kenmak te ti hɨnaiwɨra
eweikɨn sip eweto?"
35 Mɨt han nerp menep hɨr
nemtewek hɨr natɨp nar ik:
"Eiyɨmtewek. Hɨrak kenɨne Ilaija."
36 *Mɨtɨk kiutɨp kesiuknen ken
ein keit mosong o nɨk me wan
eik (hɨram mɨre wum nɨkik), hɨrak
kewis tɨpar wain mesine mekrerek,
hɨrak kewisɨk kentar niyen pɨke kan
kewetɨwekek kakɨmɨsek katɨp kar
ik: "Haiu mamɨr te Ilaija kaknen
kaknektɨn Jisas kakwisɨk kakɨrp tɨ o
au."
37-38 *Jisas kenepɨp miutɨp hɨm
iuwe, hɨrak kaa. Hɨrak kaa, laplap
iuwe mɨwapɨn ya weipɨr me mɨt
nehimɨtan em me God meit wɨnak
iuwe ke God meit nɨmɨn ein hɨram
mewep pɨnam pɨnam mau nɨmɨn
mau niu ein ere men miun tɨ eim.
39 Hɨrak mɨtɨk iuwe kerek
naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak
kerp menep kɨr Jisas hɨrak kaa,
hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak
Nɨkan ke God."
40 *Miyapɨr han netikerek nerp
ein, te hɨr nerp yanɨmɨn. Maria
pe wit Magdala wetike Salomi, hɨr
netike Maria miye pe Joses ketike
nɨkik kɨrak Jems hɨr nerp ein.
41 Hɨr miyapɨr in nises Jisas me
wɨ hɨrak kau keit provins Galili,
hɨr newetɨwek menmen hɨrak kaam.
Miyapɨr han yapɨrwe nɨpaa netik-
erek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kinɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

42-43 Maain petko matɨp, Josep ke
wit Arimatia kan kɨr Pailat ken-
tar hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke kaun-
sil. Hɨrak kemerɨr God kaknen
naanmɨpre mɨt. Hɨrak ap kɨnaain
au, te hɨrak ken kɨr Pailat kitɨwekhi
ke herwe yɨnk ke Jisas.
44 Pailat han kitet kar ik: "Jisas
epei kaa? Ko!" Te hɨrak kenɨne
mɨtɨk iuwe soldia kerek naanmɨpre
mɨt soldia han, hɨrak kitɨwekhi me
Jisas epei kaa o au.
45 Mɨtɨk eik ketpɨwek Jisas epei
kaa, te Pailat kewis Josep kakɨthis
herwe yɨnk kɨrak.
46 Josep hɨrak kewɨr pewek keit
laplap yaaim mɨre hike, hɨrak kenke
Jisas yɨnk kɨrak kewɨr laplap keweik-
nenik kewapɨnek kewisɨk kekre hei

* **15:28** Ais 53:12 * **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19 * **15:33** Emo 8:9 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21 * **15:37-38** Hi 10:19-20 * **15:40** Lu 8:2-3

ke nan iuwe. Epei au, hɨrak keriuwet
nan iuwe keiyepet hei hɨm kɨrak.
47 Maria pe wit Magdala wetike
Maria miye pe Joses, hɨr nɨr wit Josep
kewis Jisas kɨwaairi.

16

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

1 Maain wɨ Sabat hɨram epei men,
Maria pe wit Magdala wetike Salomi,
hɨr netike Maria miye pe Jems, hɨr
neit menmen yaaim mɨnɨn neiyɨm
nen nanɨr Jisas nanwen yɨnk kɨrak.
2 Wepni kewep kan hekrit iuwe me
wɨ Sande te hɨr nen hei kɨrak.
3 Hɨr nepnen hɨr natɨpan nar ik:
"Keimɨn kakɨnkawɨr nan kɨwapɨn
weipɨr kɨhi kentar nan hɨrak
nɨmenuk?"
4 Hɨr nen menep ein hɨr
nɨkaamnaan nɨr nan keit pɨnak
ein. Nɨpaa mɨtɨk hak keweiknɨk
keriuwetek ken pɨn ein.
5 Hɨr nen nɨpiun hei eik, hɨr nen
nitetik nen nɨmɨn ein. Te hɨr nɨr
mɨtɨk pipɨak kau yeno me pɨnak
me his yaaim. Hɨrak kamɨr laplap
nokim yaaim hɨram mɨre hike. Te
hɨr nehɨnhɨn han kekrit neriuwerek.
6 Hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap
einaain au. Yi yɨnyatɨn Jisas ke wit
Nasaret kerek hɨr mɨt newenekik
kau nu tentarakɨt. Hɨrak epei kekrit
kau. Hɨrak kepu in au. Yi eiyɨr yeno
nɨpaa hɨr newisɨk kɨwaairi.
7 *In ek yi eino eitɨp Pita ketike mɨt
disaipel han Jisas ketpor kar ik: 'Hi
ehinɨni ano provins Galili.' Maain yi
eiyɨrek eiyɨt ein eiyɨr ke nɨpaa hɨrak
epei ketpi."
8 Hɨr miyapɨr nen witeik nɨrɨr nen
ein, hɨr nepɨrpɨr iuwe han kekrit
neriuwerek. Hɨr natɨp mɨt hɨm au.
Hɨr nɨnaain nekintɨp nen.

Maria pe wit Magdala hɨre wɨr Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)

9 *[Me wɨ Sande hekrit enum eik,
Jisas kekrit kɨnaaiwɨr hei. Hɨrak
kekrit kau wanewik, hɨrak kinɨn
kewepyapɨr hɨrekes me ninaan me
Maria pe wit Magdala. Nɨpaa hɨrak
kepɨr herwe enum mar hispɨnak wik
(7) mekrerep hɨram metpaan men
mɨnaiwɨrep.
10 Hɨre epei wɨr Jisas, te hɨre
wen watɨp mɨt nɨpaa netikerek hɨr
nariyan. Hɨr wen han tewenɨnek
nɨkɨtek.
11 Hɨre wen wetpor hɨre wɨrek
hɨrak kepu, te hɨr nemtau hɨm mɨre
au.

Mɨtɨkɨt disaipel wik tɨr Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)

12 Maain mɨtɨkɨt wik tɨrak ten
wit hak tɨrek, te hɨrak keweikɨnhis
hɨrekes kɨre mɨtɨk hak.
13 Hɨrakɨt nepei terteiyek, hɨrakɨt
pɨke ten tatɨp mɨt disaipel han nɨrak,
te hɨr nemtau hɨm mɨrakɨt au.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨr enisesim
(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

14 *Maain, hɨr mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen kiutɨp (11) nau naam men-
men, Jisas kan keneri kentar hɨr han
to enuk nepu, hɨr ap nemtau hɨm me
mɨt nɨpaa nepei nɨr Jisas.
15 *Hɨrak ketpor kar ik: "Yi eino
heriyai heriyai eirer wit wit kerek
mɨt miyapɨr newi, yi eiwepyapɨr
hɨm yaaim mai, mɨt yapɨrwe
nanɨmtewem.
16 *Neimɨn nanɨmtau hɨm mai
nanisesim, yi eikɨri. Maain God
kaktorhis, hɨr mɨt miyapɨr nɨrak.
Neimɨn nemtau hɨm nanisesim au,
God han kitet menmen enum hɨr
nɨrɨakem skelim mɨt kakɨnterim.
17 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai,
hɨr nanrɨak menmen im nankinau
niuk mai. Hɨr nanpɨr herwe enum
hɨram mamno, hɨr natɨp hɨm ham
nɨpaa hɨr nerteiyem au.

* **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28 * **16:9** Lu 8:2 * **16:14** 1Ko 15:5 * **16:15** Ap 1:8 * **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33 * **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7 * **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16

18 *Hɨr nantenen manpen o yen-
mik o hɨr nanɨm menmen enum
menep mɨt, hɨr ap te nani au,
hɨr nanu werek. Hɨr nanwis his
mamɨntar mɨt hɨr nɨnap, te maain
hɨr nanre yaain.”

God keithis Jisas ken wit kɨrak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 *Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpor epei au,
God ketɨwekhis ken wit kɨrak. Hɨrak
ken kau menep his yaaim me God.
20 *Maain mɨt disaipel nɨrak hɨr
nen heriyai heriyai nerer wit wit mɨt
miyapɨr newi, hɨr newepyapɨr hɨm
me Jisas. Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak
kekepi hɨr nɨrɨak menmen yaaim
kerek nɨpaa kerek mɨt nɨrem au. Te
mɨt hɨr nertei hɨm im mɨt netporem
hɨram yaaim.]

Mepɨr keremem

* **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22
* **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

Hɨm Yaaim Me Krais Luk Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me nɨkerek Jon ketike Jisas *1:5–2:52*
Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *3:1-20*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *3:21-38*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *9:51–21:38*
Mɨt newenkek Jisas kaa *22:1–23:56*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *24:1-49*
Jisas pɨke ken wit Heven *24:50-53*

Luk kewis hɨm im men mɨtɨk Tiofilas

1 *Kai yinak Tiofilas. Mɨt yapɨrwe hɨr nepei newis menmen kerek epei man metɨn ke nɨmɨn ke haiu mɨt, kerek haiu misesim.
2 *Hɨr newis menmen kerek mɨt nɨpaa ninɨn epei nɨr menmen im newepyapɨrem hɨr netpaiyem.
3 Mɨtɨk iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapɨrwe epei mekrit man ere in. Te hi han kitet hɨram yaaim hi hewisut tɨwei ik ek hetput menmen werek werek epei man.
4 Hi hɨrɨakem te ti ertei menmen werek werek kerek nɨpaa hɨr mɨt epei netpiyem.

Ensel ke God katɨp Sekaraia hɨrak kakine nɨkan niuk mɨrak Jon

5 *Nɨpaa me wɨ mɨtɨk King Herot hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne provins Judia, mɨtɨk pris niuk mɨrak Sekaraia kepu. Hɨrak ke weiwɨk me pris niuk mɨr Abaisa. Hɨrak mɨte pɨrak niuk mɨre Ilisabet, hɨre pe weiwɨk ham me pris han. Hɨr nepenyerer ne maam nɨpu kiutɨp Eron.
6 Hɨrak ketikerep nau werek werek nises God. Hɨr nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe God werek werek nɨpaa hɨrak kewet Moses em.
7 Hɨr ap nine nɨkerek nei au nentar Ilisabet hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Hɨre wetike Sekaraia epei enun ne mɨt.
8 Wɨ ham Sekaraia wen kɨrɨak menmen kɨre mɨtɨk pris keit wɨnak ke God. Hɨrak weiwɨk mɨrak hɨram wɨ mɨr te hɨr nanwensi kuri nanwet God em.
9 *Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr nises menmen nɨpaa mɨt pris netpim hɨr neretɨt satu God kehimɨtanek hɨrak kakno kakɨkre wɨnak iuwe ke God hɨrak kaktenen si keiyɨm kakɨsi kuri tɨwei mamɨntar kɨnaan newenɨpi God neriuwerem. Hɨrak ken en kesi kuri tɨwei.
10 Hɨrak kesi kuri tɨwei, mɨt yapɨrwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God menmen.
11 Hɨrak keit nɨmɨn en, mɨtɨk ensel keke wit ke Mɨtɨk Iuwe God kan kerp kenke ken his yaaim me kɨnaan kerek Sekaraia kewis menmen mɨnɨn mɨre kuri tɨwei hɨram mɨwaai menterim. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sekaraia kɨrek.
12 Mɨtɨk Sekaraia kɨrek, hɨrak han kepɨrpɨr hɨrak kɨnaain,
13 te mɨtɨk ensel ketpɨwek kar ik: “Sekaraia, ti ap hɨnapen au emɨt! God kemtau menmen ti epei hitɨwekhiyem, te mɨte pit Ilisabet tewen wawine nɨkan hɨrak kei. Yi yaiwisɨwek niuk mɨrak Jon.
14 Ti etike mɨte pit han yaaik eiyu. Mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr han yaaik nanɨntar miye hɨre winaak.
15 *Hɨrak maain God han kitet hɨrak kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn mɨt han nisesik. Hɨrak ap te kakɨm tɨpar wain o tɨpar si enum au emɨt! Me wɨ miye winaak wen au, God Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kɨrak kakneisesik.
16 Hɨrak te kakɨkaap mɨt yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨr pɨke nanises hɨm me God kɨr.

* **1:1** Ap 1:1 * **1:2** Jo 15:27 * **1:5** 1Kro 24:10 * **1:9** Eks 30:7 * **1:15** Nam 6:3 * **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6

17 *Hɨrak kakinɨn mɨtɨk iuwe ka-
kno kakrer wit wit kaktɨp hɨm me
God kakriuwe menmen iuwe kakri
han ke mɨt kakɨr nɨpaa mɨtɨk Ilaija
ketpim. Hɨrak kakɨkaap haairer
nantike nɨkerek nɨr nanu han kiutɨp.
Hɨrak kakweikɨn mɨt enun nises
menmen enum te hɨr pɨke nanises
menmen mɨt yaain nisesim. Hɨrak
kakɨkaap mɨt nanises mɨtɨk iuwe,
hɨr nanu naanmeriyɨwek hɨrak kak-
nen kaktorhis."
18 *Mɨtɨk ensel katɨp epei au, mɨtɨk
Sekaraia kitɨwekhi kar ik: "Harkeik
te hi ertei menmen im ti hetpewem
hɨram werek? Hi epei enuk he mɨtɨk
te mɨte pai hɨre epei enu we mɨte."
19 *Hɨrak ensel kewenhi ketpɨwek,
"Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me
God hɨrɨak menmen mɨrak. Hɨrak
keriuweta hi han hetput hɨm yaaim
im e.
20 *In ek ti ap atɨp hɨm mei taau
ere wɨ menmen mamnen hi epei
hetputem hentar ti ap han kitet hɨm
mai. Ti ap atɨp hɨm mei ere wɨ
me menmen im God kehimɨtanem
hɨram mamnen."
21 Ensel ketpɨwek menmen, mɨt
wen nemerɨr Sekaraia keit nɨmɨn en
hɨr nanɨrtei kenmak te hɨrak kepeit
wɨnak iuwe ke God.
22 Sekaraia ketpaan kan, hɨrak
ap ketpor, te hɨr nertei hɨrak epei
kepu kɨtyak kɨr menmen keit wɨnak
nɨmɨn en. Hɨrak ap kaktɨp hɨm
mei miutɨp te hɨrak kewɨr his ketpor
keriuwerem.
23 Wɨ hɨrak kɨrɨak menmen
kekre wɨnak ke God epei au, mɨtɨk
Sekaraia pɨke ken wɨnak kɨrak.
24 Maain wɨ ham mɨte pɨrak Il-
isabet wetu, te hɨre ap wɨnaaiwɨr
wɨnak wenke hispɨnak (5) ere hɨre tu
iuwe miyapɨr nertei hɨre wetu. Hɨre
watɨp,
25 *"In ek Mɨtɨk Iuwe God kekepa
mar im. Hɨrak epei kepɨr menmen
kenipa yɨnk enuk me ninaan me
mɨt miyapɨr hentar nɨpaa hi hine
nɨkerek au."

Ensel ke God katɨp mɨte Maria maain hɨre wawine Jisas

26 Me wenke kar hispɨnak kiutɨp
(6) mɨte Ilisabet wepɨtu, God keri-
uwet ensel Gebriel ken wit niuk
mɨrak Nasaret keit provins Galili.
27 *Hɨrak kaktɨp mɨte nɨhan niuk
mɨre Maria. Haai kɨre kehimɨtenep
wautike mɨtɨk niuk mɨrak Josep,
hɨrak nepenyek ke maam nɨpu kɨr
Devit.
28 Ensel ke God kan kɨrep ketpɨwe
kar ik: "Ti han yaaik ehu. Han yaaik
ke God kau ketikewit. Hɨrak God
ketikewit kakrekyut yaaim."
29 Mɨte Maria wemtau hɨm im
kerek ensel ketpim te hɨre han kekrit
han kitet war ik: "Kenmak hɨrak
ketpo kar ik?"
30 Te ensel ketpɨwe, "Ti ap enapen
Maria. God han yaaik keriuwit
kakrekyut yaaim im e.
31 *Maain ti ehɨtu te ti eine nɨkan,
ti ewis niuk mɨrak Jisas.
32 *"Hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe mɨt
nanɨnewek Nɨkan ke God
hɨrak Mɨtɨk Iuwe. God
kakrɨakek kakre Mɨtɨk Iuwe
naanmamre mɨt kakre nɨpaa
maam kɨrak Devit.
33 Hɨrak naanmamre mɨt ne Isrel
kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Jekop
kerek nɨpaa enum eik hɨrak kepu.
Hɨrak naanmamre mɨt hɨrak kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik.
Menmen mɨrak ap te mamesi taau."
34 Mɨte Maria watɨp ensel ke God
war ik: "Hi ap hɨwaai hetike mɨtɨk
hak au. Mamɨrkeik te hi ahɨtu?"
35 *Ensel ke God kewenep ketpɨwe,
"God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku
kakɨnterit kakriuwe menmen
iuwe me God. Mɨt nankinaak
hɨrak Nɨkan yaaik ke God
nanɨntar God Hɨmɨn Yaaik
kewis nɨkan yaaik ik kekre tu
kit maain ti einaak.
36 "Ti han kitet menmen God
kɨrɨak wekeni pit Ilisabet em. Mɨt
nɨpaa natɨp hɨre enu tenmɨn (o
rumaa) ap te wawine nɨkerek au.

* **1:18** Jen 18:11 * **1:19** Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20** Lu 1:45 * **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14; Mt 1:21-23 * **1:32** Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20

Te hɨre hɨrehes weriuwet wenke hispɨnak kiutɨp (6) hɨre nɨkan kewiye. Te hɨre epei we mɨte.
37 *Ap te menmen mei miutɨp te God ap kakrɨakem taau."
38 Maria watɨp, "Hi hɨre mɨte hanhan hises menmen God hanhan kakrɨakem, te menmen mamnen mamɨr ke ti epei hetpim." Hɨre watɨp epei au, Ensel ke God kɨnaiwɨrep ken.

Maria wen wɨr Ilisabet wetikerep nau en

39 Ensel ke God kɨnaiwɨrep, wɨ ham kike Maria wemani menmen wekrit waswas wen wit menep mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe me provins Judia.
40 Hɨre wen wɨnak ke mɨtɨk Sekaraia, hɨre watɨp Ilisabet, "Ti yaaip."
41 *Ilisabet wemtau Maria watɨp hɨre yaaip te nɨkan kekre tu kehɨn kekrerep. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han ke Ilisabet keneisesye,
42 *te hɨre watɨp weriuwe hɨm iuwe, "God kakrekyut ti han yaaik ehinɨn miyapɨr han. God kakrɨak yaaim ke nɨkan ti ehinaak.
43 Hi mɨte weiniye te hi han yaaik menmen iuwe im man hi, te Mɨtɨk Iuwe God miye pɨrak wan wɨra.
44 Hi hemtau hɨm mit epei au, te nɨkan kekre tu kai han yaaik kehɨn.
45 *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises hɨm kerek God ketpim. Maain God kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa ketputem."

Maria wine henye wentar hɨre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watɨp,
"Hi han kai yaaik ewenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God.
47 Hi han yaaik hentar maain God kakɨkepa kaktauhis. Hi mɨte hɨrɨak menmen mɨrak hi enu weiniye,
48 *te hɨrak hanhan keriuwa. Te in ek ere maain mɨt yapɨrwe nantɨp God kerekya hi han yaaik iuwe,
49 hentar menmen iuwe hɨrak kerekyewem. Niuk mɨrak yaaim iuwe.
50 *Hɨrak hanhan keriuwe mɨt kerek hɨr nisesik newenɨpiyek, me mɨt nɨpaa ein nepu ere in.
51 *Hɨrak kɨrɨak menmen keriuwe menmen mɨrak iuwe, hɨrak keiyɨm kepɨr mɨt kerek enun hanhan hɨras nɨrɨak menmen mɨr enum hɨr nen.
52 *Hɨrak kepɨr mɨt iuwe naanmɨpre mɨt, hɨrak kewisi hɨr nau weinɨm, te hɨrak kewis mɨt weinɨn hɨr nɨre iuwe.
53 *Hɨrak epei kewet mɨt enun nau weinɨm nɨnpɨ maan kewetɨr menmen wɨsenum ere tu iuwe, te hɨrak keriuwet mɨt netenen menmen yapɨrwe ne his nen.
54 *Hɨrak kises hɨm kerek nɨpaa katɨp maamrer naiu yem. Hɨrak kan kakɨkaap mɨt nɨrak ne wit Isrel.
55 *Hɨrak han kitet keriuwe Ebraham nɨpaa kau tɨ ketike nepenyerer in ek nepu tɨ. Hɨrak kerekyor yaaim tipmain tipmain enum eik, kar ke nɨpaa hɨrak ketpim."
56 Hɨre watɨp menmen im epei au, mɨte Maria wau wetike Ilisabet ere wenke wikak. Maain wenke wikak epei man men, hɨre pɨke wen wit kɨre eik.

Ilisabet wine nɨkan Jon

57 Wɨ epei man te mɨte Ilisabet weteiknen, hɨre wine nɨkan.
58 Mɨt nɨre nau menep netikerep hɨr netike paaprer nɨre nemtau God kerekyɨwe yaaim hɨre wine nɨkan te hɨr nan nɨrep han yaaik netikerep.
59 *Maain nɨkan kɨre kepu wɨ hispɨnak wikak (8), hɨr nerekir yɨnk kɨrak, hɨr nanwis niuk mɨrak Sekaraia kakrerɨr haai kɨrak.
60 *Te miye pɨrak watɨp, "Au, hi ewis niuk mɨrak Jon."

---

* **1:37** Jen 18:14 * **1:41** Lu 1:15 * **1:42** Diu 28:4 * **1:45** Lu 1:20 * **1:46** 1Sml 2:1-10 * **1:48** Lu 1:25, 11:27 * **1:50** Sam 103:13, 17 * **1:51** 2Sml 22:28 * **1:52** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53** 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * **1:54** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55** Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17 * **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * **1:60** Lu 1:13

61 Te hɨr netpɨwe, “Ap te paap o
tete o keimɨn niuk mɨrak mar em te
ti ewisɨk kakrerim taau!”
62 Te hɨr natɨp nitehi haai kɨrak
neriuwe his main main, “Ti ewis
niuk me nɨkan ik ek kakrar keimɨn?”
63 Hɨrak Sekaraia kitorhi nan-
wetɨwek tɨwei te kakwis niuk
mamwik. Hɨr newetɨwekem te hɨrak
kewis menmen im mewim: “Niuk
mɨrak Jon.”
64 Hɨr wen han kekrit natɨp me
menmen im, Sekaraia han kewep
katɨp kewenɨpi niuk me God.
65 Te mɨt netikerek nau menep hɨr
nepɨrpɨr te hɨm me menmen im men
merer wit wit meit mɨniu (o neiyɨp)
me Judia.
66 Te neimɨn kerek nemtewem hɨr
han kitetim nitehiyan, “Te nɨkan ik e
maain kakrɨak mekam?” Mɨt nertei
God kau ketikerek kewetɨwek men-
men mɨrak iuwe.

Hɨm Sekaraia katɨp ke menmen maain mamnen

67 Jon haai kɨrak Sekaraia God
kewis Hɨmɨn kɨrak yaaik kekre han
kɨrak te hɨrak katɨp menmen maain
mamnen.
68 *Hɨrak katɨp kar ik:

“Haiu emrɨak menmen emwenɨpi
niuk me Mɨtɨk Iuwe God ke Is-
rel. Hɨrak epei kan kakɨkepai
haiu mɨt nɨrak haiu mam-
naaiwɨr menmen enum hɨrak
kaktaihis.

69 *Hɨrak God kewetei Mɨtɨk Iuwe
manpenuk kakɨkepai te kaktaihis,
hɨrak ke weiwɨk me Devit hɨrak
mɨtɨk kɨrɨak menmen me God.
70 Hɨrak keweteiyek kar ke nɨpaa
enum eik hɨrak katɨp mɨt nɨrak
profet menmen hɨr newisɨm mau
tɨwei newepyapɨr maamrer nai yem.
Hɨram matɨp menmen im.
71 *God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktai-
his mamkeipɨn mɨt enun nepan hɨr
han enuk nɨnaain haiu mɨt.
72 *Nɨpaa hɨrak katɨp maamrer
nai hɨrak maain kakrekyei yaaim
kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
73-74 *Nɨpaa hɨrak ketike maam
kaiu Ebraham hɨrakɨt tekiyakɨt tau
teit, God ketpɨwek hɨrak kakɨkaap
nepenyerer nɨrak. In ek hɨrak
kakises menmen nɨpaa hɨrak ket-
pim, hɨrak kenipai haiu mɨt in e
mamkeipɨn mɨt nepan naiu te haiu
ap mɨnaain au. Haiu emisesik
mamrɨak menmen mɨrak.
75 *Me wɨ yapɨrwe haiu mau tɨ ik,
hɨrak kehimɨtenei haiu yaain prar
prar.”
76 *Sekaraia epei ketpor, hɨrak kemu-
naan katɨp nɨkan kɨrak kar ik:

“Maain mɨt nantɨp ti mɨtɨk profet
kerek ewepyapɨr hɨm me God
iuwe kinɨn menmen yapɨrwe.
Ti kerekek ehinɨn eno etɨp mɨt
enɨnaaiwɨr menmen enum
emɨt enmerɨr Mɨtɨk Iuwe
kaknen.

77 *Ti tewen atɨp haiu mɨt nɨrak ne
Isrel hɨrak kakɨsak menmen enum
haiu mɨrɨakem hɨrak kaktaihis.
78 *God kɨrɨak menmen im kentar
hɨrak yaaik hanhan keriuwai haiu
mɨt.
79 *Mɨtɨk Iuwe kɨrak hɨrak kɨre
wepni kewep kan kɨr krusai haiu
mɨt ne tɨ ik te hɨrak kaknaaiwɨr
wit ke God kaknen kaktɨp haiu mɨt
han kaiu enuk toto metari hɨm
me God kakɨtpai hɨm mɨrak yaaim.
Haiu mau enum mɨnaain mami
te hɨrak kaknen kakteiknai yayiwe
kɨrak yaaik te haiu mamu werek
werek.”
80 *Maain nɨkan Jon kɨniu kɨre
iuwe, han kɨrak tokik ap te kɨnapen
mɨt au. Hɨrak kepu wit weinɨk
mɨt newi au ere maain wɨ hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt ne wit
Isrel hɨm me God.

2

Maria wine Jisas (Mt 1:18-25)

1 Me wɨ keremem Ilisabet wine
Jon, mɨtɨk iuwe Sisa Ogastas kesiuwe
hɨm men katɨp mɨt miyapɨr nerer

* **1:68** Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16 * **1:69** Sam 18:2 * **1:71** Sam 106:10 * **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * **1:73-74** Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14 * **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34 * **1:78** Ais 60:1-2 * **1:79** Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16 * **1:80** Lu 2:40; Mt 3:1

wit wit gavman ne Rom naanmɨpror
hɨr enɨnen enwis niuk mɨr emu
tɨwei.
2 Me wɨ im mɨt newisor niuk mɨr
mau tɨwei, mɨtɨk iuwe Sairinias
hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman
naanmɨpre mɨt ne provins Siria.
3 Hɨr mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp
pɨke nen wit kɨr kerek nɨpaa maam-
rer nɨr ninɨn newiyen te hɨr enwis
niuk mɨr mau tɨwei emɨt.
4 Mɨtɨk Josep kɨnaaiwɨr wit
Nasaret keit provins Galili hɨrak ken
provins Judia keit wit niuk mɨrak
Betlehem kerek nɨpaa mɨtɨk iuwe
Devit miye pɨrak winaak keitai en.
Josep ken en kentar hɨrak hɨrekes
nepenyek kei ke Devit.
5 *Hɨrak ken kakwis niuk mɨrak
mamtike niuk me mɨte pɨrak Maria
kerek nɨpaa hɨr epei nehimɨtan te
hɨr nanɨtan. Hɨre epei nɨkan kekr-
erep.
6-7 Hɨr neit wit Betlehem, wɨ
epei man te hɨre weteiknen waw-
ine nɨkan. Hɨre wine nɨkan
kɨre iuwe mɨtɨk, hɨre weit laplap
weiyɨm weweiknenik wewisɨk kekre
tɨkenup iuwe kerek hɨr newet
bulmakau menmen mekrerek. Hɨr
newisɨk kekrerek nentar wɨnak
pasenda kerek mɨt nererik nɨwaairi
en nɨpaa mɨt yapɨrwe nɨpwaairi
nererim te yeno meiyam ap weinɨm
meit au. Mɨt nɨwaai rem nererim
nenemtɨn te hɨr nen nɨwaai weisaak
ke bulmakau, hɨre wine nɨkan
weitai.

Ensel hɨr natɨp mɨt naanmɨpre sipsip me mɨte wine nɨkan

8 Menep wit ik kerek mɨte Maria
wine nɨkan, mɨt han neit ni
naanmɨpre sipsip ne wɨtaan.
9 Hɨr naanmɨpre sipsip ne
wɨtaan, ensel kiutɨp ke Mɨtɨk Iuwe
kewepyapɨr hɨrekes menmen iuwe
me God merhɨhe mɨriusor te hɨr
nɨnaain nepɨrpɨr iuwe.
10 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, ensel ketpor
kar ik: "Yi ap einaain au emɨt! Hi
epei han etpi hɨm yaaim mamnip
mɨt nerer wit wit han yaaik nanu.
11 Me wɨtaan ik ek mɨte wine nɨkan
weit wit ke Devit niuk mɨrak Betle-
hem. Hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek
hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨkaap mɨt kak-
torhis.
12 Menmen im hi hetpiyem
mamteikni hi hemitipɨn au. Yi
yayɨr nɨkan miye wenke laplap
weweiknenik keriuwerem kɨwaai
wewisɨk kekre tɨkenup ke bulmakau
naam menmen mekrerek, hɨrak
kɨwaairi."
13 Wasenum ensel nɨre yapɨrwe
ne wit ke God hɨr newepyapɨr hɨras
nerp netike ensel, hɨr nine henye
newenɨpi niuk me God natɨp hɨm im:
14 *"Haiu hanhan yi mɨt eiwenɨpi
niuk me God. Yi mɨt miyapɨr
yau tɨ yi eikiyan eiyu eiyɨt
eiyɨntar God han yaaik keri-
uwi."

Mɨt naanmɨpre sipsip nen nɨr Jisas

15 Ensel nine henye epei au, hɨr
nen nekeipnor pɨke nen wit ke God,
te mɨt kerek naanmɨpre sipsip en
natɨpan, "Sɨs, haiu emno wit Betle-
hem emɨr menmen epei man, kerek
Mɨtɨk Iuwe God ketpaiyem."
16 Te hɨr nesiukɨn nen nɨnapɨn
Maria wetike Josep, hɨr nɨr nɨkan
kɨwaai kekre tɨkenup.
17 *Mɨt kerek naanmɨpre sipsip hɨr
nɨrek epei au, hɨr netpor menmen
ensel epei nan netporem me nɨkan ik
e.
18 Mɨt yapɨrwe kerek nemtau hɨm
mɨt naanmɨpre sipsip netporem, hɨr
han kitet menmen im epei man.
19 *Maria han kaa menmen au.
Hɨre wewisɨm mekre han kɨre,
hekrit hekrit hɨre han kitetim.
20 Mɨt naanmɨpre sipsip pɨke
nen nɨr ein newenɨpi God natɨp
hɨrak yaaik iuwe nentar menmen
ensel netporem metike menmen
hɨr nɨrem hɨram mar ke ensel epei
netporem.

Hɨr newis niuk me Jisas

21 *Wɨ hispɨnak wikak (8) epei man
te Maria wine nɨkan, te hɨr neiyɨk
nen nerekir yɨnk kɨrak. Hɨr newis

* **2:5** Lu 1:27 * **2:14** Lu 19:38 * **2:17** Lu 2:10-12 * **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59

niuk mɨrak Jisas. Niuk im Ensel katɨp Maria em nɨpaa hɨre ap wepɨtu wen au.

Simion ketike Ana nɨr Jisas keit wɨnak iuwe ke God

22 *Maain wɨ epei man te hɨm me Moses Mau tɨwei matɨp mɨte waukɨr te God kaktɨp hɨre yaaip. Me wɨ im Maria wetike Josep nɨnan Jisas neiyɨk nen wit Jerusalem newet God ek.
23 *Hɨr nen Jerusalem newet God ek nentar hɨm nɨpaa God kewet Moses hɨrak kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Nɨkerek hɨrakɨt iuwe mɨtɨkɨt miyapɨr ninakɨt hɨr mɨt nehimɨtanet hɨrakɨt te God."
24 *Hɨr nen newet mɨtɨk pris menmen kakwet God em nises hɨm God kewet Moses em kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt enwet God hore nɨmanp wik o tapɨ wik wen tɨpniu.
25 *Mɨtɨk kiutɨp kau Jerusalem niuk mɨrak Simion. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises God werek werek. Hɨrak kemerɨr Mɨtɨk God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel. God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.
26 Hɨrak keteiknɨwek ap te kaki ere hɨrak kakɨr Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
27 God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han kɨrak te hɨrak ken wɨnak iuwe kerek mɨt nererik newenɨpi niuk me God. Maain miye haai ne nɨkan Jisas neiyɨk nen wɨnak iuwe ke God eik e nanwet God menmen hɨm me Moses mau tɨwei metpim.
28 Simion kɨr nɨkan kɨr hɨrak kɨnanek kewenɨpi God katɨp kar ik:

29 "In ek Mɨtɨk Iuwe God ti epei hises hɨm nɨpaa ti epei hetpewem, te ti ewisa hi mɨtɨk hi hɨrɨak menmen mit, hi han yaaik hahi.

30 *Hi han yaaik hahi ehɨntar hi epei hɨr Mɨtɨk ti hehimɨtanek hɨrak kakɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
31 Ti epei hɨrɨak menmen im merp nɨmɨn me mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit.
32 *Hɨrak kakre wepni (o yanm) kɨr kakteikɨn mɨt yayiwe, hɨrakkakteikɨn mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel amɨrkeim te hɨr enises hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmampre haiu mɨt ne Isrel, te mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nantɨp nanɨr ik: 'God epei kɨrɨak menmen yaaim.' "
33 Josep ketike Jisas miye pɨrak hɨr nemtau menmen Simion katɨp me nɨkan te hɨr nepɨrpɨr han kitetim.
34 *Hɨr nepɨrpɨr, Simion kitehi God kakrekyor yaaim katɨp Maria miye pe Jisas kar ik:

"God kehimɨtan Nɨkan ik e kaknip mɨt han yapɨrwe ne Isrel nanɨwaank nanɨt. Mɨt han yapɨrwe au, God kaktorhis nanu werek. Hɨrak kɨre Mɨtɨk God kakteikɨn mɨt han kɨrak keriuwerek te mɨt yapɨrwe hɨr nantikerek nanɨnehan nanweikɨn sip nanwetɨwek.

35 Te hɨrak kakwepyapɨr menmen mɨt han kitetim. Maain menmen enum mamɨr ke mɨt newɨr yipo nenep mɨtɨk, mɨt nanrekyɨwek enum mamrekir han kit te mamwetit han enuk."
36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Ana hɨre wepu en. Hɨre mɨte profet hɨre wewepyapɨr hɨm me God. Hɨre nɨki pe mɨtɨk Fanyuel, hɨrak ke weiwɨk me maam nɨpu kɨrak Asa. Hɨre we mɨte enu, hɨre wepu wetike mɨtɨk kɨre tito mar hispɨnak wik (7).
37 *Maain tito mar hispɨnak wik (7) epei au, hɨrak kaa te nɨpaa ere in 84 tito epei men, hɨre wepu weiniye. Wɨtaan wanewik hɨre wewenɨpi niuk me God, hɨre wepu menep wɨnak iuwe ke God wɨnaiwɨrek au. Me wɨ ham hɨre nɨnpɨ maau wepu, hɨre watɨp God menmen.
38 *Josep ketike Jisas miye Maria hɨr wen nepu wɨnak iuwe ke God

* **2:22** Lev 12:1-8 * **2:23** Eks 13:2, 12, 15 * **2:24** Lev 12:8 * **2:25** Ais 40:1, 49:13 * **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6 * **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37** 1Ti 5:5 * **2:38** Ais 52:9

newet God menmen, mɨte ip e wan wewenɨpi niuk me God wepɨr ke Simion kewenɨpiyek. Hɨre watɨp mɨt neit Jerusalem kerek hɨr nemeriyɨwek kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel hɨre wetpor me nɨkan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas pɨke nen wit Nasaret

39 *Hɨr nɨrɨak menmen hɨm me Moses matɨp hɨr nanisesim epei au, hɨr pɨke nen provins Galili hɨr nau wit kɨr Nasaret.
40 *Nɨkan kɨniu kɨre iuwe hɨrak manpenuk kepu hɨrak kertei menmen werek werek wɨsenum God kerekyɨwek yaaim.

Nɨkan Jisas kepu wɨnak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mɨt iuwe menmen.

41 *Tito miutɨp miutɨp miye haai ne Jisas nen wit Jerusalem me wɨ Pasova kerek mɨt ne Isrel nererik naam menmen han tewenɨn wɨ God kenep mɨt ne Isip te hɨr au, hɨrak keriyei nɨnaaiwɨr Isip.
42 Maain Jisas hɨrak 12 tito epei au, hɨrak ketike miye haai nen Jerusalem nises menmen me wɨ Pasova mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
43 *Wɨ me Pasova epei au, hɨr pɨke nanɨno, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem. Te Josep ketike Jisas miye pɨrak au netariyek.
44 Hɨr han kitet hɨrak epei kinɨn ken ketike mɨt nɨr han te hɨr nen ere wɨtaan. Wɨtaan, hɨr nɨnetnɨwek nitet mɨt nɨr ne wit eik o paaprer nɨrak te hɨr ap nɨnapɨnek au.
45 Te hɨr pɨke nen Jerusalem nen nɨnetnɨwek neit en.
46 Jisas hɨrak kepeit wit Jerusalem ere wɨ wikak, hɨr nɨnapɨnek keit wɨnak iuwe ke God kau ketike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em. Hɨrak kemtau hɨm mɨr hɨrak kitorhi menmen.
47 Hɨr mɨt kerek nemtau menmen hɨrak kewenhiyem kerteiyem hɨr han kekrit natɨp hɨrak nɨkan kertei iuwe.
48 Miye haai nɨrak nɨrek, hɨr han kekrit. Te miye pɨrak witɨwekhi war ik: "Nɨkan kai, ti henmak te ti herekyawɨr menmen mar im: Haai kit ketikewa hawɨr wɨnwetnut wɨkɨt. Hawɨr wɨkɨt ere hawɨr wɨnepnit."
49 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yɨnyetno? Yi yepɨtari hi ehises menmen me Haai kai heit wɨnak kɨrak au a?"
50 Hɨr ap nertei mekam hɨrak katɨp hɨram me Haai kɨrak God.
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak ketikeri nen wit Nasaret, hɨrak kises hɨm mɨr. Te miye pɨrak wemi han hɨm mɨrak mekre han kɨre.
52 *Maain Jisas kɨre iuwe hɨrak manpenuk enuk keit hɨrak kertei wɨsenum. God ketike mɨt nau tɨ hɨr han yaaik neriuwerek.

3

Mɨtɨk Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God (Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

1 Tito hiswiyen hispɨnak (15) epei men me Taibirias Sisa hɨrak kerekek naanmɨpre mɨt nau tɨ ik. Me wɨ im mɨtɨk iuwe Pontias Pailat naanmɨpre mɨt ne provins Judia, mɨtɨk iuwe King Herot naanmɨpre mɨt nau provins Galili. Nɨkik kɨrak Filip naanmɨpre mɨt nau provins wik niuk mɨrakɨt Ituria ketike Trakonaitas. Mɨtɨk iuwe Laisenias naanmɨpre Abilini.
2 *Mɨtɨk Anas ketike Kaiapas hɨrakɨt wik naanmɨpre mɨt pris han neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wɨ im em Sekaraia nɨkan kɨrak Jon keit wit weinɨk mɨt ap newi. Me wɨ im God ketpɨwek kewetɨwek hɨm mɨrak.
3 *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hɨrak kewepyapɨr hɨm katɨp mɨt enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak

* **2:39** Mt 2:23 * **2:40** Lu 1:80, 2:52 * **2:41** Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * **2:43** Eks 12:18 * **2:49** Jo 2:16 * **2:51** Lu 2:19 * **2:52** 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80 * **3:2** Lu 1:80 * **3:3** Ap 13:24; 19:4 * **3:4** Ais 40:3-5

kakɨkɨri nanriuwe tɨpar te God
kakɨsak menmen enum mɨr mamno.
4 *Menmen im epei man
mar nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak
kewepyapɨr hɨm me God hɨrak
kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨt
neweikɨn sip newet menmen enum
hɨram mɨre mɨt newep yayiwe.
Hɨram matɨp mar ik:

"Mɨtɨk keit wit weinɨk mɨt ap newik
hɨrak kɨnap katɨp, 'Yi einetɨt
yayiwe ke Mɨtɨk Iuwe yi
eirɨakek yaaik akɨrak te hɨrak
kakisesim werek.
5 Yi eiwep tɨ mɨtɨt eiwɨr meri
emwapɨn kerek kɨnatɨn keit
ek ere ekɨrak. Yayiwe
kerek keweikɨn yi eirɨakem
ere ekɨrak te yayiwe kerek
keweikɨn o hei mekrerek, yi
eirɨakem ere emɨram.
6 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨr
mɨtɨk kerek God kehimɨtanek
hɨrak kakɨkaap haiu mɨt kak-
taihis.' "

7 *Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan
nɨr Jon te hɨrak kakɨkɨri. Hɨrak
keneri ketpor, "Yi mɨt enun yɨre
manpen o yenmik yi yewisesik.
Keimɨn ketpi yi einen hi akɨri te
yi eirɨr einopɨn eikeipɨn menmen
enum God kakrɨakem maain mam-
nen a?
8 *Yi eiyinɨn eirɨak menmen
te hɨram mamteikɨn mɨt yi epei
yeweikɨn sip yewet menmen enum
nɨpaa yi yɨrɨakem. Te yi ap
yaitɨpan yayɨr ik: 'Haiu mɨt in hɨrak
Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu, te
haiu ap mamweikɨn sip mamwet
menmen enum au. Haiu mɨre
mɨt nɨrak, te maain God kaktaihis.'
Menmen im taau! Hi hetpi. God
hɨrak kakweikɨn nan im kakrɨakem
mamɨr ke nepenyerer ne Ebraham
mamɨkrehɨri yi mɨt enun.
9 *In ek hɨne ke yerepɨ epei kɨwaai
menep nu nekenpɨ te God kakremir
nu ham kerek ap mine nɨkim yaaim,
nɨman mamwen te mɨt nɨrak hɨr
nanwɨrem mamɨkre si. Yi mɨt in yi
yɨre nu ap mine nɨkim au!"
10 Hɨrak ketpor kar ik, mɨt
yapɨrwe nitɨwekhi, "Te haiu
mamrɨak mekam te mamteikɨn
haiu meweikɨn sip mewet menmen
enum?"
11 Jon hɨrak ketpor, "Keimɨn kerek
naanmɨpre sak wik, hɨrak ektike
keimɨn kerekek au, hɨrakɨt etwepim
etwetakɨt. O keimɨn hɨrak kete-
nen menmen yapɨrwe ekwet keimɨn
hɨrak menmen au rek."
12 *Mɨt han kerek nari pewek me
mɨt nanwet gavman em hɨr nan nɨr
Jon te hɨrak kakɨri te hɨr nitɨwekhi,
"Mɨtɨk tisa, haiu mamrɨak mekam?"
13 Hɨrak ketpor, "Yi eiyɨt pewek
empar kerek mɨt ne gavman epei
netpim. Yi ap eiyinɨnem eiri meiyam
au emɨt!"
14 Mɨt ne Ami nitɨwekhi, "Haiu
mamrɨak mekam?" Hɨrak ketpor,
"Yi ap einep mɨt eiri menmen mɨr
au emɨt! Yi ap eisiuwe hɨm weinɨm
au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriuwe
menmen mɨt iuwe newetiyem."
15 Mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit,
te hɨr mɨt nitehi nekre han kɨr nar
ik: "Jon hɨrak Mɨtɨk Iuwe krais kerek
God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap
mɨt o au?"
16 *Te mɨtɨk Jon ketpor yapɨrwe,
"Hi hɨkri heriuwe tɨpar kerem em.
Te hɨrak mɨtɨk kerek wɨsenuk kinɨna
maain kakɨkaru kaknen hɨrak yaaik
kɨre Mɨtɨk Iuwe, hi au hɨre mɨtɨk
weinɨk. Hi ap werek hɨrɨak menmen
mɨrak kiutɨp taau. Maain hɨrak kak-
nen hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik
kaku han ki kakre si hɨrak si tatɨm
menmen enum mi ere yi yaain.
17 Hɨrak kɨre mɨtɨk keses rais
mekre sar. Hɨrak kesesim epei
au, hɨrak kaktenwewim hɨram haas
mɨram mamnopɨn hɨrak kakɨt rais
kakwisɨm mamɨkre wɨnak. Hɨrak
kakwisɨm mamɨkre wɨnak, hɨrak
kakripep haas kakwɨrem mamɨkre
si hɨram mamɨrhɨhe ap te mami au."
18 Jon katɨp hɨm ham me
kakɨkɨakyor han kɨr me wɨ hɨrak

* **3:6** Lu 2:30-31; Ta 2:11 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Jo 8:33, 39 * **3:9** Mt 7:19; Jo 15:6 * **3:12** Lu 7:29 * **3:16** Ap 13:25

kewepyapɨr hɨm yaaim me God.

Mɨtɨk iuwe King Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk

19 *Maain Jon katɨp kene mɨtɨk ke gavman King Herot kentar hɨrak keit Herodia, mɨte pe nɨkik kɨrak. Hɨrak kenerek kenterik ketike menmen ham enum hɨrak kɨrɨakem.
20 Te Herot pɨke kɨrɨak menmen enum. Hɨrak kewis Jon kekre wɨnak enuk.

Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar (Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

21 Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk wen au, Jon kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe epei au, Jisas kan te Jon kɨkɨrek ketikeri. Hɨrak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr.
22 *Nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik keke nepni kan keweikɨnhis kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik. God katɨp hɨm iuwe mekiuwe man matɨp mar im: "Ti Nɨkan kai yaaik. Hi han yaaik wɨsenuk heriuwit."

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas (Mt 1:1-17)

23 *Me wɨ Jisas kekrit kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak kepu tito mar 30. Mɨt miyapɨr han kitet Josep kine Jisas, te hɨrak au. God kerekek. Im em hɨram niuk me maamrer ne weiwɨk mɨrak:
Hilai nɨpaa kine Josep.
24 Matat kine Hilai.
Livai kine Matat.
Melkai kine Livai.
Janai kine Melkai.
Josep kine Janai.
25 Matataias kine Josep.
Emos kine Matataias.
Neam kine Emos.
Eslai kine Neam.
Nagai kine Eslai.
Meat kine Nagai.
26 Matataias kine Meat.
Semen kine Matataias.
Josek kine Semen.
Joda kine Josek.
27 *Joanan kine Joda.
Resa kine Joanan.
Serababel kine Resa.
Sialtiel kine Serababel.
Nerai kine Sialtiel.
28 Melkai kine Nerai.
Edai kine Melkai.
Kosam kine Edai.
Elmadam kine Kosam.
Ea kine Elmadam.
29 Josua kine Ea.
Jorim kine Josua.
Eliesa kine Josua.
Jorim kine Eliesa.
Matat kine Jorim.
Livai kine Matat.
30 Simion kine Livai.
Juda kine Simion.
Josep kine Juda.
Jonam kine Josep.
Elaiakim kine Jonam.
31 *Melia kine Elaiakim.
Mena kine Melia.
Matata kine Mena.
Netan kine Matata.
Devit kine Netan.
32 *Jesi kine Devit.
Obet kine Jesi.
Boas kine Obet.
Salmon kine Boas.
Nason kine Salmon.
33 *Aminadap kine Nason.
Admin kine Aminadap.
Anai kine Admin.
Hesron kine Anai.
Peres kine Hesron.
Juda kine Peres.
34 *Jekop kine Juda.
Aisak kine Jekop.
Ebraham kine Aisak.
Tera kine Ebraham.
Neho kine Tera.
35 Serak kine Neho.
Riyu kine Serak.
Pelek kine Riyu.
Iba kine Pelek.
Sila kine Iba.
36 *Kenan kine Sila.
Afaksat kine Kenan.
Sem kine Afaksat.

* **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42 * **3:27** 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * **3:31** 2Sml 5:14 * **3:32** 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22 * **3:33** Jen 29:35 * **3:34** Jen 21:3, 25:26 * **3:36** Jen 11:10-26

Noa kine Sem.
Lemek kine Noa.
Metusala kine Lemek.
37 Inok kine Metusala.
Jeret kine Inok.
Mahalalil kine Jerot.
Kenan kine Mahalalil.
38 *Inos kine Kenan.
Set kine Inos.
Adam kine Set.
God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

1 God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨkɨak Jisas han kɨrak te keneisesik hɨrak kɨnaaiwɨr mani Jodan. Hɨrak keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap newi.
2 *Hɨrak kepu en wɨ mar 40, Seten kari han kɨrak. Hɨrak ap kaam menmen mei kises wɨ kerek hɨrak kepu wit weinɨk ek au. Me wɨ yapɨrwe em, hɨrak nɨnpɨ maak.
3 Hɨrak nɨnpɨ maak kepu en wɨ mar 40, te Seten ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti etɨp nan ik ekweikɨn ekre bret."
4 *Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kaku werek te hɨrak ap kakɨm menmen metike tɨpar weinɨm keremem au.' "
5 Epei au Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) iuwe kau niu ein, waswas hɨrak keteiknɨwek tɨ kerer wit wit mɨt newiyen.
6 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi awetut wit im yapɨrwe metike menmen mɨr iuwe ti naanmamrewem te ti ehɨt niuk mit iuwe. Nɨpaa God kewetewem te hi han kai hi ewet mɨtɨk kerek hi hanhanek ewetɨwekem.
7 Ti ewen ninɨp hitehɨr ewenaunɨpi hi iuwe te hi ewetutem."
8 *Jisas pɨke ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp haiu mɨt emwenɨpi God kaiu, hɨrak iuwe kerek ek, haiu emises menmen mɨrak. Han en au."
9 Hɨrak ketpɨwek kar ek, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kewisɨk kentɨr wɨnak siup ke wɨnak iuwe ke God ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti ehɨtɨkɨr ehɨn eno tɨ eik.
10 *Ti ap hahi au antar hɨm me God mau tɨwei matɨp,
'God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨr maain his mamprut.
11 Hɨr nanɨnanit nanriuwe his mɨr te ti ap enkewɨn antar nan enamu hɨt mit ewenem mamniu nan taau.' "
12 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp: 'Yi mɨt ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe ki God te kakɨkepi au ekɨt!' "
13 *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hɨrak kisesim au, hɨrak kɨnaiwɨrek ere maain wɨ ham.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen mɨrak keit provins Galili
(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

14 God Hɨmɨn Yaaik kekre han kɨrak keneisesik kekepik te hɨrak pɨke ken provins Galili. Hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem men merer wit wit in.
15 Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kekre wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak natɨp hɨrak yaaik.

Mɨt neit wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas kɨpiun wit Nasaret kerek nɨpaa hɨrak kewik ere iuwe. Me wɨ Sabat hɨrak ken kekre wɨnak kɨr kerek hɨr nekine hɨm me Moses en, hɨrak ken kar nɨpaa hɨrak kɨrɨakem, hɨrak kekrit kekine hɨm me God.
17 Mɨtɨk kewetɨwek tɨwei nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak profet kewisɨm, hɨrak kenke tɨwei kɨnapɨn hɨm hɨram matɨp mar im:

* **3:38** Jen 4:25–5:32 * **4:2** Hi 4:15 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Mt 28:18 * **4:8** Diu 6:13-14 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diu 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13** Hi 2:18, 4:15 * **4:18** Ais 61:1-2, 58:6

18 *"Hɨmɨn Yaaik ke Mɨtɨk Iuwe God
kekre han kai kentar hɨrak
kehimɨtena hi ewepyapɨr hɨm
yaaim mamno mɨt enun nau
weinɨm. Hɨrak keriuweta hi
atɨp mɨt har ik: 'Menmen
meteneni te hi asiupeni.' Hi
akaap mɨt kerek nanamɨr toto
te hɨr enɨr ein ein. Mɨt hɨr han
enuk neriuwe menmen enum
te hi arekyor han kɨr yaaik
kakrihis me menmen im.
19 Hɨrak keriuweta te hi awepyapɨr
hɨm me tito im God kakrɨak
mɨt menmen yaaim kakɨkepi."
20 Hɨrak kekinaam epei au, hɨrak
keiyepet tɨwei, hɨrak pɨke kewet
mɨtɨk kerek naanmɨprewem hɨrak
pɨke kau yeno. Epei au, mɨt yapɨrwe
nekre wɨnak eik e hɨr nɨpɨrek.
21 Hɨr nɨpɨrek, hɨrak ketpor kar ik:
"Petepin hɨm mau tɨwei yi yemtau hi
ekinaam hɨram epei mamnen."
22 *Hɨr yapɨrwe netpɨwek nar ik:
"Hɨm im yaaim?" Te hɨr han kitet
hɨm yaaim hɨrak ketpim hɨr natɨpan
nar ik: "Hɨrak nɨkan ke Josep kerek
ek."
23 *Hɨrak ketpor kar ik: "Hi hertei
maain yi hanhan eiyɨtpo hɨm im
kerek nɨpaa mɨt netpim nar ik:
'Mɨtɨk ti ahɨkaap mɨt hɨr nɨnap te ti
ɨkaap hɨrekes. Menmen haiu mem-
tau ti epei hɨrɨakem meit wit Ka-
paneam ti erɨakem in meit wit kit
haiu mamɨrem.' "
24 *Hɨrak wen ketpor, "Hi hetpi
werek. Mɨt ne wit ke mɨtɨk profet hɨr
ap nemtau hɨm mɨrak nanisesim au.
25 *Hi hetp werek. Nɨpaa enum
eik miyapɨr yapɨrwe neit Isrel mɨkan
nɨr naa hɨr nepu weinɨm. Me wɨ
im Ilaija kitehi God keiyepet hawɨ
keit menep ere tito wikak wenke
hispɨnak kiutɨp (6) te menmen ap
mewo mau ni au.
26 *God ap keriuwet Ilaija ken
kɨkaap miyapɨr ne Isrel kerek mɨkan
nɨr naa ek au. Hɨrak keriuwetek ken
kɨkaap mɨte kerepep kerek mɨtɨk
kɨre kaa ek, hɨre weit wit Sarefat ke
wit iuwe Saidon. Hɨre ap pe weiwɨk
me Isrel au.
27 *Nɨpaa enum eik me wɨ mɨtɨk
profet hak niuk mɨrak Ilaisa kau tɨ,
mɨt yapɨrwe ne Isrel lepro mewi, te
hɨrak ap kekepi hɨr nɨre yaain au.
Hɨrak kɨkaap mɨtɨk Neman ke wit
Siria kerekek, ap ke weiwɨk me Isrel.
Yi yɨre mɨt nɨpaa nepu en, neweikɨn
sip newet mɨtɨk kɨr Ilaija. In ek yi
yeweikɨn sip yeweto, te hi anaiwɨri."
28 Mɨt yapɨrwe hɨr neit wɨnak eik
e nemtau hɨm im hɨr han enuk ner-
iuwerek wɨsenuk nentar hɨr nertei
hɨrak keneri keriuwe hɨm im.
29 Hɨr nekrit neiyɨk nen nepɨrek
kenpɨn me wit. Hɨr neriyaak neiyɨk
nen mɨniu kerek wit kɨr kɨwaairi, te
hɨr nanwɨrek kakɨnkewɨn kaki.
30 Au, God kenipi han kɨr toenuk
te hɨrak keke tɨ kewepi nɨmɨn ken
kɨnaiwɨri ken.

Jisas kepɨr herwe enuk kekre han ke mɨtɨk
(Mk 1:21-28)

31 *Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret
ken, hɨrak kekiuwe ken kiun Kepe-
neam, wit hak ke provins Galili. Me
wɨ Sabat hɨrak katɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God,
32 *Te hɨr han kekrit han yaaik
neriuwe hɨm hɨrak ketporem nentar
hɨrak ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God
keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak
iuwe.
33 *Mɨtɨk hak kau wɨnak kerek
mɨt nererik nemtau hɨm me Moses
mɨt nekinaam, herwe enuk ke Seten
kekrerek. Te hɨrak kɨnap katɨp hɨm
iuwe kar ik:
34 *"Ti henmak te ti han herekyei
enum Jisas ke Nasaret? Ti han awep
eraiwaank mamɨt. Haiu mertei ti
keimɨn. Ti Mɨtɨk Iuwe God ke-
himɨtenit enen akaap mɨt."
35 Jisas kenerek katɨp, "Ti ekintɨp
enke enopɨn ekeipnɨwek." Herwe
enuk kewɨr mɨtɨk kerekek kan
kɨwaai tɨ kekre nɨmɨn ne mɨt

* **4:22** Lu 3:23; Jo 6:42 * **4:23** Mt 4:13; Jo 2:12 * **4:24** Jo 4:44 * **4:25** 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17
* **4:26** 1Kin 17:8-16 * **4:27** 2Kin 5:1-14 * **4:31** Mt 4:13; Lu 4:23 * **4:32** Mt 7:28-29; Jo 7:46
* **4:33** Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28 * **4:34** Jo 6:69

yapɨrwe. Hɨrak ketpɨwek kar ik,
te hɨrak herwe enuk kɨnaiwɨrek, te
hɨrak ap kewaankek au.
36 Mɨt yapɨrwe nɨrek hɨr han
kekrit natɨpan nar ik: “Hɨm im
mekam? Hɨrak ketpor keriuwe
hɨm mɨrak hɨram iuwe te herwe
mekrerek hɨram mɨnapen mɨrɨr
mekeipnɨwek.”
37 Te hɨm me menmen Jisas
kɨrɨakem men mɨt nerer wit wit
nɨrapɨt Kapaneam.

Jisas kɨkaap Pita maam pɨrak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

38 Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk tɨpir
kekrerek, hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr
wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine
hɨm me Moses mekrerem, hɨrak
kɨnɨk ken wɨnak ke Saimon. Saimon
maam pɨrak (miye pe mɨte pɨrak)
hɨre wɨnap wɨsenum yɨnk sisi te
hɨr nen netpɨwek netɨwekhis kan
kakɨrep.
39 Hɨrak ken kerp menep yeno
mɨre kerek mɨte hɨre wɨnap
wɨwaaiyem em, hɨrak katɨp men-
men enum, te hɨram menke
mekeipnɨwe. Wasenum hɨre wekrit
te hɨre wewetɨr menmen wekepi.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

40 In ek wepni kewen ken te
mɨt pɨke nepno ein ein nentar wɨ
Sabat hɨram epei au, te hɨr neimɨn
nɨr yinan nɨnap neriuwe menmen
enum enum hɨr netorhis neri nan,
hɨrak Jisas kewis his mentar hɨr
mɨt miyapɨr yapɨrwe kekepi hɨr nɨre
yaain.
41 *Herwe enum hɨram menke
mekeipɨn mɨt han menepɨp mar ik:
“Ti Nɨkan ke God kerekek.” Au,
hɨrak keneri ketpor te hɨr ap pɨke
nekrit natɨp nentar hɨr nertei hɨrak
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek
kaknen kakɨkaap mɨt.

Jisas ken kɨrɨak menmen keit wit
yapɨrwe
(Mk 1:35-39)

42 Maain teip hekrit, Jisas
kɨnaaiwɨr wit ik ken wit weinɨk
katɨp God menmen. Hɨrak ken wit
weinɨk kitehi God menmen, mɨt
nɨnetnɨwek ere hɨr nɨnapɨnek, hɨr
newenek natɨp te hɨrak ektikeri enu
enɨt.
43 *Au, hɨrak ketpor, “Hi are ano
herer wit wit awepyapɨr hɨm mei
yaaim me mɨt enwis God naan-
mamror. God keriuweta te hi
awepyapɨrem.”
44 *Te hɨrak ken kɨnaiwɨri
kewepyapɨr hɨm me God kekre
wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine
hɨm me Moses nerer wit wit neit
provins Judia.

5

Pita kises hɨm Jisas ketpim te
hɨrak keit saauk yapɨrwe
(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

1 *Wɨ ham mɨt miyapɨr yapɨrwe
nises Jisas neriuwetan nerp menep
nanɨmtau hɨm me God hɨrak
kakɨtporem kerp wan ke Genesaret.
2 Hɨrak wen katɨp hɨm, hɨrak kɨr
sip wiketerem mɨwaai tenhaan. Mɨt
kerek newɨr hepin nankin saauk, hɨr
nɨnaaiwɨr sip nen nekemyet hepin
mɨr.
3 Hɨrak ken kau kekre sip me
Saimon. Hɨrak kenɨne Saimon
kitɨwekhi hɨrak kakriuwet sip
mamno tɨpar kike. Te hɨrak kau
kekre sip wen ketpor menmen
mɨrak.
4 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp
Saimon kar ik: “Ti ehu sip eno
wan kerek kesikekre, ti etike mɨt
nekepi yi eiwɨr hepin emɨkiuwe wan
kerekek te yi eiyɨt saauk.”
5 Saimon ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe, haiu mewɨr hepin me wɨtaan
ere wanewik te haiu ap mari saauk
mei au. Ti hetpo te hi ewɨrem emno
nɨmɨn ein.”
6 Hɨrak ketpor, hɨr newɨrem men
nɨmɨn ein epei au, hɨr nari saauk
yapɨrwe ere hepin mamwep,

* **4:41** Mt 8:29; Mk 3:11-12 * **4:43** Lu 8:1 * **4:44** Mt 4:23 * **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1 * **5:4** Jo 21:3-8

7 te hɨr nenɨne nɨr yinan neit sip
ham nanɨnen nankepi. Hɨr nan
nekepi neriyaam newisɨm mekre sip
ere mau hɨm te sip wik menep te
mamnatɨn mamɨkre wan.
8 Saimon Pita kɨr menmen im epei
au, hɨrak kewen ninɨp kerp ninaan
me Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti Mɨtɨk
Iuwe enaiwɨra. Hi mɨtɨk enuk ap
hises hɨm me God werek au."
9 Hɨrak ketike mɨt kerek netikerek
hɨr han kekrit nentar saauk yapɨrwe
hɨr netɨwem.
10 *Saimon Pita ketike wariyakɨt
tɨrak Jems ketike Jon nɨkerek te
mɨtɨk Sebedi hɨrakɨt tetikerek han
kekrit. Jisas katɨp Saimon, "Ti ap
enaain au. In ere maain ti eri mɨt
enɨnen enisɨsa."
11 *Jisas ketpɨwekɨt epei au, hɨr mɨt
han nekepikɨt nari sip neiyɨm nen
tenhaan, hɨrakɨt tɨnaiwɨrem tisesik.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

12 Wɨ ham Jisas keit wit hak kerek
mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak keitai
en. Hɨrak kɨr Jisas hɨrak kan kenke
kɨwaai tɨ kitehi Jisas kar ik: "Ti han
kit ti erekyo te hi yaaik."
13 Jisas kewis his menterik
katɨp kar ik: "Hi hanhan ti are
yaaik." Wasenum lepro epei menke
mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
14 *Jisas ketpɨwek hɨm manp kar
ik: "Ti ap atɨp mɨt menmen im au
emɨt. Ti eno eteikɨn pris yɨnk kit,
ti ewetɨwek menmen hɨrak kakwet
God em mamɨr ke hɨm me Moses
mekre tɨwei metpim. Menmen im
mamteikɨn mɨt ti yaaik."
15 Hɨrak katɨp mɨt hɨr ap nan-
wepyapɨr menmen hɨrak kereky-
orem, te menmen hɨrak kɨrɨakem,
mɨt nerer wit wit nemtewem te hɨr
yapɨrwe nan nanɨmtau hɨm mɨrak o
hɨr nan te hɨrak kakɨkepi te hɨr yaain
manpenun enu.
16 *Wɨ yapɨrwe hɨrak kɨpnaaiwɨr
mɨt hɨrak ken wit weinɨm mɨt ap
newi, hɨrak prea kitehi God men-
men.

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

17 Wɨ ham, hɨrak kewepyapɨr mɨt
menmen, mɨt han ne Farisi kerek
ninɨn nises hɨm me Moses, hɨr
netike mɨt han ne Skraip kerek newis
menmen me hɨm me Moses mau
tɨwei natɨp mɨt em, hɨr nau en.
Hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, han
nɨnaaiwɨr wit yapɨrwe me provins
Galili ketike provins Judia, hɨr nan
nanɨmtau hɨm mɨrak. Menmen
iuwe me Mɨtɨk Iuwe God metik-
erek mekepik te hɨrak kakɨkaap mɨt
nɨnap o his hɨt enum te hɨr nanre
yaain.
18 Mɨt han nan nɨnan mɨtɨk hak his
hɨt tupe mekiuwerem epei maa meit,
hɨr nɨnanek kekre kɨnaan kɨwaai
yeno neiyɨk nan. Hɨr neiyɨk nanoke
nein te hɨr nanɨno nɨmɨn nanwisɨk
kɨwaai hɨt me Jisas.
19 Hɨr nɨnatɨn au nentar mɨt
yapɨrwe nerp neiyepet ya weipɨr
ke wɨnak te hɨr nɨniu wɨnak siup
nen niu ein, hɨr nenke toni kɨwapɨn
wɨnak siup, hɨr nesiuwe mɨtɨk
neriuwe waai kau yeno ken kɨwaai
tɨ kekreri nɨmɨn ke mɨt netike Jisas.
20 *Jisas hɨrak kertei hɨr han
kitet hɨrak kakɨkaap mɨtɨk ik, hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Hi esak menmen
enum ti hɨrɨakem hɨram mamno."
21 *Mɨt ne Skraip netike mɨt ne
Farisi hɨr nitehiyan natɨpan nar
ik: "Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn te hɨrak
katɨp enum, hɨrak kekrehɨr ke God?
Keimɨn kakɨsak menmen enum
haiu mɨt mɨrɨakem? Mɨt au, God
kerekek."
22 Jisas kertei hɨr natɨpan menmen
te hɨrak ketpor, "Yi yenmak yi han
kitet menmen mekre han ki mar em?
23 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai yeno kar ik:
'Hi esak menmen enum ti hɨrɨakem
mamno,' te yi yepɨtari hi atɨp werek
o au. Te hi etpɨwek: 'Ti hekrit etenen
yeno eiyɨm eno,' te yi eiyɨrtei hi atɨp

* **5:10** Mt 13:47 * **5:11** Mt 19:27 * **5:14** Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * **5:16** Mk 1:35 * **5:20** Lu 7:48 * **5:21** Lu 7:49; Ais 43:25

werek te hɨrak kakɨkrit kakno. Au en, hɨrak wen kakwaai yeno.

24 *Hi hemipɨn ap hesak menmen enum mɨrak au, hi ap te akaap mɨtɨk ik kakre yaaik taau. Hi tewen atɨp mɨtɨk ik har ik: 'Ti ekrit eno,' te yi yayɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik te hi herp tɨ, hi esak menmen enum mɨt nɨrɨakem mamno." Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk enuk his hɨt tupe mekiuwerem epei maa meit, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit etenen yeno mit eiyɨm eno nit ein."

25 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk enuk kekrit waswas te hɨr mɨt yapɨrwe nɨpɨrek hɨrak keit yeno kerek nɨpaa kɨwaaiyem, hɨrak keiyɨm ken nɨrak ein kewenɨpi niuk me God.

26 Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit newenɨpi niuk me God nenterik, hɨr natɨp nar ik: "Petepin haiu mɨr menmen nɨpaa mɨt ap nɨrem mar im au."

Jisas kenɨne Livai hɨrak kakisesik (Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

27 Hɨrak kɨkaap mɨtɨk epei au, maain hɨrak ketpaan ken witeik ken kɨr mɨtɨk kerek keit pewek me takis me mɨt hɨrak kewet gavman em. Niuk me mɨtɨk ik hɨrak Livai. Hɨrak kau wɨnak kerek kari pewek me mɨt keitaak. Jisas ketpɨwek, "Ti ehisɨsa enen."

28 Mɨtɨk Livai kerek kari pewek me mɨt hɨrak kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yapɨrwe kekrit kises Jisas.

29 Maain Livai kɨam Jisas menmen iuwe keit wɨnak kɨrak. Hɨrak kari mɨt han enun ne mɨt kerek nari pewek me mɨt newet gavman em, hɨr netike mɨt han hɨr nererik nau nekre wɨnak kɨrak naam menmen netikeret.

30 *Mɨt ne Farisi netike mɨt Skraip kerek nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nises menmen me Farisi, hɨr nan natɨp nene mɨt disaipel kerek nises Jisas. Hɨr natɨp nar ik: "Yenmak te yi yetike mɨt enun nari pewek me mɨt, hɨr netike mɨt han nɨrɨak enum, yi yetikeri yaam menmen metike tɨpar? Menmen im au enum emɨt!"

31 Jisas kewenhi ketpor kar ik: "Neimɨn kerek yaain hɨr ap nari mɨtɨk dokta kakɨkepi au. Neimɨn kerek nɨnap hɨr keriyen nari mɨtɨk dokta kakɨkepi.

32 Hi ap han enɨne mɨt kerek han kitet hɨr nɨre yaain te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum au. Hi han enɨne mɨt kerek nertei hɨr enun nɨrɨak enum keriyen."

Jisas katɨp mɨt hɨm yaaim mamɨkrehɨr me hɨm nɨpaa mɨt nisesim (Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

33 Hɨr wen nitɨwekhi nar ik: "Mɨt disaipel ne mɨtɨk Jon ap naam menmen me wɨ yapɨrwe te hɨr nitehi God menmen. Mɨt nises hɨm me Farisi hɨr netikeri ap naam menmen au. Te mɨt nit hekrit hekrit hɨr naam menmen. Hɨr nenmak?"

34 *Jisas kewenhi ketpor, "Mɨt nau netike mɨtɨk ketike mɨte epei neitan te hɨr ap naam menmen a? Taauye! Hɨr nanɨm ye!

35 Te maain wɨ mamnen mɨt han nantɨwek his kaknaaiwɨr mɨt nɨrak yinan. Me wɨ im mɨt nɨrak nɨneinɨwek menmen ap te nanɨm au. Hɨr han tewenɨnek."

36 Jisas ketpor hɨm tok piska mar im. Hɨrak katɨp, "Mɨtɨk hak ap kakwep laplap mɨrak yaaim kekerwewim mamu enum tokim au. Keimɨn kakrɨak menmen im, hɨrak kakɨwaank mɨrak yaaim em. Te laplap yaaim kerek epei kewepim kekerwewim mau tokim em ap te mamɨram au mentar ti ekemyet, hɨram mamweikɨnhis mamre kike.

37 Mɨtɨk keiyak ap te kakwen tɨpar wain wen petep mamɨkre yɨnk me meme epei enum tokim au. Hɨrak kakrɨakem te maain tɨwerpek me wain mamniu mamwep yɨnk me meme enum tokim te hɨram mamwen, tɨpar mamno tɨ.

* **5:24** Jo 5:8 * **5:30** Lu 15:1-2 * **5:34** Jo 3:29

38 Au, wain tɨpar wen yaaim
emwenem emɨkre yɨnk me meme
wen yaaim weiwei. Tokim au emɨt!
39 Mɨtɨk keiyak kaam wain enum
tokim hɨrak katɨp hɨram yaaim.
Hɨrak kɨnapen tɨpar wain wen pe-
tep. Hɨrak kaktɨp enum tokim em
hɨram minɨn."

6

Mɨt ne Farisi nene Jisas nentar mɨt nɨrak ap nises menmen me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken keremir
ni ham wit nɨkim mewim ketike mɨt
nɨrak hiswiyen wik (12). Me wɨ
Sabat, mɨt nɨrɨak menmen au, hɨr
nau weinɨm. Mɨt disaipel nɨrak neit
nɨkim me wit (hɨram mɨre rais), hɨr
nehis newenem nekinenim naam.
2 *Te mɨt han ne Farisi hɨr natɨp
neneri nar ik: "Yenmak te yi yɨrɨak
menmen kerek hɨm me Moses meri-
uwesɨsem te yi ap eirɨakem me wɨ
Sabat a?"
3 *Jisas keweni ketpor, "Yi epei
yekine menmen nɨpaa maam nɨpu
kaiu Devit ketike mɨt nɨrak hɨr
nɨrɨakem me wɨ kerek hɨr nɨnpɨ
maan. Te yi ap han kitetim
yerteiyem werek werek au a?
4 *Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak ke God
kerek mɨt newenɨpi God neit nɨmɨn
en. Mɨtɨk iuwe pris kewetɨwekem
kekin bret kerek newisɨm ne-
himɨtanem me God, hɨrak kaam
kewet mɨt kerek netikerek kewtɨr
meiyam hɨr naam. Hɨm me Moses
matɨp mɨt pris keriyen nanɨm bret
im e. Mɨt han au. Mɨtɨk hetpris
kewis maam nɨpu kaiu Devit kɨrɨak
menmen im ap kenerek au, te yi
yenmak yena yatɨp hi hɨrɨak enum
a?"
5 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi yaaik te hi atɨp mɨt menmen hɨr
enrɨakem me wɨ Sabat. Hi hinɨn
menmen maamrer netpim te yi eiyis-
esim me wɨ Sabat.

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enuk hɨrak kɨre yaaik
(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

6 Me wɨ Sabat ham, Jisas ken kekre
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm
me God. Mɨtɨk hak kau en, hɨrak
his yaaim mɨrak enum meweikɨn,
hemik weinɨk.
7 *Mɨt han ne Skraip newepyapɨr
hɨm me Moses netike mɨt han ne
Farisi naanmɨpre Jisas te hɨr nanɨrek
kakrɨak menmen kakɨkaap mɨtɨk ik
his enum kakɨ wɨ Sabat kerek hɨr
neriuwesɨsem, te hɨr nantɨp nansi-
uwek hɨm nankɨp kaki.
8 *Hɨrak kertei han kɨr, hɨrak katɨp
mɨtɨk kerek his mɨrak meweikɨn
ketpɨwek kar ik: "Enen ehɨrp in."
Hɨrak kekrit kan kerp in.
9 Jisas ketpor kitorhi, "Hɨm me
Moses matɨp haiu mamrɨak yaaim
o enum mamɨ wɨ Sabat? Haiu
mamrɨak mɨtɨk kɨnap kaku o kaki
me wɨ Sabat a?"
10 Hɨrak naanmenteri mɨt
yapɨrwe. Hɨrak naanmenteri, hɨrak
katɨp mɨtɨk ik kar ik: "Ti esiuwe his
mit." Hɨrak kɨrɨakem te his mɨrak
mɨre yaaim mɨpɨram.
11 Jisas kekepik, te mɨt hɨr neper-
per nine han enuk wɨsenum natɨpan
nime nɨpɨnek menmen hɨr nanrɨak
Jisas em enum.

Jisas kehimɨtan mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

12 Me wɨ im, Jisas kɨniu ken
mɨniu (o neiyɨp) kitehi God men-
men. Wɨtaan ere wanewik hɨrak
kitɨwekhi menmen.
13 *Wanewik, hɨrak ken kenɨne
mɨt yapɨrwe kerek nises hɨm mɨrak,
hɨrak kehimɨtan mɨt hiswiyen wik
(12) hɨrak kewepor niuk mɨr ke-
newor kare "Aposel" nɨrak, maain
hɨr enrɨak menmen mɨrak.
14 Hɨrak kehimɨtan Saimon kerek
hɨrak kewis niuk mɨrak ham Pita.
Hɨrak ketike nɨkik kɨrak Endru.

* **6:1** Diu 23:25 * **6:2** Jo 5:10 * **6:3** 1Sml 21:1-6 * **6:4** Lev 24:5-9 * **6:7** Lu 13:14, 14:1 * **6:8** Lu 5:22, 9:47 * **6:13** Jo 6:70

Hɨrak kehimɨtan Jems, Jon, Filip, Batolomyu,
15 Matyu, Tomas, Jems hɨrak nɨkan
ke mɨtɨk Alfias, Saimon kerek niuk
mɨrak ham Selot, hɨr netike
16 Judas, nɨkan ke mɨtɨk hak Jems,
hɨrak ketike Judas Iskeriot kerek
maain kakwepyapɨr Jisas te mɨt
enun nepan nɨrak neiyɨk nen nakɨp.

Jisas kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap
(Mt 4:23-25)

17 Epei au, Jisas ketike mɨt nɨrak
nekiuwe mɨniu (o neiyɨp), hɨr nen
wit kɨpɨrak netike mɨt yapɨrwe nises
hɨm mɨrak. Hɨr netike mɨt yapɨrwe
nerer wit wit me provins Judia
netike mɨt ne Jerusalem netike mɨt
ne wan menep wit iuwe Taia ketike
Saidon,
18 hɨr nan nanɨmtau hɨm me Jisas,
hɨr nan te hɨrak kakɨkepi. Mɨt han
kerek hɨram herwe mekreri hɨr nan,
te Jisas hɨrak kekepi kepɨrem.
19 Mɨt yapɨrwe hanhan nanwis his
mamwik nanɨntar menmen mɨrak
iuwe meit nɨmɨn mamno mamkaap
mɨt te hɨr nanɨre yaain.

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr han yaaik, hɨm me mɨt hɨr han enuk
(Mt 5:1-12)

20 Jisas kerenaan kɨr mɨt nɨrak nis-
esik hɨrak ketpor kar ik:
"Yi mɨt enun menmen auri. Yi han
yaaik eiyu eiyɨntar God naanmamri.
21 *"Yi mɨt miyapɨr kerek hanhan
eiyises hɨm me God Iuwe, yi han
yaaik eiyu eiyɨntar maain yi eiyis-
esik werek eiyu werek eiyɨr ke mɨt
kerek hɨr nɨnpi maan hɨr naam men-
men ere tu iuwe.
22 *"Yi han yaaik eiyu te hɨr
mɨt han enuk neriuweri hɨr
nanɨmtaantɨwo hɨr neweikɨn sip
newetiyem hɨr netpi nisesi nentar yi
yisɨsa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe.
23 Nɨpaa enum eik maamrer nɨr
nɨrɨak mɨt profet enum te God kak-
wetɨr menmen yaaim iuwe kakɨt wit
kɨrak. Maain mɨt nanrekyi enum
nanɨr ke nɨpaa maamrer nɨr nɨrɨak
profet em. Maain wɨ menmen enum
im mamnen, yi einakɨn tokim han
yaaik eiyu eiyɨntar maain God kak-
weti menmen yaaim mɨrak kakɨt wit
kɨrak.
24 *"Yi mɨt in ek yi yetenen men-
men yapɨrwe te maain yi han enuk
eiyu eiyɨntar yi ap yayɨt menmen
yaaim meit wit ke God au.
25 "Yi mɨt in ek yi tu iuwe han enuk
eiyu eiyɨntar maain yi nɨnpɨ mami-
wei. Yi mɨt in ek yenwesɨs, maain
yi han enuk eiyu eiyɨntar maain yi
yaikɨt.
26 "Newaai meruri mɨt netpi yi
yaain yi naanmamre hɨras eiyɨntar
menmen im ap meteikɨn yi yatɨp
yaaim au. Nɨpaa maamrer ne mɨt
in enun hɨr natɨp mɨt profet enun
nemipɨn hɨr yaain. Te hɨr yaain au.
Hɨr enun ye!

Yi hanhan mɨt enun nepan
(Mt 5:38-48)

27 *"Yi mɨt kerek yemtau hɨm mai
hi hetpi har ik: 'Yi hanhan mɨt
nepan, yi yairɨak yaaim me mɨt hɨr
han enuk neriuwi.
28 *Mɨt kerek newen henye netpi
enum te yi yetpor hɨm yaaim. Hɨr
mɨt kerek nerekyi enum, yi eiyitehi
God ekrekyor yaaim.
29 Mɨtɨk kerek kakitep kaknemtɨnut
nɨkɨp, ti ewisɨk pɨke ekitep ekno
nɨkɨp pɨnam. Mɨtɨk hak kaknen
kakri saket kit, ti ap etenen siot au.
Ti ewisɨk hɨrak ektɨwek ektikerek.
30 Neimɨn nitihi menmen yi ei-
wetɨrem, te yi ap pɨke yetpor hɨr
enwetiyem au emɨt!
31 *Yi eiyinɨn eirɨak mɨt men-
men yi hanhan maain te mɨt nan-
rekyiyem.
32 "Yi hanhan mɨt keriyen kerek
hɨr hanhani, yi han kitet God kaktɨp
yi yaain? Taau. Hɨram menmen
weinɨm. Mɨt enun nises God au, hɨr
nɨrɨak menmen mar im.

* **6:21** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22** Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * **6:24** Je 5:1 * **6:27** Pro 25:21; Ro 12:20 * **6:28** Ro 12:14 * **6:31** Mt 7:12

33 Yi eirɨak yaaim mɨt keriyen
kerek nerekyi yaaim, yi han kitet
menmen im hɨram iuwe te God
kaktɨp yi yaain? Taau. Hɨram men-
men weinɨm. Mɨt enun nises God au
hɨr nɨrɨak menmen mar im.
34 Yi eiwet mɨt menmen kerek yi
han kitet maain hɨr pɨke enwetiyem,
yi han kitet menmen im hɨram iuwe
te God kaktɨp yi yaain a? Taau!
Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun
newet mɨt han menmen te hɨr pɨke
nantɨwem.
35 *Yi hanhan mɨt nepan eirekyor
yaaim, eiwetɨr menmen te ti ap han
kitet pɨke eiyɨt menmen au emɨt! Yi
eirɨak menmen im te God kakweti
menmen yaaim. Yi yeteikɨn mɨt yi
yaire nɨkerek ne God yentar God
kɨrɨak yaaim kɨkaap mɨt enun nises
han kɨr hanhan hɨras, hɨr netike mɨt
yaain.
36 Yi eikaap mɨt eirekyor yaaim
eire Haai ki God kɨrɨakem.

Yi ap skelim mɨt han eitɨp yi yaain te hɨr mɨt enun au emɨt (Mt 7:1-5)

37 *"Yi ap skelim mɨt me menmen
hɨr nɨrɨakem te God ap skelim yi
mɨt me menmen yi yɨrɨakem taau.
Menmen enum mɨt nerekyiyem, yi
eitɨp hɨram menmen weinɨm. Te
God han yaaik keriuwi kakɨsak men-
men enum mi mamno.
38 *Yi eiwet mɨt menmen te God
kakweti menmen ere mau hɨm te
mamɨhɨnhɨn. Mamɨrkeim yi eiwet
mɨt menmen, hɨram mamɨr ke God
maain kakwetiyem."

39 *Jisas ketpor hɨm tok piksa im
e. Hɨrak katɨp, "Mɨtɨk nanamɨr
toto ap te kakteikɨn mɨtɨk hak
kerek nanamɨr toto tatriyakɨt tatitet
yayiwe. Hɨrak kakrɨak menmen mar
im te hɨrakɨt tatɨnkewɨn tatɨkre wi.
40 *Nɨkan sumatin kau skul ap
kakɨrtei menmen kakinɨn mɨtɨk tisa
kɨrak. Te maain hɨrak kakɨrtei men-
men epei werek te hɨrak kakre tisa
kɨrak kerek ek.

41-42 Ti henmak te ti hɨpɨr menmen
mɨre yenkis yehes mekre nanamɨr
ke kit yinak te ti ap hertei nu mɨre
heneik mau mekre nanamɨr kit a?
Ti ehinɨn eweikɨn sip ewet men-
men enum te maain ti yaaik te ti
atɨp kit yinak menmen enum hɨrak
kɨrɨakem.

Nu enum ap mine nɨkim yaaim au (Mt 7:17-20, 12:33-35)

43 "Nu yaaim ap mine nɨkim enum
au, nu enum ap te mine nɨkim yaaim
au.
44 Mɨt nɨr nɨkim me nu ham, hɨr
nertei hɨram tuwaan o hɨnaan. Mɨt
ap nenep tapɨr mau nu miyak herpe
au. Hɨr ap newen hɨnaan nɨkim
mari mau sɨrpɨt au.
45 Mɨt hɨr nar nu im. Mɨtɨk yaaik
kɨrɨak menmen yaaim kentar men-
men yaaim mau han kɨrak. Hɨm
me mɨt mewepyapɨr menmen mekre
han kɨr.

Hɨm me mɨt nime wɨnak (Mt 7:24-27)

46 *"Yi yenmak yi yatɨp hi Mɨtɨk
Iuwe te yi ap yises hɨm mai au a?
47-48 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau
hɨm mai kakisesim, hɨrak kakre
mɨtɨk kime wɨnak. Mɨtɨk ik kekin hei
kime wɨnak kentar nan keit mɨniu (o
neiyɨp). Maain mani kakniu kaknep
wɨnak te ap keket wɨnak au kentar
mɨtɨk kimaak yaaik kime wɨnak ken-
tar nan keit mɨniu (o neiyɨp).
49 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau
hɨm mai kakisesim au, hɨrak kakre
mɨtɨk kime wɨnak kekin hei kau
tenhaan menep mani. Hɨrak ki-
maak kau tenhaan, maain mani
kakniu kaknep wɨnak kakwenek,
hɨrak keiyɨk kakno kakɨwaankek."

7

Jisas kɨkaap mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe ke ami (Mt 8:5-13)

1 Jisas katɨp menmen im epei au,
hɨrak ken wit Kapaneam.

* **6:35** Lev 25:35-36 * **6:37** Mt 6:14 * **6:38** Mk 4:24 * **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25
* **6:46** Mal 1:6; Mt 7:21

2 Hɨrak ken wit Kapaneam, mɨtɨk
iuwe ke ami ke wit Rom kepu Ka-
paneam, hɨrak han tewenɨn mɨtɨk
kerek kɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak
kɨnap menep te kaki.
3 Me wɨ im hɨrak kemtau Jisas
kɨkaap mɨt, hɨrak keriuwet mɨt
iuwe ne Juda nau wit eik te hɨr
nanitɨwekhi kaknen kakɨkaap mɨtɨk
ik.
4 Hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi hɨm
iuwe netpɨwek, "Mɨtɨk ik hɨrak yaaik
te ti enen ekepik.
5 Hɨrak han tewenɨn haiu mɨt ne
Isrel hɨrak kime wɨnak kaiu kerek
haiu mau mererik mekine hɨm me
Moses."
6 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketik-
eri nen. Hɨr menep te hɨr nɨpɨun
wɨnak kɨrak eik, mɨtɨk iuwe ke ami
keriuwet nɨrak yinan newenyipɨri
netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ti ap enen au
emɨt! Hi ap yaaik te ti enen enɨk
wɨnak kai au. Ti Mɨtɨk Iuwe hi au
weinɨk.
7 Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen
erit au. Hi hertei ti atɨp hɨm kere-
mem te mɨtɨk kai pɨke kaku werek
kentar
8 hi har ke ti. Hi ehises hɨm
me mɨt naiu ne ami ninɨna. Hi
hinɨn naanmɨpre mɨt ne ami han.
Hi atɨp mɨtɨk ik, 'Ti eno,' te hɨrak
kakno. Hi atɨp mɨtɨk eik, 'Ti enen,'
te hɨrak kaknen. Hi hatɨp mɨtɨk
kerek kɨrɨak menmen mai, 'Ti erɨak
menmen im,' te hɨrak kakrɨakem.
Ti atɨp enen menmen enum mekre
yɨnk ke mɨtɨk kai te hɨram emɨnke
emrɨr emkepnɨwek."
9 Jisas kemtewek katɨp karik, hɨrak
han kekrit han yaaik, hɨrak keweikɨn
katɨp kar ik: "Hi etpi hi ap hertei
mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne weiwɨk me
Isrel hɨrak han kitet hɨm me God kar
ke mɨtɨk ik kisesim au."
10 Jisas katɨp epei au, hɨrak keri-
uwet mɨt kerek mɨtɨk iuwe ke ami
keriuweti nan nɨrek, te hɨr pɨke
nen wɨnak kɨrak, hɨr nɨr mɨtɨk
kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak pɨke
kɨre yaaik.

Jisas kɨkɨak mɨtɨk pipɨak kaa keit wit Nen

11 Maain wɨ ham Jisas ken wit niuk
mɨrak Nen. Mɨt nɨrak nises hɨm
mɨrak netike mɨt han yapɨrwe nen
netikerek.
12 Hɨrak ken kiun ya weipɨr ke
nɨwa ke wit eik epei au, hɨrak kɨr
mɨt nɨnan herwe kentar kɨnaan nan-
wisɨk kakɨkre hei. Herwe kaa, hɨrak
nɨkan ke mɨte kerek nɨpaa mɨtɨk kɨre
kaa. Mɨt yapɨrwe ne wit nɨkɨtek nen.
13 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kɨr miye
pɨrak wɨkɨtek, hɨrak han tewenɨnep
ketpɨwe kar ik: "Ti ap ekɨtek au
emɨt! Ekintɨp!"
14 *Hɨrak kan kewis his mentar
yeno te hɨr mɨt nɨnanek neiyɨk nerp
neit. Te hɨrak katɨp mɨtɨk pipɨak kar
ik: "Hi hetput ti ekrit."
15 *Hɨrak katɨp epei au, herwe
kerek kaa hɨrak kekrit kau, hɨrak
katɨp. Te Jisas keriuwetek pɨke
ketike miye pɨrak nen.
16 *Hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me
God natɨp nar ik: "Mɨtɨk profet iuwe
epei kan kau nɨmɨn ke haiu mɨt. God
epei kan kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr
nɨrak."
17 Mɨt newepyapɨr menmen Jisas
kɨrɨakem men merer wit wit me
provins Judia ketike wit menep.

Jon keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tɨr Jisas
(Mt 11:2-19)

18 Mɨt disaipel ne Jon netpɨwek
menmen yapɨrwe Jisas kɨrɨakem. Te
hɨrak kari mɨtɨkɨt wik tɨrak,
19 *keriuwetet ten Mɨtɨk Iuwe
Jisas te titɨwekhi, "Ti Mɨtɨk Iuwe
kerek God katɨp kaknen ek o haiu
mamɨmerɨr mɨtɨk keiyak?"
20 Mɨtɨkɨt te Jon epei ten tɨr Jisas
hɨrakɨt titɨwekhi tarik: "Jon kerek
kɨkɨr mɨt keriuwetawɨr te hawɨr
wituthi, 'Ti Mɨtɨk Iuwe Krais kerek
God keriuwetit o haiu mamɨmerɨr
keiyak maain kaknen?' "
21 Me wɨ im Jisas kɨkaap mɨt hɨr
nɨnaap hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap

* **7:13** Lu 8:52 * **7:14** Lu 8:54 * **7:15** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * **7:16** Lu 1:68, 19:44 * **7:19** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8

mɨt han kepɨr herwe mekre han kɨr
hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap mɨt
nanamɨr toto te hɨr nɨr ein ein.
22 *Hɨrak kewen Jon mɨtɨkɨt tɨrak
ketpɨwekɨt, “Yi pɨke eino eitɨp Jon
menmen yi yɨrem, menmen yi
yemtewem. Mɨt nanamɨr toto hi
ekepi te hɨr nɨr ein ein. Mɨt kerek
perku enum hɨr neke tɨ nen werek
werek. Mɨt lepro mewi, yɨnk kɨr
kɨre yaaik. Mɨt nɨkɨp toto enum
hɨr nemtau. Mɨt epei naa hi hɨkɨan
nekrit nepu. Hi atɨp mɨt enun
menmen au, hi eweporyapɨr hɨm
yaaim me God.
23 Mɨt kerek hɨr han yaaik neriuwe
menmen hi hɨrɨakem han kiteta, hi
Mɨtɨk God keriuweta hɨkaap mɨt, hɨr
han yaaik enu.”

24 Hɨrak ketpɨwekɨtem, mɨtɨkɨt Jon
keriuwetet epei ten, Jisas katɨp mɨt
yapɨrwe in me Jon. Hɨrak ketpor
kar ik: “Yi yen yayɨr mekam yayɨt
wit weinɨm a? Yi yɨr menmen
weinɨm mɨre niyen (o keneiken)
nɨme metɨtɨwem,
25 o au en, yi yen yayɨr mekam a?
Mɨtɨk keriuwet klos yaaim? Au, mɨt
narik hɨr nau werek werek hɨr nepu
wɨnak ke mɨt iuwe gavman keriyen.
26 *Im au, te yi yen yayɨr mekam
a? Mɨtɨk profet? Yi epei yɨr mɨtɨk
profet, te hi etpi werek. Hɨrak Jon
kinɨn mɨt profet.
27 *Jon hɨrak mɨtɨk kerek hɨm me
God mau tɨwei matɨp mar im:

‘Eiyɨmtewem! Hi ariuwet mɨtɨk kai
kaktɨp hɨm kakinɨnit kakno
kaktɨp mɨt, ti Mɨtɨk hi God
hehimɨtenut ti enen, te hɨr
enweikɨn sip enwet menmen
enum nanmeriyut.’

28 Hi hetpi me wɨ Jon kɨrɨak men-
men, hɨrak mɨtɨk iuwe epei kinɨn
mɨt yapɨrwe kerek miyapɨr nɨpaa ni-
nen. Te in ek hɨr mɨt kerek niuk mɨr
kike hɨr nises God hɨrak naanmɨpror,
maain hɨr nanu nantike God nanɨt
en hɨr naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak
kau tɨ ik e.”
29 *Hɨr mɨt weinɨn netike mɨt
kerek hɨr nari pewek me takis
newet mɨt iuwe ne gavman em, hɨr
yapɨrwe nemtau hɨm Jisas ketpim
me Jon, hɨr natɨp, “Hɨm me God
hɨram yaaim.” (Hɨr keriyen nises
hɨm me God kehimɨtanorem, hɨr
newis Jon kɨkɨri neriuwe tɨpar.
30 *Hɨr mɨt ne Farisi kerek
naanmɨpre hɨm me Moses netike
mɨt ne Skraip kerek newepyapɨr hɨm
me Moses, hɨr au. Hɨr neweikɨn
sip newet menmen God hanhan hɨr
nanisesim mamkepi te hɨr ap newis
Jon kɨkɨri neriuwe tɨpar au.)
31 Jisas wen ketpor kar ik: “Hi atɨp
mekam te hi eteikni mɨt nau tɨ ik ek
hɨr neweikɨn sip newet God hɨr nɨre
mekam? Hi hetpi.
32 Hɨr nɨre nɨkerek netike miye
haai nen maket nesiuwe menmen
mɨr, nɨkerek han nenɨne nɨkerek
han netpor,

‘Haiu mɨrɨam tukɨn mine henye te
yi yɨprɨre au. Haiu memipɨn menep
tukɨn han tewenɨn herwe kaa, te yi
yɨkɨtek au. (Haiu mɨrɨak menmen
ham ham te yi ap han yaaik yeriuw-
erem au.) Yi mɨt han yi yɨre nɨkerek
in.’

33 Hɨrak Jon kerek kɨkɨr mɨt ner-
iuwe tɨpar kan nɨnpɨ maak kepu,
hɨrak ap kaam wain tɨpar si enum,
te yi yatɨp herwe kekrerek.
34 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
epei han haam menmen metike
wain tɨpar si enum te yi yatɨp,
‘Eiyɨrek! Hɨrak kaam menmen
yapɨrwe kaam tɨpar yapɨrwe. Hɨrak
ketike mɨt nari pewek me takis
netike mɨt nɨrɨak enum, hɨrak ketik-
eri nariyan nɨrɨak menmen.’
35 Menmen God kɨrɨakem mɨt
kerek nisesim nertei hɨram yaaim.”

Jisas keit wɨnak ke Saimon ke Farisi

36 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt Farisi kitehi
Jisas kaktikerek tatɨm menmen tatɨt

* **7:22** Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * **7:26** Lu 1:76 * **7:27** Mal 3:1 * **7:29** Lu 3:12 * **7:30** Mt 21:32
* **7:34** Lu 15:2 * **7:36** Lu 11:37 * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3

wɨnak kɨrak, te hɨrak ketikerek ten
taam menmen teit wɨnak kɨrak eik.
37 *Mɨte hap weit wit ik ek, hɨre
enu wɨrɨak enum. Hɨre wertei Jisas
kaam menmen keit wɨnak ke mɨtɨk
ke Farisi, te hɨre weit mɨn tɨpar
mɨnɨn yaaim mekrerem weiyɨm
wan.
38 Hɨre wen werp sip ke Jisas
menep hɨt mɨrak, witehɨr wɨkɨt wan
ketnen kentar hɨt mɨrak te hɨre weit
paan kɨre nokik weiyɨk wesiunen
hɨt mɨrak. Hɨre weiyewɨwek hɨt te
hɨre wewen tɨpar sanda kerek yaaim
mɨnɨn em menterim.
39 Mɨtɨk hak ke Farisi ik ek nɨpaa
kenɨne Jisas ken kaam menmen
ketikerek hɨrak kɨr menmen im,
hɨrak katɨp kekre han kɨrak, "Mɨtɨk
ik hɨrak kɨre profet, te hɨrak epei
kertei mɨte ip ep hɨre peimɨn hɨre
wɨre mekap te hɨre wetenenik, hɨre
wɨre mɨte enu wɨrɨak menmen
enum."
40 Jisas kertei han kɨrak te hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Saimon, hi amɨ
hetput menmen." Saimon kewenhi
kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti etpo."
41 Jisas katɨp, "Nɨpaa mɨtɨkɨt
wik tari pewek me mɨtɨk hɨrak
kewetɨwekɨtem, te pɨke tatwetɨwekɨtem
kiutɨp hɨrak kari 500 kina. Hak au 50
kina kerem em.
42 Maain hɨrakɨt ap tetenen pewek
te hɨrakɨt pɨke tatwetɨwekem, hɨrak
katɨp hɨram menmen weinɨm. Te ti
han kitet keimɨn ke mɨtɨkɨt wik hɨrak
han tewenɨnek wɨsenuk a?"
43 Saimon katɨp, "Mɨtɨk nɨpaa kari
pewek iuwe, hɨrak han tewenɨnek
wɨsenuk." Jisas ketpɨwek, "Ti atɨp
werek."
44 *Jisas kɨwaai naan kɨr mɨte ip e,
hɨrak katɨp Saimon, "Ti epei hɨr mɨte
ip a? Ti henɨnau te hi han wɨnak
kit. Ti ap eweto tɨpar te hi ekemyet
hɨt mai ehises menmen me maamrer
naiu au. Te hɨre wekemyet hɨt mai
weriuwe wan ke nanamɨr kɨre, hɨre
wesiunenim weriuwe paan kɨre.
45 Nɨpaa hi han wɨnak kit ti ap
heiyewowa au, te hɨre weiyewo hɨt
mai kerek nɨpaa hi hɨwaai yeno ere
in.
46 *Ti ap hewis tɨpar mɨnɨn yaaim
kike mau paan kai au. Te hɨre
wewen tɨpar mɨnɨn yaaim wɨsenum
mau hɨt mai.
47 Hi hetput, hɨre han tewenɨna.
Menmen im meteikɨn mɨt hɨre han
yaaik wentar hi epei hesak menmen
enum mɨre yapɨrwe, hɨram epei
men. Mɨtɨk kerek ap kertei werek
God kesak menmen mɨrak hɨram
iuwe, maain hɨrak han tewenɨn God
kike."
48 *Jisas katɨp mɨte ip kar ik: "Men-
men enum mit, ti nɨpaa hɨrɨakem, hi
epei esakem."
49 Mɨt han nau yeno eim naam
menmen netikerek hɨr han kitetim
mekre han kɨr, "Hɨrak han kitet
hɨrak keimɨn te hɨrak kesak men-
men enum mɨt nɨrɨakem a? Hɨrak
God a?"
50 *Au, Jisas wen ketpɨwe kar ik:
"God kekepit kentar ti han kiteta. Ti
han yaaik eno."

8

Miyapɨr han nises hɨm me Jisas

1 *Maain wɨ ham Jisas ken wit
iuwe, wit kike kewepyapɨr hɨm
yaaim me God naamamre mɨt. Mɨt
nɨrak nar hiswiyen wik (12) netik-
erek nen.
2 *Miyapɨr han kerek nɨpaa Jisas
kekepi nɨnap o kepɨr herwe mewi
menpɨn, niuk mɨr im: Maria kerek
niuk ham Magdala kerek nɨpaa Jisas
kepɨr herwe hispɨnak wik (7).
3 Hɨre wetike Joana kerek mɨte pe
mɨtɨk Susa, mɨtɨk iuwe naanmɨpre
menmen meit wɨnak ke mɨtɨk
iuwe gavman King Herot. Hɨre
wetike Susana, miyapɨr han yapɨrwe
naanmɨpre Jisas ketike mɨt nɨrak
nisesik hɨr naanmɨprewek neriuwe
menmen mɨr.

Jisas katɨp hɨm tok piska ke mɨtɨk kamɨr menmen
(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

* **7:44** Jen 18:4 * **7:46** Sam 23:5 * **7:48** Lu 5:20-21 * **7:50** Lu 8:48, 17:19, 18:42 * **8:1** Lu 4:43
* **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49

4 Mɨt nerer wit wit nan nɨr Jisas.
Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nererik nerp
menep, hɨrak ketpor hɨm tok piska
mar im:
5 “Mɨtɨk hak ken kewɨr rais yehes
meit ni mɨrak. Hɨrak wen kewɨrem,
ham menke mɨwaai yayiwe, mɨt
nan nentɨraam, hore meniuwe man
maam.
6 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kike
kentar nan. Hɨram mewo te hɨram
maa mentar tɨpar au.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ waai
enum tɨktɨk enum mewiyen. Yehes
metike waai enum mewo mɨpɨram te
waai enum mɨwapɨnem te hɨram ap
mari au.
8 Yehes ham menke mekre tɨ
yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek hɨram
mewo yapɨrwe mine nɨkim mar
100.” Hɨrak Jisas wen katɨp kɨnap
hɨm iuwe, “Keimɨn ekɨmtau hɨm mai
nɨkɨp emnep hɨrak han ekitet men-
men hi epei hetpim.”

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt hɨm tok piska
(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt nɨrak
kerek nises hɨm mɨrak nitɨwekhi nar
ik: “Ti ewepyapɨr hɨm nɨpaa ti het-
pim.”
10 *Jisas ketpor kar ik: “God kewisi
yi yertei han kɨrak te hɨrak naan-
mamre mɨt. Te mɨt han en hi hetpor
heriuwe tok piska te hɨr nɨr menmen
hɨr nepɨtariyem, hɨr nemtau hɨm te
hɨr ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapɨr menmen me tok piska
(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

11 *“Hɨm me tok piksa hɨram im:
Rais yehes hɨram hɨm me God kere-
mem.
12 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram
mɨre mɨt nemtau hɨm me God te
Seten kan kari hɨm yaaim mau han
kɨr mamno te hɨr ap nises hɨm
mɨrak, te hɨrak God ap kakɨkepi kak-
torhis au.
13 Yehes mɨwaai tɨ kike kentar nan
hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God
hɨr han yaaik hɨr nɨre nekenik kike
mau pɨn. Hɨr han kitet hɨm me God
kike keremem, te hɨm mamno han
kɨr au mɨre yehes nekenik kike mau
pɨn. Maain wepni kakmɨp hɨram
mamɨweiwei. Maain Seten kaknen
kakri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip
nanwet hɨm me God. Hɨm mɨrak
mekre han kɨr mami.
14 Yehes menke mɨwaai tɨ enuk
kerek waai tɨktɨk mewiyen, hɨram
mɨre mɨt nemtau hɨm me God te hɨr
hemkre menepam neriuwe pewek
o menmen mɨr, hɨr hanhan nises
menmen han kɨr katɨp hɨram yaaim,
te hɨram meiyepet han kɨr te hɨr ap
nises God werek werek au.
15 Yehes menke mɨwaai tɨ yaaim
ham mɨre mɨt nemtau hɨm yaaim me
God. Hɨr nemi mekre han kɨr yaaik,
hɨr nisesim ere hɨr nises God werek
werek nɨrɨak menmen yaaim mɨre
rais mari yapɨrwe.

Mɨt hɨr ap nɨsawɨn si kɨnɨk sar au
(Mk 4:21-25)

16 *“Mɨtɨk ap keksiu si kɨsawɨnek
kekre sar o kewisɨk kɨnɨk yeno au.
Hɨrak kewisɨk kau yaain te mɨt
nanɨnen nɨmɨn in nanɨrek.
17 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn
meit te maain hɨram mamu yaain
mɨt nanɨrem. Menmen yapɨrwe
mɨsawɨn meit te maain God kak-
wepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
18 *Menmen yi yemtewem yi
naanempre hɨras te yi yemtewem
werek, yi han ekitetim werek
werek. Keimɨn ketenen hɨm yaaim
kisesim, maain God kakwetɨwek
hɨm ham yaaim. Keimɨn han
kitet kerekek hɨrak ketenen hɨm
ham hɨrak kisesim, menmen hɨrak
han kitet hɨrak kerteiyem, God
kakriyaam mamno mamkeipnɨwek
mamɨwaank mamɨt.”

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨnen nanɨrek
(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

19 Miye pe Jisas wetike kikrek
nɨrak nan nanɨrek te hɨr ap nanwep
mɨt yapɨrwe nanɨrek.

* **8:10** Ais 6:9-10 * **8:11** 1Pi 1:23 * **8:16** Mt 5:15; Lu 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lu 12:2 * **8:18** Mt 25:29; Lu 19:26

20 Mɨt han netpɨwek, “Miye pit wetike kikrek nit nerp wit eik nanrit.”
21 Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau. Te hi hetpi, mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr nɨre miye wetike kikrek nai.”

Jisas katɨp kewen yuwerep pɨke matɨn meit
(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

22 Wɨ ham Jisas ketike mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nen nau nekre sip. Te hɨrak ketpor, “Haiu mamno wan pɨnak ein.” Hɨrak ketpor, te hɨr nepno.
23 Hɨr nepno, Jisas kɨwaai kɨnatɨn keit, yuwerep kɨniu kekiuwe mɨniu (o neiyɨp) kan. Yuwerep kekiuwe mɨniu (o neiyɨp) kan te wan tɨpar kehɨn kekre sip, sip menep mamɨwer mamriuweri nanɨkre wan te hɨr nani.
24 Mɨt nɨrak nen nekotɨtek netpɨwek nar ek: “Mɨtɨk Iuwe, Mɨtɨk Iuwe, haiu menep te mami.” Jisas kekrit katɨp kewen yuwerep ketike wan, hɨram mewɨre meit.
25 Te hɨrak ketpor, “Yenmak yi yɨnaain te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te hɨr han kekrit hɨr nɨnaain natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak iuwe, menmen iuwe mewik te hɨrak katɨp yuwerep wan hɨram mewɨre mɨwaai meit.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

26 Sip merekir wan ere mɨpiun tɨ ke wit Gegesa. Gegesa kɨwaai wan keit pɨnak ein te Galili kɨwaai keit pɨnak in.
27 Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mɨtɨk ke wit iuwe kewenyipɨrek. Mɨtɨk ik herwe mekrerek me wɨ yapɨrwe hɨrak ap kamɨr laplap au. Hɨrak kau wɨnak au, hɨrak kepu han kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) han kerek mɨt newis herwe maa mekrerem.
28-29 Wɨ yapɨrwe herwe merekyɨwek han ken sip, mɨt naanmɨprewek hɨr newenkekik neriuwe sen ain mau his hɨt mɨrak te hɨrak keremir te herwe meriyaak meiyɨk men wit weinɨm mɨt ap newi. Jisas katɨp herwe enum hɨm manp te hɨrak kepɨrem mamno. Jisas wen ketpɨwek hɨrak kenepɨp kenkewɨn kɨwaai ninaan mɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe mar im: “Jisas ti Nɨkan ke God Wɨsenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au emɨt!”
30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit.” Hɨram matɨp mar im: “Niuk maiu mɨt yapɨrwe mentar haiu yapɨrwe mekrerek.”
31 Herwe mitɨwekhi te hɨrak ap kakriuwetem mamno hei enuk.
32 Sak yapɨrwe merp mɨniu (o neiyɨp) menep maam menmen te herwe nitɨwekhi hɨrak ekwisɨm mamno mamɨkre sak im. Jisas kewenhi herwe hɨram mamno.
33 Jisas kewenhi herwe te hɨram metpaan mekeipɨn mɨtɨk, hɨram men mekre sak. Te sak mesiukɨn mekiuwe tɨnpi (o neiyi) me mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan te tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr, hɨram maa meit.
34 Hɨr mɨt naanmɨpre sak nɨr menmen im, hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne wit kike netporem.
35 Hɨr netporem, hɨr mɨt ne wit nesiukɨn nen nanɨr menmen hɨr nepei netporem me sak. Te hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe mekeipnɨwek hɨrak kau menep hɨt me Jisas. Hɨrak han yaaik epei kamɨr laplap te hɨr nɨnaain.
36 Mɨt kerek epei nɨr Jisas kekepik hɨr natɨp mɨt ne wit karkeik Jisas kɨkaap mɨtɨk nɨpaa herwe mekrerek.
37 Te mɨt nerer wit wit me Gegesa hɨr nan nitehi Jisas kaknaiwɨri kakɨntar hɨr nɨneinɨk wɨsenum, te Jisas ken kau sip kakno pɨnak ein.
38 Hɨrak kau sip kakno, mɨtɨk kerek Jisas kepɨr herwe menke menpɨn mekeipnɨwek kitehi Jisas hɨm iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketpɨwek,
39 “Ti pɨke eno nit en ewepyapɨr atɨp mɨt menmen yaaim iuwe God kerekyutem.” Hɨrak ketpɨwek, te hɨrak pɨke ken nɨrak en kewepyapɨr

katɨp mɨt yapɨrwe neit nɨrak en menmen Jisas kerekyɨwekem.

Jisas kɨkaap Jaires nɨki pɨrak wetike mɨte kerek wetenen klos mɨrak (Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

40 Jisas pɨke ken kerekir wan ken pɨnak ein, te mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwerek nentar hɨr nemeriyɨwek pɨke kerekir wan kaknen en.
41 Hɨrak kiun ein, mɨtɨk niuk mɨrak Jairas ken menep. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses ein. Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik: "Ti enen wɨnak kai."
42 Hɨrak kitɨwekhi kentar hɨrak kine nɨki piutɨpen, hɨre tito hiswiyen wik (12). Hɨre wɨnap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mɨt yapɨrwe nisesik neweiknɨwek.
43 Mɨte hap kerek winen hemkre tito hiswiyen wik (12) hɨre wisesik. Hɨre wewɨr pewek mɨre epei mesi, te mɨt nekepye werek werek au.
44 Hɨrak kepno, hɨre wisesik weke sip kɨrak wan wetenen hɨr me saket mɨrak, te wasenum hɨre hemkre katɨn keit.
45 Jisas kitehi katɨp, "Peimɨn wetenɨna?" Te hɨr yapɨrwe niune natɨp nar ik: "Hi au. Hi au." Pita katɨp, "Haiu mɨt yapɨrwe meweiknut merp menep menep. Ti henmak te ti hatɨp hɨm mar im?"
46 Au, Jisas katɨp, "Mɨte hap hɨre wetenɨna. Hi hertei menmen mai iuwe epei mɨnaiwɨra mɨkaap mɨte peiyap."
47 Mɨte wertei Jisas kertei menmen hɨre wɨrɨakem, te hɨre weperper wan wewen ninɨp wɨwaai menep hɨt me Jisas, hɨre wewepyapɨr hɨrehes me ninaan me mɨt yapɨrwe markeim te wasenum hɨrak kekepiye hɨre wepu werek werek.
48 *Hɨre wepu werek werek, te Jisas ketpɨwe kar ik: "Mɨte ti han kiteta te God kekepit ti hɨre yaaip. Ti han yaaik eno."
49 Jisas wen katɨp hɨm im, mɨtɨk hak ke wɨnak ke mɨtɨk iuwe Jaires kan ketpɨwek kar ik: "Nɨki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno."
50 Jisas kemtewek hɨrak katɨp Jaires kar ik: "Ti ap enaain au. Ti han ekiteta te hɨre wawu werek."
51 Hɨrak kɨpiun wɨnak, te hɨrak kewis mɨt han netikerek nanɨno nɨmɨn wɨnak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai hɨr keriyen nen nɨmɨn.
52 *Mɨt yapɨrwe ein nɨkɨtep hɨr han tewenɨnep, te Jisas ketpor, "Yi ap eikɨtep au emɨt! Hɨre ap waa, hɨre wɨwaai kerep ep." (Hɨrak ketpim kentar hɨrak hanhan kakɨkɨa.)
53 Hɨr nemtewek hɨr nenwesɨsek nentar hɨr nertei hɨre epei waa weit.
54 *Hɨr nenwesɨsek te Jisas ketenɨnɨwe his mɨre kenɨnewe hɨm iuwe kar ik: "Nɨki ti ekrit."
55 Hɨmɨn kɨre pɨke kan kekrerep te wasenum hɨre wekrit. Jisas katɨp miye haai hɨr enwetɨwe menmen hɨre wawɨm.
56 *Miye haai nɨre, hɨr han kekrit, te hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nantɨp mɨt menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

9

Jisas keriuwet mɨt nɨrak hiswiyen wik (12) nɨrɨak menmen mɨrak (Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

1 Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel hiswiyen wik nɨrak (12) kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak ninɨn herwe hɨr nankaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre yaain.
2 Hɨrak keriuweti hɨr nen nanwepyapɨr God kinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak keriuweti nankaap mɨt miyapɨr nɨnap.
3 Hɨrak kinɨn ketpor, "Yi ap eiyɨt menmen kerek yi yeiyɨm yaino au. Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, tanɨk metike paap au. Yi yewi yɨrɨak menmen mi,

* **8:48** Lu 7:50 * **8:52** Lu 7:13 * **8:54** Lu 7:14 * **8:56** Mk 7:36; Lu 5:14 * **9:4** Lu 10:4-11

4 *maain yi yaino wit mɨt hɨr
newisi yewi, yi yau wɨnak kiutɨp
kerekek ere yi einaaiwɨr wit.
5 *Yi eipiun wit mɨt ap nanɨmtau
hɨm mi, yi einaaiwɨr wit eik, yi
einepep toni waniu mamu hɨt mi te
eiteiknor God han enuk kakriuweri.”
6 Hɨrak ketpor epei au, mɨt
nɨrak nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit
newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me
God, hɨr nɨkaap mɨt ein hɨr nɨnap.

Herot kemtau hɨm mɨt hɨr netpim me Jisas
(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

7 *In ek mɨtɨk iuwe gavman King
Herot hɨrak naanmɨpre mɨt ne
provins Galili, hɨrak kemtau men-
men epei man, hɨrak han kitetim
kentar mɨt han natɨp Jon kerek kɨkɨr
mɨt neriuwe tɨpar nɨpaa kaa te in ek
hɨrak pɨke kekrit kepu.
8 Mɨt han natɨp, “Ilaija profet ke
nɨpaa hɨrak pɨke kan.” Mɨt han
natɨp, “Mɨtɨk profet hak ke profet
yapɨrwe nɨpaa ein te God kɨkɨak
hɨrak epei kan.”
9 *Herot kekre han kɨrak han kitet,
“Nɨpaa hi herekir teruk ke Jon hɨrak
kaa. Hɨrak keimɨn hi hemtau hɨrak
kɨrɨak menmen im e?” Hɨrak han-
han kakɨrek.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

10 Maain mɨt nɨrak aposel nɨpaa
keriuweti nen, hɨr epei nan
netpɨwek menmen hɨr nɨrɨakem.
Te hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe
hɨrak keithis mɨt nɨrak hiswiyen
wik (12) ketikeri keriyen hɨr nen wit
Betsaida.
11 Hɨr nen en, mɨt yapɨrwe
nerteiyek, hɨr nisesik nen ein te
hɨrak han yaaik keriuweri ketpor
God kakinɨn naanmamre mɨt, hɨrak
kɨkaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre yaain.
12 Hɨnkewɨ, mɨt nɨrak nar
hiswiyen wik (12) nan netpɨwek, “Ti
esiuwe mɨt enɨno te hɨr nanɨno wit
metike ni mɨt newi hɨr enɨt menmen
hɨr enwaai en. Wit ik ek hɨrak wit
weinɨk ap menmen mewi au.”
13 Te Jisas ketpor kar ik: “Yi hɨras
eiwetɨr menmen hɨr nanɨm.” Hɨr
newenek netpɨwek, “Haiu metenen
bret hispɨnak (5), saauk wiketeret
mɨt epei nɨam kerem em. Ti han-
han te haiu mamno mamɨt menmen
mamwet mɨt em? Taauye! Hɨr mɨt
enun yapɨrwe!”
14 Hɨr natɨp menmen im nentar
mɨt keriyen yapɨrwe hɨr 5,000 mɨt
neit ein keriyen. Hɨr ap newenhis
miyapɨr nɨkerek au.

Jisas katɨp mɨt nɨrak, “Yi eirɨak mɨt
nererik nau nɨre 50 in 50 ein nɨran
ere hɨr enu tɨ werek.”
15 Mɨt nɨrak nɨrɨakem nar hɨrak
ketpim, hɨr newen mɨt nau tɨ.
16 Te Jisas keit bret hispɨnak (5),
saauk wiketeret kɨkɨamnaan katɨp
God hɨrak yaaik, te hɨrak kewepim
kewet mɨt nɨrak em te hɨr nan-
wetɨrem.
17 Mɨt yapɨrwe naam ere tu iuwe.
Mɨt nɨrak neit menmen mɨt naam
au, hɨr neit hause (o wanpnake) mar
hiswiyen wik (12) neiyɨk nemi yinam
kerek mɨwaai em.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

18 Wɨ ham Jisas hɨrak kitehi God
menmen, mɨt nɨrak nau netikerek
neit wit weinɨk. Hɨr nau en, hɨrak ki-
torhi kar ik: “Mɨt natɨp hi keimɨn?”
19 *Hɨr newenhi natɨp, “Mɨt han
natɨp ti Jon Baptais kerek nɨpaa
kɨkɨri neriuwe tɨpar, pɨke kekrit
kepu. Mɨt han natɨp ti profet Ilaija
ke nɨpaa. Mɨt han natɨp ti mɨtɨk
profet hak ke nɨpaa ein mɨt profet
yapɨrwe nepu te God kɨkɨak katɨp
hɨrak kaknen.”
20 *Te Jisas hɨrak kitorhi kar ik:
“Yi han kitet hi keimɨn?” Pita
ketpɨwek, “Ti Mɨtɨk Krais nɨpaa God
kehimɨtenit ti enen ekepai haiu mɨt.”

* **9:5** Lu 10:11; Ap 13:51 * **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19 * **9:9** Lu 23:8 * **9:19** Lu 9:7-8 * **9:20** Jo 6:68-69

Jisas katɨp maain hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30–9:1)

21 Jisas katɨp hɨm manp te hɨr
ap newepyapɨr hɨrak Mɨtɨk God ke-
himɨtanek kerekek au emɨt!
22 *Hɨrak wen katɨp, "Hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe ne
Isrel nantike mɨt ne Skraip nantike
mɨt iuwe naanmɨpre wɨnak iuwe ke
God hɨr nanweikɨn sip nanweto, hɨr
naniyep hi hahi. Maain wɨ wikak
God kakɨkoya hi pɨke akrit hahu."

23 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas katɨp
mɨt nɨrak yapɨrwe kar ik: "Mɨtɨk
kerek kakisɨsa hɨrak ekwenɨn han
kɨrak me menmen hɨrak hanhan
kakrɨakem, hɨrak hekrit hekrit han
kitet, 'Hi hahi entar hi hisesik hɨram
menmen weinɨm te hi ehisesik.'
24 *Keimɨn ap kisɨsa kentar hɨrak
wen hanhan kises han kɨrak, maain
hɨrak kaki hɨrak ap kaku werek kak-
tike God au. Te keimɨn katɨp kar
ik: 'Hi ap hepu hises han kai hɨram
menmen weinɨm, te hi hises hɨm
me God,' mɨtɨk ik kaku werek kakɨt
tipmain tipmain enum eik.
25 Mɨtɨk hak kakɨt menmen
yapɨrwe me tɨ im te hɨrak kewaank
menmen me kaku werek. Menmen
me tɨ ik mamkepik kaku kaktike God
mamɨrkeik a? Taauye!
26 *Keimɨn hɨrak yɨnk enuk
kɨnapen kakisɨsa hetike hɨm mai
yaaim, hi anapen hɨrak kaku kak-
tikewa. Maain me wɨ hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
ariuwe menmen yaaim God Haai
kakwetewem, hi etike mɨt yaain
nɨrak ensel, hi hɨnapen mɨtɨk kar ik
kaku kaktikewa au.
27 Hi hetpi werek. Mɨt han neit in
hɨr nani au ere hɨr epei nɨr menmen
iuwe God kakrɨakem naanmamre
mɨt kakriuwerem."

Jisas keweikɨnhis kar ke Mɨtɨk ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

28 Maain wɨ hispɨnak wikak (7)
epei au, Jisas ken kɨniu mɨniu (o
neiyɨp) ken kaktɨp kaktike God.
Hɨrak keithis Pita, Jems, Jon tetik-
erek ten.
29 Hɨrak wen kitehi God men-
men, ninaan mɨrak meweikɨnhis
merhɨhe, klos mɨrak merhɨhe mɨre
nepni mewenɨn.
30 Waswas mɨtɨkɨt wiketeret tan
tetikerek tewepnak. Hɨrakɨt Moses
ketike Ilaija.
31 *Hɨrakɨt tetike menmen iuwe
me God merhɨhe yaaim man, hɨrakɨt
tetike Jisas tatɨp me menmen Jisas
kakrɨakem, kises han ke God Haai,
kaki kakɨt wit Jerusalem.
32 *In ek Pita ketike mɨtɨkɨt tau
tetikerek hɨrakɨt tɨwaai tɨnatɨn te
hɨrakɨt tekrit tɨr Jisas kerhɨhe yaaim,
hɨrak ketike mɨtɨkɨt wik terp en.
33 Hɨrakɨt mɨtɨkɨt wiketeret tat-
naaiwɨr Jisas tatno, Pita katɨp Jisas,
"Kaiu Iuwe, hɨram yaaim te haiu
mau in ek. Haiu emime weisaak
emɨr wikak: Hak kit, hak ke Moses,
hak ke Ilaija."
34 Hɨrak wen katɨp hɨm im e, napɨ
kɨwapɨni te hɨrakɨt wikak tɨnapen
napɨ kɨwapɨnet.
35 *Hɨrakɨt temtau God katɨp keke
napɨ kar ik: "Ik ek hɨrak nɨkan kai,
nɨpaa hi hehimɨtanek. Yi eiyɨmtau
hɨm mɨrak!"
36 Hɨrakɨt temtau hɨm matɨp epei
au, hɨrakɨt tɨr Jisas kiutɨpen kerek
kepu. Hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre.
Hɨrakɨt ap tatɨp mɨt neiyan me wɨ im
Jisas ken ketikeri menmen hɨrakɨt
epei tɨrem au.

Jisas kepɨr herwe mekeipɨn nɨkan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

37 Maain teipmen hɨr nepei neki-
uwe mɨniu (o neiyɨp) nan, hɨr mɨt
yapɨrwe nan nɨr Jisas.
38 Mɨtɨk hak kenɨne kekre mɨt
yapɨrwe hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, hi hituthi iuwe te ti enen ehɨr

* **9:22** Lu 9:44, 18:32-33 * **9:23** Mt 10:38; Lu 14:27 * **9:24** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **9:26** Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * **9:31** Lu 9:22, 13:33 * **9:32** Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * **9:35** Lu 3:22

nɨkan kai. Hɨrak nɨkan kai kiutɨp kerek ek.
39 Herwe keweikɨn han kɨrak te waswas hɨrak kenepɨp hɨrak keperper kaa, hɨrak teknek mar tɨwerpek kekesɨs hɨm, herwe merekyɨwek enum ere hemkre meneises yɨnk kɨrak, hɨrak kɨnapen kɨnaiwɨrek au.
40 Hi hitehi mɨt nit te hɨr nepɨrek taau."
41 Jisas kewenhi katɨp, "Yi mɨt han ki enuk yi han kitet menmen iuwe me God werek werek au. Hi hɨnapen hepu hetikewi wɨ yapɨrwe." Hɨrak katɨp mɨtɨk eik kar ik: "Ti ehɨt nɨkan kit eiyɨk enen." Hɨrak katɨp, te mɨtɨk ik keiyɨk kepnen.
42 Nɨkan kepnen, herwe kewɨrek ken tɨ, hɨrak keperper. Jisas kene herwe enuk kepɨrek kekeipnɨwek, nɨkan kɨre yaaik, te hɨrak keriuwet nɨkan ken haai kɨrak.
43 Mɨt yapɨrwe han kekrit nentar menmen iuwe yaaim me God hɨr epei nɨrem.

Jisas katɨp keteipim maain hɨrak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Hɨr wen han kekrit neriuwe menmen im, hɨrak Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik:
44 *"Yi han ekitet menmen werek werek hi in ek etpiyem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe God, maain mɨtɨk hak kakwisa hi eno his me mɨt enun hɨr nantenɨna."
45 *Te hɨr ap nertei werek menmen hɨrak ketporem nentar hɨrak ap kekepi werek te hɨr nerteiyem. Hɨr nɨnaain pɨke nanitɨwekhiyem.

Mɨt ne Jisas natɨpan mɨtɨk keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn mɨt han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

46 *Jisas mɨt nɨrak hɨr natɨpan nenehan keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn.
47 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim, te hɨrak keit nɨkan kewisɨk kerp menep hɨrekes hɨrak ketpor kar ik:
48 *"Keimɨn kɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke nɨkan kike ik e kentar hɨrak kisɨsa, hɨrak kekepa. Keimɨn kekepa hɨrak kar ke hɨrak kɨkaap hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han. Keimɨn hɨrak han kitet hɨrak weinɨk ke yi mɨt, hɨrak kɨre iuwe kinɨni."

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt, hɨrak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)

49 Mɨtɨk Jon katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr herwe kekrehɨr kit te haiu metpɨwek hɨrak kakrɨakem au kentar hɨrak ke haiu mɨt au."
50 *Jisas ketpɨwek, "Yi ap yeremirɨwek menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem au emɨt! Keimɨn hɨrak ap mɨtɨk kepan ke yi mɨt, hɨrak ki yinak yaaik yɨrɨak menmen miutɨp."

Mɨt ne wit kike ne Sameria nɨnapen nankaap Jisas

51 *Maain wɨ menep mamnen te Jisas kakno wit ke God, hɨrak han ekitet hɨrak kakno wit Jerusalem.
52 Hɨrak keriuwet mɨt han ninɨn nen niun wit kike ke provins Sameria hɨr nen nɨnatɨn wɨnak newis menmen neiyɨm nemeriyɨwek.
53 *Au, mɨt in ap nekepik nentar hɨr nertei hɨrak kakno Jerusalem kakwenɨpi God, te hɨr nɨneinɨk.
54 *Jems ketike Jon terteiyek, hɨrakɨt tatɨp tar ik: "Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan hawɨr wari si emoke wit ke God emnen si etɨn mɨt o au?"
55 Te Jisas hɨrak keweikɨn keneret.
56 Hɨrak keneret, te hɨr epei nen wit hak.

Mɨt han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)

57 Hɨr wen nitet yayiwe nanɨno Jerusalem, mɨtɨk hak katɨp Jisas kar ik: "Hi tewen aisesit epno nein kerek me ti epnori en."
58 Jisas ketpɨwek, "Miyak mɨwaai mekre nu herkip, hore mɨwaai mekre yaank mɨr, te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi wit aure te hi

* **9:44** Lu 9:22 * **9:45** Lu 18:34 * **9:46** Lu 22:24 * **9:48** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **9:50** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:51** Mk 10:32 * **9:53** Jo 4:9 * **9:54** 2Kin 1:9-16

ewaairi au. Ti ehisɨsa te ti ewaai
nein?”
59 Jisas katɨp mɨtɨk hak, “Ti
ehisɨsa.” Te hɨrak ketpɨwek, “Mɨtɨk
Iuwe, ti ewisa hi ehinɨn eno ewis
haai kai kerek menep kaki kakɨkre
hei, te maain hi ehisesit.”
60 Jisas ketpɨwek, “Ti ewis mɨt
kerek nisɨsa au hɨr enwis mɨt kerek
naa, te ti eno ewepyapɨr hɨm me God
naanmamre mɨt.”
61 *Mɨtɨk hak katɨp, “Mɨtɨk Iuwe,
hi tewen ehisesit te hi ehinɨn
eno atɨp miye haai kikrek nai hi
enaiwɨri.”
62 Jisas ketpɨwek, “Mɨtɨk kerek
hɨrak kises hɨm me God te hɨrak
hanhan menmen enum nɨpaa hɨrak
kisesim, hɨrak ap te kakises menmen
me God werek werek au. Mɨtɨk ik
kɨre mɨtɨk kamɨr rais keriuwe paap
hɨhe, hɨrak kɨwaainaan mentar sip
kɨrak hɨrak kamɨr kewaankem.”

10

Jisas keriuwet 70 mɨt han nen nɨrɨak menmen mɨrak

1 *Jisas katɨp mɨt epei au, hɨrak ke-
himɨtan 70 mɨt han, hɨrak keriuweti
ninɨnek nen hɨrak kenkeri wik wik
nerer wit wit kerek hɨrak menep te
kaknen.
2 *Hɨrak ketpor kar ik: “Han ke
mɨt hɨrak kɨre menmen mau ni
epei mewɨnki te mɨt ap yapɨrwe
nantɨwem mamɨsi. Yi eiyitehi Haai
ke ni te hɨrak kakriuwet mɨt yapɨrwe
te hɨr nanɨno nanri han ke mɨt
hɨr nanisesik. Menmen im hɨram
mɨre mɨt nanɨno ni nanɨt menmen
mewɨnki ere mamɨsi.
3 *Yi eino hi eriuweti yɨre sak
nɨkim mamno yaank nepere ki-
maam kakmɨp. Te hi heriuweti yi
yaino eitɨp mɨt hɨm mai te God naan-
mamri.
4 *Yi ap eiyɨt tanɨk yinak o tanɨk
me nemi niu mekrerem, hɨram
metike su mei au emɨt! Yi eisipat
mɨt yayɨt yayiwe eitikeri eiwepnak
au emɨt. Yi yayɨtpor hɨm kike te yi
yaino keriyen.
5 Wɨnak kerek yi yɨnɨk ek, yi eitɨp
mɨt neimɨn nau wɨnak ik ek, ‘Hawɨr
hanhan God kakrekyi yaain eiyu
werek werek.’
6 Mɨtɨk yaaik kepu in te hɨm yaaim
mi mamri han ke God kakɨkepik, o
au en, God kakɨkepik kaku werek
werek au.
7 *Yi eipau wɨnak kiutɨp kerekek,
eipaam menmen eipaam tɨpar kerek
hɨr newisiyem. Yi ap eiwɨr nan ei-
wetɨrem eiyɨntar yi yɨrɨak menmen
mamkepi te hɨr naanmamri men-
men. Yi ap eiyu eirer wɨnak wɨnak
au.
8 *“Yi eino wit hak te hɨr nantihis,
yi yayno yayɨm menmen yaitikeri
yaipaam menmen hɨr nanɨnkiyem.
9 Yi eikaap mɨt nɨnap neitai en,
te yi eiyɨtpor, ‘God kerek wɨsenuk
menep naanmamre haiu mɨt ne tɨ.’
10 Te neimɨn yi yaino wit kɨr hɨr ap
nantihis au, yi yaino eiyɨrp yayiwe
kɨr eiyɨtpor,
11 *‘Waniu me tɨ me wit ki ik mau
hɨt maiu te haiu pɨke mesiunenim
men yi hɨras meteikni God han enuk
keriuwi. Te hawɨr wetpi te yi yertei
menmen im. Wi epei man menep te
God naanmamre haiu mɨt.’
12 *Hi hetpi wɨ maain mamnen
God skelim mɨt ne menmen enum,
mɨt ne Sodom God kakɨwaanki
kike, te God kakɨwaank mɨt in au
wɨsenum.

Mɨt ne wit hɨr ap nises hɨm yaaim au, hɨr nanɨwaank hɨras (Mt 11:20-24)

13 *“Yi mɨt ne Korasin God kakri-
waank. Yi mɨt ne wit Betsaida God
kakriwaank eiyɨntar menmen yaaim
God kerekyiyem, te yi ap yeweikɨn
sip yewet menmen enum. Yi epei
yɨpɨrem yisɨsa au. Te nɨpaa God
kɨrɨak menmen mar im meit wit ke
Taia ketike Saidon mɨt nɨrem, te hɨr
waswas namɨr laplap enum newen

* **9:61** 1Kin 19:20 * **10:1** Mk 6:7 * **10:2** Mt 9:37-38; Jo 4:35 * **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * **10:7** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27 * **10:11** Ap 13:51, 18:6 * **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * **10:13** Mt 11:21-23

toni te hɨr neteikɨn God hɨr neweikɨn
sip newet menmen enum. Te yi au.
14 Maain God skelim mɨt, hɨrak
kakrɨak mɨt ne wit Taia ketike
Saidon kakrekyor menmen enum
kike, te yi mɨt yeit Korasin ketike
Betsaida au iuwe.
15 Yi mɨt ne Kapaneam, yi han kitet
God katɨp yi yaain a? Au, maain
God kaktɨp yi enun yɨre menmen
weinɨn."
16 *Hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Keimɨn
kemtau hɨm mi, kemtau hɨm mai.
Keimɨn keweikɨn sip kewetiyem,
hɨrak kar ke hɨrak keweikɨn sip
kewetewem. Keimɨn keweikɨn sip
keweto, hɨrak kar ke hɨrak keweikɨn
sip kewet God kerek keriuweta hi
han tɨ ik."

Hɨr mɨt 70 hɨr han yaaik pɨke nan

17 Maain mɨt 70 han yaaik pɨke
nan natɨp Mɨtɨk Iuwe, "Nɨpaa haiu
matɨp mekrehɨr ke ti herwe metike
menmen ham yapɨrwe hɨr nemtau
hɨm maiu, haiu minɨni."
18 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi epei
hɨr Seten hɨrak kɨre nepni mewenɨn
hɨrak keke nepni ken tɨ kentar men-
men yi yɨrɨakem.
19 *Hi epei heweti menmen mai
iuwe te yi yinɨn Seten. Yi yayɨntɨrer
manpen siurp (o yenmik) yehes
enum mamtike mispenepnam (o
nɨkɨnpɨnepnam) te hɨram mami-
wep, yi ap yayi au.
20 *Yi ap han yaaik wɨsenuk
eiyɨntar herwe nemtau hɨm mi au.
Yi han yaaik wɨsenuk eiyu eiyɨntar
niuk mi God kewisɨm mau weiwɨk
miutɨp mɨrak te yi yɨre mɨt nɨrak."

Jisas han yaaik katɨp God hɨrak yaaik

(Mt 11:25-27, 13:16-17)

21 *Me wɨ miutɨp keremem God
Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak Jisas han yaaik.
Jisas katɨp kar ik: "Haai kai ti Mɨtɨk
Iuwe ke wit kit ketike tɨ ik. Hi
hetput ti yaaik hentar ti epei hɨsawɨn
menmen mit me hɨr mɨt iuwe kerek
han kitet hɨr nertei menmen werek
werek, ti epei heteikɨn mɨt weinɨn
em. Ti epei hɨrɨak menmen im hises
han kit kerekek.
22 *Ti Haai kai Iuwe God epei
heweto menmen mit yapɨrwe. Mɨtɨk
keiyak ap kertei hi Nɨkan kit hi
han kai hɨrak kar ke kit au. Ti
God Haai kerekek herteiyek. Mɨtɨk
keiyak ap kertei ti Haai kai hɨrak kɨre
han kai han kit au. Hi Nɨkan kit
kiutɨp kerekek, hetike mɨt in en hi
eweputyapɨri."
23 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak
keweikɨn kɨr mɨt nɨrak disaipel ket-
por main main kar ik: "Yi han yaaik
eiyu eiyɨntar menmen hi hɨrɨakem
yi yɨrem.
24 *Hi etpi nɨpaa enum eik mɨt
profet yapɨrwe kerek newepyapɨr
hɨm me God, hɨr netike mɨt kerek
naanmɨpre mɨt ne wit Isrel, hɨr
hanhan nanɨr menmen yi epei
yɨr hi hɨrɨakem, te hɨr au. Hɨr
hanhan nanɨmtau menmen yi epei
yemtewem hi hetpim te hɨr au. Hɨr
epei naa."

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk ke Sameria han tewenɨn kakɨkaap mɨtɨk kerek mɨt nepan nakɨp

25 *Wɨ ham mɨtɨk kerek kinɨn
kertei hɨm me Moses kewepyapɨrem
hɨrak kekrit kan katɨp kewises Jisas
keriuwe hɨm me Moses. Hɨrak kan
katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk Iuwe. Hi
erɨak mekam te hi ehu etike God
tipmain tipmain enum eik?"
26 Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp
mekam? Ti etpo mekam ti han kite-
tim."
27 *Hɨrak kewenhi ketpɨwek, "Ti
hanhan Mɨtɨk Iuwe God kit wɨsenuk
heriuwe han kit, han ekitetik herkit
hekrit. Ti hanhan mɨt han o nit
yinan har ke ti hanhan hɨrekes."

* **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * **10:21** 1Ko 1:26-28 * **10:22** Jo 3:35, 10:15 * **10:23** Mt 13:16-17 * **10:24** 1Pi 1:10 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * **10:27** Diu 6:5; Lev 19:18 * **10:28** Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12

28 *Jisas ketpɨwek, “Hɨram werek.
Ti erɨak menmen im te ti etike
God yaikiyakɨt yayu tipmain tipmain
enum eik.”

29 Mɨtɨk yɨnk enuk kentar Jisas
kenerek te hɨrak kewen tapɨn te
hɨrak kitehi Jisas kar ik: “Keimɨn ti
hatɨp hi han kitet hɨrak kai yinak?”
30 Jisas kewenhi ketpɨwek,
“Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp kɨnaaiwɨr
wit Jerusalem kekiuwe ken wit
Jeriko. Mɨt enun nɨsawɨn nakɨp nari
menmen mɨrak, nɨnaiwɨrek kɨwaai
yayiwe maain hɨrak kaki, hɨr nɨrɨr.
31 Me wɨ im mɨtɨk pris kerek kewet
God menmen me mɨt, hɨrak kekiuwe
yayiwe eik, hɨrak kɨrek te kesipatek
ken yayiwe pɨnak ein kepno.
32 Maain kike, mɨtɨk ke weiwɨk
me Livai kerek naanmɨpre wɨnak
iuwe ke God, hɨrak kan kɨr mɨtɨk
kɨwaai keriyen, te hɨrak kesipatek
ken yayiwe pɨnak ein kepno.

33 “Maain mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
yapɨrwe ne Sameria kerek nɨnapen
mɨt ne Isrel, hɨrak kerekek kekiuwe
yayiwe ken. Hɨrak kɨr mɨtɨk kɨwaai,
hɨrak hanhan keriuwerek.
34 Hɨrak ken kɨrek kewen tɨpar
me nu oliv metike wain hɨram
mɨpre marasin menterik. Te hɨrak
kemsɨwek his hɨt. Epei au, hɨrak
kɨnanek ere kewisɨk kentar hos
pɨrak, hɨrak keiyɨk ken wɨnak
kerek mɨt nererik nɨwaai ek, hɨrak
naanmɨprewek.
35 Teipmen, hɨrak keit pewek wik
kewet mɨtɨk ke wɨnak em, hɨrak
ketpɨwek, ‘Ti naanemprewek ere
hɨrak pɨke yaaik. Maain hi pɨke
enen hi ewetit nan emrer mit kerek ti
ewɨrem eiyɨm ekepik heriuwerem.’

36 “Keimɨn ke mɨtɨkɨt wikak hɨrak
kɨre kɨrak yinak ke mɨtɨk ik kerek
mɨt enun nakɨp?”
37 Mɨtɨk Skraip kerek kewepyapɨr
hɨm me Moses hɨrak katɨp, “Hɨrak
mɨtɨk kerek kekepik kerekek.” Jisas
ketpɨwek, “Ti eno erɨak menmen
yaaim mamɨr im.”

Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nen nɨr Mata wetike Maria

38 Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel
nepno, hɨr nɨpiun wit hak mɨte
piutɨp niuk mɨre Mata wau en, te
hɨre weriyei nen wɨnak kɨre, nanɨt
menmen nanɨm.
39 *Mata kikɨr pɨre Maria, hɨre
wau menep hɨt me Jisas wawɨmtau
menmen hɨrak ketpim. Hɨre ap
wɨkaap Mata wemani menmen.
40 Mata han enuk wentar men-
men yapɨrwe hɨre waurɨakem me
naanmamre mɨt te hɨre wan watɨp
Jisas war ik: “Mɨtɨk Iuwe ti han
kitet hɨram menmen weinɨm kikɨr
pai wɨnaiwɨra wemtau hɨm mit te hi
hɨrehes hɨrɨak menmen iuwe im e?
Ti etpɨwe hɨre eunen eukepa.”
41 Jisas ketpɨwe, “Mata, tewisiye
ewɨt! Ti hanhan menmen yapɨrwe ti
hɨrɨakem.
42 *Menmen miutɨp te ti ap
etɨwem, Maria epei weit menmen
im yaaim, te ti ap eriye te hɨre wau-
naiwɨrem au. „Hɨre ewu ewɨmtau
hɨm hi hetpim.”

11

Jisas keteikɨn mɨt nises menmen mɨrak hɨr enitehi God menmen emɨrkeik
(Mt 6:9-15, 7:7-11)

1 *Wɨ ham Jisas kitehi God men-
men keit wit hak. Hɨrak kitehi
God menmen epei au, mɨtɨk hak ke
mɨt disaipel kerek nises hɨm mɨrak
nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, eteiknai
menmen me prea te haiu mamitehi
God menmen mamɨr ke Jon epei
keteikɨn mɨt kerek nises hɨm mɨrak.”
2 Jisas ketpor kar ik: “Yi eiyitehi
God menmen emɨr im. Yi eitɨp,
‘Haai, haiu hanhan niuk mit mɨre
iuwe te ti enip mɨt hɨr nan-
wenɨpi nuik mit. Wɨ mamnen
te ti naanmamre haiu mɨt.
3 Ti petepin ewetei menmen emɨm
har ke nɨpaa ti eweteiyem
hekrit hekrit.
4 Ti esak menmen enum haiu
mɨrɨakem ap han ekitetim

* **10:39** Jo 11:1, 12:2-3 * **10:42** Mt 6:33 * **11:1** Lu 5:33

emɨr ke haiu hɨras matɨp menmen mɨt nerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, haiu han ekitetim au emɨt!
Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu.' "
5 Jisas katɨp mɨt nɨrak, "Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt ke nɨmɨn hɨrak kakno wɨnak ke kɨrak yinak, hɨrak kakɨtpɨwek, 'Ti eweto niu mei wikak.
6 Kai yinak hak keke yanɨmɨn kan kɨra, te hi ap etenen menmen mei au, te hi ewetɨwekem.'
7 Hɨrak keit nɨmɨn kakwenuthi kakɨtput, 'Hi epei heiyepet weipɨr, nɨkerek nai nɨwaai netikewa, hi ap te akrit awetut menmen taau.'
8 *Hi etpi hɨrak ap kakɨkrit kakwetut menmen kentar mɨtɨk hɨrak kit yinak au, te hɨrak kakɨkrit kakwetit menmen kentar ti hitɨwekhi yapɨrwe me menmen.
9 Hi hetpi, yi eiyitehi God menmen te hɨrak kakwetiyem. Yi yɨnyatɨn menmen te yi yainapɨnem. Yi yeretɨt weipɨr te hɨrak kɨkeiswi weipɨr kɨrak.
10 Hi hetpi menmen im hentar keimɨn kitehi God menmen, hɨrak kakwetɨwekem. Keimɨn kɨnkatɨn menmen kaknapɨnem. Keimɨn keretɨt God kekeisɨwek weipɨr.
11 "Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kɨre haai te nɨkan kit kitɨwekhi saauk te ti ewetɨwek manpen siurp o mɨniuhan (neiyɨp han) te hɨrak kakɨm a? Taau!
12 O hɨrak kituthi suware yɨnu, te ti ewetɨwek mispenepnam (o nɨkɨnpenepnam) a? Taau!
13 Te yi mɨt enun yi yertei yewet nɨkerek ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit kɨrak kakinɨn menmen yi yewet nɨkerek em. Hɨrak kakwet Hɨmɨn kɨrak Yaaik kakno mɨt kerek hɨr nitɨwekhi me hɨrak."

Mɨt natɨp Seten Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe
(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

14 Maain Jisas kepɨr herwe kekre mɨtɨk kerek han enuk hɨm kɨtapu. Te hɨrak kenip mɨtɨk hɨrak kau kekrerek hɨrak hɨm kɨtapu. Herwe kɨnaiwɨrek, mɨtɨk enuk hɨrak katɨp, te mɨt yapɨrwe han kekrit neriuwe menmen im.
15 *Au, mɨt han natɨp, "Hɨrak kepɨr herwe kentar Bielsebul hɨrak wɨsenuk kinɨn herwe hɨrak kekepik kepɨrek."
16 *Mɨt han hanhan Jisas kakrɨak menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem taau, kakteiknor hɨrak mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
17 Au, Jisas kertei menmen hɨr han kitetim, te hɨrak ketpor kar ik: "Wit kiutɨpen mɨt newi hɨr hɨras nenepan te mɨt ne wit hak nanɨnɨp nani nanɨnepi. Iuwe mɨtɨk ketike kike tenepakɨt te hɨrakɨt tatɨwaank weiwɨk mɨrakɨt.
18 Yi yatɨp Seten Bielsebul kekepa hi hepɨr herwe mɨrak te yi yatɨp hɨrak ketike herwe mɨrak nenepan. Seten kɨrɨak menmen im, karkeik te hɨrak kaku werek naanmɨpre menmen mɨrak werek werek a? Taauye!
19 Hi hepɨr herwe hentar Bielsebul kekepa, te keimɨn kɨkaap mɨt kerek nises hɨm mi hɨr nepɨr herwe a? Mɨt nises hɨm mi nanteikɨn yi ap yatɨp werek werek nentar hi hepɨr herwe neriuwe niuk me God.
20 *Te hi hepɨr herwe heriuwe menmen iuwe me God. Menmen im hi hɨrɨakem meteikni God epei kan menep kakinɨn naanmamri yi mɨt.
21 Mɨtɨk iuwe keit yipo henmik naanmɨpre wit kɨrak, menmen mɨrak mepu werek.
22 *Te mɨtɨk hak hɨrak manpenuk kinɨn mɨtɨk ik, hɨrak ketikerek tenepakɨt, hɨrak kɨnaiwɨrek hɨrak kakri yipo henmik mɨrak kerek mɨtɨk nɨpaa han kitet hɨram mamkepik, hɨrak kakriyaam mamtike menmen mɨrak yaaim mamno, hɨrak kakɨnkerem kakwet nɨrak yinan em.
23 *Keimɨn hɨrak ap kekepa kari mɨt nanisɨsa, hɨrak kar ke mɨtɨk

* **11:8** Lu 18:5 * **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38 * **11:20** Eks 8:19 * **11:22** Kl 2:15
* **11:23** Lu 9:50

kepan kakɨwaank mɨt nai nisɨsa, hɨr nanwep nanrɨr ein ein.

Herwe enuk pɨke kaknen kaku mɨtɨk han kɨrak
(Mt 12:43-45)

24 "Wɨ kerek herwe enuk kaknaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kakno wit tenhaan weinɨk kakɨnkatɨn nein te hɨrak kakwi, o au en, hɨrak kaktɨp, 'Hi pɨke enen nai kerek nɨpaa hi hewiyen.'
25 Hɨrak kaknen, hɨrak kakɨr han ke mɨtɨk kɨpre wɨnak miyapɨr nɨripep menmen nɨkɨn nakɨrke mekre wɨnak.
26 *Hɨrak kɨpɨrek, te hɨrak kakno kakɨthis herwe ham hispɨnak wik (7) hɨram enum minɨnek, te hɨram mamtikerek mamnen mamu mɨtɨk kerek ek. Nɨpaa hɨrak mɨtɨk kɨre enuk te in ek au mamɨwaankek."

Menmen mɨt enisesim te hɨr han yaaik enu

27 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨte piutɨp pe mɨt yapɨrwe hɨre watɨp hɨm iuwe war ik: "Peimɨn hɨre winit wewetut nɨm hɨre han yaaik wepu."
28 *Te Jisas kewenhi katɨp, "O, hɨre han yaaik. Te neimɨn nemtau hɨm me God nisesik, hɨr han yaaik kɨr kakinɨn miye pai."

Mɨt han hanhan nanɨr menmen yaaim Jisas kakrɨakem
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

29 *Mɨt yapɨrwe nan neweikɨn Jisas, hɨrak wen katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr nau tɨ in e, hɨr enun hɨr nitauhi hi arɨak menmen yaaim eteiknor God han yaaik keriuwa. Te hi eteiknor menmen yaaim yapɨrwe au. Menmen miutɨp me mɨtɨk Jona kerek nɨpaa God kekepik kepu kekre tu ke saauk me wɨ wikak.
30 Nɨpaa Jona hɨrak kɨwaai kekre saauk tu kɨrak me wɨ wikak, te God keteikɨn mɨt ne Nineva menmen mɨrak iuwe keriuwerem. Mar im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi eteikɨn mɨt in menmen mar im eteiknor menmen iuwe me God.
31 *Me wɨ God skelim mɨt, mɨte iuwe naanmɨpre mɨt ne wit Siba, hɨre wautɨp yi enun wentar nɨpaa hɨre weke yanɨmɨn wan wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim. Hi hinɨn mɨtɨk iuwe Solomon te yi ap yemtau hɨm mai au.
32 *Maain wɨ God skelim mɨt, mɨt enun ne Nineva nantɨp yi enun yinɨni nentar nɨpaa hɨr nemtau Jona kewepyapɨr hɨm me God, hɨr neweikɨn sip newet menmen enum. Hi hinɨn profet Jona, te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum, te yi yises hɨm mai au.

Nanamɨr hɨrak kɨre si keteikni menmen
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 *"Mɨtɨk hak ap keksiu si te kakwisɨk kaksawɨnek kaknɨk wɨnak, o kaknɨk tɨkenup. Au, hɨrak ekɨrp yaain te mɨt neimɨn nanɨnen nɨmɨn hɨr enɨr si mamɨr.
34 Nanamɨr kit hɨrak kɨre weipɨr. Nanamɨr kit naanmɨpre menmen yaaim te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti nanamɨr kit naanmɨpre menmen enum ti han ekitet menmen enum hemkre menepam heriuwerem.
35 Te yi naanempre hɨras te nanamɨr ki hɨrak kɨre weipɨr hɨrak ap ekwis menmen enum mamu mamɨkre han ki.
36 Mɨtɨk han kɨrak werek, hɨrak han kitet menmen werek werek. Te hɨrak kertei werek werek menmen God kɨrɨakem keteiknɨwekem. Hɨrak kɨre mɨtɨk han kɨrak kɨre si kɨr keteiknɨwek menmen."

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

37 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, te mɨtɨk hak ke Farisi kitɨwekhi,

* **11:26** Jo 5:14 * **11:27** Lu 1:28, 42, 48 * **11:28** Lu 8:15, 21 * **11:29** Mt 16:4 * **11:31** 1Kin 10:1-10 * **11:32** Jna 3:5-10 * **11:33** Mk 4:21; Lu 8:16 * **11:37** Lu 7:36, 14:1 * **11:38** Mt 15:2

"Ti enen wɨnak etikewa ewɨm menmen." Hɨrak ketpɨwek, hɨrak ketikerek tariyakɨt ten.

38 *Hɨrakɨt tariyakɨt ten, mɨtɨk ke Farisi kehɨnhɨn kentar Jisas hɨrak ap kises hɨm me maamrer nɨr, hɨrak ap kekemyet his mɨrak te kakɨm menmen taau.

39 Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpɨwek, "Yi mɨt ne Farisi yekemyet sar wenkepye mi au werek, te yi ap yɨrɨak han ki keit nɨmɨn yaaik au. Hɨrak enuk kises menmen enum mɨre hemkre menepam me menmen o yi yetike miyapɨr yɨrɨran.

40 Yi yetaritari mɨt! Hɨrak God kerek kerekyi yɨnk ki hɨrak kɨrɨak han ki ketikerek.

41 Yi eiwet mɨt menmen mi yapɨrwe mekre sar o wenkepye hɨram mamkepi te menmen mekre han ki hɨram yaaim.

42 *Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamnen mamiwep mamɨntar yi yewet God menmen meiyam kike me menmen yapɨrwe yi yetɨwem yaaim te yi ap yɨrɨak mɨt yapɨrwe menmen mɨpɨram au. Yi ap han tewenɨn God werek werek au. Yi eiyinɨn eirɨak mɨt yaaim mɨpɨram, yi hanhan God, menmen im metike menmen me yi eiwet God menmen kike me menmen yapɨrwe, hɨram yaaim iuwe. Te yi au yɨnapen.

43 "Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɨntar yi hanhan yayu yeno yaaim me mɨt iuwe yayɨt wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses. Yi hanhan mɨt nanɨtpi nanwenɨpi niuk mi nanɨt maket, wit kerek mɨt nererik nesiuwe menmen mɨr.

44 "Yi mɨt ne Farisi menmen enum mamiwep mamɨntar yi enun yɨre hei ke herwe kekrerek mɨt ap neriuwesɨsek au. Menmen yaaim mɨt hɨr nɨri yi yɨrɨakem, hɨram mɨsawɨn menmen enum mekre han ki mɨre meri mɨwapɨn hei enuk keriuwe herwe enuk kɨnɨn kekrerek. Maain mɨt han nises menmen yi yetporem hɨr enrɨakem te hɨr nepɨtari hɨr nises menmen enum mar ke yi mɨt yɨrɨakem."

45 Mɨtɨk ke mɨt Skraip katɨp Jisas kitɨwekhi, "Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp menmen im ti enai metikeri."

46 Jisas kewenhi ketpɨwek, "Yi mɨt ne Skraip menmen enum mamiwep mamɨntar yi yewis hɨm ham weinɨm mamtike hɨm yaaim me God, te mɨt ap nanisesim werek werek taau. Yi yenip mɨt hɨr nanisesim te yi ap eiyisesim au."

47 "Menmen enum mamiwep mamɨntar yi yeses herwe hei mɨkaap mɨt han tewenɨn mɨt profet kerek nɨpaa maamrer keriyen hɨr nanɨp.

48 Yi hɨras yeteikɨn yi yertei menmen enum maamrer ni nɨpaa nɨrɨakem, yi han yaaik yeriuwerem yentar yi naanmɨpre herwe hei im e.

49 "God kertei menmen im te nɨpaa hɨrak katɨp hɨm mar im: 'Hi tewen ariuwet mɨt profet nantike mɨt aposel nanɨno mɨt ne Isrel. Han hɨr nanrekyor enum, mɨt han hɨr nanɨnɨp.'

50 Te God kaknep yi mɨt ne Isrel yau tɨ ik kar ke hɨrak kaknenp maamrer ni kerek nɨpaa hɨr nenep profet yapɨrwe naa me nɨpaa enum eik ere in.

51 *Nɨpaa Ebel hɨrak profet kinɨn kaa hemkre mɨrak mewen ere mɨtɨk profet kɨkaru Sekaraia kaa kerp nɨmɨn kɨnaan kerek mɨt newis menmen me God mewik metike wɨnak iuwe ke God. God kakrɨak mɨt ne Isrel nau in enum enum kakɨnterim.

52 "Yi mɨt ne Skraip menmen enum mamiwep. Yi yertei hɨm me God te yi yeweikɨn hɨm mɨrak mɨre menmen ham. Yi yɨnapen yises hɨm mɨrak werek werek eiyɨntar yi hanhan mɨt nanɨnen nanitihi markeik te hɨr enises God werek werek. Yi enun yar ke mɨt yeiyepet weipɨr menmen mau meit nɨmɨn. Maain mɨt nanɨnen nanɨm menmen yi ap eiwisi nanɨno nɨmɨn nanɨm menmen au. Hɨr nanu nanɨt."

* **11:42** Lev 27:30 * **11:51** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21 * **11:54** Lu 20:20

53 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ik
ken witeik, mɨt ne Farisi hɨr han
enuk nitɨwekhi menmen yapɨrwe
54 *nemeriyɨwek hɨrak kaktɨp
menmen enum te hɨr nansiuwek
hɨm nankɨp.

12

Yi naanempre hɨras me hɨm mɨt enun nemipɨn hɨr netpim
(Mt 10:26-27)

1 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerp
menep menep te hɨr nentɨreran,
Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kinɨn
kar ik: "Yi naanempre hɨras te yi ap
eiyises hɨm me mɨt ne Farisi. Hɨram
enum mɨre sak haak. Hi atɨp hɨr
mɨt enun nemipɨn, hɨr newɨrnak
nekteni te hɨr nises han kɨr.
2 *Menmen yapɨrwe kerek
mɨsawɨn, maain God kakwepyapɨrem
te mɨt nanɨrem nanɨrteiyem.
3 Maain hɨm kerek yi epei yet-
pim me wɨtaan te God ke wepni
kakwepyapɨrem mɨt nanɨmtewem.
Menmen kerek yi yatɨp mɨt han em
yi yɨsawɨn yekre wɨnak, maain God
kakwepyapɨrem kakɨt wit eik te mɨt
neit wit nanɨmtewem.

Jisas katɨp keimɨn kerek mɨt nanɨneinɨk
(Mt 10:28-31)

4 "Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen
mɨt au emɨt! Hɨr nenep mɨtɨk yɨnk
kerekek, te maain hɨr ap te nanrɨak
menmen meiyam taau.
5 Hi hetpi eteikni keimɨn kerek yi
eineinɨk. Yi einapen God. Hɨrak
kakiwep epei au, hɨrak enuk man-
penuk te kakwɨri yaino si enum. Hi
hetpi, yi eineinɨk.
6 Hore kike hispɨnak (5) mɨt newɨr
pewek wik nantɨwem. Hore kike
mɨt namɨp hɨram menmen weinɨm
te God epei kertei hɨram maa.
7 *God epei kertei menmen iuwe,
hɨrak kewenhis kertei paan mar-
menum mɨwapɨn paan hesnu ki. Te
yi ap einaain menmen au. God katɨp
yi hɨmɨn ki hɨrak menmen iuwe
kinɨn hore. Hore hɨram menmen
weinɨm ap hɨmɨn kewim au. God
hanhan hore, te hɨrak hanhani mɨt
wɨsenum naanmamri."

Hɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

8 Jisas wen katɨp, "Hi etpi nai
yinan, mɨt niutɨp niutɨp neimɨn
newepyapɨr hɨras nisɨsa nerp ni-
naan me mɨt miyapɨr yapɨrwe, te hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe maain hi
ewepyapɨr mɨt in me ninaan me mɨt
ensel ne God, hi atpor hɨr nɨkerek ne
God keriyen.
9 *Te neimɨn hɨr nepakɨn hɨr nisɨsa
me ninaan me mɨt, maain hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe apakɨni hɨr ne God
nerp ninaan me mɨt ensel ne God.
10 *"Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp natɨp
netawɨn hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, hi asak menmen enum mɨr.
Neimɨn kerek natɨp neratawɨn God
Hɨmɨn Yaaik, God Haai ap te kakɨsak
menmen mɨr taau. Hɨram mamu
mamɨt.
11 *"Mɨt maain nansiuwe hɨm
nanɨntar yi yises hɨm mai, hɨr nan-
torhis nanri nanɨno wɨnak kerek mɨt
nererik nekine hɨm me Moses neitai,
o yi yayɨrp ninaan me mɨt iuwe gav-
man netike kaunsil, te yi ap hanhan
menmen te yi yayɨtpim te yi eikaap
hɨras au.
12 Yi hanhan em au eiyɨntar me
wɨ eim God Hɨmɨn Yaaik kakwis
menmen mamɨkre han ki te yi
eiyɨtporem."

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk iuwe ap kises God au

13 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe
nerp en katɨp Jisas kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe ti atɨp heiyiuwe kai te hɨrak
ekweto menmen mei me menmen
haai kawɨr kaa kewisɨm mɨwaairi,
maain hawɨr ewɨnkerem ewetakɨt."
14 Jisas ketpɨwek, "Mɨtɨk keimɨn
kehimɨtena te hi ehɨnke menmen mi
a?"

* **12:1** Mt 16:6 * **12:2** Mt 10:26; Lu 8:17 * **12:7** Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * **12:9** Lu 9:26 * **12:10** Mk 3:28-29 * **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15 * **12:15** 1Ti 6:9-10

15 *Hɨrak keweikɨn katɨp mɨt
yapɨrwe, “Naanempre hɨras te yi ap
hemkre menepepam me menmen
yapɨrwe. Menmen yapɨrwe mɨtɨk
kentenenim ap te mamkepik kaku
au.”
16 Jisas ketpor hɨm tok piksa mar
im: “Mɨtɨk hak iuwe kamɨr ni hɨram
matɨn yapɨrwe.
17 Te hɨrak han kitet kar ik: ‘Hi
arɨak mekam? Hi menmen yapɨrwe
te hi ewisɨm emwaai nein? Wɨnak
au.’
18 Hɨrak katɨp, ‘Hi are arɨak men-
men im. Hi ewep wɨnak ketike
weisaak me teket te hi ehime ham
wɨsenum minɨn im te hi ewis men-
men mamwaai weisaak mamtike
menmen mewo meit ni eim, hɨram
mamno mamwaai mamɨkre weisaak
kerem em. Hi arɨak menmen im, te
19 hi atɨp hɨrekes, Ti epu werek
werek menmen meiyam yapɨrwe
mepeit me tito yapɨrwe. Ti ehu ehɨm
menmen ehɨm tɨpar si enum ehu
han yaaik.’
20 Au, God ketpɨwek kar ik: ‘Ti
etaritari mɨtɨk! Wɨtaan ik ek ti
hahi, hɨmɨn kit kakno, te men-
men mi yapɨrwe ti epei hetɨwem
hewisɨm mɨwaai meit, maain
keimɨn kaktɨwem a? Ti au!’
21 *Keimɨn keit menmen yapɨrwe
kakɨkaap hɨrekes, te hɨrak ap
kises menmen God hanhan hɨrak
kakisesim, hɨrak enuk kar ke mɨtɨk
eik e.”

Yi han kitet God kakɨkepi kerekek (Mt 6:25-34)

22 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel kar
ik: “Yi eiyises menmen God hanhan
yi eiyisesim, te hi hetpi menmen im:
yi ap han ekitet karkeik eiyɨt pewek
eiwɨrem eiyɨt menmen yi yayɨm o
menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au
emɨt!
23 Hɨmɨn ki kepu werek, hɨrak
kinɨn menmen yi eiyɨm. Yink ki
kaku werek werek kakinɨn menmen
yi yamɨr.
24 *Yi yayɨr hore tepre. Hɨram ap
mamɨr ni meket teket au. Hɨram
mime wɨnak te mewis menmen
mekrerem au, te God kewetɨr men-
men. God han kitet yi iuwe yinɨn
hore, hɨram au menmen weinɨm.
25 Mɨtɨk keiyak hɨrak han kitet
kakrɨak menmen te hɨrak kaku wɨ
meiyam o tito yapɨrwe au.
26 Yi ap eɨrɨak menmen kike mar
im au, te yi yenmak han kitet men-
men ham te yi yayu werek werek a?
Au emɨt!
27 “Yi yayɨr timen mɨwaai yayiwe.
Hɨram mewo, hɨram ap mesikek
yɨwaap mekerwo menmen au. Te
hɨram yaaim mɨr minɨn mɨtɨk iuwe
King Solomon hɨrak ketenen men-
men yapɨrwe. Hɨrak nɨpaa ap kamɨr
menmen mau yɨnk kɨrak yaaim
minɨn timen im au. Te timen hɨram
menmen weinɨm.
28 God kerekek kɨrɨak menmen im
hɨram yaaim te hɨram petepin mepu
teipmen mami, te mɨt nantɨwem
neiyɨm nanwɨrem mamɨkre si.
Timen im hɨram menmen weinɨm,
te God kakweti menmen yi yaimɨr
mamu yɨnk. Yi ap han kitet God
werek werek au.
29 Yi ap han kitet yapɨrwe yi yayɨt
menmen o tɨpar te yi yayɨm ere tu
iuwe au emɨt!
30 Mɨt nerer wit wit ap nises God
hɨr han kitet menmen mar im. God
hɨrak Haai ki kertei yi yayɨt menmen
im te yi eiyu.
31 Te yi yinɨn eiyises menmen
God hanhan yi eiyisesim, te hɨrak
kakweti menmen mamkepi yi yayu
werek werek.”

Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu wit ke God (Mt 6:19-21)

32 *“Yi mɨt nai yɨre sipsip, yi ap
einaain menmen au eiyɨntar God
Haai ki kakwisi yi eiyinɨn naan-
mamre mɨt me menmen mɨrak.
33 *Yi yesiuwe menmen yapɨrwe
kerek yi yetenenim yayɨt pewek
mererim eiwet mɨt weinɨn m.
Mar im yi yaiwis menmen yaaim
mamkepi mamwaai wit ke God.
Hɨram mamu mamɨt te mɨt enun

* **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7 * **12:32** Lu 22:29; Rev 1:6 * **12:33** Lu 18:22

nekintɨp menmen o wesiuk mamnen
mamɨwaank menmen mi mamɨt en
au emɨt!
34 Menmen ti hanhanem, han kit
ekitetim.

Mɨt naanempre menmen me mɨtɨk iuwe hɨr enmeriyɨwek

35 *"Yi eimɨr laplap tokim kere-
mem, yi eiyɨt waai eiyɨk eitepenem
eiyɨksiu si, yi eiyu eimerɨr menmen
mamnen.
36 *Yi yayre mɨt nemerɨr mɨtɨk
iuwe kɨr kaknen kakɨke wit kerek
mɨte wetike mɨtɨk neitan neitai ein
ek, hɨrak kaknen wit kɨrak te hɨr
nanɨnkɨwek weipɨr wasenum kerek
hɨrak kan keretɨtek.
37 *Te mɨtɨk iuwe kaknen kakri mɨt
nɨrɨak menmen mɨrak ap nɨwaai au,
te mɨt keriyen hɨr han yaaik. Hi
etpi te hɨrak kakmɨr laplap tokim
mɨrak hɨrak kakɨtpor nanu yeno
kerek naam menmen menterim, te
hɨrak kaknen kakwetɨr menmen hɨr
nanɨm kakɨr ke wok mɨtɨk kɨr.
38 Te hɨrak kaknen kakɨ wɨ nɨmɨn
suware kenep enum, hɨrak kɨr mɨt
nɨrɨak menmen mɨrak hɨr nepu, hɨr
han yaaik nanu.
39 *"Yi eiyɨrtei menmen im e.
Mɨtɨk ke wɨnak epei kertei wɨ kerek
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kak-
nen, te hɨrak ap kakwisɨk kakwep
weipɨr kakno nɨmɨn kekin menmen
mɨrak au.
40 Yi yɨre mɨtɨk eik e. Yi eimeriyo
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke
anen me wɨ yi yepɨtari hi anen."

Jisas katɨp hɨm tok piska me mɨtɨk yaaik mɨtɨk enuk
(Mt 24:45-51)

41 Jisas katɨp epei au, Pita kitehi
Jisas, "Ti hetpei keriyen hɨm im o
haiu mɨt yapɨrwe?"
42 Te Jisas kewenhi katɨp, "Hi hetpi
yi yapɨrwe. Yi han kitet keimɨn
kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe,
hɨrak yaaik kemtau hɨm kisesim?
Hɨrak mɨtɨk kerek mɨtɨk iuwe kɨrak
kakwisɨk kakinɨn naanmamre mɨt
han kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk
kiutɨp kerek ek, hɨrak kakinɨn kak-
wetɨr menmen yaaim nanɨm me wɨ
hɨrak kewetɨrem.
43 Maain mɨtɨk iuwe kaknen kakɨr
mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak
wen kɨrɨakem, te hɨrak han yaaik
keriuwerek, te mɨtɨk kerekek han
yaaik.
44 *Hi hetpi werek. Hɨrak kak-
wisɨk naanmamre menmen mɨrak
yapɨrwe.
45 Mɨtɨk hak kɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe kɨrak kaktɨp, 'Mɨtɨk iuwe
kai ap te kaknen waswas,' te hɨrak
kaknep mɨt han kerek nɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe kerek ek, kaknep
miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe kerekek, neiyewewan,
kaam menmen metike tɨpar si enum.
46 Te mɨtɨk iuwe kerekek maain
hɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap
kermeriyɨwek au. Hɨrak han kaa
pɨke kaknen keremem. Hɨrak
au ketari, te hɨrak kakrekyɨwek
enum kakɨwaankek kaksiuwerek
kakno kaktike mɨt han kerek nɨrɨak
menmen mɨrak ap nises hɨm mɨrak
werek werek au.
47 *"Mɨtɨk kerekek kemtau hɨm me
mɨtɨk iuwe kɨrak, te hɨrak ap kises
hɨm mɨrak, hɨrak mɨtɨk iuwe kɨrak
kakɨkɨp wɨsenum kakriuwe nɨpɨn.
48 Te hɨrak keimɨn ap kertei werek
werek menmen mɨtɨk iuwe kɨrak
hanhan hɨrak kakrɨakem, hɨrak
kɨrɨak menmen enum, te mɨtɨk
kɨrak kakɨp kakriuwe nɨpɨn au kike.
Mɨt kerek God kewetɨr menmen
yapɨrwe, maain hɨr pɨke enwet God
em. Mɨt neimɨn kerek neit menmen
yapɨrwe me mɨt, maain hɨr pɨke
enwetɨrem yapɨrwe."

Jisas kan kakɨnke mɨt miyapɨr nanwep pɨnan nanɨno in, nanwep pɨnan nanɨno ein
(Mt 10:34-36)

49 Jisas wen katɨp, "Hi han hewɨr si
meit tɨ ik, te hi hanhan si emɨrhɨhe
waswas,

* **12:35** Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13 * **12:36** Mk 13:33-36 * **12:37** Jo 13:4 * **12:39** Mt 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17 * **12:50** Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27

50 *te hi ahinɨn ahɨwaank
wɨsenum hahi. Han kai enuk
heriuwe menmen mamrewaank ere
hɨram epei au.
51 Yi han kitet hi epei han te hɨrɨak
mɨt nankiyan nanu nanɨt a? Au, hi
epei han te hi ewep mɨt miyapɨr han
nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
52 In ek ere maain mɨt ne
wɨnak kiutɨp nar mɨt hispɨnak
(5) hɨr nanɨnke. Mɨtɨkɨt wikak
tatkite mɨtɨkɨt wiketeret nanɨnehan
nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
53 *Mɨt nanɨnkehan. Haai kaktike
nɨkan kɨrak tatnehakɨt tatnepakɨt.
Miye wautike nɨki pɨre nanɨnehan
nanɨnepan. Mɨte wautike yani pɨre
nanɨnehan nanɨnepan nanɨntar hɨm
mai."

Mɨt nertei menmen me tɨ o nepni te hɨr nepɨtari menmen me God
(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

54 Hɨrak katɨp disaipel nɨrak epei
au, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
kar ik: "Yi epei yɨr napɨ meke wit
kerek wepni kewen ken keremem,
waswas yi yatɨp, 'Hawɨ kaknen.'
Maain hɨrak kaknen.
55 Yi yemtau nɨme wenituk meke
wepni kokai kan te yi yatɨp, 'Wepni
sisi iuwe kaknen.' Maain hɨrak kak-
nen.
56 Yi mɨt enun yemipɨn. Yi yertei
menmen me tɨ o nepni. Yi yen-
mak te yi yetari menmen God in ek
kɨrɨakem a?

Yi eitike mɨt kerek nansiuwi hɨm yi eikiyan eiyu
(Mt 5:25-26)

57 "Yi yenmak te yi ap han kitet
menmen yaaim te yi yɨrɨakem a?
58 Mɨtɨk hak kesiuwe hɨm kerwit
(o kerwetit) te ti eno ehɨr mɨtɨk iuwe
ke gavman. Ti eno kot hitet yayiwe,
ti etpɨwek te yi eikiyakɨt eiyu, o au
en, hɨrak kakɨrit eno kot, maain mɨt
nanwɨrit eno wɨnak enuk.
59 Hi etput, ti ehu ere ti ewɨr pewek
eiyɨm etnik."

13

Mɨtɨk ap keweikɨn sip kewet menmen enum hɨrak kaki

1 Me wɨ im, mɨt han nepu en
hɨr natɨp Jisas nar ik: "Mɨt han
ne Galili nen wɨnak ke God nenep
samiyak mɨr newepwarem nanwet
God em, te mɨtɨk iuwe gavman Pailat
kesiuwe mɨt nɨrak ne ami nen nanɨp,
hemkre mɨr meweiknenim metike
miyak mɨwaai kɨnaan."
2 *Jisas kewenhi ketpor kar ik: "Yi
han kitet mɨt hɨr naa nar ik, men-
men im meteiknai mɨt in ne Galili
hɨr nɨrɨak menmen enum minɨn mɨt
han ne provins Galili a? Taauye!
3 *Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip
eiwet menmen enum yi yayi yayɨr ke
mɨt ein ne provins Galili epei naa.
4 Yi yertei mɨt hiswiyen hispɨnak
(15) naa neit tɨpar me wit Siloam
nentar wɨnak nokik kewen kanɨp?
Yi han kitet menmen enum hɨr
nɨrɨakem hɨram minɨn menmen
enum mɨt han ne wit Jerusalem
nɨrɨakem a? Taauye!
5 Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip
eiwet menmen enum yi yayi yayɨr ke
mɨt in."

Jisas katɨp hɨm tok piksa me nu ap kine nɨkim au

6 *Hɨrak wen ketpor hɨm tok piksa
hɨrak katɨp kar ik: "Nu hɨnaan kewo
keit ni me mɨtɨk hak. Hɨrak ketpaan
ken kakɨr nɨkim au, hɨrak kuwaau (o
kiwaau).
7 *Hɨrak kuwaau (o kiwaau)
au, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek
naanmɨprɨwek ni mɨrak kar ik:
'Ahɨrem! Tito wikak hi han hen hɨr
nu hɨrak ap kine nɨkim au. Ti ekan
nu eik ek eknepɨn. Hi hɨnapen hɨrak
kaku tɨ ik e kari nan tɨ.'
8 *Te mɨtɨk naanmɨpre tɨ kerekek
katɨp mɨtɨk iuwe, 'Ewisɨk akɨrek me
tito im e, hi awep wi aweiknɨwek
awɨr waniu (o win) mamwetɨwek.
9 Maain hɨram mamine nɨkim
hɨram yaaim, o au en, ti ekan eketik
eknepɨn ekɨkeipɨn.' "

* **12:53** Mai 7:6 * **13:2** Jo 9:2 * **13:3** Sam 7:12 * **13:6** Mt 21:19 * **13:7** Lu 3:9 * **13:8** 2Pi 3:9, 15

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨte wɨnap hɨre sip kɨre kɨn

10 Me wɨ Sabat, Jisas keit wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me
God.
11 Me wɨ im, mɨte hap wepu. Tɨpir
kaaup te hɨre wɨnap tito hiswiyen
hispɨnak wikak (18). Hɨre sip kɨre
kɨn te hɨre ap wekrit wen werek
werek au.
12 Jisas kɨrep, te hɨrak kenɨnwe
ketpɨwe kar ik: "Mɨte hi hepɨr
menmen enum mewit mamno
mamnopɨn mamkeipnut, te ti ere
yaaip."
13 Hɨrak kewis his mɨrak
menteriye, hɨre wekrit wenhɨ
hɨrehes wekrit werp, hɨre wewenɨpi
niuk me God.
14 *Mɨtɨk kinɨn naanmɨpre wɨnak
ik e, hɨrak han enuk kentar Jisas
kɨkaap mɨte me wɨ Sabat, te hɨrak
katɨp kar ik: "Wɨ hispɨnak kiutɨp (6)
haiu mamrɨak menmen. Yi einen in
me wɨ eim te God kakɨkepi te yi yayu
werek. Me wɨ Sabat emɨt!"
15 *Jisas pɨke ketpɨwek, "Yi mɨt
enun yewisesik. Yi mɨt niutɨp
niutɨp me wɨ Sabat yaino yaisiupan
bulmakau o hos yairiyaam mamno
mamɨm tɨpar.
16 *Mɨte ip e kerek hɨre nepenye
pe Ebraham kerek Seten kerekyɨwe
enum te hɨre wɨnap tito hiswiyen
hispɨnak wikak (18). Hɨre winɨn sak
mi te hi ekepye herekyɨwe yaaim me
wɨ Sabat."
17 Mɨt han kerek nɨpaa natɨp men-
men enum, hɨr yɨnk enuk nekintɨp
nentar hɨrak katɨp hɨm im. Te mɨt
yapɨrwe han yaaik neriuwe men-
men iuwe yaim hɨrak kɨrɨakem.

Hɨm me nu mastet nɨkim mɨram (Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

18 Jisas pɨke katɨp, "Menmen God
kɨrɨakem hɨram mɨre mekam? Te hi
enɨnem mamtike mekam mamɨram?
19 Hɨram mɨre nu mastet nɨkim
mɨrak kike enum. Mɨtɨk hak
ketɨwem kamɨr mau ni mɨrak.
Maain hɨrak ken niu kɨre nu iuwe,
hore hɨram meniuwe meke niu
mewis yaank mewik."
20 Jisas pɨke katɨp, "Hi enɨn men-
men God kɨrɨakem mekre han kaiu
hɨram mamtike mekam mamɨram?
21 Hɨram mɨre yis mɨte hap
wewisɨm metike plaua, hɨre weweik-
nenim ere werek. Maain plaua
mɨniu wɨsenum."

Jisas katɨp ke weipɨr kike (Mt 7:13-14, 21-23)

22 Jisas katɨp epei au, hɨrak ken wit
iuwe wit kike kewepyapɨr hɨm me
God te hɨrak kakpɨno Jerusalem.
23 Mɨtɨk hak ketpɨwek, "Mɨtɨk
Iuwe, maain God kakɨthis mɨt niutɨp
niutɨp keriyen nanu nantikerek o
au?" Jisas katɨp mɨtɨk ik ketike mɨt
yapɨrwe kar ik:
24 *"Yi naanmamre hɨras te yi eino
eitet weipɨr kike ek. Hi hɨre weipɨr.
Mɨt yapɨrwe hɨr hanhan nanɨno
nantikerek nanɨno nɨmɨn ein te hɨr
au.
25 *Maain mɨtɨk ke wɨnak kerek
kakɨkrit kakiyepet weipɨr, te yi
yayɨrp wit eik yairetɨt weipɨr yaitɨp,
'Mɨtɨk Iuwe, ekaisiu weipɨr.' Hɨrak
kakɨtpi, 'Hi ap ertei yi neimɨn.'
26 Te yi yaiyɨtpɨwek, 'Haiu nɨpaa
maam menmen maam tɨpar metike-
wit, te ti herp yayiwe kaiu eik ek
ewepei hɨm.'
27 *Te hɨrak kaktɨp, 'Hi hetpi, hi ap
hertei yi neimɨn. Yi eiyɨnka eikeipno
yi mɨt enun yɨrɨak menmen enum.'
28 *Te maain yi eiyɨr Ebraham,
Aisak, Jekop netike mɨt profet nanu
nantike God te yi au eiyɨt wit eik
yaykɨt yainakɨn yehes.
29 *Mɨt nanɨnen nanke wepni
kokai kan, han nanɨnen nanke
wepni kewen ken o nanoke pɨnak
nanoke pɨnak nanɨnen nanu yeno
nanɨt wit ke God nanɨm menmen
iuwe.

* **13:14** Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * **13:15** Lu 14:5 * **13:16** Lu 19:9 * **13:24** Fl 3:12 * **13:25** Mt 25:10-12 * **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 8:11-12 * **13:29** Sam 107:3; Lu 14:15 * **13:30** Mt 19:30

30 *Mɨt han kerek in ek hɨr mɨt weinɨn ek maain hɨr naninɨn mɨt
iuwe han. In ek hɨr mɨt iuwe te
maain hɨr nanre mɨt weinɨn."

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt nises hɨm mɨrak au
(Mt 23:37-39)

31 Hɨrak wen ketpim, mɨt han ne
Farisi hɨr nan netpɨwek, "Yi eino
eikeipɨn! In ek mɨtɨk Herot hanhan
kakitep!"
32 Jisas ketpor, "Yi eino eitɨp man-
pen mawenekɨn Herot petepin, teip-
men, tepɨn hi epɨr herwe enum,
hɨkaap mɨt nɨnaap hɨr pɨke nɨre
yaain. Me wɨ wikak menmen mai
epei au. Menmen mai epei au, hi ehu
ehɨt. Herot kakiyep au ere hi hɨrɨak
menmen epei au.
33 Te hi wen ano ehitet yayiwe
petepin, teipmen, tepɨn. Hi profet
ke God ap ahi ehɨt wit hak au. Wit
Jerusalem kerekek.
34 "O mɨt miyapɨr ne Jerusalem!
Nɨpaa God keriuwet mɨt profet hɨr
newepyapɨr hɨm mɨrak te yi yanɨp
naa. Wɨ yapɨrwe hi hanhan hari
yi mɨt yererik hi naanmɨpri har
ke suware wari nɨkim mɨnɨk yapɨr
mɨre, te yi au yɨnapen.
35 In ek God keweikɨn sip kewet
wit ki, yi hɨras naanmɨprewem. Hi
etpi werek, yi eira au ere yi yaitɨp,
'God kɨrɨak yaaim kakɨkaap mɨtɨk
hɨrak keriuwetek kaknen kakɨkrehɨr
ke God.' "

14

Jisas kɨkaap mɨtɨk kɨnap yɨnk kɨnwo hɨrak kɨre yaaik

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken kaam
menmen keit wɨnak ke mɨtɨk
iuwe ke Farisi. Hɨr mɨt nau en
naanmɨprewek te hɨrak kɨrɨak
menmen.
2 Mɨtɨk hak his hɨt mɨrak mɨnwo
hɨrak kerp menep kɨrapɨt Jisas.
3 *Jisas katɨp mɨt ninɨn nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em hɨr netike
mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm
me Moses, hɨrak kitorhi kar ik:
"Hɨm me Moses mamwisai haiu mɨt
mamkaap mɨt nɨnap me wɨ Sabat o
au?"
4 Hɨr ap newenhi au, wɨre wɨre
neit, te Jisas keit mɨtɨk kekepik ere
werek, hɨrak kesiuwerek ken.
5 *Hɨrak kesiuwerek ken, hɨrak
keweikɨn kitorhi kar ik: "Hos mi
o bulmakau mi mamɨnke mamɨkre
hei me wɨ Sabat, yi eiriyaak eiketik
me wɨ Sabat o au?"
6 *Hɨr ap newenɨwekhi netpɨwek
menmen au. Hɨr yɨnk enuk.

Mɨtɨk ap han ekitet hɨrekes mɨtɨk iuwe au emɨt

7 *Jisas epei kɨr mɨt yapɨrwe kerek
nanɨnen nanɨm menmen, hɨr nau
yeno yaaim me mɨt iuwe te hɨrak
ketpor tok piksa mar im.
8 *Hɨrak katɨp, "Wɨ kerek mɨtɨk
hak hɨrak kenɨni einen eiyɨm men-
men me nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, yi
ap eiyu yeno yaaim me mɨt iuwe, te
mɨtɨk iuwe akinɨnit eknen.
9 Hɨrak eknen te mɨtɨk kerek
nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, hɨrak kak-
nen kakɨtpi, 'Yi eiyɨnke eino ein,
eiwis mɨtɨk iuwe ik hɨrak ekwim.'
Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi yɨnk
enuk eiyɨntar yi eiyu yeno weinɨm.
10 Im em emɨt! Mɨtɨk ketpi yi einen
eiyɨm menmen yi eiyu yeno weinɨm
me mɨt, te maain mɨtɨk nɨpaa ketput
yi einen eiyɨm, hɨrak kaktihis kakɨtpi
kakɨr ik: 'Nai yinan, yi einen eiyu
yeno me mɨt iuwe newim,' te mɨt
en nɨpaa hɨrak netikewi yayɨm men-
men hɨr han kitet yi iuwe.
11 *Mɨtɨk kerek han kitet hɨrekes
mɨtɨk iuwe, God kakrɨakek hɨrak
mɨtɨk weinɨk."

Jisas katɨp mɨt nanɨne neimɨn nanɨnen nanɨm menmen

12 Nepei au, Jisas katɨp mɨtɨk kerek
nɨpaa ketpɨwek kaknen kakɨm,
hɨrak ketpɨwek kar ik: "Maain ti
enɨne mɨt nanɨnen nanɨm menmen
iuwe, ti ap enɨne paaprer o haairer
o nɨkerek o kikrek o nit yinan
netenen menmen iuwe au emɨt! Ti
ap erɨakem ehisesim ehɨntar maain

* **14:1** Lu 11:37 * **14:3** Lu 6:9 * **14:5** Mt 12:11; Lu 13:15 * **14:6** Mt 22:46 * **14:7** Mt 23:6
* **14:8** Pro 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lu 18:14

hɨr pɨke nanwetut menmen mit
mamrerim.
13 *Maain ti hemani menmen, ti
enɨne mɨt enun menmen auri o mɨt
his hɨt nanamɨr enum.
14 *Ti erɨak menmen mar im te God
maain kakrekyut yaaim kakɨntar
mɨt in enun te hɨr ap pɨke nanwe-
tutem mamrerim. Maain God kak-
wetutem me wɨ kerek maain hɨrak
kakɨkɨan mɨt kerek nɨre yaain hɨr
pɨke nanɨkrit nanu nantikerek.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt naam menmen iuwe
(Mt 22:1-10)

15 *Mɨtɨk kiutɨp kau kɨnaan kaam
menmen kemtau menmen Jisas
katɨp, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨt
nau kɨnaan neit wit ke God nanɨm
menmen hɨr han yaaik nanu.”
16 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa ein
mɨtɨk kemani menmen kenɨne mɨt
yapɨrwe nanɨnen.
17 Wɨ epei man te hɨrak kakwet
mɨt menmen. Hɨrak keriuwet mɨtɨk
kɨrak kaknɨnor kakɨtpor kar ik: ‘Hi
epei emani menmen te yi einen
eiyɨm eitikewa.’
18 Hɨrak kitorhi, te hɨr yapɨrwe
natɨp, ‘Haiu ap te mamno au.’ Mɨtɨk
hak katɨp, ‘Hi epei hewɨr pewek
heiyɨm hatɨn tɨ, te hi eno ahɨrek te
hi hanhan ti ap han enuk heriuwe hi
ap enen taau.’
19 Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei hewɨr
pewek etɨn bulmakau hiswiyen (10)
me mamwen tɨ te hi ano ahɨrem
enɨnem te hi hanhan ti ewisa hi ehu
in ehɨm menmen mit au.’
20 *Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei heit
mɨte te hi ap anen au.’
21 “Te mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
mɨrak, hɨrak ken ketpɨwek. Epei
ketpɨwek, hɨrak han enuk ketpɨwek
kar ik: ‘Ti eno waswas erer yayiwe
me wit ehɨthis mɨt kerek his hɨt
nanamɨr mɨre enum, kerek nau
yayiwe ek e.’
22 Maain mɨtɨk hɨrak epei kan
ketpɨwek, ‘Mɨtɨk Iuwe, menmen ti
etpewem hi epei hɨrɨakem, te yeno
ham wen mepeit weinɨm.’
23 Mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk kerek
kɨrɨak menmen mɨrak kar ik: ‘Ti
eno ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya ke
yaank, ya meke nɨmɨn te wɨnak kai
eknempet ekriuwe mɨt miyapɨr.
24 Hi etput werek. Ap nei kerek
nɨpaa hi henɨnor nanɨnen nanɨm
menmen nantikewa au.’ ”

Mɨtɨk ekinɨn han ekitet werek werek te hɨrak ekises Jisas
(Mt 10:37-38)

25 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nen nises
Jisas te hɨrak keweikɨn ketpor kar ik:
26 *“Mɨtɨk kerek kaknen kakisɨsa
hɨrak hanhan kinɨn kemtau hɨm me
miye haai nɨrak, mɨte o nɨkerek
nɨrak, hɨrak ap kakises hɨm mai
taau.
27 *Mɨtɨk kerek kisɨsa te kɨnaain
menmen enum mamnen mamkɨp,
hɨrak ap te kakises hɨm mai werek
werek au.
28 “Keimɨn ke yi mɨt hanhan
kakime wɨnak iuwe nokik, hɨrak
wen eku han ekitet hɨrak ketenen
teket mei o niu mei kakwet mɨt kerek
nankepik nanime wɨnak kɨrak ere
nanɨnepik.
29 Hɨrak epei kekin hei kamɨr
teinɨk kewis tapɨn, te hɨrak ap
kime wɨnak kenterim wen au ken-
tar hɨrak pewek kike hɨram epei au
mesi, te mɨt kerek nanɨnen nanɨrek
nanitetɨweknaan nanɨniuwesɨsek.
30 Hɨr nantɨp nar ik: ‘Mɨtɨk ik
kakime wɨnak te hɨrak ap kakimaak
ere werek au.’
31 “Mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre
mɨt yapɨrwe en kakno kaktike
mɨt yapɨrwe nɨrak 10,000 nanɨno
nanɨnepan nantike mɨtɨk iuwe hak
ketike mɨt nɨrak yapɨrwe nar 20,000.
Hɨrak wen eku han ekitet hɨrak
manpenuk te kakɨrp kakinɨn mɨtɨk
hak ik kaktike mɨt nɨrak o taau.
32 Au en, mɨtɨk hak ek wen kepeit
yanɨmɨn, hɨrak kakriuwet mɨt nɨrak
nanɨno nanwenyipɨrek nanitɨwekhi
me mekam hɨr enrɨakem te hɨr
enkiyan enu enɨt.

* **14:13** Diu 14:29 * **14:14** Jo 5:29 * **14:15** Lu 13:29 * **14:20** 1Ko 7:33 * **14:26** Lu 18:29
* **14:27** Lu 9:23

33 Te keimɨn hɨrak ap ekinɨn han kitet werek werek ekweikɨn sip ekwet menmen mɨrak, hɨrak ap te kakises hɨm mai taau.

Sol tokim ap matɨn hɨm au, mɨt nanwɨrem
(Mt 5:13; Mk 9:50)

34 "Sol hɨram menmen yaaim, te hɨram tokim ap matɨn hɨm mamɨrmeim te hɨram pɨke emtɨn hɨm? Taauye!
35 Mɨt ap newɨrem te mamkaap tɨ au. Hɨram mamɨwaank tɨ. Hɨr nanwɨrem mamno mune me bulmakau mamkaap menmen meit ni eim mamwo taau. Mɨt nanwɨrem mamitet yayiwe weinɨk. Nɨkɨp emnep eiyɨmtewem!"

15

Jisas katɨp hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr keit pɨn
(Mt 18:12-14)

1 Wɨ ham, mɨt enun kerek nari pewek me takis, hɨr netike mɨt han enun nises menmen enum, hɨr nan menep nanɨmtau hɨm me Jisas.
2 *Mɨt han ne Farisi netike mɨt nertei menmen me Moses newepyapɨr mɨt em, natɨpan nene Jisas nar ik: "Hɨrak hanhan kari mɨt enun kaam menmen ketikeri."
3 Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

4 *"Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt kewis sipsip yapɨrwe, hak kɨnaaiwɨr mɨtɨk ik kɨrɨr keit yaank te hɨrak kaknaiwɨrem mamu weinɨm, hɨrak kakɨnkakɨtnɨwek ere kerek epei kɨrɨr ek hɨrak kaknapɨnek.
5 Hɨrak kaknapɨnek, hɨrak kektɨn hɨpi han yaaik kakriuwerek.
6 Hɨrak kektɨn hɨpi kaknan ek kakɨr ik kakiun wit, hɨrak kaknɨne nɨrak yinan netike mɨt ne wit kɨrak kakɨtpor, 'Yi han yaaik eitikewa. Hi epei hɨnapɨn sipsip kerek nɨpaa kɨrɨr keit yaank eik.'
7 Hi hetpi mɨt ensel neit wit ke God hɨr han yaaik kike keriyen neriuwe mɨt yaain hɨr nau werek werek. Te hɨr han yaaik wɨsenuk neriuwe mɨtɨk enuk kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨr han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaaik iuwe nar ke mɨtɨk hɨrak han yaaik kentar sipsip kɨrak hɨrak kɨnapɨnek."

Jisas katɨp tok piksa me pewek mɨnatɨn

8 "Mɨte peimɨn wetenen pewek hiswiyen (10), te kiutɨp kɨnatɨn keit, hɨre weksiu si wɨripep wɨnak ere hɨre wɨnapɨnek.
9 Hɨre epei wɨnapɨnek, hɨre wenɨne nɨre yinan netike miyapɨr ne wit kɨre eik, hɨre wetpor war ik: 'Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyɨntar hi hɨnapɨn pewek kerek nɨpaa kɨnatɨn.'
10 Hi hetpi mar im. Mɨt ensel ne God hɨr han yaaik iuwe neriuwe mɨtɨk hak kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum."

Hɨm me nɨkan pipɨak kɨnaaiwɨr haai kɨrak

11 Jisas wen ketpor kar ik: "Mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wikereret.
12 Kike katɨp haai kɨrak, 'Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi ti ewetewem.' Nepei au, haai kɨrak kenke menmen mɨrak kewet nɨkerek tɨrak em.
13 *Maain wɨ ham, kike kesiuwe tɨ keit pewek mererik keiyɨm kakno wit iuwe yanɨmɨn ein. Hɨrak kenke menmen mɨrak kewɨrem keiyɨm katɨn menmen enum.
14 Hɨrak kewɨr pewek keiyɨm katɨn menmen enum ere pewek nan epei au mesi hɨrak kau weinɨm. Hɨrak kau weinɨm, hawɨ au te ni merer wit wit mewo au, maa meit te mɨt menmen auri, hɨr nɨnpɨ maan.
15 Hɨrak nɨnpɨ maak te hɨrak ken kɨrɨak menmen me mɨtɨk ke wit ik e, hɨrak kesiuwerek kakno naanmamre sak mɨrak.
16 *Hɨrak hanhan kakɨm nu weki nɨkim mɨt newet sak em kentar hɨrak menmen au ap mei mau te hɨrak kakɨm au.

* **15:2** Lu 5:30 * **15:4** Esi 34:11, 16; Lu 19:10 * **15:13** Pro 29:3 * **15:16** Pro 23:21

17 “Hɨrak epei kertei hɨrak kau
enum enum hɨrak han kitet hɨrekes
katɨp kar ik: ‘Mɨt yapɨrwe nɨrɨak
menmen me haai kai, hɨr neit men-
men werek te hi au nɨnpɨ meiyo, hi
hau in hahi hentar hi menmen au.
18 *Hi pɨke eno ahɨr haai kai hi
etpɨwek, ‘Haai, hi epei eweikɨn sip
ewet God hi herekyut enum.
19 Hi ap yaaik te hi hɨre nɨkan
kit au. Ti ewisa hi are mɨt nɨrɨak
menmen mit.’
20 Hɨrak han kitet kar ik, te hɨrak
kekrit kakno kakɨr haai.

“Hɨrak kan kitet yanɨmɨn, haai
kɨrak kɨrek, hɨrak hanhanek ke-
siukɨn ken keiyewewik, kemwek
tekep kises menmen me maamrer
hɨrak keteiknɨwek hɨrak han yaaik
keriuwerek.
21 Nɨkan katɨp haai kar ik: ‘Haai
ye! Hi epei eweikɨn sip ewet God
hi herekyut menmen enum. Hi ap
yaaik te ti enewa hi nɨkan kit au.’
22 Te haai keremirɨwek hɨm katɨp
mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ketpor
kar ik: ‘Yi eino waswas eiyɨt laplap
yaaim emɨriyɨwekem eiyɨt pitau
eiyɨnwɨkem eiriuwetɨwek su emu
hɨt.
23 Eiyɨt bulmakau kerek wa kewik
eikɨp eiyɨk te haiu emɨm han yaaik
emu. (Haai kɨrɨak menmen im
keteikɨn nɨkan kɨrak hɨrak wen han-
han hɨrak kɨre nɨkan kɨrak.)
24 *Haiu mamrɨakem mamɨntar
nɨkan kai hɨrak kar ke mɨtɨk kaa.
Te in ek haiu mɨnapɨnek epei kekrit
kau.’ Hɨr nɨrɨak menmen han yaaik
neriuwerem naam.

25 “In ek heiyiuwe kɨrak keit ni
eim. Hɨrak pɨke kaknen wɨnak eik
hɨrak kemtau mɨt nɨrɨre nine henye.
26 Hɨrak kenɨne mɨtɨk ke mɨt
nɨrɨak menmen me haai kɨrak, hɨrak
kitɨwekhi kar ik: ‘Yi mɨt ein yi yɨrɨak
mekam?’
27 Hɨrak kewenhi kar ik: ‘Nɨkik kit
epei kan te haai kit kenep bulmakau
wa kewik nɨak naak neiyɨk nɨrɨre
nenar nɨkik kit pɨke kan kepu werek,
haai hɨrak han yaaik.’

28 *Hɨrak kemtewek epei au, hɨrak
kine han enuk. Haai kɨrak ket-
paan kan, hɨrak ketpɨwek kari han
kɨrak te hɨrak kɨnapen kakno wɨnak
nɨmɨn ein.
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak, ‘Hi epei
hɨrɨak menmen mit tito yapɨrwe, ap
wɨ miutɨp te hi eweikɨn sip ewet
hɨm mit au. Te ti ap eweto sak
meme kiutɨpen te hi etike nai yinan
mamkɨp mamɨk meiyɨk mamrɨre au.
30 Te nɨkan kit enuk kerek
nɨpaa kewɨr pewek kerek nɨpaa ti
ewetɨwekem, hɨrak ketike miyapɨr
enun nari mɨt his newenɨnem
neiyewewan, hɨrak epei kan in, te ti
enep bulmakau yaaik wa kewik ekɨp
ewetɨwekek.’
31 “Haai ketpɨwek, ‘Nɨkan kai, ti
hekrit hekrit epu etikewa. Menmen
yapɨrwe mai hɨram menmen mit.
32 Te haiu han yaaik emu emɨm
menmen emrɨre emɨntar nɨkik kit
hɨrak kar ke mɨtɨk epei kaa. Te in
ek hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kɨre
sipsip kepɨr keit yaank, te in ek haiu
mɨnapɨnek.’ ”

16

Mɨtɨk enuk naanmɨpre menmen me mɨtɨk hak kertei kɨrɨak menmen mamkaap hɨrekes

1 Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak
kar ik: “Mɨtɨk hak ketenen pewek
menmen ham yapɨrwe, hɨrak kewis
mɨtɨk hak naanmɨpre menmen
mɨrak. Mɨt han nan netpɨwek,
‘Mɨtɨk kerek naanmɨpre menmen
mit hɨrak kewɨr pewek mit menep
epei mamesi.’
2 Hɨrak kemtewek, hɨrak ketpɨwek
kar ik: ‘Hi epei hemtau ti hɨrɨak
enum. Ti ewiso tɨwei eteikno men-
men ti epei hɨrɨakem entar ti ap wen
naanmɨpre menmen mai au.’
3 Te mɨtɨk kemtau menmen me
mɨtɨk iuwe kerekek hɨrak han kitet
hɨrekes katɨp kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe
kai kakɨnka kakriuweta hi ano entar
hi hɨrɨak enum heriuwe menmen
mɨrak. Hi arɨak mekam? Hi ap
manpenuk te hi ewep wi au. Hi

* **15:18** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24** Ef 2:1, 5, 5:14 * **15:28** Lu 15:2

yɨnk enuk ehu yayiwe ehitehi mɨt
nanweto pewek au.
4 Hi epei han kitet arɨak men-
men ham te mɨt hɨr anɨra entauhis
ano wɨnak kɨr hɨr naanemprau. Te
maain hi epei henke ekeipɨn men-
men nɨpaa ein hi naanmɨprewem hi
ehu werek.'
5 Te hɨrak kenɨne mɨt yapɨrwe
niutɨp niutɨp nan kerek nɨpaa neit
menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak
weinɨm. Hɨr ap newetɨwek nan
mererim wen au, te hɨrak katɨp
mɨtɨk kerek kinɨn kan kar ik: 'Ti
nɨpaa heit menmen marmenum me
mɨtɨk iuwe kai?'
6 Hɨrak ketpɨwek kar ik: 'Hi nɨpaa
heit dram me tɨpar mar 100.' Mɨtɨk
naanmɨpre menmen ketpɨwek, 'Ehu
in ehɨt tɨwei ik ti ewis nɨpaa ti heit 50
dram kerem em.'
7 Mɨtɨk hak kan hɨrak kitɨwekhi
kar ik: 'Nɨpaa ti heit mekam?' Hɨrak
ketpɨwek, 'Nɨpaa hi heit 100 bek rais
kerem em.' Hɨrak ketpɨwek, 'Ti ehu
in ehɨt tɨwei ik ewis menmen mɨre
80 bek rais kerem em.'
8 *"Maain mɨtɨk iuwe kɨrak
kan katɨp mɨtɨk enuk kɨrak
kerek naanmɨpre menmen, hɨrak
ketpɨwek hɨrak mɨtɨk enuk weise
tɨpar kertei menmen werek werek
kari han ke mɨt te maain mɨt ein
naanmamrɨwek." Jisas wen katɨp,
"Mɨt ne tɨ ap nises God hɨr ninɨn mɨt
nises hɨm me God me naanmɨpre
menmen mɨr yapɨrwe.
9 *"Hi wen hetpi werek. Yi han
kitet yayɨt menmen mi eikaap mɨt
eiriuwerem te maain yi yayi yaino
wit ke God hɨrak kakɨtpi yi yayu
yaitikerek yayɨntar yi yɨrɨak men-
men yaaim a? Taauye!
10 *"Mɨtɨk keimɨn hɨrak naanmɨpre
menmen kike werek werek, te
maain hɨrak naanmamre menmen
wɨsenum werek werek. Te hɨrak
mɨtɨk kerek kemipɨn me menmen
kike, maain hɨrak kakmipɨn me
menmen iuwe.
11 Yi ap naanmɨpre pewek werek
werek me tɨ ik e, te keimɨn kakwisi
yi naanmamre hɨm yaaim me God?
Taauye!
12 Te yi ap naanmɨpre menmen
me mɨt han werek werek, te God ap
te kakweti menmen kerek yi yaite-
nenim taau!
13 *"Mɨtɨk kɨrɨak menmen me
mɨtɨk hak ap te kakrɨak menmen me
mɨtɨkɨt wiketeres taau. Te hɨrak han
tatwenɨn hak, hak au kakneinɨk. O
hɨrak han kekrit keriuwe hak, han
ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki
kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi
eiyises God werek werek taau."

Hɨm me Moses metike menmen me God
(Mt 11:12-13)

14 *Mɨt ne Farisi hanhan pewek,
hɨr nemtau menmen Jisas ketpim, te
hɨr netpɨwek enum nanwesɨsek.
15 *Te Jisas ketpor, "Yi keriyen
yɨrɨak menmen yari han ke mɨt yeri-
uwerem te hɨr han kitet yi yɨre yaain
yinɨn mɨt han. Te God kertei han ki.
Menmen mɨt han kitet hɨram yaaim,
God han kitet hɨram enum weinɨm.
16 *"Hɨm me Moses metike hɨm me
mɨt profet, hɨram mepu naanmɨpri
ere wɨ Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe
tɨpar hɨrak kan kewepyapɨr hɨm
ham yaaim me God. Me wɨ eim ere
in haiu mewepyapɨr hɨm im yaaim
me God naanmamre mɨt.
17 *"Maain nepni mamtike tɨ ik
mamno mamɨwaank mamɨt. Te hɨm
ham kike me hɨm yaaim yapɨrwe
Moses nɨpaa kewisɨm ap te mamɨt
taau! Mamɨr keremem mamu
mamɨt.

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk kɨnaaiwɨr mɨte kakɨt mɨte hap
(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 *"Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak
kakɨt hap, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kari
mɨte his kewenem. Keimɨn keit mɨte
nɨpaa wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨrak

* **16:8** Ef 5:8; 1Te 5:5 * **16:9** Mt 6:20; Lu 14:14 * **16:10** Lu 19:17-26 * **16:13** Mt 6:24 * **16:14** Mt 23:14 * **16:15** Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2 * **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11

kɨre mɨtɨk enuk kari miyapɨr his kewenem.

Hɨm me mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe ketike Lasaras

19 "Nɨpaa mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe kepu. Hɨrak kewɨr pewek yapɨrwe keit klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hɨrak kau werek, keriuwet klos yaaim, kaam menmen yaaim.
20 Mɨtɨk enuk weinɨk niuk mɨrak Lasaras kepu. Hɨrak mɨt nɨrak neriyaak neiyɨk nan newisɨk kɨwaai ya weipɨr ke nɨwa ke wɨnak eik.
21 *Hɨrak kemerɨr mɨt nanɨt menmen mɨt newɨrem nɨpaa mau kɨnaan ke mɨtɨk iuwe hɨram menke. Hɨrak kau en nepere mepnen meswɨwek (o mesiuwewik) wikes meriuwe nin mɨram.
22 "Maain mɨtɨk weinɨk ek kaa, mɨt newisɨk kekre hei te ensel ne God nɨnan hɨmɨn kɨrak ken kau ketike mɨtɨk Ebraham teit wit kɨrak kewik. Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe kaa, te mɨt newisɨk kekre hei.
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe hɨrak kekre si enum, menmen merekyɨwek han enuk yɨnk mɨrak mekek. Te hɨrak kɨkɨamnaan kɨr Ebraham keit yanɨmɨn kau niu ein ketike mɨtɨk Lasaras tekiyakɨt tau.
24 Te hɨrak kɨnap kenɨne, 'Maam Ebraham, ti han ekiteta esiuwe Lasaras ekwis tɨpar emɨntɨrau nin kai te nɨme wenɨna. Hi au si teknɨna heit wit enuk ik e.'
25 "Te Ebraham katɨp, 'Nɨkan, ti han ekitet nɨpaa ti etenen menmen yapɨrwe kerek nɨpaa ti hau tɨ eik, Lasaras hɨrak kau enuk te wikes makɨp, hɨrak kaam menmen enum. In ek hɨrak kau werek werek te ti au enuk yɨnk kitewo.
26 Hi hanhan akepit te menmen mewenɨna. Wi iuwe kau nɨmɨn nɨpaa God kewisɨm kerekirai. Te neimɨn in nanɨno ein taau. Mɨt ein ap te nanrekir wi kerekek nanɨnen nanɨrei taau.'
27 "Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp, 'Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno wɨnak kerek haai kai nɨpaa kewik.
28 Ti atɨp Lasaras hɨrak kakno kaktɨp kikrek nai hispɨnak (5) hɨrak kakwepyapɨr ekɨtpor hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨr ap anɨnen entikewa enu wit ik kerek hi yɨnk keiyewo heitai.'
29 "Te Ebraham katɨp, 'Hɨr netenen hɨm me Moses mau tɨwei metike hɨm mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Ewisi hɨr enises hɨm mɨr.'
30 Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp, 'Au, hɨr ap nanisesim au. Haai Ebraham mɨtɨk hak kerek nɨpaa kaa ti eriuwetek ekno ekɨtpor, te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum.'
31 *Ebraham ketpɨwek, 'Hɨr ap nanɨmtau hɨm me Moses ketike profet au, te hɨr ap te nanɨmtau hɨm me keimɨn kerek nɨpaa kaa hɨrak pɨke kekrit kakno kakɨtpor taau.' "

17

Menmen enum mari han ke mɨtɨk kises hɨm me God
(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel, "Menmen enum me mamri han ke mɨt hɨr nisesim mamriwaank, hɨram mamnen. Te keimɨn kakrɨak menmen enum kakri han ke mɨt, maain hɨrak God kakɨwaankek kakɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨram yaaim te mɨt nankaaip nan keriyɨwek teruk, hɨr nanwɨrek hɨrak kakno kakɨkre wan kaki kakɨt, te hɨrak kakrɨak mɨtɨk kerek kises hɨm mai hɨrak kakweikɨn sip kakises menmen enum. Hɨrak kaku kakrɨak enum, maain hɨrak kaknen kakɨr God hɨrak enuk wɨsenuk.
3 *"Yi naanempre hɨras hekrit hekrit yi eiyises menmen yaaim keremem. Kit yinak kerekyut enum ti enerek. Hɨrak yɨnk enuk keriuwe menmen enum hɨrak kerekyutem, hɨrak ketput, 'Ti yaaik hi herekyut enum,' te ti hetpɨwek hɨm yaaim mar im: 'Hɨram menmen weinɨm.'
4 Hɨrak ke wɨ miutɨp hɨrak kerekyut enum me hispɨnak wik

* **16:21** Mt 15:27 * **16:31** Jo 11:44-48 * **17:3** Mt 18:15

(7), te hɨrak yɨnk enuk keriuwerem,
hɨrak pɨke kaknen kakɨtput, 'Ti yaaik
hi herekyut enum,' te ti etpɨwek,
'Hɨram menmen weinɨm.' Hɨrak
kɨrɨak karek karek ere hispɨnak
wik (7), ti etpɨwek, 'Hɨram menmen
weinɨm,' ti erɨweksak menmen
enum."

Jisas katɨp menmen me mɨt enises hɨm me God

5 *Mɨt aposel natɨp Jisas, "Ti ekepai
te haiu emisesit emɨrp han tokik."
6 *Jisas katɨp, "Yi eiyises God
werek werek kike yi yɨre nu mastet
nɨkim hɨram kike te maain hɨram
mamwo ere wɨsenum. Yi eiyis-
esik eiyɨr ek te yi yaitɨp niuwaine
ik e, hɨrekes kakɨket kakriuwe puk
mɨrak, te hɨrak kakɨmtau hɨm mit
kakno kakɨkɨr hɨrekes kakɨkre wan
eik kakɨrp kakɨt.

Menmen mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak kakisesim

7 "Te keimɨn ke yi mɨt hɨrak
ketenen mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
mɨrak kɨre kewen tɨ me ni o
naanmɨpre sipsip mɨrak. Maain
hɨrak kaknaaiwɨr ni kaknen wɨnak
ti etpɨwek, 'Ti enen ehu yeno
wasenum ehɨm menmen?' Hɨrak
taau!
8 Au, ti etpɨwek har ik: 'Ti emɨr
laplap tokim erekyo menmen mai
mɨwaai eiyɨm emeriyo ere hi ehɨm
menmen, ehɨm tɨpar. Te maain ti
ehɨm menmen, ehɨm tɨpar mit.'
9 Hɨrak katɨp mɨtɨk kerekyɨwek
menmen mɨrak, hɨrak yaaik kentar
hɨrak kemtau hɨm mɨrak kerek hɨrak
ketpɨwek em? Au, hɨram menmen
weinɨm.
10 Yi yar ke mɨtɨk eik kɨrɨak men-
men keremem. Yi epei yɨrɨak men-
men God ketpiyem yɨrɨakem, yi han
ekitetim emɨr im: 'Haiu mɨt weinɨn
keriyen, haiu epei mɨrɨak menmen
keremem God ketpeiyem.' "

Jisas kɨkaap mɨt hiswiyen (10) kerek lepro mewi

11 *Jisas kepno Jerusalem kitet
yayiwe kewep provins Galili ketike
provins Sameria.
12 *Hɨrak kare kakno wit kike,
mɨt hiswiyen (10) lepro mewi hɨr
newenyipɨrek newisɨk yayiwe eik,
hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek.
13 Hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek,
hɨr nɨnap nenɨne Jisas netpɨwek,
"Jisas Mɨtɨk Iuwe, ti han etwenɨnei."
14 *Jisas kɨri ketpor, "Yi eino eit-
eikɨn mɨtɨk pris kerek kewet God
menmen keit wɨnak kɨrak, yi eit-
eiknɨwek yɨnk ki." Hɨrak ketpor, hɨr
nepno, wasenum lepro epei mekeip-
nor men te yɨnk kɨr kɨre yaaik.
15 Hɨr nertei hɨr nɨre yaain, mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt en pɨke kan katɨp hɨm
iuwe kewenɨpi niuk me God.
16 Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me
Jisas ketpɨwek, "Ti yaaik." Hɨrak
mɨtɨk ke wit Sameria.
17 Epei au, Jisas katɨp, "Hi epei
hɨkaap mɨt hiswiyen (10) lepro
mewi. Mɨt hispɨnak tekyaait (9) neit
nein a?
18 Kenmak te mɨtɨk ik ke wit hak
hɨrak kerekek pɨke kan kewenɨpi
niuk me God? Mɨt ne Isrel au
nɨnapen a?"
19 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit
eno. Ti epei hɨre yaaik hentar ti han
kiteta."

Jisas katɨp ke wɨ maain hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:23-28, 37-41)

20 *Mɨt han ne Farisi nitehi Jisas
mewaai meruri wɨ mamnen te God
kakinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak
kewenhi ketpor kar ik: "Mɨt ap nanɨr
menmen im me God mamnen au.
21 *Ap te mɨtɨk keiyak kaktɨp,
'Eiyɨr menmen God kɨrɨakem keit in
ek o meit ein e.' Au, hɨram mau
ke nɨmɨn ke yi mɨt, te yi ap eiyɨrem
eiyɨr ke yi eiyɨr nu o menmen taau."
22 Hɨrak katɨp mɨt ne Farisi epei
au, hɨrak keweikɨn katɨp mɨt nɨrak
disaipel keriyen kar ik: "Wɨ mam-
nen te yi hanhan hi hahu etikewi wɨ

* **17:5** Mk 9:24 * **17:6** Mt 17:20, 21:21 * **17:11** Lu 9:51-52, 13:22 * **17:12** Lev 13:45-46 * **17:14** Lev 14:2-3; Lu 5:14 * **17:19** Lu 7:50 * **17:20** Jo 3:3, 18:36 * **17:21** Mk 13:21

miutɨp kerekek mar ke in ek hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hau hetikewi, te
maain hi ehu etikewi au.
23 *Mɨt han maain nanɨtpi nanɨr
ik: ‘Eiyɨrek! Krais pɨke kan.’ o
‘Eiyɨrek in.’ Te yi ap eiyɨtpaan eino
eiyɨrek au emɨt! Hɨr nemipɨn.
24 Mɨpre nepni mewenɨn iuwe mɨr
merer wit wit mau yaain, mamɨr im
e te hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe me
wɨ hi pɨke enen, mɨt yapɨrwe nanɨra
hi hahu yaain.
25 *Te hi ehinɨn hahi, mɨt ne tɨ in
ek enweikɨn sip enweto.
26 *“Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, menmen
mamu mamɨr ke wɨ nɨpaa Noa kau
tɨ.
27 *Mɨt yapɨrwe nɨpaam menmen
nɨpaam tɨpar si enum, haairer ne-
siuwe nɨkerek hɨram (o hɨran) nɨr
te mɨt netike miyapɨr neitan, nete-
nenan his ere wɨ Noa ken kekre sip
mɨrak, wan tɨpar kɨniu kenep mɨt
hɨr naa ere nenepik o nesi.
28 *Wɨ hi pɨke enen hɨram mamɨr
ke wɨ nɨpaa Lot kau tɨ. Mɨt ein naam
menmen metike tɨpar si enum, hɨr
newɨr pewek neiyɨm neit menmen
o nesiuwe menmen mɨr neit nan
mererim, hɨr namɨr ni me wɨnak, hɨr
nime menmen.
29 Me wɨ Lot kɨnaaiwɨr wit Sodom,
God keriuwet si metike nan sisi
mɨnɨn enum menep mɨt menepi neit
ein.
30 Me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe maain hi pɨke enen ewepyapɨr
hɨrekes, mɨt nanrɨak menmen hi
epei hetpiyem.
31 *“Me wɨ eim, keimɨn kentɨr
wɨnak siup ap te kakɨkiuwe kaknen
kakinɨn kakɨt menmen mɨrak yaaim
mekre wɨnak kɨrak au. Hɨrak kakrɨr
kerek ek. Mɨtɨk kerek keit ni mɨrak,
hɨrak kɨrem, hɨrak ap te kaknen
wɨnak kakɨt menmen ekɨt. Hɨrak
kakrɨr kerek ek.
32 *Yi han ekitet Lot mɨte pɨrak.
Hɨre weweikɨn werp wɨr wit Sodom
te God kaaup keweikniye hɨre
weweikɨn wɨre nan.
33 *Mɨtɨk keimɨn hanhan naan-
mamre hɨrekes, hɨrak ap kises hɨm
me God, maain hɨrak kaku kaktike
God au. Keimɨn kerek ap hanhan
naanmɨpre hɨrekes te maain hɨrak
kaki kakɨntar hɨrak kises hɨm mai,
God kaktɨwekhis kaku kaktikerek.
34 “Hi hetpi. Me wɨtaan keremem
hi pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret
tatwaai yeno miutɨp, kiutɨp hi
etɨwekhis kaknen kaktikewa, au
kiutɨp kakwaai yeno kakwaai kakɨt.
35 Miyapɨr wiketeri nehis newen
niu. Hap piutɨp hi etɨwehis wawu
wautikewa. Hap ep au, wawu wawɨt
en. [
36 Mɨtɨkɨt wiketeret tatɨt ni eim.
Mɨtɨk hak hi etɨwekhis heiyɨk kak-
nen, hak au kaku.]”
37 *Mɨt nɨrak disaipel nemtau
menmen im hɨrak ketpor, hɨr
nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, menmen im
mamɨt nein?” Jisas ketpor tok piksa
ik: “Herwe kaa kɨwaairi te hore
tepre mamno mamwik mamkinenik
mamɨk.”

18

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨte weiniye wetike mɨtɨk masistret

1 *Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm tok
piksa kakɨkepi hɨr enɨrtei te hɨr
enitehi God hekrit hekrit, hɨr ap
enɨnapen.
2 Hɨrak katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk
masistret kau wit hak kiutɨp, hɨrak
ap kises God, ap hanhan mɨt au.
3 Mɨte hap weiniye nɨpaa mɨtɨk
kɨre kaa hɨre wau wit kiutɨp wetike
masistret, hɨre wen wan wɨr ma-
sistret ik wetpɨwek war ik: ‘Mɨtɨk
hak enuk kan kerekyo enum. Ti
ekepa.’
4 Nɨpaa enum eik masistret ap
kekepye ere maain hɨrak han kitet
menmen im hɨrak katɨp, ‘Hi ap
hɨnapen God au, hi ap hanhan mɨt.

* **17:23** Lu 21:8 * **17:25** Lu 9:22 * **17:26** Jen 6:5-12 * **17:27** Jen 7:6-23 * **17:28** Jen 18:20, 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18 * **17:32** Jen 19:17, 26 * **17:33** Lu 9:24 * **17:37** Jop 39:30 * **18:1** Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **18:5** Lu 11:7-8

5 *Hi akaap mɨte weiniye hentar
hɨm hɨre wetpewem te hɨre ewu
werek o au en, hɨre waunen hekrit
hekrit te waurekya han enuk eriuw-
erep.' "
6 Jisas wen katɨp, "Yi eiyɨmtau hɨm
me mɨtɨk masistret enuk ketpim, yi
han ekitetim.
7 In ek yi han ekitet God
kakɨkaap mɨt nɨrak kakɨmtor hɨm
mɨr kerek hɨr nɨnap nanitɨwekhi
ekɨkepi wɨtaan wanewik o au? Te
hɨrakkakɨkepi waswas o au?
8 Hi etpi, God kakɨkepi kakɨmtau
hɨm mi kakrɨakem wasenum. Te
maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi pɨke enen tɨ, mɨt hɨr han ekiteta
nanitehi God menmen nanmeriyo o
au?"

*Hɨm tok piksa me mɨtɨk ke Farisi
ketike mɨtɨk enuk kari pewek me mɨt
ne takis*

9 Jisas hɨrak wen katɨp hɨm tok
piksa im e me mɨt kerek han kitet
hɨras hɨr nɨrɨak menmen yaaim,
te nɨnaain han en nɨrɨak menmen
enum.
10 Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨkɨt
wiketeret tɨniu ten wɨnak iuwe ke
God hɨrakɨt titehi God menmen. Hak
ke mɨt ne Farisi, hak ke mɨt nari
pewek me takis me mɨt.
11 *Mɨtɨk ke Farisi kerp hɨrekes
kitehi God kar ik: 'God, hi han yaaik
heriuwit hentar hi ap enuk har ke
mɨt han au. Hi ap enuk o sampeine
hari pewek me mɨt, hises menmen
enum o etike mɨte wɨrɨran au. Hi ap
har mɨtɨk ik enuk kerek kari pewek
me takis me mɨt au.
12 *Me wɨ wik me wik miutɨp
miutɨp, hi au hɨt nɨnpɨ hau te hi
hituthi menmen. Hi pewek mei man
hi ewepim ewetut pɨnam kike, hi
ehɨt pɨnam kerek mepeit en.'
13 *Hɨrak katɨp kar ik, te mɨtɨk
enuk kari pewek me mɨt me takis,
hɨrak keit wɨnak ke God kerp
yanɨmɨn, hɨrak ap kɨkɨamnaan men
niu wit ke God au. Hɨrak yɨnk enuk
kɨwaai his kewen han pank kɨrak
katɨp God, 'Ti hanhan heriuwa. Hi
mɨtɨk enuk hɨrɨak menmen enum.'
14 *Jisas katɨp, "Hi hetpi, mɨtɨk ik
ek enuk kari pewek me mɨt, hɨrak
kɨnaaiwɨr wɨnak ke God hɨrak God
katɨp hɨrak yaaik. Te mɨtɨk hak eik
au. Mɨtɨk kerek han kitet hɨrak yaaik
kinɨn mɨt han, God kaktɨp hɨrak
weinɨk. Te mɨtɨk kerek hɨrak han
kitet hɨrak weinɨk, God kakrekyɨwek
kaktɨp hɨrak yaaik iuwe."

*Jisas kewis his mentar nɨkerek
kitehi God naanmamror
(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)*

15 Mɨt han neit nɨkerek kike nɨr
neri nan Jisas te hɨrak ekwis his
emɨnteri ekitehi God naanmam-
ror. Te mɨt disaipel nɨr miye
haai nɨr hɨr natɨp neneri nar ik:
"Jisas epei kɨkaap mɨt yapɨrwe hɨr
nɨnap. Nɨkerek kike hɨr weinɨn. Yi
einopɨn!"
16 Te Jisas kenɨne nɨkerek kike
enɨnen enɨrek, hɨrak katɨp mɨt dis-
aipel nɨrak, "Yi eiwisi hɨr enɨnen. Yi
ap eiweni eiyɨntar mɨt hɨr nanises
hɨm me God hɨr han ekitet God nanɨr
ke nɨkerek han kitet hɨm me miye
haai netpim.
17 *Hi hetpi werek. Neimɨn ap
nises hɨm me God nanwisɨk naan-
mampri nanɨr ke nɨkerek hɨr nises
hɨm me miye haai nɨr, hɨr ap nanɨt
menmen God kakwetɨrem taau."

*Hɨm me mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt kete-
nen menmen yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)*

18 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt iuwe ne
Isrel kan kitɨwekhi kar ik: "Mɨtɨk
Yaaik kerek ti hertei menmen
ewepyapɨrem, hi erɨak mekam te hi
ehɨt hɨmɨn yaaik hi ehu etike God
tipmain tipmain enum eik?"
19 Jisas ketpɨwek kar ik: "Henmak
te ti etpo hi yaaik? Ti hertei ti atɨp
hi hɨre keimɨn te ti atɨp hi yaaik a?
Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ne yi mɨt
miyapɨr hɨrak yaaik au. God kiutɨp
kerekek.

* **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23 * **18:13** Sam 51:1 * **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11
* **18:17** Mt 18:3 * **18:18** Lu 10:25 * **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20

20 *Ti hertei hɨm lo Moses nɨpaa
kewisɨm. ‘Yi ap eitike miyapɨr kerek
epei neit mɨt yi ap eirɨran au emɨt!
Yi ap einep mɨt nani. Yi ap eisawɨn
eiyɨt menmen me mɨt han. Yi ap
eimipɨn eiwenɨn hɨm mɨtɨk hak. Yi
eiyises miye haai ni eiyɨmtau hɨm
mɨr.’ ”
21 Mɨtɨk kerek ketenen menmen
yapɨrwe ketpɨwek, “Nɨpaa kerek hi
hɨre nɨkan kike ere in ek hi epei hises
hɨm me God Moses kewisɨm mau
tɨwei.”
22 *Jisas kemtau menmen im,
hɨrak ketpɨwek, “Ti wen erɨak
menmen ham miutɨp ti ap hisesim.
Ti etenen menmen yapɨrwe. Ti eno
esiuwe menmen mit ehɨt pewek
mamrerim ti ewet mɨt enun weinɨn
em. Epei au, ti enen eisɨsa. Ti
erɨakem te God kakwetut menmen
yaaim mɨrak kakɨt wit kɨrak.”
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe
kemtau hɨm im, hɨrak han enuk ken-
tar hɨrak ketenen menmen yapɨrwe.
Hɨrak kɨnapen kakwet mɨt em.
24 Jisas kɨrek, hɨrak han enuk te
hɨrak katɨp, “Amɨrkeik te mɨt nete-
nen menmen yapɨrwe hɨr enwis God
kinɨni naanmamri hɨr nises hɨm
mɨrak. Taauye!
25 Miyak kamel (hɨrak kɨre hos)
kakno kakitet pewek kɨhi taau.
Mɨtɨk kerek wen ketenen menmen
yapɨrwe kakno kakises hɨm me God
kakwis God kakinɨn naanmamrɨwek
taauye!”
26 Te mɨt nemtau hɨm im,
hɨr nitɨwekhi, “Te keimɨn God
kaktɨwekhis kaku kaktikerek kaku
kakɨt? Taauye!”
27 *Jisas kewenhi ketpor, “Men-
men mɨt ap nanrɨakem, hɨram men-
men weinɨm God hɨrak kakrɨakem.”
28 Te Pita katɨp, “Haiu epei
mɨnaaiwɨr wit kaiu, menmen maiu
misesit.”
29 Jisas ketpor kar ik: “Hi hetpi
im e. Neimɨn nɨnaaiwɨr wit kɨr o
nɨnaaiwɨr miyapɨr nɨr o kikrek nɨr
o miye haairer o nɨkerek nɨr nentar
hɨr nises hɨm me God,
30 hɨr nanɨt menmen yaaim
yapɨrwe me wɨ hɨr nau tɨ ik e. Maain
God skelim mɨt, hɨr nanu nanɨt
nantikerek tipmain tipmain enum
eik.”

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki maain pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

31 *Jisas keithis mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen wik (12) keri ken ketpor,
“Eiyɨmtau! Haiu mamno wit
Jerusalem menmen yapɨrwe mɨt
profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei me
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨram
mamnen.
32 *Te hɨr nanriuweta hi ano his
me mɨt enun ap ne Isrel hɨr nan-
rekyo enum, nanitɨtonaan, nanɨtpo
enum, nanɨnikɨn tɨmank mamnewa.
33 Hɨr naniyep nanriuwe nɨpɨn, hi
ano te mɨt nanwenkeka hahu nu
tentarakɨt hi hahi. Me wɨ wikak hi
pɨke akrit ehu.”
34 *Mɨt disaipel ap nertei menmen
werek werek au. Te menmen kerek
hɨrak ketpim au mɨsawɨn ap meke
yaain au. Te hɨr ap nertei menmen
werek werek Jisas ketpim au.

Jisas kɨkaap mɨtɨk nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

35 Jisas kan menep wit Jeriko,
mɨtɨk kerekek nanamɨr toto kau
menep yayiwe kenɨne mɨt miyapɨr
nanwetɨwek nan te kakɨt menmen
kakɨm.
36 Mɨtɨk nanamɨr toto kemtau mɨt
yapɨrwe nan nanɨno, hɨrak kitehi
mɨt han kar ik: “Mɨt nɨrɨak mekam?”
37 Hɨr netpɨwek, “Jisas ke wit
Nasaret kan kesipetit ken.”
38 *Hɨr netpɨwek te mɨtɨk nanamɨr
toto kɨnap katɨp, “Jisas Nepenyek ke
Devit. Ti han etwenɨna.”
39 Te mɨt kerek ninɨn ek nenerek
netpɨwek, “Ekintɨp wɨre wɨre!” Te
hɨrak pɨke kɨnap yapɨrwe kenɨne
hisiuwe, “Nepenyek ke Devit, ti
han ekepai naanmɨprai, te ti han
etwenɨna.”
40 Jisas kemtewek hɨrak kerp ket-
por, “Eiyɨthis mɨtɨk nanamɨr toto

* **18:22** Mt 6:20 * **18:27** Mk 14:36 * **18:31** Lu 24:44 * **18:32** Lu 9:22, 44 * **18:34** Mk 9:32
* **18:38** Mt 15:22

eiyɨk einen.” Hɨr neiyɨk nan, hɨrak kan menep, Jisas kitɨwekhi kar ik:
41 “Ti hanhan hi erekyut mekam?”
Mɨtɨk nanamɨr toto katɨp, “Mɨtɨk
Iuwe, hi hanhan nanamɨr kai pɨke
eksiupan te hi ahɨr menmen werek
werek.”
42 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas
ketpɨwek, “Ti esiupan nanamɨr ehɨr
menmen. Ti han ekiteta te hi hekepit
ti hɨre yaaik.”
43 Wasenum hɨrak kɨr menmen
werek werek kises Jisas kewenɨpi
God. Mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr
newenɨpi God nentar hɨr han yaaik
neriuwerek.

19

Hɨm me Sakias

1-2 Jisas kepno kitet wit Jeriko kesi-
patek kepno. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak
Sakias hɨrak kepu wit ik. Hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt kerek hɨr nari pewek
me mɨt ne takis newet gavman em.
Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe.
3 Mɨtɨk ik hɨrak kare kakɨr Jisas
hɨrak keimɨn. Hɨrak mɨtɨk kike
yinak te ap kakɨr Jisas kentar mɨt
yapɨrwe nerp menep menep ne-
sonɨwek.
4 Te hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt
yapɨrwe ken kɨniu nu fik kau niu
(hɨrak kɨre tapɨr kup) hɨrak kakɨr
Jisas kentar hɨrak kakno kaksipaat
nu ik e.
5 Jisas kan kerp nu ik e
kɨkɨamnaan kɨr Sakias ketpɨwek kar
ik: “Sakias, ekiuwe wasenum enen.
Hi etput, hi petepin atikewit wauno
wɨnak kit ek.”
6 Sakias kekiuwe wasenum kan tɨ,
hɨrak han yaaik keriuwe Jisas kekre
han kɨrak, hɨrak keriyaak ken wɨnak
kɨrak.
7 *Hɨr mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr
natɨpan nɨnan yipɨr newɨrek hɨr
natɨp nar ik: “Jisas kakno wɨnak ke
mɨtɨk enuk kɨrɨak menmen enum.”
8 *Maain keit wɨnak eik, Sakias
kekrit kerp katɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe
emtau! Hi ewet pewek o menmen
mai pɨnam mamno mɨt enun winen
menmen auri. Te hi nɨpaa emipɨn
mɨt han ekinortɨp pewek mɨr, hi
pɨke ewetɨrem mamrer mɨr kerek
nɨpaa hi etɨwem miutɨp, hi ewetɨrem
tekyaait.”
9 *Jisas katɨp te mɨt nau en
nemtewek. Hɨrak katɨp kar ik:
“Petepin mɨtɨk ik epei keweikɨn
sip kewet menmen enum. Hɨrak
hɨrekes nepenyek ke Ebraham
kentar in ek hɨrak kises God werek
werek. Hɨrak kises God werek werek
kentar
10 *hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi
han te hi hɨnhatɨn mɨt hɨr newaank
hɨras nar mɨtɨk ik, te hi ekepi
etorhis.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨt naanmɨpre pewek me mɨtɨk hak
(Mt 25:14-30)

11 Jisas katɨp hɨm tok piksa men
mɨt kerek nemtewek katɨp Sakias
menmen. Hɨrak katɨp hɨm im ken-
tar in ek hɨrak epei menep kakiun
wit Jerusalem kaki. Te hɨr mɨt han
kitet natɨp epei menep te God kak-
nen kakriuwe menmen mɨrak iuwe
yaaim kakinɨn naanmamre mɨt.
12 *Te Jisas katɨp kar ik: “Nɨpaa
mɨtɨk hak iuwe kepu. Hɨrak kakno
wit hak keit yanɨmɨn te mɨt han nan-
wisɨk kakre iuwe naanmamre mɨt
neit ein. Maain hɨrak pɨke kaknen
wit kɨrak ik.
13 Menep hɨrak kakno, hɨrak
kenɨne mɨt hiswiyen (10) nekepik
nɨrɨak menmen mɨrak, hɨr nan. Hɨr
nan, hɨrak kewtɨr pewek mar 20
kina miutɨp miutɨp. Epei au, hɨrak
ketpor, ‘Eiyɨmtau menmen. Yi yayɨt
pewek im em, hɨram mamri meiyam
mamkiterem mamwaai ere iuwe, te
hi pɨke anen.’
14 *“In ek, mɨt han ne wit kɨrak,
hɨr nɨneinɨk te hɨr nesiuwe mɨt
han nɨkaru nen natɨp nar ik: ‘Haiu
mɨnapen mɨtɨk ik kakre iuwe naan-
mamrai.’

* **18:42** Lu 7:50 * **19:7** Lu 5:30, 15:2 * **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16
* **19:10** Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15 * **19:12** Mk 13:34 * **19:14** Jo 1:11

15 “Maain mɨtɨk iuwe epei
naanmɨpre mɨt pɨke kan, wasenum
hɨrak kenɨne mɨt kerek nɨrɨak
menmen mɨrak em kerek nɨpaa
neit pewek, hɨrak keriyeiri hɨr nan
nerp ninaan mɨrak, hɨrak kitorhi me
pewek nɨpaa hɨrak kewetɨrem, te hɨr
neit pewek meiyam mamtikerem o
au.
16 Mɨtɨk hak kiutɨp kinɨn kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti
ewetewem mar 20 kina, hɨram mari
ham mɨre 200 kina.’
17 *Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti
yaaik, ti mɨtɨk erekyau menmen mai
yaaim. Ti yaaik naanmɨprau men-
men kike mar im werek, te hi ewisit
naanmamre wit iuwe mar hiswiyen
(10) im e.’
18 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kerek
kɨrɨak menmen mɨrak ek kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti
ewetewem mar 20 kina, hɨram mari
ham mɨre 100 kina.’
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
king katɨp me mɨtɨk ik kar ik: ‘Ti
naanmamre wit mar hispɨnak (5).’
20 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak
kɨrɨak menmen mɨrak kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, im em hɨram pewek mit
nɨpaa ti ewetewem. Hi hɨsawɨnem
mekre wa hɨtɨn.
21 Hi hɨneinit hentar ti menmen
kerek mɨt han nimaam. Ti ewenkek
menmen kerek nɨpaa ti ap emɨr em
au, mɨt han namɨr.’
22 “Mɨtɨk iuwe king ketpɨwek, ‘Ti
mɨtɨk erɨak menmen mai, ti enuk!
Hi pɨke ehɨt hɨm mit ti etpim me hi,
hi pɨke enit eriuwerem. Ti hertei hi
mɨtɨk enuk atɨp hɨm tokik tokik ari
menmen ap mai ewenkek menmen
kerek hi ap epei hamɨr au mɨt han.
23 Henmak te ti ap ewisa pewek
mei mekre benk? Te hi ehɨt meiyam
kike weinɨm mamtikerem wɨ kerek
hi pɨke han in a?’
24 Te mɨtɨk iuwe king katɨp mɨt
kerek nerp ein en, ‘Eiyɨt pewek
emkeipnɨwek eiwɨrem te yi eiwet
mɨtɨk hak kerek ketenen 200 kina
eiwetɨwekem.’
25 “Hɨr netpɨwek, ‘Mɨtɨk iuwe
mɨtɨk eik epei ketenen 200 kina,
ekɨt.’
26 *“Mɨtɨk iuwe katɨp kar ik: ‘Hi
etpi mɨt kerek netenen menmen
hɨram yapɨrwe, te maain hɨrak
mɨtɨk iuwe kakwetɨr meiyaam. Te
mɨt kerek ap netenen menmen
yapɨrwe au, menmen kike kerek hɨr
netenenim, mɨtɨk iuwe kaktɨwem
mamkeipnor.
27 In ek mɨt nai nepan nɨnaain
hi hɨre mɨtɨk iuwe naanmamror,
yi eitorhis einen in yi einɨp te hi
ahɨri.’ ”

Jisas ken Jerusalem kakre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

28 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak
kinɨn kɨniu kakno wit Jerusalem.
29 Hɨrak kan menep ke wit Bet-
fasi ketike wit Betani keit mɨniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak oliv. Epei au,
Jisas keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wik
tɨniu ten.
30 Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eino
wit eik yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak
kɨre hos) mɨt nekeipɨk kerp kerek
mɨt niutɨp niutɨp ap nɨpaa newik
wen au. Yi eisiupanek eiriyaak eiyɨk
einen in e.
31 Te mɨt han nanitihi, ‘Yi yenmak
te yi yesiupan ek,’ te yi eiyɨtpor,
‘Mɨtɨk iuwe hanhan kaktɨwek.’ ”
32 *Hɨrakɨt ten ten ere tɨnapɨn
menmen mar ke Jisas nɨpaa
ketpɨwekɨtem.
33 Tɨnapɨnek o, hɨrakɨt wen tesiu-
pan hos, mɨt kerek naanmɨpre hos
netpɨwekɨt, “Yi yenmak te yi yesiu-
panek?”
34 Hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk iuwe kawɨr
kakwik.”
35 Hɨr newenhi te hɨrakɨt tari hos
eik teiyɨk ten Jisas, hɨr yapɨrwe
newɨr saket (hɨram mɨre laplap)
mentar hos sip kɨrak, te hɨr nekin
Jisas newisɨk kewik.
36 *Jisas kewik kepno, hɨr mɨt
nepno netikerek nenepep saket

* **19:17** Lu 16:10 * **19:26** Mt 13:12; Lu 8:18 * **19:32** Lu 22:13 * **19:36** 2Kin 9:13

newis+m min+n m+waai yayiwe neteik+n h+r newen+piyek han yaaik neriuwerek.
37 Jisas kan menep wit Jerusalem kerek yayiwe kiun wank kekiuwe ken m+niu Oliv ek, m+t disaipel n+rak yap+rwe nererik menep menep h+r han yaaik newen+pi God nine henye newep h+m iuwe nentar menmen yaaim h+r epei n+r Jisas k+r+akem.
38 *H+r nat+p nar ik:
"God naanmamre M+t+k Iuwe kerek naanmamre haiu m+t, h+rak kak+kreh+r God. God hanhan keriuwai haiu m+t. God h+rak kak+t niuk iuwe."
39 Te m+t han ne Farisi kerek naanm+pre h+m me Moses nekre m+t yap+rwe en nat+p Jisas, "M+t+k Iuwe, ti at+p m+t disaipel nit w+re w+re nentar h+r nat+p God keriuwetit te ti han t+ ik. H+ram enum."
40 Jisas kewenhi ketpor, "Hi etpi, h+r nekint+p w+re w+re, nan h+remes kerek m+waai yayiwe mamnap mamt+p mamwen+pi niuk mai."

Jisas k+k+t Jerusalem kentar m+t neweik+n sip newet+wek

41 *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, h+rak k+rek, h+rak k+k+t m+t nau wit eik.
42 *H+rak kat+p, "Hi hanhan te yi m+t petepin yertei menmen eit+wem me yi eiyu werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau.
43 Maain w+ mamnen te m+t ni enun nepan nan+nen nanweikni h+r naniyepeti m+t nan+nke yinan hesini nan+nke yinan hasini.
44 *Te h+r nan+nen naniwep yi m+t miyap+r nan+waank wit ki. Ap te nan mei miut+p mamu kerek n+paa mepu ek taau. Menmen im mamnen mam+ntar yi ap yertei w+ God kan te kak+kepi."

Jisas ken w+nak iuwe ke God kep+r m+t nesiuwe menmen neit ein (Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

45 Maain w+ ham Jisas ken w+nak iuwe kerek m+t nererik nat+p h+m me God neitai en, h+rak kene m+t kerek nesiuwe menmen m+re sipsip o hore menmen ham m+t nam+p nanwet God em, h+rak kep+ri nen.
46 *H+rak ketpor kar ik: "H+m n+paa God ketpim m+t newis+m mau t+wei mar im: 'W+nak kai m+t netpim h+rak ke h+r nan+no nanitehi God menmen naneitak.' Te yi yeweikn+k k+re w+nak ke m+t enun nekint+p menmen newik."
47 *Epei au, hekrit hekrit Jisas kat+p m+t miyap+r h+m m+rak keit w+nak iuwe ke God kerek ek. Te m+t iuwe pris newet God menmen me m+t, h+r netike m+t ne Skraip kerek nat+p m+t miyap+r h+m me Moses, h+r netike m+t iuwe nin+n m+t, h+r nimen+p+n Jisas hanhan nank+p kaki.
48 *Te h+r ap n+r+akem au nentar h+r m+t yap+rwe nemtau h+m m+rak ap te nan+naaiw+r h+m meiyam miut+p au. H+r hanhan netikerek neit w+nak iuwe ke God eik.

20

Mit iuwe nitehi Jisas: Keim+n kewisit ti ewepyap+r h+m me God? (Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

1 W+ ham, kerek Jisas kepeit w+nak iuwe ke God keit Jerusalem kerekek, h+rak kat+p m+t miyap+r h+m yaaim me God, m+t han pris iuwe kerek newet God menmen me m+t, h+r netike m+t ne Skraip kerek nat+p m+t miyap+r h+m me Moses, h+r netike m+t iuwe h+r naanm+pre m+t ne Isrel h+r nan.
2 H+r nan h+r nit+wekhi, "Ti etpai, keim+n kehim+tenit te ti han h+r+ak menmen im? Keim+n ketput h+ram yaaim te ti h+r+akem?"
3 Jisas kewenhi ketpor, "In ek hi hitihi yi eiy+tpewem.

* **19:38** Sam 118:26; Lu 2:14 * **19:41** Jo 11:35 * **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44** Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20 * **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5

4 *Mɨtɨk Jon, God keriuwetek kan
hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar ket-
por hɨr enweikɨn sip enwet men-
men enum o Jon hɨrekes han kitetim
kɨrɨakem?”
5 *Hɨr natɨpan han kitetim mar
im: “Haiu mamtɨp me God, te hɨrak
kaktɨp, ‘Hɨram meke God man te yi
yenmak ap yises hɨm me Jon?’
6 Te haiu mamtɨp Jon hɨrekes han
kitetim kɨrɨakem, mɨt yapɨrwe in
en nanwɨr nan nanwep nanɨntar
hɨr han kitet Jon hɨrak profet, God
keriuwetek kan kewepyapɨr hɨm
mɨrak.”
7 Te hɨr newenhi natɨp Jisas nar ik:
“Haiu ap mertei menmen Jon ketpim
meke nein man?”
8 Te Jisas ketpor, “Mar keremem
te hi ap hetpi keimɨn keriuweta hi
hɨrɨak menmen.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt enun naanmɨpre ni me waai nɨkim wain
(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

9 *Hɨrak ketpor epei au, Jisas katɨp
mɨt hɨm tok piksa im: “Mɨtɨk kiutɨp
kamɨr wain nɨkim mau ni kewis
mɨt han naanmɨprewem. Maain hɨr
nanɨt ham, hɨrak kakɨt ham. Epei au,
hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken kakɨt
wit hak ere maain tito yapɨrwe.
10 *Me wɨ kerek hɨr nanɨt
waai nɨkim mewɨnki kerem em,
hɨrak keriuwet mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen mɨrak kakno kakɨr mɨt
kerek naanmɨprewem, hɨr en-
wetɨwek ham pɨnam. Te mɨt
kerek naanmɨpre ni keremem nakɨp
nenipek yɨnk enuk nesiuwerek kan
ap ketenen menmen mei au.
11 Maain hɨrak pɨke keriuwet
mɨtɨk hak ken te mɨt naanmɨpre
ni keremem hɨr nakɨp nenipek
yɨnk enuk nesiuwerek pɨke kan ap
ketenen menmen mei au.
12 Hɨrak pɨke kan ap ketenen men-
men au, hɨrak keriuwet wok mɨtɨk
hak kepno, te mɨt naanmɨpre ni hɨr
nakɨp kaa hɨr newɨrek kenpɨn.
13 Hɨr newɨrek kenpɨn, mɨtɨk ke ni
hɨrekes katɨp, ‘Hi arɨak mekam te hi
ehɨt menmen mai pɨnam? Hi hertei.
Hi esiuwe nɨkan kai nɨpaa hi hinaak
kiutɨp kerek ek. Hɨrak ekno te hɨr
han ekitetik enwetɨwek menmen.’
14 Hɨrak keriuwetek ken ni eim,
te mɨt kerek naanmɨprewem nɨrek
hɨr natɨpan, ‘Ik ek hɨrak nɨkan kɨrak
hɨrekes kerek ek. Haiu emkɨp te
haiu mamɨt ni me waai wain hɨram
maiu.’
15 Te hɨr nepɨrek kaknopɨn ni
me waai nɨkim kerem em, hɨr
nakɨp. Mɨtɨk hɨrekes ke ni keremem
ekrɨak mekam me mɨt naanmɨpre ni
mɨrak?
16 Hi hetpi hɨrak eknen eknep mɨt
kerek naanmɨpre ni eim, hɨrak pɨke
ekwet han em naanmɨpre ni me
waai keremem.” Mɨt hɨr nemtau
hɨm im hɨr natɨp, “Taau! Emɨt! Mɨt
kerek naanmɨpre ni ap te nanrɨak
enum marim auye!”
17 *Jisas kɨri ketpor kitorhi kar
ik: “Menmen im ap te mamnen
taau, kenmak hɨm me God mau tɨwei
matɨp mar im:
‘Teinɨk kerek nɨpaa mɨt kerek nime
wɨnak ek nɨneinɨk nenkerek
newisɨk kɨwaai?’
18 *Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek
neweikɨn sip neweto hɨr nar ke
mɨt hɨr nerewo teinɨk ek hɨrak
kakrenirɨr kike kike nanriwaank.
Teinɨk kakɨnke kakɨntar neimɨn
hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip mamre
niutɨp. (Hi kerekek hɨre teinɨk ik.
Keimɨn ap kises hɨm mai kakɨwaank
hɨrekes.)”
19 *Mɨt hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm
me Moses netike mɨt iuwe pris kerek
ninɨn mɨt han, hɨr hanhan in ek
nanɨthis Jisas nankɨp nentar hɨrak
katɨp mɨt hɨm weinɨm tok piksa me
hɨr mɨt iuwe keriyen. Te hɨr nɨnapen
mɨt miyapɨr yapɨrwe nererik menep
menep, te hɨr netɨwekhis nanɨp au.

Mɨt nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis
(Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

* **20:5** Mt 21:32 * **20:9** Ais 5:1 * **20:10** 2Kro 36:15-16 * **20:17** Sam 118:22 * **20:18** Ais 8:14-15
* **20:19** Lu 19:47-48 * **20:20** Lu 11:54

20 *Te hɨr nemerɨr wɨ te
nantɨwekhis. Hɨr nehimɨtan mɨt
enun nemipɨn hɨr nɨre yaain
te hɨr nanɨnen nanmipɨn Jisas
nanitɨwekhi menmen te hɨr nan-
wisɨk kakno his me mɨtɨk iuwe
Gavman ke Rom.
21 Hɨr nan natɨp Jisas, “Kaiu
Iuwe, haiu mertei menmen ti etpim
ewepyapɨrem hɨram yaaim. Haiu
mertei ti ap hɨnaain mɨt iuwe o mɨt
neimɨn weinɨn. Hɨram menmen
weinɨm ti etpor hɨm yaaim me God
keremem.
22 *Ti etpei hɨram yaaim werek te
haiu emwet mɨtɨk iuwe naanmɨpre
mɨt ne Rom netikewei pewek me
takis o au?”
23 Te Jisas kertei kekre han kɨrak
hɨr nemipɨn te hɨrak ketpor, “Yi yen-
mak te yi yitauhiyem a?
24 Yi eiteikno pewek kei kiutɨp.
Hɨmɨn metike niuk me keimɨn im
em?” Hɨr newenhi, “Mɨtɨk iuwe Sisa
kerek naanmɨpre mɨt ne Rom ek.”
25 Te Jisas katɨp, “Yi eiwet mɨtɨk
iuwe naanmɨpre mɨt ne Rom men-
men lo metpim. Te yi eiwet God
menmen hɨm me Moses keremem
metpim.”
26 Hɨr ap nemtau hɨm mei enum
hɨrak ketpim te hɨr nanriyaak me
nanamɨr me mɨt neiyɨk nanɨno au.
Te hɨr nekintɨp wɨre wɨre neit, hɨr
han kekrit neriuwe hɨm mɨrak.

Mɨt nitehi Jisas menmen me mɨt nani pɨke nanɨkrit
(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

27 Mɨt han pris hɨr nises hɨm me
Sadyusi, hɨr nan Jisas. Hɨr keriyen
han kitet mɨt epei naa ap te pɨke
nanɨkrit taau. Hɨr nitɨwekhi nar ik:
28 *“Mɨtɨk Iuwe, mɨtɨk Moses kewi-
sai hɨm lo im em: ‘Mɨtɨk kaa
kɨnaaiwɨr mɨte pɨrak te nɨkerek
au, mɨtɨk kerekek nɨkik o heiyi-
uwe kɨrak ekɨt mɨte pɨrak weiniye
kerepep te hɨre pɨke ewine nɨkerek
enɨkrehɨr ke mɨtɨk nɨpaa kaa ek e.’
29 Nɨpaa mɨtɨk ketike kikrek nɨrak
hispɨnak kiutɨp (6) ne haai kiutɨp
hɨr nepu. Heiyiuwe kɨr keit mɨte.
Maain hɨrak kaa, te hɨrak ap epei
kine nɨkerek nei wen au.
30 Te nɨkik kɨrak kerek nɨmɨnek
ek ketɨwe te hɨrak kaa ap epei kine
nɨkerek au.
31 Nɨmnek ketɨwe te menmen mar
im me hɨrakɨt hispɨnak wik (7), hɨr
naa te ap hɨr nine nɨkerek nei au.
32-33 Hɨr naa, maain mɨte hɨre waa.
Maain wɨ God kakɨkɨan mɨt nanɨkrit,
mɨte ip e pe mɨtɨk keimɨn ke mɨt
hispɨnak wik (7)?”
34 Hɨr nitɨwekhi epei au, Jisas
kewenhi ketpor, “Mɨt miyapɨr in
ek hɨr neitan. Haairer ne miyapɨr
nɨhan hɨram, hɨr nesiuwe nɨkerek
nɨr nanɨno nanɨt pewek nanmereyi.
35 Te mɨt netike miyapɨr kerek
hɨr yaain en nentar hɨr newis God
naanmɨpri, hɨr nani te maain God
kakɨkɨan hɨr nanɨkrit nanu te maain
hɨr ap pɨke nanɨtan taau.
36 *Hɨr nanɨre mɨt ensel nentar
hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanre
nɨkerek ne God nanɨntar hɨr naa hɨr
pɨke nanɨkrit.
37 *Mɨtɨk Moses katɨp keteiknai
werek werek kerek mɨt naa maain
nanɨkrit nanu. Hɨm me God mau
tɨwei Moses kewisɨm matɨp menmen
me wɨ hɨrak kɨr si taak nu ap kaa
au, hɨrak katɨp ke Mɨtɨk Iuwe, ‘Hɨrak
God ke Ebraham, God ke mɨtɨk Aisak,
mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa enum eik
nepu.’
38 *Menmen im meteiknai hɨrak
God ke mɨt hɨr naa au. Hɨr nepu.
Haiu mɨt in han kitet mɨt epei naa,
te God katɨp au hɨr hɨmɨn kɨr kepu.
Hɨr nɨnaaiwɨr yɨnk kɨr kaa kerekek
te nanɨt yɨnk hak yaaik.”
39 Mɨt han ne Skraip kerek
newepyapɨr hɨm me Moses newenhi
natɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti epei atɨp
werek.”
40 Hɨr yɨnk enuk nɨnaain nanitehi
Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi hɨm me mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

* **20:22** Ro 13:6-7 * **20:28** Diu 25:5 * **20:36** 1Jo 3:1-2 * **20:37** Eks 3:2-6 * **20:38** Ro 14:8-9

41 Jisas ketpor, “Nenmak mɨt kerek
natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses
natɨp Mɨtɨk Krais kerek God ke-
himɨtanek hɨrak nepenyek ke Devit
kerekek a?
42 *Hɨrak nepenyek kɨrak kerekek
au kentar Devit hɨrekes katɨp mau
tɨwei Sam kar ik:
‘God hɨrak katɨp Mɨtɨk Iuwe kai:
Ti ehu etikewa har ke mɨt iuwe,
43 ere maain hi enep mɨt nit enun
nepan epei au nesi.’
44 Devit kene nepenyek kɨrak “Mɨtɨk
Iuwe kai.” Markeik te Mɨtɨk Iuwe
God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap
mɨt hɨrak kakre nepenyek ke Devit
kerekek a?” Jisas katɨp menmen im
keteikɨn mɨt hɨrak kɨre God.

Jisas katɨp mɨt naanmamre hɨras me menmen mɨt kerek newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nisesim
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

45 Mɨt yapɨrwe nererik nemtewek,
Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel men-
men im:
46 “Yi naanmamre hɨras me mɨt
iuwe newepyapɨr hɨm me Moses.
Hɨr nanɨno ein ein neweikɨn laplap
saket nokik kerek meteikɨn mɨt hɨr
nises God, hɨr han yaaik nantɨpan
neiyewowan nanɨrp wit maket
kerek mɨt nererik nesiuwe menmen.
Hɨr hanhan nanu yeno mɨt ne-
himɨtanem me mɨt iuwe neit wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me
Moses, o wɨnak mɨt nererik naam
menmen neriuwe mɨt han.
47 Hɨr hanhan nɨsawɨn nanri men-
men, wɨnak o tɨ me miyapɨr mɨt nɨr
epei naa nesiupani. Hɨr epei nari
menmen, te hɨr nanɨno wɨnak ke
God hɨr nemipɨn nitehi God men-
men neteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr yaain.
Maain God kakɨwaanki wɨsenum
nanɨntar hɨr nemipɨn nɨrɨak enum.”

21

Mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewet God menmen
(Mk 12:41-44)

1 Jisas kerenaan kɨr mɨt netenen
menmen yapɨrwe hɨr newɨr pewek
yapɨrwe mekre tɨkenup mɨwaai
wɨnak iuwe ke God.
2 Hɨr newɨrem, Jisas kau kɨr mɨte
weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa hɨre
wewɨr pewek kike wik mepno mekre
tɨkenup kerekek.
3 *Hɨre wewɨrem epei au, Jisas
katɨp, “Hi hetpi, mɨte weiniye ip e
nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewɨr
pewek mekre tɨkenup hɨram minɨn
mɨt han.
4 Mɨt han en hɨr newis ham kerek
epei nenkerem men, pɨnam au meit,
te hɨr newet God em. Te hɨre
wetenen pewek mei yapɨrwe au, te
hɨre wewisɨm wenepim kerek hɨre
wetenenim me weiyɨm wawɨm men-
men.”

Jisas katɨp wɨnak iuwe ke God maain mɨt nanɨwaankek kakɨt
(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

5 Mɨt han hɨr natɨp menmen me
wɨnak iuwe ke God hɨrak yaaik nan
yaaim mɨre teinɨk mɨt newen ni-
naan mewik, menmen ham yaaim
mɨt newisɨm neiyɨm neses wɨnak
neriuwerem. Te Jisas ketpor,
6 *“Hɨram menmen im yi yɨrem,
maain wɨ mamnen te ap nan
kei kiutɨp kaku taau, te menmen
meiyam miutɨp miutɨp mamu
mamɨntereram taau. Mɨt nanwɨrem
mamno tɨ heriyai heriyai.”

Jisas katɨp menmen maain mamnen mamɨwaank mɨt
(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

7 Hɨr mɨt en nitɨwekhi nar ik:
“Mɨtɨk Iuwe, me wɨ mekam te men-
men im mamnen? Menmen mekam
mamnen mamteiknei wɨ epei menep
te menmen im mamnen?”
8 Jisas ketpor, “Yi naanmamre
hɨras te mɨt ap nanmitipɨn. Mɨt
yapɨrwe nanɨnen nanɨkrehɨr kai, hi
Mɨtɨk God kehimɨtana hi akaap mɨt.
Hɨr niutɨp niutɨp nanɨnen nantɨp,
‘Hi epei han,’ o ‘Wɨ epei man menep
te tɨ kakɨwaank kakɨt.’ Yi eiyɨmtau
hɨm im eiyisesim au emɨt!

* **20:42** Sam 110:1 * **21:3** 2Ko 8:12 * **21:6** Lu 19:44

9 Maain yi eiyɨmtau mɨt
nanɨnepan wɨsenum yi ap einapen
eipɨrpɨr au emɨt! Menmen ham
yapɨrwe maminɨn mamnen kere-
mem te wɨ eik enum epei man
menep wen au."
10 Jisas wen katɨp, "Mɨt ne wit hak
iuwe kiutɨp nantike mɨt han ne wit
hak iuwe nanɨnepan, gavman han
nantike gavman han nanɨnepan.
11 Menmen enum mamnen tɨ. Tɨ
kaktanɨk kakrer wit wit, hawɨ au, te
menmen mamwo au. Mɨt miyapɨr
nɨnpɨ mamɨn. Menmen enum
mamɨkrit mamnen te yi yainap.
Menmen enum mamtike menmen
ham iuwe me nepni mamɨr te yi
yayɨrem.
12 *"Menmen im maain mamnen
te im minɨn mamnen. Mɨt hɨr nan-
wepiyapɨr me menmen yi yɨrɨakem,
nanrekyi enum te nanɨswi yi yaino
mɨt kerek naanmɨpre wɨnak kerek
mɨt nekine hɨm me Moses, o mɨt
iuwe, o gavman te hɨr nanriwaank
yaino wɨnak enuk yaiyɨntar yi yises
hɨm mai.
13 Im em hɨram wɨ yaaim te yi
eiwepyapɨr hɨm yaaim me God.
14 Yi ap eiyinɨn han ekitet men-
men yi eitɨp mɨt iuwe em naanmam-
pre hɨras au emɨt! Yi ap eirɨakem
eiyɨntar
15 *hi eweti hɨm mai yaaim yi
yaiyɨrtei menmen werek werek te
mɨt kerek hɨr nepan ni en ap te nan-
wepiyapɨr nanweni hɨm me ninaan
me gavman ke menmen yi yetpim.
16 *"Mɨt enun nantike miye haai
ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yi-
nan, hɨr nanriuweti yaino mɨt enun
nepan, hɨr naniwep yi mɨt neiyan.
17 Mɨt yapɨrwe nanɨneini nanɨntar
yi yises hɨm mai.
18 *Te God naanmamre hɨmɨn ki yi
eiyu werek werek.
19 *Yi han tokik eiyu eiyises hɨm
mai te mɨt naniwep yi yayi, maain
hɨmɨn ki kaku werek werek yi yayu
yaitikewa.

Jisas katɨp maain mɨt nanɨwaank wit Jerusalem
(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

20 "Maain wɨ kerek yi eiyɨr mɨt ne
ami enun nepan nanɨnen nanweikɨn
wit Jerusalem, te yi eiyɨrtei wɨ epei
man menep te mɨt nanɨwaankek.
21 Te neimɨn nau provins Judia
enrɨr enɨno mɨniu (o neiyɨp) enu
enɨt en. Neimɨn kerek nau wit
Jerusalem hɨr enɨno enɨnopɨn.
Neimɨn kerek nerer wit wit kɨrapɨt
menep Jerusalem ap pɨke enɨnen wit
kɨr iuwe ek enu enɨt en au emɨt!
22 *Wɨ im hɨram wɨ God kakrɨak
mɨt enum kakɨntar menmen enum
hɨr nɨrɨakem mar ke nɨpaa hɨm me
God mau tɨwei metpim mamnen.
23 *Maain me wɨ im hɨr miyapɨr
nanine nɨkerek hɨr han enuk, hɨr
nantike miyapɨr nɨnan nɨkerek kike
newetɨr nɨm nanɨntar hɨr ap nanrɨr
waswas au. Menmen im enum
mamnen mamɨwaanki. Menmen
enum mamnen mɨt nanu tɨ ik e, God
kakrɨak mɨt ne Isrel enum enum.
24 *Mɨt han hɨr mɨt enun nanɨnɨp
nanriuwe hɨne me his, hɨr nan-
torhis nanriyei nanɨno nanrer wit
wit nanrɨak menmen me mɨt han.
Te mɨt kerek hɨr ap ne weiwɨk me
Isrel au, nanu wit Jerusalem naan-
mamrɨwek ere wɨ kerek God kewis
mɨt nanweikɨn sip nanwet menmen
enum hɨram epei au.

Maain Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

25 *"Maain menmen yapɨrwe
mamu nepni mamɨr im: Hɨram
wepni, hɨr, wenke mamweikɨnhis
mamre menmen ham, mɨt nanrer
wit wit han toenuk nanɨnapen
nanɨmtau wan sɨr mewenɨn wan
kakniu.
26 Mɨt yapɨrwe nanɨr menmen
im han kakitet menmen meiyam

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13

enum mamnen tɨ ik te hɨr han toenuk nanpɨrpɨr nanɨnkewɨn nanwaai nanɨnatɨn. Menmen iuwe mau nepni mamɨnke mamnaaiwɨr wit mɨr mamnen in, mamno ein.
27 *Te in ek yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen akre napɨ etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamrehɨhe.
28 *Menmen im enum mamɨkrit mamnen, yi han ekitet hi Mɨtɨk Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiyɨt."

Menmen mamu nepni mamteikɨn Jisas menep te pɨke kaknen mamɨr ke nu fik keteiknai menmen
(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

29 Hɨrak ketpor epei au, Jisas ketpor hɨm tok piksa ham im: "Yi han ekitet nu fik kerek hɨrak kɨre nu hamis ketike nu ham.
30 Wɨ yi eiyɨr nu heneik mɨram mamɨnsiunen, yi eitɨp, 'Wepni yaaik epei te kaknen.'
31 Mar im yi yayɨr menmen im me nepni o wan hɨram mamnen mamɨr ke hi epei hetpiyem, te yi eiyɨrtei God menep te kaknen naanmamre mɨt miyapɨr ne tɨ.
32 "Hi hetpi werek. Mɨt nau tɨ in ek ap nani ere wɨ mamnen te menmen yapɨrwe hi hetpim mar im hɨram mamɨkrit mamnen.
33 *Maain nepni mamtike tɨ ik mamɨwaank mamɨt te hɨm mai taau, mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨr naanmamre hɨras me wɨ God kaknen naanmamre mɨt

34-35 *"Yi naanmamre hɨras ap han ekitet yayɨm menmen yapɨrwe, tɨpar si enum, o menmen me tɨ, ni mi o sak o menmen im au emɨt! Hekrit hekrit yi han ekite eirɨak menmen im keremem te wɨ hi Krais pɨke enen, yi ap yemeriya werek werek au. Wɨ im mamnen mamwepyapɨr mɨt yapɨrwe nau tɨ nerer wit wit hɨr ap nises God nanɨr ke miyak ketari tɨrpe kakɨkɨp.
36 *Naanmamre hɨras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiyɨrp han tokik me menmen enum me wɨ enum mamnen te maain yi wen eiyises hɨm mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe."
37 *Me wepni, Jisas ken wɨnak iuwe ke God hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak katɨp mɨt em. Me wɨtaan, hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) Oliv ken kɨwaai ein.
38 Wanewik hekrit, hɨr mɨt miyapɨr nanpɨno wɨnak iuwe ke God nanɨmtau hɨm mɨrak.

22

Mɨtɨk Judas katɨp kakwet Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisɨk kakno his mɨr
(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ epei man menep kerek mɨt ne Isrel han tewenɨn wɨ kerek nɨpaa God kari maamrer nɨr nɨnaaiwɨr wit Isip, hɨrak ken kenep mɨt newiyen. Wɨ im hɨr nekinaam Pasova, hɨr ap newis yis mekre bret au.
2 *Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr han kitet mamɨrkeik te hɨr nanɨnep Jisas nanɨntar hɨr nɨnapen nanriyaak kakɨt wit yaain te mɨt kerek nises hɨm mɨrak hɨr nanɨnɨp.
3 *Te Seten kan kari han ke Judas kerek mɨt nenewek "Mɨtɨk ke wit Keriot," kerek hak kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12).
4 Seten kari han kɨrak te Judas ken katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe naanmɨpre polis ne wɨnak iuwe ke God, hɨrak ketpor ekɨrkeik te hɨrak ekwetɨr Jisas kakno his mɨr.
5 Hɨr nemtewem, te hɨr han yaaik natɨp nanwetɨwek pewek.

* **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17 * **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17 * **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27 * **22:2** Lu 20:19 * **22:3** Jo 13:2, 27

6 Judas kewenhi pewek te hɨrak
han kitet ekɨrkeik te hɨrak kak-
wepyapɨr Jisas kakwet mɨt iuwe
rek, te mɨt yapɨrwe nepu au hɨr
nanɨtariyek.

Mɨtɨkɨt wiketeret te mɨt disaipel temani menmen tɨrɨakem me wɨ Pasova
(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

7 *Wɨ epei man te mɨt ne Isrel
nanɨm bret yis mekrerem au. Me
wɨ ik hɨr mɨt enɨnep sipsip enɨr
ke hɨm me Moses mau tɨwei met-
pim, hɨr nanɨm me wɨ Pasova han
tewenɨn God kɨkaap maamrer nɨr
nɨpaa nɨnaaiwɨr Isip.
8 Me wɨ im Jisas keriuwet Pita
ketike Jon ten ketpɨwekɨt, "Yi eino
eiraimani menmen eirɨakem me wɨ
Pasova te haiu mamɨm."
9 Hɨrakɨt titɨwekhi, "Ti hanhan
hawɨr waumani menmen wawɨt
nein?"
10 Jisas ketpɨwekɨt, "Eiyɨmtau. Yi
eino wit iuwe ek yi yayɨr mɨtɨk
keremɨme mɨn tɨpar mekrerem. Yi
eisesik einɨk eino wɨnak kerek hɨrak
kaknɨk kakno kakɨkrerek.
11 Te yi eitɨp mɨtɨk hɨrekes ke
wɨnak kar ik: 'Mɨtɨk iuwe kawɨr
ketput, Ti eweto haau meiyam em
te hi etike mɨt disaipel nai mamɨm
menmen me Pasova mamwi.'
12 Hɨrak kakteikni haau yaaim
mau niu ein epei newis menmen
mekrerem. Yi eiyɨt menmen eiwisɨm
emwaai haau im e."
13 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrakɨt
ten tɨnapɨn menmen kerek epei Jisas
ketpɨwekɨt em, te hɨrakɨt tɨrɨak men-
men mɨwaai werek werek te hɨr
nanɨm menmen me Pasova.

Jisas kewet mɨt nɨrak disaipel Komunion hɨr naam, te hɨr han tewenɨnek
(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Hɨrakɨt temani menmen epei
werek, Jisas ketike mɨt aposel nɨrak
nar hiswiyen wik (12), hɨr nan nau
neweikɨnan nanɨm menmen.
15 Hɨr nau en, Jisas ketpor, "Hi
hanhan iuwe me hi hahɨm menmen
im me Pasova etikewi maminɨn te
maain hi hahi.
16 *Hi hanhan ehɨm menmen im
entar hi etpi, hi ap te ehɨm menmen
meiyam mar im ere maain God kak-
nen naanmamri yi mɨt nai."
17 Jisas ketpor epei au, hɨrak kekin
wa hesnu keriuwe tɨpar wain, hɨrak
kitehi God ketpɨwek kar ik: "Ti
yaaik." Epei au, hɨrak katɨp, "Yi
eiyɨt tɨpar mekre wa hesnu ik ek,
eiwenem emrer yi mɨt.
18 Hi hetpi ap te hi pɨke ehɨm tɨpar
wain im me wɨ im ere maain God
kakinɨn kaknen naanmamri yi mɨt."
19 *Epei au, hɨrak kekin bret kerek
ek, hɨrak kitehi God ketpɨwek, "Ti
yaaik," te hɨrak kewepik kewetɨrek
katɨp, "Ik ek hɨrak kɨre yɨnk kai. [Hi
hahi te akepi. Yi yaitɨwem yayɨm
han etwenɨn menmen hi arɨakem."
20 Hɨr naam epei au, mar kere-
mem hɨrak kewetɨr wa hesnu tɨpar
wain mekrerem, hɨrak ketpor, "Mar
im tɨpar wain hi ewenem mekre
wa hesnu ik e, hɨram hemkre mai
mamwen mamkepi yi mɨt te God
kakweti hɨm kontrak ham mɨrak
yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu
han kiutɨp.]
21 *Yi eiyɨmtau! Hɨrak mɨtɨk
kerek maain kakwepayapɨr epei kau
ketikewai kaam menmen.
22 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
hahi ahɨr ke nɨpaa God epei katɨp, te
mɨtɨk kerek kakwepayapɨrek, hɨrak
kakɨwaank hɨrekes."
23 Hɨr nemtewek epei au, hɨr
nekrit nitehiyan ne hɨr hɨras
keimɨnak maain kakrɨak menmen
im e.

Hɨr mɨt disaipel natɨp nenehan nare keimɨn hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn

24 *Maain mɨt disaipel natɨp nene-
han me hɨr keimɨn hɨrak kakinɨni ne
hɨr hɨras.

* **22:7** Eks 12:1-27 * **22:13** Lu 19:32 * **22:16** Lu 13:29 * **22:19** Lu 24:30 * **22:21** Sam 41:9; Jo 13:21-22 * **22:24** Lu 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-45

25 *Hɨr nenehan menmen im te
Jisas ketpor, “Mɨt iuwe ne mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel, hɨr naanmɨpre mɨt
en, hanhan mɨt nenewor nɨr yinan.
26 *Te yi au. Keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kakinɨn, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre
mɨtɨk weinɨk, hɨrak han ekitet hɨrak
kɨre mɨt nitet yayiwe hɨrak kɨkaru.
27 *Yi han kitet keimɨn wɨsenuk
kinɨn. Mɨtɨk kau yeno kaam men-
men o mɨtɨk kerek kemani menmen
kekinem kewet mɨtɨk kau yeno em?
Mɨtɨk kau yeno kerek ek.
28 “Yi keriyen epei yetikewa me
menmen enum epei man mere-
waank.
29 *Te hi eweti menmen yi naan-
mamrewem yayɨr ke haai kai epei
kewetewem hi naanmɨprewem.
30 *Te yi yayɨm menmen mamtike
tɨpar yayu yeno mai yaitikewa. Yi
yayu yeno me mɨt iuwe yi skelim
mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me
Isrel.”

*Jisas katɨp Pita maain hɨrak kak-
weikɨn sip kakwetɨwek*
*(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo
13:36-38)*

31 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp
Pita, “Saimon, Saimon, emtewek!
Mɨtɨk enuk Seten, God epei ketpɨwek
te hɨrak kakmitipɨn me menmen
kakri han ke yi mɨt. Hɨrak
kakrɨakem kakɨr ke mɨtɨk kerek keit
rais nɨkim keses haas kewis nɨkim
yaaim mamwaai in, kewɨr haas men
ein.
32 Te hi epei hitehi God kakɨkepit ti
Saimon te ti ehises hɨm yaaim ap te
menmen mamɨwaankem. Maain te
ti pɨke eweikɨn ehisɨsa, ti ekaap nit
yinan in.”
33 Pita katɨp keremirɨwek hɨm kar
ik: “Mɨtɨk Iuwe, hi ap hɨnaain te
hawɨr wauno wɨnak enuk hi hahi
etikewit.”
34 Jisas ketpɨwek, “Pita, hi hetput.
Suware ap te kaknep enum wen au
ere ti epei atɨp wikak te ti ap erteiya
au.”

*Jisas katɨp disaipel hɨr naan-
mamre hɨras enɨntar wɨ enum epei
man*

35 *Jisas katɨp Pita epei au, hɨrak
katɨp disaipel nɨrak yapɨrwe kar ik:
“Nɨpaa me wɨ hi heriuweti yi yen
ap yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe me
nɨkɨn nakɨrke metike su, mɨt neweti
menmen mei o au? Yi nɨnpɨ miwei o
au?” Hɨr newenhi natɨp, “Haiu meit
menmen werek.”
36 *Jisas katɨp, “Te in ek, yi neimɨn
yeit tanɨk kike o tanɨk iuwe au, yi
eitɨwem. Yi neimɨn ap yeit hɨne me
his au en, yi eisiuwe saket te yi eiyɨt
kei ki.
37 *Hi hetpiyem entar yi han tokik
eiyu me menmen enum mamnen
eiyɨr ke mɨtɨk ketenen hɨne keiyɨk
kaknep mɨt enun nepan. Hɨm me
God mau tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm
hɨram matɨp me hi mar ik: ‘Mɨt iuwe
nanwisɨk kaki kaktike mɨt enun
nɨrɨak enum.’ Menmen mekre tɨwei
nɨpaa mɨt newisɨm me hi, hɨram
mamnen mamɨrek.”
38 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel
natɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ehɨr im em. Haiu
metenen hɨne me his wik.” Hɨrak
kewenhi katɨp, “Hɨram werek. Emɨt.
Yi yepɨtari hɨm mai.”

*Jisas prea kitehi God menmen keit
mɨniu o neiyɨp niuk mɨrak wit Oliv
(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)*

39 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken
witeik kɨnaaiwɨr wit Jerusalem,
hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) Oliv
kepɨr ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Mɨt
disaipel nɨrak nisesik nen.
40 Hɨrak kan wit ik epei au, hɨrak
ketpor, “Yi eiyitehi God te menmen
enum Seten kakrekyorem hɨram ap
te mamnen mamiwep taau.”
41 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak
kɨnaiwɨri ken ere yanɨmɨn ein kɨre
mɨt newɨr nan, hɨrak kewen ninɨp
kau tɨ kitehi God menmen.
42 *Hɨrak katɨp, “Haai, ti han kit te
ti ehɨt menmen im enum emkeipno.

* **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Jo 13:12-15 * **22:29** Lu 12:32 * **22:30** Mt 19:28 * **22:35** Lu 9:3, 10:4 * **22:36** Lu 22:49 * **22:37** Ais 53:12; Lu 22:52 * **22:39** Lu 21:37; Jo 18:1 * **22:42** Mt 6:10

Ap han kai, au. Ti han kit ti
er‡akem."
43 [M‡t‡k ensel keke wit ke God kan
k‡rek kekepik han tokik kepu.]
44 Jisas han toenuk keriuwe men-
men te h‡rak kitehi God hisiuwe,
siuwan m‡rak meweik‡nhis m‡re
hemkre metnen men t‡.
45 H‡rak kitehi God epei au, h‡rak
kekrit p‡ke kakno kak‡r m‡t disaipel
t‡rak. Au, h‡rak‡t t‡waai tentar
h‡rak‡t han enuk teriuwe menmen
enum mamnen.
46 H‡rak kitorhi ketpor, "Yenmak
te yi y‡waai a? Yi eiy‡krit eiyitehi
God ek‡kepi te Seten ap kakrekyi
enum taau."

M‡t nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen ketpor menmen im,
m‡t‡k niuk m‡rak Judas kerek m‡t‡k
kiut‡p ke m‡t disaipel hiswiyen wik
(12), h‡rak kin‡n m‡t yap‡rwe kan
kerp ninaan me Jisas te keiyewewik
kem‡wek tekep (kises menmen me
maamrer n‡r.)
48 Te Jisas ketp‡wek, "Ti eriuwe
menmen im me haw‡r weiyewe-
wak‡t h‡ram m‡re haw‡r h‡rekses te
ti ewisa hi M‡t‡k ke wit ke M‡t‡k Iuwe
hi eno his me m‡t enun nepan a?"
49 *M‡t disaipel kerek nerp en
netikerek nertei menmen mamnen
h‡r nit‡wekhi, "M‡t‡k Iuwe, haiu
emnep m‡t mamriuwe h‡ne me his
maiu o au?"
50 M‡t‡k disaipel kiut‡p k‡waai
h‡ne ke his kenep m‡t‡k k‡r‡ak men-
men me m‡t‡k iuwe pris, h‡rak
keremir n‡k‡p me his yaaim mewen
meket.
51 Au, Jisas kat‡p keremiror h‡m
kar ik: "Epei au werek. Eiwis‡k."
H‡rak keit n‡k‡p p‡ke kemt‡n mau
paan k‡rak epei werek te m‡t‡k k‡re
yaaik.
52 *Jisas kereky‡wekem m‡re
yaaim, h‡rak kitehi m‡t iuwe pris
netike m‡t naanm‡pre polis kerek
naanm‡re w‡nak iuwe ke God, h‡r
netike m‡t iuwe ne kaunsil, h‡r
nan nant‡wekhis, h‡rak ketpor, "Yi
yenmak te yi yan yetike h‡ne me
his o paap yoki te yi yan yetauhis
yaire yi yay‡this m‡t‡k enuk kerek
kekint‡p menmen a?
53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi
heit w‡nak ke God eik ek, te yi ap
eitauhis eiwisa ekre w‡nak enuk ke
gavman au. Te in ek h‡ram w‡ mi te
yi yair‡ak menmen enum. Seten in
ek kare kakin‡na."

Pita kepak‡n Jisas kat‡p kisesik au
(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)

54 *H‡rak kat‡p epei au, h‡r
net‡wekhis neriyaak neiy‡k nen
nekre w‡nak ke m‡t‡k iuwe hetpris.
Pita kisesi wen keit yan‡m‡n.
55 H‡r m‡t ne polis n‡man si nau
menep ke w‡nak iuwe eik ek. Epei
au, m‡t nererik nau si, Pita kan kau
ketikeri.
56 *H‡rak kau ketikeri, m‡te piut‡p
w‡rek kau si em, h‡re wenemiy‡wek
naan wat‡p, "H‡rak m‡t‡k ik ek
ketike Jisas."
57 H‡rak keremir‡we h‡m
kepak‡nek kat‡p, "M‡te hi ep‡tariyek."
58 Maain kike, m‡t‡k hak k‡rek te
h‡rak ketp‡wek, "Ti kiut‡p ke m‡t yi
yisesik." Te Pita keremir‡wek h‡m
kat‡p, "M‡t‡k hi ap hisesik taau."
59 Maain kike, m‡t‡k hak kat‡p h‡m
manp, "Hi at‡p werek! M‡t‡k ik
n‡paa ketikerek kentar h‡rak kat‡p
k‡re m‡t‡k ke provins Galili, kar ke
Jisas ketpim."
60 Au, Pita keremir‡wek h‡m kat‡p,
"M‡t‡k, hi ep‡tari mekam ti et-
pewem." Pita wen ketpim, suware
kenep enum.
61 *Suware kenep enum, Jisas ker-
enaan k‡r Pita. Pita h‡rak keket han
n‡paa Jisas ketp‡wek me h‡m im,
"Suware ap kaknep enum wen au, ti
eraupak‡n wikak."
62 H‡rak han kitet menmen im te
h‡rak ken wit eik k‡k‡t w‡senum.

* **22:49** Lu 22:36 * **22:52** Lu 22:37 * **22:53** Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * **22:54** Sam 31:11; Lu 22:33
* **22:56** Ap 4:13 * **22:61** Lu 22:34

Mɨt nitetnaan Jisas nakɨp
(Mt 26:67-68; Mk 14:65)

63-64 Mɨt kerek naanmɨre Jisas hɨr nitɨtɨweknaan nakɨp. Hɨr newenkɨkɨwek nanamɨr neriuwe laplap nitɨwekhi, “Keimɨn kitep a? Ti profet ti ewepyapɨrek.”
65 Hɨr netpɨwek hɨm enum me nɨrɨakek yɨnk enuk.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)

66 Wanewik epei kan, mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨr netike mɨt iuwe naanmɨpre mɨt pris, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nererik nau wɨnak ke kaunsil te hɨr nari Jisas kan kerp nɨmɨn.
67 *Hɨrak kan kerp nɨmɨn, hɨr nitɨwekhi, “Ti hetpei ti Mɨtɨk kerek God kehimɨtenut kakɨrwetit ti enen tɨ ik o au?” Hɨrak ketpor, “Hi hetpi te yi ap yisɨsa hɨm mai taau.
68 Hi ehitihi menmen te yi ap yayɨtpowem taau.
69 *In ek ere maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe ehu etike God iuwe wawinɨn naanmamre mɨt.”
70 *Hɨr yapɨrwe nitɨwekhi, “Ti atɨp ti Nɨkan ke God a?” Hɨrak kewenhi katɨp, “Hi Nɨkan ke God hepɨr yi yetpim.”
71 Hɨr natɨpan, “Haiu ap mamri mɨt han te nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim taau. Haiu epei memtau menmen enum hɨrak in ek ketpim.”

23

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

1 Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm me Jisas epei au, mɨt yapɨrwe nekrit nari Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe gavman Pailat.
2 *In ek hɨr newepyapɨrek natɨp, “Haiu mɨnapen mɨtɨk ik ek hɨrak kariyeinaan mɨt naiu ne Isrel, hɨrak ketpor ap emwetɨr pewek me takis emno mɨt ne gavman ke Rom, hɨrak katɨp hɨrak hɨrekes Krais, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt.”
3 *Pailat kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe king hinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel a?” Jisas kewenhi katɨp, “Ti hɨrekes hetpim me hi kerekek.”
4 Epei au, Pailat keweikɨn katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt yapɨrwe, “Hi ap hertei menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi atɨp hɨrak enuk. Au, hɨrak yaaik.”
5 Te hɨr newep hɨm natɨp hɨm iuwe, “Hɨrak hɨrekes kɨrɨak mɨt han kekrit kekrit neriuwe hɨm hɨrak ketporem. Hɨrak kinɨn kɨrɨakem keit provins Galili, ken kerer wit wit ke provins Judia te in ek hɨrak epei kan Jerusalem.”

Hɨr newepyapɨr Jisas nerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Herot

6 Mɨtɨk Pailat kemtau hɨm mɨr im hɨrak kitorhi, “Hɨrak mɨtɨk ik ek ke Galili a?” Hɨr netpɨwek, “O, hɨrak hɨrekes ke Galili.”
7 *Hɨrak kertei Jisas hɨrak ke mɨt kerek Herot naanmɨpror neit provins Galili, hɨrak keriuwetek ken kɨrek. Me wɨ im, Herot kan kau wit Jerusalem me wɨ kike keremem.
8 *Mɨtɨk Herot hɨrak han yaaik kakɨr Jisas kentar hɨrak epei kemtau menmen me Jisas. Te hɨrak nɨpaa kemeriyɨwek kaktɨp kakɨrek. Hɨrak hanhan kakɨr Jisas kakrɨak menmen mɨt nɨpaa nɨrem au kakɨkaap mɨt kakriuwerem.
9 Te Herot kitehi Jisas yapɨrwe, te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp au.
10 Te mɨt iuwe ne pris netike mɨt newepyapɨr hɨm me Moses nekrit nerp natɨp hɨm manp nesiuwe hɨm Jisas.
11 Hɨr nerp nesiuwe hɨm Jisas, mɨtɨk Herot ketike mɨt nɨrak ne ami natɨp Jisas enum, nitetɨweknaan nerekyɨwek enum. Hɨr nemrɨwek

* **22:67** Jo 10:24, 3:12, 8:45 * **22:69** Ap 7:56 * **22:70** Lu 4:3, 9 * **23:2** Lu 20:25 * **23:3** 1Ti 6:13
* **23:7** Lu 3:1 * **23:8** Lu 9:9

laplap yaaim kerek mɨt iuwe namɨr te hɨr pɨke neriuwetek ken kakɨr mɨtɨk Pailat.
12 Me wɨ im keremem Herot ketike Pailat tekiyakɨt tau tentar Pailat keriuwet Jisas ken kɨrek. Hɨrakɨt nɨpaa tɨre mɨtɨkɨt enukɨt tepan.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39–19:16)

13 Mɨtɨk Pailat kenɨne mɨt iuwe ne pris, mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt yapɨrwe,
14 te hɨrak ketpor, "Yi epei yari mɨtɨk ik ek yeiyɨk yan, yi yatɨp hɨrak kari han ke mɨt In ek, hi epei hitɨwekhi me ninaan me yi mɨt yapɨrwe, te hi ap hɨnapɨn hɨrak kɨrɨak menmen enum kerek yi yetpewem em au.
15 Herot kɨnapɨnek te hɨrak kɨrɨak enum au. Te hɨrak kesiuwerek kan in. Mɨtɨk ik ap kɨrɨak menmei enum te hɨrak kaki au.
16 Hi atɨp mɨt nai nantenenik nanwaai nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno."
17 (Me wɨ Pasova mɨtɨk Pailat kɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp kerek nɨpaa kau kekre wɨnak enuk ek, hɨrak kakno mɨt neitei en.)
18 Mɨt yapɨrwe nererik en natɨp, "Einep Jisas. Enaaiwɨr mɨtɨk Barabas eknen ektike haiu mɨt, har ke nɨpaa me wɨ Pasova ti hɨnaaiwɨr mɨt han."
19 (Barabas nɨpaa hɨr newisɨk kekre wɨnak enuk me menmen enum hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ketike mɨt iuwe ne gavman nenepan te hɨrak kenep mɨtɨk kaa.)
20 Mɨtɨk Pailat hanhan kaknaaiwɨr Jisas kakno, te hɨrak pɨke kenɨne mɨt yapɨrwe ketpor kar nɨpaa hɨrak ketpim.
21 Te hɨr nɨnap natɨp, "Ewisɨk eku nu tentarakɨt! Ewisɨk eku nu tentarakɨt!"
22 Mɨtɨk Pailat pɨke ketpor ere wikak kar ik: "Te hɨrak kɨrɨak mekam enum te hi akɨp a? Hi ap hɨnapɨn menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi akɨp hɨrak eki! Hi hanhan mɨt nai nantenenik nanwaai nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno!"
23 Te hɨr nɨnap nenke natɨp hɨm iuwe te hɨrak akwenkek Jisas ekɨntar nu tentarakɨt. Hɨr nɨnap narek ere Pailat kises hɨm mɨr.
24 Te Pailat katɨp Jisas kaki kakre mɨt hanhanek.
25 Hɨrak kɨnaaiwɨr mɨtɨk kerek hɨr hanhanek, kerek nɨpaa kekre wɨnak enuk kentar hɨrak ketike mɨt ne gavman nenepan, hɨrak kenep mɨtɨk kaa. Te hɨrak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke mɨt hanhanek.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

26 Mɨt ne ami ne Rom hɨr neithis Jisas neiyɨk nen. Hɨr nepno, hɨr newenyipɨr mɨtɨk niuk mɨrak Saimon, hɨrak ke wit Sairini, kerek kan keke wit kɨrak yanɨmɨn. Hɨr netɨwekhis newis nu kenterik hɨrak kekerɨr nu keiyɨk kises Jisas.
27 Mɨt yapɨrwe nisesik netike miyapɨr nei kerek nɨkɨtek netikeri nen.
28 Hɨr nɨkɨtek te Jisas keweikɨn ketpor, "Miyapɨr ne Jerusalem. Yi ap eiyɨkta au emɨt! Yi eikɨt hɨras eitike nɨkerek ni eiyɨntar mɨt nanriwaank.
29 *Hi hatɨp hɨm im te wɨ maain mamnen te mɨt nantɨp,
'Hɨram yaaim me miyapɨr tenmɨn,
o miyapɨr kerek ap nine nɨkerek en,
o miyapɨr ap newet nɨkerek nɨm,
hɨr han yaaik enu.'
30 *Me wɨ eim mɨt nantɨp hɨr hanhan mɨniu (o neiyɨp) o wank kakwen kakɨnteri.
31 *Hɨr mɨt ne Rom neiyep te hi hɨrɨak menmen enum au, te maain hɨr nanrekyi mekam me menmen enum mɨt in nɨrɨakem? Hɨr nanriwaank yayɨt."
32 Hɨr neithis mɨtɨkɨt hakɨt wik, hɨrakɨt enukɨt tɨrɨak menmen enum tenep mɨt, nanɨksɨp tatkite Jisas.

* **23:29** Lu 21:23 * **23:30** Hos 10:8; Rev 6:16 * **23:31** 1Pi 4:17

33 Hɨr epei nan menep wit kerek mɨt nenewek “Paan Hesnu,” hɨr
newenkekik kau nu tentarakɨt, te
mɨtɨkɨt enukɨt raskel, hak kau kenke
ken his yaaim, hak kau kenke ken his
henkik.
34 *Jisas kau kentar nu tentarakɨt,
hɨrak katɨp, “Haai, ti han ekitet
menmen im au emɨt! Ehɨsak
menmen enum hɨr nerekyewem.
Hɨr ap nertei hi keimɨn te hɨr
nerekyewem.” Hɨr mɨt ne ami nenke
laplap newetan nentar hɨr neretɨt
satu o sak hemik.
35 *Mɨt yapɨrwe nerp en nɨpɨrek,
te mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel natɨp
Jisas enum hɨr natɨp, “Hɨrak kɨkaap
mɨt miyapɨr han te hɨrak Mɨtɨk God
nɨpaa kehimɨtanek kakɨkaap haiu
mɨt, emwisɨk hɨrak ekɨkaap hɨrekes
kakɨnke kakɨrp tɨ te hɨrak kaki au.”
36 *Te mɨt ne ami nan nɨrek
netpɨwek enum, te hɨr newen
tɨpar wain enum mɨnɨn hɨr
newetɨwekem.
37 Hɨr newetɨwekem hɨr netpɨwek,
“Ti mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne
Isrel te ti ahɨkaap hɨrekes enke nu ik
ehɨrp tɨ.”
38 Hɨr netpim nentar mɨtɨk iuwe
ke gavman kewis hɨm im mau nu
tentarakɨt mau niu mentar paan ke
Jisas. Hɨram matɨp mar im: “HɨRAK
MɨTɨK IUWE KING NAANMɨPRE MɨT
NE ISREL.”
39 Mɨtɨk ke mɨtɨkɨt hakɨt kerek
epei newenkekikɨt tau nu tentarakɨt
tetike Jisas Tatɨp enum kar ik: “Ti
Mɨtɨk Iuwe Krais, te ti ekepawɨr
wautikewit.”
40 Te mɨtɨk hak ek kemtewek,
hɨrak katɨp kenerek, “Hawɨr men-
men enum wetikerek mɨpɨram, te
ti enapen atɨp enum te maain haiu
mami God kakwep wɨsenum a?
41 Menmen im enum mɨt
nerekyawɨrem me menmen enum
hawɨr wɨrɨakem te hawɨr wawi
wawɨnterim, hɨram werek. Mɨtɨk
ik ek au, kaki weinɨm kakɨntar
hɨrak ap kɨrɨak menmen enum au,
menmen yaaim.”
42 *Te hɨrak katɨp Jisas, “Ti han
etwenɨna Jisas, maain me wɨ ti naan-
mamre mɨt.”
43 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput im
e. Petepin ti etikewa ehu wit yaaik
kerek mɨt yaain epei naa, hɨmɨn kɨr
kewi.”

Jisas epei kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

44 *In ek hɨrak wepni kau nɨmɨn
iuwe, te God kenip wepni kaa ap
te kɨr au, te wɨtaan mɨwapɨn tɨ ik
merer wit wit ere wepni kewen ken
hɨnkewɨ ik e.
45 *Wepni wen ap kɨr te wit toto,
laplap kerek nɨpaa mɨt nɨmɨan
mekre wɨnak iuwe ke God ek
mɨwapɨn haau hak holi tru mɨt
nehimɨtanek ke God, hɨram mewep
wiketerem. Mar im God keteikɨn
mɨt Jisas kaa kakɨnke weipɨr te mɨt
hekrit hekrit nanitehi God nanɨt
ninaan mɨrak.
46 *Menmen im man epei au, Jisas
kɨnap kenɨne hɨm iuwe, “Haai, hi
esiuwe hɨmɨn kai kaknaiwɨr yɨnk kai
te hi hahi.” Hɨrak katɨp epei au,
hɨrak kaa.
47 Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt
han nar 100 ne ami, hɨrak kɨr
menmen im Jisas kɨrɨakem, hɨrak
kewenɨpi God katɨp, “Hi hertei hɨrak
mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen enum
au.”
48 *Mɨt yapɨrwe kerek nererik
nerp ein e nɨr menmen im, hɨr pɨke
nen nɨr ein newen toni nɨkɨtek.
49 *Hɨr neimɨn kerek nertei Jisas
werek werek netike miyapɨr kerek
nises Jisas neit Galili, hɨr nerp
yanɨmɨn nɨr menmen me Jisas kaa.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kɨnɨk keit mɨniu (o neiyɨp)

(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

* **23:34** Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18 * **23:35** Sam 22:7-8 * **23:36** Sam 69:21 * **23:42** Mt 16:28 * **23:44** Emo 8:9 * **23:45** Eks 26:31-33, 36:35 * **23:46** Sam 31:5; Ap 7:59 * **23:48** Lu 18:13 * **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * **23:50-51** Lu 2:25, 38

50-51 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Josep,
hɨrak ke wit Arimatia kerek wit
kiutɨp ke Isrel. Hɨrak mɨtɨk yaaik
katɨp menmen yaaim werek werek,
kemerɨr God kaknen naanmamre
mɨt. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne
kaunsil te hɨrak ap han yaaik keri-
uweri me menmen enum hɨr natɨp
nanrɨak Jisas em.
52 Hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe
Pailat kitɨwekhi ekwetɨwek yɨnk ke
Jisas kerek epei kaa. Hɨrak kewenhi
epei au,
53 te Josep kesiupan herwe yɨnk
ke Jisas kau nu tentarakɨt ken tɨ.
Hɨrak kewenkekik keriuwe laplap
yaaim meweiwei, te hɨrak kɨnanek
keiyɨk ken kewisɨk kɨnɨk han nɨpaa
mɨt nekinɨk kekre nan ke mɨniu (o
neiyɨp) kerek nɨpaa ap mɨt newis nei
nekrerek wen au.
54 Hɨram me wɨ Fraide kerek mɨt
hɨr nemani nekre menmen, te wɨ
Sabat epei mamɨkrit.
55 *Te miyapɨr kerek nɨpaa nises
Jisas neke Galili nan, hɨr netike
Josep nen nɨr hɨrak kewis Jisas yɨnk
kɨrak kekre hei ke mɨniu (o neiyɨp)
markeik.
56 *Epei au, hɨr pɨke nen wit eik
nɨrɨak menmen mɨnɨn yaaim te
neiyɨm nanɨnen nanwisɨm mamu
yɨnk kɨrak te hɨrak ap kaknɨn
waswas au. Epei au, hɨr nau neit nar
ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim
ere wɨ Sabat hɨram epei au.

24

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

1 Wɨ Sande, wanewik kesiupan
toto eik, miyapɨr nen hei kerek han
kewen kɨnɨk nɨpaa mɨt newis Jisas
kekrerek, hɨr neit menmen yaaim
mɨnɨn te nanwisɨm mamu Jisas yɨnk
kɨrak kerek nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 Hɨr nen nɨr nan kerek keiyepet
hɨm ke hei ek mɨt nepei nenkerek
kenpɨn kekeipɨn hɨm ke weipɨr ke
hei.
3 Hɨr nɨnɨk nen nɨmɨn, te hɨr
nɨnetnɨwek ap nɨnapɨn yɨnk ke Jisas
kekre hei kɨwaai au.
4 *Hɨr nerp en han kitet me
menmen im, te wasenum mɨtɨkɨt
wik teriuwet laplap mɨre hike terp
menep tetikeri.
5 *Hɨr miyapɨr nɨnapen wɨsenum
te hɨr nitehɨr newen ninɨp nau tɨ te
mɨtɨkɨt hɨrakɨt tetpor, “Yenmak te yi
yan yɨnyatɨn mɨtɨk pɨke kekrit kepu
yeit wit ke mɨt hɨr epei naa newisi
neitai a?
6 Hɨrak ap keit in au. Hɨrak epei
kekrit. Yi han ekitet menmen nɨpaa
hɨrak ketpiyem me wɨ hɨrak wen
kepu provins Galili. Hɨrak katɨp kar
ik:
7 *‘Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe,
mɨt han nanwisa hi eno his me mɨt
enun nises menmen enum te hɨr
nanwenkɨka hahu nu tentarakɨt hi
hahi. Te maain hi pɨke ahɨkrit ehu
are mɨtɨk me wɨ wikak.’ ”
8 Hɨrakɨt tatɨp epei au, miyapɨr
han kitet menmen me hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim,
9-10 *te hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei
pɨke nen. Mɨte kerep ep niuk mɨre
Maria pe Magdala, Joana wetike
Maria miye pe Jems, hɨr netike
miyapɨr han natɨp hɨm im men
mɨt aposel nar hiswiyen kiutɨp (11)
netike mɨt han, hɨr netpor menmen
hɨr epei nɨrem.
11 Te mɨt aposel natɨp nekre han
kɨr menmen miyapɨr netpim hɨr ne-
mipɨn, te hɨr ap nemtewem nisesim
au.
12 Te mɨtɨk Pita kekrit kesiukɨn
ken hei kerek nɨpaa mɨt newis Jisas
keitai. Hɨrak ken en, hɨrak kitehɨr
kɨr laplap weinɨm. Hɨrak ap kɨr
menmeiyam au, te hɨrak pɨke ken
wit eik han kitet menmen epei man.

Mɨtɨkɨt wiketeret tɨr Jisas teit
yayiwe ken Emeas
(Mk 16:12-13)

13 Me wɨ kerek Pita kɨr hei weinɨk
keremem, mɨtɨkɨt wiketeret ten wit
hak kiutɨp mɨt nenewek Emeas.

* **23:55** Lu 23:49 * **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14 * **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9 * **24:7** Lu 9:22, 17:25 * **24:9-10** Lu 8:2-3

Hɨrak yanɨmɨn kike kɨre 11 kilomita
ke Jerusalem.
14 Te hɨrakɨt teke tɨ tatɨpakɨt me
menmen epei man keremem.
15 *Hɨrakɨt wen tetpim han kite-
tim, Jisas hɨrekes kisesikɨt kan
kewenyipɨret.
16 Hɨrakɨt tɨrek te hɨrakɨt ap
terteiyek hɨrak keimɨn kentar hɨrak
kenipɨwekɨt han kɨrakɨt ap terteiyek
au.
17 Jisas ketpɨwekɨt, “Yi yewepnak
yatɨp mekam yi yeke tɨ yepno?” Te
hɨrakɨt terp teit tenep naan meki-
uwe.
18 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kliopas
kitɨwekhi, “Mɨt miyapɨr yapɨrwe
nerer wit wit han nererik neit
Jerusalem me wɨ im. Te ti kiutɨp
kerekek ap hertei menmen im
nɨpaaseik epei man a?”
19 Jisas kitɨwekhi, “Mekam epei
man?”

Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Men-
men epei man mewaank Jisas ke
wit Nasaret. Mɨtɨk ik hɨrak pro-
fet, hɨrak kɨrɨak menmen nɨpaa
mɨt ap te nɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk
yaaik kewepyapɨr hɨm yaaim, te God
ketike mɨt han kitet hɨrak yaaik
iuwe.
20 Mɨt naiu iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kaunsil newisɨk ken
gavman te hɨr newenkekik kentar
nu tentarakɨt hɨrak kaa.
21 *Te haiu hanhan hɨrak kiutɨp
kerekek kakɨkepai haiu mɨt miyapɨr
ne Isrel kaktaihis keriyen. In ek
hɨram wɨ wikak menmen im nepei
man. Menmen im epei man metike
menmen ham im.
22 *Miyapɨr han naiu nerekyei
haiu han kekrit. Wanewik hɨr nen
nanɨr hei kerek mɨt newisɨk kɨwaairi
en.
23 Te hɨr ap nɨnapɨn yɨnk kɨrak au.
Hɨr pɨke nan natɨp hɨr nau nɨtyak
nɨr mɨtɨkɨt ensel tetpor, ‘Hɨrak epei
kekrit kɨre mɨtɨk.’
24 *Hɨr natɨp epei au, mɨt han
ne haiu mɨt nen nɨr hei kerek mɨt
newisɨk kekrerek mepɨr ke miyapɨr
netpim te hɨr ap nɨnapɨnek au.”
25 *Te Jisas keneret ketpɨwekɨt, “Yi
han auri. Yenmak te yi ap yises
menmen yapɨrwe profet netpim a?
26 *Mekam? Yi ap yertei Krais
kerek God kehimɨtanek kaknen
kakɨkaap mɨt, hɨrak ekinɨn eki pɨke
kakɨkrit te maain hɨrak kakɨt niuk
iuwe me God a?”
27 *Te Jisas ketpɨwekɨtem werek
werek menmen tɨwei me God met-
pim me hɨrekes. Hɨrak kekrit keit
tɨwei Moses kewisɨm, hɨrak kewep-
wekɨtyapɨr hɨm ere hɨrak ketpor
hɨm mɨt profet netpim newisɨm mau
tɨwei me hɨrekes.
28 Hɨrakɨt tan menep ke wit kerek
hɨrakɨt tatnori, te Jisas kemipɨn kare
kakno yanɨmɨn.
29 Te hɨrakɨt tewenek kerp
tetpɨwek, “Ehu etikewawɨr (o
etikawɨr). Wepni epei kakwen
kakno wɨtaan.” Te hɨrak ken kau
ketikeret.
30 *Jisas kau ketikeret tatɨm
menmen. Hɨrak kekin bret katɨp
God hɨrak yaaik, te hɨrak kewepik
kewetɨwekɨtek.
31 Hɨrak kɨkɨak han kɨrakɨt hɨrakɨt
terteiyek, te hɨrak keweikɨn his kɨre
nɨme keit, hɨrakɨt ap tɨrek au.
32 Hɨrakɨt tatɨpakɨt, “Han kawɨr
kekrit kerek hɨrak ketpawɨr witet
yayiwe ketpawɨr werek werek hɨm
me God mau tɨwei.”
33 Hɨrakɨt tatɨpakɨt epei au, hɨrakɨt
tekrit wasenum pɨke ten Jerusalem.
Hɨrakɨt tɨr mɨt disaipel hiswiyen
kiutɨp (11) nererik netike mɨt han.
34 *Te hɨr netpɨwekɨt nar ik: “Haiu
metpi werek. Mɨtɨk Iuwe pɨke kekrit
kepu. Saimon epei kɨrek kepu.”
35 Te mɨtɨkɨt wiketeret tetpor men-
men werek werek kerek epei man
meit yayiwe eik. Hɨrakɨt tetpor
markeik hɨrakɨt tertei Jisas kewep
bret kewetɨwekɨtek.

* **24:15** Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11 * **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * **24:22** Lu 24:1-11 * **24:24** Jo 20:3-10 * **24:25** Lu 24:44 * **24:26** Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * **24:27** Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * **24:30** Lu 22:19 * **24:34** 1Ko 15:4-5

Hɨr mɨt disaipel nɨr Jisas
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

36 *Hɨrakɨt wen tetpor hɨm im,
wasenum Jisas hɨrekes kerp ketikeri
ketpor, “Yi eiyu werek werek.”
37 *Te hɨr nɨnapen nepɨrpɨr nentar
hɨr han kitet hɨr nɨr herwe.
38 Te hɨrak ketpor, “Yenmak te yi
han toenuk a? Yenmak te yi han
kiteta hi herwe a?
39 Eiyɨr pap me hei mau his hɨt
mai. Hi hɨrekes kerek ek. Eirɨrauhis,
te yi eiyɨrtei hi hɨrekes. Herwe ap te
naan o hemik kewik kar ke epei yi
yɨra auye!”
40 Jisas ketpor hɨm im epei au,
hɨrak keteiknor his hɨt mɨrak.
41 *Hɨr ap te nanisesim nentar hɨr
han yaaik wɨsenuk te hɨrak kitorhi,
“Yi yeit menmen mei te yi yeweto
mei ehɨm o au?”
42 Hɨr newetɨwek saauk hak kiutɨp
kerek epei si taak.
43-44 *Hɨrak kekinɨk kaak, hɨr
nɨrek. Hɨrak kaak epei au, hɨrak
ketpor, “Menmen im nɨpaa hi
epei hetpiyem kerek hi wen hepu
hetikewi hɨram im: ‘Menmen
yapɨrwe kerek nɨpaa Moses ketike
mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei
metike hɨm mau tɨwei Sam hɨram
mamnen.’ ”
45 Epei au, hɨrak kerekyor han kɨr
kewep te hɨr nanɨrtei hɨm me God
mau tɨwei werek werek.
46 *Te hɨrak ketpor, “Im em hɨram
hɨm nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei:
‘Mɨtɨk God kehimɨtanek Mɨtɨk Iuwe
Krais eki te pɨke kakɨkrit me wɨ
wikak.’
47 *Yi mɨt nai yeit wit Jerusalem
yi yaino yairer wit wit yaitɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim te hɨr nan-
weikɨn sip nanwet menmen enum
God kakɨsak menmen enum mɨr
kakɨntar menmen hi hɨrɨakem.
48-49 **Yi epei yɨr menmen im te yi
yaiwepyapɨrem. Hi hɨrekes eriuweti
menmen nɨpaa Haai kai katɨp hɨrak
kaksiuwerek kaknen, te yi wen eiyu
wit iuwe ik ek eimerɨr menmen iuwe
me wit ke God mamɨkiuwe mamnen
mamwi.”

God kari Jisas kɨniu ken wit kɨrak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

50 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriyei
nen nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr
nen wit Betani. In ek hɨrak kɨkɨam
his mɨrak kitehi God naanmamror.
51 Jisas wen kitehi God naanmam-
ror, hɨrak ken kɨnaiwɨri kɨniu ken
wit ke God.
52 *Epei au, hɨr newenɨpiyek. Hɨr
wen newenɨpiyek hɨr pɨke nepno wit
Jerusalem han yaaik iuwe.
53 Hekrit hekrit hɨr nen wɨnak
iuwe ke God newenɨpiyek.

Mepɨr keremem

* **24:36** 1Ko 15:5 * **24:37** Mt 14:26 * **24:41** Jo 21:5 * **24:43-44** Lu 18:31, 24:27 * **24:46** Ais 53; Hos 6:2 * **24:47** 1Ti 3:16 * **24:48-49** Jo 15:27; Ap 1:8 * **24:48-49** Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * **24:52** Jo 14:28, 16:22

Hɨm Yaaim Me Krais Jon Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *1:19-34*
Jisas kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak *1:35-51*
Jisas katɨp mɨt hɨm me God *2:1–12:50*
Jisas katɨp mɨt disaipel hɨm mɨrak *13:1–17:26*
Mɨt newenkek Jisas kaa *18:1–19:42*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *20:1-31*
Jisas ketike mɨt disaipel neit Galili *21:1-25*

Nipaa enum eik mɨtɨk kiutɨp kepu kakwetai hɨm yaaim

1 *Nɨpaa enum eik, God kɨrɨak tɨ
wen au, mɨtɨk kiutɨp kepu kerek kak-
wetai hɨm yaaim. Hɨrak kau ketike
God, hɨrakɨt tau niutɨp tɨpɨrakɨt.
2 Menmen mepu wen au, hɨrak
kau ketike God.
3 *God katɨp mɨtɨk ik, te hɨrak
kewis menmen yapɨrwe kerek
mepu, hɨrak kɨrɨakem. Menmen
meiyam miutɨp ap te hɨremes mekrit
au. Hɨrak Haai ke hɨmɨn hak yaaik
kɨkaap mɨt hɨr nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.
4 *Hɨrak kɨkaap mɨt nertei God, hɨr
nanu werek nanɨr ke si mɨr te mɨt
hɨr nanɨr yayiwe.
5 *Hɨm me mɨtɨk ik hɨram mɨre si
mɨrius ein ein. Menmen enum mɨre
wɨtaan toto mekre han ke haiu mɨt
ap te maminɨnem mamɨwaankem
taau.
6 *God keriuwet mɨtɨk kak-
wepyapɨr menmen im, hɨrak itai kai
niuk mɨrak Jon.
7 Hɨrak kan katɨp mɨt me mɨtɨk
ik. Hɨrak yaaik kɨre si mɨr, te mɨt
yapɨrwe nemtau hɨm me Jon, hɨr
nanises mɨtɨk ik.
8 *Hɨrak hɨrekes ap mɨtɨk ik au.
Hɨrak kan katɨp mɨt hɨm me mɨtɨk ik
yaaik kɨre si mɨr.
9 *Mɨtɨk ik hɨrak kɨre si, hɨrak kan
tɨ. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek
nepu te hɨr nertei God.
10 *Nɨpaa God kɨrɨak tɨ keriuw-
erek, te mɨtɨk ik kan kau tɨ. Mɨt nau
tɨ nepɨtari mɨtɨk ik hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kɨrɨak menmen im au.
11 Hɨrak kan tɨ kerek nɨpaa hɨrak
kɨrɨakek, te mɨt nɨrak en ne weiwɨk
me Isrel neweikɨn sip newetɨwek.
12 *Te mɨt han kerek nemtewek
nisesik, hɨrak katɨp hɨram werek te
hɨr nɨre nɨkerek ne God.
13 *Hɨr ap nɨre nɨkerek ne God
nentar miye haai ninen au. Hɨr
nɨkerek ne God nentar God ke-
himɨteni hɨr nɨrak.
14 *Mɨtɨk ik kan tɨ keit yɨnk kar ke
haiu mɨt. Haiu mɨrek hɨrak Mɨtɨk
Yaaik kɨre God, hɨrak kerekyei haiu
mɨt menmen yaaim, hɨrak katɨp hɨm
kemipɨn au. Hɨrak kɨrɨak menmen
im yaaim kentar hɨrak Nɨkan kiutɨp
kerekek God kɨrɨakek, te hɨrak mɨtɨk
kar ek.
15 *Jon kewepyapɨrek katɨp mɨt
kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk nɨpaa hi
hetpiyek har ik: 'Hɨrak kɨkaru kak-
wepyapɨr hɨm te hɨrak iuwe kinɨna
kentar nɨpaa miye wina wen au,
hɨrak kepu ketike God.' "
16 *Haiu mɨt meit menmen yaaim
me God mentar mɨtɨk ik ketenen
menmen mɨrak yapɨrwe kewe-
taiyem keteipim keteipim.
17 *Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo
mɨrak hɨrak kewetaiyem haiu emis-
esim o au en, haiu mami. Te Jisas
Krais kerekek kerekyei yaaim kewe-
tai hɨm mɨrak ham yaaim.

---

* **1:1** Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3** 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * **1:4** Jo 5:26 * **1:5** Jo 3:19 * **1:6** Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * **1:8** Jo 1:20 * **1:9** Jo 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10** Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * **1:12** Ga 3:26 * **1:13** Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14** Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11 * **1:15** Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * **1:16** Kl 2:10 * **1:17** Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4 * **1:18** Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27

18 *Mɨtɨk kiutɨp keiyak ap kɨr
God au. Mɨtɨk kiutɨp kerekek
hɨrak hɨrekes kɨre God kau ketikerek
menep, hɨrak epei kewepyapɨrek
keteiknaiyek te haiu mertei God
hɨrak kɨre mekak.

Jon Baptais
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

19 Wɨ ham mɨt iuwe naanmɨpre
mɨt ne Isrel hɨr neriuwet mɨt pris
netike mɨt han ne weiwɨk miutɨp me
Livai kerek hɨr nɨkaap pris nɨrɨak
menmen, hɨr nan nitehi Jon nar ik:
"Ti hatɨp ti keimɨn?"
20 *Hɨrak kepakɨn au hɨrak
kewepyapɨrem ketpor kar ik: "Hi ap
Mɨtɨk God kehimɨtena hi akaap mɨt
ne Isrel au."
21 *Hɨr pɨke nitɨwekhi, "Ti ap Mɨtɨk
God kehimɨtenut ti ekepai haiu mɨt
ne Isrel au, te ti keimɨn? Ti mɨtɨk
profet Ilaija o au?" Hɨrak ketpor:
"Hi ap Ilaija au." Hɨr nitɨwekhi
neteipim: "Ti mɨtɨk profet haiu
memeriyut ti enen o au?" Hɨrak
katɨp: "Hi mɨtɨk profet ik au."
22 Hɨr netpɨwek: "Te ti keimɨn?
Mɨt kerek neriuwetai haiu man in
hanhan nanɨrtei ti atɨp mɨt ti keimɨn.
Te ti etpai."
23 *Jon ketpor kar ik: "Hi mɨtɨk
ik ek. Hi mɨtɨk herp wit tenhaan
weinɨk mɨt ap newi hi hɨnap hatɨp,
'Yi mɨt einetɨt yayiwe eirɨakem
yaaim te Mɨtɨk Iuwe kakitetik
kaknen.' " Nɨpaa profet Aisaia hɨrak
kewis hɨm im mau tɨwei.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei
hɨm me Moses hɨr nisesim, hɨr
keriyen neriuwet mɨt in nan nitehi
Jon menmen im.
25 *Te mɨt in hɨr nitehi Jon, "Ti ap
Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekaap haiu
mɨt ne Isrel, ti Ilaija au, ti mɨtɨk haiu
memeriyut au, ti henmak te ti hɨkɨr
mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar a?"
26 Itai kai Jon ketpor, "Hi hɨkɨr
mɨt neriuwe tɨpar weinɨm, te mɨtɨk
kiutɨp kerp nɨmɨn ke yi mɨt yi
yepɨtariyek.
27 *Hɨrak kisɨsa, te hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kinɨna, hi hɨre mɨtɨk enuk
weinɨk."
28 *Menmen im man meit wit Be-
tani meit menke men pɨnak ein ke
mani Jodan kerek Jon kɨkɨri keitai
en.

Jisas Nɨkan kɨre Sipsip ke God kaki
kakɨsak menmen enum maiu

29 *Maain wɨ ham itai kai Jon kɨr
Jisas kaknen kakɨrek hɨrak katɨp,
"Eiyɨrek! Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre
Sipsip ke God. Hɨrak keriuwetek kan
in kaki kakɨkrehɨr ke haiu mɨt te
hɨrak kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem.
30 *Hɨrak mɨtɨk kerekek kerek
nɨpaa hi etpiyek kerek maain kɨkaru
kakisɨsa kaknen, hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kinɨna kentar nɨpaa hɨrak kinɨna
kepu ketike God me wɨ miye ap wina
wen au.
31 Nɨpaa hi ap hertei hɨrak kakre
keimɨn, te hi hɨkɨr mɨt har ik ek te
hi eteikɨn yi mɨt ne Isrel yi eiyɨrtei
hɨrak keimɨn."
32 *Jon katɨp hɨm im em me men-
men hɨrak kɨrem. Hɨrak katɨp, "Hi
hɨr God Hɨmɨn Yaaik kenke keke
nepni kan kɨre hore tapɨ kan ken-
terik.
33 *Hi nɨpaa hepɨtari God ke-
himɨtanek hɨrak mɨtɨk kerek
kakɨkepai, te God keriuweta hi
akɨri eiriuwe tɨpar em, hɨrak ketpo,
'Ti ahɨr God Hɨmɨn Yaaik kakɨnke
kaknen kakɨkre mɨtɨk, mɨtɨk ik
kerekek kakwet mɨt God Hɨmɨn
Yaaik kaku kakreri.'
34 *Hi epei hɨrek, te hi etpi hɨrak
Nɨkan ke God."

Jisas keithis mɨtɨkɨt disaipel
tekyaait (4)

35 Teipmen, itai kai Jon wen kepeit
mani Jodan ketike mɨtɨkɨt disaipel
wiketeret.
36 *Hɨrak kɨr Jisas kan ken te hɨrak
katɨp, "Mɨtɨk ik hɨrak Sipsip ke God.

* **1:20** Jo 3:28 * **1:21** Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * **1:23** Ais 40:3 * **1:25** Mt 21:25; Jo 1:33 * **1:27** Jo 1:15; Ap 13:25 * **1:28** Mt 3:6; Jo 10:40 * **1:29** Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * **1:30** Jo 1:15 * **1:32** Mt 3:16 * **1:33** Lu 3:2-3 * **1:34** Mt 3:17, 17:5, 27:54 * **1:36** Jo 1:29

Hɨrak keriuwetek kan kaki kakɨkaap haiu mɨt.”
37 Mɨtɨkɨt wik temtau Jon katɨp kar ik, te hɨrakɨt tises Jisas ten tetikerek.
38 Jisas keweikɨn kɨret tisesik, te hɨrak kitɨwekɨthi, “Yi yayɨr mekam?” Hɨrakɨt tetpɨwek, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu meweikɨn hɨm Rabai hɨram matɨp Mɨtɨk Iuwe tisa.)
39 Hɨrak katɨp, “Einen eiyɨrem.” Te hɨrakɨt tetikerek tariyakɨt ten tɨr wit kerek hɨrak kewiyen, te hɨrakɨt ten en tetikerek ere wɨtaan (Hɨram epei hɨnkewɨ te hɨrakɨt tetpɨwek menmen im.)
40 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Endru hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨtɨkɨt wiketeret hɨrak kemtau hɨm me Jon te hɨrak kises Jisas.
41 *Wasenum, mɨtɨk Endru kɨnaaiwɨr Jisas ken kɨnapɨn heiyiuwe kɨrak Saimon, hɨrak ketpɨwek, “Hawɨr epei wɨnapɨn Mɨtɨk Iuwe Mesaia.” (Haiu meweikɨn hɨm Mesaia haiu matɨp Krais, Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt.)
42 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Endru keithis Saimon keiyɨk ken kɨr Jisas. Jisas kɨrek, hɨrak ketpɨwek, “Ti Saimon nɨkan ke Jon. In ek hi eweikɨn niuk mit mamre Sifas.” (Haiu meweikɨn hɨm hɨram matɨp, “Pita” o “Nan”.)

Jisas kenɨne Filip ketike Nataniel hɨrakɨt tisesik

43 *Wɨ ham Jisas kekrit kakno provins Galili. Hɨrak han kitet kakno en te hɨrak kɨnapɨn mɨtɨk Filip ketpɨwek kar ik: “Ti enen eisɨsa!”
44 Filip hɨrak ke wit Betsaida, wit ke Endru ketike Pita.
45 *Te Filip kɨnapɨn Nataniel hɨrak ketpɨwek, “Haiu epei mɨnapɨn mɨtɨk kerek nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei mɨrak, hɨrak ketike mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Haiu epei mɨnapɨnek, hɨrak Jisas, nɨkan ke Josep ke Nasaret.”
46 *Nataniel ketpɨwek, “Menmen mei miutɨp yaaim ap te mamɨke Nasaret mamnen auye!” Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: “Ti eno ehɨrek.”
47 *Jisas kɨr Nataniel kan kakɨrek, hɨrak katɨp, “Eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ke Isrel ap kemipɨn au.”
48 Nataniel ketpɨwek, “Ti harkeik te ti herteiya?” Jisas ketpɨwek, “Filip kenɨnut wen au, hi hɨrit kerek ti hau hɨnɨk nu fik ek.”
49 *Nataniel ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe, ti Nɨkan ke God kerekek. Ti Mɨtɨk Iuwe ehinɨn naanmamrai haiu mɨt ne Isrel.”
50 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hi hɨrit hau hɨnɨk nu fik te me menmen in ti han kiteta hi Mɨtɨk Iuwe a? Hi hetput maain ti ehɨr menmen iuwe minɨn menmen im em.”
51 *Te Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi maain yayɨr wit ke God kakwep te yi eiyɨr mɨt ensel ne God nanɨniu nanɨkiuwe nanɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe.”

2

Mɨtɨk hak keit mɨte te Jisas keweikɨn tɨpar weinɨm hɨram mɨre wain

1 *Wɨ wikak epei men, mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan nanɨt wit Kena keit provins Galili. Jisas miye pɨrak hɨre wepeit en.
2 Te Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak natɨp nanɨno nanɨri nanɨtan.
3 *Maain hɨr naam tɨpar wain mɨr epei au, Jisas miye wetpɨwek war ik: “Hɨr naam tɨpar wain epei au mesi.”
4 *Jisas ketpɨwe, “Ti ap etpo menmen hi ehisesim. Hɨram ap menmen mit. Au, hɨram menmen mai. Wɨ ap man wen au te hi hewepyapɨr hɨrekes hi keimɨn.”

* **1:40** Mt 4:18-20 * **1:41** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25 * **1:42** Mt 16:18; Mk 3:16 * **1:43** Mt 8:22; Mk 2:14 * **1:45** Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * **1:46** Jo 7:41, 52 * **1:47** Sam 32:2 * **1:49** Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13 * **1:51** Jen 28:12 * **2:1** Jo 1:43 * **2:3** Jo 19:26 * **2:4** Jo 7:30, 8:20

5 Te Jisas miye pɨrak watɨp mɨt
kerek nɨrɨak menmen me mɨt en, "Yi
eirɨak menmen eiyises hɨm mɨrak
kerek hɨrak ketpi ek."

6 *Mɨt ne Isrel newis hɨm lo mau
tɨwei matɨp hɨr nanin+n nankemyet
his te hɨr nanɨm menmen. Me
menmen im hɨr newis mɨn iuwe
mar hispɨnak kiutɨp (6) (hɨram mɨre
heurek nun) hɨram mepu. Hɨram
iuwe te mamtenen tɨpar yapɨrwe
(Mar ke heurek hiswiyen hiswiyen
hiswiyen (30).

7 Te Jisas katɨp mɨt en, "Yi eiwen
tɨpar emɨkre mɨn." Te hɨr newen
tɨpar mekrerem ere mau hɨm.

8 Epei au, hɨrak ketpor, "Yi eiwen
tɨpar mei eiyɨm eino eiwet mɨtɨk
naanmɨpre menmen me neitan em."
Hɨrak katɨp epei au, hɨr neiyɨm nen
newet mɨtɨk ek em.

9 Hɨr neiyɨm nen newetɨwekem,
hɨrak kaam tɨpar mei kike kerek
Jisas keweikɨnhis em mɨre tɨpar
wain, hɨrak kepɨtari mɨt neit tɨpar
wain im neit nein. (Te mɨt kerek
nɨmɨan (o nɨmin) tɨpar im em hɨr
nerteiyem.) Te hɨrak kenɨne mɨtɨk
kerek keit mɨte ep hɨrak ketpɨwek
kar ik:

10 "Mɨt yapɨrwe newet mɨt tɨpar
wain yaaim, hɨr nin+n nanɨm, te
maain hɨr netaritari, hɨr newetɨr
tɨpar yaaim kike. Te ti au! Ti etenen
tɨpar wain yaaim ti ewet mɨt em
emakaru."

11 *Menmen im hɨram menmen
iuwe Jisas kin+n kɨrɨakem. Hɨrak
kɨrɨakem keit Kena hɨrak wit kike
ke provins Galili. Ik ek keteikɨn
haiu mɨt disaipel nɨrak menmen
iuwe God kewetɨwekem, te haiu han
kitet hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek
kan kakɨkepai haiu mɨt.

12 *Epei au, Jisas ketike miye pɨrak
kikrek tɨrak netike mɨt disaipel nɨrak
nen wit Kapaneam nau en wɨ ham.

Jisas kepir mɨt nesiuwe menmen neit pewek neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem
(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

13 *Wɨ Pasova menep mamnen te
mɨt ne Isrel han tewen+n nɨpaa God
kenep mɨt ne Isip, te maamrer nɨr
au. Me wɨ im Jisas ken wit iuwe
Jerusalem.

14 Hɨrak ken kekre wɨnak iuwe
ke God, hɨrak kɨr mɨt kerek ne-
siuwe bulmakau metike sipsip, hore
nɨmanp nanɨt pewek mamrerim.
Hɨrak kɨr mɨt in netike mɨt han nau
yeno hɨr neit pewek me mɨt nerer
wit wit newetɨr pewek ham yaaim
me Isrel.

15 Hɨrak kɨr menmen im, Jisas keit
waai kɨrɨakek kɨre nɨpɨn kɨwaaiyek
kenep sipsip bulmakau. Mɨt nau
yeno netenen pewek hɨrak kepɨri
nen witeik. Hɨrak kepɨri nen wit eik,
hɨrak kenke kɨnaan keit pewek mɨr
kewɨrem mesikenɨk mɨwaai tɨ.

16 *Hɨrak katɨp mɨt kerek nesiuwe
hore kar ik: "Yi eikin+m eiyɨm
eino wit eik. Hi hɨnapen yi yɨrɨak
wɨnak ke Haai kai enuk kɨre wɨnak
maket mɨt neiyɨk neisuwe menmen
neitak."

17 *Haiu mɨt disaipel nɨrak han
kitet hɨm nɨpaa haiu mekinaam mau
tɨwei me God hɨram matɨp mar im:
"Hi hanhan iuwe me naanmamprut
wɨnak kit kaku werek werek."

18 *Hɨrak kɨrɨak menmen im epei
au, hɨr mɨt iuwe ne kaunsil ke Isrel
nan netpɨwek, "Ti erɨak menmen
iuwe manmen emteikɨn God kewisit
te ti han hepɨr menmen im meit
wɨnak iuwe kɨrak ik ek."

19 *Jisas ketpor kar ik: "Yi yaiwen
wɨnak ke God ik ek, te wi wikak hi
pɨke eimaak."

20 Hɨr pɨke netpɨwek, "Me 46 tito
mɨt nime wɨnak iuwe ke God ik ek.
Te ti hatɨp ti pɨke eimaak me wɨ
wikak keremem a? Taauye!"

21 *Jisas ap katɨp me wɨnak ke God.
Au, hɨrak katɨp me yɨnk kɨrak.

* **2:6** Mk 7:3-4 * **2:11** Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32 * **2:12** Mt 4:13 * **2:13** Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * **2:16** Lu 2:49 * **2:17** Sam 69:9 * **2:18** Mt 21:23 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Ap 6:14 * **2:21** 1Ko 6:19 * **2:22** Jo 12:16, 14:26

22 *Te maain mɨt nenep Jisas kaki,
God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu, haiu
mɨt disaipel nɨrak meket han hɨm
nɨpaa hɨrak ketpim, te haiu mises
hɨm nɨpaa God kewisɨm mau tɨwei.
Hɨram metike hɨm me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yapirwe

23 *Jisas wen kepu Jerusalem
me wɨ Pasova, wɨ kerek mɨt han
tewenɨn God kenep mɨt ne Isrel
au, mɨt ne Isip keriyen. Me wɨ
im mɨt yapɨrwe nisesik nentar
menmen yaaim iuwe hɨr nɨrek hɨrak
kɨrɨakem.
24 Te Jisas ap kemtau hɨm hɨr
netpɨwekem kisesim au. Hɨrak ap
kewisi hɨr nehimɨtanek mɨtɨk iuwe
king kɨr naanmɨpri au, kentar hɨrak
kertei menmen mɨt ne tɨ hɨr han-
hanem.
25 *Hɨrak epei kertei werek werek
menmen mekre han ke mɨt ne tɨ ap
mɨtɨk hak te kakinɨnek kertei han ke
mɨt te hɨrak ketpɨwekem au.

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1 *Mɨtɨk niuk mɨrak Nikodimas
kepu. Hɨrak mɨtɨk hak ke mit ne
Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm me
Moses. Hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke mɨt
kerek ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel.
2 *Wɨtaan ham hɨrak kan kɨr Jisas
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk luwe, haiu
mertei God keriuwetit ti han tɨ het-
eiknai menmen. God kekepit ti
hɨrɨak menmen. Mɨt neiyan ap te
nanrɨak menmen iuwe mamɨr ke tɨ
hɨrɨakem taau!"
3 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi hetput
hɨm im em hɨram yaaim. Mɨtɨk
ap kakweikɨn yaaik kakɨr ke nɨkan
miye winaak ek, hɨrak ap te kaku
kaktike God taau!"
4 Nikodimas kitɨwekhi kar ik:
"Markeik te mɨtɨk nepei enuk ke
mɨtɨk hɨrak pɨke kakre mɨtɨk pipɨak.
Hɨrak pɨke kaku kakɨkre tu ke miye
pɨrak te hɨre pɨke wawinaak?"
5 *Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik:
"God ap te kakinɨn naanmampre mɨt
ere mɨt han nankɨri nanriuwe tɨpar,
God Hɨmɨn Yaaik kakrɨak hɨmɨn kɨr
hɨrak yaaik.
6 *Mɨtɨk kerek miye winaak, hɨrak
kɨre mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk God
Hɨmɨn Yaaik kakrɨakek hɨmɨn kɨrak
hɨrak yaaik, hɨrak kɨre God.
7 Ti ap han kekrit epɨpɨr entar hɨm
im hi hetputem me yi yapɨrwe God
Hɨmɨn Yaaik ekrekyi hɨmɨn ki hɨrak
kakre yaaik.
8 *Nɨme mɨniu mepno in mepno
ein. Yi yemtau hɨram matɨp, te yi
ap yertei hɨram meke nein man,
te mamno nein. God Hɨmɨn Yaaik
hɨrak kɨre nɨme. Haiu mepɨtari
karkeik hɨrak kɨrɨak menmen
kɨkaap mɨt au."
9 Nikodimas kitɨwekhi kar ik:
"Mamɨrkeik te menmen im em
manmen?"
10 Jisas ketpɨwek, "Ti mɨtɨk iuwe
tisa ti hertei menmen yapɨrwe hinɨn
mɨt ne Isrel, te ti ap hertei menmen
im au a? Menmen mit!
11 *Hi hetput werek. Haiu matɨp
menmen haiu epei merteiyem, haiu
matɨp menmen haiu epei mɨrem. Te
yi yeweikɨn sip yewet menmen haiu
metpiyem.
12 *Hi nepei hetpi menmen me tɨ
im e te yi ap han kiketim yisesim
au. Te hi hetpi me menmen me wit
ke God, mamɨrkeik te yi yayɨmtau
menmen hi etpiyem me wit ke God
yi yayisesim a? Taauye!
13 *Mɨtɨk keiyak ap nɨpaa ken wit
ke God heven au. Hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe kerekek, hi hɨnaaiwir wit
kɨrak hekiuwe han tɨ ik e.
14 *Nɨpaa Moses kɨkɨak manpen
kau niu keit wit weinɨk mɨt ap newi.
Mar im, mɨt nanwenkɨka hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk luwe nanwisa antar nu
tentarakɨt.
15 *Te mɨt yapɨrwe kerek nises
God, hɨr nanu nantikerek tipmain
tipmain enum eik.

* **2:23** Jo 7:31 * **2:25** Mk 2:8 * **3:1** Jo 7:50, 19:39 * **3:2** Mt 22:16; Jo 9:16 * **3:3** Mt 18:3; 1Pi 1:23 * **3:5** Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * **3:6** Sam 51:5; Jo 1:13 * **3:8** Ekl 11:5 * **3:11** Jo 3:32, 8:26 * **3:12** Lu 22:67 * **3:13** Pro 30:4; Ro 10:6 * **3:14** Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * **3:15** Jo 20:31

16 *"God hanhan mɨt ne tɨ ik iuwe
te hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kiutɨp
kerekek kan tɨ ik. Te neimɨn kerek
nanisesik, hɨr ap nani au. Hɨr nanu
nanɨt nantike God tipmain tipmain
enum eik.
17 *God ap kesiuwe hi Nɨkan kɨrak
hi han tɨ ik skelim mɨt au. Hi han
hahi akaap mɨt ne tɨ ik.
18 *Neimɨn nisɨsa hi Nɨkan ke God
ap te God skelim hɨr nanɨno si au.
Te neimɨn kerek ap nisɨsa hi Nɨkan
ke God ehu, hɨrak God epei skelim
mɨt in nentar hɨr ap han kitet he
Nɨkan kiutɨp kerekek kɨrak ahɨsak
menmen enum hɨr nirɨakem.
19 *God skelim mɨt kakɨr ik. Hɨm
mai yaaim mɨre wepni kɨr, hi han
tɨ ik heteikɨn mɨt menmen me God.
Te hɨr hanhan menmen enum me tɨ
hɨram mɨre wɨtaan toto. Menmen
yaaim em me God au. Hir han-
han menmen enum me tɨ nentar hɨr
nɨrɨak menmen enum enum.
20 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen
enum hɨr nɨre mɨt enun nepan ne
menmen yaaim me God. Te hɨr ap
nanɨnen nanises hi Nɨkan ke God
nanɨntar hɨr nɨnapen hi ewepyapɨr
menmen enum hɨr nɨrɨakem.
21 Te neimɨn hɨr hanhan nanrɨak
menmen yaaim, hɨr nanɨnen hi
Nɨkan ke God kerek hɨm mai yaaim
hɨram mɨre wepni te hɨr nanteikɨn
mɨt yapɨrwe hɨr nɨrɨak menmen
yaaim God katɨp hɨr enrɨakem."

Jon kewepyapɨr Jisas hɨrak keimɨn

22 *Jisas katɨp Nikodimas epei
au, Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak
nɨnaaiwɨr Jerusalem nen wit hak
kike ke Judia. Hɨrak kau en ketikeri
wɨ ham, hɨr nɨkɨr mɨt miyapɨr
neriuwe tɨpar.
23 Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe
tɨpar menep tɨ niuk mɨrak Inon,
hɨrak menep wit Selim. Hɨrak kɨkɨr
mɨt in kentar tɨpar yapɨrwe meitai.
Mɨt nen nanɨrek te hɨrak kɨkɨri.
24 *(Mɨtɨk iuwe King Herot ap
kewis Jon kekre wɨnak enuk ke gav-
man wen au.)
25 Mɨt disaipel han ne Jon netike
mɨtɨk hak ke Isrel hɨr nenehan nen-
tar menmen me nɨkɨr mɨt neriuwe
tɨpar nises hɨm mɨt ne Isrel nɨpaa
nisesim.
26 *Te hɨr nen Jon nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk luwe, ti han kitet mɨtɨk kerek
nɨpaa ketikewit yeit mani Jodan yeit
pɨnak eik, kerek ti hatɨp hɨm mɨrak
em? Hɨrak epei kɨkɨr in ek, te mɨt
yapɨrwe nanɨno nanɨrek."
27 *Jon ketpor, "God keit wit kɨrak
Heven ap keriuwet mɨtɨk kiutɨp
menmen hɨrak ap kaktɨwem au.
28 *Yi hɨras yertei hɨm mai kerek
nɨpaa hi hetpim. Hi hatɨp har ik:
'Hi ap Krais au. God keriuweta te hi
hɨnɨn han hewepyapɨrek.'
29 *Mɨtɨk kerek kakɨt mɨte hɨre
mɨte pɨrak. Jisas hɨrak kɨre mɨtɨk ik.
Mɨt nises hɨm mɨrak hɨr nɨre mɨte
pɨrak. Mɨtɨk kerek wariyakɨt kɨrak
kemtewek hɨrak kaknen ketpɨwek
menmen, hɨrak han yaaik kar ke in
ek hi han yaaik iuwe. Te hi ap yɨnk
enuk hentar mɨt yapɨrwe nisesik au.
In ek hi han yaaik iuwe.
30 Hɨrak kakre Mɨtɨk luwe keit niuk
iuwe, te hi au hi hɨre mɨtɨk weinɨk."
31 *Jisas kerek keke wit ke God kan
tɨ ik hɨrak kinɨn mɨt. Keimɨn hɨrak
ke tɨ ik hɨrak mɨtɨk kerekek, hɨrak
han kitet menmen me tɨ ik. Hɨrak
kerek ke wit ke God hɨrak hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe.
32 *Hɨrak kewepyapɨr hɨm me
menmen hɨrak epei kɨrem, men-
men hɨrak apei kemtewem. Hɨrak
kewepyapɨrem katɨp mɨt em te mɨtɨk
keiyak ap kemtewem kisesim au.
33 Mɨtɨk kerek hɨrak kemtau kises
him mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt han
God hɨrak katɨp hɨm yaaim.
34 *Mɨtɨk kerek God keriuwetek
hɨrak kakwepyapɨr hɨm me God ken-
tar hɨrak kewetɨwek Hɨmɨn kɨrak

* **3:16** Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * **3:17** Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * **3:18** Jo 3:36, 5:24 * **3:19** Jo 1:5, 9, 8:12 * **3:20** Ef 5:11-13 * **3:22** Jo 4:1-2 * **3:24** Mt 4:12 * **3:26** Jo 1:26-34 * **3:27** Jo 19:11, 1Ko 4:7, Hi 5:4 * **3:28** Jo 1:20, 23; Mt 11:10 * **3:29** Mt 9:15 * **3:31** Jo 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32** Jo 3:11 * **3:34** Jo 1:32; Ap 10:38

Yaaik keneises han kɨrak kekepik
kɨrɨakem.
35 *God Haai hanhan Nɨkan
kɨrak, te hɨrak kewetɨwek menmen
yapɨrwe meit his mɨrak.
36 *Neimɨn nises nɨkan ke God
nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik. Neimɨn
neweikɨn sip newet hɨm me nɨkan ke
God, hɨr ap te nanu nanɨt au. God
han enuk kakriuweri.

4

Jisas ketike mɨte pe Sameria hɨr newepnak

1 *Me wɨ im mɨt ne Farisi kerek
ninɨn nises hɨm me Moses nemtau
hɨm ham mar im: "Jisas keithis mɨt
yapɨrwe te hɨrak kɨkɨri ninɨn Jon."
2 Te Jisas hɨrekes ap kɨkɨr mɨt au.
Hɨr mɨt disaipel nɨrak keriyen nɨkɨri.
3 Jisas kertei menmen mɨt ne Farisi
hɨr nemtewem, te hɨrak kɨnaaiwɨr
provins Judia hɨrak pɨke kepno
provins Galili.
4 *Te yayiwe hɨrak kitetik ek ken
kerekir provins Sameria.
5 *Te hɨrak ken wit hak iuwe ke
Sameria niuk mɨrak Saika. Wit ik
hɨrak menep tɨ me ni kerek nɨpaa
enum eik Jekop epei kewet nɨkan
kɨrak Josep em.
6 Hei ke mɨt hɨr nanmɨan tɨpar keit
in kerek nɨpaa maam ke Isrel hɨrak
kekinɨk. Jisas hɨt mekek te hɨrak kau
menep hei kerekek. Wepni nepei
kan kau nɨmɨniuwe.
7 Jisas kau en, mɨte hap pe Same-
ria wan waumɨan tɨpar. Te Jisas
kitɨwehi, "Ti eweto tɨpar mei ehɨm."
8 (Hɨr mɨt disaipel ne Jisas epei nen
wit eik nanwɨr pewek nanɨt men-
men me hɨr nanɨm.)
9 *Mɨte pe Sameria wewenhi
watɨp, "Ti mɨtɨk ke Isrel, hi mɨte
pe Sameria. Kenmak te ti hitauhi
tɨpar te ti ehɨm a?" (Mɨt ne Isrel
ap te nanɨt menmen me Sameria
mɨre tɨkenup wenkepye kerek naam
menmen nekrerem em au. Hɨr
han kitet God kaktɨp hɨr enun
nanɨnterim.)
10 *Jisas ketpɨwe, "Ti ertei werek
menmen God kakweti yi mɨt em, ti
hertei hi keimɨn hi hituthi, 'Ti eweto
tɨpar mei ehɨm', te ti etpo, 'Ti eweto
tɨpar mei yaaim mamu mamɨt tip-
main tipmain enum eik.' "
11 Mɨte watɨp war ik, "Mɨtɨk Iuwe,
ti ap heit menmen me tɨpar. Hei
ke tɨpar ik hɨrak kesikekre. Te ti
ehɨt tɨpar yaaim mamkaap haiu mɨt
mamu werek tipmain tipmain enum
eik ehɨt nein?
12 *Nɨpaa maam nɨpu kaiu Jekop
kewetei hei ik. Hɨrak nɨpaa ketike
nɨkerek, sipsip, bulmakau mɨrak, hɨr
naam tɨpar im em. Ti are iuwe hinɨn
maam kaiu Jekop?"
13 Jisas kewenhi katɨp, "Mɨt
yapɨrwe nanɨm tɨpar im em maain
hɨr pɨke hɨm niu enuk (o mar
kakwenkɨkor hɨm) nanɨm tɨpar
meiyam.
14 *Te neimɨn nanɨm tɨpar kerek hi
ewetɨrem, maain hɨr ap te hɨr pɨke
hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor
hɨm) au. Tɨpar kerek hi ewetɨrem
hɨram mamre tɨpar mamɨkre han
kɨr mamu mamɨt mamkaap mɨt
nanu werek werek tipmain tipmain
enum eik."
15 Hɨre pɨke witɨwekhi war ik:
"Mɨtɨk Iuwe, ti eweto tɨpar mei im
em. Te hi ap pɨke hɨm niu enuk (o
mar kakwenkɨkor hɨm) au. Te maain
hi ap pɨke anen in amɨan tɨpar mei
au."
16 Jisas ketpɨwe, "Ti eno enɨne
mɨtɨk kit te ti pɨke enen in."
17 Mɨte watɨp, "Hi ap heit mɨtɨk
au." Jisas ketpɨwe, "Ti hatɨp ti mɨtɨk
au. Ti atɨp werek.
18 Nɨpaa ti heit mɨkaan nar
hispɨnak (5). In ek mɨtɨk ti hau
hetikerek hɨrak ap mɨtɨk kit. Ti epei
hatɨp werek."

* **3:35** Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17 * **3:36** Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * **4:1** Jo 3:22, 26 * **4:4** Lu 9:52
* **4:5** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9** Esr 4:1-5, 9:1–10:44; Lu 9:52-53 * **4:10** Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6
* **4:12** Jo 8:53 * **4:14** Jo 6:35 * **4:19** Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25

19 *Hɨre wetpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, hi
hertei ti hɨre mɨtɨk profet.
20 *Maamrer nai ne Sameria nises
God newenɨpiyek neit mɨniu (o
neiyɨp) ik ek. Te haiu emwenɨpi God
emeitak. Te yi mɨt ne Isrel yatɨp wit
iuwe Jerusalem hɨrak yaaik kerekek.
Wit hak au.”
21 Jisas ketpɨwe, “Mɨte, ti ehises
hɨm mai. Maain wɨ ham mamnen te
yi mɨt ne tɨ yaiwenɨpi niuk me Haai
kai yayɨt mɨniu (o neiyɨp) ik au, o
yayɨt wit iuwe Jerusalem au.”
22 *Jisas ketpɨwe, “Yi mɨt ne Same-
ria ap yertei werek keimɨn yi yis-
esik yewenɨpiyek. Haiu mɨt ne Isrel
mertei werek keimɨn haiu misesik
mewenɨpiyek. Menmen God hɨrak
kɨrɨakem keithis mɨt miyapɨr hɨr nis-
esik, hɨrak kewetaiyem.
23 Wɨ epei mamnen menep te mɨt
kerek hɨr yaain nises God Haai, hɨr
nanwenɨpiyek neriuwe han kɨr. Te
mɨt nar ik God Haai hanhan hɨr
enisesik enwenɨpiyek.
24 *God hɨrak Hɨmɨn Yaaik
kerekek. Hɨr mɨt hɨr newenɨpi niuk
mɨrak, hɨr enises menmen yaaim
enwenɨpiyek enriuwe hɨmɨn kɨr
yaaik.”
25 *Te mɨte wetpɨwek, “Hi hertei
maain mɨtɨk Mesaia kerek God ke-
himɨtanek kaknen, hɨr mɨt nenewek
Krais, maain hɨrak kaknen hɨrak
kakɨtpai menmen yapɨrwe.”
26 *Jisas ketpɨwe kar ik: “Hi
kerekek hi atɨp etikewit hi Krais.”
27 Hɨrak katɨp kar ek, hɨr mɨt di-
saipel nɨrak hɨr nɨrek katɨp ketike
mɨte hap, hɨr han kitet yapɨrwe. Te
in ek mɨtɨk keiyak ap kitɨwehi kar ik:
“Ti ehɨt mekam?” O hɨr nitɨwekhi,
“Kenmak te ti hatɨp hetikerep?”
28 Hɨre wɨnaaiwɨr heurek ke tɨpar
mɨre, hɨre pɨke wen wit iuwe eik, te
hɨre wen watɨp mɨt yapɨrwe.
29 Hɨre wetpor, “Yi einen eiyɨr
mɨtɨk ik. Hɨrak ketpo menmen
yapɨrwe kerek hi nɨpaa hɨrɨakem.
Hɨrak mɨtɨk Mesaia kerek God ke-
himɨtanek kakɨkaap haiu mɨt?”
30 Hɨre wetpor, te hɨr nɨnaaiwɨr
wit ek nen nanɨr Jisas.
31 Mɨte wen wit kɨre eik, mɨt di-
saipel natɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti
ehɨm menmen.”
32 Te Jisas ketpor, “Hi menmen mai
yi ap yerteiyem hi hahɨm.”
33 Mɨt disaipel nɨrak hɨras natɨp
nar ik: “Mɨtɨk keiyak ketɨwek men-
men keiyɨm kan o?”
34 *Jisas ketpor, “Menmen mai mar
im: Hi hises hɨm me Haai hɨrak
nɨpaa keriuweta te hi han. Hi arɨak
wok mɨrak enemtɨn hɨram mar ke
menmen hi ahɨm.”
35 *Yi mɨt yatɨp yar ik: “Wenke
tekyaait (4) ere wɨ mamnen te haiu
mamket menmen mau ni. Hi hetpi.
Yi eiwaainaan heriyai heriyai eiyɨr
ni werek werek. Teket epei me
yaaim te yi eiketim mamnen.
36 Mɨtɨk hɨrak kerek epei keit men-
men, hɨrak keit pewek hɨram mamu
werek. Hɨram mar ke hɨrak kari
han ke mɨt hɨr enises hɨm me God
te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enuk
eik. Mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak
ketike mɨtɨk kerek keit menmen me
ni hɨrakɨt han yaaik tekiyakɨt. Mɨt
han natɨp mɨt hɨm me God netike mɨt
hɨr nari han ke mɨt hɨr nises hɨm me
God hɨr nɨre mɨtɨkɨt wik it.
37 Mar ek te hɨm im hɨram yaaim.
‘Mɨtɨk kiutɨp kamɨr menmen, maain
mɨtɨk hak kakɨketim.’
38 Nɨpaa hi eriuweti yi yen yari
han ke mɨt hɨr nises hɨm me God
yar ke mɨtɨk kakɨt menmen epei me
yaaim meit ni eim. Nɨpaa yi ap yen
yetpor menmen, te yi yɨkɨak han kɨr
te hɨr nanises hɨm me God. Mɨt han
keriyen nɨrɨak menmen im. Te in
ek yi yɨkaap mɨt hɨr nanises hɨm me
God.”
39 Maain mɨt yapɨrwe ne wit kike
Saika ke provins Sameria nises Jisas
nentar hɨr nemtau hɨm me mɨte hɨre
epei wetpor, “Hɨrak ketpo menmen
yapɨrwe nɨpaa ein hi hɨrɨakem.”

* **4:20** Diu 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * **4:25** Jo 1:41 * **4:26** Mk 14:61-62; Jo 9:37 * **4:34** Jo 6:38, 17:4 * **4:35** Lu 10:2

40 Te mɨt ne Sameria nan nɨr Jisas
hɨr netpɨwek eku ektikeri. Te hɨrak
kau ketikeri neit wit eik wɨ wik.
41 Mɨt han yapɨrwe hɨr nemtau
hɨm mɨrak te hɨr nisesik.
42 *Te hɨr natɨp mɨte, "In ek haiu
memtau hɨm mɨrak te haiu misesim.
Haiu ap misesim mentar menmen
nɨpaa ti etpaiyem au. Haiu hɨras
memtewem te haiu han kitet hɨrak
Mɨtɨk Krais kerek God keriuwetek
kaknen kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr
ne tɨ."

Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe ke gavman

43 *Wɨ wik epei au, Jisas kɨnaaiwɨr
wit ik hɨrak ken Galili.
44 *Jisas hɨrekes epei katɨp, "Mɨtɨk
profet niuk mɨrak iuwe meit wit
kɨrak au."
45 *Te wɨ Jisas epei ken kiun
provins Galili, mɨt nau en netpɨwek,
"Ti yaaik ti han." Hɨr netpɨwekem
nentar hɨr hɨras nɨpaa nen nɨr men-
men me wɨ Pasova neit Jerusalem
me wɨ mɨt nererik han tewenɨn God
nɨpaa kenep mɨt ne Isip hɨr naa. Te
hɨr epei nɨr menmen yaaim hɨrak
kɨrɨakem keit ein.
46 *Epei au, Jisas pɨke ken wit Kena
ke provins Galili, wit kerek nɨpaa
hɨrak keweikɨn tɨpar weinɨm mɨre
tɨpar wain. Mɨtɨk iuwe ke gavman
keit Kapaneam kau in. Nɨkan kɨrak
hɨrak kɨnap.
47 *Hɨrak kemtau Jisas epei
kɨnaaiwɨr provins Judia kan Galili,
te hɨrak ken kɨrek kitɨwekhi eknen
ekɨkaap nɨkan kɨrak kɨnap. Nɨkan
kɨrak epei menep kaki.
48 *Jisas ketpɨwek, "Yi ap yɨr men-
men iuwe hi arɨakem, te yi ap
eiyɨmtau hɨm mai eiyisesim au."
49 Mɨtɨk iuwe ke gavman ketpɨwek,
"Mɨtɨk Iuwe, ti esiukɨn, o au en,
nɨkan kai kaki."
50 *Jisas ketpɨwek, "Ti eno! Nɨkan
kit kaku werek." Mɨtɨk ik kem-
tau hɨm me Jisas kisesim te hɨrak
kɨnaiwɨrek ken.
51 Hɨrak kepno wɨnak kɨrak, mɨt
kerek nerekyɨwek menmen hɨr
nan newenek yayiwe hɨr netpɨwek,
"Nɨkan kit epei kɨre yaaik."
52 Hɨrak kitorhi, "Kewaai meruri
nɨkan kai hɨrak kɨre yaaik?"
Hɨr netpɨwek, "Nepɨp wepni kau
nɨmɨniuwe hɨrak yɨnk sisi epei au
meit."
53 *Te haai kertei me nepɨp wepni
kau nɨmɨniuwe, Jisas ketpɨwek
nɨkan kaku werek. Te hɨrak ketike
mɨte nɨkerek nɨrak hɨr nises hɨm me
Jisas.
54 *Menmen im hɨram menmen
yaaim wik hɨrak kɨrɨakem me wɨ
hɨrak kɨnaaiwɨr Provins Judia ken
kiun provins Galili.

5

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak kɨnap hɨrak kɨre yaaik keit wan werweik ke Betesda

1 Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe
epei au, wɨ ham kerek mɨt ne Isrel
nererik naam menmen epei man. Te
Jisas pɨke ken Jerusalem.
2 Meit Jerusalem menep weipɨr
iuwe ke sipsip, wanwerweik iuwe
kɨwaairi. Mɨt natɨp hɨm Hibru hɨr
nenewek Betesda. Menep wan wer-
weik kerekek mɨt newep weisaak
hispɨnak (5) te mɨt nɨnapen wepni o
hawɨ te hɨr nɨsawɨn newim.
3 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr
nɨnap hɨr nɨwaairi. Hɨr mɨt han
nanamɨr toto, mɨt han his hɨt mɨn
enum, mɨt han his hɨt epei maa.
4 Wɨ ham mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk
Iuwe God kenke kan wan kerekek te
hɨram tɨpar mɨtanɨk. Tɨpar mɨtanɨk
nepei au, mɨtɨk kinɨn kakɨkwe kakno
kakɨkre tɨpar, hɨrak kakre yaaik.
5 Mɨtɨk kiutɨp kau weisaak nɨpaa
hɨrak kɨnap ere 38 tito.
6 Jisas kɨr mɨtɨk ik kɨpwaai en,
hɨrak kertei hɨrak kɨnap kɨwaai wɨ
yapɨrwe, te Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti
hanhan ti pɨke are yaaik a?"

* **4:42** 1Jo 4:14 * **4:43** Jo 4:40 * **4:44** Mt 13:57 * **4:45** Jo 2:23 * **4:46** Jo 2:1-11 * **4:47** Mt 8:5-6 * **4:48** Jo 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50** Mt 8:13; Mk 7:29 * **4:53** Ap 16:14-15, 31 * **4:54** Jo 2:11, 23

7 Mɨtɨk ik kerek kɨnap hɨrak
ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, kerek tɨpar
mɨrirɨr, hi ap mɨt nei nekina newisa
hekre tɨpar au. Hi hɨrekes eno, mɨt
han hɨr nɨnatɨn nan ninɨna.”
8 *Jisas ketpɨwek, “Ti ekrit ehɨrp
ehɨt yeno mit eiyɨm eno.”
9 *Wasenum hɨrak mɨtɨk kɨnap ek
hɨrak kɨre yaaik. Hɨrak keit yeno
mɨrak keiyɨm ken.
Wɨ im hɨram wɨ Sabat.
10 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨr mɨtɨk ik
kemerɨr yeno mɨrak te hɨr nenerek
netpɨwek, “Petepin hɨram wɨ Sabat.
Wɨ im em ti ap emerɨr yeno mit
emɨt!”
11 Hɨrak kewenhi ketpor, “Hɨrak
mɨtɨk kerekya hi hɨre yaaik ketpo,
‘Ekin yeno mit eiyɨm ekrit eno.’ ”
12 Hɨr nitɨwekhi, “Keimɨn hɨrak
ketput ti ekin yeno mit eiyɨm ekrit
eno a?”
13 Mɨtɨk kerek Jisas kekepik ap
kertei hɨrak keimɨn kentar Jisas
kɨnaiwɨrek ken ek, mɨt yapɨrwe
nererik neit wit eik e.
14 *Maain Jisas kɨnapɨnek keit
wɨnak iuwe ke God hɨrak ketpɨwek,
“Ti epei hɨre yaaik. Ti ap pɨke
hanhan ehises menmen enum te
menmen ham iuwe enum mamnen
mamwit.”
15 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk
ik ken katɨp mɨt iuwe ne Isrel kar
ik: “Mɨtɨk kerekek kerekya hi yaaik
hɨrak Jisas.”
16 *Hɨrak ketpor Jisas kekepik te
mɨt iuwe ne Isrel hɨr ninɨn nɨrɨak
Jisas enum nentar hɨrak kɨkaap
mɨtɨk enuk kɨnap iuwe hɨrak kɨre
yaaik me wɨ Sabat (kerek mɨt nɨrɨak
menmen au. Hɨr nau weinɨm.)
17 *Hɨr natɨp Jisas enum nenerek,
te hɨrak ketpor, “Hekrit hekrit Haai
kai kɨrɨak menmen, te hi arɨakem
har ke hɨrak kɨrɨakem.”
18 *Hɨm im kerek Jisas ketpim
mɨrɨak mɨt iuwe ne Isrel han enuk
iuwe te hɨr hanhan nanɨnep Jisas
kaki. Hɨr hanhan nankɨp kentar
hɨrak kɨkaap mɨtɨk ke wɨ Sabat
kerekek au. Hɨr han enuk nankɨp
nanɨntar hɨrak katɨp God hɨrekes
Haai kɨrak, te hɨrak kɨrɨak hɨrekes
iuwe kɨre God Haai.

God kehimɨtan nɨkan kɨrak hɨrak iuwe kɨrɨak menmen mɨrak

19 *Mɨt iuwe ne Isrel nenerek, te
Jisas ketpor, “Hi etpi hɨm yaaim!
Hi Nɨkan ap te hi hɨrekes arɨak
menmen mei weinɨm me han kai
au. Hi hɨrɨak menmen mamɨr ke
hi hɨr Haai kai kɨrɨakem. Haai kai
kɨrɨak menmen, hi herteiyem te hi
hɨrɨakem.
20 *Haai hɨrak hanhan keriuwa hi
Nɨkan kɨrak, hɨrak keteikno men-
men iuwe hɨrak kɨrɨakem. Maain
hɨrak kakteikno menmen iuwe
minɨn menmen hi epei hɨrɨakem te
yi yapɨrwe han kakɨkrit kakriuw-
erem.
21 *Hɨram mar ke Haai kɨkɨan mɨt
kerek epei naa ek te hɨr pɨke nekrit
nau, te hi nɨkan kɨrak ehises han
kai awis hɨmɨn yaaik kaku kakɨkre
han ke mɨt kerek hi hanhan hewisɨk
kakɨkre han kɨr.
22 *Haai kai hɨrekes ap skelim mɨt
au. Hɨrak kewisa hi Nɨkan kɨrak hi
ekrehɨr kɨrak hi skelim mɨt.
23 *Te mɨt yapɨrwe nanwenɨpi
niuk me hi Nɨkan mamɨr ke hɨr
newenɨpi niuk me Haai kai. Mɨt
kerek ap newenɨpi niuk me hi Nɨkan,
hɨr ap nanwenɨpi niuk me Haai kai
kerek keriuweta hi han in.
24 *“Hi hetpi hɨm yaaim. Neimɨn
nemtau hɨm mai hɨr nisesim, te hɨr
nanises hɨm me hɨrak kerek keri-
uweta hi han in, te hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik. Hi ap te skelim mɨt au. Hɨr
nepei nɨnaaiwɨr menmen enum, hɨr
neit hɨmɨn yaaik nanu werek.
25 *Hi hetpi hɨm yaaim. Wɨ kerek
nɨpaa God kehimɨtanem hɨram epei
man, te mɨt nɨpaa naa hɨr nanɨmtau
hɨm me hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe God.

* **5:8** Mt 9:6 * **5:9** Jo 9:14 * **5:10** Nia 13:19; Jer 17:21; Lu 13:14 * **5:14** Jo 8:11 * **5:16** Mt 12:14 * **5:17** Jo 9:4 * **5:18** Mt 26:4; Jo 7:1, 30, 10:30, 33 * **5:19** Jo 5:30, 8:28 * **5:20** Jo 3:35 * **5:21** Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25 * **5:22** Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * **5:23** Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24** Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25** Mt 8:22; Ef 2:5-6

Te neimɨn nanɨmtewem, hɨr nanɨt
hɨmɨn yaaik nanu werek.
26 *God Haai hɨrak kaki au. Hɨrak
Haai ke menmen mamkaap men-
men yapɨrwe mamu mamɨt. Te
hɨrak keweto hi Nɨkan kɨrak men-
men te hi ap hahi au. Hi hetenen
menmen im te hi akaap mɨt miyapɨr
te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.
27 *Hɨrak kewisa hi Iuwe hi skelim
mɨt hentar hi Mɨtɨk ke wit kɨrak.
28 Yi ap han kekrit ke menmen im
epei au emɨt. Wɨ mamnen te mɨt
kerek nɨpaa naa mɨt newisi nekre
hei nanɨmtau hɨm me hi Nɨkan ke
Mɨtɨk Iuwe.
29 *Te hɨr nanɨnaaiwɨr hei, hɨr
nanɨtpaan nanɨnen witik. Neimɨn
kerek nɨpaa nɨrɨak menmen yaaim
e, hɨr nanɨkrit nanu nanɨt. Te
mɨt nipaa nɨrɨak enum, hɨr nanɨkrit
nanɨno si enum.

Menmen mewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk God keriuwetek kan

30 *"Hi ap hɨrɨak menmen hises
han kai au. Menmen hi hemtau God
ketpewem te hi hisesim skelim mɨt
ariuwerem. Hi skelim mɨt werek
werek hentar hi ap hises han kai. Hi
hises han ke God kerek keriuweta te
hi han tɨ ik e.
31 *Te hi kerekek etpi menmen me
hi hɨrekes yi han kitet hi hemipɨn.
32 *Mɨtɨk kiutɨp kepu kewepayapɨr
hɨm mai. Hi hertei hɨm im hɨram
matɨp mɨt me hi hɨram hɨm yaaim.
33 Yi nɨpaa yesiuwe mɨt hɨr nen
nɨr Jon nitɨwekhi menmen, te hɨrak
ketpi hɨm im me hi hɨram yaaim.
34 *Hi ap han kitet yapɨrwe me
mɨtɨk hɨrak kewepyapɨr niuk mai
au. Hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem
eiyises hɨm mai te God kakɨkepi yi
eiyu eitikerek eiyu werek werek.
35 Jon hɨrak kɨre si keteikni yayiwe,
hɨrak keteikni menmen me God. Me
wɨ hɨrak kepu yi hanhan yisesik.
36 *Menmen ham minɨn hɨm nɨpaa
Jon ketpim me hi. Hɨram im.
Menmen yaaim haai kai ketpo hi
hɨrɨakem. Menmen ham nɨpaa
hi hɨrɨakem, hɨram meteikɨn mɨt
miyapɨr te hɨr nertei Haai kai God
keriuweta te hi han in.
37 *Haai kerek keriuweta hi han in,
hɨrak kewepayapɨr ketpi hi keimɨn.
Te yi ap yemtau hɨm mɨrak au. Yi ap
nɨpaa yɨr ninaan mɨrak au.
38 *Hɨm mɨrak ap mau mekre han
ki. Yi ap yemtau hɨm me hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik.
39 *Yi han kitet hɨm me God mau
tɨwei, yi yekinaam te yi han kitet
hɨram mamkepi yi eiyu eitike God,
God kakweti hɨmɨn yaaik te yi eiyu
tipmain tipmain enum eik. Te hɨm
im yi yekinaam hɨram matɨp me hi!
40 Te yi yɨnapen eiyɨmtau hɨm mai
te hi akepi yi eiyɨt hɨmɨn yaaik te yi
eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik.
41 Hi ap hanhan mɨt nanwenɨpi
niuk mai nantɨp hi yaaik. Hɨram
menmen weinɨm.
42 Te hi hertei yi mɨt yi yɨre mekak.
Yi ap hanhan God yekre han ki au.
43 *Hi han hekrehɨr ke Haai kai, te
yi ap yises hɨm mai au. Mɨt han ne
tɨ hɨr nanɨnen netpi hɨr mɨt iuwe, yi
yemtau hɨm mɨr yisesim. Te yi ap
yemtau hɨm mai au!
44 *Yi mɨt hanhan yaiwenɨpiyan
niuk mi, te yi yɨnapen Mɨtɨk Iuwe
kiutɨp hɨrak God hɨrak kakwenɨpi
niuk mi kakɨtpi yi yaain. Yi han
kitet menmen im hɨram weinɨm. Yi
ap hanhan hɨrak kaktɨp yi yaain, te
yayɨrkeik te yi hanhan eiyises hɨm
mai?
45 *Yi ap han ekitet hi esiuwi
hɨm hatɨp Haai kai me menmen yi
yɨrɨakem. Au, hɨm kerek Moses
kewisɨm mau tɨwei kerek yi yek-
inaam han kitet hɨram mamkepi te
God kaktɨp yi yaain, hɨram mamsi-
uwi hɨm.

* **5:26** Jo 1:4 * **5:27** Jo 5:22 * **5:29** Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * **5:30** Jo 5:19, 6:38 * **5:31** Jo 8:13-14 * **5:32** Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34** Jo 1:19-34, 3:27-30 * **5:36** Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11 * **5:37** Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18 * **5:38** Jo 6:29 * **5:39** Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43** Mt 24:5 * **5:44** Jo 12:43 * **5:45** Diu 31:26-27

46 *Yi yises hɨm me Moses werek
werek, te yi eiyises hɨm mai yentar
hɨrak kewis hɨm me hi.
47 *Te yi ap yises hɨm Moses
kewisɨm mau tɨwei, te yi ap eiyises
menmen hi hetpiyem au!”

6

Jisas kewet mɨt yapɨrwe nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

1 Jisas ketpor menmen im epei au,
hɨrak ken kerekir wan iuwe ke Galili
(kerek mɨt nenewek niuk ham Wan
ke Taibirias).
2 Mɨt yapɨrwe nises Jisas nentar
hɨr nɨpaa nɨr menmen iuwe hɨrak
kɨrɨakem kɨkaap mɨt nɨnaap. Mar ik
te hɨr nisesik.
3 Jisas ken kɨniu mɨniu wank ken
kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
4 *Wɨ Pasova man menep. Hɨram
wɨ kerek mɨt ne Isrel nererik naam
menmen han tewenɨn wɨ nɨpaa God
kenep mɨt ne Isip, kɨkaap mɨt ne
Isrel.
5 Jisas kerenaan kɨr mɨt miyapɨr
yapɨrwe nan nɨrek. Te hɨrak katɨp
Filip, “Haiu mamɨt niu o bret mamɨt
nein te haiu mamwet mɨt miyapɨr
em hɨr nanɨm?”
6 (Jisas katɨp mɨtɨk Filip hɨm im
em te hɨrak kakri han kɨrak kakises
mekam. Jisas epei kertei menmen
hɨrekes kakrɨakem.)
7 Filip kewenhi ketpɨwek kar ik:
“Haiu mewɨr 200 kina mamɨt niu o
bret meriuwerem hɨram ap werek te
mɨt in nanɨm kike kike au.”
8 Disaipel ke Jisas niuk mɨrak En-
dru, hɨrak nɨkik ke Saimon Pita
hɨrak katɨp Jisas kar ik:
9 “Mɨtɨk pipɨak ik e keit bret bali
mar hispɨnak (5) metike saauk wik.
Te hɨram ap iuwe me mɨt yapɨrwe
nar ik.”
10 Jisas ketpor, “Yi eiwen mɨt
miyapɨr enu tɨ. Yenkis yapɨrwe meit
in.” Te mɨt 5,000 hɨr yapɨrwe keriyen
nererik nau yenkis keremem nau tɨ.
11 Hɨr nau tɨ epei au, te Jisas
keit bret keiyɨm kitehi God, te hɨrak
kewenem keketim kewet mɨt nɨrak
em hɨr newet mɨt miyapɨr em.
Epei au, hɨrak keit saauk kewepim
kewetɨrem kar ke nepei ein hɨrak
kewetɨr bret bali, te hɨrak kewet mɨt
menmen mar ke hɨr hanhanem.
12 Hɨr epei naam tu iuwe, Jisas
katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Eiki-
nen yinam yinam mɨt ap naam. Hi
hɨnapen hɨr nanwɨsim mamu tɨ. Yi
ap eiwis mei kike mamu au.”
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr
nekorɨrim (o nekurerim) ere epei
au mesi, te hɨr nemi mekre tanɨk
mar hiswiyen wik (12) meke bret
hispɨnak (5) nɨpaa Jisas ketɨwem
kewet mɨt em hɨr naam.
14 *Mɨt miyapɨr nɨr menmen
yaaim Jisas kɨrɨakem te hɨr natɨp,
“Hɨram hɨm yaaim. Mɨtɨk ik hɨrak
profet ik ek kaknen tɨ.”
15 *Jisas kertei hɨr hanhan nan-
tenenik nanɨhimɨtanek hɨrak mɨtɨk
iuwe king kɨr hɨrak kaku kakinɨn
naanmɨpror. Te hɨrak kɨnaiwɨri
hɨrak kerekek pɨke ken mɨniu (o
neiyɨp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

16 Me hɨnkewɨ disaipel ne Jisas hɨr
nekiuwe nen wan eik.
17 Hɨr nehɨn nɨniu nekre bot newik
nerekir wan nanɨno pɨnak ein. Hɨr
nen Kapaneam. Nepei au wɨtaan, te
Jisas ap kan kiunor wen au.
18 In ek nɨme iuwe mɨniu te wan
kewenɨn iuwe.
19 Hɨr neit niu mɨrak neiyɨk nari
wan ere 5 o 6 kilomita nau nɨmɨn, hɨr
nɨr Jisas kitet wan kitet tɨpar keke
niu ken menep bot. Hɨr nɨrek te hɨr
nɨnaain.
20 Te Jisas ketpor, “Hi kerekek han.
Yi ap einaain.”
21 Hɨrak ketpor te hɨr han yaaik
netɨwekhis kɨniu ketikeri nekre bot.
Te wasenum bot kepno menep wit
hɨr hanhan nanɨnori.

Hɨr mɨt miyapɨr nɨnatɨn Jisas

* **5:46** Diu 18:15; Ap 3:22 * **5:47** Lu 16:31 * **6:4** Jo 2:13 * **6:14** Diu 18:15; Jo 5:46 * **6:15** Jo 18:36; Mt 14:23

22 Hekrit eik, mɨt miyapɨr hɨr wen
nepeit wan pɨnak eik, hɨr nertei
nepɨp bot ap keiyak kepu au. Kiutɨp
kerekek kepu, Jisas ap kau ketike
disaipel au. Hɨr disaipel keriyen
nekre bot ik ek te hɨr nen.
23 *Te bot ham me Taibirias man
menep wit kerek Jisas kewetɨr bret
hɨr naam newi.
24 Mɨt yapɨrwe nɨr Jisas hɨrak ap
ketike mɨt disaipel ap nau, te hɨr
nehɨn nekre bot hak, hɨr nen Ka-
paneam nɨnetnɨwek.

Jisas hɨrak kɨre bret yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu werek

25 Maain mɨt nɨnapɨn Jisas keit
wan pɨnak ein epei au, hɨr netpɨwek,
"Mɨtɨk Iuwe, hewaai meruri te ti han
in a?"
26 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi
werek. Yi yɨnyetno yentar yi epei
yaak bret ere tu iuwe. Yi ap han kitet
menmen yaaim iuwe hi hɨrɨakem
au.
27 *Yi ap hanhan yayɨt menmen me
yayɨm keremem hɨram mamɨwaank
au ekɨt! Yi hanhan eiyɨt men-
men yaaim hɨram mɨre menmen
me yi eiyɨm, hɨram mamkepi te yi
yayɨt hɨmɨn yaaik ke kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik. Menmen
im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
awetiyem hentar God Haai kɨrɨak
menmen keteikɨn mɨt hɨrak keri-
uweta hi hɨrɨak menmen mɨrak."
28 Hɨrak ketpor hɨm im, te hɨr
nitɨwekhi natɨp nar ik: "Haiu
emrɨak mekam te haiu emrɨak men-
men God han yaaik keriuwerem?"
29 *Jisas kewenhi ketpor, "Men-
men yi yɨrɨakem God han yaaik keri-
uwerem hɨram im. Yi eiyises hɨm me
hi Mɨtɨk kerek God keriuweta hi han
tɨ ik."
30 *Hɨr newenhi natɨp, "Ti erɨak
mekam iuwe te haiu emɨrem te haiu
emises hɨm mit a?
31 *Maamrer naiu naam menmen
niuk mɨram mana neit wit weinɨk
mɨt ap newi en. Hɨm me God matɨp
Moses kewetɨr menmen meke wit ke
God hɨr naam."
32 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek.
Moses kewetɨr menmen au. Haai
kai kewetɨrem. Menmen me nɨpaa
hɨram ap bret yaaim mamkaap
hɨmɨn ki au. In ek Haai kai kerekek
keweti menmen yaaim me wit kɨrak,
hɨram yaaim mɨre bret mamkaap
hɨmɨn ki kaku werek.
33 Bret God kewetiyek ek, hi Jisas
kerek heke wit ke Mɨtɨk Iuwe han hi
bret ik. Hi aweti hɨmɨn yaaik kaku
kakɨkri tipmain tipmain enuk eik."
34 *Hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, ti ewetai bret kit eknen in ere
tipmain tipmain enum eik."
35 *Jisas ketpor, "Hi hɨrekes hɨre
bret hɨkaap mɨt nanu nanɨt hɨmɨn
yaaik. Hɨr neimɨn nanisɨsa te hɨr
ap nɨnpɨ mamɨn. Neimɨn hɨr na-
nisɨsa ap te hɨm niu enuk (o mar
kakwenkɨkor hɨm) hanhan nanɨm
tɨpar mei au. Neimɨn hɨr nanisɨsa ap
te hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor
hɨm) hanhan nanɨm tɨpar mei au.
36 *"Hi hetpi yi epei yɨra te yi ap
yises menmen hi etpiyem.
37 *Mɨt neimɨn kerek Haai kai God
kewetauri, hɨr nanɨnen nanisɨsa. Hi
ap te aweikɨn sip ewet neimɨn kerek
nanɨnen nanisɨsa au.
38 *Hi hɨnaaiwɨr wit ke God te hi
hises han kai au. Hi hises han ke
hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi
han tɨ ik e.
39 *Hɨrak kerek keriuweta hi han tɨ
ik hɨrak hanhan menmen im. Hɨrak
hanhan hi ap hɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp
ke mɨt yapɨrwe hɨrak epei keriuweti
au. Hi akɨan mɨt miyapɨr yapɨrwe
nanɨkrit nanu me wɨ maain God ske-
lim mɨt.
40 *Menmen im Haai kai God han-
hanem hɨram im: Neimɨn nɨra hi
Nɨkan kɨrak, hɨr nisɨsa nanɨmtau
hɨm mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik, te
hi akɨan nanu nanɨt me wɨ maain
God skelim mɨt."

* **6:23** Jo 6:11 * **6:26** Jo 6:11-12 * **6:27** Jo 4:14; 6:48-58 * **6:29** 1Jo 3:23 * **6:30** Mt 16:1; Jo 2:18 * **6:31** Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34** Jo 4:15 * **6:35** Jo 4:14, 6:48-58 * **6:36** Jo 20:29 * **6:37** Jo 17:6-8; Mt 11:28 * **6:38** Mt 26:39; Jo 4:34 * **6:39** Jo 10:28-29, 17:12 * **6:40** Jo 11:24

41 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Isrel
natɨpan nen Jisas nentar hɨrak katɨp
hɨm im: “Hi bret kerek heke wit ke
God hi han in.”
42 *Te hɨr natɨp, “Mɨtɨk ik hɨrak
kerekek nɨkan ke Josep. Haiu mertei
miye haai nɨrak. Kenmak te hɨrak
katɨp hɨrak keke wit ke God kan a?”
43 Jisas kewenhi ketpor, “Yi ap
eitɨp einehan me yi hɨras emɨt!
44 *Mɨtɨk kiutɨp ap te kakisɨsa ere
God Haai kerek keriuweta hi han
hɨrak kakri han kɨrak. Hi akɨak
hɨrak kakɨt hɨmɨn yaaik ke kaku
kakɨt me wɨ maain God skelim mɨt.
45 *Mɨt profet newis hɨm im mau
tɨwei hɨram matɨp mar im: ‘Mɨt
yapɨrwe te God kakɨtpor menmen
kakɨkepi werek werek.’ Mɨt neimɨn
niutɨp niutɨp kerek epei nemtau hɨm
me Haai kai God te hɨr nanisɨsa.
46 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap
te kɨr God Haai ek au. Hi Mɨtɨk kerek
God keriuweta hi han tɨ ik ek, hi
kerekek epei hɨrek.
47 *Hi hetpi werek. Hɨrak keimɨn
kises hɨm mai kakɨt hɨmɨn yaaik ke
kaku kakɨt tipmain tipmain emum
eik.
48 *Hi hɨrekes kerekek hɨre bret,
hi akaap mɨt nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.
49 Maamrer ni nɨpaa naam men-
men mana God kewetɨrem neit wit
weinɨk mɨt ap newi, te hɨr ap nepu
au. Hɨr epei naa.
50 Hi Mɨtɨk kerek hɨnaaiwɨr wit ke
God han tɨ ik ek hi hɨre bret mɨkaap
mɨt nanu. Neimɨn nisɨsa hɨr nani au.
Hɨr nanu tipmain tipmain enum eik.
51 Hi hɨre bret akaap mɨt nanu
nanɨt tipmain tipmain enum eik. Hi
heke wit ke God han. Mɨt kerek
nanɨm bret im hɨr nanu nanɨt tip-
main tipmain enum eik. Bret im
hɨram yɨnk kai kerek hi hewet mɨt
ne tɨ hɨr nanɨm te hi akepi hɨr nanɨt
hɨmɨn yaaik.”
52 Menmen im hɨrak ketpor menip
mɨt ne Isrel nenehan natɨpan hɨm
me hɨr hɨras, hɨr natɨp nar ik:
“Mɨtɨk ik kakɨrkeik te hɨrak kak-
wetei naan me yɨnk kɨrak haiu
mamɨk a? Taauye!”
53 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek.
Yi ap yayɨk yɨnk kai ke hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe, o yi ap yayɨm
hemkre mai, te yi ap yayɨt hɨmɨn
yaaik kakɨkri.
54 Neimɨn nanɨk yɨnk kai o nanɨm
hemkre mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik.
Te hi akɨan hɨr mɨt kerek nɨpaa naa,
hɨr pɨke nanɨkrit nanu nanre mɨt me
wɨ maain God skelim mɨt.
55 Yɨnk kai hɨrak menmen yaaik
kɨre samiyak kakɨkepi. Hemkre mai
hɨram mɨre tɨpar yaaim mamkepi.
56 *Neimɨn naak yɨnk kai ketike
hemkre mai, hɨr nau netikewa nises
hɨm mai, te hi hau hekre han kɨr
57 God kerek hɨrak Haai ke men-
men yapɨrwe mepu, hɨrak keriuweta
hi han, hɨrak kenipa hi ahu tipmain
tipmain enum eik. Neimɨn nanɨk
yɨnk kai hɨr nanu nanɨt nanriuw-
erek.
58 Hi hɨrekes hi hɨre bret keke wit
ke God kan. Bret ik hɨrak ap kɨre
menmen nɨpaa maamrer ni nɨpaa
naam au. Hɨr naam ere hɨr ne mɨt te
hɨr naa. Neimɨn nanɨk bret ik hɨrak
yaaik kakɨkepi te hɨr nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik.”
59 Jisas katɨp mɨt menmen im keit
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses neitai en neit wit Ka-
paneam.

Jisas katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt nanu tipmain tipmain enum eik

60 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nises
hɨm mɨrak nemtau menmen im
epei au, hɨr natɨp, “Hɨm im hɨram
enum merekyei han enuk. Neimɨn
nanu nanɨmtau hɨm mamɨr im a?
Taauye!”
61 Jisas epei kertei kekre han kɨrak
hɨr mɨt disaipel nɨrak natɨpan men-
men im hɨrak ketpor kar ik: “Hɨm
mai merekyi te yi han enuk a?
62 *Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke hɨniu eno wit

* **6:42** Mt 13:55 * **6:44** Jo 6:65 * **6:45** Ais 54:13 * **6:46** Jo 1:18 * **6:47** Jo 3:15-16 * **6:48** Jo 6:35, 58 * **6:56** Jo 15:4-5; 1Jo 3:24 * **6:62** Jo 3:13; Ap 1:9-11

kerek nɨpaa hi hewik, te yi han enuk
yeriuwa wɨsenum a!
63 *Yi mɨt hɨras ap te eikaap hɨras
te yi yayu tipmain tipmain enum
eik taau. God Hɨmɨn Yaaik kerekek
kakɨkepi. Hɨm im hi epei hetpim em,
hɨram mamkepi hɨmɨn ki te yi yayu
tipmain tipmain enum eik.
64 *Te mɨt han ne yi mɨt ap yisɨsa
au." (Jisas epei kertei wɨ kerek
hɨrak kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak,
keimɨn ap kakisesik kakwepyapɨrek
kakwet mɨt enun nepan ek hɨr
neiyɨk nanɨno nankɨp.)
65 *Jisas wen katɨp, "Nɨpaa hi hetpi
ap mɨtɨk keimɨn kisɨsa ere God Haai
kakri han kɨrak hɨrak kakisɨsa."
66 Hɨrak katɨp epei au, mɨt
yapɨrwe nɨpaa nisesik neweikɨn sip
newetɨwek.
67 Hɨr neweikɨn sip newetɨwek,
hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak nar
hiswiyen wik (12) kitorhi kar ik: "Yi
eiweikɨn sip eitikeri einaiwɨra a?"
68 Saimon Pita kewenɨwekhi
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe,
haiu mamno keimɨn? Ti kerekek
hetpei hɨm mamkepei te haiu mamu
tipmain tipmain enum eik.
69 *In ek haiu hɨras keriyen
merteiyit ti keimɨn haiu misesit. Ti
Mɨtɨk kerek God kehimɨtenit ti akaap
haiu mɨt."
70 Jisas ketpor kar ik: "Hi hɨrekes
hehimɨtan yi mɨt yar hiswiyen wik
(12), te mɨtɨk hak kiutɨp ke yi mɨt
hɨrak enuk kɨre Seten."
71 Hɨrak katɨp ke Judas nɨkan ke
Saimon ke wit Iskeriot. Hɨrak mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt hiswiyen wik (12),
maain hɨrak kakwepyapɨr Jisas kak-
wet mɨt enun ek.

7

Jisas kikrek nɨrak ap han kitet hɨrak Krais

1 *Menmen im epei au, Jisas ken
kerer wit wit me provins Galili hɨrak
kɨnapen kakno kakrer wit wit me
provins Judia kentar mɨt iuwe nare
nankɨp.
2 *Wɨ epei man menep te mɨt ne
Isrel nanrerik nanɨm menmen nau
nekre weisaak mɨr, hɨr newet God
menmen mei me ni mɨr.
3 Jisas kikrek nɨrak nemipɨn
netpɨwek, "Ti enaaiwɨr wit ik e
eno Judia, te mɨt kerek nises hɨm
mit enɨnen enɨr menmen yaaim ti
erɨakem.
4 Mɨtɨk kerek hanhan mɨt
nanɨrteiyek ap te kakrɨak menmen
kaksawɨnem au. Hɨrak kakrɨakem
kakrer wit wit te mɨt yapɨrwe
enɨrem. Ti arɨak menmen im yaaim,
ti eno wit Jerusalem eteikɨn mɨt iuwe
rem."
5 *(Kikrek nɨrak natɨp menmen
im nentar hɨr ap han kitet hɨrak
Krais kerek God kakriuwtek kaknen
kakɨkaap mɨt au.)
6 *Te Jisas ketpor kar ik: "Wɨ mai
ap epei man te hi awepyapɨr hɨrekes
hi Mɨtɨk Iuwe kerek God keriuweta
hi han tɨ ik. Wɨ yi han kitetim yi
yaino, te yi eino wit Jerusalem eitike
mɨt eiyɨm menmen.
7 *Mɨt ne tɨ ik ek hɨr ap han enuk
neriuwi au. Te hɨr han enuk neri-
uwa nentar hi hewepyapɨr menmen
enum hɨr nɨrɨakem.
8 Yi eino eitikeri eiyɨm menmen.
Hi au, hi ehu in me wɨ ham hentar
hi ap ewepyapɨr hi Mɨtɨk God ke-
himɨtena wen au."
9 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen
kepu provins Galili.

Jisas ken kau ketike mɨt kerek nererik naam menmen nekre weisaak

10 Jisas kikrek nɨrak nen netike mɨt
han nererik naam menmen epei au,
Jisas kepno. Hɨrak ap ketike mɨt
yapɨrwe nen au. Hɨrak kerekek ken
kau kɨre mɨtɨk kɨsawɨn.
11 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨnatɨn Jisas
neit wit kerek hɨr nererik naam
menmen neitai ein. Hɨr nitehiyan,
"Hɨrak keit nein?"

* **6:63** 2Ko 3:6 * **6:64** Jo 13:11 * **6:65** Jo 6:44 * **6:69** Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49 * **7:1** Jo 5:18 * **7:2** Lev 23:34 * **7:5** Mt 13:55; Ap 1:14 * **7:6** Jo 2:4, 7:30 * **7:7** Jo 15:18 * **7:11** Jo 11:56

12 Neit ein ek, mɨt yapɨrwe newepnak natɨpan me Jisas. Mɨt han natɨp hɨrak yaaik, mɨt han au natɨp hɨrak enuk kari han ke mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm mɨrak.
13 *Ap mɨt nei natɨp nerp yaain menmen me Jisas nentar hɨr nɨnapen mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr nanɨmtewem te hɨr neneri.
14 Wɨ wikak epei men kerek mɨt nererik naam menmen, te Jisas ken wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem, hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak kerp yaain ketpor menmen.
15 *Mɨt iuwe ne Isrel nehɨnhɨn natɨp, "Mɨtɨk ik weinɨk kertei menmen mau tɨwei karkeik? Nɨpaa hɨrak ap ken skul te mɨt iuwe tisa neteiknɨwek menmen au."
16 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen hi etpiyem hɨram ap mai au. Hɨram hɨm me hɨrak kerek keriuweta te hi han tɨ ik.
17 Neimɨn hɨr nises menmen God hanhan hɨr nisesim, hɨr nanɨrtei hɨm hi hetpiyem hɨram me God o hɨm hi hɨrekes han kitetim etpiyem.
18 *Keimɨn hɨrak katɨp mɨt menmen hɨrak han kitetim hɨrak hanhan mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak keremem. Keimɨn hanhan kakwenɨpi niuk me mɨtɨk kerek keriuwetek, hɨrak kakises menmen yaaim kemipɨn au.
19 *Moses nɨpaa keweti hɨm mɨrak mau tɨwei te keimɨn ke yi mɨt hɨrak kisesim werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi yaiyep hi hahi yentar yi yatɨp hi ap hises hɨm me Moses werek werek au a?"
20 *Mɨt en hɨr nitɨwekhi nar ik: "Neimɨn hɨr hanhan nanitep te ti hahi a? Herwe enuk kersɨsit te ti han ken sip te ti hatɨp menmen mar im!"
21 *Jisas ketpor, "Hi hɨrɨak menmen miutɨp yaaim me wɨ Sabat te yi han kekrit han enuk yeriuwa.
22 *Nɨpaa Moses ketpi yi yerekir yɨnk ke nɨkerek hɨrakɨt ti. (Nɨpaa maaamrer ninɨn nɨrɨak menmen im. Moses au.) Yi yerekir yɨnk ke nɨkerek hɨrakɨt ti me wɨ Sabat te yi yises hɨm me Moses.
23 *Yi yɨrɨak menmen im me wɨ Sabat, te yi yises hɨm me Moses werek werek. Te yi yenmak yi han enuk yeriuwa yentar hi hɨkaap mɨtɨk kɨnap hɨrak kɨre yaaik me wɨ Sabat a?
24 *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem eiyɨntar yi han kitet hi heremir hɨm yi yisesim. Yi han ekitet menmen werek werek te yi eiyɨrtei menmen hi hetpiyem hɨram yaaim."

Mɨt han natɨp Jisas hɨrak mɨtɨk Krais

25 *Mɨt han nau Jerusalem natɨp, "Mɨt iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr hanhan nanɨnep mɨtɨk ik kaki.
26 Te yi eiyɨrek. Hɨrak katɨp mɨt menmen mɨrak keit wit yaaik me ninaan mɨr, te mɨtɨk hak ap kesiuwek hɨm au. Mɨt iuwe han kitet mɨtɨk ik hɨrak Mitɨk Krais kerek God keriuwetek kaknen kakɨkaap haiu mɨt o au a?
27 *Karkeik te hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kaknen kakɨkepai a? Haiu mertei mɨtɨk ik ek wit kɨrak. Maain wɨ Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen in, haiu mɨt ap te nanɨrtei hɨrak keke nein kan au!"
28 *Jisas keit wɨnak ke God katɨp hɨm iuwe kar ik: "Yi han kitet yi yertei hi keimɨn, yi yertei wit hi hewik. Te yi yepɨtari hi ap han weinɨm au. Mɨtɨk kerek hɨrak keriuweta hi han ik, hɨrak kerekek kepu, te yi au yepɨtariyek.
29 Hi hertei ek werek werek entar hi nɨpaa hau hetikerek hɨrak keriuweta hi han tɨ ik e."
30 *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt iuwe hanhan nantɨwek his nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Hɨr ap netɨwek his nentar

* **7:13** Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * **7:15** Mt 13:54; Lu 2:47 * **7:16** Jo 12:49, 14:10 * **7:18** Jo 5:41, 8:50 * **7:19** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20** Jo 8:48, 52, 10:20 * **7:21** Jo 5:16 * **7:22** Lev 12:3, Jen 17:9-13 * **7:23** Jo 5:8-10, 16 * **7:24** Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15 * **7:25** Jo 5:18 * **7:27** Jo 7:41, 9:29 * **7:28** Mt 11:27; Jo 8:55 * **7:30** Jo 7:44, 8:20, 13:1

wɨ kerek maain hɨrak kaki hɨram ap epei man wen au.

31 *Mɨt yapɨrwe ne mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesik. Hɨr natɨp nar ik: "Maain Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak kaknen ap te kakinɨn menmen yaaim iuwe mɨtɨk ik kɨrɨakem taauye! Mɨtɨk ik hɨrak Krais!"

Mɨt iuwe neriuwet mɨt polis nan nanɨthis Jisas nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk

32 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm me Moses hɨr nisesim, hɨr nemtau mɨt natɨpan nar ik me Jisas, te hɨr netike mɨt iuwe pris neriuwet mɨt naanmɨpre wɨnak ke God en hɨr nan nanɨt his Jisas.

33 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp, "Hi wen hahu hatikewi wɨ ham, te maain hi pɨke ano hahu atike hɨrak kerek nɨpaa keriuweta hi han tɨ ik e.

34 *Maain yi yayɨnyayɨtno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yayisɨsa yainen taau."

35 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne Isrel natɨpan nar ik: "Hɨrak kakno nein te haiu ap mamnapɨnek a? Hɨrak kakno kakrer wit wit me mɨt ap ne weiwɨk me Isrel kerek mɨt han nai ne Isrel newiyen te hɨrak kaktɨp mɨt ne weiwɨk me Grik hɨm me God a?

36 Kenmak te hɨrak katɨp menmen im: 'Maain yi yayɨnyaitno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yaisɨsa yainen taau?' "

Jisas hɨrak kɨre tɨpar yaaim mamkaap mɨt nanu werek

37 *Me wɨ mɨkaru me mɨt hɨr nererik naam menmen, hɨram wɨ iuwe epei man, Jisas kekrit kerp katɨp keriuwe hɨm iuwe kar ik: "Keimɨn hɨm niu enuk (o mar kewenkɨkɨwek hɨm) kaknen kakɨra te kakɨm tɨpar mei."

38 *Menmen im hɨram mar ke hɨm me God metpim. Hɨram matɨp, "Keimɨn kisɨsa, te menmen yaaim mamu mamɨt maain mɨre hɨtɨk meke han kɨrak mamnen witeik."

39 *Jisas katɨp hɨm im me God Hɨmɨn Yaaik kerek neimɨn nisesik, te hɨr nantɨwek kaku kakɨkre han kɨr. Me wɨ im God Hɨmɨn Yaaik ap kan wen au kentar Jisas ap kaa pɨke kekrit ken wit ke God keit menmen iuwe wen au.

Mɨt newep hasini pɨnan pɨnan nentar hɨm me Jisas

40 *Mɨt yapɨrwe nererik menep menep nemtau Jisas, hɨr natɨp hɨm mar im: "Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre mɨtɨk profet hɨrekes kinɨn kaknen me wɨ menep Mɨtɨk Krais kaknen."

41 *Mɨt han natɨp hɨrak kerekek Mɨtɨk God kehimɨtanek keriuwetek kaknen ek. Te mɨt han natɨp, "Mɨtɨk kerek God keriuwetek kaknen ap te mɨtɨk kei ke provins Galili taau!"

42 *Tɨwei me God matɨp, "Mɨtɨk God keriuwetek kaknen hɨrak nepenyek ke mɨtɨk Devit. Te mɨte wawinaak kakɨt Betlehem kerek wit nɨpaa Devit kewi en."

43 *Te hɨr mɨt yapɨrwe nererik newep nau nɨmɨn pɨnan en han kitet hɨm ham, pɨnan natɨp han kitet hɨm ham me Jisas.

44 *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt han hanhan nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Te hɨr ap netɨwekhis nentar wɨ kerek maain kaki ap man wen au.

Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel ap nises Jisas au

45 Menmen im epei au, mɨt in naanmɨpre wɨnak ke God nɨnaaiwɨr Jisas pɨke nen natɨp mɨt iuwe pris ninɨn naanmɨpror, netike mɨt ne Farisi. Te hɨr netpor, "Yenmak te yi ap yetɨwekhis yeiyɨk yan in a?"

46 Te mɨt in ne wɨnak iuwe ke God netpor, "Mɨt nei ap nɨpaa natɨp nar ke mɨtɨk ik ek hɨrak katɨp."

---

* **7:31** Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42 * **7:33** Jo 13:33 * **7:34** Jo 8:21, 13:36, 17:24 * **7:37** Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14 * **7:38** Ais 58:11; Sek 14:8 * **7:39** Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4 * **7:40** Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * **7:41** Jo 4:29, 1:46, 7:52 * **7:42** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mt 2:5-6 * **7:43** Jo 9:16 * **7:44** Jo 7:30

47 Te mɨt ne Farisi neneri netpor
nar ik: “Hɨrak kari han ki ketike mɨt
miyapɨr en a?
48 Yi ap yɨr mɨtɨk kei kerek kinɨn
naanmɨpri ek o haiu mɨt ne Farisi
mises hɨm mɨrak au!
49 Mɨt yapɨrwe in en ap nertei hɨm
lo me Moses nisesim werek nar ke
haiu mɨt au. Te God kakriwaank
kakɨt ninaan mɨrak me wɨ maain
hɨrak skelim haiu mɨt ne tɨ.”
50 Nikodimas kerek nɨpaa ke
wɨtaan ken kɨr Jisas hɨrak mɨtɨk
kiutɨp ke hɨr mɨt ne Farisi hɨrak
ketpor,
51 “Hɨm lo maiu hɨram matɨp haiu
mɨt iuwe eminɨn mamɨntau hɨm
mɨtɨk hɨrak ketpim, mamɨr men-
men hɨrak kɨrɨakem, te maain haiu
matɨp hɨrak yaaik o enuk. Haiu
emɨmtau hɨm mɨrak werek, te haiu
emɨrtei menmen hɨrak kɨrɨakem
werek werek.”
52-53 Te hɨr nenerek netpɨwek, “Ti
enuk ke Galili har ke mɨt en a? Ehɨr
tɨwei me God werek werek te ti ertei
mɨtɨk profet kei ap te kaknen in
hɨrak ke provins Galili auye!”

8

Hɨm me mɨte wari mɨtɨk his wewenem

1 [Hɨr natɨp epei au, hɨr mɨt
yapɨrwe kerek nererik hɨr nen wit
kɨr, te Jisas ken mɨniu (o neiyɨp) mɨt
nenewek wit Oliv.
2 Teipmen wen hekrit enum eik,
Jisas ken wɨnak iuwe ke God. Te mɨt
yapɨrwe nenerik neweiknɨwek nau
tɨ te hɨrak ketpor hɨm.
3 Mɨt iuwe ninɨn nertei hɨm lo me
Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt
ne Farisi neit his mɨte kerek epei
wetike mɨtɨk hak hɨr nɨrɨran hɨr
neiyɨp nan. Hɨr netpɨwe werp nɨmɨn
ke ninaan me mɨt.
4 Hɨr natɨp Jisas nar ik: “Mɨtɨk
luwe, mɨte ip ep epei wari mɨtɨk hak
his wewenem te mɨt han nɨri.
5 Hɨm lo Moses keweteiyem matɨp
mɨte wɨrɨak menmen enum mar im
haiu emwɨr nan mamip wawi. Te in
ek ti atɨp mekam?”
6 Hɨr natɨp hɨm mar im me nanri
han ke Jisas te hɨr nesiuwek hɨm
nantɨwek his kakno wɨnak enuk. Te
hɨr ap nanmitɨwekpɨn au. Hɨrak
kertei, te hɨrak kitehɨr kenke his
tɨwak kɨrak kewis hɨm mɨwaai tɨ.
7 Te hɨr au nerp nitɨwekhi men-
men. Jisas kekrit kari hɨrekes werek
te hɨrak ketpor, “Mɨtɨk keimɨn kiutɨp
ke yi mɨt kerek ap kises menmen
enum kɨrɨakem au, hɨrak ekinɨn
ekwɨr nan ekip.”
8 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr
kewis hɨm meriuwe histuwak kɨrak
mau tɨ.
9 Te hɨr nemtau hɨm Jisas ketpor
kar ik, hɨr nenepep nɨre ne kiutɨp
kiutɨp nen witeik. Mɨt iuwe niutɨp
niutɨp ninɨn netpaan, hɨr mɨt han
weinɨn nɨkaru ere hɨr nɨnaaiwɨr
Jisas kiutɨp kepeit nɨmɨn ein ketike
mɨte kerepep weperp.
10 Jisas kekrit kerp kari hɨrekes
te hɨrak ketpɨwe, “Hɨr mɨt neit
nein? Ap kei kiutɨp kerp in te hɨrak
kaksɨwut hɨm me menmen enum ti
hɨrɨakem?”
11 Mɨte wewenhi watɨp, “Mɨtɨk
luwe hɨr epei nen. Ap kei kiutɨp kerp
in au.”
Jisas ketpɨwe, “Hi ap te heswut
hɨm me menmen im enum ti
hɨrɨakem taau. Ti enaaiwɨr in eno,
te ti ap pɨke erɨak menmen enum au
emɨt!”]

Jisas kɨrak kɨre wepni kɨr ke tɨ ik ek

12 Jisas pɨke katɨp mɨt nisesik kar
ik: “Hi hɨr hɨre wepni ke tɨ ik
ek. Keimɨn kisɨsa kemtau hɨm mai,
hɨrak ap kakises menmen enum
mɨre wɨtaan toto taau. Hɨrak kakises
menmen mai yaaim mɨr mɨre wepni
te hɨrak kakɨt hɨmɨn yaaik kaku
kakɨt.”
13 Mɨt ne Farisi natɨp Jisas, “In ek
ti etpim me ti hɨrekes. Menmen
im ti etpim hɨram menmen weinɨm
meteiknai ti keimɨn au.”
14 Jisas ketpor kar ik: “Au, men-
men hi hɨrekes erɨakem hatɨp me hi
hɨrekes hɨram yaaim werek hentar
hi hertei hi eke nein han te hi ano
nein. Te yi ap yertei hi heke nein han
o hi pɨke ano nein.

15 Yi skelim hi te yises menmen
enum me tɨ. Yi ap yertei werek
menmen me hi hɨrɨakem te yi wen
yeswo hɨm. Te hi ap skelim mɨtɨk
kiutɨp kerekek kar ik au.
16 Te hi kitet mɨt nanɨrp ninaan
mai me menmen hɨr nɨrɨakem
hɨram te yaaim werek mentar hi
ap hɨrekes kiutɨp skelim hɨr mɨt
me menmen im. Haai kai God
kerek keriuweta hi han in hɨrak
kau ketikewa kekepa hawɨr wɨrɨak
menmen im.
17 Hɨram hɨm lo mi matɨp mɨtɨkɨt
wiketeret tatɨp menmen miutɨp
hɨrap yaaim werek mentar hɨrakɨt
tatɨp hɨm miutɨp mɨpɨram.
18 Hi hetpi me hi hɨrekes hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk luwe. Haai kai kerek
keriuweta hi han in hɨrak ketikewa
hawɨr wewepyapɨr hi keimɨn."
19 Hɨr mɨt en nitɨwekhi, "Haai kit
keik?"
Jisas ketpor, "Yi ap yertei hi
keimɨn te yi yepɨtari Haai kai. Yi
yerteiya te yi yayɨrtei Haai kai."
20 Jisas ketpor hɨm im keit wɨnak
iuwe ke God, keit haau kerek mɨt
newis pewek mekre bokis newet
God em mɨwaai en. Te mɨt nei ap
newɨrek kekre wɨnak enuk nentar
wɨ mɨrak hɨrak kaki ap epei man
wen au.

Yi ap te eitikewa yaino wit kerek hi anori en taau

21 Jisas pɨke ketpor keteipim, "Hi
ano ehɨt en ehɨt (o ano auwesi ehɨt).
Te yi maain yayɨnyaitno te yi yayi
yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem.
Te yi ap eino nein kerek hi ano en
taau."
22 Te mɨt iuwe ne Isrel natɨp,
"Hɨrak katɨp kar ik, 'Yi ap yaino wit
kerek hi ano taau.' Hɨm im hɨrak ket-
pim mɨre hɨrak kaknep hɨrekes kakɨt
nein te haiu ap mamno mamtik-
erek?"
23 Jisas kewenhi ketpor, "Yi mɨt yi
ne tɨ ik ek keriyen. Te hi au hi ke tɨ
ik au. Hi ke wit kau niu.
24 Mar keremem te hi etpi yi yayi
yeriuwe menmen enum mau mekre
han ki. Yi ap yerteiya hi Mɨtɨk God
keriuweta hi han tɨ ik e. Te yi
yaino si yayɨntar menmen enum yi
yɨrɨakem."
25 Hɨr nitɨwekhi, "Ti keimɨn?"
Jisas kewenhi ketpor, "Hi epei
hetpi hɨm menmen nɨpaa ein ek, wɨ
kerek hi hinɨn hewepiyapɨr hɨm God
ketpewem.
26 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem
te hi etpiyem skelim yi mɨt ariuw-
erem ahɨr ke mɨtɨk masistret hɨrak
kɨrɨakem. Te hi ap arɨakem in ek
au. In ek hi etɨp yi mɨt ne tɨ hɨm me
Mɨtɨk luwe kerek hɨrak keriuweta hi
han in hɨrak yaaik hɨrak ketpewem
te hi epei hemtewem. Hi arɨak men-
men im keremem. Menmen ham
au."
27 Hɨr ap mertei menmen hɨrak
ketporem me Haai kɨrak God ek au.
28 Te hɨrak ketpor, "Maain te yi
eirɨak hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
yewerikɨka hahu nu tentarakɨt, te yi
yaiyɨrtei hi keimɨn hi hɨrekes. Te
maain yi eiyɨrtei hi ap hɨrɨak men-
men me hi hɨrekes au. Hi hetpi
menmen miutɨp kerek epei Haai kai
ketpewem.
29 Hɨrak kerek keriuweta hi han
ti ik hɨrak kepu ketikewa. Hɨrak
ap kɨnaiwɨra hi kiutɨpen hepu. Au,
hekrit hi hemtau menmen mɨrak his-
esim te hɨrak han yaaik keriuwa."
30 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me
menmen Jisas ketpim, te hɨr nisesik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt nau werek, mɨt au nau enum

31 Jisas katɨp mɨt ne Isrel kerek
nemtau hɨm mɨrak nisesik kar ik:
"Yi yises hɨm mai hi epei hetpiyem
yi yɨre mɨt disaipel nai.
32 Yi yayɨrtei hɨm yaaim werek, te
hɨm yaaim im mamkepi yainepɨm
yaikeipɨn menmen enum, yar ke
mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak
enuk."
33 Mɨt han en natɨp, "Haiu nepeny-
erer ne mɨtɨk Ebraham. Haiu
ap nɨpaa mɨre mɨt nɨrɨak men-
men weinɨm me mɨtɨk hak kerek
naanmɨprai au. Ti henmak te ti atɨp
hɨm im em, 'Yi yayu yaaim werek
yainopɨn yaikeipɨn menmen enum

yar ke mɨtɨk epei ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak enuk a?”
34 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi mɨt yapɨrwe kerek yi yɨrɨak menmen enum yi yar ke mɨt nekre wɨnak enuk ke menmen enum yi yisesim hɨrak mewenkeki mari han ki yi ap te einaiwɨrem au.
35 Mɨt kerek nepu nekre wɨnak enuk ap te nanises han kɨr nanrɨak menmen au. Te mɨtɨk kerek kepu witeik hɨrak kepu kepeit en kises han kɨrak kɨrɨak menmen.
36 Te hi Nɨkan ke God hi herekyi yi eire yaain einopɨn eikeipɨn menmen enum, te yi eiyu werek werek.
37 Hi hertei yi nepenyerer ne Ebraham. Te yi yayiyep yayɨntar yi ap yemtau hɨm mai yisesi.
38 Hi hetpi menmen nɨpaa Haai kai epei keteiknewem, te yi yɨrɨak menmen kerek nɨpaa haai ki hɨrak ketpiyem.”

Jisas katɨp mɨt haai kɨr hɨrak Seten

39 Hɨr newehi netpɨwek, “Haai kaiu hɨrak Ebraham.” Jisas ketpor, “Yi nɨkerek ne Ebraham hɨras, te yi yairɨak menmen yaaim mamɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
40 Te menmen hi epei hetpiyem hɨram hɨm yaaim werek hi hemtewem meke God man. Te yi wen hanhan yaitɨp yayiyep. Ebraham hɨrak kɨnapen menmen im.
41 Yi yɨrɨak menmen kerek haai ki kɨrɨakem.”
Hɨr nenerek natɨp, “Miyerer naiu ap nɨwaai netike mɨt han te hɨr ninaiu nar ke ti au. Haiu Haai kaiu kiutɨp God hɨrekes.”
42 Jisas ketpor, “God hɨrak Haai ki hɨrekes, te yi han tewenɨna. Hɨrak keriuweta hi heke wit kɨrak han te hi hau in ek. Hi ap hises han kai hɨnaaiwɨr wit te hi han tɨ ik auye! Haai kai keriuweta.
43 Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi epei hetpiyem a? Yi yepɨtariyem yentar yi ap yau werek werek yemtau hɨm mai.
44 Yi nɨkerek ne haai ki Seten, te yi hanhan yayises menmen enum mɨrak. Nɨpaa enum eik wɨ kerek hɨrak kinɨn kau ek, hɨrak enuk kenepep mɨt naa. Hɨrak ap pɨke kɨre yaaik mei kike au, kentar hɨrak ap katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt au. Hɨrak enuk kemipɨn mɨt kari han kɨr mekrerek. Hekrit hekrit hɨrak enuk kemitetpɨn, hɨrak haai ke mɨt hɨr nemitetpɨn.
45 Hi hetpi hɨm yaaim ap hemipɨn au, te yi ap yisɨsa yentar menmen hi nepei hetpim me Seten.
46 Keimɨn kiutɨp ke yi ektɨp menmen hi epei hɨrɨakem hɨram enum? Hi hetpi hɨm yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta?
47 Mɨt kerek hɨr nɨkerek ne God hɨr enɨmtau hɨm me God. Te yi ap nɨkerek ne God au yentar yi ap yemtau hɨm mɨrak.”

Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi hinɨnek hepu

48 Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han ne Isrel hɨr netpɨwek, “Nɨpaa haiu matɨp werek. Ti hɨrekes mɨtɨk enuk ke wit Sameria herwe kewit te ti han ken sip.”
49 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Hi herwe ap mekra au. Hi hewenɨpi niuk me Haai kai keremem, te yi au yetpo enum ap yewenɨpi niuk mai au.
50 Hi ap hɨrɨak menmen te mɨt nantɨp hi yaaik iuwe au. Maain God kakteikɨn mɨt hi yaaik iuwe, hɨrak han ekitet menmen hi hɨrɨakem.
51 Hi hetpi werek. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.”
52 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “In ek haiu mertei herwe enum mersɨs han kit te ti han ken sip.
53 Mɨtɨk Ebraham ketike mɨt profet kerek newepyapɨr hɨm me God natɨp mɨt em, hɨr epei naa. Te ti hatɨp neimɨn nises hɨm mit te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Ti iuwe hinɨn Ebraham ketike mɨt profet a? Ti han kitet ti keimɨn a? Ti han kitet ti hɨre God a?”

54 Jisas katɨp kar ik: “Hi hɨrekes
hewenɨpi niuk mai hɨram menmen
weinɨm. Hi au Haai kai kerek yi
yatɨp yi yisesik yewenɨpiyek hɨrak
kewenɨpi niuk mai.
55 Yi yatɨp yi yerteiyek, te ti yis-
esik au. Hi herteiyek hisesik. Hi
hatɨp hi hepɨtariyek, te hi mɨtɨk
enuk hemipɨn har ke yi mɨt. Au, hi
herteiyek, hi hises hɨm mɨrak.
56 Maam ki Ebraham hanhan kakɨr
wɨ kerek hi anaaiwɨr wit ke Mɨtɨk
luwe eweikɨn hɨre mɨtɨk anen hahu
tɨ ik atike yi mɨt. Hɨrak epei kɨrek te
hɨrak han yaaik.”
57 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “Ti
ap epei enuk he mɨtɨk wen au, ti epei
hɨr Ebraham a? Taauye!”
58 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek
Ebraham miye pɨrak winaak wen au,
hi kerekek hepu.”
59 Hɨrak katɨp epei au, mɨt neit nan
nanwɨrem nankɨp. Au, Jisas kiune
hɨrekes hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe
ke God ketpaan ken witeik.

9

Hɨm me mɨtɨk nanamɨr toto Jisas kekepik kɨre yaaik

1 Jisas keke tɨ kepno, hɨrak kɨr
mɨtɨk hak kerek miye winaak hɨrak
enuk nanamɨr toto.
2 Mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar
ik: “Mɨtɨk luwe, neinɨn nɨrɨak
enum te miye pɨrak winaak te hɨrak
nanamɨr toto? Hɨrekes o miye haai
nɨrak?”
3 Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk ketike
miye haai ap nɨrɨak enum au. Hɨrak
nanamɨr toto kentar God kɨrɨak
menmen yaaim kakriuwerek kak-
teikɨn mɨt em.
4 Haiu emrɨak menmen me God
kerek keriuweta hi han. Haiu
emrɨakem me wɨ hɨrak kɨmat
haiu mamrɨakem. Haiu emrɨakem
emɨntar maain wɨ mamnen te mɨt
ap te nanrɨak menmen mar im au.
5 Hi wen hepu tɨ ik ek, hi hɨre si
mɨr meteikɨn mɨt yapɨrwe yayiwe, hi
heteiknor menmen me God.”
6 Hɨrak katɨp menmen im epei
au, hɨrak kenikɨn tɨmank men tɨ
keweiknɨm mɨre toni, hɨrak kewisɨm
mau nanamɨr ke mɨtɨk eik.
7 Hɨrak kewisɨm epei au, hɨrak
ketpɨwek, “Ti eno ekɨr ekre
wan niuk mɨrak Siloam.” (Haiu
meweikɨn hɨm im haiu matɨp ‘Mɨt
neriuwetem men.’) Jisas ketpɨwek
epei au, hɨrak ken kekemyet ninaan
te hɨrak pɨke kan kɨr ein ein werek
werek.
8 Hɨrak epei kan, te mɨt nau menep
nɨrapɨtek netike mɨt han nɨrek nɨpaa
kau tɨ ek kitehi mɨt me pewek, hɨr
natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik nɨpaa
kau tɨ kitehi mɨt nanwetɨwek pewek.
Mɨtɨk ik o au a?” Mɨt han en, hɨr
natɨp, “Mɨtɨk ik ninaan mɨrak mar
ke mɨtɨk hak eik kau tɨ.”
9 Mɨt han natɨp, “Mɨtɨk ik kerekek
nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt pewek.” Au,
mɨt han natɨp, “Hɨrekes au. Hɨrak ni-
naan mɨrak mɨre mɨtɨk kerek nɨpaa
nanamɨr toto ek.” Hɨrak ketpor,
“Au, hi mɨtɨk hɨrekes kerek nɨpaa
nanamɨr toto.”
10 Hɨrak ketpor, te hɨr nitɨwekhi,
“Ti harkeik te nanamɨr kit yaaik te
ti hɨr ein ein a?”
11 Hɨrak ketpor kar ik, “Mɨtɨk ik
hɨr nenewek Jisas kenikɨn tɨmank
mau tɨ keweiknenim ere mɨre toni,
te hɨrak kewisɨm mau nanamɨr kai
te hɨrak ketpo kar ik: ‘Ti eno eke-
myet ninaan emɨkre wan niuk mɨrak
Siloam.’ Epei au, hi hen hekemyet ni-
naan mai te nanamɨr kai kɨre yaaik
hi hɨr ein ein werek werek.”
12 Hɨrak katɨp epei au, hɨr
nitɨwekhi, “Hɨrak keit nein?” Hɨrak
katɨp, “Hi hepɨtariyek.”

Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk me menmen Jisas kɨrɨakem

13 Hɨr mɨt neithis mɨtɨk ik kerek
nɨpaa nanamɨr enuk toto ek hɨr ner-
iyaak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi
kerek ninɨn nises hɨm me Moses.
14 Wɨ kerek Jisas kewis toni
kau mɨtɨk nanamɨr toto te hɨrak
nanamɨr yaaik kesiupan kɨr ein ein
werek werek, hɨrak kɨrɨak menmen
im me wɨ Sabat kerek mɨt ap nɨrɨak
menmen au.
15 Hɨrak ketikeri nen nɨr mɨt ne
Farisi, hɨr nitɨwekhi pɨke kakɨtpor

karkeik te hɨrak in ek kɨr ein ein. Hɨrak kewenhi katɨp, “Mɨtɨk hɨrak kewen toni kau nanamɨr kai, hi hekekyet te hi hɨr ein ein.”

16 Mɨt han ne Farisi natɨp, “God keriuwet mɨtɨk ik au kentar hɨrak kɨrɨak menmen me wɨ Sabat ap kises hɨm me Moses au.” Mɨt han natɨp, “Mamɨrkeik te mɨtɨk enuk kakrɨak menmen yaaim mamɨr im?” Hɨr mɨt newep nau nɨmɨn. Pɨnan natɨp Jisas enuk, han pɨnan natɨp hɨrak yaaik.

17 Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me mɨtɨk kerekyut nanamɨr? Hɨrak yaaik?”

Hɨrak ketpor, “Hɨrak mɨtɨk profet kerekek.”

18 Mɨt iuwe ne Isrel nertei mɨtɨk ik au, te hɨr ap han kitet nɨpaa hɨrak nanamɨr enuk toto, te in ek hɨrak kɨr ein ein. Hɨr nemtau hɨm mɨrak au ere hɨr nɨtehi miye haai nɨrak.

19 Hɨr nitorhi nar ik: “Ik ek hɨrak nɨkan kit kerek nɨpaa yi yinaak ek, hɨrak nanamɨr toto? Karkeik te hɨrak kɨr ein ein?”

20 Miye haai nɨrak netpor, “Haiu mertei ik ek nɨkan kawɨr kerek hawɨr winaak hɨrak nanamɨr toto, hawɨr werteiyek.

21 Hawɨr wepɨtari hɨrak karkeik te hɨrak kɨpɨr ein ein. Yi eiyitɨwekhi. Hɨrak epei kɨre iuwe. Hɨrak kɨrekes kakɨtpiyem.”

22 Miye haai nɨrak natɨp nar ik nentar hɨr nɨnaain mɨt iuwe ne Isrel. Mɨt iuwe nɨpaa natɨp keimɨn katɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek kaknen kakɨkaap haiu mɨt, hɨr ap nanwenɨwekhi kaknen wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai au.

23 Miye haai nɨrak nertei menmen im te hɨr netpor, “Hɨrak epei iuwe, te yi eiyitɨwekhi em.”

24 Mɨt iuwe pɨke nari mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek hɨrak kan te hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ewenɨpi niuk me God, te ti atɨp werek. Haiu mertei mɨtɨk ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapɨrek hɨrak enuk.”

25 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hepɨtari mɨtɨk ik hɨrak yaaik o enuk. Menmen miutɨp hi hertei. Nɨpaa hi nanamɨr toto, te in ek hi hɨr ein ein werek werek.”

26 Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Hɨrak kerekyut mekam? Hɨrak karkeik te hɨrak keniput nanamɨr kit kɨre yaaik?”

27 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek au. Yi yenmak te yi hanhan yayɨmtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik yi yayɨr disaipel nɨrak a?”

28 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk netpɨwek enum nar ik: “Ti kerekek hises hɨm mɨrak. Haiu auye! Haiu mises hɨm me Moses!

29 Haiu mertei God katɨp Moses hɨm mɨrak, te mɨtɨk ik weinɨk haiu mepɨtari keimɨn keriuwetek kan.”

30 Mɨtɨk keneri ketpor kar ik: “Menmen im yaaim menipa hi heniuwesɨs. Yi yepɨtari keimɨn keriuwetek hɨrak kan, te hɨrak kekepa kɨrɨak nanamɨr kai kɨre yaaik.

31 Haiu mertei God hɨrak kemtau hɨm me mɨt enun hɨr nitɨwekhi menmen au. Hɨrak kemtau hɨm keremem me mɨt yaain hɨr nɨrɨak menmen God hanhan hɨr nisesi.

32 Nɨpaa God kewis tɨ ere in haiu ap memtau mɨtɨk hak kɨkaap mɨt nanamɨr enum toto, te hɨr nɨr ein ein werek werek au.

33 God ap keriuwet mɨtɨk ik te hɨrak ap kakrɨak menmen werek werek taauye!”

34 Hɨr mɨt nemtaantɨwo nenerek nar ik: “Nɨpaa miye pit winit ti enuk mɨtɨk weinɨk, te ti han kitet ti mɨtɨk iuwe hetpai menmen me God a?” Hɨr netpɨwek epei au, hɨr nepɨrek ken witeik.

Mɨt ap nises hɨm me Jisas hɨr nɨre mɨtɨk nanamɨr toto

35 Jisas kemtau hɨr epei nepɨrek ken witeik, te hɨrak kɨnketnɨwek. Hɨrak kɨnapɨnek epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti kerekek hises hɨm me mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe o au?”

36 Mɨtɨk ik kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk
luwe, ti etpo hɨrak keimɨn te hi hises
hɨm mɨrak.”
37 Jisas ketpɨwek, “Ti epei hɨrek
hɨrak kerek in ek hɨrak ketput men-
men.”
38 Hɨrak pɨke katɨp Jisas kar ik:
“Mɨtɨk luwe, hi han kitet ti Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk luwe.” Te hɨrak kewen
ninɨp kewenɨpi niuk mɨrak.
39 Te Jisas katɨp, “Hi han tɨ ik
te hi hewepyapɨr neimɨn nises God,
neimɨn hɨr au. Hi han akaap mɨt ne-
tari hɨm me God te hɨrak kakrekyor
han kitet hɨr nanamɨr toto te hɨr
nanisesik nanɨrteiyek werek werek.
Hi han te neimɨn hɨr han kitet hɨr
epei nertei hɨm me Moses werek
werek, hi heteiknor hɨr ap nises God
werek werek au. Hɨr nɨre mɨt enun
nanamɨr toto.”
40 Mɨt han ne Farisi nerp netik-
erek nemtau menmen hɨrak ketpim,
hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ap han
kitet haiu nanamɨr toto metike mɨt
yapɨrwe weinɨn au a?”
41 Jisas ketpor, “Yi yepɨtari hi
keimɨn te God ap han kitet menmen
yi yerekyewem hɨram enum iuwe
au. Kike. Te in ek yi yatɨp yi yertei
menmen me God werek werek, te
menmen enum mekre han ki hɨram
emu emɨt!”

10

Hɨm me Jisas naanmɨpre sipsip

1 “Hi hetpi werek werek. Mɨtɨk
kerek ap kitet ya weipɨr kakno nɨwa
ke sipsip au, hɨrak kɨniu nɨwa keke
han kerekir ken nɨmɨn ein, hɨrak
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen.
2 Te mɨtɨk kerek kitet ya weipɨr
hɨrak mɨtɨk ke naanmɨpre sipsip.
3 Mɨtɨk kerek kekiwo nɨwa kau ya
weipɨr kɨre mɨtɨk ik, hɨrak kewisɨk
ken nɨmɨn hɨrak kakno nɨmɨn te
sipsip mamɨmtau hɨm mɨrak, hɨrak
kekine niuk me sipsip miutɨp miutɨp,
hɨrak keriyaam keiyɨm kakno wit
eik.
4 Hɨrak kari sipsip mɨrak hɨrak
kinɨn kakno. Sipsip hɨram mis-
esik mentar hɨrak kenɨnewem (o
kenɨnorem), hɨram memtau tonɨk
mekre nɨkɨp te hɨram misesik.
5 Te mɨtɨk hak taau. Hɨram
mɨneinɨk mɨrɨr mentar hɨram ap
memtau tonɨk mekre nɨkɨp kɨre
mɨtɨk kerek naanmɨprewem (o
naanmɨprorem) au.”
6 Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm
im, te hɨr ap nertei menmen werek
werek hɨrak ketporem me hɨrekes
au.

Jisas katɨp hɨrekes kɨre mɨtɨk naanmɨpre sipsip

7 Mɨt netari menmen hɨrak ketpim
te Jisas pɨke katɨp kar ik: “Hi hetpi
werek werek hi hɨrekes hɨre weipɨr
ke sipsip. Hi hɨkaap mɨt hɨr nɨre
sipsip hɨr nanises hɨm me God.
8 Mɨt yapɨrwe nɨpaa ninɨn nan
naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr mɨt enun
nɨre mɨt nekintɨp menmen. Mɨt hɨr
nɨre sipsip ne God ap nises mɨt in au.
9 Hi hɨre ya weipɨr. Neimɨn
nisɨsa hɨr nɨre sipsip nanɨnen nɨmɨn
nɨwa, te hɨr nanu werek maain
nanɨno witeik nanɨnantɨn yenkis
yaaim nanɨm.
10 Mɨtɨk enuk kekintɨp menmen
kaknen te kakɨt menmen kaknep
sipsip kakɨwaank menmen. Hi au
hi han te hɨr nani au. Hɨr nanu
werek werek nanɨr ke God hanhan
hɨr nanwim.
11 “Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre
sipsip hi hahi akaap sipsip nai te hɨr
nanu werek werek.
12 Mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip
kakɨt pewek mamrerim, hɨram ap
sipsip mɨrak. Hɨrak kɨr nepere iuwe
ke yaank kaknen, hɨrak kɨnaain
kɨrɨr te nepere iuwe ke yaank
kemiyei sipsip ken kɨyaau kiutɨp
kakɨp, te hɨram ham mɨrɨr mewep
ein mewep ein.
13 Mɨtɨk kar ik kɨrɨr kentar
hɨrak ap hanhan sipsip au. Hɨrak
naanmɨprewem kakɨt pewek mam-
rerim keremem.
14 Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre
sipsip. Hi hertei werek werek
mɨt neimɨn hɨr nɨre sipsip nai, hɨr
nerteiya nisɨsa.

15 Hi hetike Haai kai werteiyakɨt
mar im. Hi hertei mɨt nɨre sipsip
nai, hɨr nerteiya. Hi hetike sipsip
nai hanhan meriuwehan te hi hahi
akepi.
16 Mɨt han nɨre sipsip nai, hɨr
nepu, te hɨr ap ne weiwɨk me mɨt nai
ne Isrel au. Hi tewen haryei nantike
mɨt han in te hɨr nemtau hɨm mai
nanisɨsa. Maain hɨr nanre weiwɨk
miutɨp te hi kiutɨp naanmampror.
17 "Haai hɨrak hanhan keriuwa
hentar hi hanhan hahi akaap mɨt te
hi pɨke akrit.
18 Mɨtɨk hak ap te kakiyep te hi
hahi au. Hi han kai kerekek. God
ketpo menmen im te hi arɨakem.
Hɨrak katɨp werek te hi hahi, maain
hɨrak kakwisa hi pɨke akrit hahu."
19 Mɨt iuwe ne Isrel en hɨr
newepan nau nɨmɨn pɨnan, han kitet
menmen im, pɨnan au han kitet
menmen ham nentar hɨm mɨrak.
20 Mɨt yapɨrwe natɨp, "Herwe kau
kekrerek, te hɨrak han ken sip hɨrak
ketaritari katɨp menmen im em. Yi
yenmak te yi yerp in yemtau hɨm
mɨrak a?"
21 Mɨt han natɨp hɨm mɨrak ap hɨm
me mɨtɨk kerek herwe kau kekre han
kɨrak au. Herwe ap te kɨrɨak mɨtɨk
nanamɨr toto enuk ek te hɨrak kɨre
yaaik kɨr ein ein werek werek au.

Mɨt iuwe ne Isrel neweikɨn sip newet Jisas

22 Jisas katɨp menmen im meit wit
Jerusalem me wɨ mɨt nererik han
tewenɨn nɨpaa mɨt nepɨr menmen
enum mekre wɨnak ke God, hɨr pɨke
nɨkaisiu weipɨr, te hɨr pɨke nanɨno
nɨmɨn newenɨpi niuk me God. Me wɨ
im hɨram mɨre hawɨ hɨtan.
23 Jisas ken kitet wɨnak iuwe ke
God keit haau mɨt nenewem 'Hɨnp ke
mɨtɨk iuwe King Solomon.'
24 Hɨrak wen kepu en, mɨt iuwe
ne Isrel neweiknɨwek nitɨwekhi,
"Wɨ marmenum te ti heteiknai haiu
mamɨrteiyek. Ti etpai werek werek.
Ti Mɨtɨk God kehimɨtanit ti akepai
haiu mɨt o au?"
25 Jisas ketpor, "Hi epei hetpi te yi
ap han kitet hɨm mai werek werek
au. Menmen yaaim hi hɨrɨakem
heriuwe menmen iuwe me Haai kai
hɨram mewepayapɨr hi keimɨn.
26 Yi ap yises hɨm mai yentar yi
ap yɨre sipsip nai au. Nɨpaa hi
hetpiyem!
27 Sipsip nai hɨr nanɨmtau hɨm mai
hi herteiri niutɨp niutɨp hɨr nisɨsa.
28 Te hi ekepi te hɨr nanu nan-
tikewa tipmain tipmain enum eik,
hɨr nani au. Mɨtɨk hɨrak ap te kakri
mɨt sipsip nai te hɨr ap nanises hɨm
mai nanɨwaank taau.
29 Haai kai kerek kewetau mɨt in
hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe. Mɨtɨk
hak ap kakri mɨt nisesik te hɨr nan-
weikɨn sip nanwetɨwek nanɨwaank
taau.
30 Hi etike Haai kai hawɨr
wekiyakɨt wepu niutɨp."
31 Hɨrak katɨp menmen in epei au,
mɨt iuwe ne Isrel pɨke neit nan te hɨr
nankɨp.
32 Jisas kitorhi, "Hi epei hɨrɨak
menmen yapɨrwe me ninaan mi
hises menmen Haai kai kehimɨtena
hi hɨrɨakem. Me mekam miutɨp te yi
eiwɨr nan yayiyep a?"
33 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek,
"Haiu mamitep me menmen yaaim
ti hɨrɨakem au. Haiu mamitep
mamɨntar ti atɨp enum, ti hɨre mɨtɨk
kerekek, te ti hatɨp ti hɨrekes hɨre
God."
34 Jisas katɨp, "Hɨm me God mau
tɨwei hɨram matɨp mar im:
35 'Hi atɨp yi yɨre God.' Haiu mertei
hɨm me God mau tɨwei hɨram yaaim
ap mamweikɨn matɨp hɨm ham taau.
God katɨp mɨt kerek hɨrak kewetɨr
hɨm mɨrak hɨr nɨre God.
36 God Haai kehimɨtena hɨrak keri-
uweta te hi han hau tɨ ik ek te yi
yenmak yatɨp hi hatɨp enum hentar
hi etpi hi Nɨkan ke God a?
37 "Hi ap hɨrɨak menmen Haai kai
kehimɨtena, te yi ap eiyises hɨm mai
au emɨt!
38 Te hi hɨrɨak menmen me Haai
kai. Yi yɨnapen han ekitet hɨm hi
hetpiyem me Haai kai keriuweta hi
han tɨ ik yentar hi mɨtɨk kerekek. Te
yi han ekitet menmen hi hɨrɨakem
te yi yayɨrtei werek werek han

ekitet Haai kai God ketikewa hawɨr wekiyakɨt wepu han kiutɨp.”

39 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr pɨke nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre winaɨk enuk, te hɨrak kɨnaiwɨri ken.

40 Hɨrak kɨnaiwɨri pɨke ken kerekir mani Jodan ken kiun wit kerek nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt, hɨrak kewiyen.

41 Mɨt yapɨrwe hɨr nan natɨp, “Jon ap kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt enun hɨr nɨre yaain kar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem. Te menmen hɨrak ketpei me mɨtɨk ik ek hɨram yaaim werek.”

42 Mɨt yapɨrwe nau en, hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap haiu mɨt.

11

Mɨtɨk Lasaras epei kaa

1 Mɨtɨk hak kiutɨp niuk mɨrak Lasaras, hɨrak kau wit Betani. Betani hɨrak wit kerek Maria wetike heiyiuwe pɨre Mata newi en.

2 (Nɨpaa mɨte Maria ip ep wewen tɨpar yaaim mɨnɨn yaaim mɨre natɨn kɨpna em mentar hɨt me Mɨtɨk luwe Jisas. Epei au hɨre pɨke wenke paan kɨre pɨke weiyɨk wesiunɨnɨwekem. Mɨte ip e hɨre yenten kɨre Lasaras. Hɨrak kɨnap.)

3 Hɨrak Lasaras kɨnap te Maria wetike Mata hɨr nesiuwe hɨm men Jisas netpɨwek, “Kit yinak Lasaras nepei kɨnap wɨsenum. Ti enen ekepik te hɨrak kakre yaaik.”

4 Jisas kemtewem, hɨrak katɨp, “Lasaras kɨnap keremem ap te kaki herwe enuk kakno kakɨsine kakɨt au. Menmen im man te mɨt nanwenɨpi niuk me God, mɨt nanwenɨpi niuk mai hi Nɨkan ke God.”

5 Jisas han tewenɨn Mata wetike kikɨre pɨre, netike yenten kɨr Lasaras.

6 Jisas kemtau hɨm me Lasaras kɨnap, te hɨrak wen kepu wit kerek hɨrak kepwi en ere wɨ wiketerem.

7 Epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak, “Haiu pɨke emno provins Judia.”

8 Te mɨt disaipel newenek natɨp, “Mɨtɨk luwe, ti hanhan pɨke eno wit kerek nɨpaa ein mɨt nau en nanwɨr nan nanitep a? Ekɨt haiu emu in!”

9 Jisas katɨp kar ik: “Ap 12 aua me hekrit ere hɨnkewɨ a? Te mɨtɨk kakno kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen kakɨnkewɨn kentar hɨrak wepni kɨr kan tɨ ik ek, hɨrak kɨr yayiwe hɨrak kitetik.

10 Te hɨrak kakno kakɨ wɨtaan, hɨrak kakrewo menmen te kakɨnkewɨn kentar ap wepni kɨr keteiknɨwek menmen werek werek.”

11 Jisas katɨp hɨm im em epei au, hɨrak pɨke ketpor keteipim kar ik: “In ek Lasaras epei kɨwaai keit, te hi pɨke eno akotɨtek kakɨkrit kaku.”

12 Mɨt disaipel netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk luwe, hɨrak kɨwaai, te hɨrak maain pɨke kakre yaaik. Te haiu emu in a?”

13 Jisas ketpor me Lasaras hɨrak epei kaa, te hɨr han kitet hɨrak keptor hɨrak kɨwaai kerekek.

14 Mar keremem te Jisas ketpor werek werek kar ik: “Lasaras epei kaa.

15 Te hi han yaaik hi ap hau hetikerek kerek wɨ hɨrak kaa kentar maain hi hekepik yi eiyɨrtei God keriuweta hi han. In ek haiu emno emɨrek.”

16 Mɨtɨk Tomas hɨr nekine niuk mɨrak ham nenewek Didimas, hɨrak katɨp mɨt disaipel han ne Jisas kar ik: “Tɨs, haiu emno emtike Mɨtɨk luwe te haiu mami mamtikerek.”

Jisas kan kɨr Lasaras yentenrer nɨrak hɨr newepnak

17 Maain Jisas kan, mɨt netpɨwek nar ik: “Wɨ tekyaait Lasaras kaa, hɨr newisɨk kɨwaai kekre han kewen kɨnɨk.”

18 Wit Betani ap yanɨmɨn ke wit iuwe Jerusalem. Au menep kɨre 3 kilomita.

19 Te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel epei nan Betani nanɨr Mata wetike Maria, hɨr enwenor han kɨr yaaik nentar yenten kɨr Lasaras epei kaa.

20 Mata wemtau Jisas kaknen, hɨre wen te wawɨwenyipɨrek wawɨt

yayiwe eik. Te Maria au wepu wɨnak eik.
21 Mata wan watɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen ehu in te yenten kai ap te kaki taau.
22 Te hi hertei God in ek kakwetit menmen kerek ti hitɨwekhiyem heriuwerem em.”
23 Jisas jetpɨwe, “Yenten kit tewen kakɨkrit kaku kakre mɨtɨk.”
24 Mata wewenhi watɨp, “Hi hertei maain hɨrak kakɨkrit me wɨ kerek God kehimɨtenem skelim mɨt.”
25 Jisas ketpɨwe, “Hi Haai ke mɨt pɨke nanɨkrit nanu. Hi Haai ke mɨt nanɨt hɨmɨn yaaik. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr nani, te maain hi pɨke akɨan nanu nanɨt.
26 Neimɨn kerek nau nisɨsa hɨr keriyen nanɨt hɨmɨn yaaik nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Ti han kitet hɨm mai hisesim o au?”
27 Mata wewenhi war ik: “O Mɨtɨk luwe, hi hises hɨm mit. Hi hisesit hentar hi hertei ti Nɨkan ke God, ti Mɨtɨk kerek God kehimɨtenit ti han tɨ ik e.”

Jisas kɨkɨt kerwe kaa

28 Mata watɨp hɨm im epei au, hɨre pɨke wen wenɨne kikɨr pɨre Maria. Hɨr wik hasini hɨre wetpɨwe main main war ik: “Mɨtɨk luwe epei kan kitauhi hi hetput ti eno ehɨrek.” Hɨre wetpɨwe epei au, hɨre wen wɨrɨak menmen.
29 Maria wemtau hɨm im em, hɨre wesiukɨn wasenum wen wawɨr Jisas.
30 Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au. Hɨrak wen kepeit wit kerek Mata epei wen wɨrek kewiyen.
31 Mɨt miyapɨr ne Isrel neit wɨnak kɨr enwenɨn han kɨre hɨr nɨr Maria hɨre wesiuknen wasenum wen, te hɨr nisesiye. Hɨr natɨp, “Hɨre waunɨne herwe hei te hɨre waukɨtek.”
32 Te Maria epei wan wiun wit kerek Jisas kewiyen, hɨre wɨrek wenke wɨwaai hɨt mɨrak wewenɨpiyek. Hɨre watɨp, “Mɨtɨk luwe, nɨpaa ti epei enen in ne, te yenten kai ap te kaki au.”
33 Jisas kɨrep wɨkɨt, te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek epei netikerep hanhan ek hɨr nɨpkɨtek, hɨrak han enuk te hɨrak han kɨrak kekrit.
34 Te hɨrak kitɨwehi kar ik: ‘Yi yewisɨk kɨwaai nein?”
Hɨr natɨp, “Mɨtɨk luwe enen ehɨrek.”
35 Jisas han tewenɨnek kɨkɨtek.
36 Mɨt han en ne Isrel natɨp, “Eiyɨrek, hɨrak hanhanek wɨsenuk.”
37 Te mɨt han natɨp, “Hɨrak nɨpaa kɨrɨak mɨtɨk kerek nanamɨr toto hɨrak kɨr ein ein ek a? Hɨrak ap te kakɨkaap Lasaras kaa au a?”

Jisas kɨkɨak Lasaras kekrit kepu

38 Jisas han enuk han kekrit, te hɨrak ken han kerek mɨt epei newisɨk kɨwaairi en. Han ik kerekek nɨpaa hɨr nekinɨk kekre nan hɨr newis nan keiyepet hɨm kɨrak.
39 Jisas katɨp, “Yi eiyɨnke nan ik eknepɨn.”
Mata yenten kɨre kerek kaa ek, hɨre watɨp, “Mɨtɨk luwe, hɨrak epei kaa ere wɨ tekyaait epei men, te hɨrak epei kɨnɨn enuk. Ti ap ekeisiuwek ekɨt!”
40 Jisas ketpɨwe, “Hi hetput ti ehises hɨm mai te ti tewen hahɨr menmen iuwe me God mamnen.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nenkre nan ken pɨn, Jisas kɨkɨamnaan katɨp, “Haai ti yaaik ti epei emtau menmen hi hituthiyem.
42 Hi hertei me wɨ yapɨrwe ti hemtau hɨm mai, te hi hatɨp hɨm im em hentar mɨt in en, te hɨr nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik ek.”
43 Hɨrak kitehi God menmen im epei au, hɨrak kenɨne hɨm iuwe kar ik: “Lasaras, ti etpaan enen witeik.”
44 Te mɨtɨk kerek kaa ek hɨrak ketpaan kan witeik. His hɨt mɨrak hɨr newenkekim meriuwe laplap kerek nɨpaa hɨr neiyɨm newisɨk ek, te laplap ham mewenkɨkɨwek ninaan mɨrak. Jisas ketpor, “Yi eisiupenɨwek laplap einaiwɨrek ekno.”

Mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨnan natɨpan nanɨnep Jisas kaki
(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

45 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel kerek epei nan nɨr Maria, hɨr nɨr

menmen Jisas kɨrɨakem, te hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk kerek God keriuwetek kan tɨ ik.
46 Au, mɨt han pɨke nen natɨp mɨt ne Farisi me menmen Jisas epei kɨrɨakem.
47 Te mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne kaunsil hɨr nererik natɨp nar ik: "Haiu emrɨak mekam? Hɨrak epei kɨrɨak menmen iuwe mar im!
48 Te haiu mamwisɨk kakrɨak menmen mampar im, te mɨt yapɨrwe nanisesik. Mɨt nanisesik, te mɨt iuwe ne wit Rom nansiuwe ami nanɨnen nanwen wɨnak iuwe ke God hɨr nanɨwaankai haiu mɨt ne Isrel!"
49 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kaiafas, kerek me tito im hɨrak hetpris kinɨn pris yapɨrwe, hɨrak ketpor, "Yi hɨras ap yertei menmen mei kike taau!
50 Yi ap yertei werek hɨram yaaim te mɨtɨk kiutɨp ik kaki, haiu mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel au."
51 Hɨrak ap katɨp im em me han kɨrak. Au, hɨrak mɨtɨk het pris kerek kinɨn naanmɨpre mɨt en me tito im em, te hɨrak katɨp hɨm kɨre profet kar ik ek: Jisas kaki kakɨkaap mɨt ne Isrel keriyen.
52 Hɨr keriyen au, hɨrak kaki te kakri mɨt miyapɨr nɨre nɨkerek yapɨrwe ne God nau nerer wit wit nanɨnen nanɨre mɨt ne weiwɨk miutɨp.
53 Me wɨ in ere maain, mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨn nanɨnep Jisas.
54 Mar keremem te Jisas ap ken kitet yayiwe yaaik ke mɨt ne Judia. Hɨrak kɨnaiwɨri hɨrak ken yaank weinɨk mɨt ap newi en, ken wit hak niuk mɨrak Efraim. In ek hɨrak kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
55 Wɨ me mɨt ne Isrel nererik nanɨm menmen han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, hɨram epei man menep. Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen wen au, hɨr mɨt miyapɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr nɨniu nen wit Jerusalem me nanwet pris menmen te God kaktɨp hɨr yaain, nanɨr ke hɨm me Moses ketpim.
56 Hɨr yapɨrwe nɨpiun wit Jerusalem, hɨr nɨnatɨn Jisas. Hɨr neit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, hɨr nitehiyan natɨpan, "Yi han kitet mekam? Hawɨr han kitet hɨrak ap te kaknen in kakɨm menmen kaktike mɨt miyapɨr in taau."
57 Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Farisi epei natɨp mɨt neimɨn nertei Jisas keit nein, te hɨr enɨnen nanɨtpor te mɨt iuwe nanɨno nantɨwek his nankɨp.

12

Maria wewen tɨpar mɨnɨn yaaim mentar hɨt me Jisas
(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

1 Maain wɨ ham Jisas pɨke kan wit Betani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hɨrak mɨtɨk kerek Jisas kɨkɨak te pɨke kekrit. Me wɨ im, wɨ hispɨnak kiutɨp (6) wen mepu ere mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova. Me wɨ im mɨt hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, te hɨr Isrel au.
2 Mɨt en hɨr epei nemani menmen me Jisas kakɨm neit wit kɨr eik. Mata wɨkaap mɨt kerek newetɨr menmen. Mɨtɨk Lasaras kau ketike Jisas tekiyakɨt taam menmen.
3 Te mɨte niuk mɨre Maria, hɨre yenten pe Lasaras wekin mɨn tɨpar me nu nad mɨnɨn mekrerem me mɨt hɨr newɨr pewek iuwe nantɨwem, hɨre wewenem mentar Jisas hɨt mɨrak. Epei au, hɨre wesiunenim meriuwe paan kɨre. Tɨpar yaaim mɨnɨn mekre wɨnak au han iuwe kewen.
4 Mɨtɨk disaipel hak kiutɨp ke Jisas niuk mɨrak Judas ke Iskeriot, kerek maain kakwepyapɨr Jisas kakno his me mɨt iuwe ne Isrel, hɨrak katɨp,
5 "Nenmak te mɨt ap neit tɨpar yaaim mɨnɨn im em nesiuwerem nanɨt pewek mererim mar 300 kina te hɨr enwet mɨt enun ap netenen menmen enwetɨrem?"
6 Hɨrak ap han tewenɨn mɨt enun ap netenen menmen au. Hɨrak enuk kekintɨp menmen. Hɨrak naanmɨpre tɨkenup kerek Jisas ketike disaipel nɨrak newis pewek mekrerek ek te hɨrak kekinenim kɨsawɨnem.

7 Hɨrak katɨp kenerep, te Jisas
ketpɨwek, “Ewisiye ewɨrp! Hɨre
wetenen menmen im wɨrɨakem me
maain hi hahi hɨr mɨt nanwisa akre
hei.
8 Mɨt enun netenen menmen au
hɨr nanu nantikewi hekrit, te hi au.
Wɨ ham hi anaiwɨri.”

Hɨr mɨt iuwe pris natɨp nanɨnep Lasaras kaki

9 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nemtau
Jisas keit wit Betani, te hɨr nen en
nanɨrek. Hɨr ap nanɨr Jisas kiutɨp
kerekek au. Hɨr nanɨr Lasaras kerek
Jisas kɨkɨak kaa ek pɨke kekrit kau.
10 Te mɨt iuwe pris nimenɨpɨn
nanɨnep Lasaras ketike Jisas.
11 Mɨt yapɨrwe neweikɨn sip newet
hɨm me mɨt iuwe ne Isrel hɨr
nises Jisas, nentar menmen Jisas
kɨrɨakem.

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

12 Maain wɨ ham hekrit, mɨt
yapɨwe kerek epei nan nererik
nanɨm menmen me wɨ Pasova kerek
hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne
Isip, hɨr nemtau Jisas kaknen wit
Jerusalem.
13 Te hɨr neit wapnake neiyɨm nen
newenyipɨrek neit yayiwe eik. Te hɨr
nɨnap natɨp,
“God ti yaaik. Haiu emwenɨpi niuk
me mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr ke
ti Mɨtɨk luwe God.
Ti akaap mɨtɨk ik naanmamre haiu
mɨt ne Isrel.”
14 Jisas kɨnapɨn donki (hɨrak kɨre
hos), te hɨrak kewik kar ke hɨm me
God mau tɨwei metpim mar im:
15 “Yi mɨt yau wit Saion, yi ap
einapen!
In ek Mɨtɨk luwe ki kaknen kakri kau
donki wen yaaik kɨpniu.”
16 Mɨt disaipel nɨrak ap nertei
nenmak hɨr nɨrɨak menmen im ere
maain Jisas kaa pɨke kekrit ken wit
ke God kakɨt niuk iuwe. Maain hɨr
han kitet menmen nɨpaa tɨwei me
God metpim, hɨr nertei nenmak hɨr
nereky ɨwek im em.
17 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nau
netike Jisas me wɨ kerek hɨrak
kenɨne Lasaras nɨpaa hɨrak kaa
te hɨrak kekrit kekre herwe hei
kan. Mɨt in nɨr menmen im, te
hɨr nen newepyapɨr menmen hɨrak
kɨrɨakem.
18 Mar keremem te hɨr mɨt
yapɨrwe nen newenyipɨr Jisas. Hɨr
nemtau Jisas kɨrɨak menmen iuwe
mar im.
19 Te hɨr mɨt ne Farisi nesiuwehan
hɨm natɨpan nar ik: “Yi eiyɨri!
Menmen haiu mɨrɨakem ap te
mamwenek taau! Mɨt yapɨrwe ne
tɨ ik nisesik.”

Mɨt han ne Grik hanhan nanɨr Jisas

20 Mɨt han ne weiwɨk me Grik nan
Jerusalem netike mɨt han ne Isrel,
te hɨr nererik naam menmen han
tewenɨn wɨ nɨpaa God hɨrak kenep
mɨt ne Isip.
21 Hɨr nan nɨr mɨtɨk Filip (hɨrak ke
wit Betsaida keit provins Galili), te
hɨr natɨp, “Mɨtɨk iuwe haiu hanhan
mamɨr Jisas mamɨtpɨwek menmen.”
22 Filip ken katɨp Endru, te hɨrakɨt
wiketeret ten tatɨp Jisas.
23 Jisas ketpɨwekɨt, “Wɨ apei
menep man te hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe, God kakweto niuk mɨrak
yaaim iuwe hi etɨwem.
24 Hi hetpi hɨm werek. Yehes
kei kiutɨp ke rais kɨnatɨn kɨwaai tɨ
au, te yehes kiutɨp kerekek kakpau.
Yi eikɨr ekɨkre tɨ, te kakine nɨkim
yapɨrwe. Mar im hi hɨr mɨt nanwisa
akre hei. Maain hi akrit hi akaap mɨt
yapɨrwe nanises hɨm me God.
25 Neimɨn hanhan nanises han kɨr
nanɨwaank hɨras. Neimɨn ap nises
han kɨr nau tɨ ik ek, hɨr nises han
ke God, te maain han kɨr kaku werek
werek tipmain tipmain enum eik.
26 Mɨt neimɨn nanrɨak menmen
mai hi hɨrɨakem, te hɨr enisɨsa hɨr
nani nanɨr ke hi hahi. Wit kerek hi
hewiyen te mɨt nɨrɨak menmen mai
hɨr nanwiyen. Te Haai kai kakwis
niuk mɨr iuwe kentar hɨr nisɨsa.

Hɨr mɨt enwenɨpi niuk me hi Mɨtɨk ke wit ke God

27 In ek han kai kekrit kehɨnhɨn
te hi atɨp mekam? Te hi atɨp Haai
hi anaaiwɨr menmen im mamnen
mamiyep? Au, mar keremem te hi
han hau tɨ ik e.
28 Haai, ti enip niuk me mɨt emre
iuwe!" Jisas katɨp kar ik te hɨm
meke nepni man matɨp mar ik: "Hi
henip niuk mai mɨre iuwe, te hi pɨke
arɨakem mamre iuwe."
29 Te mɨt yapɨrwe nerp menep
nemtau hɨm kerekek, te hɨr natɨp,
"Nepni mewenɨn." Mɨt han
au, natɨp, "Mɨtɨp ensel ke God
ketpɨwek."
30 Jisas ketpor, "Hɨm em ap man
me menmen mai mamkepa au.
Hɨram man te mamɨkepi yi eiyɨrtei
God keriuweta hi han tɨ ik e.
31 In ek, wɨ epei man, te God
skelim hɨr mɨt nau tɨ ik ek me
menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
In ek hɨrak kakinɨn Seten kerek
naanmɨpre menmen enum me tɨ.
32 Te maain mɨt nanwenkɨka hi
ahu nu tentarakɨt, te hi ari han ke
mɨt yapɨrwe nanisɨsa."
33 (Jisas katɨp hɨm im keteikɨn mɨt
karkeik te hɨrak kaki.)
34 Te mɨt yapɨrwe pɨke newenhi
natɨp nar ik: "Hɨr haiu misesim
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei hɨram
matɨp mɨtɨk kerek God kehimɨtanek
kakɨkaap mɨt en te hɨrak kaku kakɨt
tipmain tipmain enum eik. Ti
henmak te ti hatɨp mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk luwe mɨt han hɨr nan-
wenkekik hɨrak kaki? Keimɨn hɨrak
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe God a?"
35 Jisas kewenhi ketpor hɨm tok
piksa kar ik: "Wepni kakɨr kike kau
nɨmɨn ke yi mɨt. Yi eiyitet yayiwe
me wɨ wepni (o yanm) kɨr, te yi
eiyu werek, te wɨtaan ap mamsawɨn
yayiwe. Maain hi anaiwɨri ano, yi
eiyɨr mɨtɨk kerek ke wɨtaan kakno
kepɨtari yayiwe hɨrak ken nein.
36 Yi eiyisɨsa hi hɨre wepni (o
yanm) wɨ hi hepu in, te maain yi yɨre
mɨt yi eiyises menmen yaaim."

Mɨt yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm me Jisas

Jisas katɨp menmen im epei au,
hɨrak ken kɨsawɨn hɨrekes kenpɨn
kekeipnor.
37 Hɨr mɨt nɨpaa nɨrek kɨrɨak men-
men iuwe kɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre
yaain, te hɨr ap han kitet hɨrak Me-
saia, mɨtɨk kerek God keriuwetek
kan tɨ au.
38 Hɨr ap nisesik, te hɨm nɨpaa
mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm
mau tɨwei mamnen mar im:
"Mɨtɨk luwe, neimɨn nises hɨm
maiu? Mɨt auye!
Mɨtɨk luwe keteikɨn menmen mɨrak
iuwe men neimɨn?
Mɨt yapɨrwe!"
39 Te mɨt ap nisesik nentar hɨm
nɨpaa Aisaia pɨke kewisɨm mau
tɨwei mar im:
40 "God hɨrak kesor nanamɨr (o
naan) kɨr te hɨrak tokik kepu,
hɨrak kenipi te hɨr han toenuk.
Te hɨr ap nɨr menmen werek werek
au, hɨr ap nertei menmen
werek werek.
Hɨr nertei menmen werek werek,
te hɨr nanisesik te hɨrak
kakɨkepi hɨr nɨre yaain, te hɨr
au."
41 Mɨtɨk profet Aisaia katɨp men-
men im kentar hɨrak kɨr Jisas
keit niuk mɨrak iuwe te hɨrak
kewepyapɨrek.
42 Me wɨ im, mɨt iuwe ne Isrel
yapɨrwe hɨr nises Jisas. Hɨr nɨnapen
mɨt ne Farisi, te hɨr ap newepyapɨr
hɨr nises Jisas. Hɨr natɨp te mɨt ne
Farisi nanɨpɨri nanɨnepɨn nankeipɨn
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses neitai.
43 Hɨr hanhan iuwe mɨt nantɨp hɨr
yaain, te hɨr hanhan kike God hɨrak
kakɨtpor hɨr yaain. Hɨram menmen
weinɨm.

Maain Jisas skelim mɨt nanit wit ke God kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak katɨp mɨt em

44 Jisas katɨp hɨm iuwe kar ik:
"Neimɨn nisɨsap ap nisɨsa hi kiutɨp
kerekek au. Hɨrak kises Mɨtɨk luwe
kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
45 Neimɨn nɨra, te hɨram mamɨr ke
hɨr nɨr Mɨtɨk luwe kerek keriuweta
hi han tɨ ik e.

46 Hi han tɨ ik ek, hi hɨre wepni kɨr. Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek nisɨsa, hɨr ap nanu enum nanɨr ke mɨtɨk ke wɨtaan kau auye!
47 Neimɨn nemtau hɨm mai te ap nisesim, hi ap skelim hɨr mɨt au. Hi ap han tɨ skelim mɨt nau tɨ ik ek au. Hi han te hi akepi.
48 Mɨtɨk keimɨn ke yi mɨt keweikɨn sip keweto ap kemtau hɨm mai, maain menmen mekam skelim mɨtɨk ik a? Me hɨm kerek nɨpaa hi hetpiyem, hɨram skelim mɨtɨk ik me wɨ kerek God skelim mɨt.
49 Menmen im hɨram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai kerek keriuweta hi han ketpo hɨm te hi ewepyapɨrem.
50 Hi hertei hɨm hɨrak ketpim mamrɨak mɨt nanu werek tipmain tipmain enum eik. Menmen hi hetpiyem hɨram menmen Haai kai ketpewem."

13

Jisas kekemyetɨt hɨt me mɨt disaipel nɨrak

1 Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova kerek hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip teipmen mamnen. Jisas kertei wɨ mɨrak epei man te hɨrak kaki kaknaaiwɨr tɨ ik, te hɨrak pɨke kakno kakɨr God Haai. Hekrit hekrit hɨrak han tewenɨn mɨt nɨrak yaain nau tɨ ik ek. (Hɨrak han tewenɨni ere maain hɨrak kaki.) Te in ek hɨrak kakteiknor hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
2 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen. Seten epei kakri han ke Judas, nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot, te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet mɨt enun ek.
3 Jisas kertei Haai kɨrak God epei kewetɨwek menmen iuwe werek, hɨrak kertei hɨrak kan keke wit ke God, te hɨrak pɨke kakno kakɨrek.
4 Te Jisas kekrit kekeipɨn yeno kerek hɨr naam menmen menterim em, kenemtɨn laplap saket men, te hɨrak kakɨr laplap taul nokik mau mamɨn mɨrak.
5 Epei au, hɨrak kewen tɨpar mekre tɨkenup kekemyetɨt mɨt disaipel nɨrak hɨt hiyap mɨr. Hɨrak kesiunenim keriuwe taul kerek kakɨr kau mamɨn mɨrak em, kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kɨrɨak menmen me mɨt iuwe nɨrak.
6 Jisas ken kakɨr Saimon Pita, te hɨrak Pita ketpɨwek, "Mɨtɨk luwe, ti henmak te ti hekemyetɨt hɨt mai?"
7 Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: "In ek ti ap hertei menmen in ek hi hɨrɨakem. Te maain ti tewen erteiyem."
8 Pita katɨp Jisas, "Ti ap te ekemyetau hɨt mai taauye!"
Te Jisas pɨke ketpɨwek, "Hi ap akemyetut hɨt, te ti ap har ke mɨtɨk disaipel kai taau!"
9 Saimon Pita kewenhi katɨp kar ik: "Mɨtɨk luwe, ti ap ekemyet hɨt mai keremem au. Ti akemyetɨt his metike paan."
10 Jisas katɨp, "Keimɨn kisɨsa hɨrak kɨre mɨtɨk kerek epei kɨkɨr, hɨrak yaaik prar prar, te hɨrak ap pɨke kakɨkɨr hɨrekes. Au, me hɨt miutɨp keremem, hɨrak ekɨkɨrem. Yi yapɨrwe yi yaain yɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar neit. Kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hapɨk mewik."
11 Jisas epei kertei keimɨn kerek maain kakwepyapɨrek kakno his me mɨt enun, te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Yi mɨt han ki kɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar. Te kiutip au han kɨrak enuk kɨre mɨtɨk ap kɨkɨr hapɨk mewik."
12 Jisas epei kekemyetɨt hɨt mɨr epei au, te hɨrak pɨke keriuwet saket mɨrak mɨre laplap, te hɨrak pɨke kau yeno. Hɨrak kau yeno, hɨrak kitorhi, "Yi yertei hi henmak te hi epei herekyiyem o au? Hi hetpi.
13 Yi yenewa hi Mɨtɨk luwe enuk hi ewepiyapɨr hɨm. Hɨram werek te yi yenewa mar im yentar hi hɨrekes luwe kerekek.
14 Hi Mɨtɨk luwe ki hewepiyapɨr hɨm, te hi hekemyeti hɨt. Yi yises menmen hi herekyiyem, yi eikemyetɨt hɨt me ni yinan, yar ke

mɨtɨk enuk weinɨk kɨrak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak.
15 Hi epei ateikniyem te yi eiyisesim empar kerek hi epei herekyiyem.
16 Hi hetpi werek. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak, hɨrak ap te kakinɨnek me menmen taau! Mɨtɨk kerek keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak iuwe kinɨnek.
17 In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiyisesim eirɨakem. Hɨram mamkepi te yi han yaaik eiyu.
18 "Hi ap hatɨp me yi yapɨrwe. Hi hertei neimɨn kerek hi nɨpaa hehimɨteni en. Te hɨm mau tɨwei me God em matɨp menmen mamnen mamɨr im:
'Mɨtɨk kere hi hewetɨwek menmen hɨrak kaam, hɨrak kerekyo enum.'
19 In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamnen mamiyep, te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ik kerek God keriuweta hi han akaap mɨt ne tɨ.
20 Hi hetpi hɨm werek! Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨt naanmampror kerek hi heriuweti nanɨno ek, hɨrak kakɨr hɨrak kaktauhis. Keimɨn kaktauhis naanmɨprau, hɨrak kakɨr ke hɨrak kakɨthis Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han in."

Jisas katɨp Judas maain kakwepyapɨrek te mɨt enun nankɨp (Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

21 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak han enuk kekre han kɨrak, te hɨrak kewepyapɨr ketpor hɨm im. "Hi hetpi werek, Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt hɨrak maain kakwepayapɨr kakime yipɨr mɨt enun hɨr naniyep."
22 Te mɨt disaipel niutɨp niutɨp nɨwaainaan nɨran. Hɨr nepɨtari hɨrak katɨp mɨtɨk keimɨn.
23 Mɨtɨk disaipel kiutɨp hi John hɨrekes kerekek Jisas hanhana, hi hau hɨrapɨt Jisas menep.
24 Saimon Pita kitauhi keriuwe his katɨp, "Ti hitɨwekhi hɨrak katɨp ke keimɨn."
25 Pita kitauhi epei au, hi mɨtɨk disaipel ik ek henke hau hɨrapɨt Jisas hitɨwekhi, "Mɨtɨk luwe, keimɨn kakrɨak menmen im?"
26 Jisas ketpo kar ik: "Hi hatɨp bret ik ek kerek hi awisɨk ekre mɨn tɨpar mekrerek, te hi ewet mɨtɨk kere kakrɨak menmen im em." Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewet Judas nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot bret ik hɨrak kaak.
27 Judas keit bret ik kaak epei au, Seten kan kari han kɨrak, te Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti eno waswas erɨak menmen ti hanhan erɨakem."
28 Haiu mɨt kerek mekiyan maam menmen em ap mertei mekam Jisas ketpɨwekem.
29 Haiu mɨt disaipel mertei Judas ketenen pewek maiu mekre tanɨk, te haiu mɨt han kaiu han kitet Jisas ketpɨwek kakno kakwɨr pewek keiyɨm kakɨt menmen me haiu mamɨm, o hɨrak ketpɨwek hɨrak kakno kakwet mɨt kerek ap netenen menmen kakwetɨr pewek mei.
30 Te Judas keit bret wasenum, hɨrak ketpaan ken witeik. In ek hɨrak wɨtaan toto.

Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm ham yaaim hɨr enisesim

31 Judas epei ken witeik, Jisas katɨp, "In ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe ahɨt niuk iuwe me menmen hi arɨakem akaap mɨt. Te in ek God kakɨt niuk iuwe kentar menmen hi arɨakem.
32 God kakɨt niuk iuwe, te hɨrak kakteikɨn mɨt hi Mɨtɨk ke wit kɨrak kakteiknor hi niuk mai iuwe. Hɨrak kakrɨakem waswas.
33 Nɨkerek nai hi ap te hahu tɨ ik ek atikewi wɨ yapɨrwe. Maain yi yayɨn yayɨtno te hi hetpi hɨm im em. Hi epei heptɨp mɨt iuwe ne Isrel em mar im: 'Yi ap te yaino wit kerek hi anori en.'
34 Hi etpi hɨm ham yaaim yi eiyisesim. Yi han etwenɨnan eiyɨr ke han tewenɨni, te yi han etwenɨnan emɨt ek keremem.
35 Yi han tewenɨnan, te hɨr mɨt nerer wit wit nanri nantɨp yi disaipel ne hi Jisas.

Jisas katɨp Pita kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

36 Saimon Pita kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk luwe ti eno nein?”
Jisas ketpɨwek, “Ti ap ehisɨsa eno wit kerek hi anori en. Te maain ti ehisɨsa.”
37 Pita kitɨwekhi, “Mɨtɨk luwe ti henmak te hi ap ehisesit in ek a? Hi epei hanhan hahi akepit.”
38 Jisas kewenhi katɨp, “Ti werek te ti hanhan hahi akepa a? Hi etput hɨm werek. Suware ap te kaknep enum wen au, te ti ehiune atɨp wikak ti herteiya au.”

14

Jisas hɨrak kɨre yayiwe te mɨt nanisesik hɨr nanɨno God Haai

1 Jisas wen katɨp kar ik: “Yi ap han enuk te yi han ekitet menmen au emɨt! Yi yises God, te in ek yi eiyisɨsa.
2 Wɨnak ke Haai kai haau yapɨrwe mekrerek. Hi ehinɨn ano etnɨni wit kakmerɨri. Hi etpiyem mentar menmen im mepu. Au hi ap te etpiyem.
3 Maain hi epei hetnɨni wit epei au, te hi pɨke anen atihis yainen, te yi eiyu wit kerek hi hewiyen.
4 Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit kerek hi enori en.”
5 Mɨtɨk Tomas katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, haiu ap mertei nein ti enori en. Emɨrkeik te haiu emɨrkeik te haiu emɨrtei yayiwe kakno keriyen a?”
6 Jisas ketpɨwek, “Hi hɨre yayiwe, te mɨt nanɨr God. Hi Haai ke hɨm yaaim, hi Haai ke menmen mamkaap mɨt nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Neimɨn nanɨno Haai kai God ek, te hɨr nanisɨsa nanre hɨr nitet yayiwe.
7 In ek yi epei yerteiya. Te yi yayɨrtei Haai kai God. Te in ek ere maain yi yerteiyek, yi nepei yɨrek.”
8 Mɨtɨk Filip katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, to eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu.”
9 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa enum eik hi epei hau hetikewi wɨ yapɨrwe, te in ek Filip, yi wen au yepɨtari menmen? Neimɨn epei nɨra, te hɨr epei nɨr Haai kai. Ti henmak te ti hitauhi, ‘Eteiknai God Haai hɨrak kɨre mekak a?’
10 Filip ti ap hertei Haai kai God ketikewa hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp? Menmen hi hetpiyem hɨrak ap hɨm mai au. Haai kerek kau kekre han kai hɨrak kerekek kises han kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak.
11 Yi eiyises hɨm hi etpiyem kerek hi etpi hi hetike Haai kai God hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp. Te hɨm im au yi eiyɨr menmen kerek hi hɨrɨakem hɨkaap mɨt nɨnap his hɨt enum nɨre yaain, te yi eiyɨrtei hi etike Haai kai hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp.
12 Hi hetpi hɨm werek. Mɨt neimɨn nanisɨsa, hɨr nanrɨak menmen iuwe mamɨr ke hi hɨrɨakem. Menmen hɨr nanrɨakem hɨram maminɨn menmen mai mamɨntar hi ano ahɨr Haai kai ehu etikerek esiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap yi mɨt.
13 Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi God em meriuwe niuk mai iuwe. Hi ewetiyem, te mɨt nanwenɨpi niuk me God Haai nanɨntar menmen hi arekyiyem.
14 Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai eiriuwe niuk mai iuwe, te hi arɨakem ewetiyem.

Jisas katɨp hɨrak kaksiuwe Hɨmɨn Yaaik ke God kaknen

15 “Yi hanhana, te yi eiyises hɨm hi hetpiyem.
16 Hi tewen ehitehi Haai kai kakweti keiyak kaknen kakɨkepi kaku kaktikewi tipmain tipmain enum eik.
17 Hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kaktɨp mɨt hɨm yaaim kakɨkre han kɨr. Hɨrak ap kaku han ke mɨt ne tɨ kentar hɨr ap nɨrek nerteiyek. Te yi eiyɨrteiyek eiyɨntar hɨrak kaku kaktikewi kaku kakɨkre han ki.
18 Maain wɨ hi ano wit ke Haai kai, hi ap enaiwɨri te yi yayu weinɨm eiyɨr ke nɨkan miye haai aurek. Au, hi pɨke anen.
19 Wɨ epei menep te mɨt ne tɨ ik ek ap te pɨke nanɨra au. Te yi eiyɨra.

Maain yi yayi yi pɨke yaiyɨkrit yayu eiyɨntar hi hahi hi pɨke akrit ehu.
20 Maain hi pɨke ekrit ehu, yi eiyɨrtei hi etike Haai kai God hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp. Yi eiyɨrtei hi hetikewi haiu mekiyan mau niutɨp.
21 Mɨt neimɨn nertei hɨm mai nisesim, hɨr keriyen hanhana. Te Haai kai hanhani kentar hɨr hanhana. Te hi hanhani heteiknor hekre han kɨr hi hau hetikeri."
22 Mɨtɨk Judas hak (ap mɨtɨk Judas ke wit Iskeriot au) hɨrak katɨp, "Mɨtɨk luwe, ahɨrkeik te ti anen eteiknai hɨrekes, te mɨt yapɨrwe ne tɨ ik ek au a?"
23 Jisas ketpɨwek, "Mɨt neimɨn hanhan nanises hɨm mai, te Haai kai hanhani. Te Haai kai ketikewa hawɨr wawu wawɨkre han kɨr.
24 Mɨt neimɨn ap hanhana ap nanises hɨm mai au. Hɨm kerek hi epei etpiyem em ap mekre han kai man au. Hɨram menmen me Haai kai kerek keriuweta te hi han tɨ ik ek, hɨram man.
25 "Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi hɨm im em.
26 God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi, God Haai kaksiuwerek kaknen kakɨntera kakteikni menmen yapɨrwe te kakɨkepi han tewenɨn hɨm kerek nɨpaa hi epei hetpiyem.
27 "Hi are aneiwɨri te hi han yaaik kai kaku kakɨkri. Hi han yaaik kai hi ewetiyem, hɨram mamre han yaaik ke mɨt ne tɨ ik ek netɨwem au. Yi ap han kekrit einaain menmen mamnen au emɨt!
28 Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiwɨri ano. Te hi pɨke anen ari. Yi hanhana, te yi han yaaik hi pɨke ano ahɨr Haai kai kentar hɨrak iuwe kinɨna kakɨkepi iuwe te yi eirɨak menmen yapɨrwe.
29 Hi epei hinɨn hetpi menmen im em in ek me wɨ menmen ap mamnen wen au. Te maain hɨram mamnen, yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk kerek nɨpaa God hɨrak keriuweta hi han tɨ ik ek.
30 Hi ap hatɨp hetikwei yapɨrwe hentar mɨtɨk enuk Seten hɨrak iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne tɨ ik e kaknen kaktauhis. Hɨrak ap kinɨna au.
31 Te hi ewisɨk hɨrak kaktauhis, te mɨt yapɨrwe ne tɨ ik ek, hɨr enɨrtei hi hanhan Haai kai God, hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hɨrak ketpo hi hɨrɨakem. Eiyɨkrit, emnaaiwɨr wit ik haiu emno."

15

Hi hɨre waai yaaim hɨkaap mɨt

1 Jisas katɨp, "Hi hɨre waai yaaim. Haai kai God hɨrak kɨre mɨtɨk naanmɨpre waai mekre ni.
2 Mɨt nisɨsa hɨr nɨre nu heneik mari. Neimɨn hɨr ap nisɨsa werek werek, hɨr nɨre nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir. Nu heneik mari mine nɨkim, Haai kai keremir yinam ere hɨram yaaim te tito ham hɨram mamri mamu menep menep.
3 Yi epei yaain yentar hɨm mai hi hetpiyem hɨram mau mekre han ki.
4 Yi eiyisɨsa, te hi ehu ekre han ki. Nu heneik ap mau waai, hɨram mamri mamine nɨkim au. Yi mɨt ap yisɨsa, te yi ap yɨrɨak menmen yaaim au.
5 "Hi hɨre waai, yi yɨre heneik mai. Neimɨn hɨr nisɨsa, hi hahu akre han kɨr, hɨr nanrɨak menmen yaaim. Yi ap yisɨsa, te yi yɨrɨak menmen yaaim au.
6 Neimɨn ap nisɨsa, God keriuweti nen nɨre mɨt neket heneik enum newɨrem mɨwaai tɨ meweiwei meit. Maain hɨr nanɨt heneik mar im nanwɨrem mamno si, si tatɨm.
7 Yi yisɨsa, hɨm mai mau mekre han ki merekyi yi yisesim, maain yi eiyitehi God menmen yi hanhanem, te hɨram mamnen mamɨr ke yi yitɨwekhiyem.
8 Yi yɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nanwenɨpi niuk me Haai kai, te yi yeteikɨn mɨt yi mɨt disaipel nai yi yisɨsa.
9 Hi hanhan eriuwi har ke Haai hanhan keriuwa. Yi yewisa hi wen naanempri hanhan heriuwi.
10 Yi yises hɨm mai, te yi yewisa hi wen naanmɨpri hanhan heriuwi har ke hi hises hɨm me Haai kai, te hɨrak naanmɨprau hanhan keriuwa.

11 “Hi epei etpi menmen im te
menmen menipa hi han yaaik mamu
maɨkre han ki, te yi han yaaik iuwe.
12 Hi hetpi hɨm im yi eiyisesim.
Yi hanhan yeriuwehan eiyɨr ke hi
hanhan heriuwi.
13 Mɨtɨk hak ap kɨrɨak menmen
han kakinɨn kakteikɨn mɨt hɨrak
hanhan keriuwi wɨsenum, te hɨrak
kaki te kakɨkepi.
14 Yi yises menmen hi epei et-
piyem, yi yɨre nai yinan.
15 In ek, hi ap atɨp yi yɨre mɨt
nɨrɨak menmen mai weinɨm au, hen-
tar mɨt nɨrak nar ik hɨr netari men-
men mɨtɨk kɨr kɨrɨakem. Au, hi atɨp
yi nai yinan yentar hi epei etpi men-
men yapɨrwe Haai kai ketpewem.
16 Yi ap yehimɨtena yi yisɨsa au. Hi
hehimɨteni yi yisɨsa, yi eirɨak men-
men yaaim, te menmen im mamu
mamɨt. Yi yɨrɨak menmen im, te
Haai kakweti menmen menmeiyam
yi yitɨwekhiyem kakɨntar yi yisɨsa.
17 Te hi etpi hɨm mai im: Yi hanhan
mɨt han.

Mɨt ne tɨ maain nanre mɨt enun nepan netike mɨt nises hɨm me Krais

18 “Mɨt ne tɨ hɨr nɨneini, te yi han
ekitet nɨpaa hɨr nɨneina.
19 Yi mɨt yi yises menmen me tɨ im
e te mɨt ne tɨ hanhan neriuwi nar ke
hɨr hanhan hɨras. Au, hi hehimɨteni
yi yisɨsa, te yi ap ne tɨ au, hɨr mɨt ne
tɨ nɨneini.
20 Yi han ekitet menmen hi het-
piyem. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe kɨrak ap kinɨnek au.
Nɨpaa hɨr mɨt nerekiyo menmen
enum, te hɨr nanrekyi menmen
enum. Nɨpaa hɨr mɨt han nises hɨm
mai, te maain hɨr nanises hɨm mai.
21 Hɨr nanrekyi menmen im enum
nanɨntar yi yisɨsa. Hɨr ap nertei
God kerek keriuweta hi han, te hɨr
nisesik au.
22 Hi ap han hetpor menmen,
hɨrɨak menmen yaaim te mɨt nan-
weikɨn sip nanwet God hɨram men-
men enum kike. Au, hi epei etpor
menmen hɨrɨak menmen yaaim, te
in ek hɨr neweikɨn sip newet God
te hɨrak kaktɨp hɨr nɨrɨak menmen
enum iuwe hɨrak kakɨwaanki.
23 Neimɨn nɨneina ap nisɨsa, hɨr
nɨnaain Haai kai ap nisesik au.
24 Hi ap hɨrɨak menmen men-
meiyam kerek nɨpaa mɨt nɨrɨakem
au, te hɨr neweikɨn sip newet God,
hɨr nɨrɨak menmen enum kike.
Te hɨr epei nɨr menmen iuwe hi
hɨrɨakem, hɨr neweikɨn sip newet
God hɨr nɨneina hetike Haai kai.
25 Menmen im hɨr nɨrɨakem epei
man, te hɨm mau tɨwei hɨr nisesim
hɨram mamnen mamɨr ke hɨm nɨpaa
mɨt netpim hɨram mamnen. Hɨm im
matɨp mar im: ‘Hɨr nɨneina nentar
menmen au weinɨm keremem.’
26 “Maain, hɨrak kerek kakɨkaap
mɨt, hɨrak kaknen. Hɨrak God Hɨmɨn
Yaaik katɨp hɨm yaaim, hɨrak keke
wit ke God kaknen. Hɨrak kak-
naaiwɨr Haai, hi eriuwetek kaknen
yi mɨt, hɨrak kakwepyapɨr menmen
mai kakɨtpiyem.
27 Yi yetikerek yi yaitɨp mɨt me
menmen mai yentar nɨpaa wɨ kerek
hi hinɨn ewepyapɨr hɨm mai, yi
yetikewa haiu mariyan.”

16

1 Jisas katɨp, “Hi epei hetpi hɨm
im em te yi ap einaaiwɨr hɨm mai
yayises menmen ham enum.
2 Te hɨr mɨt nanɨpɨri yi yainepɨn
wɨnak ke God kerek hɨr nererik
nekine hɨm me Moses nekrerem.
Maain wɨ mamnen te mɨt han kitet
hɨr naniwep te hɨr nankaap God.
3 Hɨr nanrekyi menmen enum mar
im nentar hɨr ap nertei hi hetike
Haai kai God, hɨr ap nisɨsawɨr au.
4 Hi epei hetpi hɨm im te maain
wɨn mamnen me hɨr nanrekyi men-
men mar im, yi han ekitet nɨpaa hi
epei hetpiyem.

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kakrɨakem

“Nɨpaa hi ap hetpi menmen in ek
hi are etpiyem hentar hi wen hepu
hetikewi.
5 Te in ek hi han hahɨr Haai kai
kerek keriuweta hi han in. Te ap

keimɨn ke yi mɨt hanhan yitauhi, 'Ti
eno nein.'
6 Te in ek hi epei hetpi, te yi epei
han enuk kekre han ki.
7 Te hi hetpi werek. Hɨrak yaaik
kakɨkepi te hi ano hahɨntar hi ap
ano, te Hɨmɨn Yaaik kerek kakɨkepi
ek ap te kaknen kaku kaktikewi taau.
Hi ano, te hi eriuwetek kaknen kaku
kaktikewi.
8 Te maain hɨrak kaknen hɨrak
kakteikɨn kaktɨp mɨt ne tɨ ik ek ap
nanɨrtei hɨr nises menmen enum, ap
nertei mekam yaaim, te God skelim.
9 Hɨrak kakteikɨn mɨt hɨr nɨrɨak
enum nentar hɨr ap nisɨsa.
10 Hɨrak kakteiknor mekam yaaim
iuwe kakɨntar hi ano ahɨr Haai kai
hɨrak Hɨmɨn yaaik kakɨkrehɨr kai.
Te yi ap pɨke eiyɨra au.
11 Hɨrak kakteikɨn mɨt God skelim
mɨt ne tɨ nises menmen enum
kakɨntar God epei skelim mɨtɨk
Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨ.
12 "Hi hɨm yapɨrwe mepu te hi
ap etpiyem hentar in ek yi ap
yayɨrteiyem werek au.
13 Maain God Hɨmɨn Yaaik kerek
katɨp hɨm yaaim kaknen, hɨrak
kakteikni menmen yapɨrwe yaaim.
Hɨrak ap te kaktɨp menmen me han
kɨrak au. Nɨpaa hɨrak kemtewem,
te hɨrak kakɨtpiyem te maain hɨram
mamnen.
14 Hɨrak kakwenɨpi niuk mai ken-
tar menmen kerek hi hetpim, hɨrak
kaktɨwem kakɨtpiyem kekre han ki.
15 Menmen yapɨrwe me Haai kai
God hɨram mai. Mar keremem, te
hi hatɨp God Hɨmɨn Yaaik kakɨt hɨm
mai te hɨrak kakɨtpiyem kakɨkre han
ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

16 "Maain kike yi ap yayɨra au.
Maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra."
17 Mɨt han ne mɨt disaipel nɨrak
nitehiyan nar ik: "Mekam im hɨrak
ketpaiyem katip, 'Maain yi ap yayɨra
au, maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra.'
Hɨm im metike hɨm ham im e: 'Hi
hentar hi eno ahɨr Haai.' Kenmak te
hɨrak ketpim?"
18 Hɨr natɨpan nar ik: "Mekam
hɨm hɨrak katɨp: 'Me wɨ kike?' Haiu
mepɨtari hɨm im!"
19 Jisas kertei hɨr hanhan
nitɨwekhi me menmen in te hɨrak
ketpor, "Yi yitehiyan menmen hi
etpim me maain kike yi ap yayɨra,
maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra a?
20 Hi etpi werek. Maain yi yaiyɨkta
wɨsenum han tatwenɨna, te mɨt ne tɨ
hɨr han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu
te maain yi han yaaik iuwe.
21 Mɨte sip newenep weteiknen
weriuwe nɨkerek hɨre han enuk
wenterim. Maain hɨre wine nɨkerek
hɨre ap han kitet menmen im mewo
au. Hɨre han yaaik wentar hɨre wine
nɨkerek.
22 In ek yi han enuk yentar hi hahi,
te maain hi pɨke ekrit ari, te yi han
yaaik eiyu. Mɨtɨk keiyak ap te kakri
menmen im yaaim mau mekre han
ki au.
23 "Maain wɨ eim mamnen, te yi
ap eiyitauhi me menmen. Hi etpi
werek, yi eiyitehi Haai me menmen
in ek, te hɨrak kakwetiyem yeriuwe
niuk mai iuwe.
24 Nɨpaa ere in yi ap yitehi God
me menmen yentar yi yeriuwe niuk
mai iuwe. Yi yitɨwekhi menmen
yi yaitɨwem, te hɨrak kakrekyi han
yaaik iuwe.

Jisas epei kinɨn menmen enum me tɨ

25 "Hi epei hetpi hɨm mei mɨre tok
piksa, te maain wɨ mamnen te hi
etpi eriuwe menmen im au. Hi etpi
eriuwe hɨm yaaim me God Haai, te
yi eiyɨrteiyem werek werek.
26 Maain wɨ eim mamnen yi yitehi
God yeriuwe niuk mai iuwe. Hi ap
hitɨwekhi menmen me yi mɨt au
27 hentar Haai kai God hɨrekes
hanhani kakɨmtau menmen mi yi
yitɨwekhiyem. Hɨrak hanhani ken-
tar yi hanhana, yi yertei hi hɨnaaiwɨr
Haai hi han tɨ ik.
28 Nɨpaa hi hɨnaaiwɨr Haai hi han
tɨ ik e. In ek, hi hɨnaaiwɨr tɨ ik pɨke
ano ahɨr Haai."

29 Mɨt disaipel nɨrak netpɨwek nar
ik: “In ek ti atɨp werek. Ti ap atɨp
hɨm tok piksa au.
30 In ek haiu mertei ti hertei men-
men yapɨrwe, te haiu mituthi men-
men ti hetpim hɨram yaaim au. Haiu
mertei ti hɨnaaiwɨr God ti han tɨ eik
mentar menmen im ti etpaiyem.”
31 Jisas ketpor, “In ek yi han kitet
yi yertei hi hɨnaaiwɨr God han in.
32 Te wɨ epei man te mɨt nanripɨr
yi eirɨr eino ein ein, te hi kiutɨpen
kerekek ehu. Hi kerekek ehu au. God
kau ketikewa.
33 Hi epei etpi menmen im te yi
yetikewa emkiyan han kiutɨp emu,
te yi han yaaik eiyu. Mɨt ne tɨ
nanrekyi menmen enum, te yi han
tokik eiyu. Hi epei hinɨn menmen
enum mɨt ne tɨ hɨr nisesim.”

17

Jisas kitehi God kakɨkaap mɨt nɨrak nisesik

1 Jisas katɨp menmen im epei
au, hɨrak kɨkɨamnaan katɨp kar ik:
“Haai, wɨ epei man. Ti ewenɨpi niuk
mai, hi Nɨkan kit heriuwe menmen ti
herekyewem, te hi ewenɨpi niuk mit.
2 Ti epei heweto hɨm mit ti atɨp
hɨram yaaim werek, te hi ewet mɨt
miyapɨr ne tɨ hewetɨr hɨmɨn yaaik
te hɨr nanu werek tipmain tipmain
enum eik.
3 Mɨt nertei ti, ti God kiutɨp
kerekek, ti etikewa hi Jisas Krais,
Mɨtɨk kerek ti heriuweta hi han,
hɨr enɨrteiyawɨr enisɨsawɨr. Neri-
uwe menmen im hɨr nisesim, hɨram
mamkepi hɨr nanu werek tipmain
tipmain enum eik.
4 Hi heteikɨn mɨt miyapɨr niuk mit
iuwe heit tɨ ik e. Hi epei hɨrɨak
menmen ti ehimɨtanem hi hɨrɨakem.
5 Haai, ti pɨke eweto niuk mai iuwe
kerek nɨpaa tɨ kepu wen au, hi hete-
nenim hau hetikewit.
6 “Hi epei hewepyapɨr hatɨp mɨt
kerek ti ewetori ne tɨ ik e, hetpor ti
hɨre mekam. Hɨr mɨt nit te ti ewetori
hɨr epei nises hɨm mi.
7 In ek hɨr nertei menmen yapɨrwe
hi hɨrɨakem, nɨpaa ti ewetewem hi
hɨrɨakem.
8 Hi epei hetpor hɨm nɨpaa ti et-
pewem, te hɨr nisesim. Hɨr nertei
ti heriuweta hi heke wit kit hekuwe
han in.
9 “Hi hituthi ti ekaap mɨt in. Hi ap
hituthi ti ekaap mɨt nises menmen
me tɨ au. Hi hituthi ti ekaap mɨt
kerek ti ewetori hentar hɨr mɨt nit.
10 Menmen yapɨrwe hi hetenenim
hɨram mit. Menmen yapɨrwe ti hete-
nenim hɨram mai. Mɨt nanɨrtei niuk
mai iuwe nentar menmen mɨt nai in
nɨrɨakem.
11 In ek, hi anen arit. Maain hi
ap hahu tɨ ik, te hɨr nanu tɨ ik e.
Haai Kai Yaaik, ti naanmampror eri-
uwe niuk mit iuwe, niuk im kerek
nɨpaa ti ewetewem, te mɨt in nan-
tikewit nankiyan han kiutɨp nar ke ti
etikewa hawɨr wekiyakɨt han kiutɨp.
12 Wɨ kerek hi hau hetikeri hi
naanempror heriuwe menmen iuwe
mit. Hɨr yapɨrwe nepu werek te
kiutɨpen au kerek hɨrak kakɨwaank
hɨrekes, te hɨm mit kerek mɨt hɨr
newisɨm mau tɨwei mamnen mamɨr
ke nɨpaa mɨt newisɨm.
13 In ek hi enen arit. In ek hi hatɨp
hɨm im hi hau tɨ te hɨr nemtau hɨm
hi hetputem hɨr nanɨt han yaaik kai
iuwe kaku kakɨkri.
14 Hi epei hetpor hɨm ti etpewem.
Mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nɨneini nen-
tar mɨt in hɨr ap nises menmen me
tɨ nar ke hi ap hisesim.
15 Hi ap hituthi ti etorhis hɨr
nɨnaaiwɨr tɨ ik ek au. Hi hituthi te
ti naanempror, te mɨtɨk enuk Seten
ap kakɨwaanki.
16 Hɨr ap nises menmen me tɨ mɨt
nisesim nar ke hi ap hisesim au.
17 Ti ehimɨteni hɨr mɨt nit neriuwe
hɨm yaaim mit hi etporem. Hɨm mit
hɨram yaaim.
18 Hi heriuweti nen mɨt miyapɨr ne
tɨ nɨrɨak menmen mai nɨre nɨpaa ti
heriuweta hi hen mɨt miyapɨr ne tɨ
hɨrɨak menmen mit.
19 Hi hehimɨtan hɨrekes hi ewe-
tut yɨnk kai hi hahi, te hɨr mɨt ti
ehimɨteni hɨr nisesit werek werek

neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem.
20 “Hi hituthi me mɨt in keriyen
au. Hi hituthi ti akaap mɨt miyapɨr
nanises hɨm mit nanɨntar hɨm
hɨr mɨt in nanɨtporem te hɨr
nanɨmtewem.
21 Haai, hi hanhan hɨr yapɨrwe
nankiyan nanu han kiutɨp, nar ke
ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han
kiutɨp. Hi hanhan hɨr han kiutɨp
nanisɨsawɨr te mɨt miyapɨr nau tɨ
nanɨrtei ti heriuweta hi han in.
22 Hi epei ewetɨr niuk mai iuwe
kerek nɨpaa ti ewetewem, te hɨr enu
han kiutɨp nanɨr ke ti etikewa hawɨr
wekiyakɨt wau han kiutɨp.
23 Hi hahu ekre han kɨr har ke
ti hau ekre han kai, te hɨr nekiyan
nanu han kiutɨp te mɨt miyapɨr ne tɨ
nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik. Ti
hanhan heriuweri har ke ti hanhan
heriuwa.
24 “Haai, ti epei heweto mɨt in hɨr
nai. Hi hanhan hɨr nanɨnen nanu
nantikewa nanu wit kerek maain hi
hahu en, te hɨr nanɨrtei niuk mai
iuwe. Niuk mai iuwe im me wɨ ti
hɨrɨak tɨ wen au, ti hanhan heriuwa
ti ewetewem.
25 Haai Kai Yaaik. Mɨt ne tɨ ap
nerteiyit nisesit werek werek au. Hi
kerekek. Mɨt in hɨr nertei ti heri-
uweta hi han.
26 Hi epei hetpor me ti, hi wen
etporem te ti hanhani har ke ti han-
hana, hi ehu ekre han kɨr.”

18

Mɨt nan neithis Jisas neiyɨk nen
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

1 Jisas kitehi God menmen epei au,
hɨrak kɨnaaiwɨr wit ketike mɨt dis-
aipel nɨrak hɨr nerekir hɨtɨk Kidron.
Ni miutɨpen mepu in te Jisas ketikeri
nen nau en.
2 Mɨtɨk Judas hɨrak enuk
kewepyapɨr Jisas kertei ni ik ek
kentar nɨpaa me wɨ yapɨrwe Jisas
ketike mɨt disaipel nɨrak nererik nau
en.
3 Judas keit mɨt ne ami han netike
mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke
God kerek mɨt iuwe pris netike mɨt
han ne Farisi hɨr neriuweti nanɨno,
hɨr yapɨrwe netike Judas nen ni im
em. Hɨr netenen yipo henmik, hɨr
nemsiu si nen.
4 Jisas kertei menmen yapɨrwe mɨt
nanrekyɨwekem, te hɨrak kinɨn ken
katɨp, “Yi yɨnyatɨn keimɨn?”
5 Hɨr netpɨwek, “Haiu man
mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret
mamtɨwekhis.”
Hɨrak ketpor, “Hi hɨrekes Jisas.”
6 Judas mɨtɨk enuk kewepyapɨr
Jisas kerp ketikeri.
7 Jisas ketpor, “Hi hɨrekes Jisas,” te
mɨt en hɨr pɨke neriuwet nen nenke
nɨwaai tɨ.
Hɨr nen nenke nɨwaai tɨ, Jisas
kitorhi keteipim, “Yi yɨnyatɨn
keimɨn?”
Hɨr netpɨwek neteipim, “Haiu
man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret
mamtɨwekhis.”
8 Jisas pɨke ketpor, “Hi epei hetpi
hi hɨrekes Jisas. Yi epei yan yetauhis
te yi eiwis mɨt nai in nanɨno.”
9 Hɨrak katɨp menmen im, te hɨm
nɨpaa hɨrak ketpim mamnen mamɨr
em. Nɨpaa hɨrak katɨp, “Haai, mɨt
kerek ti ewetauri, hi ap hɨnaaiwɨr
keiyak au.”
10 Saimon Pita ketenen hɨne ke
his, hɨrak keketik kekre paus kɨrak
kɨwaaiyek keremir nɨkɨp me mɨtɨk
niuk mɨrak Malkas, kerek kɨrɨak
menmen me mɨtɨk pris iuwe.
11 Jisas katɨp Pita kar ik: “Ti pɨke
ewis hɨne ke his kakno paus kɨrak.
Hi are ewis mɨt nanrekiyo men-
men Haai kai kehimɨtan hɨr nan-
rekiyewem naniyep nanrewaank.”

Mɨt nari Jisas nen nɨr mɨtɨk iuwe Anas

12 Mɨt ne ami netike mɨtɨk iuwe
kɨr, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre
wɨnak iuwe ke God, hɨr neithis Jisas
nesenkek his mɨrak,
13 hɨr neiyɨk ninɨn nen nɨr mɨtɨk
Anas. Hɨrak kenɨne Kaiafas yenik
kɨrak. Kaiafas me tito im hɨrak kɨre
mɨtɨk iuwe kinɨn pris han yapɨrwe.
14 Hɨrak Kaiafas kerekek nɨpaa
katɨp mɨt ne Isrel hɨram yaaim te
mɨtɨk kiutɨp kaki kakɨkrehɨr ke haiu
mɨt yapɨrwe.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi epɨtariyek

15 *Hɨr neit Jisas neiyɨk nen ein,
Saimon Pita ketike hi disaipel hak
wises Jisas. Mɨtɨk pris iuwe kinɨn
pris han yapɨrwe hɨrak kertei mɨtɨk
disaipel hak, te hɨrak ken kerp ke
nɨmɨn ke nɨwa keweikɨn wɨnak.
16 Pita au hɨrak kerp menep ya
weipɨr ke nɨwa keit witeik. Hi
mɨtɨk disaipel kerek mɨtɨk iuwe pris
kerteiyek, hi pɨke hen witeik hatɨp
mɨte werp naanmɨpre ya weipɨr te
hɨre weithis Pita weiyɨk wen nɨmɨn.
17 Mɨte kerek naanmɨpre weipɨr
eik watɨp Pita, "Ti ik e mɨtɨk hises
hɨm me Jisas o au?" Pita ketpɨwe, "Hi
au."
18 Nɨme menep mɨt nɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe pris, hɨr
netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak
iuwe ke God te hɨr nɨman si nerp
neweiknɨwem nekinɨn yɨnk kɨr. Pita
ken kerp ketikeri kekinɨn yɨnk kɨrak.

Mɨtɨk iuwe hetpris kitehi Jisas menmen
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

19 Mɨtɨk nɨpaa hɨrak hetpris kitehi
Jisas ke mɨt hɨr nisesik, kitɨwekhi me
hɨm hɨrak katɨp mɨt em.
20 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hekrit
hekrit hi hepu wit mɨt nererik, hi
hatɨp mɨt miyapɨr menmen. Hi heit
wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm
me Moses o hepu wɨnak tempel ke
God wit kerek mɨt ne Isrel nererik, hi
hewepyapɨr hɨm mai. Hi ap hɨsawɨn
hatɨp menmen meiyam au.
21 Te henmak te ti hitauhi men-
men? Ti hitehi mɨt kerek nemtau
hɨm mai. Ti hitorhi hi atɨp mekam.
Hɨr nertei hɨm mai."
22 *Jisas katɨp menmen im epei au,
mɨtɨk ke polis kerp menep kɨwaai
his kakɨp kesinɨwek kar ik: "Ti ap
atɨp mɨtɨk pris iuwe enum mar im au
emɨt."
23 Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi atɨp
enum ti atɨp mɨt in hɨram mekam, o
au en, hi atɨp werek ti henmak te ti
eiyep a?"
24 Hɨr nitehi Jisas epei au, hɨr
nɨpaa nesenkɨkɨwek his neriuwe
waai hɨram wen mepu, mɨt neri-
uwetek keriuwerem ken kɨr mɨtɨk
hak hɨrak pris iuwe niuk mɨrak Ka-
iafas.

Pita pɨke kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

25 Pita wen keperp si kekinɨn yɨnk
kɨrak, te mɨt han netpɨwek nar ik:
"Ti etike mɨt han yises hɨm me Jisas
o au?"
Pita kepakɨnek ketpor kar ik, "Hi
au."
26 *Mɨtɨk kiutɨp kɨrɨak menmen
me mɨtɨk pris iuwe, hɨrak ke weiwɨk
me mɨtɨk kerek Pita keremir nɨkɨp
mɨrak, hɨrak kitɨwekhi kar ik:
"Nɨpaa hi herp ni eim, hi hɨrit ti herp
hetikerek yeit ein o au?"
27 *Pita au kiune keteipim katɨp
kar ik: "Ti hɨra au." Hɨrak katɨp epei
au, suware katɨp.

Mɨt nesiuwe Jisas ken kɨr mɨtɨk ke gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

28 Hɨr mɨt neithis Jisas nɨnaaiwɨr
wɨnak ke Kaiafas, hɨr nesiuwerek
ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe gavman.
Hɨrak wanewik. Mɨt iuwe ne Is-
rel hɨr nɨnapen nanɨno wɨnak ke
gavman nentar hɨr nanɨno nanɨkre
wɨnak ke mɨtɨk ap ke weiwɨk me Is-
rel, hɨm me Moses matɨp hɨr enun ne
ninaan me God nar ke mɨtɨk hapɨk
mewik. Te hɨr ap nanɨm menmen
me wɨ Pasova kerek mɨt nererik han
tewenɨn God kenep mɨt ne Isip.
29 Hɨr nɨnapen nanɨno nɨmɨn, te
mɨtɨk gavman Pailat ken witeik ki-
torhi kar ik: "Yi yesiuwe hɨm mɨtɨk
ik yentar mekam a?"
30 Hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk ik
ap kɨrɨak menmen enum au, haiu ap
te meriyaak man in au."

* **18:15** Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58 * **18:20** Mt 26:55; Jo 7:26 * **18:22** Ap 23:2; Jo 19:3 * **18:26** Jo 18:1, 10 * **18:27** Jo 13:38

31 *Pailat ketpor kar ik: “Yi hɨras
yetɨwekhis yesiuwerek kakno kaun-
sil ni te yi yesiuwek hɨm yises men-
men mi nɨpaa maamrer netpim yi
yɨrɨakem me mɨtɨk kɨrɨak enum.”
Hɨr netpɨwek nar ik: “Mɨt iuwe ne
Rom ap newisai haiu mamnep mɨt
hɨr nani.”
32 *(Menmen im epei man te hɨram
mises hɨm kerek nɨpaa Jisas katɨp
kakɨrkeik te hɨrak kaki.)
33 Pailat katɨp epei au, hɨrak pɨke
ken nɨmɨn wɨnak. Hɨrak kenɨne mɨt
nanɨt Jisas neiyɨk nanɨnen menep.
Epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti
Mɨtɨk Iuwe King hinɨn naanmampre
mɨt ne Isrel o au?”
34 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti
hɨrekes han kitetim o ti hemtau mɨt
han netputem?”
35 *Pailat ketpɨwek kar ik: “Ti han
kitet hi mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel a?
Hi au. Mɨt ne weiwɨk me Isrel netike
mɨt iuwe pris nɨr netuthis neriuwetit
ti han in. Ti hɨrɨak mekam?”
36 Jisas ketpɨwek, “Hi ap ehinɨn
naanempre mɨt ne tɨ in ek au.
Hi naanempre mɨt in, te mɨt
kerek nisɨsa hɨr nankepa nantikeri
nanɨnepan, te hɨr ap nantauhis. Au,
hi ehu in ehinɨn naanmɨpre mɨt au.”
37 *Hɨrak katɨp epei au, Pailat
kitɨwekhi kar ik: “Ti mɨtɨk iuwe
ehinɨn mɨt a?”
Jisas ketpɨwek, “Ti atɨp hi Mɨtɨk
Iuwe. Miye pai wina hi herp tɨ te hi
hɨrɨak menmen im miutɨp. Hi hatɨp
mɨt hɨm yaaim. Neimɨn nises hɨm
yaaim hɨr nanɨmtau hɨm mai.”
38 Pailat kitɨwekhi, “Hɨm yaaim
hɨram mekam?”

Pailat katɨp kewis mɨt nanwenkek Jisas kau nu tentakakɨt

(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pailat pɨke
ken witeik katɨp mɨt ne Isrel kar ik:
“Hi ap hertei menmen enum hɨrak
kɨrɨakem, te hi akɨp kaki au.
39 Me tito miutɨp tito miutɨp hi
hises menmen nɨpaa yi yɨrɨakem.
Me wɨ Pasova hi esiupan mɨtɨk enuk
kiutɨp kau kekre wɨnak enuk kaknen
yi mɨt. Yi hanhan hi esiupan Mɨtɨk
Iuwe ke Isrel ik e o au?”
40 Hɨr nɨnap netpɨwek nar ik:
“Hɨrak au. Haiu hanhan ti esiu-
pan Barabas.” (Mɨtɨk Barabas hɨrak
mɨtɨk enuk kenep mɨt naa hɨrak
kekintɨp menmen.)

19

1 Hɨr mɨt en nɨnap natɨp menmen
epei au, mɨtɨk Pailat keit Jisas ken
nɨmɨn katɨp mɨt nɨrak ne ami hɨr
nanwaai nɨpɨn nankɨp.
2 *Hɨr nakɨp epei au, hɨr neit waai
nekepen nimaak kɨre teperiye nek-
iun kau paan kɨrak. Epei au, hɨr neit
laplap mɨre yɨwir neriuwetɨwekem
nar ke mɨt iuwe ne gavman neri-
uwetem, te hɨr nan nitɨtɨweknaan
natɨp,
3 *“Haiu hanhan mɨtɨk iuwe king
kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel kaku
tipmain tipmain enum eik.” Epei au,
hɨr nɨwaai his nakɨp.
4 *Epei au, hɨrak Pailat pɨke ken
witeik katɨp mɨt en kar ik: “Yi
eiyɨmtau. Hi etɨwekhis eiyɨk enen
witeik te yi yertei hi epɨtari menmen
miutɨp hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki
kakɨnterim.”
5 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpaan
kan witeik keriuwe waai nekepen
kau paan kɨrak laplap mɨre yɨwir
mau yɨnk kɨrak. Jisas kan witeik,
Pailat katɨp, “Yi eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk
ik e.”
6 *Mɨt iuwe pris netike mɨt kerek
naanmɨpre wɨnak iuwe ke God
nɨrek, hɨr nɨnap natɨp nar ik: “Yi
eiwenkekik eku nu tentarakɨt. Yi
eiwenkekik eku nu tentarakɨt.” Hɨr
nɨnap natɨp, te Pailat ketpor, “Yi
yaitɨwekhis eiwenkekik eku nu
tentakakɨt. Hi epɨtari menmen
enum hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kaki
kakɨnterim.”

* **18:31** Jo 19:6-7; Ap 18:15 * **18:32** Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * **18:35** Jo 1:11 * **18:37** 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47 * **19:2** Lu 23:11 * **19:3** Jo 18:22 * **19:4** Jo 18:38 * **19:6** Jo 18:31 * **19:7** Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31

7 *Mɨt iuwe ne Isrel natɨp nar ik:
"Hɨm lo mekre tɨwei haiu misesim
hɨram matɨp hɨrak eki ekɨntar hɨrak
katɨp hɨrak Nɨkan ke God."
8 Pailat hɨrak kemtau hɨm im, te
hɨrak kɨnaain wɨsenum kentar Jisas
katɨp hɨrak Nɨkan ke God.
9 *Hɨrak kari Jisas keiyɨk kan
wɨnak iuwe eik kentar hɨrak han
kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God. Te
hɨrak kitɨwekhi kar ik: "Ti ekine wit
kit keik." Jisas au, kekintɨp keit.
10 Pailat ketpɨwek, "Ti henmak te
ti etpo au? Ti epɨtari hi iuwe te
hi esiupenit o hi ewenkekit ehu nu
tentarakɨt a?"
11 *Jisas ketpɨwek, "Ti iuwe hinɨna
hentar God kewisit ti hɨrɨakem.
Mɨtɨk kerek keriuweta hi han hau
his mit hɨrak kɨrɨak menmen enum
wɨsenum. Ti au hɨrɨak enum kike."
12 *Pailat kemtau hɨm im hɨrak
han kitet karkeik te hɨrak kaksiupan
Jisas. Au, mɨt ne Isrel netpɨwek nar
ik: "Ti esiupanek ti ap ekaap mɨtɨk
iuwe Sisa keit Rom. Keimɨn katɨp
hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt, hɨrak
mɨtɨk enuk kepan ke Sisa."
13 Pailat kemtau hɨm im, hɨrak kei-
this Jisas keiyɨk ken witeik kau yeno
ke mɨtɨk iuwe masistret keit wit niuk
mɨrak "Ya nan" (Mɨt ne Isrel nekine
wit ik "Gabata")
14 Wɨ im hɨram wɨ mɨt ne Isrel ne-
mani menmen me wɨ Pasova kerek
hɨr hantewenɨn nɨpaa God kenep
mɨt ne Isip te hɨr mɨt ne Isrel au.
Wepni kau nɨmɨn iuwe, te Pailat
ketpor kar ik: "Yi eiyɨr mɨtɨk iuwe
king ki ik e."
15 Hɨr pɨke nɨnap netpɨwek, "Akɨp!
Akɨp! Ti ewenkekik eku nu ten-
tarakɨt."
Pailat kitorhi, "Mekam? Yi hanhan
hi ewenkek mɨtɨk iuwe king ki eku
nu tentarakɨt a?"
Mɨt iuwe pris pɨke netpɨwek nar
ik: "Sisa kerekek hɨrak mɨtɨk iuwe
kaiu. Mɨt han au."
16 Hɨr natɨp menmen im epei
au, Pailat kewet mɨt nɨrak ek
te hɨr netɨwekhis neriyaak nen
newenkekik kaku nu tentarakɨt.

Mɨt hɨr newenkek Jisas kentar nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

17 Mɨt ne ami nɨrak hɨr netɨwekhis,
hɨrak keker ɨr nu kɨrak hɨrak keiyɨk
ken wit niuk mɨrak "Wit Herwe
Paan" kerek mɨt ne Isrel nenewek
"Wit Golgota."
18 Hɨr newenkekik keit ein. Hɨr
newenkek mɨtɨkɨt wiketeret tentar
nu tentarakɨt tetikerek. Kiutɨp kau
ken his yaaim kiutɨp kau ken his
henkik, Jisas kekre nɨmɨn.
19 Pailat kewis hɨm mau menmen
katɨp mɨt nɨrak hɨr newisɨk kentar
nu tentarakɨt. Hɨm mɨrak matɨp mar
im: "IK JISAS KE NASARET, MɨTɨK
IUWE KE ISREL."
20 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nekine
menmen im nentar wit kerek Jisas
mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt
hɨrak menep wit iuwe Jerusalem.
Hɨm hɨr newisɨm mekre hɨm me mɨt
ne Isrel, hɨm me mɨt Grik metike hɨm
me mɨt ne Rom.
21 Mɨt iuwe pris ne Isrel nen natɨp
pailat nar ik: "Ti ap ewis mɨtɨk iuwe
king ke Isrel au. Ti ewis mɨtɨk ik
katɨp hɨrekes mɨtɨk iuwe king ke
Isrel."
22 Pailat pɨke ketpor kar ik: "Men-
men hi nepei ewisɨm emɨrem emu!"
23 Mɨtɨkɨt te ami tewenkekik epei
au, hɨrakɨt tekyaait teit Jisas klos
mɨrak tenkerem tewetakɨtem. Hɨr
neit laplap saket nokim mɨrak kerek
mɨre miutɨp hɨr mewim au.
24 *Te mɨtɨkɨt te ami tatɨp tar ik:
"Haiu ap mamwepim au. Haiu em-
retɨt satu eiyɨk emwɨrem te haiu
emɨrem emɨrtei keimɨn kaktɨwem, ti
o hi." Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, te
hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt
profet newisɨm hɨrak mamnen. Hɨm
im matɨp mar ik:
"Hɨr mɨt nenke klos mai newetan.
Hɨr neretɨt Satu me laplap
nokim mai." Te mɨtɨkɨt te ami
tɨrɨak menmen im.

* **19:9** Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * **19:11** Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * **19:12** Lu 23:2; Ap 17:7
* **19:24** Sam 22:18 * **19:25** Mt 27:55-56

25 *Jisas miye pɨrak werp
wetikewa hi Jon kerek Jisas hanhan
keriuwa.
26 *Te hɨrak katɨp miye pɨrak,
"Mɨte, nɨkan kit kerp in kereptit."
27 Nepei au, hɨrak katɨp hi mɨtɨk
disaipel kɨrak har ik: "Ip e hɨre
miye pit." Me wɨ ik Jisas ketpim ere
maain, hɨre wen wau wetikewa wau
weit wɨnak kai.

Jisas kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

28 *Jisas katɨp epei au, hɨrak kertei
hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe epei
au kerek nɨpaa mɨt profet newisɨm
mau tɨwei. Menmen miutɨp kere-
mem mau tɨwei. Hɨrak hanhan
hɨram mamnen mamɨr nɨpaa mɨt
newisɨm, te hɨrak katɨp, "Hi hɨm niu
enuk (o mar kewenkɨka hɨm) ehɨm
tɨpar mei."
29 *Mɨn kiutɨp kepu tɨpar si enum
mekrerek. Mɨt en neit mosong
nɨkɨam newenem mekre tɨpar ne-
senkekim mentar nu heneik ke nu
hisop (hɨram mɨre mapɨk) hɨr neri-
uwetem men hɨm mɨrak.
30 Jisas kaam tɨpar si enum. Epei
au, hɨrak katɨp kar ik: "Menmen God
katɨp hi hɨrɨakem hɨram epei au."
Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr
kaa keriuwet hɨmɨn kɨrak ken.

Mɨtɨk ke ami kan kewɨr yipo keneper hɨrepit me Jisas

31 *Mɨt iuwe ne Isrel nen nitehi
Pailet hɨrak kaksiuwe mɨt nɨrak nan-
wen hɨt nɨan ne mɨt nau nu ten-
tarakɨt hɨr nani waswas nentar ik ek
wɨ kerek mɨt nemani menmen me
wɨ Sabat. Hɨr nɨnapen mɨt en wen
nanu nanɨt nanɨntar nu tentarakɨt
ne wɨ Sabat nentar Sabat im hɨram
wɨ Pasova mekrit, hɨram wɨ yaaim
holi iuwe.
32 Hɨr nitehi Pailat epei au, hɨrak
keriuwet mɨt hɨr nen newen hɨt me
mɨtɨk ke his yaaim, mɨtɨk ke his
henkik kerek hɨr newenkekikɨt tau
nu tentarakɨt tetike Jisas.
33 Hɨr nan nɨr Jisas hɨrak epei kaa,
te hɨr ap newen hɨt mɨrak.
34 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne ami hɨrak
kewɨr yipo kɨrak kakɨp keneper
hɨrepit me Jisas te tɨpar metike
hemkre mewen.
35 *(Hi mɨtɨk kerek hi hɨr men-
men im hi hewisɨm mau tɨwei te
yi eiyɨrtei Jisas hɨrak Nɨkan ke God.
Menmen hi hewisɨm hɨram yaaim.
Hi ap hemipɨn au. Hi atɨp werek.)
36 *Menmen epei man mɨre hɨm
me God mau tɨwei nɨpaa mɨt pro-
fet newisɨm hɨram matɨp. Hɨm im
matɨp mar im:
"Mɨt ap nanwen hemik mei mɨrak
miutɨp au."
37 *Hɨm ham mau tɨwei matɨp mar
im:
"Mɨt nanɨr mɨtɨk kerek nɨpaa
hɨrnewɨr yipo nankɨp
neneper hɨrepit."

Mɨtɨkɨt tewis Jisas herwe yɨnk mɨrak mekre han kewen kɨnɨk
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

38 *Mɨt nɨrɨak menmen im epei au,
mɨtɨk Josep ke wit Arimatia kitehi
Pailat hɨrak kakɨnke Jisas herwe
yɨnk kɨrak keit nu tentarakɨt. Josep
hɨrak kises hɨm me Jisas, te hɨrak
kepakɨnem kentar hɨrak kɨnaain mɨt
iuwe ne Isrel. Pailat kewenhi, te
hɨrak ken keit yɨnk kɨrak keiyɨk ken.
39 *Mɨtɨk Nikodimas kerek nɨpaa
ken kɨr Jisas ke wɨtaan ken ketike
Josep, hɨrak keit 50 kilo me tɨpar me
nu wik mɨnɨn yaaim.
40 Hɨrakɨt teit Jisas herwe yɨnk
kɨrak, hɨr nesenkekik mekre laplap
yaaim metike nu tɨpar. Mar im mɨt
ne Isrel nemani herwe yɨnk ke mɨt,
hɨr newisɨk kekre han.
41 Wit kerek mɨt newenkek Jisas
kau nu tentarakɨt, ni mepu menep
han kewen kɨnɨk kepu kerek herwe
ap mei mɨwaai mekrerek ap nɨpaa
ein au.

* **19:26** Jo 13:23 * **19:28** Sam 22:15 * **19:29** Sam 69:21 * **19:31** Diu 21:22-23 * **19:35** Jo 21:24 * **19:36** Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38** Jo 7:13, 12:42 * **19:39** Jo 3:1-2

42 Te hɨrakɨt tewis Jisas herwe yɨnk
kɨrak kekrerek tentar wɨ im hɨram
wɨ kerek mɨt nemani menmen me
wɨ Sabat. Wɨ ham mepeit te hɨrakɨt
tɨntatɨn wit hak tewisɨk kekrerek au.

20

Jisas pɨke kekrit kepu
(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

1 Wɨ Sande hekrit enum hɨrkiwo,
Maria pe Magdala hɨre wan han
kerek mɨtɨkɨt tewis Jisas kekrerek.
Hɨre wan wɨrek, hɨre wɨr nan kerek
nɨpaa keiyepet hɨm ke han eik, mɨt
nenkerek kenpɨn kekeipɨn hei eik.
2 *Hɨre wɨrek epei au, hɨre wɨrɨr
wen wɨr Saimon Pita ketike hi mɨtɨk
disaipel hak kerek Jisas hanhana.
Hɨre wetpawɨr war ik: "Hɨr mɨt epei
neit yɨnk ke Mɨtɨk Kaiu Iuwe kekre
han eik, hɨr neiyɨk nen newisɨk
kɨwaai nein te hawɨr miyapɨr ap
wɨnapɨnek au."
3 Hɨre watɨp epei au, Pita ketikewa
hawɨr wɨnaiwɨri wen han eik e.
4 Hawɨr wesiuknen te hi mɨtɨk hak
eik hinɨn Pita hen hɨr han eik.
5 Hi hitehɨr herenaan hɨr laplap
mɨwaai te hi ap hen nɨmɨn en au.
6 Saimon Pita kɨkaru kan kewe-
nayipɨr. Hɨrak ken kekre han eik kɨr
laplap yaaim mɨwaai en.
7 *Hɨrak kɨr laplap nɨpaa hɨrakɨt
mɨtɨkɨt wik tewisɨm teiyɨm teweikɨn
paan ke Jisas keriuwerem. Hɨram
ap mɨwaai metike laplap ham au.
Hɨram miutɨpen mɨwaai ham, hɨrak
Jisas keweiknenim mɨwaai meit.
8 Pita ken nɨmɨn en epei au, hi
mɨtɨk disaipel hak kerek hi hinɨn
han hiun han kewen kɨnɨk eik, hi
hisesik hɨr menmen te hi hertei Jisas
pɨke kekrit.
9 *Nɨpaa ere wɨ im em, mɨt wen
nepɨtari hɨm me God mekre tɨwei
hɨram matɨp mar im: "Hɨrak pɨke
kakɨkrit kaku kakɨt."
10 Hawɨr wɨrek epei au, hawɨr pɨke
wen nawɨr en.

Jisas hɨrak kewepyapɨr Maria pe
Magdala hɨrekes
(Mk 16:9-11)

11 Maria wan werp han werp
witeik witehɨr wɨwaainaan wɨkɨtek.
Hɨre wɨkɨtek, hɨre witehɨr were-
naan.
12 Te hɨre wɨr mɨtɨkɨt ensel wik
teriuwet laplap me hike tau yeno
kerek nɨpaa Jisas herwe yɨnk kɨrak
kɨwaairi, kiutɨp kau yeno paan,
kiutɨp kau yeno me hɨt.
13 Hɨrakɨt titɨwehi tar ik: "Mɨte, ti
henmak te ti hɨkɨt?"
Hɨre wetpɨwekɨt, "Mɨt epei neit
herwe yɨnk ke Mɨtɨk Iuwe kai neiyɨk
nen wit hak, te hi hepɨtari hɨr
newisɨk keit nein."
14 *Hɨre watɨp epei au, hɨre
weweikɨn wɨr Jisas kerp menep te
hɨre wepɨtari hɨrak Jisas.
15 Jisas kitɨwehi kar ik: "Mɨte ti
henmak te ti hɨkɨt? Ti hɨnhatɨn
keimɨn?"
Hɨre han kitet hɨrak mɨtɨk kerek
naanmɨpre ni, te hɨre wetpɨwek,
"Mɨtɨk, ti heit yɨnk kɨrak hewisɨk
kɨwaai wit hak ti etpau te hi ano
etɨwek."
16 Jisas ketpɨwe, "Maria."
Hɨre weweikɨn wɨkɨamnaan
wɨrek, te hɨre wenke hɨm me Isrel
wetpɨwek war ik: "Rabonai." Hɨram
matɨp tisa.
17 *Jisas ketpɨwe kar ik: "Ti ap
etenɨna au emɨt. Hi ap han hɨr Haai
kai wen au. Ti eno atɨp nai yinan mɨt
disaipel har ik: 'Hi ano ahɨrek kerek
hɨrak Haai kai, Haai ki, God kai, God
ki.' "
18 Hɨrak katɨp epei au, Maria pe
Magdala pɨke wen watɨp mɨt disaipel
me menmen hɨre watɨp, "Hi epei hɨr
Mɨtɨk Iuwe." Te hɨre wetpor hɨm
kerek hɨrak nepei ketpɨwerem.

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel
nɨrak hɨrekes
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu
24:36-49)

19 *Wɨtaan me wɨ Sande, haiu
mɨt disaipel haiu mererik meiyepet

* **20:2** Jo 13:23 * **20:7** Jo 11:44 * **20:9** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14** Lu 24:16; Jo 21:4 * **20:17** Ro 8:29; Hi 2:11-12 * **20:19** Jo 19:38

weipɨr, te mɨt ap nɨrai mentar haiu
mɨnaain mɨt iuwe ne Isrel nantaihis
naniwep. Haiu wen mepeit en, Jisas
kan koknɨnai kerp nɨmɨn ketpai, "Yi
han yaaik eiyu."
20 *Hɨrak ketpai epei au, hɨrak
keteiknai his mɨrak nɨpaa mɨt
nekenpet nil mekre his mɨrak,
keteiknai hɨrepit kerek mɨtɨk ke ami
kakɨp keneper keriuwe yipo. Haiu
mɨt disaipel mɨrem, haiu han yaaik
iuwe mentar haiu mertei Mɨtɨk kaiu
Iuwe pɨke kekrit.
21 *Jisas pɨke ketpai, "Yi han yaaik
eiyu. Hi heriuweti yi yepno yɨrɨak
menmen mai yar ke Haai kai keri-
uweta hi han tɨ ik e."
22 Hɨrak ketpai epei au, hɨrak
ketenwɨwai ketpai kar ik: "Yi eiyɨt
God Hɨmɨn Yaaik.
23 *Yi yesiuwe menmen enum mau
mekre han ke mɨt ap han kitetim,
hɨram mamno, o au en, hɨram mamu
han kɨr mamu mamɨt."

Jisas kewepyapɨr Tomas hɨrekes

24 *Wɨ kerek Jisas kan kewepyapɨr
haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes,
mɨtɨk kiutɨp Tomas kepu ketikewai
au. Niuk mɨrak ham Didimas.
25 Maain, haiu mɨt disaipel haiu
mɨrek haiu metpɨwek mar ik: "Haiu
epei mɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas." Au,
Tomas ketpai, "Hi ap hɨr pap mekre
his o heriuwet his mai mamno mitet
pap me hɨrepit mɨrak, hi ap han kitet
hɨrak kepu au."
26 *Maain wɨ hispɨnak wikak (8)
epei au, haiu mererik meit nɨmɨn hɨr
neiyepet weipɨr, Tomas kau ketike-
wai. Haiu meiyepet weipɨr te Jisas
hɨrak kan koknɨnai kerp nɨmɨn ke
haiu mɨt miyapɨr ketpai kar ik: "Yi
han yaaik eiyu."
27 Epei au, hɨrak katɨp Tomas kar
ik: "Ti ewis histuwak kit eknen in
ehɨr his mai. Epei au ti eriuwet his
mamnen mitet hɨrepit mai. Ti ap
eweikɨn sip eweto au. Ti eisɨsa!"
28 Tomas ketpɨwek kar ik: "Ti
Mɨtɨk Iuwe kai, ti God kai!"
29 *Jisas ketpɨwek, "Ti han kitet hi
pɨke hekrit hentar ti hɨra a? Neimɨn
ap nɨra te hɨr han kitet hi pɨke hekrit,
hɨr ninɨnit."

Jon katɨp kenmak hɨrak kewis tɨwei ik.

30 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe
yaaim ham kɨkaap mɨt han. Haiu
mɨt disaipel epei mɨrem te hi ap
hewisɨm mekre tɨwei ik.
31 *Menmen hi hewisɨm im hi
hewisɨm, te yi mɨt kerek yekine
tɨwei ik, yi yertei Jisas hɨrak mɨtɨk
Krais kerek God keriuwetek kan tɨ
ik kɨkaap haiu mɨt ne tɨ. Hɨrak
nɨkan ke God yi eiyisesik yi yayɨt
hɨmɨn yaaik eiyu eitikerek eiyɨntar
hɨrak Mɨtɨk Iuwe ik kerek nɨpaa God
ketpaiyem.

21

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel mar hispɨnak wik hɨrekes

1 *Maain wɨ ham Jisas kewepyapɨr
haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes keit
wan Taibirias. Hɨrak kɨrɨakem kar
ik.
2 *Saimon Pita, Tomas (kerek niuk
mɨrak ham Didimas), Nataniel ke
wit Kena ke provins Galili, hawɨr
nɨkerek hɨrakɨt wik te mɨtɨk Sebedi,
haiu metike disaipel wik hakɨt te
Jisas. Haiu mererik mau meit.
3 Haiu mererik mau meit, Sai-
mon ketpai kar ik: "Hi are ano
hahu bot ewɨr hepin ehɨt saauk
mei." Hɨrak katɨp, te haiu metpɨwek,
"Haiu mamno mamtikewit." Haiu
men mau bot men mewɨr hepin
wɨtaan ere wanewik, te haiu meit
saauk mei miutɨp au.
4 *Wepni kewep kan, Jisas kerp
tenhaan menep tɨpar, te haiu mɨt
disaipel ap mertei hɨrak Jisas au.
Haiu han kitet hɨrak mɨtɨk hak.

* **20:20** Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * **20:21** Jo 17:18 * **20:23** Mt 18:18 * **20:24** Jo 11:16, 14:5, 21:2 * **20:26** Jo 20:19-20 * **20:29** 1Pi 1:8 * **20:30** Jo 21:25 * **20:31** Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13 * **21:1** Jo 6:1 * **21:2** Jo 1:45-51, 20:24 * **21:4** Jo 20:14 * **21:5** Lu 24:41

5 *Hɨrak ketpai kar ik: “Yi pipep, yi
yeit menmen o au?” Haiu matɨp, “Ap
saauk mei au.”
6 *Hɨrak katɨp kar ik: “Yi eiwɨr
hepin mi emno his yaaim mekre
tɨpar te yi eiyɨt saauk mei.” Hɨrak
katɨp epei au, haiu mewɨr hepin
mekre tɨpar, te haiu ap pɨke
meriyaam meriuwe saauk yapɨrwe
mɨwaai mekrerem.
7 *Hi mɨtɨk disaipel kerek Jisas
hanhana hi hatɨp Pita, “Mɨtɨk Iuwe
Jisas eik e.” Pita kemtewek, te hɨrak
keriuwet saket iuwe mɨwapɨn yɨnk
kɨrak. (Hɨrak keriuwet saket kentar hɨrak kenke klos mɨrak te kakɨt
saauk.) Hɨrak keriuwetem epei au,
hɨrak kehɨn kamɨn tɨpar kari wan
ken kiun Jisas.
8 Haiu mɨt disaipel han nau bot
man tenhaan mari hepin saauk
mekrerem mau niu. Haiu meit
yanɨmɨn au. Haiu menep tenhaan
mɨre 90 mita keriyen.
9 Haiu man merp tenhaan, haiu
mɨr si mɨwaai meit ein, saauk mekre
si metike bret mei.
10 Haiu epei man merp ein, te Jisas
ketpai, “Yi eiyɨt saauk mei mekre
hepin yi epei yetɨwem eiyɨm einen.”
11 *Hɨrak katɨp, te Saimon Pita ken
kerp kekre bot kari hepin keiyɨm
kan tenhaan. Saauk iuwe mar
153 mɨwaai mekre hepin, te hɨram
mewep saauk mɨrɨr au.
12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: “Yi
einen eiyɨm.” Keiyak ke haiu mɨt
en ap kitɨwekhi hɨrak keimɨn kentar haiu yapɨrwe mertei hɨrak Mɨtɨk
Iuwe Jisas.
13 *Haiu merp, te Jisas kan keit bret
keiyɨm kan kewetaiyem.
14 *In ek haiu mɨt haiu mɨr Jisas
meteipim wikak me wɨ nɨpaa Jisas
kaa pɨke kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

15 *Haiu mɨt maam menmen epei
au, Jisas katɨp Saimon Pita, “Saimon ti nɨkan ke Jon, ti hinɨn mɨt in
hanhana hi o au?” Pita ketpɨwek
kar ik: “O Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi
hanhan ti.” Jisas ketpɨwek, “Te ti
naanmampre mɨt nanisɨsa ti har ke
mɨtɨk naanmɨpre sipsip mai.”
16 *Jisas kitɨwekhi keteipim, “Saimon ti nɨkan ke Jon, ti hanhana hi
o au?” Pita ketpɨwek keteipim, “O
Mɨtɨk Iuwe, ti hertei hi hanhan ti.”
Jisas ketpɨwek, “Ti naanmamre mɨt
nanisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre
sipsip mai.”
17 *Jisas pɨke kitɨwekhi keteipim,
“Pita, nɨkan ke Jon, ti hanhan hi o
au?” Pita yɨnk enuk kentar Jisas
pɨke kitɨwekhiyem wikak, te hɨrak
pɨke ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti
hertei menmen yapɨrwe. Ti hertei hi
hanhan ti.” Jisas ketpɨwek keteipim
kar ik: “Ti naanmamre mɨt nanisɨsa
ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip
mai.
18 *“Hi hetput werek. Nɨpaa ti
pipɨak ti heit tanɨk kit ti hises han
kit hen in hen ein. Maain ti he
mɨtɨk, ti eriuwet his mit, mɨtɨk hak
kaksenkekim kakriuwe waai keiyɨk
kakɨryit ti eno wit kerek ti hɨnapen
enori.”
19 (Jisas katɨp menmen im
kewepyapɨr karkeik te maain Pita
kaki kakwenɨpi niuk me God.) Epei
au, Jisas ketpɨwek kar ik. “Ti
ehisɨsa.”

Jisas katɨp ke hi mɨtɨk disaipel kerek hɨrak hanhana iuwe

20 *Pita keweikɨn kerenaan kɨra hi
mɨtɨk disaipel kiutɨp herp sip kɨrak
kerek Jisas hanhana. Hi mɨtɨk disaipel kerek nɨpaa hepu yeno hetike
Jisas wɨrapɨtakɨt hi hitɨwekhi har ik:
‘Mɨtɨk Iuwe, keimɨn kewepityapɨr ti
eno mɨt enun?’
21 Pita kɨra hɨrak kitehi Jisas kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe, mekam mamnen mɨtɨk
ik?”

* **21:6** Lu 5:4-7 * **21:7** Jo 13:23; Mt 14:29 * **21:11** Lu 5:6 * **21:13** Jo 6:11 * **21:14** Jo 20:19, 26
* **21:15** Jo 1:42; Mt 26:33 * **21:16** Ap 20:28; 1Pi 5:2 * **21:17** Jo 13:38, 16:30 * **21:18** 2Pi 1:14;
Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36 * **21:20** Jo 13:23-25 * **21:22** Mt 16:28

22 *Jisas ketpɨwek, “Hi hanhan
hɨrak kaku ere hi pɨke anen, hɨram
menmen mit au. Ti ehisɨsa.”
23 Te hɨm epei mekrit te mɨt nises
hɨm me Krais natɨp hi mɨtɨk disaipel
ik ek hahi au. Te Jisas ap katɨp hi
ap hahi au. Hɨrak katɨp, “Hi han-
han mɨtɨk ik kaku ere hi pɨke anen,
hɨram menmen mit au.”
24 *Hi kerekek hi disaipel hi atɨp
me menmen im, hi ewisɨm mau
tɨwei. Yi yertei menmen hi hetpim,
hɨram hɨm yaaim, hi ap emipɨn au.
25 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe
ham. Mɨt hɨr nanwisɨm mamu tɨwei
ham, hi han kitet tɨ im haiu mɨt
mewim ap ketenen tɨwei yapɨrwe
mar im taau.

Mepɨr keremem

* **21:24** Jo 19:35 * **21:25** Jo 20:30

Menmen Mɨt Aposel Hɨr Nɨrɨakem

Menmen me tɨwei ik

Mɨt hɨr nau nemerɨr wɨ hɨr nantɨp mɨt hɨm me Jisas *1:1-26*
1. Jisas katɨp mɨt disaipel menmen *1:1-14*
2. Mɨtɨk kekrehɨr ke Judas *1:15-26*
Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Jerusalem *2:1–8:3*
Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Judea ketike Sameria *8:4–12:25*
Mɨtɨk Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas *13:1–28:31*
1. Namba wan taim Pol ken kerer wit wit *13:1–14:28*
2. Mɨt nererik natɨp neit Jerusalem *15:1-35*
3. Namba tu taim Pol ken kerer wit wit *15:36–18:22*
4. Namba tri taim Pol ken kerer wit wit *18:23–21:16*
5. Pol kekre winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit *21:17–28:31*

Jisas katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap mɨt

1 *Kai yinak Tiofilas, nɨpaa hi Luk hewiswut tɨwei hak me menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem metike hɨm hɨrak ketpim kewepyapɨr mɨt em,

2 *ere wɨ God ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. God ketɨwekhis wen au, Jisas hɨrak wen kepu tɨ, hɨrak katɨp mɨt nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr aposel hɨr nanwep yapɨr hɨm mɨrak. Hɨrak ketpor hɨm nɨpaa God Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketpɨwekem.

3 *Jisas hɨrak kaa pɨke kekrit nepei au, me wɨ 40 hɨrak keteiknor hɨrak hɨrekes kepu keriuwe menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpor menmen me God kakinɨn mɨt naanempror.

4 *Hɨrak wen kepu ketikeri, hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nanɨnaaiwɨr wit Jerusalem au. Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiyɨt in ere God Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek nɨpaa God Haai kai katɨp kakriuwetek hɨrak kaknen. Nɨpaa hi hetpiyem.

5 *Nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar keremem. Te maain wɨ ham God kakweti yi mɨt Hɨmɨn kɨrak Yaaik kaknen kaku kakɨkre han ki, hɨrak kakɨkepi yi einaaiwɨr wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm me God."

6 *Mɨt aposel wen nererik nepu, hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe me wɨ im te ti ehu wit Isrel ehinɨn naanmamprai haiu mɨt ne Isrel a?"

7 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Hɨram ap menmen mi te yi eiyɨrtei wɨ te menmen im mamnen au. God Haai hɨrekes kɨmat wɨ im kises han kɨrak. Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem.

8 *Maain God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakwi yi yayɨt menmen mɨrak iuwe mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm mai. Im em epei au, yi yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit yapɨrwe, yi eiwepyapɨr hɨm mai."

Jisas kɨnaaiwɨr tɨ ken wit ke God (Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)

9 *Hɨrak ketpor hɨm im epei au, hɨr wen nɨrek, hɨrak God keriyaak kɨnaaiwɨr tɨ ken niu, napɨ kɨwapɨnek hɨr nɨrek nepei au.

10 *Hɨr wen nereweknaan keit nepni, mɨtɨkɨt wik terp tekiteri klos mɨrakɨt hɨram mɨre hike.

11 *Hɨrakɨt tetpor tar ik: "Yi mɨt ne Galili yi yenmak yi yereweknaan keit nepni? Mɨtɨk eik Jisas hɨrekes yi yɨrek hɨrak kɨnaiwɨri ken wit ke God, maain hɨrak pɨke kaknen kakɨr ke in ek yi yɨrek hɨrak ken nepni."

Mɨt aposel nehimɨtan mɨtɨk hak kekrehɨr ke mɨtɨk Judas nɨpaa kaa

* **1:1** Lu 1:1-4 * **1:2** Mk 16:19; Lu 24:49-51 * **1:3** Lu 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4** Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5** Mt 3:11 * **1:6** Lu 24:21 * **1:7** Mk 13:32 * **1:8** Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16 * **1:9** Jo 6:62 * **1:10** Lu 24:4 * **1:11** Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * **1:12** Lu 24:50-53

12 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨr
aposel nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp)
niuk mɨrak wit Oliv, hɨr nen wit
Jerusalem. Hɨrak ap yanɨmɨn au.
Hɨrak menep kar ke mɨt ne Juda me
wɨ Sabat hɨr neke tɨ nanɨno. Hɨrak
kɨre 1 kilomita.
13-14 **Hɨr nɨpiun Jerusalem, hɨr
nan wɨnak kerek nɨpaa hɨr newik.
Hɨr nɨnɨk nen haau nɨmɨn ein mekre
wɨnak kau niu. Hɨr mɨt in: Pita,
Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Ba-
tolomyu, Matyu, Jems hɨrak mɨtɨk
hak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Saimon
kerek kises hɨm me mɨt Selot, hɨr
netike Judas nɨkan ke Jems, Maria,
miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak,
hɨr netike miyapɨr han. Hɨr yapɨrwe
nau haau ik e. Wɨ yapɨrwe hɨr
nererik neit in, hɨr nitehi God men-
men.
15 Maain wɨ ham mɨt 120 hɨr nises
hɨm me Krais, hɨr nererik nau haau
iuwe, Pita kekrit ketpor kar ik:
16 *"Nai yinan, nɨpaa God Hɨmɨn
Yaaik kenip mɨtɨk iuwe King De-
vit hɨrak kewis hɨm mau tɨwei me
mɨtɨk Judas kerek nɨpaa kewepyapɨr
Jisas kerp nein te hɨr mɨt enun
netɨwekhis. Hɨm im nepei man mar
ke nɨpaa Devit kewisɨm hɨram mam-
nen.
17 Nɨpaa Judas hɨrak ketikewai.
Jisas kehimɨtanek kɨrɨak menmen
ketikewai.
18 *(Mɨtɨk ik keit tɨ mei keriuwe
pewek hɨrak nɨpaa ketɨwem me
menmen enum hɨrak kɨrɨak Jisas
em. Hɨrak keit tɨ, hɨrak kerp kau
niu kenkewɨn ken tɨ tu kewep nɨnpɨ
meket men witeik hɨrak kaa."
19 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem
nemtau Judas kaa karkeik te hɨr
nekine tɨ ik mekre hɨm mɨr hɨr natɨp
Akeldama. Hɨm im hɨram matɨp mar
im: "Hemkre mekiuwe tɨ.")
20 *"Hɨm mau tɨwei nɨpaa Devit
kewisɨm hɨram Sam. Hɨm im matɨp
mar im,
'Wɨnak kɨrak kaku weinɨk,
mɨtɨk hak ap kakwik ekɨt.
Mɨtɨk hak kakɨkrehɨr kɨrak
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem.'
21-22 *"Sɨs, haiu mamɨhimɨtan
mɨtɨk hak kaktikewai mamwepyapɨr
Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak pɨke kekrit.
Haiu mamɨhimɨtan mɨtɨk kerek
kekitewai men ein nɨpaa Mɨtɨk Iuwe
Jisas kekitewai haiu men me wɨ Jon
kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkɨr
mɨt ere God keithis Jisas keiyɨk ken
wit kɨrak."
23 Pita katɨp epei au, hɨr nehimɨtan
mɨtɨkɨt wik. Josep kerek mɨt hɨr nek-
inaak Banabas o Jastas, hɨrak kekite
Mataias. Hɨrakɨt wik keretet.
24 *Hɨr nehimɨtan wik et, hɨr nitehi
Mɨtɨk Iuwe God nar ik: "Mɨtɨk Iuwe
ti epei hertei han ke mɨt yapɨrwe te
ti eteiknai keimɨn ke mɨtɨkɨt wik it ti
ehimɨtanek
25 hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas. Judas
hɨrak keweikɨn sip kewet menmen
im me God hɨrak kaa epei ken wit
kerek nɨpaa ti God ehimɨtanek hɨrak
kaknori. Hɨrak kakɨkrehɨr kɨrak
te hɨrak kakrɨak menmen kakɨr ke
haiu mɨt aposel."
26 Hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe God men-
men nepei au, hɨr nen vot keimɨn
kakɨkrehɨr ke Judas. Hɨr nen vot
nepei au, hɨr nehimɨtan Mataias
hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas, hɨrak
kaku kaktike mɨt aposel nar ke
hiswiyen kiutɨp (11).

2

God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre mɨt

1 *Mewaai meruri wɨ Pentikos epei
man, kerek mɨt nererik newet God
menmen ham me ni mɨr, mɨt kerek
nises hɨm me Krais hɨr nererik nau
wɨnak kiutɨp.
2 Hɨr nererik nau wɨnak, wasenum
menmen mesikeyaanmi meke nepni
man mɨre yuwerep mɨniu ma mekre
wɨnak, hɨram mesikeyaanmi (o
mesikewari) wɨsenum meit wɨnak
mɨt newik.

* **1:13-14** Mt 10:2-4 * **1:13-14** Jo 7:5 * **1:16** Sam 41:9 * **1:18** Mt 27:3-10 * **1:20** Sam 69:25, 109:8 * **1:21-22** Jo 15:27 * **1:24** Jo 2:25 * **2:1** Lev 23:15-21; Diu 16:9-11 * **2:3** Mt 3:11

3 *Hɨram mesikeyaanmi wɨsenum
meit wɨnak eik, hɨr mɨt en nɨr men-
men mɨre si mekinen nin kike kike
mau merer mɨt hɨras yapɨrwe nau
wɨnak.
4 *Hɨr yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik
kewi kinɨni naanmɨpror, hɨr natɨp
hɨm ham hɨm ham hɨr netariyem,
kerek God Hɨmɨn Yaaik kenipi niutɨp
niutɨp hɨr netpim.
5 Me wɨ im mɨt ne weiwɨk miutɨp
ne Isrel hɨr nises hɨm me God
nitɨwekhi menmen, hɨr nau nerer
wit wit, hɨr nan nau wit Jerusalem
nanises menmen me wɨ Pentikos.
6 Mɨt yapɨrwe in hɨr nemtau men-
men mesikeyaanmi (o mesikewari)
meit wɨnak ke aposel newik, te hɨr
nesiuknen nan nererik, hɨr han kɨr
kekrit kekrit kentar hɨr nemtau mɨt
nises hɨm me Krais natɨp hɨm mɨr.
7 *Hɨr nehɨnhɨn nemtau menmen
im te hɨr natɨpan nar ik: "Mɨt in
hɨr natɨp hɨm maiu te hɨr ne Galili
keriyen,
8 te haiu markeik haiu niutɨp
niutɨp memtau hɨm maiu me nɨpaa
ein miye haai naiu netpim neit wit
kaiu eik?
9 *Haiu mɨt yapɨrwe merer
provins mar im em. Haiu ne wit
Patia, Midia, Ilam, Mesopotemia,
Judia, Kapadosia, Pontas, Esia,
10 Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip,
wit me Libia menep Sairini. Haiu
mɨt han ne wit iuwe Rom haiu mau
in,
11 haiu mɨt han ne weiwɨk miutɨp
me Isrel, haiu mɨt han au weiwɨk
miutɨp ham. Haiu mɨt han ne
wit Krit o Arebia, te haiu mɨt
yapɨrwe memtau menmen iuwe God
kɨrɨakem kerek mɨt in hɨr netpaiyem
neriuwe hɨm maiu."
12 Han kɨr katɨp te hɨr nitehiyan
natip nar ik: "Mekam im hɨram epei
man?"
13 Au, mɨt han hɨr nitetnaan natip,
"Mɨt in naam tɨpar si enum wain
keremem, te hɨr netaritari."

Pita kewepyapɨr hɨm me God

14 Te Pita kekrit ketike mɨt aposel
hiswiyen kiutɨp (11) hɨrak katɨp hɨm
iuwe katɨp kar ik: "Yi mɨt ne Judia
yetike mɨt yi yau wit Jerusalem, yi
nɨkɨp emnep eiyɨmtau menmen im
hi etpiyem me menmen im epei man.
15 Yi han kitet mɨt in hɨr naam
tɨpar si enum hɨr netaritari. Hɨr au,
hɨrak weni hekrit wepni kewep kan
kerekek. Wɨtaan te mɨt hɨr naam
tɨpar si enum netaritari.
16 Menmen im yi yemtewem
hɨram menmen nɨpaa profet Joel
hɨrak ketpim kar ik:

17 *'Hi God me wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe
Krais epei kaknen kaku tɨ,
hi hɨrekes ariuwet Hɨmɨn kai
Yaaik kaknen mɨt yapɨrwe.
Nɨkerek hɨrakɨt tetike nɨkerek
hɨram (o hɨran) ni hɨr nan-
wepyapɨr hɨm mai, yi mɨt
pipep yi wen yepu yɨtyaak, yi
enun ye mɨt yi eiwaai eiyɨtyak
eiyɨr menmen mai.
18 Me wɨ ham im mɨt han nai o
miyapɨr han nai hɨr nɨrɨak menmen
mai hi eriuwet Hɨmɨn kai Yaaik kak-
nen te hɨr nanwepyapɨr hɨm mai.
19 Me wɨ eim, hi arɨak menmen
nɨpaa yi yɨrem mau nepni o
mau tɨ mar im au. Hi arɨak
si metike si tɨwekre hemkre
hɨram mamnen.
20 Wepni kakɨr au, wenke hɨrak kak-
weikɨnhis kakre yɨwir menep
wɨ yaaim Mɨtɨk Iuwe Krais
pɨke kaknen tɨ ik.
21 *Te mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp
kerek nenɨne Mɨtɨk Iuwe
nanitehi Krais kakɨkepi, hɨrak
kakɨkepi kaktorhis.' Profet
Joel katip hɨm im.
22 *"Yi mɨt ne Isrel yi eiyɨmtau
hɨm im me Jisas ke Nasaret. Yi
yertei Jisas kɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe, hɨrak kɨkaap mɨt his hɨt
enum keriuwe menmen iuwe God
kewetɨwekem. God keteikni hɨrak
keriuwet Jisas kan keriuwe menmen
hɨrak kewis Jisas kɨrɨakem, yi mɨt
epei yɨrem.

* **2:4** Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17 * **2:7** Ap 1:11 * **2:9** 2Ti 1:15 * **2:17** Joe 2:28-32 * **2:21** Ro 10:13 * **2:22** Jo 3:2

23 *Nɨpaa God kertei mekam mam-
nen te hɨrak han kitet te kaksi-
uwe Jisas kakno his me yi mɨt. Yi
yeriyaak yeiyɨk yen yewis mɨt enun
newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak
kaa.
24 *Hɨrak kaa, te God kɨkɨak hɨrak
kepu kesiupanek kɨnaaiwɨr wit mɨt
epei naa hɨmɨn kɨr kewi. Hɨrak
God kinɨn menmen menip mɨt nani
hɨr han enuk nentar Jisas kaki kaku
kakɨt taau. Au, God nɨpaa katɨp
kakɨkɨak Jisas kekre hei yɨnk kɨrak
ap te kakɨsine au.
25 *Hɨm me God nɨpaa Devit
kewisɨm mau tɨwei matɨp menmen
im:
'Hekrit hekrit hi hɨpɨr Mɨtɨk Iuwe
menep. Hɨrak kau ketikewa
te hi ap han kɨrɨra keriuwe
menmen au.
26 Hi han yaaik hentar menmen im.
Menmen hi hetpim meteikɨn
mɨt hi han yaaik. Hi hɨre
mɨtɨk kerekek te hi han tokik
ehu ehɨntar
27 *ti God ap ewis hɨmɨn kai kaku
wit ke mɨt naa hɨmɨn kɨr kewi
au. Ti ap ewisa hi Mɨtɨk kerek
nɨpaa ti ehimɨtena hi hɨrɨak
menmen mit, ti ap ewisa hi
hahi awaai akre herwe hei te
yɨnk kai kaknɨn taau.
28 Ti epei heteikno menmen hi tewen
arɨakem te hi ehu ehɨt. Ti
ehu etikewa te hi han yaaik
wɨsenuk.' Devit epei katɨp
hɨm im:
29 *"Nai yinan hi hetpi menmen te
yi eiyɨrteiyem me maam nɨpu kaiu
Devit. Hɨrak kaa mɨt newisɨk kekre
hei kɨwaai keit. Haiu mertei hei
kɨrak wen kɨwaai ketike haiu mɨt, te
hɨm nɨpaa Devit kewisɨm hɨrak katɨp
ke hɨrekes au, mɨtɨk hak.
30 *Nɨpaa Devit wen kepu, hɨrak
kɨre profet hɨrak kertei menmen
maain God kakrɨakem kentar God
ketpɨwekem. God katip hɨrak kaknip
nepenyek kɨrak hak hɨrak mɨtɨk
iuwe king kɨre Devit, hɨrak kakinɨn
haiu mɨt naanmamprai.
31 *Devit hɨrak kertei menmen God
kakrɨakem te hɨrak kewis hɨm mau
tɨwei me Mɨtɨk God kehimɨtanek
hɨrak Krais maain hɨrak kaki pɨke
kakɨkrit. Hɨrak kewis hɨm hɨram
matɨp:
'Hɨrak God ap kɨnaiwɨrek keit wit ke
mɨt hɨr naa hɨmɨn kɨr kewi,
hɨrak yɨnk kɨrak kakɨsine au.'
32 *God epei kɨkɨak Mɨtɨk ik Jisas
pɨke kekrit kepu. Haiu mɨt in epei
mɨrek.
33 *God kɨkɨak Jisas pɨke kekrit
kau, hɨrak kau ketike God kinɨn
naanmɨpre menmen yapɨrwe. God
kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik kar ke
nɨpaa hɨrak ketpim, te in ek menmen
yi yɨrem yemtewem hɨram God
Hɨmɨn Yaaik hɨrak keriuwetek kan
haiu mɨt, hɨrak kɨrɨakem.
34-35 *Devit hɨrekes ap ken wit ke God
au, mɨtɨk hak. Devit kewis hɨm mau
tɨwei hɨram matɨp:
'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai
Krais "Ti ehu menep etikewa
ehinɨn naanmɨpre menmen
ere hi enip mɨt enun nepan
nanises hɨm mit." '
36 *Pita wen katɨp kar ik: "Yi mɨt
ne Isrel, yi eiyɨrtei menmen im
werek werek. Mɨtɨk ik Jisas kerek
yi yewenkekik kau nu tentarakɨt,
God hɨrak kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe
hɨrak kehimɨtenek hɨrak Krais."

Mɨt miyapɨr hɨr neweikɨn han nises hɨm me Krais, hɨr Aposel nɨkɨri

37 *Mɨt epei nemtau menmen Pita
ketpim, hɨm merekir han kɨr han
enuk natɨp Pita kekite mɨt aposel
han netpor nar ik: "Naiu yinan, te in
ek haiu emrɨak mekam?"
38 *Pita kewenhi katɨp kar ik: "Yi
yapɨrwe niutɨp niutɨp eiweikɨn sip
eiwet menmen enum haiu mamɨkri
yayɨkre tɨpar mamkine niuk me
Jisas Krais te hɨrak kakɨsak menmen

* **2:23** Ap 4:28; 1Pi 1:20 * **2:24** Ap 3:15 * **2:25** Sam 16:8-11 * **2:27** Ap 13:35 * **2:29** 1Kin 2:10; Ap 13:36 * **2:30** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * **2:31** Sam 16:10 * **2:32** Ap 13:36 * **2:33** Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pi 3:22 * **2:34-35** Sam 110:1 * **2:36** Ap 5:30-31 * **2:37** Lu 3:10, 12; Ap 16:30 * **2:38** Lu 24:47; Ap 3:19

enum yi yɨrɨakem te hɨrak kakweti
God Hɨmɨn Yaaik.
39 *Nɨpaa God katɨp kaksiuwe God
Hɨmɨn Yaaik kaknen yi mɨt yaitike
nɨkerek ni, mɨt yapɨrwe hɨr nau neit
nerer wit wit kerek God kaknɨnor
hɨr nanisesik."
40 *Pita ketpor hɨm ham yapɨrwe
kari han kɨr keriuwerem, hɨrak
katɨp kar ik: "Yi eikaap hɨras einepɨn
eikeipɨn menmen enum mamnen
mamnep mɨt enun in nɨpaa nenep
Jisas."
41 *Mɨt yapɨrwe hɨr nemtau hɨm
Pita ketporem te hɨr newisi nɨkɨri.
Me wɨ im e God kari 3,000 mɨt hɨr
netike mɨt aposel hɨr nises hɨm me
Krais.

Menmen yaaim mɨt ne weiwɨk miutɨp me God nɨrɨakem

42 *Mɨt in han kɨr kekrit hɨr han-
han nemtau hɨm me mɨt aposel, hɨr
netike mɨt nau han kiutɨp nɨkaapan,
hɨr nekiyan naam menmen han
tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem, hɨr
nekiyan nitehi God me menmen.
43 *Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen
yaaim yapɨrwe nɨkaap mɨt nɨnap hɨr
nɨre yaain te mɨt yapɨrwe hɨr han
kekrit neriuwe menmen.
44 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm me
Krais hɨr nekiyan nau neit, hɨr han
kitet menmen yapɨrwe hɨr nete-
nenim, hɨram me mɨt, hɨras au.
45 Hɨr nesiuwe tɨ mɨr o men-
men mɨr nanɨt nan mererim. Hɨr
neit pewek im hɨr nenkerem newet
mɨt neimɨn netenen pewek au, hɨr
neiyɨm nen nanɨt menmen.
46 *Hekrit hekrit hɨr nen nekiyan
nau niutɨp neit wɨnak iuwe ke God
keit Jerusalem, hɨr nekiyan nau
naam menmen nerer wɨnak mɨr han
tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem.
Hɨr han yaaik naam menmen mɨr.
47 *Hɨr newenɨpi niuk me God, hɨr
mɨt han yaaik neriuweri. Hekrit
hekrit Mɨtɨk Iuwe God kari han
ke mɨt hɨr nisesik, te hɨr nererik
nekiyan nau neit neriuwe mɨt kerek
hɨr ninɨn nises God.

3

Mɨtɨk hak hɨt enum Pita kekite Jon tekepik hɨrak kɨre yaaik

1 *Wɨ ham hɨnkewɨ Pita ketike Jon
tariyakɨt ten wɨnak iuwe ke God.
Hɨnkewɨ in ek mɨt nererik nitehi God
menmen.
2 *Mɨtɨk hak kerek hɨt enum nɨpaa
miye winaak ere in, hekrit hekrit
mɨt nɨnanek newisɨk kau menep ya
weipɨr niuk mɨrak "Yaaim" hɨram
ya weipɨr ham me wɨnak iuwe ke
God, hɨrak kau en kitehi mɨt miyapɨr
kerek nanɨno nɨmɨn hɨrak ketpor
hɨr nanwetɨwek pewek mei me men-
men.
3 Hɨrak kɨr Pita ketike Jon epei
tatno wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak
kitɨwekɨthi ke pewek mei ke men-
men.
4 *Hɨrakɨt tɨrapɨrɨwek, Pita
ketpɨwek kar ik: "Ti erawɨr."
5 Hɨrak mɨtɨk kɨkɨamnaan kɨret
hɨrak han kitet kar ik: "Hɨrakɨt
tatweto menmen."
6 *Pita ketpɨwek kar ik: "Hi het-
enen pewek mei au, te menmen hi
hetenɨnem hi ewetutem. Hi hetput
ekrehɨr ke Jisas Krais nɨpaa ke wit
Nasaret, ti ekrit eke tɨ eno."
7 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kete-
nen his yaaim mɨrak keriyaak kekrit
kerp. Wasenum hɨt metike hɨtpar
mɨrak mɨre yaaim.
8 *Hɨrak kehɨn kekrit kerp hɨrak
keke tɨ ketikeret ten wɨnak ke God.
Hɨrak keke tɨ, kehɨn kɨniu ketɨkɨr
kewenɨpi niuk me God.
9 Mɨt yapɨrwe en nɨrek keke tɨ
kewenɨpi niuk me God.
10 Hɨr nertei hɨrak mɨtɨk hɨt enum
kerek nɨpaa kau ya weipɨr niuk
mɨrak "Yaaim" ke wɨnak iuwe ke
God, hɨrak hekrit hekrit kitehi mɨt
me menmen. Hɨr nerteiyek te
hɨr nehɨnhɨn han kitetim nar ik:

* **2:39** Ais 57:19 * **2:40** Diu 32:5; Fl 2:15 * **2:41** Ap 2:47, 4:4, 5:14 * **2:42** Ap 20:7 * **2:43** Ap 5:11-12, 6:8 * **2:44** Ap 4:32-35 * **2:46** Lu 24:53 * **2:47** Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24 * **3:1** Ap 10:3, 9, 30 * **3:2** Jo 9:1; Ap 14:8 * **3:4** Ap 14:9 * **3:6** Ap 3:16, 4:10, 16:18 * **3:8** Ap 14:10; Jo 5:14

"Mekam epei man mekepik te hɨrak kɨre yaaik?"

Pita keit wɨnak iuwe ke God kewepyapɨr menmen God kɨrɨakem

11 Mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum
kewen Pita ketike Jon, mɨt yapɨrwe
nitehiyan menmen im nehɨnhɨn
nepɨrpɨr nesiukɨn nen wɨnak hɨnp
niuk mɨrak "Hɨnp ke Solomon."
12 Pita kɨr menmen ik hɨrak
kewenhi mɨt ketpor kar ik: "Yi
mɨt ne Isrel. Yenmak yi yehɨhɨn
yentar menmen im? Yi yenmak
te yi yɨrapɨrawɨr han kitet hawɨr
yaaikɨt wɨrɨak menmen im meriuwe
menmen iuwe mawɨr te mɨtɨk ik
nɨpaa hɨt enum hɨrak kɨre yaaik?
13 *Hɨrak God ke maam nɨpu kaiu
Ebraham, Aisak, Jekop, hɨr netike
maamrer naiu nɨpaa hɨr nɨkaru
nepu, hɨrak kenip Mɨtɨk Jisas kerek
kɨrɨak menmen mɨrak, kenipek
hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Yi epei yeriuwetek
ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat, hɨrak
kinɨn naanmɨprai haiu mɨt mau wit
Isrel, hɨrak hanhan kare kaksiupan
Jisas te yi yeweikɨn sip yewetɨwek
yatɨp Jisas hɨrak mɨtɨk enuk.
14 *Yi epei yeweikɨn sip yewet
Mɨtɨk Yaaik kerek God kehimɨntanek
hɨrak kises hɨm mɨrak. Yi au hanhan
mɨtɨk iuwe Pailat kaksiupan mɨtɨk
enuk nɨpaa kenep mɨtɨk kaa, hɨrak
ken yi mɨt,
15 *te yi yenep mɨtɨk hɨrak keteikɨn
mɨt menmen mamkepi te hɨr nanu
nantike God. Au, yi yakɨp kaa te God
kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kepu. Hawɨr
epei wɨrek.
16 Hawɨr wises hɨm me Jisas te
menmen iuwe me Jisas kenip mɨtɨk
ik, kerek yi yerteiyek, hɨrak yaaik.
Jisas hɨrak kenip mɨtɨk ik yaaik ken-
tar hɨrak kekepai haiu misesik te
menmen iuwe mɨrak man mɨkaap
mɨtɨk ik te yi epei yɨpɨrek, hɨt mɨrak
tokim meit.
17 *"In ek nawɨr yinan, hi hertei
yi yetike mɨt iuwe ninɨni naanmɨpri
yɨrɨak menmen im enum yenep Jisas
yentar yi yetari hɨrak keimɨn. Yi han
kitet hɨrak mɨtɨk kerekek.
18 *God nɨpaa enum eik kenip mɨt
profet hɨr newis hɨm mau tɨwei, hɨr
newepyapɨr Mɨtɨk God kehimɨtanek
hɨr mɨt han mɨt nanɨwaankek. God
kɨrɨak menmen im epei man meri-
uwe menmen enum yi nepei yɨrɨak
Jisas em.
19 *"Yi eiweikɨn sip eiwet menmen
enum, yi eiyises God hɨrak kakɨsak
menmen enum yi yɨrɨakem.
20 Te Mɨtɨk Iuwe kakweti men-
men kaknip han ki kaku werek
werek, hɨrak kakriuwet Mɨtɨk hɨrak
kehimɨtanek hɨrak kaku kaktikewi.
Mɨtɨk ik hɨrak Jisas.
21 Hɨrak eku ekɨt wit ke God ere
wɨ mamnen God kaknip menmen
pɨke mamre yaaim. Nɨpaa God katɨp
mɨt profet me menmen im te hɨr
newisɨm mau tɨwei newepyapɨrem.
22 *"Nɨpaa Moses hɨrak katɨp kar
ik: 'God hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨt
mɨtɨk kiutɨp ke weiwɨk mi, hɨrak
kakwisɨk kakre mɨtɨk profet kaksi-
uwerek kakwepyapɨr menmen me
God kakɨr ke hɨrak keriuweta hi han.
Yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm hɨrak
ketpiyem.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak
nisesim au, hɨrak God kakpɨri ne
weiwɨk me Isrel kaknɨp nani.'
24 Nɨpaa mɨt profet yapɨrwe hɨr
newepyapɨr hɨm me God. Samyuel
kekite profet hɨr nɨkaru nekrehɨr ke
Moses, hɨr natɨp me wɨ im e.
25 *Hɨm God ketpim kewet mɨt pro-
fet em, hɨr newepyapɨrem hɨram me
yi mɨt in. Yi eiyɨt menmen nɨpaa
God katɨp kakwet maamrer ni em.
Nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham kar ik:
'Hi erɨak yaaim me mɨt yapɨrwe nau
tɨ heriuwe nepenyek kit.'
26 *Te God kehimɨtan mɨtɨk kɨrɨak
menmen mɨrak hɨrak kinɨn ken yi

* **3:13** Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25 * **3:14** Mk 15:6-15 * **3:15** Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30 * **3:17** Lu 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18** Lu 24:27, 44, 46 * **3:19** Ap 2:38 * **3:22** Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * **3:25** Jen 22:18; Ga 3:8 * **3:26** Ap 13:46

mɨt ne weiwɨk me Isrel kerekyi yaaim kenip yi mɨt niutɨp niutɨp yeweikɨn sip yewet menmen enum.”

4

Mɨt iuwe newis Pita kekite Jon tekre wɨnak enuk

1 *Pita kekite Jon wen terp en hɨrak Pita wen katɨp mɨt menmen, te mɨt pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨtɨk iuwe kepten ke polis kerek naanmɨpre wɨnak ke God, hɨr netike mɨt ne Sadyusi kerek han kitet mɨt naa hɨr pɨke nankrit nanu au, hɨr nan nanɨthis Pita ketike Jon.

2 *Hɨr nine han enuk neriuweret nentar hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm tatɨp mɨt em, hɨrakɨt tatɨp Jisas kaa hɨrak pɨke kekrit kepu te mɨt hɨr nisesik hɨr nani, maain hɨr pɨke nankrit nanu.

3 *Hɨr netɨwekɨthis ne hɨnkewɨ newisɨkɨt tekre wɨnak enuk teit in ere wanewik.

4 *Te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God Pita ketpim, hɨr nisesim. In ek, mɨt neit Jerusalem hɨr nises hɨm me God, hɨr nar ke 5,000.

Mɨt iuwe kotim Pita kekite Jon teit wɨnak ke kaunsil

5 Wanewik, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nererik neit Jerusalem.

6 Hɨr netike Anas, kerek kinɨn naanmɨpre mɨt pris, hɨrak ketike Kaiafas, Jon, Aleksanda tekite mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me mɨtɨk iuwe Anas, hɨr nan nererik nau wɨnak iuwe eik.

7 *Hɨr nari Pita ketike Jon neiyɨt nan newisɨkɨt terp nɨmɨn, hɨr nitɨwekɨthi nar ik: “Keimɨn kekepi te yi epei yenip mɨtɨk hɨt enum hɨrak kɨre yaaik? Yi yekine niuk me keimɨn te yi yekepik?”

8 *God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ke Pita te hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt iuwe yinɨn naanmɨpre haiu mɨt ne Isrel yetike yi mɨt iuwe ne Kaunsil,

9 yi yare yitawɨrhi me menmen yaaim hawɨr wenip mɨtɨk ik hɨt mɨrak enum. Yi hanhan yaiyɨrtei markeik te hawɨr wenipmɨtɨk ik kɨre yaaik.

10 *Hi hatɨp te yi mɨt in yetike mɨt yapɨrwe ne wit kaiu Isrel yi eiyɨrtei te mɨtɨk ik kerp ninaan mi hɨrak kɨre yaaik keriuwe menmen iuwe me Jisas Krais nɨpaa ke wit Nasaret kerek yi yewenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa, te God kɨkɨak pɨke kekrit kepu.

11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp tok piksa me Jisas mar im.

‘Hɨrak kɨre teinɨk yaaik, te yi mɨt yime wɨnak yi yɨneinɨk yi han kitet hɨrak enuk yi yepɨrek. Yi yepɨrek te God hanhanek kenipek hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen wɨnak siup.’

12 *Hɨrak kerekek kakɨkaap mɨt ne tɨ. Neiyan taau. Haiu mɨt ne tɨ merer wit wit God ap kewetai niuk ham te haiu emisesik te hɨrak kaktaihis taau. Jisas Krais kerekek.”

13 Hɨr epei nemtau Pita ketike Jon hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe hɨrakɨt tɨnaain au, hɨr nertei hɨrakɨt ten skul au, hɨr han kekrit kekrit me menmen im. Hɨr nertei nɨpaa hɨrakɨt tau tekite Jisas.

14 Hɨr hanhan netpɨwekɨt menmen enum neneret te hɨr nɨr mɨtɨk kerp ketikeret hɨrak kɨre yaaik te hɨr nekintɨp nerp neit.

15 Hɨr nekintɨp nerp neit o, hɨr netpɨwekɨt tatno witeik tɨnaaiwɨr haau hɨr newim. Hɨrakɨt tatno. Nepei au, hɨr mɨt ne kaunsil hɨr natɨpan natɨp nar ik:

16 *“Haiu mamrɨak mɨtɨkɨt it mekam? Mɨt yapɨrwe nau wit Jerusalem epei nertei mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tɨrɨak menmen ik yaaik te haiu ap mepakɨnet taau.

* **4:1** Lu 22:4, 52 * **4:2** Ap 23:8 * **4:3** Ap 5:18 * **4:4** Ap 2:41, 5:14 * **4:7** Mt 21:23 * **4:8** Mt 10:19-20; Ap 7:55 * **4:10** Ap 3:6, 13-16 * **4:11** Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * **4:12** Mt 1:21 * **4:16** Jo 11:47

17 *Haiu emɨtpɨwekɨt emneret
hɨrakɨt ap tatwepyapɨr hɨm me Jisas
tatɨp mɨt em te menmen im me Jisas
mamno mɨt han au emɨt!”
18 Hɨr natɨpan epei au, hɨr
nenɨnɨwekɨt neriyaakɨt tan, hɨr
netpɨwekɨt hɨm manp te hɨrakɨt ap
tatwepyapɨr tatɨp mɨt hɨm me Jisas.
19 Au, Pita ketike Jon tewenhi tet-
por tar ik: “Yi han ekitet God hɨrak
han kitet mekam yaaim hawɨr ewis-
esim. Hɨm mi o hɨm mɨrak.
20 Te hawɨr ewepyapɨr menmen
hawɨr wɨrem, menmen hawɨr wem-
tau hɨrak ketpim. Hawɨr wekintɨp
au.”
21 Mɨt ne kaunsil wen netpɨwekɨt
hɨm manp neneret. Nepei au,
hɨr neriuwetet ten wit eik. Hɨr
ap nɨnapɨn menmen enum te
hɨr naksɨp nentar mɨt yapɨrwe
newenɨpi niuk me God me menmen
hɨrakɨt tɨrɨakem.
22 Mɨtɨk kerek hɨrakɨt tekepik
hɨrak kɨre yaaik, hɨrak kinɨn 40 tito
kau tɨ.

Mɨt nises hɨm me Krais nitehi God kakɨkepi ap nɨnaain newepyapɨr hɨm mɨrak

23 Hɨr neriuwetet ten epei au, Pita
ketike Jon pɨke ten nɨrakɨt yinan
tetpor menmen mɨt iuwe pris netike
mɨt iuwe ne kaunsil netpim.
24 *Hɨr nemtewek epei au, mɨt hɨr
nitehi God natɨp nar ik: “Mɨtɨk iuwe
God ti epei hewis nepni mekite tɨ,
wan eik, menmen yapɨrwe mewim.
25 *Nɨpaa Hɨmɨn kit Yaaik hɨrak
kenip maam kaiu Devit kewis hɨm
mau tɨwei hɨram matɨp mar im:
‘Nenmak mɨt ap ne weiwɨk me Is-
rel hɨr han enuk wɨsenuk?
Nenmak hɨr nimenɨpɨn natɨp
weinɨm me nanɨnep Mɨtɨk
Iuwe God.
26 Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt
nerer wit wit hɨr neit yipo
henmik nopen menmen mɨr
hɨr nan nererik nanɨnep Mɨtɨk
Iuwe God ketike Mɨtɨk hɨrak
kehimɨtanek hɨrak Krais.’
27 *“Menmen epei man. Mɨtɨk
iuwe gavman King Herot ketike
mɨtɨk iuwe gavman Pailat hɨrakɨt
tetike mɨt ne weiwɨk me Isrel mɨt
han au, ne weiwɨk ham, hɨr yapɨrwe
nimoryipɨr neit wit Jerusalem nenep
mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen mit
kerek nɨpaa ti ehimɨtanek hɨrak
Krais.
28 *Hɨr nererik nɨrɨak menmen
mar ke nɨpaa ti hanhan heriuwe
menmen mit iuwe enipem hɨram
mamnen.
29 *Te in ek Mɨtɨk Iuwe God ti
emtau menmen enum hɨr netpaiyem
me hɨr nanwep. Ti ekepai haiu
ap mɨnaain te haiu mamtɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim me Jisas.
30 Ti eteikɨn mɨt iuwe enun ti enip
mɨt hɨr nɨnap o his hɨt enum ti enipi
hɨr enɨre yaain, ti ekepai haiu emnip
menmen yaaim emɨkrehɨr ke mɨtɨk
Jisas hɨrak kɨrɨak menmen mit.”
31 *Hɨr nitehi God menmen epei
au, haau ke wɨnak hɨr nererik nau
neit nɨmɨn ein, hɨrak kɨtanɨk, God
Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr
kekepi te hɨr newepyapɨr hɨm yaaim
me God hɨr ap nɨnaain au.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nekiyan nau han kiutɨp

32 *Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me
God nekiyan nau han kiutɨp. Mɨtɨk
kiutɨp kari pewek menmen au. Hɨr
mɨt yapɨrwe han kitet nare menmen
me mɨt niutɨp niutɨp hɨram menmen
me haiu mɨt yapɨrwe.
33 *God kɨkaap mɨt aposel keri-
uwe menmen mɨrak iuwe te hɨr
natɨp werek werek newepyapɨr hɨm
me Jisas hɨrak kaa God kɨkɨak pɨke
kekrit kepu. Mɨt yapɨrwe han kitet
hɨr yaain iuwe.
34 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in yapɨrwe
hɨrak ap mɨtɨk ketenen menmen
auri me menmen yapɨrwe au.
Neimɨn hɨr netenen tɨ o wɨnak hɨr

* **4:17** Ap 5:28-29, 40 * **4:24** Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2 * **4:27** Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28** Ap 2:23 * **4:29** Ef 6:19 * **4:31** Ap 2:4 * **4:32** Ap 2:44 * **4:33** Ap 2:47 * **4:34** Ap 2:45

nesiuwerem nanɨt pewek mererim te hɨr neit pewek neiyɨm nan
35 newet mɨt aposel em te hɨr nenkerem newet mɨt miyapɨr netenen menmen au hɨr newetɨr em te hɨr nau werek werek.
36 *Me wɨ im, mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak Josep hɨrak ke weiwɨk me Livai, hɨrak nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Saipras kerek wan kimaak keketik, hɨrak kepu ketike mɨt en. Aposel nekine niuk mɨrak ham me hɨm Grik Banabas. Niuk im hɨram matɨp mar im: "Mɨtɨk kɨkaap mɨt nises hɨm me God."
37 Hɨrak kerekek kesiuwe tɨ mɨrak ham keit pewek mererim keiyɨm kan kewet mɨt aposel em.

5

Hɨm me Ananaias ketike mɨte pɨrak Sapaira

1 Banabas hɨrak kewet mɨt aposel kewetɨr pewek kenemtɨn me tɨ mɨrak te mɨtɨk hak au. Niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak mɨte pɨrak Sapaira. Hɨrak kesiuwe tɨ mɨrak ham keit pewek mererim.
2 *Te hɨrak kenke meiyaam pɨnam kɨsawɨnem, hɨrak kewet mɨt aposel pɨnam hɨrak ketpor kar ik: "Pewek im hi ewetiyem hɨram keremem. Hi ap etenen meiyam au." Mɨte pɨrak epei wertei han kɨrak hɨre watɨp: "Hɨram werek."
3 *Pita kitɨwekhi kar ik: "Ti henmak te ti hewis Seten kari han kit te ti hewisɨs God Hɨmɨn Yaaik ti epei henke ham pɨnam hɨsawɨnem?
4 Nɨpaa ti etenen tɨ hɨram mit. Ti epei hesiuwerem heit pewek mererim, hɨram mit. Ti henmak te ti han kitet hɨrɨak menmen enum mar im hɨsawɨn pewek pɨnam. Ti ap hewisɨsai haiu mɨt keriyen meriuwerem au. Ti hewises God ek."
5 *Ananaias kemtau hɨm im epei au, hɨrak kenkewɨn kaa. Hɨrak kenkewɨn kaa, mɨt kerek nemtau menmen im hɨr nepɨrpɨr iuwe.
6 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, hɨr mɨt pipep neit laplap neiyɨm nan nesenkekik keriuwerem hɨr neiyɨk nen newisɨk kekre hei.
7 Maain, mɨte pɨrak wetari menmen im epei man, te hɨre wan in.
8 Pita kitɨwehi kar ik: "Ti hetike mɨtɨk kit yi epei yeit nan im keremem me tɨ yi yesiuwerem o?" Hɨre wewenhi watɨp war ik: "Keremem."
9 *Pita ketpɨwe kar ik: "Ti hetike mɨtɨk kit yi yenmak te yi han kitetan yi yewenɨn hɨm God Hɨmɨn Yaaik te hɨrak kakyiwep au? Mɨt kerek epei newis mɨtɨk kit kekre hei, hɨr pɨke nanɨnen nantuthis nanrit nanɨno."
10 Hɨrak katɨp epei au, mɨte ip e hɨre wenkewɨn waa. Wenkewɨn waa, pipep nan nɨmɨn in nɨrep hɨre waa, te hɨr nɨnanep neiyɨp nen newisiye wɨwaai menep hei ke mɨtɨk kɨre.
11 Mɨt ne weiwɨk miutɨp me God kerek nises hɨm me Krais neit Jerusalem netike mɨt han kerek nemtau menmen im, hɨr nepɨrpɨr wɨsenum.

Mɨt aposel nɨrɨak menmei menmei yaaim mirakel nɨkaap mɨt enun nɨnap o his hɨt enum

12 *Mɨt aposel nɨrɨak menmen yaaim mirakel mekre nɨmɨn ke mɨt neiyɨm nɨkaap mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe kerek nises hɨm yaaim me Krais hɨr nererik nau han kiutɨp neit wɨnak iuwe ke God neit pɨnak niuk mɨrak "Hɨnp ke mɨtɨk Solomon."
13 Mɨt kerek ap nises hɨm me Krais hɨr nɨnapen netikeri nau nererik, te hɨr han kiteti hɨr mɨt yaain.
14 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe neweikɨn sip newet menmen enum nises God, hɨr nererik netike mɨt miyapɨr nɨpaa nises God.
15 Mɨt neit ein nɨr menmen yaaim aposel nɨrɨakem, te hɨr neit mɨt nɨnap neri nen newisi nɨwaai wit eik nentar yeno te Pita keke tɨ kakno in o ein kakwis his mamɨntar mɨt nɨnap

* **4:36** Ap 11:22-26, 13:2-3 * **5:2** Ap 4:34-35 * **5:3** Jo 13:2 * **5:5** Ap 2:43 * **5:9** 1Ko 10:9
* **5:12** Ap 2:43, 14:3 * **5:14** Ap 2:41, 21:20 * **5:16** Ap 19:11-12

o au en wepni kɨr kenep hɨmɨn kɨrak
kentar mɨt nɨnap te hɨr nanre yaain.
16 *Mɨt yapɨrwe nerer wit wit
menep Jerusalem hɨr nɨnan mɨt
nɨnap netike mɨt herwe enum
manɨp mekreri han kɨr ken sip te hɨr
neri nan te Pita kekepi hɨr yapɨrwe
niutɨp niutɨp nɨre yaain.

Ensel kɨkaap mɨt aposel nɨnaaiwɨr wɨnak enuk

17 *Mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt
han kerek nɨrɨak menmen netik-
erek, hɨr netike mɨt ne Sadyusi kerek
han kitet mɨt nani pɨke nanɨkrit
au. Hɨr yapɨrwe han mekpep neri-
uwe mɨt aposel nentar menmen hɨr
nɨrɨakem
18 te hɨr nen netorhis newisi nekre
wɨnak enuk me nanamɨr ke mɨt
yapɨrwe.
19 *Hɨr newisi nekre wɨnak enuk
nepu nepeit, te Ensel ke God ke
wɨtaan kan kɨkaisiu weipɨr ke wɨnak
enuk keriyei nen wit eik ketpor kar
ik:
20 "Yi eino eiyɨrp wɨnak iuwe ke
God eitɨp mɨt miyapɨr hɨm me hɨr
enises menmen ham yaaim hɨr nanu
werek."
21 Hɨr nemtau hɨm mɨrak epei
au, wanewik mɨt aposel nen nekre
wɨnak iuwe ke God natɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim. Me wɨ im, mɨtɨk
iuwe hetpris ketike mɨt kerek nɨrɨak
menmen netikerek hɨr nenɨne mɨt
iuwe ne Isrel netike mɨt han ne
Kaunsil hɨr nererik nau wɨnak
nemtau hɨm. Hɨr nau en, hɨr
nesiuwe mɨt nanɨno wɨnak enuk te
nantihis nanɨnen.
22 Hɨr nen ein te hɨr ap nɨri nekre
wɨnak enuk au, te hɨr pɨke nan natɨp
nar ik:
23 "Haiu men miun wɨnak enuk
epei au, haiu mɨr weipɨr nepei au
nekepetek kɨk (o pes enum keit), mɨt
nerp weipɨr naanmɨprewek te haiu
mɨkaisiu weipɨr mɨnmatɨn mɨt hɨr
nepu au."
24 Kerek mɨtɨk kinɨn naanmɨpre
mɨt plisman ke wɨnak iuwe ke God
hɨrak ketike mɨt iuwe pris nemtau
menmen im, hɨr han kitet karkeik te
hɨr netpaan nen wit eik.
25 Hɨr wen han kitet menmen im
mɨtɨk hak kan katɨp kar ik: "Nɨkɨp
emnep eiyɨmtau menmen im. Mɨt
kerek nɨpaa yi yewisi nekre wɨnak
enuk hɨr nau neit wɨnak iuwe ke
God newepyapɨr menmen natɨp mɨt
miyapɨr em."
26 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk
kinɨn naanmɨpre plisman ketike mɨt
plisman nɨrak epei nen ein netorhis
neri nan. Hɨr nanɨp au nentar hɨr
nɨnaain mɨt yapɨrwe en nanwɨr nan
nanɨnɨp.

Mɨt aposel hɨr ap nɨnaain newepyapɨr hɨm me God neit wɨnak ke kaunsil

27 Hɨr netorhis neri nan newisi
nerp nekre nɨmɨn, mɨt ne kaunsil
neweiknor, mɨtɨk iuwe pris kinɨn
pris han, hɨrak kitorhi kar ik:
28 *"Nɨpaa haiu metpi hɨm manp
yi ap yewepyapɨr hɨm me Jisas nepei
ketpim te yi epei yatɨp hɨm im
merer wit wit ere mɨt yapɨrwe ne
Jerusalem epei nemtewem nenepim.
Yi hanhan yaitɨp haiu mɨt in menep
Jisas hɨrak kaa."
29 *Pita ketike aposel han newenhi
natɨp, "Haiu emises hɨm mi au, hɨm
me God keremem.
30 *Yi epei yenep Jisas hɨrak kaa
kentar nu tentarakɨt te God ke
maamrer naiu nɨpaa ein naa, hɨrak
kɨkɨak Jisas hɨrak pɨke kekrit kepu.
31 *God kɨkɨak keriyaak kan ketik-
erek tau. Hɨrak kau menep his
yaaim kerek mɨt iuwe newiyen.
Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt
hɨrak kakɨkaap mɨt ne Isrel te hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum
te hɨrak kakɨsak menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
32 *Haiu mewepyapɨr menmen im.
Hɨmɨn Yaaik kerek God kewet mɨt
ek te hɨr nisesik, hɨrak kewepyapɨr
menmen im."

* **5:17** Ap 4:1-3, 6 * **5:19** Ap 12:7-10 * **5:26** Mt 14:5 * **5:28** Ap 4:18; Mt 27:25 * **5:29** Ap 4:19
* **5:30** Ap 3:15 * **5:31** Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2 * **5:32** Ap 1:8

Mɨtɨk Gameliel katɨp kaunsil te hɨr ap nanɨnep mɨt aposel nani au emɨt

33 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm im nepei au, hɨr nine han enuk wɨsenuk hɨr han kitet nanɨnep aposel nanɨnɨp nanɨnepi.
34 *Au, mɨtɨk kiutɨp ke kaunsil niuk mɨrak Gameliel hɨrak mɨtɨk ke Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm lo me Moses, hɨr mɨt han kitet hɨrak iuwe, hɨrak kerp ninaan me kaunsil katɨp mɨt hɨr nansiuwe aposel nanɨno wit eik nanɨno nanɨkre haau ham.
35 Hɨr epei nen wit eik, hɨrak katɨp mɨt ne kaunsil kar ik: "Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel. Yi han ekitet werek werek menmen yi hanhan yairɨak mɨt in em.
36 *Nɨpaa mɨtɨk Tiudas kekrit katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe, te mɨt 400 nererik nisesik. Au, mɨt nakɨp kaa te mɨt nɨpaa nisesik noknɨn nanɨno.
37 *Me wɨ nɨpaa mɨt newis niuk me mɨt yapɨrwe mekre tɨwei me gavman, mɨtɨk Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mɨt hɨr nisesik te hɨr mɨt han nakɨp kaa, mɨt kerek nisesik hɨr noknɨn nanɨno.
38 Te in ek hi hetpi me menmen me mɨt in. Yi ap eirɨak enum me mɨt in au, eiwisi enɨt. Menmen im hɨr nisesim hɨram han ke mɨt keremem te hɨram mami mamɨt.
39 Au en, menmen im God hɨrekes kɨrɨakem, te yi ap eiyinɨn mɨt in me menmen au, eiyɨntar yi eiyɨrtei yi yetike God yenepan hɨrak kakɨkepi." Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne kaunsil nises hɨm mɨrak.

Mɨt aposel hɨr han yaaik mɨt nerekyor enum nentar hɨr ne Krais

40 *Hɨr nesiuwe mɨt nen neithis aposel neri nan, hɨr natɨp plisman nanɨp neriuwe nɨpɨn. Hɨr nanɨp neriuwe nɨpɨn, hɨr neriuweti nen netpor hɨm manp te hɨr ap pɨke nantɨp mɨt hɨm kerek nɨpaa Jisas epei ketpim, au meit.
41 *Aposel nɨnaaiwɨr wɨnak ke kaunsil han yaaik nentar hɨr nertei God han kitet hɨr yaain te hɨr mɨt han nanɨp nentar hɨr nises hɨm me Jisas.
42 *Hekrit hekrit neit wɨnak iuwe ke God kekite wɨnak ke mɨt hɨr wen natɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Jisas kerek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt nantike God nanu.

6

Hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7) nɨkaap mɨt aposel

1 *Maain wɨ ham, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nɨre yapɨrwe. Mɨt nises hɨm me Krais kerek natɨp hɨm Grik, hɨr nemtaantɨwo neriuwe mɨt nises hɨm me Krais hɨr natɨp hɨm Hibru. Mɨt natɨp hɨm Grik hɨr natɨp nar ik: "Mɨt ap newet miyapɨr han kerek mɨkaan nɨr naa epei nɨnaiwɨri, mɨt han ap nekepi newetɨr menmen nɨnpɨn werek au."
2 Te mɨt aposel hiswiyen wik (12) nenɨne mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais netpor nar ik: "Haiu mɨt aposel emwet mɨt miyapɨr pewek me nɨnpɨn menmen meiyam te haiu ap mewepyapɨr hɨm me God au emɨt.
3 *Te naiu yinan yi yɨnyatɨn mɨt hispɨnak wik (7) hɨr mɨt yaain God Hɨmɨn Yaaik kau han kɨr hɨr nertei menmen werek werek haiu mehimɨteni hɨr naanmɨpre menmen im.
4 Hɨr enrɨak menmen im te haiu mehimɨtan hɨras haiu hekrit hekrit mitehi God menmen, haiu matɨp mewepyapɨr hɨm me Krais."
5 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik neriuwe hɨm me mɨt aposel te hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7). Hɨr nehimɨtan Stiven, hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe. Hɨr nehimɨtanek kekite Filip, Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, hɨr netike Nikolas, kerek nɨpaa ke wit Antiok. Hɨrak ap ke weiwɨk

* **5:33** Ap 7:54 * **5:34** Ap 22:3 * **5:36** Ap 21:38 * **5:37** Lu 2:1-2 * **5:40** Ap 4:18 * **5:41** Mt 5:10-12; 1Pi 4:13 * **5:42** Ap 9:22, 17:3 * **6:1** Ap 4:35 * **6:3** 1Ti 3:7 * **6:5** Ap 8:5

me Isrel te hɨrak nɨpaa keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Moses.
6 *Hɨr neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr ner neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr newis his mau paan kɨr niutɨp niutɨp nehimɨteni nɨrɨak menmen hɨr nɨpaa netpim.
7 *Mɨt miyapɨr neiyan yapɨrwe neit Jerusalem nemtau hɨm me Krais, hɨr nisesim. Mɨt pris hɨr newet God menmen me mɨt, hɨr yapɨrwe nises hɨm yaaim me Krais.

Mɨt han ne Isrel neithis Stiven neriyaak neiyɨk nen kaunsil

8 *Hɨrak Stiven kerek kises hɨm me Krais, God kerekɨwek yaaim, kewetɨwek menmen iuwe mɨrak te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim mirakel kɨkaap mɨt kerek hɨr nɨnap o menmen yapɨrwe manɨp te hɨr nɨre yaain.
9 Te mɨt han netikerek nenehan. Mɨt in hɨr ne wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses nekrerek. Niuk me wɨnak ik hɨram Friman kentar mɨt nɨpaa nepu enum nɨrɨak menmen nanɨt pewek mererim au, te in ek hɨr nɨnaaiwɨr menmen im. Mɨt in hɨr ne wit Sairini, wit Aleksandria, Silisia ketike provins Esia, hɨr netike Stiven nenehan.
10 *Hɨr nenehan te God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap Stiven hɨrak kertei menmen wɨsenum te mɨt en ap natɨp menmen ninɨnek taau.
11 *Hɨr han enuk newet mɨt han pewek te hɨr nan newepyapɨr Stiven natɨp nar ik: "Haiu memtewek hɨrak katɨp enum me Moses ketike God."
12 Mar im hɨr nari han ke mɨt yapɨrwe hɨr han enuk hɨr netike mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr nan netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen wɨnak ke kaunsil.
13 *Hɨr neithis mɨt han nan nemitɨwekpɨn natɨp nar ik: "Hekrit hekrit mɨtɨk ik hɨrak katɨp enum me wɨnak iuwe ke God ik ketike hɨm lo me Moses.
14 Haiu memtau hɨrak katɨp Mɨtɨk Jisas ke Nasaret kakwen wɨnak iuwe ke God ik e kaknip haiu mɨt emises hɨm ham me hɨm nɨpaa Moses kewisɨm kewetaiyem."
15 Mɨt yapɨrwe neit wɨnak ke kaunsil nɨrapɨre Stiven nɨr ninaan mɨrak hɨram mɨre ninaan ke mɨtɨk ensel ke wit ke God, hɨram merhɨhe.

7

Stiven katɨp mɨt ne kaunsil hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk iuwe hetpris kinɨn mɨt pris han, hɨrak kitehi Stiven kar ik: "Menmen mɨt in netpaiyem nɨpaa ti hetpim o au?"
2 *Stiven kewenhi ketpor kar ik: "Nai yinan yetike haairer, yi eiyɨmtau hɨm mai. Nɨpaa enum eik Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu ken wit Heran wen au, hɨrak kepu wit Kaldia, God hɨrak yaaik kerhɨhe kewepyapɨr hɨrekes
3 katɨp Ebraham kar ik: 'Ti enaaiwɨr wit kit ik e, haairer, paaprer nit, ti eno tɨ hak hi tewen ateiknutek.'
4 Hɨrak katɨp epei au, Ebraham kɨnaaiwɨr wit ke mɨt ne Kaldia ken kau wit Heran. Hɨrak kau en ere haai kɨrak epei kaa te maain God kesiuwerek ken wit kerek yi mɨt in yewi.
5 *Hɨrak kau en me wɨ eim, te God ap kewetɨwek tɨ kei kike kiutɨp au. God katɨp Ebraham hɨrak kakwetɨwek tɨ kaktike nepenyerer nɨrak hɨr nantɨwek. Wɨ God katɨp Ebraham hɨm im, Ebraham ap kine nɨkerek wen au.
6 *God katɨp Ebraham hɨm im, hɨrak katɨp kar ik: 'Nɨkerek ni nanu tɨ hak ere 400 tito. Hɨr nanu enum mɨt nanrekyor enum, hɨr nanre mɨt enun nekre wɨnak enuk hɨr nanrɨak menmen nanɨt pewek mererim au.

* **6:6** Ap 13:3, 14:23 * **6:7** Ap 2:41, 16:5 * **6:8** Ap 2:43 * **6:10** Lu 21:15 * **6:11** Mt 26:59-61 * **6:13** Jer 26:11 * **7:2** Jen 11:31–12:7 * **7:5** Jen 15:18 * **7:6** Jen 15:13-14; Eks 12:40 * **7:7** Eks 3:12

7 *Maain hi anep mɨt kerek
nanrɨak nepenyerer ni enum, hi
anɨp erekyor enum te hi eriyei
nepenyerer ni nanɨnaaiwɨr wit enuk
ek nanɨnen tɨ ik nanises hɨm mai
nanwenanɨpi.'
8 *Hɨrak katɨp epei au, God kewet
Ebraham hɨm hɨrak kakisesim me
hɨrak kerekir yɨnk kɨrak keteikɨn
mɨt hɨrak kises God hɨrakɨt tekiyakɨt
tau teit. Maain hɨrak kine nɨkan
kɨrak Aisak. Hɨrak kepu me wɨ
hispɨnak wikak (8), haai kɨrak
kerekir yɨnk kirak. Maain hɨrak
Aisak kɨre iuwe, hɨrak kine Jekop,
te hɨrak kerekir yɨnk kɨrak. Maain
Jekop kɨre iuwe hɨrak kerekir yɨnk
ke nɨkerek hiswiyen wik nɨrak (12).
Hɨr maamrer nɨpu naiu.
9 *"Maain hɨr nɨre iuwe hɨr han
menepep nɨkik kɨr Josep te hɨr ne-
siuwerek ken his me mɨt nanɨno Isip
hɨr neit pewek mererik. Josep kɨrɨak
menmen keit pewek mererim au, te
God kau ketikerek naanmɨprewek.
10 *God kekepik keriuwe men-
men enum yapɨrwe epei man mɨt
nerekyɨwekem. Wɨ kerek Fero mɨtɨk
iuwe ke wit iuwe Isip kari Josep kan
kɨrek, God kekepik hɨrak katɨp hɨm
yaaim kertei menmen werek werek.
Fero epei kɨrek hɨrak kehimɨtanek
hɨrak kinɨn naanmɨpre wit iuwe Isip
ketike wɨnak yapɨrwe me mɨtɨk iuwe
Fero.
11 *"Maain wɨ man tɨ hawɨ au
te ni mɨr mewo au maa meit wit
Isip kekite wit Kenan. Menmen
im mewaank mɨt yapɨrwe, maamrer
nɨpu naiu nɨnatɨn menmen au.
12 *Maain Jekop kemtau men-
men meit wit Isip, hɨrak keriuwet
nɨkerek, hɨr maamrer nɨpu naiu, hɨr
ninɨn nen Isip nanɨt menmen.
13 *Maain hɨr pɨke nen neteipim
te Josep kewepyapɨr hɨrekes ke heiy-
iuwerer nɨrak kerek hɨr han kitet
nɨpaa ein hɨrak kaa. Marik Fero
kertei Josep heiyiuwerer nɨrak, haai
kɨrak hɨr nepu.
14 *Josep katɨp heiyiuwerer nɨrak
kar ik: 'Yi eitɨp haai kai hɨrak
ketikewi, miyapɨr ni nɨkerek ni yi
einen eiyu wit Isip.' Mɨt miyapɨr hɨr
yapɨrwe nar ke 75 mɨt.
15 *Epei au, Jekop ketike nɨkerek
nɨrak nepenyerer nɨrak nekiuwe
nen Isip nau en ere hɨrak ketike
nɨkerek nɨrak, kerek maamrer nɨpu
naiu, hɨr ne mɨt hɨr naa.
16 *Nepenyerer neit herwe yɨnk
neiyɨk nen wit Sikem hɨr newisɨm
mekre han kerek nɨpaa Ebraham
kewɨr pewek ketnik ke mɨt ne
weiwɨk miutɨp me mɨtɨk Hemo.
17 *"Wɨ epei man menep kerek
God kakises hɨm nɨpaa hɨrak katɨp
Ebraham em me kakwetɨwek tɨ me
wit Kenan, mɨt haairer ne weiwɨk
maiu hɨr nɨre yapɨrwe neit wit Isip.
18 Hɨr nɨre yapɨrwe ere mɨtɨk Fero
hak kinɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak ap
kises menmen nɨpaa Josep kɨrɨakem
au kɨneinɨm kentar nɨpaa enum eik
Josep kaa.
19 *Hɨrak kewises maamrer naiu,
hɨrak kewaanki. Hɨrak kenipor hɨr
newɨr nɨkerek hemkre tu nen wit eik
te hɨr au nani.
20 *Me wit im e, Moses miye
pɨrak hɨre winaak hɨrak yaaik wet-
pen. Miye haai naanmɨprewek neit
wɨnak ere wenke wikak.
21 *Wenke wikak o, miye haai
nɨrak newisɨk keit wit eik nises
hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
Isip. Hɨrak kaa au. Nɨki pe mɨtɨk
iuwe Fero hɨre wɨrek weriyaak
wetɨwekhis naanmɨprewek hɨrak
kɨre nɨkan kɨre.
22 Mɨt ne Isip neteiknɨwek men-
men yapɨrwe hɨr nerteiyem te hɨrak
kɨre mɨtɨk iuwe katɨp hɨm yaaim
kɨrɨak menmen yaaim kertei men-
men yapɨrwe.
23 "Maain Moses kepu 40 tito epei

* **7:8** Jen 17:9-14 * **7:9** Jen 37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * **7:10** Jen 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11** Jen 41:54 * **7:12** Jen 42:1-5 * **7:13** Jen 45:1-4, 16 * **7:14** Jen 45:9-11 * **7:15** Jen 46:1-7, 49:33 * **7:16** Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * **7:17** Eks 1:7-8 * **7:19** Eks 1:10-22 * **7:20** Hi 11:23; Eks 2:2 * **7:21** Eks 2:3-10

au, hɨrak kare kakno kakɨr nɨrak
yinan ne weiwɨk miutɨp mɨrak me
Isrel.
24 *Hɨrak ken en kɨr mɨtɨk ke Isip
kɨrɨak mɨtɨk ke Isrel menmen enum
te hɨrak Moses kekepik kenep ke Isip
kakɨp kaa.
25 Hɨrak han kitet mɨt ne weiwɨk
miutɨp mɨrak nanɨrtei God ke-
himɨtanek te hɨrak kakɨkepi hɨr
nanɨnaaiwɨr Isip te hɨr au netari.
26 Wɨ ham hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik
te weiwɨk miutɨp mɨrak tenepakɨt
te hɨrak kereksir ketpɨwekɨt kar ik:
'Emɨt! Yi mɨtɨkɨt yi te maam kiutɨp.
Yi ap te yi yɨrɨakakɨt enum emɨt!'
27 Au, hɨrak kerek kɨrɨak keiyak
enum keriuwet Moses ken ketpɨwek
kar ik: 'Ti enopɨn. Keimɨn ke-
himɨtenut ti mɨtɨk iuwe naanmam-
prai erehirawɨr hawɨr wenepakɨt
me menmen?
28 Ti han kitet ti eiyep har ke nepɨp
ti enep kei ke Isip a?'
29 *Moses kemtau menmen mɨtɨk
ketpɨwekem, hɨrak han kitet mɨtɨk
iuwe kakɨmtau hɨrak kenep mɨtɨk ke
Isip kaa te hɨrak kɨnaain kɨnaaiwɨr
Isip kɨrɨr ken yanɨmɨn kɨpiun wit
Midian kau en. Hɨrak kau en o, hɨrak
kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
30 *Hɨrak kepu wit Midian kau
en ere 40 tito. Wɨ ham, ensel ke
God kɨsawɨn kekre nu, hɨrak kenip
si metnen mau nu keit wit ten-
haan weinɨk menep mɨniu (o neiyɨp)
Sainai. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes
kekre nu kerek Moses kɨrek si met-
nen mewik.
31 Moses kɨrek si metnen mewik, te
hɨrak kehɨnhɨn ken menep kakɨrek.
Hɨrak ken menep kakɨrek, hɨrak
kemtau God ketpɨwek.
32 Hɨrak ketpɨwek kar ik: 'Hi God
ke maamrer nɨpu nit. Hi God ke
Ebraham, Aisak, Jekop.' Moses hɨrak
kepɨrpɨr kɨnapen kɨkɨamnaan kɨrek
au.
33 Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar
ik: 'Ti eket su mit. Tɨ ik ti herp en,
hɨrak tɨ holi hi hehimɨtanek hɨrak
kai hentar hi hewik. Hi hanhan ti
han ekitɨta.
34 Hi epei hɨr menmen enum mɨt
nɨrɨak mɨt ne weiwɨk miutɨp mai
neit Isip. Hi hemtau hɨm mɨr hɨr
natɨp nenepɨp te hi han akepi. Ti
enen in ewisa hi heriuwetit ti eno
Isip.'
35 "Moses hɨrak mɨtɨk kerek mɨt ne
Isrel nɨpaa netpɨwek nar ik: 'Keimɨn
kehimɨtenut ti naanmamprai erehi-
rai haiu mɨt menehan menepan me
menmen? Taau!' Hɨrak kerekek God
keriuwetek ken naanmɨpri, ensel ke
God kekre nu sitaak hɨrak kekepik.
36 *Hɨrak kekepik, hɨrak Moses
keriyei mɨt nɨnaaiwɨr Isip, hɨrak
kɨrɨak menmen yaaim iuwe mirakel
nɨpaa mɨt nɨrem au keit wit Isip
ketike Wan kɨre Yɨwir, ketike wit
tenhaan weinɨm ere 40 tito.
37 *Moses kerekek hɨrak katɨp mɨt
ne Isrel kar ik: 'God hɨrak kakweti
mɨtɨk hɨrak profet kakɨr ke hi hɨrak
keriuweta, hɨrak ke yi mɨt te yi
yayɨmtau hɨm mɨrak.'
38 *Moses nɨpaa kepu ketike mɨt
ne Isrel nererik nau wit tenhaan
weinɨm, kerek mɨt newi au. Hɨrak
kepu ketike maamrer naiu netike
ensel kerek ketpɨwek keit miniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak Sainai. Hɨrak keit
hɨm me God hɨram mamkaap mɨt
nanu nanɨt tipmain tipmain enum
eik hɨrak kewetaiyem.
39 *"Au, maamrer nai nɨneinɨk
nises hɨm mɨrak au. Hɨr neweikɨn
sip newetɨwek, nekre han kɨr hɨr
hanhan pɨke nanɨno Isip,
40 *te hɨr natɨp Eron nar ik:
'Ti eime menmen mɨre bulmakau
hɨram mamɨr ke God kaiu hɨram
maminɨn mamno naanmamprai.
Haiu mepɨtari Moses hɨrak kerek
keriyai meit Isip kerai kan, hɨrak
kepeit mɨniu (o neiyɨp) o hɨrak keit
neiyɨn o mekam makɨp. Ekɨt en
ekɨt!'
41 Me wɨ im hɨr nime nu mɨre
bulmakau, hɨr nenep samiyak neit
hemkre neiyɨm nehɨnek, nemaniyek

* **7:24** Eks 2:11-15, 21-22 * **7:29** Eks 18:3-4 * **7:30** Eks 3:10 * **7:36** Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33
* **7:37** Ap 3:22 * **7:38** Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * **7:39** Nam 14:3 * **7:40** Eks 32:1-6, 23

naam teipe menmei menmei mi-
unewek neiyɨm nɨrɨre.
42 *Hɨr nemaniyek nɨrɨre o, God
keweikɨn sip kewetɨr kewisi hɨr
newenɨpi hɨr mau nepni. Hɨm
God hɨrak kewet mɨt profet em hɨr
newisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
'Yi mɨt ne Isrel. Me 40 tito yi ap
yenep samiyak yeit hemkre
yeiyɨm yehɨnem au. Yi yewet
tɨpir ham em.
43 Yi yɨnan weisaak me yɨnk me
meme me tɨpir Molok kerekek.
Hi au. Yi yɨnan menmen mɨre
me tɨpir Refan yi yɨrɨakem. Im
em hɨram mɨre ninaan mau
teinɨk mi yi yimaam yewenɨpi
niuk mɨr. Hi au. Te maain hi
tewen eriuwet mɨt nepan ne
wit Babilon hɨr nanɨnen nanti-
his nanri nanɨno yi eisipat wit
kɨr yi eino ein.'
44 *"Maamrer naiu neremɨme
weisaak kɨr neit wit tenhaan weinɨm
mɨt ap newi. Weisaak ik keteiknor
hɨrak God kau ketikeri. Hɨr epei
nimaak kar ke nɨpaa God katɨp
Moses keteiknɨwek han kɨrak hɨrak
kimaak.
45 *Maain nɨkerek nɨr neit weisaak
kɨr ke haairer te hɨr netike Josua
neiyɨk nen, hɨr nari tɨ ke mɨt ap
ne weiwɨk me mɨt ne Isrel. God
kepɨr mɨt in nen naa te mɨt ne Isrel
nekrehɨr kɨr. Weisaak kɨr kepu keit
wit Isrel ere wɨ Devit naanmɨpre mɨt
en.
46 *God hanhan Devit te Devit
kitɨwekhi kakime wɨnak ke God
kerek maam nɨpu kaiu Jekop
kewenɨpiyek.
47 *Au, Solomon, Devit nɨkan kɨrak
hɨrak kime wɨnak eik e.
48 "God hɨrak mɨtɨk iuwe ap kepu
wɨnak mɨt nimaak. Au, mɨtɨk profet
Aisaia kewis menmen im:
49 *'Mɨtɨk Iuwe God hɨrak katɨp
kar ik: "Nepni hɨram mɨre
yeno kai hi hau en, hi hinɨn
naanmɨpre menmen, tɨ hɨram
mɨre tapɨn hi hewis hɨt
menterim. Te yi yayime
wɨnak karkeik te hi ehu en?
50 Hi ehu wit karkeik? Hi hɨrekes
epei hewis menmen yapɨrwe." '
51 *"Yi mɨt enun nɨkɨp paan tokini.
Yi yɨre mɨt enun ap yises hɨm God
ketpiyem. Yi yar ke maamrer ni. Yi
yetikeri ap yises hɨm me God Hɨmɨn
Yaaik au.
52 *Yi eikine niuk me mitɨk profet
kiutɨpen ke mɨt profet yapɨrwe
kerek nɨpaa ein nepu te maamrer
ni ap nerekyor enum. Taauye!
Hɨr nenep mɨt en kerek nɨpaa
newepyapɨr hɨm natɨp Mɨtɨk Yaaik
Krais God kehimɨtanek hɨrak kak-
nen kakɨkepai. Yi hɨras epei yenep
mɨtɨk ik.
53 *Yi keriyen yeit hɨm me God
ensel kewetiyem te yi ap yisesim au."

Mɨt newɨr nan nenep Stiven hɨrak kaa

54 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm
Stiven epei ketpor, hɨram merekiror
han hɨr han enuk neriuwerek yehes
matɨn mekeipepam.
55 *Stiven kerek God Hɨmɨn Yaaik
kau kekre han kɨrak iuwe hɨrak
kɨkɨamnaan kɨr menmen iuwe me
God, hɨrak kɨr Jisas kerp God his
yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe nerpai.
56 *Stiven kɨrek, hɨrak katɨp kar ik:
"Yi eiyɨmtau. Hi hɨr nepni mewep hi
hɨr wit ke God kau yaain. Mɨtɨk Jisas,
hɨrak Mɨtɨk ke wit ke God hɨrak kerp
his yaaim mɨrak."
57 Hɨrak katɨp menmen im epei
au, hɨr mɨt yapɨrwe nɨnap nenepɨp
nemesɨs nɨkɨp nɨnapen nemtau
hɨm im, hɨr nesiuknen nererik
neweiknɨwek netenenik
58 *neriyaak ken wit eik ere
nɨnaaiwɨr nɨwa ke wit Jerusalem,
hɨr newɨr nan nakɨp. Mɨt nɨpaa
newepyapɨrek nenke saket mɨr
nokim newisɨm mɨwaai hɨt me mɨtɨk

* **7:42** Jer 19:13; Emo 5:25-27 * **7:44** Eks 25:40 * **7:45** Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * **7:46** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47** 1Kin 6:1, 14 * **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52** 2Kro 36:16; Mt 23:31 * **7:53** Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * **7:54** Ap 5:33 * **7:55** Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * **7:56** Kl 3:1 * **7:58** Ap 22:20

pipɨak hak niuk mɨrak Sol, hɨrak naanmɨpre saket mɨr te hɨr nenep Stiven.
59 *Hɨr wen newɨr nan nakɨp, hɨrak Stiven kitehi God katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe Jisas ti ehɨt hɨmɨn kai."
60 *Hɨrak kitehɨr kewen ninɨp kɨnap hɨm iuwe, "Mɨtɨk Iuwe ti ap han ekitet menmen enum hɨr nerekyewem." Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨrak kaa. Mɨtɨk Sol hɨrak han yaaik hɨr nakɨp kaa.

8

Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais

1 *Me wɨ im mɨt neit Jerusalem newaank mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais. Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me Krais nɨnaaiwɨr Jerusalem nɨrɨr nen nau nerer wit wit neit provins Judia kekite provins Sameria. Hɨr mɨt aposel au, hɨr wen nau neit Jerusalem.
2 Mɨt han nises hɨm me God werek, hɨr neit Stiven herwe yɨnk kɨrak nen newep hei newisɨk, hɨr nɨkɨtek hɨm iuwe.
3 *Hɨr nɨkɨtek te Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais. Hɨrak ken kerer wɨnak wɨnak kari mɨt miyapɨr ken kewisi nen nekre wɨnak enuk.

Mɨt newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me Krais neit provins Sameria

4 Mɨt nises hɨm me Krais kerek nɨpaa nɨrɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nen ein ein natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais.
5 *Mɨtɨk niuk mɨrak Filip ken wit Sameria katɨp mɨt ne mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kan kɨkaap mɨt.
6 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kiutɨp newis nɨkɨp nises menmen hɨrak ketpim nentar hɨr nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem keiyɨm kɨkaap mɨt.
7 *Hɨrak kepɨr herwe enum hɨram menepɨp menpɨn mekeipɨn mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt hɨt maa o mɨt hɨt enum hɨr nɨre yaain,
8 te mɨt neit ein han yaaik nepu.
9 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak kau wit Sameria. Nɨpaa ere wɨ Filip kan hɨrak ketenwo henpɨn, kewen hawɨ menmei menmei marim te mɨt miyapɨr neit Sameria hɨr han kɨr kekrit. Hɨrak kewenɨpi hɨrekes hɨrak iuwe.
10 Mɨt yapɨrwe neit Sameria, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, hɨr nemtau hɨm mɨrak nisesik. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak ketenen menmen me God iuwe hɨrak kɨre God."
11 Mɨt en hɨr nisesik iuwe nentar me wɨ yapɨrwe hɨrak kenipi hɨr han kɨr kekrit keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem.
12 Te maain Filip kan katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kakinɨn naanmampre mɨt, ketpor hɨm me Jisas Krais, mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn sip newet Saimon, hɨr nises hɨm im te Filip kɨkɨri.
13 Saimon hɨrkes kises hɨm me Krais, Filip kɨkɨrek. Epei au, hɨrak kises Filip menep menep kɨre wariyakɨt kɨrak, hɨrak kɨr menmen yaaim iuwe hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem te hɨrak han kɨrak kekrit.
14 Mɨt aposel neit Jerusalem nemtau mɨt ne Sameria nises hɨm me God, hɨr neriuwet Pita kekite Jon hɨrakɨt ten Sameria.
15 Hɨrakɨt ten tiun Sameria, hɨrakɨt titehi God te God Hɨmɨn Yaaik kaku han ke mɨt in,
16 tentar God Hɨmɨn Yaaik ap kan kewi wen au. Filip kɨkɨri kekine niuk me Jisas kerekek.
17 *Pita ketike Jon tewis his mɨrakɨt mewi te God Hɨmɨn Yaaik kan kau han kɨr.
18 Saimon kɨr aposel tewis his mɨrakɨt mau mɨt God Hɨmɨn Yaaik kan kewi, te hɨrak katɨp kakwet Pita kekite Jon pewek
19 ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yenipa hi hertei menmen im te hi ewis his mamu mɨt, God Hɨmɨn Yaaik kakwi."

* **7:59** Sam 31:5; Lu 23:46 * **7:60** Lu 23:34 * **8:1** Ap 7:58, 8:4, 11:19 * **8:3** Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11 * **8:5** Ap 6:5 * **8:7** Mt 10:1 * **8:17** Ap 19:6

20 Pita kewenhi kar ik: “Hi hanhan
ti hetike pewek mit yaino si tatɨkneni
yentar ti han kitet ewɨr pewek ehɨt
menmen yaaim me God hɨrak kewet
mɨt en em weinɨm.
21 *Menmen im hɨram menmen
mit au, mentar God kɨr han kit hɨrak
yaaik au.
22 Ti eweikɨn sip ewet menmen
im me ti han kitetim, ehitehi God
kakɨsak menmen enum ti han kite-
tim.
23 *Hi hertei ti han enuk hemkre
menepam heriuwe menmen haiu
mɨrɨakem. Menmen im enum mau
mekre han kit metenɨnit mar ke
waai mesenkek mɨtɨk hak his mɨrak
keit wɨnak enuk.”
24 Saimon katɨp Pita kekite Jon:
“Yi eiyitehi God ke hi te menmen ti
hetpim ap mamnen mamrewaank.”
25 Pita ketike Jon tatɨp menmen
hɨrakɨt terteiyem me Jisas Krais,
hɨrakɨt tetpor hɨm me God. Epei au,
hɨrakɨt pɨke tepno Jerusalem, hɨrakɨt
ten tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
terer wit wit me provins Sameria ere
hɨrakɨt tɨpiun wit Jerusalem.

Filip katɨp mɨtɨk ke Itiopia hɨm yaaim me Krais

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel
ke Mɨtɨk Iuwe God kan katɨp Filip
kar ik: “Ti hekrit ekiuwe eno ere ti
epiun yayiwe kepno Jerusalem ere
wit Gesa.” Nɨpaa mɨt nises yayiwe ik
te in ek au.
27-28 **Filip kemtewek epei au,
hɨrak kekrit ken. Me wɨ im mɨtɨk
hak hɨrak mɨtɨk iuwe ke wit Itiopia
pɨke kakno wit kɨrak kitet yayiwe
ik kepno. Mɨtɨk ik mɨtɨk iuwe
naanmɨpre pewek me mɨte iuwe mɨt
nekine niuk mɨre nenewe Kwin Kan-
desi, hɨre pe kantri Itiopia. Hɨrak
ken wit Jerusalem kewenɨpi God te
hɨrak pɨke kau karis kɨrak kepnen.
Hɨrak kepnen hɨrak kekine tɨwei
nɨpaa profet Aisaia kewisɨm.
29 God Hɨmɨn Yaaik katɨp Filip kar
ik: “Ti eno menep karis im ti etikerek
eino.”
30 Hɨrak katɨp epei au, Filip ke-
siuknen ken menep kemtau mɨtɨk ek
kekine hɨm mau tɨwei nɨpaa profet
Aisaia kewisɨm. Filip kitɨwekhi kar
ik: “Ti hertei hɨr o as me menmen ti
ekinaam o au?”
31 *Mɨtɨk iuwe eik kewenhi kar
ik: “Markeik te hi erteiyem? Mɨtɨk
ketpo menmen te hi erteiyem. Ti
enen etikewa ewu in ti ewepyapɨr
menmen te hi erteiyem.”
32 *Hɨm mɨtɨk hɨrak kekinaam
hɨram mar im:
“Hɨrak kɨre sipsip mɨt neriyaak
nakɨp hɨrak ketikeri nenepan
au. Hɨrak kɨre sipsip mɨt nime
tepnek mɨrak hɨrak katɨp hɨm
enum au, hɨrak kekintɨp.
33 Hɨr nenipek yɨnk enuk, hɨr
nanriyaak kakno kot mɨt
nankepik au. Keimɨn kakwis
niuk me nɨkerek nɨrak mamu
tɨwei? Hɨrak mɨtɨk hak ap
kakwisɨm kakɨntar hɨr nankɨp
kaki, hɨrak ap kaku tɨ kakine
nɨkerek au.”
34 Mɨtɨk iuwe kitehi Filip kar ik:
“Ti etpo profet katɨp keimɨn? Hɨrak
hɨrekes o mɨtɨk hak?”
35 Filip ketpɨwek menmen, hɨrak
katɨp me hɨm ek hɨrak kekinam te
hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim me Jisas.
36 *Hɨrakɨt tepno yayiwe tɨpiun
wit heipun mɨwaairi te mɨtɨk iuwe
katɨp, “Ahɨrek! Tɨpar mei mɨwaai
in. Ap menmen mei meiyepeta te ti
ekɨra au.”
37 [Filip kewenhi, “Hi ekrit te ti
hises Jisas Krais heriuwe han kit.”
Hɨrak kar ik: “Hi han kitet Jisas
hɨrak Nɨkan ke God kerekek.”]
38 Hɨrakɨt tatɨp epei au, mɨtɨk iuwe
katɨp mɨtɨk naanmɨpre karis hɨram
merp, te hɨrak ketike Filip tenke ten
tɨpar, Filip kɨkɨrek.
39 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr tɨpar tɨniu
ten, God Hɨmɨn Yaaik keithis Filip
keriyaak ken te mɨtɨk iuwe kerenaan
kɨnketnɨwek kɨrek au. Hɨrak pɨke

* **8:21** Sam 78:37 * **8:23** Hi 12:15 * **8:27-28** Ais 56:3-7 * **8:27-28** Ap 9:22, 17:3 * **8:31** Jo 16:13
* **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Ap 10:47 * **8:39** 1Kin 18:12

kau karis kitet yayiwe han yaaik ken
nɨrak en.
40 *Te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kari
Filip ken. Hɨrak keriyaak ken, te
hɨrak kerenaan kɨr hɨrekes hɨrak
keit wit Asdot. Hɨrak keke tɨ ken
kerer wit wit kewepyapɨr hɨm yaaim
me God ere hɨrak kɨpiun wit Sisaria.

9

Sol keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Jisas

1 *Filip wen kɨrɨak menmen, mɨtɨk
Sol wen katɨp enum kaknep mɨt
miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak
ken kɨr mɨtɨk iuwe pris kerek kinɨn
naanmɨpre pris yapɨrwe,
2 hɨrak kitɨwekhi kakɨt tɨwei
keiyɨm kakno wɨnak me mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr nau nererik
nekine hɨm me Moses neit wit
Damaskas. Tɨwei ik katɨp hɨram
yaaim te Sol kɨr mɨt miyapɨr kerek
nises hɨm nɨpaa Jisas ketpim, hɨrak
kaktorhis kakriyei kakri kaknen wit
Jerusalem.
3 Hɨrak keit tɨwei epei au, hɨrak
ken wit Damaskas. Hɨrak kepno
menep, si mewenɨn waswas moke
nepni man mɨr meweiknɨwek.
4 Hɨrak kenkewɨn kɨwaai tɨ kem-
tau mɨtɨk keit ein katɨp kar ik: "Sol
Sol ti henmak te ti erekyo enum?"
5 *Sol kitɨwekhi kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe ti keimɨn?" Hɨrak ketpɨwek kar
ik: "Hi Jisas kerek ti herkyo enum.
6 Ti ekrit eno wit Damaskas. Maain
ti heit en, mɨtɨk hak kaknen kakɨtput
menmen ti ehisesim."
7 Hɨr mɨt kerek netike Sol nitet
yayiwe nen, hɨr nerp neit. Hɨr nem-
tau hɨm te hɨr ap nɨr mɨtɨk keimɨn
katɨp.
8 Jisas ketpɨwek nepei au, Sol
kekrit kesiupan nanamɨr te hɨrak
ap kɨr menmen au. hɨrak nanamɨr
toto, te mɨt netikerek netɨwekhis
neriyaak neiyɨk nen Damaskas.
9 Hɨr nɨpiun Damaskas, me wɨ
wikak Sol epei kɨr menmen au, hɨrak
ap kaam tɨpar o menmen au.
10 Mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me
Jisas kau wit Damaskas niuk mɨrak
Ananaias. Hɨrak kepu kɨtyak kɨr
Mɨtɨk Iuwe Jisas kan ketpɨwek
menmen kar ik: "Ananaias." Hɨrak
kekɨke kar ik: "Mɨtɨk Iuwe hi hepu."
11 *Mɨtɨk Iuwe ketpɨwek, "Ti ekrit
eno wit niuk mɨrak "Ya wit kɨpɨrak,"
ti eno wɨnak ke Judas ti eitɨwekhi ke
mɨtɨk ke wit Tasas niuk mɨrak Sol.
Hɨrak prea kitauhi menmen kepu ek.
12 Hɨrak epei kɨtyak kɨr mɨtɨk
niuk mɨrak Ananaias kan kewis his
menterik te hɨrak pɨke kakɨr ein
ein."
13 *Ananaias pɨke ketpim, "Mɨtɨk
Iuwe, mɨt yapɨrwe netpo me mɨtɨk
ik e menmen enum yapɨrwe hɨrak
kɨrɨakem me mɨt nises hɨm mi neit
Jerusalem.
14 *Hɨrak epei kan in ketenen tɨwei
ke mɨt iuwe pris, hɨr natɨp hɨram
yaaim te hɨrak kakɨthis mɨt miyapɨr
neimɨn newenɨpi niuk mit."
15 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais
ketpɨwek kar ik: "Ti eno kerekek
hentar hi epei ehimɨtanek kak-
wepyapɨr hɨm mai kaktɨp mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel em, hɨr netike mɨt
iuwe nɨr netike mɨt han ne weiwɨk
me Isrel.
16 *Hi hɨrekes tewen eteiknɨwek
mekam mamnen mamkɨp kakɨntar
hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr hɨm mai."
17 Mɨtɨk Iuwe katɨp epei au, Anana-
ias ken wɨnak ke Sol kewik, hɨrak
kewis his menterik ketpɨwek kar
ik: "Kai yinak Sol, Mɨtɨk Iuwe
Jisas kerek keweputyapɨr hɨrekes
keit yayiwe te ti hɨrek, hɨrak hɨrekes
keriuweta hi han. Hɨrak keriuweta
te hi ekepit ti pɨke ehɨr ein ein, God
Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kit."
18 Hɨrak katɨp epei au, menmen
mɨre saauk hɨar mekre nanamɨr
kɨrak mɨnatɨn, te Sol pɨke kɨr ein ein.
Hɨrak kekrit ken, Ananaias kɨkɨrek.

* **8:40** Ap 21:8 * **9:1** Ap 8:3 * **9:5** Ap 5:39 * **9:11** Ap 21:39 * **9:13** Ap 8:3 * **9:14** Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * **9:15** Ap 25:13, 23, 27:24; Ro 1:5 * **9:16** 2Ko 11:23-28

19 Epei au, hɨrak kaam menmen
hɨrak pɨke manpenuk keit.

Sol katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais keit Damaskas

20 Sol hɨrak kepu ketike mɨt han
nises hɨm me God neit Damaskas me
wɨ ham. Waswas hɨrak ken wɨnak
ke mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr nau
nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak
kewepyapɨr hɨm me Jisas katɨp mɨt
hɨrak Nɨkan ke God.
21 *Mɨt nemtau hɨm mɨrak hɨr han
kekrit natɨpan nar ik: "Mɨtɨk ik
kerekek hɨrak keit Jerusalem kenep
mɨt kerek nises hɨm me Jisas a?
Hɨrak kan in te kakɨthis mɨt kerek
newenɨpi niuk mɨrak kakriyei kakri
kakno kakwet mɨt iuwe pris en?"
22 *Sol keriuwe hɨm iuwe hɨrak
ketpim kari han ke mɨt yapɨrwe
keteiknor Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe
Krais kerek God nɨpaa kehimɨtanek
te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nau
Damaskas hɨr ap nemɨnp hɨm mɨrak.
23 *Wɨ yapɨrwe epei men, mɨt han
ne weiwɨk me Isrel nau en nererik
natɨpan nimenɨpɨn Sol nankɨp te
24 mɨt han netpɨwek menmen hɨr
nanrɨakem. Wɨtaan wanewik hekrit
hekrit hɨr nerp ya weipɨr ke wit
Damaskas nekiwɨwek hɨr nankɨp.
25 *Au, wɨtaan hak mɨt kerek nises
hɨm mɨrak me Jisas hɨr netɨwekhis
newisɨk kekre wɨpo wɨsenuk hɨr
nɨkaaip waai nɨnaiwɨrek ken kekre
hei ke han iuwe keit wit eik keweikɨn
wit Damaskas kekiuwe kerp tɨ hɨrak
kɨrɨr.

Sol keit wit Jerusalem

26 *Sol kɨnaaiwɨr Damaskas epei
ken wit Jerusalem, hɨrak kare kaku
kaktike mɨt en nises hɨm me Krais.
Au, hɨr ap nemtau hɨm mɨrak. Hɨr
nɨneinɨk nentar hɨr han kitet hɨrak
ap kises hɨm me Krais. Hɨr han
kitet hɨrak kan kemipɨn kakwenaani
kakɨr neimɨn hɨr nises Krais hɨrak
kakwisi nanɨno wɨnak enuk.
27 *Hɨr nɨneinɨk te mɨtɨk Banabas
ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken mɨt
aposel ketpor Sol kitet yayiwe hɨrak
kɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak ketpɨwek
menmen. Hɨrak wen ketpor Sol
katɨp mɨt hɨm me Krais ketpor hɨm
manp keit wit Damaskas.
28 Hɨrak ketpor epei au, hɨr newis
Sol kau ketikeri te hɨrak ken kɨr
ein ein keit Jerusalem katɨp hɨm
iuwe ketpor hɨm me Jisas. Hɨrak ap
kɨnapen au.
29 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me
Isrel kerek hɨr nertei hɨm Grik, hɨr
natɨpan nenehan me Jisas te hɨr
nererik nimenɨpɨnek nankɨp.
30 *Wɨ kerek mɨt nises hɨm me
Jisas ein nemtewek, hɨr neithis Sol
neriuwetek kekiuwe ken wit Sis-
aria newisɨk kau sip neriuwetek ken
nɨrak en wit Tasas.
31 Me wɨ im mɨt ap nenep mɨt
nises hɨm yaaim me Jisas te hɨr
mɨt yapɨrwe nau neit provins Judia,
Galili ketike Sameria hɨr nau werek
werek. God Hɨmɨn Yaaik kekepi
hɨr nɨnakɨn tokim hɨr nari mɨt han
nises hɨm me Jisas Krais hɨr han kitet
hɨrak yaaik.

Pita kɨkaap Inias hɨrak kɨre yaaik

32 Pita keke tɨ ken kerer wit wit. Wɨ
ham hɨrak ken kɨr mɨt nises hɨm me
God neit wit Lida.
33 Hɨrak ken kɨr mɨt neit wit
Lida, hɨrak kɨr mɨtɨk niuk mɨrak
Inias. Mɨtɨk ik kɨwaai yeno me tito
hispɨnak wikak (8) kentar his hɨt
maa te hɨrak ap kekrit au.
34 Pita ketpɨwek kar ik: "Inias,
Jisas kenipit ti hɨre yaaik. Ekrit ewen
laplap ewisɨm emɨntar yeno." Hɨrak
katɨp epei au, mɨtɨk kekrit waswas.
35 Mɨt yapɨrwe nau wit Lida kekite
wit iuwe Seron nɨrek hɨrak kɨre
yaaik te hɨr neweikɨn sip newet men-
men enum nises Mɨtɨk Iuwe Jisas.

Mɨte Dokas waa Pita pɨke kɨkɨa (o kekip) wekrit wepu

36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Tabita
wepu wit Jopa. Me hɨm Grik hɨr mɨt
nenewe Dokas. Hekrit hekrit hɨre
wɨrɨak menmen yaaim hɨre wɨkaap

* **9:21** Ap 8:3, 26:10 * **9:22** Ap 17:3, 18:5, 28 * **9:23** Ap 23:12 * **9:25** 2Ko 11:32-33 * **9:26** Ga 1:17-19 * **9:27** Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8 * **9:30** Ap 11:25; Ga 1:21

mɨt enun menmen auri, hɨre wises
hɨm me God.
37 Me wɨ Pita kepu wit Lida, mɨte
ip wɨnap hɨre waa. Mɨt miyapɨr han
en nises menmen me maamrer nɨr
hɨr nɨkɨr yɨnk kɨre newisiye wɨwaai
wekre haau mau wɨnak kau niu.
38 Wit Lida hɨrak menep kɨrapɨt
wit Jopa te mɨt nises hɨm me God
neit ein nemtau mɨt natɨp Pita kepu
Lida, te hɨr nesiuwe mɨtɨkɨt wik ten
tetpɨwek tar ik: "Ti etikawɨr euno
wit kawɨr waswas."
39 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita kekrit
ketikeret ten. Hɨrakɨt ten tiun wɨnak
eik, hɨr neriyaak ken haau kau niu
ein. Miyapɨr yapɨrwe kerek mɨkaan
nɨr epei naa, hɨr nerp en nɨkɨtep.
Hɨr nɨr Pita epei kan, te hɨr nan
neweiknɨwek neteiknɨwek menmen
nɨpaa me wɨ hɨre wepu Dokas wek-
erwo laplap wewet mɨt miyapɨr em
neriuwetem.
40 *Pita keriuweti nen witeik, hɨrak
kitehɨr kewen ninɨp kitehi God me
hɨre. Epei au, hɨrak kerenaan katɨp
herwe yɨnk kɨre kar ik: "Tabita ti
ekrit." Hɨrak katɨp epei au, hɨre we-
siupan naan. Hɨre wesiupan naan
wɨr Pita, te hɨre wekrit wau yeno.
41 Hɨre wekrit wau yeno, Pita
kɨkɨa hɨre wekrit werp, hɨrak kenɨne
miyapɨr mɨt nɨr epei naa nɨpaa ein,
hɨr netike mɨt han en nises hɨm me
God kewetɨr mɨte ip pɨke wan.
42 Mɨt yapɨrwe neit Jopa nemtau
hɨm im te hɨr nises hɨm yaaim me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
43 *Pita kepu wɨ yapɨrwe kau
wɨnak ke Mɨtɨk itai kɨrak Saimon
kerek kenip yɨnk me samiyak yaaim
me yerkesi.

10

Ensel ke God ken kɨr mɨtɨk Konilias ketpɨwek menmen

1 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Konilias
kepu wit Sisaria. Hɨrak mɨtɨk iuwe
ke Ami, hɨrak kinɨn naanmɨpre 100
mɨt soldia ne ami ne wit iuwe Itali
keit yanɨmɨn.
2 Hɨrak mɨtɨk ik ketike mɨt nau
wɨnak kɨrak hɨr han kitet God hɨrak
iuwe te hɨr newenɨpiyek. Hekrit
hekrit hɨrak kitehi God menmen,
hɨrak keit pewek kewet mɨt ne
Isrel kerek enun menmen auri
kewetɨrem.
3 *Wɨ ham menep hɨnkewɨ hɨrak
kepu kɨtyak kɨr ensel kerekek ke God
kan ketpɨwek kar ik: "Konilias."
4 Hɨrak Konilias kɨrapɨrwek
kepɨrpɨr kitɨwekhi, "Mekam mɨtɨk
iuwe?"
Ensel ketpɨwek kar ik: "God han
kitetit ti hitɨwekhi hekrit hekrit ti
ewet mɨt enun si enuni pewek
herekyor yaaim.
5 Te in ek ti esiuwe mɨt han
nanɨno wit Jopa hɨr nanɨnantɨn
mɨtɨk kerekek niuk mɨrak Saimon.
Niuk mɨrak ham hɨrak Pita.
6 *Hɨrak kau wɨnak ke itai kɨrak
Saimon, kerek kenip yɨnk me
samiyak, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai
tenhaan menep wan eik. Hɨrak
kakɨtput menmen te yi eiyisesim."
7 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak
ken. Hɨrak ken, Konilias kenɨne
mɨtɨkɨt wik tɨrɨak menmen mɨrak
tekite mɨtɨk ke ami kiutɨpen. Mɨtɨk
ke ami kewenɨpi niuk me God, hɨrak
hekrit hekrit kau ketike Konilias
naanmɨpre menmen mɨrak me ami.
8 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen hɨrak
epei kɨrem. Hɨrak ketpɨwekɨtem
epei au, hɨrak kesiuweret ten wit
Jopa.

Pita kepu kɨtyak kɨr menmen

9 Hɨrak kesiuweret ten, wɨtaan
hɨrakɨt tɨwaai ya ke nɨmɨn.
Wanewik hɨrakɨt tekrit tepno menep
wit Jopa. Menep me wepni nɨmɨn
iuwe Pita kɨniu ken kau wɨnak
siup kerek kɨpɨrak ken kitehi God
menmen.
10 Hɨrak Pita kitehi God men-
men, hɨrak nɨnpɨ maak hɨrak han
kitet kakɨm menmen, hɨrak wen ke-
meriyor hɨr wen nɨam mɨwaai si.
Hɨrak kepu en hɨrak kepu kɨtyak,
11 *kɨr nepni mewep menmen
mɨre laplap mɨt nɨkaaip waai

* **9:40** Mk 5:40-41 * **9:43** Ap 10:6 * **10:1** Mt 8:5; Ap 27:1, 3 * **10:3** Ap 3:1 * **10:6** Ap 9:43
* **10:11** Ap 11:5-17

mewim men pɨnak men pɨnak, men yinak, men yinak, hɨram mekiuwe man menep tɨ.
12 Menmen yapɨrwe mau mekrerem. Samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore yapɨrwe.
13 Hɨrak kɨrem, hɨrak kemtau mɨtɨk ketpɨwek kar ik: "Pita ekrit emɨp ehɨm."
14 *Au, Pita ketpɨwek kar ik: "Auye! Hi nɨpaa ere in ap haam menmen im hɨm me Moses mau tɨwei meriuwesɨsem mar ik: 'Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im au emɨt.' "
15 *Hɨrak mɨtɨk ketpɨwek kar ik: "Menmen God katɨp hɨram yaaim ti ap etɨp hɨram enum au emɨt."
16 Menmen im man mar wikak. Epei au, menmen mɨre laplap pɨke mɨniu men nepni eim.
17 Hɨram mɨniu men nepni eim, Pita han kitet kar ik: "Menmen im meteikno mekam?" Pita han kitetim, mɨtɨkɨt kerek Konilias nɨpaa keriuwetet tɨpiun Jopa titehi mɨt ere tɨnapɨn wɨnak ke mɨtɨk Saimon, hɨrakɨt terp ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wɨnak eik e.
18 Hɨrakɨt tenɨne titehi tar ik: "Mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak Saimon Pita kau in o au?"
19 *Pita han kitet menmen hɨrak epei kɨrem, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek kar ik: "Nɨkɨp emnep emtewek! Mɨtɨkɨt wikak epei tan tɨntetnut,
20 te ti ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Ti ap enapen han ekitet menmen au emɨt. Hi epei heriuwetet tan."
21 Hɨrak katɨp epei au, Pita kekiuwe ken kɨr mɨtɨkɨt kerek Konilias keriuwetet tan in, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Hi mɨtɨk yi yɨnyetno. Yenmak te yi yan?"
22 *Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: "Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami keriuwetei haiu man in. Hɨrak mɨtɨk yaaik han kitet God iuwe hɨrak kisesik, mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr natɨp: 'Hɨrak yaaik,' mɨtɨk ik God kesiuwe ensel kɨrak ketpɨwek hɨrak kakriuwet mɨt han nanɨno nantuthis ti enen wɨnak kɨrak ti etpɨwek menmen."
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita keriyei keri kan wɨnak nɨmɨn en, hɨrakɨt tɨwaai en me wɨtaan. Wanewik hɨrak kekrit ketike mɨt han ne wit Jopa hɨr nises hɨm me God, hɨr netikeret nen.

Pita ken wɨnak ke Konilias

24 Hɨr netikeret nen ere wɨtaan, hɨr nɨwaai. Wanewik hɨr nekrit nen. Me wɨ im hɨr nɨpiun Sisaria kerek Konilias kemerɨr Pita. Hɨrak epei kari nei ne weiwɨk miutɨp mɨrak, netike nɨrak yinan han hɨr nau wɨnak.
25 Pita ketikeri nare nanɨno nɨmɨn en, Konilias kewenyipɨrek keit ya weipɨr ke wɨnak kenke kewen ninɨp kitehɨr menep hɨt mɨrak.
26 *Au, Pita kenipek hɨrak kekrit, ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit hentar hi ap God au. Hi mɨtɨk har ke ti kerekek."
27 Pita ketike Konilias tewepnak ten nɨmɨn en, Pita kɨr mɨt yapɨrwe nererik nau en.
28 Hɨrak kɨr mɨt nau en, hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt hɨras yi yertei werek hɨm haiu mɨt ne Isrel misesim hɨram meriuwesɨsai mamu wɨnak ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel mamɨm menmen mamtikeri au emɨt. Te God epei keteikno hi ap han ekitet mɨtɨk hak enuk kentar hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel au.
29 Wɨ kerek yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan tetauhis, hi ap hatɨp au. Hi han kerekek. In ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan tetauhis te hi han in?"
30 *Konilias katɨp kar ik: "Mar ke petepin ti han in, nɨpaseik wɨ tekyaait (4) hi heit wɨnak kai hi hitehi God menmen ere menep hɨnkewɨ. Hi wen hepu in, hi hɨr mɨtɨk kiutɨp keriuwet klos merhɨhe kerp ninaan mai.

* **10:14** Lev 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15** Mk 7:15, 19 * **10:19** Ap 11:12, 13:2 * **10:22** Ap 10:1-2
* **10:23** Ap 10:45, 11:12 * **10:26** Ap 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30** Ap 1:10, 3:1

31 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Konilias,
God kemtau hɨm mit ti hitɨwekhi
menmen. Hɨrak han kitet menmen
yaaim ti hɨrɨak mɨt enun si enuni em.
32 Ti eriuwet mɨt han nanɨno wit
Jopa nanɨnantɨn mɨtɨk niuk mɨrak
Saimon Pita. Hɨrak kau wɨnak
ke mɨtɨk Saimon kerek kenip yɨnk
me samiyak yaaim meyerkesi, hɨrak
wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep
wan eik.’
33 Hi epei hemtewek, waswas hi
heriuwet mɨtɨkɨt wik ten tɨntetnut
tetuthis terit tan. Ti mɨtɨk yaaik
te ti etikeret epei yan in. Tɨs, God
kau ketikewai haiu mererik te haiu
mamɨmtau menmen God ketput ti
ewepyapɨrem etpaiyem.”

Pita katɨp hɨm me Krais keit wɨnak ke Konilias

34 *Konilias katɨp Pita epei au, Pita
ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. In
ek hi hertei God hɨrak han kitet mɨt
miyapɨr yapɨrwe nɨpɨran kerekyor
menmen miutɨp.
35 *Weiwɨk miutɨp keremem au.
God han yaaik keriuwe mɨt nerer
wit wit kerek newenɨpiyek nɨrɨak
menmen yaaim nisesik.
36 *Yi yertei hɨm God kewet haiu
mɨt haiu nepenyerer ne Isrel kewe-
taiyem. God kewepyapɨr hɨm yaaim
katɨp haiu mamtikerek emu han
kiutɨp mamɨntar Jisas Krais. Hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt
yapɨrwe.
37 *Yi yertei nɨpaa Jon katɨp
mɨt menmen ketpor hɨr enweikɨn
sip enwet menmen enum, hɨrak
kɨkɨri. Hɨrak kɨkɨri epei au, Jisas
kewepyapɨr hɨm me God mekrit
minɨn meit Galili men merer wit wit
meit Isrel.
38 *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret.
God kehimɨtanek kewetɨwek Hɨmɨn
Yaaik kɨrak ken kewik kewetɨwek
menmen iuwe mɨrak kakɨkepik.
Hɨrak ken kerer wit wit kɨrɨak
menmen yaaim me mɨt, kɨkaap mɨt
kerek Seten kewɨr menmen mɨrak
enum menteri, kekepi hɨr nɨre yaain
kentar God kau ketikerek kekepik.
39 Haiu mɨt aposel mewepyapɨr
menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem
kerer wit wit ke Isrel, mekite wit
iuwe Jerusalem. Mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre wit Isrel hɨr netɨwekhis
neiyɨk nen nakɨp newenkekik kau
nu tentarakɨt hɨrak kaa.
40 *Au, me wɨ wikak hekrit enum
eik, God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu
hɨrak kewepyapɨr hɨrekes.
41 *Mɨt yapɨrwe au. Haiu mɨt
aposel kerek nɨpaa God kehimɨtenai
haiu mewepyapɨr menmen mɨrak.
Hɨrak kekrit kepu haiu maam tɨpar
menmen metikerek.
42 *Hɨrak ketpai hɨm manp te haiu
mamno mamwepyapɨr hɨrak mɨtɨk
God kehimɨtanek hɨrak skelim mɨt
nɨpaa naa, mɨt wen nepu.
43 *Mɨt profet yapɨrwe nɨpaa
newis hɨm mekre tɨwei mewepyapɨr
hɨm me mɨtɨk ik. Hɨr natɨp mɨt
miyapɨr kerek nisesik, God kakɨsak
menmen enum hɨr nɨrɨakem
kakɨntar menmen yaaim Jisas
kerekyaiyem.”

Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel God Hɨmɨn Yaaik kan kewi

44 *Pita wen ketpor hɨm mɨrak,
God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke
mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm Pita
ketporem.
45 Mɨt ne weiwɨk me Isrel, kerek
nises hɨm me God nan netike Pita,
hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik: “God epei
kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kau
haiu mɨt ketike mɨt in kerek ap ne
weiwɨk me Isrel.”
46 *Hɨr natɨp menmen ik nentar
hɨr epei nemtau mɨt in natɨp hɨm
ham hɨr hɨras nepɨtariyem newenɨpi
niuk me God hɨrak iuwe neriuwe
hɨm im. Pita katɨp hɨm iuwe kar ik:
47 *“God Hɨmɨn Yaaik kan kau han
ke mɨt in kar ke nɨpaa hɨrak kan kau

* **10:34** 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6 * **10:35** Jo 9:31 * **10:36** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:4 * **10:37** Mt 4:12-17 * **10:38** Mt 3:16; Lu 4:17-20 * **10:40** 1Ko 15:4-7 * **10:41** Jo 14:19, 22-24, 15:27; Ap 1:8; Lu 24:42-43 * **10:42** Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43** Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44** Ap 11:15, 15:8 * **10:46** Ap 2:4, 19:6 * **10:47** Ap 8:36

haiu mɨt. Keimɨn kaktɨp te mɨt in ap haiu mamkɨri mamriuwe tɨpar au a? Auye!”

48 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketpor hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar nekine niuk me Jisas. Hɨr nɨkɨri epei au, hɨr mɨt en nitɨwekhi hɨrak kau ketikeri me wɨ ham.

11

Pita katɨp mɨt nises hɨm me God neit Jerusalem me menmen hɨrak kɨrɨakem

1 Mɨt aposel netike mɨt kerek nises hɨm me God neit provins Judia nemtau mɨt ap ne weiwɨk me Isrel epei nises hɨm yaaim me God.

2 Ewaai meruri Pita pɨke kan wit Jerusalem, mɨt kerek natɨp mɨt nises hɨm me God nerekir yɨnk kɨr hɨr nitɨwekhi nenerek

3 *natɨp nar ik: “Ti henmak te ti hau hetike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, yi yekiyan yaam menmen? Hɨram au emɨt.”

4 Au, Pita kewepyapɨr ketpor menmen yapɨrwe epei man kerek God kɨrɨak Konilias em.

5 *Hɨrak katɨp kar ik: “Hi hepu wit Jopa, hi hepu ein hi hitehi God menmen, au hi hɨtyak hɨr menmen mɨre laplap mekiuwe man, hɨr newɨr waai neriyaam nen yinak nen yinak, nen pɨnak nen pɨnak mekiuwe man merp menep hi herpai.

6 Te hi hɨr samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore mei me yaank mekrerem.

7 Hi hɨr samiyak mekrerem, hi hemtau mɨtɨk ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit enep mei ehɨm.’

8 Hi hewenhi har ik: ‘Mɨtɨk iuwe auye. Nɨpaa ere in hi ap haam menmen im kerek hɨm me Moses meriuwesɨsim mar im: Yi mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im.’

9 Mɨtɨk keit nepni pɨke ketpo kar ik: ‘Menmen God katɨp hɨram mɨre yaaim, ti ap etɨp hɨram enum au emɨt.’

10 Menmen man marim ere mar wikak, te hɨram pɨke mɨniu men nepni.

11 Hɨram pɨke men nepni, mɨtɨkɨt wikak kerek mɨtɨk ke Sisaria keriuwetet, hɨrakɨt ten terp wɨnak hi hewik.

12 God Hɨmɨn Yaaik ketpo hi ap han ekitet menmen au. Hi eno etikeret kerekek. Mɨtɨkɨt hispɨnak kiutɨp (6) terp in tetikewa hɨrakɨt tetikewa mariyan men wit Sisaria haiu men mekre wɨnak ke mɨtɨk Konilias. Haiu men wɨnak ke mɨtɨk Konilias,

13 hɨrak ketpai hɨrak kɨr ensel kerp wɨnak kɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Ti esiuwe mɨtɨk kakno wit Jopa kakɨnkatɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita.

14 *Hɨrak kaknen kaktɨp hɨm mamkaap ti etike mɨt miyapɨr nau wɨnak ki yi eiyises hɨm me God te maain God kaktihis.’

15 *Hi han kekrit hare etpor menmen, au God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr kar nɨpaa kan kau haiu mɨt in.

16 *Hɨrak kan kewi, hi han kitet hɨm nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp. Hɨrak katɨp kar ik: ‘Jon kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar te hi tewen esiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku yi mɨt.’

17 Haiu mertei nɨpaa haiu mises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak kesiuwe Hɨmɨn kɨrak yaaik. In ek God epei kewet mɨt ap ne weiwɨk me Isrel menmen yaaik ik nɨpaa hɨrak kewetaiyem. Hi keimɨn te hi hatɨp God ekɨt? Taauye!”

18 *Mɨt en nemtau hɨm Pita ketpim, hɨr ap wen nenerek au. Hɨr newenɨpi niuk me God natɨp nar ik: “God epei kewis mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum te hɨr nanu nanɨt nantikerek nanɨr ke haiu mɨt in.”

Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit Antiok hɨr nɨrɨak menmen

* **10:48** Ap 2:38 * **11:3** Ap 10:28; Ga 2:12 * **11:5** Ap 10:9-48 * **11:14** Ap 16:31 * **11:15** Ap 2:4 * **11:16** Ap 1:5 * **11:18** Ap 13:48, 14:27 * **11:19** Ap 8:1-4

19 *Me wɨ mɨt nenep mɨtɨk Stiven
hɨrak kaa, mɨt nanɨwaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me God.
Au, hɨr nɨrɨr. Han nɨrɨr nen menep,
han au nen yanɨmɨn ere hɨr niun
wit Finisia, wit Saipras, wit Antiok
natɨp mɨt ne Isrel nau en keriyen
hɨm yaaim me Krais.
20 Mɨt han kerek nises hɨm me
God hɨr ne wit Saipras ketike
provins Sairini, hɨr nen wit Antiok
newepyapɨr hɨm yaaim me Mɨtɨk
Iuwe Jisas, hɨr natɨp mɨt ne Isrel
netike mɨt ap nei ne Isrel netporem.
21 *Mɨtɨk Iuwe God kekepi te
mɨt yapɨrwe nemtau hɨm neweikɨn
sip newet menmen enum hɨr nises
Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 *Mɨt ne weiwɨk me God neit
Jerusalem nemtau hɨm me menmen
im epei man, te hɨr nesiuwe Banabas
ken wit Antiok kɨr menmen.
23 *Hɨrak ken kɨri, hɨrak kɨr God
kerekyor yaaim, hɨrak han yaaik
keriuweri hɨrak ketpor hɨm manp
te hɨr wen enises Mɨtɨk Iuwe ekɨkre
han kɨr iuwe.
24 *Banabas hɨrak mɨtɨk yaaik, God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak
iuwe, hɨrak kises God werek werek,
te mɨt yapɨrwe nises hɨm me Mɨtɨk
Iuwe Krais.
25 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me
Krais te Banabas ken wit Tasas
kɨnkatɨn Sol.
26 *Hɨrak kɨnkatɨn Sol ere
kɨnapɨnek keriyaak pɨke keiyɨk ken
wit Antiok, hɨrak pɨke ken wit Antiok
kau en tito kiutɨp, hɨrakɨt tau en
tekite mɨt ne weiwɨk me God teteikɨn
mɨt yapɨrwe menmen, tetpor hɨm
me God. Hɨr neit wit ik e, mɨt han
ninɨn nekine niuk me mɨt nises hɨm
me Krais, hɨr mɨt Kristen.
27 *Me wɨ im, mɨt han profet kerek
newepyapɨr hɨm me God, nɨnaaiwɨr
wit Jerusalem nekiuwe nen wit An-
tiok.
28 *Mɨt nan nererik nemtau hɨm
me God, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in
niuk mɨrak Agabas hɨrak kekrit
kerp nɨmɨn hɨr mɨt nau nererik en,
God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek te hɨrak
kewepyapɨr menmen im: Maain wɨ
mamnen te hawɨ ap kaknen kakrer
wit wit au, menmen mamu ni ap
mamwo au mami. (Menmen im epei
man me wɨ mɨtɨk iuwe gavman ke
Rom Klodias hɨrak kinɨn naanmɨpre
mɨt.)
29 Mɨt nises hɨm me God en han
kitet hɨr niutɨp niutɨp nenke pewek
mɨr nanɨsiuwerem mamno wit Judia
kerek hawɨ ap kan keit ein menmen
me ni ap mewo au. Hɨram maa.
30 *Hɨr nenkerem nemaniyem, hɨr
newet Banabas ketike Sol pewek im
hɨrakɨt teiyɨm ten tewet mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre mɨt ne God neit
Jerusalem, tewetɨrem.

12

Mɨtɨk iuwe gavman King Herot kenep Jems kaa kewis Pita kekre wɨnak enuk

1 Me wɨ im mɨtɨk iuwe gavman
King Herot kinɨn naanmɨpre mɨt neit
Isrel, hɨrak kewaank mɨt han ne
weiwɨk me God.
2 Hɨrak keithis Jems, Jon nɨkik
kɨrak, katɨp mɨt ne ami nɨrak hɨr
nerekir teruk kɨrak kewen keket.
3 *Hɨrak kaa, hɨrak Herot kertei
mɨt ne Isrel han yaaik neriuwe men-
men hɨrak epei kɨrɨakem, hɨrak wen
kɨrɨak menmen enum. Hɨrak keithis
Pita kewisɨk kekre wɨnak enuk me
wɨ mɨt nererik han tewenɨn men-
men, hɨr naam bret yis mekrerem
au.
4 Hɨrak kewis Pita kekre wɨnak
enuk, mɨt ne ami naanmɨprewek.
Hɨr mɨt nar 16 hɨr nenkehan nɨre
tekyaait tekyaait (4) naanmɨpre Pita
wɨtaan wanewik wɨtaan wanewik.
Herot han kitet wɨ mɨt nererik han
tewenɨn menmen hɨr naam men-
men epei au, hɨrak kaksiupanek ka-
kno witeik mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr
nantɨp nare nankɨp.
5 *Mɨt ne ami wen naanmɨpre Pita,
te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk

* **11:21** Ap 2:41 * **11:22** Ap 4:36 * **11:23** Ap 13:43, 14:22 * **11:24** Ap 2:41, 6:5 * **11:25** Ap 9:30 * **11:26** 1Pi 4:16 * **11:27** Ap 13:1, 15:32 * **11:28** Ap 21:10 * **11:30** Ap 12:25 * **12:3** Ap 4:3 * **12:5** Je 5:16

me God hɨr nitehi God iuwe te
kakɨkepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kɨnaaiwɨr wɨnak enuk

6 *Wɨtaan wɨ miutɨp mɨtɨk King
Herot kaknen kakɨthis Pita kakno
wit mɨt yapɨrwe nanɨrek nankɨp, me
wɨtaan ik Pita kɨwaai kekre mɨtɨkɨt
wik te ami ketɨn ke nɨmɨn, hɨr
newis sen me ain wik mewik, mari
hispɨnam me ami ek, pɨnam mari
ami ek. Mɨt ami han naanmɨpre ya
weipɨr ke wɨnak enuk eik e.
7 Hɨr naanmɨpre ya weipɨr, en-
sel ke God kerp en kɨre si merhɨhe
meit haau ek. Hɨrak mɨtɨk en-
sel kewis his mau yapɨr ke Pita
kekotɨtek ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit
waswas." Hɨrak epei ketpim, sen
menke mɨnaaiwɨr his mɨrak.
8 Hɨram mɨnaaiwɨr his mɨrak, En-
sel pɨke ketpɨwek kar ik: "Ti enke
klos mit tokim eriuwet su mit." Pita
kɨrɨakem epei au, ensel ketpɨwek kar
ik: "Ti eriuwet saket kit ti eisɨsa
enen."
9 Pita kisesik kɨnaaiwɨr wɨnak
enuk ken wit eik. Hɨrak kepɨtari
menmen ensel kɨrɨakem hɨram
werek o au. Hɨrak han kitet hɨrak
kɨwaai kɨtyak.
10 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr weipɨr ke
han ke nɨmɨn. Epei au, hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr weipɨr ke han ke wit eik
ere tiun weipɨr wɨsenuk ke ain
ke nɨwa kɨkaisiu ke wit Jerusalem.
Weipɨr eik au tokik keit te hɨrekes
kɨkaisiu, hɨrakɨt ten wit eik. Hɨrakɨt
tekiuwe ya, ensel keweikɨnhis kɨre
nɨme kɨnaiwɨrek,
11 Ensel kɨnaaiwɨr Pita, hɨrak
kertei mekam epei man te hɨrak
katɨp kar ik: "Hi hertei werek.
God kesiuwe ensel kɨrak ketauhis
keriya hi hɨnaaiwɨr menmen Herot
ketike mɨt ne Isrel han kitet nan-
rekyewem."
12 *Hɨrak han kitet menmen im ere
werek, hɨrak ken wɨnak ke Maria,
miye pe mɨtɨk Jon Mak, mɨt yapɨrwe
nererik neit ein hɨr nitehi God me
Pita.
13 Pita kan kerp weipɨr ke wɨnak
keit witeik keretɨt weipɨr keket
teruk. Mɨte niuk mɨre Roda hɨre
wɨrɨak menmen weit pewek im
au, hɨre wan wawɨr keimɨn keretɨt
weipɨr keket teruk.
14 Hɨre wen menep witehi war ik:
"Ti keimɨn?" Hɨrak kekɨke tonɨk
mekre nɨkɨp mɨre hɨre wertei hɨrak
Pita. Hɨre wertei hɨrak Pita, hɨre han
yaaik wesiuknen wen ein wɨkaisiu
weipɨr au, watɨp mɨt en war ik: "Pita
kerp witeik."
15 *Hɨr newenuwehi nar ik: "Ti
hetaritari." Au, hɨre weptɨp yapɨrwe
war ik: "Hɨrak kerp witeik." Hɨr
natɨp nar ik: "Au, hɨrak au, hɨmɨn
kɨrak kerekek."
16 Hɨr wen natɨpan, Pita wen
keretɨt weipɨr te hɨr nare nanɨno
nanɨrek. Hɨr nɨkaisiu weipɨr nɨrek
hɨr nehɨnhɨn.
17 *Hɨr nehɨnhɨn nesike yaanmi,
Pita kɨkɨam his kesiyor hɨrak katɨp
kar ik: "Yi eikintɨp." Epei au,
hɨrak ketpor karkeik Mɨtɨk Iuwe God
ketɨwekhis keriyaak kan kɨnaaipɨs
wɨnak enuk ke gavman. Hɨrak ket-
por menmen im epei au, hɨrak ket-
por kar ik: "Yi eino eitɨp Jems ketike
naiu yinan han hɨm im hi epei het-
piyem." Hɨrak ketpor epei au, hɨrak
kɨnaaiwɨr wit ik kɨrɨr ken wit hak
kɨsawɨn kau en.
18 *Maain wanewik epei man, mɨt
ne ami neit wɨnak enuk hɨr nekrit
han enuk wɨsenuk hɨr natɨp nite-
hiyan nar ik: "Pita ken neiyɨn?"
19 Mɨtɨk iuwe King Herot kesiuwe
mɨt ne ami han hɨr nɨnetnɨwek
nɨetnɨwek au. Hɨr nɨnetnɨwek au,
Herot kitehi mɨt kerek naanmɨpre
Pita hɨr nepɨtari menmen te hɨrak
han enuk katɨp mɨt ne ami han nan-
torhis neriyei neri nanɨno nanɨnɨp
nani. Epei au, Herot kɨnaaiwɨr
provins Judia kekiuwe ken wit Sis-
aria.

* **12:6** Ap 5:23 * **12:10** Ap 5:19 * **12:12** Ap 12:25, 15:37 * **12:15** Ap 26:24; Mt 18:10 * **12:17** Ap 13:16, 19:33, 21:40 * **12:18** Ap 5:22-24 * **12:20** 1Kin 5:11; Esi 27:17

Mɨtɨk iuwe King Herot kaki

20 *Mɨtɨk iuwe King Herot kepu wit Sisaria, hɨrak han enuk keriuwe mɨt ne wit Taia ketike wit Saidon. Hɨr nerteiyek in ek hɨrak kaknen te hɨr mɨt han nan nererik nen nanɨr King Herot. Hɨr nɨpiun ein, hɨr ninɨn natɨp mɨtɨk niuk mɨrak Blastas kerek naanmɨpre menmen me wɨnak ke King Herot, hɨr netpɨwek menmen hɨr hanhan menmen me nɨpaa hɨr netike King Herot han enuk neriuwehan hɨram nepei werek emɨt. Hɨr netpɨwek epei au, hɨr nen nɨr King Herot nitɨwekhi enkiyan enu enɨt nentar hɨr neit menmen me wit King Herot naanmɨprewem.

21 Me wɨ hɨrak nepei kɨmat, mɨtɨk iuwe Herot keriuwet laplap me mɨtɨk iuwe hɨrak keiyɨm kakɨr mɨt, hɨrak kan kau yeno mɨrak me gavman katɨp mɨt hɨm mɨrak.

22 Hɨrak katɨp epei au, mɨt hɨr nɨnap natɨp nar ik: "Hɨrak katɨp kɨpre God kerekek. Kɨre mɨtɨk au.

23 *Wasenum hɨrak mɨtɨk ensel ke God kenip Herot hɨrak kɨnap kentar hɨrak ap keweni ketpor, "Hi God au, hi mɨtɨk kerekek." Henek mɨre pɨnike maak tu kɨrak te hɨrak kaa.

24 *Te mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit nemtau hɨm me God hɨr nisesim.

25 *Banabas ketike Sol hɨrakɨt tewet mɨt neit wit Jerusalem pewek. Me wɨ im hawɨ ap kan te menmen me ni mɨr ap mewo au. Hɨrakɨt tewɨr pewek epei au, hɨrakɨt teithis Jon Mak ketikeret pɨke tekiuwe ten wit Antiok.

13

Mɨt ne God neit Antiok neriuwet Banabas ketike Sol tatwepyapɨr hɨm me God

1 *Mɨt han profet kerek newepyapɨr hɨm me God, hɨr netike mɨt han tisa kerek neteikɨn mɨt kerek nises hɨm me God neteiknor menmen God hanhan hɨr enisesim, hɨr nepu netike mɨt kerek newenɨpi niuk me God neit wit Antiok. Profet netike tisa niuk mɨr im: Banabas, Simion, kerek mɨt han nekine niuk mɨrak ham 'Naisa' o 'Yɨnk nɨpɨak', hɨrakɨt tekite Lusias ke provins Sairini, maneyen kerek nɨpaa hɨrak ketike mɨtɨk iuwe King Herot kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrakɨt tekiyakɨt tau wɨnak kiutɨp, hɨrak ketike mɨtɨk Sol.

2 *Me wɨ ham, hɨr mɨt in ap naam menmen te hɨr nitehi God, God Hɨmɨn Yaaik ketpor, "Yi yehimɨtan Banabas ketike Sol, hɨrakɨt tɨrɨak menmen hi epei hehimɨtenɨwekɨtem tatrɨakem."

3 *Hɨrak ketpor epei au, hɨr wen nɨnpɨ maan nepu, hɨr nitehi God. Hɨr nitehi God, hɨr newis his menterikɨt hɨr neriuwetet ten.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais teit Saipras

4 *God Hɨmɨn Yaaik keriuwetet ten wit ke wan eik niuk mɨrak Selusia. Hɨrakɨt ten wit Selusia, hɨrakɨt tau sip ten wit Saipras kerek wan kimaak keketik.

5 *Hɨrakɨt tau sip ten wit iuwe Saipras, hɨrakɨt ten wit Salamis ten wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm me God tatɨp mɨt em. Hɨrakɨt nɨpaa teithis mɨtɨk Jon Mak hɨrak kan kakɨkepikɨt.

6 Hɨrakɨt teke tɨ terekir wit Saipras ke nɨmɨn ten ere tɨpiun wit pɨnak ein niuk mɨrak Pefos. Hɨrakɨt ten en tɨr mɨtɨk kertei ketenwo henpɨn ketike menmen mar im, niuk mɨrak Ba-Jisas. Hɨrak ke weiwɨk me Isrel, hɨrak katɨp hɨrak kewepyapɨr hɨm God ketpɨwekem, te au, hɨrak kemipɨn.

7 Hɨrak wariyakɨt ke Sesias Polas kerek kinɨk naanmɨpre mɨt nau wit wan kimaak keketik, hɨrak mɨtɨk kertei menmen werek werek. Mɨtɨk Sesias Polas kenɨne Banabas ketike Sol tan tɨrek tentar hɨrak hanhan kemtau hɨm me God.

---

* **12:23** Dan 5:20 * **12:24** Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * **12:25** Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * **13:1** Ap 11:27 * **13:2** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **13:3** Ap 6:6 * **13:4** Ap 15:39 * **13:5** Ap 12:12, 13:13 * **13:8** 2Ti 3:8

8 *Hɨrak hanhan kemtau hɨm me God te mɨtɨk Ba-Jisas kerek ketenwo henpɨn menmei menmei niuk mɨrak me hɨm Grik hɨram Elimas, hɨrak katɨp kekniwekɨt hɨm mɨrakɨt. Hɨrak han kitet kakri han ke mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas te hɨrak ap kises hɨm me God hɨrakɨt tewepyapɨrem.
9 Hɨrak wen kari han kɨrak te Sol kerek mɨt nenewek niuk mɨrak me hɨm Grik hɨr nekinaam Pol, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak hɨrak kepɨr mɨtɨk ik,
10 ketpɨwek kar ik: "Ti nɨkan ke Seten, ti hɨre mɨtɨk enuk ti hɨnapen hɨm yaaim. Han kit kertei werek werek menmen enum me memipɨn mekite menmei menmei enum te hekrit hekrit ti eweikɨn hɨm yaaim me God mɨre hɨm enum memipɨn.
11 *In ek Mɨtɨk luwe God kakitep te wɨ ham ti ap ehɨr menmen au. Ti nanamɨr toto ere wɨ God kehimɨtanem epei au mesi." Hɨrak katɨp epei au, wasenum menmen mɨre napɨ mesɨwek nanamɨr, hɨrak keke tɨ kɨnkatɨn mɨtɨk hak kaktɨwekhis kakteiknɨwek ya.
12 Mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas kɨr menmen im, hɨrak kises hɨm me God. Hɨrak han kekrit keriuwe hɨm hɨrakɨt tetpɨwek ke Mɨtɨk luwe Krais.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt hɨm me Krais teit wit Antiok ke provins Pisidia

13 *Pol ketike wariyakɨt tɨrak tɨnaaiwɨr Pefos tau sip terekir wan ten wit Pega ke provins Pamfilia. Me wɨ im Jon Mak kɨnaiwɨret pɨke ken wit Jerusalem.
14 Hɨr nɨnaaiwɨr Pega neke tɨ nen wit Antiok ke provins Pisidia hɨrakɨt tau en. Hɨrakɨt tau en, me wɨ Sabat kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses, hɨrakɨt ten tau tetikeri neit wɨnak eik e.
15 *Hɨrakɨt tau tetikeri neit wɨnak eik, hɨrakɨt temtau mɨt nekine hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hɨr mɨt iuwe nekinaam epei au, hɨr neriuwet mɨtɨk kan kitɨwekɨthi kar ik: "Taiu yinakɨt, hɨm meiyam mepeit yi eiyɨpim eikaap mɨt eiriuwerem o au?"
16 *Hɨrakɨt tewenhi te Pol kekrit kɨkɨam his mɨrak katɨp kar ik:

"Nai yinan yetike mɨt in ap ne weiwɨk me Isrel yi yewenɨpi God. Yi yapɨrwe nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm!
17 *Hɨrak God kerek haiu mɨt ne Isrel mewenɨpiyek, nɨpaa hɨrak kehimɨtan maamrer naiu kerekyor hɨr nɨre yapɨrwe me wɨ hɨr nau wit Isip nar ke mɨt ne wit hak in ek hɨr nau netikewai. Maain God epei keriyeiri (o keriyeiyi) nen nɨnaaiwɨr Isip keriuwe menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem.
18 *Me 40 tito hɨrak naanmɨpror keit yaank tenhaan weinɨm ap mɨt newi, te hɨrak kɨnaain menmen hɨr nerekɨwekem.
19 *Epei au, hɨrak kenep mɨt miyapɨr ne weiwɨk hispɨnak wik (7) neit wit Kenan kanɨp kenepi kewet mɨt ne Isrel tɨ im kar ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm newim ere 450 tito.
20 *Me wɨ God kehimɨtan mɨt nɨre masistret, hɨr nɨkaap mɨt ne Isrel nepɨr mɨt enun nepan nanɨno. God kehimɨtan mɨt narik ere maain wɨ mɨtɨk Samyuel hɨrak profet kɨkaru hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt.

21 *"Me wɨ im, mɨt ne Isrel nitehi Samyuel kehimɨtan mɨtɨk hɨrak kakre king hɨrak kakinɨni naanmampri, te God kehimɨtan mɨtɨk Sol nɨkan ke mɨtɨk Kis ke weiwɨk miutɨp me maam Bensamin. Hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt ne 40 tito.
22 *Maain God kepɨrek kehimɨtan Devit hɨrak kekrehɨr ke Sol. God katɨp ke Devit kar ik: 'Hi hertei mɨtɨk ik Devit hɨrak nɨkan ke Jesi, hɨrak mɨtɨk kar ke hi hanhanek kakises menmen hi hanhan hɨrak kakisesim.'

* **13:11** Ap 9:8 * **13:13** Ap 12:12, 13:5, 15:38 * **13:15** Ap 15:21 * **13:16** Ap 12:17 * **13:17** Eks 1:7, 6:6, 12:51 * **13:18** Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * **13:19** Diu 7:1; Jos 14:1 * **13:20** Het 2:16; 1Sml 3:20 * **13:21** 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * **13:22** 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * **13:23** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1

23 *Nɨpaa God katɨp hɨrak kakri-
uwet mɨtɨk hak hɨrak kaknen
kakɨkaap mɨt ne Isrel kaktorhis
nanu werek werek. Mɨtɨk Jisas
ke weiwɨk me maam kɨrak Devit,
God kehimɨtanek hɨrak Krais kɨkaap
haiu mɨt ne Isrel.
24 *"Jisas kewepyapɨr menmen
iuwe hɨrak kakrɨakem wen au,
mɨtɨk Jon katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne Isrel hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum te hɨrak kakɨri.
25 *Hɨrak Jon kɨrɨak menmen
mɨrak kerek God kehimɨtanek
kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem menep
epei au, hɨrak kitehi mɨt kar ik: 'Yi
han kitet hi keimɨn?' Hi ap Mɨtɨk
Krais te yi yemeriyɨwek kaknen.
Au, yi yemtewek. Hɨrak kakisɨsa
kerekek kaknen hɨrak Mɨtɨk luwe hi
au hɨre mɨtɨk enuk weinɨk."
26 Pol wen katɨp kar ik: "Nai
yinan nepenyerer ne Ebraham, yi
yetike mɨt han in kerek yewenɨpi
God. God epei keriuwetai mɨtɨk te
kewepaiyapɨr hɨm yaaim me hɨrak
kakɨthis haiu mɨt.
27 *Mɨt nepu wit Jerusalem netike
mɨt iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr
netariyek hɨrak Mɨtɨk God ke-
himɨtanek hɨrak kan kɨkaap haiu
mɨt ne Isrel. Hɨr netari hɨm nɨpaa
mɨt profet newisɨm mau tɨwei me
mɨtɨk ik, hɨram me wɨ Sabat yapɨrwe
hɨr nekinaam. Hɨr nesiuwerek ken
wɨnak ke kaunsil nesiuwe hɨm nises
menmen nɨpaa mɨt profet netpim
mamnen.
28 *Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum
hɨrak kɨrɨakem au, te hɨr wen ner-
iuwetek ken mɨtɨk iuwe gavman
Pailat nitɨwekhi hɨrak kaknep Jisas
hɨrak kaki.
29 *Hɨr nerekyɨwek menmen
yapɨrwe hɨm me God mau tɨwei
profet newisɨm natɨp hɨram mam-
nen. Hɨr nerekyɨwekem epei au,
hɨrak kaa hɨr newenkekik kentar
nu tentarakɨt hɨrak kaa, hɨr newisɨk
kekre hei ke han.
30 *Au, hɨrak God kɨkɨak hɨrak
kepu.
31 *Me wɨ yapɨrwe hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes mɨt nɨpaa
nɨnaaiwɨr wit Galili nen wit
Jerusalem netikerek, hɨr nɨrek. In ek
hɨr newepyapɨr menmen im natɨp
mɨt ne Isrel em.
32-33 *"Im ek haiu man metpi hɨm
yaaim me mɨtɨk Krais. Menmen
nɨpaa God katɨp maamrer naiu ket-
porem, hɨrak in ek kerekyei haiu
nepenyerer nɨr kerekyeiyem ken-
tar hɨrak kɨkɨak Jisas kekrit kepu.
Hɨm me menmen im mau tɨwei Sam
nɨpaa mɨt newisɨm mar im. Hɨram
matɨp:
'Ti nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai
kit.'
34 *God katɨp hɨm im me maain hɨrak
kakɨkɨak Jisas pɨke kakɨkrit kaku,
kaki kaku kakɨt au. Hɨm mau tɨwei
matɨp mar im:
'Maain hi erekyi yaaim entar
hɨm nɨpaa hi atɨp Devit hi
ewetɨwekem.'
35 *Devit kewis hɨm ham mar ik:
'Hi hertei werek ti God ap ewis ti
ehimɨtanek kakɨkaap mɨt ye
yɨnk kɨrak kaknɨn kakɨkre hei
taau.'
36 *Devit hɨrak Mɨtɨk Krais God ke-
himɨtanek au. Hɨrak kɨrɨak menmen
God hanhan hɨrak kisesim, hɨrak
kepu me wɨ God kehimɨtanek, te
hɨrak kaa. Hɨrak kaa, mɨt newisɨk
kekre hei menep hei ke maamrer
nɨrak, hɨrak kɨwaa en kesine keit.
37 Mɨtɨk Krais kerek God ke-
himɨtanek kɨkaap haiu mɨt ne Isrel
hɨrak kɨwaai kesine au. God kɨkɨak
hɨrak pɨke kekrit kepu.
38 *Naiu yinan haiu metpi yi mɨt in
yapɨrwe hɨm im mentar menmen
hɨrak Jisas kɨrɨakem, hɨrak kasɨsak
menmen enum yi yɨrɨakem.
39 *Nɨpaa hɨm me Moses yi yisesim
hɨram ap werek mamɨsak menmen
enum yi yɨrɨakem te God katɨp yi
yaain au. In ek mɨt kerek nises

* **13:24** Mt 3:1-2 * **13:25** Jo 1:20, 27 * **13:27** Jo 16:3; Ap 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23 * **13:29** Mt 27:59-60 * **13:30** Ap 2:24 * **13:31** Ap 1:3, 8 * **13:32-33** Sam 2:7 * **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:36** Ap 2:29 * **13:38** Ap 10:43 * **13:39** Ro 10:4

hɨm me Jisas, hɨrak kasɨsak menmen enum mɨr te God katkɨp hɨr mɨt yaain.
40 Yi naanempre hɨras te menmen nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram ap manmen yi mɨt.
41 *Hɨram matɨp mar im:

‘Yi mɨt yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar hɨm me God. Yi han kitet yapɨrwe yi yayi yayɨwaank hɨras me menmen hi hɨrɨakem me wɨ yi yepu tɨ, hɨram menmen mɨtɨk hak kewepyapɨrem ketpiyem te yi ap eiyisesim au.’

42 Pol katɨp epei au, hɨrak ketike Banabas tɨnaaiwɨr wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses eik, hɨrakɨt tepno, mɨt han netpɨwekɨt me wɨ Sabat ham hɨrakɨt pɨke tatnen tatwepyapɨr hɨ mei me menmen hɨrakɨt tetpim.
43 *Mɨt neit wɨnak ek nen witeik epei au, mɨt ne weiwɨk me Isrel netike han ap ne weiwɨk me Isrel au, hɨr nises hɨm me God, hɨr nises Pol ketike Banabas. Hɨrakɨt tetpor tekekyor han te hɨr enises menmen yaaim God kɨrɨak mɨt em.
44 Me wɨ ham Sabat epei man, mɨt ne wit nen nereik wɨnak kerek hɨr nekine hɨm me Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit weinɨk te hɨr nanɨmtau hɨm me God.
45 *Me wɨ kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨr mɨt yapɨrwe nererek en, hir yɨnk enuk neriuwerem te hɨr natɨp enum me Pol nemnɨnɨwek hɨm mɨrak.
46 *Hɨr nemnɨnɨwek hɨm mɨrak, Pol ketike Banabas tatɨp hɨm iuwe teneri tar ik: “Yi eiyɨmtewen. Hɨram yaaim te yi mɨt yinɨn yemtau hɨm me God. Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwem, yi han kitet yi ap yaain te yi yises hɨm im mamkaap yi yayu yaitlike God, te hawɨr wauno wewepyapɨr hɨm me God mamno mɨt ap ne weiwɨk mi me Isrel.
47 *Mɨtɨk luwe God ketpawɨr keriuwe hɨm mɨrak katɨp kar ik:

‘Hi ehimɨteni yi yire si meteikɨn mɨt ya ke wɨtaan te yi eiteikɨn mɨt han kerek ap ne weiwɨk me Isrel nerer wit wit eiteiknor hɨr nanises hɨm me God te hɨr nanu werek werek God kaktorhis.’ ”

48 *Mɨt miyepɨr ap ne weiwɨk me Isrel epei nemtau menmen im te hɨr han yaaik wɨsenum hɨr natɨp, “Hɨm me God hɨram yaaim wisenum.” Mit miyapɨr kerek God nɨpaa kehimɨteni hɨr nanu nanɨt nantikerek tipmain tipmain enum eik hɨr nises hɨm mɨrak.
49 Mɨt natɨp hɨm me Mɨtɨk luwe God hɨram men merer wit wit me provins ein.
50 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel nari han ke mɨt iuwe ninɨn naanmɨmpre mɨt ne wit, hɨr netike miyapɨr iuwe han hɨr nises hɨm me Moses, hɨr nɨrɨak Pol ketike Banabas enum hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins kɨr.
51 *Hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins kɨr te hɨrakɨt tɨtanɨk toni waniu (o win) mau laplap mɨrakɨt teteiknor hɨr mɨt enun neweikɨn sip newet God. Epei au, hɨrakit ten wit Aikoniam.
52 Mɨt kerek nises hɨm me God neit wit Antiok hɨr han yaaik nepu, God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

1 Hɨrakɨt epei tan wit Aikoniam hɨrakɨt tɨrɨak menmen mar nɨpaa hɨrakɨt tɨrɨakem teit wit Antiok ke provins Pisidia. Hɨrakɨt ten wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses ein eik, tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais te mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel netike mɨt yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel nises hɨm mɨrakɨt.

* **13:41** Hab 1:5 * **13:43** Ap 11:23; 14:22 * **13:45** Ap 14:2 * **13:46** Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30 * **13:47** Ais 49:6 * **13:48** Ap 11:18 * **13:50** Ap 17:4, 12 * **13:51** Mt 10:14; Ap 18:6 * **14:2** Ap 13:45

2 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr
nɨnapen nises hɨm mɨrakɨt hɨr nari
han ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te
hɨr nɨnapen mɨt nanises hɨm yaaim
me Krais.
3 *Hɨrakɨt aposel tepu en wɨ
yapɨrwe, hɨrakɨt ap tɨnapen au.
Hɨrakɨt tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Krais. Mɨtɨk Iuwe
kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨak menmen
yaaim tɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o
his hɨt enum hɨr nɨre yaain. Mɨt en
nertei hɨm hɨrakɨt tetpim me Jisas
Krais epei kerekyei haiu mɨt haiu
yaain, hɨm mɨrakɨt hɨram yaaim
mentar menmen yaaim hɨr nɨr
hɨrakɨt tɨrɨakem.
4 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit ik e,
hɨr newep nau nɨmɨn. Han pɨnan
netike mɨt ne weiwɨk me Isrel, han
pɨnan netike aposel.
5 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel
netike mɨt han au, hɨr netike mɨt
iuwe nɨr han kitet nanɨnep hɨrakɨt
aposel neriuwe nan te hɨrakɨt tati.
6 *Au, hɨrakɨt aposel temtewem,
hɨrakɨt tɨrɨr ten wit Listra ketike
Debi, hɨram wit me provins Likionia,
hɨram metike wit ham menep.
7 Hɨrakɨt tepeit en tetpor hɨm
yaaim me Krais.

Hɨrakɨt tepu Listra ketike Debi mɨt newir nan nenep Pol

8 *Mɨtɨk kiutɨp keit wit Listra hɨt
mɨrak enum me wɨ miye winaak ere
in te hɨrak kekrit keke tɨ au.
9 *Hɨrak kau tɨ kemtau Pol katɨp
hɨm me God. Pol kɨrapɨrwek kertei
hɨrak kises hɨm me Krais werek te
hɨrak kakɨkepik.
10 Hɨrak katɨp mɨtɨk ik hɨm iuwe
kar ik: “Ti ehɨn ekrit ehɨrp eriuwe
hɨt mit.” Hɨrak ketpɨwek epei au,
mɨtɨk kehɨn kekrit kerp keke tɨ.
11 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr men-
men im Pol kɨrɨakem, hɨr nɨnap
natɨp neriuwe hɨm mɨr Likionia,
“God kenipet hɨrakɨt teweikɨnhis
tɨre haiu mɨt tekiuwe tan tɨ.”
12 Hɨr nekine Banabas hɨrak Sus.
Hɨr nekine Pol hɨrak Hemes nentar
hɨrak kerekek katɨp menmen kar ke
hɨr han kitet Hemes ketpim.
13 Wɨnak ke tɨpir Sus kau keit
witeik kɨrapɨt ke wit iuwe eik
e. Mɨtɨk pris kerek naanmɨpre
wɨnak ik e keit bulmakau metike
timen keiyɨm kan kewisɨm meit
ya weipɨr ke nɨwa. Hɨrak ketike
mɨt en hanhan nenep bulmakau
neit hemkre neiyɨm nehɨn teinɨk
newenɨpi aposel.
14 Ewaai meruri Pol ketike Ba-
nabas tertei menmen mɨt nare
nanrɨakem hɨrakɨt tewepep klos
mɨrakɨt teteikɨn mɨt hɨr han enuk
hɨrakɨt tesiuknen tewep mɨt tetɨn ke
nɨmɨn
15 *tɨnap tatɨp tar ik: “Yi mɨt
yenmak te yi yɨrɨak menmen im e?
Hawɨr mɨtɨkɨt keretet wɨre yi mɨt.
Hawɨr epei wan wetpi hɨm yaaim
me Krais, te yi eiweikɨn sip eiwet
menmen im weinɨm yi eiyises God
hɨrak kepu. Hɨrak kerekek kɨrɨak
nepni, tɨ wan eik metike menmen
yapɨrwe mewim.
16 *Nɨpaa hɨrak kewis mɨt nises
han kɨr hɨr newenɨpi God weinɨm
memipɨn,
17 *te hɨrak nɨpaa ere in keteikɨn
mɨt hɨrak kepu keriuwe menmen
yaaim hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ke-
siuwi hawɨ keke nepni kan, kenip
menmen mi yapɨrwe mewo yaaim
meriuwe wɨ mɨram. Hɨrak keweti
menmen yaaim te yi han yaaik
yayu.”
18 Hɨrakɨt tatɨp menmen im
te menep hɨrakɨt ap teweni te
hɨr nenep bulmakau neit hemkre
neiyɨm nehɨnet newenɨpi niuk
mɨrakɨt.
19 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel
nau wit Antiok ke provins Pisidia
hɨr netike han ne wit Aikoniam nan
nari han ke mɨt yapɨrwe neriuwe
hɨm mɨr, hɨr newɨr nan nenep Pol.
Hɨr newɨr nan nenep Pol, hɨr han

* **14:3** Mk 16:20; Ap 19:11 * **14:5** Ap 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6** Mt 10:23 * **14:8** Jo 9:1; Ap 3:2 * **14:9** Ap 3:4; Mt 9:28 * **14:11** Ap 28:6 * **14:15** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16** Ap 17:30 * **14:17** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19** Ap 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11

kitet hɨrak nepei kaa, te hɨr nari yɨnk kɨrak neiyɨk nan newɨrek ken kɨnaaiwɨr wit kɨr kɨwaai keit.
20 Hɨrak kɨwaai keit o, mɨt nises hɨm me Krais hɨr nan nererik nerp neweiknɨwek. Hɨr nerp neweiknɨwek, hɨrak Pol kekrit ketikeri pɨke nariyaan nen wit eik. Wanewik, Pol ketike Banabas tariyakɨt ten wit Debi. Hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins Siria.

21 *Pol ketike Banabas tatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais teit wit Debi te hɨr mɨt yapɨrwe nemtau hɨm nisesim. Epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Listra ketike wit Aikoniam. Ten ein epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke provins Pisidia.

22 *Hɨrakɨt tɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God en te hɨr han tokik nepu, hɨr wen nises hɨm yaaim me Krais wɨsenum. Hɨrakɨt tetpor, "Haiu mɨt menmen enum yapɨrwe mamraiwaank in ek te maain haiu mamu han yaaik God kakinɨn naanmamprai."

23 *Ne mɨt nerer wit wit nises hɨm me God nererik newepnɨpi niuk mɨrak hɨrakɨt tehimɨtan mɨt iuwe hɨr ninɨn naanmɨpre mɨt en. Hɨrakɨt nɨnpɨ makɨt hɨrakɨt titehi Mɨtɨk Iuwe kerek hɨr nisesik, hɨrak kakɨkepikɨt.

Pol ketike Banabas pɨke ten Antiok ke provins Siria

24-25 Pol ketike Banabas teke tɨ ere ten tɨnaaiwɨr provins Pisidia hɨrakɨt ten tɨpiun provins Pamfilia. Hɨrakɨt ten wit Pega hɨrakɨt tatɨp mɨt ein hɨm yaaim me Krais. Epei au, Hɨrakɨt ten wit Atelia kerek keit wan eik. Epei au,

26 *hɨrakɨt tau sip pɨke ten wit Antiok hak wit kerek nɨpaa mɨt nehimɨtenikɨt nitehi God naanmampɨwekɨt me menmen hɨrakɨt in ek epei tɨrɨakem.

27 *Hɨrakɨt tɨpiun Antiok epei au, hɨrakɨt tari mɨt ne weiwɨk me God en hɨr nererik, hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe God kekepikɨt tɨrɨakem, hɨrak keteikɨn hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanisesik.

28 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrakɨt tau tetikeri me wɨ yapɨrwe.

15

Mɨt yapɨrwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netpep menmen

1 *Mɨt han ne provins Judia nen wit Antiok natɨp mɨt nises hɨm yaaim me Krais nar ik: "Yi ap yerekir yɨnk ki kar ke nɨpaa Moses ketpim te God ap kaktihis yi eitikerek eiyu au."

2 *Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetike mɨt in hɨr newepnak natɨp menmen im yapɨrwe, hɨr nenehan. Hɨr nenehan te mɨt ne weiwɨk me God en han kitet nanriuwet Pol Banabas tekite mɨt han en ne Antiok te hɨr nanɨno wit Jerusalem nanɨr mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk miutɨp me God ein nanitorhi me menmen im.

3 Mɨt ne weiwɨk me God neit Antiok neriuweti nen. Hɨr nepno newep provins Finisia ketike Sameria, hɨr natɨp mɨt en, "Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises God." Mɨt en kerek nises hɨm me God nemtewem te hɨr han yaaik neriuwerem.

4 *Hɨr nɨpiun Jerusalem epei au, mɨt aposel, mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God en netike mɨt en nises hɨm me God nererik newenɨpi God, hɨr han yaaik neriuwe mɨt han nan. Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe God kekepikɨt tɨrɨakem.

5 Hɨrakɨt tetpor epei au, mɨt han ne Farisi kerek in ek nises God hɨr ninɨn nises hɨm lo me Moses hɨr nekrit natɨp nar ik: "Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr enrekir yɨnk kɨr hɨr enises hɨm nɨpaa Moses ketpim."

6 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God en hɨr nau

* **14:21** Mt 28:19 * **14:22** Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14; 1Te 3:3 * **14:23** Ap 13:3 * **14:26** Ap 13:1-2, 15:40 * **14:27** Ap 11:18, 15:4, 12 * **15:1** Ga 5:2 * **15:2** Ap 11:30; Ga 2:1 * **15:4** Ap 14:27

nererik newepnak natɨpan menmen im.
7 *Hɨr newepnak natɨpan yapɨrwe epei au, Pita kekrit katɨp, “Nai yinan, yi yertei nɨpaa enum eik God ke haiu mɨt kehimɨtena hi hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais hetpim men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te hɨr nemtewem nisesim.
8 *God hɨrak kertei han ke mɨt keteiknai hɨrak han yaaik te mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nisesik. Haiu merteiyem mentar hɨrak kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrek kar ke nɨpaa hɨrak kewetaiyek.
9 *God kɨrɨak menmen miutɨp me haiu mɨt metike hɨr mɨt ne weiwɨk ham. Hɨrak kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem mentar hɨr nises hɨm mɨrak.
10 *In ek yi yenmak te yi einip God han enuk keriuwe menmen me hɨm me Moses yi han kitet mɨt kerek nises God hɨr enisesim? Menmen im hɨram mɨre menmen miyapɨr neremtɨt hɨram nɨmenum, hɨram mamnip han kɨr enum me menmen enum weinɨm. Nɨpaa maamrer nai netike haiu mɨt in ek ap nises menmen me Moses werek werek au.
11 *Au, haiu han kitet God kaktaihis kakɨr ke hɨrak kakɨthis mɨt han en kakɨntar Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai kerekyai yaaim. Hɨm me Moses au.”
12 *Pita katɨp epei au, Mɨt nekintɨp nau neit nemtau Banabas ketike Pol hɨrakɨt tetpor menmen yaaim me mɨt his hɨt enum o menmen meiyam enum hɨr nɨre yaain, God kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨakem me mɨt miyapɨr ne weiwɨk ap me Isrel.
13 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Jems katɨp hɨm mɨrak kar ik: “Nai yinan, nɨkɨp emnep eiyɨmtau menmen im!
14 *Saimon epei ketpai me wɨ God kinɨn keteiknai hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨrak kari mɨt han ne mɨt han en hɨr mɨt nɨrak.
15 Nɨpaa mɨt profet natɨp me menmen im mar ke haiu metpim. Hɨm mau tɨwei hɨr newisɨm matɨp mar im:
16 *‘Maain hi Mɨtɨk Iuwe God hi pɨke anen akaap mɨt ne weiwɨk me maam kɨr Devit. Hɨr enun nɨre wɨnak epei kewen te hi pɨke ekepi hɨr nanu werek nar ke wɨnak hi pɨke eimaak ekɨrp.
17 Hi hɨrɨak menmen im te mɨt ne weiwɨk ham nerer wit wit nanisɨsa, mɨt kerek hi hehimɨteni hɨr mɨt nai.’
18 Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God kewepyapɨr hɨm im ketpim.
19 “Hi Jems hi han kitet te haiu ap mamɨwaank mɨt han ne weiwɨk ham hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises God.
20 *Haiu emwis tɨwei emsiuwerem emno emɨtpor te hɨr ap nanɨm menmen mɨt han newepwar newet tɨpir weinɨm em mentar God keriuwesɨsem hɨram enum. Im metike hɨr ap nariyanhis newenɨnem, hɨr ap nanɨm samiyak mɨt newers tɨmɨr namɨp neriuwe hemkre ap mewen au hɨr ap nanɨm hemkre mei kike au.
21 *Me wɨ Sabat yapɨrwe mɨt epei nekine hɨm me Moses neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm mɨrak. Mɨt nerer wit wit nekine hɨm mɨrak natɨp mɨt em. Hɨram ap yaaim te mɨt ap ne weiwɨk me Isrel nau netike mɨt ne Isrel nekre wɨnak mɨt nerer ein ein neit nenipi yɨnk enum nentar hɨr ap nises menmen Moses nɨpaa keriuwesɨsem.”

Mɨt neit Jerusalem nesiuwe tɨwei ken mɨt ap ne Isrel

22 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God en, hɨr netike mɨt yapɨrwe nises God en hɨr han kitet nehimɨtan mɨt han neriuweti nanɨno Antiok nantike Pol, Banabas. Hɨr nehimɨtan Judas, mɨt nekine niuk mɨrak ham Basabas, hɨrak ketike Sailas. Mɨt nises God in han kitet mɨtɨkɨt it hɨrakɨt yaaikɨt.

* **15:7** Ap 10:1-43 * **15:8** Ap 10:44, 11:15 * **15:9** Ap 10:34-35 * **15:10** Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1
* **15:11** Ga 2:16; Ef 2:5-8 * **15:12** Ap 14:27; Ga 2:9 * **15:14** Ap 15:7-9 * **15:16** Emo 9:11-12
* **15:20** Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * **15:21** Ap 13:15

23 Hɨr newis tɨwei newet mɨt em
hɨram matɨp mar im:

"Haiu mɨt Aposel metike mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me
God in, haiu metike mɨt weinɨn ne
weiwɨk mɨrak, haiu yapɨrwe metpi
yi yaain, yi mɨt yises God yi ap
ne weiwɨk me Isrel yau wit Antiok,
Siria, Silisia.
24 *Haiu memtau mɨt han ne haiu
mɨt nen wit ki nari han ki keri-
uwe hɨm hɨr netpiyem te yi han
enuk. Haiu ap metpor hɨr nanɨno
netpiyem au.
25 Haiu memtewem, te haiu
mererik matɨpan menmen im, haiu
mehimɨtan mɨtɨkɨt wik mamri-
uwetet tatno yi mɨt. Hɨrakɨt tatno
tatkite taiu yinakɨt yaaikɨt Banabas
ketike Pol.
26 Hɨr mɨt han natɨp nanɨksɨp
nanɨntar hɨrakɨt tises hɨm me Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrakɨt tatɨp
mɨt em.
27 Haiu epei meriuweti Judas
ketike Sailas. Hɨrakɨt tatɨtpi tatriuwe
hɨm mɨrakɨt hɨm mepɨr menmen
haiu mewisɨm mau tɨwei ik e.

28 *God Hɨmɨn Yaaik ketike haiu
mɨt in haiu han kitetim matɨpan te
haiu ap metpi yi eiyises hɨm me
Moses yapɨrwe au. Eiyisesim mei
kike keremem.
29 *Yi ap eiyɨm menmen mɨt
newepwarem newet tɨpir weinɨm
em. Yi ap eiyɨm hemkre au, o
samiyak mɨt namɨp newers tɨmɨr
hemkre wen meriuwerem, yi ap
eiriyanhis eiwenɨnem au emɨt! Yi ap
eirɨak menmen im haiu mewisiyem
te yi eiyu werek werek mepɨr
keremem."

30 Hɨr newis tɨwei epei au, hɨr
neriuwet mɨt nen Antiok. Hɨr nɨpiun
Antiok, hɨr nari mɨt kerek nises hɨm
me Krais hɨr nererik hɨr newetɨr
tɨwei ik.
31 Hɨr neit tɨwei nekinaak. Hɨr
nekinaak, hɨr han yaaik neriuwe
hɨm mau tɨwei.

32 *Judas ketike Sailas hɨrakɨt
mɨtɨkɨt profet, te hɨrakɨt tetpor
yapɨrwe tekepi hɨr han tokik nepu
te hɨr nepu werek.
33 Hɨrakɨt tepu en wɨ ham teit wit
Antiok. Epei au, mɨt nises God en
neriuwetet pɨke ten, hɨrakɨt tetpor
tar ik: "God naanmampri." [
34 Sailas au, hɨrak hanhan kepu
en.]
35 Pol ketike Banabas tepu Antiok
me wɨ ham. Hɨrakɨt tetikite mɨt han
yapɨrwe hɨr natɨp mɨt hɨm me God
newepyapɨrem.

Pol ketike Banabas tɨnaaipɨsakɨt

36 Maain wɨ ham Pol katɨp Ban-
abas kar ik: "Hawɨr pɨke euno ewɨr
nawɨr yinan nises God nerer wit
wit nɨpaa hawɨr wewepyapɨr hɨm
yaaim me Krais, te hawɨr wawɨrtei
hɨr nepu werek nisesim o au."
37 *Banabas hanhan keithis Jon
Mak kaktikerek tariyakɨt tatno,
38 *te Pol kɨnaain ap kaktɨwekhis
tariyakɨt tatno kentar nɨpaa hɨrak
ap kepu ketikeret ere hɨrakɨt tɨrɨak
menmen epei au. Au, hɨrak
kɨnaiwɨret keit provins Pamfilia.
39 *Hɨrakɨt tenehakɨt tenehakɨt
han enuk wɨsenum tentar men-
men im te hɨrakɨt tɨnaipɨsakɨt ten.
Banabas keithis Jon Mak hɨrakɨt
tariyakɨt tau sip ten wit Saipras wan
kimaak keketik.
40 *Pol keithis Sailas tariyakɨt ten.
Mɨt nises God en hɨr neriuwetet
nitehi God naanmamprewekɨt.
41 Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Siria
ketike provins Silisia, hɨrakɨt tɨkaap
mɨt ne weiwɨk me God ein tekepi
hɨr han tokik enu enises God werek
werek.

16

Mɨtɨk Timoti kepno ketike Pol Sailas

1 *Pol hɨrak ketike Sailas ten tiun
wit Debi ketike Listra. Mɨtɨk kises
hɨm me God hɨrak kepu en, niuk

* **15:24** Ap 15:1 * **15:28** Mt 23:4 * **15:29** Ap 15:20 * **15:32** Ap 11:27, 13:1, 14:22 * **15:37** Ap 12:12, 25 * **15:38** Ap 13:13; Kl 4:10 * **15:39** Ap 4:36, 13:4 * **15:40** Ap 14:26 * **16:1** Ap 14:6; 2Ti 1:5

mɨrak Timoti. Miye pɨrak hɨre wetikerek nises hɨm me God miye pɨrak hɨre pe weiwɨk me Isrel te haai kɨrak au, hɨrak ke weiwɨk me mɨt Grik.
2 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me God neit wit Listra, wit Aikoniam hɨr natɨp nar ik: "Timoti hɨrak mɨtɨk yaaik."
3 *Pol hanhan kaktɨwekhis te hɨrak kerekir yɨnk kɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk me Isrel han yaaik. Hɨrak kɨrɨak menmen im kentar mɨt nerer wit wit menep ne weiwɨk me Isrel nertei Timoti haai kɨrak hɨrak mɨtɨk ke Grik, hɨrak ap kerekir yɨnk kɨrak au.
4 *Epei au, hɨrakɨt ten terer wit wit tatɨp mɨt kerek nises hɨm me God, menmen mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God neit Jerusalem hɨr natɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr enisesim. Hɨrakɨt tetpor hɨr enisesim,
5 *te mɨt ne weiwɨk me God neit ein hɨr han tokik nepu nises God werek werek. Mɨt han yapɨrwe hekrit hekrit neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God.

Pol kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ke provins Masedonia

6 *Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Frisia ketike Galesia tentar God Hɨmɨn Yaaik ap kewisɨkɨt tatno provins Esia tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais.
7 Hɨrakɨt ten ere tiun hɨn ke provins Misia, hɨrakɨt tare tatno provins Bitinia te God Hɨmɨn Yaaik kerek Jisas kewet mɨt ek, hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au.
8 Hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au, te hɨrakɨt tɨnaaiwɨr Bitinia tekiuwe Misia ere tiun wit Troas.
9 Hɨrakɨt tɨpiun wit Troas, wɨtaan Pol kepu kɨtyak kɨr mɨtɨk ke Masedonia kerp kitɨwekhi kar ik: "Ti ehu sip enen wit kaiu Masedonia ti ekepai."
10 Pol kɨr menmen im epei au, (hi Luk hetikeret) haiu mewen menmen memi mekre tanɨk kaiu haiu mare mamno provins Masedonia mentar haiu epei mertei God kenɨnai kehimɨtenai mamno en mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais.

Mɨte Lidia wises hɨm me God

11 Haiu mau sip mɨnaaiwɨr wit Troas merekir wan mesipat wit yapɨrwe men ere mɨpiun wit Samotres. Haiu mɨpiun wit Samotres, haiu mɨpiun wit Niapolis.
12 Haiu mɨpiun Niapolis epei au, haiu mɨnaaiwɨr sip meke tɨ men wit Filipai kerek nɨpaa mɨt ne wit iuwe Rom nan newik nenipek kɨre wit iuwe kinɨn wit ham me provins Masedonia. Haiu mepu wit eik wɨ ham.
13 Me wɨ Sabat haiu mɨnaaiwɨr wit men mani menep wit. Haiu han kitet mɨt nehimɨtan wit menep tɨpar eik te hɨr natɨp God menmen. Haiu mau en metike miyapɨr keriyen nererik nau mani eik haiu mewepnak.
14 Mɨte piutɨp pe miyapɨr kerek nererik en nemtau hɨm maiu, hɨre niuk mɨre Lidia. Hɨre wises God wewenɨpiyek. Hɨre pe wit Taiataira, hɨre wesiuwe laplap mɨre yɨwir wawɨt pewek mamrerim. Mɨtɨk Iuwe God hɨrak keweikɨn han kɨre te hɨre wemtau hɨm Pol ketpim hɨre wisesim.
15 *Hɨre wetike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨre hɨr nitehi haiu mɨt mɨkɨri neriuwe tɨpar. Haiu mɨkɨri neriuwe tɨpar, hɨre witaihi war ik: "Yi han kitet hi hises hɨm yaaim me Krais te yi einen eiyu wɨnak kai." Hɨre wari han kaiu te haiu men mau en.

Pol ketike Sailas tekre wɨnak enuk teit wit Filipai

16 *Wɨ ham haiu mepno wit menep mani te matɨp God menmen, mɨte piutɨp kerek wɨrɨak menmen me mɨt han, hɨre herwe enuk kau kekre han kɨre kekepye wewepyapɨr menmen maain te mamnen. Mɨt kerek naanmɨprewe neit pewek yapɨrwe nentar menmen im.
17 *Hɨre wises Pol ketikewai wɨnap watɨp war ik: "Mɨt in hɨr nɨrɨak

* **16:2** Fl 2:19-22 * **16:3** Ga 2:3-5 * **16:4** Ap 15:23-29 * **16:5** Ap 2:47 * **16:6** Ap 18:23 * **16:15** Ap 16:33, 18:8 * **16:16** Ap 19:24 * **16:17** Mk 1:24, 34

menmen me Mɨtɨk Iuwe God. Hɨr newepyapɨr netpai menmen haiu emisesim te God kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem te hɨrak kaktaihis."
18 Hɨre wɨrɨakem warek wɨ yapɨrwe ere Pol han enuk keriuwerep keweikɨn ketpɨwe kar ik: "Hi hetput hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas ti enke enopɨn ekeipnɨwe." Hɨrak katɨp epei au, herwe kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken waswas.
19 Maain mɨt kerek naanmɨprewe hɨr nertei herwe kenke kekeipnɨwe te hɨr ap nanɨt pewek mei au, hɨr neithis Pol ketike Sailas nerikɨt nen nɨr mɨt iuwe masistret neit wit nɨmɨnek me wit mɨt nesiuwe hɨm nererik neitai,
20 *hɨr nerikɨt nen mɨt iuwe masistret ne Rom natɨp nar ik: "Mɨtɨkɨt it hɨrakɨt te weiwɨk me Isrel, hɨrakɨt tɨrɨak enum me haiu mɨt mau wit ik e.
21 Hɨrakɨt tetpai menmen te hɨram ap mises menmen mɨt naiu iuwe ne Rom natɨp haiu emisesim au." Haiu ap emises menmen mɨtɨkɨt it tetpaiyem au emɨt.
22 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe netikeri nesiuwe hɨm. Epei au, Mɨt iuwe masistret neriyɨwekɨt klos mɨrakɨt newepim natɨp mɨt nɨr nanɨnen nanwaai nɨpɨn nanɨksɨp.
23 Hɨr nenke nɨpɨn naksɨp yapɨrwe. Te hɨr newɨret tekre wɨnak enuk, hɨr natɨp mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk te hɨrak naanempre mɨtɨkɨt werek werek.
24 Hɨrak kemtau hɨm mɨr im epei au, hɨrak kewisɨkɨt tekre haau ke nɨmɨn kewis hɨt mɨrakɨt kemenkekim mitet hei me nu nɨmenum metenen hɨt me mɨt.
25 Me wɨ nɨmɨn Pol ketike Sailas hɨrakɨt titehi God menmen hɨrakɨt tine henye. Mɨt han nekre wɨnak enuk ek hɨr nemtau menmen hɨrakɨt tinaam tetpim.
26 Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wɨnak enuk kɨrirɨr iuwe, waswas weipɨr yapɨrwe menke, sen hɨram menke mɨnatɨn men mekeipɨn mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik.
27 *Mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kekrit kerenaan kɨr weipɨr yapɨrwe menke, hɨrak han kitet mɨt neit nɨmɨn en nepei nɨrɨr nen witeik. Hɨrak keket hɨne kɨrak kare kakwɨrek kaknep hɨrekes kentar hɨrak kɨnaain mɨt iuwe nanɨr mɨt enun epei netpaan nɨrɨr nen te hɨr han enuk neriuwerek nankɨp.
28 Hɨrak kaknep hɨrekes, au, Pol kɨnap hɨm iuwe kesinɨwek ketpɨwek, "Au emɨt! Ti ap enep hɨrekes. Haiu mɨrɨr au haiu mepu in."
29 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik kenɨne mɨtɨk hak kakɨt si keiyɨk kaknen. Hɨrak keit si keiyɨk kan, hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn hɨrak kepɨrpɨr kitehɨr kewen ninɨp menep hɨt me Pol ketike Sailas.
30 *Te hɨrak pɨke kekrit kerp kerikɨt ken witeik kitɨwekɨthi kar ik: "Hi arɨak mekam te God kakɨsak menmen enum mai hɨrak kaktauhis?"
31 Hɨrakɨt tewenɨwekhi tetpɨwek tar ik: "Ti ehises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas te ti etike mɨte nɨkerek nit, God hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem."
32 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrak ketɨwekɨthis ten hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais te hɨrak mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak nemtau hɨm me God hɨrakɨt tetpim.
33 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨram wen wɨ nɨmɨn, mɨtɨk ik ketɨwekhis ken kɨkɨr sip kirakɨt ere werek. Hɨrak kɨkɨr sip kɨrakɨt, Pol ketike Sailas tɨkɨr mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr nɨrak neriuwe tɨpar.
34 Hɨrakɨt tɨkɨri, hɨrak mɨtɨk eik ketɨwekɨthis keiyɨkɨt ken wɨnak kɨrak kewetɨwekɨt menmen taam. Hɨrak ketike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak hɨr han yaaik nentar hɨr in ek nises hɨm me God.
35 Wanewik, mɨt iuwe masistret ne Rom nau wit, hɨr nesiuwe mɨt

* **16:20** Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11 * **16:22** 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2 * **16:27** Ap 12:18-19 * **16:30** Ap 2:37 * **16:33** Ap 15:16

plisman nen wɨnak enuk natɨp nar ik: “Yi eisiuwe mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tatno.”
36 Mɨt natɨp epei au, mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kan katɨp Pol kar ik: “Mɨt iuwe masistret nesiuwe hɨm natɨp yi yaino witeik, yi yaino God naanmampri me menmen.”
37 *Te Pol katɨp mɨt plisman kar ik: “Mɨt iuwe ap nɨnapɨn menmen enum hawɨr wɨrɨakem te hɨr newep neit witeik mɨt yapɨrwe nɨrei. Hawɨr wɨre mɨt nau wit Rom hɨr ap nerekyawɨr menmen em mar im au nentar mɨt iuwe neit wit Rom newis hɨm mau tɨwei neriuwesɨsem. In ek hɨr mɨt in nare nɨsawɨn menmen neriuwetawɨr a? Taau! Hɨr hɨras nanɨnen in nanriuwetawɨr euno witeik.”
38 Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt plisman pɨke nen natɨp mɨt iuwe hɨm mɨrak. Hɨr epei nemtau Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨre mɨt ne wit Rom hɨr nɨnaain natɨp nar ik: “Haiu mɨrɨak menmen enum ye.”
39 *Te hɨr nen nɨr Pol ketike Sailas, hɨr natɨp nar ik: “Yi yaaikɨt, haiu mepɨtari yi yɨre mɨt ne Rom.” Hɨr natɨp epei au, hɨr neriyakɨt ten witeik nitɨwekɨthi te hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨr.
40 Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wɨnak enuk ten wɨnak ke Lidia. Epei au, hɨrakɨt tatɨp mɨt kerek nises hɨm me God tetpor hɨm mamkepi hɨr han tokik nanu. Hɨrakɨt tetpor hɨm ere werek, hɨrakɨt teit menmen teiyɨm tatnaaiwɨr wit Filipai tatno.

17

Mɨt ne wit Tesalonaika nare nanɨnep Pol ketike Sailas

1 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr Filipai, hɨrakɨt ten tewep wit Amfipolis. Hɨrakɨt ten tewep wit Amfipolis tesipatek, hɨrakɨt ten tewep wit Apolonia ten ere tɨpiun wit Tesalonaika kerek wɨnak ke mɨt ne Isrel nererik nekine hɨm me Moses neitai.
2 Pol keit in kɨrɨak menmen kar ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem keit wit hak. Me wɨ Sabat hɨrak ken wɨnak kɨr. Me wɨ Sabat wikak hɨrak ketikeri newepnak natɨpan, hɨrak keit hɨm me God mau tɨwei ketporem keteiknorem kar ik:
3 *“Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais, God hɨrak katɨp mɨtɨk ik kaki pɨke kakɨkrit. Mɨtɨk ik Jisas hi ewepyapɨr etpiyek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais kerekek kakɨkaap haiu mɨt ne tɨ.”
4 *Mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel hɨr nemtau hɨm im hɨr nises Pol ketike Sailas. Mɨt han ne Grik kerek newenɨpi God, hɨr netike miyapɨr iuwe yapɨrwe ne Tesalonaika hɨr nisesikɨt.
5 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel neit wɨnak en hɨr ap nises hɨm im hɨr yɨnk enuk nentar mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrakɨt. Hɨr nen ya neithis mɨt enun nau yain yain hɨr nesikeyaanmi nererik nen nari han ke mɨt yapɨrwe ne wit. Hɨr neweikɨn wɨnak ke mɨtɨk niuk mɨrak Jeson nenke weipɨr nɨnatɨn Pol ketike Sailas te hɨr neriyakɨt nesiuweret ten mɨt.
6 *Hɨr nɨnetnɨwekɨt nɨnetnɨwekɨt au, hɨr nari mɨtɨk Jeson ketike mɨt han nises Krais, neriyei nen mɨt iuwe masistret nɨnap netpor nar ik: “Mɨt kerek nɨrɨak enum nerer wit wit epei nan in nɨrɨak enum.
7 *Mɨtɨk ik Jeson kewisi nan nau wɨnak kɨrak. Hɨr neweikɨn sip newet hɨm me mɨt iuwe neit Rom. Hɨr natɨp nar ik: ‘Mɨtɨk iuwe king hak kinɨn Sisa, hɨrak niuk mɨrak Jisas.’ ”
8 Hɨr natɨp hɨm im, hɨr nɨkɨak han ke mɨt yapɨrwe neit wit, hɨr netike mɨt iuwe masistret.
9 Mɨt iuwe en nari pewek me mɨtɨk Jeson ketike mɨt han nises Krais te hɨr ap pɨke nanri han ke mɨt han neriuwe hɨm me Krais. Hɨr nari pewek epei au, hɨr nesiupani neriuweti nen witeik.

* **16:37** Ap 22:25 * **16:39** Mt 8:34 * **17:1** 1Te 2:1-2 * **17:3** Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * **17:4** Ap 13:50 * **17:5** 1Te 2:14 * **17:6** Ap 16:20 * **17:7** Lu 23:2; Jo 19:12

Pol ketike Sailas ten wit Beria

10 Nepei wɨtaan, mɨt in ne Tesalonaika kerek nises hɨm me Krais hɨr neriuwet Pol ketike Sailas ten wit Beria. Hɨrakɨt ten ein epei au, hɨrakɨt ten wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses me wɨ Sabat.

11 *Mɨt en hɨr yaain ninɨn mɨt ne wɨt Tesalonaika nentar hɨr nemtau hɨm Pol ketpim, hɨr hanhanem. Hekrit hekrit hɨr nekine hɨm me God mau tɨwei te hɨr hanhan nanɨrtei menmen Pol ketpim hɨram yaaim mɨre hɨm nɨpaa God ketpim o au.

12 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel nises hɨm me Krais. Miyapɨr han ne Grik hɨr miyapɨr niuk mɨr iuwe, hɨr netike mɨt ne Grik yapɨrwe nises hɨm me God.

13 *Maain mɨt ne weiwɨk me Isrel ne wit Tesalonaika nemtau Pol wen kewepyapɨr katɨp hɨm me God kar ke nɨpaa hɨrak kɨrɨakem keit wit Beria, hɨr nan nɨkɨak han ke mɨt en hɨr han kekrit enum.

14 Hɨr han kekrit enum te mɨt nises Krais hɨr nɨnaain mɨt nanɨnep Pol kaki te hɨr neriuwetek kakno wit yanɨmɨn ke wan eik. Sailas ketike Timoti au, hɨrakɨt tepu Beria.

15 Mɨt kerek neriuwet Pol nen netikerek ere hɨr nɨpiun wit Atens. Epei au, hɨr epei nanɨno nɨr ein, Pol ketpor kar ik: "Yi eitɨp Sailas ketike Timoti hɨrakɨt tatnen waswas tatwenayipɨr tatɨt wit Atens."

Pol kewepyapɨr hɨm me God keit wit Atens

16 Pol wen keit wit Atens kemerɨr Sailas ketike Timoti, hɨrak han kekrit kentar hɨrak kɨr mɨt natɨn ninaan mau teinɨk yapɨrwe hɨram mepu wit kɨr eik e.

17 *Hɨram mepu wit kɨr eik, te hɨrak ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr netike mɨt ne Grik hɨr newenɨpi God, hɨrak ketikerei newepnak natɨpan me hɨm me Krais. Hɨrak kepno en, hɨrak hekrit hekrit ken wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen, hɨrak ketike mɨt miyapɨr nau en newepnak natɨpan hɨm me Jisas Krais.

18 Mɨt han natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Seno, hɨr netike mɨt han Stoik kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Epikurian, hɨr netike Pol newepnak natɨpan menmen. Hɨr mɨt han natɨp nar ik: "Mɨtɨk enuk weise tɨpar ik katɨp mekam?" Mɨt han natɨp nar ik: "Hɨrak katɨp menmen me God ke mɨt ne wit hak." Hɨr natɨp menmen im nentar Pol ketpor hɨm me Jisas Krais ketike hɨm me mɨt epei naa pɨke nanɨkrit.

19 Te hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen kaunsil ke wit Ariopagas keit Atens. Hɨr netpɨwek nar ik: "Haiu hanhan mamɨmtau hɨm ham mit ti hatɨp mɨt em.

20 Hɨm mei ti etpaiyem hɨram haiu mepɨtariyem te ti etpaiyem te haiu mertei werek werek."

21 Mɨt nau wit Atens netike mɨt ne wit ham hɨr nau en hekrit hekrit hɨr nau yain yain natɨp hɨm hɨr hanhan nemtau hɨm ham mɨt nisesim.

22 Hɨr nepei netpɨwek, Pol kekrit kerp nɨmɨn ke mɨt ne kaunsil katɨp kar ik: "Yi mɨt ne wit Atens. Hi hertei yi yewenɨpi tɨpir yapɨrwe.

23 Hi heke tɨ herekir wit ki hi hɨr wit wit yi yewenɨpi tɨpir, hi hɨr kɨnaan kiutɨp yi yekine menmen im mewik: 'Kɨnaan im me tɨpir hak haiu mɨt mepɨtari niuk mɨrak.' Menmen yi mɨt in yepɨtari niuk mɨrak yewenɨpiyek, hi etpi niuk mɨrak. Niuk mɨrak God.

24 *"God hɨrak kewis tɨ ketike menmen yapɨrwe mewik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre nepni metike tɨ te hɨrak ap kepu kekre wɨnak mɨt nimɨwekek.

25 *Hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te mɨt nankepik nanrɨak menmen taau. Hɨrak hɨrekes kewetai haiu mɨt hɨmɨn te haiu mepu, hɨrak kewetai menmen yapɨrwe.

26 **Hɨrak kiutɨp hɨrak kinai haiu mɨt yapɨrwe haiu merer wit wit mau

* **17:11** Jo 5:39 * **17:12** Ap 13:50 * **17:13** Ap 14:19 * **17:17** Ap 18:19 * **17:24** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:26** Diu 32:8 * **17:26** Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23

tɨ. Nɨpaa enum eik hɨrak kɨmat wɨ
mɨt nau tɨ hɨrak kehimɨtan wit kerek
hɨr nanwik.
27 Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu
mɨt mɨnmetnɨwek ere mɨnapɨnek
misesik. God ap kerp yanɨmɨn ke
haiu mɨt niutɨp niutɨp au.
28 Hɨrak kekepai haiu mepu tɨ haiu
mamno in mamno ein. Hɨrak kɨre
mɨt han ni nertei iuwe hɨr nekine
hɨm o hɨr nine henye hɨr natɨp nar
ik: 'Haiu mɨt haiu nɨkerek ne God.'
29 *Haiu nɨkerek nɨrak te haiu ap
han ekitet hɨrak kɨre gol o silva o nan
mɨt nɨrɨakem hɨram mar ke God au.
30 *Nɨpaa mɨt ap nertei God au, te
hɨrak ap katɨp enum me menmen
hɨr nɨrɨakem au. In ek God katɨp
hɨm manp mɨt yapɨrwe nau nerer
wit wit nar ik: 'Yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum.'
31 *God epei kɨmat wɨ hɨrak maain
skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe werek
werek kakriuwe mɨtɨk hɨrak ke-
himɨtanek hɨrak kakrɨak menmen
im. God hɨrak epei keteikɨn haiu mɨt
yapɨrwe maain hɨrak kakrɨak men-
men im kentar hɨrak kɨkɨak mɨtɨk ik
nɨpaa kaa hɨrak kekrit kepu."
32 Mɨt en hɨr nemtau Pol katɨp ke
mɨtɨk kaa Pɨke kekrit kepu, mɨt han
natɨp nitetnaan nenwesɨsek. Au,
mɨt han netpɨwek nar ik: "Maain
haiu mamɨmtau ti etɨp menmen im
eteipim."
33-34 Epei au, Pol kɨnaaiwɨr mɨt
ken. Mɨt han nen netikerek nises
hɨm me God. Mɨtɨk ke mɨt in nises
hɨm me God hɨrak mɨtɨk ke kaun-
sil Ariopagas niuk mɨrak Daionisias.
Mɨte piutɨp niuk mɨre Damaris hɨre
wetike mɨt miyapɨr han nises hɨm
me God.

18

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨm yaaim me Krais

1 Pol katɨp hɨm me Krais keit Ari-
opagas epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit
Atens ken wit Korin.
2 *Hɨrak ken wit Korin, hɨrak kɨr
mɨtɨk hak niuk mɨrak Akwila kerek
nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit
Pontas. Hɨrak ketike mɨte pɨrak
Prisila in ek nɨnaaiwɨr wit iuwe Itali
nan Korin nentar mɨtɨk iuwe Klodias
kerek kinɨn naanmɨpre mɨt katɨp
kar ik: "Mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me
Isrel hɨr enɨnaaiwɨr wit Rom." Hɨrak
Pol ken
3 *kau wɨnak kɨr kekepi nime
wɨnak laplap kentar hɨrak nɨpaa
(hɨrak ap kises hɨm me krais wen au)
hɨrak kime menmen im keit pewek
mererim, kar ke in hɨr nimaam.
4 Me wɨ Sabat yapɨrwe Pol ken
wɨnak ke mɨt ne Isrel ein kerek hɨr
nekine hɨm me Moses, hɨrak ketikeri
newepnak natɨpan, hɨrak kare kak-
teiknor hɨm mɨrak yaaim me Krais te
hɨr enisesim
5 *Me wɨ Sailas ketike Timoti
tɨnaaiwɨr provins Masedonia tan wit
Korin, Pol ap pɨke kime wɨnak ke
laplap au. Hekrit hekrit hɨrak katɨp
mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en ket-
por kar ik: "Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais
kerek God nɨpaa kehimɨtanek kan
kɨkaap mɨt ne Isrel."
6 *Hɨr au nemnɨnɨwek hɨm mɨrak
netpɨwekɨt enum, te Pol kɨtanɨk
laplap mɨrak keteiknor God ap kesak
menmen enum mɨr au mepu, hɨrak
ketpor, "Yi yayi te yi yayi. Hɨram
menmen mai au, hɨram menmen mi.
Me in ek hi eweikɨn sip eweti, hi eno
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel etpor hɨm
yaaim me Krais."
7 Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak
ke mɨt en nererik nekine hɨm me
Moses, hɨrak ketike Sailas, Timoti ten
tau wɨnak ke mɨtɨk hak niuk mɨrak
Tisias Jastas. Hɨrak ap ke weiwɨk
me Isrel te hɨrak kises hɨm me God.
Wɨnak kɨrak kɨwaai kɨrapɨt wɨnak
ke mɨt ne Isrel kerek hɨr nau nererik
nekine hɨm me Moses en.
8 *Mɨtɨk niuk mɨrak Krispas hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt ne wɨnak
kerek mɨt ne Isrel nererik nekine
hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨte

* **17:29** Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * **17:30** Ap 14:16 * **17:31** Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42 * **18:2** Ro 16:3 * **18:3** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5** Ap 17:14-15, 9:22 * **18:6** Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * **18:8** 1Ko 1:14

pɨrak nɨkerek nɨrak nises hɨm me mɨtɨk iuwe Krais. Mɨt yapɨrwe nau wit Korin nemtau hɨm me God te hɨr nisesim, Pol ketike Sailas tɨkɨri.

9 *Wɨtaan ham Pol kɨwaai kɨtyak, Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: "Ti ap hɨnaain au. Ti wen etɨp mɨt hɨm mai.
10 *Hi hau hetikewit, mɨtɨk kiutɨp ap te kakitep au kakɨntar mɨt yapɨrwe neit wit ik e hɨr nises hɨm mai."
11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miutɨp wenke mar hispɨnak kiutɨp (6), hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God.

12 Me wɨ im mɨtɨk iuwe ke Rom kehimɨtan mɨtɨk Galio hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel, hɨrak kinɨn naanmɨpre provins Akaia. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman ke mɨt ne Grik, te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en nekiyan niutɨp neithis Pol neriyaak neiyɨk nen mɨtɨk iuwe Galio hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek nar ik:
13 "Mitɨk ik kari han ke mɨt te hɨr ap nises hɨm me Moses hɨr ap newenɨpi God werek werek au."
14 Pol kare kaktɨp hɨm te mɨtɨk iuwe Galio katɨp mɨt en ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Isrel. Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum kekintɨp menmen o kenep mɨtɨk kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem.
15 *Au, hɨram menmen me hɨm metike niuk mei me hɨm me Moses yi yisesim. Yi hɨras eiyitpim ere werek. Hi au hɨnapen emtau menmen weinɨm marim."
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt plisman nɨrak hɨr neri nen witeik.
17 Epei au, hɨr mɨt en neithis mɨtɨk iuwe hak kinɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Moses hɨr neriyaak nen nerp witeik nakɨp. Mɨtɨk Galio ap han kekrit ke menmen im au, hɨrak katɨp kar ik: "Menmen weinɨm."

Pol pɨke ken wit Antiok ke provins Siria

18 *Pol kepu wit Korin ketike mɨt nises hɨm me God me wɨ yapɨrwe. Epei au, hɨrak kau sip ketike Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila, hɨr nerekir wan nen provins Siria. Nɨpaa hɨr nau sip wen au, Pol katɨp God hɨm me kɨmat wɨ keriuwesɨs menmen. Wɨ epei au, hɨrak mɨtɨk kime Pol paan kɨrak keit wit Senkria (keteikɨn mɨt wɨ hɨrak keriuwesɨs menmen me hɨrekes hɨram epei au).
19 *Hɨr nɨpiun wit Efesas, Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila hɨr nau en. Pol ken wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr newepnak natɨpan me hɨm me Krais.
20 Hɨr nitɨwekhi kaku kaktikeri me wɨ yapɨrwe te hɨrak kewenhi au.
21 *Hɨrak ketpor kar ik: "God hanhan hi pɨke enen te hi enen eri." Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kerekek kau sip kɨnaaiwɨr wit Efesas.
22 Hɨrak kɨpiun wit Sisaria epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr sip ken wit eik keke tɨ ken wit Jerusalem en kɨr mɨt nises hɨm me God ein. Epei au, hɨrak pɨke ken wit Antiok.

Pol pɨke kepno ein ein kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me Krais

23 Pol kepu wit Antiok wɨ ham, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt en ken provins Galesia ketike provins Frisia kerer wit kike kike em kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God han tokik nepu.

Apolos katɨp mɨt miyapɨr ne wit Efesas hɨm me Krais

24 Wɨ ham, mɨtɨk hak niuk mɨrak Apolos, hɨrak ke weiwɨk me Isrel, nɨpaa miye winaak keit wit Aleksandria, hɨrak kan kau wit Efesas. Hɨrak kertei katɨp hɨm yaaim, hɨrak kertei hɨm me God mau tɨwei werek werek.
25 *Mɨt nɨpaa neteiknɨwek menmen me Mɨtɨk Iuwe God te hɨrak han yaaik wɨsenum keriuwe hɨm me God katɨp mɨt menmen yapɨrwe

* **18:9** 1Ko 2:3 * **18:10** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16 * **18:15** Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31
* **18:18** Ap 21:24 * **18:19** Ap 17:17 * **18:21** Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * **18:25** Ro 12:11; Ap 19:3

Jisas epei kɨrɨakem. Te hɨrak kertei menmen me Jon kerek nɨpaa kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar weinɨm.

26 *Hɨrak kan wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak katɨp hɨm iuwe ap kɨnaain mɨt au. Akwila ketike Prisila nemtau hɨrak katɨp epei au, hɨr neriyaak nen wɨnak kɨr netpɨwek nekepik kertei werek hɨm me Jisas epei kan tɨ kɨkaap haiu mɨt hɨrak kaa God pɨke kɨkɨak kekrit kepu.

27 *Hɨr netpɨwek menmen im epei au, Apolos han kitet kakno provins Akesia ke Grik te mɨt en nises hɨm me God nekine tɨwei natɨp mɨt nises God en hɨr naanmamrewek. Hɨrak ken en, hɨrak kɨkaap mɨt en kerek nises hɨm yaaim me Krais nentar God kerekyor yaaim.

28 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel newepnak natɨpan te hɨrak keriuwe hɨm iuwe mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt miyapɨr hɨm me mɨt en hɨram ap yaaim. Hɨrak keriuwe hɨm me God mau tɨwei, hɨrak katɨp mɨt keteiknor Mɨtɨk Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap mɨt.

19

Pol katɨp mɨt miyapɨr neit wit Efesas hɨm yaaim me Krais

1 *Mɨtɨk Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia ketike Frisia ere kɨpiun wit Efesas. Kɨpiun Efesas, hɨrak kɨr mɨt han nises hɨm me Jisas.

2 *Te hɨrak kitorhi kar ik: “Nɨpaa yi yises hɨm me Jisas God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ki o au?” Hɨr newenɨwekhi nar ik: “Haiu ap memtau God Hɨmɨn Yaaik kepu au.”

3 Pol pɨke kitorhi, “Hɨr nɨkri nekine niuk me keimɨn?” Hɨr natɨp nar ik: “Hɨr nɨkrai nekine niuk me Jon.”

4 *Pol katɨp kar ik: “Jon kɨkɨr mɨt kerek neweikɨn sip newet menmen enum, hɨrak katɨp mɨt ne weiwɨk miutɨp me Isrel hɨr enises hɨrak mɨtɨk kerek maain kaknen. Hɨrak niuk mɨrak Jisas, hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt.”

5 Hɨr nemtau menmen im, hɨr newis Pol kɨkɨri keriuwe tɨpar kekine niuk me Mɨtɨk Iuwe Jisas.

6 *Hɨrak kɨkɨri epei au, Pol kewis his menteri te God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr keneisesi hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au, hɨr natɨp hɨm me God.

7 Pol kɨrɨak menmen im me mɨt nar ke hiswiyen wik (12).

8 Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, Pol ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me God, hɨrak ap kɨnaain mɨt au. Hɨrak ketpor ere wenke wikak, hɨrak ketikeri newepnak natɨpan. Hɨrak kare kakri han kɨr te hɨr han kitet menmen hɨrak ketpor me God kinɨn naanmɨpre mɨt.

9 *Mɨt han au enun han tokik hɨr nɨnapen nanisesim, hɨr natɨp enum me menmen me God mɨt in nisesim me ninaan me hɨr mɨt yapɨrwe. Hɨr natɨp enum te Pol ketike mɨt hɨr nises hɨm mɨrak nɨnaaiwɨr mɨt en. Hekrit hekrit Pol ken wɨnak skul ke mɨtɨk Tirinas ketike mɨt hɨr newepnak natɨpan hɨm me God.

10 Hɨrak kɨrɨak menmen marim me tito wik, te mɨt yapɨrwe nau provins Esia, hɨr mɨt ne Isrel, hɨr mɨt han ne weiwɨk ham nemtau hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe Krais.

Hɨm me nɨkerek ne mɨtɨk Siva

11 *God kɨrɨak menmen yaaim keriuwe Pol kɨkaap mɨt keriuwerem.

12 *Mɨt han neit laplap hankisip o laplap iuwe mɨwaai yɨnk ke Pol hɨr neiyɨm nen mɨt nɨnap te mɨt han nɨnap hɨr nɨre yaain, mɨt han herwe mersɨsi hɨram metpaan menpɨn mekeipnor hɨr nɨre yaain.

* **18:26** Ap 19:8 * **18:27** 2Ko 3:1; Kl 4:10 * **19:1** 1Ko 3:6 * **19:2** Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * **19:4** Mt 3:1-2 * **19:6** Ap 8:17 * **19:9** 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * **19:11** Ap 14:3 * **19:12** Ap 5:15 * **19:13** Mk 9:38

13 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr
nepno neprer wit wit nepɨr herwe
enum mekre mɨt. Wɨ ham mɨt han
in hɨr nanɨpɨr herwe nanriuwe niuk
me Jisas. Hɨr natɨp herwe enuk nar
ik: “Haiu metpi mekrehɨr ke Jisas
kerek Pol katɨp mɨt en ek. Yi einopɨn
ekeipɨn mɨtɨk ik.”
14 Hɨr nɨkerek hispɨnak wik (7) ne
mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Siva ke
weiwɨk me Isrel, hɨr keriyen nɨrɨak
menmen marim.
15 *Au, herwe enuk ketpor kar ik:,
“Hi hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi
mɨt yi neimɨn a?”
16 Mɨtɨk kerek herwe enuk
kersɨsek kekrit kanɨp wɨsenum
kerekir yɨnk kɨr kewep klos mɨr te
hɨrak kinɨni. Hɨr nɨrɨr nɨnaaiwɨr
wɨnak hemkre merer yɨnk kɨr hɨr
ne yɨnk weinɨk nɨrɨr.
17 *Mɨt han yapɨrwe ne Isrel, mɨt
han ne weiwɨk ham, hɨr nau wit
Efesas nemtau me menmen im te hɨr
nepɨrpɨr newenɨpi niuk me Jisas.
18 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises
hɨm me God nan newepyapɨr men-
men enum hɨr nepei nɨrɨakem.
19 Mɨt miyapɨr han, kerek netenwo
henpɨn o marila menmei marim, hɨr
neit tɨwei mɨr meteiknor menmen
im hɨr neiyɨm nan newɨrem mekre si
me ninaan me mɨt yapɨrwe. Mɨt han
newenhis pewek me mɨt newɨrem
neiyɨm neit tɨwei im hɨram mar
50,000 pewek silva.
20 *Marim hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Krais men merer wit wit te mɨt
miyapɨr yapɨrwe nisesim.

Mɨt ne wit Efesas nesikeyaanmi nare nanɨnep Pol

21 *Menmen im epei man, God
Hɨmɨn Yaaik kari han ke Pol te hɨrak
han kitet kakno provins Masedonia
kaktike Akaia. Te maain, hɨrak ka-
kno wit Jerusalem. Pol katɨp kar ik:
“Hi ano wit Jerusalem epei au, te hi
eno wit Rom.”
22 *Pol keriuwet mɨtɨkɨt wik
hɨrakɨt tekepik, hɨrakɨt tinɨn ten
Masedonia, hɨrak wen kepu provins
Esia.
23 *Me wɨ im, mɨt han neit wit
Efesas han enuk nentar mɨt nises
hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.
24 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Demi-
trias hɨrak kime menmen keriuwe
silva. Hɨrak kime wɨnak kike kike
silva kɨre wɨnak iuwe ke tɨpir niuk
mɨre Atemis mɨt nen newepnɨpi
niuk mɨre nekrerek. Menmen hɨrak
kimaam hɨrak ketike mɨt han ne-
siuwerem men mɨt hɨr neit pewek
yapɨrwe mererim.
25 Te hɨrak kenɨne mɨt nime
menmen me silva netike mɨt han
hɨr nɨrɨak menmen mar ke hɨr
nɨrɨakem hɨr nererik, hɨrak ketpor
kar ik: “Yi mɨt yi yertei haiu meit
pewek me menmen metike menmen
meiyam meriuwe menmen im haiu
mɨrɨakem.
26 *Yi epei yɨr menmen, yi yem-
tau menmen mɨtɨk ik Pol kɨrɨakem
keit wit kaiu Efesas kerekek au. Ke
provins Esia Pol kari han ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn sip
newet menmen, hɨrak ketpor kar ik:
‘Menmen mɨt nimaam mɨre teinɨk
ninaan mewik hɨram ap mɨre God
au. Hɨram memipɨn.’
27 Menmen im Pol ketpim maain
hɨram mamnip mɨt hɨr han ekitet
menmen haiu mɨt in mɨrɨakem
hɨram enum. Im keremem au.
Wɨnak yaaik ke teinɨk ninaan
mewik iuwe me mɨte paiu Atemis
maain mamre niuk weinɨm te mɨt
nanisesye au. Mɨt yapɨrwe neit Esia
netike mɨt nerer wit wit newenɨpi
niuk mɨre.”
28 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak
epei au, hɨr han enuk nenepɨp natɨp
nar ik: “Atemis pe Efesas hɨre yaaip
iuwe.”
29 *Mɨt nerer wit wit ke wit iuwe
Efesas nenepɨp natɨp. Mɨt han nen
neithis Gaias ketike Aristakas hɨrakɨt
te provins Masedonia kerek tekite
Pol tepno ein ein, hɨr neriyakɨt neiyɨt
nen wit kerek mɨt nau nererik nem-
tau menmen.

* **19:15** Mk 1:24, 34 * **19:17** Ap 5:5, 11 * **19:20** Ap 12:24 * **19:21** Ap 23:11; Ro 1:13 * **19:22** Ro 16:23; 2Ti 4:20 * **19:23** 2Ko 1:8 * **19:24** Ap 16:16 * **19:26** Ap 17:29 * **19:29** Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24

30 Pol hɨrekes hanhan kakno ein
kaktɨp mɨt menmen te mɨt han en
nises hɨm me God newenek.
31 *Mɨt han hɨr mɨt iuwe gavman
ne provins Esia kerek nɨre nɨrak yi-
nan o wariyakɨt nɨrak hɨr nesiuwe
hɨm netpɨwek hɨrak ap kakno kaktɨp
mɨt menmen au emɨt.
32 Mɨt han neit wit mɨt nererik
newik hɨr natɨp hɨm ham, mɨt han
natɨp hɨm ham nentar hɨr yapɨrwe
nepɨtari nenmak te hɨr nererik nau
en.
33 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel ner-
iuwet mɨtɨk niuk mɨrak Aleksanda
kerp kinɨn kentɨr kɨnaan te mɨt han
en han kitet hɨrak kerekek kinɨn
kɨrɨak menmen enum im. Hɨrak
kɨkɨam his kesinor hɨr enkintɨp
enɨmtau menmen hɨrak kakɨtpim.
34 Au, mɨt en nertei Aleksanda
hɨrak ke Isrel, hɨr yapɨrwe natɨp
nerekirɨwek hɨm natɨp nar ik:
"Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe."
Hɨr nenepɨp narek ere 2 aua.
35 Maisiu kike, kuskus ke wit Efe-
sas hɨrak kenip mɨt en nekintɨp nau
neit hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt
ne Efesas. Mɨt yapɨrwe nertei wit
kaiu ik e hɨrak wit naanmɨpre wɨnak
iuwe ke teinɨk ninaan mewik me
mɨte iuwe yaaip Atemis wetike nan
mɨt newenɨpiyek nɨpaa kau nepni
kenke kan.
36 Mɨtɨk kei ap kaktɨp menmen im
hɨram memipɨn au, te yi mɨt eikintɨp
yi ap yɨrɨak menmen enum waswas
au emɨt.
37 Yi epei yeithis mɨtɨkɨt wik it
te hɨrakɨt ap tekintɨp menmen meit
wɨnak ke Atemis o netpɨwe enum au.
38 Mɨtɨk Demitrias ketike mɨt hɨr
nɨrɨak menmen mɨrak nare nan-
siuwe hɨm mɨtɨk hɨr enɨno mɨt
iuwe masistret hɨr nanmerɨr wɨ hɨr
nanɨmtau hɨm me mɨt. Hɨr nansi-
uwe hɨm ein,
39 o au en, yi hanhan eitɨp hɨm
meiyam em, yi wen eimerɨr wɨ me
haiu mɨt ne wit Efesas haiu mererik
memtau hɨm me mɨt iuwe ne witeik.
40 Mɨt iuwe ne Rom hɨr nansiuwe
hɨm nantɨp haiu mɨt mɨrɨak enum
mesiuwe hɨm mesikeyaanmi. Haiu
mɨt iuwe ap te metpor yi yenmak yi
yɨrɨak menmen marim au."
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ke-
siuwe mɨt en hɨr nen wit kɨr eik.

20

Pol keke tɨ kepno provins Masedonia ketike Grik

1 Mɨt nererik nesikeyaanmi epei
au, Pol kenɨne mɨt kerek nises
hɨm me Jisas keyewewi ketpor
hɨm mamkepi nanises hɨm me God
werek werek. Te hɨrak kɨnaiwɨri
kakno provins Masedonia.
2 Hɨrak ken kɨpiun provins Mase-
donia, hɨrak kerekir kau nɨmɨn ken
kerer wit wit katɨp mɨt hɨm mɨrak
yapɨrwe mamkepi nanises hɨm me
God werek werek. Epei au, hɨrak ken
provins Grik.
3 Hɨrak kepu en wenke wikak.
Hɨrak kepu en wenke wikak, hɨrak
kare kaku sip kakno Siria, hɨrak
kemtau mɨt han hɨr nimenɨpɨn
nankɨp, te hɨrak han kitet kakno
kakitet provins Masedonia ere hɨrak
kɨnaiwɨrek kɨpiun provins Siria.
4 *Sopata nɨkan ke Piras ke wit Be-
ria, hɨrak ketike Aristakas, Sekandas
hɨrakɨt te wit Tesalonaika, hɨrakɨt
tekite Pol tariyakɨt ten. Mɨtɨk Gaias
ke wit Debi, Timoti, Tikikas ketike
Trofimas te Esia, hɨrakɨt tetike Pol
nariyan nen.
5 Hɨr mɨt ninɨn nen nemeriyei neit
wit Troas.
6 Hɨr nemeriyei neit ein, haiu
mau wit Filipai ere wɨ mɨt nererik
ap newis yis mekre bret mɨr han
tewenɨn menmen God kerekyorem
hɨram epei au. Menmen im epei au,
haiu mɨnaaiwɨr wit Filipai mau sip
ere wɨ hispɨnak (5), haiu mɨpiun wit
Troas. Haiu men mɨpiun wit Troas,
haiu metike mɨt nemeriyei mau en
ere wɨ hispɨnak wik (7).

Pol kɨkɨak Yutikas kerek hɨrak kaa keit wit Troas, hɨrak pɨke kekrit kepu

7 *Me wɨ Sabat me wɨtaan haiu
mɨt yapɨrwe mererik maam men-
men han tewenɨn menmen Jisas

* **19:31** 2Ti 1:15 * **20:4** Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21 * **20:7** Ap 2:42, 46

kɨrɨakem haiu mewenɨpi God. Pol katɨp mɨt en menmen. Hɨrak kare teipmen kakno te hɨrak ketpor hɨm ere wɨ nɨmɨn.
8 Mɨt epei neit si yapɨrwe newisɨm mekre haau mau niu meit wɨnak haiu mau mererik mekrerek.
9 Mɨtɨk pipɨak niuk mɨrak Yutikas kau windo me wɨnak. Pol wen katɨp katɨp, hɨrak kɨnapɨpɨ kɨwaai kɨnatɨn. Kɨwaai kɨnatɨn o, hɨrak kenke kau niu ken kiun tɨ. Mɨt nekiuwe nen nɨkɨak nɨrek nepei au kaa.
10 *Pol kekintɨp kekiuwe ken kɨrek, hɨrak kenke kenterik kesiuwewik. Epei au, hɨrak katɨp kar ik: "Yi ap han enuk au emɨt! Hɨrak kaa te in ek pɨke kekrit kaku."
11 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketikeri pɨke nɨniu nen wɨnak hɨrak kewep niu o bret ketikeri nekiyan naam. Epei au, hɨrak ketikeri newepnak ere wanewik. Wanewik, Pol kɨnaiwɨri.
12 Pol kɨnaiwɨri, hɨr neithis pipɨak ik kerek nɨpaa kenkewɨn kaa Pol pɨke kɨkɨak, hɨr nen wɨnak mɨr hɨr han yaaik iuwe.

Pol kɨnaaiwɨr wit Troas kɨpiun wit Mailitas

13 Haiu minɨn men mau sip merekir wan ere mɨpiun wit Asos, kerek Pol katɨp kakwenyipɨr sip. Nɨpaa hɨrak ketpai menmen im kentar hɨrak kɨnapen sip, hɨrak hanhan keke tɨ kakno ein.
14 Hɨrak kewenaiyipɨr keit Asos epei au, haiu metɨwekhis men mau sip mɨnaaiwɨr wit Asos men ere miun Mitilini.
15 Haiu mɨpiun Mitilini epei au, haiu me wɨ ham wanewik men mesipat wit Kaios. Haiu wen men me wɨ ham hekrit haiu men mesipat wit Semos. Wit Semos epei au, wɨ ham haiu mɨpiun wit Mailitas. Sip mɨwaai meit ein.
16 Pol epei han kitet hɨrak kau sip ap kakno wit Efesas kentar hɨrak kɨnapen kaku provins Esia wɨ yapɨrwe. Hɨrak hanhan kakno waswas kakiun Jerusalem me wɨ Pentekos.

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt iuwe nises God neit wit Efesas

17 *Pol wen kepu sip keit Mailitas hɨrak keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt iuwe ne weiwɨk me God neit Efesas te hɨr enɨnen Mailitas enɨrek.
18 *Ewaai meruri hɨr mɨt ne Efesas epei nan, Pol ketpor kar ik: "Yi epei yertei me wɨ hi hinɨn han Esia hau hetikewi yi yertei menmen hi hisesim.
19 *Yi yertei me wɨ yapɨrwe mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨpan naniyep te hɨr nenip menmen im menip han kai kekrit hɨr newaank hɨras. Hi ap ewenɨpi niuk mai au. Hi hɨrɨak menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtenewem, wɨ ham hi hɨkɨt henterim.
20 Hi ap hepakɨn hɨm mamkepi me wɨ hi hewepyapɨr hɨm me God yi yau wɨnak ke mɨt kerek nekine hɨm me Moses yi yererik en o yau wɨnak mi miutɨp miutɨp.
21 Hi epei hetpi yi mɨt ne weiwɨk me Isrel netike yi mɨt ne weiwɨk ham, hi epei hetpi hɨm manp eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises hɨm me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas.
22 *In ek hi hises hɨm God Hɨmɨn Yaaik ketpewem te hi eno wit Jerusalem. Hi hepɨtari menmen mɨt nanrekyewem nanɨt ein.
23 *Hi hertei kerekek God Hɨmɨn Yaaik epei ketpo merer wit wit mɨt nanrekyo enum nanwɨre akre wɨnak enuk.
24 *"Hi han kitet hi hahi te hi ehises menmen nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas kehimɨtena hi ehisesim, hɨram menmen weinɨm. God epei kɨrɨak mɨt menmen yaaim keriuwe Jisas Krais te hɨrak kehimɨtena hi hetpor hɨm yaaim me menmen im.
25 "Yi eiyɨmtewem. Nɨpaa hi hen yi mɨt yapɨrwe hewepiyapɨr hɨm me

* **20:10** 1Kin 17:21 * **20:17** Ap 18:21 * **20:18** Ap 18:19, 19:10 * **20:19** Ap 20:3 * **20:22** Ap 19:21 * **20:23** Ap 9:16, 21:4, 11 * **20:24** Ap 21:13; 2Ti 4:7 * **20:26** Ap 18:6

God kinɨn naanmɨpre haiu mɨt. In ek
hi hertei maain hi ap eri meiyam au.
26 *Te hi petepin hetpi hɨm manp,
mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt maain kakno si
tatɨknenik hɨram menmen mai au.
27 Hɨram menmen mai au mentar
hi ap heripakɨn hɨm mei me men-
men me God kakinɨn naanmamre
haiu mɨt au.
28 *Yi naanempre hɨras yetike
mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik ke-
himɨteni yi naanmɨpri. Yi yar ke
mɨt naanmɨpre sipsip yi naanempre
mɨt ne weiwɨk me God. Hɨrak kenip
mɨt hɨr ne weiwɨk mɨrak keriuwe
hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas wɨ
hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
29 *Hi hertei hi anaiwɨri epei au,
maain mɨt nanɨnen nɨmɨn ke yi mɨt
nanriwaank han ki nanriuwe men-
men enum hɨr nanɨtpiyem. Mɨt
in hɨr nanre nepere enum men
nɨmɨn ke sak namɨp newaankem,
hɨr nanɨnen nanriwaank.
30 *Maain mɨt han ne yi mɨt hɨr
nantɨp hɨm memipɨn nanri han ke
mɨt han ne yi mɨt kerek yises hɨm me
God te hɨr enisesim.
31 *Yi naanmamre hɨras me men-
men im, yi han ekitet me tito wikak
hi wɨtaan wanewik hetpi hɨm manp
me menmen me God te yi eiyisesim,
hi hɨkɨti hekepi wɨsenum.
32 *"In ek hi hitehi God hɨrak
naanmampri te hɨm me God hɨrak
kakrekyi yaaim hɨram mamkepi te
yi eiyu werek werek. Hɨrak kakweti
menmen mɨrak yaaim hɨrak maain
kakwet mɨt nɨrak em.
33 *Hi ap hemkre menepam heit
pewek me yi mɨt o laplap mi au.
34 *Yi epei yertei hi hɨrɨak men-
men heriuwe his mai hi ekerwo
laplap me wɨnak sel te hi heit
pewek mererim. Hi hetike mɨtɨkɨt
wariyakɨt tai naanmɨprawɨr hɨras
me menmen. Yi au.
35 *Marim hi epei heteikni yi
eirɨak menmen iuwe te yi eikaap
mɨt miyapɨr hɨr ap manpenun neit
nɨrɨak menmen au. Yi han ekitet
menmen nɨpaa Jisas ketpim. Hɨrak
katɨp kar ik: 'Yi eiwet mɨt menmen
hɨram minɨn mɨt hɨr nanweti men-
men, te yi han yaaik eiyu.' "
36 *Pol ketpor epei au, hɨrak ketik-
eri nitehɨr newen ninɨp nitehi God
menmen.
37 Hɨr nitehi God menmen epei au,
hɨr nɨkɨtek neiyewewik netpɨwek,
"Ti yaaik eno e."
38 *Pol ketpor kar ik: "Maain hi
ap pɨke eri meiyam au," te mɨt en
hɨr han toenuk neriuwerek. Hɨr
netpɨwek epei au, hɨr neriuwetek
kau sip ken.

21

Pol ketike wariyakɨt tɨrak tau sip tatno Jerusalem

1 Haiu metpor "Eiyu en," te haiu
mau sip mɨnaiwɨri men. Haiu
mɨnaiwɨri men, haiu merekir wan
metɨn ke nɨmɨn mesipat wit Kos. Wɨ
ham haiu mesipat wit Ros. Haiu
mesipat wit Ros, haiu men ere
mɨpiun wit Patara.
2 Haiu mɨpiun wit Patara, haiu
menke mɨnaaiwɨr sip im mɨnmatɨn
sip ham mamrei mamno Finisia te
haiu man mewim men.
3 Haiu men ere haiu mɨr Saipras
te haiu mesipatek men pɨnak
ke his yaaim wen mepno ere
mɨpiun provins Siria. Haiu menke
mɨnaaiwɨr sip meit wit Taia, wit
kerek mɨt nau sip nanɨnke menmen
mekre sip.
4 *Haiu epei men mɨr mɨt han nises
hɨm me Mɨɨk Iuwe Krais te haiu
mau metikeri me wɨ hispɨnak wik
(7). God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke
mɨt en te hɨr natɨp Pol ap kakno wit
Jerusalem.
5 *Au, wɨ hispɨnak wik (7) haiu
mɨnaiwɨri men. Hɨr mɨt netike
miyapɨr nɨkerek nɨr neriuwetai ere

* **20:28** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29** Mt 7:15; Jo 10:12 * **20:30** 1Jo 2:19 * **20:31** Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11 * **20:32** Ap 26:18 * **20:33** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34** Ap 18:3; 1Te 2:9 * **20:35** Mt 10:8 * **20:36** Ap 21:5 * **20:38** Ap 20:25 * **21:4** Ap 20:23 * **21:5** Ap 20:36

haiu men tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek, haiu mewen ninɨp mitehɨr haiu mitehi God menmen.
6 Haiu meketanhis haiu metpor "Eiyu en." Haiu metpor epei au, haiu men mau sip, hɨr mɨt en pɨke nen witeik.

Agabas katɨp Pol menmen God Hɨmɨn Yaaik keteiknɨwekem keit wit Sisaria

7 Haiu mau sip pɨke men mɨnaaiwɨr wit Taia men ere mɨpiun wit Tolemes. Haiu mɨpiun Tolemes, haiu men mɨr mɨt en nises hɨm me Krais haiu mau metikeri wɨ miutɨp.
8 *Wanewik haiu mɨt metike Pol mɨnaaiwɨr Tolemes men ere mɨpiun wit Sisaria. Haiu mɨpiun Sisaria, ein ek haiu men mau wɨnak ke Filip mɨtɨk kerek katɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais. Hɨrak kiutɨp ke mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa mɨt nehimɨteni naanmɨpre menmen me miyapɨr mɨkaan nɨr epei naa.
9 *Hɨrak kine nɨkerek hɨram (o hɨram) tekyaait (4), hɨr neit mɨkaan wen au, hɨr newepyapɨr menmen maain mamnen.
10 *Haiu mepu en wɨ ham, mɨtɨk profet niuk mɨrak Agabas kɨnaaiwɨr provins Judia kan Sisaria.
11 *Hɨrak kan Sisaria, hɨrak keit waai let ke Pol keiyɨk kesenkek hɨrekes his hɨt mɨrak keriuwerem. Hɨrak kesenkek his hɨt keriuwerem te hɨrak katɨp kar ik: "God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: 'Mɨtɨk ke let ik e maain kakno wit Jerusalem, mɨt ne weiwɨk me Isrel nantɨwekhis nansenkekik kar ik nanwet mɨt ne weiwɨk ham ek.' "
12 *Hɨrak katɨp epei au, haiu metike mɨt han en metpɨwek mewenek mar ik: "Ti ap eno wit Jerusalem au ekɨt."
13 *Au Pol kewenhi kar ik: "Yi yenmak yi yɨkɨt yari han kai? Hi han kitet hɨram yaaim te hi ano wɨnak enuk kerekek au. Hi han kitet hɨram yaaim te hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas mɨt han hɨr naniyep hi hahi, hɨram menmen weinɨm."
14 Haiu metpɨwek metpɨwek au. Hɨrak ketaihɨm kewɨrem, haiu mekintɨp merp matɨp mar ik: "Han kit. Haiu hanhan menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hɨram mamnen."

Pol katɨp mɨt iuwe ne mɨt ne God neit Jerusalem hɨm mɨrak

15 Haiu mepu en wɨ ham. Epei au, haiu memani menmen maiu, haiu mɨnaiwɨri men wit Jerusalem.
16 Mɨt han nises hɨm me Krais nau neit wit Sisaria nan netikewai, hɨr nen newisai neit wɨnak ke mɨtɨk kerek haiu mamu mamtikerek niuk mɨrak Neson, hɨrak nɨpaa ke wit Saipras. Hɨrak kises hɨm me Krais nɨpaa enum eik ere in.
17 Maain haiu mɨpiun wit Jerusalem, mɨt en nises hɨm me Krais han yaaik hɨr netaihis.
18 *Hɨr netaihis haiu mau wɨ ham, hɨrak Pol ketikewai men mɨr Jems. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Krais nererik newenɨpiyek, hɨr nau netikerek.
19 *Pol ketpor hɨr yaain, ketpor hɨr yaain epei au, hɨrak ketpor menmen God kekepik hɨrak kɨrɨakem ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.

Pol kemtau hɨm me mɨt iuwe hɨrak ken wɨnak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hɨr newenɨpi niuk me God. Epei au, hɨr natɨp Pol nar ik: "Ti epei hertei mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais, hɨr wen nises hɨm me Moses.
21 *Mɨt han epei nemipɨn netpor ti epei atɨp mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau nerer wit wit ke mɨt ne weiwɨk ham, hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me Moses, hɨr ap enrekir yɨnk ke nɨkerek nɨr, hɨr ap enises menmen haiu mɨt ne weiwɨk me Isrel in misesim.
22 Maain mɨt in nanɨrtei ti hepu, te ti erɨak mekam?

* **21:8** Ap 6:5, 8:40 * **21:9** Ap 2:17 * **21:10** Ap 11:28 * **21:11** Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * **21:12** Mt 16:22 * **21:13** Ap 20:24 * **21:18** Ap 15:2, 13; Ga 1:19 * **21:19** Ap 15:12 * **21:21** Ap 16:3; Ga 2:3

23 Haiu metpi menmen haiu han
kitetim. Mɨtɨkɨt tekyaait it et hɨrakɨt
epei tatɨp God tɨmat wɨ hɨrakɨt teri-
uwesɨs menmen.
24 *Ti eno etikeret yi eirɨak men-
men hɨm me Moses matɨp te God
kaktɨp menmen im epei au, yi yaain.
Ti ewɨr pewek me mɨtɨkɨt it te mɨtɨk
pris kakrekyɨwekɨtem. Epei au te
hɨr mɨt enime paan kɨrakɨt. Ti erɨak
menmen mamɨr im te mɨt yapɨrwe
enɨrtei hɨm hɨr nemtewem hɨram
weinɨm, ti wen hises hɨm me Moses.
25 *Me mɨt nises hɨm me God hɨr ap
ne weiwɨk me Isrel, nɨpaa haiu epei
mewisor tɨwei metpor hɨr ap enises
hɨm yapɨrwe nɨpaa Moses kewisɨm.
Ham im keremem. Haiu han kitet
hɨr ap nanɨm menmen mɨt newep-
war menmen newet tɨpir em, hɨr
ap nanɨm hemkre o miyak mɨt new-
ers tɨmɨr hemkre ap mewen au, hɨr
ap netike mɨt miyapɨr nanriyanhis
newenɨnem au emɨt."
26 *Hɨr natɨp epei au, Pol keithis
mɨtɨkɨt it wɨ ham hɨrak keriyakɨt ten
tɨrɨak menmen hɨm me Moses katɨp
te God katɨp hɨrakɨt tɨre yaaikɨt. Epei
au, hɨrakɨt ten wɨnak iuwe ke God
tatɨp mɨt pris me wɨ hɨrakɨt tɨmat ere
hɨrakɨt tɨre yaaikɨt te hɨrakɨt tatwet
God menmen.

Mɨt ne Isrel neithis Pol kekre wɨnak iuwe ke God

27 Maain wɨ hispɨnak wik (7)
menep epei au, hɨram wɨ mɨtɨkɨt
tɨmat menmen hɨrakɨt tɨrakem
hɨram epei au mesi, mɨt han ne Isrel
kerek nau provins Esia hɨr nan nɨr
Pol kekre wɨnak iuwe ke God. Hɨr
nɨkɨak han ke mɨt miyapɨr en neithis
Pol nɨnap natɨp nar ik:
28 *"Yi mɨt ne Isrel. Yi eikepai.
Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk kerek kepno
keprer wit wit katɨp mɨt yapɨrwe hɨr
mɨt ne weiwɨk me Isrel netike hɨm
me Moses, wɨnak iuwe ke God hɨram
menmen weinɨm. In ek hɨrak epei
keithis mɨtɨk ap ke Isrel keiyɨk kan
kekre haau mɨt narik ap te nanɨno
nɨmɨn ek au. Mɨt iuwe neriuwesɨsek,
nehimɨtanek ne haiu mɨt ne Isrel
keriyen."
29 *Hɨr natɨp menmen im nentar
hɨr epei nɨr mɨtɨk Trofimas kitet wit
Jerusalem ketike Pol te hɨr han kitet
Pol ketɨwekhis ten wɨnak ke God teit
nɨmɨn. Pol kɨrɨak menmen im au.
30 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem en
nesikeyaanmi (o nesikewari) nesiuk-
nen nan nererik neithis Pol neriyaak
neiyɨk nen witeik. Hɨr neriyaak
neiyɨk nen witeik, mɨt neiyepet
weipɨr ke wɨnak ke God.

Mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyaak keiyɨk ken wɨnak enuk

31 Mɨt yapɨrwe nererik hɨr wen
nanɨnep Pol kaki, mɨt han nen natɨp
mɨtɨk iuwe Ofisa ke ami ke Rom nar
ik: "Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem hɨr
nenepan."
32 Hɨrak kemtau menmen im epei
au, hɨrak keithis mɨt han ne ami
ninɨn naanmɨpre mɨt ne ami nar
100, hɨr netike soldia ne ami yapɨrwe
nesiuknen nekiuwe nen nɨr mɨt en.
Hɨr nekiuwe nen nɨr mɨt en, hɨr
nɨrek ketike mɨt ne ami yapɨrwe, hɨr
nenep Pol au. Hɨr nerp neit.
33 *Mɨtɨk iuwe ke ami kan Pol
ketɨwekhis katɨp mɨt nɨrak hɨr ne-
senkekik neriuwe sen ain wik. Epei
au, hɨrak kitorhi kar ik: "Mɨtɨk
ik hɨrak keimɨn? Hɨrak kɨrɨak
mekam?"
34 Mɨt han natɨp hɨm ham, mɨt
han natɨp hɨm ham te hɨrak ap
kertei menmen werek kentar mɨt ne-
sikeyaanmi yapɨrwe te hɨrak katɨp
mɨt nɨrak hɨr nɨnanek neiyɨk nanɨno
wɨnak ke ami kɨr.
35 Hɨr neiyɨk nen ere nɨpiun lata
me wɨnak, mɨt ne ami nɨnanek nau
niu nentar mɨt nesikeyaanmi (o ne-
sikewari) yapɨrwe nanri Pol kaknen
te hɨr nankɨp.
36 *Hɨr nisesik nɨnap natɨp nar ik:
"Yi eikɨp kaki."

Pol katɨp mɨt kenmak hɨrak kɨrɨak menmen

* **21:24** Nam 6:1-21; Ap 18:18 * **21:25** Ap 15:28-29 * **21:26** 1Ko 9:20 * **21:28** Ap 6:13; Esi 44:7
* **21:29** Ap 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33** Ap 20:23, 21:11 * **21:36** Lu 23:18; Ap 22:22

37 Hɨr neit Pol nanrik nanɨno
nɨmɨn ein, Pol katɨp mɨtɨk iuwe
ke ami keriuwe hɨm Grik ketpɨwek
kar ik: “Hi hanhan hetput men-
men hɨram werek?” Mɨtɨk iuwe eik
ketpɨwek kar ik: “Ti harkeik te ti
hertei hɨm Grik?
38 *Hi han kitet ti mɨtɨk ke Isip
kerek nɨpaa ein kari han ke 4,000
mɨt te hɨr netike gavman ne Rom
nare nanɨnepan hɨr neit hɨne me his,
yipo henmik nɨrɨr nen wit tenhaan
weinɨm.”
39 Pol kewenhi kar ik: “Hi au. Hi
mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel, miye wina
weit wit Tasas ke provins Silisia, hi
mɨtɨk ke wit niuk mɨrak iuwe. Ti
ewisa hi etɨp mɨt menmen mai o au?”
40 Hɨrak kewenhi te Pol kerp kentɨr
leta kɨkɨamhis keweni ketpor kar ik:
“Eikintɨp.” Hɨr nekintɨp, te hɨrak
ketpor keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel.

22

1 Hɨrak ketpor kar ik: “Nai yi-
nan mɨt iuwe, mɨt nai ne watiu, yi
eiyɨmtau hɨm hi hetpiyem te yi ap
aitɨp hi hahi.”
2 Hɨr nemtau Pol ketpor keriuwe
hɨm mɨr Hibru, hɨr nekintɨp wɨre
wɨre te Pol wen ketpor kar ik:
3 *“Hi hetpi werek. Hi ke weiwɨk
me Isrel, miye pai wina weit wit
Tasas ke provins Silisia te hi han hau
in ere hi iuwe. Mɨtɨk iuwe niuk
mɨrak Gameliel keteikno menmen
markeik te hi hises hɨm me Moses
kerek nɨpaa maamrer nai nisesim.
Hi hises menmen im hises God iuwe
har ke yi mɨt in yi yisesim.
4 *Hi hewaank mɨt enipi hɨr naa
nentar hɨr nises hɨm me Krais. Hi
esenkek his hɨt me mɨt miyapɨr hatɨp
mɨt plisman hɨr newɨri nekre wɨnak
enuk.
5 Mɨtɨk iuwe pris kinɨn naanmɨpre
mɨt pris han hɨrak ketike mɨt iuwe
ne kaunsil hɨr nanwepyapɨr hi hatɨp
werek. Nɨpaa hɨr neweto tɨwei hɨr
newisɨk ken mɨt han ne weiwɨk maiu
neit Damaskas te hi epei hen en
ehɨthis mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me Krais, hi hesenkeki heriyei heri
hen Jerusalem te mɨt iuwe en nanɨp.

Pol katɨp mɨt karkeik hɨrak kises hɨm me Krais

6 “Hi wen hepno menep Damaskas
wepni kau nɨmɨniuwe, wasenum si
meke nepni man mɨr mewenkɨka.
7 Hi henkewɨn hɨwaai tɨ hi hemtau
hɨm ke mɨtɨk ketpo, ‘Sol, Sol ti hen-
mak te ti herewaank?’
8 Hi pɨke hitɨwekhi, ‘Mɨtɨk Iuwe ti
keimɨn?’ Hɨrak kar ik: ‘Hi Jisas ke
Nasaret kerek ti herewaank.’
9 Mɨt nan netikewa nɨr si te ap
nemtau hɨm ke mɨtɨk werek werek
au.
10 “Hi hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk
Iuwe ti hanhan hi erɨak mekam?’
Hɨrak kar ik: ‘Ti ekrit eno wit
Damaskas. Ti ehɨt ein te mɨtɨk
kaknen kakɨtput menmen God
kakɨhimɨtanem ti erɨakem.’
11 Hi ap hɨr ein ein hentar si epei
mɨr iuwe hi nanamɨr toto te mɨt
nan netikewa netauhis neriya haiu
mariyan men Damaskas.
12 “Mɨtɨk hak kau en niuk mɨrak
Ananaias. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises
hɨm me Moses te mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk maiu ein hɨr han kitet natɨp
hɨrak yaaik.
13 Mɨtɨk ik kan kerp kerepta ketpo
kar ik: ‘Kai yinak Sol, ti pɨke ehɨr ein
ein.’ Hɨrak katɨp epei au, wasawas hi
hɨr ein ein te hi hɨrek.
14 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Mɨtɨk Iuwe
God ke maamrer naiu hɨrak ke-
himɨtenut te ti ertei menmen hɨrak
hanhan kakrɨakem, kehimɨtenut ti
hɨr Mɨtɨk Yaaik kerek kɨrɨak men-
men me God, ti epei hemtau hɨrak
ketput keriuwe hɨm mɨrak.
15 Maain ti eno etɨp mɨt miyapɨr
yapɨrwe ewepyapɨr menmen ti epei
hemtewem epei hɨrem.
16 *In ek ti ap ehu au emɨt! Ti ekrit
te hi ekɨrit. Ti enɨne Mɨtɨk Iuwe God
ehitɨwekhi te hɨrak kakɨsak men-
men enum ti hɨrɨakem.’

God kehimɨtan Pol kaktɨp mɨt ap ne Isrel hɨm yaaim me Krais mamno mɨt ap ne Isrel

* **21:38** Ap 5:36-37 * **22:3** Ap 5:34; Ro 10:2 * **22:4** Ap 8:3, 22:19 * **22:16** Ap 2:21; Ro 10:13

17 “Hɨrak ketpo epei au, hi pɨke hen
wit Jerusalem. Hi heit wɨnak iuwe
ke God in hi hitehi God menmen. Hi
hitehi God menmen, hi hepu hi hɨr
menmen mar ke hi hɨtyak,
18 *Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo kar
ik: ‘Ti ekrit waswas enaaiwɨr wit
Jerusalem entar mɨt miyapɨr in ap
enɨmtau hɨm ti etporem me hi.’
19 *Hi pɨke hetpɨwek har ik: ‘Mɨtɨk
Iuwe, hɨr epei nertei hi epei hen
herer wit wit wɨnak mɨt nererik
nekine hɨm me Moses nekrerem, hi
hen en heithis mɨt miyapɨr hɨr nises
hɨm mit, hi hanɨp.
20 *Nɨpaa mɨt nenep mɨtɨk
kewepyapɨr hɨm mit niuk mɨrak
Stiven hi herp menep atɨp hɨram
yaaim te hɨr nakɨp kaa. Hi hetenen
laplap saket me mɨt hɨr newɨr nan
nakɨp. Hi etpor menmen mit hɨr
enɨmtewem.’
21 *Au, Krais pɨke ketpo kar ik:
‘Hɨram menmen weinɨm. Hɨr ap
te nanɨmtau hɨm mit au. Ti eno
entar hi eriuwetit ti eno yanɨmɨn
ewepyapɨr hɨm mai mamno mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel.’ ”

Mɨtɨk iuwe ke ami naanmɨpre Pol

22 *Mɨt yapɨrwe ein nemtau Pol
ere hɨrak katɨp menmen me hɨrak
kewepyapɨr hɨm me mɨtɨk iuwe
katɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
ketporem. Hɨrak ketpor menmen
im, hɨr han enuk nɨnap hɨm iuwe
nar ik: “Yi eikɨp eki. Yi ap eiwisɨk
kaku tɨ au ekɨt!”
23 Hɨr nɨnap newep laplap mɨr
neteikɨn hɨr han enuk wɨsenuk
newɨr toni waniu (o win) men niu.
24 Hɨr newɨr toni waniu (o win)
men niu, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami
katɨp mɨt nɨrak neithis Pol ner-
iyaak neiyɨk nanɨno nɨmɨn, hɨr
nankɨp nanriuwe nɨpɨn ere hɨrak
kakwepyapɨri nenmak te mɨt ne Is-
rel en nɨnap nesiuwe hɨm marim.
25 *Hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk
nen nesenkɨkwek his mɨrak te hɨr
nankɨp. Hɨr nesenkek his mɨrak
nankɨp, Pol katɨp mɨtɨk kerek
naanmɨpre 100 mɨt ne ami kitɨwekhi
kar ik: “Hɨm mɨt iuwe ne Rom hɨr
newisɨm matɨp hɨram yaaim te mɨt
nanɨnep mɨtɨk kerek keit tɨwei yaan
mewik kar ke mɨt ne wit Rom, te hɨr
newisɨk ken wɨnak ke masistret wen
au, hɨrak ap katɨp hɨrak enuk au?”
26 Mɨtɨk ik kemtau hɨm im Pol
ketpɨwekem epei au, hɨrak ken kɨr
mɨtɨk iuwe kɨrak hɨrak ofisa ke ami
ketpɨwek kar ik: “Ti hɨrɨak men-
men enum. Mɨtɨk eik e hɨrak kete-
nen tɨwei yaan mewik kɨre mɨtɨk ke
Rom.”
27 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
ofisa ke ami kan kɨr Pol kitɨwekhi
kar ik: “Ti etpo ti hetenen tɨwei
namba mewik kar ke mɨt ne Rom o
au?” Pol kar ik:, “O, hi hetenen tɨwei
har ke mɨt ne Rom.”
28 Mɨtɨk iuwe ofisa eik ketpɨwek,
“Hi epei hewɨr pewek yapɨrwe te hi
heit tɨwei yaan mewik hɨram matɨp
hi hɨre mɨtɨk ke Rom.” Pol kar ik:
“Miye wina te hi hɨre mɨtɨk ke Rom
hentar miye haai hɨr netenen tɨwei
namba mewik hɨr nɨre mɨt ne Rom.”
29 *Wasenum mɨt kerek nankɨp
nanitɨwekhi menmen hɨr nɨrɨr
noknɨnan nenpɨn nekeipnɨwek.
Mɨtɨk iuwe ofisa eik kɨnaain kentar
hɨrak kertei Pol ketenen tɨwei kar ke
mɨtɨk ke Rom, hɨrak kesak hɨm lo me
Rom hɨrak epei kesenkekik keriuwe
sen. Mɨt iuwe ne Rom neriuwesɨs
mɨt nanrɨak menmen im me mɨt ne
Rom.
30 Mɨtɨk iuwe ofisa hanhan kertei
werek menmen mɨt ne Isrel hɨr ne-
siuwe hɨm Pol, te wɨ ham hɨrak
katɨp mɨt nɨrak nenke sen me Pol,
hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken katɨp mɨt
iuwe pris netike mɨt han en ne kaun-
sil nanrerik nanu. Epei au, hɨrak
keithis Pol keiyɨk ken kewisɨk kerp
ninaan me mɨt ne kaunsil ketpor
menmen.

23

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt ne kaunsil

* **22:18** Ap 9:29-30 * **22:19** Ap 8:3, 26:9-11 * **22:20** Ap 7:58, 8:1 * **22:21** Ap 9:15, 13:2 * **22:22** Ap 21:36 * **22:25** Ap 16:37 * **22:29** Ap 16:38 * **23:1** Ap 24:16

1 *Pol kerp kɨrapɨt mɨt ne kaunsil
ketpor kar ik: “Nai yinan. Hi hertei
hekre han kai menmen me God hi
hɨrɨakem hi hisesim nɨpaa ere in
hɨram yaaim.”
2 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk
iuwe pris kinɨn nanmɨpre pris han
niuk mɨrak Ananaias katɨp mɨt nerp
menep Pol nɨwaai his nesiuwek hɨm
nentar hɨrak katɨp enum.
3 *Pol ketpɨwek kar ik: “Maain
God kakitep ti hɨre nu mɨt newis pen
kolta mewik te hɨram nepei mesine
meit nɨmɨn. Ti hau en skelim hi
heriuwe hɨm lo me Moses, te ti au
heweikɨn sip hewet hɨm me Moses ti
hetɨp mɨt naniyep.”
4 Mɨt kerek nerp menep Pol
netpɨwek nar ik: “Ti atɨp enum me
mɨtɨk pris iuwe ke God.”
5 *Pol katɨp kar ik: “Hi hertei hɨrak
mɨtɨk iuwe pris te hi ap hetpɨwek har
ek au. Hɨm me God matɨp mar im:
“Yi mɨt ap eitɨp enum me mɨt hɨr
ninɨn naanmɨpri.”
6 *Pol epei kertei mɨt han ne kaun-
sil hɨr nises hɨm me mɨt Sadyusi,
mɨt han au hɨr nises hɨm me Farisi.
Hɨrak kertei menmen im te hɨrak
katɨp kar ik: “Nai yinan. Hi mɨtɨk
ke Farisi, hi nɨkan ke mɨtɨk ke
Farisi. Petepin mɨt neriya hi herp
ninaan me kaunsil hentar hi han
kitet mɨt epei naa maain nanɨkrit
nanu nanɨt.”
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Farisi
netike mɨt ne Sadysi nenehan nen-
terim te hɨr newep nau nɨmɨn pɨnan
hasini pɨnan hasini.
8 *(Mɨt ne Sadyusi han kitet mɨt
naa hɨr nɨwaai hei, maain pɨke
nanɨkrit nanu au, herwe o ensel
hɨram mepu au nemipɨn. Mɨt ne
Farisi han kitet mɨt nanɨkrit, ensel
netike herwe hɨr nepu. Nemipɨn au.)
9 *Hɨr mɨt wen natɨpan nenehan
ere wɨsenum, mɨt ne Farisi han
kerek newepyapɨr hɨm me Moses
hɨr nerp natɨp nesiuwe hɨm nar ik:
“Haiu han kitet mɨtɨk ik hɨrak yaaik.
Haiu han kitet herwe o ensel epei
kan ketpɨwek menmen.”
10 Hɨr nenehan ere wɨsenum te
mɨtɨk iuwe ofisa ke ami han kitet hɨr
nanri Pol kaktɨn yinak yinak te hɨrak
keriuwet mɨt nɨrak newep mɨt nen
netɨwekhis neiyɨk nanɨno wɨnak ke
gavman kɨrak.
11 *Wɨtaan, Mɨtɨk Iuwe Krais kan
kerp menep Pol ketpɨwek kar ik: “Ti
han tokik ehu. Ti epei hewepyapɨr
hɨm mai heit Jerusalem, te ti eno wit
Rom erɨakem empar kerekek.”

Mɨt nimenɨpɨn natɨpan nanɨnep Pol

12-13 Wanewik, mɨt han ne weiwɨk
me Isrel nererik nimeyipɨran
natɨpan nanɨnep Pol. Mɨt in nererik
nɨrɨak menmen im hɨr ninɨn 40 mɨt.
Hɨr mɨt nesiyehan menmen o tɨpar
ere hɨr nanɨnep Pol neiyɨk nanwen
han te hɨr nanɨm.
14 Epei au, hɨr nen nɨr pris iuwe
netike mɨt iuwe ne kaunsil netpor
nar ik: “Haiu epei mesinehan men-
men o tɨpar ap mamɨm ere haiu
mamnep Pol.
15 *Te yi eitike mɨt ne kaunsil
eiriuwet mɨtɨk kaktɨp mɨtɨk iuwe
ofisa ke ami ke Rom kakɨthis Pol
keiyɨk kaknen in. Yi eimitɨwekpɨn
yi eiyɨtpɨwek yi hanhan yayɨmtau
hɨm meiyam me Pol. Au, haiu epei
memeriyɨwek mamkɨp hɨrak wen
kaknen in.”
16 Pol nɨkan suware kɨrak epei
kemtau menmen me mɨt hɨr ni-
menɨpɨn nanɨnep Pol te hɨrak ken
wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa ke ami
katɨp Pol em.
17 Hɨrak ketpɨwek epei au, Pol
kenɨne mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre
100 mɨt soldia ne ami, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Ehɨt pipɨak ik
eiyɨk eno mɨtɨk iuwe ofisa kit. Hɨrak
kakɨtpɨwek menmen.”
18 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk keiyɨk
ken mɨtɨk iuwe kɨrak ketpɨwek kar
ik: “Mɨtɨk kekre wɨnak enuk Pol
kenɨnau kitauhi hi heit pipɨak ik

* **23:2** Jo 18:22-23 * **23:3** Mt 23:27 * **23:5** Eks 22:28 * **23:6** Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5 * **23:8** Mt 22:23 * **23:9** Ap 25:25 * **23:11** Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * **23:15** Ap 25:3

e eiyɨk enen ekrit ekɨntar hɨrak
kakɨtput menmen.”
19 Hɨrak ketɨwekhis keiyɨk ken
haau weinɨm, hɨrakɨt tekiyakɨt tau,
hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti are etpo
mekam?”
20 Hɨrak pipɨak ketpɨwek
kewenɨwekhi kar ik: “Mɨt iuwe
ne kaunsil natɨp hɨrak werek te
hɨr nanituthi teipmen ti ehɨthis Pol
eiyɨk eno wɨnak ke kaunsil, hɨr
nemipɨn natɨp hɨr hanhan nemtau
hɨm meiyam me Pol.
21 Ti ap emtau hɨm mɨr entar mɨt
ninɨn 40 mɨt nesiyehan menmen o
tɨpar ap nanɨm ere hɨr nankɨp kaki.
Hɨr nemerɨr ere ti etpor te ti eiyɨk
enen.”
22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk
iuwe ofisa ke ami ketpɨwek kar ik:
“Ti ap etɨp mɨtɨk hak ti epei han
hetpo menmen im.” Hɨrak ketpɨwek
epei au, hɨrak keriuwetek ken.

Mɨtɨk iuwe ofisa keriuwet Pol ken mɨtɨk iuwe gavman Filiks

23 Hɨrak keriuwetek ken, hɨrak
kenɨne mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt kepten
tinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami,
hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eiyɨt
200 mɨt soldia neke tɨ hɨr netike
200 mɨt nemerɨr yipo hɨr netike
70 mɨt ne ami nau hos, hɨr nanɨt
menmen nanɨmaniyem, hɨr nanɨno
nanɨthis Pol neiyɨk nanɨno. Me
wɨtaan hɨr nanɨthis pol kaktike men-
men neiyɨm nanɨno wit Sisaria.
24 Yi eiri hos keiyak te Pol kakwik,
yi naanmampɨwek eiyɨk (o eirik)
eino ere eipiun mɨtɨk iuwe gavman
Filiks.”
25 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrak
ken kewis tɨwei mar im:
26 “Hi Klodias Lisias hi hewis tɨwei
ik ken ti Filiks ti mɨtɨk iuwe ke
gavman hinɨn naanmɨmpre mɨt. Ti
yaaik.
27 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel
neiyewo mɨtɨk ik nare nankɨp. Hi
hemtau hɨrak kɨre mɨtɨk ke Rom te hi
hetike mɨt ne ami nai men mekepik
meriyaak meiyɨk men.
28 *Hi hanhan hertei werek nen-
mak te hɨr nesiuwe hɨm te hi heiyɨk
hen wɨnak ke kaunsil kɨr.
29 *Hi han wɨnak ke kaunsil kɨr,
hi hemtau hɨrak ap kɨrɨak menmen
mei te hɨr nankɨp kaki o nanwisɨk
kekre wɨnak enuk. Menmen hɨr
nesiuwek hɨm nesiuwerem hɨram
menmen me hɨm lo me Moses hɨr
nisesim.
30 *Mɨtɨk hak kan ketpo mɨt han ne
weiwɨk me Isrel nimenɨpɨn natɨpan
te hi han kitet hi esiuwerek ak-
nen ekrit. Hi epei hatɨp mɨt kerek
nesiuwek hɨm menmen hɨr nanɨno
nanɨrp ninaan mit nanriuwe hɨm.”
31 Hɨrak kewis tɨwei epei au, mɨt
ne ami nises hɨm mɨrak. Hɨr neithis
Pol neiyɨk ne wɨtaan nen ere nɨpiun
wit Antipatris.
32 Wanewik, mɨt ne ami kerek neke
tɨ hɨr pɨke nan wɨnak ke mɨtɨk iuwe
ofisa ke ami, hɨr newis mɨt nau hos
neithis Pol neiyɨk nanɨno Sisaria.
33 Hɨr neiyɨk nen Sisaria newet
mɨtɨk iuwe ke gavman tɨwei, hɨr
neithis Pol ken his mɨrak.
34 Mɨtɨk iuwe ke gavman kekine
tɨwei kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins
ke nein?” Pol ketpɨwek “Hi provins
kai Silisia.” Hɨrak kemtau hɨrak ke
provins Silisia, hɨrak ketpɨwek kar
ik:
35 “Maain mɨt nesiuwe hɨm
nanɨnen, te hi emtau hɨm mit entar
hi naanmɨmpre mɨt ne Silisia ere in.”
Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt
hɨr naanempre Pol newisɨk kekre
wɨnak iuwe nɨpaa mɨtɨk iuwe Herot
kewik hɨrak wɨnak enuk ke gavman.

24

Mɨt iuwe ne Isrel nesiuwe hɨm Pol

1 Wɨ hispɨnak (5) epei man men,
mɨtɨk iuwe hetpris ke Isrel Ananaias,
hɨrak ketike mɨt iuwe ne kaunsil en
hɨr netike mɨtɨk niuk mɨrak Tetalas
kerek kertei lo me mɨt ne Rom hɨrak
kɨkaap mɨt ne Isrel hɨr nisesim te hɨr
nesiuwe hɨm mɨt neit ninaan me mɨt
iuwe masistret hɨr nan Sisaria. Hɨr
nan Sisaria, hɨr nen nɨr mɨtɨk iuwe

* **23:27** Ap 21:30-33, 22:25-27 * **23:28** Ap 22:30 * **23:29** Ap 18:14-15 * **23:30** Ap 24:5-8

ke gavman Filiks te hɨr nesiuwe hɨm
Pol.
2 Mɨtɨk iuwe kari Pol hɨrak kan te
mɨtɨk iuwe kenɨne Tetalas. Hɨrak
kenɨne Tetalas, hɨrak kesiuwe hɨm
Pol kar ik: "Ti mɨtɨk iuwe ke gav-
man. Ti nɨpaa ere in ti naanmɨprai
werek te haiu mekiyan mau meit.
Ti hekepai ti henip yaaim mekrehɨr
menmen nɨpaa haiu misesim enum
merer wit wit.
3 Haiu mɨt merer wit wit han yaaik
meriuwerem te haiu matɨp ti yaaik.
4 Hi hɨnapen erwit iuwe, te hi
hituthi ti han tewenɨnai emtau
hɨm menmen meiyam yinam haiu
mamɨtputem.
5 *Haiu mertei mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk
enuk kari han ke mɨt ne weiwɨk
me Isrel nau nerer wit wit te hɨr
nenehan nenepan. Hɨrak mɨtɨk iuwe
kei ke mɨt kerek nises hɨm me Jisas
nɨpaa ke Nasaret.
6 *Hɨrak kari mɨtɨk ap ke weiwɨk
me Isrel ketikerek ten wɨnak ke God
iuwe keit Jerusalem, te hɨrak ap
kises hɨm me mɨt neriuwesɨs men-
men im. Haiu metɨwekhis han kitet
mewepyapɨrek kakises lo maiu. [
7 Au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami Lisias
keit mɨt ne ami nɨrak hɨrak kewep
koknɨnai wɨsenum keithis mɨtɨk ik
kerik ken.
8 Epei au, Lisias katɨp neimɨn hɨr
nansiuwek hɨm hɨr anɨnen in enɨrit.]
Ti itehi mɨtɨk ik ti hɨrekes ertei men-
men yapɨrwe haiu mesiuwek hɨm."
9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe
ne weiwɨk me Isrel neit ein nekepik
natɨp nar ik: "Hɨrak katɨp werek,
hɨrak ap kemipɨn au."

Pol katɨp mɨtɨk iuwe Filiks hɨm mɨrak

10 Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk iuwe
kehis kenɨne Pol kaknen kaktɨp. Pol
kan kerp katɨp kar ik: "Hi hertei me
tito yapɨrwe ti naanmɨprai heriuwe
menmen yapɨrwe te hi han yaaik
etput menmen eteiknut hi hɨrɨak
mekam.
11 *Ti itehi mɨt in ti hertei menmen
hi hetpiyem. Me wɨ hiswiyen wik
(12) hi han wit Jerusalem ewenɨpi
God.
12 Mɨt ne Isrel ap nɨra hi hetike mɨt
han mewepnak matɨpan meit wɨnak
ke God ein, hi ap hari han ke mɨt te
hɨr han kekrit heit wɨnak ke God o
heit witeik.
13 Hɨr ap neit mɨtɨk kiutɨp kɨra
hi hɨrɨak menmen marim hɨr ne-
siuwau hɨm.
14 *"Hi etput menmen im. Hi
ewenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe hɨrak
God ke maamrer naiu, te hi hises
hɨm me menmen me Jisas kerek
mɨt natɨp hɨram enum. Hi wen
hises menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses
ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei.
15 Hi hises menmen har ke mɨt in
me hɨm me God, maain mɨt yaain
nantike mɨt enun pɨke nankrit nanu
nanɨt.
16 *Hekrit hekrit hi hare hɨrɨak
menmen te God ketike mɨt miyapɨr
yapɨrwe nɨra natɨp hi yaaik.
17 *"Hi heit wit ham me tito
meiyam epei au, hi heit wit
Jerusalem ewet mɨt nai ne weiwɨk
me Isrel pewek mei, hi are ano ewet
God menmen.
18 *Hi wen heit wɨnak iuwe ke
God ein hi hɨrɨak menmen im me
hɨm me Moses matɨp hi hɨrɨakem te
God kaktɨp hi pɨke yaaik, mɨt han
nɨra. Mɨt nau netikewa au, haiu ap
mewepnak matɨpan au.
19 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr
ne provins Esia hɨr nepu wɨnak ke
God nɨra netauhis neriya. Mɨt en hɨr
hɨras enɨnen in nantɨp menmen mei
meit ninaan mit te hɨr nansiuwau
hɨm,
20 o au en, ti atɨp mɨt in hɨr
natɨp newepyapɨr menmen hɨr nɨr
hi hɨrɨakem enum me wɨ hi herp
ninaan me kaunsil. Menmen au,
21 *o hɨm miutɨp im. Nɨpaa hi herp
ninaan mɨr hi hɨnap hatɨp har ik:
'Mɨt neriya heit wɨnak ke kaunsil ik

* **24:5** Ap 17:6 * **24:6** Ap 21:28-30 * **24:11** Ap 21:17 * **24:14** Ap 24:5 * **24:16** Ap 23:1 * **24:17** Ro 15:25-26; Ga 2:10 * **24:18** Ap 21:26-27 * **24:21** Ap 23:6 * **24:22** Ap 23:26

nentar hi han kitet mɨt epei naa pɨke
nanɨkrit nanu.' "
22 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Filiks
kerek kertei werek menmen me hɨm
me Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨrak ketpor
kar ik: "Yi yemerɨr mɨtɨk iuwe ofisa
ke ami kaknen te hi han kakitet men-
men hi ehisesim."
23 *Hɨrak ketpor epei au,
hɨrak katɨp mɨtɨk kepten ke ami
kinɨn naanmɨpre 100 mɨt, hɨrak
naanmɨpre Pol te ap keriuwesɨs
nɨrak yinan nanɨnen nanwetɨwek
menmen.

Filiks kewis Pol kekre wɨnak enuk me tito wik

24 Maain wɨ ham Filiks keit mɨte
pɨrak Drusila kerek pe weiwɨk me
Isrel. Hɨrak kesiuwe mɨtɨk keit Pol
keiyɨk kan, hɨrak ketikerep nemtau
Pol katɨp me mɨt enises hɨm me Krais
Jisas.
25 *Pol wen ketpor menmen
me mekam yaaim, menmen me
mɨtɨk kewen han kɨrak ke menmen
yapɨrwe, katɨp menmen me wɨ
maain God skelim mɨt te Filiks
kepɨrpɨr kɨnaain ketpɨwek kar ik:
"Epei werek. Ti pɨke eno. Maain han
kai hi enɨnut ti etpo menmen."
26 Hɨrak wen han kitet Pol kak-
wetɨwek pewek hɨrak kaksiupanek
kakwisɨk kakno witeik. Hɨrak han
kitet marik te wɨ ham wɨ ham hɨrak
keit Pol ketikerek tewepnak.
27 *Pol kepu en ere tito wik epei
au. Tito wik epei au, Posias Festas
kekrehɨr ke mɨtɨk iuwe gavman Fil-
iks. Hɨrak Filiks hanhan kenip mɨt
iuwe ne Isrel han yaaik neriuwerek
te hɨrak wen kewis Pol kekre wɨnak
enuk kepu kepeit.

25

Pol katɨp kar ik: "Mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mai"

1 Mɨtɨk iuwe Festas epei kan
naanmɨmpre provins ke Judia wɨ
wikak keremem,
2 *hɨrak kɨnaaiwɨr wit Sisaria ken
Jerusalem, mɨt iuwe pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil nesiuwe hɨm Pol.
Hɨr nitehi Festas
3 *hɨrak kakrekiyor menmen
yaaim kakri Pol keiyɨk kaknen
Jerusalem kakɨntar hɨr epei ni-
menɨpɨn nanɨnep Pol nanwisɨk
yayiwe yinak.
4 Festas ketpor, "Mɨtɨk Pol kepu
kekre wɨnak enuk keit Sisaria. Hi
hɨrekes menep te hi pɨke eno.
5 Yi eitɨp mɨt ni iuwe nanɨno
nantikewa haiu mamno wit Sisaria.
Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum te hɨr
nansiuwek hɨm."
6 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen
kepu ein ere wɨ hispɨnak wikak (8) o
wɨ hiswiyen (10) epei au, hɨrak pɨke
ken Sisaria. Hɨrak pɨke ken Sisaria
wɨ ham hɨrak kau wɨnak ke gavman
kerek mɨt nesiuwe hɨm neitai en,
hɨrak katɨp Pol eknen.
7 *Pol epei kan, te mɨt ne Is-
rel kerek neke Jerusalem nan, hɨr
nerp nesiuwe hɨm te hɨr ap neteikɨn
werek werek Pol kɨrɨak menmen
enum im au. Hɨr nesiuwe hɨm
weinɨm.
8 Pol kɨkaap hɨrekes katɨp, "Hi ap
hɨrɨak menmen enum herekir hɨm
me mɨt ne Isrel o wɨnak iuwe ke God
keit Jerusalem o ke mɨtɨk iuwe Sisa
ke Rom au."
9 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Festas
hanhan kɨrɨak mɨt ne Isrel han yaaik
neriuwerek te hɨrak katɨp Pol kar ik:
"Hɨrak werek te ti etikewa euno wit
Jerusalem te hi emtau mɨt nesiuwut
hɨm ein o au?"
10 Pol pɨke ketpɨwek, "Hi herp
wɨnak ke gavman ke Rom, mɨt hɨr
nemtau mɨt nesiuwe hɨm menmen.
In ek kerekek ti emtau hɨm te ti etɨp
menmen. Hi ap hɨrɨak mɨt ne Isrel
menmen enum au. Yi yetike mɨt in
ne Isrel yerteiyem.
11 Hi hɨrɨak menmen enum te
hi hahi ehɨnterim, hɨram menmen
weinɨm. Hi hahi kerekek, o au
en, mɨt hɨr nesiuwe hɨm weinɨm
me menmen hi hɨrɨakem, mɨtɨk ap
kakriyaa kakriuweta te hi eno his
mɨr hɨr naniyep hi hahi. Hi atɨp

* **24:23** Ap 27:3, 28:16, 30 * **24:25** Jo 16:8 * **24:27** Ap 25:9 * **25:2** Ap 24:1, 25:15 * **25:3** Ap 23:15 * **25:7** Ap 24:5-6, 13 * **25:9** Ap 24:27

mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom ekɨmtau hɨm mai.”
12 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Festas ketike mɨt nɨrak kerek nekepik neriuwe hɨm mɨt iuwe ne Rom netpim, hɨr newepnak. Hɨr newepnak netpim nepei au, hɨrak katɨp Pol, “Nɨpaa ti hitehi mɨtɨk iuwe ke Rom kakɨmtau hɨm mit, te in ek haiu matɨp ti eno Rom ehɨrek.”

Festas kitehi mɨtɨk iuwe Agripa ke Pol

13 Maain wenke ham, mɨtɨk iuwe gavman Agripa ketike yenten pɨrak Benaisi nan wit Sisaria nanɨr Festas nanɨtpɨwek hɨr han yaaik hɨrak kan kau en.
14 *Hɨr nepu en wɨ meiyam, Festas katɨp Agripa menmen me Pol. Hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk kiutɨp keit in kerek nɨpaa hɨrak mɨtɨk Filiks kewisɨk kekre wɨnak enuk.
15 **Hi hen wit Jerusalem, mɨt iuwe pris ne Isrel netike mɨt iuwe ne kaunsil nesiuwek hɨm nitauhi te hi atɨp hɨrak kaki.
16 Te hi hetpor gavman me Rom ap neriuwet mɨtɨk kakno his ke mɨt nankɨp ere mɨt ninɨn nansiuwe hɨm nanɨt ninaan me mɨtɨk hɨrak kakɨkaap hɨrekes kaktɨp hɨm.
17 “Hɨr epei nan in hi ap hemerɨr wɨ yapɨrwe au. Wɨ ham epei au, hi hen wɨnak ke gavman hemtau hɨm mɨr, hi hatɨp mɨt nai neithis Pol hɨrak kan.
18 *Mɨt kerek hanhan nesiuwe hɨm hɨr nekrit te hɨr ap nesiuwe hɨm me menmen enum mar ke hi han kitet nansiuwerem au.
19 Hɨr netikerek natɨpan nenehan me menmen me hɨm lo me Moses kerek hɨr nisesim, hɨram metike hɨm me mɨtɨk niuk mɨrak Jisas nɨpaa kaa. Au, Pol katɨp hɨrak kekrit kepu.
20 *Hi ap han kitet werek werek te hi hises menmen im te hi hitehi Pol hɨrak werek kakno wit Jerusalem haiu mamɨmtau hɨm mɨt nesiuwerem mamɨt en.
21 Au, Pol katɨp hɨrak hanhan mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mɨrak, hɨrak kaku wɨnak enuk te haiu naanmɨprewek. Hɨrak katɨp epei au, hi hatɨp mɨt naiu hɨr naanemprewek ere hi esiuwerek kakno mɨtɨk iuwe keit Rom.”
22 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Agripa katɨp Festas, “Hi hɨrekes emtau hɨm mɨrak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen, ti emtau hɨm mɨrak.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, wanewik mɨtɨk Agripa ketike Benasi hɨr neses nan, mɨt yapɨrwe newenɨpi niuk neriuwe menmen hɨr nerekiyorem. Hɨr nan netike mɨt iuwe ne ami, mɨt iuwe ne wit, hɨr nan nau wɨnak kerek mɨt nererik nemtau hɨm. Epei au, Festas katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨno nanɨthis Pol neiyɨk nanɨnen. Hɨr neiyɨk nan epei au,
24 *Festas katɨp kar ik: “Mɨtɨk iuwe gavman Agripa ti hetike mɨt yapɨrwe yan yayu in yetikewa. Yi yɨr mɨtɨk ik kerek mɨt yapɨrwe ne Isrel neit in netike mɨt ne Judia neit Jerusalem, hɨr nesiuwek hɨm. Hɨr nɨnap natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen hɨrak kaku. Yi eikɨp kaki.’
25 Hi hemtau hɨm mɨr te hi ap hemtau menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki kakɨnterim au. Hɨrak kitehi mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mɨrak hi han kitet hi esiuwerek kakno.
26 In ek hi ap ertei hɨm enum me mɨtɨk ik hi ewis tɨwei mamno mɨtɨk iuwe ke Rom te hi hetɨwekhis kan kerp ninaan me ti mɨtɨk Agripa ti hetike yi mɨt yapɨrwe te yi eiyɨmtau hɨm mɨrak yi eikepaa te hi ewis menmen tɨwei esiuwerem mamno.
27 Menmen im hi han kitet hɨra enum. Hi esiuwe mɨtɨk ke wɨnak enuk kakno mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen enum hɨrak kɨrɨakem mau tɨwei hi ewisim hɨram enum.”

26

Pol katɨp Agripa hɨm mɨrak

* **25:14** Ap 24:27 * **25:15** Jo 5:28-29 * **25:15** Ap 25:1-2 * **25:18** Ap 18:15 * **25:20** Ap 25:9-12 * **25:23** Mt 10:18; Mk 13:9 * **25:24** Ap 22:22, 25:2, 7

1 Mɨtɨk Festas katɨp epei au, mɨtɨk
Agripa katɨp Pol kar ik: "Hi hetput ti
hatɨp ekaap hɨrekes." Pol kɨkɨam his
katɨp mɨt kar ik:
2 "Mɨtɨk iuwe Agripa. Hi han yaaik
hentar petepin hi herp ninaan mit
hatɨp hɨm ekaap hɨrekes me men-
men mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm.
3 Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei
werek werek menmen haiu mɨt ne
Isrel misesim. Ti hertei markeik te
haiu mɨt han kitet hɨm ham, mɨt han
au, han kitet hɨm ham, te hi hituthi ti
ap han ekiteta waswas au. Ti emtau
hɨm mai.
4 "Mɨt yapɨrwe ne Isrel nertei men-
men yapɨrwe hi hɨrɨakem nɨpaa hi
kike ere in, me wɨ hi hepu wit kerek
miye wina weitai metike wɨ hi hepu
Jerusalem.
5 *Nɨpaa ein hɨr nerteiya te hɨr
han kɨr hɨr netputem. Hɨr nertei
nɨpaa hi hises menmen me Farisi,
menmen im hɨram minɨn menmen
ham haiu mɨt mɨrɨakem haiu mis-
esim mewenɨpi niuk me God meri-
uwerem.
6 *In ek hi herp in mɨt nesiuwau
hɨm nentar hi han kitet God
kakɨkaap haiu mɨt kakɨr nɨpaa hɨrak
katɨp maamrer naiu em.
7 Mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik
(12) me Isrel hɨr wɨtaan wanewik
newenɨpi niuk me God nemerɨr
mɨtɨk kaknen kakɨkaap haiu mɨt
kakɨr nɨpaa God ketpim. Mɨtɨk iuwe
Agripa, mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm
nentar hi hises hɨm me mɨtɨk kerek
kakɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
8 Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel, yi yen-
mak te yi ap han ekitet God kɨkɨan
mɨt nɨpaa naa?
9 *"Nɨpaa hi han kitet hi hises
menmen yaaim hi hɨrɨak menmen
yapɨrwe te hi hewaank menmen me
Jisas ke Nasaret kerek mɨt nisesik.
10 Hi hɨrɨak menmen im heit
Jerusalem. Mɨt iuwe pris newenhi
te hi eno ewis mɨt yapɨrwe nekre
wɨnak enuk. Maain mɨt ne kaunsil
natɨp hɨr nani, hi hewenhi hatɨp
hɨram yaaim te hɨr nani.
11 Wɨ yapɨrwe hi hɨrɨak mɨt enum
nanɨp nekre wɨnak ke mɨt ne Isrel
hɨr nererik nekine hɨm me Moses
neitai. Hi are enipi hɨr enweikɨn sip
enwet hɨm me Krais. Hi han enuk
wɨsenuk heriuwerei te hi hen wit
yanɨmɨn enɨp.

Pol katɨp Jisas kari han kɨrak hɨrak kisesik

12 "Me menmen im hi hen wit
Damaskas. Hi hetenen tɨwei me mɨt
iuwe pris natɨp hɨram yaaim te hi
eno ein ari mɨt nises hɨm me Krais.
13 Hi hitet yayiwe hepno hepno
ere wepni kan kau nɨmɨniuwe hi
hɨr menmen mɨre si iuwe minɨn
wepni hɨram meke nepni man mɨr
meweiknɨna hetike mɨt kerek nan
netikewa.
14 Haiu yapɨrwe menke mɨwaai
tɨ, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo
keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel netpim,
hɨrak katɨp kar ik: 'Sol, Sol hen-
mak te ti herewaank? Ti hɨre bul-
makau kewɨr hɨt kenep paap tɨknuk
ke mɨtɨk kɨrak ti hewaank hɨrekes.'
15 Hi hitɨwekhi, 'Mɨtɨk Iuwe ti
keimɨn?' Hɨrak Mɨtɨk Iuwe katɨp kar
ik: 'Hi Jisas kerek ti herewaank.
16 Te ti ekrit ehɨrp. Hi hewepyapɨr
hɨrekes ti hɨra hentar hi hehimɨtenut
ti erɨak menmen mai. Ti eno etɨp
mɨt han menmen ti epei hɨrem hi
heteiknutem, im metike menmen
maain hi eteiknutem.
17 Hi naanmamprut te mɨt ne Isrel
nantike mɨt han ne weiwɨk ham hɨr
ap te nanitep. Hi eriuwetit ti eno mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel.
18 *Ti etpor hɨm mai hɨr nanisesim
nar ke mɨt nɨnapɨpɨ hɨr nesiupan
nanamɨr. Ti eweikɨn han kɨr hɨr
ap nises menmen enum mɨr toto au.
Hɨr nanises menmen yaaim me God
mɨre wepni kɨr. Hɨr nanɨnaaiwɨr
Seten hɨr nanises God te hɨr enisɨsa
hi ahɨsak menmen enum mɨr hɨr
nɨrɨakem te God kaknipi hɨr nanu
nɨmɨn ke mɨt God kehimɨteni hɨr
nɨrak.'

Pol katɨp Agripa menmen hɨrak kɨrɨakem.

* **26:5** Fl 3:5-6 * **26:6** Ap 23:6, 28:20 * **26:9** Ap 8:3 * **26:18** Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32

19 “Mɨtɨk iuwe Agripa, hi epei hɨr
menmen im meke wit ke God man te
hi ap eweikɨn sip ewet hɨm im.
20 *Au, hi hinɨn hewepyapɨr men-
men im heit wit Damaskas ketike wit
Jerusalem. Epei au, hi hen herer wit
wit kerek mɨt ne Isrel newi, wit im
metike wit mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
newim. Hi hatɨp mɨt hɨr enweikɨn
sip enwet menmen enum enises God,
hɨr enrɨak menmen yaaim neteikɨn
mɨt hɨr epei neweikɨn sip newet
menmen enum.
21 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel ni-
tauhi hi heit wɨnak iuwe ke God hɨr
naniyep nentar hi hɨrɨak menmen
im.
22 *Te God epei kekepa nɨpaa ere
petepin in ek, te hi herp in hatɨp
hɨm yaaim mamno mɨt yapɨrwe, hɨr
niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt au weinɨn.
Menmen hi hetpim hɨram menmen
keremem nɨpaa mɨt profet netike
mɨtɨk Moses katɨp hɨram mannen.
23 *Hɨr natɨp mɨtɨk God ke-
himɨtanek kaknen kakɨkaap haiu
mɨt, hɨrak kaki maain God kakɨkaak
hɨrak kakɨkrit kakinɨn mɨt yapɨrwe
ne weiwɨk me Isrel, mɨt au ne
weiwɨk ham, God kaktorhis hɨr nanu
werek werek. Hɨm yaaim im hɨram
mɨre si mamkaap mɨt nanɨr ein
werek werek, hɨram mamkaap mɨt
nertei werek menmen yaaim God
kɨrɨakem.”

Pol katɨp kari han ke Agripa te hɨrak kakises hɨm me God

24 Pol wen katɨp menmen im,
mɨtɨk Festas kɨnap ketpɨwek kar ik:
“Pol ti hetaritari! Menmen yapɨrwe
ti hen skul herteiyem hɨram menipit
ti enuk han ken sip.”
25 Pol ketpɨwek, “Mɨtɨk iuwe, hi
ap hetaritari au. Menmen hi hetpim
hɨram hɨm yaaim me mɨtɨk kertei
werek kerekek.
26 *Mɨtɨk iuwe Agripa, hi ap
hɨnaain hetput menmen im hentar
ti hertei menmen im. Ti hertei
menmen im hentar menmen im epei
man meit wit kike au, man meit wit
iuwe mɨt yapɨrwe nɨrem.
27 Mɨtɨk iuwe Agripa ti hises hɨm
me mɨt profet? Hi epei hertei ti
hisesim herteiyem mekre han.”
28 Mɨtɨk Agripa keremirɨwek hɨm
ketpɨwek kar ik: “Me wɨ im ti han
kitet ti ari han kai te hi ehises hɨm
me Jisas Krais?”
29 Pol ketpɨwek, “Me wɨ in ek o
maain, hi hitehi God te ti hetike mɨt
yapɨrwe nau in nemtau hɨm mai yi
eiyises hɨm yaaim me Krais te yi
eiyɨr ke hi te hi ap hanhan sen mewi
mɨpre hɨram mɨwaai his mai.”
30 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
Agripa ketike mɨtɨk gavman Festas,
ketike Benasi wetike mɨt yapɨrwe nɨr
nekrit nanɨno witeik.
31 *Hɨr nekrit nanɨno witeik,
hɨrakɨt tatɨpakɨt tar ik: “Mɨtɨk ik ap
kɨrɨak menmen enum te hɨrak kaku
wɨnak enuk o kaki au.”
32 *Agripa katɨp Festas kar ik:
“Mɨtɨk ik ap kitehi mɨtɨk iuwe Sisa
kakɨmtau hɨm mɨrak te ti esupanek
kakno.”

27

Mɨt neithis Pol neiyɨk nan newisɨk kau sip kakno wit iuwe Rom

1 *Me wɨ hɨr mɨt iuwe ne gav-
man han kitet natɨpan haiu mamu
sip manno Itali, hɨr neithis Pol
ketike mɨt han nekre wɨnak enuk
hɨr newet mɨtɨk kepten niuk mɨrak
Julias newetɨwek enun in. Julias
hɨrak kepten naanmɨmpre 100 mɨt
ne ami hɨr soldia kerek mɨt nenewor
“Mɨt ne mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom.”
2 *Haiu mɨt men mau sip me
wit Adramitiam, menep te hɨram
mɨnaaiwɨr Sisaria mamno mamrer
wit wit me wan me provins Esia.
Haiu mau en epei au, hɨram merekir
wan men. Mɨtɨk niuk mɨrak Aris-
takas ke wit Tesalonaika ke provins
Masedonia hɨrak ketikewai mau sip
men.

* **26:20** Mt 3:8 * **26:21** Ap 21:30-31 * **26:22** Lu 24:44-47 * **26:23** 1Ko 15:20 * **26:26** Jo 18:20
* **26:31** Ap 23:29; 25:25 * **26:32** Ap 25:11 * **27:1** Ap 25:12 * **27:2** Ap 19:29 * **27:3** Ap 24:23

3 *Wɨ ham haiu mɨpiun wit Saidon.
Julias hɨrak kɨrɨak Pol yaaik kewisɨk
ken kakɨr nɨrak yinan te hɨr en-
wetɨwek menmen mei te hɨrak kau
sip werek werek kakno.
4 Haiu mɨnaaiwɨr Saidon men
Saipras. Nɨme mɨniu man mewep te
haiu merekir wan men yinak in me
Saipras kerek nɨme ap mɨniu meitai
au.
5 Haiu merekir wan meperp
provins Silisia ketike Pamfilia ere
mɨpiun wit Maira keit provins Lisia.
6 Haiu meit ein, mɨtɨk kerek
naanmɨpre 100 mɨt ne ami kɨnkatɨn
sip ham ere kɨr miutɨp me wit
Aleksandria mamno Itali. Hɨrak
kɨr sip epei au, hɨrak kewisai haiu
mewim.
7 Haiu mewim, sip merekir wan
men main main me wɨ ham mentar
nɨme mɨniu iuwe meiyepetai te haiu
mɨrak menmen iuwe mesipat wit
Naidas. Nɨme meiyepetai te haiu
mamno ein au, te haiu meweikɨn
mekiuwe wit Krit kerek wan kimaak
keketik kau nɨmɨn. Haiu mekiuwe
pɨnak nɨme ap mɨniu meitai mesipat
Salmoni.
8 Haiu men mesiurɨr menep ten-
haan haiu mɨrɨak menmen iuwe
mɨpiun wit niuk mɨrak "Wan yaaik
sip mamno pasis" hɨrak menep wit
niuk mɨrak Lasia.
9 Haiu mepu wit eik wɨ yapɨrwe
ere wɨ kerek mɨt ne Isrel nɨnapen
menmen han tewenɨn God kakɨsak
menmen enum hɨr nɨrɨakem, hɨram
epei man men. Hɨram wɨ me hauwɨ
hɨtan te wan sɨr mewenɨn iuwe, te
Pol katɨp mɨt kar ik:
10 *"Yi mɨt, hi hertei haiu mam-
naaiwɨr wit ik mamno mamrekir
wan hɨram ap yaaim. Au, enum.
Maain sip metike menmen mekr-
erek, wan kakɨwaankem. Eim kere-
mem au. Haiu mɨt han mami."
11 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
naanmɨmpre 100 mɨt ne ami ap kises
hɨm mɨrak au. Hɨrak kemtau hɨm
me mɨtɨk kerek naanmɨmpre mɨt
bos kru nɨrɨak menmen nau sip,
hɨrak ketike mɨtɨk kerek ketenen stia
ke sip keweiknenik te sip mamno.
12 Wit ik hɨrak ap wit yaaik te
sip mamu in me hawɨ hɨtan, te mɨt
yapɨrwe nau sip hanhan nɨnaaiwɨr
wit nanɨno nerekir wan ere hɨr
nɨpiun Finiks. Hɨrak wit keit Krit
hɨrak yaaik ke sip mamu en mɨsawɨn
te ap mɨniu au. Hɨr hanhan nanu en
ere hawɨ hɨtan epei au.

Nɨme mɨniu wan kewenɨn wɨsenuk

13 Maain nɨme wenituk mɨniu te
mɨt han kitet hɨr nanises menmen
nɨpaa hɨr natɨpanem. Hɨr nesiupan
waai neriyaak kan sip hɨr nɨnaaiwɨr
wit hɨr nesiurɨr menep tenhaan,
nitet Krit.
14 Haiu mepno kike, nɨme mɨniu
mɨre yuwerep meke wit Krit man.
15 Nɨme mɨniu mɨre yuwerep man
kerek mɨt nenewem "No ista" hɨram
menep sip te mɨtɨk ap keweikɨn stia
ke sip werek werek au. Hɨram
mewep nɨme ke nɨmɨn mamno au,
te haiu mewisɨm meit nɨme mɨniu
meriuwetem men.
16 Haiu men ere mesipat wit Koda
kerek wan kimaak keketik kau
nɨmɨn. Haiu mesipat Koda ke his
enkik, hɨrak keiyepet nɨme kike te
haiu mari bot kike kisɨsai meriyaak
meriyaak ere haiu meit bot eik
mewisɨk kɨwaai kentar sip, haiu
mesenkekik meriuwe waai hɨrak
kau keit.
17 Hɨrak kau keit, hɨr neit waai
neiyɨm nemenkek sip te ap mamwep
au. Hɨr nɨnaain sip mamno mamtɨn
tenhaan me wan meperp wit iuwe
Afrika mamwep te hɨr nesiupan
laplap sel me sip newisɨm mɨwaai.
Epei au, hɨr newis nɨme yuwerep
meriuwetem men.
18 Yuwerep kɨniu wan wen
kewenɨn te wanewik hɨr nenke
menmen mekre sip newɨrem mekre
wan.
19 Wɨ ham epei man, hɨr hɨras
neit menmen yapɨrwe me sip hɨr
nenkerem newɨrem mekre wan.
20 Me wɨ yapɨrwe haiu ap mɨr
wepni o hɨr, te nɨme wen mɨniu
wɨsenum. Haiu han kitet maain haiu
mami.

* **27:10** Ap 27:22

21 Mɨt nau sip ap naam menmen me wɨ yapɨrwe nentar yuwerep, Pol kerp nɨmɨn ke mɨt ketpor kar ik: “Yi mɨt, nɨpaa hi hetpi yi ap einaaiwɨr wit Krit te sip ap mamriwaank au. Te yi ap yemtau hɨm mai.

22 *In ek hi etpi yi han tokik eiyu. Haiu mɨt ap mami au. Sip keremem mamɨnke mamɨkre wan.

23 Hi hertei menmen im hentar nepɨp wɨtaan God kerek hi hisesik ewenɨpi niuk mɨrak hɨrak keriuwet ensel mɨtɨk hak kan kerp menep ketikewa ketpo kar ik:

24 *‘Pol ti ap hɨnaain au. Ti ehɨrp ninaan me mɨtɨk iuwe Sisa. God kentar hɨrak yaaik, hɨrak kakwis mɨt yapɨrwe nau sip netikewit hɨr ap nani au.’

25 Yi mɨt ap yɨnaain au. Hi hises hɨm me God, hi hertei menmen mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨrak ketpewem.

26 *Nɨme mamriuwetai haiu mamno sip mamtɨn tenhaan emɨt wit kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn.”

27 Wɨ hiswiyen tekyaait (14) epei men, hawɨ yuwerep mɨniu man meit wan eik niuk mɨrak Edria. Me wɨ nɨmɨn hɨram nɨme meriuwet sip mepno, mɨt naanmɨpre sip han kitet haiu epei man menep tɨ.

28 Hɨr han kitet haiu epei man menep tɨ, te hɨr newɨr waai nesenkek nan mewik mekre tɨpar nɨnɨn mak kɨram, hɨram matɨp 40 mita kesikekre. Maain hɨr pɨke newɨrem hɨram matɨp 30 mita kesikere.

29 Hɨr nɨnaain sip kerek haiu mewim mamno mamnep nan iuwe me tenhaan te hɨr neiyɨk nan iuwe tekyaait (4), hɨr nesenkek waai mewim, hɨr newɨrem mekre wan mɨkaap sip mamno main main. Epei au, hɨr hanhan wanewik o eksiupan waswas.

30 Mɨt naanmɨpre sip hanhan nɨnaaiwɨr sip te hɨr neit bot kike nesiuwerek kepno kentar tɨpar hɨr newisesik natɨp hɨr nanwɨr waai kakri paan me sip metenenim.

31 *Au, Pol katɨp mɨtɨk kepten naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketike mɨt nɨrak kar ik: “Mɨt in naanmɨpre sip hɨr nɨrɨr nanɨno, yi yapɨrwe yayi.”

32 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne ami nerekir waai metenen bot kike te hɨrak kenterer tɨpar ken.

33 Menep kaksiupan hɨrkiwo (o hɨr kaa), Pol kitehi mɨt nanɨm menmen ketpor kar ik: “Yi epei yemerɨr hawɨ yuwerep kaktɨn kakɨt me wɨ hiswiyen tekyaait (14), yi ap yaam menmen au.

34 *Hi hitihi hɨm manp yi eiyɨm menmen te hɨram mamkepi yi manpenun eiyu te yayi au. Yi eiyu werek werek.”

35 *Pol katɨp menmen im epei au, hɨrak keit bret kitehi God hɨrak katɨp God hɨrak han yaaik keriuwerem kerp ninaan me mɨt. Epei au, hɨrak kaam.

36 Hɨrak kɨpaam, hɨr mɨt en han tokik nau hɨr neit menmen meiyam naam.

37-38 Haiu mɨt mar 276 haiu mepu sip im e. Haiu mɨt maam ere werek, mɨt newɨr wit (hɨram mɨre rais), hɨr newɨrem men mekre wan te hɨr nɨkaap sip ap nɨmenum au.

Sip mewep meit tenhaan

39 Nepei wanewik, mɨt naanmɨpre sip nɨr tɨ te hɨr nepɨtari hɨr neit neiyɨn. Hɨr nɨr wan mɨre tenhaan yaaim mekrerem, te hɨr han kitet nanɨno ein neriuwet sip mamtɨn mamɨt tenhaan.

40 Hɨr nɨrem epei au, hɨr neremir waai nan mewim, hɨram menke mekre wan, hɨr nesiupan waai metenen stia. Epei au, hɨr nɨkɨam laplap sel meit paan ke sip te nɨme mamɨnpep meiyɨm mamno tenhaan.

41 Au, sip men menep tenhaan, hɨram mɨnatɨn meit. Sip paan kɨram mɨnatɨn meit ap mepno au, te

* **27:22** Ap 27:10, 31 * **27:24** Ap 23:11 * **27:26** Ap 28:1 * **27:31** Ap 27:22 * **27:34** Mt 10:30
* **27:35** Mt 15:36; 1Ti 4:4-5

wan sɨr mewenɨn menep sip mɨkaru mewepim.
42 Mɨt ne ami nimenɨpɨn nanɨnep mɨt enun ne wɨnak enuk hɨr hɨras nɨpaa neriyei neri nanɨno Rom te hɨr ap nanri wan nanɨno tenhaan meit tɨ nɨrɨr nanɨno.
43 Au, mɨtɨk kepten iuwe naanmɨpre 100 soldia ke ami hɨrak hanhan kɨkaap Pol te hɨrak keweni nɨrɨak menmen im. Hɨrak katɨp mɨt kerek nertei nari tɨpar hɨr nehɨn nɨripe tɨpar nerwak nanɨno tenhaan eik.
44 *Mɨt han au, hɨr netenen nu o menmen ham me sip mewep hɨr nenterim nanɨno tenhaan. Marim haiu yapɨrwe men mɨpiun tenhaan ke pɨn eik.

28

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Molta

1 Haiu mɨpiun tenhaan ke pɨn eik, mɨt han nan netpai tɨ ik kerek wan kimaak keketik kau nɨmɨn niuk mɨrak Molta.
2 *Mɨt ne wit in nerekyai yaaim. Hawɨ epei kan, nɨme mewep te hɨr nɨmansi neriyei man menep mau si mewim.
3 Pol keit haak mei kakwisɨm mamwaai si, manpen asp (hɨrak kɨre manpen siurp) kerek kɨsawɨn kɨnɨk haak hɨrak ketpaan ken kentar haak mɨwaai si hɨram sisi. Hɨrak ketpaan ken kenep Pol kau his mɨrak kemenkekik kau keit.
4 Mɨt ne wit in nɨr manpen siurp (o yenmik) kemenkekhis me Pol hɨr natɨpan nar ik: "Nɨpaa mɨtɨk ik kenep mɨtɨk kaa, te tɨpir kaiu ap kakwisɨk kaku au. Hɨrak kinɨn wan te in ek kaki."
5 *Au, Pol kemiyepep his manpen (o yenmik) kenke kekre si hɨrak ap kɨnap au.
6 *Mɨt netpepik nare te his mɨrak mɨniu o hɨrak kenkewɨn kaki. Hɨr netpepik netpepik, hɨr ap nɨr menmen mar ik nɨpaa au, hɨr neweikɨn han kɨr natɨp nar ik: "Au, mɨtɨk ik hɨrak kɨre God."
7 Tɨ menep wit kerek manpen kenep Pol hɨram tɨ me mɨtɨk iuwe naanmɨpre wit wan kimaak keketik kau nɨmɨn ik e niuk mɨrak Pablias. Mɨtɨk ik kan ketaihis keriyei ken wɨnak kɨrak, te hɨrak naanmɨrei werek werek ere wɨ wikak.
8 Haiu mepu en, Pablias haai kɨrak kɨnap yɨnk sisi kesiuwe mune kɨwaai yeno. Pol ken haau kɨrak kitehi God ek. Kitehi God ek, hɨrak kewis his meterik hɨrak kekepik kɨre yaaik.
9 Hɨrak kɨrɨak menmen im, hɨr mɨt yapɨrwe ne wit wan kimaak keketik hɨr nɨnap, hɨr nan te Pol kɨrɨaki yaain.
10 Pol kɨrɨaki nɨre yaain, hɨr newetei menmen yaaim yapɨrwe. Maain haiu mau sip mɨnaiwɨri hɨr newis menmen yapɨrwe te haiu mamɨm me wɨ haiu mau sip mampɨno.

Haiu mepno ere mɨpiun Rom

11 Wenke wikak epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Molta haiu mau sip me Aleksandria niuk mɨram "Tɨpir wik." Hɨr newis ninaan me tɨpir mɨt nenewem "Tɨpir wik" nentar ninaan me nɨkerek hɨrakɨt wik te tɨpir niuk mɨrak Sus tau sip paan kɨram. Sip im nɨpaa hawɨ hɨtan, hɨram mepu wit Molta.
12 Haiu mɨnaaiwɨr Molta epei au, haiu merekir wan men ere mɨpiun wit Sairakyus. Haiu mɨpiun wit Sairakyus, haiu mepu en wɨ wikak.
13 Haiu mɨnaaiwɨr sairakyus mepno ere mɨpiun wit Risiam. Wɨ ham miutɨp nɨme mɨniu mar ke wenituk te haiu men me wɨ wik haiu mɨpiun wit Pyutiolai.
14 Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu mɨr mɨt han kerek nises hɨm me Krais. Hɨr netaihis haiu mamu mamkiteri ere wɨ hispɨnak wik (7). Marim haiu mɨpiun Rom.
15 Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit wit iuwe Rom hɨr nemtau haiu

* **27:44** Ap 27:22-25 * **28:2** 2Ko 11:27 * **28:5** Mk 16:18 * **28:6** Ap 14:11

mamnen, te hɨr nen ere nɨpiun wit
ke maket ke Apias ketike wit niuk
mɨrak "Wɨnak Pasenda Wikak," hɨr
newenaiyipɨr. Hɨr newenaiyipɨr
epei au, Pol han yaaik kitehi God
ketpɨwek hɨrak yaaik.

16 *Me wɨ kerek haiu mɨpiun wit
Rom, mɨt ne gavman newis Pol
hɨrekes kau wɨnak hak kiutɨp, mɨtɨk
ke ami kiutɨp naanmɨprewek.

Pol kewepyapɨr hɨm me Krais keit wit Rom

17 *Pol kau wɨnak eik ere wɨ wikak,
hɨrak kesiuwe mɨtɨk kitehi mɨt iuwe
ne weiwɨk me Isrel nau en, hɨr
enɨnen enrerik enɨmtau hɨm me Pol.
Hɨr nererik epei au, Pol ketpor kar
ik: "Nai yinan, hi ap hɨrɨak menmen
enum me mɨt ne weiwɨk maiu o
hi eweikɨn sip ewet menmen nɨpaa
maamrer nai nisesim neweteiyem
au, te mɨt ne Jerusalem hɨr netauhis
weinɨm newisa hekre wɨnak enuk
neriuweta hen mɨt iuwe ne Rom.

18 *Hɨr mɨt ne gavman ne Rom
nitauhi me menmen im hɨr nare
nesiupena nentar hɨr nertei hi ap
hɨrɨak menmen enum te hi hahi.

19 *Au, mɨt iuwe ne Isrel nɨnapen
hɨr nansiupena te hi hatɨp 'Mɨtɨk
iuwe Sisa ekɨmtau hɨm mai.' Hɨr
neriuweta hi han te hi ap esiuwe hɨm
mei me menmen enum hɨr nɨrɨakem
au.

20 *Hi hentar menmen im hi hitihi
yi mɨt yi einen te hi hetpi menmen.
Sen im mau his mai mentar hi hises
hɨm me hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek mɨt
ne Isrel yapɨrwe nemeriyɨwek kak-
nen kakɨkaap haiu mɨt."

21 Pol katɨp epei au, hɨr netpɨwek
nar ik: "Haiu ap meit tɨwei meke
wit Judia mɨt nesiuwerem me ti au.
Naiu yinan han ap neke Judia nan in
netpai me menmen im, te hɨr natɨp
ti hɨrɨak enum au.

22 *Haiu hanhan mamɨmtau men-
men ti han kitetim mentar haiu
mertei mɨt nerer wit wit natɨp enum
me mɨt nises hɨm im ti hisesim."

23 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨmat
wɨ nanɨnen nanɨmtau hɨm me Pol.
Wɨ hɨr nɨmat nanɨmtau menmen,
mɨt yapɨrwe nan wɨnak ke Pol kep-
wik. Wepni ere wɨtaan Pol ket-
por hɨm kewepyapɨr hɨm me God
kakinɨn naanmampre mɨt. Hɨrak
kare kakri han kɨr keteiknor Jisas
hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God keri-
uwetek kan kɨkaap haiu mɨt hɨrak
ketpor hɨm nɨpaa Moses ketike mɨt
profet hɨr newisɨm mau tɨwei.

24 Mɨt han nises hɨm mɨrak, mɨt
han au hɨr nɨnaain.

25 Hɨr nɨnaaiwɨr wɨnak ke Pol hɨr
natɨp namɨnanem neriuwe hɨm me
Pol. Hɨr natɨp namɨnanem nentar
hɨm Pol ketporem mɨkaru. Hɨrak
katɨp kar ik: "God Hɨmɨn Yaaik katɨp
werek wɨ nɨpaa hɨrak katɨp profet
Aisaia hɨm mɨrak hɨrak katɨp maam-
rer ni em. Nɨpaa hɨrak katɨp:

26 *"Ti eno etɨp mɨt in ne weiwɨk
me Isrel menmen im: Maain
yi yayɨmtewem yayɨmtewem
te yi ap yayɨrteiyem au. Yi
eiyɨrem eiyɨrem te yi ap
eiyɨrem werek au.

27 Han ke mɨt in epei ken sip,
hɨr nemesɨs nɨkɨp ap nem-
tau hɨm hɨr ap nɨr menmen
werek werek au, hɨr nɨnapɨpɨ.
Hɨr nɨrɨak menmen im au,
te hɨr enɨr menmen neriuwe
nanamɨr, hɨr enɨmtewem en-
riuwe nɨkɨp mɨr, hɨr han kɨr
enɨrtei menmen werek werek
te hɨr enweikɨn sip enisɨsa te
hi God hi ekepi.' "

28 *Pol katɨp hɨm ham mar ik:
"Hi hetpi te yi yertei werek. Hɨm
yaaim me God kakɨkaap haiu mɨt
hɨram epei man mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel. Hɨr keriyen nanɨmtewem
nanisesim." [

29 Pol katɨp menmen im epei
au, hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel
nɨnaaiwɨr wɨnak kɨrak hɨr natɨpan
nenehan wɨsenum me menmen
hɨrak ketpim.]

* **28:16** Ap 24:23 * **28:17** Ap 25:8 * **28:18** Ap 26:31 * **28:19** Ap 25:11 * **28:20** Ap 24:15
* **28:22** Ap 24:14 * **28:26** Ais 6:9-10; Mt 13:14-15 * **28:28** Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6 * **28:30** Ap 28:16

30 *Pol kewɨr pewek katɨn wɨnak
ik hɨrak kewik ere tito wik, hɨrak
keithis mɨt kerek nan nɨrek,
31 *hɨrak ketpor hɨm kewepyapɨr
menmen me God kakinɨn mɨt
kewepyapɨr me Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais. Hɨrak ap kɨnaain au, hɨrak
katɨp mɨt yapɨrwe, mɨt ap netpɨwek
nar ik: “Ti ap atɨp im au emɨt.”

Mepɨr keremem

* **28:31** Ap 28:23

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Rom

Menmen me tɨwei ik

Mɨt yapɨrwe hɨr enun nerp ninaan me God *1:1-17*
Menmen God kɨrɨakem mamkepai te kaktaihis *1:18–3:20*
Haiu meit hɨmɨn yaaik ke Krais *5:1–8:39*
Menmen God kɨrɨak mɨt ne Isrel em *9:1–11:36*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *12:1–15:13*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *15:14-33*
Pol katɨp mɨt ne Rom hɨm gude mɨkaru *16:1-27*

Hɨm me menmen God kehimɨtan Aposel Pol hɨrak kɨrɨakem

1 *Hi Pol hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt ne wit Rom. Hi hɨre wok mɨtɨk ke Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hɨrak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God man haiu mɨt.

2 *Nɨpaa enum eik God katɨp hɨrak kaksiuwe menmen mɨrak yaaim im mamnen. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp mɨt profet em te hɨr newisɨm mau tɨwei.

3 *Hɨm yaaim im hɨram matɨp me God Nɨkan kɨrak Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Haiu mertei hɨrak kɨre mɨtɨk kentar miye pɨrak hɨre winaak hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe ke weiwɨk me Juda niuk mɨrak Devit.

4 *God keteiknai Jisas hɨrak ap kɨre mɨtɨk kerekek au. Hɨmɨn kɨrak yaaik kɨre God. Hɨrak keteiknai Jisas hɨrak Nɨkan kɨrak keriuwe menmen iuwe hɨrak kerekyɨwekem mar im. Hɨrak kɨkɨak Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt nɨpaa naa hɨrak pɨke kekrit kepu.

5 *God han tewenɨna kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem. Te hɨrak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krais etɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr enɨmtewem te hɨr enisesim.

6 God kehimɨteni yi mɨt miyapɨr ne wit Rom yetike mɨt miyapɨr ne wit ham yi yapɨrwe yi ne Jisas Krais.

7 *Te hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakɨr mɨt miyapɨr ne Rom

8 *Hi ehinɨn etpi menmen im. Hi atɨp God eriuwe niuk me Jisas Krais hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nemtau yi yises hɨm me Krais.

9-10 **God kerek hi hɨrɨak menmen mɨrak heriuwe han kai iuwe te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Nɨkan kɨrak, hɨrak hɨrekes kertei hekrit hekrit hi hitɨwekhi me yi mɨt en. Hi hitehi God te hɨrak in ek kakɨkepa kakwisa hi anen ari yi mɨt.

11 Hi hanhan anen ari yi mɨt hi eweti menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem te hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr han tokik eiyu eiyɨt.

12 Menmen hi hetpiyem hɨram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan emriuwerem.

13 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei me wɨ yapɨrwe hi han kitet anen ari. Au, nɨpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mɨt au. Hi han kitet hi hari mɨt miyapɨr han ne yi mɨt en yi eiyises hɨm me God. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais te mɨt han nanisesim hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak kamɨr ni, maain menmen mamwo yapɨrwe. Mar im

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2 * **1:3** Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4** Ap 13:33 * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * **1:7** 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * **1:8** 1Te 1:8 * **1:9-10** Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32 * **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16

hi hanhan yi eiyisesim eiyɨr ke mɨt
han hɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
nisesim.
14 God hɨrak kehimɨtena hi atɨp
mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Hi eno mɨt
hɨr nau werek nanɨr ke Grik. Hi eno
mɨt han au nau wit enuk yaank. Hi
eno mɨt hɨr nen skul nertei menmen
iuwe, netike mɨt han au hɨr nau
weinɨm netaritari menmen im.
15 Mar keremem te hi hanhan anen
yi mɨt miyapɨr ne Rom etpi hɨm
yaaim me Krais.

Hɨm yaaim me Krais hɨram Iuwe

16 *Hi ap yɨnk enuk heriuwe hɨm
yaaim me Krais au. Hɨram men-
men iuwe me God mamkaap mɨt
miyapɨr kerek nemtau hɨm mɨrak
nisesim, hɨram mamkepi God kak-
torhis. Hɨram minɨn men mɨt ne
Isrel, maain hɨram men mɨt hɨr ap ne
weiwɨk mɨr au.
17 *Hɨm yaaim me Krais meteiknai
menmen yaaim God kerekyeiyem
kekepai haiu mamre yaain te haiu
mamtikerek mamu han kiutɨp.
Hɨram menmen im. Mɨt nem-
tau hɨm mɨrak, hɨr nanisesim
te hɨram mamɨkrit menmen me
God mamkepi, hɨram mamno ere
mamɨsi. Hɨm me God mɨt newisɨm
mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt
kerek God katɨp hɨr yaain nentar hɨr
nemtau hɨm nisesim, hɨr nantikerek
nanu nanɨt."

Hɨm me mɨt hɨr neweikɨn sip newet God.

18 *God kerek kau wit kɨrak
hɨrak keteiknai hɨrak han enuk
keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
neweikɨn sip newet menmen mɨrak,
hɨr nɨrɨak enum, hɨr nepakɨn hɨm
yaaim neriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
19 *God epei kakɨwaank mɨt
kakɨntar menmen mɨt nanɨrteiyem
me God hɨrak nɨpaa ein keteiknorem.
20 *Nɨpaa wɨ kerek God kewis
nepni metike tɨ mɨt miyapɨr hɨr nɨr
menmen hɨrak kɨrɨakem. Mar kere-
mem te hɨr nɨrem hɨr nertei men-
men me God. Hɨr ap te nanɨr God
kaku nanamɨr kɨr au. Hɨr nertei God
hɨrak kɨre mekak, hɨr nertei hɨrak
wɨsenuk manpenuk kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik, te hɨr ap
nantɨp God hɨr nepɨtariyek te hɨr ap
newenɨpi niuk mɨrak au.
21 *Hɨr ap te nantɨp God hɨr
nepɨtariyek nanɨntar nɨpaa hɨr
nertei God hɨrak keimɨn te hɨr
nɨnapen newenɨpi niuk mɨrak, hɨr
ap netpɨwek hɨrak yaaik au. Hɨr han
kitet menmen enum te han kɨr enuk
ketari menmen yaaim mɨre mɨt ne
wɨtaan nen yaank ap nemsiu si au
hɨr nɨnatɨn yayiwe.
22 *Hɨr han kitet hɨr nertei men-
men yapɨrwe te hɨr nar ke mɨt enun
han ken sip.
23 *Hɨr nar ke mɨt enun han ken
sip nentar hɨr epei neweikɨn sip
newet God kerek kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik, hɨr ap newenɨpi
niuk mɨrak au. Hɨr neweikɨn
newenɨpi niuk me tɨpir kerek mɨt
natɨn ninaan mau teinɨk. Hɨr nime
nu mɨre mɨt kerek nani ek, o hore,
samiyak o kɨrin, manpen, pewen,
menmen ham.

Menmen enum mɨt hɨr nɨrɨakem

24 *Hɨr nɨrɨak menmen enum mar
im, te God kɨnaiwɨri te hɨr nau enum
nɨrɨak menmen enum mar im: Hɨr
nɨrɨakan menmen enum neriuwe
yɨnk kɨr, hɨr nises menmen han kɨr
hanhanem.
25 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm
yaaim me God, hɨr nises hɨm enum
memitetpɨn. Hɨr newenɨpi niuk me
menmen God kɨrɨakem. Hɨr ap
newenɨpi niuk me God kerek kɨrɨak
menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek
hɨrak yaaik, haiu mamwenɨpi niuk
mɨrak tipmain tipmain enum eik.
26 Hɨr neweikɨn sip newet God te
hɨrak kɨnaiwɨri hɨr nises menmen
enum hɨr hanhanem. Miyapɨr hɨr

* **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4 * **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28 * **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * **1:21** Ef 4:17-18 * **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24** Ap 14:16 * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5

ap niwaai netike mit nir au. Hir niyawan niwaai netike miyapir han.

27 *Mit hir nirak menmen nar ke miyapir nirakem. Hir ap netike miyapir nir niyawan niwaai au. Hir han kir kekrit kire si, hir hanhan netike mit han hir niyawan niwaai. Hir niyawan niwaai nirakan enum te God kerekyor enum me menmen enum hir nirakem.

28 Mit miyapir hir ninapen han kakitet God ketike menmen mirak te hirak kinaiwiri te han kir kises menmen enum te hir nirak menmen yaaim au.

29 Te hir nirak menmen enum heriyai heriyai. Hir hemkre menepam me menmen, hir han kitet menmen enum me mit han, hir yink enuk neriuwe mit han ninini, hir mit han nenep mit han hir naa, hir nari han ke mit hir nenke hasini, hir nemitetpinan me menmen, hir han kitet menmen enum me mit han, hir natipan nisesan me menmen.

30 Hir newisesik newenin him me mit han hir ninapen God, hir nene mit miyapir han newir paan newepik, hir nar ke mit enun paan tokik natip hir nire mit iuwe ninin mit han. Hir han kitet nanrak menmen enum nipaa mit ap nirakem au. Hir ap nises him me miye haai nir au.

31 Hir nire mit enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, hir mit ap nises him mir hir netpim, hir ap hanhan neriuwe mit miyapir han o han tewenini au.

32 Hir nertei God epei katip mit miyapir kerek nirak menmen enum mar im maain hir nani, te hir wen nirakem. Hir wen nirakem keremem au. Hir nari han ke mit miyapir han te hir nirakem mar ke hir nirakem, hir netpi hir yaain.

2

God skelim mit werek werek kakises menmen yaaim

1 *Yi mit keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe him yene mit kerek ap ne Isrel yentar menmen enum hir nirakem. Yi ap eitip God yi yaain me menmen yi yirakem au. Yi yene mit yentar menmen enum hir nirakem.

2 Haiu mit ne Isrel haiu mertei God ap han ekitet mit miyapir hir neimin au. Hirak han ekitet skelim mit miyapir hir neimin nipiran me menmen enum hir nirakem keremem.

3 Yi yesiuwe him yene mit yentar menmen enum hir nirakem, te yi yises menmen enum mar ke hir nirakem, maain God skelim mit en me menmen mir enum. Te yi han kitet hirak kakitpi yi yaain a? Taauye! God skelim yi mit eitikeri!

4 *Yi yinan yipir yewirek yentar God hirak hanhan keriuwi ap kakiwep waswas au a? Yi yepitari God hirak ap kakiwep waswas te yi eiweikin sip eiwet menmen enum a?

5 Yi yewenin han ki ap yeweikin sip yewet menmen enum au. Te maain wi kerek God skelim haiu mit me menmen, hirak kakises menmen mirak yaaim, hirak kakrekyi enum yapirwe. Menmen enum yi yirakem maain hiram mamir ke mitik kewepep haak kemi ere mau niu, hiram maminke mamkip mamiwaankek.

6 *God tewen kakrak mit menmen yaaim o menmen enum kakintar menmen nipaa hir nirakem.

7 Mit miyapir kerek hekrit hekrit nirak menmen yaaim, hir hanhan God hirak kakwetir himin yaaik kaktip hir mit miyapir yaain niuk mir iuwe kakikepi hir nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. Te maain God kakwetir menmen im kakikepi hir nantikerek nanu nanit.

8 *Te mit miyapir han au. Hir neweikin sip newet menmen yaaim hir nises han kir enuk nirak menmen enum, maain God han

* **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1** Mt 7:1-2; Jo 8:7 * **2:4** Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15 * **2:6** Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16

enuk kakriuweri hɨrak kaknɨp
kakɨwaanki.
9 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr
nɨrɨak menmen enum maain God
kakɨwaanki hɨr yɨnk kɨr kaknen han
kɨr enuk. God kakinɨn kakɨwaank
mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me
Isrel kerek nɨrɨak enum. Maain
hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr han
ne weiwɨk ham nerer wit wit kerek
nɨrɨak enum.
10 Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak
menmen yaaim, maain God kak-
wetɨr menmen mɨrak yaaim, hɨr
nanre mɨt miyapɨr iuwe, hɨr nanu
werek. God kakinɨn kakrɨak mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel em,
maain hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ham em.
11 *God ap han kitet mɨt hɨr niuk
mɨr iuwe o hɨr au enun weinɨn au.
Hɨrak han kiteti hɨr nɨpɨran.

12 Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk
me Isrel hɨr nepɨtari hɨm me God
nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei.
Hɨr nɨrɨak enum te God hɨrak
kakɨwaanki kakɨnterim weinɨm.
Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
au. Hɨr nertei hɨm me God nɨpaa
Moses kewisɨm te hɨr nɨrɨak enum,
maain God kakɨt hɨm im hɨrak kakno
mɨt ne Isrel skelim mɨt miyapɨr
kakriuwerem kakɨwaanki.
13 *Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm
me God keremem, hɨrak ap te kaktɨp
hɨr yaain au. Mɨt miyapɨr kerek
nemtewem hɨr nisesim, hɨr keriyen
God kaktɨp hɨr yaain.

14 *Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me
Isrel ap nertei hɨm me God Moses
kewisɨm. Wɨ kerek hɨr nises han kɨr
nɨrɨak menmen yaaim mar ke hɨm
me God nɨpaa Moses kewisɨm mau
tɨwei hɨram metpim, te menmen im
meteiknai hɨr nertei menmen yaaim
metike menmen enum.
15 Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram
meteiknai hɨm nɨpaa God ketpim
hɨram mau mekre han kɨr. Wɨ
ham han kɨr enuk keriuwe menmen
enum hɨr nɨrɨakem. Wɨ ham han kɨr
au yaaik keriuwe menmen yaaim hɨr
nɨrɨakem.
16 *Maain wɨ mamnen te God
kaktɨp Jisas Krais hɨrak kak-
wepyapɨr menmen mau mekre
han ke haiu mɨt yapɨrwe,
hɨrak kakrekyei yaaim o enum
kakɨnterim. Menmen im mamnen
mamɨr ke hi hetpiyem heriuwe hɨm
yaaim me God.

Yi mɨt miyapɨr ne Isrel han ekitet hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mamkepi te yi eiyu werek.

17 *Mɨt miyapɨr yi yatɨp yar ik:
"Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
Isrel." Yi han kitet yi yetike God yi
yekiyan yau yentar hɨrak keweti hɨm
mɨrak a? Yi yatɨp yewenɨpi niuk mi
yar ik: "Haiu mit miyapɨr ne God."
18 Yi yertei menmen hɨrak hanhan
yi eiyisesim. Yi yertei hanhan men-
men yaaim te yi yisesim. Menmen
enum au. Yi hanhan eiyises menmen
yaaim eiyɨntar nɨpaa yi wen nɨkerek
kike ere in haairer hɨr nepei netpi
hɨm me God.
19 *Yi han kitet yi yertei hɨm
me God werek te yi eiteikɨn mɨt
nepɨtari menmen mɨrak te hɨr nanis-
esik werek werek a? Yi yɨre si
merhɨhe yi eiteikɨn mɨt kerek ap
nertei God hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan
nanɨno, yi eiteiknor yayiwe yaaik te
hɨr enisesik a?
20 *Yi han kitet yi werek te yi eit-
eikɨn mɨt kerek hɨr han kitet men-
men enum, yi eiteiknor menmen me
God a? O yi eiteikɨn mɨt kerek
nepɨtari menmen me God hɨr nɨre
nɨkerek, yi eiteiknor werek menmen
me God yentar yi han kitet hɨm me
Moses meteikni menmen yapɨrwe
God kerteiyem a?
21 *Yi yeteikɨn mɨt han menmen
me God, yi yenmak te yi ap yeteikɨn
hɨras menmen a? Yi yatɨp mɨt an yar
ik: "Yi ap eikintɨp menmen me mɨtɨk
hak." Te yi eikintɨp menmen me mɨt
han o au a?

* **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14** Ap 10:35
* **2:16** 2Ti 2:8 * **2:17** Je 2:19 * **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9 * **2:20** 2Ti 3:5, 15 * **2:21** Sam 50:16-21; Mt 23:3-4

22 Yi yatɨp, “Yi mɨt ap eiri miyapɨr
ne mɨt han eitikeri eiriyanhis ei-
wenɨnem au emɨt.” Te yi hɨras yi
yɨrɨakem o au a? Yi yɨnapen mɨt
kerek newenɨpi niuk me tɨpir, te yi
ap eikintɨp menmen hɨr newisɨm
mau kɨnaan newepwar tɨpir em.
23 Mɨt han nɨnan yipɨr newɨrek
nene God nentar menmen yi mɨt
yɨrɨakem. Yi yewenɨpi niuk mi
yatɨp God keweti hɨm mɨrak, te yi
ap yisesim au. Yi yeweikɨn sip
yewetewem.
24 *Menmen hi hetpiyem hɨram
yaaim mentar hɨm mau tɨwei nɨpaa
Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar im:
“Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel natɨp
enum me niuk me God nentar yi mɨt
ne Isrel.”

Yi yerekir yɨnk te yi han kitet hɨrak kakɨkepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

25 *Yi yises hɨm me Moses,
mɨt nerekir yɨnk ki, hɨrak yaaik
kakɨkepi. Te yi eiweikɨn sip eiwet
hɨm mɨrak, hɨram mar ke nɨpaa mɨt
ap nerekir yɨnk ki.
26 *Mɨt kerek ap nerekir yɨnk kɨr
hɨr nises hɨm me God werek werek,
God han kitet hɨr yaain nar ke mɨt
hɨr nepei nerekir yɨnk kɨr.
27 Te maain hɨm me God kerek
mɨt ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nisesim,
hɨram mamteikɨn yi mɨt yi enun.
Hɨram mamteikɨn yi mɨt enun yen-
tar yi yerekir yɨnk ki, yi yetenen hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei, te
yi ap yisesim au. Hɨr netenen hɨm
me God Moses kewisɨm au, te hɨr
nises menmen yaaim.
28 *Yi ap mɨt ne Isrel keriyen yen-
tar miyerer ni nini yi ne weiwɨk me
Isrel o yentar yi yerekir yɨnk ki au.
29 *Mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk me
Isrel nentar hɨr nises God nekre han
kɨr. Menmen im hɨram mar ke
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kehimɨtenor
han kɨr hɨrak ke God. Menmen
im ap mises menmen Moses nɨpaa
kewisɨm mau tɨwei. Mɨt han ap
nanwenɨpi niuk me mɨt nar ik, te
God hanhan kakriuweri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminɨn menmen yaaim

1 Yi han kitet mekam? Mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr ninɨn mɨt han
ne weiwɨk ham o au? Menmen
hɨr nisesim nerekir yɨnk kɨr hɨram
yaaim mamkepi o au?
2 *Hɨram yaaim mamkepi yapɨrwe
mar im. God kinɨn kewet mɨt ne Isrel
hɨm mɨrak te hɨr nanɨrtei menmen
hɨrak hanhan hɨr nanisesim.
3 *Mɨt han ne weiwɨk me Is-
rel hɨr ap nises hɨm mɨrak, te yi
ap han ekitet God ap kakises hɨm
mɨrak kakɨntar mɨt han neweikɨn
sip newetɨwek, au emɨt.
4 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanweikɨn
sip nanwet hɨm yaaim, God kerekek
au. Hekrit hekrit hɨrak kakises hɨm
yaaim hɨrak ketpim. Hɨm me God
mau tɨwei Sam matɨp mar im:

“Hekrit hekrit ti ehinɨn mɨt kerek hɨr
neswut hɨm.
Hɨr nanɨrtei ti atɨp hɨm yaaim kere-
mem.”

5 Mɨt han nantɨp, “Menmen
enum haiu mɨt mɨrɨakem hɨram
yaaim. Hɨram yaaim mamkaap God
kakteikɨn menmen hɨrak kɨrɨakem
hɨram yaaim keremem.” Hɨram
yaaim te haiu matɨp God enuk
kakɨntar hɨrak kakwep haiu mɨt
mamɨntar menmen enum haiu
mɨrɨakem a? (Hi hises menmen me
mɨt ne tɨ hɨr han kitetim)
6 Au, hɨram hɨm enum. God ap
yaaik te hɨrak ap te kakrɨak menmen
yaaim o enum me haiu mɨt miyapɨr
mau tɨ ik au emɨt!
7 Menmen enum hi hɨrɨakem
mamteikɨn mɨt God katɨp hɨm yaaim
keremem, hɨrak kakɨt niuk iuwe
menterim, te kenmak hɨrak kaktɨp hi
mɨtɨk enuk kerekek, hɨrak kakrekyo
enum a?

* **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20 * **2:25** Jer 4:4, 9:25 * **2:26** Ga 5:6 * **2:28** Jo 7:24, 8:39 * **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4 * **3:3** Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:4** Sam 51:4 * **3:8** Ro 6:1, 15

8 *Haiu ap te mamtɨp haiu mamrɨak menmen enum te hɨram mamwepyapɨr menmen yaaim au emɨt! Mɨt han hɨr nesiuwai hɨm natɨp, “Yi mɨt Kristen kerek yises hɨm me God yi yatɨp enum yar ek.” Hɨram yaaim te maain mɨt hɨr natɨp enum mar im me haiu mɨt, God kaknɨp.

God hɨrak katɨp haiu mɨt yapɨrwe enun

9 *Te haiu han ekitet mekam? Haiu mɨt ne Isrel haiu minɨn mɨt han ne weiwɨk ham a? Au, hi nepei hetpi haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk ne Isrel o mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham, menmen mekre han kaiu merekyei haiu yapɨrwe mamrɨak menmen enum.

10 *Hɨm im hɨram yaaim mentar mɨt newis hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp mar im:

“Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne haiu mɨt yapɨrwe ap te God kaktɨp hɨrak yaaik au. Haiu yapɨrwe mɨt enun.

11 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne mɨt yapɨrwe hɨrak kertei menmen hɨram yaaim au. Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe ap te hanhan God kau kekre han kɨrak au.

12 Hɨr mɨt yapɨrwe nepei neweikɨn sip newet God, hɨr mɨt enun. Ap kei kiutɨp kɨrɨak menmen yaaim au.

13 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr hɨram enum mar ke herwe hei mɨt nekeisiuwek. Hɨr nemitetpɨn neriuwerek. Menmen enum hɨr netpim hɨram mewaank mɨt mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep mɨt hɨr nani.

14 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr man hɨram enum mar ke saukei wapɨk mau hɨm ke mɨtɨk.

15 *Hɨr waswas nenep mɨt hɨr nani.

16 Wit kerek hɨr nen newi, hɨr newaank menmen metike mɨt te hɨr han enuk.

17 Hɨr ap nɨkaap mɨt miyapɨr nekiyan nau neit au.

18 *Hɨr ap han kitet newenɨpi niuk me God hɨrak iuwe au.”

19 Haiu mertei hɨm me God yapɨrwe mɨt newisɨm mau tɨwei, hɨram me mɨt ne weiwɨk me Isrel, te mɨt ne Isrel netike mɨt nerer wit wit ap te nantɨp God hɨr yaain au. God han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem hɨrak skelim hɨr mɨt miyapɨr keriuwerem keremem.

20 *God ap kaktɨp mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke haiu mɨt yapɨrwe hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei au. Hɨm im hɨram meteiknai haiu mɨt enun haiu mɨrɨak menmen enum keremem.

Mɨt kerek nises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr mɨt yaain

21 *In ek God nepei kewepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak katɨp mɨt kerek nisesik, hɨr nɨre yaain. Menmen im hɨram ap menmen me hɨm me Moses au, te nɨpaa enum eik hɨm Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp menmen im me God mamnen.

22 *Menmen me God mamnen hɨram im: God kaktɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain nanɨntar hɨr nises hɨm me Jisas Krais. God kaktɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr nises hɨm me Jisas Krais hɨr yaain. Hɨrak ap han kitet hɨr mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel o ne weiwɨk ham au. Hɨram menmen weinɨm.

23 *Hɨram menmen weinɨm mentar mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit hɨr epei nɨrɨak enum, te God ap kakwenɨpiri kakɨtpi hɨr yaain au.

24 *Te God kewetai haiu mɨt menmen mɨrak yaaim weinɨm mar im: God kerekyei haiu mɨt menmen yaaim hɨrak katɨp haiu yaain mentar

* **3:9** Ro 1:18–2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20 * **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7 * **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:23** Ro 3:9, 5:12 * **3:24** Ef 2:8; Ro 5:1

menmen Krais Jisas kerekyeiyem me
wɨ hɨrak kaa te kakɨkepei kaktaihis.
25 *God kehimɨtan Krais keri-
uwetek hɨrak kan kaa kɨre sipsip
mɨt nakɨp nesiyek newet God ek.
Hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen,
te hɨram mamɨsak menmen enum
maiu me wɨ haiu mamises hɨm
mɨrak. God kɨrɨak menmen im
kakteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik.
Nɨpaa mɨt hɨr nɨrɨak enum, te God
hanhan keriuweri, hɨrak ap kanɨp
au, kentar hɨrak kaksiuwe Jisas kaki
kakɨsak menmen enum mɨr.
26 In ek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak
kan kaa keteiknai hɨrak yaaik, hɨrak
kesak menmen enum em haiu mɨt
kerek mises hɨm me Jisas, hɨrak
katɨp haiu yaain.
27 *Te haiu mamwenɨpi niuk
maiu hɨras a? Taauye! Haiu ap
mamwenɨpi niuk mai mamɨntar
haiu mɨrɨak menmen yaaim hɨm
me Moses mau tɨwei matɨp haiu
emisesim au. Haiu yaain mentar
haiu mises hɨm me Jisas Krais. Hɨrak
kesak menmen enum maiu te haiu
ap mamwenɨpi niuk mai au emɨt.
28 *Te haiu mertei menmen im.
God katɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr
nɨrɨak menmen hɨm kerek Moses
kewisɨm mau tɨwei matɨp hɨr enis-
esim au. God katɨp hɨr yaain nentar
hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.
29-30 **Yi han kitet God hɨrak ke
haiu mɨt ne Isrel keriyen te mɨt ne
weiwɨk ham au a? Taauye! Hɨrak
God ke haiu mɨt yapɨrwe kentar
hɨrak kaktɨp mɨt kerek nerekir yɨnk
o mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr nɨre
yaain nentar hɨr nemtau hɨm mɨrak
hɨr nisesim.
31 *Haiu mɨrɨak menmen me hɨm
kerek Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram weinɨm meriuwe menmen in
ek haiu misesim me Krais a? Taauye!
Haiu meteikɨn mɨt hɨm me Moses
hɨram yaaim mekepai haiu emises
hɨm me God.

4

God katɨp Ebraham hɨrak yaaik

1 Ebraham hɨrak mɨtɨk kar ke haiu
mɨt. Hɨrak maam nɨpu ke haiu mɨt
ne weiwɨk me Isrel. Te haiu mamtɨp
hɨrak keit mekam keriuwe menmen
hɨrak kɨrɨakem?
2-3 *God hɨrak katɨp Ebraham
hɨrak yaaik kentar hɨrak kɨrɨak men-
men yaaim, te Ebraham kakwenɨpi
hɨrekes keriuwe niuk mɨrak. Te
God kɨr Ebraham hɨrak ap kewenɨpi
hɨrekes keriuwe niuk mɨrak kentar
hɨm me God mau tɨwei matɨp,
"Ebraham han kitet God kakises
hɨm nɨpaa hɨrak ketpɨwekem te
God katɨp hɨrak yaaik. God ap
katɨp Ebraham hɨrak yaaik kentar
menmen hɨrak kɨrɨakem au!"
4 *Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk
hak, maain hɨrak kakɨt pewek mam-
rerim. Mɨtɨk ap kakwetɨwekem
weinɨm au. Hɨrak kɨrɨak menmen
hɨrak kaktɨwem.
5 Mɨt kerek nemtau hɨm me God
kerek kesak menmen enum me haiu
mɨt, hɨr nisesim weinɨm te God
kaktɨp mɨt nar ik hɨr yaain. Mɨt
kerek hɨr han kitet menmen hɨr
nɨrɨakem te hɨr nanrɨak God kaktɨp
hɨr yaain, mɨt nar ik God kaktɨp hɨr
au enun.
6 Nɨpaa Devit kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp me mɨt in ek hɨr han
yaaik nentar God katɨp hɨr yaain.
Hɨrak katɨp hɨr yaain nentar hɨr
nɨrɨak menmen te hɨr nanrɨak God
kaktɨp hɨr yaain au. Hɨr han kitet
hɨrak kakises menmen hɨrak ket-
porem keremem.
7 *Hɨm Devit kewisɨm mau tɨwei
Sam matɨp mar im:
"Mɨt kerek God epei kesak menmen
enum mɨr nɨpaa hɨr nɨrɨakem,
hɨr han yaaik nanu.
8 Mɨt kerek Mɨtɨk Iuwe God ap
han kitet menmen enum
hɨr nɨrɨakem, hɨrak kakneri
kakɨwaanki kakɨnterim au,
hɨr han yaaik nanu."
9 *Menmen yaaim im mɨrɨak mɨt
hɨr han yaaik, hɨram menmen me
haiu mɨt ne Isrel keriyen o hɨram me

* **3:25** Ef 1:7 * **3:27** 1Ko 1:31 * **3:28** Ga 2:16 * **3:29-30** Ro 10:12 * **3:29-30** Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4 * **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23 * **4:4** Ro 11:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23

mɨt yapɨrwe a? Haiu nepei matɨp
Ebraham han kitet God kakises hɨm
hɨrak nɨpaa ketpɨwekem, te God
katɨp Ebraham hɨrak mɨtɨk yaaik.
10 Kewaai meruri God katɨp Ebra-
ham hɨrak yaaik? Hɨrak kerekir yɨnk
kɨrak o wen au a? Wen au ye!
11 *Maain hɨrak kerekir yɨnk kɨrak
hɨrak keteikɨn mɨt God nepei katɨp
hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm
mɨrak. Te in ek hɨrak maam nɨpu ke
mɨt yapɨrwe kerek ap nerekir yɨnk
kɨr te God kaktɨp hɨr yaain nentar
hɨr nises hɨm mɨrak.
12 *Hɨrak maam nɨpu ke mɨt in
netike haiu mɨt han kerek merekir
yɨnk kaiu. Hɨrak maam nɨpu kaiu
kentar haiu merekir yɨnk kaiu au.
Hɨrak maam nɨpu ke haiu mɨt
yapɨrwe kentar haiu mises hɨm me
God mar ke nɨpaa hɨrak kisesim.
Hɨrak kerekir yɨnk kɨrak wen au,
hɨrak han kitet God kakises hɨm
nɨpaa hɨrak ketpɨwekem te God
katɨp hɨrak yaaik.

Mɨt kerek nises hɨm me God nanɨt menmen nɨpaa hɨrak ketpim

13 *Nɨpaa God katɨp Ebraham
hɨrak kakrekyɨwek menmen kaktike
haiu nepenyerer nɨrak, maain haiu
naanmamre mɨt miyapɨr nanrer
wit wit nanu tɨ. Hɨrak ap katɨp
Ebraham menmen kentar Ebraham
hɨrak kɨrɨak menmen yaaim kari
han ke God keriuwerem au. Hɨrak
ketpɨwekem kentar hɨrak kemtau
hɨm me God hɨrak kisesim.
14 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen
nanrɨak God kaktɨp hɨr yaain, te hɨr
nanɨt menmen nɨpaa God ketpim.
Te haiu mɨt kerek mises hɨm mɨrak
weinɨm haiu mises menmen enum
weinɨm ap te mamɨt menmen mɨrak
au. Hɨm im hɨram yaaim te hɨm me
God haiu misesim hɨram weinɨm,
te menmen nɨpaa God katɨp kakwet
Ebraham em hɨram menmen enum
weinɨm. Hɨm im au memitetpɨn!
15 *Haiu mertei hɨm me Moses
kakrɨak God hɨrak kakɨwaank mɨt
miyapɨr kerek neremir hɨm mɨrak
hɨrak kewisɨm mau tɨwei mentar hɨr
nertei menmen hɨrak hanhan hɨr
nanisesim. Hɨm me Moses hɨram
nepei au mesi te haiu ap mamtɨp mɨt
neremir hɨm mɨrak mau tɨwei au.
Hɨm ap mepu te hɨr neremir au.
16 *Menmen God ketpim hɨrak
kakwet haiu mɨt em haiu yapɨrwe
mamtɨwem mamɨntar haiu han kitet
hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak
ketpim. God kakweteiyem weinɨm
te hɨrak kakrekyei menmen yaaim.
Hɨrak kakwetai haiu nepenyerer
yapɨrwe ne Ebraham kakwetaiyem.
Hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek
nises hɨm me Moses kakwetɨrem
keremem au. Hɨrak kakwetai haiu
mɨt miyapɨr yapɨrwe rem kerek
mises hɨm me God mar ke nɨpaa
maam nɨpu kaiu Ebraham hɨrak
kisesim. Maain God kakwetai men-
men nɨpaa hɨrak ketpim.
17 *Ebraham hɨrak maam ke haiu
mɨt yapɨrwe kentar hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im: “Hi God
hi herekyit ti maam ke mɨt miyapɨr
maain hɨr nanu nanrer wit wit.”
God han kitet Ebraham hɨrak kɨre
maam ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe
kerek mises hɨm me God. Hɨrak
kises hɨm me God kerek hɨrak kɨkɨan
mɨt kerek epei naa, hɨr nekrit nau,
hɨrak katɨp hɨm weinɨm me men-
men nɨpaa mepu au, hɨram minɨn
mekrit mau.
18 *Ebraham han kitet God kakrɨak
menmen nɨpaa hɨrak ketpim te
hɨrak ap kertei karkeik te hɨrak
kakrɨakem au. Hɨrak han kitet kar
ik, te God kewisɨk hɨrak maam nɨpu
ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nau nerer
wit wit. God katɨp Ebraham hɨm mar
ik: “Ebraham nepenyerer nit maain
hɨr nantɨn nanre yapɨrwe.”
19 *Me wɨ im Ebraham hɨrak
menep 100 tito, te hɨrak han kitet
yɨnk kɨrak hɨrak kar ke mɨtɨk epei
kaa au. Mɨte pɨrak hɨre we mɨte ap te
wawine nɨkerek au, te menmen im
ap mari han kɨrak te hɨrak katɨp God

* **4:11** Jen 17:10-11 * **4:12** Mt 3:9 * **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7 * **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5 * **4:19** Jen 17:17

hɨrak ap te kakrɨak menmen nɨpaa
hɨrak ketpim au.
20 Hɨrak ap han kitet God ap
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ket-
pim au. Hɨrak kises hɨm me
God kekre han kɨrak iuwe, hɨrak
kewenɨpi niuk me God te maain
hɨrak kakɨkepik hɨrak kakine nɨkan.
21 Ebraham hɨrak han kitet God
hɨrak manp enuk kakises hɨm me
nɨkan nɨpaa hɨrak ketpim.
22 *Ebraham han kitet menmen
mar im te God katɨp hɨrak mɨtɨk
yaaik.
23 Hɨm me God kerek matɨp mar
ik: "God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik,"
hɨram ap matɨp me Ebraham kiutɨp
kerekek au.
24 *Hɨram matɨp me Ebraham
ketike haiu mɨt miyapɨr kerek maain
God hɨrak kaktɨp haiu yaain mentar
haiu mises God kerek hɨrak kɨkɨak
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas kerek nɨpaa
kaa, hɨrak kekrit kau.
25 *God keriuwetek hɨrak kan tɨ
kaa te kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨak em. God pɨke kɨkɨak hɨrak
kekrit kau, te God kaktɨp haiu mɨt
miyapɨr yaain mamɨntar haiu mis-
esik.

5

God katɨp haiu mɨt miyapɨr haiu yaain

1 *Te in ek God katɨp haiu mɨt
miyapɨr yaain mentar haiu misesik.
Haiu metikerek mekiyan mau men-
tar menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
hɨrak kɨrɨakem.
2 *Haiu mises hɨm me Krais
te hɨrak kerekek kekepai haiu
metike God haiu mekiyan mau, God
kerekyei menmen yaaim. In ek haiu
han yaaik memerɨr menmen yaaim
me God haiu mertei maain hɨrak
kakwetaiyem.
3 *Haiu han yaaik meriuwe men-
men im keremem au. Haiu han
yaaik me menmen enum mamnen
mamraiwaank. Haiu han yaaik
meriuwerem mentar haiu mertei
hɨram mamkepai haiu han tokik
emu emises hɨm me God werek
werek.
4 Haiu han tokik emu me menmen
enum mamraiwank, te God kaktɨp
haiu minɨn menmen enum. God
kaktɨp haiu minɨn menmen enum
te haiu emisesik emɨmerɨr te maain
haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim
hɨrak kakwetaiyem.
5 *Haiu emisesik emerɨr ke maain
hɨrak kakwetai menmen mɨrak,
haiu ap yɨnk enuk mamɨntar haiu
han kitet hɨrak ap kises menmen
nɨpaa hɨrak ketpaiyem au. Haiu ap
yɨnk enuk mamriuwerek mamɨntar
God keteiknai hɨrak han tewenɨnai
hɨrak keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kan
kakre han kaiu, te haiu mertei maain
hɨrak kakwetai menmen.
6 Krais hɨrak kan tɨ hɨrak kaa
me haiu mɨt miyapɨr kerek enun
neweikɨn sip newet God. Me wɨ
im haiu enun ap mɨkaap hɨras haiu
mɨre yaain, te God kises han kɨrak
kɨmat wɨ kerek hɨrak keriuwet Jisas
hɨrak kan tɨ kaa kakɨkepai.
7 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe ap te hanhan kakɨkaap
mɨtɨk kerek kises menmen yaaim
kakɨkrehɨr kɨrak kaki. Te mɨtɨk
kiutɨp hanhan keriuwe mɨtɨk
hak yaaik kɨkaap mɨt han hɨrak
kakɨkepik kaki kakɨkrehɨr kɨrak.
8 *Te God au. Hɨrak keteiknai haiu
mɨt enun hɨrak hanhan keriuwai.
Me wɨ haiu mɨt miyapɨr haiu wen
enun, haiu mɨrɨak enum, God keri-
uwet Krais hɨrak kan kaa kekrehɨr
kaiu kekepai.
9 *Krais nepei kaa hemkre mɨrak
mewen hɨrak kekrehɨr kaiu te God
katɨp haiu mɨt miyapɨr haiu yaain.
Te in ek haiu mertei hɨrak man-
penuk te hɨrak kakɨkepai naan-
mamprai me menmen enum me
God maain mamnen mamnep mɨt
miyapɨr enun en.
10 *Nɨpaa haiu mar ke mɨt miyapɨr
enun ap nises God au, Nɨkan kɨrak

* **4:22** Jen 15:6 * **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25** Ais 53:4-5 * **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24 * **5:2** Ef 2:18, 3:12 * **5:3** Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5** Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * **5:8** Jo 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9** Ro 1:18, 2:5, 8 * **5:10** Ro 8:7-8

Krais kaa, hɨrak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu metike God mekiyan mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu mamu mamtikerek mamɨntar Krais hɨrak pɨke kekrit kau kekepai.

11 God ap kaktaihis weinɨm keremem au. Haiu han yaaik mau meriuwerek hɨrak God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krais kaiu Iuwe hɨrak kɨrɨakem. Nɨpaa hɨrak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

Hɨm me Adam ketike Krais

12 *Haiu mertei menmen im man. Mɨtɨk kiutɨp hɨrak kɨrɨak menmen enum te hɨrak kaa. Hɨrak kaa te haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu mami mamɨntar haiu misesik haiu mɨrɨak enum.

13 *Nɨpaa God katɨp Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewisɨm mau tɨwei wen au, menmen enum epei man mau tɨ mari han ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. God ap han kitet menmen enum kene mɨt kenterim au. Hɨrak ap katɨp Moses menmen me hɨm mɨrak mɨt miyapɨr enisesim wen au.

14 *God ap kene mɨt kanɨp kentar menmen enum mɨr, te hɨr mɨt yapɨrwe, nɨpaa me wɨ Adam kau tɨ ere wɨ God katɨp Moses hɨm lo mɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre ne mɨt hɨr naa. Adam ketike mɨt miyapɨr han kerek ap neremir hɨm me God nar ke Adam hɨrak kɨrɨakem, hɨr yapɨrwe naa. Adam kerekek hɨrak kɨre mɨtɨk maain kaknen.

15 Menmen enum Adam kɨrɨakem metike menmen yaaim God kerekyeiyem weinɨm, hɨram mɨpɨram au. Haiu mertei mɨt miyapɨr yapɨrwe nani nanɨntar menmen enum Adam kɨrɨakem. Te haiu mertei God hanhan keriuwai haiu mɨt miyapɨr, hɨrak kerekyei menmen yaaim weinɨm kentar menmen mɨtɨk kiutɨp Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Menmen yaaim im hɨram minɨn menmen enum Adam kɨrɨakem, hɨram men mɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nisesim.

16 Menmen God kɨrɨakem hɨram ap mar ke menmen enum Adam kɨrɨakem au. Mɨtɨk kiutɨp hɨrak keremir hɨm me God, te God kenerek katɨp hɨrak mɨtɨk enuk kaki. Maain, mɨt miyapɨr han hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe, te God kerekyei menmen yaaim hɨrak kesak menmen enum maiu katɨp haiu yaain.

17 Haiu mertei mɨtɨk kiutɨp keremir hɨm me God hɨrak kɨrɨak enum te haiu mɨt yapɨrwe mami. Te menmen Mɨtɨk Jisas Krais kiutɨp kerekek hɨrak kerekyeiyem, hɨram minɨn menmen ham enum me mɨtɨk hak eik. Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek meit menmen im weinɨm me God, kerek hanhan keriuwai kaktɨp haiu yaain mentar menmen Mɨtɨk Krais kerekyeiyem, hɨrak kaknipai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik te Krais kekepai haiu emises God werek werek.

18 *Te menmen miutɨp mɨtɨk hak kɨrɨakem enum hɨrak kenip God katɨp haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe enun haiu mami. Mar im, menmen miutɨp yaaim mɨtɨk hak kɨrɨakem, hɨram menip God katɨp haiu yapɨrwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu mamtikerek mamu mamɨt.

19 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe God ketpor hɨr enun nentar mɨtɨk kiutɨp keweikɨn sip kewet hɨm me God. Mar im mɨt miyapɨr yapɨrwe God kakɨtpor hɨr yaain nanɨntar mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me God hɨrak kaa kesak menmen enum maiu.

20 *God katɨp Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewisɨm mau tɨwei te hɨram menip mɨt miyapɨr hɨr nertei werek werek menmen God hanhan hɨr nanisesim, te hɨr nɨneinɨm hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe. Maain mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe, menmen yaaim God kɨrɨakem kentar hɨrak hanhan keriuwai, hɨram minɨn menmen enum me haiu mɨt miyapɨr.

21 *Haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar menmen enum (sin)

* **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * **5:13** Ro 4:15 * **5:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **5:18** 1Ko 15:22
* **5:19** Ais 53:11 * **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19 * **5:21** Ro 6:23

kerek mau tɨ ik hɨram minɨnai. Te menmen yaaim God kɨrɨakem kaktɨp haiu yaain mamɨnterim, hɨram maminɨn menmen enum mau tɨ naanmamrai haiu mɨt miyapɨr mamnipai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik mamɨntar menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.

6

Haiu maa metike Krais

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mamrɨak menmen enum te God hanhan kakriuwai wɨsenum kakɨsak menmen maiu enum a? Taauye!

2 *Haiu epei meweikɨn sip mewet menmen enum haiu mɨre mɨt naa, haiu ap te emises menmen meiyam enum au emɨt!

3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen im. Nɨpaa mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar haiu mɨt miyapɨr metike Krais Jisas mau han kiutɨp, hɨram mar ke haiu metike Krais haiu maa.

4 *Mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar hɨram mar ke haiu metike Krais maa. God hɨrak yaaik hɨrak manp enuk, te hɨrak kɨkɨak Jisas Krais kekre nɨmɨn ne mɨt epei naa, hɨrak pɨke kekrit kau. Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu mɨre mɨt pɨke nekrit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mamtike Krais mamu haiu mamɨt hɨmɨn yaaik

5 *Hɨram mar im. Nɨpaa haiu metike Krais mau niutɨp, haiu maa metikerek. Te maain haiu mamtikerek mamu niutɨp haiu pɨke mamɨkrit mamu mamɨr ke in ek hɨrak epei kekrit kau.

6 *Haiu mertei menmen im. Menmen nɨpaa haiu misesim mekre han kaiu, hɨram maa metike Krais mau nu tentarakɨt. Hɨram maa mau nu tentarakɨt te in ek God kakɨwaank menmen enum mekre han kaiu kariyei haiu mɨrɨak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim mar ke mɨt enises menmen mɨt nɨr iuwe nanɨtporem au emɨt!

7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap mamri han ki yi eirɨak menmen enum au eiyɨntar yi yertei mɨt kerek hɨr epei naa, menmen enum ap te mamri han kɨr au.

8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu mertei te maain haiu mamtikerek mamu mamɨt.

9 Haiu mamtikerek mamu mamɨt mamɨntar haiu mertei Krais nɨpaa kaa te God kɨkɨak hɨrak kekrit kau. Hɨrak ap te pɨke kaki meiyam taau. Ap menmen mepu mamrɨakek (o mamrikek) hɨrak pɨke kaki taau!

10 *Hɨrak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu mɨt ap te mamri han kɨrak taau! Hɨrak ap te pɨke kaki kakteipim au. In ek hɨrak kau te hɨrak ketike God tau niutɨp.

11 *Mar im yi mɨt miyapɨr yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum ap pɨke mamri han ki au. Yi pɨke yekrit yetike God yau niutɨp yentar yi ne Krais.

12 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ pɨke maminɨn yɨnk ki kerek maain yi yayi hɨrak kakɨsine au emɨt! Yi ap eiwisɨm hɨram mamri han ki te yi eiyises menmen enum me han ki hɨrak hanhanem.

13 *Yi ap eiwis his hɨt nanamɨr hɨm nɨkɨp hɨram mamri (o mamɨryi) han ki te yi eirɨak menmen enum me tɨ au emɨt! Au, yi eiwet God em emtike han ki, yi eiwisɨk hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim. Yi yar ke mɨt naa, te God kekekyi yi yekrit yau, te yi eiwetɨwek menmen mi yapɨrwe.

14 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ pɨke maminɨni au emɨt eiyɨntar hɨm lo ap naanmɨpri yi yisesim te God kaktɨp yi yaain au. Yi nepei yenpɨn yekeipɨn menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem weinɨm, te menmen enum ap te maminɨni au.

Haiu emises menmen yaaim emrɨakem

* **6:1** Ro 3:5-8 * **6:2** 1Pi 4:1 * **6:3** Ga 3:27 * **6:4** Kl 2:12 * **6:5** Fl 3:10-11 * **6:6** Ga 5:24 * **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12** Jen 4:7 * **6:13** Ro 4:15 * **6:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **6:15** Ro 6:1

15 *Yi han kitet mekam? Haiu
wen mamrɨak menmen enum me
tɨ mamɨntar haiu menpɨn mekeipɨn
hɨm lo me nɨpaa, in ek haiu
mises menmen yaaim God nepei
kerekyeiyem weinɨm keremem a?
Taauye!
16 *Yi nepei yertei yi hɨras eiwis
mɨtɨk hɨrak naanmamri yi eirɨak
menmen mɨrak, yi eire mɨt nɨrak. Yi
eiwis menmen enum me tɨ mamri
han ki yi eiyisesim, hɨram mam-
rekyi maain yi yayi. Yi eiwis men-
men yaaim God kerekyeiyem hɨram
mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike
God eikiyan eiyu, hɨrak kaktɨp yi
yaain.
17 Nɨpaa yi yewis menmen enum
me tɨ mari han ki yi yisesim yɨrɨak
menmen enum. Te maain yi yemtau
hɨm yaaim mɨt hɨr netpiyem, te yi
yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu
emtɨp God hɨrak yaaik ekɨntar men-
men hɨrak kerekyiyem.
18 *God hɨrak epei keriyei (o
keryiyi) yi mɨt yi yeweikɨn sip yewet
menmen enum me tɨ kerek nɨpaa
mari han ki yi yisesim. Te in ek,
yi yewis menmen yaaim me God
mamri han ki yi eiyisesim.
19 Hi hetpi heriuwe hɨm im me
wok mɨt hentar han ki hɨrak ap
kertei menmen me God werek
werek. Nɨpaa yi yewis his hɨt mi
hɨram mises menmen enum me
tɨ mar im: Yi mɨt yetike miyapɨr
yairiyanhis yewenɨnem o menmen
ham enum, te hɨram mɨre mɨtɨk
kekre wɨnak enuk hɨrak kɨrɨak
menmen me mɨtɨk naanmɨprɨwek
ap keit pewek mererim au. Mar
ke nɨpaa yi yɨrɨak menmen enum
em, in ek yi eiwis his hɨt mi o han
ki hɨram emises menmen yaaim,
hɨram mamɨr ke yi eirɨak menmen
yaaim me mɨtɨk yaaik naanmɨpri me
menmen.
20 Nɨpaa yi yises menmen enum
hɨram mari han ki minɨni, yi ap
yises menmen yaaim me God hɨram
naanmɨpri au.
21 *Nɨpaa yi yeit mekam yaaim me
menmen enum im a? Taauye! In
ek yi yɨnk enuk yentar yi yɨrɨakem.
Menmen enum em hɨram menipi yi
yayi.
22 Te in ek God keriyei yi mɨt yi
yɨnaaiwɨr menmen enum im hɨram
mari han ki yi yɨrɨak enum. In ek yi
yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak menmen
me God te yi yayɨt menmen yaaim
mamkepi yi eiyises menmen yaaim
te maain yi eiyu eitike God tipmain
tipmain enum eik.
23 *Yi eiwis menmen enum mamri
han ki yi eiyisesim te maain yi eiyɨt
menmen im: Hɨram mamnipi yi
yayi! Te menmen yaaim God kak-
wetaiyem weinɨm, hɨram menmen
im: Haiu mamtike God haiu mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik
mamɨntar haiu mɨt miyapɨr ne Mɨtɨk
kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

Tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte hɨr neitan

1 Nai yinan, yi yertei menmen hi
tewen etpiyem yentar yi yertei men-
men yapɨrwe me hɨm me gavman.
Wɨ kerek mɨt nau tɨ, hɨm im me
gavman naanmɨpror ere hɨr nani, te
hɨm au meit.
2 Mɨte piutɨp wetike mɨtɨk kɨre
hɨr neitan, hɨm me gavman matɨp
mɨtɨk wen kepu hɨmɨn keriuwerek,
mɨte wawu wautikerek. Maain
hɨrak kaki, hɨm me gavman ap te
mamwenep au. Hɨre wauno wawɨt
mɨtɨk hak.
3 Mɨtɨk kɨre wen kepu, hɨre wauno
wawu wautike mɨtɨk hak, hɨm me
gavman matɨp hɨre enu wekitet
naan. Mɨtɨk kɨre kaki, hɨre wauno
wawɨt mɨtɨk hak, hɨm me gavman
matɨp hɨre enu au. Hɨram mewisiye
hɨre wawises han kɨre.
4 *Nai yinan, hi hehimɨteni heri-
uwe hɨm im me mɨtɨk hak. Yi yaa
me hɨm lo yentar yi yetike Krais yi
yau han kiutɨp. Yi yɨre pɨnak ke
yɨnk kɨrak. Hɨrak epei kaa, te hɨram

* **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18** Jo 8:32 * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15 * **7:4** Ro 6:2, 11; Ga 2:19

mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike mɨtɨk hak yi yau niutɨp yar ke mɨte mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wen weit mɨtɨk hak. Mɨtɨk hak kerek yi yetikerek yau niutɨp, hɨrak Krais kerek nɨpaa kaa. Hɨrak nɨpaa kaa, te God pɨke kɨkɨak kekre nɨmɨn ke mɨt epei naa hɨrak kekrit kau. Te haiu mɨt emrɨak menmen yaaim me God.

5 *Nɨpaa wɨ haiu mises han kaiu, hɨm lo hɨram menipai haiu hanhan emises menmen enum. Menmen haiu mɨrɨakem hɨram menmen enum menipai haiu mami.

6 *In ek hɨm lo hɨram ap naanmamrai me menmen mentar haiu mɨre mɨt epei naa. In ek menmen haiu mɨrɨakem God Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu emisesim. Menmen me lo nɨpaa haiu misesim, te God kaktɨp haiu yaain hɨram nepei au meit.

Menmen enum me tɨ meraiwaank

7 *Haiu mamtɨp mekam? Haiu mamtɨp hɨm me God mau tɨwei hɨram enum a? Taauye! Hɨm me God ap meteikno menmen enum, hi ap hertei hɨram enum au. Hɨm me God ap metpo, “Ti ap hemkre menepam hanhan menmen me mɨtɨk hak,” te hi hepɨtari menmen im hɨram enum. Te hɨram nepei meteikno hɨram enum te hi yɨnk enuk heriuwerem.

8 *Menmen enum me tɨ man mekekyo han kai te hi hanhan menmen enum yapɨrwe mentar hɨm me God matɨp hɨram menmen enum emɨt. Hɨm me God ap mepu metpo menmen hɨram enum, te hi ap hanhan heriuwerem au, menmen me tɨ hɨram mau meit mar ke mɨtɨk kaa. Hi hepɨtari hɨram menmen enum.

9 *Nɨpaa hi hepu te hi hetari menmen me hɨm me God. Maain hɨm me God epei man te hi hemtewem, menmen enum me tɨ mekekyo han kai hi hemkre menepam hanhan menmen enum yapɨrwe, te hi hertei hi hɨrɨak enum, maain hi hahi.

10 *Hi hertei hɨm kerek God kewetaiyem, hɨrak hanhan hɨram mamkepai haiu mamu werek, te hɨram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi.

11 *Menmen enum me tɨ man menepya mewisesik meriuwe hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei te hi hɨrɨak enum, maain hi hahi.

12 *Hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨram meke God man metike hɨm matɨp haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au emɨt! Hɨm im hɨram yaaim, hɨram meteiknai menmen God hanhan haiu mɨt miyapɨr emisesim, hɨram yaaim mekepai haiu mamu werek.

13 Hi atɨp mekam? Menmen hɨram yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum me tɨ menipa hi hahi. Hɨram menipa hi hahi heriuwe hɨm yaaim me God. Te hɨm me God im hɨram meteikno menmen me tɨ hɨram menmen enum enum.

Menmen me tɨ merekir han kaiu haiu misesim

14 *Haiu mertei God kɨkaap hɨm mɨrak te hi mɨtɨk enuk kerekek menmen enum me tɨ merekir han kai te hi hisesim.

15 *Hi hepɨtari henmak te hi hɨrɨak menmen. Menmen hi hanhan eisesim, hi hɨrɨakem au. Hi hɨrɨak menmen enum hi hɨneinɨm.

16 Hewaai meruri hi hɨrɨak menmen enum hi hɨneinɨm, hɨram meteikno hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram yaaim.

17 Te in ek hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen enum im au. Menmen enum me tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.

18 *Hi hertei han kai ap kerekya hi hɨrekes hɨrɨak menmen yaaim au. Hi hanhan arɨak menmen yaaim te hi hɨrɨakem taau!

19 Hi ap hɨrɨak menmen hi hanhan hisesim au. Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm.

20 Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm, hɨram meteikno hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen enum im au.

* **7:5** Ro 6:21 * **7:6** Ro 8:2, 6:4 * **7:7** Eks 20:17; Diu 5:21 * **7:8** Ro 4:15 * **7:9** Je 1:15 * **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5 * **7:11** Je 3:13; Hi 3:13 * **7:12** 1Ti 1:8 * **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6 * **7:15** Ga 5:17 * **7:18** Jen 6:5, 8:21

Menmen me tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
21 Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan hɨrɨak menmen yaaim, te menmen enum keremem hɨram mau mekre han kai.
22 Hi hekre han kai hatɨp hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram yaaim.
23 *Te hi hɨr menmen ham mekre yɨnk kai hɨram mɨrɨak menmen ham. Hɨram hɨm ham enum im hɨram metike menmen han kai katɨp hɨram yaaim hɨram menepam. Menmen im minɨna menipa hi hanhan hises menmen enum me tɨ.
24 Hi mɨtɨk enuk han enuk. Keimɨn kakɨkepa te hi ehinɨn menmen enum menipa hi hanhan ehises menmen enum me tɨ mekre han kai?
25 *Hi han yaaik hentar God kakɨkepa hi ehinɨn menmen enum mekre han kai hentar menmen Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. In ek hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises hɨm me God, te menmen enum mekre han kai menipa hi hanhan eises menmen enum me tɨ.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kaiu

1 Te in ek God ap kakwep haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Jisas Krais kakɨntar menmen enum haiu mɨrɨakem au.
2 *God ap kakwep kakɨntar menmen im: God Hɨmɨn Yaaik kerek kewetai hɨmɨn yaaik hɨrak kenipai haiu ne Krais haiu mekiyan mau niutɨp keriyei haiu man mɨnaaiwɨr menmen enum me tɨ merekyei haiu mɨrɨak enum te haiu mami.
3 *Han kaiu enuk ke nɨpaa, hɨrak kewen hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram merekyei haiu mamre mɨt yaain au. Te menmen hɨm me Moses ap merekyei haiu mɨt em au, God hɨrekes kɨrɨakem. Hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kerekek hɨrak kine yɨnk kɨrak kar haiu mɨt enun ne tɨ ik ek, hɨrak kan kaa kewaank menmen enum mari han kaiu menipai haiu mɨrɨak enum, te hɨram epei au mesi.
4 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt miyapɨr kerek ap mises han kaiu enuk au, haiu emises han ke God Hɨmɨn Yaaik, haiu emises menmen werek werek hɨm me Moses metpai haiu emisesim (te God kaktɨp haiu yaain).
5 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han kɨr enuk, hɨr hanhan menmen enum mekre han kɨr kerekek. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han ke God Hɨmɨn Yaaik, hɨr hanhan menmen yaaim hɨrak ketporem.
6 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises menmen enum mekre han kɨr, maain hɨr nani. Mɨt miyapɨr han au, hɨr nanises menmen God Hɨmɨn Yaaik ketporem, hɨr nantike God nankiyan nanu nanɨt te hɨr nanu werek.
7 *Mɨt miyapɨr kerek nises menmen enum mekre han kɨr, God katɨp hɨr enun kentar menmen enum mekre han ke mɨt metike menmen yaaim me God hɨram menepam. Hɨram ap mises hɨm kerek God ketpaiyem au, hɨram mɨneinɨm.
8 Te mɨt miyapɨr kerek nises menmen enum mekre han kɨr, hɨr ap nanises menmen yaaim God hanhan hɨr nanisesim.
9 *Yi mɨt miyapɨr ap yises menmen enum mekre han ki au. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han ki yi yayises menmen yaaim hɨrak ketpiyem. Mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais keriuwetek kan ap kau kekre han kɨr au, hɨr ap ne Krais au.
10 *Maain haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar menmen enum mekre han kaiu. Te God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais keriuwetek kan, hɨrak kau kekre han kaiu, hɨmɨn kaiu kaku kaktike God tipmain tipmain enum eik kakɨntar God katɨp haiu yaain.

* **7:23** Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11 * **7:25** 1Ko 15:57 * **8:2** Ro 7:23-24 * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * **8:4** Ga 5:16, 25 * **8:6** Ro 6:21 * **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6

11 God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais
Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt epei
naa, hɨrak kekrit kau, maain hɨrak
kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr maain yayi.
God Hɨmɨn Yaaik kerek nɨpaa God
keriuwetek kan kɨkɨak Jisas kerek
nepei kaa, hɨrak kau kekre han
ki te maain God Haai kakriuwetek
kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr.

Hɨmɨn Yaaik God keriuwetek kan hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak

12 Tɨs, nai yinan, haiu emises men-
men God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ket-
paiyem. Haiu ap emises menmen
enum mekre han kaiu hɨram meni-
pai haiu hanhanem.
13 *Yi yises menmen enum mekre
han ki maain yi yayi, te God Hɨmɨn
Yaaik kakɨkepi yi eiyɨwaank men-
men enum mekre han hɨram ap
mamnipi yi hanhan eiyisesim te yi
eitike God eiyu.
14 Mɨt miyapɨr kerek newis God
Hɨmɨn Yaaik naanmɨpror me men-
men hɨr nɨrɨakem, hɨr nɨre nɨkerek
ne God.
15 *Hɨmɨn Yaaik kerek God keri-
uwetek kan kau kekre han kaiu ap
kenipai haiu ap pɨke mɨnaain maain
God kakwep au. Hɨrak kenipai haiu
mɨre nɨkerek ne God hɨrak keke-
pai keriuwe menmen mɨrak iuwe te
haiu niutɨp niutɨp matɨp God, "Ti
Haai kai."
16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes ket-
pai hɨmɨn kaiu haiu mɨre nɨkerek ne
God.
17 *In ek, haiu mɨre nɨkerek nɨrak,
te haiu mamɨt menmen God kak-
wetaiyem. Haiu mamtike Krais
mamɨt menmen yaaim mamɨntar
haiu mertei menmen enum mam-
nen mamraiwaank mar ke nɨpaa
menmen enum man mewaank Krais,
haiu mamɨt menmen yaaim me God
mar ke Krais epei ketɨwem, te haiu
mamu mamre iuwe mamtikerek.

Maain haiu mɨt miyapɨr mamɨt menmen yaaim haiu mamu mamre iuwe

18 *Menmen yaaim me Krais
maain hɨram mamnen kerek
God kakwepyapɨrem kakwetaiyem
hɨram mamre menmen iuwe, te hi
han kitet in ek menmen enum hɨram
mamraiwaank hɨram mɨre menmen
weinɨm.
19 *Menmen yapɨrwe God
kɨrɨakem hɨram han kɨr kekrit kekrit
nemerɨr wɨ God hɨrak kakteiknor
haiu nɨkerek nɨrak.
20 *Menmen kerek God kɨrɨakem
hɨram mau enum mentar God ke-
waankem. Hɨrak ap hanhan keri-
uwe menmen im te God kɨrɨakem.
Te menmen im mepu.
21 *Maain God pɨke kaknip men-
men hɨram mamnaaiwɨr menmen
enum menipem hɨram mau enum,
te hɨram mamweikɨn yaaim mamu
werek mamɨr ke haiu nɨkerek ne
God haiu mamu mamre iuwe mamɨt
menmen yaaim me God.
22 Haiu mertei menmen yapɨrwe
God kɨrɨakem hɨram mepu enum
mar ke miyapɨr hɨr neteiknen na-
nine nɨkerek. Nɨpaa ere in hɨram
han enuk mepu memerɨr God pɨke
kakrɨak menmen yapɨrwe hɨram
mamre yaaim.
23 *Te hɨram keremem au. Haiu
mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
kau kekre han kaiu, hɨrak kɨre
menmen yaaim minɨn me menmen
yapɨrwe maain God kakwetaiyem,
haiu metikerem mepu han enuk
memerɨr wɨ kerek God kaknipai
haiu mɨre nɨkerek nɨrak. Me wɨ im
hɨrak kaknipai yɨnk kaiu hɨrak yaaik
pɨke kaki taau!
24 *God epei kekepai kaktaihis ken-
tar haiu memtau hɨm hɨrak ketpim
haiu misesim, haiu memerɨr hɨrak
kakwetaiyem. Haiu memerɨr hɨrak
kakwetaiyem mamɨntar menmen
haiu memerɨr mamtɨwem hɨram
epei man, te haiu wen memeriuwem
meiyam au. Haiu metɨwem epei au.
25 Te haiu ap metɨwem wen au.
Haiu wen memerɨr menmen haiu
han kitet hɨram mamnen, haiu

* **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5 * **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16** 2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7 * **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19** Kl 3:4 * **8:20** Jen 3:17-19 * **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5 * **8:24** 2Ko 5:7

mamɨnkɨkɨwem mamɨnkɨkɨwem
ere hɨram mamnen.
26 Mar im God Hɨmɨn Yaaik keke-
pai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ap
mertei han ke God werek werek au.
Haiu ap mertei mitehi God menmen
werek werek au. God Hɨmɨn Yaaik
hɨrekes kekrehɨr kaiu kitehi God
Haai menmen keriuwe hɨm haiu mɨt
ap metpim au, haiu mɨrɨakem mɨre
mɨtɨk ketnen park o han toenuk.
27 *God Haai kerek kertei han
ke mɨt yapɨrwe, kewenhi menmen
God Hɨmɨn Yaaik hanhanem kentar
hɨrakɨt tau han kiutɨp te hɨrak God
Hɨmɨn Yaaik kekrehɨr ke haiu mɨt
ne God hɨrak kitehi God Haai me
menmen hɨram mises han ke Haai
keremem.
28 *Haiu mertei menmen yapɨrwe
God kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu
mɨt miyapɨr kerek haiu hanhan
meriuwe God kerek hɨrak ke-
himɨtenai haiu emises menmen
hɨrak hanhan em.
29 *Menmen yapɨrwe God
kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt
miyapɨr mentar haiu mɨt kerek God
nɨpaa kehimɨtenai haiu mamisesik.
Hɨrak kehimɨntenai haiu mamɨr
ke Nɨkan kɨrak Jisas Krais te hɨrak
kakre iuwe mɨtɨk kakɨkre nɨmɨn ke
haiu mɨt miyapɨr haiu mamre kikrek
nɨrak.
30 Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak
nɨpaa kehimɨtenai maain haiu
mamisesik, hɨrak kari han kaiu haiu
mamisesik. Haiu mɨt miyapɨr kerek
hɨrak kari han kaiu, haiu mamisesik
hɨrak ketpai hɨrak kesak menmen
enum maiu haiu yaain. Haiu mɨt
miyapɨr kerek hɨrak ketpai haiu
yaain, hɨrak kewetai menmen mɨrak
yaaim.

Menmen Jisas Krais kɨrɨakem hɨram meteiknai God han han iuwe keriuwe haiu mɨt miyapɨr

31 *Hi han kitet menmen im God
hɨrak hanhan keriuwai kekepai
mentar menmen hi nepei hetpiyem,
neimɨn hɨr naninɨnai a? Taauye!
32 *God hɨrak ap kepakɨn Nɨkan
kɨrak au, hɨrak keriuwetek kan kaa
kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe.
Te hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe
weinɨm mamkepai mar ke hɨrak
kewetai Nɨkan kɨrak weinɨk.
33 *Neimɨn hɨr nansiuwe hɨm
nantɨp haiu mɨt miyapɨr kerek God
kehimɨtenai haiu nɨrak, haiu enun
a? Taauye! God hɨrekes epei katɨp
haiu mɨt yaain.
34 *Neimɨn hɨr nantɨp haiu emnen
emno si a? Krais Jisas au! Hɨrak kaa
te God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kau
his yaaim me God kerek mɨt iuwe
nanwik, hɨrak kitehi God Haai ke
haiu mɨt!
35 Krais hɨrak han tewenɨnai
te mekam mamnen nɨmɨn mam-
remir menmen mɨrak ap te mamu
mamtikewai mamkepai a? Mewaai
meruri menmen enum mamnen
mamraiwaank, o menmen menipai
haiu han enuk, o mɨt hɨr nenoyiyai
nanwep, hɨram menmen mam-
remir menmen mɨrak ap te mamu
mamɨkrai mamkepai au a? Mewaai
meruri haiu nɨnpɨ mewei o haiu
ap metenen klos o pewek mei, o
menmen enum mamraiwaank, o
mɨt nanwep haiu mami, hɨram
mamremir menmen me Krais ap te
mamɨkrai mamkepai au a? Taauye!
36 *Hɨm me God mau tɨwei Sam
hɨram matɨp mar im:

"Mɨt nanoyiyai haiu mɨt hɨr nanwep
me wɨtaan wanewik, hɨr
nerekyei haiu mɨre sipsip
kerek mɨt neriyei nanɨno
nanwep. Mɨt nerekyeiyem
nentar haiu mɨt miyapɨr kerek
mises hɨm mit em."

37 *Au, menmen im hɨram weinɨm.
Krais hɨrak hanhan keriuwai te haiu
maminɨn menmen enum im. Haiu
mamu werek me menmen enum
mamraiwaank.
38 Haiu maminɨn menmen enum
im mamraiwaank mamɨntar hi
hertei hɨrak han tewenɨnai te men-
men ap mamnen nɨmɨn mamremir

* **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28** Ef 1:11 * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6 * **8:31** Sam 118:6 * **8:32** Jo 3:16 * **8:33** Ais 50:8 * **8:34** Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11 * **8:37** Jo 16:33

menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hɨram menmen weinɨm. Ensel o tɨpir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hɨram mamnen, hɨram ap te mamremir menmen me Krais hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au!

39 God Haai han tewenɨnai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ne Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau mɨnɨk tɨ o menmen mei miutɨp nɨpaa God kɨrɨakem ap te mamremir menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenɨn mɨt miyapɨr ne Isrel

1 Hi hatɨp werek hentar hi hises hɨm me Krais. Hi ap hewisesik au. Han kai keit nɨmɨn kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerek, hɨrak ketpo hi hatɨp werek me menmen im.

2 Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenɨn mɨt miyapɨr.

3 *Hi hanhan God kakweikɨn sip kakweto kakɨpɨra hi enaaiwɨr Krais hi ekrehɨr ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel, haiu ne maam nɨpu kiutɨp, te hɨr nanises hɨm me Krais.

4 *Haiu mɨt miyapɨr ne Isrel, God kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak, haiu nepei mɨr menmen mɨrak yaaim merhɨhe. Hɨrak ketpai hɨm mɨrak hɨrak kakisesim, hɨrak kewetai hɨm mɨrak ham haiu emisesim. Haiu emɨrtei mewenɨpi niuk me God werek werek, God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis.

5 *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebraham, Aisak, Jekop. Krais hɨrak kɨre mɨtɨk ke tɨ hɨrak nepenyek ke maamrer it. Hɨrak kerekek hɨrak God hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe haiu emwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimɨtan mɨt miyapɨr nɨrak

6 *Hi ap hatɨp menmen nɨpaa God ketpim in ek hɨrak ap kisesim au. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Isrel, God hɨrak ap kehimɨteni yapɨrwe hɨr nɨrak au.

7 *Hɨr nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham hɨr ap nɨkerek ne God nar ke maam kɨr nentar hɨr ap nises hɨm me God. God katɨp Ebraham kar ik: “Nepenyerer ne Aisak keriyen, hɨr nepenyerer nit. Hi hetput hɨr nanɨt menmen mei. Nepenyerer han en au.”

8 *Nɨkerek kerek Ebraham kinen weinɨn, hɨr ap nɨkerek ne God au. Nɨkerek Ebraham kinen kentar God hɨrak ketpɨwekem kekepik kakini, hɨr keriyen nɨre nɨkerek ne God.

9 *God katɨp Ebraham hɨm mar im: “Maain wɨ kerek hi hɨmat hi pɨke anen hi akaap Sera hɨre wawɨtu hɨre wawine nɨkan.”

10 *Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebraham hɨr yapɨrwe ap nɨkerek ne God keriyen au. Nɨkerek hɨrakɨt te Rebeka hɨrakɨt te haai kiutɨp, hɨrak maam nɨpu kaiu Aisak.

11-12 *Rebeka ap wine nɨkerek hɨrakɨt tei tɨre wen au, God kehimɨtan Jekop hɨrak kɨre nɨkan kɨrak, te Iso au. Hɨrakɨt ap tɨrɨak menmen yaaim o enum wen au, God kehimɨtanek te hɨrak kakteiknai hɨrak kises han kɨrak kehimɨtan mɨt hɨr nɨkerek nɨrak. Menmen hɨr nɨrɨakem ap mamri han kɨrak au. God katɨp Rebeka kar ik: “Maain Iso nɨkan iuwe mɨtɨk hɨrak kakises hɨm me nɨkik kɨrak Jekop.”

13 *Hɨm me God mau tɨwei Malakai kewisɨm hɨram matɨp mar im: “Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimɨtanek hɨrak nɨkan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi hepɨrek hɨrak ken.”

* **9:3** Eks 32:32 * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2 * **9:5** Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25 * **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28 * **9:7** Jen 21:12 * **9:8** Ga 4:23 * **9:9** Jen 18:14 * **9:10** Jen 25:21 * **9:11-12** Jen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3

14 Te haiu mamtɨp mekam? God
hɨrak kises menmen hɨram ap yaaim
a? Taauye!
15 *God katɨp Moses kar ik: "Hi
han tewenɨn mɨt miyapɨr kerek hi
hanhan akepi. Hi hises han kai hi
akaap mɨt miyapɨr."
16 *Te haiu ap mamtɨp God hɨrak
hanhan keriuwe mɨt miyapɨr kentar
menmen hɨr hanhanem o menmen
hɨr nɨrɨakem au. God kises han kɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak kerekek.
17 *Haiu mekine hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei, God katɨp
mɨtɨk iuwe Fero ke Isip menmen kar
ik: "Hi hewisit ti hɨre mɨtɨk iuwe ke
Isip te menmen im hi herekyutem,
mɨt miyapɨr nanɨrtei hi manp enuk
iuwe hɨr mɨt miyapɨr nerer wit wit
nanwenɨpi niuk mai."
18 *God hɨrak han tewenɨn mɨt
miyapɨr kerek hɨrak hanhan kekepi,
te hɨrak kises han kɨrak kenip mɨt
miyapɨr han hɨr nanwenɨn han kɨr
ke menmen.

God kewaank mɨt han, hɨrak kɨkaap mɨt han

19 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke
yi mɨt ketpo kar ik: "Menmen ti
hetpaiyem hɨram werek, God ken-
mak te hɨrak kaktɨp haiu mɨt enun
a? Keimɨn kakwenɨn God me men-
men hɨrak hanhan kakrɨakem a?
Taauye!"
20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te
ti pɨke atɨp God me menmen hɨrak
kɨrɨakem a? Hause kerek mɨte hɨre
wewisɨm me haak hɨram ap mamtɨp
mamɨr ik: "Ti henmak ti ap hewena
hi hɨre kurpe a?"
21 *Mɨte kerek weit hause hɨre
wawises han kɨre waunip menmen
weriuwerem. Hɨre weit hause
weremir, meiyam hɨre wewenem
mɨre kurpe, meiyam au hɨre
wewisɨm mɨre hause me wewis
haak o heurek hɨre weneipetem
mekrerem.
22 Menmen God kɨrɨakem hɨram
mar im. Hɨr mɨt enun nɨre tɨkenup
o hause hɨram mewep, te God han-
han kakteikɨn menmen mɨrak iuwe
hɨrak kakɨwaank mɨt enun nar ik.
Hɨrak hanhan kakɨwaank mɨt nar ik
kerek hɨrak ap kɨrɨakem waswas au.
23 *Te hɨrak hanhan kakteiknai
menmen yaaim mɨrak iuwe, hɨrak
nepei kewetai pɨnam, haiu mɨt han
haiu mɨre hause kurpe te hɨrak han-
han keriuwai. Nɨpaa hɨrak kenipai
han kai te maain haiu mamre yaain
mamɨt pɨnam me menmen yaaim
mɨrak.
24 Hɨrak kehimɨtan haiu mɨt
miyapɨr han ne Isrel keriyen haiu
mamɨt menmen im yaaim au. Haiu
mamtike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk
ham, haiu yapɨrwe mamɨt menmen
mɨrak yaaim.
25 *Mau tɨwei Hosia kewis God
katɨp kar ik:

"Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk
mai, hi hehimɨteni hɨr mɨt
miyapɨr nai.
Hɨr ne weiwɨk nɨpaa hi ap hanhan
heriuweri, te in ek hi hanhan
heriuweri.

26 *Maain wit kerek nɨpaa mɨt han
natɨp hɨr ap mɨt miyapɨr ne
God, te hɨr mɨt han nanɨtpor
nanɨr ik, 'Yi hɨras yi nɨkerek
ne God kerek hɨrak kaku tip-
main tipmain enum eik.' "

27 *Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm
me God katɨp ke Isrel kar ik:

"Maain mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr na-
nine nɨkerek nantɨn yapɨrwe
nanre tenhaan ke mani, te
God kakɨkaap mɨt neiyan kike
nɨmɨn ne hɨr mɨt yapɨrwe kak-
tohis.
God ap te kakmerɨr wɨ yapɨrwe
te mɨt miyapɨr nanweikɨn sip
nanwet menmen enum.

28 Au, hɨrak keremir wɨ yinam
te hɨrak skelim mɨt kakɨntar
menmen enum hɨr nɨrɨakem."

29 *Nɨpaa Aisaia katɨp me menmen
im. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei
mɨrak. Hɨram matɨp mar im:

* **9:15** Eks 33:19 * **9:16** Ef 2:8 * **9:17** Eks 9:16 * **9:18** Eks 4:21, 9:12, 14:4 * **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:21** Jer 18:6 * **9:23** Ef 1:3-12; Ro 8:29 * **9:25** Hos 2:23 * **9:26** Hos 1:10 * **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9

"God hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre
mɨt ne ami neit wit kɨrak
hɨrak ap kewis nepenyerer nai
ne weiwɨk me Isrel hɨr nepu,
te haiu weiwɨk maiu nepei au
mesi mɨre mɨt miyapɨr nɨpaa
nau neit wit Sodom ketike wit
Gomora."

Hɨm yaaim me God mamkaap mɨt ne Isrel netike mɨt ne weiwɨk ham

30 *Haiu mamtɨp mekam a? Haiu mamtɨp menmen im. Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk me Isrel hɨr ap hanhan nanrɨak God hɨrak katɨp hɨr yaain. Te hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim te God katɨp hɨr yaain.

31 *Te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek God kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr au. Hɨr hanhan nanises hɨm lo me Moses, te God kaktɨp hɨr yaain. Te God au, hɨrak keweikɨn sip kewetɨr.

32 *Kenmak te God katɨp hɨr enun hɨrak keweikɨn sip kewetɨr? Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr ap nises hɨm mɨrak weinɨm au. Hɨr han kitet hɨr enrɨak menmen yaaim te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨr han enuk neriuwe Krais hɨr ap nisesik au. Hɨr nɨre mɨt kerek Aisaia ketpim kewis hɨm mau tɨwei mɨrak, hɨr nerewo nan nanɨnkewɨn.

33 *Aisaia kewis hɨm mar im:
"Yi eiyɨmtau. Hi God ewis mɨtɨk
keit wit Saion hɨrak kakre
nan tokik. Hɨrak kakɨwaank
mɨt miyapɨr kakɨntar men-
men hɨr nɨnapen nanisesim
nanɨr ke mɨt hɨr nerewo nan
nenkewɨn. Te mɨt kerek hɨr
nanɨmtau hɨm mɨrak nanis-
esim, hɨr ap te han enuk nan-
riuwerek au, hɨrak kakɨkepi."

10

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises God werek werek au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɨsenum mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk mai Isrel hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum te God kakɨkepi kaktorhis. Hi hitehi God me menmen im.

2 *Hi hertei te hi hewepyapɨri hetpi hɨr hanhan wɨsenum nises God te hɨr ap nertei werek werek menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim.

3 *Hɨr nertei menmen God kɨrɨakem, te hɨrak katɨp haiu mɨt haiu yaain. Hɨr nertei menmen im me God hɨr nises han kɨr nekrehɨr ke menmen God kɨrɨakem. Te hɨr ap hanhan nanises menmen God kɨrɨakem te hɨrak kaktɨp hɨr yaain au.

4 *Krais hɨrak kekrehɨr ke hɨm nɨpaa God kewet Moses em, hɨram nepei au mesi. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm me Krais, God kaktɨp hɨr mɨt miyapɨr yaain.

God hɨrak hanhan pɨke kakɨthis mɨt miyapɨr yapɨrwe

5 *Moses katɨp menmen im me hɨm kerek God kewetɨwekem hɨrak kewisɨm mau tɨwei. Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm im werek werek, maain hɨr nanu natike God."

6 *Te hɨm me God matɨp menmen im me mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨram matɨp mar im: "Yi ap han ekitetim emɨr im: 'Neimɨn hɨr nanɨno wit ke God hɨr nanɨthis Krais neiyɨk nanɨnen tɨ?' "

7 O yi ap eitɨp eiyɨr ik: "Neimɨn hɨr nanɨno wit kerek mɨt naa hɨmɨn kɨr kɨwaairi hɨr nanɨt Krais neiyɨk nanɨnen tɨ ik?"

8 Hɨm me God matɨp mar im: "Hɨm me God hɨram mau menep mamkepi. Hɨram mau mekre hɨm mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem." Hɨm im hɨram hɨm yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim.

9 Haiu matɨp mɨt miyapɨr menmen mar im: "Yi eitɨp eiriuwe hɨm ki yi eitɨp, 'Jisas hɨrak Mɨtɨk Kaiu Iuwe naanemprai,' yi han kitet eikre han ki God nepei kɨkɨak Jisas kerek

* **9:30** Ro 10:20 * **9:31** Ro 10:2-3 * **9:32** Ais 8:14 * **9:33** Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * **10:2** Ap 22:3 * **10:3** Ro 9:31-32 * **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18 * **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12 * **10:6** Diu 30:12-14

kɨwaai kekre nɨmɨn ke mɨt nepei naa, hɨrak pɨke kekrit kau, te God kaktihis."
10 Haiu han kitet menmen me Krais mekre han kaiu, haiu matɨp meriuwe hɨm maiu haiu misesik, te God katɨp haiu mɨt yaain, hɨrak kaktaihis.
11 *Hɨm im yaaim mentar Profet Aisaia kewis hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im:
"Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nises hɨm me Krais, hɨr ap han enuk nanriuwerek au, hɨrak kakɨkepi."
12 *Hɨm im matɨp me mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel, mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiwɨk me mɨt au. God hɨrak ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe, te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm mɨrak, hɨrak kakɨkepi iuwe.
13 *Hɨrak kakɨkepi iuwe kakɨntar hɨm me God profet Joel kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe, hɨrak kakɨkepi kaktorhis."
14-15 *Hɨr ap nises hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanitɨwekhi hɨrak kakɨkepi kaktorhis a? Hɨr ap nemtau hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei hɨrak kakɨkepi a? Mɨt ap netpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtau hɨm mɨrak a? God ap te kaksiuwe mɨt nanɨno nanɨtpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtewem a? Taauye! Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek hɨr nanɨnen nanɨtpai hɨm yaaim me Krais, hɨr nɨrɨak menmen yaaim."

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises hɨm yaaim me Krais

16 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm yaaim im me Krais au. Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨtɨk Iuwe, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nemtau hɨm maiu hɨr nisesim. Mɨt miyapɨr yapɨrwe han en au."
17 *Te mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais nentar hɨr nemtewem. Hɨr nemtewem nentar mɨt epei nen netporem.
18 *Hi hitihi menmen im. Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nepei nemtau hɨm yaaim me Krais im o au a? Hɨr epei nemtewem ye! Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:
"Hɨm kerek mɨt hɨr netpim men merer wit wit kerek mɨt newi."
19 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr netari hɨm im a? Auye! Moses kinɨn kewis hɨm me God mau tɨwei me menmen im hɨram matɨp mar im:
"Maain hi God hi ehɨt mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk ham weinɨm hɨr netari menmen mai au, hi anipi yi yɨnk enuk han enuk eiriuweri yi hemkre menepam eiriuwe menmen hi erekyorem."
20 *Profet Aisaia hɨrak kɨnapen kewepyapɨr hɨm me God au. Hɨrak katɨp kar ik:
"Hi God hewis mɨt kerek nɨpaa hɨr ap hanhan nisɨsa, in ek hɨr nerteiya te hɨr nises hɨm mai. Hi hewepyapɨr hɨrekes herp yaain te mɨt kerek nɨpaa ap nitehi mɨt han me hi, in ek hɨr nises hɨm mai."
21 *Aisaia katɨp hɨm im me mɨt miyapɨr ne Isrel. Hɨrak katɨp kar ik:
"Hekrit hekrit me wɨ yapɨrwe hi God hewis his mai enɨnor hɨr nanisɨsa, te hɨr au, neweikɨn sip neweto, hɨr nena netpo enum."

11

God hɨrak hanhan keriuwe mɨt miyapɨr han ne Isrel

* **10:11** Ro 9:33 * **10:12** Ap 15:9 * **10:13** Joe 2:32 * **10:14-15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1; Jo 12:38 * **10:17** Jo 17:20 * **10:18** Sam 19:4 * **10:19** Diu 32:21 * **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2 * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5

1 *Hi ehitihi menmen. Yi han kitet
God nepei keweikɨn sip kewet mɨt
miyapɨr nɨrak ne Isrel a? Taau!
Hi hɨrekes hi mɨtɨk ke Isrel, hi
nepenyek ke Ebraham, hi ke weiwɨk
me Bensamin. Te menmen im
meteikni God ap keweikɨn sip kewe-
tai mɨt ne Isrel au.
2 God ap keweikɨn sip kewet mɨt
miyapɨr nɨrak kerek nɨpaa hɨrak ke-
himɨteni hɨr nɨrak. Yi yertei hɨm
mau tɨwei me God hɨram matɨp me
Profet Ilaija hɨrak kesiuwe hɨm men
Isrel hɨrak katɨp God kar ik:
3 *"Mɨtɨk Iuwe, mɨt ne Isrel hɨr
nenep mɨt profet nit, hɨr nari kɨnaan
newenem me mɨt hɨr newepwar
menmen newetutem. Hɨr mɨt
enun nenep mɨt profet naa nenepi.
Hi kerekek hi hepu hɨr nɨnetnau
naniyep."
4 *God hɨrak ketpɨwek mekam a?
Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap heweikɨn
sip hewet mɨt miyapɨr nar ke 7,000
hɨr wen nises hɨm mai hɨr ap newen
ninɨp nanwenɨpi niuk me tɨpir Bal
au."
5 *Mar ke nɨpaa God naanmɨpre
mɨt kerek hɨr nisesik te in ek hɨrak
kehimɨtan mɨt miyapɨr ne Isrel han
hɨr nisesik nentar hɨrak hanhan
keriuweri.
6 *God kises han kɨrak kehimɨteni
hɨr nɨrak kentar hɨrak hanhan
keriuweri weinɨm ap menmen hɨr
nɨrɨakem o nisesim au. Hɨrak ke-
himɨteni kentar hɨr nɨrɨak menmen
yaaim te God ap hanhan keriuweri
weinɨm au.
7 *Hi hatɨp menmen im. Menmen
Isrel hɨr hanhan nantɨwem neriuwe
hɨm hɨr nisesim, hɨr ap netɨwem au.
Te mɨt kerek God hanhan keriuweri
kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr keriyen
netɨwem. Mɨt han au, God kewenɨn
han kɨr hɨr nisesik au.
8 *Hɨm me God mau tɨwei mɨtɨk
profet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp
mar im:
"God kewenɨn han kɨr te menmen
hɨr nɨrem, hɨr ap nisesim.
Menmen hɨr nemtewem, hɨr ap nis-
esim.
Hɨr nepu nepɨr kerekek nɨpaa ere
in."
9 *Hɨm me God mau tɨwei Devit
kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hi hanhan God hɨrak kakwis men-
men kerek hɨr nɨam nanɨm
hɨram mamriwaank mamɨr
ke tɨrpe menep samiyak,
o mamɨr ke nan kɨwaai
yayiwe mɨtɨk kakrewekɨk
hɨrak kakɨnkewɨn.
10 Hi hanhan nanamɨr kɨr toto te hɨr
ap nɨr ein ein au.
Hɨr han kɨr enuk me menmen
enum mamnen mamnɨp
mamɨwaanki nanɨr ke mɨte
sip kɨn hɨre weremtɨt men-
men wauno yanɨmɨn."

God kɨkaap mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel kaktorhis

11 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi
han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr
newaank hɨras keriyen nar ke mɨt
nentɨrer nan nenkewɨn nani me wɨ
hɨr neweikɨn sip newet hɨm me
Krais a? Taauye! Hɨr neweikɨn sip
newet hɨm me Krais te God kakɨkaap
mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham,
hɨrak kaktorhis. Hɨrak kaknip mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr han enuk nanri-
uweri nanɨntar menmen yaaim God
kerekyorem.
12 Menmen enum mɨt miyapɨr ne
Isrel hɨr nɨrɨakem menip God hɨrak
kɨkaap mɨt miyapɨr han ne weiwɨk
ham kewetɨr menmen mɨrak yaaim.
Hɨr ne Isrel neweikɨn sip newet men-
men yaaim me God te God kewet
mɨt miyapɨr han em. Maain, mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn
sip nanises hɨm me Krais menmen
im mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
nerer wit wit mamkepi wɨsenum.
13 In ek hi hetpi yi mɨt miyapɨr
ap ne Isrel. Hi aposel kerek God
keriuweta hi han yi mɨt miyapɨr ap
ne weiwɨk me Isrel, te hi han yaaik
hi hetpi yi mɨt hɨm mɨrak.

* **11:3** 1Kin 19:10, 14 * **11:4** 1Kin 19:18 * **11:5** Ro 9:27 * **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8 * **11:11** Ap 13:46; Ro 10:19

14 Te hi mɨtɨk kiutɨp ke Isrel hi
hari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne
Isrel hi enipi hɨr han enuk hemkre
menepam neriuwe menmen yaaim
God kewet mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham em. Te hɨr hanhan enises hɨm
me Krais te God kakɨkepi kaktorhis.
15 God nepei kewis yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ham ap ne Isrel yi yetik-
erek yekiyan yau yentar hɨrak nepei
keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me Isrel. Maain hɨrak pɨke
kaktorhis hɨr nantikerek nankiyan
nanu, yi han kitet mekam mamnen?
Menmen im. Hɨr nanu werek nanɨr
ke mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit.
16 Mɨt hɨr nehimɨtan nu nekɨnpɨ
hɨram me God, te nu heneik, tɨwei o
nɨkim mɨrak, hɨram me God. Ebra-
ham ketike mɨt profet hɨr yaain hɨr
nɨkerek ne God. Te maain nepeny-
erer nɨr hɨr nanɨre nɨkerek ne God.
17 God nepei keremir heneik enum
me mapɨk. Menmen im meteiknai
God keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr
han ne weiwɨk me Isrel. Te hɨrak
ketihis yi mɨt miyapɨr han ne weiwɨk
ham, yi yɨre mapɨk me yaank heneik
mɨram, hɨrak keremir kemtɨn mau
mapɨk me wit mekrehɨr ke mapɨk
heneik nepei maa. Yi yepu yari wɨ
mɨram te yi eiyu werek werek.
18 Te yi ap einan yipɨr eiwɨrek
me mɨt miyapɨr ne Isrel God kepɨri
kar ke mɨt hɨr newen nu heneik
newɨrem au emɨt! Yi ap han ekitet
yi iuwe au. Yi yɨre nu heneik
keriyen. Nu heneik ap te naanmɨpre
nekɨnpɨ au. Hɨram nekɨnpɨ em
hɨram naanmɨpre nu heneik. Hɨrak
au, hɨr mɨt ne Isrel hɨr nɨre nu
nekɨnpɨ, yi mɨt ne weiwɨk ham yi
yɨre nu heneik.
19 Yi eitɨp eiyɨr ik: "God kepɨr
mɨt miyapɨr enun ne Isrel kɨre mɨt
newen nu heneik newɨrem, kewisai
haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham
haiu mekrehɨr kɨr te haiu yaain."
20 Hɨm im hɨram yaaim te yi
naanempre hɨras me menmen im.
God kepɨri nentar hɨr ap nises hɨm
mɨrak te yi yekrehɨr kɨr yi yau yen-
tar yi yises hɨm mɨrak. Te yi ap han
kitet yi yaain au. Yi naanempre hɨras
werek werek me menmen yi yisesim
te yi ap einaiwɨrem au.
21 God ap hanhan keriuwe mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr neweikɨn sip
newetɨwek. Au, hɨrak kepɨri. Hɨr
nɨre mapɨk heneik me wit, te yi au,
yi yar ke mapɨk heneik ke yaank.
Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hɨrak
ap kakɨpɨri kakriwaank a? Taauye!
Hɨrak kakɨpɨri kakriwaank ye!
22 In ek haiu mertei God wɨ ham
hɨrak hanhan keriuwe mɨt, wɨ ham
au kakɨwaanki. Hɨrak kewaank mɨt
miyapɨr kerek ap nisesik, te yi kerek
yi yisesik hɨrak hanhan keriuwi. Yi
wen yisesik, hɨrak hanhan kakriuwi,
o au en, hɨrak kakɨpɨri kakɨr ke mɨt
hɨr newen nu heneik epei maa hɨr
newɨrem.
23 Mɨt ne Isrel nanweikɨn sip han
ekitet hɨm yaaim me Krais, hɨr
nanises God, hɨrak pɨke kaktorhis
nantikerek nankiyan nanu nanɨr ke
mɨt neremir nu heneik, hɨr pɨke
nekinɨm nanwisɨm mamu heneik
nɨpaa hɨr neremir, hɨram mamwo.
24 God kertei kɨrɨak menmen im
kentar menmen hi hetpiyem im. Yi
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel yi yɨre
mapɨk heneik mɨram me yaank te
God nepei kewisi yi yekiyan yau
yetikerek yɨre mapɨk hen eik me
yaank, hɨram mau mapɨk me witeik,
hɨram mewo. Mɨt ne Isrel hɨr nɨre
mapɨk heneik hɨremes me wit te
hɨram menmen weinɨm God kak-
torhis hɨr nantikerek nankiyan nanu
nanɨr ke mɨt pɨke newis mapɨk
heneik nɨpaa hɨr neremir, hɨram
pɨke mamwo.

God hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei
werek werek hɨm nɨpaa mɨt ap
nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem
te yi ap han ekitet yi yertei men-
men yapɨrwe. God nepei kenip mɨt
miyapɨr han ne Isrel hɨr newenɨn

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16

han kɨr ere maain mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham kerek God kehimɨteni
hɨr nanises hɨm mɨrak hɨr nanɨnen
nanisesik.
26 *Maain wɨ im nepei au mesi, mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanises
God hɨrak kakɨkepi kaktorhis. Hɨm
me God mau tɨwei matɨp me men-
men im hɨram matɨp:
"Mɨtɨk kerek kakɨkaap mɨt hɨrak
mɨtɨk ke wit Saion, hɨrak
kakɨpɨr menmen enum mekre
han ke nepenyerer ne maam
nɨpu ke Jekop.
27 *Wɨ kerek hi ahɨsak menmen
enum mɨr, hi hises hɨm nɨpaa
hi hetpim."
28 Mɨt ne Isrel hɨr neweikɨn sip
newet hɨm yaaim me Krais, te God
han enuk keriuweri, hɨrak kɨkaap
yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham.
Te God kehimɨtan mɨt ne Isrel hɨr
mɨt miyapɨr nɨrak hɨrak hanhan
keriuweri kentar nɨpaa hɨrak katɨp
maamrer taiu Ebraham, Aisak,
Jekop, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: "Hi
naanmamre nepenyerer ni erekyor
yaaim."
29 Maain God pɨke kakrekyor yaaim
kakɨntar hɨrak ap te kakweikɨn han
kɨrak me mɨt miyapɨr ne Isrel kerek
hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak. Hɨrak
kakɨkepi.
30 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham, yi yeweikɨn sip yewet hɨm me
God, te in ek God hanhan kariuwi
kekepi kentar mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr neweikɨn sip newet hɨm mɨrak.
31 God hanhan keriuwi kekepi ken-
tar hɨr mɨt miyapɨr ne Isrel neweikɨn
sip newet hɨm me God. Te in ek
hɨrak God pɨke hanhan kakriuweri
kakɨkepi.
32 *God nepei kenipai haiu mɨt
yapɨrwe haiu meweikɨn sip mewet
menmen hɨrak ketpaiyem. Haiu
meweikɨn sip mewet menmen hɨrak
ketpaiyem, te maain hɨrak han-
han kakriuwai haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe, hɨrak kakrekyai menmen
yaaim kakɨkepai.

Haiu mamwenɨpi niuk me God

33 *God kaiu hɨrak yaaik iuwe.
Menmen hɨrak han kitetim, men-
men hɨrak kerteiyem, hɨram
yapɨrwe mɨre tenhaan me wan,
hɨram iuwe mesikenɨk. Haiu ap
te mamɨrtei kenmak hɨrak kɨrɨak
menmen o markeik hɨrak kɨrɨak
menmen me haiu mɨt. Hɨrak
kɨrɨakem keremem.
34 *ɨram mɨre hɨm me God mau
tɨwei metpim. Hɨram matɨp mar im:
"Keimɨn hɨrak kertei menmen Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak han kitetim
o keimɨn hɨrak kertei iuwe
te hɨrak ekɨtpɨwek hɨrak
kakrɨak menmen im o men-
men eim?
35 *Taauye! Keimɨn hɨrak nepei
kewet God menmen te hɨrak
kakwetɨwekem mamɨkrehɨr
kɨrak a?
36 *Taauye! Menmen yapɨrwe mepu,
hɨrak God kerekek kɨrɨakem.
Hɨrak wen naanmɨre men-
men yapɨrwe, hɨram mau
mamkepik. Haiu emwenɨpi
niuk mɨrak in ere tipmain
tipmain enum eik. Keremem."

12

Haiu mamwet God yɨnk kaiu ketike han kaiu mamɨr ke mɨt newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi hɨm manp
mar im. God nepei hanhan keri-
uwe haiu mɨt, hɨrak kerekyei men-
men yaaim kekepai keriuwerem. Te
yi eiwet God yɨnk ki ketike han ki
eiyɨr ke mɨt hɨr newepwar menmen
newet God em. Yi eiwet God yɨnk
ki ketike han ki, yi eiyisesik eirɨak
menmen mɨrak. Te hɨrak han yaaik
kakriuwi. Mar im yi yewenɨpi God
werek werek yekre han ki.
2 *Yi ap eiyises menmen eiyɨr ke
mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr nisesim au
emɨt! Yi eiwis God hɨrak kakweikɨn

* **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34 * **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko 8:6 * **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17

han ki te yi eire mɨt hɨr han kɨr
hanhan nanises God werek werek.
Te yi eiyɨrtei menmen God hanhan
yi eiyisesim. Hɨram yaaim mam-
nip God han yaaik, hɨram mamkepi
werek werek.

Haiu mamwis menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram mamkepai haiu mamrɨak menmen

3 *Hi hetpi menmen im hentar
God hanhan keriuwa hi hɨrɨak men-
men mɨrak. Yi ap han ekitet yi
yɨre mɨt miyapɨr iuwe yinɨn mɨt
miyapɨr han au emɨt! Yar ke yi
yises God yeit menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetiyem mamkepi yi yɨrɨak
menmen hɨrak kehimɨteniyem, te yi
han kitet yi yaain o au.
4 *Hɨm im yaaim mentar haiu
yɨnk kaiu kiutɨp te pɨnam mɨram
yapɨrwe. Ham pɨnam hɨram mɨrɨak
menmen ham, pɨnam mɨrɨak men-
men ham.
5 *Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu
yapɨrwe te haiu mɨre yɨnk kiutɨp
mentar haiu mises hɨm me Krais, te
haiu yapɨrwe niutɨp niutɨp mamkaa-
pan.
6 *Menmen God kerekyeiyem
keweteiyem hɨram ap mɨpɨram au.
God nepei kewetei haiu mɨt han
menmen mɨrak te haiu mewepyapɨr
hɨm hɨrak ketpeiyem, te haiu
emwepyapɨrem mar ke haiu mises
God memtau hɨm mɨrak.
7 Haiu mɨt han kerek God ke-
himɨtenai haiu emkaap mɨt, te haiu
emkepi. Hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt
han haiu mamtɨp mɨt menmen, te
haiu emɨtporem.
8 *Haiu mɨt han kerek God
kehimɨtenai haiu matɨp mɨt hɨm
haiu mamkepi mamkɨak han kɨr
kakriuwerem, te haiu mamɨtpim
mamkepi. Haiu mɨt han kerek
God kehimɨtenai haiu emwet mɨt
han menmen pɨnam me menmen
maiu kerek haiu metenenim, te haiu
emwetɨrem. Haiu mɨt han kerek
God kehimɨtenai haiu naanmamre
mɨt miyapɨr han, te haiu emisesim
emrɨakem werek werek. Haiu
mɨt han kerek God kehimɨtenai
haiu mɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o
miyapɨr mɨkan nɨr epei naa, te haiu
emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan
yeriuwe mɨt. Menmen yaaim yi
hanhanem. Menmen enum au, yi
eineinɨm.
10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne
Krais yar ke yi hanhan yeriuwe ni
ne wɨnak ki. Yi han ekitet mɨt han
hɨr ninɨni te yi eiwenɨpi niuk mɨr hɨr
yaain.
11 *Yi ap eiyu yain yain au emɨt.
Yi eirɨak menmen yaaim me Mɨtɨk
Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.
12 *Yi han yaaik eiyu eimerɨr Mɨtɨk
Iuwe Krais hɨrak pɨke kaknen. Men-
men enum mamnen mamiwep, te
yi han tokik eiyu. Hekrit hekrit yi
eiyitehi God menmen.
13 *Mɨt miyapɨr han nises hɨm me
God, hɨr netenen menmen auri, te
yi eikepi naanempror eiriuwe men-
men mi. Yi naanempre mɨt miyapɨr
han ne wit hak nanɨnen nanri.
14 *Mɨt kerek hɨr neriwaank yi ap
eiyitehi God hɨrak kakrekyor enum
au emɨt! Yi eiyitɨwekhi hɨrak ekɨkepi
hɨr nanisesik.
15 *Mɨt miyapɨr hɨr han yaaik, yi
han yaaik eitikeri. Hɨr han enuk me
menmen, te yi han etwenɨni.
16 *Yi han kiutɨp eikiyan eiyu. Yi
ap han ekitet yi iuwe au emɨt. Yi
eitike mɨt miyapɨr weinɨn yi eiriyan
eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi
yertei iuwe yinɨn mɨt han.
17 *Mɨt kerek nerekyi enum, yi ap
eirekyor menmen enum eiyɨr ke hɨr

* **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12 * **12:5** 1Ko 12:27; Ef 4:25 * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8** 2Ko 9:7 * **12:9** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * **12:10** 2Pi 1:7; Fl 2:3 * **12:11** Ap 18:25; Rev 3:15 * **12:12** 1Te 5:17 * **12:13** Hi 13:2 * **12:14** Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15** Sam 35:13 * **12:16** Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * **12:17** 1Te 5:15

nerekyiyem au emɨt! Yi eirɨak men-
men mɨt miyapɨr han nertei hɨram
yaaim.
18 *Yi ap einehan einepan au
emɨt. Yi hanhan eitike mɨt miyapɨr
yapɨrwe eikiyan eiyu.
19 *Nai yinan, yi ap eirɨak mɨt men-
men enum eiyɨr ke hɨr nerekyiyem
au emɨt. Yi eiwis God maain hɨrak
kakrɨak mɨt menmen kerek han
enuk kakriuweri. Yi eiwisɨk hɨrak
kakrɨakem kakɨntar hɨrak katɨp hɨm
mɨt newisɨm mau tɨwei mar im:
"Maain hi God hɨrekes ahɨwanki
arekyor enum."
20 *Te yi ap eirekyor menmen
enum au emɨt. Mɨt kerek hɨr nerekyi
enum, hɨr nɨnpɨ maan yi eiwetɨr
menmen hɨr nanɨm, o hɨr hɨm niu
enuk (o mar kewenkɨkor hɨm) yi
eiwetɨr tɨpar mei hɨr enɨm. Yi eirɨak
menmen mar im yi eirekyor hɨr yɨnk
enuk neriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem. Hɨram mar ke yi yewen
si yeunek mentar paan kɨr,
21 te yi ap eiwis menmen enum
mamri han ki maminɨni au emɨt.
Yi eiyinɨn menmen enum eiriuwe
menmen yaaim yi yɨrɨakem.

13

Haiu emises hɨm me gavman

1 *Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp
nanɨmtau hɨm me mɨt iuwe ne gav-
man hɨr enisesim. God kehimɨtan
gavman hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr
nerer wit wit. God kewis mɨt ne
gavman in ek hɨr nau tɨ naanmɨprai.
2 Mɨt kerek hɨr ap nises hɨm me
gavman hɨr netpor, hɨr neweikɨn
sip newet menmen God kewisɨm.
Hɨr neweikɨn sip newet gavman,
te maain gavman hɨr nanɨnɨp
nanɨnterim.
3 *Mɨt ne gavman hɨr ap nepu
nenip mɨt yaain hɨr nɨneini au. Mɨt
kerek hɨr nɨrɨak enum keremem.
Yi yɨnapen gavman hɨr han yaaik
nanriuwi te yi ap eirɨak menmen
enum au. Yi eirɨak menmen yaaim
keremem te hɨr nantɨp yi yaain.
4 Hɨr nɨre mɨt ne God nekrehɨr
kɨrak naanmamri te yi eiyu werek
werek. Yi eirɨak enum yi eineini
eiyɨntar hɨr ap neit niuk iuwe
weinɨm au. Hɨr netɨwem neiyɨm
nanriwaank nanriuwe menmen mɨr.
Hɨr nekrehɨr ke God hɨr nanɨnep
mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen
enum.
5 Te yi eiyɨmtau hɨm me gavman
eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiyɨntar
yi yɨneini hɨr naniwep keremem au.
Yi eiyisesim eiyɨntar yi yekre han ki
yertei hɨram yaaim.
6 Yi eiwɨr pewek me takis eiyɨntar
hɨr mɨt ne gavman hɨr nekrehɨr ke
God, hekrit hekrit hɨr naanmɨpri te
yi eiyu werek werek.
7 *Te yi eiwet mɨt ne gavman men-
men yapɨrwe hɨr nitihiyem. Yi eiwet
mɨt ne gavman pewek me takis hɨr
nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne gavman
pewek me takis me tɨ hɨr nitihiyem.
Yi eiwenɨpi niuk me mɨt ne gavman
hɨr iuwe. Yi han ekitet mɨt ne gav-
man hɨr iuwe yi eirekyor menmen
yaaim.

*Mɨt miyapɨr kerek hanhan neri-
uwe mɨt miyapɨr han hɨr nises hɨm me
God Moses kewisɨm mau tɨwei*

8 *Yi eiwet mɨt menmen emrer
mɨr me menmen kerek nɨpaa yi
yetɨwem. Menmen miutɨp mamu te
yi eiwet mɨt em. Hɨram menmen
im. Yi hanhan yeriuwehan. Mɨt
miyapɨr kerek hɨr hanhan neriuwe-
han, hɨr nises hɨm me God nɨpaa
Moses kewisɨm mau tɨwei.
9 *Hɨm me God Moses kewisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp mar im: "Yi
mɨt eitike miyapɨr yi ap eirihis mɨt
miyapɨr epei neit mɨkan eiwenɨnem
au emɨt! Yi ap einep mɨt han hɨr
nani. Yi ap eikintɨp menmen me
mɨt han. Yi ap hemkre menepam
menmen me mɨt han." Hɨm meiyam
mepu hɨram mises hɨm im miutɨp

* **12:18** Mk 9:50; Hi 12:14 * **12:19** Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * **12:20** Pro 25:21-22; Mt 5:44 * **13:1** Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11 * **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3 * **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18

Moses kewisɨm. Hɨram matɨp, “Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨr ke yi hanhan eiriuwe hɨras.”

10 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han ap te nanrekyor enum taau. Te hɨr hanhan neriuwe mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me God werek werek Moses kewisɨm mau tɨwei.

Haiu emises menmen yaaim

11 *Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨntar yi yertei in ek yi ap eire mɨt ne wɨtaan nɨwaai au. Yi eiyɨkrit eiyises God yi eirɨakan werek werek eiyɨr ke mɨt kerek ne wɨtaan nɨwaai. Hɨr nekrit nentar nɨpaa haiu minɨn mises hɨm me God, wɨ hɨrak pɨke kaknen kakɨkepai kaktaihis hɨram wen yanɨmɨn. Te in ek wɨ epei man menep.

12 *Hɨram mɨre wɨtaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me tɨ im hɨram mɨre menmen me wɨtaan. Haiu emises menmen me God hɨram mɨre nopen o yipo henmik haiu metɨwem me wepni hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum mamri han kaiu.

13 *Haiu emises menmen yaaim mamrɨak menmen yaaim mɨre mɨt ne wepni nɨrɨakem. Haiu ap emises menmen enum me wɨtaan mɨt nɨrɨakem mar im. Hɨr naam tɨpar si enum naam menmen yapɨrwe ere hɨr netaritari, hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam me menmen yapɨrwe, hɨr nenehan nentar menmen im.

14 *Te yi au. Yi eiyitehi Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais hɨrak kakɨkepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau yɨnk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au emɨt!

14

Haiu ap han mamɨnpep mamɨntar menmen me naiu yinan ne Krais hɨr nɨrɨakem

1 *Yi eiwis mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God te hɨr ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi hɨr nanɨnen nanu nantikewi eiwenɨpi niuk me God. Te yi ap eitikeri einehan me menmen hɨr han kitet nanisesim au emɨt!

2 *Mɨt han nises God werek werek, hɨr nanɨm menmen yapɨrwe. Te mɨt han hɨr nises God hɨr ap nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨr nɨnapen samiyak hɨr naam teket weisan keremem. Hɨr han kitet hɨr nanɨm sak te God han enuk kakriuweri.

3 *Yi mɨt miyapɨr kerek yaam menmen yapɨrwe yi ap einan yipɨr eiwɨrek ke mɨt kerek nɨnapen samiyak hɨr naam, teket weisan keremem au.

4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen mɨt han hɨr nɨre wok mɨt ne Krais hɨr nɨrɨakem a? Mɨtɨk Iuwe Krais kerekek hɨrak han ekitet menmen mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim o enum. Hi han kitet hɨrak kaktɨp hɨram yaaim mamɨntar hɨrak kakɨkepi nanises menmen yaaim.

5 *Mɨt han hɨr han kitet wɨ ham hɨram minɨn wɨ ham. Mɨt han au, hɨr han kitet wɨ yapɨrwe hɨram mɨpɨram. Yi mɨt niutɨp niutɨp yi han ekitet werek menmen yi eiyisesim.

6 Mɨt neimɨn hɨr han kitet wɨ ham hɨram, hɨr nises menmen im newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem. Mɨt miyapɨr kerek hɨr naam samiyak hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem nentar hɨr natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem. Mɨt miyapɨr kerek naam teket weisan weinɨm, hɨr newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr natɨp God hɨrak yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem.

7 Haiu mɨt ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au.

8 *Haiu mamu me menmen haiu mɨrɨakem, te haiu mamwenɨpi niuk

* **13:10** 1Ko 13:4-7 * **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11 * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27 * **14:1** Ro 15:7 * **14:2** Jen 1:29, 9:3 * **14:3** Kl 2:16 * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12 * **14:5** Ga 4:10 * **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10

me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mami te menmen haiu mɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu mami, haiu mɨt miyapɨr mamises han kɨrak mamɨntar haiu ne Krais.
9 Haiu mɨt miyapɨr ne Krais mentar Krais kaa, te hɨrak kakɨr ke Mɨtɨk Iuwe ke mɨt miyapɨr nepei naa netike haiu mɨt miyapɨr kerek wen mepu.
10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yipɨr eiwɨrek eiyɨntar ni yinan a? Maain haiu yapɨrwe mamɨrp mamrapɨt God, hɨrak skelim haiu mɨt me menmen haiu epei mɨrɨakem.
11 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Hi hepu, te hi Mɨtɨk Iuwe God hetpi werek. Mɨt, miyapɨr, tɨpir, hɨr nanɨrp nanerepta nanwen ninɨp nanitehɨr nantɨp nanɨr ik: 'Ti hɨrekes kerekek ti God.' "
12 *Tɨs, haiu yapɨrwe mamtɨp God menmak haiu mises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ haiu mau tɨ, te haiu naanempre hɨras. Te haiu skelim naiu yinan me menmen enum hɨr nɨrɨakem em epei au emɨt!

Haiu ap mamrɨak menmen meiyɨm mamɨwaank naiu yinan mamriuwerem

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei au emɨt! Yi han ekitet menmen im. Yi ap eirɨak menmen nanɨnip ni yinan hɨr nanrɨak menmen enum. Menmen im hɨram mamɨr ke mɨtɨk kerewo nan kenkewɨn.
14 *Hi hises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, te hi hertei menmen yapɨrwe hɨram yaaim. Mɨtɨk hak han kitet menmen hɨram enum te hɨrak ap kakisesim o kakɨm au emɨt.
15 *Samiyak o menmen yi yayɨm hɨram mamɨwaank ni yinan han kɨr, te yi ap hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen yi yayɨm mamnip mɨt miyapɨr kerek Krais kaa kakɨkepi, hɨram mamɨwaank menmen mɨr me Krais hɨr nisesim.
16 *Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim hɨram mamnip mɨt han hɨr nantɨp hɨram menmen enum.
17 God naanmɨprai haiu misesik hɨram ap menmen me tɨpar haiu mamɨm metike menmen au. Hɨram menmen me God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu.
18 Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen me menmen mɨt nanɨm hɨram menmen weinɨm, hɨr nises menmen Krais hanhanem, te God han yaaik kakriuweri, mɨt miyapɨr han nantɨp, "Hɨr yaain."
19 *Te haiu hanhan emises menmen mamnip haiu mɨt yapɨrwe emkiyan emu han kiutɨp haiu emkaapan.
20 Yi ap eiyɨwaank menmen God kɨrɨakem kekre han ke mɨt miyapɨr han yentar yi yenehan yentar menmen me yi yayɨm. Menmen yapɨrwe hɨram yaaim, te yi yayɨm menmen hɨram mamnip ni yinan hɨr nanises menmen enum, te menmen yi yaam hɨram menmen enum.
21 *Samiyak o tɨpar si enum yi yaam o menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram menip ni yinan hɨr nises menmen enum, te yi ap yayɨm o eirɨakem meiyam nepei werek emɨt!
22 Menmen yi han kitetim me naan o tɨpar si enum hɨram yaaim te yi yayɨm, yi ap eiwepyapɨrem eiri han ke mɨt han eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen me yi mɨt yetike God. Mɨt kerek han kɨr ap katɨp menmen hɨr nisesim nanɨm hɨram enum me menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr han yaaik nanu.
23 *Te mɨt kerek han kɨr katɨp menmen im hɨram menmen enum, te hɨr nanɨm, hɨr nɨrɨak menmen enum. Han kɨr nepei ketpor hɨram enum te hɨr ap nisesik au. Hɨr nɨkɨamnaan naam. Menmen mɨt han kitet hɨram

* **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11 * **14:12** Ga 6:5 * **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15 * **14:15** 1Ko 8:11-13 * **14:16** Ta 2:5 * **14:19** Ro 12:18, 15:2 * **14:21** 1Ko 8:13 * **14:23** Ta 1:15

enum te nanisesim, menmen mar im
hɨr nisesim God katɨp hɨram enum.

15

Haiu emises han ke Krais

1 Haiu mɨt miyapɨr kerek mises
hɨm me God werek werek, haiu ap
emises han kaiu mamɨm menmen
o mamrɨak menmen menip naiu yi-
nan ne krais ap nises God werek
werek hɨr han enuk neriuwerem au
emɨt!
2 *Haiu emwen han kaiu emkepi
me menmen hɨr han kitet hɨram
enum te hɨr enises God werek werek.
3 *Krais hɨrak hɨrekes ap kises han
kɨrak me menmen au. Hɨrak kises
hɨm me God te menmen enum man
mewaankek. Hɨm me God mau tɨwei
Sam hɨram matɨp me menmen mar
im: "Hi Mɨtɨk Iuwe hi hekrehɨr ke
ti God hi heriuwe menmen enum
mɨt enun netpim me ti hɨram man
meiyep."
4 *Hɨm me God yapɨrwe mɨt
nɨpaa ein newisɨm mau tɨwei hɨram
mamkepai haiu han tokik emu
me menmen enum mamnen mam-
raiwaank, haiu mamerɨr wɨ haiu
mamɨt menmen God kakwetaiyem.
5 Hi hanhan God kerek keke-
pai haiu han tokik mamu haiu
mamrɨrɨwek kaktaihis, hɨrak
kakɨkepi yi eiyises menmen Krais
Jisas kɨrɨakem yi eikiyan eiyu.
6 Te yi yapɨrwe eire han kiutɨp yi
eiwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke
Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais.

Krais kɨkaap mɨt miyapɨr ne Isrel netike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham

7 *Te yi mɨt miyapɨr en yi eiyɨthis
ni yinan eitikeri han kiutɨp eiyu eiyɨr
ke Krais ketihis yi mɨt miyapɨr te
mɨt nau tɨ nanwenɨpi niuk me God
nanɨnterim.
8 **Yi eiyɨthis ni yinan eitikeri
eikiyan eiyu eiyɨntar hi hetpi men-
men im me Krais. Hɨrak keweikɨn
kɨre mɨtɨk kɨkaap mɨt ne Isrel kerek
nerekir yɨnk kɨr, hɨrak keteiknor
God katɨp hɨm yaaim hɨrak kakises
menmen nɨpaa katɨp maam nɨpurer
tɨrak Ebraham Aisak Jekop hɨrak ket-
porem. Hɨrak ken kɨrɨak menmen
im keremem au.
9 Krais kan te mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham nanwenɨpi niuk me
God me menmen im. God hɨrak
hanhan keriuwe haiu mɨt yapɨrwe.
Hɨm me God mau tɨwei Sam kerek
Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hentar menmen im hi hau nɨmɨn
ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham, hi awenɨpi niuk mit, hi
hinut henye."
10 *Hɨram hɨm ham Moses kewisɨm
hɨram matɨp mar im:
"Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitike
mɨt miyapɨr ne Isrel, yi han
yaaik eiyu."
11 *Hɨm ham matɨp mar im:
"Yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Is-
rel, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk
Iuwe God. Yi yapɨrwe yi ei-
wenɨpiyek wɨsenum."
12 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau
tɨwei matɨp mar im:
"Maain nepenyek hak ke maam Jesi
(hɨrak haai ke Devit) hɨrak
kaknen kakɨr ke nu hɨr mɨt
nɨkan, hɨrak pɨke kensunen.
Hɨrak kaknen mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel hɨrak naan-
mamror hɨr nanmeriyɨwek
hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨre
yaain."
13 Hi hanhan God kerek kenipai
haiu mameriyɨwek hɨrak kakɨkepai
kaktaihis, hɨrak kaknip yi han yaaik
wɨsenum yi han ki kaku werek yi
yisesik werek werek. Te God Hɨmɨn
Yaaik kakriuwe menmen mɨrak
iuwe kaknipi yi eimeriyɨwek ere God
kakweti menmen yaaim mɨrak.

Pol hɨrak han yaaik keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Nai yinan, hi hɨrekes hertei
hekre han kai yi hɨras yi yaain, yi
yɨrɨak menmen yaaim. Yi yertei hɨm

* **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7** Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24 * **15:8** Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * **15:10** Diu 32:43 * **15:11** Sam 117:1 * **15:12** Ais 11:10; Rev 5:5

me God werek werek yi yertei yatɨp
mɨt han ne yi hɨras en yeteiknor
menmen mɨrak.
15-16 *Te hi nepei hewisi men-
men ham hetpi hɨm manp heriuw-
erem. Hi ap hɨnapen hetpiyem au.
Hi hanhan hetpi menmen me hi
hekekyi han ki hentar God hɨrak
hanhan keriuwa kehimɨtena hi hɨre
mɨtɨk aposel ke Jisas Krais, hi hɨrɨak
menmen hɨkaap mɨt miyapɨr ap
ne Isrel neriuwerem. Hi hɨrɨak
menmen har ke mɨtɨk pris hɨrak
kɨrɨakem. Hi hatɨp mɨt miyapɨr ap
ne weiwɨk me Isrel hɨm me God, te
God Hɨmɨn Yaaik kaknipi hɨr yaain
nanɨr ke menmen mɨt pris newep-
warem newet God em, hɨrak ke-
himɨtenor hɨr ne God Haai, hɨrak
han yaaik kakriuweri.

17 Hi han yaaik heriuwe menmen
hi hɨrɨakem me God hentar hi ke
Krais Jisas.
18 *Hi ap hatɨp me menmen ham
au. Hi hatɨp me menmen Krais
kekepa hi hɨrɨakem te mɨt miyapɨr
ap ne weiwɨk me Isrel, hɨr nemtau
hɨm me God hɨr nisesim. Hɨrak
kekepa keriuwe hɨm hi hetpim,
metike menmen hɨrak kekepa hi
hɨrɨakem mar im.
19 God Hɨmɨn Yaaik kekepa hi
hɨrɨak menmen yaaim hɨkaap
mɨt miyapɨr nɨnap o his hɨt mɨr
enum. Te hi herp Jerusalem, hi
hen yanɨmɨn ere hi hɨpiun provins
Ilirikam, hi hewepyapɨr hɨm yaaim
me Krais, hi atɨp mɨt em.
20 *Me menmen im hi hɨrɨakem,
hi hanhan wɨsenuk hi hewepyapɨr
hɨm yaaim me Krais hetpim heit wit
kerek mɨt ap nemtau hɨm me Krais
wen au. Te hi ap hɨrɨak menmen
heit wit kerek mɨt han nepei netpor
hɨm. Hi hɨnapen arɨak menmen im.
Hɨram mar ke hi hime wɨnak kentar
teinɨk mɨtɨk hak epei hekin hei yem
hamɨr.
21 *Au, hi hanhan hises hɨm me
God mau tɨwei nɨpaa Asaia kewisɨm
mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek mɨt han ap
nan netpor menmen me
Mɨtɨk Iuwe, hɨr nanɨrek. Hɨr
mɨt miyapɨr kerek nɨpaa ap
nemtau menmen mɨrak, hɨr
nanɨrteiyem."

Pol hanhan kakɨr mɨt ne Rom te hɨrak kakno wit Spen

22 *Nɨpaa ere in, hi ap han hɨri
hentar menmen hi nepei hetpiyem.
23 Te in ek hi hɨrɨak menmen meit
wit im nepei au. Me tito yapɨrwe hi
hanhan anen ari.
24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me
wɨ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi
epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano
ein.
25 *In ek kerekek hi ano wit
Jerusalem, te hi akaap mɨt miyapɨr
ne God en.
26 *Hi eno Jerusalem hentar mɨt
miyapɨr ne Masedonia netike mɨt
miyapɨr ne provins Akaia han kitet
nanɨsiuwe pewek mamno mamkaap
mɨt miyapɨr ne God neit en, hɨr enun
ap netenen menmen mei au.
27 *Hɨr hanhan nanriuwet men-
men im mamkepi nanriuwerem.
Hɨr enkepi nanwetɨr menmen
mamɨkrehɨr mɨram mentar men-
men im. Nɨpaa hɨr mɨt ne Jerusalem
hɨr newetɨr menmen mɨr yaaim
me God, te in ek hɨr nanwetɨr
mei mamɨkrehɨr mɨram nankepi
nanwetɨr pewek mei.
28 Te hi hanhan ahinɨn arɨak men-
men im. Hi hewetɨr pewek im kerek
mɨt miyapɨr hɨr netɨwem nesiuw-
erem man. Epei au, te hi anen ari yi
yeit yayiwe ke wit Spen.
29 *Maain wɨ hi anen ari, hi hertei
Krais kaku kakɨkre han kai iuwe te
hi akepi ariuwe menmen im hɨrak
hanhan kakwetiyem.
30 *Nai yinan, hi hitihi hɨm manp
hentar yi han kitet menmen me
Jisas Krais metike menmen me

* **15:15-16** Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * **15:18** 2Ko 3:5 * **15:20** 2Ko 10:15-16 * **15:21** Ais 52:15
* **15:22** Ro 1:10-13 * **15:24** 1Ko 16:6 * **15:25** Ap 19:21, 24:17 * **15:26** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12
* **15:27** Ro 9:4; 1Ko 9:11 * **15:29** Ro 1:11 * **15:30** 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1

hanhan meriuwehan God Hɨmɨn
Yaaik kewisɨm mekre han kaiu, yi
yetikewa haiu mamitehi God iuwe
me hi.
31 Yi eitɨwekhi hɨrak naanmamrau
me mɨt neit provins Judia hɨr ap
nises hɨm me God ap te hɨr naniyep.
Yi eiyitehi God hɨrak kaknip hɨr mɨt
miyapɨr nɨrak neit wit Jerusalem
hɨr han yaaik nanriuwe pewek hi
ewetɨrem.
32 God hanhan hi anen ari, te hi
han yaaik ehu etikewi me wɨ mei
kike.
33 Hi hanhan God kerek kenipai
han kaiu kau werek, hɨrak kaku kak-
tikewi. Keremem.

16

Pol kesiuwe hɨm gude katɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain

1 Hi hanhan hetpi me mɨte paiu
yina piutɨp niuk mɨre Fibi. Hɨre
mɨte kerek wises hɨm me God hɨre
wɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God neit wit Senkria.
2 Hi hetpi me mɨte ip e te yi
yaitɨwehis yayɨr ke mɨt miyapɨr ne
God enisesim. Yi eirekyɨwerem
eiyɨr ke God hanhan yi eirɨakem.
Yi eikepiye eiriuwe menmen hɨre
hanhan wautɨwem wawɨntar hɨre
nepei wekepa hi hetike mɨt miyapɨr
yapɨrwe.
3 *Yi yaitɨp Prisila wetike mɨtɨk
kɨre Akwila hi hetpor hɨr yaain.
Hɨr nɨrɨak menmen me Jisas Krais
netikewa.
4 Nɨpaa hɨr menep nani te hɨr
nekepa. Hi kerekek han yaaik heri-
uweri au. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ap
ne weiwɨk me Isrel kerek nises hɨm
me God nerer wit wit hɨr han yaaik
neriuweri.
5 *Yi yaitɨp mɨt miyapɨr kerek
nererik neit wɨnak kɨr newenɨpi
niuk me God neitai, yi yayɨtpor hi
hatɨp hɨr yaain. Yi yaitɨp kai yinak
yaaik Epinitas hɨrak yaaik. Hɨrak
mɨtɨk kinɨn mɨt miyapɨr ne Esia,
hɨrak kinɨn kises hɨm me Krais.
6 Yi yaitɨp Maria hi hetpɨwe
hɨre yaaip. Hɨre wɨrɨak menmen
yapɨrwe wekepi weriuwerem.
7 Yi yaitɨp Andronaikas ketike Ju-
nias hi hetpɨwekɨt hɨrakɨt yaaikɨt.
Hɨrakɨt te weiwɨk mai hɨrakɨt nɨpaa
tetikewa men wɨnak enuk. Hɨrakɨt
mɨtɨkɨt aposel niuk mɨrakɨt hɨram
iuwe mɨt yapɨrwe nerteiret. Nɨpaa
hi hises hɨm me Krais wen au,
hɨrakɨt nepei tisesim.
8 Yi yaitɨp Amplietas hi hetpɨwek
hɨrak yaaik. Hi hanhan heriuwerek,
hɨrak kai yinak ke Krais.
9 Yi yaitɨp Eban hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Hɨrak kɨrɨak menmen me
Krais ketikewai. Yi yaitɨp Stekis hi
hetpɨwek hɨrak yaaik, hɨrak kai yi-
nak yaaik.
10 Yi yaitɨp Apelis hi hetpɨwek
hɨrak yaaik. Hi hemtau mɨt natɨp
mɨt enun nerekyɨwek enum te hɨrak
kises Krais werek werek. Yi yaitɨp
mɨt miyapɨr neit wɨnak ke Aristo-
byulas hi hetpor hɨr yaain.
11 Yi yaitɨp Herodion kerek kai ke
weiwɨk miutɨp, hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr neit
wɨnak ke mɨtɨk Nasisas kerek nises
hɨm me Krais, hi hetpor hɨr yaain.
12 Yi yaitɨp Traifina wetike
Traifosa hi hetpor hɨr yaain.
Miyapɨr wik in hɨr nɨrɨak menmen
iuwe me Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yaitɨp
mɨte Pesis hi hetpɨwe hɨre yaaip.
Hɨre pai yaaip wɨrɨak menmen iuwe
me Mɨtɨk Iuwe Krais.
13 *Yi yaitɨp Rufas kerek mɨtɨk
yaaik kises Mɨtɨk Iuwe Krais werek
werek, hɨrak ketike miye pɨrak,
kerek hɨre wɨre miye pai, hi hetpor
hɨr yaain.
14 Yi yaitɨp Asinkritas, Fligon,
Hemis, Patrobas, Hemas netike mɨt
han nises hɨm me Krais nau netikeri,
hi hetpor hɨr yaain.
15 Yi yaitɨp Filologas, Julia, Nerias
ketike yenten pɨrak, Olimpas, hɨr
netike mɨt miyapɨr han hɨr nises God
hɨr nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.

* **16:3** Ap 18:2, 18, 26 * **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15 * **16:13** Mk 15:21 * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14

16 *Yi mɨt en yi yises menmen
yi yɨrɨakem, yi eiktaanhis yaitɨp yi
hɨras yi yaain. Mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne Krais in hɨr nesiuwe hɨm netpi yi
yaain.

Yi einepɨn eikeipɨn mɨt kerek nanri han ke mɨt hɨr nenke hasini han nen pɨnak han nen pɨnak

17 *Nai yinan, hi hetpi yi naan-
mamre hɨras me mɨt kerek hɨr nanri
han ke mɨt te hɨr nenke hasini
han nen pɨnak, han nen pɨnak,
hɨr neweikɨn sip newet hɨm me
God nɨpaa mɨt hɨr netpiyem. Hɨr
newaank mɨt nises hɨm me God ner-
iuwe hɨm ham. Yi einepɨn eikeipnor.

18 *Mɨt nar ik hɨr ap nɨrɨak men-
men me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Au,
hɨr nises menmen me han kɨr. Hɨr
newises mɨt miyapɨr kerek ap han
kitet hɨr netpor enum, hɨr nemi-
torpɨn nimornɨpɨn neriuwe hɨm mɨr
yaaim weinɨm.

19 *Yi yises hɨm me God werek
werek te mɨt nerer wit wit
nemtewem. Menmen im menipa hi
han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi
yertei werek menmen hɨram yaaim,
te menmen enum mamri han ki yi
eiyisesim au.

20 *God kerek hɨrak kenipai han
kaiu kau werek menep te kakinɨn
Seten te yi eiyinɨn menmen mɨrak.
Hi hanhan Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas
hɨrak kakrekyi yaaim kaku kak-
tikewi.

Mɨt han nesiuwe hɨm natɨp gude me mɨt ne Rom

21 *Timoti kerek kɨrɨak menmen
ketikewa hɨrak ketpi yi yaain. Lu-
sias, Jeson, Sosipata, hɨr ne weiwɨk
mai, hɨr netpi yi yaain.

22 Hi Tetias, hi hemtau hɨm me Pol
ketpewem hi hewisɨm mau tɨwei im,
hi hɨrekes hetpi yi yaain yentar yi
yises Mɨtɨk Iuwe.

23 *Mɨt miyapɨr nises hɨm me God
nererik neit wɨnak ke mɨtɨk Gaias
newenɨpi niuk me God. Hɨrak kerek
naanmɨmprau hi Pol me menmen te
hɨrak kerekek ketpi yi yaain. Eras-
tas, hɨrak kuskus ke wit iuwe ik
ketike kaiu yinak Kwotas, hɨrakɨt
tetpi yi yaain.

24 (Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais kakrekyi menmen yaaim.)

Yi eiwenɨpi niuk me God

25 *Haiu mamwenɨpi niuk me God.
Hɨrak kakɨkepi yi eiyises hɨm mɨrak
werek werek han tokik eiyu. Hɨm
im yaaim me Jisas Krais kerek hi
hatɨp mɨt em, hɨram nɨpaa God
kɨsawɨnem.

26 *Te in ek hɨrak kewepyapɨrem
keteiknaiyem meriuwe hɨm mɨt
profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei.
God kerek kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik nepei katɨp hɨm
manp te haiu mɨt mewepyapɨrem
mamtɨp mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham
nerer wit wit hɨm mɨrak, te hɨr
nanɨmtewem nanisesim.

27 *Hi hanhan haiu mamwenɨpi
niuk me God hɨrak kerekek kertei
menmen yapɨrwe. Haiu mamwenɨpi
niuk mɨrak tipmain tipmain enum
eik mamɨntar menmen Jisas Krais
kerekyaiyem.

Mepɨr keremem

* **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15 * **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5 * **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt ne wit Korin *1:1-9*
Hɨm me mɨt hɨr nenke hasini *1:10–4:21*
Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨran nisesan *5:1-13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *6:1–7:40*
Hɨm me mɨt ne tɨ netike mɨt ne weiwɨk me God *8:1–11:1*
Hɨm me menmen mɨt nɨrɨakem newenɨpi niuk eme God neit sios *11:2–14:40*
Hɨm me God kɨkɨak Jisas ketike haiu mɨt ehaiu kikrek nɨrak *15:1-58*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nanɨsiuwem mamno emɨt ne Judia *16:1-4*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *16:5-12*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨrakru, hɨm gude *16:13-24*

1 Hi Pol hi mɨtɨk aposel ke Jisas Krais. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi Pol hetike kaiu yinak Sostenis,

2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yi yau wit Korin. God kerekyi yi mɨt miyapɨr yaain yentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas keriyen. Yi yɨre mɨt miyapɨr ne God yentar God kehimɨteni yi nɨrak. Mɨt miyapɨr nerer wit wit kerek newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr yaain. Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨr, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu.

3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katɨp God kɨrak yaaik kentar hɨrak kɨkaap mɨt ne Korin nises hɨm mɨrak

4 Hekrit hekrit hi han kitet yi mɨt yɨrɨak menmen yaaim te hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar menmen im. Hɨrak epei kerekyi menmen yaaim mentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas.

5 God epei keweti menmen mɨrak yapɨrwe. Yi yetɨwem nɨpaa Krais kewetiyem, te yi yertei hɨm me God werek, yi yetpim yewepyapɨrem.

6 Yi yeit menmen im yentar nɨpaa haiu man mewepiyapɨr hɨm me Krais, yi yemtewem te yi yisesim werek.

7 *Yi yisesim werek werek te God ap kaksawɨn menmen yaaim ham au. Hɨrak kewetiyem te yi yises han kɨrak werek werek, yi yemerɨr wɨ kerek Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

8 *Hɨrak God wen kakɨkepi ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes te God ap kaktɨp yi enun au yi yaain.

9 *God kehimɨtenai haiu mɨt metike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrak Mɨtɨk kaiu Iuwe haiu mau han kiutɨp. God Iuwe ik hɨrak yaaik ap te kakmipɨn au. Hɨrak kakises hɨm mɨrak kakɨkepi te yi eiyu werek werek maain me wɨ eim.

Pol keneri hɨr nenke hasini

10 *Nai yinan, hi etpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yaaim me God yi yɨrɨakem. Yi ap te yayɨnke hasini au emɨt. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem.

11 Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mɨt han nau neit wɨnak ke mɨte Klowi hɨr nan in netpo wɨ ham wɨ ham yi epei yenehan yentar menmen.

12 *Hi hemtau mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Pol.” Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Apolos.” Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Sifas.”

* **1:2** 1Ko 6:11; Ap 9:14 * **1:3** Ro 1:7 * **1:7** Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * **1:8** Fl 1:6; 1Te 3:13, 5:23
* **1:9** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10** Fl 2:2 * **1:12** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42

Mit han yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Krais."
13 Menmen yi yɨrɨakem hɨram meteikin Mɨtɨk Krais hɨrak kenke pɨnak pɨnak (o wik wik) a? Mekam, mɨt nɨpaa hɨr epei newenkɨka hi Pol hentar nu tentarakɨt hi haa me yi mɨt a? Nɨpaa mɨt nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk mai hi Pol te yi yɨre mɨt nai a? Taauye! Yi ne Krais Jisas.

14 *Hi ap hɨkɨr mɨt yapɨrwe ne yi mɨt au. Hi hɨkɨr Gaias ketike Krispas keretet. Hi han yaaik hi ap hɨkɨri yi mɨt yapɨrwe.
15 Te yi ap eitɨp haiu mɨt mises hɨm me Pol me wɨ hɨrak kɨkrai keriwe tɨpar.
16 *O, hi han kaa. Hi epei hɨkɨr mɨtɨk Stefanas ketike mɨt na neit wɨnak kɨrak. Hi han kaa te hi hɨkɨr neiyan o au. Hi han kitetim au.
17 *Krais hɨrak ap keriuweta hi han te hi hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar au. Hɨrak keriuweta hi han te hi hewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim. Hi ap hetpi hɨm har ke mɨt hɨr nertei iuwe hɨr netpim te hi hari han ki heriuwerem te yi eiyisesim au. Hi hɨnapen henip menmen Krais kɨrɨakem kentar nu tentarakɨt hɨram mɨre menmen weinɨm te hɨram ap mamkepi au.

Menmen Krais kɨrɨakem kentar nu tentarakɨt keteiknai God hɨrak Iuwe

18 *Hɨr mɨt miyapɨr kerek nanɨno nanɨkre si tatɨkneni hɨr natɨp hɨm me Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt hɨram menmen weinɨm. Te haiu mɨt miyapɨr kerek God kekepai ketaihis, haiu matɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt, hɨram menmen iuwe God kɨrɨakem.
19 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim mentar nɨpaa mɨtɨk profet kewis hɨm me God mau tɨwei metpim mar im:

"Hi tewen ahɨwaank han ke mɨt kerek hɨr newenɨpi hɨras hɨr natɨp, 'Haiu mertei menmen yapɨrwe.' Hi ahɨwaank han ke mɨt han kerek hɨr natip, 'Haiu hɨras mertei menmen yaaim.' "

20 *Te mɨt kerek natɨp haiu mertei menmen yapɨrwe hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Mɨt kerek nertei hɨm lo hɨr newisɨm mau tɨwei ham hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Mɨt nau tɨ in ek kerek netike mɨt han hɨr netpepan menmen hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Hɨr yapɨrwe hɨr mɨt enun weinɨn nentar God epei keteiknai menmen mɨt nau tɨ hɨr nɨrɨakem nises han kɨr God katɨp hɨram menmen enum weinɨm.
21 *God hɨrak kertei menmen iuwe han kitet hɨrak kaknip mɨt nau tɨ hɨr ap nanɨrteiyek nanriuwe han kɨr weinɨn taau. Hɨrak hanhan kakɨkaap mɨt miyapɨr han hɨr nanɨrteiyek werek nanriuwe hɨm yaaim im mɨt han ne tɨ natɨp hɨram enum weinɨm, haiu mewepyapɨrem.
22 *Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr natip, "Haiu memtau hɨm mi haiu mamisesim te yi eiyinɨn eiteiknai menmen yaaim te haiu mamɨrtei God keriuweti yi yan yetpai hɨm im." Mɨt han ne weiwɨk me Grik hɨr natɨp, "Haiu mɨt keriyen haiu hanhan te yi eiwepyapɨr menmen yapɨrwe te haiu emises hɨm mi."
23 *Te haiu mɨt aposel au. Haiu mewepyapɨr hɨm me Krais kerek mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt. Te hɨm maiu im menip mɨt ne Isrel han enuk, hɨram menip mɨt ne Grik hɨr natɨp hɨm im hɨram enum weinɨm.
24 *Hɨr natɨp hɨm im hɨram weinɨm te haiu mɨt ne Isrel metike mɨt ne Grik kerek God kari han kaiu, haiu mises hɨm mɨrak, haiu matɨp Krais keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak keteikɨn mɨt menmen iuwe me God, hɨrak keteiknor hɨrak kinɨn kertei menmen yapɨrwe.
25 *Mɨt han hɨr natɨp hɨr nertei

* **1:14** Ap 18:8; Ro 16:23 * **1:16** 1Ko 16:15 * **1:17** Mt 28:19; Jo 4:2 * **1:18** 2Ko 4:3; Ro 1:16 * **1:19** Ais 29:14 * **1:20** Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * **1:21** Mt 11:25 * **1:22** Mt 12:38; Ap 17:18, 32 * **1:23** Ro 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24** Kl 2:3 * **1:25** 2Ko 13:4

menmen iuwe te hɨr natɨp menmen God kerteiyem hɨram weinɨm. Au, God kinɨn kertei menmen yapɨrwe. Mɨt han hɨr natɨp nɨre mɨt iuwe te hɨr natɨp God hɨrak kɨre menmen weinɨm. Au God hɨrak wɨsenuk kɨrɨak menmen minɨn menmen yapɨrwe.

26 *Nai yinan, yi han ekitet yi yɨre mekam me wɨ nɨpaa God kari han ki yi yisesik. Yi mɨt han yapɨrwe yi yɨre mɨt iuwe o yi yertei menmen mɨt nau tɨ hɨr natɨp hɨram yaaim?

27 Au, yi niutɨp niutɨp keriyen. God kehimɨtenai haiu nɨrak kerek mɨt ne tɨ hɨr natɨp haiu enun weinɨn. God kehimɨtenai haiu mɨt weinɨn te haiu mamrɨak mɨt ne tɨ kerek han kitet hɨr nertei iuwe hɨr yɨnk enuk. God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt weinɨn mamrɨak mɨt ne tɨ hɨr mɨt niuk iuwe hɨr yɨnk enuk. God ap kehimɨteni hɨr nɨrak.

28 God kari han ke mɨt miyapɨr hɨr ap ne weiwɨk iuwe hɨr nisesik. Mɨt nau tɨ hɨr nɨnan yipɨr newɨrek natɨp hɨr mɨt enun weinɨn, te God kekepi keriuwe menmen hɨrak kerekyorem hɨr nɨrɨak mɨt kerek han kitet hɨr ne weiwɨk iuwe, hɨr yɨnk enuk God ap kehimɨteni hɨr nɨrak au.

29 *God kɨrɨak menmen im te maain ap te mɨtɨk kei kiutɨp kakɨrp ninaan me God hɨrak kaktɨp mɨtɨk iuwe taau.

30 *Haiu mɨt naiu ne Krais Jisas mentar menmen God kerekyeiyem. God kehimɨtanek hɨrak keteiknai God kinɨn kertei menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek kekepai te God katɨp haiu mɨt yaain. God kehimɨtanek hɨrak kerekyei haiu mɨre mɨt yaain, hɨrak kesiupenai me menmen enum kekepai kaktaihis mamno wit ke God.

31 *God hɨrak nepei kɨrɨak menmen mar im te hɨm mekre tɨwei me God mɨt profet newisɨm hɨram mamnen. Menmen im matɨp, "Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi niuk mɨr, hɨr au nanwenɨpi niuk me God me menmen hɨrak kerekyeiyem."

2

Pol katɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt

1 *Nai yinan, nɨpaa hi han hɨri yi mɨt miyapɨr, hi hetpi God hɨm mɨrak yaaim, hi ap atɨp heriuwe hɨm me mɨt iuwe nertei menmen iuwe me tɨ au.

2 *Hi hekre han kai hi han kitet hi ap te etpi menmen ham au. Hi etpi hɨm me Jisas Krais kerekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kekepai haiu mɨt.

3 *Wɨ nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi har ke mɨtɨk iuwe au. Hi hɨnaain hewaank hɨm me God te hi hepɨrpɨr.

4 *Hi hetpi hewepiyapɨr hɨm mai, hi ap te hetpi heriuwe hɨm yaaim me mɨt iuwe nertei menmen te hi hari han ki keriuwerem au. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak keteikni hɨm hi hetpiyem hɨram yaaim. Hɨrak kɨrɨakem keriuwe menmen iuwe hɨrak kekepa hi hɨrɨakem me yi mɨt miyapɨr.

5 Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi yertei hɨram ap hɨm weinɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr iuwe keriyen au. Hɨram menmen iuwe me God te yi yisesim.

God Hɨmɨm Yaaik kekepai haiu mertei menmen mɨrak

6 *Me wɨ hi hetike mɨt aposel han haiu mau nɨmɨn ke mɨt, hɨr nertei menmen me God werek werek, haiu matɨp hɨm yaaim mɨre mɨt iuwe. Hɨm mai hɨram ap hɨm me mɨt iuwe nau tɨ ik hɨr naanmɨprai haiu mɨt au. Hɨr nantike hɨm mɨr maain nanɨwaank nanɨt.

7 *Te menmen hi hetpiyem, hɨram menmen nɨpaa God kɨsawɨnem. Nɨpaa hɨrak ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au, hɨrak han kitet kakɨkepai haiu mɨt haiu mamu mamtikerek

* **1:26** Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5 * **1:29** Ro 3:27; Ef 2:9 * **1:30** Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1** 1Ko 1:17 * **2:2** Ga 6:14 * **2:3** Ap 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4** 1Te 1:5 * **2:6** Ef 4:13; Fl 3:15 * **2:7** Ro 16:25; Kl 1:26 * **2:8** Lu 23:34; Je 2:1

mamɨt menmen mɨrak yaaim, te hi hetpim.

8 *Ap te mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt iuwe hɨr nau tɨ naanmɨprai haiu mɨt, hɨr nertei menmen im me God au. Hɨr nerteiyem te nɨpaa hɨr ap te nanɨt Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas ke wit ke God, hɨr nanwenkekik kaku nu tentarakɨt hɨrak kaki taau.

9 *Te in ek haiu mertei hɨm nɨpaa ein mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God hɨram yaaim. Hɨram matɨp,

"God epei kɨrɨak menmen yaaim me mɨt miyapɨr kerek hanhan God hɨr nanisesik.
Menmen im mɨt miyapɨr ap nɨrem, hɨr ap nemtewem, hɨr ap han kitet hɨram mepu au."

10 *God epei keteiknai menmen im hɨrak kɨrɨakem keriuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik. God Hɨmɨn Yaaik kɨr menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei menmen mau mekre han ke God Haai.

11 *Mɨtɨk keimɨn kertei menmen mɨtɨk hak han kitetim a? Au, mɨtɨk hɨrekes hɨmɨn kɨrak kerteiyem kerekek. Mar im, mɨt hɨr ap nertei menmen mekre han ke God au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kerteiyem kewepaiyapɨrem.

12 *God ap kewetai haiu mɨt hɨmɨn ke kertei menmen me tɨ keremem au. Hɨrak kewetai Hɨmɨn kɨrak kau ketikerek te haiu mamɨrtei menmen yaaim God epei kerekyeiyem weinɨm.

13 *Haiu matɨp menmen im God kɨrɨakem te haiu ap matɨp meriuwe hɨm mɨt ne tɨ nepei netpaiyem haiu misesim au. Haiu matɨp meriuwe hɨm God Hɨmɨn Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepyapɨrem matɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kewi haiu metporem.

14 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik ap te kau kekre han kɨr, hɨr hekrit hekrit neweikɨn sip newet God hɨm mɨrak nentar hɨr nepei natɨp hɨram enum weinɨm. Hɨr ap nemtau hɨm mɨrak han kitetim nentar God Hɨmɨn Yaaik ap kewi kekepi hɨr nerteiyem au.

15 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr, hɨr nemtau han kitet menmen yapɨrwe me God. Te mɨt han kerek God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han kɨr hɨr ap nertei werek han ke mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri taau. Te hɨr nepɨtari menmen me God.

16 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim mentar nɨpaa mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God hɨram matɨp,

"Mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap kertei menmen God han kitetim au.
Hɨrak ap te kaktɨp God menmen kakɨkepik kakriuwerem taau." Hɨm im hɨram yaaim, te haiu mɨt nɨrak han kitet me menmen im me God mar ke Krais hɨrekes han kitetim.

3

Pol kene mɨt miyapɨr neit Korin kentar hɨr nenke hasini

1 *Nai yinan, nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr au. Yi yɨre nɨkerek ne God te hi hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt ap God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr hentar yi yɨre nɨkerek me menmen Krais keteikɨn mɨt em hɨr enisesim.

2 *Menmen hi nepei hetpiyem hɨram mɨre nɨm. Hɨm mai hɨram ap mɨre menmen mɨt miyapɨr iuwe nanɨm mentar han ki ap kitet hɨm yaaim im werek werek au. Nɨpaa ere in yi yarek yarek.

3 *Yi ap han kitet hɨm yaaim im werek werek wen au yentar yi yises han ki ke nɨpaa ein. Hi hertei menmen im hentar yi yetike ni yinan yi hemkre menepam menmen yenehan yenterim. Te hi hertei yi wen yises han ki ke nɨpaa yar ke mɨt enun

* **2:9** Ais 64:4 * **2:10** Mt 13:11 * **2:11** Pro 20:27 * **2:12** Jo 16:13-14 * **2:13** 1Ko 2:4 * **2:14** Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15** 1Jo 2:20 * **2:16** Ais 40:13; Ro 11:34 * **3:1** Jo 6:12 * **3:2** Hi 5:12-13; 1Pi 2:2 * **3:3** 1Ko 1:10-11, 11:18

God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han kɨr au.
4 *Hi hetpi menmen im hentar yi mɨt yenke hasini. Mɨt han pɨnan ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Pol.” Mɨt han en natɨp, “Haiu mises hɨm me Apolos.” Menmen im meteikno yi yises han ki ke nɨpaa ein yar ke mɨt God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri au.
5 Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike Apolos a? Yi han kitet Apolos hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨre Krais a? Yi han kitet hi Pol hi Mɨtɨk Iuwe hɨpre Krais a? Au! Hawɨr mɨtɨkɨt weinɨkɨt hawɨr wɨrɨak menmen war ke God kehimɨtenai haiu mɨt niutɨp niutɨp mɨrɨakem. Hawɨr wɨrɨak menmen me God, God kekepi yi yises hɨm mɨrak keremem.
6 *Hi hinɨn han hewepyapɨr hɨm yaaim me God har ke mɨtɨk kamɨr rais yehes mau ni. Maain Apolos kan kisɨsa ketpi hɨm meiyam me God. Menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak keit tɨpar keiyɨm ken kewenem kempep. Mar im God hɨrak kenipem mewo, te hɨrak kɨkaap hɨm mɨrak men mekre han ki.
7 Mɨt kerek ninɨn nan netpi me God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes, hɨr mɨt weinɨn keriyen. Mɨt kerek nɨkaru nan netpi hɨm ham yaaim hɨr nar ke mɨt newen tɨpar nempep, hɨr mɨt weinɨn keriyen. God kerekek hɨrak Iuwe kentar hɨrak kenipem hɨram mau mekre han ki mamkepi yi yisesim werek werek.
8 Mɨt kerek ninɨn newepyapɨr hɨm me God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes. Mɨt han nɨkaru newepyapɨr hɨm me God nar ke mɨt newen tɨpar nempep. Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram mɨpɨram. Maain God kakwet mɨt menmen miutɨp miutɨp mamrer menmen yaaim hɨr mɨrɨakem.
9 *Hawɨr wetike God haiu mɨrɨak menmen miutɨp. Yi mɨt yi yɨre ni God kamɨr rais yehes mekrerem o yi yɨre wɨnak hɨrak kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi ne God keriyen.

Mɨtɨk kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨre hɨrak kime wɨnak

10 *Hi hɨre mɨtɨk hi hertei werek hime wɨnak mei yapɨrwe. Wɨ nɨpaa hi han yi mɨt, God kekepa hi hewepyapɨr hɨm mɨrak. Menmen hi hɨrɨakem mekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨram mar ke hi hemiun teinɨk me wɨnak. Mɨt han nepnen netpi hɨm ham yaaim me God hɨr nɨrɨak menmen mar ke mɨt nime wɨnak kentar teinɨk hi epei hekin hei yem hamɨr. Yi mɨt yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem mises menmen hi epei hetpiyem.
11 *Hi hewepyapɨr hɨm me Jisas krais men yi mɨt, yi yisesik te hɨrak kerek kekepi yisesik iuwe yar ke teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek hɨrak kerp.
12 Hi hetpi yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God. Mɨt han ne yi mɨt yi yɨrɨak menmen yaaim. Menmen im hɨram mar ke yi yime wɨnak yaaik yesɨsɨwem yeriuwe menmen yaaim gol, silva o nan yaaim. Mɨt han ne yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God te yi ap yɨrɨakem werek werek yi yar ke mɨt nime wɨnak enum yeriuwe menmen enum mɨre nu yipep mamɨp o hɨnaan tɨwei o nepipe maa.
13 *Maain wɨ God skelim haiu mɨt miyapɨr, menmen yi yɨrɨakem me God hɨram mamwepyapɨr hɨremes hɨram yaaim o au enum mar ke nepipe maa. Me wɨ im si mamnen si mamɨtnen mamɨm menmen mamteikɨn menmen mar im: Mɨt hɨr nɨrɨak menmen yaaim me God hɨram mamu mamɨt. Si ap te mamɨm au.
14 Menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram yaaim si ap te mamɨm au. Maain God kakwetɨr menmen yaaim mamrerim.
15 Te menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God hɨram enum si tatɨm tatnepim, God ap te kakwetɨr menmen mamrerim taau. Hɨr nani au, God kakɨkepi kaktorhis nanu nantikerek

* **3:4** 1Ko 1:12 * **3:6** Ap 18:4, 11, 19:1 * **3:9** Mt 13:3-9; Ef 2:20-22 * **3:10** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10

kakɨr ke mɨtɨk si taak wɨnak kɨrak
hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn kekotɨt
mɨte nɨkerek keriyei keri ketpaan
ken witeik.

Haiu mɨt miyapɨr ne God haiu
mɨre wɨnak yaaik God kau kekrerek

16 *Yi mɨt miyapɨr yi han kaa yi
yɨre wɨnak yaaik ke God a? God
Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ki.
17 Mɨt kerek hɨr nanɨwaank
wɨnak eik ke God, maain God hɨrak
kakɨwaank mɨt in kentar wɨnak
kɨrak hɨrak yaaik. Yi hɨras yi
yɨre wɨnak kɨrak keriyen. Te yi
naanempre han ki te yi yɨrɨak enum
au, yi eiyɨnke hasini au. Yi eikiyan
eiyu niutɨp.

Haiu ap mamwenɨpi niuk me
mɨtɨk hak au.

18 Yi ap eiwises hɨras me menmen
yi han kitetim hɨram yaaim. Mɨtɨk
kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han
kitet hɨrak mɨtɨk iuwe, hɨrak kertei
iuwe, hɨrak ekweikɨn sip ekwet men-
men im me tɨ. Hɨrak kakrɨak men-
men im te mɨt ne tɨ nantɨp hɨrak
mɨtɨk enuk ketaritari han ken sip.
Hɨrak kɨrɨak menmen im te God
kaktɨp mɨtɨk ik hɨrak yaaik hɨrak
iuwe.
19 *Hɨrak ekrɨak menmen im
ekɨntar menmen mɨt ap nises God
hɨr han kɨtet hɨram menmen iuwe,
God katɨp hɨram menmen enum
weinɨm. Hɨm me God mekre tɨwei
nɨpaa mɨtɨk Jop hɨrak kewisɨm
hɨram matɨp God kewaank mɨt
kerek hɨr han kitet hɨr iuwe, hɨrak
kewaanki keriuwe menmen hɨr han
kitet hɨram yaaim, hɨrak kereky-
orem kar ke mɨtɨk kenep sak kekre
hei hɨrak kɨwapɨnem keriuwe haak
heneik o nu tɨwei.
20 *Mɨtɨk hak kewis hɨm mau tɨwei
me God mɨt nekinaak Sam, hɨrak
kewis hɨm mei matɨp: "Menmen mɨt
ne tɨ kerek ap nises God hɨr han
kitet hɨram iuwe, God katɨp hɨram
menmen enum weinɨm."
21 Te yi ap eiwenɨpi niuk me haiu
mɨt me menmen yaaim me God
haiu meteikniyem. Yi eiwenɨpi God
kerekek me menmen yapɨrwe hɨrak
kakɨhimɨtanem mamkaap yi mɨt.
22 Hi Pol, hɨrak Apolos, hɨrak Sifas
haiu metike menmen yapɨrwe mau
tɨ o nepni, menmen mamkepi yi
yepu, o wit yaaik yaino ein wɨ yi
yayi, menmen in ek mepu, menmen
te maain mamu, hɨram menmen
yapɨrwe God kehimɨtanem hɨram
mamkepi.
23 Yi yɨre mɨt ne Krais Jisas. Krais
Jisas keke wit ke God kan yi mɨt
kɨrɨak menmen mɨrak, te God kak-
weti menmen im menterik.

4

Mɨtɨk Iuwe God skelim mɨt nɨrak
nerekyɨwek wok mɨrak

1 *Yi mɨt han ekitet me haiu mɨt
mewepyapɨr hɨm me God mar ik.
Haiu mɨrɨak menmen me Krais, haiu
naanempre menmen yaaim God han
kitetim te haiu mewet mɨt em.
2 *Yi yapɨrwe yertei menmen
im mɨt nɨprɨakem. Mɨtɨk Iuwe
kɨnkatɨn mɨt kerek hɨrak kertei
hɨr naanmamre menmen mɨrak
werek werek, hɨrak kehimɨteni hɨr
nanrɨakem.
3 Mar im hi hekre han kai ap han
kitet yi mɨt ne weiwɨk me God o mɨt
han ap nises hɨm me God yi han
ekiteta skelim hi me hi naanmɨpre
hɨm me God werek werek o au.
Hɨram menmen weinɨm. Hi hɨre
mɨtɨk kerekek, te hi ap skelim
hɨrekes taau.
4 *Hi hepɨtari nɨpaa hi han hatɨp
mɨt hɨm me God, hi herekyi yaaim o
hi han kaa hetpi menmen. Menmen
im mekre han ki o mekre han kai
hɨram ap meteikɨn mɨt hi herekyi
menmen yaaim keremem au. Hi
han kitet hi hɨrɨak menmen yaaim te
Mɨtɨk Iuwe God kerekek han ekitet o
skelim menmen hi hɨrɨakem.
5 *Te yi ap skelim mɨt miyapɨr
me menmen hɨr nɨrɨak God em au
emɨt! Yi yemerɨr ere maain Mɨtɨk
Iuwe pɨke kaknen. Me wɨ im,
hɨrak kakwepyapɨr menmen hɨram

* **3:16** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19** Jop 5:13 * **3:20** Sam 94:11 * **4:1** Ta 1:7 * **4:2** Lu 12:42
* **4:4** Sam 143:2 * **4:5** 1Ko 3:8

mɨsawɨn mekre han ke mɨt, men-
men hɨr hanhanem mekre han kɨr
hɨr nanrɨakem. Te God kakwetɨr
menmen yaaim o menmen enum hɨr
nɨrɨakem mamrerim.

Mɨt ne wit Korin hɨr newenɨpi niuk mɨr han kitet hɨr mɨt iuwe

6 *Nai yinan, hi epei hatɨp hɨm
im me hi hetike Apolos te yi
yertei werek werek menmen hawɨr
wɨrɨakem weteikniyem. Hɨram
menmen im: Yi ap eiweikɨn sip
eiwet hɨm me God. Yi ap han ekitet
mɨt han hɨr iuwe, yi ap einan yipɨr
eiwɨrek han ekitet mɨt han en hɨr
enun weinɨn.
7 *Yi ap eirɨak menmen im au
emɨt! Keimɨn kerekyi yi yinɨn mɨt
han a? Taau! God kerekek epei
keweti menmen yapɨrwe yi yisesim
yetenenim, te yi yenmak yi yatɨp yi
hɨras yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe
menmen mi iuwe a? Hɨram enum
emɨt!
8 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Korin
han kitet yi epei yeit menmen me
God werek werek. Yi han kitet yi
epei yeit menmen God kewet mɨt em
te yi yɨre mɨt iuwe yinɨn mɨt han,
te haiu mɨt aposel au a? Taau! Yi
ap iuwe au, te hi hanhan yi eire mɨt
iuwe te yi eikepai haiu mɨt emtikewi
te haiu yapɨrwe mamre mɨt iuwe.
9 *Hi han kitet God hɨrak ke-
himɨtenei haiu mɨt aposel haiu
emrɨak menmen mɨrak te mɨt han
kitet haiu mɨkaru. Haiu mɨre mɨt
kerek mɨt ne gavman hɨr newisai
mekre wɨnak enuk netpai nar ik:
"Yi yɨre mɨt enun haiu mamiwep
yi yayi." Haiu mɨt aposel mɨre mɨt
kerek mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr netike
mɨt ensel neit wit ke God hɨr nerp
nɨrapɨrei, haiu mar ke mɨt mɨrɨak
menmen me God, mɨt newep yɨnk
kewewei.
10 *Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp menmen
me haiu mɨt aposel mar im: "Yi mɨt
enun yi yetari menmen, yi keriyen
yewepyapɨr hɨm me Krais." Hɨr
netpai hɨm mar im, te yi han kitet
yi hɨras yi yaain yi ne Krais." Hɨr
netpai im, te yi han kitet yi hɨras yi
yaain yentar yi ne Krais. Mɨt han
ne tɨ hɨr natɨp haiu aposel haiu mɨt
enun weinɨn. Hɨr netpai hɨm mar
im, te yi han kitet God katɨp yi mɨt
iuwe. Mɨt han ne tɨ hɨr nɨneinai
nɨnan yipɨr newɨrek, te yi han kitet
hɨr newenɨpi niuk mi a? taauye!
11 *Nɨpaa ere in haiu mɨt aposel
mɨrɨak menmen me God haiu mepu
enum. Haiu nɨnpɨ mewei ap maam
tɨpar o menmen werek werek au.
Haiu ap mamɨr laplap o klos mei
yaaim au. Mɨt ne tɨ hɨr neit
nɨpɨn newep neriuwerem nentar
haiu mewepyapɨr hɨm me God. Haiu
wit aurei mentar haiu men in men
ein mewepyapɨr hɨm me God.
12 *Haiu mɨrɨak wok meriuwe his
maiu te haiu naanmɨpre hɨras me
menmen. Wɨ kerek mɨt miyapɨr
nereitauwɨn, haiu ap metpor enum
au. Haiu metpor menmen yaaim.
Wɨ hɨr nerekyei enum, haiu mewisi
hɨr nerekyeiyem ap merekyor enum
au.
13 *Wɨ kerek mɨt nenei neswei
hɨm, haiu metpor hɨm main main
mamkepi hɨr nanises hɨm me God.
Mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han kitet
hiu mɨt aposel haiu enun mar ke
menmen enum heriyai mɨt newɨrem
men teipe wenut eim. Nɨpaa ere in
hɨr han kitetei mar im.

Pol kitehi mɨt miyapɨr ne Korin hɨr nanises menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Hi ap hewis tɨwei im eiyɨm hetpi
yi yɨrɨak enum keremem te hi henipi
yi yɨnk enuk au. Hi hewisɨm te
hi hewɨrnak hekteni henteri yi yɨre
nɨkerek nai hi hanhan heriuwi.
15 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen
nanɨtpi hɨm me Jisas Krais, hɨr ap
nanre haairer ni au. Hi kiutɨp hɨre
haai ki kerekek hentar yi yinɨn yises
hɨm me God me wɨ nɨpaa hi hinɨn
han hetpi hɨm yaaim me Jisas krais.

* **4:6** Ro 12:3 * **4:7** Ro 12:6 * **4:8** Rev 3:17, 21 * **4:9** Ro 8:36; Hi 10:33 * **4:10** 1Ko 3:18
* **4:11** 2Ko 11:23-27 * **4:12** Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44 * **4:13** Kra 3:45
* **4:15** Ga 4:19 * **4:16** 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6

16 *Te hi hetpi hɨm manp, yi eiyises
menmen hi hɨrɨakem.
17 *Hi hɨre haai ki hi han kiteti,
te hi heriuwet Timoti hɨrak ken
yi mɨt te hɨrak kakɨkepi yi eirɨak
menmen hi epei hetpiyem. Tim-
oti hɨrak kɨre nɨkan kai hi hanhan
heriuwerek hentar hi hari han kɨrak
hekepik hɨrak kises hɨm me God
werek. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm
mɨrak. Hɨrak pɨke kaktɨp kakɨkekyi
han ki me menmen hi hisesim me
wɨ kerek hi hɨrɨak menmen me God.
Hi ewepyapɨr menmen im merer wit
wit atɨp mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God hi hetporem.
18 Mɨt han ne yi mɨt hɨr han kitet
hɨr mɨt iuwe te hɨr natɨp hi ap han-
hani pɨke anen ari yi mɨt au. Te hɨr
nari han ki neriuwe hɨm im, te yi
eiweikɨn sip eiwet hɨm mai.
19 *Te hi hetpi. Mɨtɨk Iuwe God
hanhan te hi anen ari yi mɨt, te
menep hi anen. Hi anen te hi ap
hemtau hɨm me mɨt in hɨr han kitet
hɨr mɨt iuwe. Hi anen ari hɨr nɨrɨak
menmen God hɨrak kekepi keriuwe
menmen mɨrak o au.
20 *Haiu mertei menmen God
kerekyei haiu mɨt mɨrɨakem hɨram
ap me hɨm enum weinɨm weise tɨpar
o mewisesik au. Hɨram menmen
iuwe me God kerekek mekepai. Mar
im haiu mamɨrtei hɨr nekepi o hɨr
mɨt enun weise tɨpar.
21 Yi han han mekam? Yi hanhan
wɨ kerek hi anen hi eiwep erekeyi
enum eiyɨntar yi ap eiyises hɨm mai,
o au en, yi hanhan hi anen arekeyi
menmen yaaim hanhani eiyɨntar yi
epei yemtau hɨm mai yi yisesim. Yi
han ekitet menmen yi yɨrɨakem, yi
eiweikɨn sip eiwetɨwem te maain hi
anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Hɨm me mɨtɨk keit mɨte pe haai kɨrak keit wit Korin

1 *Hi hemtau mɨt han nan in hɨr
netpi nisesi nanre yi mɨt ne God
ein yi yɨrɨak enum. Hɨr nɨr mɨte
piutɨp pe mɨtɨk hak hɨre wɨrɨak
enum wepu wetike mɨtɨk hak. Hɨr
wik nɨrɨak menmen enum kerek mɨt
ap nises hɨm me God hɨr nɨnapen
nanisesim. Mɨtɨk iuwe kiutɨp kekre
nɨmɨn ke yi mɨt epei keit mɨte ip pe
haai kɨrak, hɨrak kɨwaai ketikerep
hɨr neitan.
2 Te yi yenmak yi han kitet God
kaktɨp yi yaain a? Taauye! Yi yɨnk
enuk eiriuwe menmen im yi han
ekitetik yi eikɨtek, yi eiyɨpɨr mɨtɨk
ik kerek kɨrɨak menmen enum hɨrak
eknopɨn eikeipni.
3 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han
kiteti. Hi epei han kitet mekam hi
arɨakem. Hi ekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais, hi hetpi menmen hi arɨak
mɨtɨk ik em, kerek kɨrɨak menmen
im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi
haiu mepu.
4 *Hi han kitet menmen im. Maain
yi eirerik eiyu wit kiutɨp eiwenɨpi
niuk me God, hi han kiteti wɨ yi
eirerik eirɨak menmen im. Hɨram
mamɨr ke hi hahu etikewi te men-
men iuwe me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
mamu mamtikewai.
5 *Hi hetpi me wɨ im, yi eiyɨpɨr
mɨtɨk ik eknopɨn ekɨkeipni, hɨrak
kɨre hɨrak kakno his me Seten
hɨrak kakɨwaank yɨnk kɨrak te God
kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaktɨwekhis
me wɨ Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen.

Mɨt ne Korin nanɨpɨr mɨtɨk enuk kɨrɨak enum kaknopɨn

6 *Hɨram enum te hi han kitet yi
yaain te yi han yaaik yewis men-
men im enum mekre nɨmɨn ke yi
mɨt. Yi han kitet menmen im.
Sak haak kerek ke wapɨk (o kewek-
waai) hɨram menmen kike, te hɨram
mamɨwaank sak naan mɨrak mɨt
ap te nanɨm taau. Hɨr nanwɨrem
mamno mamɨkre hei mamɨt. Yi ei-
wis menmen enum mar ke mɨtɨk ik
kɨrɨakem, maain mɨt han nanisesim
nanɨwaank hɨras nanɨt.
7 *Au emit! Yi eiyipɨr menmen
enum im mekre nɨmɨn ke yi mɨt

* **4:17** Ap 19:22 * **4:19** Ap 18:21 * **4:20** 1Ko 2:4 * **5:1** Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * **5:3** Kl 2:5 * **5:4** Mt 16:19; 2Ko 13:10 * **5:5** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * **5:6** Ga 5:9 * **5:7** Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19

emno. Hɨram enum mamɨwaank
hɨmɨn ki mamɨr ke sak haak kerek
ke wapɨk (o kewekwaai) kewep
keneises sak naan. Yi eiyipɨr
menmen enum im emno te yi eire
sak naan yaaim. Yi eirɨak menmen
im eiyɨntar yi mɨt yaain. Yi eirɨak
menmen im eiyɨntar Krais hɨrak
kewepwar hɨrekes kewis mɨt hɨr
newenkekik kau nu tentarakɨt kaa
kɨre sipsip kau kɨnaan te hɨrak
kakɨsak menmen enum haiu mɨt
mɨrɨakem.
8 *Te haiu emweikɨn sip emwet
menmen enum haiu mɨrɨakem
hɨram emno. Haiu menmen im
hɨram emno te hɨram mar ke men-
men mɨt ne Juda nɨrɨakem. Nɨpaa
hɨr newɨr yis men witeik ap newisɨm
mekre bret mɨr. Menmen im
mehimɨteni hɨr neweikɨn sip newet
menmen enum me wɨ Pasova. Haiu
mamrɨak menmen im mamweikɨn
sip emwet menmen enum te haiu
mɨt yaain, haiu ap mamtɨp weise
tɨpar au. Hɨm yaaim keremem.

9 *Nɨpaa hi hewisi tɨwei ham
hi hetpi yi ap eiyises mɨt kerek
hɨr netike miyapɨr nariyanhis
newenɨnem au emɨt.
10 Hi ap hetpi einopɨn eikeipɨn
mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr ap nises
God. Hɨr nɨrɨak menmen mar im:
Hɨr nariyanhis newenɨnem o hɨr
hemkre menepam me menmen, hɨr
nekintɨp menmen me mɨt han, hɨr
newenɨpi niuk me tɨpir. Au, mɨt
miyapɨr narik nepu nerer wit wit te
yi ap yainaiwɨri ere maain yi yayi
yainaaiwɨr tɨ ik.
11 *Mɨt in taau. Hi nɨpaa hewisi
tɨwei hi hetpi menmen im. Yi
ap eiyises mɨt kerek natɨp, “Haiu
mises hɨm me Krais,” te yi yɨri hɨr
nɨrɨak menmen enum mar im. Hɨr
netike miyapɨr nɨrɨran o nariyanhis
newenɨnem, hɨr hemkre menepam
neriuwe menmen, hɨr wɨ ham nitehi
tɨpir mamkepi te hɨr newenɨpi niuk
mɨr, hɨr natɨp enum nesiuwe hɨm
mɨt han, hɨr naam tɨpar si enum ere
hɨr netaritari menmen, hɨr nekintɨp
menmen me mɨt han. Hi hetpi yi ap
eiwepnak eiyɨm menmen eitike mɨt
nar ik mei kike au emɨt!
12-13 **Mekam? Haiu mɨt han
ekitet menmen mɨt han hɨr ap ne
weiwɨk me God nɨrɨakem a? Taauye!
Hɨram menmen me God kerekek.
Haiu au. Haiu han ekitet menmen
mɨt miyapɨr kerek ne weiwɨk me
God neit wit kaiu nɨrɨakem keriyen.
Hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm
mau tɨwei matɨp menmen hi epei
hetpiyem. Hɨram im: “Yi eiyɨpɨr
mɨtɨk enuk kekre nɨmɨn ke yi mɨt
eknopɨn ekɨkeipni.”

6

Mɨt kerek nises hɨm me God ap nanri nɨr yinan nanɨno kot au emɨt

1 Me wɨ kerek mɨtɨk kei kiutɨp
kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak han
enuk kakri kɨrak yinak tatno kot,
yi yenmak yi yewisɨk hɨrak ken ke-
siuwe hɨm kɨrak yinak kenerek keit
ninaan me mɨt ne gavman ap nises
hɨm me God a? Au emɨt! Hɨrak
ekinɨn ekno mɨt kerek yises hɨm me
God yi eiyɨmtau hɨm mɨrak te yi
han ekitetim ere werek te hɨrakɨt
etkiyakɨt etu.
2 *Yi han ekitet menmen im. Haiu
mɨt miyapɨr ne God, hɨrak kekepai
haiu iuwe te maain haiu han ekitet (o
skelim) hɨr mɨt miyapɨr kerek ninɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ ik.
Maain yi skelim mɨt miyapɨr nau tɨ
ik, te in ek yi yertei werek yi skelim
menmen kike im mekre nɨmɨn ke yi
mɨt.
3 Yi han ekitet menmen im. Maain
haiu skelim mɨt ensel te ik ek haiu
han ekitet haiu yaain te haiu skelim
menmen mekre nɨmɨn ke haiu mɨt
hɨras.
4 Mɨtɨk hak han enuk keriuwe
kɨrak yinak, yi yenmak te yi eiwisɨkɨt
tatno tatɨrp ninaan me mɨt yi yertei
hɨr enun ap ne weiwɨk me God
tesɨwor hɨm a? Au emɨt.

* **5:8** Eks 12:16-20; Diu 16:3 * **5:9** Mt 18:17; 2Te 3:14 * **5:11** 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13** Mk 4:11 * **5:12-13** Diu 13:5, 17:7, 22:24 * **6:2** Rev 3:21

5 Hi hewis hɨm tokim mekre tɨwei
ik ken yi mɨt miyapɨr te yi yɨnk
enuk yeriuwerem. Mekam! Ap
te mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke
yi mɨt hɨrak ap te han ekitet men-
men yaaim werek werek kakɨkepi yi
eikiyan eiyu eiyɨt au a?
6 Mar im au. Mɨt han nekre nɨmɨn
ke yi mɨt hɨr han enuk nari nɨr
yinan nises hɨm me God hɨr neri
nen nanɨrp ninaan me mɨt ap nises
God au neswor hɨm, te hɨr nankepi
nankiyan nanɨt.

7 *Menmen im yi yɨrɨakem hɨram
minɨni meriwaank han ki. Yi yetike
ni yinan yesiuwehan hɨm, te yi ap
eikiyan eiyu han kiutɨp au. Ni yinan
hɨr nerekyi enu te yi eino kot au
emɨt. Me wɨ ni yinan hɨr nekintɨp
menmen mi, yi ap eino kot au emɨt!
8 Te yi ap yɨrɨak menmen im au.
Yi yerekyor enum yesɨwor hɨm. Yi
yɨrɨak menmen ham enum im yi
yekintɨp menmen me ni yinan kerek
hɨr netikewi yi yises hɨm me God.

9 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt
miyapɨr kerek enun ap te nanɨno wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr
yaain taau. Yi ap han ekitet mɨt
enun nanɨno nanu nantike God au
a? Yi han ekitet hɨr enun nanɨno wit
kɨrak te yi yemipɨn hɨras me men-
men im. Mɨt kerek netike miyapɨr
nɨrɨran, o newenɨpi niuk me tɨpir, o
nɨwaai netike miyapɨr ne mɨt han,
o mɨt kerek nɨwaai netike mɨt han
hɨr nɨrɨak enum ap te nanu nanɨt wit
kerek God naanmɨpre mɨt miyapɨr
yaain taau!
10 Mɨt miyapɨr kerek han kitet
nankintɨp menmen me mɨt han o
hemkre menepam menmen mɨr o
hekrit hekrit naam tɨpar si enum ere
hɨr netaritari menmen, o hɨr natɨp
enum nesiuwe mɨt han hɨm weinɨm
o hɨr nari menmen me mɨt miyapɨr
han, hɨr mɨt nar ik ap te nanɨno
nanu wit kerek God naanmɨpre mɨt
miyapɨr yaain en taau!

11 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt
nɨpaa yi yɨprɨak menmen enum mar
im te God Hɨmɨn Yaaik kesak men-
men enum mekre han ki, kehimɨteni
yi mɨt nɨrak, hɨrak katɨp yi yaain
yentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais, yi nɨrak.

Yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe yɨnk ki te mɨt nanwenɨpi niuk me God nenterim

12 *Yi yatɨp menmen yapɨrwe
kerek God ap katɨp haiu mɨt ap
mamrɨakem au, hɨram yaaim, te
hi hatɨp menmen ham im ap te
mamkepai haiu mamu werek au. Yi
yatɨp menmen im hɨram yaaim haiu
mɨrɨakem. Te hi hetpi hi ap te arɨak
menmen ham im au emɨt hentar hi
hɨnapen menmen im hɨram mamri
han kai te hi hanhanem wɨsenum
han kai kakɨnke kakɨnterim.
13 *Yi yatɨp God kɨrɨak menmen
te haiu mamɨm. God kewetai tu te
haiu emɨm menmen keremem. Te yi
ap han ekitet menmen o tu ki hɨram
iuwe au. Hɨram menmen weinɨm!
Maain God kaknip menmen metike
yɨnk kaiu hɨram mamu mamɨt. God
kɨrɨak yɨnk kaiu te haiu mamtike
mɨt miyapɨr han ap emrɨakan men-
men enum au emɨt. Haiu emrɨak
menmen me Mɨtɨk Iuwe emwenɨpi
niuk mɨrak emriuwe menmen haiu
mɨrɨakem meriuwe yɨnk kaiu. Mɨtɨk
Iuwe Krais, hɨrak hanhan kakɨkepai
kaku kakɨkre han kaiu.
14 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kaa te God
pɨke kɨkɨak. Maain haiu mami, God
pɨke kakɨkekyei haiu mɨt yɨnk kaiu
keriuwe menmen mɨrak iuwe.
15 *Yi han ekitet menmen im. Yɨnk
kaiu hɨrak pɨnak pɨnak ke yɨnk ke
Krais. Yi han kitet hɨrak yaaik te haiu
meit yɨnk kaiu hɨrak ke Krais, haiu
mamno mamɨt mɨte enu rumaa haiu
mamɨtan a? Taauye!
16 *Yi han ekitet menmen im.
Mɨtɨk hɨrak keit mɨte enu wori mɨt
his wewenem hɨrak ketikerep hɨr
nɨre yɨnk kiutɨp. Kekre tɨwei mɨt

* **6:7** Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * **6:9** Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15 * **6:11** Ta 3:3-7 * **6:12** 1Ko 10:23 * **6:13** 1Te 4:3-5 * **6:14** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15** Ro 12:5; Ef 5:30 * **6:16** Jen 2:24; Mt 19:5

newisɨm God katɨp me mɨt hɨr netike
miyapɨr hɨr neitan. Hɨrak katɨp,
“Hɨr wik nɨre yɨnk kiutɨp.”
17 *Te mɨt miyapɨr kerek nises
Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr han kɨr kiutɨp
ketikerek.
18 Yi einopɨn eikeipɨn menmen
enum mɨt netike miyapɨr hɨr
nɨrɨakem, hɨr nariyanhis keriyen
neweɨnem nɨwaai yeno miutɨp.
Menmen enum ham mɨt miyapɨr
hɨr nɨrɨakem, hɨram ap mamɨwaank
yɨnk kɨr au. Te mɨt miyapɨr
kerek nariyanhis newenɨnem, hɨr
nanɨwaank hɨras.
19 *Yi han ekitet yɨnk ki hɨrak kɨre
wɨnak God kehimɨtanek hɨrak kɨrak
yaaik, Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek
hɨrak keweteiyek, hɨrak kau kekr-
erek. Yɨnk ki hɨrak ap ke yi mɨt
keriyen au.
20 *Hɨrak yɨnk ke God kentar hɨrak
epei kesiuwe Nɨkan kɨrak kaa ken-
tar nu tentarakɨt kekepai haiu mɨt
kaktaihis. Te haiu emwenɨpi God
emriuwe menmen haiu mɨrɨakem
emɨntar menmen im iuwe hɨrak
kerekyaiyem kekepai keriuwerem.

7

*Hɨm me mɨt nantike miyapɨr
nanɨtano*

1 In ek hi hewisi hɨm me menmen
nɨpaa yi yewis tɨwei yi yitauhiyem.
Yi yatɨp hɨram yaaim mɨt ap neit
miyapɨr o au?
2 Te hi hanhan yi mɨt niutɨp niutɨp
yeit miyapɨr ni nereri, yi miyapɨr
niutɨp eiyɨt mɨkan ni nereri. Hi
etpi menmen im hentar mɨt miyapɨr
nerer wit wit hɨr nisesan nɨrɨran,
te hi hɨnapen yi han ekitet eirɨak
menmen hɨr nisesim au emɨt!
3 Mɨtɨk keit mɨte pɨrak hɨrak ek-
wisiye hɨr enyawan enwaai yeno
miutɨp. Mɨte nepei weit mɨtɨk kɨre
hɨre euwisɨk hɨr enyawan enwaai
yeno miutɨp.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨte
hɨre ap naanmɨpre yɨnk kɨre weinɨk
au. Mɨtɨk kɨre naanmɨprewek.
Mɨtɨk hɨrak ap naanmɨpre yɨnk
kɨrak weinɨk au. Mɨte pɨrak kerepep
naanmɨprewek.
5 Mɨtɨk o mɨte hɨr ap nɨrɨran
nanyawan nanwaai yeno miutɨp
au emɨt! Hɨram yaaim hɨr ap
nanyawan me wɨ mei kike au hɨr
natɨpan nar ik: “Hawɨr ap wiyawan
me wɨ meiyam kike au te hawɨr
witehi God me menmen.” Maain
hɨr nitehi God me menmen im epei
au, hɨr hanhan pɨke enyawan te
Seten ap kakri han kɨr te hɨr nanɨno
nanriyanhis nanwenɨnem nantike
mɨt miyapɨr han.
6 Hɨm im hi hetpiyem, hi ap hetpi
God katɨp yi mɨt niutɨp niutɨp eitike
miyapɨr eiyɨtan au. Hi hetpi han ki
yi eiyisesim.
7 *Hi hanhan mɨt miyapɨr hɨr nanu
weinɨm nanɨr ke hi hau weinɨm im,
te God epei kerekyei haiu mɨt han
in han ein. God kɨrɨak me han hɨr
hanhan nanɨt miyapɨr. God kerekyei
haiu mɨt han au haiu mamu weinɨn.
8 Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek ap
neitan au, o miyapɨr kerek mɨkan
nɨr epei naa. Hɨram yaaim te yi yayu
weinɨm yayɨr ke hi hepu weinɨm im.
9 *Yi ap te yewenɨn han ki yi han-
han eiwaai eitike mɨt o miyapɨr han,
hɨram yaaim te yi yayɨtan. Hɨram
enum te yi yayu weinɨm te yi hanhan
eiwaai eitike mɨt miyapɨr han. Eim
em au enum emɨt!
10 *Hi hetpi yi mɨt miyapɨr kerek
epei yeitan hi hetpi hɨm iuwe yi
miyapɨr ap einaaipɨs mɨkan ni. Hi
kerekek hetpi hɨm im au. Mɨtɨk Iuwe
ketpo te hi hetpiyem.
11 Miyapɨr kerek nɨnaipɨs mɨkan
nɨr hɨr ap te nanɨt mɨt han au emɨt,
o au en hɨr pɨke enɨno enɨt mɨkan
nɨr keriyen. Yi mɨt ap te yainaaiwɨr
miyapɨr ni.
12 Hi hɨrekes hetpi yi mɨt miyapɨr
hanhan menmen im. Mɨtɨk Iuwe
Krais ketpewem au. Hi hɨrekes han
kitetim. Mɨtɨk kerek kises hɨm me

* **6:17** Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * **6:19** 1Ko 3:16 * **6:20** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20 * **7:7** Mt 19:12 * **7:9** 1Ti 5:14 * **7:10** Mt 5:32, 19:9

God hɨrak epei keit mɨte kerek ap wises hɨm me God, hɨre hanhanek hɨre wen wau wetikerek, hɨrak ap te kakneiniye kaknaiwɨrep taau. Au, hɨrak ekwisiye hɨre ewu eutikerek.

13 Mɨte kerek wises hɨm me God epei weit mɨtɨk kerek ap kises hɨm me God, hɨrak hanhan wen kau ketikerep, hɨre ap waunaiwɨrek au emɨt!

14 Hɨre ap wauneinɨk waunaiwɨrek wawɨntar God epei katɨp mɨtɨk ik ap kises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanek kentar mɨte pɨrak hɨre wises hɨm me Krais werek werek. Mɨtɨk ap kaknaain mɨte pɨrak kaknaiwɨrep kakɨntar God katɨp mɨte hap hɨre ap wises hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanep wentar mɨtɨk kɨre hɨrak kises hɨm me Krais werek werek. Hɨm im hɨram yaaim te nɨkerek ni God katɨp hɨr yaain. Hɨm im hɨram enum memipɨn hi hetpiyem te God kaktɨp nɨkerek ni hɨr enun nɨre nɨkerek ne mɨt miyapɨr ap nises hɨm me Krais. Te hɨm im hɨram yaaim, God katɨp hɨr yaain.

15 *Mɨt o miyapɨr ap nises hɨm me Krais, hɨr hanhan nanɨnaaiwɨr mɨt o miyapɨr nɨr kerek nises hɨm me Krais, hɨr ap te nenipi hɨr nanu nantikeri au emɨt! Yi eiwisi hɨr nanɨnaiwɨi. Mɨte kerek wises hɨm me Krais, mɨtɨk kɨre kɨnapen kaku kaktikerep, hɨre ap te wauri han ke mɨtɨk kɨre kaku kaktikerep au emɨt! Mɨtɨk kerek kises hɨm me Krais mɨte pɨrak wɨnapen wawu wautikerek ap te kakri han kɨre te hɨre wawu wautikerek au emɨt. God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak te haiu emises menmen yaaim emtike mɨt miyapɨr han emkiyan emu emɨt.

16 *Mɨte hap hɨre wepɨtari menmen im. Hɨre wautike mɨtɨk kɨre ap kises hɨm me Krais hɨr wen nekiyan nau hɨre wauri han kɨrak werek te hɨrak kakises hɨm me Krais o au. Mɨtɨk hak hɨrak kepɨtari menmen im. Hɨrak kaktike mɨte pɨrak kerek ap wises hɨm me Krais, hɨr wen nankiyan nanu, hɨrak kakri han kɨre te hɨre wawises hɨm me Krais o au. Te yi han ekitet werek werek menmen God hanhan yi eiyisesim eirɨakem.

Haiu emu emises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak

17 *Hi hetpi hɨm miutɨp im. Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp eiyu eiyises menmen kerek Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtaniyem. Yi eiyisesik eiyu eiyɨr ke nɨpaa wɨ hɨrak kari han ki yi yisesik. Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek nerer wit wit hɨr nises God hi hetpor har ik.

18 Mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt han epei nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap te nanɨsak menmen im meteikɨn mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel au emɨt. Mar im mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap hanhan nanwis mɨt nanrekir yɨnk kɨr te hɨr nanre mɨt ne weiwɨk me Isrel au emɨt.

19 *Menmen im me mɨt hɨr nerekir yɨnk ki, hɨram menmen weinɨm. Mɨt hɨr ap nerekir yɨnk ki hɨram menmen weinɨn. Hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au. Menmen iuwe hɨram menmen im: Yi eiyu eiyises hɨm kerek God ketpi yi eiyisesim.

20 Mɨt hɨr enu enɨr ke nɨpaa wɨ God kari han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak.

21 Yi ap hanhan eiriuwe menmen im: Nɨpaa God kari han ki yi yɨrɨak menmen me mɨtɨk hak yi yeit pewek mererim au, yi yɨre slev, hɨram menmen weinɨm. Yi han enuk yeriuwe menmen im au. Te maain hɨr nanwisi yi yainaiwɨri yi yayu weinɨm, yi eino han yaaik eiyu eiriuwerem.

22 *Mɨtɨk kerek hɨrak slev kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerek naanmɨprɨwek hɨrak ap kakɨt pewek mererim au, me wɨ God kari han kɨrak hɨrak kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk yaaik keit pewek me Mɨtɨk Iuwe God. Mɨtɨk kerek kepu

* **7:15** Ro 14:19 * **7:16** 1Pi 3:1 * **7:17** 1Ko 7:20, 24 * **7:19** Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15 * **7:22** Fm 16; Ef 6:6; 1Pi 2:16

yaaik ap mɨtɨk hak naanmɨprewek,
me wɨ God kari han kɨrak hɨrak
kises hɨm me Krais, hɨrak kɨre mɨtɨk
ke Mɨtɨk Iuwe God, hɨrak kakrɨak
menmen mɨrak weinɨm.
23 Jisas kaa hemkre mewen. Me
menmen im God epei kewɨr men-
men wɨsenum te pɨke ketihis yi mɨt.
Te yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn
nanriuwe hɨm mɨr nanri han ki te yi
eiyises han kɨr au emɨt!
24 Tɨs, nai yinan haiu wen mamtike
God mamu han kiutɨp, haiu wen
mepu mar ke haiu mepu me wɨ
nɨpaa God kari han kaiu haiu mis-
esik.

Hɨm me miyapɨr hɨr ap neit mɨkan hɨr netike miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

25 *In ek hi ewisi hɨm me miyapɨr
hɨr ap neit mɨkan. Hi ewisiyem en-
tar yi nɨpaa yitauhiyem. Mɨtɨk Iuwe
Krais ketpo hɨm hi etpiyem au, te hi
hetpi han kai me menmen im. God
epei hanhana kerekyo yaaim kekepa
hi han kitet menmen werek werek.
Te yi eiyises hɨm mai hɨram yaaim.
26 Hi han kitet menmen im. Hɨram
yaaim te mɨt miyapɨr nanu weinɨm
nanɨntar hɨm im em mɨt enun ne tɨ
nerekyei menmen enum.
27 Yi mɨt miyapɨr kerek epei yeitan,
yi ap eipɨr mɨkan o miyapɨr ni nɨpaa
yi yetor. Yi mɨt yau weinɨm o yi
miyapɨr yau weinɨm, yi ap yaitike
mɨt o miyapɨr han yi ap yaiyɨtan au
emɨt!
28 *Yi mɨt o miyapɨr yi yeitan,
yi yɨrɨak menmen enum au. Te
hi hetpi menmen im hentar mɨt
nerekyi enum hɨram mamɨwaank yi
mɨt miyapɨr kerek epei yeitan. Hi
han han menmen enum im mamnen
mamiwep au, te yi yayu weinɨm.

29 *Nai yinan, hɨr o as me hɨm im hi
hewisiyem hɨram mar im. Wɨ kerek
God kehimɨtenai haiu mɨt mamu tɨ
ik hɨram menep epei au. Yi han
ekitet menmen im, yi eirɨak men-
men me God iuwe. In ere maain mɨt
epei neit miyapɨr kerek nɨrɨak men-
men me God nanrɨakem wɨsenum
nanɨr ke mɨt kerek ap neit miyapɨr.
30 Mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak men-
men me God, hɨr nɨkɨt me men-
men, hɨr enweikɨn enre mɨt miyapɨr
kerek ap nɨkɨt menmen. Mɨt miyapɨr
kerek hɨr han yaaik enweikɨn enre
mɨt miyapɨr han enuk. Mɨt miyapɨr
kerek netenen menmen yapɨrwe en-
weikɨn enɨr ke mɨt miyapɨr ap nete-
nen menmen.
31 *Mɨt miyapɨr kerek neit men-
men me tɨ ik hɨr ap hanhan iuwe
neriuwerem nentar menmen me tɨ
ik maain hɨram mamɨwaank mamɨt.
32 Hi hanhan yi han kitet mar
im: Yi ap han ekitet menmen me
tɨ yapɨrwe te yi han kaa menmen
me God au emɨt! Mɨt kerek ap neit
miyapɨr hɨr hanhan nanrɨak men-
men me God keremem. Hɨr hanhan
nanrɨak God han yaaik kakriuweri.
33 Mɨt kerek hɨr neit miyapɨr, hɨr
han kitet menmen me tɨ hɨr nanrɨak
miyapɨr nɨr han yaaik nanriuw-
erem.
34 Mɨt nar ik hɨr han kitet menmen
wik. Hɨr hanhan nanrɨak miyapɨr
han yaaik nanriuweri. Miyapɨr ap
neit mɨkan o miyapɨr nɨhan hɨr
hanhan nanrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe. Hɨr hanhan yɨnk kɨr ketike
hɨmɨn kɨr hɨrak yaaik kakrɨak men-
men me God keremem. Te miyapɨr
kerek epei neit mɨt hɨr hanhan
nanrɨak mɨt nɨr han yaaik nanriuw-
eri. Te hɨr hanhan neriuwe menmen
me tɨ ik.
35 Hi ap hetpi menmen im te
hi heremir menmen yi yɨrɨakem
au. Hi hetpiyem hɨram mamkepi
yi eirɨak menmen yaaim eiyisesim
werek werek, te menmen me tɨ ap te
mamri han ki iuwe me wɨ yi yɨrɨak
Mɨtɨk Iuwe menmen mɨrak.
36 Mɨtɨk kerek ketike mɨte hɨr
nehimɨteni nanɨtan, hɨrak yɨnk enuk
kentar hɨrak hanhan kakwaai kak-
tikerep, hɨrak kaktɨwe hɨr nanɨtan.
Hɨr ap nanrɨak menmen enum
nanɨntar hɨr nanɨtan au. Hɨram
yaaim.

* **7:25** 1Ti 1:12-13 * **7:28** Lu 21:23 * **7:29** Ro 13:11 * **7:31** 1Jo 2:17

37 Mɨtɨk kiutɨp kerek mɨtɨk hak
ap kari han kɨrak te hɨrak hɨrekes
kewenɨn han kɨrak ke menmen im,
hɨrak han kitet ap hanhan kakwaai
kaktike mɨte, hɨrak kɨnapen kaktike
mɨte hɨr nanɨtan, hɨram yaaim.
38 Tɨs, mɨt kerek neit miyapɨr hɨr
neitan, hɨr nɨrɨak menmen yaaim.
Te mɨt kerek newenɨn han kɨr ap
nanɨt miyapɨr, hɨr ninɨni nɨrɨak
yaaim iuwe.
39 *Miyapɨr netike mɨt nɨr hɨr
nekiyan nau neit me wɨ mɨt hɨr nau
tɨ ik. Maain mɨtɨk ke mɨte hɨrak kaki,
hɨram werek te hɨre pɨke wawɨt
mɨtɨk hak. Hɨre wawɨt mɨtɨk hak
kerek kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais
ek. Mɨtɨk keiyak taau.
40 Te hi han kitet menmen im.
Mɨte mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wawu
weiniye hɨre han yaaik wawu. God
Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak ketpo men-
men im.

8

*Hɨm me menmen mɨt newep-
warem newet tɨpir em*

1 *In ek hi ewisi hɨm me men-
men kerek mɨt ne tɨ ap nises
God newepwarem newet tɨpir em.
Hi hewisiyem hentar yi nɨpaa
yitauhiyem. Hi hertei yi yatɨp
menmen im: "Haiu mertei menmen
yapɨrwe." Hi hatɨp hɨm im: Men-
men haiu merteiyem weinɨm hɨram
merekyei haiu menke perkenum o
paan tokik, te haiu han tewenɨnan
hɨram mamkepai te haiu yaain emɨr
ke Krais.
2 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han
kitet hɨr nertei menmen iuwe, te God
kaktɨp hɨr enun ap han kitet men-
men o nertei menmen mɨrak werek
werek wen au.
3 *Te mɨt miyapɨr hɨr han tewenɨn
God hɨrak kaktɨp hɨrak kakɨrtei hɨr
mɨt miyapɨr nɨrak.
4 *Te hi hetpi hɨm im me men-
men haiu mamɨm kerek nɨpaa mɨt
hɨr newepwarem newet tɨpir em.
Haiu mertei hɨm im yi yetpim hɨram
yaaim. Haiu mertei nu mɨt nimaam
newis ninaan mau teinɨk newisɨm
merp hankiu eik, hɨram mekrehɨr ke
tɨpir, te hɨram mɨre God taau. God
kiutɨp kerekek hɨrak kepu.
5 Menmen yapɨrwe mau nepni
metike tɨ te mɨt ap nises hɨm me God
hɨr natɨp menmen im hɨram mɨre
God. God yapɨrwe netike mɨt iuwe
yapɨrwe nar ek hɨr nepu, te haiu mɨt
mertei menmen im.
6 *God kiutɨp kerekek hɨrak Haai
kaiu hɨrak kepu. Hɨrak as o hɨr
ke menmen yapɨrwe, haiu mau tɨ
te emisesik. Mɨtɨk Iuwe kiutɨp
kerekek kepu. Hɨrak niuk mɨrak
Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kɨrɨak men-
men yapɨrwe meit nepni, menmen
mau tɨ. Hɨrak kerekyei haiu meit
Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak kekepai
haiu mepu.
7 Te mɨt han kerek nises hɨm me
God hɨr nepɨtari ninaan mau teinɨk
hɨram weinɨm. Hɨr han kitet hɨram
mepu me wɨ hɨr naam menmen
kerek nɨpaa mɨt nen newepwarem
newet tɨpir em, hɨr han kitet hɨr
naam hɨram mar ke hɨr hɨras newep-
warem newet tɨpir em. Te hɨr han
kitet God kaktɨp hɨr nɨrɨak enum.
8 *God ap han kitet haiu mamɨm
menmen hɨr mɨt newepwarem
newet tɨpir em o haiu ap mamɨm. Au
hɨram menmen weinɨm. Menmen
haiu mamɨm ap te mamrɨak God
han kitet haiu mɨt miyapɨr enun
au. Menmen haiu ap mamɨm ap
te mamrɨak God han kitet haiu mɨt
miyapɨr yaain au. Menmen haiu
mamɨm hɨram menmen weinɨm.
9 *Hɨram menmen weinɨm te yi
naanmamre hɨras me menmen yi
yayɨm te yi ap einip mɨt kerek ap
nises hɨm me Krais werek werek
wen au, hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr
nanɨr menmen yi yaam te hɨr
yɨnk enuk. Mar im yi yayɨwaank
menmen me Krais hɨr nisesim
nanɨnterim.

* **7:39** Ro 7:2-3 * **8:1** Ap 15:29 * **8:2** Ga 6:3 * **8:3** Ga 4:9 * **8:4** 1Ko 10:19; Ga 4:8; Diu 4:35, 39, 6:4 * **8:6** Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ef 4:5-6; Jo 1:3 * **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ro 14:13-15; Ga 5:13

10 Hi hetpi menmen im hentar
maain mɨtɨk hak hɨrak kaknen
kakrit ti hau hankiu haam menmen
kerek mɨt han epei newepwarem
newet tɨpir em, hɨrak ap kertei
ti han kitet menmen im hɨram
weinɨm. Hɨrak han kitet ninaan mau
teinɨk hɨram tɨpir. Hɨrak kakrit ti
haam menmen te hɨrak han kitet
hɨram werek hɨrak kakɨm. Te hɨrak
kakɨwaank hɨm me Krais hɨrak
kisesim.
11 *Ti haam menmen im hentar
ti hertei ninaan mau teinɨk hɨram
menmen weinɨm. Te mɨtɨk hak ap
kerteiyem au, hɨrak kakɨm menmen
hɨrak kakɨwaank menmen me Krais
hɨrak kisesim kakɨntar menmen me
Krais hɨrak kisesim kakɨntar men-
men im hɨrak kaam.
12 Mar im yi epei yɨrɨak Krais men-
men enum yentar yi yɨrɨak han ke
ni yinan hɨr han kɨr kakɨwaank me
menmen yaaim me Krais hɨr nisesim
nentar menmen im yi yaam.
13 *Tɨs, hi han kitet menmen kerek
hi haam hɨram mamrɨak kai yi-
nak hɨrak kakɨwaank han kɨrak
ke menmen yaaim me Krais hɨrak
kisesim, hi maain ap te hahɨm
menmen im meiyam taau. Hi
hɨnapen arɨak kai yinak kakɨwaank
han kɨrak kakɨnterim.

9

Pol han yaaik hɨrak nɨpaa ap kari pewek mei me mɨt ne Korin me menmen hɨrak kerekyorem

1 *Hɨm meiyam ap te mamwena
me menmen hi hɨrɨakem me God
taau. Hi mɨtɨk aposel kerekek, hi
epei hɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
Yi mɨt yises hɨm me Krais yentar
menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hi
herekyiyem.
2 *Mɨt han hɨr ap han kitet hi
aposel hɨram menmen weinɨm.
Yi mɨt ne Korin han kitet hi
aposel hentar menmen hi hɨrɨakem
meteikniyem. Yi hɨras yertei hɨm
me Krais te menmen im meteikni
Mɨtɨk Iuwe kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk
aposel kɨrak.
3 Mɨt kerek hɨr natɨp hi Pol hi ap
hɨre aposel hi hewenɨnor hɨm, hi
hetpor hɨm kerek hi epei hewisiyem.
4 *Hi han kai hi ehɨt menmen me
yi mɨt miyapɨr te hi ahɨm me men-
men hi herekyiyem entar hi aposel.
Menmen im enum a?
5 *Hi ap heit mɨte au, te hi hanhan
hahɨt pei hɨre wises hɨm me Krais
hɨre wautikewa waunen wauri a?
Mɨtɨk Pita ketike aposel han netike
Jisas Krais kikrek nɨrak hɨr nɨrɨakem
mar im, te hɨram yaaim hi hises han
kai hi arɨakem. Hɨram yaaim werek
te hi hitihi yi naanemprawɨr me
menmen wɨ hawɨr waunen wauri o
au a? Hɨram yaaim ye!
6 Mekam! Yi han kitet hi hetike
Banabas hawɨr wik keretet waurɨak
menmen naanempre hɨrekses me
menmen hawɨr wawɨm me wɨ hawɨr
wetpi hɨm yaaim me Krais, te aposel
han en au a? Taau!
7 Mɨt kerek hɨr nɨre soldia ne ami
hɨr ap naanmɨre hɨras me menmen
au. Mɨtɨk iuwe kɨr kewetɨrem. Mɨt
ap namɨr ni te mɨt han nanɨtpor
nanɨrik, “Yi eimɨr menmen me ni
te yi ap te yayɨm menmen taau.”
Auye! Mɨt kerek namɨr ni hɨr hɨras
nanɨm menmen. Mɨt han au. Mɨt
naanmɨpre sipsip hɨr nanɨm nɨm
me sipsip. Ap te mɨt han nanɨnen
nanɨtpor au emɨt. Hɨr ap te nanises
menmen mar im au. Te hi hetpi.
Hɨram yaaim hawɨr wik witihi te yi
naanemprawɨr me menmen me wɨ
hawɨr wau wetikewi waukepi.
8 Menmen im hɨr netpiyem hɨram
hɨm mɨt keriyen nertei hɨram yaaim
au. Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa
mɨt newisɨm hɨram matɨp mar im.
9 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau
tɨwei hɨram matɨp: “Yi ap yaiyepet
hɨm ke bulmakau kerek kentɨrer rais
haas kewenem te hɨrak ap kakɨm
ham pɨnam au emɨt!” God ap
han kitet bulmakau keremem me wɨ
hɨrak katɨp Moses im.

* **8:11** Ro 14:15, 20 * **8:13** Ro 14:21 * **9:1** Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2** 2Ko 3:2-3 * **9:4** Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5** Jo 1:42 * **9:9** Diu 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10** 2Ti 2:6

10 *Au, hɨrak katɨp hɨm im mamke-
pai haiu mɨt mamtike bulmakau.
Moses kewis hɨm im te haiu mɨt
yapɨrwe mamɨrtei menmen im:
Mɨtɨk kerek kewen tɨ kakmɨr men-
men ketike mɨtɨk kerek kewen rais
haas, hɨrakɨt wik tatɨt pewek mam-
rer menmen me hɨrakɨt tatrɨakem.
11 *Menmen im hɨram ap enum
te mɨt kerek namɨr ni o mɨt hɨr
newen rais, hɨr nanɨm meiyam
pɨnam. Mar im hɨram ap enum te
hawɨr wawitihi yi eiwetawɨr men-
men mamkaap yɨnk kawɨr yentar
hawɨr epei wetpi hɨm yaaim me
Krais mamkaap hɨmɨn ki.
12 *Hɨram yaaim mɨt han kerek
nekepi neriuwe menmen nanɨt men-
men naanempre yɨnk kɨr keriuw-
erem, te hɨram yaaim iuwe hawɨr
ewɨt menmen. Hawɨr mɨtɨkɨt iuwe
winɨni!
Te nɨpaa ere in hawɨr wik ap weit
menmen me yi mɨt au. Hawɨr wau
enum nɨnpɨ mewewɨr te hawɨr ap
wari han ki enum te yi yɨnapen yem-
tau hɨm yaaim me Jisas Krais au.
13 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt
pris ne Isrel kerek nɨrɨak menmen
neit wɨnak ke God mɨt newisi hɨr
naam menmen pɨnam mɨt newisɨm
mekre wɨnak eik nanwet God em.
Mɨt pris kerek neit menmen me
mɨt newisɨm mau kɨnaan newepwar
God em, hɨr naam ham pɨnam.
14 *Mar im, Mɨtɨk Iuwe God katɨp
mɨt kerek newepyapɨr hɨm yaaim
me Krais, hɨr nanɨt menmen me mɨt
hɨr nemtau hɨm yaaim im te hɨr
naanempre yɨnk kɨr ekrerim.
15 *Hɨrak yaaik hi aposel hitihi me
menmen, te nɨpaa hi ap hitihi me
menmen au. In ek hi ap hewisi tɨwei
ik te hi itihi yi naanmamrau me men-
men taau. Hi nɨnpɨ meiyo wɨsenum
ere hi hahi te hi hɨnapen ehɨt men-
men me his me mɨtɨk kiutɨp. Hi
etɨwem, te hi ap atɨp hi hewepyapɨr
hɨm me God ap heit pewek mererim
au.
16 *Hi ap han yaaik heriuwe
hɨrekes hentar hi hatɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim me Krais
keremem au. Mɨtɨk Iuwe Krais
kehimɨtena hi hewepyapɨrem. Hi
ap hewepyapɨrem te han kai enuk
keriuwe hɨrekes, hi heweikɨn sip
ewet menmen Mɨtɨk Iuwe ketpewem
hi hɨrɨakem.
17 *Hi hɨrekes han kitet hi ano
ewepyapɨr hɨm yaaim me Krais te
hi ehɨt pewek o menmen yaaim em-
rerim. Te hi hɨrekes ap han kekrit
te hi hɨrɨak menmen im au. Hi
kerekek hises menmen nɨpaa God
kehimɨtena hi arɨakem te hi ap ehɨt
pewek o menmen emrerim au emɨt!
Hi hɨrɨakem weinɨm.
18 Hi heit mekam yaaim me hi
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais a?
Hi heit menmen im. Wɨ kerek hi
hen ein hen ein hewepyapɨr hɨm
yaaim me Krais, hi han yaaik hatɨp
mɨt miyapɨr em weinɨm. Hi ap hari
menmen mɨr mererim au, mar ke
hɨm me God hɨram matɨp hi han kai
ehisesim.

Pol Katɨp hɨrak kɨre wok mɨtɨk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe

19 *Hi hepu weinɨm mɨt han
ap ninɨna naanmamrau au. Hi
naanempre hɨrekes me menmen. Te
hi heweikɨn hɨre wok mɨtɨk ke mɨt
yapɨrwe te hi hari han kɨr yapɨrwe
te hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.
20 *Wɨ kerek hi hau nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr ne Juda, hi hies hɨm lo
me Moses te hi ari han ke mɨt en,
hɨr nanises hɨm me Krais. Hi han
kitet hɨm me Moses mau tɨwei hɨram
weinɨm ap te mamri han kai. Te wɨ
hi hau hetike mɨt ne Juda, hi hisesim
te hi ari han kɨr hɨr ap enises hɨm
me Moses meiyam au. Hi ehises hɨm
yaaim me Krais keremem.
21 *Hi ap heweikɨn sip hewet hɨm
nɨpaa God kewet Moses em au. Hi
hises hɨm me Krais kerekek. Te
wɨ kerek hi hau hetike mɨt miyapɨr
neiyan ap nises hɨm me Moses, hi ap

* **9:11** Ro 15:27 * **9:12** Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * **9:13** Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * **9:14** Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * **9:15** Ap 18:3 * **9:16** Jer 10:9 * **9:17** 1Ko 4:1 * **9:19** Mt 20:26-27 * **9:20** Ap 21:20-26 * **9:21** Ga 2:3

hises hɨm me Moses au. Hi hɨrɨak menmen im te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm yaaim me Krais.

22 *Wɨ kerek hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt miyapɨr hɨr ap nises God werek werek, hi ap hɨrɨak menmen mamnipi hɨr han enuk neriuwa. Au, hi hises menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm me Krais werek werek. Me wɨ yapɨrwe hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe nerer wit wit, hi hises menmen hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr nanises hɨm me Krais.

23 Menmen im yapɨrwe hi hɨrɨakem, hi hɨrɨakem mamkaap mɨt miyapɨr nises hɨm yaaim me Krais te hi atikeri haiu mamɨt menmen yaaim God kakwetaiyem.

Haiu emises God emɨr ke mɨt nesiuknen resis hɨr nanɨt menmen

24 *Yi han kitet menmen im. Mɨt yapɨrwe nesiuknen te mɨtɨk kiutɨp kerekek kinɨni hɨrak kakɨt menmen. Mar im yi yises hɨm me Krais werek werek yar ke mɨtɨk kiutɨp hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt han, te yi yayɨt menmen yaaim God kakwetiyem.

25 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nansiukɨn nanɨt menmen, hɨr nesiuknen yapɨrwe hekrit hekrit te yɨnk kɨr hɨrak manpenuk. Hɨr nɨrɨak menmen im te hɨr nanin+n mɨt han nanɨt menmen kerek mɨt iuwe nanwet mɨtɨk kerek kinɨni hɨr nanwetɨwekem. Haiu mamrɨak menmen iuwe emises hɨm me God te haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim. Menmen God kakweteiyem hɨram ap te mamɨwaank mamɨr ke menmen me tɨ mɨt nesiuknen hɨr netɨwem au.

26 Te hi hɨre mɨtɨk kesiuknen in kesiuknen ein au. Hi hɨre mɨtɨk kesiuknen kakinɨn kakiun mak. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his weinɨm kenep nɨme au. Hi har ke mɨtɨk kerek kewɨr his kenep mɨtɨk kepan kɨrak ek hɨrak kinɨnek. Mar im hi hɨrɨak menmen me God werek werek, hi naanempre hɨrekes me menmen hi hisesim.

27 *Hi hɨre mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen ere yɨnk kɨrak hemkre hemkre weinɨk siuwan makɨp wɨsenum. Hi hewenɨn han kai ke menmen enum hi hanhanem, te maain wɨ hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe ap kakɨtpo hi au enuk ap ehɨt menmen yaaim mɨrak taau.

10

Yi naanmamre hɨras te yi ap eirɨak menmen enum

1 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei markeik God kɨkaap maamrer naiu. Wɨ nɨpaa maamrer naiu nises Moses neit yaank tenhaan weinɨk enuk menmen auri, God keriuwet napɨ kau nepni naanmɨpror keteiknor yayiwe. Me wɨ im hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nen nerekir wan mɨt nenewek niuk mɨrak Wan Ninɨk, hɨr ap kei kiutɨp kaa au.

2 Menmen maamrer naiu nɨrɨakem napɨ kau nepni kɨwapɨn yɨnk kɨr, hɨr nerekir wan mɨt nenewek Wan Ninɨk, hɨram merekyor hɨr mɨt miyapɨr ne Moses, hɨr nisesik nar ke in mɨt newis mɨt han nɨkɨri neriuwe tɨpar neteikɨn hɨr ne Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak naanmɨpror.

3 *Hɨr yapɨrwe naam menmen hɨr nenewem “mana” kerek God kewetɨrem meke wit kɨrak man, hɨram mekepi manpenun.

4 *Hɨr yapɨrwe naam tɨpar miutɨp kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem meke nan man, hɨram mekepi manpenun. Hɨr naam tɨpar meke nan man, kerek God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨrak kau ketikeri neit wit kerek mɨt ap nei newi au. Nan ik hɨrak Hɨmɨn ke Krais, hɨrak kɨkaap hɨmɨn kɨr, kar ke tɨpar meke nan hɨr naam mɨkaap yɨnk kɨr.

5 *God kɨkaap hɨr mɨt yapɨrwe te hɨrak han yaaik keriuwe menmen mɨt han niutɨp niutɨp keriyen

* **9:22** 2Ko 11:29; Ro 11:14 * **9:24** Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * **9:25** 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27** Ro 8:13, 13:14 * **10:1** Eks 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Eks 16:35 * **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:5** Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5

nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr yapɨrwe
nɨrɨakem a? Taauye! God kanɨp
kenepi te herwe yɨnk kɨr kɨwaai
kerer wit wit me wit mɨt ap newi.
6 *God kɨrɨak menmen im epei
man meteiknai haiu ap hanhan
emrɨak menmen enum emɨr ke hɨr
nɨrɨakem.
7 *Haiu ap emwenɨpi niuk me tɨpir
mamɨr ke mɨt han nekre nɨmɨn ke
hɨr maamrer naiu en hɨr nɨrɨakem.
Hɨm me God mau tɨwei Moses
kewisɨm hɨram matɨp mar im: "Mɨt
miyapɨr en nau yeno naam menmen.
Hɨr naam menmen epei au, hɨr
nekrit nɨrɨre nɨrɨak tɨpir hɨr nisesik
hɨrak han yaaik keriuweri."
8 *Haiu mɨt miyapɨr ap emrɨakan
emisesan emɨr ke nɨpaa mɨt miyapɨr
han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr
nɨrɨakem. God han enuk keriuweri
hɨrak kanɨp te mɨt miyapɨr han nar
ke 23,000 mɨt hɨr naa ne wɨ miutɨp.
9 *Haiu ap te mamri han ke Mɨtɨk
Iuwe God ere hɨrak han enuk keri-
uwai mamɨr ke mɨt miyapɨr han
nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt en hɨr
nɨrɨakem. God han enuk keriuweri
te hɨrak keriuwet manpen (o yen-
mik) kanɨp hɨr naa.
10 *Haiu ap te mamne God mamɨr
ke mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn
ke hɨr mɨt en hɨr nɨrɨakem. Hɨr
nenerek me menmen te God keri-
uwet mɨtɨk ensel hɨrak kan kanɨp hɨr
naa.
11 *Nɨpaa menmen im yapɨrwe
epei man menep maamrer naiu
mekepi hɨr nertei God han enuk keri-
uwe menmen hɨr nisesim. Maain
mɨt newisɨm mau tɨwei mamke-
pai haiu mɨt miyapɨr in. Hɨram
meteiknai haiu mɨt miyapɨr kerek
mau tɨ me wɨ im menep Krais pɨke
kaknen, haiu naanempre hɨras te
haiu ap mamises menmen enum
kerek nɨpaa hɨr maamrer naiu hɨr
nɨrɨakem.
12 Te yi mɨt miyapɨr kerek han kitet
yi yinɨn maamrer ni yi yises hɨm me
Krais werek werek, yi naanmamre
hɨras te menmen ap mamri han ki yi
yairɨak menmen enum.
13 *Menmen yapɨrwe epei man
mari han ki te yi yayises menmen
enum, yi ap han ekitet hɨram man
mari han ke yi mɨt keriyen au.
Hɨram epei man mari han ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit. God
hɨrak yaaik kakɨkepi ap kakwis men-
men enum mamnen mamri han ki
maminɨni au. Menmen enum mam-
nen han ki te hɨrak kakɨkepi te yi
eiyinɨnem eiyu.

Haiu ap emises hɨm me God mamtike hɨm me tɨpir au emɨt-God kerekek

14 *Nai yinan yaain, yi eiweikɨn sip
eiwet tɨpir te yi ap eiwenɨpi niuk
mɨr au emɨt eiyɨntar God kakɨkepi
naanmampri.
15 Hi hetpi hɨm im men yi mɨt
miyapɨr kerek yi yertei menmen im
werek werek. Yi han ekitet menmen
kerek hi hetpiyem.
16 *Wɨ kerek haiu mitehi God
me tɨpar me komunion mekre kap
haiu mamɨm, haiu meteikɨn haiu
metike Krais mau han kiutɨp me
hemkre mɨrak nɨpaa mewen. Niu o
bret kerek haiu mewenem mamɨm
meteikɨn haiu metike Krais mau han
kiutɨp me yɨnk kɨrak wɨ nɨpaa hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt.
17 *Haiu mɨt haiu mɨre yapɨrwe, te
haiu maam niu o bret miutɨp. Haiu
maam niu o bret miutɨp te hɨram
meteikɨn haiu yapɨrwe mɨre yɨnk
kiutɨp ke Krais.
18 *Yi han kitet mɨt miyapɨr ne
Isrel. Mɨt miyapɨr kerek naam
menmen kerek mɨt pris nesenkekim
newisɨm mentar kɨnaan namɨp,
hɨram meteikɨn hɨr netike God nau
han kiutɨp me kɨnaan im.
19 *Mekam? Menmen im yi han
kitet hi atɨp menmen mɨt ne tɨ
newepwarem newet tɨpir rem hɨram
menmen iuwe a? Taauye!

* **10:6** 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * **10:7** Eks 32:6 * **10:8** Nam 25:1-9 * **10:9** Nam 21:5-6 * **10:10** Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * **10:11** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13** 1Ko 1:9 * **10:14** 1Jo 5:21 * **10:16** Mt 26:26-28 * **10:17** Ro 12:5; Ef 4:16 * **10:18** Lev 7:6 * **10:19** 1Ko 8:4

20 *Menmen mɨt ap nises God hɨr
newepwarem newisɨm mau kɨnaan,
hɨr newet tɨpir. God au. Te
hi hɨnapen yi yaam menmen mɨt
newepwarem newet tɨpir rem au
emɨt! Yi yɨrɨak menmen im meteikɨn
yi yetike herwe yi yau han kiutɨp.
21 *Yi ap yayɨm tɨpar mamɨkre
kap mehimɨtan Krais hemkre mɨrak
mewen mamtike tɨpir mamɨkre kap
kerek mɨt newepwarem newet tɨpir
rem. Yi ap yayɨm niu o bret
kerek mehimɨtan yɨnk ke Krais wɨ
nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt
mamtike samiyak mɨt namɨp ne-
siyem newet tɨpir rem. Menmen im
hɨram enum emɨt!
22 *Yi eirɨak menmen im te yi
eirɨak Mɨtɨk Iuwe God han enuk
kakɨrwi kakiwep. Hɨrak Iuwe haiu
au enun weinɨn. Hɨrak kakiwep ap
te yi eiyinɨnek taau.

Haiu emwenɨpi niuk me God emriuwe menmen haiu mɨrɨakem

23 *Yi yatɨp yarik, "Menmen
yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨram
yaaim." Te hi hetpi menmen
yapɨrwe im ap te mamkepai haiu
mises God werek werek au. Hɨram
ap mamkepei han kaiu hɨrak kaku
tokik kakises God werek werek au.
Hɨm keremem mamkepai, te yi
han ekitet werek werek menmen yi
eiyisesim.
24 *Yi ap han ekitet menmen mi
keremem te yi eiyu werek. Au, yi han
ekitet menmen mi metike menmen
me mɨt han yi eikepi naanmamror
hɨr enu werek.
25 *Yi ap einapen eino eiyɨt
samiyak kerek mau maket. Yi
ap eiyitorhiyem nɨpaa mɨt newep-
warem o au, te han ki ap yɨnk enuk
kakriuwerem.
26 *Nɨpaa mɨt newis hɨm mau tɨwei
me God hɨram mau Sam, hɨram
matɨp mar im: "Tɨ im hɨram me God
metike menmen yapɨrwe mewim."
Te haiu mamɨm menmen yapɨrwe
God kɨrɨakem.
27 *Mɨt han kerek ap nises hɨm
me God hɨr nanitihi yi einen wɨnak
kɨr eitikeri yayɨm menmen, yi ap
han ekitet eiyitorhi me menmen hɨr
newetiyem mɨt newepwarem newet
tɨpir rem au emɨt! Yi eikintɨp eiyɨm
te han ki kaku werek me menmen
im.
28 *Te yi eiyu eitike mɨtɨk hak hɨrak
ketpi kar ik: "Nɨpaa mɨt newepwar
menmen im newet tɨpir rem, yi ap
eiyɨm menmen im emɨt, te yi eikaap
han ke mɨtɨk kerek ketpiyem.
29 Hi hatɨp me han kɨrak kerekek.
Han ki au. Han kɨrak ap kertei men-
men me Krais werek werek au. Yi ap
eiyɨm menmen hɨrak ketpiyem. Yi
han kitet yar ik: "Haiu menmak haiu
ap te mamɨm menmen mamɨntar
mɨtɨk ap kises hɨm me Krais werek
werek a?
30 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar
menmen im hi ahɨm te nenmak mɨt
hɨr nantɨp hi enuk me menmen hi
haam a?"
31 *Te hi hetpi menmen im. Men-
men yi eiyɨm, tɨpar samiyak o men-
men ham o menmen yi yɨrɨakem, yi
yɨrɨakem te mɨt miyapɨr nanwenɨpi
God nanɨnterim.
32 *Yi mɨt miyapɨr ap yairɨak men-
men mamnip mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me Isrel o ne weiwɨk me Grik o mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk me God hɨr
han enuk neriuweri au emɨt!
33 *Hi hɨrekes hɨrɨak menmen im
yaaim hi hetpiyem. Hi hɨrɨak men-
men mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
han kɨr. Hi ap hɨrɨak menmen
han kitet hɨram mamkaap han kai
kerekek taau. Hi hɨrɨak men-
men mamkaap han ke mɨt miyapɨr
yapɨrwe te God kakɨsak menmen
enum hɨr nɨrɨakem kaktorhis.

11

1 *Yi mɨt miyapɨr eiyises menmen
hi hɨrɨakem har ke hi hises menmen

* **10:20** Diu 32:17; Rev 9:20 * **10:21** 2Ko 6:15-16 * **10:22** Diu 32:21 * **10:23** 1Ko 6:12 * **10:24** Ro 15:2 * **10:25** 1Ko 8:1-13 * **10:26** Sam 24:1 * **10:27** Lu 10:8 * **10:28** 1Ko 8:7 * **10:30** 1Ti 4:4 * **10:31** Kl 3:17 * **10:32** Ro 14:13 * **10:33** 1Ko 9:20-22 * **11:1** 1Ko 4:16

Krais kɨrɨakem.

Hɨm me miyapɨr nanwapɨn menmen mamu paan kɨr nanɨt wɨnak ke God

2 Hi hatɨp yi yaain yentar hekrit hekrit yi han kitet menmen yapɨrwe hi hetpiyem yi yisesim.

3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im. Mɨtɨk ke mɨte hɨrak naanmɨprewe, Krais hɨrak naanmɨpre mɨtɨk, God naanmɨpre Krais.

4 Mɨt kerek nɨwapɨn menmen mau paan kɨr hɨr newepyapɨr hɨm me God o nitehi God menmen, tapɨn metɨtor paan kɨr.

5 Miyapɨr kerek ap nemiun menmen mamu paan kɨr hɨr natɨp miyapɨr han hɨm me God o hɨr nitehi God menmen, hɨr tapɨn metɨtor mar ke mɨte hɨre nɨmk mau paan hɨr nimɨwerek.

6 Miyapɨr nɨnapen nanmiun menmen mamwapɨn paan kɨr, hɨr mɨt enimɨwe paan kɨre nanteiknɨwe hɨre wɨrɨak menmen enum. Hekrit hekrit miyapɨr enmiun menmen mamwapɨn paan kɨr te hɨr ap tapɨn metɨtor paan.

7 *Mɨt ap nanwapɨn menmen mau paan kɨr nanwepyapɨr hɨm me God o nitehi God menmen nentar haiu mɨt mehimɨtan God hɨrak kɨre mekak naanmɨpre menmen yapɨrwe. Te miyapɨr hɨr au. Hɨr nehimɨtanei haiu mɨt haiu niuk maiu iuwe.

8 *God ap kɨrɨak yɨnk ke mɨtɨk Adam ke yɨnk ke mɨte Iv au. God kɨrɨak yɨnk ke mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam.

9 *God ap kɨrɨak mɨtɨk Adam te kakɨkaap mɨte Iv au. God kɨrɨak mɨte Iv waukaap mɨtɨk kɨre Adam.

10 Te, hɨram yaaim te miyapɨr nanmiun menmen mamu paan kɨr. Menmen im mamteikɨn mɨt hɨr ninɨn miyapɨr naanempror me wɨ hɨr nau wɨnak ke God newenɨpi niuk me God hɨr enrɨak menmen im nanɨntar mɨt ensel kerek hɨr nɨsawɨn nɨri, hɨr han yaaik natɨp menmen im hɨram yaaim.

11 Miyapɨr nanɨmtau hɨm me mɨt nɨr te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Mɨtɨk Iuwe Krais, haiu mɨre niutɨp te haiu emkaapan mamu werek werek.

12 Haiu emkaapan mamu werek werek mamɨntar nɨpaa God kɨnɨn kɨrɨak mɨte Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk Adam. Nɨpaa ein ere in miyerer nine nɨkerek hɨram hɨrakɨt. Menmen im meteiknai haiu mɨt miyapɨr emkaapan. Menmen yapɨrwe me tɨ metike haiu mɨt God kɨrɨakem, te hɨrak Haai ke menmen yapɨrwe.

13 Yi hɨras han kitet menmen im. Miyapɨr hɨr nitehi God menmen, hɨr ap nemiun menmen mau paan kɨr, hɨram yaaim o au enum a? Hɨram enum ye!

14 Haiu mɨt miyapɨr in mertei menmen im. Mɨtɨk paan kɨrak nokik kar ke miyapɨr hɨrak tapɨn metɨtɨwek kenterim.

15 Te miyapɨr ap tapɨn metɨtor au. Paan kɨr nokik kentar God epei kewetɨr paan te hɨrak kakwapɨn paan hesnu kɨr.

16 Mɨt han hɨr hanhan nantikewai mamɨtpepan me menmen im, hi hetpor hɨm mar im. Haiu mɨt aposel ap mamwis mɨt miyapɨr hɨr enises menmen ham au. Mɨt miyapɨr nerer wit wit ne weiwɨk me God hɨr ap enises menmen ham au. Menmen hi epei hetpim keremem.

Mɨt miyapɨr ne wit Korin hɨr newaank hɨras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenɨpi niuk me yi mɨt me menmen im hi in ek etpiyem hentar menmen enum yi yɨrɨakem hɨram minɨn menmen yaaim yi yɨrɨakem me wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God.

18 *Menmen hi hinɨn hetpiyem hɨram im. Hi nepei hemtau mɨt han natɨp yi mɨt miyapɨr en yi ap yekiyan yau niutɨp au. Yi yenke

* **11:3** Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * **11:7** Jen 1:26-27; Je 3:9 * **11:8** Je 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9** Jen 2:18 * **11:18** 1Ko 1:10-12, 3:3

hasini me wɨ yi yewenɨpi niuk me God. Hi hemtewem te hi han kitet hɨm pɨnam hɨr netpewem hɨram yaaim.

19 *Menmen im me yi mɨt eiyɨnke hasini hɨram mamnen te mamteikɨn mɨt miyapɨr han neimɨn ne yi mɨt hɨr nises God werek werek a? Taauye!

20 Te menmen yi yaam wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk me God yeriuwerem, yi ap yaam menmen han tewenɨn menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem taau.

21 Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp ap te yi yemerɨran au. Yi yinɨn yeit menmen yi yayɨm te maain mɨt han nɨkaru nan, hɨr nɨnpɨ maan. Yi mɨt han yinɨn yaam menmen yi yenepim ere tu iuwe, yi yaam tɨpar si enum ere yetaritari yeit.

22 *Yi ap yayu wɨnak ki te yi yinɨn yayɨm menmen au a? Yi wɨnak ki keperp yi yayɨm yayɨt ein te yi au! Yi yan wit kerek yi yererik yi han kitet mɨt miyapɨr han ne Krais hɨr weinɨn te yi yaam menmen yeunɨm yerekyi (o yeriki) hɨr mɨt ap netenen menmen hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Yi han kitet hi etpi mekam me menmen im a? Yi han kitet hi ewenɨpi niuk mi me menmen im a? Taau!

Mɨtɨk Iuwe Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak Komunion

(Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar nɨpaa hi hemtau hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais, te hi epei hetpiyem hɨram hɨm im: Mɨtɨk Iuwe Jisas keit niu o bret ketenenim ke wɨtaan kerek mɨtɨk Judas kewepyapɨrek kesiuwerek ken his me mɨt enun.

24 Hɨrak keit niu o bret, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak epei kewetɨwekem, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak em ketpor kar ik: “Menmen im mehimɨtan yɨnk kai hi hahi akepi yi mɨt. Maain yi wen eirɨakem eiyɨm menmen im eiyɨr ke hi hɨrɨakem ehɨm han ekitet menmen in ek hi arekyiyem.

25 *Mar ke hɨrak kewetɨr niu o bret epei au, hɨra keit tɨpar wain mekre kap hɨrak ketpor kar ik: “Tɨpar wain im mekre kap hɨram mehimɨtan hɨm ham yaaim me God kewetiyem mamkepi hi anipem hɨram mamɨkrit emriuwe hemkre mai mamwen. Yi yayɨm eirɨak menmen im han ekitet menmen hi arekyiyem.”

26 Te maain wɨ kerek yi yayɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap yayɨr ke hɨrak kɨrɨakem, yi yehimɨtan Krais kaa kakɨkepai haiu mɨt ere hɨrak pɨke kaknen.

Mɨt kerek newaank Komunion, hɨr nɨrɨak menmen enum

27 *Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt kerek hɨr naak bret o naam tɨpar mekre kap kerek mehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem, te hɨr ap han ekitet menmen im werek werek, God katɨp hɨr nɨrɨak enum nenip hemkre metike yɨnk ke Krais hɨram mɨre menmen (enum) weinɨm.

28 *Te mɨt miyapɨr eninɨn han ekitet menmen im werek werek mekre han kɨr enɨpɨr menmen enum te maain hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap nehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem.

29 Hɨr naninɨn nanrɨak menmen im nanɨntar mɨt miyapɨr kerek ap han kitet menmen mekre han kɨr werek werek, hɨr han kitet menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem hɨram weinɨm, hɨr nanɨk niu o bret ketike tɨpar mekre kap te God han enuk kakriuweri kaknɨp.

30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne yi mɨt yi yɨnap ap manpenun au, mɨt han ne yi mɨt epei naa nentar hɨr netikewi yaam niu metike tɨpar mekre kap te yi ap yinɨn han kitet menmen werek werek au.

31 Haiu eminɨn han kitet menmen werek werek te maain mamɨm menmen me niu o bret metike tɨpar

* **11:19** Diu 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22** Je 2:5-6 * **11:25** Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13 * **11:27** Hi 10:29 * **11:28** Mt 26:22; 2Ko 13:5

mekre kap, God ap han enuk kakri-
uweri kakiwep taau.
32 *God han kitet menmen haiu
mɨrɨakem, hɨrak kakwep haiu mɨt
mamɨr ke haai kenep nɨkan kekepik
kakɨmtau hɨm mɨrak kakriuwerem.
Hɨrak kɨrɨak menmen im te maain
haiu mamɨpɨr menmen enum mekre
han kaiu ap te mami mamtike mɨt
miyapɨr kerek nises menmen me tɨ.
33 Te nai yinan, yi yererik yayɨm
menmen yi eimerɨr mɨt han naninɨn
nanɨnen te yi yayɨm menmen miutɨp
han kakitet menmen Mɨtɨk Iuwe
kerekyaiyem.
34 Mɨt han ne yi mɨt kerek yi
nɨnpɨ miwei, yi yayinɨn yayɨm men-
men yayɨt wɨnak ki. Te maain yi
eitike mɨt han einen eiyu eirerik
eiyɨm menmen te God ap han enuk
kakiwep me menmen yi yɨrɨakem.
Maain hi anen ari, te hɨm nɨpaa yi yi-
tauhiyem, hi hetpiyem me menmen
im.

12

Hɨm me menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em

1 Nai yinan, hi hanhan yi eiyɨrtei
werek werek menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetaiyem (kerek nɨpaa yi
yewis tɨwei yitauhiyem.)
2 *Yi yertei nɨpaa yi ap yises hɨm
me Krais wen au, Seten kari han ki te
yi yises han ki, yi yen yewenɨpi niuk
me tɨpir kerek mɨt newis ninaan
mau teinɨk. Te hɨram ap mamɨtpi
hɨm taau.
3 *Nɨpaa Seten kari han ki te in
ek hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im
werek werek. Mɨt miyapɨr kerek
God Hɨmɨn Yaaik kari han kɨr te hɨr
newepyapɨr hɨm ham natɨp nar ke
profet, hɨr ap te nantɨp Jisas hɨrak
enuk. Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn
Yaaik ap kakri han kɨr, hɨr ap te nan-
wepyapɨr hɨm mɨrak nantɨp Jisas
hɨrak Mɨtɨk Iuwe au.
4 *God ketenen menmen ham
mɨrak yapɨrwe me haiu mɨt, te God
Hɨmɨn Yaaik kiutɨp kerekek hɨrak
kakweteiyem.
5 *Haiu mɨrɨak menmen ham
yapɨrwe me God, te hɨrak God
kiutɨpen kerekek. Han en au.
6 Haiu mɨt mɨrɨak menmen ham
me God meriuwe menmen mɨrak
iuwe, te God kerekek hɨrak kari han
ke mɨt keriuwerem.
7 *God Hɨmɨn Yaaik kewetai mɨt
niutɨp niutɨp menmen mɨrak haiu
mɨrem hɨram ham ham. Te haiu
emakaap mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
nises God emriuwerem.
8 God kewet mɨt han menmen
ham, mɨt han menmen meiyam. God
Hɨmɨn Yaaik kari han ke Mɨt han
te hɨr natɨp hɨm yaaim me God
hɨrak kewepyapɨrem. God Hɨmɨn
Yaaik kerekek kari han ke mɨt han
keteiknor menmen God kakrɨakem
te hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt em.
9 God Hɨmɨn Yaaik kerekek hɨrak
kari han ke mɨt han te hɨr nisesik
nanrɨak menmen me God yaaim.
God Hɨmɨn Yaaik kari han ke mɨt han
kekepi te hɨr nankaap mɨt miyapɨr
nɨnap te hɨr nɨre yaain.
10 *Hɨrak kewet mɨt han menmen
iuwe mɨrak te hɨr nɨrɨak menmen
im: Mɨt han newepyapɨr menmen
maain God kakrɨakem hɨr natɨp mɨt
em. Mɨt han nertei menmen meke
God man, o au en, menmen meke
Seten enum man te hɨr han kitetim
natɨp mɨt em. Mɨt han natɨp hɨm
ham nɨpaa hɨr nerteiyem au. Mɨt
han neweikɨn hɨm im newepyapɨr as
o hɨr mɨram natɨp mɨt em.
11 *God Hɨmɨn Yaaik kiutɨp
kerekek kewetai haiu mɨt em. Hɨrak
kises han kɨrak kewen menmen
yaaim im kewet haiu mɨt em.

Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨre pɨnak ke yɨnk kiutɨp me Krais

12 *Haiu mertei yɨnk ke haiu mɨt
hɨrak kiutɨp te hɨrak pɨnak pɨnak.
Haiu mɨt miyapɨr ne Krais haiu mɨre
yɨnk. Haiu yapɨrwe te haiu mau
mɨre yɨnk kiutɨp.

* **11:32** Hi 12:5-6 * **12:2** Hab 2:18-19 * **12:3** 1Jo 4:2-3 * **12:4** Ro 12:6; Ef 4:4 * **12:5** Ef 4:11 * **12:7** 1Ko 14:26 * **12:10** Ap 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11** Ro 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12** Ro 12:4-5; 1Ko 10:17 * **12:13** Ga 3:28

13 *Haiu mɨt han nɨmɨn ke haiu
mɨt haiu ne Isrel. Yi mɨt han au
yi ne Grik. Yi mɨt han yi yɨrɨak
menmen me mɨt kerek naanmɨpri
yi yeit pewek mererim au, te haiu
mɨt han haiu mɨrɨak menmen im
ap mɨt han iuwe naanmɨprai au.
Haiu yapɨrwe mau niutɨp nɨpaa wɨ
God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han
kaiu kerekyei haiu mɨt niutɨp. God
keriuwet Hɨmɨn Yaaik kiutɨp kan te
hɨrak kaku kakɨkre han kaiu haiu
mamre niutɨp kerekek.

14 Haiu mertei yɨnk kaiu hɨrak ap
pɨnak kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre
yapɨrwe.
15 Hɨt miutɨp me mɨtɨk hak hɨram
matɨp mar ik: "Hi ap pɨnak ke yɨnk
ke mɨtɨk ik hentar hi ap his mɨrak
au." Hɨt mɨrak matɨp mar im hɨram
menmen weinɨm. Hɨrak wen pɨnak
ke yɨnk ke mɨtɨk ik.
16 Nɨkɨp miutɨp me mɨtɨk hak
hɨram matɨp mar ik: "Hi ap pɨnak
ke yɨnk ke mɨtɨk ik hentar hi ap
nanamɨr kɨrak au." Nɨkɨp mɨrak
matɨp mar im hɨram menmen
weinɨm mentar hɨram wen pɨnak ke
mɨtɨk ik.
17 Hi hetpi, yɨnk kaiu kɨre
nanamɨr kerekek mamɨrkeik te haiu
mamɨmtau menmen? Yɨnk kaiu kɨre
nɨkɨp keremem, mamɨrkeik te haiu
mamnɨm menmen a? Taauye!
18 God ap kɨrɨak yɨnk kaiu men
niutɨp. Au, hɨrak kenip pɨnam maiu
yapɨrwe kewisɨm kises han kɨrak.
19 Yɨnk kaiu ken niutɨp keremem,
haiu yɨnk kaiu ap kaku werek werek
au. Pɨnak kiutɨp kerekek.
20 Yɨnk kaiu hɨrak ap ken niutɨp
au. Pɨnam pɨnam yapɨrwe, te yɨnk
kaiu hɨrak kɨre kiutɨp.

21 Tɨs, mɨtɨk nanamɨr kɨrak ap te
kaktɨp his mɨrak kakɨr ik: "Ti men-
men miutɨp hi ap hanhan heriuwit
au, hi hau werek." Paan ap kaktɨp
hɨt kakɨr ik: "Ti menmen mamrit-
waank hi ap hanhan heriuwit au,
hi hahu werek." Hɨram ap mamtɨp
mamɨr im au.

22 Han ketike hɨriu hɨram mɨre
weiwei, te hɨram ap mau werek
werek au haiu mami.
23 Menmen ham me yɨnk kaiu haiu
han kitet hɨram enum, haiu naanem-
prewem mɨsawɨnem meriuwe klos.
24 Menmen ham me yɨnk kaiu ap
te haiu mamsawɨnem au. God kɨrɨak
menmen te menmen ham me yɨnk
kaiu haiu han kitet hɨram enum
haiu mesɨsɨwem meriuwe menmen
yaaim te hɨram minɨn menmen ham
me yɨnk kaiu.
25 God kɨrɨak menmen im te yɨnk
kaiu hɨrak ap kewep pɨnak pɨnak au.
Hɨrak hanhan keriuwe hɨrekes.
26 Henik kɨnakɨn his o hɨt maiu
hɨram mewewei, te yɨnk kaiu ap
kaku werek werek au. Mar im mɨtɨk
kiutɨp kekre nɨmɨn ke haiu mɨt men-
men mewaankek, haiu nɨrak yinan
han etwenɨnek. O mɨtɨk ik kɨrɨak
menmen yaaim keit niuk iuwe, haiu
nɨrak yinan haiu metikerek haiu han
yaaik mamu.
27 *Yi yetikewei haiu mɨt haiu mɨre
yɨnk ke Krais. Haiu mɨt niutɨp niutɨp
haiu mɨre pɨnak pɨnak ke yɨnk kɨrak.
28 *God epei kehimɨtenai haiu mɨt
han ne mɨt miyapɨr nɨrak haiu mar
ik. Hɨrak kehimɨtenei haiu mɨt iuwe
minɨn haiu mɨre aposel. Hɨrak ke-
himɨtan mɨt han iuwe nisɨsei hɨr
nɨre mɨt profet hɨr natɨp mɨt hɨm me
Krais. Epei au, hɨrak God kehimɨtan
mɨt han iuwe hɨr nises profet, hɨr
nɨre tisa, hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm
ham me God te hɨr nanu nanises
God werek werek. Hɨrak kehimɨteni
epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt han
hɨr nɨrɨak menmen mirakel keteikɨn
mɨt menmen iuwe God kɨrɨakem,
mɨt han hɨr nɨkaap mɨt miyapɨr
hɨr nɨnap his hɨt enum te hɨr nɨre
yaain. Mɨt han nankaap mɨt miyapɨr
neiyan, mɨt han hɨr naanmɨpre mɨt
miyapɨr me menmen. Mɨt han hɨr
natɨp neriuwe hɨm ham nɨpaa hɨr
nerteiyem au.
29-30 Mɨt yapɨrwe kerek God ke-
himɨteni hɨr ap nɨre aposel au. Mɨt
yapɨrwe hɨr ap nɨre profet au. Mɨt
yapɨrwe hɨr ap tisa. Mɨt yapɨrwe

* **12:27** Ro 12:5; Ef 5:30 * **12:28** Ef 4:11-12

ap nɨrɨak mirakel meteikɨn mɨt menmen iuwe me God au. Mɨt yapɨrwe ap nɨkaap mɨt miyapɨr nɨnaap hɨr nɨre yaain. Mɨt yapɨrwe hɨr ap natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr ap nerteiyem au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap neweikɨn hɨm nɨpaa hɨr ap nerteiyem au. Au, God kewet mɨt menmen ham ham hɨr nisesim nanrɨakem nankaapan nanriuwerem.

31 *Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan menmen iuwe me menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn. Te in ek hi hetpi me menmen yaaim yi eiyisesim hɨram minɨn menmen God Hɨmɨn Yaaik kakweteiyem.

13

Hɨm me haiu mɨt miyapɨr hanhan meriuwehan

1 Haiu mɨt mertei hɨm me mɨt nerer wit wit o haiu mertei hɨm me mɨt ensel haiu metpim, te haiu ap hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han mamrekyor yaaim, haiu enun weinɨn mar ke mɨtɨk hɨrak kɨrɨak tukɨn te ap kertei weiwɨk mɨrak werek werek au. Haiu mamɨr ke mɨtɨk kau wɨnak kɨrɨak wekɨnp weinɨk ap kine henye keriuwerem au.

2 *Haiu mɨt mertei menmen me God te haiu mertei menmen nɨpaa God kɨsawɨnem ap keteikɨn mɨt em, te haiu mewepyapɨrem matɨp mɨt em, o haiu mertei menmen iuwe me God hɨrak kakɨkepai haiu matɨp mɨniu (o neiyɨp) hɨrak ekɨnke te hɨrak kakises hɨm mai kakɨnke, te haiu ap hanhan mɨt miyapɨr han, haiu enun weinɨn.

3 *Haiu mamwet mɨt miyapɨr enun ap netenen menmen auri, haiu mamwetɨr menmen maiu yapɨrwe te hɨr nanu werek, o haiu mewepyapɨr hɨm yaaim me Krais mɨt enun nanriyei mamɨkre si tatwei haiu mami haiu mewisi hɨr nanrekyeiyem, haiu ap te hanhan mɨt miyapɨr han mamrekyor yaaim, menmen im yaaim haiu mɨrɨakem ap mamkepei te God kaktɨp haiu yaain taau!

4 Haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han, haiu mɨt yaain mamɨr ik. Haiu ap te mamine han enuk waswas au. Haiu mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim mamrekyor yaaim. Haiu ap yɨnk enuk hemkre menepam meriuwe mɨt miyapɨr han. Haiu ap mamwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap mɨt paan tokik au.

5 *Haiu ap mamrɨak mɨt miyapɨr hɨr yɨnk enuk nanriuwe menmen haiu mamrɨakem au emɨt. Haiu ap mamri pewek o menmen ham mamtɨwem yeunɨm o haiu meit menmen meit yaank haiu ap te mamɨm yeunɨm au emɨt. Haiu ap emɨhɨak (o emɨhiyɨk) waswas au emɨt! Haiu ap han ekitet menmen enum mɨt nerekyeiyem au emɨt. Haiu emɨt hɨram menmen weinɨm.

6 *Haiu ap han yaaik me wɨ menmen enum mewaank mɨt han au emɨt. Haiu han yaaik meriuwe menmen yaaim keremem.

7 *Haiu mekintɨp ap mamtɨp emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen. Hekrit hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me mɨt miyapɨr han. Haiu mamu han ekitet God kakrekyei menmen yaaim kakɨkepei, haiu emnakɨn tokim emu emriuwe menmen enum yapɨrwe mamnen.

8 Menmen me haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr han mamu mamɨt tɨpmain tipmain enum eik. Te maain wɨ ham mamnen te haiu ap mamwepyapɨr hɨm God ketpeiyem haiu mamtɨp mɨt em. Maain haiu ap te mamtɨp hɨm nɨpaa haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu merteiyem, hɨram mamno mamɨt.

9 Hɨm im hɨram yaaim mentar in ek haiu mertei hɨm pɨnam me God keremem, te haiu matɨp mɨt em. Haiu ap mertei meiyam au.

10 Maain wɨ kerek God kaknen kakwepyapɨr menmen yapɨrwe,

* **12:31** 1Ko 14:1 * **13:2** Mt 17:20 * **13:3** Mt 6:2 * **13:5** Fl 2:4 * **13:6** Ro 12:9 * **13:7** Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12

menmen in ek haiu merteiyem
hɨram mamno mamɨt. Maain men-
men meiyam yaaim mamɨkrehɨr me
menmen im e.
11 Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek kike,
haiu han kitet menmen mar ke
nɨkerek han kitetim, haiu matɨp mar
ke nɨkerek netpim, haiu mertei men-
men mar ke nɨkerek. Te in ek haiu
mɨt iuwe. Haiu meweikɨn sip mewet
menmen me nɨkerek hɨr nɨrɨakem,
haiu mises menmen me mɨt iuwe hɨr
nisesim.
12 *In ek haiu mertei menmen me
God kike mar ke mɨt miyapɨr nanɨr
hɨmɨn kɨr kekre glas enum tokim
hapɨk mewim. Maain haiu mamno
mamɨr God ninaan mɨrak, te haiu
mamɨrtei menmen God han kitet
hɨram iuwe mamɨr ke in ek God
kertei haiu mɨt niutɨp niutɨp werek
werek.
13 *Te, yi han ekitet menmen
im. Menmen im iuwe wikak mamu
mamɨt. Haiu han kitet menmen
God ketpaiyem. Haiu hanhan hɨrak
kakrekyei menmen yaaim. Haiu
hanhan mamriuwe mɨt miyapɨr han.
Menmen miutɨp me menmen iuwe
wikak im hɨram minɨn. Hɨram im:
Haiu hanhan mɨt miyapɨr han.

14

*Menmen God Hɨmɨn Yaaik kewe-
taiyem hɨram minɨn menmen ham*

1 *Yi mɨt miyapɨr en yi eiyinɨn
hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han.
Menmen im hɨram minɨn: Yi wen
hanhan God kakweti menmen ham
yaaim me God Hɨmɨn Yaaik. Yi han-
han iuwe te God kakweti menmen te
yi eitɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim.
2 Mɨt nanpɨtɨp hɨm kerek God
Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, te mɨt ne-
tariyem, hɨr ap nantɨp mɨt neriuw-
erem au. Hɨr nantɨp God kerekek
nanɨntar hɨr mɨt han ap nanɨrtei
menmen hɨr nanɨtpim. God Hɨmɨn
Yaaik kekepi te hɨr natɨp menmen
me God nɨpaa hɨrak kɨsawɨnem.
3 Hɨram yaaim te mɨt kerek natɨp
mɨt hɨm me God, hɨr natɨp mɨt
en. God au. Hɨr netpor nankepi
nanises hɨm me God nanrekyor hɨr
han yaaik nanu.
4 Mɨt kerek nantɨp hɨm ham kerek
God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨr
nantɨp menmen nankaap hɨras
keriyen. Te neimɨn hɨr nantɨp
mɨt miyapɨr hɨm me God eim, hɨr
nankaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God nanriuwerem.
5 *Hi hanhan yi yapɨrwe yaitɨp
hɨm ham mɨt nepɨtariyem kerek God
Hɨmɨn Yaaik kewet haiu mɨt em. Te
hi hanhan wɨsenum te yi eiyɨtpor
hɨm me God. Mɨt kerek hɨr natɨp
mɨt hɨm me God, hɨm mɨr minɨn
hɨm me mɨt kerek natɨp hɨm ham
me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem,
te hɨr mɨt han ap nanu nanweikɨn
hɨm nanwepyapɨr menmen hɨr net-
pim. Mɨt han hɨr nanu nanweikɨn
hɨm nanwepyapɨr menmen im te
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanɨrteiyem werek werek. Im yaaim
mɨre mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God nɨkaap mɨt miyapɨr
neriuwerem.
6 Nai yinan, maain hi anen ari
te hi etpi hɨm ariuwe hɨm ham
God Hɨmɨn Yaaik kewetewem yi
yepɨtariyem, hi ap akepi ere hi
eweikɨn hɨm awepyapɨrem het-
piyem. Hi etpi hɨm me God
me hɨm yi yetpim, yi eiyɨrteiyem
werek werek, o hi etpi menmen
maain mamnen, menmen im
yi eiyɨmtewem hɨram mamkepi
yayises God werek werek.

*Haiu emtɨp hɨm me God mamri-
uwe hɨm haiu yapɨrwe merteiyem*

7 Menmen mɨre tukɨn o wekɨnp
hɨram han kewim au. Hɨram mɨre
mɨtɨk katɨp keriuwe hɨm ham. Mɨt
ap nɨrɨak tukɨn o wekɨnp nine henye
mei werek au, mɨt nepɨtari menmen
hɨram tukɨn o wekɨnp metpim.
8 Mɨt ap nɨrɨam tukɨn werek werek
au, nanɨrkeik te mɨt hɨr nanɨrtei
nanɨno nanɨnepan a? Taauye!

* **13:12** 2Ko 5:7; Je 1:23 * **13:13** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1** 1Ko 12:31, 14:39 * **14:5** Nam 11:29

9 Menmen yi mɨt yɨrɨakem hɨram
mepɨr keremem. Yi eitɨp mɨt eir-
iuwe hɨm ham God Hɨmɨn Yaaik
kewetiyem, hɨr mɨt nemtewem hɨr
nepɨtariyem. Yi yayɨtpor menmen,
te hɨm epei au men.
10 Mɨt nerer wit wit natɨp hɨm ham
hɨm ham. Hɨr ap natɨp hɨm weinɨm
au. Hɨr netike mɨt newepnak neri-
uwerem.
11 Hi ap hertei menmen werek
werek kerek mɨtɨk hak ketpewem, te
hɨrak han kitet hi mɨtɨk ke wit hak,
hi han kitet hɨrak ke wit hak, hawɨr
ap wewepnak au.
12 Te hi hetpi menmen im. Yi han-
han yayɨt menmen ham ham kerek
God Hɨmɨn Yaaik kakwetiyem. Te yi
eiyinɨn hanhan eiyɨt menmen yaaim
God Hɨmɨn Yaaik kakwtai haiu mɨt
em hɨram mamkaap mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God te hɨr nanisesik
werek werek.
13 Te mɨtɨk kerek katɨp keriuwe
hɨm ham me God Hɨmɨn Yaaik
kewetɨwekem, hɨrak ap kerteiyem,
hɨrak ekitehi God ekɨkepik hɨrak
ekɨrtei hɨm hɨrak epei ketpim te
hɨrak kakwepyapɨrem katɨp mɨt em.
Hɨrak kakrɨak menmen im kakɨntar
hɨm im hi hetpiyem.
14 Hi hitehi God hi ewenɨpi
niuk mɨrak heriuwe hɨm ham hi
hepɨtariyem kerek God kewetewem,
hɨmɨn kai ketike God tewepnak, te
han kai au kau weinɨk.
15 *Te hi arɨak menmen im. Hi
ehitehi God eriuwe hɨmɨn kai ketike
han kai, hi tewen aine henye ariuwe
hɨmɨn kai kaktike han kai.
16 Yi eiyitehi God yi eiwenɨpi
niuk mɨrak eiriuwe hɨm ham mɨt
ap nerteiyem au, nanɨrkeik te hɨr
nanɨrtei hɨm yi yetpim a? Hɨram
yaaim te hɨr nantikewi nanwen-
hiyem a? Taauye!
17 Yi epei yatɨp God hɨm yaaim
yewenɨpi niuk mɨrak te yi ap yɨkaap
mɨt kerek nemtau hɨm mi yeriuw-
erem au.
18 Hi Pol hi hetenen menmen God
Hɨmɨn Yaaik kewetewem. Hi han
yaaik heriuwe God hentar hi hinɨni
hi atɨp God menmen heriuwe hɨm
ham hi ap herteiyem kerek nɨpaa
hɨrak kewetewem.
19 Te wɨ kerek hi hau hetike
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God,
haiu mererik mewenɨpi niuk mɨrak,
hi hinɨn hanhan atɨp mɨt men-
men kike ariuwe hɨm haiu yapɨrwe
merteiyem te hɨram mamkepi hɨr
nanu werek. Hi hɨnapen etpor men-
men yapɨrwe ariuwe hɨm ham hɨr
nepɨtariyem au emɨt! Hɨram ap
mamkepi au.
20 *Nai yinan, yi ap eire nɨkerek
eiriuwe menmen yi han kitetim au
emɨt. Yi eire mɨt iuwe. Me menmen
enum mɨt nisesim yi eiweikɨn sip ei-
wetɨwem eitariyem eiyɨr ke nɨkerek
kike miyerer nɨnani. Te menmen
yaaim yi han ekitetim werek werek
eiyɨr ke mɨt miyapɨr iuwe.
21 *Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa
profet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp
me mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham mɨt
netariyem mar im:

"Mɨt ne wit netike mɨt han ap ne
wit hɨr nantɨp mɨt in
nanriuwe hɨm ham hi God
awetɨrem.
Hɨr nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp
mɨt em te hɨr ap nanisesim
au."

22 Te hɨm ham im kerek God Hɨmɨn
Yaaik keweteiyem, hɨram mamkaap
mɨt ap nises hɨm me God te hɨr
hanhan nanɨmtewem. Mɨt epei nises
hɨm me God hɨram mamkepi au.
Hɨm me God ham mɨt natɨp mɨt han
em hɨram mamkaap han ke mɨt ap
nisesik au. Hɨram mamkaap han ke
mɨt kerek nisesik keriyen.
23 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanrerik nantɨp nanriuwe hɨm ham
hɨr nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewetɨrem, maain mɨt kerek
ap nises hɨm me God o mɨt ap nertei
menmen im, hɨr nanɨnen nanɨmtau
menmen yi eiyɨtpim, hɨr nepɨtari
menmen yi yetpim te hɨr han kitet yi
enun yɨre mɨt han kɨr enuk.

* **14:15** Ef 5:19 * **14:20** Ef 4:14; Fl 3:15 * **14:21** Ais 28:11-12 * **14:23** Ap 2:13 * **14:24** Jo 16:8

24 *Te mɨt miyapɨr nererik natɨp mɨt
hɨm me God, maain mɨt kerek ap
nises hɨm me God o mɨt ap nertei
menmen im hɨr nanɨnen nɨmɨn
nanu nanɨmtau menmen yi yetpim,
hɨr nanɨrtei hɨm im te menmen im
mamrekir han kɨr te hɨr nanɨrtei hɨr
hɨras mɨt enun.
25 *Hɨm me God im mamket menmen
enum mekre han kɨr hɨr han kitetim
te hɨr newen ninɨp nanwenɨpi niuk
me God nantɨp nar ik: "In ek hi
hertei God kau kekre nɨmɨn ke yi
mɨt."

Yi eiwenɨpi niuk me God yi eiyises menmen yaaim

26 *Nai yinan hi hetpi yi eirɨak
mekam a? Wɨ kerek yi yererik
yewenɨpi niuk me God yi eiyises
menmen werek werek. Mɨtɨk hak
kine henye, mɨtɨk hak ketpi hɨm,
mɨtɨk hak kewepiyapɨr hɨm ham
God epei ketpɨwekem, mɨtɨk hak
katɨp hɨm ham hɨrak nɨpaa ap
kerteiyem au. Mɨtɨk hak keweikɨn
hɨm im ketpi menmen me mɨtɨk hak
epei ketpim em e. Yi niutɨp niutɨp
eirɨak menmen im yapɨrwe te hɨram
mamkaap han ke mɨt miyapɨr te yi
eiyises hɨm me God werek werek.
27 Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt hɨr
nepu hɨr nantɨp hɨm ham kerek mɨt
nepɨtariyem, yi eiwis wik o wikak
nanɨtpi hɨm im keremem. Hɨr ap
nantɨp hɨm nanre yapɨrwe au emɨt!
Mɨtɨk hak kaktɨp hɨm mɨrak, mɨtɨk
keiyak kakwepyapɨr menmen hɨrak
ketpim. Epei au, mɨtɨk hak kakɨtpi
kakriuwe hɨm mɨrak ham.
28 Mɨt han ap nepu kerek nan-
wepyapɨr hɨm kerek mɨt han netpim,
hɨr ap te nantɨp hɨm im mekre nɨmɨn
ke yi mɨt miyapɨr kerek yererik
yewenɨpi niuk me God au emɨt! Hɨr
keriyen nantɨke God nantɨp nanɨkre
han kɨr.
29 *Yi eiwis mɨtɨkɨt wik o wikak
kerek hɨrakɨt tɨre profet hɨrakɨt
tatwepyapɨr hɨm God ketpɨwekɨtem.
Hɨrakɨt tatwepiyapɨr hɨm me God,
te yi mɨt han yi han ekitet hɨm im
hɨrakɨt tewepyapɨrem hɨram yaaim
o au enum.
30 Mɨtɨk hak kau yeno kekre nɨmɨn
ke yi mɨt, God ketpɨwek menmen,
hɨrak ap ekmerɨr mɨtɨk hak ket-
pim au, hɨrak ekɨkrit ekno ekɨkrehɨr
kɨrak ekɨtpim.
31 Mar im yi eiwepyapɨr hɨm me
God eitɨp mɨt em eire kiutɨp kiutɨp
te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe yau en
yi eiyɨmtewem werek werek, hɨram
mamkepi han ki te yi eiyu werek.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨre pro-
fet hɨr newepyapɨr hɨm God ket-
porem, hɨr naanmɨpre han kɨr me
menmen. Han ap naanmamror au.
Hɨr mɨt keriyen, te hɨr naanempre
han kɨr me menmen God ketporem.
33 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar
God hɨrak ap kaknip han ke mɨt
nererik nemtau hɨm mɨrak te hɨr
han kakitet menmen heriyai heriyai
nanɨtpim au. Hɨrak kaknipai haiu
mɨt mamu han kiutɨp mamises hɨm
mɨrak.

Wɨ kerek yi mɨt miyapɨr ne God
yererik yewenɨpi niuk me God yi
eirɨak menmen mar im.
34 *Yi yairerik yaiwenɨpi niuk me
God, miyapɨr ap te nantɨp men-
men au, emɨt! Hɨr nankintɨp nanu
nanises hɨm me mɨt nɨr nanɨr ke hɨm
me God mau tɨwei metpim.
35 Miyapɨr hanhan nanɨrtei hɨm
me menmen werek werek kerek
mɨt netpim, hɨr ap nanitehi mɨt
in me menmen neit wit kerek hɨr
newenɨpi God au emɨt! Menmen im
enum. Maain hɨr nanu wɨnak kɨr,
hɨr nanitehi mɨkan nɨr me menmen
hɨr nanɨtporem werek werek.
36 Yenmak yi eirɨak menmen im
mar ke hi hetpiyem a? Yi han kitet
God hɨm mɨrak hɨram mekrit meke
wit Korin man a? O au en, yi
han kitet hɨm me God man yi mɨt
miyapɨr keriyen te yi eiyises han ki
me menmen yapɨrwe a? Taau! Yi
ap yertei menmen yapɨrwe me God
te yi eiyɨmtau menmen hi hetpi yi
eiyisesim.

* **14:25** Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19 * **14:26** 1Ko 12:8-10; Ef 4:12 * **14:29** Ap 17:11; 1Te 5:21
* **14:34** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5

37 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt
hɨr han kitet God epei kewetɨr men-
men mɨrak iuwe o hɨr nɨre profet
newepyapɨr menmen God ketporem,
hɨr nanwenhi menmen hi ewisiyem
hɨram menmen Mɨtɨk Iuwe Krais
katɨp haiu emisesim.
38 Mɨt kerek ap han kitet menmen
hi ewisiyem hɨram hɨm me God,
haiu ap han kitet hɨr nɨre mɨt pro-
fet newepyapɨr natɨp menmen God
ketporem. Au, hɨr mɨt enun netari
menmen.
39 Te nai yinan, yi hanhan iuwe te
yi eire profet te yi eiwepyapɨr eitɨp
hɨm God ketpiyem yi eitɨp mɨt em. Te
yi eirɨak menmen mar im keremem
au. Yi ap eiwen mɨt kerek nanɨtpi
hɨm ham yi yepɨtariyem au emɨt!
40 *Te menmen yi yɨrɨakem me wɨ
yi yererik yɨrɨakem, yi yises men-
men yaaim yi yɨrɨakem.

15

Krais nɨpaa kaa, God pɨke kɨkɨak kekrit kau

1 Nai yinan, in ek hi hanhan ekekyi
han ki me hɨm yaaim me Krais nɨpaa
hi hetpiyem kerek yi yemtewem yi
yisesim werek werek.
2 Hɨm hi nepei netpiyem yi
yisesim werek werek mar ke nɨpaa
hi hewepyapɨr hetpiyem, hɨram
mamkepi yi yayises God werek
werek yi ap yayɨwaank, o au en,
taau!
3 *Hi hetpi hɨm im hɨram menmen
iuwe minɨn kerek nɨpaa God ket-
pewem hi hemtewem. Hɨm mɨram
im: Mɨtɨk Krais kaa te kakɨsak men-
men enum haiu mɨrɨakem, kar ke
hɨm me God mau tɨwei nɨpaa met-
pim hɨrak kaknen kaki.
4 *Hɨrak kaa epei au, mɨt han
newisɨk kekre hei ke han hɨrak kɨnɨk
mɨniu (o neiyɨp) Hɨrak kɨwaai kekr-
erek me wɨ wikak epei au, God
kɨkɨak kekrit kau kar ke hɨm me God
mau tɨwei metpim.
5 *God kɨkɨak kekrit kau epei au,
hɨrak kewepyapɨr hɨrekes te Sifas
(Pita) kinɨn kɨrek. Hɨrak kɨrek epei
au, mɨt han disaipel hɨr nɨrek.
6 Hɨr nɨrek epei au, mɨt miyapɨr
nar 500 hɨr nɨrek. Mɨt miyapɨr in
nɨpaa ere in hɨr nisesik. Mɨt yapɨrwe
wen nau tɨ, te mɨt han niutɨp niutɨp
epei naa.
7 *Hɨr nɨrek epei au, hɨrak Jems
kɨrek. Hɨrak kɨrek, te mɨt aposel
yapɨrwe hɨr nɨrek.
8 *Maain hi hɨrekes hɨkaru, hɨrak
kan te hi hɨrek. Hi hɨre mɨtɨk enuk
hi hɨrek.
9 *Hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk hekre
nɨmɨn ke mɨt aposel, hi hɨre hɨkaru.
God kehimɨtena hi hɨre aposel te hi
ap yaaik au! Nɨpaa hi hewaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me Krais.
10 *In ek hi hɨre mɨtɨk yi yɨra te yi
yerteiya hentar menmen yaaim God
kerekyewem kekepa keriuwerem.
Hɨrak ap kerekyewem weinɨm au.
Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen
yaaim te hi hinɨni heriuwe menmen
hi hɨrɨakem me God. Te hi hɨrekes ap
hɨrɨak menmen im au. God kekepa
te hi hɨrɨak menmen hɨram mɨre
yaaim.
11 Mɨt han aposel hɨr netpi hɨm me
God o hi hetpi hɨm me God hɨram
weinɨm. Menmen iuwe hɨram mar
im: Haiu aposel metpi hɨm me Krais
mɨpɨram, te yi epei yisesim.

Haiu mɨt yapɨrwe mami te maain God pɨke kakɨkekyei haiu mit

12 Haiu matɨp mɨt hɨm me Krais
kaa te God pɨke kɨkɨak kekrit kau. Te
yi mɨt han niutɨp niutɨp yekre nɨmɨn
ke yi mɨt yapɨrwe, yi yenmak te yi
yatɨp mɨt kerek nɨpaa hɨr naa, maain
hɨr ap pɨke nanɨkrit au?
13 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au, te
hɨram mar ke God ap kɨkɨak Krais
hɨrak kekrit kepu au.
14 God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke
kekrit kau au, te haiu mɨt metpi

* **14:37** 1Jo 4:6 * **14:40** Kl 2:5 * **15:3** Ais 53:8-9 * **15:4** Mt 12:40; Ap 2:24-32 * **15:5** Lu 24:34; Mt 28:16-17 * **15:7** Lu 24:50 * **15:8** Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9** Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3 * **15:10** 2Ko 6:1, 11:5, 23

hɨm enum weinɨm te yi yises hɨm weinɨm.
15 *Yi yises hɨm weinɨm te haiu mɨt enun memitipɨn metpi menmen me God haiu merekyi enum matɨp hɨrak epei kɨkɨak Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau. God ap kɨkɨak Krais te maain hɨrak ap te kakɨkaan mɨt kerek epei naa.
16 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au. Te God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu auye!
17 God ap kɨkɨak Krais te yi yises hɨm mɨrak weinɨm. God ap kesak menmen enum mi yi yɨre mɨt miyapɨr yaain au. Yi enun.
18 God ap kesak menmen enun haiu mɨt mɨrɨakem, te mɨt kerek nɨpaa nises hɨm me Krais kerek menmen enum mau han kɨr, hɨr nantike God nanu nanɨt au.
19 Haiu mɨre mɨt kerek nises hɨm me Krais me wɨ haiu mau tɨ in hɨrak kekepai, te maain haiu mami God ap kakɨkepai pɨke kakɨkekyei haiu mamɨkrit, te mɨt nau tɨ in han kitet haiu enun metaritari hɨr han etwenɨnei wɨsenum.
20 *Te hɨm im hi nepei hetpim hɨram au. God epei kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kekrit kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe naa kerek maain God pɨke kakɨkɨan.
21 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim hentar menmen im. Mɨtɨk kiutɨp Adam kɨrɨak menmen enum kenip haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu mami. Mar keremem te mɨtɨk kiutɨp Krais hɨrak kaknipai haiu mɨt kerek mami haiu pɨke mamɨkrit kakɨntar hɨrak pɨke kekrit kau.
22 Haiu mɨt yapɨrwe mami mentar haiu nepenyerer ne Adam. Mar keremem te haiu mɨt kerek haiu ne Krais, maain haiu mami te God kakɨkekyei haiu mɨt.
23 *Haiu yapɨrwe mami, maain haiu pɨke mamɨkrit mamu me wɨ God kemeteiyem. Krais hɨrak kinɨn kekrit kau. Maain wɨ kerek hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, God kakɨkɨan mɨt kerek epei nisesik hɨr mɨt nɨrak.
24 Me wɨ im menmen yapɨrwe maain tewen mami mamɨt. Wɨ kerek Krais kakinɨn kakɨwaank menmen me gavman metike menmen me mɨt iuwe, netike menmen mɨr iuwe, hɨrak kakwis God kakinɨn menmen yapɨrwe.
25 *Krais hɨrak kakinɨn naanmamre menmen yapɨrwe ere God kakinɨn mɨt enun nepan nɨrak.
26 *Hɨrak kakinɨn menmen enum yapɨrwe, maain menmen kerek menip haiu mɨt metike menmen yapɨrwe mami, God kakɨwaankem hɨram mamɨt, te haiu mamu mamɨt.
27 *Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp mar im: "God kinɨn menmen yapɨrwe hɨram mamises han ke Krais." Hɨm im kerek matɨp "Menmen yapɨrwe" hɨram ap matɨp me God hɨrekes au. Hɨrak kakinɨn menmen yapɨrwe kerek in ek mamises han ke Krais.
28 Maain God kakinɨn menmen yapɨrwe mamises han ke Krais, te Krais hɨrak Nɨkan ke God, hɨrak kakwis God hɨrekes kakinɨnek kakɨntar nɨpaa God kekekpik kinɨn menmen yapɨrwe. Hɨrak kises han ke God epei au, te God hɨrekes kakinɨn haiu mɨt yapɨrwe.
29 Hɨm im hi hetpiyem me maain God kakɨkɨan mɨt miyapɨr kerek epei naa, hɨram enum hi emitipɨn heriuwerem, mɨt nenmak te hɨr newis mɨt han hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr hɨr epei naa a? Hɨr han kitet menmen enum hɨr nɨrɨakem.
30 *Hɨm im hɨram enum me nemitetpɨn keremem, menmak te haiu mɨt in hekrit hekrit mamwis menmen enum mamnen menep te mamraiwaank a? Au! Haiu emweikɨn sip emwet hɨm me God im emrɨr.
31 *Nai yinan, hi hetpi hekrit hekrit hi hɨrɨak menmen me God te menep hi hahi. Menmen hi hetpiyem hɨram

* **15:15** Ap 1:22, 4:33, 5:32 * **15:20** Kl 1:18 * **15:21** Ro 5:12, 18 * **15:23** 1Te 4:16; Rev 20:5 * **15:25** Mt 22:44 * **15:26** Rev 20:14, 21:4 * **15:27** Sam 8:6 * **15:30** Ro 8:36 * **15:31** 2Ko 4:10-11

yaaim mar ke hɨm hi hetpiyem in ek.
Hi han yaaik heriuwi hentar yi ne
Krais Jisas kaiu Iuwe.
32 *God ap kakɨkoya te hi hɨrɨak
menmen im weinɨm. Nɨpaa hi heit
wit Efesas hi etike mɨt hɨr enun nɨre
sak mɨt hɨr nakɨp henmik ketuk,
haiu menehan te menep hɨr naniyep
hi hahi. God ap te kakɨkekyei haiu
mɨt te hɨm im nɨpaa mɨt netpim haiu
emisesim hɨram mɨre yaaim. Hɨram
matɨp, "In ek haiu mamɨm menmen
metike tɨpar si enum ere haiu han
yaaik iuwe mamɨntar maain haiu
mami."
33 Yi ap eiwis mɨt han nanmitipɨn
nanriuwe menmen hɨr netpiyem. Yi
eitike mɨt enun eikiyan eiwepnak,
hɨr nanɨwaank han ki me menmen
yi yisesim me God pɨke kakɨkekyei
haiu mɨt.
34 *Yi han ekitet menmen werek
werek eiweikɨn sip eiwet menmen
enum. Mɨt han en yi mɨt ap yertei
God yisesik au. Hi hetpi hɨm im
hɨram merekyi yɨnk enuk te yi ei-
weikɨn sip pɨke eiyises hɨm yaaim.

Maain God kakɨkɨak yɨnk kaiu hɨrak kakweikɨn kakre yaaik

35 Mɨt han nitauhi menmen im:
"Mamerkeik te God kakɨkɨan mɨt
nɨpaa naa? Hɨrak kɨkɨan mɨt epei au,
hɨrak kakwetɨr yɨnk kakre mekam?"
36 *Mɨt nanitauhiyem te hi etpor
ahɨr ik: Ti mɨtɨk enuk hepɨtari men-
men im. Yehes me rais ti emɨr emɨt
ni ap te mamwo ere haas mɨram
mamɨsine te hɨram mamwo.
37 Yehes me rais kerek yi yamɨr
mekre tɨ hɨram yehes weinɨm me
rais o menmen ham, te hɨram ap
haas metɨke nɨkim keremem maain
mamwo au.
38 *God kewet rais yehes hɨram
mewo mɨre menmen ham hɨrak han-
han kenipem. Menmen yapɨrwe
ap mewo mɨpɨram au. God ke-
himɨtanem hɨram mamwo mamre
menmen ham.
39 Yɨnk yapɨrwe hɨram ap mɨram
au. Yɨnk ke mɨt miyapɨr hɨrak hak.
Yɨnk ke samiyak hɨrak hak. Yɨnk ke
hore hɨrak hak, yɨnk ke saauk hɨrak
hak.
40 Menmen yapɨrwe mau nepni,
menmen ham mau tɨ. Menmen
mau nepni hɨram yaaim te hɨram
meweikɨn me menmen ham yaaim
mau tɨ.
41 Wepni hɨrak kɨr kɨpre hak,
wenke hɨrak kɨpɨr kɨpre hak, hɨr me
wɨtaan hɨram mɨpɨr ham. Nɨmɨn ke
hɨr yapɨrwe, ham mɨr iuwe, ham au
mɨr kike.
42 Yɨnk kaiu maain God kakɨkɨak
hɨrak kakɨr ke menmen hi nepei
etpiyem. Yɨnk kaiu hɨrak kɨre
yehes. Yɨnk kaiu maain hɨr nan-
wisɨk kakɨkre hei, hɨrak kaknɨn
kakɨsine kakɨt. Te yɨnk kaiu kerek
God kakɨkɨak, hɨrak ap te kakɨsine
kakɨt au.
43 *Yɨnk kerek maain mɨt nan-
wisɨk kakɨkre hei hɨrak menmen
enuk weinɨk kerekek. Te yɨnk maain
kerek God kakɨkɨak hɨrak kakre
yaaik. In ek yɨnk hɨrak kaknap te
hɨrak ap mampenuk. Maain hɨrak
kakre manpenuk wɨsenuk.
44 Yɨnk kaiu kerek maain mɨt nan-
wisɨk kakɨkre hei, hɨrak menmen me
tɨ kerekek.
Maain yɨnk kaiu God kakɨkɨak,
hɨrak kakweikɨn kakre hak yaaik
kerek kakɨkaap hɨmɨn kaiu kaku
werek kakɨkrerek. Yɨnk ke hɨrak
kepu, te haiu mertei maain haiu
mamɨt yɨnk hak kakɨkaap hɨmɨn
kaiu hɨrak kaku.
45 *Hɨm mau tɨwei me God mɨt
newisɨm hɨram matɨp mar im.
Hɨram matɨp me Adam, "God
kɨrɨakek hɨrak kepu." Te Krais hɨrak
kɨre Adam, hɨrak kɨkaru kan kewet
haiu mɨt Hɨmɨn kɨrak, haiu mamu
mamtikerek.
46 Haiu eminɨn emu tɨ ik emriuwe
yɨnk kerek God naanmɨprewek au.
Yɨnk ke tɨ kerekek. Maain God kak-
weikɨn yɨnk kaiu te God Hɨmɨn Yaaik
hɨrak naanmamrai yɨnk kaiu.

* **15:32** Ais 22:13; Lu 12:19-20 * **15:34** Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5 * **15:36** Jo 12:24
* **15:38** Jen 1:11 * **15:43** Fl 3:20-21 * **15:45** Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17 * **15:47** Jen 2:7

47 *God kɨrɨak mɨtɨk Adam kinɨn
kau tɨ hɨrak yɨnk kɨrak ke tɨ. Te Mɨtɨk
Krais kerek kɨkaru kan, hɨrak keke
wit ke God kan.
48 Hɨr mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr
nepenyerer ne mɨtɨk Adam kerek
nɨpaa God kɨrɨakek ke tɨ te hɨr nar
ke hɨrak kerekek. Maain hɨr mɨt
miyapɨr kerek nanu wit ke God,
hɨr nanweikɨn nanɨr ke Mɨtɨk Krais
hɨrak nɨpaa keke wit ke God kan hɨr
nanɨr ke nepenyerer nɨrak.
49 Yɨnk kaiu ik hɨrak kar ke mɨtɨk
Adam kerek nɨpaa God kɨrɨakek ke
tɨ, te maain yɨnk kaiu kakweikɨn
kakɨr ke Krais kerek nɨpaa keke wit
ke God kan.
50 *Nai yinan hi hetpi menmen im.
Yɨnk kaiu God kɨrɨakek ke tɨ ap te
kaku kakɨt wit kɨrak au. Menmen
kerek maain kakɨsine ap te kakno
wit kerek menmen ap mamɨsine au.
51 *Yi eiyɨmtau hɨm im hi het-
piyem me menmen nɨpaa mɨt hɨr
nerteiyem au. Mɨt han nekre nɨmɨn
ke haiu mɨt kerek mises hɨm me
Krais mau tɨ, hɨr ap te nani taau. Te
God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas.
52 *Wɨ mɨtɨk ensel kaktenwo taur
kɨrak kehimɨtan wɨ me tɨ nepei mesi,
God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas
kakɨr ke mɨtɨk nanamɨr hei mewen.
Mɨtɨk ensel kaktenwo taur kɨrak epei
au, God pɨke kakɨkɨan mɨt kerek
nɨpaa naa, hɨrak kakweikɨn yɨnk
kaiu, te haiu ap pɨke mami taau.
53 *Hɨrak kakweikɨn yɨnk kaiu
kakɨntar yɨnk kaiu maain kerek haiu
mamnap mami hɨrak ekweikɨn ekre
yɨnk ap te haiu mamnap o mami.
54 *Maain God kakweikɨn yɨnk
kaiu kerek kaknipai haiu mamnapo
mami, hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk
yaaik ap te kaknipai haiu mamnap o
mami au. Te hɨm me God nɨpaa mɨt
newisɨm mau tɨwei mamnen. Hɨram
matɨp mar im:

"God epei kinɨn menmen enum
menip haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe haiu mami.

55 *In ek menmen enum hɨram
menipai haiu mɨt miyapɨr
mamɨwaank, hɨram epei au
enum mɨre henmik kewen.
Menmen enum hɨram meni-
pai haiu mami hɨram epei au
mesi."

56 *Menmen enum mekre han
kaiu mamnipai haiu mami. Hɨm
me God mau tɨwei nɨpaa Moses
kewisɨm hɨram mɨkɨam menmen
enum mekre han kaiu, menipai haiu
mɨrɨak menmen enum te haiu mami.
57 Tɨs, haiu emtɨp God hɨrak yaaik
kentar hɨrak keriuwet Jisas Krais
kaiu Iuwe hɨrak kinɨn menmen
enum mekre han kaiu menipai haiu
mami. Te haiu ap mami mamɨt au,
haiu pɨke mamɨkrit mamu.
58 *Te nai yinan yaain yi han
tokik eiyu ap eiwis hɨm ham enum
memipɨn mamri han ki. Yi ap
einapen eirɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais hekrit hekrit au emɨt
eiyɨntar yi yertei menmen yi yɨrɨak
Mɨtɨk Iuwe em, hɨram ap weinɨm au.

16

*Hɨm me pewek mɨt ne Korin
nantɨwem nanwet mɨt miyapɨr han
em*

1 *In ek hi ewisi hɨm me pewek
kerek yi hɨras yewisɨm mɨwaai
niutɨp. Te yi eiwet mɨt miyapɨr han
kerek hɨr nises God neit provins
Judia yi eiwetɨrem. Hi ewisiyem
entar yi epei yitauhiyem. Yi yises
menmen hi epei atɨp mɨt nises hɨm
me God neit provins Galesia em.
2 Me wɨ Sande miutɨp miutɨp yi
mɨt miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp
eiremɨr pewek pɨnam me menmen
God kekepi yi epei yetɨwem me men-
men yi yɨrɨakem. Yi eiremir pewek
im eiwisɨm emwaai niutɨp te maain
wɨ kerek hi anen etɨwem, yi ap eino
ein eino ein eiriyam me mɨt miyapɨr
en au emɨt! Hɨram menmen yi epei
yewisɨm hɨram emwaai emɨmeriyo.

* **15:50** 1Ko 6:13 * **15:51** 1Te 4:15-17 * **15:52** Mt 24:31 * **15:53** 2Ko 5:4 * **15:54** Ais 25:8
* **15:55** Hos 13:14 * **15:56** Ro 6:14, 7:13 * **15:58** 2Kro 15:7; Rev 14:13 * **16:1** Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10

3 Maain hi anen hi awis tɨwei
keiyak kakɨkaap mɨt ne Jerusalem
hɨr nanɨrtei yi neimɨn, hi awet mɨt
kerek yi yehimɨteni hɨr nantɨwek
kaktike pewek mi, hi ariuweti hɨr
neiyɨm enɨno wit Jerusalem.
4 Maain hi anen hi han kitet hɨram
yaaim te hi ano Jerusalem hɨr nan-
tikewa haiu emriyan emno.

Pol hanhan kaknen kakɨr mɨt miyapɨr ne wit Korin

5 *Hi ehinɨn ano provins Masedo-
nia. Hi hen en apei au, te hi pɨke
anen ari yi mɨt miyapɨr en.
6 *Hi anen ehu etikewi wɨ mei
yapɨrwe au en, hi ehu wɨ ere hawɨ
hɨtan epei au. Hawɨ hɨtan epei au, yi
eikepa eiriuweta hi ano wit keiyak hi
hanhan anori.
7 *In ek hi hɨnapen anen ari me wɨ
hi ano wit hak menep entar hi ehu
etikewi wɨ mei kike au emɨt. Maain
mɨtɨk Iuwe Krais kakwisa hi anen
ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe.
8 Te in ek hi ahu in heit wit Efesas
ere maain wɨ haiu mɨt ne Isrel me-
newem Pentikos hɨram mamnen.
9 *Hi wen ahu in entar Mɨtɨk
Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe
yaaim epei man mamwisai haiu
mamtɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr nanis-
esim. Te mɨt enun han nɨnapen
hɨm me God hɨr nau in nanraiwaank
menmen haiu matɨp mɨt miyapɨr
em.
10 *Maain Timoti hɨrak kaknen
yi naanemprewek werek werek, te
hɨrak ap kakneini au. Hɨrak eku
werek ektikewi. Hi hetpi hɨm
im hentar Timoti ketikewa hawɨr
wɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe
hɨram mɨpɨram.
11 *Yi ap eineinɨk einan yipɨr
eiwɨrek yi han kitet hɨrak mɨtɨk
weinɨk au emɨt! Yi eikepik te
hɨrak pɨke kaknen eku werek werek
ekɨntar hi etike naiu yinan han in
haiu mameriyɨwek hɨrak kaknen.
12 *In ek hi etpi me Apolos. Hi
epei hetpɨwek hɨm iuwe hɨrak ek-
tike naiu yinan han in hɨr nanriyan
nanɨno nanri. Te hɨrak au kɨnapen.
Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap te in ek
ano au. Maain God kakwisa hi anen,
te hi anen ahɨri." Te hi hetpi, maain
hɨrak kaknen.

Hɨm ham pɨnam hɨram mɨkaru

13 *Yi naanempre hɨras te yi eiyises
hɨm me God werek werek. Yi eire
mɨt iuwe han tokik (o einakɨn tokim)
eiyu me menmen enum mamnen
mamriwaank.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem
eiyɨntar yi hanhan eiriuwe mɨt
miyapɨr han eikepi eiriuwerem.
15 *Nai yinan, yi yertei menmen
im. Mɨtɨk Stefanas ketike mɨte
nɨkerek nɨrak hɨr nemtau hɨm me
God hɨr ninɨn nisesim nekre nɨmɨn
ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe nau neit
provins Akaia. Hɨr epei nises han kɨr
nen nɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God. Te hi hitihi hɨm iuwe yi
mɨt mɨyapɨr en.
16 *Yi eiyɨmtau hɨm mɨr metike
hɨm me mɨt hɨr nekepi nɨrɨak men-
men iuwe mar em.
17 Hi han yaaik hentar Stefanas,
Fotyunetas, tetike Akaikas epei tan
tɨra. Hɨrakɨt tan tekepa teriuwe
menmen yi ap yekepa yeriuwerem
yentar hi ap hau hetikewi.
18 *Hi han kitet hɨrakɨt terekyi yi
han yaaik yar ke hɨrakɨt epei terekya
hi han yaaik. Yi han ekitet mɨtɨkɨt tar
ik hɨrakɨt mɨtɨkɨt iuwe.
19 *Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God neit provins Esia hɨr ne-
siuwe hɨm netpi, "Yi yaain." Akwila
ketike mɨte pɨrak Prisila hɨr netike
mɨt miyapɨr han kerek nises hɨm
me God nererik neit wɨnak kɨr in,
hɨr yapɨrwe nesiuwi hɨm netpi, "Yi
yaain."
20 *Naiu yinan yapɨrwe in hɨr ne-
siuwi hɨm netpi, "Yi yaain." Wɨ

* **16:5** Ap 19:21 * **16:6** Ro 15:24; Ta 3:12 * **16:7** Ap 18:21 * **16:9** Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * **16:10** 1Ko 4:17 * **16:11** 1Ti 4:12 * **16:12** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13** Sam 31:24; Ef 6:10 * **16:15** Ro 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16** 1Te 5:12 * **16:18** Fl 2:29 * **16:19** Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5 * **16:20** Ro 16:16; 2Ko 13:12

kerek yi yererik yi eitɨpan yi eiyewewan eiyɨr ke mɨt yaain ne God nɨrɨakem.
21 *In ek hi Pol hɨrekes hewis hɨm mai yinam im mau tɨwei men yi mɨt miyapɨr hi hetpi, “Yi yaain.”
22 *Mɨt miyapɨr han en kerek hɨr ap hanhan neriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais hɨr nemipɨn hɨr han kitet maain hɨrak kakɨwaanki. Mɨtɨk Iuwe kaiu Yaaik Krais, ti enen.
23-24 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Krais kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr yapɨrwe en hentar haiu ne Krais Jisas.

Mepɨr keremem

* **16:21** Kl 4:18; 2Te 3:17 * **16:22** Ga 1:8-9

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik ekentar hɨrak kekepik *1:1-11*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak ekatɨp mɨt ne Korin em *1:12–7:16*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nansiuwerem emamno mɨt ne Judia *8:1–9:15*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *10:1–13:10*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨkaru *13:11-14*

1 *Hi Pol hi hɨre mɨtɨk aposel ke
Krais Jisas hatɨp mɨt hɨm mɨrak.
Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre
mɨtɨk aposel hi hɨrɨak menmen
mɨrak. Hi hetike kaiu yinak Tim-
oti hawɨr wik wewis tɨwei ik we-
siuwerek kaknen yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God yi yau wit Korin ke
provins Akaia, yi yetike mɨt miyapɨr
ne God yerer wit wit yeit provins eik
e.
2 *Hi hanhan God Haai kaiu
ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt
tatrekyi menmen yaaim yi eiyu
werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepik

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God,
hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais. Haiu mertei hɨrak Haai ke han
tewenɨnai, hɨrak Haai ke kekepai.
4 Hɨrak kakɨkepai han kaiu me
menmen enum mamnen te haiu
han etwenɨn mɨt miyapɨr han haiu
emkepi me menmen enum mamnen.
Haiu emkepi emriuwe menmen God
nepei kekepai keriuwerem.
5 *Hɨm im yaaim. Menmen enum
yapɨrwe mamnen mamraiwaank
mamɨr ke nɨpaa menmen mewaank
Krais. Mar ke menmen enum
meraiwaank, te Krais kakɨkepai me
menmen te haiu han yaaik mamu.
6 *Mɨt nɨrɨak hi hetike Timoti
enum nerawɨrwaank nentar hawɨr
wetpi hɨm yaaim me God, hɨram
mekepi yi han yaaik eiyu yi yertei
God kakɨkepi maain kaknen kakti-
his. Mɨt nerekyawɨr enum, te God
kekepawɨr. Menmen im mamkepi yi
han yaaik eiyu eiyɨntar maain men-
men enum mamnen mamriwaank yi
yertei God kakɨkepi kakɨr ke hɨrak
nepei kekepawɨr.
7 Hawɨr wertei werek werek me
yi mɨt. Menmen enum mamri-
waank mamɨr ke menmen enum
merawɨrwaank, hawɨr wertei God
kakɨkepi yi han yaaik eiyu eiyɨr ke
God kekepawɨr han yaaik wepu.
8 *Nawɨr yinan, hawɨr hanhan yi
yertei werek werek menmen enum
nepei man mewepɨr weit provins
Esia. Menmen enum epei man
hɨram mewewɨr han kawɨr te hawɨr
han kitet hawɨr wawi.
9 Hawɨr han kitet hawɨr wawi
wawɨr ke mɨtɨk kerek mɨtɨk ma-
sistret hɨrak nepei katɨp hawɨr
wawi. Menmen im nepei man
mekepawɨr wertei hawɨr hɨrekses
ap wawinɨn menmen im au. Hɨram
mekepawɨr te hawɨr wertei God
kerek hɨrak kɨkɨan mɨt nɨpaa naa
hɨr pɨke nekrit, hɨrak kerekek
kakɨkepawɨr.
10 *Hɨrak nepei kekepawɨr me
menmen enum te hawɨr wawi
au. Maain hɨrak pɨke kakɨkepawɨr.
Hawɨr han kitet hɨrak in ere maain
hɨrak kakɨkepawɨr naanmamrawɨr.
11 Yi mɨt eikepawɨr eiriuwe men-
men yi eiyitehi God em kakɨkepawɨr.
Yi yɨrɨakem te maain mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanɨmtau God kemtau
hɨm hɨr nitɨwekhi me hawɨr hɨrak
kakɨkepawɨr, hɨr nanwenɨpi niuk
mɨrak nantɨp hɨrak yaaik.

Pol keweikɨn han kɨrak te hɨrak ap kan wit Korin au

* **1:1** 1Ko 1:1 * **1:2** 1Ko 1:3 * **1:3** Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * **1:5** Sam 34:19, 94:19 * **1:6** 2Ko 4:15 * **1:8** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10** 2Ti 4:18 * **1:12** Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17

12 *Haiu han yaaik meriuwe menmen im. Han kaiu kitet menmen haiu mɨrɨakem haiu mises menmen yaaim God kewetaiyem haiu ap mari han ke mɨt miyapɨr meriuwerem au. Menmen me tɨ mɨt nerteiyem ap mekepai haiu mɨrɨakem au. God kerekek kekepai haiu mɨrɨakem. Haiu mises menmen im mekre nɨmɨn ne mɨt miyapɨr ne tɨ, te haiu misesim wɨsenum mekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr. Te haiu han yaaik meriuwe menmen im.

13-14 *Hɨm hi hewisiyem mau tɨwei ik, as o hɨr hɨram ap mɨsawɨn mɨre hɨm tok piksa au. Menmen yi yekinaam hɨram keremem hi hetpiyem. Hi hanhan yi eiyɨrtei werek werek menmen in ek yi yerteiyem kike kike me haiu mɨt. Te maain wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen kaktaihis, haiu han yaaik mamriuwi yentar yi yayu yaitike Krais, yi han yaaik eiriuwe haiu mɨt aposel eiyɨntar haiu metpi hɨm yaaim mekepi meriuwerem.

15 Hi han kitet yi han kiteta hi hɨre aposel yaaik te hi hanhan hahinɨn anen ari, te hi akepi yi han yaaik eiyu mei wik.

16 *Hi nɨpaa han kitet hi ahinɨn anen ari yi yeit wit Korin me wɨ hi ano provins hak Masedonia. Au, hi anaiwɨri hahɨt wit ki hi in ek han hau provins Masedonia. Maain hi anaaiwɨr Masedonia hi pɨke ano ari yi mɨt yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta hi ano provins hak Judia, te hi ari mei wik.

17 Te yi han kitet wɨ kerek hi hewis tɨwei hatɨp hi hanhan hahinɨn anen ari me wɨ hi ano provins hak Masedonia, hi ap han kitet menmen werek au. Te hi heweikɨn han kai a? Yi han kitet hi hɨre mɨtɨk enuk ke tɨ, hi hatɨp 'O, hi enen,' te hi hepakɨnem mekre han kai hi au hɨnapen a? Taauye!

18 Mar ke hɨm me God hɨram yaaim, hi ap hetpi hɨm 'O, hi anen,' te hi hepakɨnem mekre han kai hi au hɨnapen. Taauye!

19 *Nɨpaa hi, Silvenes, Timoti, haiu mau metikewi haiu metpi hɨm me Nɨkan ke God Jisas Krais. Yi yertei Krais hɨrak ap katɨp menmen hɨrak kakisesim te maain kakweikɨn sip kewet hɨm nɨpaa hɨrak ketpim au. Hɨrak kakisesim keremem.

20 *Menmen yapɨrwe God katɨp hɨrak kakrɨakem, Jisas hɨrak kakisesim kakrekyiyem. Wɨ haiu mamwenɨpi niuk me God mentar menmen im yaaim, haiu matɨp Mɨtɨk Krais hɨrak yaaik kakises menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.

21 *God Haai kerekek hɨrak kekepai haiu mɨt haiu metike Krais mau niutɨp.

22 *God hɨrekes kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kewis Hɨmɨn kɨrak Yaaik kekre han kaiu, hɨrak kɨre menmen kike keteiknai menmen hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe.

Pol ap ken kɨri waswas au

23 *Hi hewisɨsiyek me menmen im te God kertei han kai kakwepyapɨrem. Te hi hetpi werek hi ap hewisesik me menmen au. Hi ap hinɨn han hɨri yi mɨt ne wit Korin me wɨ hi hen provins Masedonia hentar hi hɨnapen heni yi mɨt arekyi yi han enuk.

24 *Haiu ap metpi haiu minɨn naanmɨpri me menmen me God yi yisesim au. Haiu mertei yi yises God werek werek haiu mɨrɨak menmen metikewi mamkepi yi han yaaik eiyu.

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatɨp har ik. Hi ap anen ari yi mɨt etpi menmen me han enuk heriuwerem.

2 Hi anen etpi menmen te yi han enuk, te neimɨn nankepa hi han yaaik ehu a? Taauye! Yi mɨt kerek hi anipi yi han enuk keriyen.

3 Hi hɨnapen anen ari yi mɨt miyapɨr en yi yenipa hi han enuk

* **1:13-14** 2Ko 5:12; Fl 2:16 * **1:16** 1Ko 16:5-6 * **1:19** Ap 18:5 * **1:20** Rev 3:14 * **1:21** 1Jo 2:27 * **1:22** Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * **1:23** Ro 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24** 1Pi 5:3 * **2:1** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21

au. Hi hanhan yi eikepa hi han yaaik
etikewi, te hi hinɨn hewisi tɨwei men
yi mɨt, hi hetpi menmen hi han enuk
heriuwerem. Hi hertei wɨ kerek
hi han yaaik heriuwe menmen, te
yi yapɨrwe han yaaik yetikewa me
menmen.
4 *Wɨ hi hewis tɨwei ken yi mɨt
miyapɨr en, hi hewisɨk hɨrak au
kerekyo han kai au toenuk te hi
hɨkɨt. Hi hɨnapen henipi han enuk
heriuwe hɨm hi hewisiyem au.
Hi epei hanhan yi eiyɨrtei hi han
tewenɨni wɨsenum keremem.

*Pol katɨp hɨr mɨt ne Korin pɨke
nanɨthis mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak enum*

5 *Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
enum hɨrak ap kenipa han enuk au.
Hɨrak kenipi keriyen yi han enuk. Hi
hɨnapen hemipɨn hatɨp hɨrak kenipi
yi yapɨrwe han enuk au. Yi mɨt han
keriyen.
6 Menmen yi mɨt yapɨrwe
yerekyɨwekem me menmen enum
hɨrak kɨrɨakem hɨram werek.
7 Te in ek yi mɨt miyapɨr yi ap
han ekitet menmen hɨrak kɨrɨakem,
nepei werek emɨt yi einaipɨsem.
Yi eiyɨtpɨwek hɨm yaaim em eiyɨm
eirekyɨwek han yaaik te menmen
im ap mamrekyɨwek han kɨrak
mamɨwaankek.
8 Te hi hitihi hɨm iuwe te yi eit-
eiknɨwek yi wen han tewenɨnek.
9 *Nɨpaa hi hews tɨwei ken yi mɨt
te hi hanhan hertei yi yaain yises
menmen hi hetpiyem werek werek
o au me yi yepɨr mɨtɨk eik kɨrɨak
menmen enum kakno.
10 Yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet
menmen enum hɨrak mɨtɨk hak
kerekyiyem. Yi han tɨwaaiyem, te hi
han tɨwaaiyem emɨt. Menmen enum
hɨram mepu, te hi han tɨwaaiyem
emit, te hi hɨrɨak menmen im atɨp
Krais em, te hɨram mamkepi yi yertei
hi han tɨwaaiyem emɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im hen-
tar hi hɨnapen Seten kakinɨnai
kewisɨsai me mɨtɨk kerek haiu nepei
menerek mepɨrek. Haiu nepei
mertei menmen enum Seten han
kitet kakrekyaiyem.

*Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit
Troas*

12 *Nɨpaa hi hɨniu hen wit Troas
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais,
Mɨtɨk Iuwe God kinɨn ken kekekyor
han te hɨr hanhan nanɨmtau hɨm hi
hetporem.
13 *Te hi han kai ap kepu werek
werek au hentar hi hemerɨr kaiu
yinak Taitas te hɨrak ap kan kɨra
au. Hɨrak ap kan kɨra au, te hi
hanhanek hi hɨnaaiwɨr wit Troas hi
hen provins Masedonia hɨrek hɨrak
ketpo me yi mɨt en.

*God kɨkaap mɨt aposel hɨr ninɨn
Seten*

14 Te in ek hi hitehi God hatɨp
hɨrak yaaik. Hɨrak kekepai keri-
uwe menmen iuwe me Krais te haiu
minɨn menmen me tɨ. God ketai-
his kesiuwai haiu men wit heriyai
heriyai haiu matɨp mɨt hɨm yaaim
me Krais. Hɨm im hɨram yaaim mar
ke mɨt hɨr nemiwo (o nemiyin) tɨpar
mekre heurek, maain hɨr newepim
hɨram mɨnɨn meprer wit wit heriyai
heriyai.
15-16 **Haiu mɨt aposel haiu mɨre
menmen mɨnɨn yaaim me Krais
hɨrak kewepwarem kewet God em.
Haiu mɨre menmen minɨn yaaim
men nɨmɨn ke mɨt miyapɨr kerek
God kaktorhis. Me mɨt miyapɨr
kerek God kaktorhis, menmen haiu
misesim hɨram mɨre menmen mɨnɨn
yaaim mamkepi hɨr nanu werek
werek. Me mɨt kerek God ap
kaktorhis nanɨno si, menmen haiu
misesim hɨram mɨre menmen mɨnɨn
enum menipi hɨr nani. Mɨt neimɨn
hɨr nanɨrtei menmen im werek
werek a? Taauye!
17 *Yi yertei haiu mɨt ap mɨrak
menmen mar ke mɨt yapɨrwe hɨr
nɨrɨakem. Hɨr nepno heriyai heriyai
natɨp mɨt hɨm me God hanhan nanɨt
pewek mererim keremem. Te hɨr ap

* **2:4** Ap 20:31 * **2:5** 1Ko 5:1 * **2:9** 2Ko 7:15, 10:6 * **2:11** Lu 23:31 * **2:12** Ap 14:27; 1Ko 16:9
* **2:13** Ap 20:1 * **2:15-16** 1Ko 1:18 * **2:15-16** Lu 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11

nankaap mɨt miyapɨr au. Te haiu mɨt aposel au. Haiu mɨt han kaiu yaaik haiu matɨp mɨt hɨm yaaim me Krais mentar God kehimɨntenai haiu mɨrɨakem. Haiu metike Krais mau han kiutɨp, God kɨrai haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.

3

Haiu mɨrɨak menmen matɨp mɨt hɨm lo ham yaaim me God

1 *Menmen hawɨr wewisiyem menipi yi han kitet hawɨr wewenɨpi niuk mawɨr iuwe te yi yatɨp hawɨr yaaikɨt a? O au en, yi han kitet hawɨr war ke mɨt han hɨr neweti tɨwei mɨt han ne wit hak newisiyek netpi hɨr mɨt yaain a? O au en, yi han kitet hawɨr hanhan yi yewisawɨr tɨwei te hawɨr wauno wit hak wewet mɨt han ek, te hɨr nertei hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt a? Taauye! Hawɨr wɨnapen tɨwei au!

2 *Yi mɨt miyapɨr keriyen yi yɨre tɨwei hawɨr wetenenik kekre han kawɨr, yi yewenɨpi niuk mawɨr yeriuwe menmen yi yɨrɨakem te mɨt miyapɨr han hɨr nɨrem nerteiyem.

3 *Menmen yi yɨrɨakem meteikɨn mɨt miyapɨr han yi yɨre tɨwei Krais hɨrak kewisɨk kesiuwerek me his me haiu mɨt aposel. Tɨwei ik Krais ap kewisɨk keriuwe si yeunek mau nan mar ke nɨpaa Moses kewis hɨm me God mau nan au. Hɨrak kewisɨk keriuwe God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek kepu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kesiuwerek ken kekre han ki kewis hɨm mɨrak mekre han ki.

4 Hawɨr watɨp hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt wentar hawɨr wertei God kehimɨtenawɨr wɨrɨak menmen im. Krais kekepawɨr keriuwe menmen mɨrak iuwe kerek God Haai kewetɨwekem, te hawɨr wawises menmen hawɨr wetpiyem.

5 *Hawɨr ap iuwe te hawɨr watɨp hawɨr wɨrɨak menmen im wises han kawɨr weinɨk au. God kerekek kekepawɨr kewetawɨr menmen mɨrak iuwe te hawɨr wɨrɨakem.

6 *God kerekek kekepawɨr te hawɨr watɨp mɨt menmen me hɨm ham yaaim mɨrak. Hɨm ham yaaim me God hɨram ap hɨm lo mau tɨwei mɨt enisesim au. Hɨram hɨm yaaim matɨp mɨt God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi kaktorhis hɨr nanu werek. Hɨm lo mau tɨwei matɨp mɨt ap nanisesim werek werek te hɨr nani. Hɨm ham yaaim me God Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨram mamkaap haiu mɨt te haiu mamu werek werek.

7 *God kewepyaan hɨm lo, hɨrak kewet Moses em mau nan. Me wɨ hɨrak kɨrɨakem, menmen me God iuwe merhɨhe mɨrius ninaan me Moses. Maain hɨram pɨke mamre kike kike ere mamɨt, te mɨt miyapɨr ne Isrel ap nanɨrek pɨke te naanmewɨriyapi me wɨ menmen me God merhɨhe mɨrius ninaan mɨrak. Menmen me hɨm lo kerek menip haiu mɨt haiu mami, hɨram man metike menmen iuwe me God merhɨhe.

8 *Te haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God Hɨmɨn kɨrak Yaaik, menmen im mɨrak menipai haiu han yaaik mepɨrpɨr wɨsenum minɨn menmen me nɨpaa me hɨm lo me Moses.

9 *Hɨm lo kerek hɨram menip haiu mɨt mami, hɨram man metike menmen iuwe me God merhɨhe menip mɨt nɨnaain nepɨrpɨr, te hɨm kerek mekepai te God kaktɨp haiu mɨt haiu yaain, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa God kewet Moses em, te haiu han yaaik mepɨrpɨr iuwe.

10 *Menmen me God iuwe merhɨhe mɨrius ninaan me Moses mar ke nɨpaa ein hɨram men mɨre kike kike ere mepeit. Mar im hɨm yaaim nɨpaa God kewet Moses em hɨram epei men kike kike mentar hɨm ham yaaim me Krais me in ek God kewetaiyem hɨram mekrehɨr mɨram.

11 Hɨm lo me nɨpaa ein man metike menmen iuwe me God merhɨhe, te hɨram pɨke mɨre kike kike ere meit,

* **3:1** 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1 * **3:2** 1Ko 9:2 * **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * **3:5** 2Ko 2:16 * **3:6** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro 7:6 * **3:7** Eks 34:30 * **3:8** Ga 3:2, 5 * **3:9** Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * **3:10** Eks 34:29

hɨram in ek nepei au mesi. Te hɨm in ek God kewetaiyem mamkepai haiu mɨre yaain te God kaktaihis, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa mentar hɨram ap te mamɨsi au. Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

12 Haiu mertei hɨm ham yaaim hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik, haiu mamɨmerɨr menmen mɨrak merhɨhe iuwe mamnen te haiu ap mepakɨn hɨm mei au. Haiu mewepyapɨrem te mɨt miyapɨr nerteiyem.

13 *Haiu ap mɨrɨak menmen Moses hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewis laplap pɨnam mɨwapɨn ninaan mɨrak te mɨt miyapɨr ne Isrel ap te nanɨr menmen yaaim me God merhɨhe mɨrius ninaan mɨrak men kike kike ere meit.

14 *Moses kewis laplap pɨnam mɨwapɨn ninaan mɨrak keremem au. Mɨt miyapɨr ne Isrel han kɨr ap nertei menmen me God werek werek au, hɨram mɨre laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr. In ek, mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nererik nekine hɨm me Moses, hɨr han kɨr ap nertei menmen me Krais werek werek au. Hɨram mar ke laplap pɨnam wen mɨwapɨn han kɨr. Mɨt hɨr nemtau hɨm me Krais hɨr nisesim, hɨram mar ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr, hɨrak kenemtɨn kewɨrem men.

15 Nɨpaa ere in, mɨt nekine hɨm me Moses, menmen mɨre laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr mentar hɨr ap nises hɨm me Krais.

16 *Me wɨ kerek mɨt o miyapɨr neweikɨn han kɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨram mar ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr hɨrak kenemtɨn kewɨrem men te hɨr nertei menmen mɨrak werek werek. Hɨram mar ke nɨpaa Moses ken kekre wɨnak ke God, hɨrak kenemtɨn laplap pɨnam keweikɨn ketike Mɨtɨk Iuwe tewepnak.

17 *Mɨtɨk Iuwe keit hɨm im hɨrak God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak kepu kekre han ke mɨt, hɨr ap te nanises menmen hɨm me Moses ketpor te hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Au, hɨram ap mamkepai te God kaktɨp haiu yaain au.

18 *Haiu mɨt ap menmen mɨwapɨn han kaiu au, te menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe hɨram mau mekre han kaiu. God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu keweiknai han kaiu haiu pɨke meweikɨn mar ke hɨrak. Mɨt miyapɨr nanɨrtei God keweiknai han kaiu, haiu mamɨr ke hɨrak te haiu mamwenɨpi niuk mɨrak mamɨnterim.

4

Haiu mɨt aposel mewepyapɨr hɨm yaaim hɨram mɨre si

1 *God kerekek hɨrak han tewenɨnai kehimɨtenai haiu mɨrɨak menmen mɨrak matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak, te menmen enum man merekyei han kaiu haiu ap mɨnaain misesim iuwe au.

2 *Haiu meweikɨn sip mewet menmen enum mɨsawɨn mɨt nanwepyapɨrem haiu yɨnk enuk meriuwerem au emɨt. Haiu ap mewises mɨt hɨm me God haiu meweikɨn hɨm mɨrak matɨp mɨt hɨr enisesim. Au, haiu merp ninaan me God, God hɨrak kɨrai haiu metpor hɨm mɨrak haiu matɨp hɨm yaaim, te mɨt kerek nerteiyei han kaiu, hɨr nertei hɨm im hɨram yaaim.

3 *Hɨm yaaim haiu matɨp mɨt em, mɨt ap nerteiyem werek werek, hɨr keriyen nanɨno si hɨr ap nerteiyem. Hɨr ap nises hɨm yaaim nentar tɨpir enuk ke tɨ ik Seten hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nisesim au.

4 *Hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei werek hɨm yaaim me Krais. Hɨm yaaim im hɨram matɨp me menmen yaaim me Krais kerek keteiknai God kɨre mekak kar ke hɨrak kɨpre God.

5 *Haiu ap metpi hɨm me haiu hɨras te yi eitɨp haiu mɨt yaain. Au,

* **3:13** Eks 34:33-35 * **3:14** Ro 11:25 * **3:16** Ro 11:23, 26 * **3:17** Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1 * **3:18** Eks 16:7; 24:17 * **4:1** 2Ko 3:6 * **4:2** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3** 1Ko 1:18 * **4:4** Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * **4:5** 2Ko 1:24

haiu metpi hɨm im. Jisas Krais
hɨrekes Mɨtɨk Iuwe kaiu, te haiu
mɨt haiu mar ke wok mɨt mekepi yi
eiyɨrteiyek werek werek.
6 *Haiu mɨrɨak menmen im men-
tar God kerek nɨpaa katɨp kar ik:
"Me wit toto lait hɨremes mamɨr,"
hɨrak kerekek kekepai haiu mertei
mekre han kaiu menmen mɨrak
yaaim merhɨhe nepei au man mau
Krais.
7 *God kewis menmen mɨrak iuwe
hɨram man mekre han ke haiu
mɨt ne tɨ au haiu weinɨn. Hɨrak
kewisɨm mekre han kaiu kakteikɨn
mɨt miyapɨr ne tɨ menmen yaaim
haiu mɨrɨakem ap meke han kaiu
man. Au, hɨram meke God man
mekre han kaiu mekepai.
8 *Merer wit wit menmen enum
man mewep te hɨram ap merai-
waank au. Haiu ap mertei men-
mak menmen enum man mewep te
haiu ap mɨnaaiwɨr menmen haiu
mɨrɨakem.
9 Mɨt enun noyiyai nanrekyei
enum, te God ap kɨnaiwɨrai au. Mɨt
hɨr newep haiu menke te haiu ap
maa au.
10 *Mɨt hɨr newep neriuwe nɨpɨn
menmen ham yapɨrwe te hekrit
hekrit sak mau yɨnk kaiu mar ke
nɨpaa mɨt enun nenep Jisas sak mau
yɨnk kɨrak. Sak mau yɨnk kaiu te
mɨt nanɨrem hɨr nanɨrtei Jisas Krais
kepu ketikewei kakɨkepei te mɨt nan-
wep haiu mami au, haiu pɨke mamu
werek.
11 *Me wɨ haiu mepu tɨ im, mɨt hɨr
noyiyai nanrekyei enum, haiu mami
mentar haiu mises hɨm me Jisas haiu
matɨp mɨt em. Mɨt hɨr newep menep
haiu mami, te mɨt nanɨr yɨnk kaiu
kerek maain kaki, hɨr nertei Jisas
Krais kepu kekepai haiu mami au,
haiu pɨke mamu werek.
12 Mɨt newep menep haiu mami te
menmen im haiu mɨrɨakem hɨram
mekepi hɨmɨn ki te yi yayu werek
werek.
13 *Hɨm me God kerek mɨtɨk De-
vit kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram
matɨp mar im: "Hi hatɨp mɨt men-
men hentar hi han kitet God naan-
mamprau kakɨkepa." Haiu mɨt in
keriyen haiu han kitet God kakɨkepai
kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak kɨkaap
mɨtɨk hak Devit. Te in ek haiu matɨp
mɨt hɨm mɨrak.
14 *Haiu matɨp mɨt menmen men-
tar haiu mertei God kerek nɨpaa
kɨkɨak Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak kak-
taihis haiu mamtikewi haiu mamɨrp
ninaan mɨrak.
15 *Menmen yapɨrwe enum man
menep haiu mɨt aposel, mentar
haiu metpi hɨm yaaim mekepi meri-
uwerem. Maain hɨm yaaim me
menmen God kerekyaiyem mamno
mamrer wit wit, mɨt nanisesim, hɨr
nantɨp God hɨrak yaaik, hɨr nan-
wenɨpi niuk mɨrak me menmen im
yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem.

Menmen enum im hɨram mɨre menmen weinɨm mentar haiu mamɨt menmen yaaim

16 *Haiu ap han enuk mɨnaaiwɨr
menmen im God kehimɨtenai haiu
mɨrɨakem mentar haiu mertei God
kakɨkekyei haiu mɨt, haiu yapɨrwe
mamwenɨpi niuk mɨrak. Maain yɨnk
kaiu hɨrak kaki, te hekrit hekrit God
kɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak kau werek
werek.
17 *Menmen im enum hɨram
meraiwaank hɨram mar ke menmen
kike keremem, te hɨram mekepai
haiu mamɨt menmen yaaim me
God wɨsenum hɨram mamu mamɨt
tipmain tipmain enum eik.
18 *Tɨs, haiu ap te han ekitet men-
men yapɨrwe haiu mɨrem meriuwe
nanamɨr kaiu au. Im em hɨram
mamu me mɨ mei kike te maain
hɨram mamɨwaank mamɨt. Haiu
han ekitet mamɨmerɨr menmen haiu
ap mɨrem wen au, te maain God kak-
wetaiyem. Menmen in ek haiu ap
mɨrem, hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik.

* **4:6** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7** 2Ko 5:1 * **4:8** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10** 1Ko 15:31 * **4:11** Ro 8:36 * **4:13** Sam 116:10 * **4:14** 1Ko 6:14 * **4:15** 2Ko 1:3-6 * **4:16** Ef 3:16 * **4:17** Ro 8:17-18 * **4:18** Kl 1:16; Hi 11:1-3

5

Menmen mɨt aposel hɨr nisesim hɨram mɨkaap han ke mɨt yapɨrwe

1 *Haiu mertei maain yɨnk kaiu ke tɨ ik hɨrak kaki kakɨsine kakɨt. Haiu mami hɨram mar ke mɨtɨk kau weisaak hɨrak ketpaan ken kewepik hɨrak kɨnaiwɨrek ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu mami haiu mertei maain God kakrekyei yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen im hɨram mar ke wɨnak yaaik God kimaak keit wit kɨrak haiu mamwim.

2 *Hɨm im yaaim. In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu han kitet menmen enum mewep te haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kakwetaiyem kakɨt wit kɨrak. Hɨrak hɨmɨn kaiu kakɨkrerem te haiu mamu werek werek mamɨr ke mɨtɨk kau kekre wɨnak keit tɨ ik hɨrak kekepik kau werek werek.

3 Maain haiu mami haiu mamɨt yɨnk hak yaaik God kakwetaiyek, haiu ap te mamu hɨmɨn weinɨk au.

4 *In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu mepu han kitet menmen yapɨrwe mewep mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ ik au. Haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kakweteiyek, hɨrak kakɨkrehɨr ke yɨnk kaiu ik. Te haiu hanhan yɨnk kaiu ik hɨrak ap kaki au. Haiu hanhan hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk hak yaaik kaku kakɨt kaktike God.

5 *God hɨrekes kerekek hɨrak kenipai han kaiu te haiu mamɨt menmen yaaim mɨrak im. Hɨrak nepei kewetai God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu keteiknai maain hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem.

6 *Haiu mertei God kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem, te hekrit hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu mertei wɨ kerek haiu mau tɨ mekre yɨnk kaiu ik, te haiu ap mau metike God meit wit kɨrak.

7 *Haiu ap mɨr menmen im God kerekyeiyem, te haiu mertei haiu mamtɨwem mentar God ap kewisesik au. Hɨrak katɨp werek werek kerekek.

8 *Hi hatɨp werek. Haiu ap mɨnaain te haiu mami au. Haiu hanhan mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ te haiu mamu mamtike Mɨtɨk Iuwe God mamɨt wit kɨrak. Hɨram minɨn yɨnk kaiu kau keit tɨ ik e.

9 *Haiu mau yɨnk kaiu me tɨ im e, o haiu mamɨt yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak, hɨram menmen weinɨm. Haiu eminɨn han ekitet emrɨak menmen God hanhan haiu emisesim emrɨakem.

10 *Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapɨrwe mamɨrp ninaan me Krais hɨrak han kakitet menmen enum haiu mɨrɨakem mekre yɨnk kaiu ke tɨ ik ek haiu mɨrɨakem. Hɨrak han kitet o skelim menmen haiu mɨrɨakem hɨrak kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mɨt aposel nɨkaap mɨt miyapɨr netike God nekiyan nau neit

11 *Wɨ kerek haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God haiu mɨrɨak menmen mari han kɨr te hɨr nanisesim nentar haiu mertei maain Mɨtɨk Iuwe Krais skelim menmen haiu aposel mɨrɨakem. God kertei han kaiu te hi hanhan yi yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem yar ke God kertei.

12 *Haiu ap pɨke mari han ki te yi yatɨp hɨm yaaim au. Haiu hanhan metpi hɨm im te yi eiyɨrtei haiu menmak te haiu yaain. Te maain yi eitɨp mɨt han kerek han kitet menmen me niuk iuwe o klos yaaim hɨram minɨn menmen mekre han ke mɨtɨk, yi yayɨtpor menmen im hɨram yaaim au, hɨram enum.

13 Haiu mɨt haiu han kaiu ken sip mar ke mɨt netpim, te haiu han ken

* **5:1** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2** Ro 8:23 * **5:4** 1Ko 15:53-54 * **5:5** Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22 * **5:6** Hi 11:13-16 * **5:7** 1Ko 13:12 * **5:8** Fl 1:23 * **5:9** Kl 1:10; 1Te 4:1 * **5:10** Ekl 12:14; Ro 2:16, 14:10 * **5:11** 2Ko 4:2 * **5:12** 2Ko 3:1, 1:14

sip kentar haiu hanhan mɨrɨak men-
men mamkepi.
14 Krais hɨrak hanhan haiu mɨt,
te menmen im mari han kaiu haiu
mɨrɨak menmen mɨrak mɨkaap mɨt
miyapɨr meriuwerem. Haiu mɨrɨak
menmen im mentar haiu mertei
hɨrak kiutɨpen kaa kekrehɨr ke haiu
mɨt yapɨrwe, te hɨram mar ke haiu
mɨt yapɨrwe maa metikerek.
15 *Hɨrak kaa kekrehɨr kaiu, te
haiu mɨt keriyen haiu mepu tɨ ik,
haiu ap emises han kaiu mamrɨak
menmen au emɨt. Haiu emises han
ke mɨtɨk kiutɨpen ik kerek nɨpaa kaa,
God kɨkɨak pɨke kekrit kau kekepai
haiu mɨt.
16-17 *Nɨpaa haiu mɨt ne tɨ mɨrɨak
menmen enum haiu han kitet me
Krais mar im: Hɨrak mɨtɨk kerekek.
Wɨ kerek mɨt miyapɨr nanises
hɨm me Krais nantikerek nanu
niutɨp, hɨr neweikɨn nanɨr ke mɨt
miyapɨr yaain. Menmen enum me
nɨpaa hɨram epei au mesi meit.
Menmen yapɨrwe yaaim mamɨkrit
mamɨkrehɨr ke menmen enum me
nɨpaa ein. Te in ere maain haiu
mɨt ap te han ekitet mɨt hɨr yaain o
enun nentar hɨr niuk mɨr iuwe o hɨr
netenen menmen yapɨrwe au emɨt!
Menmen im hɨram menmen enum
me tɨ. Haiu han ekitet mɨt hɨr yaain
nentar hɨr ne Krais keriyen.
18 *Menmen im me haiu meweikɨn
mɨre mɨt miyapɨr yaain, God
kerekek kɨrɨakem. Krais hɨrak kaa
kentar nu tentarakɨt. Te God keri-
uwe menmen im Krais kerekyeiyem,
hɨrak kekepai haiu mɨt kerek nɨpaa
haiu enun nepan metike God. In ek
haiu metikerek mekiyan mau meit.
19 *Menmen haiu metpiyem hɨram
mar im. God kekepai haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe mau tɨ meriuwe
menmen Krais hɨrak kɨrɨakem. Te
in ek God kehimɨtenai haiu nɨrak
yaain. Hɨrak ap han kitet menmen
enum haiu mɨrɨakem au. Hɨrak
kesakem. In ek hɨrak kewetai haiu
mɨt aposel hɨm mɨrak me hɨrak han-
han haiu mɨt ne tɨ haiu mamtikerek
mamkiyan mamu mamɨt.
20 God kehimɨtenei haiu mekrehɨr
ke Krais te menmen haiu metpiyem
hɨram mar ke God hɨrekes kau
ketikewi ketpi. Haiu mɨkaap Krais
haiu metpi hɨm iuwe: "Yi eiwis God
hɨrak kakɨkepi te yi eitikerek eikiyan
eiyu werek werek."
21 *Krais kerekek hɨrak ap men-
men enum mamu han kɨrak au.
Te God kekepai haiu mɨt hɨrak
keit menmen enum yapɨrwe haiu
mɨrɨakem kewisɨm mentar Krais
hɨrak kekrehɨr kaiu kaa. Hɨrak
kekrehɨr kaiu kaa te haiu mɨt
miyapɨr kerek haiu mamises hɨm
mɨrak, God kaktɨp haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mɨt aposel kerek natɨp mɨt hɨm me God

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr
wetike God wɨrɨak menmen miutɨp.
Te hawɨr wetpi hɨm manp, yi
nepei yewis menmen yaaim God
kerekyiem hɨram mekre han ki te
yi ap eiwenem ap mamkepi au emɨt!
2 *Yi ap eirɨak menmen im au
emɨt! Hɨm me God mɨt newisɨm mau
tɨwei matɨp mar im:
"Me wɨ hi God hanhan ekepi yi yi-
tauhi menmen hi
hemtewem hekepi heriuwerem. Me
wɨ hi hɨmat hi atihis yi mɨt
miyapɨr yau tɨ, hi hekepi." Yi
nɨkɨp emnep eiyɨmtau! In ek
God hanhan kakrekyi yaaim.
In ek hɨrak kakɨkepi kaktihis.
3 Haiu mɨt mɨnapen mɨt han hɨr
han kitet menmen haiu mɨrɨakem
me God hɨram enum, te ap mɨrɨak
menmen miutɨp mamri han kɨr
enuk te hɨr nantɨp haiu enun
au. Haiu mamrɨak menmen enum
hɨram mamɨr haiu mamwis nan
mamwaai yayiwe te mɨtɨk kakitet
yayiwe kaknen kakrewo nan im
kakɨnkewɨn. Te haiu au mɨnapen
hɨr han kitet haiu mɨrɨak enum au.

* **5:15** 1Ti 2:6; Ro 14:7-8 * **5:16-17** Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18** Ro 5:10 * **5:19** Ro 3:24-25; Kl 1:19-20 * **5:21** Jo 8:46; Hi 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9 * **6:1** 2Ko 5:20 * **6:2** Ais 49:8; Lu 4:19-21 * **6:4** 2Ko 4:2

4 *Au, me menmen yapɨrwe
haiu mɨrɨakem, haiu meteikɨn mɨt
haiu mɨre wok mɨt ne God. Haiu
meteiknor menmen mar im: Haiu
han tokik mepu me menmen enum
man mewep, me menmen enum
merekyei enum metike menmen
enum man meraiwaank.
5 *Mɨt hɨr nɨwaai nɨpɨn newep,
hɨr newisei mekre wɨnak enuk
ke gavman, mɨt enun hɨr nererik
neweiknei nenepɨp nanwep. Haiu
mɨrɨak menmen iuwe ere haiu
meweiwei. Wɨ ham haiu ap mɨwaai
werek werek au, wɨ ham haiu mɨt
nɨnpɨ mewei. Menmen im enum
yapɨrwe man haiu mɨt mentar haiu
mewepyapɨr hɨm mɨrak.
6 *Haiu mɨrɨak menmen yaaim
keremem, haiu mertei menmen
yaaim me God. Haiu ap han
enuk meriuwe menmen waswas
au, haiu han yaaik keriyen mɨkaap
mɨt. Menmen im haiu mɨrɨakem
meteikɨn mɨt haiu wok mɨt ne
God. Menmen iuwe me God Hɨmɨn
Yaaik kau kekre han kaiu, haiu han
tewenɨn mɨt miyapɨr han.
7 *Haiu mewepyapɨr hɨm yaaim,
God kekepai haiu mɨrɨak menmen
mɨrak. Haiu mises menmen yaaim
hɨram mekepai menip hɨm enum
mɨt nesweiyem hɨram mami mar ke
nopen kekepai kɨsawɨn yɨnk kaiu.
Hɨm yaaim me God haiu matɨp
mɨt em hɨram mekepai merekir han
ke mɨt mar ke hɨne yipo henmik
mɨkaap mɨt nenep mɨt enun nepan
nɨr neriuwerem.
8 Mɨt han hɨr natɨp haiu mɨt yaain
mɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han
au hɨr natɨp haiu enun hɨr netpepai
nisɨsai haiu enun. Hɨr han kitet haiu
mɨt enun memipɨn te haiu au. Men-
men im hɨram menmen weinɨm.
Haiu mises menmen haiu mɨrɨakem.
Haiu matɨp hɨm yaaim keremem.
9 *Haiu ap metenen tɨwei matɨp
mɨt me haiu hɨras haiu neimɨn.
Te mɨt yapɨrwe nerteiyai haiu mɨt
aposel keriyen. Mɨt han kitet menep
haiu mami, te haiu wen au mepu.
God kewis mɨt newep te hɨrak
naanmɨprai haiu ap mami au.
10 *Menmen enum mari han kaiu
mamrekyei han enuk te haiu au
hekrit hekrit han yaaik mepu. Haiu
mɨre mɨt enun ap metenen menmen
aurei. Te haiu mɨkaap mɨt hɨr nete-
nen menmen me God yapɨrwe. Haiu
mɨre mɨt metenen menmen me tɨ au,
te haiu metenen menmen yaaim ap
te mɨt nanɨriyaam mamno taau!
11 Yi mɨt miyapɨr ne wit Korin.
Hawɨr nepei wetpi wewepiyapɨr han
kawɨr wepakɨn menmen au. Hawɨr
han tewenɨni wɨsenum.
12 Hawɨr hɨrekses ap wewenɨn han
kawɨr au. Hawɨr han tewenɨni
wɨsenum. Te yi mɨt au, yi hɨras
yewenɨn han ki ap han tewenɨnawɨr
au.
13 *In ek, hi hetpi har ke haai
katɨp nɨkerek nɨrak, hi hetpi har ik:
"Yi han tewenɨnawɨr yayɨr ke hawɨr
epei han tewenɨni yi mɨt miyapɨr."

Haiu mɨt yaain ne God ap mamtike mɨt enun mamu niutɨp

14 *Yi mɨt miyapɨr kerek yises
hɨm me God yi yetike mɨt miyapɨr
han ap nises hɨm me God, yi ap
yaikiyan yairɨak menmen o eiyis-
esim au emɨt! Menmen yaaim, men-
men enum ap te mamkiyam mamu
werek werek taau. Mamɨrkeik te
wɨtaan wanewik mamkiyan mamu
wɨ miutɨp a? Taauye!
15 Yi han kitet Krais ketike Seten
tekiyakɨt a? Taauye! Mamɨrkeik
te mɨtɨk kises hɨm me God kaktike
mɨtɨk ap kises hɨm me God han kitet
tɨpɨrakɨt a? Taauye!
16 *Mamɨrkeik te mɨt nanwenɨpi
God kaktike teinɨk mɨt newis ninaan
mewim mekre pak? Taauye! God
han enuk kakwep haiu mɨt! Haiu
mɨt miyapɨr keriyen haiu mar ke
wɨnak ke God kerek kepu kepeit.
God hɨrekes katɨp kar ik:

* **6:5** 2Ko 11:23-27 * **6:6** 1Ti 4:12 * **6:7** 1Ko 2:4 * **6:9** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10** 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * **6:13** 1Ko 4:14 * **6:14** Ef 5:7, 11 * **6:16** 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * **6:17** Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4

"Hi ano mɨt miyapɨr ehu ekreri. Hi
hɨre God kɨr, te hɨr nanɨr ke
mɨt miyapɨr nai."
17 *Te God katɨp,
"Yi einaaiwɨr menmen enum mɨt
miyapɨr enun nisesim, yi ei-
weikɨn sip eiwetɨwem. Yi
einopɨn menmen hɨram enum
ap eisesim au, te hi atihis.
18 *Yi yisesim te hi hɨre haai ki, yi
eire nɨkerek hɨrakɨt o nɨkerek
hɨram (o hɨran) nai." God
kerek hɨrak kɨrɨak menmen
yapɨrwe me tɨ metike nepni,
hɨrak katɨp kar ik.

7

1 Naiu yinan yaain, God nepei ketpai hɨm yaaim im, te haiu emɨpɨr emnopɨn emkeipɨn menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem menipai han kaiu ketike yɨnk kaiu enuk. Haiu mɨnapen mamrɨak menmen mamnip God yɨnk enuk kakriuwai te hɨrak kehimɨtenai haiu nɨrak yaain.

Mɨt ne Korin neweikɨn han te Pol han yaaik keriuweri

2 *Yi mɨt miyapɨr yi han etwenɨnai. Haiu ap mɨrɨak menmen enum me mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewaank mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewisesiyek me menmen mari menmen me mɨtɨk kiutɨp au, mar ke mɨt han ein netpiyem me haiu mɨt.
3 *Hi ap hetpi hɨm im heni heswi hɨm wɨsenum hentar yi han kitet hi herekyi enum au. Hi heni kike keremem hentar nɨpaa hi hetpi te hi hetpi heteipim, haiu mɨt in han tewenɨni wɨsenum. Haiu han tewenɨni wɨsenum te yi yayi, haiu hanhan mami mamtikewi, o au en, yi yayu, haiu hanhan mamu mamtikewi. Te haiu markeik mɨrɨak menmen enum im mɨt han netpiyem me haiu mɨt a? Taauye!
4 Hi ap hɨsawɨn menmen mekre han kai au. Hi hewepiyapɨrem hetpim. Hi han yaaik wɨsenum heriuwe yi mɨt miyapɨr en. Menmen enum man mewep haiu mɨt, hi wen han kitet menmen yi mɨt yɨrɨakem te hi han kewei hi han yaaik heriuwi.
5 *Haiu nepei man provins Masedonia, haiu wen ap mepu werek werek au. Menmen enum nepei man mewep. Haiu metike mɨt han haiu menehan me menmen, haiu mɨnaain te menmen yapɨrwe haiu merekyiyem mekre han ki mɨt han enun nanriwaankem.
6 *Te God kerek kerekyai han ke haiu mɨt me menmen hɨram meraiwaank han kaiu, hɨrak kenipawɨr han yaaik keriuwe mɨtɨk Taitas kerek kan kɨrawɨr.
7 Hɨrak keriuwet mɨtɨk Taitas kan kɨrawɨr kerekyawɨr han yaaik keriuwe menmen im keremem au. Hɨrak ketpawɨr hɨrak nepei ken kɨri te yi yerekyɨwek han kɨrak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi yisesim yɨrɨakem. Hɨrak kan ketpawɨr yi hanhan yaira, yi yɨnk enuk yeriuwe menmen yi yɨrɨakem yi han tewenɨna, yi yekrehɨr kai yatɨp mɨt han hɨr natɨp hi enuk yi yetpor hi yaaik. Yi yɨrɨak menmen im yenipa hi han yaaik heriuwi.
8 *Tɨwei kerek nɨpaa hi hewisiyek hɨrak kenipi yi yɨnk enuk yeriuwerek, hi ap han enuk heriuwe hɨrekes me hi hewisiyek au. Hi hɨnapen hewisi tɨwei hentar hi hertei hɨrak kaknipi yi yɨnk enuk me wɨ meiyam.
9 Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek. Hi ap han yaaik yi yɨnk enuk yeriuwe menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik yi yɨnk enuk yi yeweikɨn han pɨke yises menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hawɨr ap weriwaank au.
10 *God keit menmen im menipi yi yɨnk enuk hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hɨrak kekepi kaktihis kakɨriuwerem. Menmen im hɨram

* **6:18** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2** Ap 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3** 2Ko 6:11-12 * **7:5** 2Ko 2:13 * **7:6** 2Ko 1:3-4 * **7:8** 2Ko 2:4 * **7:10** Mt 27:3-5; Hi 12:16-17

yaaim te haiu ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han enuk hɨram ap mekepi nanweikɨn han nanises menmen yaaim au. Hɨram mewetɨr han enuk neriuwe hɨras keriyen. Menmen im ap mamkepi hɨr nanu werek werek au. Hɨram mamnipi maain hɨr nani.
11 Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerekyi menmen yaaim keriuwe hɨm im hɨram menipi yi yɨnk enuk yeriuwerem. Hɨram mekekyi han ki yi hanhan einaiwɨrem eiweikɨn sip eiwet menmen enum hi hewisiyem nɨpaa ein mau tɨwei hak. Hɨram mekekyi han yi yene mɨtɨk hak kerek kɨrɨak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei man, yi hanhan hi anen akepi ariuwerem. Yi hanhan eikaap mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum. Menmen yapɨrwe yi yisesim yɨrɨakem me hɨm hi hewisiyem, hɨram meteikɨn yi yetike mɨtɨk ik enuk yi ap yau han kiutɨp me menmen hɨrak kɨrɨakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepɨrek ken.

12 Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak menmen enum te hi hewisi tɨwei au. Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa mɨtɨk hak kerekyɨwek enum te hi hewisi tɨwei au. God kertei han kai hi hewisi tɨwei ik ek kakɨkepi kakteikni te yi yertei werek werek yi hɨras keriyen hanhanai haiu mɨt aposel in.
13 Menmen yi nepei yɨrɨakem hɨram menipai han kewei mau meit keriyen au.

Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨkaap Taitas han kewei kau keit, te haiu metikerek haiu han yaaik wɨsenuk.
14 Nɨpaa hi hewenɨpi niuk mi hatɨp Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim yɨrɨakem ap menipa hi yɨnk enuk hi hetpɨwekem au. Menmen yapɨrwe hi hetpɨwekem me yi mɨt miyapɨr en hɨram yaaim, mar ke hɨm nɨpaa haiu metpiyem hɨram yaaim.
15 *Taitas hɨrak ken kɨri, yi yɨnaain yeperper yi naanmɨprewek, yi yapɨrwe yises menmen hɨrak ketpiyem. Hɨrak han kitet menmen im te hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
16 In ek hi hertei yi eiyises menmen yapɨrwe hi hetpiyem, te hi han yaaik wɨsenuk.

8

Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enkaap nɨr yinan

1 *Naiu yinan, haiu hanhan metpi hɨm te yi eiyɨrtei werek werek menmen yaaim God kɨrɨak mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak em neit Masedonia.
2 Menmen enum nepei man manɨp mari han kɨr. Hɨr mɨt enun netenen menmen au, te hɨr han yaaik wɨsenuk nentar hɨr nertei God kesak menmen enum mɨr. Hɨr han yaaik te hɨr newis pewek mɨr men niutɨp nanwet mɨt han em.
3 Hi hertei werek te hi hetpi hɨr nises han kɨr kerekek newis pewek im. Hɨr newis pewek pɨnam hɨr netenen pɨnam, hɨr hanhan nanwetɨr meiyam te hɨr newisɨm ere mɨr mesi hɨr netenen kike. Haiu ap mari han kɨr hɨr nɨrɨakem au, hɨr hɨras keriyen.
4 *Hɨr nitaihi hɨm manp te haiu emwisi hɨr nanwɨr pewek nantike mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit, hɨr nansiuwe pewek meiyam im mamno mamkaap mɨt han ne weiwɨk me God kerek ap netenen menmen au.
5 Hɨr ninɨn menmen haiu han kitet hɨr nanrɨakem. Hɨr ninɨn neweikɨn han kɨr ken God. Nepei au, hɨr nemerɨr God ketpor menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim neriuwe hɨm haiu metporem.
6 Haiu han kitet menmen im mɨt ne Masedonia hɨr nɨrɨakem, haiu matɨp Taitas hɨm manp te hɨrak kakno kakɨkepi yi mɨt eirɨak menmen im me pewek kerek yi eikaap mɨt eiriuwerem. Nɨpaa Taitas kekekyi han ki te yi eirɨakem, te hi hanhan

* **7:15** 2Ko 2:9 * **8:1** Ro 15:26 * **8:4** 2Ko 9:1-2

pɨke eriuwetek hɨrak kakno yi mɨt
kakɨkepi yi eirɨakem ere werek.
7 *Me menmen yapɨrwe, yi mɨt
yinɨn yɨrɨak menmen yaaim. Yi mɨt
yises God werek werek, te yi yatɨp
mɨt han hɨm mɨrak yeriuwerem. Yi
mɨt yertei hɨm me God werek werek
te yi yɨkaap mɨt miyapɨr yeriuw-
erem. Yi han tewenɨnai wɨsenum, te
haiu hanhan yi eiyinɨn mɨt miyapɨr
han yi eiwis pewek emno niutɨp
emkaap mɨt miyapɨr eiriuwerem.
8 Hi ap hewisi hɨm lo yi eiyis-
esim au emɨt! Hi nepei heteikni
mɨt miyapɨr han hɨr hanhan nanwɨr
pewek nankaap mɨt miyapɨr han
nanriuwerem. Hi hekekyi han ki
heriuwe hɨm hi hetpiyem me mɨt
miyapɨr, te hi hertei yi han tewenɨn
mɨt miyapɨr han werek werek yi
eikepi o au.
9 *Hi hanhan ekekyi han ki hentar
yi nepei yertei menmen yaaim Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.
Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe
ketike God te hɨrak keweikɨn sip
kewet menmen im, hɨrak keweikɨn
kɨre mɨtɨk enuk weinɨk. Hɨrak
keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk
kenteri yi mɨt, te hɨrak kakɨkepi yi
eiyɨt menmen yaaim em me God
yapɨrwe. Te yi eiyises menmen
mɨrak hɨrak kɨrɨakem yi eikaap mɨt
miyapɨr han.
10 Hi hetpi han kai me menmen
im. Tito me nɨpaa ein, yi yinɨn
yari pewek yewisɨm men miutɨp. Yi
yinɨn mɨt han yi hanhan yewisɨm
men niutɨp waswas.
11 Te in ek yi eiri pewek meiyam
eiwɨsim mamno niutɨp ere werek. Yi
nɨpaa hanhan yinɨn yɨrɨak menmen
im, te in ek yi yɨrɨakem yeriuwe
pewek mei yi yetenenim.
12 *Mɨt hɨr hanhan nanwet mɨt
miyapɨr ne God menmen, God han
yaaik keriuwe mɨt nar ik. God
han kitet menmen mɨt hɨr nete-
nenim, te hɨrak han kitet menmen
mɨt nɨrɨakem neriuwerem. Hɨrak
ap hanhan pewek mɨt ap netenenim
hanhan mɨt nanwet mɨt han em au.
Hɨr mɨr.
13-14 *Hi ap hatɨp yi eiwet mɨt han
neit Jerusalem pewek mi einemtɨn,
te hɨr nanu werek, yi au yau weinɨm
pewek auri. Au, hi hanhan yi eiwetɨr
meiyam eiyɨntar in ek yi yetenen
pewek mei yapɨrwe, hɨr au pewek
mɨr kike keremem. Maain, hɨr nan-
tenen menmen yapɨrwe, te yi au
menmen kike, maain hɨr nanɨswi
pewek meiyam nankepi nanriuw-
erem. Mar im yi yapɨrwe eiyu werek
werek eiyɨran.
15 *Hɨm em God kewet Moses em
kewisɨm mau tɨwei matɨp mar ik:
Mɨt kerek nen neit menmen mana
yapɨrwe, ap mei mau au. Hɨr naam
nenepim. Mɨt kerek nen neit men-
men mana kike, hɨr nɨnpɨ maan au,
hɨr naam ere werek." Te yi eikaap
mɨt han kerek hɨr pewek auri, te hɨr
nanu werek.

Wok mɨt hɨr nanɨnen wit Korin nankepi

16 Hi hatɨp God hɨrak yaaik. Hɨrak
kɨkɨak han ke Taitas hɨrak hanhan
pɨke kakɨkaap yi mɨt kar ke hawɨr
hanhan waukepi.
17 Hawɨr witɨwekhi hɨrak kaknen
kakri, te hɨrak kewenhi. Te hawɨr ap
wari han kɨrak au. Hɨrekes kises han
kɨrak hɨrak hanhan kaknen kakri.
18 Haiu mamriuwet kaiu yinak
kaknen kaktike Taitas. Mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God nerer wit wit
menep in, hɨr newenɨpi niuk mɨrak
nentar hɨrak yaaik katɨp mɨt hɨm me
God.
19 Hɨr newenɨpi niuk mɨrak
kerekek au. Hɨr nehimɨtanek hɨrak
kakno kaktikewai mamriyan haiu
mamrɨak menmen im mamɨt pewek
kerek mɨt miyapɨr newisɨm men
niutɨp nanwet mɨt enun netenen
menmen au, nanwetɨrem. Haiu
mamrɨak menmen im te mɨt hɨr nan-
wenɨpi niuk me God mamriuwerem,
hɨr nanɨrtei haiu hanhan mamkaap
mɨt nanrɨakem.

* **8:7** 1Ko 1:5, 16:1-2 * **8:9** Mt 8:20; Fl 2:6-7 * **8:12** Mk 12:43 * **8:13-14** 2Ko 9:12 * **8:15** Eks 16:18

20 Haiu mɨnapen mamkɨak han
ke mɨt miyapɨr, te hɨr nantɨp enum
nantɨp haiu ap mamwet mɨt enun
pewek auri pewek im yapɨrwe
kerek mɨt miyapɨr newisɨm men
niutɨp. Te haiu nepei mari kaiu
yinak ik kaktikewai mamno heriyai
heriyai naanmamre menmen haiu
mɨrɨakem.
21 Haiu han kitet emrɨak menmen
yaaim me ninaan me Mɨtɨk Iuwe
God kerekek au. Haiu hanhan mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr nanɨrtei haiu
mɨrɨak menmen yaaim.
22 Te haiu mamriuwet kaiu yi-
nak yaaik ik kaknen kaktike mɨtɨkɨt
wik. Haiu nepei han kitet menmen
yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem haiu mertei
hɨrak kɨrɨakem werek werek. In ek,
hɨrak kertei yi yises menmen yaaim
me menmen yi yɨrɨakem, te hɨrak
hanhan wɨsenum kaknen kakrɨak
menmen im.
23 Mɨt han nanitihi me Taitas hɨrak
keimɨn, yi eiyɨtpor hɨrak wariyakɨt
kai ketikewa hawɨr wɨrɨak men-
men miutɨp wekepi weriuwerem.
Me mɨtɨkɨt wik kerek tatkiterek
tatnen yi mɨt, yi eitɨp mɨt han
hɨrakɨt taiu yinakɨt yaaikɨt kerek
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God (o
sios) menep in hɨr nehimɨtanɨwekɨt
tatnen. Mɨtɨkɨt hɨrakɨt tɨrɨak men-
men me God tɨkaap mɨt miyapɨr
teriuwerem tatɨp mɨt miyapɨr niuk
me Krais teriuwe menmen hɨrakɨt
tɨrɨakem.
24 *Te yi eiteiknor yi han etwenɨnet
yi naanmampɨrwekɨt. Yi eirɨak men-
men im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God heriyai heriyai
nanɨrtei yi yaain yar ke nɨpaa hi
hetporem me yi mɨt miyapɨr en.

9

Hɨm me pewek mamno mamkaap mɨt miyapɨr neit provins Judia

1 *Yi nepei yertei me pewek haiu
mamtɨwem mamsiuwerem mano
mamkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God neit provins Judia.
Te hi ap hewisi tɨwei nokik hetpiyem
au. Kike kerekek.
2 Hi hertei yi hanhan yaikaap mɨt
miyapɨr ein, te hi hewenɨpi niuk
mi hatɨp mɨt miyapɨr ne God neit
provins Masedonia hetpor har ik:
"Naiu yinan neit provins Akaia, tito
nɨpaa ein hɨr nepei nankaap mɨt
miyapɨr neit Judia." Hɨr nertei
yi nepei yaikaap mɨt miyapɨr en,
te menmen im yi yɨrɨakem hɨram
mekekkyr han kɨr te hɨr nanrɨakem.
3 Hi hɨnapen hɨm yaaim hi nepei
hatɨp mɨt ne yi mɨt em hɨram mɨre
hɨm weinɨm au. Te hi heriuwet kaiu
yinak Taitas ketike mɨtɨkɨt wik it
tatinɨn tatnen yi mɨt tatkepi yi yaiwis
pewek mamno niutɨp werek werek.
4 Haiu han kitet yi eiwis pewek
werek werek te hi han kitet maain
hi etike mɨt han ne provins Mase-
donia haiu mamnen mamri, yi ap
yewis pewek werek werek au, yi
yɨnk enuk. Hi yɨnk enuk hentar
hi hetpor yi nepei yaiwis pewek
mamno niutɨp. Hi yɨnk enuk, te yi
yɨnk enuk.
5 Hi han kitet menmen im te
hi hitehi taiu yinakɨt it hɨrakɨt
tatinɨn tatnen tatkepi yi eiwis pewek
mamno niutɨp werek werek. Maain
hi anen etike mɨt ne provins Mase-
donia, menmen mamwaai werek
werek. Mar im hɨr nanɨrtei yi nepei
yises han ki yewis pewek im, te haiu
ap mari han ki meriuwerem au.
6 *Yi han ekitet menmen im. Yi
eiwet mɨt menmen kike te maain yi
eiyɨt menmen kike me God. Hɨram
mar ke mɨtɨk kakmɨr ni. Hɨrak
kakmɨr ni kike, hɨrak kakɨt menmen
kike. Hɨrak kakmɨr ni iuwe, hɨrak
kakɨt menmen yapɨrwe.
7 *Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp
yi eiyinɨn han ekitet werek werek
menmen me pewek yi eiwet mɨt em,
te maain yi yairɨakem. Yi ap eirɨak
menmen me pewek eiwisɨm eiyɨntar
mɨt han nari han ki yi yɨnk enuk
au emɨt! Yi eirɨak menmen im te
maain yi han tewenɨn pewek mi epei

* **8:24** 2Ko 7:13-14 * **9:1** 2Ko 8:1-7 * **9:6** Pro 11:24; 22:9 * **9:7** Ro 12:8

yewetɨrem. Menmen im au emɨt!
God hanhan yi eiwis pewek emno
niutɨp eiyɨntar yi hanhan eikaap mɨt
eiriuwerem.
8 God nepei Iuwe te hɨrak kakweti
menmen yaaim heriyai heriyai
maminɨn menmen yi yetɨwem.
Hekrit hekrit hɨrak naanmɨri men-
men te yi yetɨnen menmen naanem-
pre hɨras eiriuwerem, meiyam
mamu te yi eikaap mɨt miyapɨr han
eiriuwerem.
9 *Hɨm me God mɨt newisɨm
mekre tɨwei Sam hɨram matɨp mar
im:

"Mɨtɨk kerek kises hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt enun menmen auri.

Menmen yaaim hɨrak kerekyorem hɨr han kitetim tipmain tipmain enum eik."

10 *Hɨm im yaaim mentar God
kerek kewet mɨt wit (o rais) yehes hɨr
nanmɨr te hɨr nanɨt menmen meri-
uwerem, hɨrak kakweti menmen
marim, hɨrak kaknipem yapɨrwe te
yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuw-
erem yapɨrwe enum yapɨrwe.
11 *God kakweti menmen yapɨrwe
heriyai heriyai te yi eikaap mɨt
miyapɨr han ne God eiriuwerem
yapɨrwe. Te maain haiu mam-
nen mamɨt pewek yi yewisɨm
men niutɨp, haiu meiyɨm mamno
mamwet mɨt han em, hɨr nanwenɨpi
niuk me God me menmen yi yereky-
orem.
12 *Menmen im yaaim yi eirɨakem
hɨram mamkaap mɨt miyapɨr ne God
kerek ap netenen menmen au hɨram
mamkepi keremem au. Hɨram mam-
nipi hɨr han yaaik nanwenɨpi niuk
me God nanriuwerem.
13 Menmen im yaaim yi yairɨak
ni yinan em hɨram mamteiknor yi
yises hɨm me God werek werek yi
yewepyapɨr hɨm me Krais. Hɨr nanɨr
pewek yi yaitɨwem mamtike mɨt han
en, hɨr nanwenɨpi niuk me God nan-
riuwerem.
14 Te maain hɨr hanhan nanri hɨr
nantike God hɨrak kakɨkepi naan-
mamri kakɨntar hɨrak kerekyi han te
yi yɨrɨak menmen im yekepi yeriuw-
erem.
15 Haiu emtɨp God hɨrak yaaik
kentar menmen yaaim hɨrak kewe-
taiyem. Menmen im haiu ap te
mamtɨp hɨram yaaim markeik? Au,
hɨrak yaaik wetpen enuk kepeit ken-
tar presen ik hɨrak Jisas Krais God
Nɨkan kɨrak kerekek hɨrak kewe-
taiyek.

10

Pol kewenɨn hɨm enum me mɨt hɨr natɨp aposel hɨr enun

1 *Hi Pol hɨrekes hi hanhan
hekekyi han ki yi han kitet menmen
Krais kɨrɨakem. Hɨrak kewenɨn han
kɨrak me menmen, hɨrak kɨrɨak
menmen han yaaik ketike mɨt. Mɨt
han nekre nɨmɨn ne yi mɨt hɨr natɨp
me hi nar ik. Hɨr natɨp, "Wɨ kerek
hɨrak kau ketikewai, hɨrak kewenɨn
han kɨrak katɨp hɨm yaaik ketikewai,
te maain hɨrak keit wit hak, hɨrak
kewisai tɨwei kenai ketpai hɨm manp
me menmen." Te in ek hi hitihi hɨm
manp.
2 *Maain wɨ hi anen ari, yi ap
yenipa me menmen im te hi ani har
ke hi ane mɨt han en natɨp haiu mɨt
in mises menmen enum me tɨ mɨrɨak
menmen mɨkaap mɨt meriuwerem.
3 Haiu ap mises menmen me tɨ
mɨrak menmen au. Haiu mau tɨ
mɨrɨak menmen te haiu ap mɨrɨak
menmen me God meriuwe menmen
mɨt ne tɨ hɨr nisesim au.
4 *Menmen yapɨrwe haiu mete-
nenim mɨrɨak menmen me God
meriuwerem, hɨram ap menmen
me tɨ au. Haiu metenen menmen
iuwe me God hɨram mekepai haiu
maminɨn menmen enum me Seten
mewenɨn han ke mɨt ap nises hɨm
me God. (Menmen iuwe me God
hɨram mar ke nopen ketike hɨne,
yipo henmik kerek mɨt hɨr nete-
nenim nen newen paaik nen netike
mɨt nenepan.)

* **9:9** Sam 112:9 * **9:10** Ais 55:10; Hos 10:12 * **9:11** 2Ko 1:11, 4:15 * **9:12** 2Ko 8:14 * **10:1** 1Ko 2:3 * **10:2** 1Ko 4:21 * **10:4** Ef 6:13-17

5 Menmen iuwe me God haiu metenenim hɨram minɨn hɨm enum me tɨ mɨt hɨr nisesim, o menmen hɨr han kitetim minɨn mewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu mari menmen yapɨrwe mekre han ke mɨt hɨram mamises hɨm me Krais.
6 *Haiu memerɨr yi mɨt miyapɨr en, yi eiweikɨn han eiyises hɨm me God werek werek. Yi eiyises God werek werek nepei au, haiu mamrɨak menmen enum me mɨt hɨr nɨnapen nanɨmtau hɨm me God haiu mamrekyor enum emrerim.

7 Yi mɨt han kitet yar ik: "Karkeik te Pol hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek kewepyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ap kertei katɨp hɨm iuwe?" Mɨt han nau nekri yi mɨt en, kerek natɨp Krais kehimɨtenor hɨr natɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨr han ekitet menmen im. Mar ke hɨr ne Krais, haiu mɨt in haiu ne Krais.
8 *Mɨtɨk Iuwe Krais kewisai haiu mekrehɨr kɨrak, haiu mɨrɨak menmen im mamkepi yi eiyisesik werek werek, haiu ap te mamriwaank au. Te hi hewenɨpi niuk me haiu hɨras me menmen haiu mɨrɨakem, hi ap yɨnk enuk au. Hi han yaaik.
9 Hi hɨnapen yi han kitet hi hanhan hewisi tɨwei ik henipi yi yɨneina weinɨn au emɨt!
10 Hi hɨnapen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei mɨt han en hɨr natɨp me hi nar ik: "Pol kewisai hɨm iuwe mau tɨwei hɨrak kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerek, te hɨrak kerp kekrai ketɨn ke nɨmɨn, hɨrak kɨneinai ketpai hɨm manp au. Hɨm mɨrak hɨram menmen weinɨm."
11 *Mɨt han en natɨp nar ik hɨr han ekitet hɨm me hi hetpiyem. Menmen haiu mewisiyem mau tɨwei ik metpiyem meriuwerek me wɨ haiu mepu yanɨmɨn, hɨram hɨm keremem haiu mamnen mamri haiu mamrɨakem.
12 *Haiu mɨnapen han kitet haiu mar ke mɨt en o haiu mehimɨtenai haiu mɨre mɨt en kerek newenɨpi niuk mɨr natɨp mɨt han em. Mɨt narik hɨr hɨras nehimɨtan menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr nɨr menmen hɨr hɨras niutɨp niutɨp nɨrɨakem te hɨr han kitet hɨr yaain. Mɨt nar ik hɨr enun netaritari.
13 *Te haiu mɨt ap mamwenɨpi niuk maiu mar ke hɨr mɨt en nɨrɨakem au. Haiu mamwenɨpi niuk maiu me menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem. Menmen hɨrak kehɨmitenai haiu mɨrɨakem, hɨram nepei man miuni yi mɨt.
14 Haiu ap minɨn menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem au. Haiu minɨn man metpi hɨm yaaim me Krais, te in ek haiu mewenɨpi niuk mai haiu minɨn naanmɨpri.
15 *Haiu ap minɨn menmen God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem, te haiu mamwenɨpi niuk maiu me menmen mɨt han hɨr nepei nɨrɨakem au. Haiu han kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi yayises hɨm me God wɨsenum te yi eikepai haiu emrɨak menmen wɨsenum kerek God kehimɨtenai haiu emrɨakem.
16 *Yi yairɨak menmen mamɨr im te haiu mamnaiwɨri mamno mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais mamɨt wit ham yanɨmɨn mɨt newi. Te haiu ap mamnaaiwɨr menmen God kehimɨtenaiyem haiu mamrɨakem au. Haiu ap mamwepyapɨr hɨm me God meit wit hak kerek mɨtɨk hak kinɨn kan nepei kɨrɨakem, te haiu mamri menmen mɨrak haiu mamwenɨpi niuk maiu mamriuwerem au.
17 *Hɨm em God Jeremaia kewisɨm mau tɨwei, hɨram matɨp mar im:

"Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi hɨras me menmen, hɨr nanwenɨpi Mɨtɨk Iuwe God kerek ek me menmen im. Hɨr hɨras au emɨt!"

18 *Hɨm im yaaim, te haiu mertei mɨt kerek newenɨpi niuk mɨr me hɨras

* **10:6** 2Ko 2:9 * **10:8** 2Ko 12:6, 13:10 * **10:11** 2Ko 13:2, 10 * **10:12** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13** Ro 12:3 * **10:15** Ro 15:20 * **10:16** Ap 19:21 * **10:17** 1Ko 1:31 * **10:18** 1Ko 4:4-5

keriyen, God ap kakt+p h+r m+t iuwe au. H+ram menmen wein+m. God h+rekes kakwen+pi niuk me m+t, h+r keriyen n+uk m+r iuwe. Te haiu m+t aposel ap te nanwen+pi niuk maiu haiu iuwe au.

11

Pol kewepyap+r menmen enum m+t enun kerek nat+p h+r h+ras aposel h+r n+r+akem

1 Hi hanhan yi eiwisa hi hat+p h+m kemip+n kike hewen+pi niuk mai. Hi hertei yi y+napen te yi eiwisa.

2 *God h+rak hanhan kak+him+tan m+t miyap+r h+r n+rak, te mar im hi Pol hi han kiteti yi m+t miyap+r en. Hi nepei hehim+teni yi eiy+t m+t+k kiut+p yi eitikerek eiyu niut+p, niuk me m+t+k ik h+rak Krais. Hi hanhan ariuweti yi eino Krais eiy+r ke m+te n+han yaaip ap w+waai wetike m+t+k wen au.

3 *In ek, hi han kitet me manpen n+paa h+rak enuk kewisesik kari han ke m+te Ip. Hi h+napen h+m enum me m+t nat+p h+r aposel h+ram mamri han ki mamriwaank, te yi ap eiyises Krais werek werek han ekitetik kerekek.

4 *Hi h+naain hentar menmen im. M+t+k hak kaknen kak+tpi h+m ham me Jisas ham em, h+m im h+ram ap h+m haiu metpiyem me Jisas au. Mar im yi eiy+t h+m+n hak, ap God H+m+n Yaaik kerek n+paa yi yet+wek kekre han ki au. Yi yemtau h+m ham yi yisesim, h+ram ap h+m n+paa yi yemtewem yisesim au. M+t+k kar ik h+rak kaknen kaku n+m+n ke yi m+t, yi han yaaik eiwis+k kakr+akem keremem.

5 *M+t in yi han kitet h+r aposel yaain kerek netpi me hi ap aposel h+r nemitip+n. H+r nemitip+n nentar hi han kitet hi yaaik hin+n m+t aposel ni ein kerek netpi h+r yaain iuwe. H+r nesiuwau h+m nat+p yi m+t hi m+t+k enuk wein+k.

6 *Hi ap at+p h+m mei yaaim, te hi hari han ke m+t heriuwerem har ke h+r m+t aposel han en n+r+akem au. H+r nat+p werek werek me menmen im, te hi hertei menmen yap+rwe me God werek werek. H+r au. N+paa haiu men haiu meteikni haiu mertei iuwe menmen me God iuwe meriuwe menmen yap+rwe haiu m+r+akem yi y+rem.

7 *Yi han kitet hi herekyi menmen enum a? Yi han kitet hi m+t+k enuk wein+k hentar hi hat+p m+t miyap+r h+m me God, te hi ap hari pewek mi mererim a? Hi naanm+re h+rekes. Hi ap hises menmen har ke aposel han n+r+akem nari pewek mi mererim te yi han kitet hi herekyi enum a?

8 *Hi hau hetikewi h+r+ak menmen, m+t miyap+r ne weiw+k me God nerer wit wit ne provins Masedonia neweto pewek. Mar im hi hari menmen m+r wein+m.

9 *N+paa hi hau hetikewi h+r+ak menmen, w+ kerek menmen mai h+ram epei au mesi, hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek au. Nai yinan neit provins Masedonia nan neweto menmen yap+rwe hi hanhan em. Me menmen yap+rwe n+paa ere in hi ap hitihiyem enipi yi han enuk yeriuwerem au. Maain hi ar+akem mam+r ek.

10 *H+m yaaim me Krais mau mekre han kaiu, te hi hetpi werek. Ap m+t+k kei kiut+p h+rak kakweik+n han kai hi hewen+pi niuk me hi h+rekes me menmen me pewek hi hisesim h+r+akem heit provins ki Akaia.

11 Hi henmak te hi hat+p har ik a? Yi han kitet hi ap hanhan heriuwi a? Taauye! God kertei han kai hi hanhani.

12 Hi tewen ehises menmen im n+paa hi h+r+akem te hi ewepyap+r m+t aposel enun kerek nat+p h+r n+r+ak menmen yaaim nar ke haiu m+t aposel haiu m+r+akem. H+r newen+pi niuk m+r h+ras nerp ni-

* **11:2** Ef 5:26-27 * **11:3** Jen 3:4, 13 * **11:4** Ga 1:8-9 * **11:5** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6 * **11:6** 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4 * **11:7** 1Ko 9:12, 18 * **11:8** Fl 4:15-18 * **11:9** 2Ko 12:13 * **11:10** 1Ko 9:15

naan me mɨt natɨp hɨr nɨrɨak menmen haiu mɨrɨakem te hi hanhan menmen hi hisesim mamwepyapɨr hɨr enun newisesik, hɨr hɨm mɨr weinɨm.
13 *Hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun newisesik. Hɨr newisesik me menmen hɨr nɨrɨakem hɨr nɨsawɨn han kɨr hɨr nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr nɨri hɨr natɨp, "Hɨr mɨt yaain aposel ne Krais."
14 Yi han kekrit eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen weinɨm. Haiu mertei Seten hɨrekes kɨsawɨn han kɨrak kari han ke mɨt hɨr han kitet hɨrak ensel yaaik ke God.
15 Haiu mertei Seten kɨrɨak menmen im te haiu ap han kekrit me mɨt kerek nises menmen mɨrak. Hɨr nises Seten hɨr nɨsawɨn han kɨr nari han ke mɨt te hɨr natɨp hɨr mɨt yaain nɨrɨak menmen yaaim. Hɨram menmen weinɨm. Maain God kakrekyor enum me menmen enum hɨr nɨrɨakem.

Wɨ Pol kɨrɨak menmen me God menmen enum yapɨrwe mewaankek

16 *Hi pɨke hetpi heteipim. Hi hɨnapen yi han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari. Yi han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari yi eiwisa hi hewenɨpi niuk mai kike me menmen.
17 Hi ap hatɨp har ke mɨtɨk kises Krais ketpim, te hi tewen hetpi hɨm im e. Hi hatɨp har ke mɨt aposel in hɨr nenwenɨpi niuk mɨr te hi hatɨp hɨm manp hewenɨpi niuk mai.
18 Mɨt yapɨrwe aposel en hɨr newenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr nɨrɨakem neit tɨ ik te hi ehises menmen hɨr nɨrɨakem hi awenɨpi niuk mai.
19 Yi mɨt yi han kitet yi yertei menmen yapɨrwe te yi han yaaik yemtau hɨm enum mɨt enun netaritari netpiyem a?
20 Yi yewis mɨt aposel en nemipɨn kerek hɨr nari han ki yi yises hɨm mɨr yar ke mɨt nekre wɨnak enuk nises hɨm me gavman. Yi yewisi neit menmen mi yapɨrwe nepei au mesi, nari han ki me hɨm mɨr hɨr netpi newisesiyek, hɨr newenɨpi niuk mɨr ninɨn naanmɨpri, hɨr newɨr his nenep ninaan mi.
21 Yi yewisi hɨr nerekyi menmen enum mar im te hi yɨnk enuk hetpi menmen im. Nɨpaa haiu man mau metikewi haiu mɨnaain mɨrɨak menmen mar hɨr nɨrɨakem me yi mɨt. Mɨt hanhan nanwenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr nɨrɨakem, hi ewenɨpi niuk mai etikeri. In ek, hi tewen atɨp har ke mɨtɨk enuk ketaritari ap kises God hi hewenɨpi niuk mai.
22 *Hɨr mɨt aposel nemipɨn natɨp hɨr mɨt Hibru ne weiwɨk me Isrel a? Hi mɨtɨk Hibru ke weiwɨk me Isrel har ke hɨr mɨt en. Hɨr natɨp hɨr nepenyerer ne maam nɨpu Ebraham a? Hi nepenyek ke maam nɨpu Ebraham har ke hɨr mɨt en.
23 *Hɨr natɨp hɨr wok mɨt ne Krais a? In ek hi pɨke hatɨp har ke mɨtɨk enuk ketaritari ap kises Krais werek werek. Hi hɨrɨak menmen me Krais hi hinɨni heriuwerem. Hi hɨrɨak menmen hi hinɨni, te menmen im hi are etpiyem mamteikni hi hɨrɨak menmen iuwe me Krais te mɨt han nerekyo enum. Hi nepei hen hekre wɨnak enuk ke gavman hi hinɨni hen yapɨrwe hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Mɨt neiyep neriuwe waai yapɨrwe te hi hinɨni hentar hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Menep hi hahi yapɨrwe te yi han kitet mɨt aposel en nemipɨn hɨr ninɨna a?
24 *Hi wen heteikni hi hinɨni. Mɨt iuwe ne gavman ne Isrel hɨr netauhis nar hɨspɨnak (5) hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep mar 39 nentar hi hatɨp mɨt hɨm me Krais.
25 *Mɨt iuwe ne gavman ne Rom hɨr netauhis mar wikak hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep neriuwerek nentar hi hatɨp mɨt hɨm me Krais. Wɨ ham mɨt netauhis newɨr nan neiyep menep hi hahi henterim. Nɨpaa hi hau sip mar wikak, hɨram men wan ke nɨmɨn mewep haiu meniuwe menterer tɨpar. Nɨpaa me wɨ im hi heniuwe henterer wan he hɨnkewɨ

* **11:13** 2Ko 2:17; Fl 3:2 * **11:16** 2Ko 12:6 * **11:22** Fl 3:5 * **11:23** Ap 16:23; 1Ko 15:10 * **11:24** Diu 25:3 * **11:25** Ap 16:22, 14:19

ere wanewik ere pɨke hɨnkewɨ.

26 *Wɨ yapɨrwe hi hitet yayiwe hen
ein ein, mani mɨniu menep hɨram
mamiyep hi hahi, mɨt enun nekintɨp
menmen hɨr nɨsawɨn newenanaan
naniyep nankintɨp menmen mai.
Mɨt ne weiwɨk mai me Isrel hɨr
hanhan naniyep hi hahi, mɨt han
ap ne weiwɨk me Isrel hɨr hanhan
naniyep. Hi heit wit, mɨt, hanhan
naniyep hi hahi. Hi heit yaank
weinɨk menmen eim sk miyak hɨram
menep mamiyep. Hi heit wan ke
nɨmɨn menep wan kisɨsau yipɨr hi
hahi. Mɨt han nemipɨn hɨr natɨp
hɨr nai yinan ne Krais menep hɨr
nerewaank menmen hi hɨrɨakem.

27 *Hi hɨrɨak menmen iuwe ere
his hɨt nanamɨr meiyewo. Wɨtaan
yapɨrwe, hi ap hɨwaai au, hi hepu
hitehi God menmen. Wɨ ham hi
nɨnpɨ meiyo hentar hi ap heit men-
men mei au, o tɨpar mei te hi ahɨm
au. Wɨ yapɨrwe hi ap heit menmen
werek te hi ahɨm, hi nɨme meiyap
iuwe hi heperper, hi ap hetenen klos
te hi hɨwapɨn yɨnk kai heriuwerem
werek werek au.

28 *Menmen im keremem meteikni
hi hɨrɨak menmen iuwe me God
hinɨn mɨt aposel nemipɨn au. Hekrit
hekrit hi han kitet mɨt miyapɨr ne
weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit
hɨr nepu werek werek o au.

29 *Nai yinan ne Krais, hɨr nɨrɨak
menmen enum, te hi herteiyem hi
hanhani. Wɨ ham mɨtɨk hak kari
han ke mɨtɨk hak, te hɨrak kɨrɨak
menmen enum, hi han enuk heri-
uwe mɨtɨk kerek kari han kɨrak.

30 *Hi ewenɨpi niuk mai me men-
men te hi awenɨpi niuk mai me
menmen mamteikɨn mɨt hi ap hepu
werek werek au, menmen enum
yapɨrwe merewaank.

31 *God kerek hɨrak Haai ke Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais, hɨrak niuk mɨrak
iuwe mamu tipmain tipmain enum
eik, hɨrak kertei hi ap hewisesik au.
Hi hɨrɨak menmen mɨrak iuwe.

32 *Nɨpaa wɨ hi hepu wit
Damaskas, mɨtɨk gavman ke mɨtɨk
iuwe King Aretas, hɨrak kɨnat mɨt
hɨr nanɨno naanmamre ya weipɨr
ke nɨwa meweikɨn wit kɨr hɨr
nemeriyau hi anen, te hɨr nantauhis
nanwisa ekre wɨnak enuk.

33 Hɨr nantauhis nanwisa ekre
wɨnak enuk, te nai han yinan ne
Krais hɨr newisa hekre wapnake o
basket iuwe, hɨr nen nɨwa kewekɨn
wit, hɨr nɨnaaiwɨr waai hi hekiuwe
ere hiun tɨ heik kesikekre enuk te hi
hetpaan hɨnaaiwɨrek hi hɨrɨr hen.

12

Pol kɨtyak kɨr menmen God keteiknɨwekem

1 Hi wen awenɨpi niuk mai. Hi
hertei menmen im ap mekepai God
kaktɨp haiu yaain, te hi wen hetpi
menmen hi hɨtyak hɨrem metike
menmen mɨsawɨn Mɨtɨk Iuwe Krais
kewepayapɨrem.

2 Nɨpaa ein 14 tito God ketauhis
hi ke Krais, hɨrak keriya hi hen
hetikerek wen wit kɨrak Heven. Hi
hepɨtari hi yɨnk kai ken o hɨmɨn
kerekek hɨrak kɨnaawɨr yɨnk kai
ken. God kerekek hɨrak kertei.

3 Hi hetpi heteipim. Hi hepɨtari hi
yɨnk kai ken o hɨmɨn kerekek ken.
God kerekek hɨrak kertei.

4 Hi heit wit ke God, hi hemtau
menmen hi ap te hetpiyem heri-
uwe hɨm mai. God ap kewisa hi
hewepyapɨrem hatɨp mɨt em.

5 *Menmen im hi hɨrem hɨram
menmen yaaim te hi awenɨpi niuk
mai menterim. Te hi au hɨnapen.
Hi hanhan awenɨpi niuk mai me
menmen meteikɨn hi ap hepu
werek werek au, menmen enum
yapɨrwe merewaank, te hi mɨtɨk
enuk weinɨk, God kerekek hɨrak
Iuwe.

6 *Hi hanhan awenɨpi niuk mai
hentar menmen hi hɨrem hi ap mɨtɨk
enuk hetaritari au. Hi hɨrem. Hi
ap hewisesik au. Te hi hɨnapen
hewenɨpi niuk mai te yi mɨt ap han

* **11:26** Ap 9:23, 14:5 * **11:27** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * **11:28** Ap 20:18-21, 31 * **11:29** 1Ko 9:22
* **11:30** 2Ko 12:5 * **11:31** 2Ko 1:23 * **11:32** Ap 9:23-25 * **12:5** 2Ko 11:30 * **12:6** 2Ko 10:8, 11:16

ekitet hi mɨtɨk iuwe henterim. Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi hɨrɨakem, menmen hi hetpiyem, te yi yerteiya hi mɨtɨk yaaik o au.

Pol katɨp me menmen mewaank yɨnk kɨrak

7 *Menmen im yapɨrwe God keteiknewem meit wit kɨrak, hɨram menmen yaaim iuwe. God hɨrak kɨnapen hi ewenɨpi niuk mai menterim, te hɨrak kewis Seten hɨrak kesiuwe menmen man mekre yɨnk kai menipa hi hɨnap, te hi ap hanhan ewenɨpi niuk mai.

8 Hi hitehi God wikak te hɨrak kakɨkepa kakpɨr menmen enum im mekre yɨnk kai hɨram mamnopɨn.

9 *Hi hitɨwekhiyem wikak hɨrak ketpo wikak kar ik: "Au hi ahɨpɨrem hɨram emnopɨn au. Hi ahu atikewit te hɨram werek. Mɨt kerek hɨr ap manpenun neit, menmen mai iuwe mekepi meteikɨn mɨt em." Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem au. Hi han yaaik hewenɨpi niuk mai me menmen yapɨrwe enum merewaank, te menmen iuwe me Krais mamu mamɨkra.

10 Hi hertei menmen im hi hɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk me Krais, te hi ap han enuk hi ap manpenuk, o mɨt hɨr nerekyo enum o hɨr nerewaank, o menmen enum man meiyep te hi hau werek werek au, hɨram menmen weinɨm. Hi ap han enuk hentar hi hertei wɨ menmen im mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Krais kakɨkepa hi ehɨt menmen mɨrak iuwe hi ahu werek werek.

Pol hanhan kɨkaap mɨt ne Korin nanises hɨm me God werek werek

11 *Hi nepei hatɨp hɨre mɨtɨk enuk ketaritari hi hewenɨpi niuk mai. Hi hɨnapen te yi yenipa hi hɨrɨakem hentar yi ap yewenɨpi niuk mai yatɨp mɨt han hi mɨtɨk yaaik aposel au. Hi hɨre mɨtɨk weinɨk te mɨt aposel han kerek yi yatɨp hɨr yaain, hɨr ap ninɨna me menmen miutɨp au.

12 *Menmen hɨram meteikni hi hɨre mɨtɨk yaaik aposel, hi henip han kai tokik me menmen enum man meiyep, hi hɨrɨakem nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr en. Menmen hi hɨrɨakem heteikniyem hɨram mar im. Hi hɨrɨak menmen heriyai heriyai meteikni menmen God kɨrɨakem te mɨt hɨr nɨrem hɨr han kekrit kekrit neriuwerem nɨr menmen iuwe me God.

13 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit hɨr nepei neit menmen mekam hi ap hewetiyem a? Menmen im miutɨp. Hi ap hitihi yi naanemprau me menmen o wɨnak au. Yi han kitet menmen im hɨram enum te yi ap han kitet menmen enum im hi nepei herekyiyem hentar hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hekepi heriuwerem.

14 *In ek hi hanhan anen ari meiyam wikak, te hi ap ari menmen me yi mɨt eikepa eiriuwerem au. Hi hɨnapen menmen mi au. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr keriyen eiyises Krais werek werek kerekek. Nɨkerek hɨr ap neit menmen naanmɨre miye haai neriuwerek au. Miye haai hɨr neit menmen naanmɨpre nɨkerek neriuwerem. Hi hɨre haai ki me menmen me Krais, yi yɨre nɨkerek nai te hi ap ehɨt menmen mi au emɨt!

15 *Hi han yaaik wɨsenuk hi hewɨr menmen mai yapɨrwe, hi hɨrɨak menmen iuwe ere hi hahi, te hi akaap yi mɨt miyapɨr hɨmɨn ki. Hi hanhan iuwe akepi, te maain yi hanhana kike emrerim a?

16 Mɨt han ne yi mɨt hɨr natɨp nar ik: "O, hɨram hɨm yaaim. Hɨrak ap kari menmen maiu haiu merteiyek au. Te Pol hɨrak mɨtɨk enuk kewisesik kari han kaiu kinɨnai keriuwe hɨm mɨrak kar ke mɨtɨk kari han ke miyak keriuwe menmen mau tɨrpe."

17 Yi eiyɨtpo hi hɨrɨakem harkeik a? Hi hewisesiyek hari menmen mi heriuwe mɨtɨkɨt hi heriuwetet tan tɨri a? Taauye!

18 *Hi hitehi Taitas hɨm manp te

* **12:7** Jop 2:6 * **12:9** Fl 4:11-13 * **12:11** 2Ko 11:5 * **12:12** Ro 15:19 * **12:13** 2Ko 11:9 * **12:14** 2Ko 13:1 * **12:15** Fl 2:17 * **12:18** 2Ko 8:6, 16-18

hɨrak kaknen kakri. Hi heriuwetek hɨrak kaknen kaktike kaiu yinak hak ik. Taitas hɨrak kewisesik kari menmen mi o au a? Au. Hɨrak ketikewa hawɨr ap wises menmen mɨpɨram au a? Yi han ekitet menmen im werek werek!

19 Hi han kitet yi yekine tɨwei im yi han kitet haiu mewisi tɨwei im mamri han ki, te yi han kitet haiu yain a? Auye! Naiu yinan yaain, haiu mɨt ne Krais, God kɨrai haiu metpi menmen im. Haiu mewisi hɨm mekre tɨwei im keremem, hɨram mamkepi yi eiyises hɨm me God werek werek.

20 *Haiu mewisi tɨwei im mentar menmen im. Hi han kitet yapɨrwe me menmen im. Hi hɨnapen maain hi anen ari yi mɨt ap yises menmen mar ke hi hanhan yi yisesim, te yi einapen menmen maain hi ehisesim akepi ariuwerem. Hi han kitet hi anen ari yi yainehan me menmen, yi hemkre menepam me menmen, yi han enuk me menmen, yi yenke yewep pɨnan nen in nen ein, yi eisiuwe ni yinan hɨm enum, yi eiyɨtpepan yayisesan me menmen, yi paan tokik, yi ap yekiyan yau han kiutɨp au, yi yises menmen heriyai heriyai.

21 *Hi han kitet maain hi anen ari, God hɨrak kaknipa hi yɨnk enuk ahɨrp nɨnaan mi, hi han tewenɨn mɨt kerek hi apɨri enɨnopɨn enkeipɨn mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God en. Hi apɨri entar hɨr nɨrɨak menmen enum hɨr ap neweikɨn sip newet menmen enum mar im. Hɨr nises menmen enum, hɨr netike miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr han kɨr kekrit kekrit me menmen enum heriyai heriyai. Te hi hɨnapen ahɨr mɨt miyapɨr nar ik.

13

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨr naanempre menmen hɨr nisesim

1 *In ek hi anen ari meiyam wikak. Mɨt han ne yi mɨt hɨr hanhan nansiuwe nɨr yinan hɨm enum, yi eiyises menmen hɨm me God ketpim me menmen im. Mɨtɨkɨt wik o wikak hɨrakɨt tatwenhi me menmen im mɨt hɨr nanwepyapɨrem.

2 Hi hanhan hatɨp yi mɨt miyapɨr nɨpaa yi yɨrɨak menmen enum yetike yi mɨt han en. Nɨpaa hi hepu hetikewi meiyam wik, hi hetpi hɨm manp me menmen. In ek hi wen hepu yanɨmɨn hi hetpi heteipim. Maain hi pɨke anen ari, hi ap ewis mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak kau weinɨm kerek nɨpaa hɨrak kɨrɨak menmen enum ap keweikɨn sip kewetɨwem au. Hi arekyi enum entar yi hanhan hi ateikni menmen iuwe me Krais mewa.

3 Maain hi anen, yi eiyɨrtei werek werek hi hekrehɨr ke Krais. Hi skelim yi mɨt me menmen yi yɨrɨakem. Menmen me Krais hɨram ap menmen kike te yi eiyinɨnem. Au, hɨram menmen iuwe mamriwaank me menmen enum yi yisesim.

4 *Nɨpaa Krais hɨrak keweikɨn kar ke haiu mɨt, te mɨt netɨwekhis newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Te in ek God kewetɨwek menmen mɨrak iuwe mɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kepu. Haiu metike Krais haiu mau niutɨp haiu ap mɨt iuwe au. Te God kakɨkepai kakriuwe menmen mɨrak iuwe, te maain haiu mamnen, haiu mamwepyapɨr menmen im iuwe nɨmɨn ke yi mɨt en me wɨ haiu skelim yi mɨt me menmen.

5 *Yi han ekitet hɨras te yi eiyɨrtei werek werek yi yises hɨm yaaim me Krais mekre han ki o au. Yi han ekitet hɨras. Yi ap yertei Krais Jisas hɨrak au kekre han ki a? Yi yisesik werek werek hɨrak kau kekre han ki, o au en, taau!

6 Hi han kitet yi yertei Krais Jisas kau kekre han kaiu. Haiu ap mɨt enun mewisesik au.

7 Haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi yi ap eirɨak menmen enum eiyisesim au emɨt! Haiu ap mitɨwekhi me

* **12:20** 2Ko 2:1-4 * **12:21** 2Ko 13:2 * **13:1** 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4** Fl 2:7-8 * **13:5** 1Ko 11:28

menmen im te mɨt nanɨr menmen
iuwe me God haiu mamrekyiyem
mamriwaank mamriuwerem, te mɨt
nanɨrtei God kehimɨtenei haiu mɨt
aposel. Menmen im au, hɨr han
ekitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram
menmen weinɨm. Haiu hanhan yi
eirɨak menmen yaaim eiyises kere-
mem.
8 *Yi yertei haiu mɨt ap mamrɨak
menmen mamremir hɨm yaaim au.
Haiu emrɨak menmen keremem
hɨram mamkaap hɨm yaaim.
9 Yi yises hɨm me Krais werek
werek, haiu han yaaik ap mamteikɨn
mɨt menmen maiu iuwe me God
mamɨwaank menmen enum mɨt nis-
esim. Te hɨr han kitet haiu mɨt
enun weinɨn, hɨram werek. Hekrit
hekrit haiu mitehi God kakɨkepi te yi
eiyises hɨm mɨrak werek werek.
10 *God keweto menmen mɨrak
iuwe hi skelim mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God neriuwerem, te hi
hɨnapen hariwaank yi mɨt miyapɨr
en ariuwerem au emɨt! Te yi eiyinɨn
eiyises hɨm mai werek werek mau
tɨwei ik me wɨ hi wen heit yanɨmɨn.
Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum,
te maain hi anen ari hi ap ariwaank
ariuwe menmen mai iuwe me God
au. Hi akepi yi eiyu werek eiriuw-
erem keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

11 *Naiu yinan, in ek haiu meremir
hɨm metpi yi yaain. Yi eiweikɨn sip
eiwet menmen enum eiyises men-
men yaaim keremem. Yi eiyɨmtau
hɨm hi hetpiyem mau tɨwei ik yi
eiyisesim. Yi eikepan yi eiyu han
kiutɨp yi eikiyan eiyu eiyɨt, te God
kerek hɨrak han tewenɨnai keke-
pai haiu mamu werek werek, hɨrak
kaku kaktikewi.
12 *Yi mɨt miyapɨr ne God en, yi
eiketanhis eitike ni yinan eiyɨtpor
hɨr yaain.
13 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp
me God in hɨr netpi yi yaain.
14 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais hɨrak kakrekyi menmen
yaaim, God hɨrak han tewenɨni, God
Hɨmɨn Yaaik hɨrak kaktikewi kaku
kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **13:8** 1Ko 13:6 * **13:10** 2Ko 2:3, 10:8 * **13:11** Ro 15:33 * **13:12** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Galesia

Menmen me tɨwei ik

Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak *1:1-10*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *1:12–2:21*
Hɨm me menmen yaaim God kerekyeiyem *3:1–4:31*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim enentar hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen enum *5:1–6:10*
Pol katɨp mɨt ne Galesia hɨm mɨkaru *6:11-18*

1 *Hi aposel Pol. Mɨt hɨr netpo
neriuweta hi hatɨp mɨt hɨm me God
au. God ap katɨp mɨtɨk hak hɨrak
kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak
yaaim. Jisas Krais kerekek ketike
God Haai kerek nɨpaa hɨrak kɨkɨak
Jisas nɨpaa kaa ek, hɨrakɨt keretet
tehimɨtena hi hɨre aposel hi hatɨp
mɨt hɨm yaaim me God.
2 Hi Pol hetike mɨt nai in kerek
haiu mɨrɨak menmen miutɨp, haiu
matɨp yi mɨt ne weiwɨk me God
yerer wit wit yau provins Galesia, yi
yaain. Hi Pol hesiuwe tɨwei ik ken yi
mɨt en.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrakɨt
hanhan teriuwi yi eiyu werek werek.
4 *Krais hɨrak kises han ke God
hɨrak Haai kaiu, hɨrak kaa kesak
menmen enum maiu kekepai keriyei
haiu mɨnaaiwɨr menmen enum mau
tɨ mari han kaiu me wɨ in ek.
5 Hi hanhan haiu mɨt emwenɨpi
niuk mɨrak iuwe tipmain tipmain
enum eik.

Hɨm yaaim miutɨp mepu keremem

6 Hi han kekrit iuwe hentar
yi yɨnaaiwɨr God nɨpaa kari han
ki keriuwe menmen yaaim Krais
kerekyiyem weinɨm nɨpaa wɨ hɨrak
kaa. In ek yi yɨnaaiwɨr hɨm mɨrak
yaaim waswas, yi yises hɨm ham yi
han kitet hɨram yaaim mamkepi yi
yises God.
7 *Te hɨm ham yaaim mepu
mamkepi mar im au. Hɨm miutɨp
kerek nɨpaa hi hetpiyem hɨram
keremem mamkepi yi eiyises God
werek werek. Hi atɨp menmen im
hentar mɨt han enun nari han ki, hɨr
hanhan nanweikɨn hɨm yaaim me
Krais mamno hɨm ham ham enum
memipɨn.
8 *Te haiu hɨras o mɨtɨk ensel ke
wit ke God kaknen, haiu mamɨtpi
hɨm ham me hɨm nɨpaa haiu met-
piyem, neimɨn nanrɨak menmen im
hi hanhan God kakrekyor enum
kakɨwaanki nanɨkre si.
9 Haiu epei metpiyem, te in ek
haiu pɨke metpiyem meteipim. Mɨt
kerek epei nan netpi hɨm ham me
hɨm nɨpaa yi yemtewem yisesim,
hi hanhan God kakrekyor enum
kakɨwaanki nanɨkre si.
10 *Yi han kitet hi hewis menmen
im hetpim, te mɨt hɨr han yaaik nan-
riuwa a? Taauye! Hi hɨrɨak menmen
te God han yaaik kakɨriuwa kerekek.
Hi hɨrɨak menmen im enip mɨt hɨr
han yaaik nanɨriuwa, te hi ap hɨrɨak
menmen me Krais au. Hi hɨrɨakem
me mɨt keriyen.

Pol keteikɨn mɨt God kerekek kehimɨtanek hɨrak kɨre aposel

11 *Nai yinan, hi hanhan te yi
eiyɨrtei werek werek hɨm yaaim me
Krais hi nɨpaa hetpiyem mɨt ap neket
han em netpim au.
12 *Mɨtɨk hak ap ketpo hɨm im
keteiknewem au. Jisas Krais kerekek
ketpewem keteiknewem.
13 *Hɨm im yaaim mentar yi epei
yemtau menmen enum hi hɨrɨakem
nɨpaa hi hises menmen mɨt ne Isrel
hɨr nisesim. Hi epei hɨrɨak enum
iuwe me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God, hi hanhan anɨp nani.
14 *Hi epei hinɨn nai ne watiu
miutɨp ne mɨt naiu ne hɨm haiu mɨt

* **1:1** Ga 1:11-12 * **1:3** Ro 1:7; Fl 1:2 * **1:4** Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7** Ap 15:1, 24
* **1:8** 1Ko 16:22 * **1:10** 1Te 2:4 * **1:11** Mt 16:17 * **1:12** Ga 1:1 * **1:13** Ap 8:3 * **1:14** Ap 22:3

ne Isrel misesim. Hi hinɨni hentar hi nepei hises menmen wɨsenum me menmen maamrer naiu nɨrɨakem han kitet God han yaaik keriuwerem.

15 *Te nɨpaa hi hekre tu ke miye pai, God hɨrak han kitet hɨram yaaim te hɨrak kehimɨtena hi kɨrak. Maain hɨrak kerekyo yaaim ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak.

16 *Hɨrak ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak keteikno Nɨkan kɨrak hɨrak keimɨn, te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hɨm im men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel au. Me wɨ God kerekyewem, hi ap atɨp mɨt han hitorhi hɨram yaaim hi hɨre aposel o au.

17 Hi ap hitet yayiwe hɨniu hen wit Jerusalem hɨr mɨt aposel ein kerek nɨpaa God kehimɨtenor ninɨn natɨp mɨt hɨm mɨrak, hi hitorhi me menmen au. Wasenum, hi hen wit Arebia kerek wit enuk mɨt niutɨp niutɨp newiyen. Te maain, hi pɨke han wit Damaskas.

18 *Maan, tito wikak epei men, hi han hitet yayiwe hɨniu hen hiun wit Jerusalem, hi hen hɨr Pita. Hi etikerek wau en wewepnak me wɨ hiswiyen hispɨnak (15) keremem.

19 *Hi ap hɨr mɨt aposel han au, Jems hɨrak nɨkik ke Mɨtɨk Iuwe Krais, hi hɨrek kiutɨpen kerekek.

20 Menmen hi hewisiyem hɨram hɨm yaaim. God kertei hi emitipɨn au.

21 *Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen tɨ ke provins Siria ketike provins Silisia.

22 Te in ek, mɨt ne weiwɨk me God neit Judia hɨr ap nɨra hɨr au netari ninaan mai au. Hɨr nemtau mɨt han netpor hɨm weinɨm keremem me hi mar im:

23 "Mɨtɨk kerek hɨrak kewep haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak in ek katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais kerek hɨrak nɨpaa hanhan kakɨwaaankem."

24 Hɨr nemtau hɨm me menmen God kerekyewem, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak.

2

Pol ketike mɨt han aposel nɨrɨak menmen miutɨp

1 *Maain, tito hiswiyen tekyaait (14) nepei man men, hi Pol hetike mɨtɨk Banabas hawɨr pɨke witet yayiwe wɨniu wen wit Jerusalem. Hi heithis mɨtɨk Taitas hɨrak kan ketikewawɨr.

2 Hi hen ein hentar God keteikno hɨrak hanhan hi ano. Hi hen hatɨp mɨt ein hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em herer wit wit hatɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel em, te hi ap atɨp mɨt yapɨrwe rem au. Hi atɨp mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp me God ein keriyen. Hi hanhan hɨr enwenhi hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em. Hi hɨnaain te menmen nɨpaa hi hɨrɨakem, o in ek hi hɨrɨakem hɨram mɨre menmen weinɨm hentar hɨr ap newenauhi hɨm hi hetpim.

3 *Taitas wariyakɨt kai, hɨrak ke Grik, hɨrak ap ke Isrel au, te hɨr mɨt iuwe ein ap natɨp hɨr enrekir yɨnk kɨrak te hɨrak kakre mɨt ne Isrel hɨr nantikerek nanu niutɨp au.

4 *Haiu mɨt matɨp me menmen im mentar mɨt han hɨr nemipɨn nare hɨr naiu yinan, te hɨr ap nises hɨm me Krais werek au. Hɨr hanhan nerekir Taitas yɨnk kɨrak. Mɨt in hɨr epei nan nau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mepɨtari menmen hɨr nisesim. Hɨr nɨre mɨt enun newenainaan me menmen yaaim haiu misesim. Haiu mɨnaaiwɨr hɨm lo me Moses me nɨpaa ein mɨt ne Isrel nisesim mentar haiu metike Krais Jisas mau niutɨp. Te mɨt han in hanhan neriyei haiu emises hɨm lo me Moses me nɨpaa ein, te haiu pɨke mamu enum mamises hɨm me nɨpaa ein mamre mɨt nau nekre wɨnak enuk ke gavman.

5 Haiu ap mises han kɨr mei kike au, te haiu naanempri hɨm yaaim me

* **1:15** Ais 49:1; Jer 1:5; Ro 1:1 * **1:16** Ap 9:3-6; Ga 2:7 * **1:18** Ap 9:26 * **1:19** Mt 13:55 * **1:21** Ap 9:30 * **2:1** Ap 15:2 * **2:3** Ap 16:3 * **2:4** Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13

Krais werek werek, te yi ap eiyises
hɨm ham enum mei mɨr mamtik-
erem au.
6 *Mɨt ein hɨr mɨt niuk mɨr iuwe
ninɨn mɨt han. (Hi han kitet hɨr iuwe
hɨram menmen weinɨm hentar God
hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe
haiu mɨpɨran.) Hɨr mɨt niuk mɨr
iuwe en, hɨr ap netpo hɨm meiyam
hɨr mɨt enisesim me hɨm hi hatɨp mɨt
em au.
7 *Hɨr nertei God keweto hɨm
yaaim kehimɨtena keriuweta hi
hatɨp mɨt ap ne Isrel hɨm mɨrak, har
ke God kehimɨtan Pita hɨrak katɨp
mɨt ne Isrel hɨm yaaim me Krais.
8 Nɨpaa God kɨkaap Pita hɨrak
kewepyapɨr hɨm yaaim mɨrak men
mɨt ne Isrel. Mar im, hɨr nertei God
kekepa kehimɨtena hi hatɨp mɨt ap
ne Isrel hɨm mɨrak yaaim.
9 Hɨr epei nertei menmen yaaim
God kerekyewem kehimɨtena hi
hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, mɨt
iuwe ne weiwɨk miutɨp me God neit
wit Jerusalem, Jems, Sifas, tetike
Jon hɨrakɨt teketawɨrhis teteiknawɨr
hɨram yaaim te hawɨr wen wit kerek
mɨt ap ne Isrel newiyen, hawɨr
wetpor hɨm me God, hɨr nanɨno
wit kerek mɨt ne Isrel newiyen hɨr
netpor hɨm me God.
10 *Hɨr netpawɨr hɨm miutɨp
im keremem. Hɨr hanhan haiu
mɨt mamɨt pewek mamsiuwerem
mamno mɨt enun netenen menmen
au hɨr nau neit Judia. Menmen im hi
hanhanem, te hi hɨrɨakem.

Pol kene Pita kentar menmen hɨrak kɨrɨakem

11 Hi hetike Pita hawɨr watɨp mɨt
hɨm me God miutɨp keremem, te
maain wɨ Pita kan wit Antiok kɨr mɨt
en, hi henerek herp ninaan mɨrak
hentar hɨrak kɨrɨak menmen miutɨp
enum.
12 *Hi henerek hentar menmen
miutɨp im. Nɨpaa mɨtɨk Jems keri-
uwet mɨt han nen wit Antiok. Pita
kɨpaam menmen ere in ketike mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel. Maain mɨt
kerek Jems keriuweti nan nɨpiun An-
tiok, Pita kɨnaaiwɨr mɨt ap ne Isrel
ap kaam menmen ketikeri kentar
hɨrak kɨnaain mɨt in ne Jerusalem.
Hɨr wen nises hɨm me Moses kerek
nɨpaa matɨp mɨt kerek nises hɨm me
God hɨr enrekir yɨnk kɨr, te Pita han
kitet hɨr nanɨnerek nanɨntar hɨrak
ap kises hɨm me Moses au.
13 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel
nepu in, hɨr nɨpaam menmen ere
in netike mɨt ap ne Isrel, hɨr nɨrɨak
enum nɨnaaiwɨr mɨt en netike Pita.
Banabas hɨrak kɨrek, te hɨrak kises
enum, hɨrak ap kaam menmen ketik-
eri au. Hɨrak kɨnaiwɨri.
14 Hi hertei hɨr ap nises hɨm yaaim
me God werek werek au, te hi hatɨp
Sifas me ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe, hi hetpɨwek har ik: "Ti
mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel, te ti ap
hises menmen mɨt ne Isrel au. Ti
hises menmen har ke mɨt ap ne
Isrel hɨr nisesim. Ti henmak te
in ek heriuwe menmen ti hisesim
hɨnaaiwɨr mɨt ap ne Isrel, ti hari han
kɨr te hɨr enises menmen mɨt ne Isrel
nɨrɨakem a? Nɨpaa ein ti hɨrekes ap
hisesim au. Ti hɨnaain mɨt ne Jems
epei nan keriyen."

Neimɨn nises hɨm me Jisas kerekek God kaktɨp hɨr yaain kaktorhis

15 Haiu mɨt kerek miyerer ninai,
haiu mɨt ne Isrel. Haiu ap mar ke
mɨt nerer wit wit ap ne weiwɨk me
Isrel kerek haiu matɨp hɨr ap nises
hɨm me Moses.
16 *Haiu mertei God katɨp mɨt
han hɨr yaain kaktorhis nentar hɨr
nises hɨm lo me Moses au. Hɨrak
kaktɨp hɨr yaain kaktorhis kakɨntar
hɨr nises Jisas Krais. Haiu mɨt
mises Jisas Krais kerekek, te God
han kitet haiu yaain kaktaihis. Haiu
mises menmen hɨm lo me Moses
metpaiyem, te haiu mɨre yaain taau.
God ap katɨp mɨtɨk kiutɨp yaaik
kaktɨwekhis kakɨntar hɨrak kɨrɨak
menmen hɨm lo me Moses metpim
auye!

* **2:6** Ap 10:34 * **2:7** Ap 22:21 * **2:10** Ap 11:29-30 * **2:12** Ap 11:3 * **2:16** Ap 15:10-11; Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11

17 Haiu hanhan God kakt+p haiu
yaain kaktaihis kak+ntar haiu mises
Krais kerekek. Te God au kat+p haiu
emises h+m me Moses te h+rak kak-
taihis, haiu m+r+ak menmen enum.
Haiu emweik+n sip emwet h+m me
Moses, te haiu mamises h+m me
Krais, te menmen im meteik+n Krais
h+rak kenipai haiu m+rak enum.
H+m im h+ram yaaim a? Taauye!
Krais ap kenipai haiu m+r+ak enum
au. H+rak kerekek kekepai haiu
mises h+m me God werek werek
h+rak kaktaihis.
18 *Hi n+paa eweik+n sip ewet h+m
lo Moses n+paa kewis+m, te in ek hi
p+ke ehisesim, hi heteik+n m+t h+m
me Moses h+ram wen mamkepa God
kaktauhis, te hi h+r+ak enum.
19 *N+paa hi hises h+m me God
n+paa Moses kewet haiu m+t em, hi
hertei hi enuk God kakrewaank te hi
hahi. Te Krais h+rak kekreh+r kai,
God kewaankek h+rak kaa kentar nu
tentarak+t. H+ram mar ke hi haa
hetikerek, te h+m lo me Moses ap
naanm+prau au. Te in ek hi hises han
kai, te hi hises God.
20 *Te in ek h+ram mar ke hi ap
hepu au, hi haa. Te Krais h+rak
kekreh+r kai kekepa hi hepu. In ek
hi hepu, te menmen hi h+r+akem
hi han kitet God N+kan k+rak Jisas
kerek n+paa han tewen+na kaa,
h+rak kak+kepa hi etike God haw+r
waukiyak+t wawu han kiut+p.
21 Hi ap heweik+n sip ewet h+m
yaaim me Krais henip menmen
yaaim God kerekyaiyem h+ram
wein+m au. God kakt+p m+t h+r yaain
nentar h+r nises h+m m+rak n+paa
Moses kewet haiu m+t em, te n+paa
Krais ap kan au. H+m me Moses
mekepai te God kakt+p haiu yaain
taau. Krais kaa wein+m au. H+rak
kerekek k+r+ak God kat+p haiu m+t
haiu yaain. H+m n+paa kerek Moses
kewis+m h+ram taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werek werek- H+m me Moses o H+m me Krais

1 Yi yetaritari m+t ne Galesia! Yi
yenmak te yi yewis m+t han nari han
ki te yi ap yises h+m yaaim me Krais
a? Haiu epei metpiyem werek werek
h+ram mar ke yi epei y+rek h+rak kaa
kentar nu tentarak+t.
2 Hi hare ehitihi menmen ham
miut+p. Yi epei yeit God H+m+n Yaaik
kan kekre han ki yentar yi yises h+m
n+paa Moses kewet m+t em o yentar
yi yemtau h+m yaaim me Krais n+paa
yi yisesim a? H+m yaaim me Krais
keremem!
3 Yarkeik te yi yetaritari! God
H+m+n Yaaik kekepi kari han ki te
yi yin+n yises h+m yaaim me Krais,
te in ek yi han kitet yi wen eiyises
menmen m+rak werek werek eiri-
uwe menmen mi manpenuk enuk a?
Taauye!
4 Menmen yaaim iuwe God
kerekyiyem kekre han ki h+ram
wein+m a? Au, h+ram menmen iuwe.
5 Kenmak te h+rak God kerek
keweti H+m+n Yaaik k+rak, h+rak
k+r+ak menmen yaaim m+rak mi-
rakel me his me yi m+t? H+rak
k+r+akem kentar yi yises h+m n+paa
Moses kewet m+t em o yi yises h+m
yaaim me Krais n+paa yi yemtewem
a? Me Krais keremem!
6 *Haiu mertei menmen im men-
tar h+m me God n+paa m+t pro-
fet newis+m h+ram mat+p Ebraham
kemtau h+m me God ketp+wekem
h+rak kat+p, "H+m me God h+ram
yaaim. Maain h+rak kakr+akem."
Ebraham han kitet kar ik te God
kat+p h+rak yaaik.
7 Yi eiy+rtei im e. M+t kerek h+r han
kitet God kakises menmen h+rak ket-
pim, h+r keriyen h+r h+ras nepeny-
erer ne Ebraham nentar h+r han
kitet God nar ke n+paa Ebraham han
kitetik.
8 *God n+paa enum eik kertei
h+rak han kitet m+t ap ne Isrel
h+r yaain nan+ntar maain h+r han
kakitet h+rak kakises h+m m+rak.
Te h+rak kin+n kat+p Ebraham h+m
yaaim m+rak maain mamnen h+rak

* **2:18** Ro 4:14, 11:6 * **2:19** Ro 7:6 * **2:20** Jo 13:1; Ga 1:4 * **3:6** Jen 15:6; Ro 4:3 * **3:8** Jen 12:3; Ap 3:25

ketpɨwek hɨm mar im: "Maain hi arɨak yaaim me mɨt niutɨp niutɨp nerer wit wit henterit." Ebraham han kitet menmen im God ketpɨwekem, hɨrak kakrekyorem, te God katɨp hɨrak yaaik.

9 *Te neimɨn han kitet God kakrɨak menmen hɨrak ketpim, te hɨrak kaktɨp hɨr yaain nanɨr ke nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham hɨrak yaaik.

10 *Te mɨt kerek wen nises hɨm nɨpaa Moses kewet mɨt em, God han enuk keriuweri kakɨwaanki kakɨntar hɨm yaaim mɨrak mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr enises hɨm mɨrak enepim, o au en, God kakɨwaanki."

11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp: "Mɨt kerek hɨr han kitet God kakrɨak menmen hɨrak ketpim, hɨrak kaktɨp hɨr yaain, hɨr nantike God nanu werek werek." In ek, haiu mertei God ap katɨp mɨtɨk hak kiutɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa hɨrak kewet Moses em au.

12 *Menmen me mɨt nises hɨm me Moses, hɨram ap mar ke mɨt han kitet God kakrɨak menmen hɨrak nepei ketpim. Au, hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: "Mɨt kerek nises hɨm me God Moses kewet mɨt em, hɨr enisesim enepim te hɨr nanu werek nanɨnterim."

13 *Krais hɨrak kekrehɨr kaiu, mɨt newaankek hɨrak kaa te hɨrak kekepai haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨm me Moses matɨp mamwep. Hɨm me God mau tɨwei matɨp, "Mɨtɨk kerek mɨt natɨp hɨrak kaki hɨr nanwenkekik kaku nu, menmen im meteiknai haiu mɨt God kehimɨtanek hɨrak kakɨwaankek kakɨt."

14 Te God kenip mɨt hɨr newaank Krais te menmen yaaim God nɨpaa katɨp Ebraham em Jisas Krais kekepim hɨram mamnen mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨrak Krais kɨrɨakem mar em, te haiu mɨt haiu mamɨt Hɨmɨn Yaaik kɨrak nɨpaa hɨrak katɨp kaksiuwerek kaknen, mentar haiu han kitet God kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa katɨp hɨrak kakisesim.

Hɨm Moses kewetaiyem ap mekrehɨr hɨm nɨpaa God kewet Ebraham em au

15 Nai yinan, hi eteikni menmen im hi hetpiyem meriuwe menmen mɨt nɨrɨakem. Mɨtɨkɨt wik tatɨpakɨt menmen hɨrakɨt tatisesim, hɨrakɨt tatwisɨm mamu tɨwei me gavman. Ap te mɨtɨk keiyak kaknen kakwis hɨm ham ke hɨm im kaktɨp enum hɨrakɨt tewisɨm mau tɨwei au. Hɨram mamu mamɨt mamɨr ke nɨpaa hɨrakɨt tewisɨm.

16 *Mar im God katɨp hɨm yaaim men Ebraham ketike nepenyek kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei ap matɨp "nepenyerer nɨrak yapɨrwe" au. Hɨram matɨp "nepenyek kerekek," te hɨrak nepenyek kɨrak kiutɨp kerekek hɨrak Krais.

17 *Menmen hi hetpi, han kai kar ik. Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨm yaaim, God hɨrekes kakisesim. Hɨr mɨt newen tito tito neneiwewim ere God kewet Moses hɨm ham hɨram mɨkaru man mar ke 430 tito. Hɨm im ap mekrehɨr minɨn hɨm nɨpaa God katɨp Ebraham em, te hɨram weinɨm au. Hɨram wen mepu.

18 Haiu mamɨt menmen yaaim em God nɨpaa katɨp kakwet Ebraham em mamɨntar haiu mises hɨm me God hɨrak nɨpaa katɨp Moses em, te hɨm yaaim God katɨp Ebraham em hɨram enum memipɨn weinɨm. Au, hɨram mamkepai haiu mamɨt menmen au. Haiu mamɨt menmen yaaim mamɨntar hɨm God katɨp Ebraham em. Me Moses taau!

19 *Hɨm im yaaim kenmak te God katɨp Moses hɨm a? God katɨp haiu mɨt hɨm im, te hɨram meteiknai menmen haiu mɨrɨakem hɨram enum. Hɨm me Moses mau tɨwei naanmɨpre haiu mɨt ere nepenyek ke Ebraham kaknen kerek nɨpaa God

* **3:9** Ro 4:16 * **3:10** Diu 27:26 * **3:11** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:12** Ro 10:5 * **3:13** Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23 * **3:16** Jen 12:7; Ap 7:5 * **3:17** Eks 12:40 * **3:19** Ro 5:20; Ap 7:38

katɨp hɨm yaaim me hɨrak. Mɨt ensel God kewetɨr hɨm, hɨr natɨp Moses em. Moses hɨrak kerp nɨmɨn ke mɨt netike God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newenhi nanisesim.
20 Te God hɨrekes katɨp Ebraham hɨm yaaim. Mɨtɨk hak ap kerp nɨmɨn ketpɨwek hɨm au. Te God hɨrekes katɨp Ebraham menmen hɨrak kakrekyɨwekem. Mɨtɨk ap kerp nɨmɨn kenip Ebraham kewenhi kakises menmen au. God katɨp hɨrak kakrekyɨwekem weinɨm. Hɨm im God katɨp Ebraham em hɨram minɨn hɨm God katɨp Moses em mentar menmen im. (Mɨt ne Isrel ap nanises hɨm nɨpaa hɨr newenhi nanisesim, God ap te kakwetɨr menmen. Te hɨrak kakwet Ebraham menmen mɨrak weinɨm.)

Hɨm me Moses naanmɨprai metaihis haiu mamno mamises Jisas

21 *Mekam? Hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meremir hɨm yaaim God kewet Ebraham em? Taau! Hɨm lo ham nɨpaa mepu hɨram werek te mamkaap mɨt hɨr nantike God nankiyan nanu han kiutɨp, te God kaktɨp hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm im em. Te hɨram mepu au.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp, “Mɨt yapɨrwe kerek hɨr nɨrɨak enum hɨr nanɨwaank nanɨt.” Hɨram mamtɨp mar im te mɨt kerek hɨr nanises Jisas Krais, God kaktɨp hɨr yaain nanɨntar hɨr han kitet hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
23 *Nɨpaa hɨm me Krais man wen au, hɨm me Moses kewet mɨt em naanmɨprai haiu emisesim ere God kakwepyapɨr menmen yaaim me Krais haiu emisesim.
24 *Te hɨm Moses kewet mɨt em hɨram meteiknai haiu enun, hɨram menipai haiu hanhan mɨrɨr mamno haiu mamisesik, te God kaktɨp haiu yaain ap mamraiwaank mamɨntar haiu han kitet hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
25 In ek, hɨm yaaim me Krais epei man, te hɨm me Moses kerek nɨpaa mepu mekepai, in ek hɨram nepei au meit.

Hɨm hɨram menipai mɨre nɨkerek ne God

26 *Yi yapɨrwe yi nɨkerek ne God yentar yi han kitet hɨrak kakises menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Yi yetike Krais yi yau han kiutɨp yi nɨkerek ne God yentar nɨpaa yi mɨt miyapɨr
27 *kerek mɨt han nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk me Krais, yi yaain yɨre Krais. Te God han kiteti yar ke hɨrak han kitet Krais.
28 *Haiu mepu mar ik, te in ek mɨt hɨr ap nenke hasini pɨnan ne weiwɨk me Isrel o mɨt ap ne Isrel, o mɨt hɨr nɨrɨak wok ne mɨt hɨr naanmɨpri, o mɨt hɨr nɨrɨak wok nanɨt pewek mererim. Au, God han kitet menmen im hɨram weinɨm. Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran mentar haiu ne Krais Jisas.
29 *Yi ne Krais, te yi nepenyerer ne Ebraham. Te maain yi eiyɨt menmen yaaim nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em.

4

Krais kekepai haiu wok mɨt haiu mamre nɨkerek ne God

1 Hɨm mai hɨram im. Nɨkan ke mɨtɨk hak hɨrak kakɨt menmen me haai ɨrak naanmamprewem, te hɨrak wen kike, hɨrak kaktɨwem au. Hɨrak kɨre mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe naanmɨrewek o haai kɨrak weinɨm.
2 Hɨrak wen kike hɨrak ekises hɨm me mɨt hɨr naanmɨprewek ketike menmen mɨrak ere wɨ haai kɨmat hɨrak kaktɨwem.
3 *Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek ein e. Haiu mises hɨm me God nɨpaa ensel newet haiu mɨt em, hɨr ninɨn naanmɨprai nar ke mɨt naanmɨre mɨt nekre wɨnak enuk.

* **3:21** Ro 8:2-4 * **3:22** Ro 3:9-19, 11:32 * **3:23** Ga 4:3 * **3:24** Ro 10:4 * **3:26** Jo 1:12 * **3:27** Ro 6:3, 13:14 * **3:28** Ro 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29** Ro 4:13 * **4:3** Ga 3:23; Kl 2:20 * **4:4** Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3

4 *Te maain wɨ epei man nɨpaa
God kehimɨtanem, te hɨrak keriuwet
nɨkan kɨrak kan tɨ keweikɨn kɨre
mɨtɨk. Mɨte hap hɨre winaak hɨrak
kɨre nɨkan kiutɨp ke Isrel, te hɨrak
ekises hɨm nɨpaa Moses katɨp mɨt ne
Isrel em.
5 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te
hɨrak kakɨkepai kaktaihis haiu mɨt
kerek mises hɨm me Moses, te haiu
mamnaaiwɨr hɨm im naanmɨprai
haiu mamre nɨkerek iuwe ne God,
haiu mamɨt menmen hɨrak nɨpaa
ketpai kakwetaiyem.

6 *Yi nɨkerek nɨrak iuwe, te God
keriuwet God Hɨmɨn Yaaik kerek kau
kekre han ke nɨkan kɨrak Jisas, hɨrak
kan kekre han ki. God Hɨmɨn Yaaik
kenipai haiu han yaaik matɨp God
hɨm iuwe mar ik: "Ti Haai kaiu! Ti
Haai kaiu!"
7 *Tɨs, in ek yi ap yɨre mɨt enun
nepu nekre wɨnak enuk au. Yi
nɨkerek iuwe ne God keriyen. Yi
yises Krais, te yi nɨkerek iuwe ne
God, te yi eiyɨt menmen yapɨrwe God
kehimɨtenaiyem haiu nɨkerek nɨrak.

Pol han kitet mɨt ne provins Galesia

8 *Nɨpaa yi ap yertei God, yi mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel. Yi yises
hɨm me tɨpir o menmen hɨram ap te
mamweikɨn mamre God taau.
9 Te in ek yi yertei God. Yi hɨras
yerteiyek au. Hɨrak kehimɨteni yi
nɨrak. Te yi yenmak yi hanhan pɨke
eiyises hɨm weinɨm hɨram mar ke
menmen weinɨm me tɨpir nɨpaa yi
yisesim a?

10 *Yi yises menmen im, yi han
kitet God katɨp yi yaain yayɨntar
menmen yi yɨrɨakem hɨram mises
menmen me wɨ o wenke o tito
nɨpaa Moses katɨp yi mɨt yi eiyisesim
einapen menmen me wɨ im.
11 Hi han kitet yi mɨt, hi hɨnaain
menmen hi herekyiyem hɨram
mamre weinɨm mentar in ek hɨm im
yi yisesim, hɨram hɨm weinɨm mar
ke hɨm weinɨm nɨpaa yi yisesim.

12 Nai yinan, hi hetpi hɨm manp.
Hi hanhan yi eiweikɨn sip eiwet
hɨm me Moses eiyɨr ke hi. Hi epei
heweikɨn sip hewetɨwem, te hi har
ke yi mɨt kerek nɨpaa hɨm me Moses
ap minɨn naanmɨpri au. Nɨpaa yi ap
yerekyo enum au, te in ek hi hertei
yi ap eirekyo enum.
13 *Yi yertei nɨpaa hi hinɨn han hɨri
hentar hi hɨnap, te hi heweikɨn han
kai ap hen wit hak au. Hi han hetpi
hɨm yaaim me Krais.
14 Menmen enum meiyep hi hɨnap
hɨram enum me han ki, te yi ap
yɨneina yeweikɨn sip yeweto au. Yi
yetauhis yi yatɨp yar ik: "Ti yaaik
har ke mɨtɨk ensel ke God." Yi
yetauhis yar ke Krais Jisas kaknen yi
eitɨwekhis.
15 Nɨpaa yi han yaaik hi han hɨri
hekepi. In ek yi han kiteta mekam a?
Hi etpi menmen im me yi mɨt. Nɨpaa
hi hepu hetikewi yi hanhan yeriuwa
iuwe, te yi han kitet yar ik: "Haiu
emketet nanamɨr kaiu emwet Pol em
emkepik kɨr ein ein werek werek, te
haiu emketim."
16 *Nɨpaa yi hanhana iuwe yar ek,
te in ek hi hɨre mɨtɨk kepan ke yi
mɨt hentar hi hetpi hɨm yaaim a?
Taauye!

17 Mɨt han ein kerek hanhan yi
yerekir yɨnk ki hɨr newenɨnɨpi han-
hani me menmen yaaim au. Hɨr
hanhan nanri han ki, te yi ap han
kiteta au. Hɨr hanhan yi hanhani
yaitɨp hɨr yaain yar ke hɨr natɨp hɨr
hanhani.
18 Te yi eiyisesi yi yetike mɨt
han hanhanan me menmen yaaim,
hɨram werek. Hɨram yaaim te hi
hepu o au, yi eirɨakem.
19 Nai yinan yaain, hi pɨke hɨre
mɨte weteiknen wawine nɨkan hak.
Hi pɨke han enuk har ke nɨpaa hi
han enuk hemerɨr yi mɨt ere yi yises
Krais werek werek. In ek hi pɨke
han enuk hemeryi yi mɨt pɨke eiyises
Krais werek werek, yi eitikerek eiyu
han kiutɨp.

* **4:5** Ga 3:13 * **4:6** Ro 8:15-16 * **4:7** Ro 8:17; Ga 3:29 * **4:8** 1Ko 8:4-6 * **4:10** Ro 14:5; Kl 2:16
* **4:13** 1Ko 2:3 * **4:16** Emo 5:10

20 Hi hanhan hi hahu etikewi, te
hi ap hetpi hɨm manp heriuwe tɨwei
im keremem. Au, hi hanhan hahɨrp
ninaan mi hertei han ki, te hi etpi
hɨm hɨram mamkepi. Au, hi hepu
yanɨmɨn, te hi hepɨtari hi heni o hi
hetpi hɨm yaaim.

Hɨm tok piksa me Sera wetike Hega

21 Yi mɨt kerek yi hanhan eiyises
hɨm lo me Moses eiyɨrteiyem werek
werek, hi hetpi hɨm me hɨm lo
mɨrak.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
Ebraham kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
Hega kerek hɨre wɨrɨak menmen me
Sera, hɨre wine nɨkan kiutɨp, Sera
hɨre wine nɨkan hak kiutɨp kɨkaru,
te hɨre winɨn mɨte pe Ebraham.
Hega wɨkaru.
23 *Nɨkan kɨrak kerek mɨte
Hega winaak, hɨre winaak wentar
Ebraham keriya kɨwaai ketikerep
kerepep, te hɨre wetu. Te nɨkan
kɨrak kerek Sera winaak, hɨre
winaak wentar God katɨp hɨm yaaim
hɨrak kekepiye te maain Ebraham
kɨwaai ketikerep hɨre wetu.
24-25 *Hɨm im hɨram mɨre piksa
meteiknai menmen. Miyapɨr wik
hɨr nehimɨtan hɨm wik nɨpaa God
kewetei haiu mɨt em. Hega hɨre
wehimɨtan hɨm nɨpaa God kewet
Moses em keit mɨniu (o neiyɨp) niuk
mɨrak Sainai. Niuk ik Hega hɨram
mehimɨtan mɨniu (o neiyɨp) Sainai
meit wit Arebia. Wit Jerusalem
ke mɨt ne Isrel ketike mɨt miyapɨr
nau nekrerek hɨr nar ke mɨte ip
Hega. Hega wine nɨkan, te hɨrak
ekrɨak menmen ekɨr ke miye pɨrak
wɨrɨakem. Hɨrak ekrɨak menmen
me mɨt te hɨrak ap kakɨt pewek em-
rerim au. Te mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me Moses hɨrak kehimɨteni, hɨr
nises hɨm me Moses, hɨr han kitet
God katɨp hɨr yaain. Te hɨm ap
mamkepi hɨr nɨre yaain au. Hɨram
mamɨwaanki.
26 *Sera hɨre wɨre hɨm ham God
kewet Ebraham em. Hɨre wehimɨtan
wit Jerusalem ke wit ke God. Hɨre
wepu werek war ke mɨte ap wau
wekre wɨnak enuk, te hɨre enu
tenmɨn (o rumaa). Wit Jerusalem
keit wit ke God ap kises hɨm me
Moses au. Hɨrak kɨnaaiwɨr menmen
im. Haiu mɨt miyapɨr kerek mises
hɨm yaaim me Krais, hɨre miye paiu,
haiu mɨre nɨkerek nɨre.
27 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
Jerusalem keit wit ke God maain
kaknen kakinɨn wit Jerusalem in
ek kau tɨ. Haiu mertei hɨm im
yaaim mentar hɨm me God Aisaia
kewisɨm hɨram matɨp hɨm tok piksa
mehimɨtan wit wik tɨre miyapɨr wik.
Hɨram matɨp mar im:

"Ti mɨte tenmɨn (o rumaa) ap nɨpaa
ti hine nɨkerek, ti han yaaik
ehu. Ti enepɨp esikeyaanmi
han yaaik, ti mɨte ap nɨpaa
ti epɨtu te ti eteiknen. Hɨre
kerek wepu war ke mɨte ap
weit mɨtɨk au, hɨre waw-
ine nɨkerek yapɨrwe nanin-
nɨkerek ne mɨte wepu war ke
mɨte kerek hɨre weit mɨtɨk ek
wine nɨkerek yapɨrwe."

28 *Nai yinan, yi yertei Aisak hɨrak
nɨkan ke Ebraham kentar hɨm God
ketpɨwekem. Mar im haiu mɨre
nɨkerek ne Ebraham mentar hɨm
nɨpaa God ketpɨwekem.
29 Nɨpaa nɨkan mɨte Hega winaak
wentar mɨtɨk kɨre kɨwaai ketik-
erep weinɨm, hɨrak kɨrɨak enum me
nɨkan hak God kɨkaap mɨte tenmɨn
(o rumaa) Sera te hɨre winaak. In
ek mɨt nises hɨm me Moses nerekyei
haiu mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik
kekrai, hɨr nerekyei enum, nar ke
nɨpaa nɨkan eik enuk kɨrɨak enum
me nɨkan yaaik ek.
30 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
mekam? Hɨram matɨp,

"Eiyɨpɨr mɨte wɨrɨak menmen me
mɨte hap weinɨm hɨre wetike
nɨkan kɨre enuk. Nɨkan kɨre
ap kakɨt menmen me haai

* **4:22** Jen 16:15, 21:2 * **4:23** Ro 9:7-9 * **4:24-25** Ro 8:15; Ga 5:1 * **4:26** Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * **4:27** Ais 54:1 * **4:28** Ro 9:7; Ga 3:29 * **4:30** Jen 21:10; Jo 8:35

kɨrak ketike nɨkan nɨpaa God
kɨkaap mɨte enun tenmɨn (o
rumaa) hɨre winaak." Te yi
eiweikɨn sip eiwet hɨm enum
mɨt in enun netpiyem me yi
eirekir yɨnk ki. Hɨm im
mewaank han ki enuk mar ke
mɨt hɨr nepu wɨnak enuk.

31 *Te nai yinan, haiu ap mɨre nɨkerek ne mɨte wɨrɨak menmen me mɨte hap weit pewek weriuwerem weinɨm au. Te haiu ap emises hɨm me nɨpaa mɨt ne Isrel nisesim. Au, haiu mɨre nɨkerek ne mɨte enu tenmɨn (o rumaa) kerek God kekepye, hɨre wine nɨkan, kentar haiu han kitet God kakises hɨm mɨrak kekepai kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.

5

Krais keriyei haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me Moses, haiu ap pɨke emi

1 *Krais epei keriyei haiu mɨt haiu mɨnaaiwɨr hɨm me nɨpaa ein mar ke mɨt netpan nɨnaaiwɨr wɨnak enuk, te haiu emu werek emises hɨm me Krais. Te yi einakɨn tokim ap eiwis mɨt neriyei yi pɨke eiyisesim hɨm me nɨpaa eiyɨr ke mɨt pɨke nanɨno nanɨkre wɨnak enuk ek au emɨt!

2 Nɨkɨp emnep eiyɨmtewem. Hi Pol hetpi menmen im. Yi mɨt kerek eiwis mɨt han nanrekir yɨnk ki, te God kaktɨp yi yaain, menmen Krais kerekyiyem kakɨkepi kaktihis, hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain au.

3 Hi etpi hɨm manp eteipim. Mɨt kerek hɨr newis mɨt nerekir yɨnk kɨr, te God kaktɨp hɨr yaain, hɨr enises hɨm ham yapɨrwe me Moses keremem, kerek nɨpaa hɨrak katɨp mɨt ne Isrel em.

4 Yi mɨt kerek yi yises hɨm me Moses, te yi hanhan God kaktɨp yi mɨt yaain, yi epei yeweikɨn sip yewet Krais. Yi yeweikɨn sip yewet menmen yaaim God kerekyiyem weinɨm. Te in ek hɨrak ap kakɨkepi kakrekyi yaaim kakɨkepi au.

5 Haiu mɨt in meriuwe menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kekepai, haiu han kitet hɨrak kakises hɨm yaaim mɨrak, te haiu memerɨrɨwek hɨrak kaktɨp haiu mɨt haiu yaain hɨrak kaktaihis.

6 *Haiu mɨt metike Jisas Krais haiu niutɨp, te haiu merekir yɨnk kaiu o au, hɨram menmen weinɨm ap te mamkepai God kaktɨp haiu yaain au. Menmen im keremem hɨram iuwe. Haiu han tewenɨnan mɨrɨak menmen yaaim mentar haiu han kitet menmen werek werek me God haiu misesim.

7 Nɨpaa yi yises hɨm yaaim me God werek werek, te in ek neimɨn neiyepet han ki, te yi ap yises hɨm yaaim mɨrak werek werek au a?

8 *God kerek kehimɨteni te yi yisesik, hɨrak ap kari han ki te yi ap yises hɨm im yaaim au.

9 *Haak ke sak neniuk, hɨrak menmen kike, te yi yenkerek werek werek au, hɨrak kewep keneises sak naan, mɨt ap te nanɨk taau. Menmen enum yi yisesim me yi yerekir yɨnk ki, hɨram kike, te maain hɨram mamɨwaank menmen yaaim in ek yi yisesim.

10 *Hi hertei Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi, te yi ap han kitet hɨm ham me hɨm nɨpaa hi etpiyem au. Te mɨt kerek hɨr nari han ki God kakrekyor enum mamrer me menmen enum hɨr epei nerekyiyem.

11 *Nai yinan, hi wen hatɨp mɨt heriyai heriyai hɨr enrekir yɨnk kɨr enises hɨm yaaim me Krais, nenmak te mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr wen nerekyo enum a? Hi wen hatɨp mɨt enrekir yɨnk kɨr te hɨm me Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt hɨram ap te mamrɨak mɨt in han kɨr kekrit enum neriuwa au a?

12 Hi hanhan hɨr mɨt kerek hɨr nari han ki hɨr nanrekir yɨnk kɨr te mɨt nanriuwesɨsi hɨr ap nanu nantikewi

* **4:31** Ga 3:29 * **5:1** Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10 * **5:6** 1Ko 7:19; Ga 6:15 * **5:8** Ga 1:6
* **5:9** 1Ko 5:6 * **5:10** Ga 1:7; 2Ko 11:15 * **5:11** 1Ko 1:23

nanri han ki neriuwe hɨm mɨr, te yi yisesim au.

13 *Nai yinan, God kehimɨteni yi apei yɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa yi han ki hɨrak kisesim, hɨram mar ke mɨtɨk kau wɨnak enuk, te yi yau werek werek. God keriyei (o keryiyi) yi epei yɨnaaiwɨr menmen im, te yi ap eiwis han ki ekitet menmen enum me tɨ menterim au emɨt! Hɨrak keryiyi yɨnaaiwɨr menmen enum te yi eikepan eiyises menmen yaaim yentar yi han tewenɨnan.

14 *Hɨm yapɨrwe nɨpaa God katɨp Moses em, hɨram mɨre hɨm miutɨp im mau mekrerem hɨrak ketpim. Hɨram matɨp mar im: "Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr nau menep yar ke yi han tewenɨn hɨras." Yi eirɨak menmen mar im, te yi eiyises menmen iuwe hɨm mɨrak metpim.

15 Yi hemkre menepam me menmen yi yenehan yenepan yentar menmen, te yi naanempre hɨras te yi ap eiyɨwaank hɨras eitike menmen yaaim me Krais yi yisesim. Mɨt kerek nenehan nenepan me menmen, hɨr enun nar ke miyaak me yaank menepam meketet patɨn maam naan me han em.

God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak menmen yaaim, han kaiu kɨrɨak menmen enum

16 *Hi hetpi hɨm im. Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi yayises hɨm yaaim me Krais, te yi ap eiyises menmen enum han ki hanhanem.

17 *Hi hetpi hɨm im hentar menmen enum me tɨ han ke mɨt hanhanem, hɨram ap mɨre menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhanem. Menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhanem ap mɨre menmen enum me tɨ han ke mɨt hanhanem. Te hɨram mɨre mɨt enun nepan mari han ki heriyai heriyai. Hɨram mari han ki heriyai heriyai, te yi ap eiyises menmen werek werek yi hanhan eirɨakem.

18 *Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik naanempri kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiyisesim, te yi ap eiyises hɨm me Moses te God kaktɨp yi yaain.

19 *Menmen han ke mɨt kɨrɨakem haiu merteiyem, hɨram im: Mɨt miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr hanhan me menmen enum im em, hɨr nɨrɨak mɨt miyapɨr yɨnk enuk neriuweri.

20 Hɨr nises tɨpir newenɨpi niuk mɨr, o hɨr nɨrɨak nasi, o han enuk neriuwehan, o hɨr nenehan me menmen, o hɨr hemkre menepam neriuwe menmen, han kekrit te mɨt natɨp enum, mɨt neit menmen yeunɨm nanwet mɨt han em au. Mɨt nenke hasini nises menmen ham menmen ham.

21 Hɨr han kitet menmen enum me mɨt han o hɨr nenep mɨt nani, o hɨr naam tɨpar si enum ere hɨr netaritari, o hɨr nanɨno nanrer wit wit nanine henye me menmen enum, o menmen menmeiyam enum mar im. Nɨpaa hi epei etpi, te in ek hi etpi eteipim. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen mar im, hɨr ap nanu nantike God nanɨt menmen yaaim nɨpaa God ketpim kakwet mɨt em au.

22 *Te menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap mɨt enisesim, hɨram im: Mɨt han tewenɨna God ketike mɨt, hɨr han yaaik nanu, han kɨr kau werek werek, hɨr ap han enuk waswas au, hɨr nɨrɨak mɨt menmen yaaim, hɨr nɨkaap mɨt han weinɨm, hɨr nises hɨm nɨpaa hɨr natɨp mɨt hɨr nanisesim.

23 *Hɨr hanhan neriuwe mɨt han, hɨr newenɨn han kɨr me menmen. Menmen mar im mɨt nisesim, hɨm lo ap matɨp hɨram enum au. Hɨram matɨp hɨram yaaim.

24 *Mɨt hɨr ne Krais Jisas, hɨr nar ke mɨt naa netike Krais nau nu tentarakɨt, te menmen enum me tɨ nɨpaa hɨr nisesim nɨrɨakem, hɨram ap mau mamɨkre han kɨr au. Hɨram menmen enum han ke mɨt nɨrɨakem

* **5:13** 1Pi 2:16 * **5:14** Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9 * **5:16** Ro 8:4 * **5:17** Ro 7:15-23; 1Pi 2:11 * **5:18** Ro 6:14, 8:14 * **5:19** 1Ko 6:9-10 * **5:22** Ef 5:9 * **5:23** 1Ti 1:9 * **5:24** Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11

o menmen enum han kɨr hanhan neriuwerem, te in ek hɨr nepɨrem mamno hɨram mami mamɨt.

25 *God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu metike God Haai kaiu haiu mau niutɨp haiu mepu mar ek. Te haiu emwisɨk hɨrak naanemprai han kaiu me menmen yapɨrwe.

26 *Haiu ap mewenɨpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap emkɨakan han emket han em me menmen au, haiu ap hemkre menepam me menmen maiu haiu mɨrɨakem o menmen meiyam au emɨt!

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yapɨrwe

1 *Nai yinan yi eiyɨr mɨtɨk hak kɨrɨak menmen enum, yi mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik naanmɨpre han ki yi hanhan eiriuwerek eikepik pɨke ekises menmen yaaim mar ke nɨpaa hɨrak kisesim. Te yi naanempre hɨras eiwenɨn han ki me wɨ yi han kitet yi yises God werek werek, te menmen enum mamnen mamri han ki, te yi yairɨak menmen enum ye.

2 *Yi eikapan me menmen mamnen mamrekyi han ki enuk, te mar im yi eiyises hɨm me Krais nɨpaa hɨrak ketpim me yi han tewenɨnan eikapan.

3 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt kerek han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han ap te nankepi, hɨr newises hɨras natɨp nare hɨr iuwe. Te hɨr au, hɨr mɨt weinɨn.

4 *Yi mɨt niutɨp niutɨp han ekitet menmen yi hɨras yɨrɨakem. Hɨram yaaim te yi hɨras han yaaik eiriuwerem. Yi ap han ekitet menmen mɨt han nɨrɨakem, te yi eiyinɨni o au. Menmen im emɨt!

5 *Yi ap eirɨak menmen im eiyɨntar yi yises menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem, te maain yi niutɨp niutɨp God kakitihi yenmak yi yɨrɨak menmen yi yɨrɨakem, hɨrak han ekitet menmen miutɨp miutɨp.

6 *Hɨr mɨt kerek mɨtɨk hak kan ketpor keteiknor hɨm yaaim me God, hɨr enɨnkɨwek menmen ham me menmen yaaim mɨr hɨr naanemprewek nanriuwerem.

7 Yi ap eimitetpɨn hɨras. Yi ap eimipɨn God me menmen au emɨt! Menmen mɨt nɨrɨakem nisesim, maain hɨr enɨt menmen yaaim o enum mamrerim me wɨ God han kakitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr ni. Hɨrak kamɨr menmen yaaim, maain hɨrak kakɨt menmen yaaim. Hɨrak kamɨr menmen enum mɨre napɨk tomɨk o menmeiyam, maain hɨrak kakɨt menmen enum mar im keremem.

8 *Mɨt han nɨrɨak menmen nises han kɨr enuk, te maain han kɨr kakɨwaank kakɨt. Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr napɨk tomɨk mau ni mɨrak. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen nises God Hɨmɨn Yaaik, maain hɨrak kakɨkepi nanu nanɨt nantike God tipmain tipmain enum eik. Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr menmen yaaim mau ni, maain hɨrak kakɨt menmen yaaim.

9 *Menmen yaaim yi yɨrɨakem yisesim, te yi ap einapen eiyisesim eiyɨntar yi yɨrɨakem hekrit hekrit au. Maain ere wɨ God kɨmat haiu mamɨt menmen yaaim, te haiu ap mamnapen mamrɨak menmen yaaim em.

10 Tɨs, hekrit hekrit haiu mau tɨ ik e, haiu emrɨak mɨt menmen yaaim, te naiu yinan kerek nises hɨm yaaim me Krais, haiu emrekyor menmen yaaim iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt

11 Yi eiyɨr yaan mai iuwe hi hɨrekes ewisiyem heriuwe his mai, te yi eiyɨrtei hi Pol hɨrekes hewisi tɨwei ik e.

12 *Mɨt kerek hɨr hanhan mɨt han nanwenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr yaain nises God werek werek, hɨr netpi yi

* **5:25** Ro 8:4 * **5:26** Fl 2:3 * **6:1** Mt 18:15; Je 5:19 * **6:2** Ro 15:1 * **6:4** 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * **6:5** Ro 14:12 * **6:6** 1Ko 9:11, 14 * **6:8** Jo 3:6, 6:63; Ro 8:13 * **6:9** 2Te 3:13 * **6:12** Ga 5:11; Fl 3:18

eirekir yɨnk ki. Te hɨr nɨrɨakem nentar hɨr nɨnapen mɨt ne Isrel nanɨnɨp nanrekyor enum nanɨntar hɨr natɨp hɨm yaaim me Jisas Krais kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt, te God kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.

13 Mɨt kerek hɨr nerekir yɨnk kɨr ap nises hɨm me Moses yapɨrwe au. Hɨr nises menmen miutɨp im keremem. Hɨr hanhan nerekir yɨnk ki nentar hɨr nanɨt niuk iuwe me mɨt ne Isrel, hɨr nanwenɨpiri nanɨnterim.

14 *Te hi kerekek hi han kitet hi ewenɨpi Jisas kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt. Hi heriuwe menmen im me Krais, hi har ke mɨtɨk kaa, menmen enum me tɨ ap te mamri han kai. Hi han kitet menmen me tɨ mɨt nisesim hɨram mar ke menmen epei maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem meiyam taau.

15 *Mɨt hɨr nerekir yɨnk ki o au, hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap mɨt te God katɨp hɨr yaain au. Hɨrak God kerekek kenip mɨt hɨr neweikɨn nɨre mɨt han yaain. Menmen im hɨram menmen iuwe.

16 Hi hanhan yi mɨt kerek yi yises hɨm hi epei hetpiyem, yi yetike mɨt nerer wit wit neit Isrel hɨr nises hɨm yaaim me Krais. Hi hanhan God hanhani kakrekyor yaaim, te hɨr nanu werek werek.

17 *In ere maain, hi hɨnapen mɨtɨk hak kiutɨp kaktɨp God kehimɨtena hi ap aposel au, hentar mɨt neiyep yapɨrwe hentar hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais, te sak yapɨrwe mau yɨnk kai meteikɨn mɨt hi mɨtɨk ke Jisas Krais kerekek.

18 Nai yinan, hi hanhan kaiu Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrak, hɨrak kaku kaktikewi kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

---

* **6:14** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15** Ga 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17** 2Ko 4:10

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Efesas

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm gude *1:1-2*
Hɨm me Krais ketike mɨt nɨrak ne sios *1:3–3:21*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1–6:20*
Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm mɨkaru *6:21-24*

1 *Hi Pol nɨpaa God hanhana hɨrak kehimɨtena hi aposel ke Krais Jisas hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne God yi yau yeit wit Efesas, yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hi hanhan God hɨrak Haai kaiu, hɨrak ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

God hɨrak kewetai menmen yaaim mentar Krais Jisas

3 *Haiu emwenpɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Hɨrak kerekyei yaaim kentar haiu mɨt ne Krais, te God hɨrak kewetai menmen mɨrak yapɨrwe me wit kɨrak.

4 *Nɨpaa hɨrak ap kewis tɨ ketike nepni wen au, hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak mentar haiu ne Krais, te God hɨrak kerekyei haiu emu han yaaik prar prar, te menmen enum mau han kaiu au.

5 *God nɨpaa hanhan haiu mɨt te hɨrak han kitet kakrekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar Jisas Krais.

6 *Te haiu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar hɨrak kerekyei haiu yaain iuwe keriuwe Hɨmɨn Yaaik ke Krais kerek God hanhanek.

7 *Krais nɨpaa kaa, hemkre mɨrak mewen, te hɨrak kaktaihis me menmen enum God kakrɨak mɨt em. Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem. Krais hɨrak kerekyeiyem kentar hɨrak hanhan haiu mɨt wɨsenum.

8-9 *God kertei menmen wɨsenum te hɨrak kises menmen nɨpaa hɨrak han kitet hɨrak kakrɨakem, te hɨrak kewepaiyapɨr menmen hɨrak hanhan kaknipem kakriuwe Krais.

10 *Menmen God han kitetim hɨram mar im: Maain wɨ hɨrak han kitet hɨram yaaim hɨrak kakri menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen me wit kɨrak hɨram mamnen mamɨt niutɨp, te Krais kakinɨn kaku naanmampre menmen yapɨrwe.

11 *Menmen yapɨrwe mamnen mamɨr ke God han kitet hɨram mamnen. God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak meriuwe Krais mentar menmen hɨrak nɨpaa enum eik hɨrak han kitet kakrɨakem.

12 God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt kerek minɨn mises hɨm me Krais, haiu emwenɨpi niuk mɨrak iuwe.

13 *Yi yɨre haiu mɨt me wɨ nɨpaa yi yemtau hɨm me God pɨke kaktihis, yi yises hɨm me Krais. Yi yisesik epei au, God kehimɨteni yi nɨrak yeriuwe God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak keriuwetek kan kau kekre yi mɨt kar ke nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kaksiuwerek.

14 *God keteiknai maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak ketpim me mɨt hɨr nisesik. Hɨrak keteiknaiyem keriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek. Menmen im meteiknai God kaktaihis haiu mamu mamtikerek. God kakɨt niuk iuwe kakɨntar menmen im hɨrak nepei kɨrɨakem.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei menmen werek werek

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe ne God,

* **1:1** Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1 * **1:2** 2Ko 1:2; Kl 1:2 * **1:3** Ef 2:6 * **1:4** Jo 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * **1:5** Jo 1:12 * **1:6** Mt 3:17; Kl 1:13 * **1:7** Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * **1:8-9** Ro 16:25 * **1:10** Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * **1:11** Ro 8:28-29 * **1:13** Kl 1:4-6; Ef 4:30 * **1:14** 2Ko 1:22 * **1:15** Kl 1:4 * **1:16** Kl 1:3; 1Te 1:2

16 *hekrit hekrit hi hatɨp God hɨrak
yaaik kentar yi mɨt miyapɨr. Hi han
kitet yi mɨt,
17 *te hi hitehi God hɨrak God
ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais,
hɨrak Haai kaiu, haiu mewenɨpi niuk
mɨrak, hi hitɨwekhi hɨrak kakɨkepi
yi han kitet menmen mɨrak werek
werek, te yi eiyɨrtei hɨm mɨrak
werek werek, te yi eiyɨrtei God
hɨrekes werek werek.
18 *Hi hanhan hɨrak God kakɨkepi,
te yi eiyɨrtei eiyɨkre han ki hɨram
mekam menmen hɨrak kenɨni yi
yaitɨwem, yi eiyɨrtei menmen kerek
nɨpaa hɨrak katɨp kakwetaiyem,
hɨram menmen yaaim iuwe.
19 *Hi hanhan hɨrak kakteikni
yi eiyɨrtei menmen mɨrak iuwe
mamkaap haiu mɨt haiu kerek mises
hɨm mɨrak. Menmen mɨrak hɨram
iuwe, te haiu ap mamɨnkerem au.
Menmen im maamkaap haiu mɨt
mamɨr ke
20 *hɨram mɨkaap Krais wɨ nɨpaa
hɨrak kaa, te God kɨkɨak kekrit keri-
uwerem, hɨrak kewisɨk kau ketik-
erek keit wit kɨrak naanmɨpre men-
men.
21 *In ek Krais kau en kinɨn men-
men yapɨrwe meit wit ke God, o tɨ ik
e. Hɨrak kinɨn tɨpir, herwe, gavman,
menmen yapɨrwe mepu in metike
menmen meiyam maain mamkaru
mamnen.
22 *God epei kewis menmen
yapɨrwe mamises hɨm me Krais,
hɨrak God kehimɨtanek hɨrak kinɨn
naanmɨpre menmen yapɨrwe me
mɨt ne weiwɨk mɨrak. Hɨrak kɨre
paan,
23 *haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God haiu mɨre yɨnk kɨrak, haiu
mekepik hɨrak kepu kɨre Mɨtɨk Iuwe,
hɨrak hɨrekes kau kerer menmen
yapɨrwe.

2

God kenip haiu mɨt kerek nɨpaa haiu mɨre mɨt naa in ek haiu mepu metike Krais

1 *Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yɨre
mɨt epei naa yentar yi yeweikɨn sip
yewet God, yi yɨrɨak enum.
2 *Me wɨ eim yi yises menmen
enum me tɨ. Nɨpaa yi yises menmen
enum me mɨtɨk iuwe Seten kerek
kinɨn naanmɨpre tɨpir, teket maam,
herwe, menmen enum. In ek, hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt kari han ke mɨt
kerek nɨpaa hɨr neweikɨn sip newet
God.
3 *Nɨpaa haiu mɨt haiu mar ke
mɨt enun en. Haiu mises menmen
haiu hanhanem. Haiu mɨrɨak men-
men enum han kaiu hanhan haiu
mɨrɨakem, te maain God kakrekyei
enum kakraiwaank kakɨr ke mɨt han
en.
4-5 *Menmen enum nɨpaa haiu
mɨrɨakem hɨram meraiwaank te
haiu mami. Te God hɨrak han
tewenɨnai wɨsenum keriuwe men-
men mɨrak, te hɨrak kenipai haiu
mamu mamtike Krais. God pɨke
ketihis kentar hɨrak hanhani.
6 *Hɨrak God kekekyei haiu mɨt
metike Krais, haiu mepu en metik-
erek, haiu maminɨn naanmamre
menmen.
7 *God kɨrɨak menmen im ken-
tar wɨ im ere maain hɨrak kak-
teikɨn menmen yapɨrwe han kewim
markeim hɨrak han tewenɨn haiu
mɨt keriuwe menmen Jisas Krais
kerekyeiyem.
8 *Yi epei yises hɨm me Krais,
te God hanhani hɨrak kaktihis. Yi
ap yɨkaap hɨras au. God kerekek
kerekyiyem weinɨm.
9 *Yi ap yɨrɨak menmen yaaim,
te God ketihis au, te mɨtɨk kiutɨp
ap kakwenɨpi hɨrekes kaktɨp hɨrak
iuwe taau! God kerekek!
10 *God kenipai (o kerekyei) haiu
mɨt haiu mɨre mɨt nɨrak mentar haiu
mises hɨm me Krais Jisas. Nɨpaa God

* **1:17** Kl 1:9 * **1:18** Ef 4:4; Kl 1:12 * **1:19** Kl 1:11 * **1:20** 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3 * **1:21** Kl 1:16, 2:10 * **1:22** Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15 * **1:23** Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * **2:1** Kl 1:21, 2:13 * **2:2** Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * **2:3** Kl 3:6 * **2:4-5** Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11 * **2:6** Kl 2:12 * **2:7** Ef 1:7 * **2:8** Jo 4:10; Hi 6:4 * **2:9** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10** Ta 2:14

kehimɨtan menmen yaaim, te hɨrak kenipai haiu emisesim mamrɨak menmen yaaim keremem.

Krais kari weiwɨk wik men mɨre miutɨp

11 *Yi han ekitet nɨpaa ein mɨt ne Isrel nerekir yɨnk kɨr neteikɨn mɨt hɨr nises God. Hɨr newis niuk mi yi mɨt enun ap yerekir yɨnk ki te yi ap yises God au. Nɨpaa yi yɨre mɨt ne weiwɨk ham.
12 *Nɨpaa yi yetari Krais, yi ap ne weiwɨk me mɨt ne Isrel au. Nɨpaa God kewet mɨt han hɨm mɨrak hɨr netikerek nekiyan nau neit, te yi au. Yi ap yau tɨ ik yemerɨr menmen yaaim mamnen au. Te God ap kaku kaktikewi taau!
13 *Te in ek yi kerek nɨpaa yi yetari menmen im hi epei hetpiyem, yi yɨre mɨt hɨr nepeit yanɨmɨn. In ek Krais keriuwe hemkre mɨrak mewen hɨrak kaa, hɨrak keithis yi mɨt miyapɨr, te in ek yi nepei yises hɨm me God.
14 *Krais hɨrekes kerekyei haiu mɨt miyapɨr mekiyan mau meit. Nɨpaa mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr enun nepan neriuwe mɨt ne weiwɨk ham nerer wit wit. Te in ek Krais kaa keriuwe yɨnk kɨrak, hɨrak kenipai mɨt miyapɨr merer wit wit haiu mau niutɨp. Hɨrak keremir menmen mɨwaai nɨmɨn me haiu mɨt kerek nɨpaa menipai haiu wik mar ke mɨtɨk kewen nɨwa keit ni. Hɨrak kenipek kɨre ni miutɨp.
15 *Nɨpaa Krais hɨrak kaa kenip hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei kerek mɨt ne Isrel nisesim, hɨram menmen weinɨm, te hɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk wik hɨr nanre yɨnk kiutɨp hɨr nekiyan nau neit.
16 *Krais kaa kentar nu tentarakɨt, te hɨrak keremir menmen menipai haiu mɨre wik hɨram maa. Hɨrak keriyei haiu mɨre mɨt miyapɨr ne weiwɨk niutɨp, haiu mekiyan mau meit mises God.
17 *Krais hɨrak kan tɨ kewepyapɨr hɨm yaaim katɨp haiu mɨt mamtike God mamkiyan mamu mamɨt. Hɨm im epei man yi mɨt yi yɨre mɨt hɨr nerp yanɨmɨn, yi ap yises God au. Hɨm im yi yetike mɨt hɨr nises God hɨr nɨre mɨt nau menep netike God.
18 *Haiu weiwɨk wik haiu meriuwe God Hɨmɨn Yaaik haiu niutɨp hɨrak keriyei haiu men God Haai mentar menmen Krais kerekyeiyem.

Haiu mɨt mises God haiu mɨre wɨnak kɨrak

19 *Te in ek yi ap yɨre mɨt hɨr ap wit mei mɨr au. Yi yɨre weiwɨk miutɨp yetike mɨt miyapɨr nises God. Yi nɨkerek ne God.
20 *Yi yɨre wɨnak God kimaak. Haiu mɨt aposel metike mɨt profet kerek mewepyapɨr hɨm kerek God ketpaiyem, haiu mɨre teinɨk kerek mɨt nekin hei em me wɨnak. Jisas Krais hɨrekes kɨre teinɨk mɨtɨk iuwe kerp nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.
21 *Hɨrak kerekek ketenen nu me wɨnak siup hɨram tokim mau meit. Hɨrak kenip wɨnak ik kakre iuwe, hɨrak kakre wɨnak yaaik Mɨtɨk Iuwe Krais kaku kakɨkrerek.
22 *Yi mɨt miyapɨr ne Krais, te God kɨrɨak yi mɨt en, yi yetike mɨt han nises hɨm mɨrak, yi yapɨrwe yar ke wɨnak ke God kewik keriuwe God Hɨmɨn Yaaik.

3

Menmen Pol kɨrɨakem me mɨt ap ne wewɨk me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨm yaaim me Krais, hi hitehi God ke yi mɨt miyapɨr.
2 *Hi han kitet yi epei yemtau God hanhana kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak ekepi yi mɨt miyapɨr.

* **2:11** Ef 5:8 * **2:12** Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * **2:13** Kl 1:20 * **2:14** Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13 * **2:15** 2Ko 5:17 * **2:16** Kl 1:20, 22 * **2:17** Sek 9:10; Ais 57:19 * **2:18** Ef 3:12 * **2:19** Ef 3:6; Hi 12:22-23 * **2:20** Mt 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21** Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22** 1Pi 2:5 * **3:1** Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * **3:2** Kl 1:25 * **3:3** Ef 1:9-10; Kl 1:26

3 *God kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak kepakɨnem, hɨrak
keteiknewem, te hi herteiyem.
Nɨpaa hi hewisiyem mau tɨwei.
4 Yi eikinaam, te yi eiyɨrtei hi
hertei werek werek menmen me
Krais nɨpaa God kɨsawɨnem meit.
5 Mɨt nɨpaa nepɨtariyem, te in
ek God kewepyapɨrem keteikɨn haiu
mɨt kerek hɨrak kehimɨtenai haiu
profet metike aposel nɨrak hɨrak
keteiknaiyem keriuwe God Hɨmɨn
Yaaik.
6 *Hɨm hɨrak kewepyapɨrem
hɨram im: Mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel, God kenipi hɨr netike mɨt
ne weiwɨk me Isrel, hɨr yapɨrwe
nanɨt menmen miutɨp, hɨr nɨre
yɨnk kiutɨp ke menmen God katɨp
kakwetaiyem kakɨntar menmen
Krais kerekyeiyem.

7 *Me hɨm yaaim im God kenipa hi
mɨtɨk ke hi hatɨp mɨt han em. Hɨrak
hanhana kekepa keriuwe menmen
mɨrak manpenuk, te hi hɨrɨak men-
men hɨrak ketpewem.
8 *God hanhana kehimɨtena hi
kerek hi hɨkaru ke mɨt yapɨrwe nises
God, hɨrak kehimɨtena hi hatɨp yi
mɨt ap ne weiwɨk me mɨt ne Isrel
hi hetpi hɨm yaaim me Krais. Hɨm
yaaim me menmen yapɨrwe Krais
kerekyeiyem, mɨt hɨr ap nanɨrtei hɨr
o as mɨram o iuwe mɨram marmeim
te mamɨsi taau!
9 *Hɨrak kehimɨtena hi akaap
mɨt yapɨrwe hɨr nanɨrtei karkeik
te God kakrɨak menmen nɨpaa
hɨrak kepakɨnem. God nɨpaa kɨrɨak
menmen yapɨrwe kehanem nɨpaa
enum eik ere in.
10 *Hɨrak kehanem te in ek hɨrak
kakteikɨn tɨpir, herwe, tekek maam,
Seten o ensel nɨrak yaain neit wit
kɨrak, hɨrak kakteinor hɨrak God
hɨrekes kertei menmen yapɨrwe
werek werek keriuwe menmen
yaaim mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak
hɨr nɨrɨakem.
11 God kɨrɨak menmen im kises
han kɨrak nɨpaa hɨrak han kitet
kakrɨakem keriuwe menmen Mɨtɨk
Iuwe kaiu Jisas Krais kɨrɨakem me
wɨ hɨrak kaa.
12 *Haiu mises hɨm me Krais Jisas,
te haiu ap mɨnaain God au. Haiu
mertei haiu mamno mamitɨwekhi
me menmen, hɨrak ap te kakweikɨn
sip kakwetai.
13 *Hi etpi te yi ap han ekɨperper
eiyɨntar menmen enum man mere-
waank mentar hi ekaap yi mɨt au
emɨt! Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi
yayɨt niuk iuwe yeriuwe menmen
merewaank me yi mɨt.

Pol hanhan mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei Jisas Krais hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe
God kɨrɨakem, te hi hɨnapɨpɨ hewen
ninɨp hitehi God Haai menmen.
15 God hɨrak kewet mɨt ensel neit
wit kɨrak o haiu mɨt meit tɨ kewetai
niuk mɨrak.
16 *Hi hitehi God te hɨrak kaksi-
uwe Hɨmɨn Yaaik keriuwe menmen
mɨrak iuwe manp enum hɨrak kakno
kakɨkre han ki, te yi han tokik eiyu
eiyɨt.
17 *Te yi yises hɨm me Krais werek
werek, te hɨrak kaku kakɨt kakɨkre
han ki. Hi hitehi God hɨrak han
tewenɨni te menmen mɨrak iuwe,
hɨram mamkepi yi hanhan eiriuwe-
han. Te yi eiyu han tokik eiyɨr
ke nu nekenpɨ mekre tɨ metenen
nu o teinɨk mɨtɨk kekre hei ketenen
wɨnak siup, te hɨrak tokik kerp.
18 *Menmen im maamkaap yi mɨt
miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han ne
God nerer wit wit, te yi eiyɨrtei
markeik te Krais hanhani. Hɨram
iuwe minɨn nepni, hɨram mamno
mamre nokim, hɨram mamno ke-
siyen. Hɨrak hanhanai wɨsenum.
19 *Hi hanhan yi eiyɨrtei haiu
mɨt ap te mamɨrtei werek werek
marmeim te Jisas hanhanai. Hi han-
han menmen yaaim mau mekre God

* **3:6** Ef 2:13, 16-19 * **3:7** Kl 1:23, 25 * **3:8** 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * **3:9** Ro 16:25; Kl 1:26 * **3:10** Ro 11:33; 1Pi 1:12 * **3:12** Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * **3:13** Kl 1:24 * **3:16** Kl 1:11 * **3:17** Jo 14:23; Kl 1:23, 2:7 * **3:18** Kl 2:2 * **3:19** Kl 2:10

hɨram mamnen yi mɨt, te yi han ki
eku ekriuwerem.
20 *Hi hanhan hɨrak God kerek
kɨrɨak menmen iuwe kekre han kaiu
minɨn menmen haiu mitɨwekhiyem
o han kitetim keriuwe menmen iuwe
hɨrak kewisɨm mekre haiu mɨt.
21 Hi hanhan haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe ne weiwɨk me God haiu
emwenɨpi niuk mɨrak mentar men-
men Jisas Krais kɨrɨakem. Haiu
emwenɨpi niuk mɨrak ere tipmain
tipmain enum eik. Mepɨr keremem.

4

Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God haiu mɨre yɨnk ke Krais

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk
ke gavman hentar hi hɨrɨak menmen
me Mɨtɨk Iuwe Krais. Hi etpi hɨm
manp te yi eiyises hɨm me God werek
werek kerek nɨpaa God kehimɨteni
yi eiyisesim.
2 *Yi ap eire iuwe au. Yi yem-
tau hɨm me mɨt han yi eiyisesim,
yi yewenɨn han ki me menmen mɨt
nerekyiyem, yi ap han enuk waswas
me menmen ni yinan nerekyiyem
au.
3 *God Hɨmɨn Yaaik kenip yi mɨt
yi yau han kiutɨp te yi wen han
ekɨkrit eiyu han kiutɨp. Menmen im
haiu mɨrɨakem hɨram mar ke waai
mesenkek menmen hɨram menipai
haiu mɨre niutɨp.
4 *Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu
yɨnk kiutɨp ke Krais, God Hɨmɨn
Yaaik kau kekrai. Hɨram im em
miutɨp mɨre menmen miutɨp yi wen
yemeriyɨwem God kakwetiyem yen-
tar nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik.
5 *Mɨtɨk Iuwe Krais kiutɨp kerekek
kepu. Haiu mɨt mises menmen
mɨrak miutɨp. Wɨ nɨpaa mɨt nɨkrai
neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk
miutɨp nektenai.
6 *God kiutɨp kerekek kepu, hɨrak
Haai ke haiu mɨt, hɨrak kinɨn
naanmɨprai haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak
kɨrɨak menmen ken nɨmɨn ke haiu
mɨt, hɨrak kepu kekre haiu mɨt.
7 *Krais epei kewetai menmen
yaaim mamkaap haiu mɨt ne weiwɨk
me God. God epei kewet haiu mɨt
niutɨp niutɨp me menmen mɨrak
yaaim iuwe.
8 *Hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm
mau tɨwei matɨp me menmen im.
Hɨram matɨp mar im:
"Me wɨ Krais epei ken wit ke God,
hɨrak keithis mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek nɨpaa hɨr nau
netike Seten hɨr nar ke mɨt
enun nau wɨnak enuk ke
gavman.
Krais ketorhis keriyei keri ken kewet
haiu mɨt menmen yaaim
mɨrak."
9 *Kenmak hɨm matɨp: "Hɨrak ken
wit ke God kau niu ein?" Hɨram met-
pim mentar hɨrak kinɨn kɨnaaiwɨr
wit kɨrak kekiuwe kan kau kekre
nɨmɨn ke tɨ nɨmɨn ke wit kerek mɨt
epei naa hɨmɨn kɨr kewi.
10 Hɨrak kerek kekiuwe kan tɨ, hɨrak
kerekek pɨke ken kau niu ein kinɨn
nepni ken wit ke God, te hɨrak hɨmɨn
kɨrak kau kerer wit wit.
11 *Hɨrak kerekek "kewet mɨt men-
men mɨrak," hɨrak kehimɨtan mɨt
han hɨr nɨre aposel, hɨr natɨp mɨt
menmen Krais kɨrɨakem. Mɨt han
hɨrak kehimɨteni hɨr nɨre profet, hɨr
newepyapɨr hɨm me God. Mɨt han
hɨrak kehimɨteni hɨr nɨre evanselis,
hɨr natɨp mɨt hɨm me God nari han
kɨr te hɨr enisesim. Mɨt han hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨre pasto o tisa, hɨr
naanempre mɨt miyapɨr hɨr nekepi
hɨr nises hɨm me God.
12 *Krais kewet haiu mɨt menmen im,
te hɨram mamkaap haiu mɨt miyapɨr
haiu mamrɨak menmen mɨrak te
haiu mɨt ne weiwɨk me God, haiu
mamre yɨnk ke Krais, haiu mamre
mɨt iuwe me menmen me God.
13 *Menmen im mamno ere haiu mɨt
mau han kiutɨp me menmen me
God haiu misesim, haiu mau han
kiutɨp me menmen haiu merteiyem

* **3:20** Kl 1:29 * **4:1** Ef 3:1; Kl 1:10 * **4:2** Kl 3:12-13 * **4:3** Kl 3:14-15 * **4:4** Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * **4:5** Jo 10:16 * **4:6** 1Ko 12:6 * **4:7** Ro 12:3, 6 * **4:8** Sam 68:18; Kl 2:15 * **4:9** Jo 3:13 * **4:11** 1Ko 12:28 * **4:12** 2Ti 3:17 * **4:13** Kl 1:28

me Krais, te haiu mamre mɨt iuwe
yaain mamɨr ke Krais.
14 *Haiu mar im, te haiu in ere
maain ap mamre nɨkerek netari
menmen. Haiu ap mises hɨm enum
me memitetpɨn. Mɨt nisesim hɨr
nar ke kanu kenterer wan eik, hɨrak
kɨniu kewɨrek kepno in kepno ein.
Mɨt kerek nises hɨm enum me mɨt
kerek hɨr nari han ke mɨt neriuwe
hɨm hɨr hɨras han kitetim netpim.
15 *Au, haiu hanhan hɨras matɨp hɨm
yaaim me God emisesim, te haiu
mepno ere haiu mɨre mɨt iuwe haiu
mar ke Krais.
16 *Krais hɨrak kɨre paan hɨrak
kinɨn naanmɨpre haiu mɨt haiu mɨre
yɨnk kɨrak, te haiu mɨrɨak menmen
mɨre hɨrak kehimɨtan haiu niutɨp
niutɨp mamrɨakem. Haiu mɨt haiu
mɨre his, hit nekeni, naan, te haiu
mamkaapan, te haiu mamu yɨnk
kiutɨp. Haiu mamrɨak menmen mar
im, te haiu mamre iuwe haiu han
tewenɨnan.

Mɨt nises God hɨr enweikɨn sip enwet menmen me nɨpaa

17 *In ek hi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe
Krais Jisas hi hetpi hɨm manp. Yi
in ere maain ap te yi eiyises men-
men mɨt ap ne weiwɨk me God hɨr
nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han kitet
menmen hɨram enum weinɨm.
18 *Han kɨr hɨrak kɨre mɨtɨk ke
wɨtaan ken ap ketenen si au. Hɨr
nɨrɨak menmen enum nises men-
men God kɨneinɨm nentar hɨr netari
menmen me God, nekre han kɨr hɨr
nɨneinɨm.
19 *Te hɨr ap yɨnk enuk au. Hɨr
hanhan iuwe te hɨr nanises menmen
enum me nariyanhis newenɨnem,
han kɨr kekrit te hɨr nɨrɨak menmen
enum enum nisesim wɨsenum.
20 Yi mɨt miyapɨr ap yemtau haiu
metpiyem yi yises hɨm me Krais mar
im taauye!
21 Hi hertei yi epei yemtau hɨm me
Krais, hɨr mɨt nan netpi hɨm yaaim
mɨrak.
22 *Hɨr netpi hɨm mar im: "Yi
nɨpaa yi yises han ki enum. Hɨram
menmen enum me memitetpɨn,
hemkre menepam me menmen, te
hɨram mewaank hɨremes meriuw-
erem." Hɨr mɨt natɨp menmen im
yi eiweikɨn sip eiwetɨwem einopɨn
eikeipnɨwem.
23 *Yi yɨrɨak menmen im, te God
eknip han ki hɨrak yaaik ekriuwe
Hɨmɨn kɨrak Yaaik.
24 *God kɨrɨak han ki hɨrak yaaik.
Hɨrak kenip han ki kakɨr ke han
kɨrak, te han ki ekises menmen
yaaim ekrɨak God kaktike mɨt em.
25 *Te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe
niutɨp niutɨp einopɨn eikeipɨn men-
men enum me memitetpɨn, eiwenɨn
hɨm menmen, eiyɨr ke mɨtɨk ken-
emtɨn laplap kerek hapɨk mewim
kewɨrem men pɨn. Yi niutɨp niutɨp
eitɨp hɨm yaaim keremem eiriuwe
ni yinan eiyɨntar haiu mɨt yapɨrwe
haiu niutɨp niutɨp pɨnan me yɨnk
kiutɨp ke Krais.
26 *Wɨ yi han enuk eiriuwe men-
men enum, yi naanempre hɨras ei-
wenɨn han ki te yi ap eirɨak menmen
enum eiyɨnterim. Yi ap han enuk
han ekitet menmen im yapɨrwe au
emɨt. Wɨ miutɨp kerekek.
27 Te haiu ap emwis Seten kakri
han kaiu haiu mamrɨak enum.
28 *Mɨt miyapɨr kerek nɨpaa
ere in nekintɨp menmen hɨr pɨke
nanrɨakem meiyam au emɨt! Hɨram
epei au! In ek hɨr enrɨak menmen
yaaim enriuwe his mɨr, te hɨr nante-
nen menmen yapɨrwe te nanwet mɨt
enun netenen menmen auri nankepi
nanriuwerem.
29 *Yi ap eitɨp hɨm enum emɨke
hɨm ki au. Yi eitɨp hɨm yaaim hɨram
mamkaap mɨt han hɨr nanɨmtau
hɨm mi, te hɨr enu werek werek.

* **4:14** 1Ko 14:20 * **4:15** Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * **4:16** Kl 2:19 * **4:17** 1Pi 1:14; Ro 1:21 * **4:18** Ef 2:12 * **4:19** Kl 3:5 * **4:22** Ro 8:13; Kl 3:9 * **4:23** Ro 12:2 * **4:24** Jen 1:26; Kl 3:10 * **4:25** Kl 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26** Sam 4:4; Je 1:19-20 * **4:28** 1Te 4:11 * **4:29** Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * **4:30** Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14

30 *Yi ap einip God Hɨmɨn Yaaik
han enuk ekriuwe menmen yi
yɨrɨakem kentar hɨrak kerekek
kehimɨteni, te maain God kaktihis
yi yayu eitikerek.
31 *Yi eiweikɨn sip eiwet menmen
enum me yi yine han enuk hekrit
hekrit, yemtaantɨwo, o yi yanuni
yeriuwe menmen. Yi ap eitɨp yehɨak
yene mɨt, o yesiuwe hɨm, te yi han-
han eirɨak mɨt menmen enum eiri-
uwerem au emɨt.
32 *Te yi eirɨakan yaaim, han
etwenɨnan, yi eiyɨsak menmen
enum mɨt han nerekyiyem, yi eitɨp
hɨram menmen weinɨm. Yi eirɨakem
eiyɨr ke God. Hɨrak kesak menmen
enum haiu mɨt mɨrɨakem mentar
menmen Krais kɨrɨakem, te hɨrak
katɨp hɨram menmen weinɨm.

5

Haiu mɨt miyapɨr emises menmen yaaim

1 *God epei hanhani kesak men-
men enum yi yɨrɨakem, te yi eiyis-
esik eiyɨr ke nɨkerek nɨrak hɨr nis-
esik.
2 *Yi han etwenɨnan eiyɨr ke Krais
nɨpaa han tewenɨnai hɨrak kaa te
kekepai. Hɨrak kaa, te menmen im
hɨrak kɨrɨakem hɨram mɨre men-
men mɨt newepwarem hɨram mɨnɨn
yaaim mɨt newet God em.
3 *Yi mɨt miyapɨr ne God, te yi
ap yimenɨpɨn yatɨpan me menmen
enum me yisesan yɨrɨran, o menmen
enum me yɨnk enuk o menmen me
hemkre menepam au emɨt!
4 *Yi ap eitɨpan me menmen enum
menip mɨt yɨnk enuk neriuwerem,
o hɨm weinɨm weinɨm, o hɨm hɨr
han enuk neriuwerem au emɨt. Yi
eitɨpan eiwenɨpi niuk me God kere-
mem.
5 *Yi epei yertei werek werek men-
men im. Mɨt kerek hɨr enun nariyan-
his newenɨnem o mɨt enun nises
menmen enum, o mɨt enun hemkre
menepam neriuwe menmen hɨram
enum mar ke mɨt newepwar men-
men newet tɨpir em. Yi yertei mɨt
nar in en, hɨr ap te nanɨno nanu
nantike God ketike Jisas Krais taau!
6 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn
nanriuwe hɨm weinɨm hɨr natɨp
menmen im enum hi epei hetpiyem
hɨram yaaim au emɨt. Hɨr nemipɨn,
te God kaknep mɨt kerek hɨr nises
menmen enum hi epei hetpiyem.
7 Yi ap eiyisesi eiyɨr ke menmen
enum hɨr nɨrɨakem eiyɨntar God
kaknɨp.
8 *Nɨpaa yi yar ke mɨt ne wɨtaan
yeke tɨ yen, te in ek yi kerek yi mɨt
miyapɨr ne Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yar
ke mɨt miyapɨr neke tɨ ne wepni (o
yanm), te yi eiyises menmen yaaim
keremem.
9 Menmen yaaim mɨt nisesim,
hɨram mɨre wepni (o yanm) kɨr,
hɨram meteikɨn mekam yaaim,
mekam hɨram mises hɨm me God,
mekam hɨram hɨm yaaim.
10 *Yi han ekitet mekam yi eiyis-
esim hɨram mamrɨak Mɨtɨk Iuwe
God han yaaik.
11 *Yi ap eiyises menmen enum
mɨre wɨtaan toto mɨt enun
nɨrɨakem. Au, yi eiwepyapɨr mɨt in
em, yi eiyɨtpor menmen hɨr nisesim
hɨram enum.
12 Menmen enum mɨt nɨrɨakem
nepakɨnem, hi yɨnk enuk te hi ap
etpiyem au emɨt!
13 *Yi yewepyapɨr menmen
yapɨrwe mɨt enun nɨrɨakem, hɨr
nanɨrtei hɨram yaaim o enum. Im
em hɨram mɨre wepni (o yanm)
kɨr te mɨt nanɨr menmen. Yi
yewepyapɨr menmen enum, hɨram
au mami. Im em hɨram mɨre mɨtɨk
kɨman si kekre wɨnak, menmen
me toto hɨram mami, si mɨr mepu
keremem.
14 *Mar keremem te hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im:

* **4:31** Kl 3:8 * **4:32** Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13 * **5:1** Mt 5:48 * **5:2** Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18 * **5:3** Kl 3:5 * **5:4** Ef 4:29 * **5:5** 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * **5:6** Kl 2:4, 8; Ro 1:18 * **5:8** Ef 2:11, 13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36 * **5:10** Ro 12:2 * **5:11** 2Jo 10-11 * **5:13** Jo 3:20-21 * **5:14** Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11

"Ti mɨtɨk kerek ti haa hɨwaai, ti pɨke
ekrit, te Krais kaknen kaku
han kit. Hɨrak kɨre wepni (o
yanm) kɨr kenep ein ein."

15 Te yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem. Yi ap eirɨak menmen mɨre mɨt hɨr nepɨtari menmen. Au, yi eirɨakem emɨr ke mɨt hɨr nertei menmen yapɨrwe.

16 *Wɨ im hɨram enum, mɨt hɨr nɨrɨak enum, te yi naanempre wɨ miutɨp miutɨp te yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God te mɨt nanɨrteiyek.

17 *Te yi ap eiyises menmen enum au emɨt! Yi eiyises menmen Mɨtɨk Iuwe God hanhan yi eiyisesim.

18 *Yi ap eiyɨm tɨpar si enum te yi yetaritari eirɨak menmen enum. Au, yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik eku ekɨkre han ki akinɨni naanmamri me menmen yi yairɨakem.

19 *Yi yetike ni yinan yi eitɨpan hɨm me God, yi eiyine henye me God. Yi eiyine henye, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe hɨm mi, yi eirɨam tukɨn, wekɨnp, heurek, menmeiyam te yi han yaaik iuwe eiriuwerem.

20 *Menmen yapɨrwe kerek mamnen, hekrit hekrit yi eiwenɨpi niuk me God Haai kaiu mentar Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kerek nɨpaa kekepai keriyei haiu men God.

Pol katɨp hɨm men mɨt miyapɨr hɨr neitan

21 *Yi eiyɨmtewan hɨm me ni yinan yi eiyisesim eiyɨntar yi yises Krais, yi yewenɨpi niuk mɨrak.

22 *Yi miyapɨr yeit mɨkan ni, yi yemtau hɨm me mɨkan ni yar ke yi yemtau hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.

23 *Yi yɨrɨak menmen im eiyɨntar mɨkan ni hɨr ninɨni naanempri nar ke Krais hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr nisesik. Hɨrak kaa, te pɨke kakɨthis haiu mɨt, hɨrak kɨre paan, haiu au haiu mɨre yɨnk.

24 Yi miyapɨr yayɨmtau hɨm me mɨkan ni yayisesim me menmen yapɨrwe yar ke haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God haiu memtau hɨm me Krais haiu misesim.

25 *Yi mɨt epei yeit miyapɨr yi hanhani yar ke Krais hanhan haiu mɨt ne weiwɨk me God. Hɨrak kaa te kakɨkepai kaktaihis,

26 *te hɨrak kenip haiu mɨt haiu yaain mentar haiu mises hɨm mɨrak, te mɨt han nɨkɨrai neriuwe tɨpar.

27 *Hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kenip haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God han kaiu hɨrak yaaik iuwe kɨre mɨt ap wikes o warep mewi au. Haiu yaain mar ke mɨte yaaip wetpen enu, Krais kaktaihis.

28 Kar ke Krais hanhan haiu mɨt miyapɨr, te yi mɨt hanhan miyapɨr ni. Yi hanhani yar ke yi hanhan yɨnk ki. Mɨt kerek hanhan miyapɨr nɨr hɨram mar ke hɨr hanhan hɨras.

29 Mɨtɨk kei kiutɨp ap kɨnaain yɨnk kɨrak kakɨwaankek au. Hɨrak naanmɨprewek kakwetɨwek menmen, te hɨrak kaku werek werek kar ke Krais naanmɨpre haiu mɨt ne weiwɨk me God.

30 *Hɨrak naanmɨprai haiu mɨt kentar haiu mɨre yɨnk kɨrak.

31 *Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk me God, haiu mau yɨnk kiutɨp, mentar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:

"Mɨtɨk keimɨn kakɨt mɨte, hɨrak kaknaaiwɨr miye haai, hɨrak kaktike mɨte pɨrak nanu niutɨp, hɨr nɨre yɨnk kiutɨp."

32 *Hɨm im yaaim, hi han kitet hɨram matɨp me Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God.

33 Te hɨram wen matɨp yi mɨt niutɨp niutɨp hanhan miyapɨr ni yar ke yi hanhan hɨras. Miyapɨr yi eiwenɨpi niuk me mɨkan ni.

6

* **5:16** Kl 4:5 * **5:17** Ro 12:2; Kl 1:9 * **5:18** Lu 21:34 * **5:19** Kl 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20** Kl 3:17 * **5:21** 1Pi 5:5 * **5:22** Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23** 1Ko 11:3; Ef 1:22 * **5:25** Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * **5:26** Ta 3:5; Hi 10:10 * **5:27** 2Ko 11:2; Kl 1:22 * **5:30** 1Ko 6:15; Ef 1:22-23 * **5:31** Jen 2:24; Mt 19:5 * **5:32** Rev 19:7 * **6:1** Kl 3:20

Pol katɨp hɨm me miye haai netike nɨkerek nɨr

1 *Yi nɨkerek yi eiyɨmtau hɨm me
miye haai ni yentar God kehimɨteni
hɨr ninɨni naanmɨpri. Im em hɨram
yaaim.
2 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
mar im: "Yi eiyɨmtau hɨm me miye
haai ni eiyɨntar hɨram keremem me
hɨm me God minɨn matɨp menmen
yaaim God kakrɨak haiu mɨt em."
3 Hɨram matɨp mar im: "Yi eiyis-
esim, yi eiyu werek werek eiyu tɨ tito
yapɨrwe."
4 *Yi miye haai, yi ap eine nɨkerek
ni eiyɨtpor enum enum yari han kɨr
ere hɨr nine han enuk nemtaantɨwo
neriuwi au emɨt! Au, yi eineri
eiteiknor menmen God hanhan yi
yapɨrwe yi eirɨakem.

Pol katɨp hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe kerek ninɨni naanmɨpri

5 *Yi wok mɨt kerek yi yɨrɨak men-
men me mɨt iuwe ni, yi eiyises hɨm
me mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri yeit
tɨ ik. Yi naanempre hɨras te yi
yerekyor yaaim yar ke yi yɨrɨak men-
men me Krais.
6 Yi ap eirɨak menmen yaaim te
mɨt nantɨpare yi yaain keriyen au
emɨt! Hekrit hekrit yi eirɨak men-
men eiyɨr ke mɨt hɨr nises Krais
enrɨakem, yi eiyises menmen God
hanhan yi eirɨakem eiriuwe han ki.
7 Yi han yaaik eirɨak menmen
eiyɨntar yi yɨrɨak menmen me mɨt
keriyen au. Yi yɨrɨak menmen me
God.
8 *Yi yertei neimɨn hɨr wok
mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt
han, o neimɨn hɨr mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt han, hɨr yapɨrwe
nanrɨak yaaim, te hɨr nanɨt menmen
mɨpɨram me his me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
9 *Yi mɨt iuwe kerek yinɨn
naanmɨpre mɨt weinɨn, yi eirɨak
menmen yaaim me mɨt ni. Yi ap
eiyɨtpor enum eineri, te hɨr enɨneini
enisesi au emɨt! Mɨtɨk Iuwe Krais
kepeit wit ke God, hɨrak kinɨni yetike
mɨt ni naanmɨpri. Maain wɨ God
hɨrak skelim mɨt, hɨrak ap han kitet
ke mɨtɨk hɨrak iuwe o hɨrak weinɨk
au. Hɨrak han kitet menmen mɨt
nɨrɨakem mɨpɨram.

Mɨt nises hɨm me God hɨr nar ke mɨt ne ami hɨr netike Seten nenepan

10 *Hi etpi hɨm im mɨkaru. Yi eiyu
han tokik eiyɨriuwe menmen iuwe
manpenum ke Mɨtɨk Iuwe Krais
hɨrak keweteiyem.
11 *Yi eiwapɨn han ki eiriuwe men-
men iuwe God keweteiyem, hɨram
mar ke nopen kɨwapɨn yɨnk ki, te
yi han tokik eiyu eiriuwe menmen
enum me memipɨn Seten kakri han
ki kakriuwerem.
12 *Haiu ap menepan metike mɨt
au. Haiu menepan metike tɨpir
enum mau nepni, Seten, tɨpir, herwe,
teket maam, manmɨn o menmei ham
hɨram minɨn naanmɨpre menmen
enum me tɨ.
13 Te yi eiyɨt menmen me God
mamkepi hɨram mar ke nopen, yipo
henmik menmeiyam. Te maain wɨ
enum mamnen yi eitike Seten yi
einepan, yi yenepan epei au, yi wen
eiyɨrp eiyu werek werek.
14 *Yi eiyu eiyɨt menmen
mamkepi. Yi eiriuwet hɨm yaaim
mamu mamɨkre han ki eiyɨr ke mɨt
ne ami newis waai mau tu kɨr. Yi
yɨrɨak menmen yaaim hɨram mar
ke yi eiremɨnk tanɨk mau han pank.
15 *Yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God
hɨrak hanhan kaktike mɨt nankiyan
nanu nanɨt, hɨram mar ke yurik mɨt
nemtɨn mau nopen hɨram mɨwapɨn
hɨt mi te mɨt hɨr nɨr hɨt mi newɨr
yipo nanmɨp au hɨr nanɨmtenim.
16 Yi eirɨak menmen im hi epei
hetpim, yi wen han ekitet Jisas
Krais eiyisesik, te hɨram mar ke

* **6:2** Eks 20:12; Mt 15:4 * **6:4** Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5** Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8** 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * **6:9** Kl 4:1; Ro 2:11 * **6:10** 1Ko 16:13 * **6:11** Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * **6:12** Jo 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * **6:15** Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15

nopen hɨrak keseuni menmen enum tɨkaap, tɨnau, henmik o yipo te hɨram mamiwep yi mɨt au. Yi han ekitetik eiyisesik. Menmen im mamkepi te Seten kakwɨr menmen enum mɨrak mɨre si mamnep han ki kariuwerem au. Hɨram mamtɨnpɨn mamno mami mamɨt.

17 *God keriuwet Jisas kaa, te kakɨthis haiu mɨt. Yi han ekitet menmen im, te hɨram mamkepi mamre wa hesnu mɨt nemiun mau paan. Yi eiyises hɨm me God hɨram mamɨr ke hɨne me his God Hɨmɨn Yaaik keweteiyem.

18 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kakɨkepi te hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen, yi eiwenɨpi niuk mɨrak. Hekrit hekrit yi naanmamre hɨras, yi ap eiyu yain yain au emɨt! Yi eiyitehi God kakɨkaap mɨt miyapɨr nɨrak.

19 *Yi eiyitehi God ke hi, te hɨrak kakweto hɨm, hi ap yɨnk enuk au, hi ehɨrp hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais nɨpaa God kepakɨnem.

20 *Hi mɨtɨk hatɨp mɨt hɨm yaaim. Te hi hepu wɨnak enuk ke gavman henterim. Yi eiyitehi God kakɨkepa hi ap hɨnaain hatɨp mɨt hɨm mɨrak au. Hi tewen ehɨtpor menmen har ke nɨpaa hi hɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm mɨkaru

21 *Tikikas, kaiu yinak yaaik kaknen kakɨtpi menmen yapɨrwe nepei man hi. Hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais.

22 Hi heriuwetek kaknen yi mɨt kakɨtpi menmen, te yi eiyɨrtei haiu mepu werek werek, te yi han yaaik eiyu.

23 Hi hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhani tatrekyi yi eiyu werek werek yi eiyisesik.

24 *Hi hanhan God kakrɨak menmen yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr nisesik nemtau hɨm mɨrak werek werek.

Mepɨr keremem

* **6:17** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * **6:18** Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **6:19** Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1
* **6:20** 2Ko 5:20; Fm 9 * **6:21** Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24** 1Pi 1:8

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Wit Filipai

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt me wit Filipai *1:1-11*
Menmen epei man mewaank Pol *1:12-26*
Menmen mɨt nanisesim nentar hɨr ne Krais *1:27–2:18*
Pol kewepyapɨr menmen Timoti ketike Epafrodaitas tɨrɨakem *2:19-30*
Pol katɨp mɨt hɨr naanmɨpre hɨras me mɨt enun netike menmen enum *3:1–4:9*
Hɨm me Pol ketike nɨrak yinan neit wit Filipai *4:10-20*
Pol katɨp mɨt ne Filipai hɨm mɨkaru *4:21-23*

Tɨwei Pol kewisɨk ken mɨt ne Filipai

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wɨrɨak menmen iuwe me Jisas Krais kerekek. Hawɨr wesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt kerek yinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yetike yi mɨt yekepi yeit wit Filipai, yi yetike mɨt yapɨrwe ein kerek yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hawɨr hanhan God Haai kaiu ketike Nɨkan kɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt yapɨrwe nankine tɨwei ik

3 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar hi han kitet hɨrak kerekyi yi yaain te yi mɨt epei yɨrɨak menmen yaaim.

4 Wɨ ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitɨwekhi me yi mɨt yapɨrwe

5 hentar yi yekepa haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, nɨpaa yi yinɨn yemtewem ere in.

6 *Hi hertei menmen im werek werek. God kerekek nɨpaa kerekyi yi yisesik hɨrak kakɨkepi yi yeipisesik werek werek ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

7 Hi hanhan yi mɨt yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kɨrɨak yaaim kɨkaap haiu mɨt nɨpaa wɨ hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman o wɨ hi hepu witeik, hi hewepyapɨr hɨm me God hi hari han ke mɨt te hɨr nisesik heriuwe menmen hi hɨrɨakem.

8 *God hɨrak kertei hi hanhan iuwe me yi mɨt yapɨrwe har ke Jisas Krais hanhan yi mɨt.

9 Hi hitehi God te yi mɨt han tewenɨnan wɨsenum, yi eiyɨrtei menmen me God werek werek, yi eiyɨrtei mekam yaaim mekam au enum,

10 *te yi eiyises menmen yaaim iuwe te menmen enum ap mamu mamɨkre han ki au me wɨ Krais pɨke kaknen.

11 *Te in ek Jisas Krais kakrekyi han ki yaaik kau hɨm keriuwe menmen yaaim, yi eirɨak menmen yaaim te God kakɨt niuk iuwe kakɨnterim.

Pol kepu wɨnak enuk, menmen im mɨkaap hɨm me God mamno heriyai heriyai

12 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei menmen im epei man merewaank hɨram man mewaank hɨm me God au.

13 *Hɨram men mɨkaap mɨt ne ami ne gavman netike mɨt nau menep menep hɨr nertei hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman ik e hentar hi hises hɨm me Krais.

14 Nai yinan in yapɨrwe hɨr ap nɨnaain te hɨr natɨp mɨt hɨm me God wɨsenum nentar hɨr nɨra hi hepu wɨnak enuk ke gavman ik ek. Hɨr han kitet Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkepi.

15 Mɨt han natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan nanri mɨt nanises hɨm mɨr te hɨr nanwenɨpi niuk mɨr. Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar

* **1:1** Ap 16:12-40 * **1:2** Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * **1:3** Ro 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6** 1Ko 1:8; Fl 2:13 * **1:8** Ro 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10** Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * **1:11** Jo 15:8 * **1:12** 2Ti 2:9 * **1:13** Ap 28:30; Ef 3:1

hɨr yaain hɨr hanhan nɨrɨakem nankepa.
16 Mɨt han yaain hɨr nɨrɨakem nentar hɨr hanhan neriuwa. Hɨr nertei God kehimɨtena hi naanmɨpre hɨm mɨrak hewepyapɨrem heit in.
17 Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan neriuwa au. Hɨr han kitet hɨr nenipau hi yɨnk enuk han enuk hentar hi hepu wɨnak enuk ik ek hɨr nari mɨt yapɨrwe hɨr nanisesi, te hi au.
18 Hɨram emɨrem! Hi han yaaik heriuwerem hentar mɨt hɨr newepyapɨr hɨm me Krais me han kɨr yaaik o han kɨr enuk. Hi han yaaik ehu entar hi hertei.

Hi hepu tɨ ik, hi hewenɨpi niuk me Krais

19 *God hɨmɨn yaaik kerek Krais epei keriuwetek kan kakɨkepa kakwisa hi eno witeik entar yi yitehi God kakɨkepa.
20 *Hi han kitet hi ap epakɨn hɨm me God te hi yɨnk enuk eriuwe hɨrekes hentarim te hi han tokik ehu hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak har ke nɨpaa ein ere in hi hewepyapɨrem. Hi ehu o maain mɨt ne ami naniyep hi hahi, hi hanhan mɨt nantɨp Krais hɨrak yaaik nanɨntar menmen hi hɨrɨakem.
21 *Hi ehu te hi ehises Krais. Hi au hahi te hi ehɨt menmen yaaim im e: Hi ehu etikerek.
22 *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi hɨrɨakem mamkaap mɨt nanises Krais. Hi hepɨtari mekam minɨn. Hi hahi o hi ehu.
23 *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan te hi hahi te hi ehu etike Krais. Hɨram yaaim iuwe.
24-25 Au, hi amɨ ehu te hi ekepi. Hɨram minɨn. Hi han kitet hi hahi au ehu te hi ekepi yi eiyises hɨm me God werek werek yi han yaaik eiyu eiyɨntar hi wen hepu.
26 Maain hi enen ehu etikewi yi han yaaik yeriuwa wɨsenum te yi eiwenɨpi niuk me Krais.

Mɨt ne Filipai netike Pol hɨr nekiyan nanises hɨm me Krais

27 *Mekam mamnen yi han kitet menmen im. Yi eirɨak menmen yaaim mar ke mɨt hɨr nises hɨm me God te maain hi ari o au, hi tewen ehɨmtau hɨm yaaim mɨt nanɨtpim me yi mɨt, yi eikiyan eiyu han kiutɨp.
28 Yi ap einaain eiriuwe mɨt enun nerekyi enum au emɨt! Yi eiyɨrp eitɨp mɨt hɨm yaaim me God keremem, te menmen im meteiknor maain God hɨrak kakɨwaanki, te meteikni yi au maain God kaktihis yi eiyu werek werek.
29 God kewisi yi yises hɨm me Krais weinɨm keremem au. God kewis mɨt enun hɨr nerekyi enum nentar yi yisesik.
30 *Yi yetikewa haiu mekiyan mɨt hɨr nanwep nanraiwaank nar ke nɨpaa ere in yi yertei hɨr neiyep nerewaank.

2

Haiu mewenɨn han kaiu han ekitet mɨt hɨr nises hɨm me God

1 Yi han ki kepu tokik kentar yi yises hɨm me Krais. Yi han yaaik yepu yentar Krais hɨrak han tewenɨni. Yi yetike God Hɨmɨn Yaaik yi yau han kiutɨp, yi han ekitet mɨt yi han etwenɨni.
2 Menmen im epei mau han ki te yi einipa te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan eiyu han ekitet menmen miutɨp, yi han tewenɨn mɨt netike God. Yi eiyu han kiutɨp kerekek.
3 *Yi ap han ekitetan me yi hɨras keriyen au. Yi han ekitet mɨt han menmen hɨr han kitetim.
4 *Yi ap eirɨak menmen te mɨt nantɨp nanwenɨpi yi iuwe au emɨt! Yi eiwenɨn han ki yi han ekitet mɨt hɨr ninɨni hɨr yaain.

Krais kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yaaim kekepai te God kewenɨpiyek hɨrak Iuwe

* **1:19** 2Ko 1:11 * **1:20** 1Pi 4:16 * **1:21** Ga 2:20 * **1:22** Ro 1:13 * **1:23** 2Ko 5:8 * **1:27** Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * **1:30** Ap 16:19-40; Fl 1:13 * **2:3** Ga 5:26; Ro 12:10 * **2:4** 1Ko 10:24, 33

5 Yi han ekitet menmen yar ke
Krais nɨpaa hɨrak han kitetim.
Hɨram im:
6 *Hɨrak kertei hɨrak kɨpre God
te hɨrak ap hanhan kaku kakɨr ke
hɨrak. Au,
7 *hɨrak keweikɨn sip kewetɨwem
hɨrak hɨrekes keweikɨnhis kɨre
mɨtɨk weinɨk Maria winaak, hɨrak
kepɨr ke haiu mɨt.
8 *Hɨrak keweikɨnhis kar ke mɨtɨk
weinɨk, hɨrak kewenɨn han kɨrak
kises hɨm me God. God katɨp hɨrak
eki ekɨkaap haiu mɨt, te hɨrak kises
hɨm mɨrak hɨrak yɨnk kekek hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt.
9 *Hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt
kɨre mɨtɨk enuk, te God katɨp hɨrak
enuk au. Hɨrak kewenɨpiyek katɨp
hɨrak yaaik wɨsenuk.
10 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn men-
men yapɨrwe. Hɨrak yaaik wɨsenuk
te neimɨn neit wit ke God o nepu tɨ
in o mɨt epei naa nɨwaai tɨ o tɨpir,
hɨr nanɨmtau God kekine niuk me
Jisas, hɨr yapɨrwe nanɨneinɨk nan-
wen ninɨp nantɨp nanɨr ik:
11 *"Hɨrak Yaaik au Iuwe," hɨr
nanwenɨpi God Haai hɨrak iuwe
kakɨntar menmen im me Krais.

Haiu mamre si mamteikɨn mɨt yayiwe ke wɨtaan, haiu emteiknor yayiwe ke God

12 *Nai yinan nɨpaa hi hepu
hetikewi yi yemtau hɨm mai yi
yisesim. In ek hi hepu hetikewi au
hi heit yanɨmɨn. Yi eiyisɨsa eiyɨr
ke nɨpaa ein yi yisɨsa te in ek yi
eiyises hɨm mai wɨsenum. Yi eiyises
menmen nɨpaa God kerekyiyem te
maain hɨrak kaktihis. Yi einaain
eipɨrpɨr te yi ap einipek yɨnk enuk
ekɨriuwi.
13 *Yi eirɨakem eiyɨntar God hekrit
hekrit kɨrɨak han ki te yi hanhan
eiyises menmen hɨrak hanhan yi
eiyisesim.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem yi
ap yenehan yenepan yeriuwerem au
emɨt! Yi eirɨakem keremem.
15 *Yi eirɨakem mamɨr im te yi
ap eirɨak menmen enum au yi eiyu
yaain. Yi yaire nɨkerek ne God yi
yaain yar ke si me wɨtaan mɨr, yi yau
nɨmɨn ke mɨt hɨr nɨrɨak enum enum,
16 *yi eiyɨtpor hɨm yaaim me God
mamkaap mɨt hɨr nanu werek. Yi
eirɨak menmen im te maain Jisas
pɨke kaknen hi han yaaik entar
hi hertei menmen hi herekyiyem
hɨram weinɨm au.
17 *Yi yises hɨm me God hɨram
mar ke yi yewepwar yewis menmen
mau kɨnan yewet God em. Maain
hɨr mɨt naniyep hi hahi hemkre
mamwen hɨram mɨre mɨt neit tɨpar
naam nerpaasem neiyɨm nenke
menmen. Hemkre mai mamwen
hɨram mamkepi yi eiyises God werek
werek, te hi han yaaik wɨsenuk.
18 *Menmen im mamnen te yi han
yaaik eitikewa eiyɨr ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

19 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas kak-
wisa hi eriuwet Timoti kaknen kakɨr
yi mɨt te maain Timoti pɨke kaknen
kakɨtpo hi ertei yi yepu werek yises
God, te hi han yaaik eriuwi.
20 Hi ap mɨtɨk kei yaaik kɨpɨr ke
Timoti. Hɨrak kɨpra te hɨrak hanhan
kakɨkaap yi mɨt eiyu werek werek.
Hɨrak kiutɨp kerekek.
21 *Mɨt han hɨr enun han kitet
hɨras. Hɨr nɨnapen naanmɨpre men-
men me Jisas Krais mɨt nisesim.
22 Te yi yertei Timoti au. Hɨrak
mɨtɨk yaaik han kitet hɨrekes au han
kitet yi mɨt. Hɨrak kekepa hawɨr
wewepyapɨr hɨm me God kepɨr ke
nɨkan kɨkaap haai kɨrak.
23 Maain hi ertei mekam mamnen
hɨr nerekyewem te hi hare esiuwe
Timoti kaknen yi mɨt.

* **2:6** Jo 1:1-2, 17:5 * **2:7** 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3 * **2:8** Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * **2:9** Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * **2:10** Ro 14:11 * **2:11** Ro 10:9 * **2:12** Sam 2:11; 1Pi 1:17 * **2:13** Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:15** Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40 * **2:16** Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * **2:17** Ro 15:16; 2Ti 4:6 * **2:18** Fl 3:1, 4:4 * **2:21** 2Ti 4:10

24 Hi han kitet Mɨtɨk Iuwe God
kakɨkepa hi eno witeik waswas te hi
hetike Timoti hawɨr waunen wauri.

Pol katɨp hɨm me Epafrodaitas

25 *Hi han kitet hi eriuwet Epafro-
daitas kaknen yi mɨt hɨrak kai yi-
nak ki yinak, hɨrak ketikewa hawɨr
wɨrɨak menmen miutɨp me God war
ke mɨt ne ami nɨrɨakem. Nɨpaa yi
yeriuwetek kan kekepa me menmen.
26 Hɨrak hanhan kakɨr yi mɨt ken-
tar yi yemtau hɨrak kɨnap te hɨrak
kɨnapen yi hanhanek hɨrak kɨnap.
27 Nɨpaa menep hɨrak kaa te God
han tewenɨnek kekepik hɨrak kaa au
kepu. Hɨrak han tewenɨnek kerekek
au. Hɨrak han tewenɨna ap kenipek
kaa te menmen im ap merewaank
han kai, hi wen hau hekre wɨnak
enuk.
28 Te hi heriuwetek waswas kakno
kakri yi mɨt te yi eiyɨrek yi han yaaik
eiriuwerek. Yi han yaaik eiyu te hi
han yaaik eriuwi.
29 *Hɨrak kakiun wit yi yayɨrek yi
han yaaik eiriuwe Mɨtɨk Iuwe hɨrak
kewisɨk ap kaa au. Mɨtɨk kar mɨtɨk ik
ek yi han ekitet hɨrak iuwe eiyɨntar
30 hɨrak ap hanhan hɨrak hɨrekes
kaku au. Hɨrak han kitet menmen
me Krais, hɨrak menep kaki, hɨrak
kekrehɨr ki hɨrak kekepa wɨsenum te
hɨrak kɨnap.

3

Keimɨn kises hɨm me Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik

1 *Nai yinan hɨm im mɨkaru hi
hetpiyem. Yi han yaaik eiyu eir-
iuwe Mɨtɨk Iuwe. Menmen nɨpaa
hi hewisiyem, in ek hi hewisiyem
heteipim. Hi ap hɨnapen hewisɨm
heteipim. Hi hewisɨm mamkepi te yi
eiyu werek werek.
2 *Yi naanmamre hɨras me mɨt ein
hɨr enun nɨre nepere me yaank, hɨr
nanri han ki te yi eiyises menmen me
nɨpaa ein me Moses. Yi naanmamre
hɨras me mɨt in hɨr natɨp yi eirekir
yɨnk ki.
3 *Haiu mɨt in haiu keriyen mɨre
mɨt God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak
mentar haiu mewenɨpi God meri-
uwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak, haiu matɨp
Krais Jisas hɨrak Yaaik haiu misesik.
Haiu ap han kitet haiu merekir yɨnk
kaiu hɨrak kakɨkepai haiu mamɨt
hɨmɨn yaaik haiu mamu mamtike
God taau.
4 *Hi hanhan te hi hises menmen
me mɨt hɨr nerekir yɨnk hi hisesim
te hi au hɨnapen. Mɨt han hɨr han
kitet hɨr nerekir yɨnk te menmen im
mamkepi hɨr nanu werek, hi hertei
nɨpaa hi hinɨni me menmen im.
5 *Nɨpaa hi hemkretuk hi hepu wɨ
hispɨnak wikak (8), mɨt nerekir yɨnk
kai. Miye wina hi mɨtɨk ke Isrel
ke weiwɨk me maam kai Bensamin.
Hi Hibru hi ke weiwɨk me Ebraham
kerekek. Hi epei hises hɨm me God
werek werek hentar hi hises hɨm me
mɨt ne Farisi.
6 *Hi han kitet hi hɨrɨak menmen
iuwe me God te hi hewaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me Krais
hɨr ne weiwɨk me God. Mɨt kerek
hɨr ninɨna natɨp hi hises hɨm me
Moses werek o au, hɨr natɨp hi yaaik,
menmen enum au.
7 *Nɨpaa hi han kitet hɨram men-
men iuwe te in ek hi han kitet hɨram
menmen weinɨm te hi hises Jisas
Krais hɨrak kakɨkepa hahu werek
werek.
8 Hi han kitet menmen im nɨpaa
hi hisesim hɨram weinɨm keremem
au. Menmen yapɨrwe hi han kite-
tim hɨram weinɨm mentar hi hertei
hi hises Krais te menmen mɨrak
minɨn menmen yapɨrwe me nɨpaa
mamkaap mɨt nanu nantike God.
Hi epei heweikɨn sip ewet men-
men yapɨrwe marim hi han kitet
hɨram mɨre menmen enum meit
teipe wenut eim te hi ehises Krais
werek werek.
9 *In ek hi ap hɨrɨak menmen iuwe
hises menmen me hɨm me Moses

* **2:25** Fl 4:18 * **2:29** 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17 * **3:1** Fl 4:4 * **3:2** Sam 22:16, 20; Rev 22:15 * **3:3** Ro 2:29 * **3:4** 2Ko 11:18, 21 * **3:5** Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6** Ap 8:3 * **3:7** Mt 13:44, 46 * **3:9** Ro 3:21-22

werek werek te God katɨp hi mɨtɨk yaaik au. God katɨp hi yaaik hentar hi hemtau hɨm me Krais hi mɨtɨk ke weiwɨk mɨrak. God kewetai menmen yaaim mekre han kaiu kentar haiu mises hɨm me Krais keremem.

10 *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan hertei Jisas Krais werek werek ketike menmen iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketɨwem wɨ hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei hɨrak kekrit kepu. Hi hanhan menmen nɨpaa menep Krais hɨram mamiyep mamkaap han kai kaki ke menmen enum me tɨ kakɨr ke wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.

11 *Hi hɨrɨak menmen im te maain, hi hahi, hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit ehu ekiterek.

Pol hanhan hɨrak kakre mɨtɨk yaaik kakɨr ke Jisas

12 *Hi ap hatɨp hi epei hises menmen im me Krais werek werek o hi epei mɨtɨk yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har ke Krais hentar hɨrak epei kehimɨtena hi mɨtɨk kɨrak.

13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei yaaik hepɨr ke hɨrak. Au, hi hɨrɨak menmen im: Hi heweikɨn sip ewet menmen me nɨpaa ein, h hɨre mɨtɨk kesiuknen resis kakɨt menmen, hi hises menmen me God iuwe te maain hi ehɨt menmen hɨrak kehimɨtan haiu mɨt em. Hɨram menmen im em: God kenɨnau keriuwe menmen Krais Jisas epei kɨrɨakem te hi ano ehu etikerek.

15 *Haiu mɨt haiu mɨre iuwe me menmen me God haiu mau han kiutɨp me hɨm hi epei etpiyem. Yi mɨt han ne yi mɨt ein yi han kitet menmen ham te God kakteikni hɨram enum yi ap eiyisesim au.

16 *Yi ap han ekitet menmen im yapɨrwe emɨt! Menmen me God nɨpaa haiu misesim, yi yetikewai haiu wen mamisesim wɨsenum te haiu mamre yaain mamɨr ke Krais.

17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi hɨrɨakem. Yi eiyɨhimɨtan mɨt hɨr nises menmen nɨpaa yi yɨr haiu mɨt in haiu misesim meteikniyem, te yi yises menmen mɨr.

18 *Nɨpaa wɨ yapɨrwe hi hetpi te in ek hi menep hi hɨkɨt hi hetpiyem heteipim. Mɨt han nare nises Krais te hɨr neriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem neteiknai hɨr nisesik au, hɨr nemipɨn. Hɨr nɨre mɨt enun nepan ne Krais.

19 *Mɨt narik nanɨwaank hɨras hɨr nanɨno si takɨkneni nanɨntar hɨr nises han ke yɨnk kɨr keremem, God au. Hɨr han yaaik newepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem menip mɨt hɨr yɨnk enuk neriuwerem. Hɨr han kitet menmen me tɨ keremem. Yi ap eiyises menmen mɨr au emɨt!

20 *Haiu mɨt ne tɨ ik e au, haiu mɨt ne wit ke God, haiu memerɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen kaktaihis.

21 *Hɨrak kaknen kaktaihis, hɨrak kakɨkrehɨr yɨnk kaiu maain kaki, hɨrak kaknipek kakweikɨnhis kakre yɨnk kɨrak yaaik iuwe kakriuwe menmen iuwe mɨrak hɨram werek te maminɨn menmen yapɨrwe te hɨrak naanmamprewem.

4

Yi mɨt han yaaik eiyu yi han kiutɨp eiyu han ekitet menmen yaaim

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiyɨntar menmen hi epei hetpiyem. Hi han tewenɨni hi hanhan pɨke enen eri, hi han yaaik heriuwi hi ewenɨpi yi mɨt. Mɨt han nanɨr menmen yi yɨrɨakem, hɨr natɨp hɨram menmen yaaim hi heteikniyem.

2 Yuodia hi hetput hɨm manp. Sintiki hi hetput hɨm manp. Yi miyapɨr wik yi eikiyan eiyu han kiutɨp eiyises Mɨtɨk Iuwe Krais.

3 *Hi hituthi ti mɨtɨk yaaik kerek nɨpaa hetikewa wɨrɨak menmen miutɨp, ti akaap miyapɨr wik en

* **3:10** Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * **3:11** Ap 4:2; Rev 20:5-6 * **3:12** 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6 * **3:13-14** 1Ko 9:24 * **3:15** 1Ko 2:6 * **3:16** Ga 6:16 * **3:17** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * **3:18** 1Ko 1:23; Ga 6:12 * **3:19** Ro 16:18, 8:5-6 * **3:20** Ef 2:6, 19 * **3:21** Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53 * **4:1** 1Te 2:19-20 * **4:3** Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12

enu han kiutɨp nentar hɨr nekiyan
nekepa natɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God, hɨr netike Klemen. Mɨt miyapɨr
han ne yi mɨt ein yi yetikeri yekepa
te God hɨrak kertei niuk mi mekre
han kɨrak yi nɨkerek nɨrak.

4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk
Iuwe Krais. Hi hetpiyem heteipim:
Yi han yaaik eiyu.

5 *Yi eiwis mɨt yapɨrwe hɨr enɨrtei
yi mɨt ap yises han ki ke menmen
yapɨrwe au. Yi yemtau hɨm me mɨt
han yentar Mɨtɨk Iuwe Krais kau
menep, hɨrak kau ketikewi.

6 *Yi ap yɨnaain han kitet menmen
yapɨrwe au emɨt! Yi han yaaik eiri-
uwe God yi eiyitɨwekhi me menmen
yi yɨnaain han kitetim,

7 *te God kakɨkepi kakriuwe men-
men mɨrak haiu ap merteiyem hɨrak
naanmampri kaknipi yi mɨt yi han
yaaik eiyu yi han ekitet menmen
werek werek eiyɨntar menmen Krais
epei kɨrɨakem.

8 *Hɨm im mɨkaru hi ehɨtpiyem. Yi
han ekitet yapɨrwe menmen hɨram
ap me memipɨn au hɨram yaaim,
menmen mɨt han kitet hɨram yaaim.
Yi han ekitet menmen hɨram menip
God ketike mɨt hɨr han yaaik, hɨram
yaaim te hɨr mɨt hanhan nanisesim.
Mekam hɨram yaaim mɨre menmen
im yi han kitetim keremem.

9 *Menmen hi epei hetpiyem yi
yɨra hi hisesim, yi eiyisesim te God
kerek hɨrak kaknipi yi han yaaik
eiyu, hɨrak kaku kaktikewi kakɨkre
han ki.

Pol han yaaik keriuwe mɨt ne Filipai kentar hɨr newetɨwek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe
Mɨtɨk Iuwe Krais hentar nɨpaa yi han
tewenɨna yekepa. Nepei ein ere in yi
han tewenɨna te yi ap yekepa au. In
ek yi yekepa yeweto menmen.

11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap
hetenen menmen au. Hi epei hertei
mekam mamnen hi ap hanhan men-
men emɨt. Hi ehu han yaaik heriuw-
erem.

12 Hi hertei hepu har ke mɨtɨk kete-
nen menmen aurek, hi hepu har ke
mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe. Hi
epei hertei werek te wɨ mekam o wit
mekam hi hau en, hi nɨnpɨ meiyo o
hi tu iuwe, hi han yaaik ehu.

13 *Hi werek te hi hɨrɨak menmen
yapɨrwe hi epei hetpiyem heriuwe
menmen iuwe Krais kewetewem
kewisɨm mekre han kai.

14 Yi yerekyo yaaim yi yekepa
yeweto menmen yaaim me wɨ men-
men enum epei man mewa.

15 *Nɨpaa me wɨ hi hɨnaaiwɨr
provins Masedonia hewepyapɨr hɨm
me God yi mɨt ne wit Filipai keriyen
yi yeweto menmen yi yɨre mɨt nɨrak
yinan newetɨwek menmen, hɨrak
kewetɨr menmen. Mɨt nerer wit wit
nekepa au. Yi keriyen.

16 Nɨpaa hi hepeit wit Tesalonaika
yi yekepa yeriuwet menmen yi pɨke
yeriuwetem yeteipim yekepa.

17 Hi ap hanhan menmen me yi
mɨt yeriuwetewem au. Hi hanhan
God kakweti menmen yaaim mentar
menmen yi yerekyewem.

18 *Hi epei heit menmen yapɨrwe
minɨn menmen hi hanhanem.
Epafrodaitas ketenɨnem yi yeri-
uwetek hɨrak kan kewetewem.
Menmen im yi yewetewem hɨram
yaaim menip God hɨrak han yaaik
keriuwi.

19 God kerek epei keriuwet Jisas
hɨrak kan kekepai haiu mɨt, hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe, hɨrak
kakwetai menmen haiu metenenim
au hɨrak naanmamprai te haiu
mamu werek werek.

20 Hi hanhan God kerek hɨrak Haai
kaiu, mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak,
hɨrak yaaik tipmain enum eik.

Pol katɨp hɨm kike mɨkaru

* **4:4** Fl 3:1 * **4:5** Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * **4:6** Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * **4:7** Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15 * **4:8** Ro 12:17 * **4:9** Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11** 1Ti 6:6 * **4:13** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15** 2Ko 11:9 * **4:18** Fl 2:25; Esi 20:41; Ef 5:2

21 Hi hetike nai yinan in haiu
matɨp yi naiu yinan en yises Krais
Jisas niutɨp niutɨp haiu metpi yi
yaain.
22 *Mɨt yapɨrwe in nises Krais
Jisas hɨr netpi yi yaain. Mɨt han
nises Krais kerek nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe Sisa, hɨr netpi hɨm iuwe
nar ik: “Yi yaain.”
23 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais kerek kakrekyi yi eikiyan eiyu
werek werek, hɨrak kaku kakɨkre
han ki kaku kakɨt.

Mepɨr keremem

* **4:22** Fl 1:13

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Kolosi

Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar mɨt ne Kolosi *1:1-14*
Krais hɨrak kɨre mekak te hɨrak kɨrɨak mekam *1:15–2:19*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *2:20–4:6*
Pol katɨp mɨt ne Kolosi hɨm gude mɨkaru *4:7-18*

1 *Hi Pol hi hɨre aposel ke Krais
Jisas. Nɨpaa God hanhan kewisa
hi hɨre mɨtɨk aposel, te hɨrak ke-
himɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak.
Hi hetike kaiu yinak Timoti
2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei
ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God yeit wit Kolosi. Yi
nawɨr yinan yaain, yi yises Krais
werek werek. Hi hanhan God Haai
kakrekyi menmen yaaim yi eiyu
werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr ne Kolosi nises hɨm me Krais

3 *Hekrit hekrit hawɨr witehi God
hawɨr watɨp God hɨrak yaaik kentar
yi mɨt yisesik. God kerekek hɨrak
Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
4 *Hawɨr han yaaik weriuwe God
watɨp hɨrak yaaik wentar hawɨr
wemtau mɨt natɨp yi yemtau hɨm me
Krais Jisas yi yisesim werek werek.
Te yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr
han kerek hɨr nises hɨm me God, yi
yekepi.
5-6 *Yi yemtau hɨm me Krais yi yis-
esim werek werek, yi hanhan yeri-
uwe mɨt miyapɨr han yentar nɨpaa
wɨ yi yinɨn yemtau hɨm me God,
hɨram hɨm yaaim metpi me men-
men God kakrekyiyem yi yisesim. Yi
yisesim yemerɨr menmen God kak-
wetiyem mamɨt wit kɨrak. Hɨm im
yaaim me God wen mepno meprer
wit wit mɨrɨak mɨt miyapɨr hɨr
nemtewem hɨr nɨre yaain. Hɨram
mepno mekepi mar ke nɨpaa hɨm im
minɨn men yi mɨt miyapɨr. Nɨpaa
yi yinɨn yemtau menmen yaaim God
epei kerekyei haiu mɨt em, te in
ek yi yertei hɨram hɨm yaaim. Yi
yerteiyem yentar
7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi
yerteiyem. Hɨrak mɨtɨk kaiu yaaik
kɨrɨak menmen me Krais. Hɨrak
ketikewawɨr haiu mɨrɨak menmen
miutɨp, hɨrak kekepawɨr katɨp mɨt
hɨm me Krais.
8 Hɨrak kan ketpawɨr God Hɨmɨn
Yaaik kekepi yi hanhan yeriuwe mɨt
miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God

Pol kitehi God hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr neit Kolosi

9 *Me wɨ hawɨr winɨn wemtau
yi yises hɨm mɨrak, hawɨr witehi
God me yi mɨt miyapɨr yentar men-
men hawɨr epei wemtau yi yisesim.
Hawɨr witehi God hɨrak kakɨkepi yi
mɨt miyapɨr te yi eiyɨrtei menmen
werek hɨrak hanhan yi yayisesim.
God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi mɨt
miyapɨr han ki te yi ap yepɨtari me
menmen mɨrak werek werek au.
10 *Yi eiyɨrtei menmen mɨrak
werek werek, te yi yayises menmen
God hɨrak hanhan yi yayisesim,
te hɨrak han yaaik kakriuweri.
Yi yairɨak menmen yaaim heriyai
heriyai, han ki kakɨrtei menmen me
God iuwe.
11 *God hɨrak Iuwe te kakrɨak
menmen yapɨrwe. Hawɨr witɨwekhi
hɨrak kakweti pɨnam miutɨp
me menmen mɨrak iuwe hɨram
mamkepi yi mɨt miyapɨr, te yi
han tokik eiyu me menmen enum
yapɨrwe mamnen.
12 *Yi han yaaik eiyu eitɨp Haai
kaiu God hɨrak yaaik. Hɨrak kerekek
kerekyi mɨt miyapɨr yi yɨre yaain, te
yi yayɨt menmen hɨrak kehimɨteni
kakwetiyem. Hɨrak kakweti yi mɨt
yaitike haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** Ef 1:16; 1Te 1:2 * **1:4** 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * **1:5-6** Ro 1:13; 1Ti 3:16 * **1:7** Kl 4:12; Fm 23 * **1:9** Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * **1:10** Fl 1:27; Ef 2:10 * **1:11** Ef 1:19, 3:16 * **1:12** Ef 1:11, 18 * **1:13** Lu 22:53; Ef 2:2

rem mamɨt wit kɨrak yaaik menmen
enum mekrerem au.
13 *Haiu mamtɨp God hɨrak
yaaik kentar hɨrak kekepai haiu
mɨnaaiwɨr menmen enum hɨram
mɨre wɨtaan toto hɨram minɨn
han kaiu, hɨrak keriyei haiu men
mises Nɨkan kɨrak kerek hɨrak God
hanhan keriuwerek iuwe, hɨrak
Nɨkan naanmɨprai.
14 *Nɨkan ke God kerekek hɨrak
kekepai kaktaihis keriuwe hemkre
mɨrak nɨpaa mewen, te hɨrak kesak
menmen enum mekre han kaiu keri-
uwerem.

Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen kekepai

15 *Krais hɨrak kɨre God kerek haiu
mɨt miyapɨr ap te mamɨrek taau.
Hɨrak kerekek Iuwe kinɨn menmen
yapɨrwe God kɨrɨakem.
16 *Hɨrak Krais kinɨn menmen
yapɨrwe kentar hɨrak hɨrekes kɨrɨak
menmen mau nepni, menmen mau
tɨ. Hɨrak kɨrɨak menmen haiu
mɨrem metike menmen haiu ap te
mamɨrem au. Im hɨram mɨt ensel o
tɨpir o menmeiyam. God hɨrak kenip
Krais hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe,
te menmen yapɨrwe kerek mau tɨ o
mau nepni, hɨram me Krais.
17 *Nɨpaa menmen ap mepu wen
au, hɨrak Krais kepu. Te hɨrak
naanmɨre menmen yapɨrwe hɨram
mepu werek werek menterik.
18 *Hɨrak kɨre paan ke haiu mɨt
miyapɨr kerek mises hɨm me God,
haiu mɨre yɨnk kɨrak. Hɨrak kerekek
hɨrak haai ke menmen God kɨrɨakem
me haiu mɨt miyapɨr haiu mises hɨm
mɨrak. God hɨrak kɨkɨak Krais kerek
nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kinɨn kau
te hɨrak kakinɨn naanmampre men-
men yapɨrwe.
19 *Hɨm im yaaim mentar God
hanhan menmen yapɨrwe me Hɨmɨn
Kɨrak kaku kakɨkre Nɨkan kɨrak
hɨmɨn kɨrak.
20 *God hanhan menmen yapɨrwe
hɨram mɨre enun nepan, hɨram
meweikɨn mamtikerek mamu han
kiutɨp, menmen mau tɨ, menmen
mau nepni. Hɨrak kɨrɨakem kinɨn
menmen enum keriuwe hemkre me
Krais hɨram mewen mentar nu ten-
tarakɨt.
21 *Nɨpaa yi mɨt yɨnapen God, te
yi ap yisesik au. Yi yɨrɨak menmen
enum. Yi yɨre mɨt enun nepan ne
God.
22 *Te Krais epei kaa kau nu ten-
tarakɨt. Mar im God in ek hɨrak
kerekyei haiu mɨt metikerek mau
han kiutɨp. Krais kerekyei haiu mɨt
em keriuwe yɨnk kɨrak me wɨ nɨpaa
hɨrak kaa, te hɨrak kerekyei haiu
mɨt yaain haiu merp ninaan me God,
God han kitet han kaiu hɨrak yaaik
ap menmen enum mewik au. Mɨt ap
te nansiuwe hɨm mei enum au.
23 *Yi wen han tokik eiyu eiyises
hɨm yaaim me Krais kerek kaa keke-
pai haiu mɨt, yi ap eiwis menmen
enum mamri han ki yi eiweikɨn sip
eiwet menmen God katɨp kakwe-
taiyem, te yi eire mɨt yaain. Hɨm
im yi yisesim hɨram hɨm yaaim
nɨpaa haiu mɨt metpiyem. Hi pol hi
hɨre mɨtɨk God kehimɨtena hi hɨrɨak
menmen mɨrak hi hen hatɨp mɨt
miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit hɨm
yaaim yi yisesim.

Pol kɨkaap mɨt miyapɨr ne Kolosi

24 *Hi han yaaik mɨt newaank yɨnk
kai, te hi ekepi heriuwerem, mar ke
in ek hɨr nerewaank. Hi hekrehɨr ke
Krais, mɨt nerewaank, te hi hatɨp mɨt
hɨm mɨrak mamno heriyai heriyai
mamkaap yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God, yi yɨre yɨnk ke Krais.
25 *Nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp
mɨt hɨm mɨrak yaaim, te hi hekepi yi
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, har
ke wok mɨt nɨkaap mɨt han.
26 *Nɨpaa God kepakɨn hɨm im me
wɨ yapɨrwe ap kewepyapɨrem au.

* **1:14** Ef 1:6-7 * **1:15** Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3 * **1:16** Jo 1:3, 10 * **1:17** Jo 1:1, 8:58 * **1:18** Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5 * **1:19** Jo 1:16; Kl 2:9 * **1:20** Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * **1:21** Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * **1:22** Ef 2:14-16, 5:27 * **1:23** Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24** Ef 3:13 * **1:25** Ef 3:2, 7-8 * **1:26** Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10

Te in ek hɨrak kewepyapɨrem katɨp
haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik
hɨrak ketpaiyem.
27 *Hɨrak hanhan kakteiknai haiu
mɨt miyapɨr nɨrak, haiu mamɨrtei
hɨm mɨrak im hɨram yaaim iuwe
mamkaap mɨt ne Isrel nantike mɨt
miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨm
im hɨram matɨp mar ik: Krais kau
ketikewi yi eimeriyɨwek hɨrak kak-
weti menmen yaaim me God.
28 *Te haiu mɨt aposel mepno mɨt
miyapɨr nerer wit wit han kitet
werek werek hɨm haiu metpor me
Krais. Haiu metpor hɨm manp hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum
me tɨpir, haiu meteiknor hɨm yaaim
me Krais. Haiu mɨrɨak menmen
im, te haiu mamnip mɨt miyapɨr hɨr
nanises hɨm me Krais werek werek.
29 *Hi hɨrɨak menmen im
wɨsenum, te hɨr nanises hɨm me
Krais werek werek. Krais hɨrak
kari han kai wɨsenum te hi hɨrɨak
menmen im.

2

Mɨt ne Kolosi enweikɨn sip enwet hɨm enum me nemipɨn

1 Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen
im. Hi han kiteti yapɨrwe. Hi
hɨrɨak menmen yapɨrwe hɨkaap yi
mɨt miyapɨr yeriuwerem yeit wit
Kolosi yetike mɨt miyapɨr han neit
wit Leodisia, hɨr netike mɨt miyapɨr
nau provins menep kerek nɨpaa hɨr
nɨra ninaan mai au.
2 *Hi hɨrɨak menmen im, te han
ki hɨrak kaku werek yi hanhan
yeriuwehan, yi han ekitet menmen
werek, te yi eiyises God werek
werek. Hi hanhan yi eiyɨrtei men-
men nɨpaa God kɨsawɨnek. Krais
hɨrak hɨrekes kɨre menmen nɨpaa
God kɨsawɨnek.
3 *Hɨrak kerekek kekre han kɨrak
kertei menmen yapɨrwe hɨram
mamkepai, te haiu mertei menmen
me God werek werek, te haiu
emises han kɨrak me menmen hɨrak
hanhan haiu emisesim.
4 *Hi hetpi menmen im me Krais,
te mɨt han ap nanri han ki nanriuwe
hɨm mɨr ham me nemitetpɨn.
5 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi
hekre han kai hi han kitet har ke hi
hau hetikewi. Hi han kitet har ke
hi hau hetikewi, te hi han yaaik hɨr
menmen yi yɨrɨakem yɨpɨran yises
han kiutɨp, hɨram yaaim yi yises hɨm
me Krais werek werek.

Haiu emtike Krais emu han kiutɨp te haiu ap mamises menmen enum memitetpɨn

6 Yar ke nɨpaa yi yemtau hɨm me
Krais yi yisesik, te in ek yi eitikerek
eiyu han kiutɨp.
7 *Yi eitikerek eiyu han kiutɨp eiyɨr
ke nu nekenpɨ ken tɨ kari tɨpar
mamkaap nu kaku. Yi han ki eiyu
tokik eiyisesik werek werek eiyɨr ke
teinɨk mɨtɨk ketenen wɨnak. Yi wen
eiyises hɨm yaaim me Krais nɨpaa
haiu metpiyem, yi han yaaik eiriuwe
God eiyu eiyɨntar menmen hɨrak
kerekyiyem.
8 *Yi naanempre hɨras. Yi ap ei-
wis mɨt han hɨr nanɨnen nanɨtpi
hɨm weinɨ keremem mɨt han kitetim
nanri han ki hɨr nanɨr ke tɨrpe kari
han ke sak, hɨr nanmitipɨn nanriuw-
erem au emɨt! Mɨt nar ik natɨp me
menmen me maamrer o menmen
enum me tɨpir me tɨ o me nepni. Hɨr
ap natɨp menmen me Krais au.
9 *Yi ap eiyises hɨm mɨr enum
eiyɨntar Krais hɨrak kɨre God, men-
men mɨrak yapɨrwe mau han ke
Krais hɨrekes. Menmen im meteik-
nai God hɨrak kɨre mekak.
10 *Yi yeit menmen im yapɨrwe
me God yentar yi yetike Krais yau
han kiutɨp. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn
mɨt ensel o tɨpir o herwe metike
menmen yapɨrwe.
11 *Mɨt nerekir yɨnk ki au, hɨram
menmen weinɨm. Yi yetike Krais
yau niutɨp, yi yeweikɨn sip yewet

* **1:27** Ef 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28** Ef 4:13 * **1:29** Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * **2:2** Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * **2:3** Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30; Ef 3:19 * **2:4** Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * **2:5** 1Ko 5:3 * **2:7** Ef 3:17, 2:20-22 * **2:8** Kl 2:4 * **2:9** Jo 1:14, 16 * **2:10** Ef 1:21-22 * **2:11** Ro 2:29

menmen enum yi yisesik, hɨram mar
ke hɨrak kerekir yɨnk ki.
12 *Nɨpaa wɨ kerek mɨt nɨkɨri
neriuwe tɨpar, menmen im hɨram
mar ke yi yetike Krais yaa hɨr mɨt
newisi. Hɨr pɨke nekekyi yekre
tɨpar yerp, hɨram mar ke God kerek
nɨpaa kɨkɨak Krais keriuwe menmen
mɨrak iuwe, hɨrak kɨkɨan yi mɨt
yetikeret yentar yi han kitet hɨrak
kɨrɨakem.
13 *Nɨpaa yi ap yises hɨm lo me God
yɨrɨak menmen enum yi yises han ki,
te menmen im merekyi yi yɨre mɨt
enun hɨr epei naa me menmen me
God. Te God epei kɨkɨan yi mɨt yi
yekrit yetike Krais yau yentar hɨrak
epei kesak menmen enum mekre
han ki.
14 *God epei kesak menmen enum
mekre han kaiu. Mau tɨwei nɨpaa
Moses kewisɨm, hɨram matɨp haiu
mɨt enun, te haiu mami. Hɨrak God
epei keit hɨm im matɨp haiu enun,
hɨram maa wɨ nɨpaa mɨt newenkek
Jisas kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
Hɨm im hɨram maa metikerek.
15 *God hɨrak kinɨn herwe o tɨpir,
menmen iuwe keriuwe menmen
Krais hɨrak kɨrɨakem kau nu ten-
tarakɨt. Hɨrak kinɨnem keteikɨn mɨt
miyapɨr hɨrak Iuwe, hɨram au men-
men weinɨm.

Haiu maa metike Krais

16 *Hɨm mau tɨwei matɨp haiu mɨt
enun te haiu mami, hɨram epei au
mesi. Te yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt
han hɨr neni me menmen o tɨpar yi
yayɨm o me wɨ holide yi ap eiyisesim
eiwenɨpi God eiriuwerem o wɨ me
wenke kaa keit pɨke kewep kan te
yi eiwenɨpi God me wɨ im, o me wɨ
Sabat o menmen mar im au emɨt!
17 *Menmen im hɨram mɨre piksa
keremem kerek nɨpaa meteikɨn
maamrer naiu menmen maain Krais
hɨrak kakrɨakem. In ek Krais epei
kan kɨrɨakem, te menmen me nɨpaa
ein hɨram weinɨm mamɨt.
18 Yi ap te eiyɨmtau hɨm me mɨt
han nanrekyi enum nantɨp yi ap
ne weiwɨk me God yentar yi ap
yewenɨpi niuk me mɨt ensel. Men-
men im au emɨt! Hɨr natɨp hɨr nepei
nɨtyak menmen im me ensel te hɨr
nertei haiu mɨt yapɨrwe emwenɨpi
niuk mɨr. Hɨr natɨp hɨr enun weinɨn
newenɨpi ensel, hɨr natɨp hɨr iuwe,
te hɨr mɨt enun paan tokik nises han
kɨr weinɨm.
19 *Mɨt nar ik hɨr ap netike Krais
nau niutɨp au nentar Krais hɨrak
kɨre paan naanmɨpre haiu mɨt
kerek haiu mɨre yɨnk, haiu mau
niutɨp. Paan hɨrak kɨkaap yɨnk
ketike hemik, nekeni, naan, hɨram
mɨniuham hɨram mamre iuwe
mamɨntar God kewetai menmen
mɨrak iuwe.
20 *Yi mɨt miyapɨr yi yaa yetike
Krais, te hɨrak kekepi yi yɨnaaiwɨr
menmen enum me tɨ. Te yi ap eiyises
menmen mɨt ne tɨ hɨr han kitet hɨr
nanisesim, te God kaktɨp yi yaain. Te
yi yenmak te yi wen yises menmen
mɨt ne tɨ hɨr nisesim a? Yi yenmak te
yi yises hɨm lo me mɨt hɨram matɨp
mar ik:
21 **"Yi ap eitenen menmen ham
ham, o yi ap eiyɨnte nin menmen
im eiyɨm, o yi ap eitɨwem eiyɨm
einewem au emɨt!"
22 **Hɨm im mɨt keriyen hɨr net-
pim. Hɨram ap meke God man au.
Hɨr mɨt keriyen newetaiyem, te haiu
ap mamɨsinehanem au emɨt! Haiu
emɨm keremem.
23 Hɨm im hɨram mari han kaiu
haiu han kitet hɨram yaaim mamke-
pai haiu mewenɨpi niuk me ensel,
haiu mewenɨn han kaiu me men-
men haiu mewet yɨnk kaiu em, haiu
mewaank yɨnk kaiu. Te menmen
im ap mamkepai haiu mɨt te haiu
maminɨn menmen enum mekre han
kaiu taau!

3

* **2:12** Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * **2:13** Ef 2:1, 4-5 * **2:14** Ef 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15** Kl 1:13
* **2:16** Ro 14:1-12 * **2:17** Hi 8:5, 10:1 * **2:19** Ef 2:21, 4:15-16 * **2:20** Ga 4:3-5, 9 * **2:21** 1Ti 4:3
* **2:21** Ef 6:4 * **2:22** Ais 29:13; Mt 15:9 * **2:22** Ef 6:5-8 * **3:1** Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20

God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yetike Krais yi yau

1 *Nɨpaa God kɨkɨak Krais kerek kekrehɨr ke haiu mɨt hɨrak kaa. Menmen im hɨram mar ke God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yi yetike Krais yau niutɨp. Te yi hanhan eiyises menmen me wit ke God kerek Krais kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi, hɨrak naanmɨpre menmen.
2 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak, ap menmen mau tɨ ik au emɨt!
3 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak Heven eiyɨntar yi epei yaa me menmen enum me nɨpaa yi yisesim. Te God kɨkan yi mɨt miyapɨr yetike Krais, yi yɨre niutɨp, God naanmɨpre menmen im.
4 *Krais hɨrak kenipai haiu metikerek haiu mau niutɨp. Maain hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, haiu mamtikerek mamu mamɨt menmen yaaim me God.

Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi eiyises menmen yaaim

5 *Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi yewenɨn han ki me menmen enum yi hanhanem, hɨram enum me tɨ ik e. Hi hetpi me menmen mar im. Menmen me yi mɨt yetike miyapɨr yi yariyanhis yewenɨnem, o mɨt netike mɨt han neyawan, o yi hanhan yeriuwe menmen enum o yi hemkre menepam me menmen, hɨram menmen enum mar ke yi yeweikɨn sip yewet God. Hɨram mekrehɨr ke God.
6 *Maain God kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek ap nises hɨm mɨrak kakɨntar hɨr nɨrɨak menmen enum hi epei hetpiyem im e.
7 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yises han ki enuk kar ik te yi yɨrɨak menmen enum yar ke mɨt miyapɨr kerek maain God kakɨwaanki.
8 *Te in ek yi eiweikɨn sip eiwet menmen yapɨrwe mar im. Yi ap han enuk eiriuwehan au, yi ap einehan eiwepnakan au, yi ap einehan eitike miye haai o mɨt han yi eitɨpan enum enum me yi yewɨr paan yewepik o yenke yehes yeriyaak, o menmen enum mar im au emɨt!
9-10 **Yi ap eiwisesanek me menmen yi yetpim au emɨt, eiyɨntar yi epei yeweikɨn sip yewet menmen enum me nɨpaa yi yɨrɨakem wɨ kerek yi ap yises God au. In ek, yi yɨre mɨt han yaain. God kerekyi yi mɨt han yeweikɨn yɨre yaain. Hekrit hekrit hɨrak keweikɨn han ki yi yɨre mɨt yaain, yi yayu yayɨr ke God, te yi yerteiyek werek werek.
11 *Me menmen yaaim im God kerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, te mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel kerek nerekir yɨnk kɨr, o mɨt ne Grik hɨr ap nerekir yɨnk kɨr, o mɨt hɨr nen skul o au, o mɨt hɨr netenen pewek mei yapɨrwe, o hɨr mɨt ap netenen menmen auri. Hɨram menmen weinɨm. Menmen hɨram iuwe hɨram menmen im. Krais kerekek hɨrak Iuwe, hɨrak kau kekre han ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek yi yises hɨm mɨrak.

Yi mɨt miyapɨr yi eiyises menmen yaaim me hanhan yeriuwehan

12 *God epei kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak, hɨrak hanhan keriuweri iuwe. Te yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han yi eirekyor menmen yaaim. Yi ap han kitet yi yɨre mɨt iuwe au. Yi yɨrɨak mɨt menmen yaaim eitpor hɨm main main. Yi eiwis mɨt han hɨr nanises han kɨr me menmen te yi eiwenɨn han ki ap han enuk eiriuweri.
13 *Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak mɨtɨk hak kerekyɨwek enum ap kertei hɨram enum, mɨtɨk hak eik katɨp, "Hɨram menmen weinɨm. Maain hɨrak kakɨrtei." Krais epei kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, katɨp hɨram nepei au, te haiu emises menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem. Menmen mɨt han

* **3:2** Mt 6:33 * **3:3** Ro 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4** Fl 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5 * **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4 * **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24 * **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef 4:32, 5:2

nerekyeiyem, haiu mamɨsak menmen enum hɨr nerekyeiyem haiu ap han kitetim au. Haiu mamtɨp hɨram nepei au mesi.

14 *Menmen ham im hɨram minɨn. Yi hanhan yeriuwehan. Menmen im hɨram mɨre let mɨtɨk kakɨr kau tu keiyɨk kɨwarm laplap mɨrak hitokim (o tokim). Menmen me yi hanhan yeriuwehan hɨram mɨre let, hɨram mamkaap mɨt miyapɨr nau han kiutɨp werek werek.

15 *Krais epei kenipai haiu mekiyan mau meit, te haiu emwis menmen im. Hɨram naanmamrai me menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem. Nɨpaa God kari han ki yi yayu yaire yɨnk miutɨp, yi yayɨt menmen me Krais hɨram mamkaap han ki kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu eiyɨnterim.

16 *Hɨm me Krais hɨram mamu mamɨkre han ki iuwe hɨram naanmamri, te hɨram mamkepi yi mɨt me wɨ yi yaikapan yeriuwe menmen me God yi yaitɨp mɨt han em werek werek, o yi eiwɨrnak eiyɨkteni me menmen. Yi han yaaik yeriuwe God eitpɨwek hɨrak yaaik, te yi eiyine henye me tɨwei Sam, o yi eiyine henye ham eiyɨt wɨnak ke God, yi eiyine henye te hɨram mamkaap han ki kaku tokik.

17 *Menmen ham yapɨrwe yi yɨrɨakem o yi yetpim, yi yekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas yi yɨrɨakem. Yi eitɨp God hɨrak yaaik eiyɨntar menmen yaaim Krais hɨrak kerekyiyem.

Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr neitan, hɨm me nɨkerek nɨr

18 *Yi miyapɨr kerek epei yeit mɨkaan ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr. Menmen im hɨram yaaim mentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.

19 *Yi mɨkaan nɨr, yi hanhan eiriuwe miyapɨr ni. Yi ap eirekyor enum eiyɨtpor menmen hɨm tokik tokik eiriuwerem au emɨt!

20 *Nɨkerek yi eiyises hɨm me miye haai ni eiyɨntar menmen im hɨram menip Mɨtɨk Iuwe God hɨrak han yaaik keriuwi.

21 Yi haairer yi ap eine nɨkerek ni eiyɨtpor enum enum eiri han kɨr ere hɨr nine han enuk nemtaantɨwo nau neit au emɨt!

Hɨm me mɨt iuwe netike wok mɨt nɨr

22 Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim keremem wɨ kerek hɨr nerp menep naanmɨpri yi yɨrɨakem, te hɨr nantɨp yi yaain au emɨt! Hekrit hekrit yi eirɨakem yaaim eiyɨntar yi yɨrɨakem me mɨt kerek naanmɨpri keriyen au. Yi yɨrɨakem eiyɨntar yi yɨnapen einip Mɨtɨk Iuwe God hɨrak yɨnk enuk kakriuwi.

23 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem, yi hanhan yɨrɨakem. Menmen yi yɨrɨakem, hɨram ap me mɨt keriyen au. Hɨram me God.

24 Yi eirɨak menmen yaaim eiyɨntar yi yertei maain God kakweti menmen. Yi eiyɨt menmen kerek hɨrak ketenenim. Yi han ekitet menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak kinɨn naanmɨpri yi yɨrɨak menmen mɨrak keremem.

25 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak enum, maain God kakrekyor menmen enum kakɨnterim. Hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran.

4

1 *Yi mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim me mɨt kerek nerekyi menmen eiyɨntar yi yertei Mɨtɨk Iuwe ki Krais, hɨrak naanmɨpri hɨrak kepu wit kɨrak hɨrak kɨri.

Hɨm me mɨt nitehi God menmen, hɨr nɨrɨak menmen yaaim

2 *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God menmen. Yi yɨrɨakem yi han ekitet menmen werek werek yi yaitɨp God hɨrak yaaik.

* **3:14** Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19 * **3:17** 1Ko 10:31; Ef 5:20 * **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25 * **3:20** Ef 6:1 * **3:25** Ro 2:11 * **4:1** Lev 25:43, 53; Ef 6:9 * **4:2** Ef 6:18; Fl 4:6 * **4:3** Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9

3 *Yewaai meruri yi yitehi God me
menmen, yi eiyitɨwekhi me haiu mɨt
in. Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨkepai
kakwisai haiu mamwepyapɨr hɨm
me Krais nɨpaa God kɨsawɨnem. Hi
heit wɨnak enuk ke gavman hentar
hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak.
4 *Yi eiyitehi God hɨrak kakɨkepa
hi tewen hatɨp mɨt hɨm me God
werek werek har ke nɨpaa God ke-
himɨtena hi hatɨp mɨt em.
5 *Yi ap eiwis wɨ miutɨp mamno te
yi ap eirɨak menmen yaaim. Haiu
ap te mamu tɨ ik me wɨ yapɨrwe au,
te yi han ekitet werek menmen yi
eirɨakem mau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr
hɨr ap nises hɨm me God.
6 *Menmen yapɨrwe yi yayɨtpim
hɨram yaaim mamkaap mɨt mamɨr
ke menmen sol mewim yi yaam,
te menmen mɨt hɨr nanitihi yi mɨt
em, yi eiyɨrtei werek me menmen
eiwenhi eiyɨtpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

7 *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi
mɨt kakɨtpi yi mɨt me menmen
hi hɨrɨakem. Hɨrak kaiu yaaik,
te hi hanhan heriuwerek. Hɨrak
mɨtɨk yaaik kekepa keriuwe men-
men, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak
menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais.
8 *Hi eriuwetek kaknen yi mɨt te
hɨrak kakɨtpi menmen im. Hɨrak
kakɨtpi menmen me haiu mɨt, te
hɨrak kakrekyi yi han yaaik eiyu.
9 *Hi heriuwet Onisimas ketikerek
ten yi mɨt en. Onisimas hɨrak kaiu
yinak yaaik, hɨrak mɨtɨk ke yi mɨt
en. Maain hɨrakɨt tatiun ein epei au,
hɨrakɨt tatɨtpi menmen yapɨrwe epei
man haiu mɨt in.

Pol kesiuwe hɨm yaaim men mɨt ne Kolosi

10 *Aristakas, kerek ketikewa
hawɨr wekre wɨnak enuk ke gav-
man, hɨrak ketike Mak hɨrakɨt
tesiuwe hɨm tetpi yi yaain. Yi
yertei Mak hɨrak wekne ke Banabas,
nɨpaa hi hetpi hɨrak kaknen yi
naanmamrɨwek.
11 Josua kerek niuk mɨrak ham
Jastas, hɨrak kesiuwe hɨm ketpi
yi yaain. Mɨtɨkɨt wikak it hɨrakɨt
keretet, te weiwɨk me Isrel hɨrakɨt
tises hɨm me Krais, hɨrakɨt tekepa
haiu mɨrɨak menmen me God
hɨrakɨt tenipa hi han yaaik.
12 *Epafras keswi hɨm ketpi yi
yaain. Hɨrak mɨtɨk ke wit ki Kolosi,
hɨrak kɨrɨak menmen me Krais Jisas.
Hekrit hekrit hɨrak kitehi God iuwe
me yi mɨt, te yi han tokik eiyu me
menmen me God, te yi eiyɨrtei werek
werek menmen God hanhan yi eiyis-
esim.
13 Hi hertei menmen im, te hi het-
piyem. Hɨrak kitehi God yapɨrwe me
yi mɨt yetike mɨt han ne wit Leodisia
netike mɨt ne wit Hirapolis.
14 *Luk hɨrak dokta kaiu yaaik,
hɨrak ketike Dimas hɨrakɨt teswi hɨm
tetpi yi yaain.
15 Yi eikrehɨr kai yi eisiuwe hɨm
eitɨp mɨt naiu yinan neit wit Leodisia
hɨr yaain. Hɨr netike mɨte Nimpa
wetike mɨt miyapɨr han hɨr nererik
neit wɨnak kɨre hɨr newenɨpi niuk
me God.
16 Yi nepei yekine tɨwei ik epei
au, yi eisiuwerek ekno mɨt miyapɨr
ne God neit Leodisia te hɨr nanrerik
nanɨt wɨnak ke God ein nankinaak.
Hɨr nanɨswi tɨwei kɨr hi hewisiyek,
te yi eikinaak yayɨt wit ki.
17 *Yi eitɨp Akipas hɨrak kakrɨak
menmen Mɨtɨk Iuwe God ke-
himɨtanɨwekem ere epei au mamɨsi.
18 *Hi Pol heriuwe his mai hi
hewisi hɨm mai kike im pɨnam hetpi
yi yaain. Yi ap han kaa hi hepu hekre
wɨnak enuk ke gavman. Hi hanhan
God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **4:4** Ef 6:20 * **4:5** Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6** Ef 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7** Ef 6:21 * **4:8** Ef 6:22
* **4:9** Fm 10-12 * **4:10** Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24 * **4:12** Kl 1:7 * **4:14** 2Ti 4:10-11; Fm 24
* **4:17** Fm 2 * **4:18** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1*
Pol kewepyapɨr menmen mau han kɨrak *1:2–3:13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1-12*
Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas pɨke kaknen *4:13–5:11*
Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika menmen hɨr enisesim *5:12-22*
Pol katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:23-28*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Haiu hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol han yaaik mɨt ne Tesalonaika nises God werek werek

2 *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɨt.

3 *Hekrit hekrit haiu metpɨwek hɨrak yaaik kentar menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi yises hɨm mɨrak, yi han tewenɨnek, yi yɨrɨak menmen iuwe, yi han tokik yepu yemerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen.

4 Naiu yinan, God hanhani, te haiu mɨt mertei hɨrak kehimɨteni yi nɨrak.

5 *Haiu mertei menmen im mentar yi ap yemtau hɨm me Krais haiu metpiyem weinɨm au. God Hɨmɨn Yaaik kerekir han ki keriuwe hɨm mɨrak te yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Yi yertei menmen nɨpaa haiu mɨrɨakem mamkepi yi eiyu werek.

6 *Yi yeit hɨm me God yisesim te mɨt neriwaank. Te yi ap han enuk au. God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ki te yi han yaaik yepu. Yi epei yɨrɨak menmen yi yɨr haiumɨt mɨrɨakem metike menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨriakem.

7 *Mar im yi yeteikɨn mɨt ne provins Masedonia ketike provins Akaia kerek nises hɨm me God, yi yeteiknor menmen yaaim maain hɨr enisesim.

8 *Hɨm me God kerek yi yatɨp mɨt em hɨram men heriyai heriyai mar ke mɨt hɨr newɨr tukɨn kerer wit wit. Hɨm men provins Masedonia ketike provins Akaia keremem au. Hɨm epei men merer wit wit te mɨt nemtau yi yises hɨm me God. Te haiu ap metporem au. Hɨr hɨras nemtewem.

9 *Mɨt nerer wit wit hɨr hɨras natɨp me menmen mekrit nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa haiu mepu metikewi, yi yeweikɨn sip yewet tɨpir, yi yises God kiutɨpen kerekek kepu tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tɨpir kerek mɨt natɨn mai teinɨk hɨram menmen weinɨm.

10 *Hɨr natɨp yi yemerɨr Nɨkan kɨrak kaknen kaknaaiwɨr wit Heven, hɨrak niuk mɨrak Jisas kerek nɨpaa kaa keit. Te God kɨkɨak hɨrak kepu kekepai naanmɨprai mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt em kakɨntar hɨr nɨrɨak menmen enum.

2

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Tesalonaika

1 *Nai yinan, yi hɨras yertei nɨpaa haiu man metpi hɨm me God, hɨram ap man weinɨm au.

2 *Yi yertei nɨpaa haiu mepu wit Filipai mɨt newep nerekyei enum nereiwaank. Te God kekepai haiu ap mɨnaain mɨt enun nepan naiu en. Au, haiu man metpi hɨm yaaim me God.

* **1:1** Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2** Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * **1:3** 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * **1:5** 1Ko 2:4-5; 4:20 * **1:6** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * **1:7** 1Pi 5:3 * **1:8** Ro 1:8 * **1:9** Ap 14:15 * **1:10** Ta 2:13; Ap 17:31; 1Te 5:9 * **2:1** 1Te 1:5, 9 * **2:2** Ap 16:19-24, 17:1-9

3 Haiu metpi menmen im, haiu
memitipɨn au. Haiu metpi hɨm
metari au. Haiu metpi hɨm werek
werek. Haiu han kitet haiu met-
piyem te haiu mamri menmen mi au,
o haiu mises menmen enum, o haiu
memitipɨn meriuwerem au.
4 *Nɨpaa God skelim han kaiu epei
au, hɨrak katɨp hɨram werek te haiu
matɨp mɨt hɨm mɨrak. God kertei
han kaiu te haiu matɨp mɨt hɨm
mɨrak haiu mɨrɨak God han yaaik
meriuwai kerekek. Mɨt au.
5 *Yi yertei nɨpaa me wɨ haiu mepu
metikewi, hekrit hekrit haiu metpi
hɨm haiu ap mari han ki ke menmen
miutɨp au. Haiu ap mɨrɨak menmen
im me God memitipɨn te haiu mamri
menmen mi au. God kertei haiu
matɨp werek.
6 *Haiu ap mɨrɨak menmen im te
haiu mamɨt niuk iuwe me yi mɨt o
mɨt han au. Krais keriuwetai haiu
mɨt haiu aposel nɨrak, te haiu han-
han mitihi yi yaitɨp haiu mɨt iuwe,
hɨram yaaim. Te haiu au mɨnapen.
7 Nɨpaa haiu mepu metikewi
haiu naanmɨpri mar ke mɨte hɨre
naanmɨpre nɨkerek nɨre. Haiu
mitihi me menmen au.
8 Haiu hanhani haiu meweti hɨm
me God keremem au. Nɨpaa haiu
hanhan mamkepi iuwe, te haiu han
yaaik mami mamkepi te yi eiyises
God werek werek.
9 *Nai yinan, yi epei yertei haiu
metpi hɨm me God keremem. Haiu
mɨrɨak menmen iuwe wanewik
wɨtaan me wɨ yapɨrwe te haiu
mamri menmen mi mamɨm au.
10 Yi yetike God yi yertei menmen
haiu mɨrɨakem me yi mɨt kerek yises
hɨm me God. Haiu mɨrɨak menmen
yaaim kerek God han yaaik keriuw-
erem keremem. Menmen enum au.
11 *Haiu mɨre haai katɨp nɨkerek
nɨrak menmen, haiu metpi hɨm
manp, haiu mekepi yi han yaaik
yepu, haiu metpi hɨm iuwe,
12 *te hekrit hekrit yi eiyises God
werek werek. Hɨrak kehimɨteni yi
yayu yaitikerek hɨrak naanmamri yi
yayɨt menmen yaaim mɨrak.

Mɨt ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

13 *Hekrit hekrit haiu mitehi God
metpɨwek haiu han yaaik meriuw-
erek me menmen ham im. Nɨpaa
haiu metpi hɨm me God, yi han
kitet hɨram hɨm me mɨt keremem
au. Yi han kitet hɨram hɨm me God.
Hɨm im hɨram mɨrɨak menmen iuwe
mekre han ki te yi yises hɨm mɨrak.
14 *Yi mɨt yi epei yar ke mɨt ne
weiwɨk me God neit provins Judia
kerek nises Jisas Krais. Ni yinan
ein hɨr mɨt ne weiwɨk mɨr Isrel
hɨr nerekyor enum nar ke mɨt ne
weiwɨk mi in hɨr nerekyi enum yen-
tar yi yises hɨm me Krais.
15 *Nɨpaa maamrer ne mɨt ne Isrel
nenep mɨt profet kerek newepyapɨr
hɨm me God natɨp mɨt em. Te in
ek hɨr epei nenep Mɨtɨk Iuwe Jisas.
Hɨr in ek nerekyei menmen enum
hɨr nɨrɨak God han enuk keriuweri.
Hɨr nɨrɨak mɨt yapɨrwe enum nentar
menmen im.
16 *Hɨr newenai haiu matɨp mɨt
nerer wit wit nɨrapɨt tɨ me Isrel hɨm
me Krais, te hɨr neweikɨn sip newet
menmen enum God kakɨkepi. Nɨpaa
ere in hɨr mɨt enun nɨrɨak enum
im. Te menmen iuwe enum God
kakrɨakem epei mamnen.

Pol hanhan pɨke kaknen kakɨr mɨt ne Tesalonaika

17 *Nai yinan, mɨt ne Isrel nepɨrai
haiu men mɨnaiwɨri me wɨ mei kike.
Au, han kaiu wen kau ketikewi. Haiu
mar ke nɨkerek nau weinɨn miye
haai au. Haiu hanhan mamɨr ninaan
mi, haiu han kitet mamɨrkeik te haiu
mamnen mamri.
18 Hi Pol hɨrekes hi hanhan anen
ari yi yapɨrwe. Taau, hekrit hekrit
Seten hɨrak kerekir yayiwe kaiu.

* **2:4** 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20 * **2:5** Ap 20:33; 2Pi 2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * **2:6** Jo 5:41, 44 * **2:9** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **2:11** Ap 20:31 * **2:12** Fl 1:27; 1Pi 5:10 * **2:13** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * **2:14** Ap 17:5 * **2:15** Ap 2:23, 7:52 * **2:16** Mt 23:32-33 * **2:17** 1Te 3:10 * **2:19** Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4

19 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek mamu. Maain me wɨ im haiu mamtɨp mekam? Kenmak te haiu han yaaik mamu? Haiu han yaaik menteri yi mɨt keriyen.
20 Yi mɨt hɨras keriyen, yi yɨre niuk maiu iuwe. Yi yɨrɨak han kaiu yaaik iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kaknen kakɨkepi han tokik nanu

1 *Te haiu ap wen memerɨr wɨ meiyam au. Haiu han kitet hɨrak yaaik te hawɨr wiketeret wau wit Atens,
2 *hawɨr weriuwet Timoti kan kɨri. Hɨrak kaiu yinak ketikawɨr mɨrɨak menmen me God, hɨrak katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hawɨr wauriuwetek kaknen kakɨkepi yi han tokik eiyu eiyises menmen me God.
3 *Te yi mɨt eiweikɨn sip eiwet hɨm me God eiyɨntar menmen enum im au. Yi hɨras yertei God kehimɨteni me menmen enum im.
4 *Nɨpaa haiu mepu metikewi, haiu metpi hɨr mɨt nanrekyei enum nanɨntar haiu mises hɨm me Krais. Menmen im epei man mar ke nɨpaa haiu metpiyem.
5 *Te hi ap wen hemerɨr wɨ meiyam au. Hi heriuwet Timoti hɨrak ken kakɨrtei yi wen yises hɨm me God werek werek o au. Hi hɨnaain Seten kakri han ki, te menmen haiu mɨrɨakem hɨram mamre weinɨm.

Timoti pɨke kan Pol ketpɨwek mɨt ne Tesalonaika nises God werek

6 *In ek Timoti kinaiwɨri hɨrak epei kan in ketpawɨr hɨm yaaim im. Hɨrak katɨp yi wen yises hɨm me God, yi hanhan mɨt han. Yi wen hanhanai haiu mɨt in, yi hanhan yairai yayɨr ke haiu hanhan mamri.
7 *Haiu mepu han yaaik mentar yi mɨt wen yises hɨm me God. Mɨt nerekyei menmen enum, haiu ap han enuk au. Menmen haiu memtewem me yi mɨt mekepai haiu han yaaik mepu.
8 Yi wen eiyises hɨm me God eiyu han tokik, te haiu mamu werek werek.
9 Haiu matɨp God mekam te haiu meteiknɨwek haiu han yaaik wɨsenuk meriuwerek mentar hɨrak kɨkaap yi mɨt? Taauye!
10 Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu mamri mamkepi werek iuwe yayɨt menmen me God.

Pol kitehi God kakɨkepi nanɨno nanɨr mɨt ne Tesalonaika

11 *Haiu hanhan God Haai kaiu kaktike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas hɨrekses tatkepai haiu mamno mamri.
12 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaknipi yi han tewenɨn ni yinan wɨsenum ere yi hanhan mɨt yapɨrwe yayɨr ke haiu mɨt hanhani.
13 *Haiu hanhan God kakrɨak menmen im, hɨrak kaknip han ki tokik. Te maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak, yi eiyu werek werek han ki yaaik prar prar yayɨt ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mamrɨakem

1 *Naiu yinan in ek hi hewisi hɨm ham. Nɨpaa haiu metpi meteikni markeik te yi eiyises God te yi eirekyɨwek han yaaik keriuwi. Haiu mertei yi yɨrɨakem, te haiu mekrehɨr ke Jisas, haiu metpi hɨm manp te yi eirɨakem wɨsenum.
2 Yi yertei hɨm nɨpaa haiu metpiyem mekrehɨr ke Jisas.
3 *Menmen im God hanhan yi eiyisesim. Yi eiyu han yaaik prar prar, yi yisesan yɨrɨran au emɨt!
4-5 **Yi mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp yi wen eiyɨrtei eiyɨt mɨyapɨr ni

* **3:1** Ap 17:15 * **3:2** Ap 16:1-3 * **3:3** Ef 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4** Ap 14:22 * **3:5** Fl 2:16 * **3:6** Ap 18:5 * **3:7** 2Te 1:4 * **3:11** 2Te 2:16 * **3:13** Fl 1:10; 2Te 1:7, 10 * **4:1** 2Te 3:6 * **4:3** 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * **4:4-5** 1Ko 6:13, 15 * **4:4-5** Sam 79:6

hɨras yayɨr ke mɨt ap nertei God hɨr nisɨsan nɨrɨran. Te yi eiyis-
esim au emɨt! Yi yayɨt miyapɨr
eiyises menmen yaaim God han
yaaik kakɨriuwerem.
6 *Yi ap eirɨak ni yinan menmen
enum eiri miyapɨr nɨr eiriyanhis ei-
wenɨnem au emɨt. Yi ap eirɨak men-
men enum mar im mentar nɨpaa
haiu metpi Mɨtɨk Iuwe kaknep mɨt
nar ik.
7 *Nɨpaa God kehimɨtenai haiu
mɨrɨran o mɨrɨak menmen enum
au. Hɨrak kehimɨtenei haiu mamises
menmen yaaim, te haiu mamu han
yaaik prar prar.
8 *Keimɨn keweikɨn sip kewet hɨm
im hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt
keriyen au. Hɨrak keweikɨn sip
kewet God kerek kewetai Hɨmɨn
kɨrak Yaaik te haiu emu han yaaik
prar prar.
9 *Hi ap ewisi hɨm mei mamno yi
mɨt me yi hanhan yeriuwe ni yinan
au. Yi epei yertei yisesim. God epei
keteikni yi hanhan yeriuwe ni yinan.
10 *Yi wen hanhan ni yinan nerer
wit wit neit provins Masedonia, te
haiu metpi hɨm manp yi naiu yinan,
yi hanhani yapɨrwe.
11 *Yi hanhan eiyu werek werek,
yi eiyises menmen mi keremem. Yi
eiyu yain yain au emɨt! Yi eirɨak
menmen mi mar ke nɨpaa haiu
metpi,
12 *te mɨt kerek ap nises God hɨr
han kitet yi yaain. Yi eirɨakem te ni
yinan ap te naanmamri me menmen
yi yayɨm au emɨt!

Maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen kakɨkɨan mɨt epei naa

13 *Nai yinan, haiu mɨnapen yi mɨt
yepɨtari me ni yinan hɨr epei naa.
Haiu mɨnapen yi han enuk me hɨr
mɨt kerek epei naa yar ke mɨt hɨr ap
nises God hɨr han enuk au. Hɨr ap
han kitet God kakɨkɨan mɨt epei naa.
14 *Haiu ap hanhan yi han enuk
eiyɨntar menmen im. Haiu han kitet
Jisas epei kaa pɨke kekrit, te nɨpaa
mɨt nises hɨm mɨrak, hɨr naa, maain
God kakɨkɨan mɨt in hɨr nantikerek
pɨke nanɨnen.
15 *Haiu matɨp mɨt menmen Mɨtɨk
Iuwe ketpeiyem. Maain hɨrak pɨke
kaknen, mɨt kerek nises hɨm mɨrak
hɨr wen nepu, hɨr ap naninɨn mɨt
nɨpaa naa au.
16 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaktɨp hɨm
manp, mɨtɨk ensel hak iuwe ke God
kaknap kaknɨne, hɨram heurek me
God mamtɨp. Me wɨ im, Mɨtɨk Iuwe
Krais kakɨkiuwe wit ke God kaknen,
mɨt nises Krais hɨr apei naa, hɨr
naninɨn nanɨkrit nanu.
17 *Epei au, mɨt kerek wen nepu
nises Krais hɨr nanɨniu nanɨno nan-
tikeri nanrerik naniun Mɨtɨk Iuwe
nanɨt nepni (o nepneyi). Te haiu
yapɨrwe mamu mamtikerek tipmain
tipmain enum eik.
18 Te yi mɨt eirɨak mɨt han yaaik
eiriuwe hɨm im yaaim.

5

Haiu naanmamre hɨras mamɨmerɨr Jisas pɨke kaknen

1 *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi
me wɨ o tito Mɨtɨk Iuwe kaknen au.
2 *Yi mɨt hɨras yertei werek me
wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen hɨrak kakɨr
ke mɨtɨk enuk kekintɨp menmen
kepakɨnem ke wɨtaan.
3 *Me wɨ mɨt natɨp hɨr nepu werek
werek menmen enum au, te men-
men mamnɨp mamɨwaanki mamɨr
ke mɨte waswas hɨre wauteik-
nen wawine nɨkan. Hɨr nanrɨr
nankeipɨn menmen im au nanɨr
ke mɨte weteiknen hɨre ap wawine
nɨkan au.

* **4:6** Sam 94:1 * **4:7** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8** Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9** Jo 13:34 * **4:10** 2Te 3:4 * **4:11** Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * **4:12** 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * **4:13** Ef 2:12 * **4:14** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 * **4:15** 1Ko 15:51 * **4:16** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **4:17** Jo 12:26 * **5:1** Mt 24:36 * **5:2** Mt 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3** Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22

4 Te yi naiu yinan, yi ap yar ke mɨt
ap nises God te wɨ mɨrak eim mami-
wep mamɨr ke mɨtɨk enuk kekintɨp
menmen kaknep mɨt au.
5 *Yi mɨt yapɨrwe yar ke nɨkerek
ne God, yi yises hɨm mɨrak. Yi mɨt
ne Seten au. Yi ap yises hɨm mɨrak.
6 Te haiu mepu mar ke mɨt han ap
nises hɨm me God au. Haiu mepu
werek werek naanmɨpre hɨras mises
hɨm me God.
7 Mɨt hɨr ap nises God hɨr nar
ke mɨt nɨwaai ne wɨtaan, hɨr nɨre
mɨt ne wɨtaan naam tɨpar si enum
netaritari menmen.
8 *Te haiu au. Haiu mɨt mises
God, haiu emu emɨr ke mɨt nau
wepni (o yanm) te haiu emu emɨr
ke hɨrak. Haiu emises hɨm me God,
haiu hanhan meriuwe mɨt. Men-
men im mamkepai mamɨr ke mɨt
neremɨme nopen mɨwapɨn yɨnk kɨr.
Haiu emu emɨmerɨr God maain kak-
nen kaktaihis kakɨkepai ere werek.
Menmen im me haiu emɨmerɨr God
hɨram mamkepai mamɨr ke hat o wa
hesnu mɨwapɨn paan ke mɨt, te hɨr
netike mɨt han nanɨnepan.
9 *God epei kehimɨtenai hɨrak han
enuk keriuwai te hɨrak kakraiwaank
au. Hɨrak kehimɨtenai maain hɨrak
kaknen kaktaihis kakɨkepai kakri-
uwe Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.
10 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai, te
haiu mepu, o haiu epei maa, maain
haiu mamu mamtikerek.
11 *Te yi yaitɨp hɨras hɨm manp
eikaap hɨras mamɨr ke in ek yi epei
yɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm ham yinam

12 *Nai yinan, haiu metpi hɨm
iuwe. Yi eiyɨmtau hɨm yaikaap
mɨt kerek Mɨtɨk Iuwe kehimɨteni
hɨr nɨrɨak menmen nekepi. Hɨr
naanmɨpri netpi menmen me God.
13 Yi han kitet mɨt in hɨr yaain,
yi hanhani yentar menmen hɨr
nɨrɨakem. Yi eitike ni yinan yi
eikiyan eiyu eiyɨt.
14 *Nai yinan, haiu metpi hɨm
iuwe, yi eitɨp mɨt nau yain yain
nɨrɨak enum, yi eitpor hɨm manp
te hɨr nanrɨakem epei au emɨt! Yi
eikaap mɨt hɨr nɨnaain menmen te
hɨr han yaaik nanu. Mɨt kerek hɨr
han enuk, yi eiwetɨr hɨpɨn. Yi ap han
enuk eiriuwe mɨt au. Yi eitpor hɨm
yaaim main main.
15 *Yi naanempre hɨras te yi
niutɨp niutɨp ap eirɨak mɨt menmen
enum emrer me menmen enum hɨr
nerekyiyem. Au, Yi eiyises menmen
yaaim eirɨakem me mɨt nar ik, me yi
mɨt hɨras yetike mɨt yapɨrwe nerer
wit wit.
16-17 **Hekrit hekrit yi han yaaik
eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God
menmen.
18 *Yi eitɨp God hɨrak yaaik me
menmen yapɨrwe mamnen. Yi
eirɨak menmen mar im eiwis Krais
Jisas kakɨkepi yi eirɨakem, te God
han yaaik kakirwi.
19 *Yi ap eiwenɨn menmen God
Hɨmɨn Yaaik hanhan kakrɨakem au
emɨt!
20 *Yi ap yɨnan yipɨr yewɨrek ei-
wet mɨt kerek newepyapɨr hɨm God
Hɨmɨn Yaaik ketporem au emɨt!
21 *Yi eiyinɨn han ekitet menmen
mɨt netpiyem hɨram me God o au.
Menmen mɨt netpiyem yi eitenen
menmen yaaim.
22 *Te yi einaain menmen yapɨrwe
hɨram enum.
23 *Hi hanhan God hɨrekes kerekek
hɨrak Haai ke han yaaik hɨrak
kakɨkepi yi eiyisesik, te yi han ki,
hɨmɨn ki, yɨnk ki hɨram mamu
werek werek ere Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais hɨrak pɨke kaknen.
24 *God kerek nɨpaa kehimɨteni yi
nɨrak, hɨrak ap kakweikɨn han au.
Hɨrak kakɨkepi te yi eire yaain.

* **5:5** Ro 13:12; Ef 5:9 * **5:8** Ef 6:14, 17 * **5:9** 1Te 1:10; 2Te 2:14 * **5:10** Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11** Ju 20 * **5:12** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14** 2Te 3:6, 11, 15 * **5:15** Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16-17** Fl 4:4 * **5:16-17** Lu 18:1; Kl 4:2 * **5:18** Ef 5:20 * **5:19** Ef 4:30 * **5:20** 1Ko 14:1, 39 * **5:21** 1Jo 4:1 * **5:22** Jop 1:1, 8, 2:3 * **5:23** Ro 15:33; 2Te 3:16 * **5:24** 1Ko 1:9; 2Te 3:3

25-26 **Naiu yinan, yi eiyitehi God
hɨrak kakɨkepai. Yi eiyɨwo ni yinan
ein eiyɨtpor hɨr yaain.
27 Hi hetpi hɨm manp hekrehɨr ke
Mɨtɨk Iuwe, yi eikine tɨwei ik ekno
ninaan me ni yinan yapɨrwe ein.
28 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais han yaaik kɨrak kaku kak-
tikewi.

Mepɨr keremem

* **5:25-26** Kl 4:3; 2Te 3:1 * **5:25-26** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1-2*
Maain God kakɨkepai hɨrak skelim mɨt kerek nerekyei menmen enum *1:3-10*
Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika *1:11-12*
Hɨm me mɨtɨk enuk kekrehɨr ke God *2:1-12*
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak *2:13-17*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr enisesim *3:1-15*
Po katɨp mɨt ne Tesalonaika hɨm mɨkaru *3:16-18*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei im men yi mɨt ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik

3 *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɨt in. Menmen im yaaim mentar yi mɨt yises God wɨsenum, yi niutɨp niutɨp hanhanan wɨsenum.

4 *Te haiu hɨras mewenɨpi niuk mi haiu mewepyapɨrem men mɨt ne weiwɨk me God nerer wit wit. Haiu metpor menmen mɨt nerekyiyem enum. Menmen merekyi han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek werek.

Maain God han kitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem

5 *Yi yau werek werek me menmen mɨt nerekyi enum meteiknai menmen im. God kewis mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri hɨr nerekyi enum nentar yi yɨrɨak menmen mɨrak. Maain hɨrak kakteikɨn mɨt yapɨrwe werek werek hɨr enun, hɨrak kakre yaaik, te yi eiyu eitikerek hɨrak naanmɨpri.

6 *Maain God kakrɨak menmen yaaim. Hɨrak kakɨwaank mɨt nɨpaa nerekyi enum nentar in ek hɨr neriwaank.

7 *Maain God han kitet werek, te menmen enum mamrekyi yetikewai han enuk, hɨram mamnaaiwɨrai haiu mamu werek werek. Menmen im yapɨrwe mamnaiwɨrai me maain Mɨtɨk Iuwe Jisas kaktike mɨt nɨrak ensel nanɨnaiwɨr wit ke God, hɨr nanɨnen nanwepaypɨr hɨras nanɨkre si merhɨhe.

8 *Hɨrak kakrɨak enum kakɨwaank mɨt kerek nɨnapen nanɨrtei God, o mɨt han kerek nɨnapen nises menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais ketpeiyem.

9 *Mɨt nar ik hɨr nanɨt menmen enum mar im. Mɨtɨk Iuwe kakɨpɨri nanɨno nanɨnaaiwɨr ninaan mɨrak metike menmen mɨrak iuwe merhɨhe, hɨr nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum eik.

10 *Maain menmen im mamnen me wɨ eim Krais hɨrak kaknen, te hɨrak kakɨt niuk iuwe me mɨt kerek nisesik. Hɨr nantike haiu mɨt haiu emwenɨpi niuk mɨrak. Te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik, haiu yapɨrwe han yaaik mamriuwerek. Yi mɨ yi eitikeri eirɨak menmen im me wɨ eim eiyɨntar haiu merp nɨmɨn ne yi mɨt haiu metpi hɨm me God, te yi yises hɨm im yaaim.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika han tokik nanu

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit hekrit haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi kakrekyi yi yaain te yi eirɨak menmen yaaim hɨrak kehimɨteni yi eirɨakem. Haiu hanhan hɨrak kakɨkepi yi eiyises men-

* **1:1** 1Te 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5** Fl 1:28 * **1:6** Ro 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7** Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8** Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9** Ais 2:10, 19, 21 * **1:10** Kl 3:4; 1Te 3:13 * **1:11** Kl 1:9; 1Te 1:2-3

men yapɨrwe yi hanhan eirɨakem
meriuwe menmen mɨrak iuwe hɨrak
kewetiyem.
12 *Mar im mɨt hɨr nantɨp Mɨtɨk
Iuwe Jisas hɨrak yaaik kakɨntar
menmen yaaim hɨrak kerekyiyem
kekre han ki, hɨrak kaktɨp yi yaain
kakɨnterim. Menmen im mamnen
mamɨntar God kaiu kaktike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hanhanai tatkepai.

2

Hɨm me mɨtɨk enuk kakɨkrehɨr ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu han-
han metpi me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais pɨke kaknen, hɨrak kaktaihis
kakɨriyei haiu mamno mamtikerek
mamkiyan mamu.
2 Haiu mitihi yi ap yɨnaain yekre
han ki waswas yentar yi yemtau
Mɨtɨk Iuwe epei kan. Mɨtɨk hak
ketpiyem, o mɨtɨk hak kewepyapɨr
menmen hɨrak han kitet God
Hɨmɨn Yaaik ketpɨwekem, o mɨtɨk
kewis tɨwei kekinaam katɨp haiu
mewisiyem. Menmen im au emɨt.
3 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanwisesiyek
nanriuwe hɨm o tɨwei o menmen
meiyam mɨt natɨp haiu metpiyem au
emɨt! Mɨtɨk Iuwe ap kaknen ere
mɨt nerer wit wit hɨr nanin+n nan-
weikɨn sip nanwet God em, mɨtɨk
enuk kises menmen enum keremem
hɨrak kaknen kakwepyapɨr hɨrekes,
hɨrak kakɨwaank kakɨkre si enum.
4 *Hɨrak kakwis hɨrekes kakɨkrehɨr
ke God kaktike menmen memipɨn
kerek mɨt newenɨpiyem. Hɨrak kaku
kakɨkre wɨnak iuwe ke God hɨrak
kaktɨp mɨt hɨrekes God. Menmen
im epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas
kaknen.
5 Yi ap han ekitetim au a? Nɨpaa hi
hepu hetikewi hi hetpiyem.
6 In ek yi yertei menmen mewenek
te hɨrak ap kinɨn kewepyapɨr
hɨrekes au, ere wɨ God kehimɨtanek.
7 Menmen enum mɨtɨk enuk
kakrɨakem epei man kike, te maain
iuwe, te hɨrak hɨrekes kaknen au
ere menmen mewenek hɨrekes
kaknaiwɨrek kakno.
8 *Epei au, hɨrak mɨtɨk enuk
kises menmen enum kakwepyapɨr
hɨrekes. Mɨtɨk Iuwe kakɨkɨp kakri-
uwe nap me hɨm mɨrak, hɨrak Jisas
kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kaknip
mɨtɨk enuk ik hɨrak weinɨk kerekek.
9 *Hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen
enum kaknen kakriuwe hɨm me
Seten, hɨrak kakrɨak menmen yaaim
mirakel kakmipɨn mɨt ap nises hɨm
me God. Hɨrak kakrɨak menmen
mamnip mɨt nanpɨrpɨr nanɨrem.
10 Hɨrak kakmipɨn mɨt kakriuwe
menmen enum iuwe me Seten.
Nɨpaa mɨt in hɨr ap nises God au.
Maain hɨr nanwɨwaank nanɨt. Hɨrak
kemitorpɨn enum enum kakɨntar hɨr
nɨnapen nanises hɨm yaaim hanhan
neriuwerem, te hɨram mamkepi hɨr
nanu werek werek.
11 *Te God kaksiuwe menmen
mamitorpɨn, hɨrak kaknipi nanises
menmen memipɨn,
12 te mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp
nanɨt menmen enum me God
nanɨntar hɨr hanhan menmen
enum, nɨnapen nanises hɨm mɨrak.

God kehimɨteni yi nɨkerek nɨrak

13 *Naiu yinan kerek God han-
hani, hekrit hekrit haiu mitehi God
haiu matɨp hɨrak yaaik kentar yi
mɨt. Hɨrak kinɨn kehimɨteni yi
nɨrak, hɨrak kekepi yi yɨrɨak men-
men yaaim yeriuwe menmen iuwe
me God Hɨmɨn Yaaik, te yi yises hɨm
mɨrak.
14 God kehimɨteni me menmen im
meriuwe hɨm mɨrak yaaim yi yis-
esim nɨpaa me wɨ haiu metpiyem.
Te yi yayɨt menmen yaaim iuwe me
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.
15 Naiu yinan, yi han tokik eiyu
eiyises hɨm nɨpaa haiu metpiyem
meriuwe hɨm mai metike tɨwei haiu
mewisiyek.
16 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais hɨrekes ketike Haai kaiu

* **1:12** Ais 24:15; Mal 1:11 * **2:1** 1Te 4:13-17 * **2:3** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12 * **2:4** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9** Mt 24:24; Rev 13:11-13 * **2:11** 2Ti 4:4 * **2:13** 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7, 5:9

God kerek nɨpaa hɨrakɨt hanhanai
hɨrakɨt tekepai tewetai nemɨnk
(o hɨpɨn). Te haiu han yaaik
emɨmeriyɨwek kaknen kaktaihis,
17 *hɨrak ektenyi han ki te yi eiyu
tokik hɨrak kakɨkepi yi eirɨak men-
men yaaim miutɨp miutɨp, yi eitɨp
menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hɨrak kakɨkaap haiu mɨt

1 *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God
ke haiu mɨt, te hɨm me Mɨtɨk Iuwe
wen emno waswas emrer wit wit te
mɨt nanɨmtewem nanisesim nar ke
nɨpaa yi mɨt yisesim.
2 Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨriyei
haiu mamnaaiwɨr mɨt enun nepan
nɨrɨak enum, yentar mɨt yapɨrwe
niutɨp niutɨp ap nises God.
3 *Te Mɨtɨk Iuwe hɨrak yaaik
kakises hɨm mɨrak. Yi yertei hɨrak
kakɨkepi yi han tokik eiyu hɨrak
naanmɨpri ke Seten.
4 *Mɨtɨk Iuwe kakrekyei han kaiu
tokik me yi mɨt, yi wen yɨrɨak men-
men haiu nepei metpiyem, te maain
yi wen eirɨakem.
5 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kakri
han ki te yi eiyɨrtei God hanhan yi
mɨt, yi han ekitet nɨpaa menmen
enum enum man Krais hɨrak han
tokik kepu, te yi eirɨak menmen mar
im.

Yi mɨt eiyu yain yain au emɨt

6 *In ek naiu yinan, haiu metpi
hɨm manp mekrehɨr me Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais. Keimɨn ke yi mɨt kerek
hɨrak kau yain yain ap kises hɨm
nɨpaa haiu mewetiyem, yi einepɨn
eikeipnɨwek.
7 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar
yi hɨras yertei menmen yi eirɨakem
te yi eirɨak menmen eiyɨr ke haiu
nɨpaa mɨrɨakem. Nɨpaa haiu mau
metikewi, haiu mau yain yain au.
8 *Haiu ap maam menmen me yi
mɨt weinɨm au. Wɨtaan wanewik
haiu mɨrɨak menmen iuwe, te haiu
ap mari menmen mi mamɨm au.
Kenmak haiu mɨrɨak menmen im?
9 *Haiu mɨrɨak menmen im men-
tar haiu ap te mamitihi menmen
weinɨm a? Taauye! Haiu mɨrɨak
menmen im mentar haiu hanhan
meteikni menmen yi eirɨakem te yi
eiyisɨsai.
10 *Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu
metpi hɨm manp mar im: "Keimɨn
ap kɨrɨak menmen au, yi ap ei-
wetɨwek menmen hɨrak kakɨm au."
11 *Haiu metpiyem mentar haiu
memtau mɨt han ne yi mɨt hɨr nau
yain yain nari hɨm me mɨt han natɨp
mɨt han em natɨpan nisesan.
12 *In ek haiu matɨp mɨt nar ik
hɨm manp metpor mekrehɨr ke Jisas
Krais, hɨr han ekɨwei nanrɨak men-
men nanɨt menmen me hɨras nanɨm.
Mɨt han au.
13 *Yi naiu yinan han yi ap
han enuk eiriuwe menmen yaaim
yi yɨrɨakem au emɨt! Yi wen
yairɨakem.
14 *Neimɨn nɨnapen nanises men-
men haiu metpiyem mekre tɨwei ik
e, yi eiyɨhimɨteni einaiwɨri, te hɨr
yɨnk enuk.
15 *Yi han kitet hɨr nɨre mɨt ni enun
nepan au. Yi eiyɨtpor eiyɨr ke ni
yinan keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

16 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe
hɨrekes, hɨrak haai ke kakrɨak mɨt
nanu werek werek, te hekrit hekrit
menmen yaaim o enum mamnen,
hɨrak kakrekyi yi eiyu werek werek.
Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi yi niutɨp niutɨp
yi eiyu werek.
17 *Hi Pol hɨrekes ewis hɨm hetpi
"gude" mau tɨwei heriuwe his mai.
Hi heriuwe menmen im heteikni hi
hewis tɨwei ik e. Mar keremem
hi hewisɨm mau tɨwei yapɨrwe hi
hewis mɨt ek.

* **2:17** 1Te 3:13 * **3:1** 1Te 5:25 * **3:3** 1Te 5:24 * **3:4** 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * **3:6** Mt 18:17; Ro 16:17 * **3:7** Fl 3:17; 1Te 1:6 * **3:8** 1Te 2:9 * **3:9** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10** 1Te 4:11 * **3:11** 1Ti 5:13 * **3:12** 1Te 4:11 * **3:13** Ga 6:9 * **3:14** 1Ko 5:9, 11 * **3:15** 1Te 5:14 * **3:16** 1Te 5:23 * **3:17** 1Ko 16:21

18 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu
Jisas Krais han yaaik kɨrak kaku kak-
tikewi niutɨp niutɨp.

Mepɨr Keremem

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti-1

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*

Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpri *1:3–3:16*

Pol katɨp Timoti menmen me wok hɨrak kakisesim *4:1–6:21*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God kerek ketaihis naanmɨprai ketike Krais Jisas kerek haiu wen memeriyɨwek kaknen kaktaihis, hɨrakɨt epei tehimɨtena hi aposel hɨrakɨt teriuweta hi ano hatɨp mɨt hɨm mɨrak.

2 *Hi Pol hi hesiuwe tɨwei ik ken ti Timoti, ti hɨre nɨkan kai kerekek ke menmen me God. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu han yaaik kɨrakɨt tatu tatikewit, hɨrakɨt hanhanit tatrekyut yaaim te ti ehu werek werek.

Ti eremir hɨm enum me memipɨn

3 Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke nɨpaa hi epei ano provins Masedonia hi hetputem. Mɨt han en hɨr natɨp mɨt hɨm enum me memipɨn, te hi hanhan ti etpor hɨm manp hɨr ap natɨp mɨt miyapɨr en hɨm ham me nɨpaa haiu ap metporem au emɨt!

4 *Hɨr ap han ekitet wit tɨpir o tɨpitɨm mei yapɨrwe me nɨpaa maamrer nɨr ne Isrel nekrit neke nein nan au emɨt! Menmen im me memipɨn mɨkaap mɨt hɨr nɨrɨak menmen me God nisesim au. Hɨr newepnak netpim weinɨm weinɨm te hɨr nenehan neriuwerem newaank han kɨr keriuwerem.

5 *Hi hetput hɨm manp me menmen im hentar hi hanhan mɨt ein hɨr hanhan God ketike mɨt. Hi hanhan hɨr han yaaik prar prar nepu. Hɨr nepu nar ek, te hɨr nanɨrtei hɨr hanhan enises God. Te hɨr ap nemipɨn natɨp haiu emises God au. Hɨr nanrɨak im, te hɨr hanhan God ketike mɨt.

6 Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet hɨm im hi hetputem, hɨr nises hɨm weinɨm nar ke mɨt nitet yayiwe hak nɨpiun wit hɨr netariyem.

7 *Mɨt in nare nanteikɨn mɨt han hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei, te hɨr natɨp, “Hɨm maiu hɨram yaaim.” Te hɨr ap nertei hɨm me Moses werek werek. Hɨr ap nertei hɨm im hɨram matɨp me mekam au!

8 *Haiu mertei mɨt nanises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei werek werek, hɨram yaaim meteikɨn mɨt menmen enum hɨr nɨrɨakem.

9 God kewet Moses hɨm mɨrak, te haiu mertei hɨm lo hɨram ap me mɨt yaain au. Hɨram me mɨt kerek nɨnaain hɨm mɨrak, neweikɨn sip newetɨwek kerekek. Mɨt in hɨr han kitet menmen enum, hɨr paan tokik ap nemtau hɨm me mɨt hɨr ninɨn naanmɨpri au. Hɨr han menepep God netpepik nisesik, hɨr newaank menmen mɨrak, hɨr nenepan netike miye haai. Hɨr nenep mɨt nani.

10 *Hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr netike mɨt han niyewowan, hɨr netenen mɨt neriuweti nen, te hɨr nanɨt pewek mamreri. Hɨr newen hɨm nenepakmenek, hɨr niune nerp neit. Menmen im metike menmen meiyam enum ap mises Hɨm yaaim me God.

11 *Hɨm im yaaim kerek God kewetewem, hi hatɨp mɨt miyapɨr em. Hɨram meteiknai mamɨrkeik God hɨrak yaaik kɨre si, hɨrak hanhan haiu mamtikerek mamu werek werek mamɨr ke hɨrak kepu.

Pol han yaaik God hanhanek

12 *Hi han yaaik heriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu Krais Jisas kentar hɨrak kekepa kenipa hi manpenuk, hɨrak han kitet hi yaaik te hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi han yaaik hentar hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak.

* **1:1** Kl 1:27 * **1:2** Ap 16:1-3; Ta 1:4 * **1:4** 1Ti 4:7; Ta 1:14 * **1:5** Ro 13:10 * **1:7** 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10 * **1:8** Ro 7:12, 16 * **1:10** Ta 1:9 * **1:11** 1Ti 6:15 * **1:12** Ap 9:15; Ga 1:15-16

13 *Nɨpaa hi eweikɨn sip hewet
Jisas hi hatɨp enum me Krais, hi han-
han hɨrɨak enum hi hewaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Te
Krais hanhana keweikɨn han kai te
hi hisesik hentar hi hetari menmen
mɨrak, hi han kitet hi hɨrɨak men-
men yaaim hɨkaap God.
14 Mɨtɨk Iuwe hanhana wɨsenum,
te hi eisesik hanhanek. Hɨrak keke-
pai haiu yapɨrwe meriuwerem men-
tar haiu mɨt nɨrak.
15 *Hɨm im hɨram yaaim, hɨram
werek te mɨt hɨr enisesim wɨsenum.
Nɨpaa Jisas kan tɨ, miye pɨrak
winaak hɨrak kɨre haiu mɨt, hɨrak
kerp tɨ kɨkaap haiu mɨt miyapɨr
enun. Hi han kitet hi kiutɨpen
hɨrɨak enum hinɨn mɨt han hentar
hi ewaank mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm mɨrak.
16 Hi hɨrɨak enum hinɨn mɨt, te
Krais Jisas hanhana kentar hɨrak
kakteikɨn mɨt karkeik hɨrak hanhan
mɨt wɨsenum kemeriyor te hɨr en-
weikɨn sip enwet menmen enum.
Hɨrak kerekyewem te maain mɨt han
nemtau hi enuk, te hɨr han kitet nar
ik: "Krais hɨrak werek kakɨkepa kar
ke hɨrak kɨkaap Pol." Hɨr enises hɨm
mɨrak te hɨr enu tipmain tipmain
enum eik.
17 *Haiu mɨt emwenɨpi niuk iuwe
mɨrak tipmain tipmain enum eik
kentar menmen hɨrak kerekyeiyem.
Nɨpaa ere in ere maain, hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt yapɨrwe. Hɨrak God
kiutɨp kerekek kepu. Keiyak au. Mɨt
nɨrek neriuwe nanamɨr au, te hɨrak
kakpau tipmain tipmain enum eik.
God hɨrak yaaik wetpen!

Timoti hɨrak kakises hɨm yaaim kakinɨn mɨt enun nepan kakriuwerem

18 *Nɨkan kai Timoti, hi han kitet
hɨm nɨpaa God kewet mɨt em me
ti, hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt em.
Hi hetput hɨm im. Ti han ekitet
hɨm hɨr nɨpaa netputem, ti ewisɨm
mamkepit ti hepu han tokik.
19 *Ti atɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, ti
ehinɨn mɨt enun hɨr nepan ne Krais.
Ti hɨrɨak menmen im, ti ehises God,
ti han yaaik prar prar ehu. Mɨt han
hɨr neweikɨn sip newet menmen hɨr
nertei hɨram yaaim, te hɨr newaank
hɨras me menmen yaaim me God nar
ke tukɨn kɨwaai wit haiu mɨrɨak ere
hɨrak kewep.
20 *Haimenias ketike Aleksanda
wiketeret hɨrakɨt tɨrɨak menmen
enum mar im. Hi epei hitehi Krais
hɨrak kewis Seten kaksɨp, te hɨrakɨt
etɨrtei ap tatɨp enum me God au
emɨt!

2

Menmen mɨt enisesim enitehi God em

1 *Menmen im minɨn hi hanhan
hetputem te ti etɨp mɨt ein hɨm manp
em hɨram im. Hɨr enitehi God me
mɨt yapɨrwe nerer wit wit hɨrak
kakɨkepi, hɨr natɨp God hɨrak yaaik
kenteri.
2 Hɨr enitehi God hɨrak kakɨkaap
mɨtɨk iuwe king ketike mɨt yapɨrwe
kerek ninɨn naanmɨpre haiu mɨt te
hɨr nanwis haiu mɨt mamu werek
werek haiu emises menmen yaaim
emwenɨpi God emriuwerem.
3 Mɨt hɨr enitɨwekhi nanɨr ek
hɨram yaaim te mɨt nantɨp haiu
yaain. Menmen im mamrɨak God
kaiu hɨrak han yaaik.
4 *Haiuemitehi God me mɨt
yapɨrwe mentar hɨrak hanhan hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen
enum nanises hɨm yaaim nanɨr
hɨrak hanhan haiu emisesim.
5 *God kiutɨp kepu kerekek. Mɨtɨk
kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe
kerp nɨmɨn kewenɨn God ketikewai
yapɨrwe me menmen enum haiu
mɨrɨakem. Hɨrak niuk mɨrak Krais
Jisas.
6 *Nɨpaa God kɨmat wɨ miutɨpen te
Jisas kaa te hɨrak kakɨkepai me men-
men enum haiu mɨt miyapɨr niutɨp
niutɨp mɨrɨakem, hɨrak kaktaihis.

* **1:13** 1Ko 15:9-10; Ga 1:13 * **1:15** Lu 15:2, 19:10 * **1:17** Ro 16:27 * **1:18** 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * **1:19** 1Ti 3:9 * **1:20** 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:1** Ef 6:18; Fl 4:6 * **2:4** Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * **2:5** Ro 3:29-30; Hi 12:24 * **2:6** Ga 1:4

Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨrak wen hanhan mɨt hɨr enweikɨn sip nanwet menmen enum, hɨr nanisesik hɨrak kaktorhis.
7 *Mar keremem te God kehimɨtena hi aposel hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hemipɨn au. Hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak yaaim men mɨt ne weiwɨk me Isrel au. Hɨrak keriuweta hi hen mɨt heriyai heriyai ap ne weiwɨk ham te hɨr enɨrteiyek enisesik werek.
8 Hi hanhan mɨt nerer wit wit hɨr nanitehi God. Hi hanhan mɨt nar ik hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen me han enuk o hɨr nenehan me menmen, hɨr han yaaik prar prar nepu hɨr nɨkɨam his mɨr nitehi God menmen.

Hɨm me miyapɨr hɨr enisesim

9 *Wɨ miyapɨr nererik neit wɨnak ke God, hɨr ap hanhan neremɨnk wɨpe yehes nises menmen yaaim yapɨrwe mau paan kɨr o neriuwet klos yaaim te hɨr nari han ke mɨt miyapɨr au emɨt! Hɨr nanriuwet menmen yaaim keremem miyapɨr yaain neriuwetem. Te hɨr neses hɨras mar im. Hɨr enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr han.
10 *Im em hɨram yaaim mar ke menmen yaaim hɨr neriuwetem mau his, o teruk o nɨkɨp mɨr.
11 Hɨr miyapɨr hɨras nankintɨp wɨre wɨre enu enɨt enɨmtau hɨm me mɨt hɨr netporem me hɨm me God hɨr enisesim werek werek.
12 *Hi ap ewis miyapɨr nerp natɨp mɨt hɨm me God neit wɨnak ke God naanmɨpror au emɨt! Hɨr enkintɨp enu nentar menmen im.
13 *Mɨt ninɨn naanmɨpre miyapɨr nentar nɨpaa God kinɨn kewis Adam. Mɨte niuk mɨre Iv hɨre wɨkaru.
14 *Seten hɨrak kemipɨn Adam au. Iv kerepep. Hɨre winɨn wɨrɨak menmen enum, hɨre weremir hɨm me God.
15 Te hɨr wen nises hɨm me God, hanhan God ketike mɨt han, hɨr han yaaik prar prar nepu. Hɨr naanmamre hɨras te hɨr ap nanrɨak menmen enum au, te God kakɨkepi hɨr nanu werek nantikerek nanɨntar hɨr nepu witeik nanine nɨkerek nanteiknor hɨm mɨrak.

3

Hɨm me mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

1 *Hɨm im yaaim. Mɨtɨk hak kerek hanhan kinɨn naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, menmen im hɨrak hanhanem hɨram yaaim.
2 *Mɨtɨk kar ik kɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nansiuwe hɨm enum au. Hɨrak ketenen mɨte piutɨp kerepep. Hɨrak naanmamre hɨrekes ke menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kakwen han kɨrak me menmen yapɨrwe te hɨrak kakɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk iuwe kakrɨakem, te mɨt nantɨp hɨrak yaaik te naanmɨpri. Hɨrak han yaaik kakwet mɨt ne wit hak menmen mamɨt wɨnak kɨrak. Hɨrak ekɨrtei hɨm me God te hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr han em werek werek.
3 Hɨrak ap kaam tɨpar si enum ere ketaritari au emɨt. Hɨrak ap ketike mɨt nenehan nenepan me menmen au. Hɨrak ketikeri enu enɨt werek werek. Hɨrak ap hanhan pewek te han kɨrak kenke kenterim.
4 Hɨrak naanempre mɨte wetike nɨkerek nɨrak werek werek, hɨr nanises hɨm mɨrak, te han kɨr katɨp kar ik: “Hɨrak iuwe hɨrak yaaik te naanmɨprai me menmen yapɨrwe.”
5 Mɨtɨk ap naanmɨpre mɨte wetike nɨkerek werek werek au, kakɨrkeik te hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God werek a? Taauye!
6 Hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God nɨpaa ein ere in au, hɨrak ap naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God. Mɨtɨk kar ik hɨrak han ekitet hɨrekes iuwe kentar mɨt hɨr nisesik, te hɨrak han kitet

* **2:7** Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11 * **2:9** 1Pi 3:3-5 * **2:10** 1Ti 5:10 * **2:12** 1Ko 14:34 * **2:13** Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * **2:14** Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3 * **3:1** Ap 20:28 * **3:2** Ta 1:6-9

werek werek au. God kakɨwaankek kakɨntar hɨrak han kitet hɨrak iuwe kakɨr nɨpaa Seten epei kɨrɨakem, te God kepɨrek kewaankek.

7 *Mɨt nerer wit wit han ekitet hɨrak yaaik. Au, te hɨr netpɨwek hɨrak enuk hɨrak yɨnk enuk kakises menmen enum, hɨrak seten kakɨwaankek kakɨr saauk mɨt ne wit nenke hepin nekinenim.

Hɨm me mɨt hɨr nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

8 Mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enpar ke mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr in. Hɨr mɨt yaain enrɨak menmen yaaim te hɨr nantɨp hɨr iuwe. Hɨr ap nantɨp nanwenɨn hɨm au. Hɨm miutɨp keremem. Hɨr naam tɨpar si enum yapɨrwe au emɨt! Hɨr ap enrɨak menmen me God, te hɨr nanri pewek yapɨrwe me mɨt kerek nises hɨm mɨrak au emɨt!

9 Hɨr han ekitet hɨm yaaim God epei kewepyapɨrem kewetaiyem hɨram werek te hɨr enisesim werek werek mekre han kɨr.

10 Yi yinɨn han ekitet menmen hɨr epei nɨrɨakem hɨram menmen mɨt kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enrɨakem o au. Hɨr nɨrɨak menmen yaaim, hɨr enrɨak menmen mɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God.

11 *Miyapɨr nɨr hɨr enrɨak menmen werek, te mɨt hɨr nantɨp hɨr iuwe nar ke mɨkan nɨr. Hɨr ap nantɨpan nanisɨsan enum me mɨt miyapɨr han au emɨt! Hɨr nanɨm tɨpar si enum ere netaritari au emɨt! Me menmen yapɨrwe me God, hɨr enrɨakem werek werek.

12 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enɨt miyapɨr niutɨp keriyen, hɨr ninɨn naanmamre mɨyapɨr nɨr nantike nɨkerek nɨr werek werek, te hɨr enises hɨm mɨr. Hɨr naanmɨpror nantike mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen mekre wɨnak kɨr.

13 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen yaaim yaaim me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, mɨt han nantɨp hɨr yaain, te hɨr natɨp hɨm yaaim me Krais Jisas wɨsenum.

Hɨr o as bilong menmen God kɨrɨakem

14 Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis tɨwei im, te menmen

15 *metenɨna kike, ti tewen ertei hinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak God kepu kɨrɨak menmen, mɨt hɨr ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨr netenen hɨm mɨrak naanmɨprewem nar ke teinɨk mɨnan wɨnak.

16 *Haiu matɨp hɨm iuwe me hɨm mɨrak mar im. Hɨm hɨrak God kewepyapɨrem kewetaiyem me Krais haiu misesim hɨram iuwe, te mɨt ap nantɨp hɨram enum memipɨn au. Hɨram matɨp mar im:

"God keriuwetek kan keweikɨn his kɨre mɨtɨk, te hɨrak kakteiknaiyek.
God hɨrak keteɨkɨn mɨt Krais hɨrak Nɨkan kɨrak, wɨ nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak kekrit kau.
Hɨrak keteikɨn mɨt ensel hɨrekes.
Mɨt hɨr nisesik newepyapɨrek nerer wit wit. Mɨt nerer wit wit nemtewek nisesik.
God kitɨwekhi keiyɨn ken wit kɨrak, hɨrak kepu ein naanmɨpre menmen yapɨrwe."

4

Mɨt enun newenɨn hɨm neteikɨn mɨt menmen enum

1 *God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: Maain mɨt han nanweikɨn sip nanwet hɨm me God, hɨr nanɨmtau hɨm me tɨpir o herwe enum kerek hanhan nanweikɨn han ke mɨt hɨr nanɨnaaiwɨr hɨm me God.

2 Mɨt enun nemipɨn hɨr nantɨp mɨt miyapɨr hɨm enum mar im. Hekrit hekrit mɨt in newenɨn hɨm ere han kɨr kakmitorpɨn katɨp hɨr

* **3:7** 2Ko 8:21 * **3:11** Ta 2:3 * **3:15** Ef 2:19-22 * **3:16** Jo 1:14; Mk 16:19 * **4:1** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18

nemitetpɨn mɨt miyapɨr han, hɨram menmen weinɨm.
3 *Mɨt nar ik natɨp mɨt miyapɨr hɨram enum te hɨr nanɨtan, o hɨr nanɨm menmen ham meiyam. Te haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu mertei hɨm mɨrak werek werek, haiu mertei God kɨrɨak menmen im te haiu minɨn mitehi God haiu metpɨwek hɨrak yaaik, haiu mamɨm.
4 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨram enum au. Yi yitehi God yi yaitɨp yi han yaaik yeriuwerek, te yi yayɨm.
5 Hɨm me God metike hɨm yi yewenɨpiyek yeriuwerem hɨram mɨrɨak menmen hɨram yaaim te yi yayɨm.

Timoti kakrɨak menmen yaaim me Krais

6 Ti atɨp nit yinan ein hɨm im, te ti mɨtɨk yaaik hɨrɨak menmen me Krais Jisas werek werek. Hɨm yaaim me God ti hewetewem, ti eisesim. Hɨram mamkepit ti erɨak menmen mɨrak mar ke menmen mamkaap yɨnk kit.
7 *Ti eweikɨn sip ewet hɨm me wit tɨpir o tɨpitɨm weinɨm kerek mɨt miyapɨr enun ne mɨt hɨr netpim nisesim. Hɨram yaaim te mɨt kerek nises God hɨr han kitetim au emɨt! Ti naanmampre hɨrekes te han kit hɨrak kakises hɨm me God kerekek.
8 *Ti esiuknen einɨnem, hɨram mamkepit kike, te ti yɨnk kit kaku werek. Ti yaaik erɨakem, te ti ehinɨn eiyises hɨm me God mekre han kit. Menmen im mamkaap hɨmɨn kit wɨsenum me petepin in ek, hɨram mamakekpik maain ti etike God yi eiyu eiyɨt.
9 *Hɨm im hi hetputem hɨram yaaim mɨt nanɨmtewem nanisesim.
10 *God kepu haiu memeriyɨwek kaknen kakɨthis haiu mɨt miyapɨr kerek memtau hɨm mɨrak misesik. Hɨrak hanhan kakɨkepei haiu mɨt yapɨre, maain hɨrak kaktaihis, haiu mɨt miyapɨr meperkɨkem mamisesim han ekitetim.
11 Ti atɨp mɨt miyapɨr ein hɨm manp me menmen im ti eteiknorem te hɨr enisesim.
12 *Ti ap ewis mɨt hɨr nanɨnan yipɨr nanwɨrek nanɨntar ti pipɨak au. Ti ehinɨn mɨt eteiknor menmen yaaim, te hɨr enisɨsutem. Ti atɨp hɨm yaaim, eises menmen yaaim, hanhan heriuwe mɨt, ehises hɨm me God, han yaaɨk prar prar ehu, te hɨr nanises hɨm mit.
13 Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine hɨm mau tɨwei me God etpim hɨm iuwe eteikɨn mɨt miyapɨr menmen mɨrak werek werek.
14 *Ti naanempre hɨrekes te ti erɨak menmen nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewepyapɨrem kewetitem. Hɨrak kewetitem me wɨ mɨt profet natɨp God kewetitem, te mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr newis his mentar paan kit, te ti hetɨwem.
15 *Ti ehises menmen im ti han ekitetim iuwe te maain mɨt nanɨr menmen ti erɨakem, hɨr han kɨr katɨp ti epei hɨrɨak menmen in ek, ti hɨrɨak menmen yaaim iuwe.
16 Ti naanmɨpre menmen mit ti hɨrekes erɨakem metike menmen ti eteikɨn mɨt em. Ti eises hɨm im hi hetputem, ti ekaap hɨrekes hetike mɨt kerek nemtau hɨm mit. Te yi eiyises hɨm me God werek werek, maain yi eiyu eitikerek.

5

Hɨm mamkaap Timoti kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr

1 *Ti ap ene ne mɨt au emɨt! Ti etpor main main ekepi har ke ti hɨkaap haai kit. Ti atɨp ekaap pipep yapɨrwe har ke ti ekaap kikrek nit.
2 Ti ekaap miyapɨr enun ne mɨt ehɨr ke ti hɨkaap miye pit. Ti hɨkaap miyapɨr nɨhan har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik prar prar ehu. Ti ap han ekitet ari nɨhan au emɨt!

* **4:3** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4** Jen 1:31; Ap 10:15 * **4:7** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8** 1Ti 6:6 * **4:9** 1Ti 1:15 * **4:10** 1Ti 2:3-4 * **4:12** Ta 2:15 * **4:14** 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * **4:15** 1Ti 5:22 * **5:1** Lev 19:32

Hɨm me miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

3 Mɨtɨk ke mɨte kerek wises God,
hɨrak kaa, te hɨre wepu weiniye,
ap mɨtɨk kei naanmɨprewe au,
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nankepiye naanmamprewe werek
werek.
4 Au ek, nɨkerek o nepenyerer
nepu, hɨr nanin̈ɨn nanɨrtei hɨras
naanempre miye haai o maamrer
nɨr, hɨr naanempror emrer menmen
nɨpaa miye, haai o maamrer nereky-
orem. Hɨr enrɨakem te God han
yaaik ekriuweri.
5 *Mɨtɨk ke mɨte hɨre wises God
hɨrak epei kaa, hɨre wepu weiniye,
mɨt ap naanmɨprewe au, hɨre wises
God hekrit hekrit, hɨre witɨwekhi
hɨrak kakɨkepiye me menmen.
6 Te mɨte hap kerek mɨtɨk kɨre
epei kaa hɨre wepu weiniye, hɨre
waurɨak enum wises han kɨre, te
hɨre wises menmen yapɨrwe me tɨ,
hɨre war ke mɨte epei waa wentar
hɨre weweikɨn sip wewet God.
7 Ti etɨp miyapɨr etpor hɨm manp
hɨr enises hɨm im hi epei hetputem,
te mɨt han ap nanɨtpor me menmen
enum me wɨ hɨr naanmɨpror me
menmen.
8 Neimɨn hɨr ap naanmamre mɨt
nɨr ne weiwɨk miutɨp, o neimɨn
hɨr ap naanempre miye haai nɨr,
hɨr enun. Menmen enum im hɨr
nɨrɨakem hɨram enum minɨn men-
men mɨt enun ap ne weiwɨk me God
hɨr nɨrɨakem.
9 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God, hɨr enwis niuk mɨr emu tɨwei
me miyapɨr nar ik hɨr naanem-
pror. Neimɨn nepu weinɨm, hɨr ne
miyapɨr, hɨr nanin̈ɨn 60 tito, nɨpaa
hɨr neit mɨt niutɨp niutɨp keriyen.
10 *Mɨt miyapɨr hɨr entɨp hɨr epei
nɨrɨak menmen yaaim mar im: Hɨr
nine nɨkerek naanmɨpror werek
werek, hɨr newet mɨt miyapɨr ne
wit hak menmen, hɨr nekemyet
hɨt me mɨt miyapɨr nises hɨm
me God neteiknor hɨr han yaaik
nankepi. Mɨt miyapɨr nɨpaa men-
men mewaanki, hɨr nɨpaa nɨrɨak
menmen yaaim yapɨrwe nekepi.
Neimɨn nɨrɨak menmen mar im, te
hɨr mɨt miyapɨr naanmamror.
11 Hɨr ap enwis niuk mau tɨwei
hekrit hekrit naanempre miyapɨr
nɨhan netike miyapɨr tokek kerek
mɨt nɨr epei naa au, hɨr nepu weinɨn
au emɨt! Maain hɨr han kɨr kakɨkrit,
hɨr han yaaik nɨrɨak menmen me
Krais au. Hɨr hanhan nanɨno nanɨt
mɨt han.
12 Te hɨr nanwen hɨm nɨpaa hɨr
netpim me hɨr nanu weinɨm nanrɨak
menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God keriyen. Hɨr nɨrɨak menmen
im, te mɨt nantɨp hɨr nɨrɨak enum.
13 *Miyapɨr nɨhan netike miyapɨr
tokek mɨt nɨr epei naa, hɨr nɨrɨak
menmen mar eim metike menmen
im. Hɨr nanu yain yain nan-
rer wɨnak me miyapɨr han, hɨr
nanɨmtau hɨm natɨpan nisesan me
mɨt miyapɨr han, hɨr nanɨno nantɨp
menmen ap yaaim, te hɨr nantɨp
menmen haiu mɨnaain hɨr netpim.
14 *Te hi hanhan heriuwe miyapɨr
nɨhan netike miyapɨr tokek kerek
mɨt nɨr epei naa, hɨr enɨt mɨt han,
nanine nɨkerek, naanempre men-
men mɨr me wit, te hɨr ap enwis mɨt
miyapɨr enun nanipei enum au, haiu
emu werek werek, te haiu ap yɨnk
enuk au.
15 Miyapɨr han epei neweikɨn sip
newet menmen yaaim, hɨr nises
menmen enum me Seten.
16 Mɨt miyapɨr nises hɨm me God,
mɨtɨk kei kɨr kaa, mɨte pɨrak wepu
weiniye, hɨr hɨras naanemprewe,
te mɨt ne weiwɨk me God au. Hɨr
nankaap miyapɨr enun ne mɨt
weinɨn keriyen, nanwetɨr menmen
naanmamror.

Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr han

17 *Hɨram yaaim te hɨr mɨt kerek
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God ein, hɨr mɨt miyapɨr mɨt ein
nanrekyor yaaim. Hɨram yaaim te

* **5:5** Lu 2:37, 18:7 * **5:10** Hi 13:2 * **5:13** 2Te 3:11 * **5:14** 1Ko 7:9 * **5:17** 1Ko 16:18

hɨr enwet mɨt iuwe in pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamre wɨ miutɨpen. Hɨram yaaim iuwe te mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr enwetɨr pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamrer wɨ miutɨpen mar ke mɨt han ein.

18 *Menmen im hɨram yaaim mentar tɨwei me God matɨp mar im: "Bulmakau kentɨrer rais haas keremsuwo, ti ap ehɨt waai eiyepet hɨm mɨram au." Hɨram wen matɨp, "Keimɨn kɨrɨak menmen, hɨrak kakɨt pewek mamrerim." Mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr mɨt ne weiwɨk me God naanmamror nanwetɨr pewek me menmen.

19 *Ti ap emtau hɨm me mɨtɨk kiutɨp hɨrak katɨp kesiuwe hɨm me mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein au emɨt! Mɨtɨkɨt wik o wikak tatnen tatsiuwe hɨm mɨtɨk, te ti emtau menmen hɨrakɨt tatputem.

20 *Hɨrak kɨrɨak menmen enum, ti enerek etpɨwek me ninaan me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein, te hɨr enɨnaain hɨr ap enises menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

21 Me ninaan me God, Jisas Krais ketike mɨt nɨrak ensel, hi hetput hɨm manp. Ti ehises hɨm im hi nepei hetputem. Ti erɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, te ti erɨakem empɨram empɨram.

22 Ti ap ewis his mentar mɨtɨk waswas te ti ehimɨtanek hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God neit wit hak au emɨt! Maain hɨrak kakrɨak menmen enum, menmen enum mɨrak mamwit, te ti naanmamre hɨrekes keimɨn ti ewis his menterik ehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmamre ɨt ne weiwɨk me God.

23 Ti ap ehɨm tɨpar weinɨm au emɨt! Ti hɨnap yapɨrwe, te ti ehɨm tɨpar wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.

24 Menmen enum mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe hɨr nerteiyem, te haiu han kitetim haiu mertei hɨr mɨt enun. Mɨt han nɨrɨak menmen enum nɨsawɨnem au meit, haiu mepɨtariyem. Te God han kitetim maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.

25 Mar im, menmen yaaim mɨt han nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe nerteiyem hɨr han kitetim. Te menmen yaaim mɨt nɨrɨakem te mɨt nerteiyem au, God han kitetim te maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.

6

Hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe

1 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr han ekitet mɨt iuwe nɨr hɨr yaain, te hɨr mɨt iuwe ap nantɨp enum me niuk me God kaktike menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem.

2 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe hɨr nises hɨm me Krais, hɨr ap nanɨnan yipɨr nanwɨrek han kakitet nanɨr ik: "Hɨrak kai yinak kerekek, te hi eweikɨn sip ewet hɨm mɨrak ehises han kai kerekek." Menmen im au emɨt! Hɨr han ekitet menmen yaaim enrɨak menmen yaaim iuwe nankaap mɨt iuwe nɨr nentar mɨt iuwe nɨr nises hɨm me Krais, hɨr hanhani nanrekyor yaaim.

Menmen yaaim yi eiyisesim te yi eiyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteikɨn mɨt menmen im ti etporem te hɨr enisesim.

3 *Jisas Krais ketpai hɨm yaaim hɨrak kekepai haiu mises God. Mɨtɨk hak hɨrak ap kises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak katɨp mɨt hɨm ham,

4 hɨrak mɨtɨk enuk paan tokim kertei menmen me God werek werek au. Hɨrak hanhan ketike mɨt han hɨr natɨpan nanɨnehan nanɨntar hɨm weinɨm. Hɨm im mamrɨak mɨt hɨr han kekrit han enuk neriuwehan, hɨr nenehan me menmen, hɨr natɨpan enum nesiuwehan hɨm enum, hɨr han kitet enum me nɨr yinan.

* **5:18** Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10 * **5:19** 2Ko 13:1 * **5:20** Ga 2:14; Ef 5:11 * **6:1** Ef 6:5; Ta 2:9-10 * **6:2** Fm 16 * **6:3** 2Ti 1:13; Ga 1:6-9

5 *Mɨt nar ik nɨpaa nises God, te
in ek hɨr neweikɨn sip newet God,
te hɨm mɨrak mau mekre han kɨr
au. Hɨr newaank hɨras han kɨr enuk
netari hɨm mɨrak. Hɨr han kitet
hɨr natɨp mɨt hɨm me God hɨram
mamkepi, hɨr nanɨt pewek yapɨrwe,
te hɨr nanu werek werek. Te hɨr au.
6 *Mɨt han yaaik nanu nanriuwe
menmen hɨr nɨpaa ere in netenenim,
hɨr nanises hɨm me God, te menmen
im mamkepi hɨr nanu werek werek.
7 *Nɨpaa miyerer naiu ninai, haiu
me his mepnen. Maain haiu mami,
haiu mamɨhis mamno. Pewek hɨram
ap te mamɨrkeik mamkepai te God
kaktɨp haiu yaain te haiu mamu
werek werek a? Taauye!
8 *Haiu metenen menmen mamɨm
mamtike menmen haiu mamri-
uwetem naanmamre yɨnk kaiu,
hɨram werek.
9 *Te mɨt kerek hanhan nanɨt
pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak ketut
hapɨk me menmen mɨnɨn hɨrak ka-
kno kakɨm au. Hɨrak ketari hɨrak
kenke kaa kekre hei. Mɨt kerek
hanhan pewek yapɨrwe, hɨr nɨre
sak. Han kɨr kakɨnke kakɨntar men-
men yapɨrwe te hɨr nanises menmen
enum, hɨr nanɨwaank hɨras.
10 Mɨt han kɨr kenke kentar pewek,
hɨram hɨr o as me menmen enum
yapɨrwe. Mɨt han hɨr han kɨr kenke
kentar pewek, te hɨram menipi hɨr
neweikɨn sip newet God. Maain
hɨr han tewenɨn hɨras me menmen
enum hɨr nɨrɨakem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

11 Te ti mɨtɨk ke God, ti enepɨn
menmen im enum. Ti eweikɨn sip
ewetɨwem. Ti erɨak menmen yaaim
ehises menmen God hanhan haiu
mamisesim, ehises hɨm mɨrak, ti
hanhan mɨt, ti han tokik ehu me mɨt
hɨr nerekyut menmen enum, ti ap
han enuk heriuwe mɨt erekyor enum
au emɨt!
12 Ti ehises menmen God emɨkre
han kit iuwe enum emɨr ke mɨt
hɨr hanhan nesiuknen waswas nanɨt
menmen. Ti hɨrɨak menmen mar im,
hɨram mamkepit te ti ehises men-
men mɨrak werek werek ere maain
ti etike God yi eiyu werek werek.
Nɨpaa God kehimɨtenut me menmen
im, ti nepei atɨp mɨt yapɨrwe etpor
har ik: “Hi amɨ ehises hɨm yaaim me
God.”
13 Hi hetput me ninaan me God
kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe
mamu mamɨt, hɨrak ketike Jisas
Krais kerek nɨpaa katɨp hɨm yaaim
me God kerp ninaan me mɨtɨk iuwe
gavman Pontias Pailat,
14 me ninaan me God ketike Krais
Jisas hi hetput, ti naanempre hɨrekes
ehises hɨm nɨpaa hi hetputem, te mɨt
han ap nantɨp enum me menmen
im au. Ti naanempre menmen im
ere Mɨtɨk luwe kaiu Jisas Krais kak-
nen kakwepyapɨr hɨrekes me wɨ God
kaktɨp hɨrak werek te hɨrak kakri-
uwet Krais pɨke kaknen.
15 Krais pɨke kaknen me wɨ kerek
God kɨmat hɨrak kaknen, God ik
hɨrak yaaik kerekek hɨrak Mɨtɨk
luwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe, hɨrak
hɨrekes kerekek hɨrak iuwe.
16 Hɨrak kerekek kaki au hɨrak
kaku tipmain tipmain enum eik.
Hɨrak kau kekre si iuwe merhɨhe
wɨsenum minɨn wepni ap te mɨt
nanɨno menep nanɨrek taau! Nɨpaa
ere in mɨtɨk kiutɨp ap kɨrek, ap te
haiu mɨt ne tɨ nanɨrek taau. Haiu
mɨt emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak
iuwe, hɨrak kakinɨn naanmamre
menmen yapɨrwe tipmain tipmain
enum eik. Keremem.

Hɨm me mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

17 Ti atɨp mɨt kerek netenen
pewek yapɨrwe, hɨr ap han kitet
hɨras hɨr yaain ninɨn mɨt han
ein, au emɨt! Hɨr ap han ektɨp
menmen mɨr yapɨrwe mamkepi
taau. Hɨram mamɨwaank waswas.
God kerek kewetai menmen yapɨrwe
mamrekyei han yaaik, hɨrak kerekek
kakɨkepi. Pewek taau!
18 Ti etpor pewek mamkepi te hɨr
nanu werek au. Menmen yaaim

* **6:5** 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * **6:6** 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5 * **6:7** Jop 1:21; Ekl 5:15 * **6:8** Pro 30:8 * **6:9** Pro 23:4, 28:22

hɨr nɨrɨak mɨt em hɨram mamkaap
hɨras hɨr nanu werek werek. Te hɨr
enrɨak yaaim enkaap mɨt enwetɨr
menmen mɨr yapɨrwe.
19 Hɨr nanrɨak menmen im nanɨr
ke hɨr nemi menmen me maain
mamkepi. Hɨram yaaim mar ke
teinɨk kɨkaap wɨnak keperp, hɨram
mamkepi nanu werek werek nan-
tike God tipmain tipmain enum eik.
Hɨr nanrɨak menmen mar im in ek,
hɨr enu werek werek nanɨr maain
hɨr nantike God nanu. Menmen im
keremem mamkepi hɨr nanu werek
werek. Pewek taauye!

Ti naanempre menmen mit werek werek

20 *Timoti, ti naanempre hɨm
yaaim me God werek werek nɨpaa
mɨt han netputem, te ti atɨp mɨt
han em. Ti eweikɨn sip ewet hɨm
enum weinɨm ap mises hɨm me
Krais. Ti eweikɨn sip ewet hɨm
enum me meremir hɨm yaaim haiu
misesim. Mɨt nemipɨn natɨp nar ik:
“Yi eiyises hɨm maiu yaaim, te yi
eiyɨrtei wɨsenum.” Menmen im au
emɨt!
21 *Mɨt han hɨr nises hɨm mar im,
te hɨr nɨnaaiwɨr hɨm yaaim me Krais
newaank hɨras.
Hi hanhan God kakrekyi menmen
yaaim.

Mepɨr keremem

* **6:20** 2Ti 1:14; 1Ti 4:7 * **6:21** 2Ti 2:18

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti - 2

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre ehan kɨrak katɨp Timoti em *1:3–2:13*
Pol katɨp Timoti menmen me ewok hɨrak kakisesim *2:14–4:5*
Pol katɨp Timoti menmen mau emarkeik me hɨrkes *4:6-18*
Pol katɨp Timoti hɨm mɨkaru *4:19-22*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. God kehimɨtena hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak hentar nɨpaa hɨrak katɨp mɨt kerek nises hɨm me Krais Jisas, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek werek.
2 *Timoti, ti nɨkan kai yaaik ke menmen me God, hi heswut tɨwei ik e. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu hɨrakɨt han tewenɨnit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar hɨm yaaim me God au emɨt

3 *Maamrer nai hɨr epei nises hɨm me God, hɨr nekepa te hi hises hɨm mɨrak har ke hɨr nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek. Wɨtaan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatɨp God hɨrak yaaik kenterit.
4 Hi han kitet nɨpaa hawɨr wɨnaipɨsakɨt, ti hɨkɨta. Hekrit hekrit hi hanhan arit te hi han yaaik ehu.
5 *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipɨn au. Ti hisesim werek werek. Nɨpaa maam pit niuk mɨre Lois wetike miye pit Yunis hɨr ninɨn nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke nɨpaa hɨr nisesik.
6 *Te in ek hi eketut han em te ti naanmɨpre menmen yaaim nɨpaa God kewetutem wɨ kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti. Ti erɨakem iuwe ehɨr ke mɨtɨk ketenwo si yeunek merhɨhe, ti ekaap mɨt eriuwerem
7 *hentar ti hertei God ap kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨrak kenipai haiu mɨnaain au. God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan mɨt, hɨrak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.
8 *Te ti ap yɨnk enuk hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk kaiu Iuwe au emɨt! Ti yɨnk enuk heriuwa hi hekre wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak au emɨt! Mɨt nanrekyut enum hentar ti hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨrak kakɨkepit te ti han tokik ehu etikewa me menmen im.
9 *God kekepai ketaihis kenɨnai haiu mamre nɨkerek nɨrak. Hɨrak kehimɨtenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hɨrak kehimɨtenai kentar han kɨrak kerekek hɨrak han tewenɨnai. Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak han tewenɨnai katɨp maain hɨrak kaksiuwe Krais Jisas kaknen kakɨkepai.
10 *Te in ek, hɨrak epei keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Hɨrak keriuwet Jisas Krais hɨrak epei kan kaktaihis naanmamrai. Hɨrak keremir menmen menip haiu mɨt haiu mami, hɨrak keteiknai keriuwe hɨm mɨrak yaaim mar kerekek haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.
11 *Me hɨm mɨrak yaaim keremem, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak, hi hewep hɨm mɨt miyapɨr hetpor hɨm mɨrak.
12 Mɨt nerewaank nenterim, te hi yɨnk enuk au. Hi hertei keimɨn hi eisesik, hi hertei hɨrak naanmɨpre menmen hɨrak kehimɨtenewem hi hɨrɨakem ere wɨ maain hɨrak kaknen skelim mɨt han kitet menmen hɨr nɨrɨakem.
13 *Te ti ehises hɨm yaaim ti

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** 1Ti 1:2 * **1:3** Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * **1:5** Ap 16:1 * **1:6** 1Ti 4:14 * **1:7** Ro 8:15 * **1:8** Ro 1:16 * **1:9** Ef 1:8-9; Ta 3:5 * **1:10** 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * **1:11** 1Ti 2:7 * **1:13** 1Ti 4:6, 6:3; Ta 1:9, 2:1

hemtewem hi nɨpaa hetputem. Hɨm
im hɨram mɨre piksa meteiknut
menmen yaaim. Ti wen eises Krais
Jisas ti hanhanek ketike mɨt har
ke haiu mɨt yapɨrwe ne Krais Jisas
mɨrɨakem.
14 *Ti naanempre werek werek
hɨm yaaim me Krais God Hɨmɨn
Yaaik kerek kau kekre han kaiu
hɨrak epei kewetutem.
15 *Ti hertei werek werek hɨrak
Fiselas, Hemosenis tetike mɨt han
yapɨrwe ne provins Esia hɨr yɨnk
enuk neriuwa nɨneina nɨnaipɨsa me
wɨ mɨt newisa hi hen hekre wɨnak
enuk ke gavman.
16 Hi hanhan God kakrɨak mɨtɨk
Onesiforas ketike mɨt nɨrak menmen
yaaim. Me wɨ yapɨrwe hɨrak kekepa
kenipa han yaaik. Hɨrak yɨnk enuk
kentar hi ekre wɨnak enuk au.
17 Hɨrak kɨpiun wit iuwe Rom,
hɨrak kɨnketnau kɨnketnau ere hɨrak
kenepya.
18 *Ti hertei werek menmen
yapɨrwe Onesiforas kerekyewem
kekepa keriuwerem keit wit Efesas.
Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe hanhanek
kakrekyɨwek yaaim me wɨ maain
hɨrak skelim haiu mɨt han kakitet
menmen haiu mɨrɨakem.

2

Ti hɨrɨak menmen me Krais har ke mɨtɨk ke ami yaaik

1 Te ti nɨkan kai ke menmen
me God, ti hepu han tokik heri-
uwe menmen mamkepai kerek God
keweteiyem kentar haiu ne Krais
Jisas.
2 Hɨm mei yapɨrwe ti epei hemtau
hi hetpim mɨt yapɨrwe nemtewem, ti
atɨp mɨt han yaain em, te maain hɨr
nantɨp mɨt miyapɨr han em.
3 *Mɨt hɨr neriwaank me menmen,
ti wen han yaaik ehu ehises hɨm
me Jisas Krais werek werek ehɨr ke
mɨtɨk ke ami kises hɨm me mɨtɨk
iuwe kɨrak.
4 Mɨtɨk ke ami ap kɨrɨak men-
men me mɨt han au. Mɨtɨk kɨrak
iuwe kerekek. Hɨrak hanhan kaknip
mɨtɨk iuwe kɨrak han yaaik kakriuw-
erek kerekek.
5 *Mɨtɨk kesiuknen ketike mɨt han,
te hɨrak ekises hɨm werek werek au,
hɨrak kakinɨn mɨt, hɨrak ap kakɨt
menmen au. Hɨrak kakɨmtau hɨm
kakisesim, te hɨrak kakɨt menmen.
6 *Mɨtɨk kaan ni mɨrak kamɨr
menmen iuwe, maain hɨrak kakinɨn
kakɨt menmen epei me yaaim, mɨt
han nanisesik.
7 Ti han kitet menmen wikak im
hi hetputem. Hɨram mɨre piksa
meteiknut menmen. Mɨtɨk Iuwe
kakɨkepit te ti hertei menmen im
werek werek.
8 *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas
Krais. Hɨrak kɨre mɨtɨk, hɨrak
nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit ke
Juda. Hɨrak Jisas hɨrak kɨre God,
hɨrak kaa pɨke kekrit kepu kepeit kar
ke hi hatɨp mɨt em meriuwe hɨm mai
yaaim.
9 *Mɨt nerewaank hi hepu hekre
wɨnak enuk har ke mɨtɨk kɨrɨak
enum hentar hi hewepyapɨr hɨm
yaaim me Krais. Te mɨt ap newenɨn
hɨm me God au. Hɨram mepno ein
ein.
10 *Hɨram mepno ein ein te hi
han yaaik hepu hetike menmen im
enum hentar hi hertei menmen hi
hɨrɨakem hɨram mamkaap mɨt kerek
God kehimɨtenor hɨr mɨt ne Krais
Jisas, hɨrak kakɨkepi kaktorhis hɨr
nantikerek nanu werek werek tip-
main tipmain enum eik.
11 *Haiu mertei hɨm im hɨram
matɨp werek. Hɨram matɨp mar im:
"Haiu mami mamtike Krais Jisas, te
haiu mamtikerek mamu.
12 *Haiu mamu han tokik me men-
men enum mɨt nerekyeiyem,
te maain haiu mamu mamtik-
erek naanmamre mit.
Haiu mepakɨnek te hɨrak kakraipakɨn.
13 *Haiu mare mamisesik, te maain
au haiu mɨnapen, hɨrak wen

* **1:14** 1Ti 6:20 * **1:15** 2Ti 4:16 * **1:18** Ju 21 * **2:3** 2Ti 1:8; 4:5 * **2:5** 2Ti 4:8 * **2:6** 1Ko 9:7, 10 * **2:8** 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * **2:9** Ef 3:1; Fl 1:12-14 * **2:10** Ef 3:13; Kl 1:24 * **2:11** 2Ko 4:11 * **2:12** Mt 10:33 * **2:13** Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2

kakises hɨm mɨrak. Hɨrak kakweikɨn his taau.”

Mɨtɨk kime menmen werek werek kar ik, God kaktɨp hɨrak yaaik

14 *Hekrit hekrit ti ekɨak han ke mɨt miyapɨr nit en me hɨm hi hetputem. Ti etporem hɨm manp God kakɨrem, ti etpor hɨr ap enɨnehan me hɨm ham hɨm ham au emɨt! Menmen im mamkaap mɨt kerek nemtewem au. Hɨram mamriwaank.

15 *Ti hɨrekes erɨak menmen yaaim enip God han yaaik ehɨr ke mɨtɨk kɨrɨak menmen yaaim, hɨrak yɨnk enuk au. Ti hewepyapɨr hɨm me God eteikɨn mɨt em werek werek.

16 *Ti enapen hɨm enum weinɨm hentar hɨm mar im mamri mɨt han kɨr te hɨr nanises menmen enum yapɨrwe.

17 *Hɨm im enum mar wikes teknei mɨwapɨn yɨnk ke mɨt. Hɨm me mɨtɨkɨt wik it Haimenias ketike Failitas hɨram enum mar ke wikes teknei.

18 Hɨrakɨt tɨnaipɨs hɨm yaaim me God, hɨrakɨt tatɨp God epei keithis mɨt kɨkɨan. Te hɨrakɨt teweikɨn han ke mɨt han te hɨr ap nises hɨm yaaim au. Hɨr nises hɨm enum mar hi epei hetpim.

19 *Mɨt nises hɨm me God, hɨr nɨre teinɨk God kamɨr mau wɨnak, hɨr ap te nanises hɨm enum nanɨwaank hɨras au. Me mɨt in God katɨp hɨm im: “Mɨtɨk Iuwe kertei neimɨn hɨr nɨkerek nɨrak, neimɨn au. Neimɨn natɨp Mɨtɨk Iuwe naanmɨpror, hɨr enɨnepɨn enkeipɨn menmen enum.”

20 *Mekre wɨnak iuwe yaaik sar metike mɨn yapɨrwe mepeit. Mɨn ham mɨre gol, mɨn ham mɨre silva, mɨn ham mɨre toni weinɨm. Mɨn yaaim mɨt newis menmen mekrerem newet mɨt em hɨr nanɨm. Mɨn enum me toni weinɨm o sar, hɨr newis menmen enum me teipe wenut mekrerem.

21 *Keimɨn kenpɨn kekeipɨn hɨm enum hɨrak kakɨr ke mɨn yaaik kerp kemerɨr Mɨtɨk Iuwe kakrɨak menmen yaaim ekriuwerek.

22 *Ti erɨr enepɨn ekeipɨn menmen mɨt pipep hanhanem. Menmen im au emɨt! Ti etike mɨt yaain han kɨr yaaik prar prar, hɨr nitehi God menmen, yi eiyises menmen yaaim me God, yi eiyises hɨm mɨrak, hanhan mɨt, yi han yaaik eiriuwe mɨt yi eikiyan eiyu eiyɨt.

23 *Ti enaaiwɨr hɨm enum kerek mɨt netari menmen me God hɨr nituthiyem au emɨt! Ti hertei yi yatɨpan me hɨm mar im enum yi einehan me menmen im.

24 *Mɨtɨk kerek kime menmen me Mɨtɨk Iuwe, hɨrak ketike mɨt han nanɨnehan au emɨt! Hɨrak eku han yaaik ekriuwe mɨt yapɨrwe kakteiknor menmen me God hɨrak han ekɨwei ekwaai,

25 *kerek keteikɨn mɨt enun menmen mɨr enum hɨr nisesim. Ti arɨakem haiu mepɨtari God kakɨkepi te hɨr nanweikɨn sip me menmen enum nanɨrtei hɨm yaaim nanisesim o au.

26 Nɨpaa Seten keweikɨn han ke mɨt kar ke hɨrak ketorhis nekre hepin mɨrak, hɨrak kenipi nises han kɨrak. Te hɨr nanɨrtei hɨm yaaim hɨr nanrɨr nanɨnepɨn nankeipɨn hepin me Seten nanɨr ke saauk mɨrɨr mekeipɨn hepin me mɨt.

3

Wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen, mɨt nanrɨak menmen enum yapɨrwe

1 *Ti han ekitet menmen im. Maain wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen, menmen enum iuwe mamɨkrit mamnen.

2 *Mɨt hanhan hɨras keriyen, hɨr paan tokik, hɨr han kitet hɨr hɨras iuwe, hɨr nantɨp mɨt enum, hɨr nanises hɨm me miye haai au, hɨr han yaaik neriuwe menmen mɨt nanrekyorem nankepi neriuwerem au, hɨr nantɨp hɨram menmen

* **2:14** 1Ti 6:4; Ta 3:9 * **2:15** 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * **2:16** 1Ti 4:7 * **2:17** 1Ti 1:20 * **2:19** Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20** 1Ko 3:12 * **2:21** 2Ti 3:17 * **2:22** 1Ti 6:11 * **2:23** 1Ti 4:7 * **2:24** 1Ti 3:3; Ta 1:7 * **2:25** 1Ti 2:4 * **3:1** 1Ti 4:1 * **3:2** Ro 1:29-31

weinɨm. Hɨr nanɨnapen menmen yaaim.

3 Hɨr hanhan mɨt au, hɨr nanɨnapen te nanu nanɨt, hɨr nansiuwe hɨm enum, hɨr nanwenɨn han kɨr me menmen enum au, hɨr mɨt enun nepan nanɨnaain menmen yaaim.

4 Hɨr nanises hɨm mɨr hɨras au, hɨr han kakitet enum enum, hɨr han kitet hɨr nertei menmen yapɨrwe, hɨr hanhan menmen me Seten mamrekyor han kɨr yaaik. God au.

5 *Hɨr nemipɨn nanises menmen me God, te mɨt nanɨrem, te menmen iuwe me God mau mekre han kɨr au. Ti eweikɨn sip ewet mɨt nar ik.

6 *Mɨt han nar ik hɨr nen natɨp hɨm yaaim meit wɨnak me mɨt hɨr nemipɨn miyapɨr enun netari hɨr yɨnk enuk neriuwe menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han kɨr kakrit hɨr nanises hɨm heriyai heriyai.

7 *Hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe, te hɨr nertei hɨm me God werek werek au.

8 *Nɨpaa Janis ketike Jambris hɨrakɨt teit hɨm me maam nɨpu kaiu Moses hɨm tewɨrem. Mar im mɨt in hɨr nemɨnpep hɨm yaaim me God weinɨm. Te hɨr mɨt han kɨr enuk, hɨr netari hɨm yaaim me God au.

9 Hɨr hɨm mɨr mamɨkrit iuwe au. Mɨt yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨr enum memipɨn mar ke nɨpaa mɨt nertei me menmen enum Janis ketike Jambris hɨrakɨt tɨrɨakem.

Ti ewis hɨm me God mekre han kit ti ehisesim

10 Au, ti etikewa hawɨr wariyakɨt, te ti hertei hɨm mai, ti hertei menmen hekrit hekrit hi hɨrɨakem. Ti hertei han kai hi hises God werek werek, hi han kekrit han enuk heriuwe mɨt waswas au, hi hanhani. Hi hepu han tokik me menmen enum mɨt nerekyewem.

11 *Ti hertei mɨt nesiuwe hɨm neiyep te hɨr nerewaank iuwe. Ti hertei menmen mɨt nerekyewem meit wit Antiok, Aikoniam, Listra, mɨt en neiyep nerewaank enum. Hi haa au, God kekepa hi wen hepu.

12 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nises Krais Jisas werek werek, mɨt nanɨnɨp nansiuwe hɨm nanriwaank.

13 Te mɨt enun netike mɨt han enun newisesik, maain hɨr nanrɨak enum iuwe, Seten hɨrekes kamitorpɨn, hɨr nanmitetpɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.

14 *Te ti wen ehises hɨm yaaim nɨpaa mɨt netputem ti hisesim hentar ti hertei werek mɨt kerek hɨr netputem hɨr yaain.

15 *Nɨpaa ti kike miye pit wetike maam pit hɨr netput hɨm yaaim me God. In ek haiu mɨt metputem ti hisesim. Hɨm im hɨram yaaim mamteiknut menmen yaaim ti ehisesim me Krais Jisas te maain God kakɨkepit kaktuthis ti nɨkan kɨrak.

16 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewep han ke mɨt, hɨr newis hɨm mɨrak mau tɨwei. Hɨm im yaaim mamteikɨn haiu mɨt menmen, mamwepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, mamkepai haiu mamweikɨn han kaiu, mamteiknai menmen yaaim haiu emisesim te han kaiu yaaik prar prar.

17 *Hɨram mamkepai haiu mɨt ne God haiu yaain te haiu mamrɨak menmen yaaim yapɨrwe mɨrak.

4

Ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God

1-2 **Hi hetput hɨm manp, God Haai ketike Jisas Krais, hɨrakɨt tɨrawɨr teit ninaan mɨrakɨt. Hi hetput hentar Jisas Krais pɨke kaknen te maain hɨrak skelim mɨt nepu nantike mɨt kerek epei naa. Hi hetput te ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, ti eteikɨn mɨt hɨr nises menmen enum, ti eneri, ekekyor han kɨr te hɨr enises menmen yaaim. Ti

* **3:5** Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * **3:6** Ta 1:11 * **3:7** 2Ti 2:25 * **3:8** Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5 * **3:11** Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * **3:12** Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22 * **3:14** 2Ti 2:2 * **3:15** Jo 5:39 * **3:16** Ro 15:4; 2Pi 1:21 * **3:17** 2Ti 2:21 * **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 * **4:1-2** Ap 20:20, 31

eteiknorem werek werek han enuk
eriuweri au emɨt!
3 *Ti erɨak menmen im hentar
maain mɨt miyapɨr hɨr nanɨnapen
nanɨmtau hɨm yaaim me God au.
Hɨr hanhan nanɨmtau hɨm enum
me memipɨn mamnip han kɨr yaaik.
Te hɨr nanri mɨt yapɨrwe nanitorhi
te hɨr nanɨtpor hɨm, hɨr hanhan
nanɨmtewem.
4 *Hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm
yaaim em, hɨr nanises hɨm weinɨm
me mɨt.
5 Hekrit hekrit te ti naanmamre
hɨrekes, ehɨrp han tokik me men-
men enum enum mamnen, ti atɨp
mɨt hɨm yaaim me Krais Jisas te hɨr
nanɨmtewem. Ti erɨakem iuwe, te ti
ere mɨtɨk ke God yaaik.

Wok me Pol hɨram menep epei au

6 *Ti ehises menmen hi hetputem,
te hi au. Wɨ epei mamnen te mɨt
naniyep te hi hahi.
7 *Hi epei hɨrɨak menmen God
nɨpaa kehimɨtena hi hɨrɨakem. Hi
hɨre mɨtɨk kesiuknen resis ken
kɨpiun mak. Menmen hi hɨrɨakem
hɨram epei au.
8 *Te menmen yaaim me hɨmɨn kai
memeriyo mɨwaai meit wit ke God.
Maain God hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik
skelim mɨt, hɨrak kakwetewem. Te
hi kiutɨpen au. Hɨrak kakwet
mɨt han kerek nanmeriyɨwek hɨr
hanhan hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes
kakɨt tɨ ik, hɨr nantikewa haiu
mamɨt menmen yaaim hɨrak kakwe-
taiyem.

Hɨm meiyam kike

9 *Ti ap era era ehɨt yayiwe au
emɨt! Ti enen waswas hentar
10 *Dimas epei kɨnaipɨsa ken wit
Tesalonaika, hɨrak hanhan keriuwe
menmen enum mɨt hanhan em. Kre-
sens epei ken wit Galesia, Taitas ken
wit Dalmesia.
11 *Luk kiutɨpen kerekek kau
ketikewa. Ti ehɨthis Jon Mak hɨrak
kaktikewit yi einen in kakɨntar hɨrak
yaaik kakɨkepa.
12 *Hi heriuwet Tikikas hɨrak epei
ken wit Efesas.
13 *Wɨ kerek ti enen, ti ehɨt saket
kai nokik kerek nɨpaa hi enemtɨn
ewisɨm mɨwaai meit wɨnak ke Kapas
keit wit Troas. Te ti etɨwem mamtike
tɨwei mei. Tɨwei mit nɨpaa mɨt
nɨrɨakem me miyak patɨn, ti etɨwem
eiyɨm enen hi hanhanem iuwe.
14 *Aleksanda, mɨtɨk kime bras
ain, hɨrak kerekyo menmen enum
enum. Mɨtɨk Iuwe kakrekyɨwek
enum mamrer menmen me hɨrak
epei kerekyewem.
15 Ti naanempre hɨrekes me hɨrak
hentar hɨrak katɨp enum enum me
hɨm yaaim me Krais haiu matɨp mɨt
em.
16 *Wɨ hi hinɨn hen kot ke gav-
man hatɨp hɨm naanempre hɨrekes,
mɨt han nekepa au, hɨr nɨnaipɨsa.
Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe ap han kitet
menmen im enum hɨr nɨrɨakem
keremem.
17 *Te Mɨtɨk Iuwe kekepa kerekyo
hi han tokik hau. Mar im hi hatɨp mɨt
hɨm me God te mɨt yapɨrwe neit kot
nemtewem. Te Mɨtɨk Iuwe kekepa,
mɨt ap neiyep hi haa au. Hi hepu
werek.
18 Maain Mɨtɨk Iuwe kakɨkepa me
menmen enum enum kakɨriya kak-
wisa hahɨt wit kɨrak naanmamprau.
Haiu emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak
iuwe tipmain tipmain enum eik.
Keremem.
19 *Ti atɨp Prisila wetike Akwila hɨr
netike mɨt miyapɨr nɨkerek ne mɨtɨk
Onesiforas, ti etpor hɨr yaain.
20 *Irastas wen kepu wit Korin. Hi
hinaipɨs Trofimas hɨrak kɨnap keit
wit Mailitas.
21 Te ti enen wasenum. Maain
hawɨ hɨtan nɨme yuwerep mamnen.
Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike
mɨte Klodia natɨp ti yaaik, hɨr netike
nit yinan yapɨrwe in.

* **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4** 1Ti 4:7 * **4:6** Fl 2:17 * **4:7** 1Ti 6:12 * **4:8** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9** 2Ti 1:4 * **4:10** Kl 4:14; Ta 1:4 * **4:11** Kl 4:14; Ap 15:37-39 * **4:12** Ef 6:21-22 * **4:13** Ap 20:6 * **4:14** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 * **4:16** 2Ti 1:15 * **4:17** Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19** Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20** Ap 19:22, 20:4

22 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaku
kakɨkre han kit. Hi hanhan Mɨtɨk
Iuwe han yaaik kɨrak kaku kak-
tikewi.

Mepɨr keremem

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨtɨk Taitas

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Taitas hɨm gude *1:1-4*
Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre emɨt ne sios *1:5-16*
Menmen mɨt miyapɨr ne sios nanisesim *2:1–3:11*
Pol katɨp Taitas hɨm mɨkaru *3:12-15*

1 Hi Pol hi hɨrɨak menmen me God, Jisas Krais kehimɨtena hi aposel kɨrak. Hɨrak keriuweta hi hepno ekaap mɨt God kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, te hɨr enises hɨm mɨrak werek. Hi etpor hɨm yaaim, te hɨr enɨrtei enises menmen me God.
2 Hi ekaap mɨt hɨr nanises hɨm me God nanmeriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis, te hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. God hɨrak kemipɨn au. Nɨpaa enum eik hɨrak kɨrɨak tɨ wen au, hɨrak katɨp hɨrak hanhan mɨt nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
3 *Hɨrak ketpim epei au, maain wɨ ham hɨrak kehimɨtanem, hɨrak kewepyapɨrem. Hɨrak kewepyapɨrem keriuwe hɨm hɨrak kewetewem, te hi atɨp mɨt em. God katɨp hɨrak kaktaihis haiu mɨt keriyen, te hɨrak keweto hɨm im hi atɨp mɨt em.
4 *Taitas, hi Pol hewisut tɨwei ik kan. Ti nɨkan kai ke menmen me God haiu yapɨrwe misesim. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas kerek kekepai kaktaihis, hɨrakɨt tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Hɨm me mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God

5 Hi hɨnaiwɨrit ti hepu wit Krit, te ti erɨak menmen ere werek nɨpaa hi hɨrɨakem. Ti ehimɨtan mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit mar ke nɨpaa hi hetputem.
6 *Mɨt iuwe nɨpaa ere in hɨr nɨrɨak menmen enum au, hɨr naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen. Hɨr neit miyapɨr niutɨp niutɨp keriyen. Nɨkerek nɨr enises hɨm me Krais, te hɨr mɨt han ap nansiuwe hɨm nantɨp nɨkerek nɨr nɨrɨak enum nises han kɨr weinɨm ap nemtau hɨm me miye haai au emɨt!
7 *Mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen me God, te hɨrak nɨpaa ere in kɨrɨak menmen yaaim. Hɨrak mɨtɨk enuk paan tokik au emɨt! Hɨrak ap han enuk waswas keriuwe menmen au emɨt! Hɨrak kaam tɨpar si enum ere ketaritari au emɨt! Hɨrak ketike mɨt han nenehan nenepan me menmen au emɨt! Hɨrak hanhan kakɨt pewek te han kenke kenterim au emɨt!
8 Au, hɨrak ekɨkaap mɨt han nan neke wit hak, hɨrak hanhan ekises menmen yaaim. Hɨrak naanempre hɨrekes ekrɨak menmen yaaim ekises hɨm me God. Hɨrak ekwenɨn han kɨrak te hɨrak eku werek.
9 *Hɨrak ekises hɨm yaaim nɨpaa haiu metporem, te hɨrak kaktɨp mɨt kakɨkepi kakriuwe hɨm im yaaim, hɨrak kakri han ke mɨt ap nises hɨm yaaim, te hɨr nanɨrtei menmen enum hɨr nisesim.

Mɨt enun ne wit Krit natɨp hɨm weinɨm nemipɨn

10 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar mɨt yapɨrwe ein ne weiwɨk me God hɨr nɨnapen nemtau hɨm me Krais. Hɨr natɨp me menmen weinɨm nemitetpɨn mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe nar ik hɨr nises hɨm me mɨt kerek natɨp nar ik: "Yi eirekir yɨnk ki, te yi yises hɨm me God werek werek."
11 *Hɨr mɨt nar ik nemitetpɨn mɨt neriuwe hɨm mɨr im enum. Hɨr nari han ke mɨt miyapɨr nɨkerek nɨr niutɨp niutɨp nerer wit wit neriwaank. Hɨr netpor hɨm enum hɨr

* **1:3** Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * **1:4** 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * **1:6** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7** 1Ko 4:1 * **1:9** 2Ti 4:3; Ta 2:1 * **1:10** 1Ti 4:7 * **1:11** Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6

enisesim kerek haiu mɨt in haiu ap te mamrɨakem taau. Te hɨr enɨt pewek keremem me mɨt han. Te ti ewenɨn menmen mɨt nar ik hɨr nɨrɨakem natɨp mɨt em.

12 Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne Krit hɨr han kitet hɨrak profet yaaik hɨrak katɨp kar ik: "Hekrit hekrit haiu mɨt ne wit Krit haiu memipɨn, han kaiu enuk haiu mɨrɨak enum mar ke samiyak enuk, haiu mau yain yain maam menmen weinɨm."

13-14 **Hɨm im hɨrak ketpim hɨram yaaim. Ti ene mɨt in ne weiwɨk me God wɨsenum, te hɨr ap enises hɨm me weiwɨk me maamrer ne mɨt ne Isrel au emɨt! Hɨr ap enises hɨm weinɨm me mɨt nises hɨm lo me nɨpaa te hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God em au emɨt! Hɨr mɨt ne weiwɨk me God hɨr enises hɨm mɨrak werek werek keremem.

15 *Mɨt han, han kɨr yaaik prar prar, hɨr han kitet menmen yapɨrwe yaaim te hɨr ap nɨneinɨm au. Te mɨt han kerek han kɨr enuk, hɨr han kitet hɨm me Krais werek werek au, hɨr natɨp menmen yapɨrwe hɨram enum hɨr nɨneinɨm. Menmen mewaank han kɨr te hɨr netari menmen enum hɨr nɨrɨakem nisesim.

16 *Hɨr natɨp hɨr netike God nau han kiutɨp, te menmen hɨr nɨrɨakem nisesim meteiknai hɨr nemipɨn. Hɨr netike God nau han kiutɨp taauye! Hɨr nises hɨm me Krais au. Hɨr mɨt enun paan tokik, hɨr ap nanrɨak menmen mei yaaim miutɨp taauye!

2

Hɨm ti atɨp mɨt miyapɨr iuwe em

1 *Te ti etɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim hɨram mises hɨm me God.

2 Ti atɨp mɨt enun ne mɨt te hɨr ap naam tɨpar wain ere hɨr netaritari au emɨt! Hɨr naanmampre hɨras enrɨak menmen yaaim, te mɨt han natɨp hɨr yaain. Hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr nisesim. Hɨr enises hɨm me Krais werek werek. Hɨr han tewenɨn mɨt. Mɨt nerekyor enum te hɨr han tokik enu.

3 *Ti atɨp miyapɨr epei enun ne mɨt te hɨr naanempre hɨras me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem, enɨr ke miyapɨr nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Hɨr ap nantɨpan nanisesan au emɨt! Hɨr ap hanhan nanɨm tɨpar wain yapɨrwe au. Hɨr natɨp miyapɨr han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik hɨr nanisesim.

4 Hɨr entɨp miyapɨr nɨhan menmen enkepi te hɨr han etwenɨn mɨt nɨr niutɨp niutɨp netike nɨkerek nɨr.

5 *Hɨr natɨp miyapɨr nɨhan menmen, te hɨr naanmamre hɨras te hɨr nanrɨak mɨt miyapɨr menmen yaaim. Hɨr ap han ekitet nantike mɨt nanriyanhis nanwenɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me wɨnak, enrɨak menmen yaaim enɨmtau hɨm me mɨt nɨr niutɨp niutɨp keriyen, te mɨt han ap nantɨp enum me hɨm me Krais keremem au.

Hɨm me mɨt pipep

6 Ti atɨp mɨt pipep hɨm manp te hɨr naanempre hɨras nanwenɨn han kɨr me menmen hɨr han kitetim te hɨr enrɨak menmen yaaim keremem.

7 *Menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem, hɨram mɨre piksa meteiknor menmen hɨr enisesim. Wɨ ti etpor menmen, ti ap ari hɨm weinɨm etporem metike hɨm yaaim mit au emɨt, te hɨr nanɨrtei ti mɨtɨk yaaik.

8 *Ti atɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt keremem, te mɨt han ap te nantɨp enum me hɨm mit. Ti erɨak menmen mar im, te mɨt enun nepan ne hɨm me Krais hɨr yɨnk enuk nentar hɨr ap natɨp hɨm enum em menmen yaaim haiu mɨt mɨrɨakem au.

Hɨm me wok mɨt

9 *Ti atɨp mɨt kerek nɨrɨak wok me mɨt han, te hɨr enises hɨm me mɨt nɨr iuwe te hɨr han yaaik neriuweri me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr ap enɨtpor hɨm enum au emɨt!

* **1:13-14** 2Ti 4:2 * **1:13-14** 1Ti 4:7 * **1:15** Mt 15:11; Ro 14:20 * **1:16** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * **2:1** Ta 1:9 * **2:3** 1Ti 3:11 * **2:5** Ef 5:22 * **2:7** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8** 1Pi 2:15 * **2:9** 1Ti 6:1; 1Pi 2:18 * **2:10** Ta 1:3

10 *Hɨr ap enkintɨp menmen me
mɨt nɨr iuwe enɨpakɨnem au emɨt!
Hɨr naanmamre menmen me mɨt
nɨr iuwe enises hɨm, te mɨt nɨr iuwe
enɨrtei mɨt in nɨrɨak menmen yaaim.
Mar im mɨt nɨr iuwe hɨr han kitet
hɨm me God kaiu kakɨkepai hɨram
yaaim.

11 Hi hatɨp menmen im hentar
God epei keteiknai hɨrak hanhan
kakɨkepai haiu mɨt yapɨrwe kaktai-
his, te hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan
tɨ.

12 *Menmen im meteiknai haiu
emweikɨn sip emwet menmen enum
me tɨ. Haiu ap emises hɨras te haiu
emrɨak menmen yaaim emises God
emɨr ke mɨt nises hɨm me God hɨr
enrɨakem. Haiu emrɨak menmen
emɨr im me wɨ haiu mepu tɨ im e.

13 *Haiu emrɨak menmen im me
wɨ haiu memerɨr wɨ yaaim God
kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen
kakwepyapɨr hɨrekes kakteikɨn mɨt
menmen mɨrak iuwe.

14 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai
kaktaihis, te haiu emnaaiwɨr men-
men enum, haiu emises hɨm me
God. Hɨrak kerekyei haiu mepu
han yaaik prar prar, haiu mɨt nɨrak
keriyen. Haiu hanhan wɨsenum
mamrekyɨwek menmen yaaim.

15 *Ti wen etpor hɨm im hɨm manp
enum. Mɨt hɨr nɨnapen nanises
hɨm im, ti etpor hɨm manp hekrehɨr
ke Jisas te hɨr enisesim. Te ti ap
ewis mɨt hɨr nɨnan yipɨr nanwɨrek
neweikɨn sip newetutem.

3

Haiu mɨt emises menmen yaaim

1 *Hekrit hekrit ti erɨak han ke
mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God te hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt ne
gavman netike mɨt kerek naanmɨpre
mɨt nerer wit wit, hɨr enises hɨm mɨr,
enrɨak menmen yaaim enkepi.

2 *Hɨr ap nantɨp enum nansiuwe
hɨm mɨt han au. Hɨr netikeri nene-
han au. Hɨr enkiyan enu enkaap
mɨt nanɨrak mɨt yapɨrwe menmen
yaaim.

3 *Nɨpaa ein haiu hɨras metari
menmen me God haiu ap misesim
au. Seten kemitaipɨn kari han
kaiu, te haiu hemkre menepam me
menmen haiu mɨrɨak enum, haiu
mewenɨn han kaiu me menmen au,
haiu mɨrɨak menmen mises han kaiu
keremem. Haiu mises menmen
enum mepu weinɨm mɨrɨak han
kaiu yaaik. Haiu yɨnk enuk meriuwe
mɨt netenen menmen yaaim, o men-
men me mɨt han, haiu mɨneini, hɨr
nɨneinai haiu enun nepan keriyen.

4 *Te God kerek maain kaktaihis,
hɨrak keteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik
hɨrak han tewenɨnai.

5 *Te hɨrak keriuwet Jisas kan
kekepai. Hɨrak kekepai kentar men-
men yaaim haiu mɨrɨakem au. Hɨrak
kekepai kentar hɨrak hanhanai. Wɨ
nɨpaa mɨt hɨr nɨkrai neriuwe tɨpar,
God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han
yaaik prar prar mepu, hɨrak keni-
pai keweikɨnhis hɨmɨn kaiu te haiu
mises menmen yaaim.

6 *God Haai kesiuwe Hɨmɨn kɨrak
Yaaik kan kekepai iuwe kentar men-
men Jisas Krais kerek kekepai kaktai-
his hɨrak kɨrɨakem.

7 *Hɨrak keriuwetek te hɨrak
han yaaik kakɨkepai kakɨsak men-
men enum haiu mɨrɨakem hɨrak
katɨp haiu yaain, kehimɨtenai haiu
emɨnkerek maain haiu emtikerek
emu tipmain tipmain enum eik.

8 Menmen hi etputem hɨram hɨm
yaaim. Hi hanhan te ti etpor hɨm
im hɨm manp, te hɨr mɨt kerek nises
hɨm me God naanmampre hɨras
nanrɨak menmen yaaim. Menmen
mar im hɨram yaaim mamkaap mɨt.

9 *Ti etike mɨt han yi ap eitɨpan
einehan me hɨm enum weinɨm au
emɨt! Ti ap eises hɨm me wit

* **2:12** 1Jo 2:16; Ef 1:4 * **2:13** 1Ko 1:7; Fl 3:20 * **2:14** Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * **2:15** 1Ti 4:12 * **3:1** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2** Fl 4:5 * **3:3** 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8 * **3:4** Ta 1:3 * **3:5** 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5 * **3:6** Ap 2:17-18 * **3:7** Ro 3:24 * **3:9** 2Ti 2:14, 16, 23

tɨpir o menmen nɨpaa mɨt maam-
rer nɨrɨakem emɨt! Ti etikeri yi
einehan me hɨm lo Moses kewet
mɨt ne Isrel em au emɨt! Menmen
mar im mamkaap mɨt au. Hɨram
mamɨwaanki.
10 *Mɨtɨk hak kari han ke mɨt han
ne weiwɨk me God hɨr nisesik, te ti
enerek miutɨp o wik. Epei au, hɨrak
wen ap kakɨmtau hɨm mit, yi mɨt
yapɨrwe eiweikɨn sip eiwetɨwek.
11 *Mɨtɨk kar ik han kitet men-
men enum, kɨrɨak menmen enum.
Menmen enum hɨrak kɨrɨakem
mewepyapɨr hɨrak enuk.

Pol kewis hɨm ham yinam

12 *Maain te hi esiuwe mɨtɨk
Atemas o Tikikas hɨrak kiutɨp
kaknen kakiun ein, ti enen waswas,
te hawɨr ewɨwen yipɨrakɨt ewɨt wit
Nikapolis. Hi amɨ ahu in ere hawɨ
hɨtan epei au.
13 *Ti ekaap mɨtɨk Sinas kerek
kertei menmen me lo me mɨt ne wit
Rom. Ti ekepik ketike mɨtɨk Apolos.
Ti ekepikɨt, te hɨrakɨt tetenen men-
men me hɨr neiyɨm nanɨno.
14 *Mɨt miyapɨr naiu enɨrtei enrɨak
yaaim enkaap mɨt miyapɨr hɨr
han enuk me menmen enum man
mewaanki. Haiu emrɨak menmen
im emkepi te hɨr enu enɨr ke nu
hɨr mɨt ap nɨman au, hɨram mamri
yapɨrwe. Mar im hɨr ap nanu
weinɨm au, hɨr enises menmen me
God werek werek.
15 Mɨt miyapɨr kerek netikewa
haiu mau in, hɨr nesiuwe hɨm natɨp
ti yaaik. Ti atɨp mɨt miyapɨr ein haiu
matɨp hɨr yaain. Hi hanhan God han
yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **3:10** Mt 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11** 1Ti 6:3-5 * **3:12** Ef 6:21-22 * **3:13** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12
* **3:14** Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Failimon

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨtɨk Failimon hɨm gude *1:1-3*
Pol kewenɨpi niuk me Failimon *1:4-7*
Pol kitehi Failimon hɨrak naanmampre Onisimas *1:18-22*
Pol katɨp Failimon hɨm mɨkaru *1:23-25*

1 *Hi Pol hi hepu hekre wɨnak enuk
ke gavman hentar hɨm me Jisas Krais
hi atɨp mɨt em. Hi hetike kaiu yinak
Timoti, hawɨr wik wewis tɨwei ik we-
siuwerek ken ti Failimon. Ti kawɨr
yaaik, haiu mɨrɨak menmen miutɨp.
2 *Hawɨr ap weswut ti kiutɨpen
tɨwei ik au. Hawɨr wesiuwerek ka-
kno mɨt ne weiwɨk me God kerek
nau nererik neit wɨnak kit eik, hɨr
netike Apia yenten pawɨr wetike
Akipas. Hɨrak kɨrɨak menmen kar ke
hawɨr wɨrɨakem.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik
kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi, yi eiyu
werek werek.

Failimon kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe

4 *Hekrit hekrit hi hitehi God, hi
hetpɨwek hɨrak yaaik hentar
5 hi hemtau ti ehises Mɨtɨk Iuwe, ti
hanhanek hɨrak ketike mɨt hɨr nises
hɨm mɨrak.
6 *Hi hitehi God te hawɨr wetikewi
wewepnak me menmen me God,
hɨrak kakɨkepit te ti ertei iuwe men-
men yapɨrwe me God haiu metɨwem
hɨram mamkepai wɨsenum, haiu
emises hɨm me Krais werek werek.
7 *Kai yinak yaaik, hi han yaaik
wɨsenuk hau werek werek hentar ti
hanhan mɨt ne weiwɨk me God ein,
ti ekepi hɨr han tokik nepu hɨr nau
werek werek neriuwe menmen me
God.

Failimon pɨke kakɨthis Onisimas hɨrak kɨre kɨrak yinak

8-10 **Hi han kitet menmen im
ti hɨrɨak mɨt em hɨram menmen
yaaim. Hi amɨ hituthi ti erɨak men-
men yaaim me nɨkan kai Onisimas.
Hi hɨre haai kɨrak hentar hi heit
wɨnak enuk ke gavman, hi hekepik
hɨrak kises hɨm me God. Hɨram
werek te hi etput hɨm iuwe menmen
im hekrehɨr ke Krais hentar hɨrak
kehimɨtena hi mɨtɨk iuwe, te ti ehis-
esim. Au, hi hɨnapen etput hɨm iuwe
au emɨt! Hawɨr hanhanakɨt, te hi
hɨnapen. Hi Pol hi enuk epei he
mɨtɨk hi heit wɨnak enuk ke gavman
hentar hɨm me Jisas Krais hi atɨp mɨt
em. Hi hare hituthi ti arɨak yaaim
me nɨkan kai Onisimas.
11 Ti hertei niuk mɨrak matɨp
mar im: "Hɨrak kɨkaap mɨt," te
nɨpaa hɨrak kɨrɨak menmen hɨrak ap
kekepit au. In ek hɨrak kises hɨm me
God te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim
kekepawɨr. Hɨrak kekepit, kekepa.
12 In ek hi epei esiuwerek kan kɨrit.
Hi han in han kitetik.
13 *Hi hanhan eriuwerek, te hɨrak
kaktikewa kaku in kakɨkepa kerek
hi wen hepu wɨnak enuk ke gavman
hentar hɨm me God. Te hi hepu in ti
ekepa. Au, ti hepeit ein, te hi hanhan
hɨrak kekrehɨr kit kekepa.
14 *Hi epei hesiuwerek ken ein.
Hɨrak ap kau ketikewa au. Hi ap
etenenik ere hi heswut tɨwei eituthi
ti ewenhi hɨrak kaku in, te hi esiuw-
erek ken ein. Hi hɨnapen ti yɨnk
enuk hentar hi etenen mɨtɨk kit ere
ti ewenhi, te hi epei hesiuwerek ken.
Hi hanhan ti erɨak menmen ti ehises
han kit ek.
15 Hi han kai katɨp kar ik: "God
kewisɨk hɨrak kɨnaiwɨrit kɨrɨr ken
keit ein wɨ ham kentar maain hɨrak
ap pɨke kaknen
16 *kakɨr ke mɨtɨk kit kɨrɨak wok
mit taau! Hɨrak kakre kit yinak
yaaik kaku kaktikewit. Hi han-
hanek iuwe. Ti au ti tewen han
tewenɨnek wɨsenuk hentar hɨrak kit
yinak yaaik ke menmen me Jisas,
hɨrak mɨtɨk kit kɨrɨak menmen mit.

* **1:1** Ef 3:1 * **1:2** Kl 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3** Ga 1:3 * **1:4** Ro 1:8-9 * **1:6** Fl 1:9; Kl 1:9 * **1:7** 2Ko 7:4 * **1:8-10** Fl 1 * **1:8-10** Kl 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13** Fl 2:30 * **1:14** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * **1:16** 1Ti 6:2

17 Te ti han ektɨp hi wariyakɨt kit,
te han kit ektɨp mɨtɨk hak eik ekpɨre
hɨrak wariyakɨt kit ekpar kerek hi
wariyakɨt kit. Hɨrak Onisimas kak-
nen, ti etɨwekhis.
18 Hɨrak kerekyut menmen enum
kekintɨp menmen kɨsawɨnem, te
ti ehitauhi me menmen hɨrak
kekintɨpem.
19 *Hi Pol hi hewis hɨm im me
his mai hɨrekes, te hi hɨrekes pɨke
ewetitem. Nɨpaa hi ekepit, te ti
eweikɨn han hises hɨm me God, te ti
eweto menmen me im em au.
20 Te kai yinak, ti erekyo menmen
yaaim im. Ti naanmɨpre Onisimas
kar ke ti naanmɨmprau. Ti erɨak
menmen im mentar hawɨr wises
Mɨtɨk Iuwe, te hi han yaaik eriuwit.
21 Hi ewisut tɨwei ik ke han kai
katɨp ti ehises menmen hi hetputem.
Au, hi hertei ti ehinɨn menmen im hi
hituthiyem.
22 *Maain Onisimas kaknen
kakiun ein, ti etɨwek his ti wen
naanmamrɨwek yaaik ti erekyɨwek
haau mai mamɨntar hi hanhan God
kakɨmtau menmen yi yitɨwekhi ke
hi, te hɨrak kaksiupena hi anaaiwɨr
wɨnak enuk ke gavman, hi anen ari.

*Mɨt hɨr natɨp gude men mɨtɨk Fail-
imon*

23 *Hi hetike Epafras wau wekre
wɨnak enuk ke gavman wentar hɨm
me Jisas Krais. Hɨrak kesiuwe hɨm
ketput ti yaaik.
24 *Mak, Aristakas, Dimas tetike
Luk hɨr netikewawɨr haiu mɨrɨak
menmen me God. Hɨr nesiuwe hɨm
natɨp ti yaaik.
25 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais han yaaik kɨrak kaku kak-
tikewi.

Mepɨr keremem

* **1:19** 1Ko 16:21; Ga 6:11 * **1:22** Fl 1:25, 2:24 * **1:23** Kl 1:7 * **1:24** Kl 4:10, 14; 2Ti 4:10-11

Tɨwei Mɨtɨk Kewisɨk Ken Mɨt Ne Isrel - Hibru

Menmen me tɨwei ik

Krais keteiknai God hɨrak kɨre mekak *1:1-3*
Krais Iuwe kinɨn mɨt ensel *1:4–2:18*
Krais Iuwe kinɨn Moses ketike Josua *3:1–4:13*
Krais Iuwe kinɨn mɨt pris *4:14–7:28*
Hɨm me Krais hɨram minɨn hɨm enɨpaa God kewet Moses em *8:1–9:28*
Hemkre me Jisas minɨn hemkre me bulmakau, ehɨram mesak menmen enum maiu *10:1-39*
Haiu mɨt han ekitet Jisas haiu emnakɨn tokim eemisesim *11:1–12:29*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God ehɨr nanisesim *13:1-19*
Hɨm mɨkaru *13:20-25*

God Nɨkan kɨrak kekrehɨr ke Haai kɨrak ketpai hɨm mɨrak

1 Nɨpaa enum eik me wɨ ham yapɨrwe, God katɨp mɨt profet hɨm mɨrak kenipi hɨr nɨtyak. Nepei au, hɨrak keriuweti nan natɨp maamrer hɨm mɨrak.
2 *Te in ek, wɨ kerek tɨ nepei au mamɨsi, God kewepaiyapɨr hɨm mɨrak keriuwe menmen Nɨkan kɨrak ketpim. God epei kehimɨtanek hɨrak kakwetɨwek menmen mɨrak yapɨrwe. Nɨpaa God katɨp Nɨkan kɨrak te hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak Nɨkan kɨrɨak menmen yapɨrwe mau tɨ mau nepni, mar ke Haai kɨrak hanhanem.
3 *Nɨkan kɨrak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhɨhe mɨre tɨpar meteiknai hɨmɨn kaiu kentar han kɨrak kerekek kɨre God. Hɨrak hɨm mɨrak iuwe menip menmen yapɨrwe hɨram mises han kɨrak te hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe mau merer wit wit. Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu tentarakɨt kesak menmen enum mekre han ke haiu mɨt. Epei au, hɨrak ken kau wit kerek God Mɨtɨk Iuwe kewiyen, hɨrak kau menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi.

Nɨkan ke God kinɨn mɨt ensel

4 *Jisas kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi. Mar im God epei keteiknai hɨrak kɨrɨakek hɨrak kinɨn mɨt ensel kar ke niuk kerek God kewetɨwekem hɨram minɨn niuk me mɨt ensel.
5 *Niuk mɨrak iuwe minɨn niuk me mɨt ensel mentar nɨpaa God ap katɨp mɨt nɨrak ensel kar ik:

"Petepin hi hehimɨtenit ti are nɨkan kai." God keteipim pɨke ketpim kar ik:

"Maain hi ahu are Haai kɨrak, hɨrak kaku kakre Nɨkan kai." God ap katɨp me mɨt ensel nɨrak au. Hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak Jisas kerekek.

6 *Kerek wɨ nɨpaa God kakriuwet Nɨkan kɨrak iuwe mɨtɨk kaknen tɨ ik, hɨrak keteipim pɨke ketpim kar ik:

"Yi mɨt ensel nai yi eiwenɨpi niuk mɨrak."

7 *Hɨrak katɨp me mɨt ensel kar ik:

"Hi herekyor hɨr nɨrɨak menmen mai waswas nar ke nɨme, hɨr nanɨwaank menmen ap mises han kai au nar ke si merhɨhe."

8 *Te hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak kar ik:

"Ti are hi God ti Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hɨrɨakem yaaim yaaim.

9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mɨtɨk Iuwe, hi God kit hi ehimɨtanit ti iuwe ti han yaaik ehinɨn mɨt yapɨrwe."

10 *God pɨke katɨp keteipim kar ik:

* **1:2** Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * **1:3** 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * **1:4** Fl 2:9 * **1:5** Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * **1:6** Ro 8:29; Sam 97:7 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7 * **1:10** Sam 102:25-27

"Ti Mɨtɨk Iuwe nɨpaa enum eik ti
hɨrɨak tɨ metike nepni meri-
uwe his mit.
11 Maain tɨ ik ketike nepni hɨram
mamɨwaank mamɨt te ti
au. Ti ehu ehɨt tipmain
tipmain enum eik. Mar ke
mɨt neriuwet laplap ere enum
hɨr newɨrem, maain tɨ ketike
nepni hɨram mamweikɨn his
mamɨrem.
12 *Mar ke mɨt nenep laplap enum
tokim newɨrem hɨr neit ham
yaaim neriuwetem, te ti
ehɨt tɨ ketike nepni enum ti
ewɨrem emɨt, ti enip meiyam
yaaim emɨkrehɨr mɨram. Ti
hɨrekes au, ti ehu apar ke
in ek ti hɨrekes hepu. Ti ap
te eweikɨnhis are menmen
enum tokim au. Ti ehu
tipmain tipmain enum eik."
13 *Nɨpaa God katɨp kar ik:
"Ti ehu menep etikewa eno menep
his mai yaaim kerek mɨt iuwe
newi, ti ehu ere hi enep mɨt
enun nepan ni enɨp enepi."

God hɨrak ap katɨp hɨm im men mɨt ensel au. Hɨrak katɨp Nɨkan kɨrak em keremem.

14 *Te mɨt ensel hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre hɨmɨn hɨr nɨrɨak menmen God ketpor, hɨrak keriuweti nanɨno nanrɨakem nankaap mɨt miyapɨr kerek hɨrak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God hɨrak kakɨkepai kaktaihis-Menmen im hɨram iuwe

1 Nɨkan ke God Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe, te haiu emises wɨsenum menmen kerek nɨpaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiwɨr hɨm im emweikɨn sip emwetɨwem au emɨt!

2 *Nɨpaa God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨr netɨwem netpim newepyapɨr mɨt em. Menmen nepei man mar ke nɨpaa hɨr netpim. Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises menmen enum God kakrekyor enum mamaɨr ke hɨr nɨrɨak menmen enum.

3 *Te haiu emweikɨn sip emwet hɨm iuwe me God kakɨkepai kaktaihis, te haiu ap te mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt enum em taau. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrekes kinɨn kewepyapɨr God kaktaihis. Nepei au, mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim, hɨr netpai nar ik: "Hɨm im ap me memitetpɨn au. Hɨram hɨm yaaim."

4 *God hɨrekes keteikɨn hɨm mɨr hɨram yaaim keriuwe menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak kɨrɨak menmen im metike hɨrak keriwet God hɨmɨn yaaik hɨrak kises han kɨrak kan kewet mɨt menmen mɨrak yaaim.

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk hɨrak kekepai kaktaihis

5 Haiu matɨp me tɨ ham maain God kakrɨakem mamnen mɨt kerek nisesik hɨr nanwik. God ap kehimɨtan mɨt ensel hɨr naanmɨprewem.

6 *Au, hɨm me God kerek mɨtɨk hak kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:
"God haiu mɨt mɨre mekam te ti han
tewenɨnai naanemprai? Haiu
au enun weinɨn.
7 Me wɨ yinam te ti herekyei haiu
enun te mɨt ensel hɨr ninɨnai
hɨr iuwe. Ti ewetai menmen
mɨt iuwe netɨwem te haiu
niuk maiu iuwe.
8 *Ti ehimɨtenai haiu maminɨn
naanmamre menmen mit
yapɨrwe."

Hɨm hɨram mɨtɨk ik epei kewisɨm matɨp haiu mɨt maminɨn naanmamre menmen yapɨrwe. Menmen miutɨp ap te maminɨnai taau. Te in ek haiu ap minɨn naanmɨpre menmen wen au.

9 *Te in ek haiu mertei menmen me Mɨtɨk Jisas. Nɨpaa me wɨ yinam Jisas kau tɨ ik God kɨrɨak Jisas au mɨtɨk weinɨk, te mɨt ensel hɨr iuwe

* **1:12** Sam 22:22 * **1:13** Sam 110:1 * **1:14** Sam 34:7, 91:11 * **2:2** Ga 3:19 * **2:3** Hi 10:29, 12:25 * **2:4** Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11 * **2:6** Sam 8:4-6 * **2:8** 1Ko 15:27 * **2:9** Fl 2:8-9

ninɨnek. In ek God kɨrɨakek hɨrak
kɨre Mɨtɨk Iuwe keit menmen mɨrak
iuwe kentar Jisas kaa kekrehɨr kaiu
te God kakrɨak haiu mɨt menmen
yaaim kakriuwe menmen im Jisas
kɨrɨakem.
10 *Hɨram yaaim te hɨrak God
kerek haai ke menmen yapɨrwe
hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe
hɨrak kenip Jisas hɨrak mɨtɨk yaaik
wɨsenuk keriuwe menmen enum
makɨp. Marim God kɨrɨak Jisas yaaik
te hɨrak kakɨriyei haiu mɨt haiu
mamre nɨkerek ne God haiu mamɨt
menmen mɨrak yaaim.
11 *Jisas kesak menmen enum haiu
mɨt mɨrɨakem te haiu mɨre yaain.
Hɨrak ketikewai haai kiutɨp, te hɨrak
ap yɨnk enuk katɨp haiu "kikrek
nɨrak."
12 Hɨrak katɨp kar ik:
"God hi tewen awepyapɨr niuk mit
atɨp kikrek nai yem. Me
nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe nererik
nises hɨm mit hi eine henye
awenɨpi niuk mit."
13 *Te hɨrak wen katɨp kar ik:
"Hi han ekitet hɨm me God hi ehis-
esim." Hɨrak pɨke katɨp kar ik:
"Hi hepu in etike kikrek yapɨrwe
God epei kewetori."

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kekepai haiu mɨt

14 *Haiu mɨt miyapɨr Jisas katɨp
haiu kikrek nɨrak haiu mɨre yɨnk,
hemkre o hemik, te hɨrak hɨrekes
keweikɨnhis kɨre haiu mɨt te hɨrak
kaa kewaank Seten kerek kɨrɨak
haiu mɨt haiu mami.
15 Hɨrak kɨrɨakem te haiu mɨt
yapɨrwe nɨpaa haiu mɨnaain te
mami mamno mamɨr God, maain
haiu ap te mamnapɨn mei taau.
16 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen
kɨkaap mɨt ensel au. Hɨrak kɨrɨakem
kekepai haiu mɨt nepenyerer ne
Ebraham.
17 *Te hɨrak Jisas keweikɨnhis kar
ke haiu mɨt kikrek nɨrak hɨrak kɨre
mɨtɨk kerekek. Hɨrak keweikɨnhis
kɨre mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak menmen
me God kɨre mɨtɨk iuwe pris kerek
hanhan keriuwe mɨt hɨrak kɨrɨakem
werek werek. Hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim keiyɨm kesak menmen enum
me haiu mɨt yapɨrwe.
18 *Hɨrak yaaik te hɨrak kakɨkaap
mɨt wen nanises God werek
werek wɨ menmen enum mamnen
mamɨwaanki. Hɨrak kakɨkaap mɨt
kakɨntar nɨpaa menmen enum man
mewaankek te hɨrak ap keweikɨn sip
kewet God au.

3

Jisas wɨsenuk kinɨn mɨtɨk Moses

1 *Nai yinan kerek God keit wit
kɨrak kehimɨteni te yi yisesik yayɨt
menmen mɨrak, yi han ekitet Jisas
werek werek. Hɨrak hɨrekes God
keriuwetek kɨre Aposel hɨrak kan
kewepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak kɨrɨak
menmen mɨre mɨtɨk Hetpris, haiu
mɨt misesik matɨp mɨt han ek.
2 *God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨak
menmen mɨrak te hɨrak kɨrɨakem
kisesim werek werek, kar ke nɨpaa
mɨtɨk Moses kɨrɨakem kisesim kau
nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God.
3 Mɨtɨk Iuwe ik Jisas God kewisɨk
hɨrak keit niuk mɨrak wɨsenum
kinɨn niuk me Moses kɨre mɨtɨk kime
wɨnak yaaik keit niuk mɨrak iuwe.
Wɨnak au, hɨrak kepu weinɨm.
4 Wɨnak yapɨrwe ap te mamime
hɨremes taau. Mɨt keriyen nimaam,
te God kinɨn kentar hɨrak kɨrɨak
menmen yapɨrwe.
5 *Moses kɨrɨak menmen me God
nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk
mɨrak. Hɨrak kɨre wok mɨtɨk
kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe
kɨrak. Hɨrak kewepyapɨr menmen
God katɨp maain hɨrak hɨrekes
kakrɨakem.
6 *Krais hɨrak au. Hɨrak Nɨkan ke
God kerekek, hɨrak kɨrɨak menmen
me God werek werek. Hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr

* **2:10** Ro 11:36 * **2:11** Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * **2:13** Ais 8:17-18 * **2:14** Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16** Ais 41:8-9 * **2:17** Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * **2:18** Hi 4:15 * **3:1** Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11 * **3:2** Nam 12:7 * **3:5** Nam 12:7 * **3:6** Kl 1:23; Hi 3:14

ne weiwɨk me God. Haiu mamu mamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God te haiu wen han tokik emu emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe kanen kaktai-his o au en, taau.

Mɨt ap nises hɨm me God ap te nanu werek werek taau

7 *Haiu emɨmtau hɨm kerek God Hɨmɨn Yaaik ketpaiyem emɨntar haiu ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨrak katɨp kar ik:

"Petepin kerek yi yemtau God ketpi menmen,

8 *yi ap paan tokik (o eiyɨnke perkenum) eiweikɨn sip eiwetɨwem au emɨt! Yi ap eiyises menmen me nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem neweikɨn sip newet God me wɨ hɨr nepu wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi. Hɨr han enuk nari han kɨrak nenipɨwek han enuk keriuweri."

9 God katɨp kar ik:

"Maamrer ni neit wit ik hɨr nari han kai enuk te hɨr nɨr menmen hi hɨrɨakem me 40 tito, te hɨr au, hɨr neweikɨn sip neweto.

10 Hɨr nenipa hi han enuk heriuweri te hi hatɨp har ik:

'Hɨr hekrit hekrit hɨr nises menmen ham enum mekre han kɨr. Hɨr au, hɨr nepɨtari menmen hi hetpim hɨr nɨnapen nisesim.'

11 *Hi han enuk heriuweri te hi hatɨp hɨm iuwe har ik:

'Hi ap ewisi hɨr nanɨnen nanu wit kerek hi ehimɨtenor hɨr nanɨno nani, ap nanɨno ein ein au.' "

Haiu ap emweikɨn sip emwet hɨm me God emɨr ke nɨpaa hɨr mɨt ne Isrel nɨrɨakem emɨt

12 Nai yinan, yi naanmamre hɨras te yi mɨt ap te eirɨak han ki enuk yi eiweikɨn sip eiwet God kerek kakpau kakpeit nɨpaa ere in te maain hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik.

13 Wɨ yapɨrwe God katɨp hɨram mɨre "petepin" yi hekrit hekrit einakɨnan hitokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki memitipɨn te yi eiweikɨn sip eiwet God au emɨt!

14 *Yi eikapan eiyɨntar nɨpaa haiu mɨt memtau hɨm me Krais. Haiu emisesim ere maain haiu mami te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp haiu mɨt mamɨt menmen mamtik-erek.

15 *Haiu mertei hɨm im wen mepu hɨram matɨp mar im:

"In ek yi yemtau hɨm me God kakɨtpiyem yi ap einakɨn tokim eiweikɨn sip eiwet hɨm mɨrak mar ke nɨpaa maamrer ni nɨrɨakem."

16 *Neimɨn nemtau hɨm God ketpim te hɨr ap nisesim au, neweikɨn sip newetɨwem? Mɨt miyapɨr kerek Moses keriyei keri ken nɨnaaiwɨr wit Isip.

17 *God hɨrak han enuk keriuwe neimɨn me 40 tito a? Hɨrak han enuk keriuwe mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen enum te hɨr naa neit wit tenhaan weinɨk mɨt ap nei newi.

18 *Nɨpaa God katɨp hɨm iuwe kar ik: "Hɨr ap nanɨnen nanu wit Keinen kerek hi hehimɨtanek hɨr nanwiyen ap nanɨno ein ein au," hɨrak katɨp karik hɨrak katɨp me neimɨn a? Hɨrak katɨp me mɨt ne Isrel kerek neweikɨn sip newetɨwek.

19 Te haiu mertei hɨr ap nen nau wit kerek hɨrak epei kehimɨteni hɨr nanwiyen nentar hɨr ap nises hɨm mɨrak werek werek au.

4

Haiu naanmamre hɨras te haiu emu emtike God

1 Haiu mɨt miyapɨr naanmamre hɨras emɨntar hɨm nɨpaa God ket-pim me mɨt nanɨnen nanu wit kerek hɨrak kehimɨteni nanwiyen hɨr nanu yaaim nantikerek nanu nanɨt. Hɨm yaaim im hɨram mepu. Yi naanmamre hɨras te God kakɨtpi ap te yi yaino yayɨt menmen kerek hɨrak kehimɨteni yi yaitɨwem.

* **3:7** Sam 95:7-11 * **3:8** Eks 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11** Nam 14:21-23 * **3:14** Hi 3:6 * **3:15** Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * **3:16** Nam 14:1-35 * **3:17** 1Ko 10:10 * **3:18** Hi 3:11

2 Haiu memtau hɨm yaaim me
God mar ke nɨpaa hɨr mɨt maam-
rer nemtewem. Te menmen hɨr
nemtewem ap mekepi mentar wɨ
hɨr nemtɨwem hɨr neweikɨn sip
newetewem.
3 *Haiu mɨt miyapɨr kerek mises
hɨm me God, haiu epei mamno wit
kerek God kehimɨtenai haiu mamwi
en mamu yaain mamtikerek mamu
mamɨt. Nɨpaa God katɨp ke wit ik
hɨrak katɨp kar ik: "Hi han enuk te
hi epei hatɨp hɨm iuwe har ik:

'Mɨt miyapɨr kerek ap nisɨsa, hɨr
ap te nanɨno wit kerek hi
ehimɨteni nanu nantikewa
taau.' "

God nɨpaa kɨrɨak tɨ metike nepni.
Me wɨ eim ere in hɨrak kau kemerɨr
mɨt hɨr nanisesik nanɨno nanu nan-
tikerek nanu nanɨt.
4 *Me tɨwei miutɨp nɨpaa mɨt
newis hɨm me God mekrerem, hɨram
matɨp me wɨ hispɨnak wik (7) mar
im: "Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) nepei au,
teipmen me wɨ hispɨnak wik (7) God
kau weinɨm ap pɨke kɨrɨak menmen
ham au."
5 *Me tɨwei im hɨrak pɨke katɨp kar
ik: "Mɨt han en ap te nanɨno wit
kerek hi hehimɨteni nanwiyen taau."
6 Hɨm im hɨram wen mepu, te
haiu mertei mɨt han nanɨno wit
kerek God kehimɨteni nanu nantik-
erek. Nɨpaa mɨt miyapɨr nemtau
hɨm yaaim me God te hɨr ap nen wit
God kahimɨteni nentar hɨr neweikɨn
sip newet hɨm mɨrak.
7 *Mar ek te God kɨmat wɨ ham te
mɨt nanɨno wit kɨrak nanu nantik-
erek. Hɨrak katɨp me wɨ im hɨram
mɨre petepin. Maain tito yapɨrwe
epei men me mɨt en neweikɨn sip
newet God hɨrak pɨke kewepyapɨr
hɨm im keriuwe menmen Devit ket-
pim. Hɨrak katɨp,

"Petepin yi yemtau God ketpi
menmen yi ap paan tokik (o
yenkeperkenum) yeweikɨn sip
yewet hɨm me God."

8 *Wit Keinan hɨrak wit God ke-
himɨtan Josua keriyei mɨt keri ken
te hɨr nantike God nanu nanɨt te
hɨrak ap pɨke katɨp keteipim me wɨ
ham maain hɨram mamnen te haiu
mamno wit kɨrak mamu mamtik-
erek.
9 Mentar menmen im haiu mertei
wɨ ham mepu memerɨr haiu mɨt ne
weiwɨk me God haiu mamu yain
yain mamɨr ke nɨpaa God kɨrɨak
menmen nepei au, me wɨ hispɨnak
wik (7) hɨrak kau yain yain keit.
10 *Neimɨn hɨr nanɨno nanu nan-
tike God nanu werek werek, hɨr
nanɨnaaiwɨr menmen nɨpaa hɨr
nɨrɨakem te hɨr han kitet God katɨp
hɨr yaain. Au hɨr enises hɨm me
Krais. Menmen im hɨr nɨrɨakem
hɨram mar ke hɨr nau yain yain nar
ke nɨpaa God kɨnaaiwɨr menmen
hɨrak kɨrɨakem hɨrak kau yain yain.
11 Te haiu yapɨrwe naanempre hɨras
werek werek te haiu mamno wit ke
God haiu mamu yain yain mamtik-
erek mamu mamɨt. Haiu mɨt ap te
emweikɨn sip emwet God mamɨr ke
nɨpaa maamrer hɨr nɨrɨakem.
12 *Haiu naanempre hɨras me
menmen im mentar hɨm me God
hɨram weinɨm au. Hɨram mepu
mɨrɨak menmen. Hɨram minɨn hɨne
ke his tɨknuk enuk, hɨram mepno
nɨmɨn han ketike hɨmɨn ke haiu
mɨt, hɨram mewepyapɨr menmen
mau mekrerem kerek haiu mɨt han-
hanem o han kitetim, hɨram meteik-
nai menmen im hɨram yaaim o au
enum.
13 Ap te menmen miutɨp nɨpaa God
kɨrɨrakem hɨram mɨsawɨn te God ap
kerteiyem au. Hɨrak kertei men-
men yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨrak
kɨrem. Maain hɨrak skelim haiu mɨt
me menmen haiu mɨrɨakem.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kaiu

14 *Haiu mɨtɨk kaiu iuwe hetpris
ken kau ketike God teit wit kɨrak.
Mɨtɨk ik hɨrak Jisas kerekek, hɨrak
Nɨkan ke God. Te haiu han ekitet

* **4:3** Sam 95:11; Hi 3:11 * **4:4** Jen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8 * **4:8** Diu 31:7; Jos 22:4 * **4:10** Jen 2:2 * **4:12** 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48 * **4:14** Hi 3:1, 10:23

menmen wɨsenum me Jisas kerek haiu mewepyapɨrem.

15 *Haiu mɨt ap te han tokik mamu maminɨn menmen yapɨrwe mamnen mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au. Hɨram maminɨnai mamri han kaiu te hetpris kaiu hɨrak kɨre mɨtɨk han tewenɨnai keriuwe menmen enum haiu ap te maminɨnem taau. Hɨrak han tewenɨnai kentar nɨpaa menmen mari han kɨrak kar ke menmen mari han kaiu te hɨrak ap kisesim kɨrɨak menmen enum au.

16 *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God hɨrekes emriuwe hɨm maiu mamno nɨkɨp mɨrak te hɨrak kakɨsak menmen enum maiu hɨrak kakɨkepai me menmen enum mamri han kaiu te haiu eminɨnem.

5

Jisas kɨre Hetpris hɨrak kakɨsak menmen enum maiu kaktaihis

1 Yi yertei mɨt keriyen haiu mari mɨtɨk hak kau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mehimɨtanek hɨrak kekrehɨr kaiu kitehi God ke haiu mɨt kewetɨwek menmen maiu, hɨrak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum haiu mɨrɨakem.

2 *Mɨtɨk hetpris ik hɨrak han tewenɨn mɨt kerek netaritari nɨrɨak menmen enum hɨr ap nises God werek werek au. Hɨrak han tewenɨni kentar wɨ ham menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum kepɨr ke haiu mɨt.

3 *Hɨrak ap kewepwar God kewetɨwek menmen me haiu mɨt keriyen au. Hɨrak kewepwarem kewetɨwek menmen mɨrak metike menmen me haiu mɨt kentar wɨ ham hetpris hɨrekes menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen mɨrak enum kaktikewai.

4 *Mɨtɨk kerek hetpris, niuk mɨrak iuwe, te mɨtɨk ap kehimɨtan hɨrekes kakre hetpris au. God kerekek kehimɨtanek kɨrɨak menmen im kar ke nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨtɨk Eron kɨre hetpris.

5 *Mar im Krais ap kehimɨtan hɨrekes kɨre mɨtɨk iuwe hetpris au. God ketpɨwek kar ik:

"Ti Nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit."

6 *Me hɨm mau tɨwei ham God katɨp kar ik:

"Ti are mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Melkisedek."

7 *Nɨpaa wɨ Jisas kau tɨ kɨre mɨtɨk, hɨrak kitehi God keriuwe hɨm iuwe wan tɨpar metpenɨn moke nanamɨr kɨrak. God kemtau menmen hɨrak kitɨwekhiyem, hɨrak kekepik. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu kentar hɨrak kewen han kɨrak kises han ke God.

8 *Jisas hɨrak Nɨkan ke God te hɨrak menmen enum makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek (o meiyeworek) iuwe. Menmen im makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek iuwe, hɨram mekepik te hɨrak kises han ke God werek werek.

9 Hɨrak kises han ke God werek werek te hɨram meteikɨn mɨt menmen enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak yaaik te hɨrak kenip God hɨrak kakɨkaap mɨt kerek nises hɨm mɨrak te hɨrak kaktorhis nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

10 *God kehimɨtanek hɨrak kɨre mɨtɨk hetpris kar ke nɨpaa mɨtɨk Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris kentar menmen Jisas kɨrɨakem kakɨsak menmen enum maiu.

Yi eiyu eiyɨr ke mɨt iuwe eiyises hɨm me God

11 Me menmen me Krais ketike Melkisedek hi hare atpi menmen yapɨrwe te hi ap heteikni yem hetpiyem werek werek au. Yi han enuk yetaritari yau.

12 *In ek hɨram wɨ me yi mɨt yi yepu yɨre tisa me hɨm me God yentar nɨpaa enum eik yi yemtau hɨm me God yisesim. Te yi ap eire tisa au. Yi ap yertei werek hɨm nɨpaa yi yemtewem te mɨtɨk hak pɨke eknen ekteikniyem te yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi yɨre mɨt iuwe yaam

* **4:15** Hi 2:17 * **4:16** Hi 10:19 * **5:2** Hi 4:15 * **5:3** Lev 9:7, 16:6 * **5:4** Eks 28:1 * **5:5** Hi 1:5; Sam 2:7 * **5:6** Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17 * **5:7** Mt 26:39-46 * **5:8** Fl 2:6-8 * **5:10** Sam 110:4 * **5:12** 1Ko 3:1-3

nɨnpɨn heriyai heriyai au. Yi yɨre nɨkerek kike yaam nɨm, yi ap te yises hɨm me God werek werek wen au.
13 Haiu mertei mɨt miyapɨr kerek pɨke nemtau hɨm me God nɨpaa hɨr ninɨn nemtewem, hɨr netari nɨre nɨkerek wen kike naam nɨm me miyerer nɨr. Hɨr netaritari hɨm yaaim me God hɨr ap nertei mekam yaaim mekam au enum.
14 *Mɨt iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai hɨr nertei menmen ham yaaim menmen ham au enum. Marim mɨt nises hɨm yapɨrwe me God werek werek hɨr nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu mɨt naanempre hɨras emises hɨm me God werek werek

1 *Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm me Krais nɨpaa haiu minɨn memtewem emɨt! Haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek. Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm nɨpaa haiu memtewem marim: Haiu emweikɨn sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises hɨm me God,
2 o hɨm mɨt netpaiyem me mɨt nankɨr mɨt han neriuwe tɨpar o hɨm me mɨt hɨr newis his mɨr emɨntar paan ke mɨt nehimɨteni nanrɨak menmen me God, o hɨm me haiu mami maain God pɨke kakɨkekyai haiu mɨt yapɨrwe kakɨnkai pɨnan mamno wit kɨrak pɨnan mamno wit enuk si tatɨn tatɨkneni.
3 God hanhan ekɨkepai te haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt han kerek nɨpaa nertei hɨm me God nisesim werek, hɨr neit menmen yaaim God keriuwetem meke wit kɨrak man. God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre han kɨr. Hɨr nanweikɨn sip nanwet God mamɨrkeik te haiu pɨke mamɨtpor mamri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum pɨke nanisesik?
5 *Hɨr epei nertei hɨm me God kerek hɨr nisesim em hɨram yaaim. Hɨr epei nɨr menmen iuwe me God kerek epei man mau nɨmɨn ke haiu mɨt me wɨ im.
6 *Hɨr mɨt nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim me God mamɨrkeik te haiu mamkepi hɨr pɨke enisesim? Taauye! Hɨr ap pɨke enisesim au nanɨntar hɨram mɨre hɨr pɨke nenep Jisas newenkekik kau nu tentarakɨt te mɨt han ne tɨ nɨr menmen im hɨr natɨp enum me Krais.
7 Mɨt kerek nemtau hɨm me God hɨr nɨre tɨ kerek hawɨ kamɨp hɨrak yaaik kɨre tɨpar te hɨrak kaknip menmen kerek mɨt namɨr em hɨram mamwo yaaim, God han yaaik keriuwerem.
8 *Mɨt kerek nɨpaa nises God te in ek neweikɨn sip newetɨwek hɨr nar ke tɨ enuk waai enum mɨre tɨk tɨk yenkis enum mewim. Hɨrak tɨ enuk weinɨk. God han enuk kakriuweri kaktɨp hɨr enun nar ke tɨ enum, hɨrak kakwɨri nanɨno si tatɨkneni.
9 Nai yinan hi hetpi hɨm im me mɨt enun neweikɨn sip newet God te hi han ekitet yi mɨt miyapɨr eirɨak menmen marim au. Yi eirɨak menmen yaaim eisesim te God kakɨkepi kaktihis.
10 *God hɨrak ap enuk te hɨrak ap han ekitet menmen yi yisesim au. Hɨrak kertei menmen yi epei yɨrɨakem, yi yeteikɨn yi hanhan yeriuwerek yi yɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak, yi yekepi nɨpaa ere in yentar yi yises hɨm mɨrak. Hɨrak han kakitetim.
11 *Hi hanhan yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp yi wen eiyises menmen me God wɨsenum eimeriyɨwek te maain wɨ Jisas pɨke kaknen hɨrak kaktihis. Yi yɨrɨak menmen marim ere wɨ yi yayu tɨ hɨram epei au.
12 Hi hɨnapen yi yayu yain yain me menmen me God au emɨt! Yi eiyises menmen iuwe yayɨr ke mɨt kerek han kitet hɨm me God hɨr nemeriyɨwek pɨke kaknen te hɨr nanɨt

* **5:14** Ro 16:19; Fl 1:10 * **6:1** Hi 9:14 * **6:5** 1Pi 2:3 * **6:6** Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8** Jen 3:17-18 * **6:10** Hi 10:32-34 * **6:11** Hi 3:14

menmen yaaim nɨpaa God katɨp kakwet haiu mɨt em.

Haiu han ekitet menmen wɨsenum

13 Nɨpaa wɨ God katɨp Ebraham hɨm mɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm manp hɨrak kakises menmen hɨrak epei ketpim. Hɨrak ketpɨwek hɨm manp keriuwe niuk mɨrak hɨrekes kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe God, mɨtɨk keiyak ap te iuwe kakinɨnek taau.

14 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ebraham, maain hi herekyut menmen yaaim hi ewetut nepenyerer nei yapɨrwe."

15 Epei au, Ebraham kau kemerɨr menmen God ketpɨwekem hɨram mamnen. Hɨrak kemeriyɨwem ere hɨrak ketɨwem.

16 *Menmen mɨtɨk katɨp hɨrak kakisesim hɨram mar im. Hɨrak katɨp keriuwe niuk me mɨtɨk hak iuwe hɨrak kinɨnek te mɨt nemtewek hɨr nekiyan nau neit natɨp nar ik: "Hɨram werek hɨrak kakises hɨm mɨrak."

17 God hanhan keteiknai haiu mɨt kerek mamɨt menmen nɨpaa hɨrak katɨp kakwetaiyem, hɨrak keteiknai hɨrak kakises hɨm mɨrak te hɨrak katɨp hɨm iuwe keriuwe niuk mɨrak.

18 *Menmen im wik me God matɨp hɨm iuwe, hɨram matɨp meriuwe niuk mɨrak hɨram meteiknai hɨram ap te mamweikɨn au, te God ap kemitaipɨn keriuwerem au. Hɨram mekepai merekyei haiu han yaaik tokik emu ere maain haiu mamɨt menmen God katɨp kakwetaiyem.

19 *Haiu mertei maain Krais kakɨkepai kaktaihis te menmen im mekepai haiu han tokik mepu mar ke nu nekenik metenen nu hɨrak kerp. Menmen im haiu misesim hɨram mamkepai mamɨr ke waai o anka kewik ketenen sip kekre wan. Menmen haiu misesim hɨram mar ke hɨne ken keremir laplap mɨwapɨn haau me God kewiyen te haiu metikerek mau han kiutɨp.

20 *Jisas hɨrak kinɨn ken wit ke God. Hɨrak epei ken kau kekre haau me God kewi hɨrak kekrehɨr kaiu kekepai. Hɨrak mɨtɨk iuwe kaku kakɨt kakre hetpris tipmain tipmain kakɨr ke mɨtɨk iuwe pris Melkisedek kaku.

7

Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris

1 *Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kar ke Melkisedek kentar menmen im. Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris ke God kerek kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe. Wɨ nɨpaa Ebraham ketike mɨt nɨrak nenep mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt ne wit hispɨnak (5) hɨr nanɨp nenepi. Epei au, hɨr wen nepnen wit kɨr, mɨtɨk Melkisedek kewen yipɨrek ketike mɨt nɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim kar ik: 'God kerekyi menmen yaaim naanmamri."

2 Ebraham kenke menmen yapɨrwe hɨrak ketike mɨt nɨrak netɨwem me mɨt hɨr nanɨp nenepi, hɨrak kewepim mar hiswiyen (10), hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, Ebraham ketenɨnem mar hispɨnak tekyaait (9). (Haiu meweikɨn niuk me Melkisedek mamre hɨm maiu hɨram matɨp "Mɨtɨk Iuwe kises menmen yaaim." Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt ne wit Selem. Niuk im Selem hɨram matɨp "Wit mɨt nekiyan newik." Te niuk mɨrak ham matɨp hɨrak "Mɨtɨk iuwe king kenip mɨt nekiyan enu enɨt.")

3 *Nɨpaa mɨt ap newis tɨwei netpai miye haai nɨrak o maamrer nɨrak hɨr neimɨn au. Hɨr ap netpai mɨte winaak o au. Hɨr ap netpai hɨrak kaa o au te haiu han kitet hɨrak kɨre Nɨkan ke God kentar hɨrak wen kau keit. Hɨrak kau kɨre mɨtɨk iuwe pris kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik.

4 Yi mɨt yi yertei hɨrak mɨtɨk iuwe. Ebraham han kitet Melkisedek

* **6:14** Jen 22:16-17 * **6:16** Eks 22:10-11 * **6:18** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:19** Lev 16:2-3, 12, 15 * **6:20** Hi 5:6 * **7:1** Jen 14:17-20 * **7:3** Sam 110:4; Hi 5:5-6, 7:15-17

hɨrak iuwe kinɨnek te hɨrak kenke menmen mɨrak hɨrak ketɨwem me wɨ kerek hɨrak kenep mɨt, hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, hɨrak ketenen pɨnam mar hispɨnak tekyaait (9).

5 *Mɨt han kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Livai hɨr nɨrɨak menmen me mɨt pris. Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp hɨr hekrit hekrit nanri pɨnam miutɨp me menmen hiswiyen (10) mɨt ne Isrel nantenenim me ni mɨr o menmen mɨt han nanwetɨrem. Hɨr mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr nepenyerer ne Ebraham te mɨt pris nari menmen me paaprer nɨr. Menmen im hɨram yaaim.

6 Te Melkisedek hɨrak ap ke weiwɨk me Livai te kenmak hɨrak kari menmen miutɨp me Ebraham a? Hɨrak ap ke weiwɨk mɨr te hɨrak kari menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) Ebraham ketenenim keriyaam me mɨt nepei naa. Hɨrak keriyaam kentar hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn Ebraham. Hɨrak keit menmen pɨnam nepei au, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim kar ik: "God kakrekyi menmen yaaim." Haiu mertei Ebraham hɨrak iuwe kentar nɨpaa God ketpɨwek hɨm yaaim kakisesim kakrekyɨwekem.

7 Haiu mertei mɨtɨk kerek katɨp mɨtɨk hak hɨm yaaim kar ik: "God kakrekyut yaaim," mɨtɨk ik katɨp menmen im hɨrak kinɨn mɨtɨk kemtau hɨm mɨrak kentar hɨrak kekrehɨr ke God hɨrak ketpɨwek menmen yaaim.

8 Mɨt pris kerek nari menmen miutɨp me menmen mar hiswiyen (10) mɨt ne Isrel netenenim, maain mɨt han ne mɨt hɨr nani, te Melkisedek kerek kari menmen miutɨp me Ebraham, hɨm me God mau tɨwei matɨp hɨrak ap te kaki au. Hɨrak kaku kakɨt.

9 Livai maam nɨpu kɨrak Ebraham kewet Melkisedek menmen miutɨp me menmen hiswiyen hɨrak ketenenim. Te hɨram yaaim haiu matɨp nɨpaa mɨtɨk Livai kewet mɨtɨk Melkisedek menmen. Markeik te Livai kewet Melkisedek menmen em? Miye winaak wen au me wɨ Ebraham kepnen wit.

10 Melkisedek hɨrak kewen yipɨr Ebraham keit yayiwe, te Ebraham kewetɨwek menmen. Ebraham hɨrak maam nɨpu ke Livai te hɨram mar ke hɨrak kewet Melkisedek menmen kekrehɨr ke Livai. Te haiu mertei Melkisedek mɨtɨk iuwe kinɨn Livai.

Menmen me pris Melkisedek pɨke mekrit te menmen me Livai epei au mesi meit.

11 Nɨpaa God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newisɨm mekre tɨwei. Hɨm im matɨp maain God kakɨkrehɨr ke menmen me mɨt pris ne weiwɨk me Eron. Menmen im meteiknai menmen mɨt pris in hɨr nɨrɨakem hɨram ap te mamɨsak menmen enum mɨt nɨrɨakem au. Te God kewis mɨtɨk pris hak kɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk pris Melkisedek nɨpaa kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen mar ke mɨt pris ne weiwɨk me Eron hɨr nɨrɨakem au. Hɨm kerek God katɨp Moses em mɨt pris ne weiwɨk me Eron, hɨr nepenyerer ne maam nɨpu kɨr Livai, hɨr neit hɨm im me God hɨr newepyapɨrem natɨp mɨt miyapɨr ne Isrel em. Hɨr yapɨrwe nisesim.

12 Te in ek mɨtɨk hak iuwe kekrehɨr ke mɨt pris me weiwɨk me Eron. Hɨm me Moses mɨt pris natɨp mɨt em hɨram ap mamu weinɨm au. Hɨram mamɨsi te hɨm ham me God mamɨkrehɨr mɨram.

13 Mɨtɨk ik kerek hɨm me God mau tɨwei metpim, hɨrak ap ke weiwɨk me mɨt pris ne Levi au. Hɨrak ke weiwɨk ham. Mɨt ne weiwɨk mɨrak nɨpaa enum eik ere in hɨr ap nɨre pris nen newis menmen newepwarem newet God em au.

14 *Haiu mɨt yapɨrwe mertei Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas miye pɨrak winaak hɨrak ke weiwɨk me Juda. Hɨm me Moses mau tɨwei ap matɨp mɨt ne weiwɨk im hɨr nɨre pris au. Nepenyerer ne Livai keriyen. Te Mɨtɨk kaiu

* **7:5** Nam 18:21 * **7:14** Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5

Iuwe hɨrak kɨre pris kekrehɨr ke mɨt pris ne weiwɨk me Livai te menmen mɨr hɨram nepei au mesi.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Pris hekrit hekrit kar ke Melkisedek

15 In ek haiu mertei werek werek God kekrehɨr ke pris ne nɨpaa ein netike hɨm hɨr nisesim me wit kerek hɨrak kehimɨtan Mɨtɨk Iuwe hak Krais hɨrak hetpris kises menmen ham kar ke nɨpaa Melkisedek hɨrak kisesim.

16 Hɨrak kɨre hetpris kentar God ap han kitet hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Moses em matɨp mɨt pris hɨr ne weiwɨk miutɨp me Livai keriyen. Hɨrak han kitet hɨrak mɨtɨk iuwe ap te kaki au, te hɨrak kehimɨtanek hɨrak mɨtɨk hetpris.

17 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: "Ti ehu ehɨt tipmain tipmain enum eik. Hi ahimɨtenit ti are Mɨtɨk Iuwe Hetpris hises menmen har ke Melkisedek kisesim."

18 God nepei kesak hɨm mɨrak nɨpaa hɨrak katɨp Moses em mɨt nisesim kentar menmen me hɨm im mɨt nisesim ap mekepai menipai haiu mɨt yaain te haiu mamu mamtike God taau!

19 *Hɨm me Moses mɨt nisesim ap te mamnip menmen ham miutɨp nɨpaa enum hɨram mamre yaaim au. In ek God kewetai hɨm yaaim me Krais hɨram minɨn hɨm me Moses nɨpaa ein te haiu mertei haiu emisesim hɨram mamkepai haiu mamtike God mamkiyan mamu mamɨt.

20 Haiu mertei wɨ God kehimɨtan Jisas hɨrak kɨre hetpris, hɨrak katɨp hɨm iuwe hɨrak hɨrekes kakises menmen im, hɨrak ketpim. Nɨpaa mɨt hɨr nɨre pris, God ap ketpor hɨm iuwe kar ke hɨrak katɨp Krais em, te hɨr nɨre pris au.

21 *Te Jisas hɨrak kɨre hetpris wɨ kerek God katɨp hɨm iuwe kehimɨtanek katɨp kar ik:

"Hi God hi Mɨtɨk Iuwe hi hetput heriuwe hɨm mai iuwe hi ap te aweikɨn han kai atɨp menmei ham au. Ti ehu ehɨt har ke pris tipmain tipmain enum eik."

22 *Haiu mertei hɨm im God ketpim me Jisas hɨram yaaim iuwe, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa ein God kewet Moses em te mɨt miyapɨr newenhi nisesim.

23 Menmen im hɨram ham. Nɨpaa pris hɨr yapɨrwe nentar hɨr naa, mɨt han nekrehɨr kɨr nar kerekek kerekek me tito yapɨrwe. Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ein ap kaku tipmain tipmain enum eik au.

24 Jisas kerekek hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik, te hɨrak hɨrekes kɨrɨak menmen mɨt pris nɨrɨakem. Mɨtɨk hak ap te kakɨkrehɨr kɨrak taau kakɨntar hɨrak ap pɨke kaki au.

25 *Te Jisas Krais hɨrak kakɨkaap werek werek haiu mɨt miyapɨr kerek mises God mentar haiu mises hɨm me Krais. Hɨrak kakɨkepai kakɨntar hɨrak kaki au. Hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak kau ketike God kitɨwekhi me haiu mɨt.

Jisas kɨre Hetpris kinɨn hetpris ne nɨpaa, hɨrak kakɨkepai haiu mɨt

26 *Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Hetpris yaaik te kakɨkepai. Hɨrak mɨtɨk yaaik, han kɨrak yaaik prar enuk keit, menmen enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak kɨnaaiwɨr haiu mɨt enun mau tɨ hɨrak God kenipek kau ketikerek hɨrak niuk mɨrak wɨsenum.

27 *Hɨrak ap kar ke hetpris ne nɨpaa ein au. Menmen hɨr newepwarem newet God em hɨram ap yaaim te mamɨsak o mamwapɨn menmen enum me mɨt tipmain tipmain enum eik au. Te hekrit hekrit hɨr nɨrɨakem. Hɨr ninɨn newepwar menmen me menmen enum hɨr hɨras nɨrɨakem nepei au, hɨr newepwar menmen newet God em me menmen enum mɨt han

* **7:17** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:19** Hi 9:9 * **7:21** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:22** Hi 8:6, 12:24 * **7:25** Ro 8:34; 1Jo 2:1 * **7:26** Hi 3:1 * **7:27** Hi 5:3

nɨrɨakem. Te Jisas ap kar ke mɨt en au. Hɨrak kɨrɨak im miutɨp me wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt, hɨrak kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak hɨrak yaaik te kakɨsak menmen enum haiu mɨt miyapɨr mɨrɨakem. Te hɨrak ap kaknipem kakteipim au. Kiutɨpen kerekek.

28 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt miyapɨr enisesim hɨram mehimɨtan mɨt nɨre hetpris, te mɨt in hɨr yaain au, God katɨp hɨr mɨt enun mau mekre han kɨr. Te keriuwe hɨm ham God ketpim hɨram mɨkaru man, hɨrak katɨp hɨm iuwe kehimɨtan Nɨkan kɨrak Jisas hɨrak kɨre hetpris. Hɨrak kerekek ap kɨre mɨt hetpris han kerek nɨrɨak enum au. Hɨrak nɨpaa ein ere in tipmain tipmain enum eik hɨrak yaaik kerekek.

8

Jisas kɨrɨak menmen kɨre hetpris keit wɨnak yaaik keit wit ke God

1 *Menmen hi hetpiyem hɨram im. Hetpris kaiu karik hɨrak kepu kar ke hi nepei hetpiyem. Hɨrak kau ketike Mɨtɨk Iuwe God tau wit kɨrak kau niu. Hɨrak kau ken menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe newiyen.

2 Hɨrak kewiyen kɨrɨak menmen hetpris kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem kekre wɨnak God hɨrekes kimaak. Wɨnak kerek nɨpaa God katɨp Moses kimaak, hɨrak hɨmɨn ke wɨnak ik God hɨrekes kimaak keit wit kɨrak. Mɨt au.

3 Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt miyapɨr enisesim, hɨram mehimɨtan mɨt hetpris hɨr newepwar menmen newet God em, hɨr nenep samiyak newet God em. Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris ekwepwar menmen ekwet God em kar ke mɨt in netenen menmen newet God em. Hɨrak ketenen menmen au, hɨrak ap kɨre hetpris auye.

4 Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak kau tɨ ik hɨrak ap kakre pris au ekɨntar mɨt nau nɨre pris newepwar menmen newet God em hɨr nises hɨm nɨpaa God kewet Moses em te mɨt enisesim. Te hɨr nanwis Jisas kakrɨakem taau.

5 *Menmen im hɨr nɨrɨakem nar ke pris netike wɨnak ik kerek hɨr nɨrɨak menmen mekrerem, hɨram hɨmɨn keremem. Hɨram hɨmɨn mises menmen mau wit ke God. Menmen im hɨram mises menmen meit wit ke God, te wɨ nɨpaa Moses kakime wɨnak ke God, God ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:

"Ti ehises menmen im werek mamɨr ke nɨpaa ti heit mɨniu (o neiyɨp) eik hi heteiknutem."

6 *In ek Krais hɨrak kɨrɨak menmen me hetpris hɨram yaaim minɨn menmen mɨt han pris nɨpaa nɨrɨakem. Hɨrak kinɨni kar ke hɨm ham God katɨp Jisas em kewet haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn hɨm me nɨpaa maamrer naiu nisesim. Hɨram minɨn hɨm nɨpaa mentar hɨm ham im mamkepai werek werek. Hɨm me nɨpaa au, mɨkaap maamrer kike keremem.

Hɨm ham yaaim minɨn hɨm me nɨpaa ein

7 Hɨm me nɨpaa ein God hɨrak kewet Moses em hɨrak ketpim hɨram yaaim mekepai werek werek, kenmak te hɨrak pɨke ketpai hɨm ham? Hɨrak ketpai hɨm ham haiu emisesim kentar hɨm me nɨpaa ap werek werek mamkaap haiu mɨt miyapɨr haiu mamre yaain, au haiu mɨre enun.

8 *God katɨp hɨm me nɨpaa ap yaaim mɨrɨak mɨt miyapɨr yaain au. Haiu mertei hɨm im yaaim mentar God katɨp kar ik:

"Hi Mɨtɨk Iuwe atɨp yi eiyɨmtewem. Maain wɨ ham mamnen te hi atɨp mɨt ne Isrel netike mɨt ne Juda hɨm mai ham yaaim hɨr nanwenhi nanisesim.

* **7:28** Hi 5:1-2 * **8:1** Hi 1:3, 3:1, 10:12, 12:2 * **8:5** Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * **8:6** 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15 * **8:8** Jer 31:31-34

9 Hɨm mai ham yaaim mɨt nanisesim
ap mamre hɨm nɨpaa hi atɨp maam-
rer ni yem au, me wɨ hi hanhan
heriuweri heriyei nɨnaaiwɨr Isip. Hi
ap aweti hɨm mar ke nɨpaa ein hi
hewetɨrem hentar hɨr ap nisesim
werek werek au. Te hi eweikɨnsip
hewet maamrer ni nenterim.
10 *Maain wɨ hɨm me nɨpaa ein
hɨram epei au, hi Mɨtɨk Iuwe
God hi etpi yi mɨt ne Isrel hi
aweti hɨm mai ham yaaim yi
eiwenhi eisesim marim. Hi
ewisɨm mamu mamɨkre han
ki te mɨt ap nanɨtpi nanri han
ki yi eiyisesim. Au, yi hɨras
hanhan eiyisesim weinɨm. Hi
are God ki yi eire mɨt miyapɨr
nai.
11 Maain mɨt niutɨp niutɨp ap nantɨp
heiyiuwerer nɨr o kikrek nɨr
o nɨr yinan nar ik: 'Yi eiyɨrtei
menmen me Mɨtɨk Iuwe God.'
Hɨr ap te nanɨtporem au
nanɨntar mɨt yapɨrwe niutɨp
niutɨp neimɨn iuwe o neimɨn
mɨt weinɨn, hɨr yapɨrwe
nanɨrteiya werek werek.
12 *Hi tewen han tewenɨni ahɨsak
menmen enum mei mekre
han kɨr hi ap pɨke han kakite-
tim han enuk ariuwerem au."
13 Hɨm me nɨpaa ein God kewet
Moses em hɨrak ketpim hɨram enum
tokim mentar in ek God ketpai hɨrak
pɨke kakwetai hɨm ham yaaim haiu
emisesim hɨram mamɨkrehɨr mɨram
ham. Haiu mertei hɨm hɨram enum
tokim maain kike hɨram mamno
mamɨt mamre laplap enum tokim
mɨt newɨrem meit.

9

Hetpris ke nɨpaa ein kewet God menmen

1 *Haiu wen han ekitet menmen
me wɨ nɨpaa God kinɨn kewet maam-
rer nai ne Isrel kontrak ke hɨm mɨrak
hɨr enisesim. Hɨrak katɨp hɨm manp
me menmen markeik te hɨr enisesim
enwenɨnpi niuk mɨrak. Hɨrak katɨp
hɨm ham me wɨnak mɨt nimaak te
newenɨpi niuk mɨrak nekrerek.
2 *Hɨr newɨr sel hɨram mɨwapɨn
wɨnak ik. Haau wik meit nɨmɨn.
Haau kerek mau menep ya weipɨr
hɨr nenewem 'Haau mɨt ne-
himɨtanem me God.' Menmen
metenen si heurekan metike kɨnaan
niu mei kerek mɨt newepwarem
newet God em, hɨram mɨwaai mekre
haau im.
3 *Hɨr nɨmɨan laplap meiyam mau
weipɨr mɨwapɨn haau ham mau
mɨkaru. Hɨr nenewem 'haau me God
kewi.' Hɨr neriuwesɨsem te mɨt ap
nanɨnori au emɨt!
4 *Menmen ham im mau mekre
haau im e. Hɨr newen gol sisi
meweikɨn mɨre tɨpar mentar kɨnaan
kerek hɨr nesi menmen mɨre semi
yairep hɨram menterim. Kɨnaan
im mepu metike bokis hɨr newen
gol menterik hɨr nenewek "bokis
ke kontrak" nentar nan hɨm me
God mewim hɨram mɨwaai mekr-
erek. Mɨt nime mɨn kiutɨp kɨre gol
hɨr newisɨk kekrerek. Mɨt nɨpaa
newis menmen ham mana kerek
nɨpaa God kewet mɨt ne Isrel em neit
wit weinɨk mɨt auri, hɨr newisɨm
mekrerek. Menmen im mau mekre
bokis metike nu paap ke Eron kerek
nepei kaa nɨpaa God kenip tɨwei
hɨram mewo miyakɨrem. Im metike
nan wik nɨpaa God kewis hɨm mɨrak
mewim kewet Moses em mɨt enis-
esim, menmen im yapɨrwe mɨpwaai
mepɨkre bokis ik e.
5 *Hɨmɨn me mɨtɨkɨt ensel
wik hakɨt niuk mɨrakɨt Serapim
kerek mɨt newis gol mɨwapɨnem
hɨram merp mentɨr bokis mau
niu naanmɨpre kɨnaan kerek God
kesak menmen enum me haiu mɨt
kentarim. Hɨmɨn wik me ensel
mehimɨtan menmen iuwe me God
merhɨhe mau mekre haau im e.
In ek hi hɨnapen etpi menmen
yapɨrwe miutɨp miutɨp hɨr nɨrɨakem
neriuwerem au. Yi epei yerteiyem
werek werek.
6 *Hɨr nemani menmen im werek

* **8:10** Hi 10:16 * **8:12** Hi 10:17 * **9:1** Eks 26:1-30 * **9:2** Eks 25:23-40 * **9:3** Eks 26:31-33
* **9:4** Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5 * **9:5** Eks 25:18-22 * **9:6** Nam 18:2-6

werek hi nepei hetpiyem, mɨt pris
hekrit hekrit hɨr nen haau iuwe me
God menep ya weipɨr, hɨr newepwar
menmen newet God em.
7 *Te mɨtɨk iuwe hetpris kiutɨp
kerekek hɨrak ken haau kike kerek
mɨkaru mɨrapɨt me haau iuwe, wɨ
miutɨp me tito miutɨp. Hɨrak ken
kekre haau im ketenen hemkre me
samiyak hɨrak kewepwarem te hɨrak
kakwet God em hɨrak kakɨsak men-
men enum hɨrak ketike mɨt ne Isrel
netaritari nɨrɨakem.
8 *Hɨm me God nɨpaa hɨrak kewet
Moses em hɨram ap mewis mɨt hɨr
nanɨno haau kike kerek mɨt ne-
himɨtan God kewi au. Marim God
Hɨmɨn Yaaik keteiknai wɨ kerek mɨt
wen nises hɨm me Moses, hɨr netike
God ap nekiyan nau neit au.
9 *Hɨm im me Moses meriuwesɨs
mɨt nanɨno nanɨkre haau kike hɨram
mɨre hɨmɨn meteiknai wɨ im men-
men yapɨrwe mɨt pris newepwarem
newet God em hɨram ap mamnip
han ke haiu mɨt enun kakre yaaik.
10 *Hɨm mɨrak im hɨram
naanmɨprai me menmen haiu
mamɨm o tɨpar haiu mamɨm o
mamɨrkeik haiu mamkɨr te God
katɨp haiu mɨt yaain. Menmen im
hɨram hɨm me naanmɨprai ere wɨ
God pɨke kaknip menmen yapɨrwe
hɨram yaaim.

Jisas Krais kewepwar hemkre mɨrak kewet God em

11 *Te Krais epei kan kɨre Hetpris
kaiu kewetai menmen mɨrak yaaim
epei man. Hɨrak kɨrɨak menmen
mar ke pris hɨrak ken kekre wɨnak
ke God keit wit kɨrak, hɨrak yaaik
kinɨn wɨnak ke God kau tɨ me nɨpaa
ein. Hɨrak kinɨn wɨnak kau tɨ kentar
ɨt ap nimaak, hɨrak ap menmen me
tɨ au. Hɨrak kɨrɨak menmen me wit
ke God.
12 Me wɨ nɨpaa kerek Krais kaa ken
kekre haau kerek God hɨrekes kewi,
hɨrak ap keit hemkre me samiyak
kewepwarem kewet God em kɨre
pris nɨrɨakem au. Hɨrak keit hemkre
mɨrak epei mewen keiyɨm ken haau
kerek God kewi kewepwarem kewet
God em. Hɨrak ken kekrerek kewen
hemkre miutɨpen mekrerek, hɨram
yaaim te hɨrak ap pɨke kaknipem
au. Hɨram yaaim te hɨrak kekepai
kaktaihis haiu mamtikerek mamu
tipmain tipmain enum eik.
13 *Markeik te hemkre me meme
o bulmakau mamkaap haiu mɨt?
Hɨram mamkepai mamɨr im. Mɨt
han hɨr netenen menmen God katɨp:
“Yi mɨt ap yetenen menmen im,”
te maain God kaktɨp hɨr yɨnk kɨr
enuk kakɨnterim. Yɨnk kɨr enuk
ere mɨt pris hɨr enin ɨn enɨt hemkre
me meme metike hemkre me bul-
makau, im metike si waniu (o win)
me yɨnk me bulmakau nɨkik hɨr
neiyɨm nen newɨrem mentar yɨnk ke
mɨt in. Epei au, hɨm me God matɨp
hɨr pɨke yaain nentar menmen im
mesak menmen enum mau yɨnk kɨr.
14 *Hemkre me meme metike
bulmakau mesak menmen mau
yɨnk kaiu keremem te Krais hɨrak
iuwe kinɨn meme metike bulmakau,
hemkre mɨrak yaaim minɨn hemkre
mɨram, hɨram mesak menmen
enum mekre han kaiu. God Hɨmɨn
Yaaik kekepik hɨrak kerek yaaik
kɨrɨak menmen enum au te hɨrak
kewepwar hemkre mɨrak kewet
God em. Te hemkre mɨrak yaaim
mamkaap haiu mɨt hɨram mesak
menmen enum mekre han kaiu, te
haiu emises God werek werek kerek
kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik.

Hemkre me Jisas mɨkaap hɨm ham yaaim God kewetaiyem

15 *Jisas kɨkaap hɨm ham yaaim
mɨt enisesim hɨram mɨkaru man
mentar nɨpaa hɨrak kaa kesak men-
men enum haiu mɨt kerek mises hɨm
ham me nɨpaa enum haiu mɨrɨakem.
Jisas kau nɨmɨn ke haiu mɨt metike
God kɨkaap hɨm ham yaaim mɨt
enisesim hɨram mɨkaru man te haiu
mɨt kerek God kehimɨteni haiu mɨt

* **9:7** Eks 30:10; Lev 16:2-34 * **9:8** Hi 10:19-20 * **9:9** Hi 10:1-2 * **9:10** Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11** Hi 3:1, 10:1 * **9:13** Lev 16:3, 14-16; Nam 19:9, 17-19; Hi 10:4 * **9:14** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1 * **9:15** 1Ti 2:5; Hi 8:6

nɨrak haiu mamtikerek mamu tip-
main tipmain enum eik mamɨt men-
men yaaim mɨrak mamɨr ke nɨpaa
God ketpim hɨm iuwe. Jisas kaa te
haiu mamɨt menmen yaaim im.

16 Haiu mertei mɨtɨk hak kertei
maain hɨrak kaki, hɨrak kewis men-
men mau tɨwei matɨp markeik te
hɨrak kakɨnke tɨ metike menmen
yapɨrwe hɨrak naanmɨprewem kak-
wet nɨkerek nɨrak em. Menmen
im hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram
niuk mɨrak "Tɨwei me han." Maain
kerekek wɨ haai kaki, nɨkerek nɨrak
nanɨt menmen mamɨr ke nɨpaa
hɨrak kewisɨm mau tɨwei.
17 Haai wen kepu, te tɨwei kerek
hɨrak kewisɨm em hɨram wen mepu
weinɨm. Te maain hɨrak kaki,
tɨwei hɨram mehimɨtan menmen me
nɨkerek hɨr nantɨwem.
18 Marim nɨpaa mɨt nenep
samiyak hɨram maa hemkre mɨram
mewen hɨram menip hɨm im mekrit
mau meit. Haiu matɨp hɨm im hɨram
ap mekepai werek au kerek God
kinɨn katɨp Moses em hɨrak hanhan
mɨt enisesim te mɨt wen nenep
menmen maa te hɨm im mekrit mau
meit.
19 *Wɨ nɨpaa Moses kenip hɨm
im mekrit mau meit hɨrak kinɨn
katɨp mɨt ne Isrel hɨm yapɨrwe God
ketpɨwekem hɨrak kewisɨm mau
tɨwei te mɨt miyapɨr nanisesim.
Hɨrak ketpor epei au, Moses keit
hemkre me bulmakau nɨkim metike
meme kerek hɨr epei namɨp hemkre
mɨram mewen, hɨrak keit tɨpar
metikerem, hɨrak kesi tepnek me
sipsip mɨre yɨwir metike timen niuk
mɨram Hisop, keiyɨm ken kemtɨt
mau hemkre hɨrak kewisɨm mentar
tɨwei hɨm me God kewet Moses em
mau mekrerem, kewisɨm mentar im
metike yɨnk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe.
20 *Hɨrak wen kewisɨm mentar
tɨwei metike mɨt miyapɨr, hɨrak ket-
por kar ik: "Samiyak menmen nepei
maa hemkre mɨram mewen hɨram
meteikni yi epei yewenhi yatɨp yi
eiyises hɨm me God nɨpaa hɨrak
katɨp yi eiyisesim."
21 *Marim hɨrak keit hemkre
im metike tɨpar kewisɨm mentar
wɨnak ke God ketike menmen
yapɨrwe mekrerek kerek mɨt nererik
newenepi God neriuwerem.
22 *Tɨs, hɨm Moses kewisɨm mekre
tɨwei hɨram matɨp menep menmen
yapɨrwe nɨpaa hɨram ap yaaim mɨt
newenɨpi God neriuwerem hemkre
hɨram mɨrɨakem hɨram mɨre yaaim.
Haiu mertei mɨt newen hemkre me
menmen keremem te God kakɨsak
menmen enum maiu mekre han
kaiu, o au en, taau.

Krais kewepwar hemkre mɨrak kakɨsak menmen enum me haiu mɨt

23 *Menmen weinɨm im mau tɨ
hɨram mar ke hɨmɨn me menmen
iuwe meit wit ke God, Moses kewen
hemkre menterim te hɨram mɨre
yaaim. Te menmen mau wit ke
God hɨram iuwe te hemkre im
menipem yaaim au. Hemkre ham
maminɨnem mamnip menmen iuwe
mau wit ke God hɨram yaaim te haiu
mɨt mamtike God mamkiyan mamu
mamɨt.
24 *Krais nepei kenipem hɨram
yaaim kentar hɨrak ap ken kekre
wɨnak kerek mɨt nimaak kau tɨ ne-
himɨtanek me God au. Hɨrak ken wit
ke God kerek in ek hɨrak kau keit
menep ninaan me God kitɨwekhi me
haiu mɨt miyapɨr.
25 Krais ken kekre haau me God
kewi kewepwar hemkre mɨrak
miutɨpen keremem. Hɨrak ap
kewepwarem yapɨrwe kar ke nɨpaa
mɨtɨk pris kɨrɨakem au. Me wɨ
miutɨp miutɨp me tito yapɨrwe
hɨrak pris ken haau kerek mɨt
nehimɨtanek me God kau keker-
erem hɨrak kewepwar hemkre me
samiyak mei kewet God em. Te Krais
au, miutɨpen keremem.
26 Hɨrak ap ken haau me God
kewi yapɨrwe kar ke mɨtɨk iuwe pris
kɨrɨakem au. Hɨrak ken kewep-
war hɨrekes yapɨrwe te hɨrak kaki
kakɨntar nu tentarakɨt yapɨrwe me
wɨ nɨpaa God kɨrɨak tɨ ketike nepni

* **9:19** Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6 * **9:20** Eks 24:8 * **9:21** Lev 8:15, 19 * **9:22** Lev 17:11; Ef 1:7
* **9:23** Hi 8:5, 10:1 * **9:24** 1Jo 2:1

ere in. Au, in ek hɨrak kan kau tɨ
kaa miutɨpen kerekek hɨram werek.
Me wɨ menep menmen me nɨpaa
hɨram epei au mamɨsi, hɨrak kan
kakɨsak menmen enum mau mekre
han kaiu keriuwe hemkre mɨrak
mewen hɨrak kewepwarem kewet
God em miutɨpen keremem.
27 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nani te
maain hɨr nanɨr God, hɨrak skelim
menmen mɨt miyapɨr in nɨrɨakem.
28 *Marim Krais kaa miutɨp kewep-
war hɨrekes kewet God hemkre
mɨrak te kakɨsak menmen enum
me maiu au. Hɨrak pɨke kaknen
kakɨthis haiu mɨt miyapɨr kerek mis-
esik memeriyɨwek kaknen.

10

Menmen mɨt nɨpaa newepwarem hɨram ap te mamɨsak menmen enum maiu

1 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses
em hɨram mɨre hɨmɨn weinɨm me
menmen yaaim maain mamnen,
te hɨram ap menmen im yaaim
hɨremes au. Me tito tito mɨt iuwe
hetpris newepwar hemkre me bul-
makau o meme newet God em. Hɨr
nɨrɨakem mar kerememk keremem.
Markeik te hɨm me Moses mamrɨak
mɨt kerek nises God hɨr yaain neri-
uwe menmen im mɨtɨk pris kewep-
warem kewet God em? Taau! Hɨram
hɨmɨn weinɨm me menmen yaaim
keremem.
2 Menmen mɨt newepwarem
newet God em hɨram yaaim te
mamɨsak menmen enum mɨt kerek
nises hɨm me God hɨr nɨrɨakem
te hɨr ap pɨke nanɨnen nanrɨakem
meiyam taau nentar hɨr ap menmen
enum mau mekre han kɨr au.
3 Au, mɨt nɨrɨakem nar keremem
me tito tito yapɨrwe hɨram menip
mɨt han tewenɨn menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
4 *Hɨr nɨrɨakem nentar God kertei
hemkre me bulmakau o meme
hɨram ap te mamsɨsak menmen
enum maiu mekre han ke haiu mɨt
au.
5 *God kertei menmen im, te wɨ
nɨpaa kerek Krais epei kaknen tɨ
kaku kaktikewai, hɨrak katɨp God
kar ik:
"Ti hɨnapen mɨt newepwar bul-
makau o meme sipsip hɨr nan-
wetutem au. Ti epei eraumani
yɨnk kai hi ahu ekrerem awep-
war hɨrekes ewetutem.
6 Ti ap han yaaik heriuwe samiyak
mɨt nɨmansiyem mau nan mɨre
kɨnaan menmen mɨt newepwarem
newetitem te hɨram mamɨsak men-
men enum mɨr au.
7 Te hi Krais hetput har ik: 'Ti God
ti hɨra hi hepu, hi arɨak menmen ti
hanhan hi arɨakem, mar ke nɨpaa
mɨt newisɨm me hi mau tɨwei ke
Moses ketpim.' "
8 Hɨrak Krais kinɨn katɨp kar ik:
"Ti hɨnapen mɨt newepwar menmen
nanwetitem au. Ti ap hanhanem te
hɨr nɨmansi samiyak mau nan mɨre
kɨnaan o menmen hɨr newetitem te
mamɨsak menmen enum mau han
kɨr au." Krais katɨp menmen im te
hɨm me Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram matɨp mɨt enisesim.
9 Hɨrak katɨp menmen eim epei au,
maain hɨrak katɨp hɨm kar ik: "God
ti hɨra hi hepu. Hi arɨak menmen ti
hanhanem." Hɨm im metpai Krais
kenip menmen tokim me nɨpaa ein
me mɨt hɨr newepwar menmen
newet God em, hɨram nepei au mesi,
hɨrak kekrehɨr mɨram kewepwar
hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak.
10 *Jisas Krais kises menmen God
hanhan hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
kaa miutɨp kerekek kewepwar yɨnk
kɨrak kewet God ek te hɨrak ke-
sak menmen mekre han kaiu te
haiu mɨt kerek misesik haiu yaain.
Haiu mewenɨpi niuk me God werek
werek.

Menmen Krais kɨrɨakem mesak menmen enum mekre han kaiu

11 *Hekrit hekrit mɨt yapɨrwe nɨre
pris hɨr nerp nɨrɨak menmen newep-
warem newet God em. Hɨr nɨrɨakem
marem marem te menmen im ap te

* **9:27** Jen 3:19 * **9:28** Hi 10:10; Ais 53:12; 1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * **10:1** Hi 8:5 * **10:4** Hi 9:13
* **10:5** Sam 40:6-8 * **10:10** Hi 9:12, 28 * **10:11** Eks 29:38 * **10:12** Hi 1:3

mamɨsak menmen enum haiu mɨt
haiu mɨrɨakem taau.
12 *Te Krais hɨrak kɨrɨakem miutɨp
kesak menmen enum maiu. Epei
au, hɨrak ken kau menep his yaaim
me God kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kɨre God hɨrak naanmɨpre menmen.
Menmen miutɨp Krais kɨrɨakem
hɨram mamu mamɨt mamkepai haiu
mɨt mamɨsak menmen enum mekre
han kaiu tipmain tipmain enum eik.
13 *Hɨrak wen kau ketikerek ke-
meriyɨwek ere wɨ God kaknep mɨt
enun nepan kaknɨp kaknepi.
14 Haiu mertei Krais keriuwe men-
men miutɨp hɨrak kɨrɨakem wɨ kerek
hɨrak kaa kewepwar yɨnk kɨrak
kewet God ek, hɨrak kɨrɨak mɨt
miyapɨr kerek God kesak menmen
enum mɨr, hɨr nɨre yaain nanu tip-
main tipmain enum eik.
15-16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
kewetai hɨm mɨrak metike hɨm Krais
epei ketpim God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
kinɨn katɨp kar ik:
"Me wɨ maain mamnen hi awet
mɨt hɨm mai im hɨr nanwenhi
nanisesim. Hi ewisɨm mekre
han kɨr te hɨr han ekitetim."
17 Nepei au, hɨrak katɨp hɨm ham
mar im:
"Hi ap pɨke han ekitet menmen
enum mau mekre han ke mɨt
o menmen hɨr nɨrɨakem te hi
han enuk heriuweri au."
18 God epei kesak menmen enum
mai te mɨt ap te nanwepwar men-
men nanwet God em nanteipim au.
Hɨram epei au mesi meit.

Haiu emises hɨm me God te haiu emu emtikerek han kiutɨp

19 *Te nai yinan, haiu yaain te
mamno mamɨkre haau me God
hɨrekes kewi mentar Jisas kaa kentar
nu tentarakɨt hemkre mɨrak mewen
mesak menmen enum maiu.
20 *Hɨrak kaa te menmen im hɨram
mɨre hɨrak kinɨn ken kewep yayiwe
keremir o kewep laplap me nɨmɨn
hɨram meiyepetai haiu mɨt mamno
nɨmɨn kerek God kewi. Hɨram mar
ke hɨrak kewep yayiwe ik keriuwe
yɨnk kɨrak te haiu emisesik mentar
nɨpaa hɨrak kaa pɨke kekrit kau keit.
21 Haiu Mɨtɨk kaiu Iuwe Het-
pris hɨrak kepu naanmɨpre men-
men meit wit ke God metike haiu
mɨt kerek mises hɨm me God haiu
nɨkerek nɨrak.
22 *Krais kɨrɨak menmen im te
haiu emnaiwɨr menmen enum me
memitaipɨn mekre han kaiu emɨt,
haiu emises God haiu mamtikerek
emu han kiutɨp.
23 *Haiu emises menmen werek
werek kerek haiu matɨp haiu han
kitetim. Haiu ap emweikɨn sip
emwet hɨm im emɨntar haiu mertei
hɨm nɨpaa God ketpim maain hɨrak
kakisesim kakrɨakem.
24 Haiu han ekitet markeik te
haiu emri han ke naiu yinan te
haiu yapɨrwe han etwenɨnan haiu
mamrɨakan menmen yaaim.
25 *Yi ap einapen yaino eitike ni
yinan yererik yewenɨpi niuk me God
yar ke mɨt han nɨnapen nɨrɨakem au
emɨt! Yi eiri han ki eikiyan wɨsenum
te yi eirerik eiwenɨpi niuk me God
eiyɨntar wɨ menep te mamnen Krais
pɨke kaknen kakteipim.

Haiu ap emweikɨn sip emwet God Nɨkan kɨrak Jisas

26 *Haiu mɨt epei mertei hɨm
me Jisas kaa te kakɨsak menmen
enum mekre han kaiu haiu mis-
esim werek werek te maain haiu
emweikɨn sip emwet hɨm im au
emɨt! Haiu mamrɨak enum, men-
men ham ap mepu te mɨt pɨke nan-
wepwarem hɨram mamɨsak men-
men enum maiu te haiu mamre
yaain taau.
27 *Haiu emweikɨn sip emwet
hɨm mɨrak au emɨt! Maain haiu
mamnaain God skelim haiu mɨt,
kakwɨrai mamno si kerek God
kɨman me kakwɨr mɨt nɨrak enun
nepan nanɨno nanɨkrerem si tatɨn.
28 *Haiu mertei mɨtɨkɨt wik o
wikak tewepyapɨr mɨtɨk kiutɨp

* **10:13** Sam 110:1 * **10:15-16** Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * **10:19** Hi 4:16 * **10:20** Mt 27:51; Hi 9:8 * **10:22** Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26 * **10:23** Hi 4:14 * **10:25** Hi 3:13 * **10:26** Hi 6:4-8 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diu 17:6, 19:15

keweikɨn sip kewet hɨm me Moses, te
mɨt iuwe ne Isrel nantɨwekhis hɨr ap
han tewenɨnek au, hɨr nankɨp kaki.
29 *Te yi han ekitet God
kakɨwaank mɨtɨk kerek keweikɨn
sip kewet menmen Jisas kɨrɨakem
kakɨwaankek kike keremem a?
Auye! Hɨrak kakɨwaankek wɨsenum
kentar hɨrak kɨnaain Nɨkan ke God
hɨrak katɨp menmen hɨrak kɨrɨakem
me wɨ kerek hɨrak kaa hemkre
mɨrak mewen hɨram menmen
weinɨm. Menmen im God kewe-
taiyem hɨram hɨm haiu mamwenhi
mamisesim te hɨrak kakrekyei haiu
mamre yaain. Te God kakɨwaank
mɨtɨk ik enuk kentar hɨrak keweikɨn
sip kewet Nɨkan ke God. Menmen
im hɨram mar ke hɨrak kɨnan yipɨr
kewɨrek hɨrak keweikɨn sip kewet
God Hɨmɨn Yaaik kerek hanhan
keriuwai haiu mɨt kerekyei menmen
yaaim.
30 *Hi hatɨp menmen im hentar
haiu mertei God ap kemipɨn me wɨ
hɨrak katɨp kar ik: "Menmen enum
mɨt nɨrɨakem, maain hi ewaniupaan
mɨr eriuwerem." Hɨrak wen katɨp
hɨm ham kar ik: "Hi Mɨtɨk Iuwe God
hi skelim mɨt nai me menmen hɨr
nɨrɨakem."
31 God kerek kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik skelim mɨt me
menmen enum hɨr nɨrɨakem. Men-
men im hɨrak menmen menipi
han yaaik au. Hɨram menmen
enum menipi hɨr han enuk nɨnaain
wɨsenum.

Yi han tokik eiyises hɨm me God werek werek

32 Yi pɨke han ekitet menmen
nepei man me wɨ nɨpaa yi yinɨn
yemtau hɨm me Krais yi yisesim. Yi
yisesim epei au, menmen enum man
mamriwaank te menmen enum im
ap te maminɨn han ki au. Yi han
tokik eiyu eiyɨt.
33 *Wɨ ham mɨt netpi enum hɨr
nerekyi enum nerp ninaan me mɨt
miyapɨr yapɨrwe te hɨr nanɨnwesɨsi.
Wɨ ham yi yɨr mɨt enun nɨrɨak mɨt
han yaain menmen enum yi eiyɨrp
eitikeri eikepi hɨr han tokik nanu.
34 *Yi hanhan eiriuwe mɨt yaain
mɨt enun newisi nekre wɨnak enuk.
Yi ap han enuk eiriuwe mɨt kerek
nen nari menmen mi neiyɨm nen
au. Yi han yaaik yewisi nari men-
men mi yapɨrwe yentar yi epei
yertei God nepei kewisi menmen
ham yaaim minɨn menmen mɨt ner-
iyaam, hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik.
35 Nɨpaa ere in yi han tokik yepu
te in ek yi ap einapen menmen
enum mamnen mamriwaank au
emɨt eiyɨntar yi yertei maain God
kakweti mɨt miyapɨr kerek yisesik
werek werek kakweti menmen
mɨrak yaaim.
36 *Yi wen han tokik eiyu eiyises
hɨm me God te maain yi eirɨak men-
men God hanhan yi yɨrɨakem, yi
eiyɨt menmen yaaim nɨpaa hɨrak
katɨp kakwet mɨt miyapɨr kerek hɨr
nisesik kakwetɨrem.
37 *Yi han tokik eiyu eiyɨntar hɨm
me God mau tɨwei matɨp me Krais
mar im:
"Maain kike hɨrak kerekek kak-
nen. Hɨrak ap kakmerɨr wɨ
yapɨrwe au.
38 *Te nai yinan hɨr han ekiteta
nanises hɨm mai hɨr nan-
tikewa nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik, te mɨt
kerek nanweikɨn sip nanweto,
hi han enuk ariuweri."
39 Haiu mɨt au, haiu ap ne mɨt kerek
neweikɨn sip enwet God te hɨrak
kakraiwaank au. Yi yetikewa haiu
ne mɨt kerek nises hɨm me God te
hɨrak kakɨkepai kaktaihis.

11

Markeik te haiu han ekitet men-men werek werek

1 *Haiu han ekitet menmen God
katɨp hɨram mamnen haiu mertei
maain hɨram mamnen te haiu

* **10:29** Eks 24:8; Hi 13:20 * **10:30** Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * **10:33** 1Ko 4:9 * **10:34** Mt 6:20, 19:21, 29 * **10:36** Lu 21:19; Hi 6:12 * **10:37** Hab 2:3-4 * **10:38** Ro 1:17; Ga 3:11 * **11:1** Ro 4:18; 2Ko 5:7

mameriyɨwem mamnen. Menmen im haiu ap mɨrem wen au te haiu mertei hɨram mepu mentar God katɨp hɨram mepu.

2 Nɨpaa mɨt maamrer han hɨr han kitet God werek te hɨrak han yaaik keriuweri.

3 *Haiu mɨt i han ekitet hɨm me God hɨram yaaim te haiu mertei God kɨrɨak tɨ metike nepni keriuwe hɨm mɨrak weinɨm. Te menmen haiu mɨrem God kɨrɨakem keriuwe menmen haiu ap te mamɨrem taau.

Hɨm me mɨtɨkɨt Ebel, Inok tetike Noa

4 *Mɨtɨk niuk mɨrak Ebel hɨrak kises hɨm me God te menmen hɨrak kewepwarem kewet God em. God katɨp menmen mɨrak kerek kewetɨwekem hɨram yaaim te God ketpɨwek hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kisesik werek werek. Nɨpaa Ebel hɨrak kaa hɨrak wen han kitet God werek werek te hɨm mɨrak mau tɨwei me menmen nɨpaa hɨrak kɨrɨakem hɨram meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.

5 *Inok ap kaa kentar hɨrak han kitet God werek werek te God ketɨwekhis kau ketikerek. Mɨt han nɨnetnɨwek nɨnetnɨwek ap nɨnapɨnek au nentar God epei ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei matɨp God ketɨwekhis wen au, menmen Inok kɨrɨakem hɨram menip God han yaaik keriuwerek.

6 Mɨt miyapɨr kerek ap han kitet God, menmen yapɨrwe hɨr nanrɨakem ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri taau. Hɨr ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri nanɨntar mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nises God hɨr naninɨn han ekises God hɨrak kepu, maain hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nisesik kakwetɨr menmen yaaim.

7 *Wɨ nɨpaa God katɨp Noa me menmen enum hawɨ yuwerep hɨram mamnen, te Noa kɨr menmen im wen au. Hɨrak han kitet menmen God ketpim hɨram mamnen te hɨrak kime sip. Maain hɨrak kimaam werek hawɨ yuwerep epei man, hɨrak ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nen nau nekrerem, te hɨr ap naa au. Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr enun kentar hɨrak kises hɨm God nɨpaa ketpɨwekem te hɨr au. Te hɨrak God katɨp Noa hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kises hɨm mɨrak.

Ebraham kises hɨm me God

8 *Ebraham kemtau hɨm kerek God ketpɨwekem te hɨrak han kitet hɨm mɨrak hɨram yaaim. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken wit hak kerek God ketpɨwek hɨrak kakwetɨwekek. God ap keteiknɨwek tɨ ik te hɨrak kepɨtari hɨrak kakno neiyɨn kakɨt mekam au.

9 *Ebraham kises hɨm me God te hɨrak ken kau wit kerek God katɨp hɨrak kakwetɨwekek. Hɨrak kau kekre wɨnak sel kɨre weisaak kar ke mɨtɨk hɨrak ap tɨ kɨrak au. Aisak ketike nɨkan kɨrak Jekop hɨrakɨt tetike Ebraham tatɨt menmen God epei ketpɨwekɨt kakwetɨwekɨtem te hɨrakɨt tau wɨnak sel tar ke Ebraham kewik.

10 Ebraham kau wɨnak sel keremem kentar hɨrak kemerɨr God kakriyaak kaktɨwekhis keiyɨk kakno wit kerek God hɨrekes kimaak hɨrak kaku kakɨt kakwetɨwek wɨnak yaaik.

11 *Sera hɨre han kitet hɨm me God te hɨrak kenipep hɨre werek te wepɨtu. Hɨre epei enu we mɨte. Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨre han kitet hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak kakwetɨr nepenyerer nei yapɨrwe.

12 *Mɨtɨk ik hɨrak epei ke mɨtɨk ap te kakine nɨkerek au, te God kenipek hɨrak kine nɨkan. Maain nepenyerer nɨrak hɨr yapɨrwe nar ke tenhaan kau wan eik, o hɨr mau nepni. Mɨt ap te nanwenhisi au.

---

* **11:3** Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * **11:4** Jen 4:3-10 * **11:5** Jen 5:24 * **11:7** Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13 * **11:8** Jen 12:1-5; Ap 7:2-4 * **11:9** Jen 26:3, 35:12, 17 * **11:11** Jen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Ro 4:19; Jen 15:5, 22:17; Diu 10:22 * **11:13** Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11

13 *Mɨt in hɨr yapɨrwe hɨr naa
te hɨr han kitet God kakises men-
men nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨr neit
menmen God ketporem au, te hɨrak
keteiknor menmen hɨrak kakrɨakem
mamnen hɨr han yaaik neriuwerem
nertei hɨrak kakisesim. Hɨr natɨp
nar ik: "Tɨ mɨt newi hɨram tɨ im ap
maiu au. Haiu mau in mar ke mɨt
nau tɨ ke mɨt han."
14 Mɨt kerek natɨp nar ik hɨr neteik-
nai te hɨr nanɨr tɨ mɨr ham yaaim hɨr
nanwim nanu nanɨt.
15 Hɨr ap pɨke hanhan nanu wit
kerek nɨpaa hɨr nɨnaiwɨrek au nen-
tar hɨr hanhanek te hɨr pɨke nen
newi.
16 *Au, hɨr hanhan nanɨr wit hak
yaaik hɨr nanɨno nanwi. Wit ik
ek hɨrak wit ke God. God ap yɨnk
enuk hɨr nenewek God kɨr ken-
tar hɨr han kitetik werek werek.
Hɨrak epei kerekyor wit hak yaaik te
hɨr nanɨnen nanwi hɨrak keteiknai
hɨrak ap yɨnk enuk ke mɨt nenewek
hɨrak God kɨr.
17 *Wɨ nɨpaa God katɨp Ebra-
ham kɨnɨnek, Ebraham kemtau hɨm
mɨrak hɨrak keit nɨkan kɨrak Aisak
kewisɨk kentar nan mɨre kɨnaan
hɨrak kakɨkɨp kakwepwarek kak-
wet God ek. Hɨrak kare kaknep
nɨkan kɨrak kiutɨp kerek God nɨpaa
ketpɨwek kakwetɨwekek.
18 Nɨpaa God ketpɨwek kar ik:
"Aisak kerek kakine nɨkerek te
hɨr keriyen nanre nepenyerer ne
weiwɨk miutɨp mit, te nepenyerer
han ne nɨkerek nit han au. Aisak
kerekek."
19 *Te Ebraham han kitet kaknep
nɨkan kɨrak kaki te God tewen
kakɨkɨak kerek kaki. Hɨrak kar ke
hɨrak pɨke ketɨwekhis kentar God
keit sipsip neniuk hɨrak kewisɨk
kekrehɨr ke Aisak. Te Aisak ap kaa
au. Sipsip kerekek hɨrak kaa.

Hɨm me Aisak, Jekop tetike Josep

20 *Aisak han kitet God kakises
hɨm nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak
katɨp hɨm yaaim men Jekop ketike
Iso me menmen yaaim mamnen.
21 *Karik Jekop menep hɨrak kaki
hɨrak katɨp hɨm yaaim men nɨkerek
hɨrakɨt wik te Josep me menmen
yaaim mamnen kentar hɨrak kises
hɨm me God hɨrak han kitet God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ket-
pim. Jekop ketpor hɨm yaaim epei
au, hɨrak kises paap kɨrak keiyɨk
kɨre hɨrekes kerp hɨrak kewenɨpi
niuk me God.
22 *Josep kises hɨm me God
han kitet God kakrɨak menmen
nɨpaa hɨrak ketpim, te wɨ menep
hɨrak kaki, hɨrak katɨp heiyiuwerer
nɨrak kar ik: "Maain God kakɨthis
nepenyer naiu nanɨnaaiwɨr wit
ik Isip, hɨr enɨt herwe yɨnk kai
enwisɨk ekɨkre hei me wit kerek hɨr
nanwiyen."

Hɨm me menmen Moses kɨrɨakem

23 *Moses miye haai nɨrak hɨr han
kitet God kakɨkepi te miye winaak
epei au, hɨr nɨrek hɨrak nɨkan kɨr
yaaik au wetpen enuk keit. Hɨr
hɨras ap nakɨp nar ke nɨpaa mɨtɨk
iuwe Fero katɨp hɨr enɨnep nɨkerek
hɨrakɨt tɨrek au. Hɨr nɨsawɨnek ere
wenke wikak.
24 *Moses han kitet God kakɨkepik
kakri mɨt miyapɨr nɨrak ne Isrel
nanɨnaaiwɨr Isip te maain hɨrak kɨre
mɨtɨk iuwe hɨrak kɨnapen mɨt hɨr ap
enɨnewek hɨrak mɨtɨk iuwe ke Isip
hɨrak nɨkan ke Fero nɨki pɨrak kerek
nɨpaa ere in naanmɨprewek au.
25 Hɨrak hanhan kaku kaktike
mɨt ne Isrel God nɨpaa kehimɨteni
hɨr mɨt nɨrak, me wɨ mɨt ne Isip
newaanki nerekyor enum. Hɨrak
kɨnapen keweikɨn sip kewet God te
hɨrak han yaaik kaku kakre mɨtɨk
iuwe ke Isip. Menmen im enum
mɨt miyapɨr nisesim hɨram ap te
mamrekyor hɨr han yaaik nanu me
wɨ yapɨrwe taau. Me wɨ mei kike
keremem.

* **11:16** Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * **11:17** Jen 11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7 * **11:19** Ro 4:17 * **11:20** Jen 27:27-29, 39-40 * **11:21** Jen 48:15-16 * **11:22** Jen 50:24-25; Eks 13:19 * **11:23** Eks 1:22, 2:2 * **11:24** Eks 2:10-12 * **11:26** Hi 10:34-35

26 *Hɨrak han kitet maain Krais
kaknen kakwet mɨt nɨrak menmen,
te hɨrak kertei hɨrak kaku kaktike
mɨt ne Isrel, mɨt ne Isip netpɨwek
enum. Hɨrak han kitet menmen im
hɨram minɨn menmen iuwe hɨrak
ketɨwem kentar hɨrak iuwe nɨkan
hak ke Fero. Hɨrak han kitet maain
Krais kaknen kakwetɨwek menmen
yaaim minɨn menmen meit Isip.
27 *Moses han kitet God kakinɨn
Fero te hɨrak kɨnaaiwɨr Isip, hɨrak ap
kɨnaain mɨtɨk iuwe Fero kerek hɨrak
han enuk keriuwerek au. Hɨrak
ap pɨke keweikɨn ken kau Isip au
kentar hɨrak kertei God, kerek haiu
mɨt ap mɨrek au, hɨrak kau ketikerek
kekepik.
28 *Moses han kitet God ap kaknep
nɨkerek hɨrakɨt te mɨt kerek newis
hemkre mau weipɨr ke wɨnak te
hɨrak kɨrɨak menmen me pasova
kinɨn. Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr ne
Isrel hɨr enwis hemkre emu weipɨr
te Ensel ke God kerek kaknep mɨt,
hɨrak kaknep nɨkerek hɨrakɨt tɨr
iuwe et.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nises God werek werek

29 *Mɨt yapɨrwe ne Isrel nises
hɨm me God te hɨr nerekir wan
niuk mɨrak Wan Ninɨk, hɨrak kewep
pɨnak pɨnak te hɨr nitet ke nɨmɨn
nen pɨnak ein nɨre mɨt nitet yayiwe
tɨpar ap mei mɨwaairi au. Maain mɨt
ne Isip hɨr nare nanises mɨt miyapɨr
ne Isrel nanɨnɨp te tɨpar pɨke kewen
kan kanɨp kenepi.
30 *Mɨt miyapɨr ne Isrel han
kitet God kakɨkepi hɨr nanɨnep mɨt
miyapɨr ne wit Jeriko te hɨr nen
neweikɨn wit kɨr me wɨ hispɨnak
wik. Epei au, God kekepi te
nɨwa kerek kɨsawɨn wit Jeriko
keweiknɨwek kewen te hɨr nen
nɨmɨn ein nenep mɨt nanɨp nenepi.
31 *Mɨte Rehap nɨpaa hɨre mɨte
enu wari mɨt his wenenɨnem, hɨre
han kitet God kakɨkaap mɨt ne Isrel
kakinɨn mɨt kerek ap nises God nau
wit Jeriko wit kɨre, te hɨre wɨkaap
mɨtɨkɨt te Isrel kerek hɨrakɨt tan
tɨsawɨn temiyenwonaan tɨr wit. Te
maain mɨt ne Isrel nen nenep mɨt ein
kerek ap nises God, hɨr ap naaup au.
Hɨre wau weit.
32 Hi ap etpi hɨm ham au. Hi
etpi hɨm me Gidion, Berek, Samson,
Jepta, Devit, Samyuel hɨrakɨt tetike
mɨt profet yapɨrwe te hɨm mai mam-
nen nokim enum nokim.
33 *Mɨt in nentar hɨr nises hɨm
me God hɨr netike mɨt nerer wit wit
nenepan te hɨr ninɨni nanɨp nenepi.
Hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hɨr neit
menmen nɨpaa God ketpim. Hɨr
nemesɨs hɨm me pusi ke yaank laion
hɨrak iuwe kar ke sak te hɨram ap
manɨp au.
34 *Mɨt en hɨr ninɨn si iuwe me mɨt
enun nanɨp neriuwerem te hɨram
maa. Hɨr mɨt han nan menep
nanɨnɨp te hɨr nɨrɨr te hɨr nanɨp
taau. Hɨr mɨt iuwe au hɨr nɨre mɨt
weinɨn te God kekepi hɨr nɨre mɨt
iuwe manpenun. Mɨt nerer wit wit
nan netikeri nenepan te hɨr nenep
mɨt en hɨr pɨke nɨrɨr.
35 *Miyapɨr han pɨke neithis mɨt
nɨr netike nɨkerek nɨpaa naa hɨr
pɨke nekrit nau. Mɨt han nekre
wɨnak enuk nɨnapen neweikɨn sip
newet God te mɨt hɨr nesiupani
taau. Hɨr mɨt han nisesik te mɨt
han nanɨp nerekyor enum enum hɨr
naa, hɨr newis mɨt nanɨp te maain
God kakɨkɨan hɨr nanɨkrit nantik-
erek nanu nanɨt.
36 *Mɨt enun hɨr nitetnaan mɨt han
yaain hɨr nɨwaai nɨpɨn nanɨp, mɨt
han hɨr nesenkekhis hɨt mɨr newisi
nekre wɨnak enuk.
37 *Mɨt han enun hɨr newɨr nan
nanɨp, hɨr neit so neiyɨm nerenirɨr
yinan yinan, hɨr neit hɨne me his
neiyɨm nenep mɨt han neriuwerem
hɨr naa. Hɨr mɨt miyapɨr han
yaain namɨr yɨnk me sipsip o meme
neiyɨm nen in nen ein, hɨr ap nete-
nen nan au, mɨt newaanki nerekyor

* **11:27** Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1 * **11:28** Eks 12:21-30 * **11:29** Eks 14:21-31
* **11:30** Jos 6:12-21 * **11:31** Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * **11:33** Dan 6:22 * **11:34** Dan 3:23-27
* **11:35** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2Kro 24:21

enum hɨr nepu enum.
38 Hɨr mɨt miyapɨr nen ein nen ein
nitet yaank weinɨk, mɨniu (o neiyɨp)
weinɨm, hɨr nɨrɨr nen nau nɨnɨk
mɨniu (o neiyɨp) nekre han o nekre
hei iuwe me tɨ. Hɨr mɨt yaain te mɨt
han nau tɨ hɨr ap yaain te hɨr nanu
nanɨkreri nɨmɨn au.
39 Mɨt miyapɨr in hɨr nises hɨm me
God te God katɨp hɨr yaain niuk mɨr
iuwe. Te mɨt in ap neit menmen God
nɨpaa ketpim kakwetai haiu mɨt em
wen au.
40 God kewetɨrem wen au kentar
hɨrak keraimani menmen hak kinɨn
menmen nɨpaa hɨr nisesim. Hɨrak
han kitet kakrekyei mamtikeri haiu
mɨt yaain mentar menmen Krais
kɨrɨakem.

12

Haiu emises hɨm me God emrɨak menmen nɨpaa Jisas kɨrɨakem

1 *Mɨt in kerek hi nepei hetpiyem hɨr nɨpaa nises hɨm me God werek werek hɨr yapɨrwe nerp wit ke God nɨrai nɨre mɨt nerp nɨr nɨkerek hɨr nesiuken neit skul. Te haiu mɨt emweikɨn sip emwet menmen yapɨrwe mamraiwaank o menmen enum kerek haiu hanhan emisesim emrɨakem te hɨram emɨt. Haiu emnaiwɨrem mar ke mɨtɨk kesiuknen kewenwo laplap hɨrak kenepim kewɨrem te hɨrak kesiuken waswas. Haiu emnaiwɨrem emɨt te haiu emises menmen werek werek God kehimɨtenai haiu emisesim.
2 *Haiu han ekitet Jisas kerek hɨrak kinɨn mɨt han hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kises God werek werek te hɨrak kekepai haiu mamisesik werek werek. Hɨrak kerekek han kitet hɨrak yɨnk enuk kaa kentar nu tentarakɨt hɨram menmen weinɨm kentar hɨrak kertei maain hɨrak kakinɨn menmen enum kakɨkepai kakriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak yaaik kaku. Nepei au, hɨrak ken kau menep his yaaim me God kɨre Mɨtɨk Iuwe ketikerek naanmɨpre menmen yapɨrwe.

God kewis menmen enum mamnen mamraiwaank te haiu mamisesik werek werek

3 Yi han ekitet menmen enum mɨt enun nerekyɨwekem te hɨrak kau han tokik kises menmen God kehimɨtenɨwek kakisesim. Te yi ap han enuk waswas yeriuwe menmen enum miwep te yi yeweikɨn sip yewet menmen yaaim me God.
4 Wɨ Seten kakri han ki o mɨt nanrekyi enum te yi eiweikɨn sip eiwet Krais, yi ap eirɨak menmen iuwe wen au te yi yainɨn menmen enum ere hemkre mi mamwen te yi yayi yayɨr ke Krais kɨrɨakem.
5 *Yi han kaa menmen God ketpiyem mamkepi yi eiyu han yaaik a? Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp yi yar ke nɨkerek nɨrak mar im:

> "Nɨkerek nai, wɨ kerek God kesiuwe menmen miwep kar ke haai kenep nɨkan kɨrak, yi ap han kitet menmen enum hɨremes man miwep au. Yi ap han enuk yeriuwerem han kitet God kɨneini au, wɨ kerek hɨrak kesiuwe menmen enum mamnen mamiwep.

6 *Yi ap han ekitet eiyɨrik eiyɨntar mɨt miyapɨr kerek God hɨrak hanhan keriuweri hɨrak kewis menmen manɨp kakɨkepi hɨr enises menmen yaaim. Mɨt miyapɨr kerek hɨrak katɨp kar ik: 'Yi nɨkerek nai,' hɨrak kewis menmen mamnɨp mamkepi hɨr nanises menmen yaaim."
7 *Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet menmen im hɨram mɨre menmen haai hɨrak kɨrɨak nɨkerek nɨrak em, te hɨr enises hɨm mɨrak werek werek. Menmen im enum mamiwep, hɨram meteikni God hɨrak han kitet yi nɨkerek nɨrak hɨrak kakɨkepi yi yaain. Nɨpaa yi yertei mɨtɨk hak ap kenep nɨkan kɨrak o au a? Taau. Mɨt yapɨrwe nenep nɨkerek nɨr.
8 Haai ki God hɨrak ap te kakrekyi menmen mi enum, menmen im

* **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi 10:36 * **12:2** Hi 1:3 * **12:5** Pro 3:11-12 * **12:6** Rev 3:19 * **12:7** Diu 8:5; 2Sml 7:14

hɨram meteikni yi ap nɨkerek yaain au. Yi yɨre nɨkerek ne weiwɨk ham.
9 Nɨpaa haiu yapɨrwe haairer naiu hɨr nerekyei menmen enum maiu te haiu mɨneini han kitet hɨr iuwe. Te God hɨrak kinɨn haairer naiu, hɨrak Haai ke hɨmɨn kaiu te haiu emisesik emwisɨk hɨrak kerekyei menmen enum maiu te haiu mamtikerek mamu mamɨt.
10 Haairer naiu hɨr nises han kɨr nerekyei menmen enum maiu me wɨ ham haiu wen kike. God hɨrak au. Hɨrak kerekyei menmen maiu enum kekepai te haiu yaain mamɨr ke hɨrak.
11 *Wɨ God o mɨt nerekyai menmen maiu enum, haiu han kitet hɨram menmen enum te hɨram ap menipai han yaaik meriuwerem au. Maain haiu mɨt kerek God kerekyei menmen mar im, hɨram menipai haiu mamre mɨt yaain mamrɨak menmen yaaim haiu mamu werek werek.

Haiu naanempre hɨras te haiu ap emweikɨn sip emwet God

12 *Yi mɨt han yi yɨnapen yises hɨm me Jisas Krais yar ke mɨt kerek nen yanɨmɨn hɨr his hɨt maa. Yi ap eiyu han tewenɨn hɨras me menmen epei man miwep au emɨt! Yi pɨke hanhan eiyises hɨm me Jisas werek werek.
13 *Yi eiyises God werek werek hɨram mamɨr ke mɨt nɨpaa hɨt par mewers, hɨr nitet yayiwe yaaik kɨpɨrak te hɨt mɨr mamre yaaim. Mɨt han narik kerek neweikɨn sip nanwet Krais hɨr nɨri yi pɨke yises God werek werek te hɨr pɨke hanhan nanisesik werek werek.
14 *Yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han yapɨrwe yi eikiyan eiyu. Yi eiyises menmen yaaim God hanhan yi eiyisesim eiyɨntar yi ap eiyises menmen yaaim im te yi ap yayu yaitike Mɨtɨk Iuwe God au.
15 *Yi naanmamre hɨras werek werek. Hɨram ap yaaim te yi ap yayɨt menmen yaaim yapɨrwe God kakrekyiyem kakwetiyem au. Mɨtɨk hak hɨrak kar ik hɨrak kɨre hepnek ke tɨ enum mewo mɨsawɨn mekre nɨmɨn ke yenkis te maain mɨt nerp nentɨram nɨk mɨram meketet mau hɨt mɨr. Mɨtɨk kar ik hɨrak kakrɨak menmen enum kakri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe kakriwaank kakriuwerem.
16 *Yi naanmamre hɨras te yi mɨt o miyapɨr han ap te eiriyanhis eiwenɨnem, o han kitet menmen me God hɨram menmen weinɨm mar ke nɨpaa mɨtɨk Iso kɨrɨakem. Hɨrak han kitet hɨm God katɨp maam kɨrak Ebraham hɨram menmen weinɨm. Te hɨrak kewis nɨkik kɨrak kakɨt menmen mɨrak yaaim maain haai kakwetɨwekem metike hɨm yaaim God ketpim me menmen mamnen. Hɨrak kewisɨk kakɨt menmen im kentar hɨrak nɨnpɨmaak nɨkik kɨrak kewetɨwek menmen mei kike hɨrak kaam.
17 *Yi yertei maain hɨrak hanhan pɨke kakɨt menmen mɨrak te God kenip Jekop kekrehɨr kɨrak hɨrak kepɨrek ketpɨwek kar ik: “Ti taau.” Iso kɨkɨt kitɨwekhi yapɨrwe te God kenipek ap te keweikɨn han mewek au.

Haiu meit hɨm yaaim me God haiu mamno wit Saion

18 *Nɨpaa wɨ yi yinɨn yises hɨm me God yi ap yɨr menmen yemtewem yar ke mɨt nɨpaa ne Isrel nɨrem nemtewem. Hɨr nan mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai, hɨram si iuwe merhɨhe mau paan mɨrak, hɨr nɨr napɨ toto enum mɨwapɨn wit mar ke wɨtaan toto, yuwerep man,
19 *hɨr nemtau mɨtɨk hak keit mɨniu (o neiyɨp) ketenwo taur. Epei au, hɨr nemtau Mɨtɨk Iuwe keit ein katɨp hɨm iuwe enum. Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nemtau hɨm enum me Mɨtɨk Iuwe eik katɨp keit mɨniu (o neiyɨp), hɨr nepɨrpɨr nitehi Moses natɨp nar ik: “Haiu mɨnapen mamtau hɨm menmen meiyam im au emɨt!”

* **12:11** Je 3:17-18 * **12:12** Ais 35:3 * **12:13** Pro 4:26 * **12:14** Sam 34:14; Ro 12:18 * **12:15** Ap 8:23 * **12:16** Jen 25:33-34 * **12:17** Jen 27:30-40 * **12:18** Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * **12:19** Eks 20:18-21; Diu 5:22-27 * **12:20** Eks 19:12-13

20 *Hɨr nɨnapen nemtau hɨm
meiyam God ketporem nentar hɨrak
katɨp kar ik: “Keimɨn mɨtɨk o mɨte,
nɨkerek o samiyak hɨr nanɨnen
nanɨrp nanitet mɨniu (o neiyɨp), mɨt
han nanɨt nan nanwɨrem neiyɨm
nanɨnep mɨtɨk kaki o samiyak
mami.”
21 *Mɨt en nɨr menmen im te hɨr
nɨnaain nepɨrpɨr. Moses hɨrekes
katɨp kar ik: “Hi hepɨrpɨr wɨsenum
hentar hi hɨnaain.”
22 *Te yi mɨt kerek yi yises hɨm me
God in, yi ap yan mɨniu (o neiyɨp)
mar im au. Yi hɨmɨn ki epei kan
mɨniu niuk mɨrak Saion kerek wit
iuwe ke God kewi. God hɨrak kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik. Yi
hɨmɨn ki epei kan wit Jerusalem,
hɨrak keit wit ke God kerek mɨt ensel
yapɨrwe hɨr han yaaik nererik nau
en.
23 *Yi hɨmɨn ki epei kan ketike
nɨkerek yapɨrwe ne God kerek nanɨt
menmen yaaim mɨrak yi yererik han
yaaik yepu. God kewis niuk mi
metike niuk mɨr mau tɨwei mɨrak
hɨrak kertei yi neimɨn yi mɨt miyapɨr
nɨrak. Yi hɨmɨn ki epei kan kɨr God
kerek hɨrak naanmɨpre mɨt yapɨrwe,
hɨrak maain skelim haiu mɨt metike
mɨt kerek nɨpaa God katɨp hɨr mɨt
yaain hɨr netikerek nau wit kɨrak.
24 *Yi hɨmɨn ki epei kan kau ketike
Jisas kerek kerp nɨmɨn ke God ketike
haiu mɨt, hɨrak ketpai hɨm ham
yaaim haiu mewenhi mamisesim
hɨrak kekepai haiu metike God haiu
mau han kiutɨp. Hɨrak nɨpaa kaa
hemkre mɨrak mewen. Menmen
im hɨram meteiknai menmen nɨpaa
mɨtɨk pris kɨrɨakem. Hɨrak keit
menmen mɨre mapɨk kemtɨt mekre
hemkre me bulmakau o meme
kɨwaaiyem mentar yɨnk ke mɨt ein
te God katɨp hɨr yɨnk kɨr yaaik.
Mar im hemkre me Jisas mesak
menmen enum mekre han kaiu te
hɨrak kɨre yaaik. Hemkre mɨrak
ap mar ke hemkre me Ebel nɨpaa
hɨrak kaa au. Hɨram yaaim minɨn
em. God kɨr hemkre me Ebel hɨram
menipek han enuk kɨrɨak mɨtɨk Ken
menmen enum. Hemkre me Jisas
au. God kɨrem te hɨram menipek
hɨrak hanhan keriuwai haiu mɨt,
hɨrak kesak menmen enum mekre
han kaiu.

Haiu naanempre hɨras te haiu emises God werek werek

25 *Yi naanempre hɨras te yi
ap eiweikɨn sip eiwet hɨm Krais
ketpiyem au emɨt! Nɨpaa God
kerp mɨniu (o neiyɨp) Sainai katɨp
mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Mɨt han
en neweikɨn sip newetɨwekem hɨr
ap te nɨrɨr natɨnpɨn ne menmen
enum God kerekyorem au. Haiu
mamnopɨn mamkeipɨn menmen
enum mamwep mamɨrkeik te haiu
emweikɨn sip emwet hɨm me hɨrak
mɨtɨk kerek kekiuwe wit ke God
ketpai menmen? Taau.
26 *Nɨpaa God keit mɨniu (o neiyɨp)
Sainai hɨrak katɨp keriuwe hɨm
mɨrak tɨ kɨtanɨk te in ek hɨrak katɨp
hɨm iuwe kar ik: “Hi tewen pɨke
etanɨk tɨ eteipim. Tɨ weinɨk kerekek
au. Hi tewen etanɨk tɨ ketike nepni
hɨram mamɨwaank.”
27 Hɨm im hɨram matɨp “meteipim,”
te hɨram meteiknai menmen im:
Nɨpaa God kɨrɨak tɨ te maain
hɨrak kaktanɨk menmen im te
hɨram yapɨrwe hɨrak kakɨwaankem
mamɨt. Menmen ap me tɨ ap
mamtanɨk, God kakɨwaankem au.
Hɨram mamu mamɨt.
28 Haiu han yaaik emu emɨntar
menmen im God kakwetaiyem kakɨt
wit kerek hɨrak naanmɨpre men-
men yapɨrwe, wit kerek mɨtɨk hak
ap te kaktanɨkem au. Te haiu
mamwenɨpi God niuk mɨrak Iuwe
mamrɨak menmen yaaim hɨrak han-
han haiu mɨrɨakem.
29 *Haiu emrɨak menmen mar im
mamɨntar God kaiu hɨrak kɨre si
tatɨm menmen te God kakɨwaank
menmen yapɨrwe kerek hɨrak ap
han yaaik keriuwerem au.

* **12:21** Diu 9:19 * **12:22** Ga 4:26; Rev 5:11 * **12:23** Lu 10:20 * **12:24** Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * **12:25** Hi 2:1-3, 10:28-29 * **12:26** Eks 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29** Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14

13

Haiu han tewenɨn naiu yinan

1 *Te yi wen han tewenɨn ni yinan
ne Krais.
2 *Yi han ekitet eikaap mɨt han
ne wit hak nan eiyintar nɨpaa mɨt
han nɨrɨakem marim. Hɨr nepɨtari
mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt hɨrakɨt
mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt hɨrakɨt
mɨtɨkɨt ensel te wit ke God, te yi
yepɨtari hɨr nanɨnen nanu wɨnak ki.
3 *Yi han etwenɨn eikaap mɨt
miyapɨr kerek nau nekre wɨnak
enuk ke gavman nar ke yi yekrehɨr
kɨr. Yi han etwenɨn eikaap mɨt
miyapɨr hɨr mɨt han enun newaanki
nar ke yi yekrehɨr kɨr.
4 *Yi han ekitet menmen me yi
yayɨtan hɨram menmen yaaim. Yi
mɨt miyapɨr ap eiri mɨt miyapɨr
han his eiwenɨnem au emɨt eiyɨntar
God skelim mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak
enum mar im.
5 *Yi ap hemkre mamnepam eiri-
uwe pewek mei yi eitɨwem yapɨrwe
au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriwe
menmen yi yetenɨnem eiyɨntar hɨm
me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Hi God ap hɨnaipɨsi au, hi ap
eweikɨn sip ewetiyem au. Hi
ekepi naanmamri me men-
men."
6 *God katɨp menmen im haiu mertei
hɨrak kau ketikewai, te haiu yapɨrwe
niutɨp niutɨp matɨp mar im:
"Mɨtɨk Iuwe God kekepa te hi ap
anapen menmen enum mɨt
hɨr nanrekyewem au."

Haiu emises menmen mamɨr ke nɨpaa mɨt naiu iuwe nɨrɨakem

7 *Yi han ekitet mɨt nɨpaa hɨr ninɨn
naanmɨpri netpi hɨm yaaim me God.
Yi han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem
markeik te hɨr nises hɨm me God hɨr
naa te yi yayises menmen mamɨr ke
hɨr nɨrɨakem.
8 Yi yises hɨm me Krais nɨpaa
yi yemtewem yentar Jisas Krais
hɨrak nɨpaa ere in ere maain hɨrak
ap te kakweikɨn kakre menmen
ham. Hɨrak kaku kakɨt hɨrak ap te
kakɨtpai hɨm ham au. Hɨram mamu
mamɨt.
9 *Yi ap eiwis mɨt han nanri han
ki eiriuwe hɨm ham hɨm ham mɨr
kerek nɨpaa yi ap yemtewem te
yi eiweikɨn sip eiwet hɨm yaaim
me God au emɨt! Menmen yaaim
God kerekyiyem hɨram mamkepai
han kaiu te haiu emisesik werek
werek. Hɨm ham mɨt netpiyem neri-
uwesɨs menmen te yi ap eiyɨm emɨt,
hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap
mamkaap mɨt miyapɨr kerek nis-
esim te hɨr nanises God werek werek
au.

Menmen yaaim yi eirɨakem te God han yaaik kakriuwerem

10 Mɨt kerek nises hɨm me Moses
hɨr nenep samiyak newisɨm men-
tar kɨnaan me nan mɨt nenewek
alta. Maain hɨr naam menmen
im te hɨram mamkepi hɨr nanu
werek. Jisas Krais kewepwar hɨrekes
hɨrak kaa kewet God yɨnk kɨrak
te hɨrak kekepai haiu mɨt miyapɨr
kerek mises hɨm mɨrak. Te mɨt in
kerek wen nises hɨm me Moses, hɨr
ap yaain te hɨrak kakɨkepi taau.
11 *Hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi
kentar hɨrak ap kɨre samiyak mɨt
newepwarem newet God em te
maain hɨr nanɨm au. Hɨrak kɨre
menmen mɨtɨk iuwe hetpris keit
hemkre me samiyak ham hɨr mɨt
pris han epei namɨp hɨrak keiyɨm
ken kekre haau hɨr nehimɨtanem me
God te hɨrak kewisɨm mau kɨnaan te
hɨram mamwapɨn menmen enum
mɨt nɨrɨakem. Nepei au, hɨrak
keit samiyak yɨnk kewet hɨr mɨt
pris han em hɨr neiyɨm nanɨno
nanɨsiyem nanɨt pɨn eik. Menmen
Jisas kɨrɨakem hɨram marim.
12 *Hɨrak kaa keit pɨn eik mɨt
ne Isrel ap newis hemkre mɨrak
mewen te mamɨsak menmen enum
me haiu mɨt yapɨrwe mɨrɨakem te

* **13:1** Jo 13:34 * **13:2** Ro 12:13; 1Pi 4:9; Jen 18:1-8, 19:1-3 * **13:3** Mt 25:36; Hi 10:34 * **13:4** Ga 5:19, 21; Ef 5:5 * **13:5** 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * **13:6** Sam 118:6 * **13:7** 1Ko 4:16; Hi 6:12 * **13:9** Ef 4:14; Ro 14:17 * **13:11** Lev 16:27 * **13:12** Mt 21:39; Jo 19:17

haiu mamre yaain. Hɨrak kaa keit pɨn eik kentar hɨrak kekrehɨr ke samiyak hɨrak kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak.

13 *Haiu emweikɨn sip emwet mɨt kerek nises hɨm me Moses haiu emises hɨm me Krais mentar mɨt kerek nises hɨm mɨrak neweikɨn sip newet Krais hɨr nepɨrek ken hɨr nakɨp kaa. Mɨt nanrekyei enum mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak Krais em nanɨntar haiu misesik te haiu han ekitet hɨram menmen weinɨm.

14 *Haiu emweikɨn sip emwet menmen mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr nɨrɨakem. Haiu emnaiwɨrem emɨntar haiu mɨt ap wit kiutɨpen kaku kakɨt te haiu mamu mameitai tipmain tipmain enum eik au. Haiu mamerɨr wit yaaik kaiu maain God kakimaak haiu mamwik.

15 *Te haiu hekrit hekrit han yaaik emu emwenɨpi niuk me God emɨntar menmen Krais kɨrɨakem, menmen im haiu mɨrɨakem meriuwe hɨm maiu haiu mewepyapɨr niuk mɨrak matɨp mɨt han em, hɨram mɨre samiyak yaaim haiu mewepwarem mewet God em.

16 *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan eiriuwerem. Menmen im yi yɨrɨakem hɨram yaaim mɨre samiyak mɨt newepwarem newet God em, hɨram menipek han yaaik keriuweri.

17 *Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt ni naanmɨpri yi eiyisesim. Hɨr naanmɨpri nankepi nar ke mɨt kerek maain God kakɨri kakitorhi me hɨr naanmɨpri hɨmɨn ki werek werek, o au en, te hɨr nenmak hɨr ap naanmɨpri. Yi eiyises hɨm mɨr te hɨr han yaaik nanrɨak menmen, o au en, yi eiweikɨn sip eiwetɨr, hɨr han enuk nanrɨak menmen mɨr hɨr ap te nankepi yi mɨt eiyises Krais werek werek au.

Yi eiyitehi God kakɨkepai haiu mɨt

18 *Yi wen eiyitehi God ekɨkepai emɨntar haiu mertei mekre han kaiu haiu ap yɨnk enuk meriuwe menmen haiu mɨrɨakem. Hekrit hekrit haiu mare mamrɨak menmen yaaim keremem.

19 Hi hitehi yi mɨt hɨm iuwe te yi eiyitehi God ekɨkepa te hi pɨke anen eri waswas.

20 *God kerek hɨrak kenipai haiu mɨt mekiyan mau meit, hɨrak kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai haiu mɨt kar ke mɨtɨk naanmɨre sipsip. God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai kentar nɨpaa hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen. Hemkre mɨrak mewen menip hɨm me God yaaim kerek nɨpaa hɨrak katɨp haiu mamwenhi mamisesim. Hɨm im mamu mamɨt mamɨrek tipmain tipmain enum eik. Hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak au. God hɨrak yaaik kɨrɨak menmen mar im te hɨrak werek kakɨkepi.

21 Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakɨkepi te yi eiyises menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem te God kakrɨak menmen, hɨrak hanhan kakɨrɨakem mamɨkre han kaiu. Haiu hanhan Krais kakɨt niuk iuwe te mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.

Mɨtɨk katɨp hɨm ham yinam

22 Hi hitihi hɨm iuwe te yi eiyɨmtau hɨm mai kike im hi nepei hewisɨm hɨram mamkepi yi einakɨn tokim eiyu. Hi ap ewis tɨwei nokik au. Tɨwei ik hɨrak yinak.

23 Hi hanhan yi yertei kaiu yinak yaaik Timoti, mɨt enun nesiupanek hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak kɨr enuk ke gavman ken witeik. Hɨrak kaknen wit kai ik waswas te wɨ hi anen ari hi atɨwekhis hawɨr waunen wauri.

24 Yi eitɨp mɨt ni ein hɨr naanmɨpri hɨr netike mɨt miyapɨr yapɨrwe nises hɨm me God en, yi eiyɨtpor hɨr yaain.

* **13:13** Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * **13:14** Hi 11:10, 16, 12:22 * **13:15** 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * **13:16** Fl 4:18 * **13:17** Esi 3:17; 1Te 5:12 * **13:18** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20** Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

Mɨt ni yinan in ne Itali kerek nises
hɨm me God netpi, yi yaain.
25 Hi hanhan God kakrekyi men-
men yaaim.

Mepɨr keremem

Tɨwei Jems Kewisɨk

Menmen me tɨwei ik

Jems katɨp mɨt gude *1:1*
Neimɨn ap nertei menmen me God, ehɨr nanitɨwekhiyem *1:2-8*
Hɨm me mɨt netenen menmen yapɨrwe, enetike mɨt han menmen auri *1:9-11*
Hɨm me menmen mamri han kaiu emamitaipɨn haiu maminɨnem *1:12-18*
Hɨm haiu memtewem haiu emisesim *1:19-27*
Haiu han ekitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran *2:1-13*
Hɨm me mɨt ap nɨrɨak menmen yaaim, ehɨr ap nises God werek werek *2:14-26*
Haiu mɨt naanempre menmen haiu metpim *3:1-18*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God enetike menmen enum me tɨ *4:1–5:6*
Jems katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:7-20*

1 *Hi Jems hi hɨrɨak menmen me God ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi wok mɨtɨk kɨrakɨt. Hi hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt ne weiwɨk me Isrel yises God yi yewep yerer wit wit.

Menmen mari han kaiu mekepai haiu emises God werek werek

2 *Nai yinan, me wɨ menmen enum me tɨ mamnen mamri han ki, yi ap han enuk au.

3 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi yertei menmen yi yisesim mamkepi yi eiyinɨn menmen enum im me tɨ te yi han tokik eiyu yi eiyises God werek werek.

4 Yi han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis menmen im mekre han ki mamkepi te yi eiyu werek eiyɨr ke mɨt iuwe yi eiyises menmen yapɨrwe me God werek werek.

Mɨt ap nertei menmen werek werek hɨr enitehi God kakɨkepi

5 *Neimɨn ne yi mɨt yi ap yertei werek werek mekam yaaim, mekam enum, yi eiyitehi God kakɨkepi kakɨnterim te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi eiyitehi God kakɨkepi eiyɨntar menmen im. God kepwetai haiu mɨt menmen mɨrak yapɨrwe weinɨm hɨrak ap kenai kakɨntar haiu emitɨwekhi kakɨkepai au. Hɨrak han yaaik.

6 *Mɨt nitehi God me menmen, hɨr han ekitet God kakɨkepi kakrekyorem. Hɨr han ekitet God kakɨkepi au, hɨr nɨre wan sɨr nɨme metɨtɨwem mekrit mewen heriyai heriyai, hɨr ap nertei God kakɨkepi me menmen o au.

7 Mɨt narik hɨr ap han ekitet hɨrak God kakɨkepi kakrekyor menmen au

8 kakɨntar hɨr han kitet menmen miutɨp miutɨp werek werek wen au.

Hɨm me mɨt netenen menmen, mɨt au nau weinɨn

9 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen au, hɨr han yaaik enu enɨntar God kakɨkepi kaktorhis nanɨno wit kɨrak.

10 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen yapɨrwe, maain hɨrak God kewis menmen enum mewaankem, hɨr han yaaik enu enɨntar menmen mɨr iuwe au. Hɨr han yaaik enɨntar God kakɨkepi kaktorhɨs hɨr keriyen nanɨno wit kɨrak. Maain hɨr nanɨnaaiwɨr menmen mɨr hɨr nani nanɨr ke timen mamu wɨ mei kike hɨram mami.

11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan tɨpar men hɨram meweiwei maa meket. Mar im me wɨ mɨt netenen menmen yapɨrwe nɨrɨak menmen nisesim, hɨr nɨre timen hɨr nani. Te haiu ap han ekitet menmen haiu metenenim mamkepai haiu mamu werek. Au, God kerekek.

Yi naanempre hɨras me menmen enum mamri han ki

12 *Neimɨn hɨr nanu han tokik ke menmen enum mamnen mamɨwaanki, hɨr han yaaik enɨntar hɨr naninɨn menmen enum te God

* **1:1** Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2** Ro 5:3-5 * **1:3** 1Pi 1:7 * **1:5** Pro 2:3-6 * **1:6** Mk 11:24
* **1:9** Je 2:5 * **1:10** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * **1:12** 2Ti 4:8

kakrekyor han kɨr kɨre hɨrekes
nantikerek nanu. Nɨpaa God
katɨp neimɨn han tewenɨna, hɨr
nantikewa nanu tipmain tipmain
enum eik.
13 Me wɨ ham menmen mamri
han ke mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak enum,
hɨrak ap kaktɨp, "God kari han kai
hi hɨrɨak enum." Menmen im au
emɨt! God ap te kakri han ke mɨt
hɨr nanrɨak enum au. Menmen ap
te mari God han kɨrak hɨrak kɨrɨak
enum taau.
14 *Menmen enum mɨt niutɨp
niutɨp hanhanem, hɨram mari han
kɨr hɨr nɨrɨak enum mar ke mɨt
nemtɨn menmen mau tɨrpe mari
miyak man mekrerem.
15 Menmen im enum hɨram mɨre
nu hapɨn nɨkim mɨkɨn men tɨ. Maain
hɨram mewo ere iuwe hɨram menep
mɨt mewaanki. Mɨt hɨr hanhan men-
men enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre
hapɨn nɨkim matɨn yapɨrwe. Men-
men enum mekre han kɨr mamno
ere iuwe mamnipi nani nanɨno si.
16 Nai yinan yaain, yi ap eiwis
menmen enum im mamitipɨn yi han
kitet hɨram me God au.
17 *Menmen yaaim yapɨrwe hɨrak
God kerekek kesiuwerem haiu mɨt
metɨwem. God hɨrak kɨrɨak wepni,
wenke, hɨr. Hɨram men mɨrɨak
hɨmɨn mɨre yinam, nokim o mamre
wɨtaan te God keweikɨn kar ek au.
Hɨrak kepu kɨpɨrak kerekek kɨrɨak
yaaim keremem, enum au.
18 *Hɨrak kises han kɨrak hɨrak
kerekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar
hɨm yaaim mɨrak hɨrak epei kewe-
paiyapɨrem haiu memtewem. Haiu
mɨre hɨnaan nɨkim ham minɨn mek-
iute, maain ham mamkaru. Haiu mɨt
in minɨn mises God me mɨt nerer wit
wit, maain hɨr mɨt han enisesim.

Menmen yaai yi eiyɨmtewem yi eiyisesim

19 *Nai yinan yaain, yi eiyɨrtei
menmen im. Yi mɨt niutɨp niutɨp
nɨkɨp emnep waswas yi eiyɨmtau
menmen. Te maain yi eiyɨtpim te
yi ap han enuk eiriuwe mɨt yi eineri
waswas au emɨt!
20 Menmen mar im ap te mamkaap
mɨt nanises menmen yaaim God
hanhan haiu emisesim emteikɨn mɨt
han em au.
21 *Te yi einaaiwɨr menmen enum
mau han ki mamrekyi yi eiyises
menmen enum. Yi hanhan eiyises
hɨm yaaim nɨpaa God kewisɨm
mekre han ki. Te hɨram mamkaap
hɨmɨn ki kaktike God yi eiyu werek
werek.
22 *Yi ap eimipɨn hɨras! Yi han
kitet yi eiyɨmtau hɨm me God te
ap eiyisesim au, hɨram mamkepi.
Taauye! Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak
yayisesim te hɨram mamkepi.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm me God
keremem te hɨr ap nisesim au, hɨr
nɨre mɨtɨk kɨr hɨmɨn kɨrak kekre
tɨpar.
24 Hɨrak ken, waswas hɨrak han
kaa menmen enum mau ninaan
mɨrak. Marim mɨt kerek nemtau
hɨm me God keremem ap nisesim au,
te hɨr nar ke mɨtɨk eik. Hɨr ap newis
hɨm me God mamkepi hɨr nɨnaaiwɨr
menmen enum te hɨr nanises men-
men yaaim.
25 *Mɨt kerek nekine hɨm yaaim
me God mɨt newisɨm mau tɨwei hɨr
nar ke mɨtɨk kɨr ninaan mɨrak mekre
tɨpar, hɨram mamkepi nanɨnaaiwɨr
menmen enum. Hɨr han kitetim ap
han kaa rem au, hɨr nisesim te God
kakrekyor menmen yaaim.
26 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain
nises God werek werek, te hɨr natɨp
enum, hɨr nemipɨn hɨras nises God
werek werek au. Hɨr nisesik weinɨk.
27 God Haai han kitet menmen im
maminɨn mamkaap mɨt te hɨr nanis-
esik werek werek. Hɨram menmen
im: Mɨt hɨr naanempre miyapɨr o
nɨkerek kerek mɨt nɨr hɨr epei naa
nɨnaiwɨri. Menmen im metike hɨr
nɨnaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ
nisesim, te hɨram mamɨwaank han
kɨr mar ke heinut mewen menmen
te mɨt nanɨm au hɨram mewaankem.

* **1:14** Ro 7:7-10 * **1:17** Mt 7:11 * **1:18** Jo 1:13 * **1:19** Ekl 7:9 * **1:21** Kl 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22** Mt 7:26; Ro 2:13 * **1:25** Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17 * **1:26** Sam 34:13, 141:3

2

Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe mɨpɨran

1 *Nai yinan, yi eipises Mɨtɨk Iuwe
kaiu Jisas Krais hɨrak Yaaik Iuwe,
te yi ap eɨrɨak mɨt han menmen
yaaim enɨntar hɨr netenen menmen
mei yapɨrwe, mɨt han netenen men-
men yapɨrwe au, yi eirekyor enum.
Menmen im au emɨt! Yi eirekyor
menmen yaaim mɨpɨram.
2 Mɨtɨk hak niuk iuwe hɨrak
keremɨnk sak nɨkɨn, o hore haam,
hɨrak kaknen kaktike mɨtɨk hak
enuk ketenen menmen au, hɨrakɨt
tatnen wɨnak ke God yi yewik,
3 te yi eitɨp hɨrak yaaik niuk mɨrak
iuwe hɨrak eknen eku yeno eku niu,
te yi eitɨp hɨrak enuk weinɨk hɨrak
eku tɨ weinɨk,
4 yi yɨrɨak enum. Yi enun yenke yi
hɨras yises han ki enum.
5 *Nai yinan yaain, yi eiyɨmtau
menmen im. God hɨrak kehimɨtan
mɨt ap netenen menmen yapɨrwe
au te hɨr enisesik entenen menmen
yapɨrwe mɨrak. Hɨrak epei katɨp
neimɨn han tewenɨnek hɨrak kak-
torhɨs hɨr nantikerek nanu werek
werek.
6 Te yi yɨrɨak mɨt netenen menmen
au hɨr yɨnk enuk nentar yi yerekyor
enum. Neimɨn hɨr neriwaank nari yi
mɨt eino mɨt iuwe ne gavman nem-
tau mɨt hɨr nesiuwe hɨm nerekyi
enum a? Hɨr mɨt netenen menmen
yapɨrwe keriyen!
7 Hɨr mɨt in keriyen natɨp enum
me niuk me Krais nɨpaa mɨt nɨkri
nekine niuk mɨrak. Te yi yen-
mak yɨrɨak mɨt netenen menmen
yapɨrwe yerekyor yaaim a? Au emɨt!
8 *Yi eiyises hɨm nɨpaa God
kewisɨm kar ik: "Yi han tewenɨn mɨt
nar ke yi han tewenɨn hɨras," te yi
yɨrɨak yaaim.
9 *Au, yi yewep mɨt yi hanhan
neiyan, neiyan au, te yi yɨrɨak enum.
Hɨm yaaim me God meteikɨn yi enun
yewenɨn hɨm mɨrak.
10 *Mɨt kerek newenɨn hɨm mei me
God miutɨp, hɨr nar ke mɨt newenɨn
hɨm mɨrak yapɨrwe. God skelim mɨt
in kakɨnterim hɨrak kaknɨp.
11 *Hɨrak God katɨp hɨm im, "Yi
mɨt yetike miyapɨr ap eiyiryanhis
eiwenɨnem au emɨt!" Hɨrak kerekek
katɨp hɨm ham mar im: "Yi mɨt
ap einep mɨt han nani au emɨt!"
Yi yetike miyapɨr ap eiriyanhis ei-
wenɨnem au, te yi yɨre yenep mɨtɨk
kaki, te yi epei yewenɨn hɨm me
God. Te hɨrak skelim yi mɨt kakiwep
kakɨnterim.
12 *Te yi eitɨp yaaim eirɨak men-
men yaaim eiyɨntar maain God han
kakitet o skelim yi mɨt kakriuwe hɨm
nɨpaa hɨrak kewet haiu mɨt em te
haiu emnaaiwɨr menmen enum.
13 *Neimɨn nises hɨm me God hɨr
ap han tewenɨn mɨt han nerekyor
yaaim au, te maain God skelim yi
mɨt hɨrak ap hanhan kakriuwi yi mɨt
au. Neimɨn hɨr han tewenɨn mɨt
nanrekyor yaaim, maain me wɨ God
skelim mɨt, hɨr nanu werek.

Mɨtɨk katɨp hɨrak kises hɨm me God te ap kɨkaap mɨt han, hɨrak ap kisesik taau

14 *Nai yinan, mɨtɨk katɨp kar ik:
"Hi hises hɨm me God," te men-
men hɨrak kɨrɨakem keteiknaiyem
au, im em mamkepik mamɨrkeik?
Menmen im hɨrak kisesim hɨram ap
mamkepik te hɨrak kaktike God tatu
taau!
15-16 *Mɨt o miyapɨr hɨr nises God
te hɨr netenen menmen yapɨrwe
mamkepi hɨr nanu werek au, mɨtɨk
kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt ketenen
menmen yapɨrwe hɨrak kakɨtpor
kakɨr ik, "Yi eiyu werek werek
eiyɨneitɨn klos, o menmen te yi eiyu
werek," hɨrak ap kakɨkepi kakwetɨr
menmen au, menmen hɨrak kare
kisesim ap mamkepik taau!

* **2:1** Ap 10:34; Je 2:9 * **2:5** 1Ko 1:26-28 * **2:8** Mt 19:19; Ga 5:14 * **2:9** Diu 1:17 * **2:10** Mt 5:19 * **2:11** Eks 20:13-14; Ro 13:9 * **2:12** Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13** Mt 5:7, 18:32-35 * **2:14** Mt 7:21 * **2:15-16** 1Jo 3:17

17 Te menmen me God mɨt hɨr nisesim hɨram mar im. Mɨtɨk kare kises hɨm mɨrak, hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt miyapɨr han, menmen me God hɨrak kisesim hɨram weinɨm.

18 *Mɨtɨk hak hɨrak kaktɨp, "Mɨtɨk hak kises hɨm me God, te hak eik hɨrak kɨrɨak menmen yaaim te God kaktɨp hɨrakɨt wik yaaikɨt." Mɨtɨk ap kɨrɨak menmen yaaim au te hɨrak keteikno hɨrak kises God akɨrkeik? Taauye! Hi eteiknɨwek hi hises God werek werek heriuwe menmen yaaim hi hɨrɨakem.

19 *Yi mɨt kerek yi yatɨp yi han kitet God hɨrak kiutɨpen kepu, yi han kitet werek. Te hɨram menmen weinɨm. Herwe hɨram mertei God kerekek kepu hɨram mepɨrpɨr. Te yi han ekitet hɨram mamkepi hɨram mamisesik a? Taauye!

20 Yi yetaritari mɨt! Hi tewen eteikni yi yatɨp yi yises hɨm me God te yi yɨrɨak menmen yaaim au, hɨram mamkepi eiyu eitike God taau! Yi han ekitet menmen im.

21 *Nɨpaa maam kaiu Ebraham keit nɨkan kɨrak Aisak, hɨrak keiyɨk ken kewisɨk kentar kɨnaan me nan te hɨrak kakɨkɨp si tatɨk hɨrak kakwepwarek kakwet God ek. Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim im keteikɨn hɨrak hanhan kakises hɨm me God. Te God katɨp hɨrak yaaik kisesik werek werek.

22 *Yi yertei? Menmen hɨrak kisesim mekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim. Menmen hɨrak kɨrɨakem meteikɨn hɨrak kises God werek werek.

23 *Hɨm nɨpaa God ketpim hɨram epei man. Hɨram matɨp, "Mɨtɨk Ebraham hɨrak kemtau hɨm mɨrak kisesim te God katɨp hɨrak yaaik kisesik werek werek. Te God katɨp hɨrak Ebraham hɨrak kɨrak yinak kenterim."

24 Tɨs, yi eiyɨrtei God hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak yaaik kisesik werek werek kentar hɨrak kisesik kɨrɨak menmen yaaim. Hɨrak katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak kisesik weinɨk taau!

25 *Nɨpaa wɨ ham mɨte Rehep hɨre wari mɨtɨkɨt wik Josua hɨrak keriuwetet ten, hɨre naanmɨprewekɨt weriuwetet teke yayiwe hak pɨke ten. Hɨre wɨrɨak yaaim te God katɨp hɨre yaaip wisesik werek werek.

26 Mɨtɨk hɨrak kises God, hɨrak kɨrɨak menmen yaaim au, menmen hɨrak kisesim hɨram weinɨm. Hɨram mɨre mɨtɨk hak hɨrak kaa, hɨmɨn epei ken kɨnaaiwɨr yɨnk kɨrak kerekek, hɨrak kɨpwaai.

3

Haiu mɨt naanempre hɨras me menmen haiu metpim

1 *Nai yinan, yi yapɨrwe ap eire mɨt hɨr ninɨn newepyapɨr hɨm me God eiyɨntar yi yertei maain God hɨrak skelim haiu mɨt haiu minɨn mewepyapɨr hɨm mɨrak te hɨrak kaknɨnai iuwe, mɨt han kerek hɨr weinɨn en, au kaknɨni kike.

2 Haiu mɨt yapɨrwe ap han kitet menmen werek werek au, haiu mɨrɨak menmen enum yapɨrwe. Mɨtɨk kerek hɨrak ap katɨp enum au, hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kertei kewen han kɨrak naanempre hɨrekes werek werek.

3 Haiu mewis waai mari hos hɨm kɨram te hɨram mises han kaiu. Haiu mari waai ken pɨnak eik, hos hɨram meweikɨn hɨremes misesim.

4 Yi han ekitet sip me wan eik. Hɨram wɨsenum nɨme metɨtɨwem memɨnp meiyɨm men te mɨt neweikɨn paan mɨram neriuwe paap mau nɨmɨn hɨram mamises han kɨr. Hɨr nɨrɨakem nar ke nu mekiuwe mani mɨt neweikɨn paan mɨram mamno nein mɨt hanhani.

5 Te nin kerekek hɨrak kike kɨre waai ke hos o paap kike kau sip. Nin kekre hɨm hɨrak menmen kike te hɨrak kekrit menmen iuwe kinɨn yɨnk kaiu.

* **2:18** Ga 5:6 * **2:19** Mt 8:29 * **2:21** Jen 22:9-12 * **2:22** Hi 11:17-18 * **2:23** Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31 * **3:1** Lu 12:47 * **3:6** Mt 12:36-37, 15:11, 18-19

Si yeunek kike hɨrak si tatɨk yaank iuwe.
6 *Nin hɨrak enuk kɨre si yeunek. Hɨrak kau nɨmɨn kekre paan kaiu hɨrak kises menmen enum me tɨ kerekyei haiu mɨt enun. Hɨrak kɨre si tatɨm menmen yapɨrwe, nin hɨrak kises menmen enum em Seten hɨrak kɨkɨam kewaank menmen yapɨrwe me mɨt.
7-8 *Mɨt epei nehis newenɨn miyak o hore, manpen metike menmen mekre wan. Te mɨt hɨr ap naanempre nin kɨr kaktɨp menmen enum taau. Nin hɨrak ap kau keit au. Hɨrak kɨre miyak enuk ke niu keriyaam ken in ken ein. Hɨrak enuk kɨre manpen yehes enum, hɨrak kewaank hɨmɨn ke haiu mɨt.
9 *Haiu mɨt meriuwe nin kaiu mewenɨpi God te meriuwe nin kiutɨpen kerekek haiu matɨp hɨm enum me mɨt kerek nɨpaa God hɨrak kerekyei mɨt yapɨrwe haiu mɨre hɨrekes.
10 Me hɨm kiutɨp kerekek haiu mɨt matɨp hɨm yaaim, hɨm enum. Nai yinan, menmen haiu mɨrɨakem mar im au enum emɨt!
11 Hɨram tɨpar mɨnɨn metike tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei kiutɨpen mamɨrkeik? Taauye!
12 Nu hamis ap kakri kaku hɨnaan taau! Hɨnaan ap kakri kaku hamis taau. Mar im tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei me tɨpar mɨnɨn taau! Te haiu mɨt ap mamtɨp hɨm yaaim hɨm enum au emɨt! Hɨm yaaim keremem meke hɨm maiu mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen mɨrak yaaim

13 Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kinɨn kertei menmen yaaim menmen enum? Mɨtɨk kar ik hɨrak ekteiknai menmen hɨrak kerteiyem ekriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen hanhan hɨrekes au. Hɨrak kises menmen me han tewenɨn mɨt, im metike menmen me han kitet God.
14 Yi hemkre menepam yentar menmen me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han, te yi ap han kitet God kaktɨp yi yaain yi yertei menmen werek werek au. Yi han kitet menmen mar im te yi yemipɨn. Hɨm me God katɨp yi enun.
15 *Menmen im hɨram ap me God au. Hɨram me mɨt ne tɨ keremem. Seten hɨrak kinɨn kɨrɨakem te hɨr mɨt ne tɨ hɨr nisesik nɨrɨakem.
16 Yi hemkre menepam yentar menmen me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han, te yi hɨras yenehan yi eirɨak menmen enum yapɨrwe.
17 Te mɨt hɨr nises han kɨr yaaik God hɨrak kewetɨrem, hɨr ninɨn nɨrɨak menmen yaaim mɨre mani nemnok enuk. Namɨn au. Hɨr ninɨn nɨrɨak im metike menmen im. Hɨr nankiyan nanu nanɨt, hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt han neweiknor han, hɨr han tewenɨn mɨt nankepi, hɨr nanrɨak menmen yaaim keremem. Hɨr nanrɨak mɨt yapɨrwe menmen yaaim mɨpɨram, hɨr ap mɨt ne hɨm pɨnak hɨm pɨnak au.
18 *Mɨt kerek hɨr nankaapan nankiyan nanu nanɨt keriyen hɨr te nanɨr ke mɨt hɨr namɨr nu yehes. Neimɨn nanrɨak menmen im hɨr nenip mɨt hɨr hanhan nises menmen yaaim mɨr. Menmen im hɨram mɨre nu yehes mewo.

4

Mɨt nises menmen enum me tɨ ik hɨr nɨre nepan ne God

1 *Mekam hɨram hɨr o as me menmen hɨram mekekyi han ki menipi yi yatɨp enum yi yenehan yenepan a? Han ki kekrit kises han kɨrak te yi yenehan yenepan.
2 Yi hanhan menmen yi eitɨwem au, te yi hanhan einep mɨt te yi eitɨwem. Yi hemkre menepam eiriuwe menmen eitɨwem taau, te yi yetpim yenehan yenepan. Yi ap te

* **3:7-8** Ro 3:13 * **3:9** 1Ko 11:7 * **3:15** Je 1:5, 17 * **3:18** Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11 * **4:1** Ro 7:23; 1Pi 2:11

eiyɨt menmen eiyɨntar yi ap eiyitehi
God em.
3 Maain yi eiyitehi God menmen, yi
ap eitɨwem au eiyɨntar han ki enuk.
Yi hanhan yayɨt menmen te yi eiyises
han ki yi eirɨak enum eiriuwerem.
4 *Yi mɨt miyapɨr enun yi yeweikɨn
sip yewet God. Menmen im hɨram
mar ke mɨte wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre,
hɨre wetike mɨtɨk hak nariyanhis
newenɨnem. Yi hanhan menmen
enum me tɨ ik e, yi yɨre mɨt nepan
ne God. Yi eiyɨrtei menmen im o au
a? Neimɨn hɨr hanhan menmen me
tɨ hɨr nɨre mɨt nepan ne God.
5 *Yi han kitet hɨm me God mɨt
newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp
weinɨm marim? Hɨram matɨp,
"Hɨmɨn kaiu God kewisɨk kekre yɨnk
kaiu hɨrak hemkre menepam han-
han menmen wɨsenum."
6 *Te God hɨrak iuwe kakɨkepai
maminɨn menmen im mekre han
kaiu. Hɨm mɨrak mau tɨwei matɨp
mar ik: "God hɨrak keweikɨn sip
kewet mɨt kerek han kitet hɨr iuwe
ninɨn mɨt, te hɨrak kakɨkaap mɨt hɨr
ap hanhan hɨras, hɨr natɨp, 'Hi mɨtɨk
weinɨk God kerekek hɨrak Iuwe.' "
7 *Te yi mɨt ap hanhan hɨras yi
eiyises God. Seten kakri han ki yi
eiyu han tokik eiweikɨn sip eiwet
menmen enum te hɨrak kaknaiwɨri
kakno.
8 *Yi hanhan God yi yisesik te hɨrak
kaknen menep naanmampri. Yi mɨt
enun yi yatɨp hɨm pɨnak hɨm pɨnak
yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum
yi han yaaik eiyu eiyɨr ke mɨt nanke-
myet his prar prar mamɨt.
9 Yi mɨt yi eiyɨnwesɨs au. Yi eikɨt.
Yi ap te han yaaik eiyu au. Yi yɨnk
enuk kerekek, han etwenɨn menmen
enum yi yɨrɨakem.
10 *Yi mɨt yɨnk enuk te yi
yewepyapɨr yi enun me ninaan me
God hɨrak kakrekyi yaaim yi eiyu
werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

11 Nai yinan, yi ap eitɨpan enum
eiyisesan au emɨt! Keɨmɨn katɨp
enum kesiuwe hɨm kɨrak yinak,
hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm iuwe
me God. Menmen im hɨrak kɨrɨakem
hɨram mar ke hɨrak katɨp hɨm mɨrak
minɨn hɨm lo me God te hɨrak
kekrehɨr ke God. Ti keimɨn ti hɨrɨak
menmen mar im ti ap hises hɨm me
God au, ti atɨp hɨm mit minɨn mɨrak.
12 *God kerekek hɨrak kewis hɨm
iuwe mau tɨwei. Hɨrak kerekek kak-
siuwe hɨm mamno haiu mɨt, hɨrak
kakɨkepai o au en, hɨrak kakwep
mami mamno si. Ti han kitet ti God
te ti hesiuwe hɨm mamno kit yinak
a? Taauye! Ti mɨtɨk weinɨk kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eirɨakem

13 *Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtewek.
Yi mɨt kerek yi yatɨp, "Petepin o
teipmen haiu mamno in o mamno
ein mamu tito miutɨpen mamɨsiuwe
menmen iuwe mamɨt pewek mam-
rerim."
14 *Yi yatɨp yar ke mɨt hɨr
nertei mekam maain mamnen te yi
yepɨtari teipmen mekam mamnen
taau! Yi yepu yɨre napɨ. Hɨrak
kɨwapɨn tɨ kike, maain kakwen
kakno. Yi yayu kike, maain yi yayi
yaire napɨ ik ek.
15 *Yi ap eitɨp emɨr em au. Yi eitɨp
emɨr im. Yi eitɨp, "God hɨrak hanhan
haiu mamu mamɨt, haiu mamrɨak
im o em."
16 Te yi mɨt wen yatɨp han kitet
yi hɨras epei yɨrɨak menmen, God
kakɨkepi au. Yi yatɨp han kitet
marim, hɨram enum. Yi ap yewis
God ketpi menmen yi eiyisesim au.
17 *Tɨs, mɨt kerek hɨr nertei
mekam yaaim, hɨr ap nisesim au, hɨr
nɨrɨak enum.

5

Hɨrak Jems kene mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

* **4:4** Ro 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5** Eks 20:3, 5 * **4:6** Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5 * **4:7** Ef 6:12; 1Pi 5:8-9
* **4:8** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10** Jop 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12** Ro 2:1, 14:4 * **4:13** Lu 12:18-20
* **4:14** Pro 27:1; Sam 39:5, 11 * **4:15** Ap 18:21 * **4:17** Lu 12:47 * **5:1** Lu 6:24

1 *Yi mɨt kerek yetenen menmen
yapɨrwe, nɨkɨp emnep eiyɨmtau. Yi
einepɨp eikɨt me menmen enum
mamnen mamriwaank.
2 *Menmen mi, yurik henye mi
hɨram mɨnɨn heinut mewenem,
mesik yipep meremirɨr miyak patɨn.
3 Tekei, suwau mi nɨ menterim te
hɨram mamwep. Nɨ mentar pewek
wɨnak meteikni yi ap yɨkaap mɨt
yewetɨrem au. Yi yɨsawɨnem mekre
wɨnak. Menmen im maain hɨra
mamɨwaank hɨmɨn ki mamre si
tatɨk yɨnk ki. Yi epei yetenen wɨnak
pewek menmen yapɨrwe yaaim
yɨsawɨnem meit me wɨ menep Jisas
hɨrak pɨke kaknen. Menmen im
hɨram ap yaaim au.
4 *Yi eiyɨmtau! Mɨt hɨr nɨrɨak
ni namɨr menmen mewim, te yi
yetenen pewek mɨr yi yɨsawɨnem
yemipɨn yewetɨrem au. Menmen
enum im metike hɨm me mɨt hɨr
neket menmen mi mau ni, hɨr natɨp
me menmen enum yi yɨrɨakem,
hɨram epei men nɨkɨp me God hɨrak
iuwe hɨrak kemtewem.
5 *Yi epei yau werek werek in ek
yaam menmen yapɨrwe, yi yises han
ki ke menmen yapɨrwe. Menmen im
enum yi yisesim, hɨram mar ke mɨt
newet sak menmen maam maam ere
iuwe, maain hɨr nanmɨp. Mar im
wɨ epei man menep te God kaksiuwe
menmen enum mamiwep yi yayi
yaiyɨr ke mɨt hɨr nenep sak hɨram
mami. God kakrɨak menmen im
kakɨntar menmen enum yi yisesim.
6 Yi epei yewepyapɨr mɨt yaain
yanɨp naa, te hɨr ap nɨkaap hɨras nar
ik hɨr natɨn mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen

7 *Nai yinan, yi han tokik eiyu me
menmen enum mamnen mamiwep
me wɨ yi yemerɨr Mɨtɨk Iuwe kak-
nen. Yi han ekitet im e. Mɨtɨk
kamɨr ni, hɨrak kemeriyɨwem hɨram
mamri mamine nɨkim. Hɨrak han
tokik kau kemeriyɨwem ere maain
wepni yaaik ketike hawɨ hɨtan epei
man, hɨram mamri.
8 *Yi eire mɨtɨk kamɨr ni, yi han
tokik eiyu me menmen enum mam-
nen mamiwep me wɨ yi eimerɨr
Mɨtɨk Iuwe eiyɨntar hɨrak menep
pɨke kaknen.
9 *Nai yinan, yi ap einehan eitɨpan
enum emɨt eiyɨntar God kerek kertei
menmen yapɨrwe kɨri, menep hɨrak
pɨke kaknen.
10 Nai yinan yi han ekitet mɨt pro-
fet nɨpaa God keriuweti newepyapɨr
natɨp hɨm mɨrak. Hɨr mɨt nerekyor
enum te hɨr han tokik natɨn mesik
nerp. Haiu emises menmen hɨr
nɨrɨakem.
11 *Haiu matɨp hɨr mɨt hɨr yaain
nentar hɨr han tokik nau neit. Yi
nepei yertei mɨtɨk Jop hɨrak nɨpaa
han tokik kau keit kises God ke men-
men enum epei man mewaankek te
God hɨrak kerekyɨwek yaaim kentar
God hanhan haiu mɨt yapɨrwe te
hɨrak han tewenɨnai. Te haiu han
tokik emu me menmen enum mam-
nen mamwep.

Haiu ap mamtɨp mɨt hɨm "Tru Antap"

12 *Nai yinan, menmen im hɨram
minɨn te hi hetpiyem mar im, yi
yɨrɨak menmen me mɨt yi ap eitɨp
"Tru Antap" au emɨt! Yi eitɨp, "O,
hi hɨrɨakem," hɨram werek o yi eitɨp,
"Au, hi hɨnapen," hɨram werek. Hɨm
ham emɨt te yi ap eirɨak God han
enuk kakɨrwi. Mɨtɨk yaaik kitehi
God menmen hɨrak kakɨmtewem.

Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen, hɨrak kakɨmtewem kakɨkepik

13 *Neimɨn ne yi mɨt menmen
enum mewaanki, yi eiyitehi God em.
Neimɨn ne yi mɨt yi han yaaik, yi
eiyine henye me eiwenɨpi God eiri-
uwerem.
14 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnap, yi
einɨne mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre

* **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diu 24:14-15; Mal 3:5 * **5:5** Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34 * **5:7** Lu 21:19; Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23 * **5:8** Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7 * **5:9** Mt 24:33 * **5:11** Eks 34:6; Sam 103:8, 111:4 * **5:12** Mt 5:34-37 * **5:13** Kl 3:16 * **5:14** Mk 6:13

menmen me God te hɨr nanɨnen nanitehi God ke yi mɨt hɨr nanwen hiwer mamɨnteri nankine niuk me Mɨtɨk Iuwe.

15 *Hɨr nitehi God me yi mɨt, hɨr han kitet hɨrak kakɨkepi, te Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi kakɨkekyi yi yayɨkrit manpenun yayu. Yi yɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem mamno.

16 Te yi mɨt eiwepyapɨran menmen enum yi yɨrɨakem, yi eiyitehiyan God te hɨrak kakɨkepi te yi eiyɨkrit eiyu. Mɨtɨk kises God werek werek, hɨrak kitehi God menmen, hɨrak God kakɨmtewem kakɨkepik me menmen.

17 *Ilaisa hɨrak nɨpaa hɨrak mɨtɨk kepɨr ke haiu mɨt, hɨrak kitehi God iuwe te hawɨ ap kaknen au. Hawɨ ap kan me tito wikak im metike wenke hɨspɨnak kiutɨp (6).

18 *Epei au, hɨrak pɨke kitehi God te hɨrak kesiuwe hawɨ kan tɨ ik kewet tɨpar menmen te hɨram mewo. Te haiu mɨt emitehi God menmen iuwe hɨrak kakɨmtewem kakɨkepai kakɨr ek.

Keimɨn kɨnaaiwɨr God kises han kɨrak, haiu pɨke emtɨwekhis pɨke kaknen kakises God

19 *Nai yinan, keimɨn ke yi mɨt hɨrak kaknaiwɨr hɨm yaaim me God, mɨtɨk hak kaktɨwekhis eknen,

20 *hɨrak han ekitet menmen im. Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨtɨk hɨrak kɨnaaiwɨr hɨm yaaim me God hɨrak kaknen, hɨrak kakɨkaap hɨmɨn kɨrak ap te kaki, hɨrak kakrɨak God hɨrak kakɨsaak menmen enum nɨpaa mɨtɨk kɨnaiwɨrek hɨrak kɨrɨakem.

Mepɨr keremem

* **5:15** Mk 16:18 * **5:17** 1Kin 17:1; Lu 4:25 * **5:18** 1Kin 18:42-45 * **5:19** Ga 6:1 * **5:20** Sam 51:13; Pro 10:12; 1Pi 4:8

Tɨwei Pita Kewisɨk - 1

Menmen me tɨwei ik

Pɨta katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
Hɨm me God Haai kaktaihis mamno wit kɨrak *1:3-12*
Pita katɨp mɨt hɨr ap nanwis menmen enum emamɨwaank menmen yaaim in ek hɨr nisesim *1:13–2:10*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God nanisesim eme wɨ menmen enum mamnen mamɨwaanki *2:11–4:19*
Hɨm me menmen mɨt ne sios hɨr nanisesim *5:1-11*
Pita katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:12-14*

1 *Hi Pita nɨpaa Jisas Krais keriuweta hi hen hewepyapɨr hɨm mɨrak, hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt. Nɨpaa mɨt han nepɨri yi yɨnaaiwɨr Jerusalem yi yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia metike provins Bitinia. Yi yar ke mɨtɨk keke wit hak kan ketikewi kaku kike, maain hɨrak pɨke kakno wit kɨrak eik. Mar im yi yau tɨ in me wɨ kike te maain yi yayi yi yaino yayu wit ki yaaik eik God kewik.

2 *God Haai kehimɨteni yi mɨt nɨrak yentar hɨrak nɨpaa kerteiri han kitet kerekyi han ki yaaik prar prar yɨre tɨpar nemnok. Hɨrak kɨrɨak menmen im keriuwe God Hɨmɨn Yaaik te yi yises hɨm me Jisas Krais, hemkre mɨrak merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi te yi eiyu werek werek. Hi hanhan menmen im yaaim mamu mamtikewi wɨsenum.

Maain haiu mamu mamtike God haiu mamɨt menmen yaaim

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Haiu emwenɨpiyek mamɨntar hɨrak han tewenɨnai wɨsenum kerekyei haiu han kaiu yaaik keriuwe Jisas Krais nɨpaa hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu.

4 *Te in ek haiu memerɨr menmen mamkaap hɨmɨn kaiu God kakwetaiyem. Hɨrak naanmɨpraiyem meit wit kɨrak, menmen mamɨwaankem au. Hɨram yaaim prar prar, hɨram mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.

5 *Menmen im hɨram me yi mɨt kerek yi han kitet God naanmɨpri kentar hɨrak wɨsenuk ere yi yayɨt menmen God kemerɨr kakwepyapɨrem me wɨ maain Jisas pɨke kaknen tɨ.

6 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen im God kakrekyiyem te in ek me wɨ kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamriwaank.

7 *Menmen im mamnen te God kakɨr han ki kakɨrtei yi yisesik yeriuwe han ki karkeik. Mɨt hɨr newɨr gol mekre si ere meweikɨn mɨre tɨpar, hɨr neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God kewis menmen enum mamnen mamriwaank te hɨram mampar menmen enum mekre han kaiu mamno ere menmen yaaim mekre han kaiu, haiu mamises God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki minɨn gol. Maain gol mamɨwaank mamɨt te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi eiyɨt niuk iuwe, God kaktɨp yi yaain, hɨrak kakweti menmen mɨrak yaaim iuwe.

8 *Yi ap yɨr Jisas Krais wen au, te yi han tewenɨnek. In ek yi ap yɨrek wen au, te yi yisesik yepu han yaaik wɨsenuk. Yi han yaaik wɨsenuk

9 *hɨm ap te mamwepyapɨr werek werek menmen mekre han ki. Yi han yaaik eiyɨntar menmen im: Yi yises God te hɨrak kaktihis, maain yi eiyu eitikerek.

10 *Me menmen im nɨpaa mɨt profet hɨr han kitet yapɨrwe

* **1:1** Je 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * **1:3** 2Ko 1:3 * **1:4** Kl 1:12 * **1:5** Jo 10:28, 17:11 * **1:6** 1Pi 5:10; Je 1:2 * **1:7** Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3 * **1:8** Jo 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9** Ro 6:22 * **1:10** Mt 13:16-17

nanɨrtei menmen werek werek hɨr
newepyapɨrem me menmen im God
kakrekyiyem kakwetiyem.
11 *Hɨmɨn Yaaik ke Krais
kekreri kewepyapɨr menmen enum
mamɨwaank Krais te maain hɨrak
kakɨt niuk iuwe. Hɨr profet han
kitetim nitehiyan nar ik: “Maain wɨ
mamɨrkeim hɨrak kaknen? Mekam
mamnen me wɨ im?”
12 *Nɨpaa God epei keteiknor
menmen hɨr newepyapɨrem hɨram
ap mamkepi au. Hɨm im maain
mamkaap yi mɨt keriyen me men-
men im mɨt kerek newepyapɨr hɨm
yaaim me God hɨr netpiyem. In ek
God Haai kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik
kan kɨkaap mɨt in te hɨr netpi hɨm
im yaaim. Mɨt ensel hɨr mɨt God
keriuweti nɨrɨak menmen mɨrak.
Nɨpaa hɨr hanhan nertei menmen
im me Krais, te hɨr au. God ketpor
au hɨrak kepakɨnem.

Yi mɨt eirɨak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

13 Te yi han ekitet eiyu naanempre
hɨras. Yi han ekitet iuwe menmen
yaaim God kakwetiyem wɨ maain
Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes.
14 *Yi yises God yɨre nɨkerek yaain
nises hɨm me miye haai. In ek yi
ap han ekitet menmen enum mar
ke nɨpaa yi yetari God yi hanhan
yɨrɨakem au. Em emɨt!
15 Te yi yɨre God hɨrak kari han ki
yi eiyɨt menmen mɨrak yaaim. Hɨrak
kepu han yaaik prar prar te yi yaipau
han yaaik prar prar me menmen
yapɨrwe yi yɨrɨakem.
16 *Yi eirɨakem eiyɨntar God kewis
hɨm mau tɨwei matɨp mar im: “Yi
han yaaik prar prar eiyu eiyɨntar hi
God hi han yaaik prar prar.”

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

17 *Hɨrak God skelim haiu mɨt
yapɨrwe mɨpɨran me menmen haiu
mamrɨakem. Te yi mɨt kerek yi
yenewek “Haai,” yi yetikerek yewep-
nak, yi naanempre hɨras me men-
men yi yɨrɨakem. Me wɨ kike yi yau
tɨ ik e, yi ap einip God han enuk
kakɨrwi.
18 *Yi eirɨak menmen im hi
hetpiyem eiyɨntar yi yertei God
epei ketihis me menmen enum
weinɨm nɨpaa yi yisesim, yi yete-
nenim me nɨpaa maamrer ein
nɨrɨakem neteikniyem. God ap
kaktihis keriuwe wɨnak pewek
hɨram mamɨwaank au.
19 *Hɨrak ketihis keriuwe hemkre
yaaim me Krais. Krais hɨrak kɨre
miyak sipsip wikes teknei makɨp
au, yɨnk hɨrak yaaik prar prar keit
kar ke hɨm me God Moses kewisɨm
hɨram metpim.
20 *Nɨpaa God kewis tɨ wen
au, hɨrak kehimɨtan Krais kaknen
te hɨrak kemerɨr ere wɨ mɨkaru
im e, hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes
kakɨkepi.
21 *Te yi yises God yentar Krais.
Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu,
hɨrak kewisɨwek niuk iuwe te yi yis-
esik yemerɨr hɨrak maain kaktihis yi
yayu yaitikerek.

Yi han tewenɨn ni yinan

22 *Yi epei yɨrɨak han ki yaaik prar
prar yeriuwe hɨm yaaim me God yi
yisesim, te yi yemipɨn ni yinan au.
Yi han tewenɨni. Yi han etwenɨnan
iuwe eiriuwe han ki yaaik prar prar.
23 *God kerekyi yi yaain yeriuwe
hɨm mɨrak mamu tipmain tipmain
enum eik yi yisesim. Hɨm mɨrak
mamɨwaank au, te yi hɨmɨn ki ap
mamɨwaank au. Yi yɨre nɨkerek ne
Mɨtɨk Iuwe ap te kaki au.
24 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me
God mau tɨwei matɨp:
“Mɨt yapɨrwe hɨr nɨre yenkis, niuk
iuwe mɨr hɨram mɨre timen.
Maain mar ke yenkis mewei-
wei mami, timen mamnep

* **1:11** Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27 * **1:12** Ef 3:10 * **1:14** Ro 12:2; Ef 2:3, 4:17-18 * **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4 * **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12 * **1:24** Ais 40:6-8; Je 1:10-11

mamno tɨ mamɨsine mamɨt,
te niuk iuwe me mɨt ne tɨ au
mamɨt.
25 Te hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe
hɨram mamu tipmain tipmain enum
eik." Hɨm im hɨram hɨm keremem
nɨpaa haiu epei metpiyem.

2

Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kɨnan wɨnak

1 *Yi eiyɨpɨr menmen enum mekre
han ki, hɨm me memipɨn, eitɨp hɨm
weise tɨpar, hemkre menepam me
menmen, yesiuwe hɨm an. Menmen
mar im emɨt!
2 *Yi yɨre nɨkerek hemkre tuk han-
han nɨm, yi hanhan hɨm yaaim me
God te yi eire iuwe eiyɨrtei menmen
me God werek werek. Yi hanhan
hɨm yaaim eiyisesim,
3 *eiyɨntar yi epei yertei Mɨtɨk
Iuwe hɨrak yaaik nepei kekepi kesak
menmen enum yi yɨrɨakem.
4 *Yi eiyises Jisas menep menep.
Hɨrak kɨre teinɨk yaaik mɨt ne
tɨ nɨnapen nepɨrek, te God han
kitet hɨrak yaaik kehimɨtanek kime
wɨnak keriuwerek. Hɨrak kesak
menmen enum haiu mɨrɨakem,
hɨram mɨre hɨrak kime wɨnak ke
God.
5 *Yi mɨt yi yɨre teinɨk yaaik te
God kaktihis kakrekyi yi yɨre wɨnak
kɨrak, yi yen niutɨp yɨre weiwɨk
miutɨp mɨrak. Yi eire mɨt pris. Nɨpaa
hɨr nenep samiyak newisɨm mentar
nan nesiyem newepwarem newet
God em. Mar im menmen yaaim
yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram me God
yi eiwet God hɨras yetike menmen
yaaim yi eirɨakem te God hanhanem
kakɨntar menmen yaaim Jisas Krais
epei kerekyiyem hɨrak kesak men-
men enum mi.
6 *Hɨm me God mau mekre tɨwei
matɨp mar im:
"Yi eiyɨmtewem. Hi ehimɨtan
teinɨk mɨtɨk hewisɨk keit
wit Saion kerp nɨmɨn kɨnan
wɨnak. Neimɨn nanisesik hɨr
ap yɨnk enuk nanriuwerek
au." Krais hɨrak teinɨk mɨtɨk
kɨnan wɨnak, hɨrak kakɨkepi
kaktorhɨs.
7 *Yi mɨt kerek yi yises Krais, yi han
kitet hɨrak yaaik iuwe. Te neimɨn au,
hɨm me God matɨp mar im:
"Hɨrak kɨre teinɨk mɨt newep wɨnak
hɨr natɨp hɨrak enuk. Au,
God katɨp hɨrak yaaik iuwe."
(Hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kerp
nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.)
8 *Mɨt kerek hɨr ap nisesik au
neweikɨn sip newetɨwek, Krais hɨrak
kɨre nan kenip mɨt nar ek nanken-
petɨp mɨnwik te hɨr nanɨnkewɨn
nanɨwaank hɨras. Hɨm me God mau
tɨwei matɨp me menmen im. Hɨram
matɨp mar ik:
"Ik ek hɨrak nan te mɨt nankenpetɨp
mamɨnwik nanɨnkewɨn."

Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

9 *Te yi yar ik au. Yi ne weiwɨk
miutɨp nɨpaa God kehimɨteni, yi yɨre
mɨt pris nɨrak kerek newenɨpi niuk
mɨrak iuwe. Yi yɨre mɨt miyapɨr
yɨrɨak menmen me God keremem.
Yi yɨre mɨt miyapɨr nɨrak te yi
eiwepyapɨr menmen yaaim iuwe
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kerekyi te
yi yeweikɨn sip me menmen enum
mɨre wɨtaan toto, yi yises hɨm mɨrak
yaaim hɨram mɨre wepni kɨr.
10 *Yi nɨpaa mɨt weinɨn te in ek yi
ne weiwɨk me God. Yi nɨpaa God
ap kekepi au, te in ek hɨrak kekepi
wɨsenum.

Haiu emu emɨre mɨt miyapɨr ne God emrɨak menmen mɨrak

11 *Nai yinan yaain, yi ne tɨ ik au.
Yi yau in me wɨ kike keremem. Te
hi etpi hɨm manp, yi einaaiwɨr men-
men enum mekre han ki au emɨt!

* **2:1** Ef 4:22; Je 1:21 * **2:2** Mt 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3** Sam 34:8 * **2:4** Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * **2:5** Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * **2:6** Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * **2:7** Mt 21:42 * **2:8** Ais 8:14; Ro 9:33 * **2:9** Ais 43:20-21, 9:2; 1Pi 2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8 * **2:10** Ro 9:25; Hos 2:23 * **2:11** Sam 39:12; Ga 5:17, 24; Je 4:1

Menmen im hekrit hekrit mari han
ki te yi yisesim yɨrɨak enum.
12 *Yi yau yetike mɨt han hɨr ap
nises God au. Te yi eiyises menmen
yaaim yapɨrwe yi eirɨakem kere-
mem. Te mɨt enun hɨr nansiuwe hɨm
nantɨp yi enun, maain wɨ God pɨke
kaknen skelim mɨt, hɨr nanwenɨpi
niuk mɨrak nanɨntar menmen yaaim
yi yɨrɨakem.
13 *Yi eiyises hɨm me mɨt iuwe
hɨr naanmɨpri eiyɨntar yi yises Mɨtɨk
Iuwe God. Yi eiyises mɨtɨk iuwe ke
gavman o
14 mɨtɨk hɨrak keriuweti nanɨnen
naanmamri. Hɨr nenep mɨt nɨrɨak
enum te hɨr newenɨpi mɨt hɨr nɨrɨak
yaaim.
15 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar
God hanhan yi yairɨak mɨt enun hɨm
enum mɨr mami mamriuwe men-
men yaaim yi yɨrɨakem.
16 *Yi mɨt yepu yar ke mɨt
nɨnaaiwɨr wɨnak enuk menmen
enum me tɨ meteneni au. Te yi ap
yairɨak enum eiyɨntar yi yepu yar ik
au emɨt! Yi yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak
menmen mɨrak te yi eirɨak menmen
yaaim keremem. Menmen enum au
emɨt!
17 *Yi eiwenɨpi niuk me mɨt
yapɨrwe, yi han etenɨn ni yinan, yi
einaain einip God yɨnk enuk ekɨrwi,
yi eiwenɨpi niuk me mɨtɨk iuwe
ke gavman kerek naanmɨpri me
menmen.

Haiu emises Krais me menmen hɨrak kɨrɨakem

18 *Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen
me mɨt uwe ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr
yi eiyisesim te yi ap einipi hɨr yɨnk
enuk han enuk enriuwi. Mɨt han hɨr
hanhani o hɨr han au enun naniwep,
yi eirɨakem eiyɨr ik.
19 Mɨtɨk hak iuwe kakiwep
kakɨntar yi yises hɨm me God, yi
ap pɨke eikɨp emrerim au emɨt! Yi
eirɨak menmen im hi hetpiyem te
God han yaaik kakɨrwi.
20 *Yi eirɨak enum te mɨt iuwe
hɨr naniyep te yi einɨp emrerim
au, hɨram menmen weinɨm. Te yi
eirɨak menmen yaaim, mɨt iuwe hɨr
naniwep yi einɨp emrerim au, God
kakrekyi yaaim eiyɨnterim.
21 *God hɨrak kehimɨteni te yi
eiyises menmen hi hetpiyem. Yi
eiyisesim eiyɨntar nɨpaa Krais kaa
kenteri, te hɨrak kɨre hɨmɨn yaaik
yi eiyisesim eiyɨr ke mɨtɨk kitet sak
hɨmɨn.
22 *Krais kɨrɨak enum au, hɨrak ap
kewenɨn hɨm katɨp menmen enum
au.
23 *Me wɨ nɨpaa mɨt hɨr netpɨwek
enum me nerekyɨwek yɨnk enuk,
hɨrak ap keneri keriuwe hɨm enum
au. Mɨt hɨr nakɨp, hɨrak ap keneri
kanɨp au. Hɨrak katɨp au. Hɨrak
katɨn mesik kerp keit. Hɨrak han
kitet God hɨrak maain skelim mɨt
werek kaknɨp nanrerik.
24 *Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu
tentarakɨt ke menmen enum haiu
mɨrɨakem te haiu mɨt mamnaaiwɨr
menmen me tɨ enum te hɨram ap
mamri han kaiu. Hɨram mar ke
mɨtɨk kaki, hɨmɨn kɨrak kaknaaiwɨr
yɨnk kɨrak te hɨrak ap pɨke kakrɨak
menmen meiyam au. Te haiu mamu
mamises menmen yaaim me God.
Hɨrak kaa te kakɨkepai haiu mamu
werek.
25 *Yi nɨpaa yɨre miyak sipsip
yɨnaaiwɨr yayiwe yeit yaank yi
yetaritari te in ek yi epei yan yises
Krais, hɨrak naanmɨpri hɨmɨn ki kar
ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip.

3

Mɨt netike miyapɨr neitan, hɨr enises menmen im

1 *Yi miyapɨr yi eiyises hɨm me
mɨkan ni te hɨr han en ap nises hɨm
me God, te yi eiri han kɨr eiriuwe

* **2:12** Mt 5:16; Lu 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Ta 3:1 * **2:15** 1Pi 3:16 * **2:16** Ga 5:13 * **2:17** Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * **2:18** Ef 6:5 * **2:20** 1Pi 3:14, 17, 4:14 * **2:21** Mt 16:24; Jo 13:15 * **2:22** Ais 53:9; Jo 8:46 * **2:23** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24** Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * **2:25** Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * **3:1** Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22

menmen yaaim yi yɨrɨakem te hɨr enisesik. Yi ap eitɨp hɨm au.
2 Hɨr enɨr yi miyapɨr yɨrɨak yaaim yemtau hɨm mɨr te hɨr enweikɨn han enises hɨm me God.
3 *Yi ap eises hɨras eiriuwe wɨpe yehes, wɨnak, pewek pitau keremem te mɨt natɨp yi yaain, au emɨt!
4 Menmen mekre han ki me yi yau werek werek yemtau hɨm, hɨram mɨre wɨpe yehes o pitau mau yɨnk. Menmen mekre han mamɨwaank mamɨr ke wɨpe yehes o pitau au. Te God hanhan menmen yaaim marim mekre han ki.
5 Marim, nɨpaa ein miyapɨr yaain hɨr nemerɨr menmen nɨpaa God ketpim kakwetɨrem. Hɨr neses hɨras nar ik. Hɨr nemtau hɨm me mɨkan nɨr hɨr nisesim.
6 *Sera hɨre wɨrɨak menmen mar ik. Hɨre wemtau hɨm me Ebraham mɨtɨk kɨre, hɨre wisesim, hɨre watɨp, "Ti mɨtɨk kai iuwe." Maain yi eirɨak yaaim eiyises God, yi einaain au, te yi miyapɨr keriyen yi eire nɨkerek ne Sera.
7 *Mar im, yi mɨt epei yeit miyapɨr yi yau yetikeri yertei hɨr ap manpenun nar ke yi te yi naanmɨpror werek werek yentar yi yetikeri yayɨt menmen yaaim maain God kakweteiyem. Yi eirɨak yaaim mar im te menmen enum ap meiyepet menmen yi yitehi God em kakwetiyem.

Yi mɨt miyapɨr eikiyan eiyu eiyises menmen yaaim im

8 Hi hetpi hɨm kike keremem me menmen im. Yi yapɨrwe eiyu han kiutɨp hanhanan. Yi han etwenɨnan, eirɨakan yaaim, yi han ekitet yi yɨpɨran.
9 *Mɨt hɨr nerekyi enum, yi ap pɨke eirekyor enum emrerim au emɨt! Hɨr netpi enum newen henye, yi ap pɨke eirekyorem emrerim au emɨt! Yi eiyitehi God hɨrak kakrekyor yaaim eiyɨntar God epei kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim mɨrak.
10 *Yi eirɨakem eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:

"Mɨt kerek hɨr hanhan nanu tɨ ik werek werek me tɨto yapɨrwe, hɨr enɨnaaiwɨr menmen enum me netpim newenɨn hɨm.

11 Hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum, hɨr enrɨak menmen yaaim. Hɨr hanhan nantike mɨt enkiyan enu enɨt.
12 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar God hɨrak kɨr mɨt hɨr han kɨr yaaik, hɨrak hekrit hekrit kemtau menmen hɨr nitɨwekhiyem hɨrak kakɨkepi. Te hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt enun nises menmen enum, hɨrak kakrekyor enum mamrerim."

Mɨt neraiwaank nentar menmen yaaim haiu misesim

13 Yi hanhan eirɨak menmen yaaim yi han kitet mɨt hɨr nanrekyi menmen enum a? Taau!
14 *Yi eirɨak menmen yaaim te mɨt nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi ap einapen mɨt han ekitetim au.
15 Yi hanhan Krais hɨrak ekinɨn eku han ki, hɨrak iuwe. Hekrit hekrit yi han etwenɨn mɨt kerek hɨr nitihi yi yenmak yi yises menmen me God mekre han ki, te yi eitporem han emɨkpep au. Yi einaain eirɨak God yɨnk enuk ekɨrwi.
16 *Han ki hɨrak yaaik keriuwe menmen yi yɨrɨakem te maain mɨt hɨr neswi hɨm me menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi yises Krais, hɨr yɨnk enuk me menmen enum hɨr netpiyem.
17 *Mɨt hɨr nerekyi enum me menmen enum yi yɨrɨakem, hɨram enum emɨt! Te God hɨrak kewis mɨt hɨr nerekyi enum me menmen yaaim yi yɨrɨakem, hɨram werek yi eiwisi nanrekyiyem.

Krais kaa kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem

18 *Menmen im hɨram werek mentar nɨpaa Krais kɨrɨak yaaim te mɨt

* **3:3** 1Ti 2:9 * **3:6** Jen 18:12 * **3:7** Ef 5:25 * **3:9** Mt 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13 * **3:16** 1Pi 2:12 * **3:17** 1Pi 2:20 * **3:18** Ro 6:10; Ef 2:18

enun nakɨp hɨrak kaa kentar menmen enum maiu. Hɨrak yaaik kaa miutɨp keremen ke haiu mɨt enum te hɨrak kaktaihis, haiu mamnen God. Hɨrak mɨtɨk hɨrak kaa, te hɨmɨn kɨrak kau keit.
19 Keriuwe hɨmɨn kɨrak, Krais ken wit enuk mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewik, hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak.
20 *God kemerɨror nisesik te hɨr ap nises hɨm mɨrak me wɨ nɨpaa Noa kime sip iuwe au. Me wɨ im hɨr mɨt miyapɨr hɨspɨnak wikak (8) keriyen God kekepi te hɨr ap naa nentar tɨpar mɨniu au.
21 *Tɨpar im hɨram mɨre hɨmɨn o piksa me mɨt hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar. In ek tɨpar im mekepi ap mekemyetɨti hapɨk mau yɨnk ki au. Hɨram me mɨt hɨr nitehi God kesak menmen enum mɨr hɨrak kakrekyor han kɨr yaaik, nentar Jisas Krais kaa pɨke kekrit kepu.
22 *Hɨrak Krais epei ken wit ke God hɨrak kau menep his yaaim me God kerek hɨrak kehimɨtan mɨt iuwe nanwim. Mɨt ensel, herwe enum, hɨmɨn yapɨrwe, hɨrak Krais kinɨnem naanmɨprewem.

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi yɨrɨakem

1 *Krais hɨrak kɨre mɨtɨk hɨrak kaa te yi han ekitet eiyɨr ke nɨpaa hɨrak han kitet menmen. Krais kewis mɨt enun hɨr nakɨp newaankek. Mɨt hɨr naniwep nanriwaank nanɨntar yi yises hɨm me God, menmen im hɨram werek mentar mɨt kerek hɨr yɨnk kɨr kenen (o meiyewor) mɨt newaanki, menmen im mamkepi nanɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 *In ek yi ap eiyises han ki ke menmen yi yau tɨ ik yi yɨrɨakem au emɨt! Yi eiyises God han kɨrak kerekek.
3 *Wɨ nɨpaa haiu mises menmen enum yapɨrwe mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem. Hɨram mar im: Haiu mises menmen enum haiu hanhanem iuwe. Haiu mariyanhis mewenɨnem, haiu maam tɨpar si enum ere metaritari, haiu maam menmen iuwe, te haiu men wɨnak ke mɨt haiu maam tɨpar si enum keremem, haiu meweikɨn sip mewet hɨm me God, haiu mewenɨpi niuk me tɨpir.
4 In ek mɨt han hɨr wen nises menmen enum im, han kɨr kekrit te yi yetikeri yisesim au. Hɨr natɨp enum nenipi yɨnk enuk yi yetikeri yisesim meiyam au.
5 *Te wɨ maain God skelim mɨt nepu, nantike mɨt nɨpaa naa, mɨt in hɨr enwepyapɨr nenmak hɨr nɨrɨak menmen enum mar im te maain hɨrak God kakɨwaanki.
6 *Hɨrak Krais kewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim men mɨt nɨpaa God kanɨp hɨr naa, nar ke God nɨpaa katɨp mɨt yapɨrwe maain hɨr nani. Krais kewepyapɨr hɨm te mɨt kerek epei naa hɨr nemtau hɨm mɨrak nanisesim, maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Yi naanmɨpre menmen yaaim God kewetiyem

7 *Epei menep te menmen o tɨ haiu mewik hɨram mamɨwaank mamɨt, te yi han ekitet werek werek naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem te yi yitehi God menmen werek werek.
8 *Menmen im minɨn menmen yapɨrwe yi yisesim: Yi han etwenɨnan eiyɨntar menmen im mamkepi yi ap han kitet menmen enum mɨt nerekyiyem.
9 *Yi naanempre ni yinan nan nau netikewi me menmen o yeno, o menmen meiyam te yi ap han emɨkpep au emɨt!
10 Menmen yaaim God kekepi yi eirɨakem, hɨram mamkaap mɨt te yi eire mɨt yaain naanmɨpre menmen

* **3:20** Jen 7:7, 23 * **3:21** Hi 10:22 * **3:22** Mt 22:44; Ef 1:20-21 * **4:1** Ro 6:2, 7 * **4:2** 1Jo 2:16 * **4:3** Ef 2:2-3 * **4:5** Ap 10:42 * **4:6** Ro 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7** Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8** 1Pi 1:22; Je 5:20 * **4:9** Hi 13:2

ham God kewetiyem. Hɨram mar im:
Mɨt han ne yi mɨt
11 kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me
God, hɨr enwepyapɨr hɨm me God
keremem. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak men-
men nɨkaap mɨt neriuwerem, hɨr
enrɨakem enɨr ke mɨt God kekepi
hɨr nɨrɨakem. Te mɨt nanwenɨpi
niuk me God nentar menmen Jisas
Krais kerekyiyem. Hi hanhan mɨt
nanwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe,
hɨrak naanmɨpre mɨt ne tɨ ik netike
menmen yapɨrwe tipmain tipmain
enum eik. Yi ap han kekrit eiyɨntar
menmen enum mamiwep mar ke
menmen nɨpaa menep Krais.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mamɨr ke menmen mewaank Krais

12 *Nai yinan yaain, yi ap han
kekrit eiriuwe menmen enum maain
mamnen yi mɨt mamnɨni han ki te
yi yises God werek werek o au. Yi
ap han ekitet hɨram menmen enum
ham epei minɨn man au. Nɨpaa
menmen im menep Krais.
13 *Yi ap eihɨnhɨn au. Menmen
enum nepei mepnen miwep mar ke
hɨram menep Krais. Yi han yaaik
eiyu eiyɨntar maain Krais pɨke kak-
nen kakwepyapɨr hɨrekes, yi han
yaaik iuwe eiriuwerek.
14 *Mɨt hɨr netpi enum neni nen-
tar yi yises Krais, yi han yaaik eiyu
eiyɨntar Hɨmɨn Yaaik Iuwe ke God
kau kekreri. (Mɨt enun hɨr netpɨwek
enum te yi yewenɨpi niuk mɨrak.)
15 Yi ap eirɨak menmen enum te
mɨt ne gavman naniwep me men-
men enum yi yɨrɨakem mar im: Me
yi yenep mɨt nani o yi yekintɨp men-
men, o yi yɨrɨak mɨt han enum enum
o mɨtɨk hak ke yi mɨt hɨrak hanhan
hɨrekes iuwe naanmɨpre mɨt han
netike menmen mɨr. Menmen mar
im au emɨt!
16 *Mɨtɨk kerek mɨt enun nankɨp
nanɨntar hɨrak kises hɨm me God,
hɨrak ap yɨnk enuk au emɨt! Hɨrak
ekwenɨpi niuk me God ekɨntar hɨrak
kisesik.
17 *Wɨ epei mamnen God hɨrak
skelim mɨt. Hɨrak kinɨn skelim mɨt
nises hɨm mɨrak. Hɨrak kinɨn skelim
haiu mɨt te maain mekam mamnen
mɨt hɨr neweikɨn sip newet hɨm
yaaim me God? Hɨr nanɨwaank
nanɨt.
18 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp,

"Mɨt nises hɨm me God, hɨram menmen enum mamnen mamɨwaanki menep te mamri han kɨr te hɨr ap nanises God werek werek au. Menmen im mamnen mɨt kerek nises hɨm me God, te mekam mamnen mɨt kerek nɨrɨak enum neweikɨn sip newet God? Hɨr nanɨwaank nanɨt."

19 *Te mɨt kerek menmen enum
manɨp mewaanki nentar God han-
hani, hɨr enrɨak menmen yaaim han
emɨkpep au. Hɨr han kitet God.
Hɨrak nɨpaa kɨrɨak haiu mɨt yapɨrwe
te hɨrak kakɨkepi naanemprai ken-
tar hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak
ketpim.

5

Yi mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God

1 *Te hi hatɨp yi mɨt han ne yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God yi yinɨn
naanempre mɨt. Hi hetpi hɨm manp.
Hi hɨpre yi mɨt, haiu mɨt iuwe, hi
nɨpaa hɨr Krais hɨrak kaa. Hi hetik-
erek hawɨr wawɨt menmen yaaim
iuwe maain wɨ God kakwepyapɨrem.
2 *Hi hetpi hɨm manp: Yi naanem-
pre mɨt miyapɨr ne God neit wit ki,
hɨr nɨre sipsip nɨrak. Yi naanem-
pror werek werek eiyɨr ke God han-
han yi eirɨakem. Yi ap eirɨakem
eiyɨntar mɨt netpiyem keremem au.
Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhanem.
Yi ap eirɨakem te yi eiyɨt pewek

* **4:12** 1Pi 1:6-7 * **4:13** Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * **4:14** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16** Ap 11:26; Fl 1:20 * **4:17** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18** Pro 11:31; Lu 23:31 * **4:19** Sam 31:5 * **5:1** Ro 8:17 * **5:2** Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11 * **5:3** 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7

yapɨrwe emrerim au. Yi eirɨakem
eiyɨntar yi hanhan eirɨakem.
3 *Yi ap eirɨakem eiyɨntar yi han-
han eiyinɨn mɨt miyapɨr neit wit ki
te yi eiyɨtpor hɨr enrɨak menmen au
emɨt! Menmen yi yɨrɨakem hɨram
mɨre hɨmɨn mamteikɨn mɨt miyapɨr
ein menmen yaaim hɨr enisesim.
4 *Maain wɨ Jisas Krais hɨrak
kɨre Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨprai
haiu mɨt haiu mɨre sipsip nɨrak,
maain hɨrak kakwepyapɨr hɨrekes,
yi eitikerek eiyɨt menmen yaaim
mamɨwaank au. Hɨram mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik.

*Haiu mamɨmtau hɨm me mɨt hɨr
ninɨn naanmɨprai haiu mɨt*

5 *Mar im hi hatɨp yi pipep hɨm
manp: Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt kerek
hɨr iuwe naanmɨpri yi eiyisesi. Yi
yapɨrwe eiyɨmtau hɨm me yi hɨras
eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei
matɨp, "God keweikɨn sip kewet
mɨt hɨr han kitet hɨras iuwe, te
hɨrak kɨkaap mɨt hɨr nau werek
werek nemtau hɨm nisesim, hɨrak
kakrekyor yaaim."
6 *Hɨm me God ketpim, te yi han
kitet God hɨrak iuwe yi eiyɨmtau hɨm
mɨrak eiyisesim te maain wɨ kerek
hɨrak kɨmat hɨrak kakrekyi yaain, yi
eire iuwe.
7 *Menmen enum mamri han ki
yi han ekitetim, yi eitɨp God em
eiyɨntar hɨrak hanhani kakɨkepi
naanmɨpri.
8 *Yi han ekitet werek werek
naanempre hɨras. Hɨrak kepan ki
Seten hɨrak kɨre hiwaak kepno in
kepno ein kɨsawɨn kewenaan mɨtɨk
hak kakɨkɨp kakɨwaankek, hɨrak
kɨnkatɨn mɨt kerek hɨrak kaknipi hɨr
enweikɨn sip enwet God nanɨwaank
hɨras.
9 *Yi han tokik eiyu eiweikɨn sip
eiwet Seten eiriuwe hɨm yaaim me
God yi yisesim. Yi eirɨak menmen im
eiyɨntar yi yertei mɨt nises God nerer
wit wit, menmen enum mewaanki
nar ke hɨram mewaank yi mɨt. Te
menmen im mamkepi yi han tokik
eiyu.
10 *Te maain wɨ meiyam menmen
mamriwaank epei au, God hɨrak
Haai ke menmen yaaim, hɨrak
kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim
mɨrak mamu tipmain tipmain enum
eik eiriuwe Krais, God hɨrekes
kakrekyi yi yaain kakrekyi han tokik
kakɨkepi.
11 Hi hanhan God hɨrak kinɨn
naanmɨpre menmen yapɨrwe tip-
main tipmain enum eik.

Hi Pita hetpi hɨm mei yinam kike

12 Mɨtɨk Sailas hi han kitet hɨrak
kaiu yinak yaaik, hɨrak kekepa kewis
tɨwei yinak ik ek. Hi hetpi hɨm
manp, hi hɨrekes heriuwe tɨwei ik
ek hi heteikni hɨm yi yisesim hɨram
menmen yaaim me God. Yi han tokik
eiyu eiyisesim.
13 *Ni yinan neit wit Babilon, God
kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr natɨp, "Yi
yaain." Mak hɨrak kɨre nɨkan kai
hɨrak ketikewa hawɨr wises God,
hɨrak katɨp, "Yi yaain".
14 *Me wɨ yi eirerik eiyɨr ni yi-
nan eitɨpan yi yaain yi yapɨrwe
ein yeiyewewan. Hi hanhan yi
mɨt miyapɨr ne Krais yi eiyu werek
werek.

Mepɨr keremem

* **5:4** Hi 13:20; 1Ko 9:25 * **5:5** Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12 * **5:6** Je 4:10 * **5:7** Sam 55:22; Mt 6:25-30 * **5:8** 1Te 5:6 * **5:9** Ef 6:11-13; Je 4:7 * **5:10** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13** 2Ti 4:11 * **5:14** 1Ko 16:20

Tɨwei Pita Kewisɨk - 2
Menmen me tɨwei ik

Pita katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
God kehimɨtenai haiu nɨrak *1:3-21*
Hɨm me menmen enum me mɨt tisa enemitaɨpɨn hɨm me God *2:1-22*
Hɨm me wɨ maain Mɨtɨk kaiu Iuwe ehɨrak kaknen *3:1-18*

1 Hi Saimon Pita, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak hewepyapɨr hɨm mɨrak. Hi kerekek hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt keriyen yi yetike haiu mɨt aposel haiu mises hɨm yaaim iuwe hɨram mekepai mɨpɨram. Hɨram mekepai mentar God ketike Jisas Krais kesak menmen enum maiu, tenipai haiu mɨt yaain. Marim hɨrakɨt tekepai tetaihis mɨpɨran.

2 *Hi hanhan God ketike Jisas Krais tatrekyi menmen yaaim te yi han yaaik eiyu, yi eiyu werek werek wɨsenum eiyɨntar yi yertei God ketike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais werek werek.

God kehimɨtenai haiu nɨrak

3 *God hɨrak wɨsenuk epei kewetai menmen yapɨrwe me mamkepai haiu mamisesik werek werek. Haiu mamisesik werek werek mamɨtar hɨrak kekepai haiu merteiyek kerek nɨpaa kehimɨtenai haiu mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim iuwe te haiu yaain mamɨr ke hɨrak yaaik.

4 Mar im hɨrak epei kewetai menmen yaaim iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketpim kakwetai haiu mɨt em. Te yi mɨt eiriuwe menmen hɨrak epei kewetiyem, yi eirɨr einaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem te yi yayɨt menmen mɨrak yaaim yi eire God.

5 Me menmen mar im yi epei yetɨwem yi hanhan eirɨak menmen yaaim, hɨram mamkaap hɨm yaaim me God mekre han ki nɨpaa yi yisesim. Menmen yaaim yi yɨrɨakem hɨram mamkepi yi eiyɨrtei menmen me God werek werek.

6 *Menmen yi eiyɨrteiyem werek werek hɨram mamkepi yi naanmamre hɨras eiwenɨn han ki. Yi eiwenɨn han ki hɨram mamkepi yi han tokik eiyu me menmen yapɨrwe mamnen. Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi yi han tokik eiyu.

7 Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan ni yinan, hɨram mamkepi yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.

8 Menmen mar im mamu mamɨkre han ki te hɨram mamnen iuwe mamkepi te yi eiyu weinɨm au. Yi yayɨrtei Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais werek werek yi eiyisesik iuwe.

9 Mɨt kerek menmen marim mekre han kɨr au, hɨr nekre han kɨr hɨr nar ke mɨt ap nɨr ein ein au. Hɨr nanamɨr toto. Mɨt nar ik han kaa nɨpaa God kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem te in ek hɨr nau han yaaik prar prar.

10 Te nai yinan, God epei kenɨni kehimɨteni yi nɨrak te yi eikɨak han ki eirɨak menmen yaaim. Yi eirɨak menmen yaaim te hɨram mamkepi yi eiyɨrtei God maain kaktihis. Yi eirɨak menmen im te yi eiyu eitikerek eiyɨt wit kɨrak.

11 Yi eiyises menmen mar im hɨram mɨre God kɨkaisiu weipɨr te yi eino wit ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak nɨpaa kaa te kekepi kaktihis yi eiyu eitikerek tipmain tipmain enum eik.

12 *Yi yertei menmen hi epei hetpim yi yau han tokik yeriuwe hɨm me God nɨpaa yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit hanhan hɨkɨak han ki yi han ekitetim.

13 *Hi han kitet hɨram yaaim te hi wen hepu hɨre mɨtɨk ik e, hi pɨke etpiyem hɨkɨak han ki te yi han ekitetim.

14 *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas Krais Mɨtɨk Iuwe kaiu nɨpaa

* **1:2** Ju 2 * **1:3** 1Pi 2:9 * **1:6** Ga 5:22-23 * **1:12** Ju 5 * **1:13** 2Pi 3:1 * **1:14** 2Ko 5:1; Jo 21:18-19

ketpo.
15 Te hi hewis tɨwei ik te maain
hi hahi hɨrak hekrit hekrit kakɨkepi
yi han ekitet menmen im nɨpaa hi
hetpiyem.

Haiu mɨt epei mɨr Jisas Krais menmen mɨrak iuwe

16 *Me wɨ nɨpaa haiu mewepyapɨr
hɨm me Jisas Krais, haiu metpi hɨrak
iuwe, hɨrak pɨke kaknen, haiu ap
mises tɨpitɨm o wit tɨpir me hɨm
weinɨm au. Haiu epei mɨr menmen
mɨrak iuwe.
17 Nɨpaa God Haai kewenɨpi niuk
me Jisas kewetɨwek niuk iuwe keri-
uwe hɨm, haiu mɨt aposel memtau
hɨrak ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk ik
hɨrak Nɨkan kai yaaik hi hanhanek."
18 Haiu hɨras memtau hɨm im
meke wit ke God man mentar haiu
metikerek merp mɨniu (o neiyɨp)
kerek God kan kewik.

19 Haiu han ekitet iuwe hɨm me
nɨpaa mɨt profet hɨr natɨp hɨm me
Krais hɨr newepyapɨrem, mentar
menmen nɨpaa haiu mɨrem. Te
yi mɨt eiyises hɨm im, yi eirɨak
yaaim. Hɨm me God mɨt profet
netpim hɨram mɨre si mɨr meit wit
toto ere menep wanewik saur kɨr
keteiknai menep kaksiupan. Hɨm
mɨt profet nɨpaa netpim hɨram mɨre
si me wɨtaan mekepai haiu mises
hɨm me God werek werek ere Jisas
Krais kan. Hɨrak kɨre wepni kewep
kan kekepai.
20 Te yi eiyinɨn eiyɨrtei menmen
im. Haiu mɨt ap mises han kaiu
mewepyapɨr menmen me hɨm nɨpaa
mɨt profet netpim au.

21 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram
yaaim mentar nɨpaa hɨr mɨt profet
ap nises han kɨr newis hɨm mau
tɨwei au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek
kɨkɨak han ke mɨt ein te hɨr natɨp
hɨm God ketporem, hɨr newisɨm
mau tɨwei.

2

Menmen enum mɨt enun netpi hɨm me memipɨn hɨr nɨrɨakem

1 *Nɨpaa mɨt profet enun ne ne-
mipɨn nau nekre mɨt ne Isrel. Mɨt
nar ik nanɨnen nanu nantikewi,
hɨr nanri hɨm enum me nemipɨn
nanɨwaank mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me God. Hɨr nanweikɨn
sip nanwet Mɨtɨk Iuwe Krais nɨpaa
hɨrak kaa, te kakɨkepi kaktorhis te
hɨrak kakɨwaanki waswas.
2 Mɨt yapɨrwe nanises menmen
mɨr enum te hɨram mamɨwaanki.
Hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨr nariyanhis
newenɨnem hɨram werek. Maain
mɨt han nantɨp enum me hɨm yaaim
me God nanɨntar menmen im enum
mɨt enun nar ik nɨrɨakem.
3 *Hɨr hanhan neriuwe hɨm
me nemipɨn hɨr nanri pewek mi.
Me nɨpaa ein God kemerɨr wɨ
maain hɨrak skelim mɨt nar ik.
God kerek kakrɨak menmen enum
me mamɨwaanki, hɨrak kɨwaai
au. Hɨrak kemerɨr wɨ keremem
mamnen hɨrak kakɨwaanki keriyen.
Menmen im nɨpaa God kɨrɨakem
meteiknai hɨrak kɨwaai au hɨrak
kakɨwaank mɨt enun.
4 *God ap kewis mɨt nɨrak ensel hɨr
nɨrɨak enum hɨr nepu netikerek au.
Hɨrak kepɨri keriuweti nen wit enuk
ke kewaank mɨt hɨr nepu nekre hei
enum nemerɨr wɨ God skelim mɨt ne
tɨ.
5 *Nɨpaa God ap kewis mɨt enun
nɨpaa nau tɨ hɨr nepu au. Hɨrak
kanɨp kenepi keriuwe wan kɨniu
tɨpar manɨp. Hɨrak mɨtɨk Noa
kerek kewepyapɨr mɨt enises men-
men yaaim, hɨrak ketike mɨt miyapɨr
hispɨnak wik (7) keriyen God ap
kanɨp au.
6 *God epei kenep mɨt miyapɨr ne
wit Sodom ketike Gomora, hɨrak ke-
siri netike wit hɨr newi. Menmen
im mɨre hɨmɨn o piksa meteikɨn mɨt
kerek nɨkaru nises menmen enum
mekam mamnen mamnɨp.

* **1:16** Mt 17:1-5 * **1:21** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1** Mt 24:11; Ju 4 * **2:3** Ro 16:18; 1Te 2:5 * **2:4** Ju 6 * **2:5** Jen 6:11–8:19; 2Pi 3:6 * **2:6** Jen 19:24; Ju 7 * **2:7** Jen 19:1-16

7 *God epei keithis mɨtɨk Lot hɨrak
mɨtɨk yaaik han enuk keriuwe men-
men enum me neiyewewan nɨrɨran
mɨt enun neweikɨn sip newet men-
men yaaim hɨr nɨrɨakem.
8 Hɨrak mɨtɨk yaaik Lot hɨrak kau
ketikeri hekrit hekrit hɨrak kɨr men-
men enum mɨt nɨrɨakem, hɨrak kem-
tau menmen enum hɨr netpim, te
hɨrak han enuk iuwe keriuwe men-
men enum mɨr.
9 *Menmen im meteiknai God
kertei kɨkaap mɨt yaain ketorhis me
menmen enum mamnen, hɨrak han
kaa mɨt enun te hɨr ap nanɨnaaiwɨr
menmen enum mamɨwaanki me wɨ
hɨrak skelim mɨt taau!
10 *Hɨrak kertei iuwe ap te han
kaa kakɨwaank mɨt kerek hɨr nises
han kɨr me nɨrɨran neiyewewan, hɨr
nɨnan yipɨr newɨrek me menmen
iuwe me God. Mɨt profet enun ne-
mipɨn hɨr enun han tokik nises han
kɨr kerekek, hɨr ap nɨnaain natɨp
enum me mɨt ensel au.
11 *Mɨt ensel ne God hɨr enun man-
penun ninɨn mɨt enun in te hɨr ap
natɨp enum nesiuwe hɨm me ninaan
me God au.
12 *Te mɨt in en hɨr enun nar
ke miyak han aurem te mɨt namɨp
mami. Hɨr mɨt enun weise han
auri hɨr natɨp enum me menmen
hɨr nepɨtariyem. Maain God kaknɨp
nanɨr ke miyak me yaank mɨt
namɨp.
13 *Menmen mamriwaank mentar
menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr
han kitet netikwi naam hɨram men-
men yaaim menipi tu iuwe kere-
mem, hɨr nɨre wikes mau yɨnk ke yi
mɨt neriwaank, hɨr han yaaik nises
menmen mɨr me nemipɨn.
14 Hɨr nɨpɨr miyapɨr hɨr hanhan
nanwaai nantikeri te hɨr han kɨr
kenke kenteri ap te nanweikɨn sip
newetɨrem au. Hɨr nari han ke mɨt
miyapɨr te hɨr nises menmen enum.
Hɨr han kitet yapɨrwe hɨr nanri
pewek o menmen me mɨt miyapɨr
hɨr nises hɨm mɨr mamɨrkeik. God
kakɨwaank mɨt han narik.
15 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm
yaaim, hɨr nises menmen enum
nar ke mɨt nɨnaaiwɨr yayiwe yaaim,
hɨr netaritari neit yaank. Hɨr
nises menmen nɨpaa mɨtɨk niuk
mɨrak Belam nɨkan ke Beo hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak hanhan pewek
mɨt han nanwetɨwekem me men-
men enum hɨrak kɨrɨakem.
16 *Te donki kɨrak (hɨrak kɨre
hos) kerekek ketaritari ap han
kewik, hɨrak katɨp keriuwe hɨm ke
mɨtɨk kenerek kewenek me menmen
enum merekirɨwek han.
17 *Mɨt in hɨr enun ap nankaap
mɨt nar ke hei tɨpar epei au menke.
Hɨr nises hɨm ham hɨm ham
heriyai heriyai nar ke napɨ yuwerep
metɨwem. God epei kehimɨtenor wit
hak enuk kɨre wit enum toto.
18 *Hɨr natɨp hɨm iuwe weinɨm,
hɨr nari han ke mɨt neriuwe men-
men enum han ke mɨt hanhan nanis-
esim. Hɨr pɨke nari mɨt kerek nem-
pei nɨnaaiwɨr menmen enum im mɨt
han enun wen nisesim han kɨr kenke
kenterim.
19 *Mɨt enun hɨr natɨp hɨram
werek te mɨt yapɨrwe enises han
kɨr. Te hɨr hɨras menmen enum
merekiror han kɨr te hɨr ap enises
hɨm yaaim taau. Mekam mari han ke
mɨtɨk te han kɨrak kenke kenterim,
hɨrak ap kakinɨnem kaknaiwɨrem
taau. Hɨram maminɨnek.
20 *Mɨt hɨr epei nɨnaaiwɨr men-
men enum me tɨ mɨt nɨrɨakem nen-
tar hɨr epei nertei menmen yaaim
nisesim me Jisas Krais, nɨpaa kaa
te kesak menmen enum me haiu
mɨt kaktaihis, te hɨr pɨke nanises
menmen eim enum han kɨr kenke
kenterim, hɨr nanɨwaank wɨsenum
minɨn menmen enum mamɨr ke
nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
21 *Hɨram yaaim te nɨpaa hɨr ap
nemtau hɨm me God mɨt netporem
te hɨr epei nemtewem nisesim, te
maain hɨr neweikɨn sip newetɨwem
pɨke nanises menmen enum. Maain

* **2:9** 1Ko 10:13; Ju 6 * **2:10** Ju 7-8, 16 * **2:11** Ju 9 * **2:12** Ju 10 * **2:13** Ju 12 * **2:15** Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 * **2:16** Nam 22:28-35 * **2:17** Ju 12-13 * **2:18** Ju 16 * **2:19** Jo 8:34 * **2:20** Mt 12:45 * **2:21** Lu 12:47-48 * **2:22** Pro 26:11

God kakɨwaanki wɨsenum.
22 *Menmen marim epei man mar
ke hɨm yaaim nɨpaa profet netpim
mar im: “Nepere kenikɨn menmen,
te hɨrak pɨke ken kaam menmen
epei kenikɨnem. Sak kerek nɨpaa mɨt
epei nɨkɨrek, hɨrak pɨke ken kewen
toni.” Hɨm im meteiknai mɨt in
nɨpaa nises hɨm me God te in ek hɨr
neweikɨn sip newetɨwek.

3

Haiu mɨt mertei Jisas Krais pɨke kaknen

1 *Nai yinan yaain, hi hewis tɨwei
hak ik kises ke nɨpaa hi nepei
heswiyek. Me tɨwei ik hi hɨkɨak han
ki yaaik te yi han kitet
2 *hɨm nɨpaa mɨt yaain profet hɨr
newepyapɨrem, hɨm im metike hɨm
me Mɨtɨk Iuwe kerek nɨpaa kaa pɨke
kekrit ketpai kaktaihis, hɨrak ket-
piyem keriuwe hɨm haiu mɨt aposel
ni haiu metpiyem.
3 *Yi eiyɨrtei menmen im eminɨn.
Me wɨ menep Jisas pɨke kaknen,
mɨt han enun nitetnaan hɨr nanɨnen
nanises han kɨr weinɨk.
4 *Hɨr nemipɨn nantɨp nanɨr
ik: “Nɨpaa Jisas katɨp hɨrak pɨke
kaknen, te hɨrak keik a? Nɨpaa
hɨm maamrer netpim me tɨ im
mamɨwaank ap man au, te hɨr epei
naa. Me wɨ nɨpaa enum eik God
kɨrɨak tɨ ik ere in menmen mepu
mepɨr kerekek mepeit. Menmen
hɨr netpim ap te mamnen au. Hɨr
nemipɨn.”
5 *Te hɨr nɨnapen han kitet men-
men im. Nɨpaa God katɨp te nepni
metike tɨ mau meit. God kɨrɨak tɨ me
tɨpar ke wan hɨrak hawɨ kɨkaap tɨ
kepu kepeit.
6 *God katɨp kenip tɨpar mɨniu
mɨwapɨn tɨ ik ek, menmen mau tɨ
maa meit.
7 Nepni metike tɨ ik e kerek in
ek hɨram mepu, hɨm me God mete-
nenim ere maain me wɨ God skelim
mɨt enun neweikɨn sip newetɨwek,
hɨrak kakɨsiyem.
8 *Nai yinan yaain yi ap han kaa
menmen miutɨpen im e. God ap han
kitet wɨ mar ke haiu mɨt han kitetim,
au. Hɨrak han kitet wɨ miutɨp hɨram
mɨre tito yapɨrwe.
9 *Mɨtɨk iuwe kaiu hɨrak ap
kɨrɨak menmen waswas kakɨwaank
tɨ kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak
kakrɨakem kɨre mɨt han hɨr han kitet
hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak kemerɨr
haiu mɨt yapɨrwe mamweikɨn sip
mamwet menmen enum mamisesik
kentar hɨrak kɨnapen mɨtɨk kiutɨp
kerekek kaki kakɨkre si enum au.
Hɨrak hanhan mɨt niutɨp niutɨp
nanweikɨn sip nanwet menmen
enum hɨr nanisesik.

Tɨ ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt

10 *Wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen kak-
wepyapɨr hɨrekes, hɨram mamnen
mamɨr ke mɨtɨk hɨrak kekintɨp
menmen me mɨtɨk hak. Mɨt
nepɨtari wɨ maain hɨrak kaknen
te hɨr ap nemeriyɨwek au. Wɨ
hɨrak kaknen nepni mampupu
mamɨwaank mamɨt, menmen
yapɨrwe me tɨ metike menmen
yapɨrwe mɨt nɨrɨakem hɨram si
tatɨm mamweikɨn mamre tɨpar
weinɨm au mamɨt pɨke mamweikɨn
mamre nɨme.
11 Menmen yapɨrwe me tɨ si
tatɨm mamɨwaank mamɨt te yi eire
mekam a? Yi han yaaik prar prar
eiyu eiyises menmen me God,
12 *eirɨak menmen te mamkaap
wɨ mamnen waswas. Wɨ ik Mɨtɨk
Iuwe pɨke kaknen nepni si tatɨm
mamɨwaank, saur metike hɨr hɨram
si tatɨm mamweikɨn mamre tɨpar
mamɨt pɨke mamweikɨn mamre
nɨme.
13 *God epei katɨp hɨrak kakrɨak
nepni ham mamtike tɨ ham te haiu

* **3:1** 2Pi 1:13 * **3:2** Ju 17 * **3:3** 1Ti 4:1; Ju 18 * **3:4** Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48 * **3:5** Jen 1:6-9 * **3:6** Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8** Sam 90:4 * **3:9** Hab 2:3; 1Ti 2:4 * **3:10** 1Te 5:2; Mt 24:29, 35 * **3:12** Ais 34:4 * **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27

memeriyɨwem. Mɨt nanrɨak menmen enum me nɨpaa au, enrɨak menmen yaaim in keremem.

Haiu naanmampre hɨras emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen

14 Nai yinan yaain yi wen eimerɨr menmen im mamnen te yi han yaaik prar prar eiyu ap eirɨak menmen enum au, te God han kitet yi yaain yi eitikerek eiyu han kiutɨp.

15 *Yi han ekitet Mɨtɨk Iuwe kaiu kaknen waswas skelim mɨt au, hɨrak keteiknai hɨrak kɨnapen haiu mamɨwaank au. Hɨrak hanhan kakɨkepai kaktaihis. Kaiu yinak yaaik Pol hɨrak keriuwe hɨm yaaim God kewetɨwekem hɨrak epei kewisi tɨwei me menmen im.

16 Me wɨ Pol kewis tɨwei katɨp me wɨ Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen, hɨrak kewis menmen mar kerek hi epei hetpiyem. Hɨm ham mau tɨwei mɨrak hɨram haiu ap merteiyem werek werek au. Te mɨt han enun netaritari neweikɨn hɨm me Pol, hɨr newisesik neriuwerem nar ke hɨr neweikɨn hɨm ham me God nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei newisesik neriuwerem te hɨr mɨt enun nanɨwaank hɨras nanriuwerem.

17 *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem. Yi naanempre hɨras te maain yi ap eiyises menmen enum me mɨt neweikɨn sip newet God hɨr nisesim, te yi ap einaaiwɨr hɨm yaaim me God. Hɨram mekepi mar ke teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek.

18 *Yi eiyu werek te Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais nɨpaa kaa kakɨkepai kaktaihis, hɨrak han yaaik kakriuwi iuwe kakrekyi yaain. In ek yi yerteiyek kike, maain yi eiyɨrteiyek wɨsenuk. Hi hanhan hɨrak kakɨt niuk iuwe in ere tipmain tipmain enum eik.

Mepɨr keremem

---

* **3:15** Ro 2:4; 2Pi 3:9 * **3:17** Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12 * **3:18** Ju 25

Tɨwei Jon Kewisɨk - 1

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt menmen hɨrak epei kɨrem, emenmen hɨrak epei kemtewem *1:1-4*
Haiu mamises menmen me God hɨram mɨre esi merhɨhe *1:5–2:29*
Hɨm me nɨkerek ne God netike enɨkerek ne Seten *3:1-24*
Menmen me hɨm yaaim metike hɨm enum *4:1-6*
God hanhan haiu mɨt te haiu hanhanan *4:7-21*
Haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu emaminɨn menmen enum me tɨ *5:1-21*

Hɨm mamkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik

1 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk hɨrak kɨre hɨm kerek kakɨkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kepu. Krais hɨrak Haai ke hɨm ik. Haiu in ek epei memtau hɨm mɨrak, haiu hɨras mɨrek metenɨnwekhis.
2 **Me wɨ God kewepyapɨr Krais, haiu mɨrek. Hɨrak kekepai te haiu mɨt miyapɨr emu tipmain tipmain enum eik. Haiu epei mɨrek haiu mewepyapɨrek metpiyek. Nɨpaa hɨrak kau ketike Haai kɨrak ere hɨrak keriuwetek kan tɨ hɨrak kewepyapɨrek.
3 Menmen haiu mɨrem haiu metpiyem, te yi yaitikewei haiu mamtike God mamu han kiutɨp mamɨr ke haiu hɨras epei metike God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais haiu mau han kiutɨp.
4 *Haiu mewisi tɨwei ik te yi eiyɨrtei menmen im werek werek, yi eitikewei haiu emu han yaaik wɨsenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

5 *Krais ketpei hɨm im te haiu metpiyem. God hɨrak kɨre wepni. Hɨrak ap kɨpre wɨtaan au.
6 *Haiu matɨp haiu metike God mau han kiutɨp, te haiu mɨrɨak menmen enum, hɨram mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan toto. Haiu memipɨn ap te mises hɨm yaaim me God mar ke mɨtɨk kerek keke tɨ ke wepni au.
7 *Te haiu mɨrɨak menmen yaaim mar ke God kɨrɨakem, haiu hɨras mau han kiutɨp, hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas nɨpaa mewen hɨram mamɨsak menmen enum maiu yapɨrwe mamno, haiu han kaiu yaaik prar prar.
8 *Te haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, haiu memipɨn hɨras hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu au.
9 Haiu mewepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, God hɨrak yaaik kakises menmen nɨpaa ketpaiyem, hɨrak katɨp kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem, te haiu han kaiu yaaik prar prar.
10 Haiu matɨp haiu ap mɨrɨak menmen enum au, hɨram mar ke haiu matɨp God hɨrak kemipɨn. Haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, hɨm yaaim mɨrak mau mekre han kaiu au.

2

Krais hɨrak kaiu yaaik kekepai

1 *Nai yinan yaain, yi yɨre nɨkerek nai, hi hewisi hɨm im te yi ap eirɨak menmen enum au. Keimɨn ke haiu mɨt hɨrak kɨrɨak menmen enum, Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kakɨkepik. Hɨrak kau ketike God, hɨrak kitɨwekhi ke mɨtɨk ik.
2 *Jisas kewet God hɨrekes hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kewenɨn Haai kɨrak han te hɨrak han enuk keriuwai me menmen enum haiu mɨrɨakem au.
3 Haiu mises hɨm mɨrak te haiu merteiyek werek werek, haiu nɨrak.

* **1:1** Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:4** Jo 16:24 * **1:5** 1Ti 6:16; Je 1:17 * **1:6** 1Jo 2:4; Jo 3:21 * **1:7** Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8** Sam 32:5; Pro 28:13 * **2:1** Hi 7:25, 9:24 * **2:2** 1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * **2:4** 1Jo 1:6, 8

4 *Mɨtɨk kiutɨp katɨp kar ik: “Hi
hertei God werek werek hi kɨrak,” te
hɨrak ap kises hɨm mɨrak au, te mɨtɨk
ik kemipɨn. Hɨm me God ap mau
mekre han kɨrak au.
5 *Keimɨn kises hɨm me God, hɨrak
hanhanek wɨsenuk. Mar im haiu
mertei haiu mises God werek werek.
6 *Keimɨn katɨp hɨrak kises God te
hɨrak ekrɨak menmen emɨr ke nɨpaa
Krais kɨrɨakem.

Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak kises hɨm me God

7 *Nai yinan yaain, hɨm im
hi hewisiyem hɨram me petepin
kerekek au. Me nɨpaa ein hɨram
mepu. Hɨm im nɨpaa yi yinɨn yises
God yi yemtewem.
8 *Au, hɨm im hi hewisiyem hɨrak
Krais kɨrɨakem, in ek hɨram mewep
wɨsenum. Nɨpaa Krais kɨrɨakem te
in ek yi yisesim. Hɨm im matɨp mar
ik: Haiu hanhanan naiu yinan. Men-
men enum hɨram mɨre mɨtɨk keke
tɨ ke wɨtaan, hɨram mau han kaiu,
te hɨram mamno mamɨt. Menmen
yaaim mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wepni
hɨram mekrehɨr mɨram.
9 *Keimɨn katɨp hɨrak kises hɨm
me God te hɨrak han enuk keriuwe
kɨrak yinak, hɨrak ap kises hɨm me
God au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hak ap
kenke si au kitet yayiwe ke wɨtaan
kepno.
10 *Keimɨn hanhan kɨrak yɨnak,
hɨrak kises hɨm me God. Hɨrak
kɨre mɨtɨk kitet yayiwe ke wepni
hɨrak kɨr yayiwe werek werek
ap te kakɨkenpet tɨp mamɨnwik
kakɨnkewɨn au.
11 *Keimɨn han enuk keriuwe
kɨrak yinak, hɨrak kertei menmen
me God au. Hɨrak kises menmen
enum kar ke mɨtɨk kitet yayiwe
ke wɨtaan. Wɨtaan wɨ mekrewek
nanamɨr (o naan) te hɨrak ketari
yayiwe hɨrak kitetim.
12 *Nɨkerek nai, hi hewisi tɨwei ik
hentar menmen enum yi yɨrɨakem
God epei kesakem. Hɨrak kesakem
kentar menmen yaaim nɨpaa Jisas
kɨrɨakem.
13 *Hi hewis tɨwei ke yi haairer
hentar yi yertei hɨrak keimɨn kepu
nɨpaa ere in. Hi hewis tɨwei ke yi
pipep hentar hɨm me God mau han
ki yi yinɨn Seten.
14 Nɨkerek nai hi hewisi tɨwei ik
hentar yi yertei God Haai. Hi hewis
tɨwei ke yi haairer hentar yi yertei
hɨrak God kerek kepu nɨpaa ere in.
Hi hewis tɨwei ke yi pipep hentar yi
manpenun yeit, hɨm me God mau
han ki yi yinɨn Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me tɨ

15 *Yi ap hanhan eiyises men-
men enum mɨt nɨrɨakem o menmen
enum me tɨ au emɨt! Keimɨn hanhan
menmen enum me tɨ, hɨrak ap han-
han God Haai au.
16 *Menmen me tɨ hɨram mar
im: Menmen enum me tɨ mɨt hɨr
hanhanem nanisesim, menmen mɨt
nɨrem hɨr hemkre menepam neri-
uwerem, mɨt han kitet hɨras netenen
menmen yapɨrwe ninɨn mɨt han.
Menmen im hɨram ap menmen me
God au. Hɨram menmen me tɨ kere-
mem.
17 *Menmen me tɨ metike men-
men enum me hemkre menepam
meriuwerem mamno mamɨwaank
mamɨt, te neimɨn nɨrɨak menmen
God hanhan hɨr nanisesim, hɨr nanu
nanɨt tipmain tipmain enum eik.

Mɨt nepan ne Krais newepyapɨr hɨras

18 *Nɨkerek nai yaain, wɨ epei man
menep te mɨtɨk enuk kepan kɨnapen
Krais hɨrak kaknen. Mɨt yapɨrwe
nepan ne Krais epei newepyapɨr
hɨras te haiu mertei wɨ epei man
menep.
19 *Mɨt han ne mɨt in nɨpaa nau
netike haiu mɨt ne weiwɨk me God.
Te in ek hɨr nɨnaiwɨrai nen nentar
hɨr ap nises hɨm me God au. Hɨr
nɨpaa nises hɨm mɨrak werek te hɨr

* **2:5** Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3 * **2:6** Jo 13:15 * **2:7** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8** Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * **2:9** 1Jo 3:10, 15, 4:20 * **2:10** Ro 14:13; Jo 11:9 * **2:11** Jo 11:10; 12:35 * **2:12** 1Ko 6:11 * **2:13** 1Jo 1:1; Jo 1:1 * **2:15** Ro 8:7; Je 4:4 * **2:16** Ro 13:14; 1Pi 2:11 * **2:17** 1Ko 7:31; Mt 7:21 * **2:18** 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * **2:19** Ap 20:30; 1Ko 11:19

wen netikewei mepu in. Hɨr epei
nɨnaiwɨrei nen te haiu mertei hɨr ap
nises God nar ke haiu mɨt in misesik
au. Hɨr nemipɨn.
20 *God kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik
kan kekre han ki te yi yapɨrwe yertei
hɨm mɨrak werek werek.
21 Hi hewisi tɨwei ik hentar yi
ap yertei hɨm yaaim me God au.
Hi hewisiyek hentar yi yertei hɨm
mɨrak yaaim. Keimɨn ap kises hɨm
mɨrak hɨrak kemipɨn.
22 *Hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk
kerekek katɨp Jisas hɨrak ap Mɨtɨk
Krais nɨpaa God kehimɨtanek au.
Mɨtɨk ik hɨrak kepan ke Krais
kerekek. Hɨrak keweikɨn sip kewet
God Haai ketike Nɨkan kɨrak.
23 *Mɨt kerek natɨp Jisas hɨrak ap
Nɨkan ke God au, God Haai kau ketik-
eri au. Mɨt han kerek natɨp Jisas
hɨrak Nɨkan ke God, God Haai kau
ketikeri.

God Hɨmɨn Yaaik keteiknai hɨm yaaim

24 Te yi wen eiyises menmen yi
nɨpaa yemtewem hɨram emɨkre han
ki. Hɨram mekre han ki te God Haai
ketike Nɨkan kɨrak hɨrakɨt tatpau
tatpɨtikewi.
25 *Nɨpaa Krais katɨp kakises hɨm
im: Hɨrak kakɨkepai haiu mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik.
26 Hi epei hewisi tɨwei ik hetpi
me mɨt hɨr nepakɨn Jisas hɨr enun
nemipɨn nanri han ki.
27 *Nɨpaa hɨrak keweti Hɨmɨn
kɨrak Yaaik kau han ki te yi ap
eiyɨthis mɨt han hɨr nanteikni
mekam yaaim o mekam enum au.
God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes kerekek
kakteikni menmen yapɨrwe. Hɨm
mɨrak yaaik kemipɨn au. Menmen
Hɨmɨn kɨrak Yaaik keteikniyem, yi
eiyisesim te yi eiyises Krais.
28 *Te in ek, nɨkerek nai, yi eiyis-
esik te maain wɨ hɨrak kaknen kak-
wepyapɨr hɨrekes, haiu ap yɨnk enuk
mamneinɨk mamno mamsawɨn au.
Haiu mamɨrp ninaan mɨrak.
29 *Yi epei yertei God hɨrak mɨtɨk
yaaik, te neimɨn nɨrɨak menmen
yaaim, yi yertei hɨr nɨkerek ne God.

3

In ek haiu nɨkerek ne God

1 *Yi eiyɨmtau. God Haai hanhanai
wɨsenum, te hɨrak kenewai haiu
nɨkerek nɨrak. Hɨm im yaaim. Haiu
nɨkerek nɨrak. Mɨt nises menmen
me tɨ hɨr nɨpaa ere in ap nertei God
au. Markeik te hɨr netari menmen
haiu misesim au.
2 *Nai yinan yaain, in ek haiu
epei mɨre nɨkerek ne God. Maain
hɨrak Jisas kaknen haiu mamweikɨn
his mamɨr ke hɨrak mamɨntar haiu
mamɨrek. Te in ek haiu metari
maain menmen im mamre mekam
au.
3 Mɨt neimɨn hɨr nemerɨr menmen
im mamnen, hɨr hekrit hekrit ap
nɨrɨak menmen enum te hɨr han
yaaik prar prar nanu nanɨr ke Krais
hɨrak kepu.
4 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen
enum, hɨr neweikɨn sip newet
hɨm me God. Hɨm im hɨram
yaaim mentar menmen enum hɨram
meremir hɨm me God.
5 *Yi yertei Krais epei kan ke-
sak menmen enum haiu mɨrɨakem.
Menmen enum mekre han kɨrak au.
6 *Te neimɨn nises Krais, hɨrak kau
kekre han kɨr te hɨr ap nɨrɨak enum
au. Neimɨn nɨrɨak enum hekrit
hekrit hɨr netari Krais, hɨr nisesik
au.
7 *Nai yinan yi naanempre hɨras.
Yi ap eiwis mɨt han hɨr nanmitipɨn
au emɨt! Keimɨn hɨrak kɨrɨak men-
men yaaim hɨrak yaaik kɨre Krais.
8 *Keimɨn kɨrɨak menmen enum
hɨrak kises han ke Seten. Hɨrak
kises han ke Seten kentar nɨpaa ere
in Seten kɨrɨak enum. Nɨkan ke
God Jisas kan kewepyapɨr hɨrekes
te hɨrak kakɨwaank menmen enum
Seten kɨrɨakem.

* **2:20** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23** Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25** Jo 3:15, 6:40 * **2:27** Jo 14:26, 16:13 * **2:28** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29** 1Jo 3:7, 10 * **3:1** Jo 1:12-13, 16:3 * **3:2** 2Ko 3:18; Fl 3:21 * **3:5** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6** Ro 6:1-2, 14 * **3:7** 1Jo 2:29 * **3:8** Jo 8:44 * **3:9** 1Jo 5:18

9 *Neimɨn hɨr nɨkerek ne God, hɨr
wen nɨrɨak menmen enum yapɨrwe
au. Menmen iuwe me God mekre
han kɨr. God hɨrak Haai kɨr te hɨr
ap nanrɨak menmen enum taau. Hɨr
nɨkerek ne God te hɨr wen nanrɨak
menmen enum au emɨt!
10 Mar im haiu mertei neimɨn
nɨkerek ne God, neimɨn au hɨr
nɨkerek ne Seten. Neimɨn nɨrɨak
menmen enum, hɨr ap nɨkerek ne
God au. Neimɨn ap hanhan nɨr yi-
nan, hɨr ap nɨkerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

11 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram
menmen nɨpaa yi yinɨn yises God yi
yemtewem. Hɨram im: Yi hanhanan.
12 *Haiu ap han enuk mamriuwe
naiu yinan mamɨr ke mɨtɨk niuk
mɨrak Ken au. Hɨrak ke Seten hɨrak
kenep nɨkik kɨrak kaa. Kenmak
te hɨrak kakɨp? Hɨrak kakɨp
kentar menmen hɨrak kɨrɨakem
hɨram enum, menmen nɨkik kɨrak
kɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨrak han
enuk keriuwerek te hɨrak kakɨp.
13 *Nai yinan, yi ap han kekrit
eiyɨntar mɨt ap nises God hɨr han
enuk neriuwi au emɨt!
14 *Haiu hanhan naiu yinan te haiu
mertei han kaiu kaa keit me men-
men enum me tɨ. Han kaiu kekrit
kepu me menmen me God. Neimɨn
ap hanhan nɨr yinan, han kɨr wen
kises menmen enum me tɨ.
15 *Keimɨn han enuk keriuwe
kɨrak yinak, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk
kenepep mɨt. Yi yertei mɨtɨk kar ik
han kɨrak ap kises menmen me God,
hɨrak ap te kaku kaktikerek tipmain
tipmain enum eik au.
16 *Nɨpaa Jisas kaa kentɨrai haiu
mɨt. Mar im hɨrak keteiknai hɨrak
han tewenɨnai. Te haiu emises
menmen Jisas kɨrɨakem. Haiu han
etwenɨn naiu yinan, haiu ap te
mɨnaain mami mamkepi au. Haiu
mamkepi keriyen.
17 *Keimɨn kau tɨ ik keit men-
men yapɨrwe te hɨrak kertei kɨrak
yinak kepu weinɨk, hɨrak kewen
han kɨrak kakɨkepik ap kakwetɨwek
menmen, kenmak te mɨtɨk ik hɨrak
katɨp hɨrak hanhan God kises hɨm
mɨrak? Taauye!
18 *Nai yinan, haiu ap emtɨp
weinɨm haiu hanhan mɨt keriyen
au. Haiu emkepi emteiknor haiu
hanhani iuwe.

*Mɨt nises hɨm me God ap yɨnk enuk
nanɨrp ninaan mɨrak*

19 Haiu mamkepi mamɨr im te haiu
mertei haiu mises hɨm yaaim me
God. Han kaiu ketpai haiu enun me
menmen te haiu ap yɨnk enuk me
ninaan me God au. Menmen mar ik
God hɨrak
20 Iuwe enuk kinɨn han kaiu kertei
menmen yapɨrwe. Hɨrak kertei haiu
misesik werek werek te haiu enun
au emɨt!
21 *Nai yinan yaain haiu han kaiu
ap ketpai haiu enun au, haiu merp
ninaan me God haiu han tokik
mamɨrp mamɨt.
22 Haiu mitehi God me menmen,
hɨrak kakwetaiyem mentar haiu
mises hɨm mɨrak, haiu mɨrɨak
menmen yaaim hɨrak hanhan haiu
mɨrɨakem.
23 *Nɨpaa God ketpai hɨm im. Haiu
emises hɨm me Nɨkan kɨrak Jisas
Krais, haiu hanhanan.
24 *Keimɨn kises hɨm me God
kerekek, hɨrak ketike God tau han
kiutɨp. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek
hɨrak kewetaiyek, hɨrak keteiknai
God Haai kau kekre han kaiu.

4

*God Hɨmɨn Yaaik ketike hɨmɨn
enum memipɨn*

1 *Nai yinan, mɨt yapɨrwe
newepyapɨr hɨm enum me memipɨn
hɨr epei nen nerer wit wit. Yi ap
eiyɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe hɨr
natɨp God Hɨmɨn Yaaik kau ketikeri
au. Yi han ekitet werek hɨm yapɨrwe
mɨt netpim te yi eiyɨrtei hɨm mɨr

* **3:11** Jo 13:34 * **3:12** Jen 4:8 * **3:13** Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * **3:14** Jo 5:24; 1Jo 2:11 * **3:15** Mt 5:21-22; Rev 21:8 * **3:16** Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * **3:17** Diu 15:7 * **3:18** Je 2:15-16 * **3:21** Hi 4:16 * **3:23** Jo 6:29, 13:34 * **3:24** Ro 8:9; 1Jo 4:13 * **4:1** Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21

hɨram me herwe o hɨram me God. Hɨm me mɨt in hɨram me herwe te yi eiweikɨn sip eiwetɨwem.

2 *Mar ik yi eiyɨrtei God Hɨmɨn Yaaik kau ketikewi. Keimɨn katɨp God keriuwet Jisas Krais hɨrak kan keweikɨnhis kɨre mɨtɨk, hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.

3 *Keimɨn ap katɨp ke Jisas kar ik, "herwe kau ketikerek," hɨrak ap ke God au. Herwe (o tɨpir) hɨrak ke mɨtɨk kepan ke Krais. Yi epei yemtau maain hɨrak kaknen. In ek menmen mɨrak enum epei man.

4 *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yinɨni yentar hɨrak iuwe kerek kekre han ki hɨrak kinɨn hɨrak kerek kekre han ke mɨt ne tɨ enun nemipɨn.

5 *Mɨt enun nemipɨn hɨr ne God au. Hɨr ne tɨ keriyen. Menmen hɨr netpim hɨram me tɨ te mɨt ne tɨ nemtewem nisesim.

6 *Te haiu mɨt ne God. Neimɨn nertei God hɨr nemtau hɨm maiu. Neimɨn au, hɨr nemtau hɨm maiu au. Emɨr im haiu mertei God Hɨmɨn Yaaik katɨp mɨt hɨm yaaim, haiu mertei herwe au matɨp mɨt hɨm enum me memipɨn.

God hɨrekes Haai ke han tewenɨnai haiu mɨt

7 *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan hɨram menmen me God keremem. Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak nɨkan ke God, hɨrak kerteiyek werek.

8 *Keimɨn han tewenɨn nɨrak yinan au, hɨrak ap kertei God kentar hɨrak God hɨrekes hɨrak Haai ke han tewenɨn mɨt.

9 *God hɨrak keteiknai hɨrak hanhanai kar ik: Hɨrak kesiuwe Nɨkan kɨrak kiutɨp kerekek hɨrak kan kekepai te haiu mamu werek werek.

10 *Menmen me han tewenɨnem hɨram mar im. Haiu han tewenɨn God im em ap minɨn meteikɨn mɨt em au. God kinɨn hanhanai kesiuwe Nɨkan kɨrak te hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, menmen im meteikɨn mɨt menmen me han tewenɨni.

11 *Yi nai yinan, menmen mar im God keteiknai hɨrak han tewenɨnai, te haiu hanhanan.

12 *Haiu ap nɨpaa mɨtɨk keiyak kɨr God au. Haiu hanhanan te God kau kekre han kaiu haiu han tewenɨnek werek werek. Haiu mertei hɨrak han tewenɨnai.

13 *Haiu mertei haiu metike God haiu mau han kiutɨp mentar hɨrak nɨpaa kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketikewai kepu.

14 *Haiu epei mɨr Jisas te haiu mewepyapɨr hɨm im: God Haai kesiuwe Nɨkan kɨrak te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp me tɨ ik e, kakremir menmen enum hɨr nɨrɨakem.

15 *Keimɨn katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God, hɨrak ketike God tau han kiutɨp.

16 *God hɨrekes Haai ke han tewenɨn, te haiu mertei hɨrak han tewenɨnai. Mɨtɨk kerek han tewenɨn mɨt, hɨrak ketike God tepu han kiutɨp.

17 *Haiu mertei God hanhan haiu han tewenɨn mɨt werek werek. Haiu mɨrɨakem te maain wɨ God skelim mɨt, haiu ap mɨneinɨk au. Menmen haiu mɨrɨakem in, hɨram mɨre menmen nɨpaa Krais kɨrɨakem.

18 Keimɨn kertei God han tewenɨnek, hɨrak ap kɨneinɨk au. Keimɨn han tewenɨn God werek werek hɨrak ap kɨnaain menmen au. Mɨtɨk kɨnaain kenmak? Hɨrak kɨnaain kentar hɨrak God kakɨwaankek me menmen enum nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Keimɨn kɨnaain God, hɨrak han tewenɨn God ketike mɨt werek werek au.

19 Haiu han tewenɨn God ketike mɨt mentar nɨpaa enum eik God kinɨn han tewenɨnai, haiu mɨkaru han tewenɨn naiu yinan.

20 Mɨtɨk hak katɨp kar ik: "Hi han tewenɨn God," te hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak mɨtɨk

* **4:2** 1Ko 12:3 * **4:3** 2Jo 7; 1Jo 2:18 * **4:4** 1Jo 5:4-5; Mt 12:29 * **4:5** Jo 15:19 * **4:6** Jo 8:47 * **4:7** 1Jo 2:29 * **4:8** 1Jo 4:16 * **4:9** Jo 3:16 * **4:10** Ro 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11** Mt 18:33 * **4:12** Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14** Jo 3:17 * **4:15** 1Jo 5:5 * **4:16** 1Jo 4:8 * **4:17** 1Jo 2:28

enuk kewenɨn hɨm. Haiu mɨt ap mɨr God au. Keimɨn kɨr kɨrak yinak te hɨrak ap han tewenɨnek au, kakɨrkeik te hɨrak han tewenɨn God kerek hɨrak ap kɨrek wen au? Hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak han tewenɨn God taauye!

21 *Hɨm im haiu metpiyem meke hɨm me Krais man. Hɨram mar im: Keimɨn han tewenɨn God hɨrak han tewenɨn kɨrak yinak.

5

Mɨt nises hɨm me God naninɨn menmen enum me tɨ

1 *Neimɨn han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, hɨr nɨre nɨkerek ne God. Neimɨn han tewenɨn God Haai, hɨr han tewenɨn Nɨkan kɨrak.

2 Haiu han tewenɨn God haiu mises hɨm mɨrak te haiu mertei haiu han tewenɨn nɨkerek nɨrak.

3 *Haiu mses hɨm me God te haiu han tewenɨnek. Haiu han tewenɨnek te hɨm mɨrak hɨram menipai han enuk au.

4 *Haiu han enuk au mentar haiu nɨkerek ne God te haiu maminɨn menmen enum me tɨ. Mamɨrkeik te haiu maminɨn menmen enum me tɨ? Haiu mises hɨm me God hɨrak kekepai haiu maminɨnem.

5 *Neimɨn naninɨn menmen enum me tɨ? Mɨt kerek han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God kerekek hɨr keriyen naninɨn menmen enum me tɨ.

God kewepyapɨr menmen me Krais werek werek

6 *Haiu mertei Jisas hɨrak Nɨkan ke God kentar nɨpaa God keteiknaiyek me wɨ mɨtɨk Jon ketenen Jisas kɨkɨrek keriuwe tɨpar. Hɨrak pɨke keteiknaiyek me wɨ Jisas kaa hemkre mɨrak mewen. God Hɨmɨn Yaaik hɨrak Haai ke hɨm yaaim. Hɨrak kemipɨn au. Hɨrak katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God.

7-8 *Menmen wikak meteiknaiyek. God Hɨmɨn Yaaik keteiknaiyek. Menmen mɨtɨk Jon kɨrɨakem wɨ kerek nɨpaa hɨrak ketenen Jisas kɨkɨrek keriuwe tɨpar hɨram meteiknaiyek. Im metike haiu han tewenɨn wɨ Jisas kaa hemkre mɨrak mewen. Menmen wikak im meteiknai menmen miutɨp me Jisas. Hɨram matɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God.

9 *Haiu memtau hɨm mɨt netpaiyem haiu misesim. Haiu memtau hɨm me mɨt te haiu mamɨmtau hɨm God ketpaiyem me Nɨkan kɨrak mentar hɨm mɨrak minɨn hɨm me mɨt.

10 *Te neimɨn nises hɨm me God hɨr nertei nekre han kɨr hɨm me God hɨram yaaim. Nɨpaa God ketpim me Jisas kar ik: “Hɨrak Nɨkan kai.” Neimɨn ap nises hɨm me God hɨr ap nemtau hɨm nɨpaa God ketpim me Nɨkan kɨrak. Mɨt in natɨp God kemipɨn.

11 God ketpai hɨm im e. Hɨrak epei kekepei haiu mamu tipmain tipmain enum eik. Hɨrak kekepei keriuwet Nɨkan kɨrak kan kaa kentar nu tentarakɨt kesak menmen enum haiu mɨrɨakem.

12 *Keimɨn ketike Jisas tau han kiutɨp, hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik. Keimɨn au, ap te kaku kaktikerek au.

Haiu emɨrtei haiu mamu tipmain tipmain enum eik

13 *Hi hewisi tɨwei ik te yi mɨt kerek yises Nɨkan ke God yi eiyɨrtei yi yayu tipmain tipmain enum eik.

14 *Haiu ap yɨnk enuk te haiu mitehi God me menmen mentar menmen im. Haiu mertei haiu mitɨwekhi me menmen mises han kɨrak, hɨrak kakɨmtau hɨm maiu.

15 Haiu mertei hɨrak kakɨmtau menmen haiu mitɨwekhiyem, te haiu mertei hɨrak kakweteiyem.

16 *Keimɨn kɨr kɨrak yinak kɨrɨak menmen enum ap te mamrɨak hɨrekes kaki, hɨrak ekitehi God

* **4:21** Mt 5:44-45; Mk 12:29-31 * **5:1** 1Jo 4:15 * **5:3** Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30 * **5:4** Jo 16:33 * **5:5** Ro 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6** Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * **5:7-8** Jo 15:26 * **5:9** Jo 5:32-37, 8:18 * **5:10** Ga 4:6 * **5:12** Jo 3:36 * **5:13** Jo 20:31 * **5:14** Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16** Mt 12:31

te hɨrak kakɨkepik te hɨrak kaku werek werek. Menmen ham mɨtɨk kɨrɨakem hɨram mamrɨakek kaki. Keimɨn kakrɨakem hɨrak kaki, te yi ap eiyitehi God ke mɨtɨk ik au emɨt!

17 Menmen enum yapɨrwe mɨt nɨrɨakem meremir hɨm me God. Te menmen enum im hɨr nɨrɨakem hɨram mamnip God han enuk waswas te hɨrak kakriuwet mɨt nanɨno si waswas au.

18 *Haiu mertei keimɨn hɨrak Nɨkan ke God hɨrak kɨrɨak menmen enum yapɨrwe au. God Nɨkan kɨrak hɨrak naanmɨpre mɨtɨk kar ik te Seten kakrekyɨwek enum au.

19 *Haiu mertei haiu ne God te mɨt han yapɨrwe nau tɨ Seten naanmɨpror hɨr nises hɨm mɨrak.

20 *Haiu mertei Nɨkan ke God epei kan kekepei te haiu mertei God kiutɨp en kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God kiutɨp en kerekek, haiu mau han kiutɨp en kerekek kepu hɨrak kekepai, haiu mamu tip-main tipmain enum eik.

21 *Nai yinan, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir.

Mepɨr keremem

* **5:18** 1Jo 3:9; Jo 17:15 * **5:19** 1Jo 4:6 * **5:20** Jo 17:3 * **5:21** 1Ko 10:14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 2

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp gude *1:1-3*
Yi eiyises menmen me han tewenɨn mɨt *1:4-6*
Yi naanempre hɨras me hɨm eenum me memipɨn *1:7-11*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:12-13*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me God, hi hewis tɨwei ik ken ti mɨte nɨpaa God kehimɨtenut ti nɨki pɨrak. Te ti kerepep au. Ti hetike nɨkerek nit. Hi han tewenɨni iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike mɨt miyapɨr keriyen nises hɨm me God.
2 Haiu han tewenɨni mentar hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu, mamu mamtikewai tipmain tipmain enum eik.
3 Hi hanhan God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrakɨt han yaaik kɨrakɨt kaku kaktikewai. Hɨrakɨt han tewenɨnai te haiu mamu werek werek, mentar haiu mises hɨm yaaim mɨrak haiu han tewenɨnan.

Haiu hanhan mɨt

4 *Hi hemtau nɨkerek nit han hɨr nises hɨm me God mar ke nɨpaa hɨrak God ketpaiyem, te hi han yaaik iuwe.
5 *Te in ek mɨte yaaip hi pɨke hetput, "Haiu mɨt hanhanan." Hɨm im me petepin au. Nɨpaa ein hɨram mepu haiu memtewem me wɨ haiu mɨt minɨn mises hɨm me God.
6 *Haiu hanhan God te haiu emises hɨm mɨrak. Nɨpaa hɨm im hɨrak ketpaiyem hɨram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises hɨm me Krais

7 *Mɨt yapɨrwe epei newep nerer wit nemipɨn mɨt miyapɨr. Hɨr nepakɨn Jisas hɨrak keit yɨnk kar ke haiu mɨt keriyen hɨrak kan tɨ ik. Mɨt nar ik hɨr enun newisesik, hɨr nepan ne Krais.
8 Yi naanempre hɨras te yi ap eiyises menmen yar ke hɨr nisesim, te yi eiyɨwaank menmen yaaim God kewisɨm mekre han ki. Yi eirɨak menmen im te maain yi eiyɨt menmen yaaim yapɨrwe God kakwetiyem.
9 *Neiyɨn newis hɨm ham mekre nɨmɨn me hɨm me Krais, God ap kau ketikeri au. Neimɨn nises hɨm im keremem me Krais, hɨrak God Haai ketike Nɨkan kɨrak tatu tatkiteri.
10 *Neiyɨn nanɨnen ap nises hɨm me Krais mar im au, hɨr nises hɨm ham, yi ap eiyɨtpor nanɨnen nanɨkre wɨnak ki au. Yi ap eiyɨtpor: "God kakɨkepi yi eiyu werek werek." Menmen im au emɨt!
11 Keiyɨn kaktɨp mɨtɨk enuk kar ik: "Ti ehu werek werek," hɨrak kɨre wariyakɨt kɨrak ke menmen enum mɨtɨk ik hɨrak kakrɨakem.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

12 *Hi hanhan hetpi menmen yapɨrwe te hi hɨnapen hewisɨm mau tɨwei ik au. Hi hanhan anen ari te haiu emtɨpan menmen haiu emu han yaaik.
13 Nɨkerek ne heiyiuwe pit hɨr nesiuwe hɨm netpi "Yi yaain."

Mepɨr keremem

* **1:1** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4** 3Jo 3 * **1:5** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6** 1Jo 5:3 * **1:7** 1Jo 4:1-3 * **1:9** 1Jo 2:23 * **1:10** Ef 5:11; 2Te 3:6 * **1:12** 3Jo 13-14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 3

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨtɨk Gaias gude *1:1-4*
Jon kewenɨpi Gaias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:5-8*
Jon kene mɨtɨk Daiotrefis *1:9-10*
Jon kewenɨpi Demitrias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:11-12*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:13-15*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me God, hi hewis tɨwei ik ken ti Gaias. Hi han tewenɨnit iuwe.
2 Ti kai yaaik hi hanhan God kakɨkepit te ti ehu werek werek me menmen ti hɨrɨakem. Hi hanhan ti yɨnk kit kaku werek kar ke hɨmɨn kit kepu werek werek, ti hises God.
3 *Hi hertei menmen ti hisesim hentar nai yinan han nan netpo ti hises hɨm me Krais werek werek. Hekrit hekrit ti hises menmen yaaim mar ik.
4 Menmen ham ti hɨrɨakem hɨram menipa hi han yaaik. Ti hises God werek werek te menmen im menipa hi han yaaik wɨsenuk.

Mɨt natɨp Gaias hɨrak yaaik kɨrɨak menmen yaaim

5 Ti kai yaaik, ti hɨrɨak menmen yaaim me God. Ti naanmɨpre mɨt nerer wit wit kerek newepyapɨr hɨm me God. Ti hetari ninaan mɨr te ti epei hekepi.
6 *Naiu yinan han hɨr pɨke nan in natɨp haiu mɨt in ne weiwɨk me God hɨr netpai ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi ewetɨr menmen me wɨ hɨr nanɨnen te hɨr nanɨno nanrer wit wit nanwepyapɨr hɨm me God. Menmen mar im ti erekyorem mamnip God han yaaik.
7 *Hɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr ik nen newepyapɨr hɨm me Krais te hɨr ap nari menmen miutɨp me mɨt hɨr nises hɨm me God au.
8 Te haiu hɨras emkepi naanempror te haiu mamtikeri mamrɨak menmen miutɨp me hɨm me God.

Hɨm me Daiotrefis ketike Demitrias

9 Hi hewis hɨm mau tɨwei hesiuwerek ken mɨt ein ne weiwɨk me God. Te Daiotrefis hɨrak hanhan kakinɨn mɨt naanmamri. Hɨrak ap kemtau hɨm mai kisesim au.
10 Maain hi anen arit, hi ewepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwe hɨm weinɨm katɨp haiu mɨt in enum enum. Te im keremem au. Hɨrak ap kari naiu yinan han newepyapɨr hɨm me God kewisi nen wɨnak kɨrak au. Te mɨt han hɨr hanhan nanwisi nanɨkre wɨnak kɨr, hɨrak keweni. Hɨrak keweni keriyen au, hɨrak kepɨri nenpɨn nekeipɨn wɨnak mɨt nererik newenɨpi God neitak.

Demitrias kɨrɨak menmen yaaim keremem

11 *Kai yinak ti erɨak menmen enum ehisesim au emɨt! Ti erɨak menmen yaaim ehisesim keremem. Keimɨn kɨrɨak menmen yaaim kisesim, hɨrak mɨtɨk ke God. Keimɨn au, hɨrak au.
12 *Mɨt yapɨrwe in hɨr natɨp Demitrias hɨrak yaaik. Hɨm hɨrak kewpyapɨrem hɨrekes kisesim. Haiu mɨt in matɨp hɨrak yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem hɨram yaaim.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

13 *Hi hanhan etput hɨm yapɨrwe te hi hɨnapen ewisɨm mau tɨwei ik au.
14 In ek hi anen arit te hawɨr watɨpakɨt menmen.
15 Hi hanhan ti ehu werek werek. Nit yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atɨp naiu yinan ein “Hɨr yaain.”

Mepɨr keremem

---

* **1:1** 2Jo 1 * **1:3** 2Jo 4 * **1:6** Ta 3:13 * **1:7** 1Ko 9:12, 15 * **1:11** 1Jo 3:6-10 * **1:12** Jo 19:35
* **1:13** 2Jo 12

Tɨwei Jut Kewisɨk

Menmen me tɨwei ik

Jut katɨp mɨt ne weiwɨk me God gude *1:1-2*
Hɨm me menmen enum mɨt enun enemitetpɨn hɨr nisesim *1:3-13*
Maain God kakɨwaank mɨt enun ekerek hɨr nemitetpɨn *1:14-16*
Jut katɨp mɨt hɨr nenises hɨm eme God werek werek *1:17-23*
Jut kitehi God naanmampre mɨt *1:24-25*

1 *Hi Jut, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hi nɨkik ke mɨtɨk niuk mɨrak Jems. Hi hewis tɨwei ik hesiuwerek ken yi mɨt nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik, hɨrak han tewenɨni, Jisas Krais hɨrak naanmɨpri.

2 *Hi hanhan God hɨrak kakrekyi yaaim, han tewenɨni, yi eiyu werek werek wɨsenum.

Mɨt neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God hɨr nɨrɨak enum mar im

3 *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis tɨwei hesiuwerek ke menmen yaaim God hɨrak kerekyeiyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi hɨm manp. Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewet haiu mɨt nisesik, hɨrak keweteiyem miutɨp.

4 *Hi hewisiyem hentar mɨt han nɨsawɨn menmen hɨr nisesim mekre han kɨr nan nau netikewi nekre wɨnak ke yi yewenɨpi niuk me God yekrerek. Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mɨt nar ik God kakɨwaanki. Mɨt nar ik neweikɨn sip newet God neweikɨn hɨm mɨrak yaaim mamkepi, hɨr nɨrɨak enum neriuwerem hɨr nises menmen enum me neiyewewan. Hɨr neweikɨn sip newet Jisas Krais, hɨrak kerekek naanmɨprai hɨrak kaiu Iuwe.

5 *Yi epei yertei werek hɨm yaaim me God hɨr mɨt nepei netpiyem te hi hanhan pɨke ekekyi han ki heriuwe hɨm im. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kari mɨt ne weiwɨk me Isrel neit wit Isip, ketorhis keri ken. Te maain, hɨrak kenep mɨt han hɨr nisesik au.

6 *Nɨpaa mɨt ensel han hɨr ap nises menmen werek God epei kehimɨtenorem au. Hɨr nɨnaaiwɨr menmen God kehimɨtenorem metike wit hɨr newik, te God kewisi naanmɨpror nekre wit enuk toto nɨre mɨt enun nekre wɨnak enuk ke gavman, hɨr nemerɨr wɨ God skelim mɨt.

7 *Hi hɨkɨak han ki hetpi hɨm me mɨt ne wit Sodom, wit Gomora netike mɨt ne wit kike meweikɨn wit iuwe. Hɨr enun nɨre mɨt enun in ek hɨr nau netikewi. Hɨr nɨwaai netike mɨt han, miyapɨr au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki keriuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekyorem hɨram mɨre hɨmɨn meteiknai mekam maain mamnen mamnep mɨt enun.

8 *Mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi God yekrerek, hɨr nɨrɨak enum nar ke mɨt enun ne wit Sodom. Mɨt in nentar menmen hɨr nɨtyak nɨrem, hɨr nɨrɨak enum me neiyewewan, hɨr neweikɨn sip newet God kerek naanmɨpri, hɨr natɨp netawɨn mɨt ensel ne wit ke God. Te ensel kerek ninɨn mɨt in hɨr ap nɨrɨak menmen mar im au.

9 *Nɨpaa Maikel hɨrak mɨtɨk ensel iuwe kinɨn, hɨrak ketike Seten tatɨpakɨt tenehakɨt keimɨn kakɨt yɨnk ke Moses hɨrak kaa. Maikel kertei hɨrak ap yaaik te hɨrak kene Seten kesiuwe hɨm enum au. Hɨrak kerekek katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe God kaknit me hɨm mit enum."

10 *Te mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi niuk me God yekrerek, hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem. Me

* **1:1** Mt 13:55 * **1:2** 2Pi 1:2 * **1:3** 1Ti 1:18 * **1:4** Ga 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5** 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5 * **1:6** 2Pi 2:4, 9 * **1:7** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * **1:8** 2Pi 2:10 * **1:9** Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek 3:2 * **1:10** 2Pi 2:12

menmen hɨr nerteiyem nisesim nar ke miyak hɨr neke yaank nises han kɨr nɨrɨakem, menmen im hɨr mɨt nɨrɨakem nisesim hɨram mamɨwaanki.

11 *Hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nises menmen enum mɨtɨk Ken nɨpaa kɨrɨakem, hɨrak han tewenɨn God o mɨt au. Mɨt in neweikɨn han kɨr nises menmen enum nɨpaa mɨtɨk Belam kisesim kemipɨn mɨt ne Isrel keriuwerem te hɨr nises menmen enum. Hɨrak kɨrɨak menmen ik kentar hɨrak hanhan kakɨt pewek. Hɨr nanɨwaank hɨras nentar hɨr nɨrɨak enum nar ke nɨpaa Kora kɨrɨakem me wɨ hɨrak kare kakɨkrehɨr ke mɨtɨk Moses, hɨrak katɨp kakinɨnek te God au kakɨp kaa.

12 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre nan mɨsawɨn mekre wan te sip mamnen mamnep nan te hɨram mamwep. Mɨt nar ik netikewi yaam menmen me han tewenɨn nɨpaa Krais kaa, hɨr ap nɨneini yi yaineri au. Hɨr naanmɨpre hɨras keriyen. Hɨr nises hɨm ham hɨm ham hɨr nar ke napɨ hawɨ kewik au te nɨme metɨtɨwek meriuwetek kakno. Mɨt hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke nu mari nɨkim au me wɨ maain mɨt nertei hɨram mamri. Hɨr mɨt nɨre nu epei kaa, mɨt han nɨwaai hɨne newepep puk mɨrak nentar hɨram ap mari mekepi au.

13 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre mani sɨr iuwe. Menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre tɨwerpek me mani sɨr mɨt nɨrem. Mɨt hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God te hɨr nɨre hɨr mau nepni mɨnaaiwɨr kerek epei mewiyen, hɨram menep men han han. God kehimɨtan wit kɨre wit toto enum ke mɨt in te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enum eik.

God kakrekyor enum me menmen enum hɨr mɨt nisesim

14 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk niuk mɨrak Inok hɨrak Adam nepenyek kɨrak, hɨrak kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: "Yi eiyɨmtewem. Mɨtɨk Iuwe kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain ensel,

15 hɨr nanɨnen skelim mɨt nanwepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨr netpim men God."

16 *Mɨt in nemipɨn hɨr netpepan nemipɨnan han enuk neriuwe menmen epei man. Hɨr nises han kɨr keriyen. Hɨr natɨp hɨm iuwe newenɨpi hɨras natɨp hɨr yaain, hɨr nemitetpɨn nanri han ke mɨt han te hɨr enɨt menmen mɨr hɨr hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me God

17 *Te yi mɨt au. Yi wen han ekitet menmen nɨpaa mɨt aposel kerek Jisas Krais kehimɨteni hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak haiu epei metpi hɨram mamnen.

18 *Hɨr netpi wɨ maain menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han nanɨnwesɨs nanitetnaan mɨt kerek hɨr nises hɨm me God, hɨr nanises han kɨr enuk.

19 *Mɨt in keriyen hɨr nanwep haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God mamɨnke hasinaiu. Hɨr nanises menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem. God Hɨmɨn Yaaik kaku han kɨr au.

20 *Te yi nai yinan yi eikaapan hɨras eiyises hɨm yaaim iuwe me God in ek yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi.

21 Yi eiyises God werek werek te hɨrak kakteikni hɨrak han tewenɨni. Yi yemerɨr wɨ maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen kakrekyi yaaim te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik.

22 Yi han tewɨn yɨkaap mɨt kerek nises God te mɨt han nari han kɨr nanises menmen enum.

23 *Yi yekepi yari mɨt han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum eiyɨr ke mɨtɨk hɨrak kekin menmen yaaim

* **1:11** Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35 * **1:12** 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8 * **1:13** Ais 57:20; 2Pi 2:17 * **1:14** Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31 * **1:16** 2Pi 2:10, 18 * **1:17** 2Pi 3:2 * **1:18** 2Pi 3:3 * **1:19** 1Ko 2:14 * **1:20** Kl 2:7; 1Te 5:11 * **1:23** Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4

mɨnatɨn mekre si waswas. Mɨt han yi han tewenɨni yekepi yari han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum, yi naanempre hɨras te menmen enum hɨr nisesim ap te mamri han ki yi eiyisesim au emɨt!

Jut kewenɨpi niuk me God

24 *Hi hanhan God hɨrak Iuwe te kakɨkepi yi ap eiyises menmen enum, hɨrak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyɨrp ninaan mɨrak me wɨ hɨrak skelim mɨt te yi yɨnk enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu.

25 *Hi hanhan haiu mewenɨpi niuk me God hɨrak kiutɨp kerekek epei kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kerekyeiyem. Hi hanhan hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe kaku, hɨrak naanmɨpre menmen, hɨrak yaaik kinɨn menmen yapɨrwe, niuk mɨrak iuwe. Nɨpaa enum eik hɨrak kepu karik. Nɨpaa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain enum eik, hɨrak kakpau kakpar ik.

Mepɨr keremem

---

* **1:24** Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23 * **1:25** Ro 16:27; 2Pi 3:18

Menmen Jon Kɨtyak Kɨrem - Revelesen

Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt ne sios gude *1:1-8*
Jon kinɨn kityak kɨr menmen, ehɨrak kewis hɨm men sios mar 7 *1:9–3:22*
Hɨm me tɨwei ketike tɨrhin mar 7 *4:1–8:1*
Hɨm me taur mar 7 *8:2–11:19*
Hɨm me kɨrin ketike miyak wik *12:1–13:18*
Menmen ham Jon kɨtyak kɨrem *14:1–15:8*
Sar mar 7 menmen mekrerem emeteiknai God han enuk *16:1-21*
God kewaank wit Babilon, miyak enuk wik etetike Seten *17:1–20:10*
Hɨm me God skelim mɨt yapɨrwe *20:11-15*
Hɨm me nupela nepni, metike tɨ, metike ewit hak Jerusalem *21:1–22:5*
Hɨm me Jisas pɨke kaknen *22:6-17*
Jon katɨp mɨt hɨm mɨkaru *22:17-21*

Hɨm me tɨwei ik

1 *Tɨwei ik hɨrak ke hɨm nɨpaa mɨsawɨn meit, te in ek God kewepyapɨrem katɨp Jisas Krais em. Hɨrak kewepyapɨrem ketpɨwekem te Jisas kakteikɨn mɨt kerek nisesik kakteiknorem kakɨtpor menmen te menep mamnen. Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kiutɨp kewepyapɨrem ketpo hi Jon em, hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 Hi Jon hi hewis menmen yapɨrwe hi epei hɨrem. Hi hetpi hɨm manp hi hemipɨn au. Hɨm im hɨram hɨm God ketpim mekite hɨm Jisas Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kɨrak kan kewepyapɨrem ketpewem.

3 *Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨkine hɨm im mamno nɨkɨp me mɨt miyapɨr ne God, hɨrak han yaaik kaku. Mɨt miyapɨr kerek hɨr nemtau hɨm im kerek God kewepyapɨrem maain hɨram mamnen, hɨr enisesim werek werek, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar wɨ menep te menmen im mamnen.

Jon kewis tɨwei ik ken mɨt nises God neit wit hispɨnak wik (7)

4 *Hi Jon hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr han yi ne weiwɨk me God yi yeit wit hispɨnak wik(7) me provins Esia. Hi hanhan God kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hɨmɨn hispɨnak wik (7) yaain nerp ninaan mɨrak menep yeno hɨrak kewim naanmɨrai haiu mɨt hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hi hanhan hɨr nantike Jisas Krais hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

5 *Krais hɨrak kewepyapɨr werek werek hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk ik kerek kaa God kinɨn kɨkɨak hɨrak kekrit kau keit. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmamre mɨt iuwe kerek naanmamre mɨt nanu tɨ. Hɨrak hanhan keriuwai, hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu kentar hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen.

6 *Hɨrak kenipai haiu mɨt haiu mɨre mɨt iuwe ne weiwɨk mɨrak, haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mitehi God kakɨkaap mɨt mamɨr ke pris nanrɨakem te haiu mamrɨrak menmen me Haai kɨrak God. Hi hanhan Jisas Krais kakɨt niuk iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt, hɨrak kakre iuwe tipmain tipmain enum eik.

7 *Yi eiyɨmtewem! Hɨrak Krais kaknen kakrau napɨ. Mɨt miyapɨr yapɨrwe maain nanɨrek nanriuwe nanamɨr kɨr. Hɨr nantike mɨt ne Isrel kerek maamrer nɨr nɨpaa hɨr nakɨp nau hɨrepit mɨrak, hɨr nanɨrek, te hɨr yapɨrwe nau tɨ nankɨtek nanɨntar hɨr nanɨneinɨk kakriyei nanɨno ninaan me God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi hetpi werek.

---

* **1:1** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3** Rev 22:7, 10 * **1:4** Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * **1:5** Jo 18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6** 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7** Mt 24:30; Jo 19:34-37 * **1:8** Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13

8 *"Hi God kerekek hi hɨrɨak men-
men yapɨrwe te menmen yapɨrwe
mamwenɨpi niuk mai." God iuwe
naanmɨpre menmen yapɨrwe kerek
nɨpaa kepu ere in kepu maain kak-
pau, hɨrak katɨp menmen im.

Jon kepu kɨtyak kɨr Krais

9 *Hi Jon hi ki yinak. Hi etikewi
haiu mɨt ne Jisas. Hi etikewi mɨt han
neraiwaank te haiu mises menmen
me God haiu mɨnakɨn tokim emis-
esik. Hɨr mɨt ne Gavman nepɨra
newisa hi heit wɨnak enuk heit wit
wan kimaak keketik niuk mɨrak Pat-
mos, hentar hi ewepyapɨr hɨm me
God hi hatɨp mɨt hi hises menmen
nɨpaa Jisas hɨrak ketpim.
10 Me wɨ Sande hɨram wɨ me Mɨtɨk
Iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kan kentar
han kai te hi hepu hɨtyak hi hemtau
hɨm ke mɨtɨk keit sip kai hɨrak katɨp
hɨm iuwe kewen ken yanɨmɨn kɨre
tukɨn.
11 Hi hemtau mɨtɨk eik katɨp kar
ik: "Ti ewis menmen yapɨrwe ti
ehɨrem hɨram mamu tɨwei. Epei au,
ti esiuwerek kakno mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God hɨr nises hɨm mɨrak
hɨr nau neit wit hispɨnak wik (7)
im e: Wit Efesas, wit Smena, wit
Pegamam, wit Taiataira, wit Sadis,
wit Filadelfia mekite wit Leodisia."
12 Hi heweikɨn ehɨr keimɨn kerek
ketpo hɨm. Hi heweikɨn epei au, hi
hɨr gol mɨwapɨn lam hispɨnak wik
(7) hɨram mau.
13 *Kekre nɨmɨn ke lam me gol
keiyak kerp keweikɨn kɨre mɨtɨk.
Hɨrak kamɨr laplap iuwe nokim ere
mɨwapɨn hɨt mɨrak; Hɨrak kakɨr let
me gol hɨram meweikɨn hɨrepit mau
han pank kɨrak.
14 *Maat kɨrak ketike paan kɨrak
hɨrak hike kɨre napɨ o hore hike
yɨwau. Nanamɨr kɨrak kerhɨhe kɨre
si te hɨrak kakɨr menmen yapɨrwe
mekre han ke haiu mɨt.
15 *Hɨt mɨrak mɨre ain mɨt
newisɨm mekre si maain metɨr hɨr
nesesim ere hɨram mɨr. Hi hemtau
hɨm kɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe
kewen ke yanɨmɨn kar ke hɨtɨk siurik
mɨrɨre.
16 *Hɨrak ketenen hɨr mar
hispɨnak wik (7) mekre his yaaim
mɨrak. Menmen mɨre hɨne me his
katɨn ken pɨnak ken pɨnak metpaan
moke hɨm kɨrak. Ninaan mɨrak
hɨram mɨr mar ke wepni kɨr kau
nɨmɨniuwe ek.
17 *Hi hɨrek, hi henkewɨn menep
hɨt mɨrak har ke mɨtɨk epei kaa.
Te hɨrak kewis his yaaim mɨrak
mentera hɨrak ketpo kar ik: "Ti ap
enapen. Hi mɨtɨk kerek nɨpaa men-
men ap mepu, au hi hepu, hi maain
apau. Hi Jisas kerekek.
18 Hi kerekek hi hepu. Nɨpaa
mɨt neiyep hi haa te in ek ti hɨra.
Hi ahu tipmain tipmain enum eik.
Hi kerekek hi iuwe te hi enip mɨt
miyapɨr kerek naa hɨr nanɨno si o
au en, hɨr nanɨno wit ke God nanu
werek.
19 *Te ti ewis menmen mamu tɨwei
maain ti ahɨrem. Menmen in ek
mepu metike menmen maain mam-
nen.
20 *Hɨr mar hispɨnak wik (7) ti
hɨrem mau his yaaim mai hɨram
metike lam gol mar hispɨnak wik (7),
hɨram mɨre tok piksa im. Hɨr hɨram
mɨre mɨt iuwe hɨr naanmɨpre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God nau wit
hispɨnak wik (7). Lam gol hɨram
mɨre mɨt miyapɨr ne God nau neit
wit hispɨnak wik (7).

2

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne God nau neit wit Efesas

1 *"Ti ewis hɨm meiyam
im mamno mɨtɨk iuwe kerek
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Efesas.
Ti ewis hɨm im:
"Hɨm im hɨram hɨm me hi Mɨtɨk
Iuwe kerek hi hetenen hɨr mar
hispɨnak wik (7) mau mekre his
yaaim mai. Hi heke tɨ hepno in

* **1:9** Rev 6:9 * **1:13** Dan 7:13, 10:5 * **1:14** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12 * **1:15** Rev 14:2
* **1:16** Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12 * **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19** Rev 1:1
* **1:20** Rev 2:1, 3:1 * **2:1** Rev 1:16, 20

hepno ein hitet nɨmɨn ke yi mɨt
miyapɨr ne God yapɨrwe ne provins
Esia yi yɨre lam gol mar hispɨnak wik
(7). Hi etpi hɨm im.

2 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem.
Hi hertei menmen enum epei
man yi mɨt te yi yɨnakɨn tokim
yisɨsa yewepyapɨr menmen mai yi
yɨrɨakem yapɨrwe. Hi hertei yi
yɨnapen mɨt enun kerek hɨr netpi
nar ik: ‘Haiu mɨt haiu aposel mɨre
mɨt han!’ Yi epei yemtau menmen
hɨr netpim, menmen hɨr nɨrɨakem,
te yi epei han kitet mɨt in te yi yertei
hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun
nemipɨn.
3 Menmen enum epei man menep
yi mɨt mentar yi yises hɨm mai. Yi ap
yɨnapen menmen im te yi yeweikɨn
sip yeweto au. Yi yɨnakɨn tokim yi
wen eiyises hɨm mai.
4 Te hi han enuk heruwi hen-
tar menmen im. Nɨpaa yi yinɨn
yises hɨm mai, yi hanhan yeriuwa
wɨsenum, te in ek au kike.
5 *Yi han ekitet nɨpaa yi hanhan
yeriuwa wɨsenum te in ek yi pɨke
hanhan yeriuwa yar ke nɨpaa yi yis-
esim. Yi yɨre mɨt hɨr nau niu hɨr
nenke nen tɨ heik. Yi pɨke eiyises
menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yis-
esim, o au en, hi pɨke anen eiwep
eriwaank. Menmen in hɨram mar ke
hi enen enke lam mi me wit hɨram
mewi hi eiyɨm eno.
6 *Te menmen miutɨp yaaim hi
han yaaik yi yisesim hɨram im. Yi
yɨnapen menmen enum mɨt kerek
nises hɨm me Nikolas hɨr nɨrɨakem.
7 *“Yi eiyɨmtau han ekitet werek
menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim
men yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne
weiwɨk me God. Yi mɨt miyapɨr
kerek yisɨsa werek werek ere yi
yayi yi hekrit hekrit eiyinɨn men-
men enum mamnen mamri han ki te
maain God kawisi yi eiyu ni mɨrak yi
yayɨm nɨkim me nu kerek kakɨkaap
hɨmɨn ki te yi mɨt yayu yayɨt tipmain
tipmain enum eik.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Smena

8 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk
iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr
ne sios o weiwɨk me God nau neit wit
Smena. Ti ewis hɨm im mar ik: “Hɨm
im hɨram hɨm me hi mɨtɨk kerek
nɨpaa menmen ap mepu wen au hi
hepu, maain hi apau. Hi kerekek
nɨpaa mɨt neiyep hi haa, hi pɨke
hekrit hau.
9 *“Hi hertei yi mɨt enun ap
yetenen menmen yapɨrwe au, mɨt
nerekyi enum yentar yi yises hɨm
mai (te yi yetenen menmen yapɨrwe
yaaim me God.) Hi hertei hɨm enum
mɨt netpiyem. Hɨr natɨp hɨr ne
weiwɨk me Isrel, te hɨr keriyen God
kehimɨteni hɨr nɨrak te hɨr ap nis-
esik au. Hɨr nererik nau wɨnak kɨr
nekine hɨm me Moses, te hɨr ap nises
God au. Seten kari han kɨr hɨr mɨt
nɨrak.
10 *Yi ap yɨnapen menmen
enum mɨt menep nanrekyiyem.
Eiyɨmtewem! Seten kakri han ke
mɨt te hɨr nantihis mɨt han ne yi
mɨt nanwɨri yaino wɨnak enuk, te
hɨr nanɨnɨn han ki yi yayisɨsa werek
werek o au. Hɨr nanriwaank me
wɨ hiswiyen (10). Yi eiyisɨsa werek
werek te mɨt naniwep yi yayi, te
maain hi ewisi yi yayu yaitikewa
tipmain tipmain enum eik.
11 *“Yi eiyɨmtewem han ekitet
werek werek menmen God Hɨmɨn
Yaaik hɨrak ketpim me yi mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God. Yi mɨt
miyapɨr kerek hekrit hekrit eiyinɨn
menmen enum mamri han ki, maain
menmen enum me si tatɨknen mɨt ap
te mamiwep yi mɨt yaain narik au. Yi
eiyu werek werek.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Pegamam

12 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk
iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr

* **2:2** Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * **2:5** Rev 2:16, 22, 3:3, 19 * **2:6** Sam 139:21 * **2:7** Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * **2:8** Rev 1:17 * **2:9** Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9 * **2:10** Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11 * **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:12** Ais 49:2; Rev 1:16

ne sios o weiwɨk me God nau neit
wit Pegamam. Ti ewis hɨm im mar
ik: "Hɨm im hɨram hɨm me hi mɨtɨk
kerek hi hetenen hɨne ke his katɨn
keke pɨnak keke pɨnak hɨrak tɨknuk
enuk.

13 *"Hi hertei wit kerek yi yewi
hɨrak wit enuk kerek Seten kan kinɨn
naanmɨpre mɨt. Yi yapɨrwe yi yises
hɨm mai werek werek. Me wɨ mɨt
enun nenep mɨtɨk kai yaaik An-
tipas kerek hɨrak kewepyapɨr hɨm
mai katɨp mɨt em, hɨr nakɨp keit
wit yi yewi, hɨrak wit kerek Seten
kan kinɨn naanmɨpre mɨt. Yi ap
yeweikɨn sip yeweto au, yi wen
eiyisɨsa.

14 *Yi yaain te hi han enuk heriuwi
me menmen ham im e. Mɨt han ne yi
mɨt yeit Pegamam hɨr nises menmen
me Belam. Nɨpaa enum eik hɨrak
keteikɨn mɨtɨk Belek karkeik te hɨrak
kakri han ke mɨt ne Isrel te hɨr nɨrɨak
menmen enum. Hɨr naam menmen
mɨt newepwarem newet tɨpir em,
hɨr netike miyapɨr hɨr nariyanhis
newenɨnem.

15 Mar im yi yewis mɨt enun narik
hɨr nau nɨmɨn ke yi mɨt. Hɨr nises
hɨm enum mɨt ne Nikolas hɨr net-
piyem.

16 *Yi eiweikɨn sip eiwet mɨt enun
nises hɨm me Nikolas hɨrak ketpim
yi eipɨri enɨnopɨn, o au en, hi enen
waswas anep mɨt in nises hɨm enum.
Hi atɨp hɨm meke hɨm kai mamnen
mamriwaank mamɨr ke hɨne ke his
kaknep mɨt hɨr nani.

17 *"Yi eiyɨmtau han ekitet werek
menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ket-
pim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God.

"Yi mɨt kerek yayinɨn menmen
enum mamri han ki maain hi eweti
menmen yaaim ham mɨre menmen
mana mɨsawɨn meit wit kai. Hi eweti
niutɨp niutɨp menmen im metike
nan mɨre hike hɨram meteikni hi
hanhani. Niuk ham yaaim mamwik
mɨt han ap te nanɨrtei niuk mɨram
au. Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨt nan,
hɨrak kerekek kakɨrteiyem.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Taiataira

18 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk
iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr
ne sios o weiwɨk me God nau neit wit
Taiataira. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:
"Hɨm im hɨram hɨm me hi Nɨkan
ke God. Hi nanamɨr kai kɨr
kar ke si merhɨhe te hi hɨr
menmen yapɨrwe mekre han
ke mɨt, hɨt mai tokim hɨram
yaaim mar ke kapa yaaik hike
enuk.

19 "Hi hertei menmen yi yɨrɨakem.
Hi hertei yi hanhan yeriuwe mɨt han.
Hi hertei yi yises hɨm mai werek
werek, yɨrɨak menmen yaaim, yi
yɨnakɨn tokim me menmen enum
epei man o menmen enum mɨt
nerekyiyem. Hi hertei menmen in
ek yi yɨrɨakem hɨram yaaim iuwe
minɨn menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn
yisɨsa yi yɨrɨakem.

20 *Menmen yi yɨrɨakem hɨram
yaaim te hi han enuk heriuwi me
menmen miutɨp im. Yi wen yewis
mɨte enu eip hɨre wɨre mɨte hap enu
niuk mɨre Jesebel, hɨre wewisesik
watɨp hɨre wɨre profet, hɨre wen
wau wetikeri. Hɨre watɨp hɨre profet
te hɨre wari han ke mɨt weriuwe
hɨm hɨre wetpim. Hɨre watɨp wenip
mɨt miyapɨr han kerek nises hɨm
mai, hɨr nɨrɨak enum nariyanhis
newenɨnem, hɨr naam menmen mɨt
hɨr epei newepwarem newet tɨpir
em.

21 Hi hɨmat wɨ ham te hɨre
weweikɨn sip wewet menmen enum
im, te hɨre au wɨnapen.

22 Hɨre au wɨnapen weweikɨn sip
wetikeri nɨrɨak menmen enum hɨr
nisesim te maain hi anip mɨte ip
wetike mɨt miyapɨr han hɨr nises
hɨm mɨre, hi anipi hɨr nanɨnap
nanɨwaank hɨr han enuk wɨsenum.

23 *Hi anep nɨkerek nɨre hɨr nani
nanɨnektɨn (o wɨtenun) te yi mɨt

* **2:13** Rev 3:8 * **2:14** Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * **2:16** Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20 * **2:17** Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18** Rev 1:14-15 * **2:20** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23** Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13

miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God
yerer wit wit yi yayɨrtei hi kerekek hi
hertei menmen mekre han ke yi mɨt
te hi arekyi menmen yaaim o enum
mamrer menmen enum yi yɨrɨakem.
24 “Te yi mɨt han yeit Taiataira,
yi ap yises hɨm mɨre enum au. Yi
ap yises menmen im mɨt nekinaam
hɨram menmen iuwe te hɨram men-
men enum me Seten hɨram mɨsawɨn
meit mɨre henye enum. Hi ap hetpi
hi hanhan yi eirɨak menmen ham
mamtike menmen in ek yi yɨrɨakem.
Hi hɨnapen yi han enuk eiriuwerem.
Au, hi hetpi hɨm im:
25 *“Yi wen eiyises hɨm yaaim im
kerek in ek yi yisesim ere hi pɨke
anen awepyapɨr hɨrekes.
26 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit
hekrit yi eiyinɨn menmen enum
mamnen mamri han ki yi mɨt in
hi eweti menmen mai iuwe te yi
yayinɨn naanmamre mɨt nanrer wit
wit.
27 *Menmen hi ehimɨteni yi
eirɨakem hɨram mamɨr ke men-
men Haai kai kehimɨtenewem hi
wen hɨprɨakem. Yi mɨt yayinɨn
naanmamre mɨt hɨr nanɨkrehɨr ki
naninɨni au. Yi eiyinɨni eiwaanki
eiyɨr ke mɨtɨk hɨrak ketenen paap
yoki keiyɨk kaknep mɨn hɨrak
kereprɨr kike kike.
28 *Hi ewisi yi eirɨak menmen im
metike hi eweti saaur me nepni.
29 Yi eiyɨmtau han ekitet werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik
hɨrak ketpim men yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God.

3

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Sadis

1 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk
iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr
ne sios o weiwɨk me God nau neit wit
Sadis. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek
hɨmɨn yaaik mar hispɨnak wik (7)
me God mewa, hi naanmɨpre hɨr
mar hispɨnak wik (7) hɨr nɨre mɨt
iuwe naanmɨpre yi mɨt ne weiwɨk
me God. Hi hetpi hɨm im. Hi
hertei mɨt yapɨrwe hɨr han kitet
yi yɨrɨak menmen yaaim yi yisɨsa
werek werek te yi au. Yi yɨre mɨt
epei naa. Yi yɨrɨak menmen mai au.
2 Yi eiyɨkrit han ekitet menmen
werek werek. Menmen me hɨm me
God yi wen yisesim, yi einakɨn tokim
eiyisesim werek werek. Menmen
mekre han ki yi yisesim hɨram mar
ke mɨtɨk menep te kaki. Hɨrak ap
kakrɨak menmen werek werek au.
Hi hetpiyem hentar hi ap hɨr men-
men miutɨp me menmen yapɨrwe yi
yɨrɨakem te God kai kaktɨp hɨram
yaaim werek werek au.
3 *Yi han ekitet kerek nɨpaa yi
yinɨn yemtau hɨm mau yaaim, yi
hanhan yisesim werek werek. In ek
yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum,
yi eiyises hɨm yaaim mar ke nɨpaa
yi yisesim, o au en, hi hɨre mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen, hi ap etpi
wɨ kerek hi anen. Hi anen erekyi
yi mɨt miyapɨr en menmen enum
ehɨwaanki.
4 *Te mɨt han ne yi mɨt yeit wit
Sadis yi ap yɨrɨak menmen enum
au. Yi yaain yɨre klos kere mɨt ner-
iuwetem ap hapɨk mewim au. Yi mɨt
yar ik maain yi yaitikewa haiu mam-
riuwet menmen yaaim mɨre hike
mamu mamɨt. Maain yi eirɨak men-
men im eiyɨntar yi mɨt yaain yises
hɨm me God werek werek.
5 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit
hekrit yi eiyinɨn menmen enum
mamnen mamri han ki te God kak-
wisi yi eiriuwet klos mɨre hike. Hi
ap ahɨsak niuk mi mau tɨwei meit
wit ke God matɨp mɨt miyapɨr kerek
hɨr nisesik au. Maain hi ehɨt niuk
mi atɨp God Haai kaktike mɨt nɨrak
ensel har ik: ‘Mɨt in hɨr mɨt nises
hɨm mai hɨr mɨt nai.’
6 “Yi mɨt eiyɨmtewem han ekitet
werek werek menmen God Hɨmɨn
Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr ne

* **2:25** Rev 3:11 * **2:26** Sam 2:8-9 * **2:27** Rev 12:5 * **2:28** Rev 22:16 * **3:1** Rev 1:4, 16, 2:2
* **3:3** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4** Ju 23 * **3:5** Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32

weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia

7 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis hɨm matɨp mar ik:

“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hi Mɨtɨk yaaik God kehimɨtena hi kɨrak hi Haai ke menmen yaaim. Hi hetenen ki mekre his mai hi hatɨp neimɨn hɨr nanɨno nɨmɨn ke wit Jerusalem hak har ke nɨpaa hɨrak mɨtɨk iuwe King Devit ketenenim katɨp neimɨn nanɨno nɨmɨn wit Jerusalem hɨrak kewik. Ki im emkaisiu weipɨr ke wit yaaik Jerusalem hak keit wit ke God. Hi ekaisiu weipɨr mɨt ap te hɨr naniyepetek au. Hi aiyepetek te mɨt han ap te nankaisiuwek taau. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai im:

8 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Yi eiyɨmtewem. Hi hari han ke mɨtɨk hɨrak kar ke hi epei enke weipɨr te yi mɨt eino eirer wit wit eiwepyapɨr hɨm me God. Mɨt han ap te naniyepet weipɨr nanweni yi eirɨak menmen im. Hi hertei yi ap yetenen menmen mai iuwe au, kike keremem, te yi yises hɨm mai werek. Yi ap yepakɨn yi yisɨsa au. Yi yewepyapɨrem

9 *Yi eiyɨmtewem! Yi yertei mɨt hɨr nererik nau wɨnak nekine hɨm me Moses. Hɨr natɨp hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr nɨrak nentar hɨr ne weiwɨk me Isrel, hɨr nises God werek werek. Hɨr au, Seten kari han kɨr hɨr mɨt nɨrak. Hɨr nises menmen enum me Seten. Maain hi anep mɨt in hɨr nanɨnen nanwen ninɨp nanu menep hɨt mi nantɨp hi hanhan heriuwi yi mɨt yi keriyen nai. Hɨr mɨt en au.

10 *Maain wɨ enum mamnen te God skelim mɨt miyapɨr ne tɨ te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum hɨr enisesik. Me wɨ im, hi naanmɨpri me menmen im yi yayu werek yayɨntar yi epei yises hɨm mai hi nɨpaa hetpiyem. Nɨpaa hi hetpi har ik: “Mɨt nanrekyi enum yi einakɨn tokim eyisɨsa werek werek.

11 *Hi pɨke anen waswas. Yi wen eiyises menmen werek werek in yi yisesim te mɨt han kerek nisɨsa werek werek hɨr ap nanɨkrehɨr ke yi mɨt nanɨt menmen yaaim hi awetiyem te yi yaitikewa haiu mamu mamɨt wit ke God.

12 *Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit hɨr naninɨn menmen enum mamri han kɨr, maain hi arekyor hɨr nanu nanɨt wɨnak ke God nanɨr ke teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen pak, hɨr mɨt nanu wɨnak yaaik God kewik ap te nanɨnaiwɨrek taau. Maain hi awis niuk me God kai ketike niuk me wit ke God kaiu emu yɨnk kɨr. Wit ke God kaiu hɨrak Jerusalem hak kerek maain kakɨkiuwe wit ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim ham emu yɨnk kɨr. Menmen im meteikɨn yi mɨt nai.

13 “Yi mɨt eiyɨmtau han ekitet werek werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nau neit wit Leodisia

14 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk me God nau neit wit Leodisia. Ti ewis hɨm matɨp mar ik: “Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek Haai ke hɨm yaaim. Hi hewepyapɨr werek werek hɨm yaaim me God. Hi kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni kerek nɨpaa God hanhan hɨram mamɨkrit mamnen. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai im:

15-16 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem, hɨram ap enum au te hɨram ap yaaim au yi yau ke nɨmɨn. Hi hanhan yi eiyisɨsa werek werek, o au en, yi eiweikɨn sip eiweto, te maain yi eiweikɨn han eiyisɨsa werek werek. Yi han kitet yi yisɨsa

* **3:7** Ais 22:22 * **3:8** Rev 2:2; 1Ko 16:9 * **3:9** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23, 60:14 * **3:10** Lu 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11** Rev 2:10, 16 * **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15 * **3:15-16** Rev 2:2; Ro 12:11

werek werek, te yi auye! Yi yau ke
nɨmɨn te yi enun yar ke tɨpar sisi kike
mekre sar mɨwaai wepni (o yanm) te
hi eneini enikni eiyoke hɨm kai yaino
tɨ.
17 *Hi eneini hentar menmen im.
Yi yekre han ki han kitet yarik. Yi
yatɨp, "Haiu mɨt metenen pewek mei
yapɨrwe haiu mamɨr terwe yɨwir
mas mentar menmen iuwe haiu
meriuwe his maiu haiu mɨrɨakem.
Haiu mau werek werek." Te yi ap
yertei han ki enuk kau werek werek
au, te mɨt hɨr nertei hɨr hanhan ner-
iuwi. Yi han ki ap yetenen menmen
mai yaaim yapɨrwe. Yi yekre han ki
yi yar ke mɨt enun hɨr nepu weinɨm
ap netenen menmen au. Nanamɨr
mi hɨram ap mɨr werek werek au,
yi yar ke mɨt nanamɨr toto, yi yɨre
mɨt klos au, hɨr nepu yɨnk weinɨk. Yi
yau enum yar ik yekre han ki te yi
yepɨtariyem.
18 *Hi hetpi hɨm manp. Yi
einaaiwɨr pewek mi yi einen te hi
eweti menmen mai yaaim hɨram
yaaim minɨn pewek mamkaap han
ki. Yi eiyɨt menmen im te han ki
kaku werek werek. Yi eiyɨt menmen
mai yaaim hɨram mɨre klos yaaim
mɨre hike kerek eiwapɨn han ki
yi eiriuwetem hɨram meteikɨn han
ki hɨrak yaaik prar prar. Yi eiyɨt
menmen mai yaaim hɨram mɨre
nekip mɨt newisɨm mekre nanamɨr
te yi pɨke eiyɨr menmen mai werek
werek.
19 *Yi mɨt miyapɨr kerek hi han
han heriuwi hi eni aiwep. Te yi
einakɨn tokim eiweikɨn sip eiwet
menmen enum eiyisɨsa werek werek
te hi aiwep au.
20 *Yi eiyɨra. Hi herp weipɨr ke
han ki eket teruk har ke mɨtɨk kerp
weipɨr ke wɨnak ke mɨtɨk hak hɨrak
keket teruk. Mɨt kerek hɨr nem-
tau hɨm mai hɨr nanɨnen nankaisiu
weipɨr ke han kɨr hi ano nɨmɨn atik-
eri, haiu mamu han kiutɨp mamɨr ke
mɨt hɨr nekiyan nau naam menmen.
21 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai
naninɨn menmen enum nar ke nɨpaa
hi hises hɨm me Haai kai God, hi
hinɨn menmen enum, maain hi ewisi
hɨr nanu yeno nantikewa nanɨt niuk
iuwe naanmamre mɨt, nar ke nɨpaa
God Haai kai kewisa hi etikerek wau
yeno mɨrak.
22 Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau han
ekitet menmen God Hɨmɨn Yaaik ket-
pim men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God.

4

Mɨt neit wit ke God hɨr newenɨpi niuk mɨrak

1 *Jisas ketpo hɨm men mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nerer wit wit epei
au, hi herenaan hɨr weipɨr ke wit ke
God kewep hɨrak kɨhi. Hi hemtau
mɨtɨk ketpo hɨm kar ke nɨpaa hi
hinɨn hemtau hɨm kɨrak iuwe ketpo
kɨre mɨtɨk ketenwo taur kewen ken
yanɨmɨn. Hɨrak ketpo kar ik: "Ti
eniu enen in hi ateiknut menmen
maain mamnen."
2 *Hɨrak ketpo menmen epei au,
God Hɨmɨn Yaaik ketenen hɨmɨn kai
te hi hɨr yeno yaaim kerek mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe
hɨr newi. Hi hɨr yeno kiutɨp, hi hɨr
mɨtɨk hak kewik.
3 *Hi hɨr ninaan mɨrak hɨram
mɨr mar ke nan yaaim jaspa kekite
nan mɨre yɨwir konilian. Hi hɨpɨr
menmen mɨre manpen kewep hɨm
hɨram meweikɨn yeno me mɨtɨk
iuwe. Menmen im mɨr mar ke nan
yaaim emeral hɨram yinamɨn.
4 *Hi hɨr 24 yeno meweikɨn yeno
me mɨtɨk iuwe. Yeno im hɨram yeno
kerek mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr hɨr newim. Hɨr 24 mɨt iuwe
hɨr nau yeno im. Hɨr neriuwet klos
mɨre gol mau paan kɨr meteikɨn hɨr
mɨt iuwe.

* **3:17** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * **3:18** Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * **3:19** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20** Jo 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21** Mt 19:28 * **4:1** Rev 1:1, 10 * **4:2** Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * **4:3** Esi 1:28 * **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11 * **4:5** Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13

5 *Menmen mɨre nepni mewenɨn
moke yeno kiutɨp ik men in men
ein, mekite hɨm mɨram matɨp
mesikeyaanmi. Hi hɨr si mar
hispɨnak wik (7) hɨram mɨr meit
yeno mɨrak. Si im hɨram Hɨmɨn
Yaaik mar hispɨnak wik (7) me God.
6 *Menep yeno im, menmen iuwe
mɨre wan eik mepu. Hɨram nemnok
enum mɨre glas.
Hi hɨr menmen im nepei au, hi hɨr
menmen tekyaait (4) hɨram mepu.
Hɨram meweikɨn yeno me mɨtɨk
iuwe men pɨnak men pɨnak men yi-
nak men yinak. Menmen im tekyaait
(4) hɨram mepu, nanamɨr yapɨrwe
mau mitet ninaan mɨr, mau men yak
mɨr.
7 Menmen ik kerek kepu hɨrak
kinɨn kau menep hɨrak ninaan
mɨrak mɨre pusi ke yaank wɨsenuk
kinɨn sak, niuk mɨrak laion. Men-
men ik kerek kepu, hɨrak kisesik keit
yinak ik, hɨrak ninaan mɨrak hɨram
mɨre bulmakau neniuk. Menmen
keiyak kepu yinak eik, hɨrak ninaan
mɨrak mar ke mɨtɨk. Menmen
mɨkaru meit sip, hɨrak ninaan mɨrak
mar ke hore hɨm keniuwe kau niu.
8 *Menmen im tekyaait (4) mepu,
hɨram miutɨp yapɨr mar hispɨnak
kiutɨp (6) mewi. Nanamɨr yapɨrwe
mau merer yɨnk kɨr, han kɨnɨk yapɨr
keit nɨmɨn. Wɨtaan wanewik hɨr ap
nekintɨp au. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak wɨsenuk hɨrak yaaik
yaaik ap kɨre menmen ham au, hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe. Nɨpaa
hɨrak kepu ere in hɨrak kepu, maain
hɨrak kakpau."
9 *Menmen tekyaait (4) im hɨram
mepu, hɨr nine henye newenɨpi niuk
me God Iuwe kerek kau yeno ke
mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaku tipmain
tipmain enum eik. Hɨr nine henye
natɨp hɨrak iuwe, hɨr natɨp hɨrak
yaaik.
10 *Menmen tekyaait (4) kerek
hɨram mepu hɨram mine henye, te
hɨr mɨt iuwe in nar 24 hɨr newen
ninɨp nɨwaai tɨ menep ninaan me
God kerek kau yeno mɨrak. Hɨr
newenɨpi niuk mɨrak hɨrak God
kerek kaku tipmain tipmain enum
eik. Hɨr newɨr hat gol mɨr mɨwaai
menep yeno mɨrak neteikɨn hɨrak
iuwe kewetɨr menmen mɨrak iuwe
te hɨr ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr
han. Hɨr nɨwaai en hɨr nine henye
natɨp nar ik:
11 "Ti Mɨtɨk Iuwe kaiu ti God. Ti
Yaaik te haiu yapɨrwe mamwenɨpi
niuk mit, haiu matɨp ti Yaaik,
haiu hanhan ti ahinɨn naanemprai
ehɨntar ti epei hɨrɨak menmen
yapɨrwe me tɨ metike nepni. Ti
kerekek hanhan hɨram mepu te ti
epei hɨrɨakem."

5

Jon kɨr tɨwei nɨpaa God keiyepetek

1 *Hi hɨr mɨtɨk kerek kau yeno
me mɨtɨk iuwe, hɨrak kentenen
tɨwei nokik kekre his yaaim mɨrak.
Hɨr epei newis hɨm mau ke pɨnak
ke pɨnak. Hɨr epei newis tɨrhin
mar hispɨnak wik (7) neiyepetek,
hɨr newisyaan mewim te mɨt
weinɨn han ap te nankaisiu tɨwei ik
nanɨwaankek au.
2 Hi hɨr menmen im epei au, hi
hɨr mɨtɨk ensel wɨsenuk. Hɨrak
katɨp hɨm iuwe kitehi kar ik:
"Keimɨn yaaik hɨrak kakwep tɨrhin
te kakɨnke tɨwei ik?"
3 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen
nerer wit wit me wit ke God, wit mɨt
ne tɨ newi o wit kerek mɨt nɨpaa naa
hɨmɨn kɨr kewi, te hɨr ap nɨnapɨn
mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak yaaik te kak-
wep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik.
4 Hi hɨkɨt yapɨrwe hentar hɨr ap
nɨnapɨn mɨtɨk kei hak hɨrak yaaik te
kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei kakɨr
menmen mekrerek.
5 *Hi hɨkɨt te mɨtɨk iuwe kiutɨp kan
kewena ketpo kar ik: "Ti ap ekɨt.
Ti ahɨr mɨtɨk yaaik ik e kerek kinɨn

* **4:6** Esi 1:5-10, 22; 10:14 * **4:8** Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8 * **4:9** Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7 * **4:10** Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * **5:1** Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10; Ais 29:11 * **5:5** Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16

naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak nepenyek iuwe ke Devit ke weiwɨk miutɨp niuk mɨram Juda. Hɨrak epei kinɨn menmen enum te hɨrak yaaik kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik e."

Jon kɨr mɨtɨk hɨrak ke God

6 *Hɨrak ketpo epei au, hi hɨr sak mau yɨnk ke Mɨtɨk kewekɨn kɨre Sipsip hɨrak kehimɨtan mɨtɨk ik hɨrak kaa kesak menmen enum me haiu mɨt, hɨrak kerp menep yeno me Mɨtɨk Iuwe. Menmen tekyaait kerek hɨram mepu, hɨram metike mɨt iuwe nar 24 mɨt hɨr neweiknɨwek. Hi hɨr kom mɨre kom me bulmakau mar hispɨnak wik (7) mau paan kɨrak meteikɨn hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe. Hi hɨr nanamɨr mar ke hispɨnak wik (7) mau paan kɨrak. Nanamɨr im hɨram mehimɨtan hɨmɨn yaaik hispɨnak wik (7) kerek God keriuweti nen nerer wit wit mɨt ne tɨ newi.

7 *Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak ken keit tɨwei kekre his yaaim me Mɨtɨk Iuwe kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe king.

8 *Hɨrak ken kakɨt tɨwei, mɨt iuwe nar 24 hɨr netike menmen tekyaait kerek hɨram mepu, hɨr yapɨrwe newen ninɨp menep Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip ik. Hɨr niutɨp niutɨp netenen menmen me henye mɨre gita mekite dis me gol meriuwe menmen mɨre paura mɨnɨn yaaim mekrerek ere mau hɨm. Menmen im hɨram mehimɨtan hɨm yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr nitehi God em.

9 *Hɨr nine henye yaaim nɨpaa mɨt ninaam au. Hɨr natɨp nar ik: "Ti yaaik te ti ahɨt tɨwei ik awep tɨrhin meiyepetek. Ti yaaik arɨakem antar nɨpaa mɨt nitep ti haa, te ti heriuwe hemkre mit mewen ti pɨke heithis mɨt miyapɨr hɨr ne God. Ti heithis mɨt miyapɨr ne weiwɨk yapɨrwe, mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham yapɨrwe, mɨt miyapɨr yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk yapɨrwe nau nerer wit wit me tɨ.

10 *Ti epei atorhis hɨr nɨre weiwɨk miutɨp, hɨr nɨre mɨt pris ne God hɨr niutɨp nɨrɨak menmen mɨrak nitɨwekhi hɨrak kakɨkaap mɨt. Maain hɨr naanmamre mɨt miyapɨr nanu tɨ."

Mɨt newenɨpi niuk me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip

11-12 **Hɨr nine henye epei au, hi hɨwaainaan hɨr ensel enun yapɨrwe yapɨrwe. Hɨr neweikɨn yeno iuwe me God mekite menmen tekyaait kerek mepu, hɨram mekite mɨt iuwe nar 24. Hɨr neweiknor, hi hemtau hɨr nine henye natɨp hɨm iuwe nar ik: "Sipsip ik kehimɨtan Mɨtɨk kerek nɨpaa mɨt nakɨp, hɨrak yaaik. Hɨrak yaaik kakɨt menmen iuwe te kakinɨn naanmamre mɨt miyapɨr netike menmen yapɨrwe. Hɨrak kakɨt manmen yaaim yapɨrwe, hɨrak kakɨrtei menmen yapɨrwe. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nantɨp hɨrak yaaik haiu hanhan hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak, hɨr natɨp hɨrak iuwe keit menmen yaaim me God."

13 *Hi hemtau menmen hɨr netpim epei au, hi hemtau menmen yapɨrwe meit wit ke God, mau meit tɨ metike menmen yapɨrwe mekre wan mekite menmen yapɨrwe meit wit kerek mɨt naa hɨmɨn kɨr kewiyen. Hi hemtau menmen yapɨrwe hɨr netpim natɨp nar ik: "God hɨrak kau yeno iuwe mɨrak, hɨrak kekite Mɨtɨk hɨrak kɨre Sipsip. Hɨrakɨt teit menmen iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe. Haiu yapɨrwe matɨp hɨrakɨt yaaikɨt, haiu mewenɨpi niuk mɨrakɨt, haiu matɨp hɨrakɨt iuwe teit menmen yaaim iuwe."

14 Menmen yapɨrwe hɨram matɨp epei au, menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨram matɨp mar im: "Menmen im yaaim." Epei au, mɨt iuwe

* **5:6** Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * **5:7** Rev 4:2, 10 * **5:8** Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3 * **5:10** Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * **5:11-12** Dan 7:10; Hi 12:22 * **5:11-12** Rev 5:6; 1Kro 29:11 * **5:13** Rev 4:2, 10

nar 24 hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ newenɨpi niuk mɨrakɨt.

6

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak kewep tɨrhin mau tɨwei

1 *Hɨr nine henye newenɨpiyet epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kehimɨtan mɨtɨk nɨpaa kaa kesak menmen enum maiu hɨrak keit tɨwei tɨrhin hispɨnak wik (7) mewik, hɨrak kewep hak. Hɨrak kewep hak, hɨrak kiutɨp ke menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu hɨrak katɨp hɨm iuwe kɨre nepni mewenɨn, hɨrak katɨp kar ik: "Ti enen!"

2 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos hak ke hike kiutɨp kan. Mɨtɨk keit wit ke God kau sip kɨrak hɨrak ketenen hɨne ke yipo henmik. Hɨr mɨt en newetɨwek menmen mar ke hore haam hɨrak kewɨrem mekiuwe sip kentar hɨrak mɨtɨk enuk iuwe kakno kakinɨn mɨt kaknɨp.

3 Hɨrak epei ken, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 2) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei ik, hi hemtau menmen hak ke menmen kerek hɨram mepu, hɨrak katɨp kar ik: "Ti enen!"

4 Hɨra katɨp epei au, hos hak epei kan hɨrak kɨre ninɨk. Mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak kau sip kɨrak. Hɨr newetɨwek menmen iuwe te hɨrak kaknip mɨt nau nanɨnepan hɨr nanɨnep hɨras nani. Hɨr newetɨwek hɨne iuwe te hɨrak ken.

5 Hɨrak ken epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 3) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei ik, hi hemtau menmen ham me menmen kerek mepu hɨrak katɨp kar ik: "Ti enen!" Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos kɨre nɨpɨak kan. Mɨtɨk hak keit wit kerek God kewik, hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak.

6 Hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak, hi hemtau hɨm nɨmɨn ke menmen tekyaait (4) kerek mepu, hɨrak katɨp kar ik: "Mɨt nansiuwe rais mɨre hike mekre wa hesnu kiutɨp kerekek nanɨt pewek me wok me wɨ miutɨp mererim. Mɨt nansiuwe rais mɨre braunpela mekre wa hesnu wikak keremem, te hɨr nanɨt pewek me wok wɨ miutɨp mererim. Te ti ap ehɨwaank wel mekite tɨpar wain." Hɨrak ketpɨwekem epei au, hɨrak mɨtɨk kau hos hɨrak kɨnatɨn ken tɨ kakrɨakem kakisesim.

7 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 4) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin (namba 4) kau tɨwei ik, hi hemtau menmen ham me menmen tekyaait (4) kerek hɨram mepu, hɨrak kiutɨp katɨp: "Ti enen!"

8 *Hɨrak katɨp epei au, te hi hɨr hos hak kɨre kono kan. Mɨtɨk hak keit wit ke God kau sip kɨrak niuk mɨrak "Mɨt nani." Mɨtɨk hak niuk mɨrak "Si enum tatɨn mɨt" hɨrak kau hos kisesik. Hɨr netpor hɨram yaaim te hɨrakɨt tatno tatnep mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nerer wit wit. Hɨrakɨt tatɨnkeri nar ke weiwɨk tekyaait nerer wit wit te hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp nerer wit wit, hɨr nani. Hɨrakɨt tatnɨp tatɨr ik: Han nanɨnepan nani, han nanɨnap nani, han nɨnpɨ mamɨn nani, han miyak enum me yaank mamnɨp hɨr nani. Hɨr netpɨwekɨt nepei au, hɨrakɨt ten tɨntatɨn ten tɨ tɨrɨakem tisesim.

9 Hɨrakɨt epei ten, mɨtɨk keweikɨn kɨre sipsip kewep tɨrhin hak (namba 5) kau tɨwei. Hɨrak kewep tɨrhin epei au, hi hɨr hɨmɨn ke mɨt mɨnɨk kɨnaan kerek mɨt newepwar menmen newet God em. Nɨpaa mɨt in hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, te hɨr mɨt enun nanɨp naa. Hɨr naa nɨre sipsip mɨt nanɨp, te hɨr nan nau nɨnɨk kɨnaan im e.

10 *Hɨr nɨnɨk neit kɨnaan, hɨr nɨnap natɨp, "Mɨtɨk Iuwe God, ti yaaik, ti Haai ke hɨm yaaim. Ewaai meruri te ti skelim mɨt nau tɨ anɨp nanɨntar hɨr nɨpaa newep haiu

* **6:1** Rev 5:1, 4:6 * **6:2** Sek 1:8, 6:1-6 * **6:8** Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27 * **6:10** Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10 * **6:11** Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14

maa?”
11 *Hɨr natɨp epei au, God katɨp
hɨr nanɨt laplap mɨre hike nentar
han kɨr hɨrak prar prar. Hɨr nepei
netɨwem, hɨrak ketpor kar ik: “Yi
wen eimerɨr wɨ meiyam ere maain
mɨt enun nanɨnep ni yinan nantike
mɨt han nisɨsa nar ke nɨpaa yi hɨras
yisɨsa hɨr niwep. Maain hɨr nanɨnep
mɨt kerek hi hehimɨteni te hi skelim
mɨt enum in anɨp.”
12 *Hɨrak katɨp epei au, Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin
hak (namba 6) kau tɨwei ik. Hɨrak
kewepim epei au, hi hɨr tɨ kɨtanɨk
wɨsenum. Hi hɨr wepni (o yanm)
keweikɨn kɨre nɨpɨak kar ke wa yirak
meket mesine mɨwaai tɨ. Wenke
kewis pakɨn te hɨrak kɨre hemkre.
13 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke
men tɨ mɨre hɨnaan herpek menepep
mɨwaai tɨ wɨ kerek yuwerep mɨniu
man menepepim.
14 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke
men tɨ epei au, hi hɨr nepni hɨremes
mewen men mɨsawɨn mɨre miyapɨr
hɨr newen hause nesenkekim men
niutɨp. Mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe
kiutɨp kiutɨp kenke kɨwaai tɨ mɨre
meri mewen. Wit wan kimaam keke-
tim hɨram yapɨrwe mewenɨn mekre
tɨpar.
15 *Menmen im epei man, te hi
hɨr mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt
nau tɨ, hɨr netike mɨt iuwe gavman,
mɨt iuwe ne ami, mɨt iuwe netenen
pewek iuwe, mɨt han niuk mɨr iuwe,
hɨr mɨt yapɨrwe nɨrɨak menmen ap
neit pewek mererim, hɨr mɨt han
au nau werek werek. Hɨr yapɨrwe
nɨrɨr nen nɨsawɨn. Han nɨsawɨn
nekre mɨniu (o neiyɨp) o han iuwe
me tɨ, han nɨsawɨn nɨnɨk nan iuwe
me mɨniu (o neiyɨp).
16 *Hɨr nɨsawɨn neit ein hɨr han-
han nitehi nan metike mɨniu hɨr
natɨp nar ik: “Haiu hanhan yi
yayɨnke eiwep haiu mami te yi
eisonai te haiu ap mamɨr ninaan
me God kerek kau yeno mɨrak iuwe,
hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sip-
sip kerek han enuk keriuwai kak-
wep.
17 *Wi enum epei man te God
skelim haiu mɨt kakɨntar menmen
enum haiu mɨt mɨrɨakem. Neimɨn
hɨr nepu hɨr naanmampre hɨras ne
mɨtɨkɨt wiketeret kerek hɨrakɨt han
enuk tatnɨp? Taau!”

7

Mɨt ne Isrel nar 144,000 hɨr ensel ne God newis mak mau maat kɨr

1 *Maain hi hɨr mɨtɨkɨt ensel
tekyaait (4) terp teweikɨn tɨ mɨt
newim. Hɨrakɨt terp tewen nɨme
te hɨram ap mɨniu meit wit o wan
au. Hɨram ap mɨniu menep nu
memenpep tɨwei au.
2 Hi hɨret epei au, hi hɨr ensel
hak ke God kerek kepu, hɨrak keke
wit wepni kokai kan, hɨrak ketenen
mak ke God kekre his mɨrak. Hɨrak
kɨnap kenɨne hɨm iuwe katɨp ensel
tekyaait (4) kerek God ketpɨwekɨt
hɨrakɨt tatɨwaank tɨ mɨt newik
kekite wan.
3 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi ap
yayɨwaank tɨ o wan o nu mau tɨ
ere haiu ensel in haiu mamwis mak
me God mamu maat ke mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God meteikɨn hɨr
nɨrak te menmen mamɨwaanki au.
Maain yi yayɨwaank menmen.”
4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hem-
tau hɨr newis mak me God mau
maat ke mɨt miyapɨr. Hɨr netpo hɨr
newis mak me God mau maat ke mɨt
miyapɨr ne Isrel nar ke 144,000 mɨt.
5 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Juda
12,000 neit mak. Hɨr ne weiwɨk
miutɨp me Ruben 12,000 neit mak.
Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Gat 12,000
neit mak.
6 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Asa
12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk
miutɨp me Naptalai 12,000 mɨt neit
mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Manasa 12,000 mɨt neit mak.
7 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Simion
12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk

* **6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:10, 19, 21 * **6:16** Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * **6:17** Joe 2:11; Nea 1:6; Mal 3:2 * **7:1** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3** Esi 9:4, 6; Rev 9:4 * **7:4** Rev 14:1, 3

miutɨp me Livai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Isaka 12,000 mɨt neit mak.
8 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Sebyulan 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk me Josep 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Bensamin 12,000 mɨt neit mak. Hɨr mɨt yapɨrwe in e hɨr neit mak me God mewi.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe newenɨpi niuk me God

9 *Maain, hi hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi ap hewenhisi au. Hɨr nerer wit wit, yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk ham ham yapɨrwe, hɨr natɨp hɨm ham hɨm ham yapɨrwe. Hɨr nerp ninaan me Mɨtɨk Iuwe kau yeno mɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip. Mɨt miyapɨr in hɨr namɨr laplap nokim mɨre hike, hɨr netenen wapnake mekre his mɨr meteikɨn hɨr ninɨn menmen enum.
10 *Hɨr netenen wapnake mekre his mɨr, hɨr nɨnap natɨp hɨm iuwe, "God kaiu kerek kau yeno mɨrak, hɨrak ketike Mɨtɨk kerek keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt epei tekepai pɨke tetaihis haiu mepu werek werek."
11 Mɨt yapɨrwe ensel nerp neweikɨn yeno me Mɨtɨk Iuwe ketike menmen tekyaait kerek hɨram mepu, metike mɨt iuwe nar 24. Ensel hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep yeno im newenɨpi niuk me God.
12 *Hɨr natɨp nar ik: "Haiu matɨp werek. Haiu han yaaik iuwe mamriuwe God kaiu. Haiu matɨp me menmen yaaim mɨrak. Hɨrak kerekek kertei menmen werek werek, haiu matɨp hɨrak yaaik. Hɨrak niuk mɨrak iuwe, hɨrak mɨtɨk enuk manp enuk kinɨn menmen yapɨrwe. Haiu hanhan menmen yapɨrwe hɨram mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik."

Mɨt nɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa manɨp neit tɨ te hɨr nepu werek

13 *Mɨtɨk iuwe kiutɨp nɨmɨn ke mɨt iuwe nar ke 24 hɨrak kan kitauhi kar ik: "Ti hertei mɨt ein kerek namɨr laplap mɨre hike? Hɨr nei ne nein? Hɨr neke nein nan?"
14 *Hi hewenhi hetpɨwek har ik: "Ti kerekek ti herteiri. Hi au." Hɨrak katɨp, "Mɨt miyapɨr in hɨr mɨt enun nepan hɨr nerekyor enum nanɨp naa. Hɨr nises hɨm me God werek werek, te menmen im hɨram mar ke hɨr nekemyet laplap mɨr meriuwe hemkre me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip te laplap mɨr hɨram mɨre hike enum meit meteikɨn han kɨr hɨrak yaaik prar prar.
15 *Hɨr wen nises hɨm me God mɨt nanɨp naa, te hɨr in ek hɨr nerp ninaan me God kau yeno mɨrak, hɨr wɨtaan wanewik hɨr nɨrɨak menmen mɨrak neit wɨnak kɨrak yaaik neit nɨmɨn en. Hɨrak God kerek kau yeno mɨrak hɨrak naanmampror.
16 *Maain hɨr ap nɨnpɨ mamɨn meiyam o hanhan nanɨm tɨpar meiyam nanu enum nanɨr ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknɨp o sɨwaan ap mamnɨp au.
17 *Hɨr nanu werek nanɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kerek kerp nɨmɨn me yeno me God, hɨrak naanmamror kɨre mɨtɨk naanempre sipsip. Hɨrak keriyei keri kakno wit kerek hɨtɨk tɨpar mɨwaai mekrerem. Mar im hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr hɨr hekrit hekrit hɨr han yaaik nanu nanɨt menmen yaaim. God kaksiunen wan tɨpar mau nanamɨr kɨr te maain hɨr ap pɨke nankɨt meiyam au."

8

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hispɨnak wik (7) mau tɨwei

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip pɨke kewep tɨrhin namba 7. Hɨrak kewep tɨrhin ik kau tɨwei, maain kike, menmen yapɨrwe meit wit ke God kekintɨp wɨre wɨre meit.

* **7:9** Rev 5:9, 6:11 * **7:10** Rev 12:10 * **7:12** Rev 5:12, 11:17 * **7:13** Rev 7:9 * **7:14** Mt 24:21 * **7:15** Rev 3:12 * **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8 * **8:1** Hab 2:20

2 Menmen mekintɨp wɨre wɨre
meit ere werek, hi hɨr ensel hispɨnak
wik (7) kerek nerp ninaan me God.
Hɨr nari taur hispɨnak wik (7) nete-
nenim, maain hɨr netenwim nɨram.
3 *Hɨr neit taur hispɨnak wik
(7) nepei au, hi hɨr ensel hak kan
kerp menep kɨnaan alta ketenen
menmen mɨre mɨn hɨram me gol.
Mɨn im hɨram menmen me metenen
waniu (o win) maain hɨr si tatɨm, si
tɨwekre mɨram hɨram mɨnɨn yaaim.
Hɨrak keit waniu (o win) yapɨrwe,
te hɨrak kakɨsiyem mamriuwe hɨm
kerek nɨpaa mɨt nises God hɨr
nitɨwekhi menmen meriuwerem.
Hɨrak kakɨsiyem kakɨntar kɨnaan
merp menep yeno God kewim te
hɨrak han yaaik keriuwerem.
4 *Hɨrak kesiyem, si tɨwekre
mɨram, metike hɨm nɨpaa mɨt
nises God hɨr nitɨwekhi menmen
meriuwerem, hɨram mɨniu menep
ninaan me God me his me ensel keit
ninaan mɨrak.
5 *Si tɨwekre mɨniu men, en-
sel keit si mau kɨnaan kewisɨm
mekre mɨn me gol, keteikɨn in ek
God kemtau menmen mɨt nɨnɨk
kɨnaan nitɨwekhiyem hɨrak kaknep
mɨt kakriuwerem, hɨrak keiyɨm
kewɨrem men tɨ. Hɨrak kewɨrem
men tɨ mɨt newik, hɨram nepni
mewenɨn mɨr mɨre si, si men in men
ein, menmen iuwe mepupu mekre
nepni, tɨ kɨtanɨk enuk.

Ensel tekyaait (4) te ensel hispɨnak wik (7) tetenwo taur mɨrakɨt.

6 Hɨrak ensel kewɨr mɨn mɨre gol
men tɨ, ensel nar hispɨnak wik (7)
kerek netenen taur, hɨr newis taur
mau hɨm kɨr nantenwewim.
7 *Hɨrak ensel kiutɨp ketenwo taur
kɨrak te hawɨ kɨre ais ketike si
hemkre mekrerem hɨram men tɨ.
Ham miutɨp merer wit wit me ham
wikak merer wit wit me tɨ, hɨram
si taam te nu pɨnam metike yenkis
mewim hɨram si taam ere mesi.
8 *Menmen im man nepei au,
hɨrak ensel hak (namba 2) hɨrak
ketenwo taur kɨrak te mɨtɨk en-
sel hak kewɨr menmen mɨre mɨniu
(o neiyɨp) hɨram metnen mɨre si
men mɨripe wan. Ham miutɨp me
ham wikak me wan hɨram meweikɨn
mɨre hemkre.
9 Menmen yapɨrwe mepu mekre
wan kerek si mɨripe wan im
meweikɨn mɨre hemkre, hɨram
yapɨrwe maa. Sip yapɨrwe menterer
wan kerek si mɨripe wan hɨram
mewaank meit.
10 Nepei au, hɨrak ensel hak
(namba 3) ketenwo taur kɨrak, te
hi hɨr menmen mɨre hɨr mau nepni
hɨram metnen mɨre wapnake hɨram
mɨnatɨn meke nepni mɨripe mani
metike hɨtɨk.
11 *Ham miutɨp me wikak me
mani yapɨrwe merer wit wit hɨram
meweikɨn mɨre tɨpar enum menip
mɨt miyapɨr nani merekir nin mɨre
tiuwe hɨrɨp. Mɨt miyapɨr yapɨrwe
naa nentar hɨr naam tɨpar enum im.
12 *Hɨr naam tɨpar enum epei au,
hi hɨr ensel hak (namba) ketenwo
taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik te
ham miutɨp me wikak me wepni,
wenke, hɨr, hɨram ap mɨr au. Wepni
(o yanm) ap kɨr mei miutɨp me wɨ
kerek hɨrak kɨr kau tɨ ik au. Wenke
ke wɨtaan ketike hɨr hɨram mises
menmen me wepni kɨrɨakem ap mɨr
mei miutɨp me wɨtaan.
13 *Hi hɨr menmen im epei au,
hi hɨr hore hɨm keniuwe kau niu
te hi han kitet har ik: "Menmen
enum mamnen." Hɨrak keniuwe kau
niu hi hemtewek katɨp hɨm iuwe
kar ik: "Menmen enum menmen
enum menmen enum mamnen mɨt
miyapɨr ne tɨ mamɨwaanki me wɨ
mɨtɨkɨt ensel hɨrakɨt wikak tatenwo
taur mɨrakɨt mɨkaru."

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak

* **8:3** Rev 5:8, 9:13; Eks 30:1-3 * **8:4** Rev 5:8 * **8:5** Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18
* **8:7** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:8** Eks 7:20-21 * **8:11** Jer 9:15 * **8:12** Rev 6:12-13
* **8:13** Rev 9:12, 11:14 * **9:1** Rev 20:1

1 *Hore hɨm keniuwe ken epei au, hi hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik, hi hɨr saur hak kɨnatɨn keke nepni kan tɨ. Hɨrak kehimɨtan mɨtɨk ensel hak. God kewetɨwek ki me weipɨr hɨram mɨwapɨn hei enuk kesikekre te hɨr mɨt ap te nanmunaan nanɨr tɨ nɨmɨn ein au.

2 *Hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei enuk ik, si tɨwekre iuwe mɨre mɨt nesi ni hɨram mɨniu mekre hei man ere mɨwapɨn wepni ketike nepni hɨram toto.

3 *Nepni hɨram toto, hi hɨr weise meke si tɨwekre menetnen man tɨ. God keweikɨnhis em hɨram menep mɨt mar ke mispenepnam (o nɨkɨnpɨnepnam).

4 *God epei ketpor kar ik: "Yi ap yaiyɨm yenkis o nu tɨwei menmen yapɨrwe mewo mau tɨ te yi yayɨwaankem au emɨt! Yi einep mɨt kerek mak me God ap mau maat kɨr, yi einɨp keriyen.

5 Yi einep mɨt in eiyɨwaanki me wenke hispɨnak (5) keremem te yi ap einɨp nani au emɨt!" Weise im menep mɨt te yɨnk kɨr kenen (o meiyewor) mar ke henik manɨp mɨnwo.

6 *Me wɨ weise mau tɨ, mɨt miyapɨr yapɨrwe hanhan iuwe te nani, te God kaknipi ap nani taau.

7-8 **Hi hɨr weise im hɨram menmen mau yɨnk mɨr mɨre hos mɨt hɨr newɨr menmen nɨwapɨnem nanɨno nantike mɨt han nanɨnepan. Hi hɨr menmen mɨre hat me gol mau paan kɨr. Ninaan mɨr mɨre ninaan me mɨt, paan mɨr nokim mɨre paan ke miyapɨr. Mekre hɨm mɨr hi hɨr yehes mɨr hɨram iuwe mar ke sak nɨkɨn.

9 *Hi hɨr menmen mɨre nopen kike mɨwapɨn han pank mɨram. Yapɨr mɨram matɨp meniuwe mar ke hore haam yapɨrwe meniuwe mariyaam yapɨr matɨp.

10 Hi hɨr ponik kɨr kɨre ponik ke mispenepnam (o nɨkɨnpenepnam) nɨkɨn kewik hɨr nenep mɨt neriuwerem. Hɨram menep mɨt ere wenke hispɨnak (5) meriuwe ponik kɨr meriuwet nap mɨnwi.

11 Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmamre weise enum im hɨrak mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre hei enuk kerek kesikekre te hɨr mɨt ap nanɨr tɨ nɨmɨn ein au. Niuk mɨrak me hɨm me Isrel "Abadon." Niuk mɨrak me hɨm Grik, hɨram "Apolyon" o "Mɨtɨk enuk kewaank menmen."

12 *Menmen enum im miutɨp mewaank mɨt hɨram nepei au. Yi eiyɨrek! Hi hɨr menmen enum wik mɨkaru epei mamnen kerek hore hɨm nɨpaa ketpim hɨram mamnen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kɨrak

13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hemtau ensel (namba 6) ketenwo taur kɨrak. Epei au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk katɨp nɨmɨn ke kom tekyaait (4) kau kentar kɨnaan me gol kerek ensel nɨman si menmen mɨnɨn yaaim newet God em.

14 *Hɨrak katɨp ensel hak (namba 6) kerek ketenwo taur, hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ti esiupan ensel tekyaait (4) enukɨt kerek God nɨpaa kesenkikɨt hɨrakɨt tau teit mani iuwe Yufretis. Ti esiupanet hɨrakɨt tato."

15 *Hɨrak ken kesiupanet hɨrakɨt ten tehimɨtan hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ nar weiwɨk wikak nerer wit wit, maain hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp nerer wit wit. Nɨpaa God kehimɨtenikɨt hɨrakɨt tau teit temerɨr wenke ik, wɨ im me tito im te hɨrakɨt tatrɨak menmen im.

16 Hɨr ensel hɨr ninɨn, mɨt nɨrɨak menmen mɨr hɨr nau hos nisesi. Hi hemtau mɨtɨk hak katɨp hɨr yapɨrwe nɨre 200 milion mɨt.

17 Hi wen hɨtyak hɨr mɨt netike hos mɨr. Hɨram marim: Mɨt han in netike hos hɨr neriuwet ain mɨre ninɨm mau han pank, han neriuwet ain mɨre yinamɨn, han mɨre kono.

* **9:2** Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * **9:3** Eks 10:12, 15 * **9:4** Rev 7:3 * **9:6** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7-8** Joe 2:4 * **9:7-8** Joe 1:6 * **9:9** Joe 2:5 * **9:12** Rev 8:13 * **9:13** Rev 8:3 * **9:14** Rev 16:12 * **9:15** Rev 8:7-12

Hos paan kɨr hɨrak kɨre pusi ke
yaank laion hɨrak wɨsenuk kinɨn sak
niuk mɨrak laion.
18 Si tɨwekre metike si, si me nan
sulfa meke hɨm mɨr man. Marim
hɨr nenep mɨt miyapɨr yapɨrwe ne
weiwɨk miutɨp nerer wit wit nɨpaa
hɨr nehimɨtenor.
19 Hɨram menep mɨt meriuwe
hɨm kɨram keremem au. Hɨram
menep mɨt meriuwe hɨm ketike
ponik kɨram. Ponik hɨram mɨre
manpen (o yenmik) paan kewim te
hɨr nenep mɨt neriuwe menmen im
hɨr naa neit.
20 *Hɨr nenep mɨt miyapɨr
yapɨrwe meriuwe menmen mɨr
enum te mɨt miyapɨr wen nau tɨ
ap neweikɨn sip newet menmen
enum, nises hɨm me God au. Hɨr
ap neweikɨn sip newet tɨpir, teinɨk
ninaan me nu hɨr nimaam me gol
o silva o nan au. Menmen im
hɨr newenɨpi niuk mɨr hɨram ap
mɨrɨak menmen kike au. Hɨram ap
mamɨr menmen o memtau menmen
o mekrit men in men ein taau.
21 Hɨr ap neweikɨn sip newet men-
men enum me tɨpir au, hɨr ap
neweikɨn sip newet menmen enum
me hɨr nenep mɨt naa, menmen me
nasi o nari miyapɨr his newenem
nɨrɨran, o nekintɨp menmen. Au, hɨr
wen nisesim nau neit.

10

Ensel kewet Jon tɨwei hɨrak ketɨwek kaak

1 Menmen im epei man, hi hɨr
ensel hak wɨsenuk keke wit ke God
kan. Napɨ mɨwapɨnek mar ke klos
mɨt neriuwetem mɨwapɨn yɨnk kɨr,
manpen (o yenmik) kewep hɨm kau
paan kɨrak kau niu, nɨnaan mɨrak
mɨr mɨre wepni, hɨt mɨrak merhɨhe
mar ke si.
2 Hɨrak ketenen buk hak kike
kekre his mɨrak hɨrak kewep (o keyi)
kɨwaai. Hɨrak kewis hɨt yaaim men-
tar wan, hɨt henkik merp tɨ,
3 hɨrak in ek kɨnap kenɨne hɨm
iuwe, hɨm kewen ken yanɨmɨn.
Hɨrak kenɨne hɨm iuwe te nepni
mewenɨn mar ke hispɨnak wik (7)
matɨp hɨm.
4 *Hɨram matɨp epei au, hi hare
ewis menmen im mamu tɨwei, te hi
hemtau hɨm me mitɨk hak meke wit
ke God man hɨrak ketpo kar ik: "Hɨm
me nepni mewenɨn hɨram metpim
ti ap ewisɨm mau tɨwei kit emɨt! Ti
hɨsawɨnem ap ewepyapɨrem emɨt!"
5 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr ensel
kerek nɨpaa kerp kentar wan metike
tɨ, hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak
men niu.
6 *Hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak
men niu, hɨrak katɨp kar ik: "Hi
hatɨp werek hekrehɨr ke God kerek
nɨpaa kɨrɨak nepni, tɨ ketike wan,
menmen yapɨrwe mewim, hɨrak
kerek kaku tipmain tipmain enum
eik. Hi hatɨp haiu ap mamerɨr wɨ
meiyam mamnen au.
7 *Maain yi yayɨmtau ensel hak
kar ke hispɨnak wik (7) hɨrak kak-
tenwo taur kɨrak, menmen God
kɨrɨakem kɨsawɨnem hɨram epei au
mesi. Nɨpaa God katɨp mɨt nɨrak
profet menmen im hɨr newisɨm mau
tɨwei. Te hɨram mamnen mar ke
nɨpaa hɨrak ketpor."
8 Mɨtɨk ensel ik katɨp epei au, mɨtɨk
keit wit ke God nɨpaa ketpo men-
men, hɨrak pɨke ketpo hɨm ketpo kar
ik: "Ti eno ehɨt buk kewep (o keyi)
kɨwaai his yaaim me mɨtɨk ensel
kerek kerp wan metike tɨ."
9 *Hɨrak katɨp epei au, hi hen hɨr
mɨtɨk ensel hi hetpɨwek har ik: "Ti
eweto buk kewep (o keyi) kɨwaai his
mit." Hɨrak kewenhi ketpo kar ik:
"Ti etɨwek ehɨk. Ti ehɨk hɨrak yaaik
katɨn hɨm, te maain mekre tu kit
hɨrak enuk hɨm sisi."
10 Hɨrak ketpo epei au, hi heit buk
ik ke his me mɨtɨk ensel hi haak.
Hi haak hɨrak yaaik katɨn hɨm kɨre
hɨnaan, te maain hi haak henektɨn,

* **9:20** Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4** Dan 8:26, 12:4, 9 * **10:5** Diu 32:40; Dan 12:7 * **10:6** Nia 9:6; Sam 146:6 * **10:7** Dan 9:6, 10; Emo 3:7 * **10:9** Esi 2:8, 3:1-3

hɨrak kekre tu kai enuk hɨm sisi
kentar hɨm enum mekrerek maain
mamnen mamnep mɨt.
11 Hi haak henektɨn, mɨtɨk ketpo
kar ik: “Buk ik ti nepei haak hɨrak
kakɨkepit te ti pɨke atɨp awepyapɨr
hɨm me God me menmen yapɨrwe
mamnen mɨt miyapɨr kerek natɨp
hɨm ham hɨm ham nerer wit wit,
yɨnk kɨr hak hak, hɨr netike mɨt iuwe
nɨr naanmɨpror.”

11

Hɨm me mɨtɨkɨt wiketeret ten tɨ tewepyapɨr hɨm me God

1 *Hɨrak ketpo epei au, hɨr neweto
henmik netpo nar ik: “Ti eno enɨn
mak ke wɨnak iuwe ke God keit tɨ
ketike kɨnaan mɨt newepwar men-
men newet God menmen menterim.
Epei au, ti ewenhis mɨt miyapɨr
kerek newenɨpi niuk me God neitai.
2 *Te ti ap enɨn mak ke nɨwa hɨram
meit witeik meweikɨn wɨnak iuwe
ke God au ekɨt! Ti ap enɨn mak ke
nɨwa im mentar God kakwis mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨr nanɨnen wit
Jerusalem me 42 wenke hɨr naan-
mamre mɨt nanu en, hɨr nanɨwaank
menmen meitai.
3 Hi God awet mɨtɨkɨt wik tai
menmen mai iuwe te hɨrakɨt tatno
tatwepyapɨr hɨm mai. Hɨrakɨt
tatmɨr laplap mɨre bek rais tatɨteikɨn
mɨt hɨrakɨt yɨnk enuk teriuwe
menmen enum mɨr te hɨrakɨt tatu
tatwepyapɨr hɨm mai me tito wikak
wenke hispɨnak kiutɨp (o 42 wenke).
4 *Mɨtɨkɨt wik it hɨrakɨt tɨre nu Oliv
wik tetike lam wik kerek nɨpaa mɨtɨk
profet Sekaraia ketpim, terp tɨ tɨrɨak
menmen te Mɨtɨk Iuwe God kerek
kinɨn naanmɨpre mɨt nau tɨ hɨrak
kɨret.
5 *Mɨt han hɨr hanhan nanɨksɨp,
si mamɨke hɨm kɨrakɨt si tatɨn mɨt
enun in. Neimɨn hɨr nanɨksɨp hɨr
nani nanriuwe si enum im.
6 *Hi awisɨkɨt hɨram yaaim me
hɨrakɨt tatnip nepni te hawɨ ap kak-
nen me wɨ hɨrakɨt terp tɨ tewepyapɨr
hɨm mɨrakɨt. Hɨrakɨt iuwe te hɨrakɨt
tertei teweikɨnhis tɨpar hɨram mɨre
hemkre, o tatɨwaank mɨt miyapɨr ne
tɨ hɨr nanɨnap nanriuwe menmen
enum. Wɨ hɨrakɨt hanhan tatrɨakem,
hɨrakɨt tatrɨakem.
7 *Maain mɨtɨkɨt wiketeret hɨrakɨt
tatɨtɨp hɨm mɨrakɨt tatwepyapɨrem
epei au, tɨpir enuk keweikɨn kɨre
miyak hɨrak kakniu kakoke hei enuk
kesikekre, hɨrak kakniu kaknen
kaktikeret tatnepakɨt kakinɨnet
kakɨksɨp tati.
8 *Hɨrak kakinɨnet kakɨksɨp tati,
herwe yɨnk mɨrakɨt mamwaai
yayiwe ke wit Jerusalem. Haiu matɨp
tok piksa haiu menewem wit Sodom
o Isip mentar wit im mɨt newi hɨr mɨt
enun nepan ne God. Hɨrak wit kerek
Mɨtɨk Iuwe kɨr mɨt newenkekik kau
nu tentarakɨt.
9 Mɨt miyapɨr han natɨp hɨm ham
hɨm ham nerer wit wit kerek mɨt nau
tɨ, hɨr nanɨr herwe yɨnk mɨrakɨt me
wɨ wikak metike wɨ ham pɨnam kike.
Hɨr ap nanwis mɨt nanwisɨkɨt tatɨkre
hei au nentar hɨr han enuk neri-
uweret hɨr hanhan nanrekyɨwekɨt
enum.
10 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ
hɨr han yaaik nanɨntar hɨrakɨt tati.
Hɨr han yaaik te hɨr nanrɨre nan-
wetan menmen nanɨntar mɨtɨkɨt
profet wiketeret hɨrakɨt tewaank
mɨt miyapɨr nau tɨ terekyor enum
hɨrakɨt taa.
11 *Hɨrakɨt tatwaai me wɨ wikak
metike wɨ ham pɨnam kike, God
kaksiuwe nap mamnen mamu
mamɨkreret te hɨrakɨt pɨke tatɨkrit
tatɨrp. Hɨrakɨt pɨke tatɨkrit tatɨrp,
mɨt miyapɨr kerek nanɨret hɨr
nanɨpɨrpɨr wɨsenum.
12 *Hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum hɨr
nanɨmtau hɨm me mɨtɨk keit wit
ke God hɨrak kaktɨp kakɨr ik:
“Yi wiketeret yi einiu einen in.”

* **11:1** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2** Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4** Sek 4:3, 11-14 * **11:5** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6** 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7** Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * **11:8** Lu 13:34 * **11:11** Esi 37:5, 10 * **11:12** 2Kin 2:11

Hɨrak kakɨtpɨwekɨt mɨt enun nepan nɨrakɨt nanɨret tatniu tatɨkre napɨ tatno wit ke God.
13 *Hɨrakɨt tatno wit ke God, waswas tɨ kaktanɨk wɨsenuk, pɨnak kiutɨp ke wit kiutɨp hɨr nenke pɨnam mar hiswiyen (10), hɨrak kakwep te mɨt miyapɨr nanɨr ke 7,000 nani nanɨt ein. Mɨt han wen nanu wit Jerusalem hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum nanwenɨpi niuk me God kerek kau wit kɨrak iuwe.
14 *Menmen im mamnen te menmen enum namba 2 hɨram mamɨsi. Yi eiyɨmtau. Maain kike menmen enum namba 3 mamnen."

Ensel hak (namba 7) hɨrak ketenwo taur kɨrak

15 *Hɨrak ketpo menmen im epei au, hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwo taur kɨrak, hi hemtau hɨm me ensel neit wit ke God hɨr nɨnap natɨp: "Mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, in ek Mɨtɨk Iuwe kaiu ketike Mɨtɨk Krais kerek hɨrak kehimɨtanek ken kɨkaap mɨt ne tɨ hɨrakɨt tatinɨn naanmamre mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik naanmamri."
16 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24 kerek nau yeno me mɨt iuwe menep ninaan me God, hɨr newen ninɨp nɨwaai newis maat ken tɨ newenɨpiyek.
17 *Hɨr newenɨpiyek natɨp nar ik: "Haiu matɨp haiu han yaaik merwit. Ti God kaiu mɨtɨk iuwe. Nɨpaa ti hepu ere in ti hepu. Haiu han yaaik mentar ti epei heit menmen mit iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr heriuwerem.
18 *Mɨt nerer wit wit hɨr epei han enuk nerwit nentar in ek ti han enuk heriuwi (o herweri). Wɨ epei man te ti skelim mɨt miyapɨr kerek nɨpaa naa. Wɨ in ti ewet mɨt kerek nɨrɨak menmen mit netike mɨt profet netike mɨt miyapɨr kerek newenɨpi niuk mit nises hɨm mit, ti ewetɨr menmen. Hɨr mɨt niuk iuwe, hɨr au weinɨn, ti ewetɨr menmen mit yaaim. Wɨ epei man te ti ehɨwaank mɨt miyapɨr kerek newaank mɨt miyapɨr nau tɨ."
19 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr wɨnak iuwe ke God keit wit kɨrak kewep kɨhi kerp keit te hi hɨr bokis kontrak kehimɨtan hɨm God nɨpaa kewet mɨt ne Isrel em, hɨrak keit nɨmɨn kɨwaai yaain. Hi hɨr bokis keit nɨmɨn kɨwaai yaain, hi hɨr nepni mewenɨn hemtewem hɨram mewenɨn, hi hɨr tɨ kɨtanɨk, hawɨ yuwerep mɨre ais man tɨ.

12

Hɨm me mɨte wetike kɨrin enuk

1 Menmen im epei man, hi hɨr menmen wɨsenum meit nepni. Hi hɨr menmen mɨre mɨte. Hɨre weriuwet klos mɨrius mɨre wepni mau yɨnk kɨre. Wenke kau kɨnɨk hɨt mɨre, hɨre wewis hɨr mar hiswiyen wik (12) mɨre hat kerek mɨt iuwe hɨr nemun, hɨre wemun mau paan kɨre.
2 *Hɨre wepɨtu tu hɨmɨr ketnɨnɨwe weteiknen wawine nɨkan te hɨre wenepɨp.
3 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr menmen ham wɨsenum meit nepni mɨre kɨrin. Hɨrak yɨnk kɨrak kɨre ninɨk, hɨrak paan kɨrak kar hispɨnak wik (7), kom mar hiswiyen (10) mewim. Hɨrak kewis hat me mɨt iuwe mar hispɨnak wik (7) mau paan mɨrak im.
4 *Hɨrak kɨwaai ponik kɨrak keiyɨk kari hɨr ham miutɨp me pɨnam wikak mau nepni. Hɨram lain mɨram mar wik mepu nepni, miutɨp au hɨrak keriyaam keiyɨm ken tɨ. Hɨrak kerp menep ninaan me mɨte wepɨtu kemerɨwe hɨre wawine nɨkan. Hɨrak kemerɨwe wawine nɨkan te hɨrak kakɨkɨp kakɨk.

* **11:13** Rev 8:5, 16:18 * **11:14** Rev 9:12 * **11:15** Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * **11:16** Rev 4:4, 10 * **11:17** Rev 1:4, 8, 15:3 * **11:18** Sam 2:1, 46:6, 115:13; Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13 * **11:19** Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4 * **12:2** Mai 4:10 * **12:3** Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10

5 *Maain hɨre sip newenep hɨre
wine nɨkan hɨrak kakinɨn naan-
mamre mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer
wit wit naanmamror werek werek
wɨsenum. Hɨre wine nɨkan epei au,
kɨrin kakɨkɨp kakɨk au. Hɨr mɨt ensel
ne God netɨwekhis neiyɨk nen yeno
kerek God kewim.
6 *Mɨte ip au wɨrɨr wen yaank
weinɨk ap mɨt newik au, wit kerek
God nɨpaa epei kenipek his yaaim te
hɨre wawu werek wawɨt en. Hɨr mɨt
ensel nɨrak naanmamrewe me tito
wikak metike wenke hispɨnak kiutɨp
(o 42 wenke).

7 *Hi hɨr menmen im epei au, mɨt
ensel neit wit ke God hɨr nenepan.
Maikel ketike mɨt ensel nises hɨm
mɨrak hɨr netike kɨrin ketike mɨt en-
sel enun nɨrak hɨr yapɨrwe nenepan.
8 Hɨr yapɨrwe nenepan te kɨrin
ketike ensel enun nɨrak ap ninɨni au.
Maikel ketike ensel nɨrak ninɨni te
hɨr ap newisi nanu nanɨt wit ke God
me wɨ meiyam au.
9 *Hɨr nepɨr kɨrin ketike ensel
nɨrak nɨnaaiwɨr wit ke God. Kɨrin,
hɨrak manpen (o yenmik) ke nɨpaa
enum eik kepu, mɨt nenewek Seten,
hɨrak kepno menep ninaan me God
kesiuwe hɨm katɨp God haiu mɨt
enun. Hɨrak mɨtɨk enuk kewises mɨt
miyapɨr nerer wit wit nau tɨ. Hɨr
ensel yaain ne God nepɨrek ketike
mɨt ensel nɨrak enun, hɨr newɨrek
ketikeri nen tɨ.

10 *Hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ, hi
hemtau hɨm ke mɨtɨk keit wit ke
God. Hɨrak katɨp kar ik: “In ek
God kaiu hɨrak ketaihis hɨrak kinɨn
menmen yapɨrwe keriuwe menmen
mɨrak iuwe. Mɨtɨk kerek hɨrak ke-
himɨtanek kan tɨ kɨkaap mɨt hɨrak
keit menmen iuwe me God, hɨrak
Mɨtɨk Iuwe. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe ken-
tar mɨt ensel epei nepɨr mɨtɨk enuk
kerek wɨtaan wanewik hɨrak kepnen
menep ninaan me God kesiuwe hɨm
katɨp God mɨt naiu yinan nau tɨ
kerek nises hɨm mɨrak hɨr enun.

11 Naiu yinan hɨr epei ninɨnek ner-
iuwe hemkre me Krais hɨrak kɨre
Sipsip kerek nɨpaa hemkre mewen
men tɨ. Hɨm God kerek hɨr netpim
newepyapɨrem hɨram mekepi te hɨr
ninɨnek. Hɨr ap nɨnaain nani te hɨr
hanhan nanu tɨ au. Hɨr newis mɨt
enun nanɨp naa nentar hɨr nises God
hɨm mɨrak.
12 *Te yi mɨt yeit wit ke God yetike
menmen yapɨrwe yi han yaaik eiyu.
Te yi mɨt miyapɨr yetike menmen
yapɨrwe me tɨ yi naanmamre hɨras.
Seten epei kakɨkiuwe kaknen tɨ han
enuk wɨsenuk kakriwaank kakɨntar
hɨrak kertei wɨ epei man menep te
God kakɨwaankek kakwɨrek kakɨkre
si.”

13 Kɨrin kertei hɨr nepɨrek, hɨrak
ken tɨ, hɨrak kekrit koyei mɨte kerek
nɨpaa wine nɨkan hɨrak.
14 *Hɨrak koyei mɨte ip te kaaup
au. Hɨr mɨt ensel newetɨwe yapɨr
mei me hore hɨm te hɨre weiyɨm
weniuwe wen yaank weinɨk mɨt
ap newi au, hɨre waunaaiwɨr kɨrin
enuk ek hɨre wen wawu wawɨt
yanɨmɨn. Hɨre wawu wawɨt en tito
wikak metike hawɨ hɨtan kiutɨp (o
42 wenke), hɨr naanmamprewe me
menmen.
15 Hɨre wɨrɨr weniuwe wen, kɨrin
kewep hɨm kɨrak, tɨpar wɨsenum
mɨre mani mekiuwerek men. Tɨpar
mekiuwerek men mises mɨte ip e,
te sɨr mɨram mamnanep meiyɨp
mamno hɨre wawi.
16 Sɨr mɨram mamnanep meiyɨp
mamno, tɨ hɨrak kekepiye kewep te
tɨpar mekiuwerek men nɨmɨn kerek
nɨpaa kɨrin kenikɨnem meke hɨm
kɨrak mɨnanep meiyɨp men.
17 *Tɨ kekepiye kewep te tɨpar men
nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem,
hɨrak kɨrin han enuk wɨsenuk keri-
uwe mɨte ip, te hɨrak kɨnaiwɨrep
kɨrɨr ken kaknep nɨkerek han hɨre
nɨpaa winen. Nɨkerek in hɨr mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr
natɨp newepyapɨr hɨr nises hɨm me

* **12:5** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 * **12:6** Rev 11:2-3 * **12:7** Ju 9 * **12:9** Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2 * **12:10** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12** Ais 44:23, 49:13 * **12:14** Dan 7:25, 12:7 * **12:17** Rev 11:7, 14:12

Jisas.
18 Kɨrin ken kerp tenhaan ke wan.

13

Miyak wiketeret tewepyapɨr hɨrekses

1 *Kɨrin kerp tenhaan me wan eik,
hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak
wɨsenuk hak kɨniu keke wan kan.
Hɨrak kom mɨrak mar hiswiyen (10)
mepu, paan mar hispɨnak wik (7)
mewik. Hat me mɨt iuwe mar
hiswiyen (10) mau kom mɨrak, niuk
enum mau paan mɨrak mar hispɨnak
wik (7). Niuk im hɨram hɨm enum
metawɨn God.
2 *Miyak wɨsenuk kerek hi hɨrek
keke wan kan, hɨrak yɨnk kɨrak
kɨre pusi ke yaank niuk mɨrak lepat,
hɨt mɨrak mɨre miyak enuk kinɨn
sak niuk mɨrak bea, hɨm kɨrak kɨre
pusi ke yaank kinɨn sak niuk mɨrak
laion. Kɨrin kewetɨwek menmen
mɨrak iuwe, hɨrak kewisɨk hɨrak
naanmamre mɨt miyapɨr nerer wit
wit nau tɨ, hɨrak kinɨn menmen
yapɨrwe mau tɨ.
3 *Hi hɨr paan kiutɨp ke miyak
wɨsenuk nɨpaa menmen makɨp
wɨsenuk te hɨrak kaki. Au, hɨram
mekiwo hɨrak kepu werek. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe nɨr sak mau paan
kɨrak hɨr nepɨrpɨr natɨp hɨrak iuwe
te hɨr nisesik nemtau hɨm mɨrak.
4 Mɨt miyapɨr newenɨpi kɨri nentar
hɨrak kewet miyak wɨsenuk men-
men mɨrak iuwe te kakinɨn men-
men yapɨrwe mau tɨ. Hɨr newenɨpi
miyak kektikerek nentar hɨr han
kitet hɨrak iuwe. Hɨr natɨp nar
ik: "Keimɨn hɨrak iuwe kɨre miyak
enuk ik e? Keimɨn hɨrak iuwe
te kakinɨnek kaktikerek tatnepakɨt?
Taauye!"
5 *God kewis miyak enuk ik katɨp
hɨm enum hɨrak ketawɨn God. Hɨrak
kewisɨk hɨrak kinɨn naanmamre
menmen yapɨrwe mau tɨ me tito
wikak metike hawɨ hɨtan keiyak.
6 God kewisɨk te hɨrak kewep hɨm
kɨrak katɨp enum hɨrak ketawɨn
God, wit ke God ketike hɨr yapɨrwe
kerek nau wit kɨrak.
7 *God kewisɨk hɨrak ketike mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me God
hɨr nenepan te hɨrak kinɨni. Hɨrak
keit menmen iuwe te hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr natɨp hɨm
ham hɨm ham, yɨnk kɨr ham ham hɨr
ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit.
8 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ
nerer wit wit nanwenɨpi niuk me
miyak enuk wɨsenuk. Te mɨt
miyapɨr kerek nɨpaa God ap kɨrɨak
tɨ ketike nepni wen au, hɨrak
kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak
kehimɨteni hɨr nanu nantikerek,
hɨr ap newenɨpi niuk me miyak
ik au. Tɨwei ik hɨrak tɨwei ke
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip nɨpaa mɨt
nakɨp hɨrak kaa.
9 Yi eiyɨmtau menmen mai!
Neimɨn hɨr nemtau hɨm im hɨr han
ekitetim werek werek!
10 *Mɨt kerek God kehimɨteni
mɨt han hɨr nanwisi nekre wɨnak
enuk, hɨr nanɨno nanɨkre wɨnak
enuk. Mɨt han kerek God kehimɨteni
mɨt han hɨr nanwaai hɨne me his
nanɨnɨp, maain hɨr nanwaai hɨne
me his nanɨnɨp nani keriyen. Mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr
nanɨnakɨn tokim nanises God werek
werek nanɨntar menmen enum im
mamnen."
11 Menmen im epei man, hi hɨr tɨ
kewep, miyak wɨsenuk hak kɨniu tɨ
kan niu ein. Miyak ik kom mɨrak wik
mau paan kɨrak, hɨram mɨre kom
me sipsip te hɨrak katɨp enum kar ke
kɨrin katɨp.
12 Miyak wɨsenuk kerek kises
keiyak kinɨn kan, hɨrak keit menmen
mɨrak iuwe kekrehɨr kɨrak kekepik
kenip mɨt miyapɨr nau nerer wit
wit newenɨpi niuk me miyak kerek
nɨpaa menmen menep paan kɨrak
ketnen te kaki, au hɨram mekiwo
hɨrak kepu werek.

* **13:1** Rev 12:3, 17:3, 7-12 * **13:2** Dan 7:4-6 * **13:3** Rev 17:8 * **13:5** Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2 * **13:7** Rev 11:7 * **13:8** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27 * **13:10** Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12 * **13:13** Mt 24:24; 2Te 2:9-10

13 *Miyak kerek kɨniu tɨ kan, hɨrak
kɨrɨak menmen iuwe mɨt nɨrɨakem
nɨpaa taau. Hɨrak kɨrɨak men-
men ham ham yapɨrwe, hɨrak kari
si meke nepni man tɨ te hɨr mɨt
miyapɨr nerp en nɨrek hɨrak kɨrɨak
menmen im.
14 *Hɨrak kewises mɨt miyapɨr
yapɨrwe nan nerer wit wit keri-
uwe menmen iuwe miyak wɨsenuk
kewisɨk hɨrak kɨrɨakem menep ni-
naan mɨrak. Hɨrak kewisɨsorek
ketpor kari han kɨr keriuwerek te
hɨr nime nu ninaan mewim mar
ke yɨnk ke miyak kerek hɨne kenep
paan kɨrak metnen kaki au hɨram
mekiwo, hɨrak kepu kepeit.
15 *Miyak kinɨn kan kewis miyak
kerek kisesik hɨrak kɨkɨak nu mɨre
yɨnk ke miyak kinɨn kan. Hɨrak
kekrit kepu kari nap. Yɨnk ik hɨrak
kekrit kepu kari nap hɨrak katɨp kɨre
mɨtɨk. Mɨt miyapɨr kerek nɨnapen
newenɨpi niuk mɨrak, hɨrak kaknipi
hɨr nani.
16 Hɨrak kɨrɨak menmen ik ketike
menmen hak enuk. Hɨrak kenip
mɨt miyapɨr yapɨrwe niuk mɨr iuwe,
niuk weinɨm, mɨt kerek netenen
pewek yapɨrwe, mɨt han au hɨr nepu
weinɨn, mɨt nɨrɨak menmen neit
pewek mererim, mɨt han au nɨrɨak
menmen me mɨt iuwe naanmɨpri
nɨrɨakem weinɨn. Hɨrak kenipi hɨr
enwisyaan mak emu his yaaim o
emu maat kɨr.
17 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr ap
newisyaan mak me miyak enuk o
namba mɨrak mau his yaaim or maat
kɨr, hɨr ap te nansiuwe menmen mɨr
nanɨt pewek mamrerim o nanɨno
nanwɨr pewek nanɨt menmen taau.
18 Haiu han ekitet menmen im
werek werek. Mɨt miyapɨr kerek
nertei menmen werek werek, hɨr
nanwenhis namba me miyak enuk.
Namba im hɨram niuk me mɨtɨk.
Namba im mɨrak hɨram mar 666.

14

Mɨt nar ke 144,000 nine henye

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi
hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak
kerp wit Jerusalem, niuk mɨrak ham
mɨniu (o neiyɨp) Saion. Hɨrak
ketike 144,000 mɨt miyapɨr kerek
niuk mɨrak metike niuk me Haai
kɨrak God mau maat kɨr, hɨr nerp
ein.
2 *Hi epei hɨri nerp ein, hi hemtau
menmen meke nepni man. Hɨram
matɨp hɨm iuwe mɨre hɨtɨk siurik me
sɨrsɨr men tɨ o mɨre nepni mewenɨn.
Menmen hi hemtewem hɨram mɨre
mɨt hɨr nɨram gita mɨr.
3 *Hɨr mɨt yapɨrwe nar ke 144,000
hɨr nerp menep yeno kerek Mɨtɨk
Iuwe God kewik. Hɨr nerp ein
nine henye hak yaaik menep men-
men tekyaait (4) hɨram mepu hɨram
metike mɨt iuwe nar 24. Mɨt han
nertei nine henye im au. Hɨr mɨt
miyapɨr keriyen nɨpaa God ketorhis
ne mɨt nau tɨ.
4 *Mɨt miyapɨr in hɨr yaain nɨre
mɨte ap wɨwaai wetike mɨtɨk wen
au, hɨr nises God werek werek.
Hɨr yaain nɨre mɨt ap nari miyapɨr
his newenem nɨrɨran au, hɨr ap
newenɨpi niuk me tɨpir enum o
miyak enuk au. God kerekek.
5 *Hɨr mɨt miyapɨr yaain. Hɨr ap
natɨp hɨm newisesik mei me wɨ hɨr
nau tɨ au.

Mɨtɨkɨt ensel wikak tatɨp hɨm mɨrakɨt

6 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
mɨtɨk ensel hak keniuwe keke niu
kan. God epei keriuwetek kan tɨ kak-
wepyapɨr hɨm yaaim mɨrak mamu
mamɨt tipmain tipmain enum eik.
Hɨrak kan kaktɨp hɨm im mamno mɨt
miyapɨr hɨr yɨnk hak hak, hɨr natɨp
hɨm ham, hɨm ham, hɨr ne weiwɨk
yapɨrwe nau nerer wit wit.
7 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: "Yi
einain God eiyises hɨm mɨrak ei-
wenɨpi niuk mɨrak eiyɨntar wɨ epei
man te God kakɨnke mɨt miyapɨr nau

* **13:14** Rev 19:20; Diu 13:1-4 * **13:15** Dan 3:4-6 * **13:17** Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4 * **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7** Rev 10:6

tɨ. Yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God kerek kewis tɨ ketike nepni, wan metike mani, hɨtɨk, heipun. Yi eiwenɨpi keiyak au ekɨt!

8 *Hi hɨrek epei kan ken, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kisesik kɨnap katɨp kar ik: "Eiyɨmtewek! Wit iuwe niuk mɨrak Babilon epei kewaank. Mɨt miyapɨr nau wit Babilon hɨr epei nari han ke mɨt miyapɨr nau nerer wit wit hɨr nisesi nɨrɨak menmen enum newenɨpi niuk me tɨpir, neweikɨn sip newet God. Mɨt nau Babilon hɨr nɨre mɨte hɨre wetenen kap wain mekrerem, hɨre wari han ke mɨt te hɨr nanɨm te hɨr nanwaai nantikerep."

9-10 **Ensel ik epei kan ken, hi hɨr ensel hak kɨkaru kekiuwe kan kɨnap katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨpi niuk me miyak enuk o nu mɨre yɨnk ke miyak wɨsenuk o hɨr neit mak mau his mɨr o maat kɨr, hɨr nanɨm tɨpar wain enum hɨm sisi mekre kap me God. Wain im hɨram mehimɨtan menmen enum God kakrɨak mɨt em kakɨntar hɨr nenipek han enuk wɨsenum. Mɨt narik God kakwisi nanɨkre si metnen metike nan salfa mɨkap si, hɨr yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) wɨsenuk te ensel yaain netike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr nanɨrp nanɨri hɨr nanɨkre si.

11 *Si tɨwekre me si kerek mɨrɨak yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor), hɨram mamno niu tipmain tipmain enum eik. Mɨt miyapɨr kerek newenɨpi miyak enuk ketike yɨnk kar ke yɨnk ke miyak enuk o mɨt neit mak mɨrak mau his mɨr o maat kɨr, si im mamnip yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) te si im hɨram ap mami wɨtaan o wanewik au, mamu mamɨt te hɨr mɨt miyapɨr nanu werek werek au."

12 *Menmen enum me miyak enuk mamnen te mɨt miyapɨr nises hɨm me God o nises hɨm me Jisas werek werek, hɨr nanɨnakɨn tokim nanɨrp.

13 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk ensel keit wit ke God katɨp kar ik:

"Ti ewis menmen im mau tɨwei: Mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtɨk Iuwe God, hɨr nani in ere maain te hɨr han yaaik enu."

God Hɨmɨn Yaaik katɨp, "Hɨm im hɨram yaaim. Hɨr nani nanɨnaaiwɨr menmen hɨr epei nɨrɨakem, hɨr nanu yain yain. Hɨr nanu yaain yaain nanɨntar menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem hɨram mamnen mamtikeri."

Ensel neithis mɨt miyapɨr neriyei neri nan God

14 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr napɨ kɨre hike kau nepni. Hi hɨr napɨ kɨre hike kau nepni, mɨtɨk kɨre Krais hɨrak kewik hɨrak kekun hat gol ke mɨt iuwe kau paan kɨrak. Hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.

15 *Hi hɨrek epei au, mɨtɨk ensel hak ketpaan keke wɨnak iuwe ke God kan kenɨne mɨtɨk kerek kau napɨ ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: "Ti ehɨt hɨne ke his kit ewaaiyek eremir menmen. Wi epei man menmen mau tɨ hɨram epei maa te ti eremir."

16 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kau nepni hɨrak kɨwaai hɨne ke his kɨrak. Hɨrak kɨwaai hɨne kɨrak keremir menmen yapɨrwe mau tɨ.

17 Hɨrak keremir menmen mau tɨ, mɨtɨk ensel hak keke wɨnak iuwe ke God ketpaan kan, kɨre mɨtɨk kau nepni hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.

18 Hɨrak kan witeik, ensel hak kerek naanmɨpre si, hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kerek mɨt newepwar menmen newet God em. Hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kenɨne ensel ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk ketpɨwek hɨm iuwe kar ik: "Ti ewaai hɨne kit eremirɨr waai wain nɨkim mɨram mau tɨ entar nɨkim hɨram epei mewɨnki."

* **14:8** Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * **14:9-10** Rev 13:12-17 * **14:9-10** Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22 * **14:11** Ais 34:10; Rev 13:12-17 * **14:12** Rev 13:10, 12:17 * **14:13** 1Ko 15:58; Hi 4:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Joe 3:13; Mt 13:39-40 * **14:19** Ais 63:3, Kra 1:15; Rev 19:15

19 *Hɨrak katɨp epei au, ensel ketenen hɨne ke his kɨrak kɨwaaiyek keremirɨr nɨkim hɨram mewɨnki. Hɨrak keremirɨr hɨram mewɨnki, hɨrak ketɨwem keiyɨm ken kewɨrem mekre sar te hɨr mɨt ensel neit henkɨp (o henpɨk) nesesim tɨpar mamno. Sar im hɨram tok piksa mehimɨtan God han enuk hɨrak kaknep mɨt nau tɨ.

20 Hɨr neses nɨkim im mekre sar meit menpɨn me wit. Hɨr nesesim, hemkre meke sar hei kɨrak men mɨre mani kɨniu men yanɨmɨn mar ke 320 kilomita. Hɨram men mau niu mar ke waai mau teruk me hos.

15

Ensel nar ke hispɨnak wik (7) netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7).

1 *Hi hɨr menmen me hemkre epei au, hi hɨr menmen ham iuwe meit wit ke God. Hi hɨr mɨt ensel nar hispɨnak wik (7) nanɨnep mɨt. Menmen im enum mamno tɨ mamnep mɨt te maain God han enuk epei au, menmen enum epei au mesi.

2 *Hi hɨr mɨt ensel epei au, hi hɨr menmen mɨre wan hɨrak kɨre glas si merhɨhe mekrerek. Hi hɨr wan metike mɨt miyapɨr kerek epei netike miyak enuk, nu mɨre yɨnk mɨrak ketike namba me niuk mɨrak, hɨr netikeri hɨr nenepan, te mɨt miyapɨr ninɨni nentar hɨr ap newenɨpi niuk mɨr. Hɨr nerp menep wan hɨr netenen gita kerek God kewtɨrem.

3 *Hɨr netenen gita hɨr nine henye nɨpaa Moses mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen me God hɨrak kewisɨm metike hɨm me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip. Hɨr nine henye natɨp nar ik:

"God kaiu Iuwe ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk, menmen ti hɨrɨakem hɨram yaaim iuwe.

Ti kerek naanempre haiu mɨt metike menmen yapɨrwe nɨpaa ein ere in ere maain, ti hɨrɨak menmen yaaim hɨram werek werek.

4 *Neimɨn hɨr ap nanwenɨpi niuk mit a?

Au, hɨr yapɨrwe nanɨnen nanwenɨpi niuk mit. Hɨr nanwenɨpi niuk mit ti kaiu Iuwe, nantɨp ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk nanɨntar ti kiutɨpen ti kerekek wetpen enuk heit.

Te mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨnen nanwenɨpi niuk mit nanɨntar hɨr yapɨrwe nɨr menmen yaaim ti herekyorem."

5 *Hɨr nine henye epei au, hi hɨr haau iuwe mɨt nehimɨtanem hɨram me God keit nɨmɨn ke wɨnak kɨrak kɨhi kerp yaain, hi hɨr haau God kewim.

6 *Hi hɨr haau God kewim, te hi hɨr ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7) hɨr neke wɨnak ke God netpaan nen. Hɨr namɨr klos hɨram mɨrius mɨre hike mɨr hɨmɨn. Ni mɨre gol meweikɨn han pank kɨr.

7 *Hɨr epei nen witeik, te menmen miutɨp me menmen tekyaait (4) kerek mepu yeno me God, hɨrak kewetɨr mɨn mar hispɨnak wik (7). God kerek kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak wen han enuk te han enuk mɨrak meweikɨnhis mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn im.

8 *Hɨram mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn im, si tɨwekre me menmen iuwe me God metike menmen mɨrak merhɨhe hɨram mɨwapɨn wɨnak ke God keit nɨmɨn. Hɨram mɨwapɨn wɨnak ke God, keiyak kiutɨp keit wit ke God ap te kakno nɨmɨn en ere menmen enum mar hispɨnak wik (7) eim kerek ensel nar hispɨnak wik (7) hɨr netenenim hɨram epei au mesi.

16

Mɨt ensel neit menmen enum mekre mɨn neiyɨm nen newɨrem

* **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2** Rev 4:6, 5:8 * **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4

mamno tɨ

1 *Si tɨwekre mɨwapɨn wɨnak ke
God, hi hemtau hɨm me mɨtɨk hak
kekrerek katɨp hɨm iuwe kar ik: "Yi
eiyɨt mɨn kerek menmen enum me
han enuk me God meweikɨn his mɨre
tɨpar mekrerem, yi eiyɨm eino ei-
wenem emno tɨ."
2 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak mɨtɨk
ensel kiutɨp kinɨn keit mɨn mɨrak
keiyɨm ken kewɨr menmen enum
mekrerem men tɨ. Hɨram men tɨ
menep mɨt miyapɨr kerek newenɨpi
niuk me miyak enuk ketike teinɨk
mɨt nesipaak mɨre yɨnk kɨrak, hɨr
newis mak mau yɨnk kɨr. Hɨram
menep yɨnk kɨr ketnen hɨrak kenen
(o meiyewor).
3 *Menmen im epei menep mɨt,
hi hɨr ensel hak (namba 2) kisesik
ken kewen menmen enum mekre
mɨn hɨram men wan iuwe. Men
wan iuwe meweikɨn mɨre herwe
hemkrik te menmen yapɨrwe mau
mekre wan maa.
4 *Menmen yapɨrwe mau mekre
wan maa, hi hɨr mɨtɨk ensel hak
(namba 3) hɨrak kan kewen menmen
enum mekre mɨn mɨrak men mani
metike hɨtɨk, hɨram meweikɨn mɨre
hemkre.
5 *Hɨram meweikɨn mɨre hemkre,
hi hemtau mɨtɨk ensel kerek
naanmɨpre mani metike hɨtɨk hɨrak
katɨp kar ik: "God ti kerekek ti yaaik.
Nɨpaa ere in ti hepu hepeit. Menmen
enum ti hɨrɨakem hewaank tɨpar
hɨram meteikɨn ti yaaik.
6 *Ti yaaik hentar nɨpaa hɨr mɨt
nau tɨ nenep mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm mit netike mɨt profet nit hemkre
mɨr mewen. Te in ek ti heweikɨn
tɨpar mɨre hemkre hɨr nanɨm ti
enɨp enrerim me menmen nɨpaa hɨr
nɨrɨakem."
7 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau
hɨm ke mɨtɨk hak kerp kɨnaan
kerek ensel newepwar menmen
newet God em, hɨrak katɨp kar ik:
"Mɨtɨk Iuwe God ti enuk manpenuk.
Menmen enum ti erekyorem enɨp
enrerim me menmen enum nɨpaa
hɨr nɨrɨakem, hɨram yaaim."
8 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 4) hɨrak kewen
menmen enum mekre mɨn kɨrak
men wepni. Men wepni te hɨram si
taak mɨt miyapɨr yɨnk kɨr.
9 *Hɨrak si taak yɨnk kɨr hɨr
nene God netpɨwek enum me men-
men im manɨp nentar God hɨrak
kari menmen im man menep mɨt.
Hɨr nɨnapen neweikɨn sip newet
menmen enum hɨr nisesim, hɨr ap
newenepi niuk me God hɨrak Iuwe.
Au, hɨr nenerek wen nises han kɨr
enuk.
10 *Menmen im epei man hi hɨr
mɨtɨk ensel hak (namba 5) kewen
menmen enum meke mɨn kɨrak men
yeno kerek miyak enuk kewim, te
menmen mɨre wɨtaan toto mɨwapɨn
ti merer wit wit kerek miyak enuk
hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr.
Wɨtaan toto mɨwapɨn tɨ merer wit
wit te mɨt miyapɨr nɨnakɨn nin kɨr
nentar yɨnk kɨr kenen (o meiyewor).
11 *Hɨr nɨnakɨn nin kɨr te hɨr han
kitet menmen enum mau yɨnk kɨr te
hɨr nene God neriuwerem. Hɨr ap
neweikɨn sip newet menmen enum
au. Hɨr nises han kɨr.
12 Menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 6) kan kewen men-
men enum mekre mɨn kɨrak men
mani iuwe Yufretis. Hɨram men
mani Yufretis, hɨrak kenke keweikɨn
kɨre yayiwe te mɨt iuwe naanmɨpre
mɨt miyapɨr nau tɨ kerek wepni
kewep kn hɨr neke mani wi kɨrak
nanɨnen.
13 Mani Yufretis kenke epei au,
hi hɨr hɨmɨn enum wikak hɨram
meweikɨn mɨre pato o minaap.
Hɨram metpaan meke hɨm ke kɨrin,
miyak enuk tetike miyak enuk
keiyak niuk mɨrak profet enuk
kewisesik.

* **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17 * **16:3** Eks 7:17-21 * **16:4** Sam 78:44 * **16:5** Rev 1:4; Sam 119:137 * **16:6** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7** Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * **16:9** Rev 9:20-21, 16:21 * **16:10** Eks 10:22; Ais 8:22 * **16:11** Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14** 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19

14 *Hɨmɨn im hɨram me herwe
kerek hɨram mɨrɨak menmen yaaim
mirakel nɨpaa mɨt nɨrem au. Hɨmɨn
wikak im men mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt nerer wit wit nau tɨ,
hɨram mari han kɨr te hɨr nererik
nantike God nanɨnepan me wɨ
hɨrak God kerek hɨrak Iuwe Man-
penuk kehimɨtan mɨt hɨr nantikerek
nanɨnepan.

15 *"Hi Jisas hi etpi! Hi anen
waswas me wɨ yi yepɨtariyem yar ke
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen. Mɨt
kerek hɨr naanmamre werek werek
menmen maain mamnen, hɨr han
yaaik nanu. Hɨr ap yɨnk enuk me
menmen im mamnen mamre mɨt
kerek klos au hɨr ne puk weinɨk nen
witeik."

16 *Hɨmɨn enum wikak meithis mɨt
iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr
nau tɨ, hɨr nan nererik neit wit niuk
mɨrak me hɨm Hibru hɨram Amage-
don.

17 *Hɨr nererik epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 7) kewen menmen
enum mekre mɨn kɨrak men mɨre
nɨme. Epei au, mɨtɨk keke wɨnɨak
iuwe ke God menep yeno me mɨtɨk
iuwe, hɨrak ketɨp hɨm iuwe kar ik:
"Menmen God kɨrɨakem kenep mɨt
keriuwerem hɨram epei au meit."

18 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr
nepni mewenɨn mari winen men ein
men ein, hɨram mewɨnɨn wɨsenum
tɨ kɨtanɨk wɨsenum. Nɨpaa God
kɨrɨak tɨ ere in ap tɨ kɨtanɨk karik au.
Ti kɨtanɨk hɨram minɨn tɨ me nɨpaa
ein.

19 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wit
iuwe Babilon kewep pɨnak pɨnak ere
wikak, wit iuwe me wit yapɨrwe
mewaank. God ap han kaa menmen
enum mɨt ne Babilon nɨrɨakem te
hɨrak han enuk kanɨp keriuwe men-
men im, hɨrak kewaanki kɨre mɨt hɨr
naam tɨpar si enum wɨsenum mɨnɨn
hɨr nɨnap.

20 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te mɨniu
(o neiyɨp) iuwe metike tɨ wit wan
kimaak keketik, hɨram yapɨrwe
mewep menke. Mɨniu (o neiyɨp)
mewep menke mɨwaai, wit wan
kimaak keketik mewep mɨnatɨn men
mɨsawɨn mekre wan meit nɨmɨn.

21 *Menmen im wen mepnen,
hi hɨr ais iuwe mɨre nan hɨram
nɨmenum mɨre 50 kilogram hɨram
meke nepni man menep mɨt
miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨram
mewaanki. Mɨt miyapɨr nene God
nentar ais enum im kerek manɨp
hɨram menmen enum enum.

17

Hɨm me mɨte enu wari mɨt his wewenem

1 *Menmen im man menep mɨt
epei au, ensel kiutɨp ke mɨtɨkɨt en-
sel tar ke hispɨnak wik (7) kerek
tetenen mɨn mar hispɨnak wik (7),
hɨrak kan ketpo kar ik: "Ti etikewa
euno hi ateiknut menmen enum
God kakrɨak mɨte enu wari mɨt his
wewenɨnem. Hɨre wehimɨtan wit
iuwe kɨpwaai menep mani yapɨrwe.

2 *Mɨt iuwe kerek ninɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit
wit nau tɨ, hɨr netike mɨte ip hɨr
neiyewewan. Hɨre wenip mɨt
miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr nɨre
mɨt epei naam tɨpar si enum hɨr
netaritari. Hɨre wenipi narik
neriuwe menmen hɨre wari han kɨr
keriuwerem (te hɨr newenɨpi niuk
me tɨpir enum)."

3 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ke-
tauhis hɨmɨn kai, hawɨr wen wiun
wit weinɨk mɨt auri en. Hawɨr wiun
en, hi hɨr mɨte piutɨp wau miyak
wɨsenuk kɨre yɨwir. Niuk yapɨrwe
mau yɨnk kɨrak te hɨram niuk enum
matɨp enum metawɨn God. Paan
mar hispɨnak wik (7) mewik, kom
mar hiswiyen (10) mau menterim.

4 *Mɨte hɨre weriuwet klos mɨre
wenip, klos mɨre ninɨm, hɨre weses
weriuwe menmen yaaim me gol o

* **16:15** Rev 3:3, 18 * **16:16** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17** Rev 16:1 * **16:18** Rev 8:5 * **16:19** Rev 14:8, 10 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * **17:1** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3** Rev 13:1 * **17:4** Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7

pewek o wɨpe yehes. Hɨre wete-
nen kap me gol mekre his mɨre
wauri han ke mɨt han weriuw-
erem. Menmen enum menip God
han enuk metike menmen enum
hɨre wɨrɨakem me wari mɨt his
wewenɨnem hɨram mɨwaai mekre
kap mɨre hɨram meweikɨn mɨre
tɨpar.
5 *Hi hɨr niuk mau maat kɨre
hɨram tok piksa hɨram matɨp mar
im: "Mɨte ip e hɨre wehimɨtan
wit Babilon Iuwe. Hɨre miye
pe miyapɨr yapɨrwe nari mɨt his
newenɨnem. Hɨre miye pe menmen
enum yapɨrwe mɨt miyapɨr nerer
wit wit nau tɨ hɨr nɨrɨakem."
6 *Hi hɨrep hɨre wetaritari wɨre
mɨtɨk kaam tɨpar si enum wentar
hɨre waam hemkre me mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God ketike hɨm
me Jisas kerek newepyapɨr hɨr nis-
esik te mɨt nanɨp hɨr naa. Hi hɨrep
te hi han kai kekrit hi han kitet har
ik: "Hɨre peimɨn?"

7 *Hi wen han kitet mɨte ip, te
mɨtɨk ensel ketpo kar ik: "Ti henmak
te ti han kitet mɨte ip e yapɨrwe?
Hi etput ewepyapɨr mɨte ip wetike
miyak kerek hɨrak paan hispɨnak
wik (7) kom mar hiswiyen (10), mɨte
ip wau sip kɨrak, hɨr neimɨn.
8 *Miyak enuk ti epei hɨrek,
hɨrak nɨpaa kepu tɨ te in ek au,
hɨrak kɨnaiwɨrek. Hɨram menep
te hɨrak kakɨtpaan kakɨke hei enuk
kesikekre, hɨrak kakno kakɨwaank
kaki kakɨkrerek. Mɨt miyapɨr nau
tɨ kerek God ap kewis niuk mɨr mau
tɨwei mɨrak nɨpaa wɨ hɨrak ap kɨrɨak
tɨ metike nepni wen au, mɨt miyapɨr
in hɨr nanɨrek hɨr han kekrit. Hɨr
han kekrit nentar miyak ik nɨpaa
kepu tɨ te in ek au. Maain hɨrak pɨke
kaku te hɨr nanɨrek nanɨpɨrpɨr.
9 "Mɨt kerek nertei menmen werek
werek hɨr han ekitet menmen im.
Paan mɨrak mar hispɨnak wik (7)
hɨram wit iuwe kiutɨp mɨt nimaak
kau mɨniu (o neiyɨp) mar hispɨnak
wik (7). Mɨte ip wau sip kɨrak hɨre
wau weit wit iuwe eik.
10 Paan hispɨnak wik (7) im
hɨram mehimɨtan wit iuwe kiutɨp
ketike mɨt iuwe hispɨnak wik (7)
naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ.
Mɨt iuwe hispɨnak (7) hɨr epei nen
naa. Kiutɨp hɨrak wen kepu, keiyak
ap kan naanmamre mɨt wen au.
Maain hɨrak kaknen hɨrak kaku kike
keremem.
11 Miyak enuk nɨpaa kepu tɨ te
in ek au, hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke
hɨr nar hispɨnak wikak (8) hɨrak
ketike mɨt han en nar ke hispɨnak
wik (7) hɨr ninɨn naanmamre mɨt
miyapɨr nau tɨ. Maain hɨrak kakno
kakɨwaank kaki.
12 *"Kom mar hiswiyen (10) ti
epei hɨrem, hɨram mehimɨtan mɨt
iuwe nar hiswiyen (10). Hɨr ap
nɨre mɨt iuwe wen au, te maain hɨr
nanɨt menmen iuwe nantike miyak
enuk te hɨr naninɨn naanmamre mɨt
miyapɨr nanu tɨ me wɨ mei kike.
13 Mɨt nar hiswiyen (10) hɨr nau
han kiutɨp te hɨr nanwet miyak
enuk menmen mɨr iuwe te hɨrak
kakɨkrehɨr kɨr naanmamre menmen
mɨr.
14 *Hɨr mɨt nar hiswiyen (10)
nantike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
hɨr nanɨnepan te hɨrak kaktike mɨt
kerek hɨrak kari han kɨr kenɨnor
hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr naninɨn
mɨt enun in. Hɨr naninɨni nanɨntar
hɨrak kerekek Mɨtɨk Iuwe kerek God
kewetɨwek menmen mɨrak iuwe
kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe nerer wit
wit, hɨrak naanmamre mɨt iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr han."
15 *Mɨtɨk ensel ik hɨrak wen ketpo
kar ik: "Mani tɨpar kerek ti hɨr mɨte
enu wari mɨt his wewenɨnem hɨre
wau menep in, hɨram mehimɨtan
mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham hɨm
ham, yɨnk kɨr hak hak, hɨr ne
weiwɨk yapɨrwe nau nerer wit wit.
16 *Kom mar hiswiyen(10)
mehimɨtan mɨt nɨpaa ti hɨri netike
miyak enuk hɨr han enuk nɨnapen

* **17:5** Rev 14:8 * **17:6** Rev 18:24, 19:2 * **17:7** Rev 13:1 * **17:8** Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1 * **17:12** Dan 7:24 * **17:14** 1Ti 6:15 * **17:15** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16** Rev 18:8

mɨte enu ip kerek wari mɨt his wewenorem. Hɨr nanɨnen nanri menmen mɨre yapɨrwe te hɨr nanwɨr mɨte wawɨ puk weinɨk wawu wawɨt. Epei au, hɨr nanip nanɨk yɨnk kɨre. Hɨr nanɨk yɨnk te hɨr nanman si menmen mei kike wen mepu.

17 Hɨr nanrɨak menmen enum im nanɨntar God kakri han kɨr te hɨr ap nertei hɨr nanises han kɨrak. Hɨr nepɨtari hɨr nanises han kɨrak hɨr nanu han kiutɨp hɨr nanwis miyak enuk naanmamror ere hɨm nɨpaa God ketpim hɨram mamnen.

18 Mɨte kerek ti epei hɨrep hɨre wehimɨtan wit iuwe kerek naanempre mɨt iuwe nau tɨ nerer wit wit."

18

God kewaank wit iuwe Babilon

1 Maain hi hɨr mɨtɨk ensel hak keke wit ke God kan. God epei ketpɨwek menmen mɨrak iuwe te menmen mewik merhɨhe mɨr wɨsenum men tɨ.

2 *Hɨrak kan kɨnap katɨp hɨm iuwe kar ik:

"Mɨte kerek wehimɨtan wit iuwe Babilon God kewaankep.

Hɨre epei waa. In ek herwe, hɨmɨn enum, tɨpir metike hore ham ham enum yapɨrwe menmen enum hɨram man mewik.

3 *Menmen im epei man mentar mɨt miyapɨr nerer wit wit epei newenɨpi niuk me tɨpir.

Hɨram mar ke hɨr netikerep nɨrɨran, hɨr naam tɨpar si enum mɨre.

Hɨram mar ke hɨr mɨt iuwe nerer wit wit nɨwaai netikerep.

Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen neit pewek yapɨrwe nentar hɨre hanhan weit menmen yapɨrwe te hɨre wau werek werek wises han kɨre enuk."

4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak katɨp kar ik:

"Yi mɨt miyapɨr nai. Yi eino eikeipɨn mɨte enu eip e.

Yi ap eikiterep eirɨak menmen enum au emɨt! Hi hɨnapen ap eiyuwep eitikerep au.

5 *Hi ehip entar menmen enum yapɨrwe hɨre wɨrɨakem.

Menmen enum mɨre hɨram yapɨrwe mɨre tiu mɨte wenipaam, te God epei kɨrem ap han kaa rem."

6 *Hi pɨke hemtau hɨrak katɨp mɨt han kar ik: "Yi pɨke eirekyɨwe menmen enum mamɨr ke hɨre nɨpaa wɨrɨak mɨt miyapɨr han em.

Te menmen miutɨp hɨre wɨrɨakem yi eirekyɨwerem wik.

Hɨre nɨpaa weweti tɨpar si enum miutɨp yi yaam, te in ek yi eiwetɨwe tɨpar si enum wik hɨre wawɨm.

7 *Nɨpaa hɨre niuk mɨre hɨram iuwe hɨre wises han kɨre wau werek werek.

Te in ek yi eirekyɨwe enum ere yɨnk kɨre kakwo kakɨr ke nɨpaa hɨre wises han kɨre wau werek werek.

Yi eirekyɨwerem mamɨr im eiyɨntar hɨre nɨpaa watɨp hɨrehes war ik: 'Hi hau in hi mɨte iuwe hinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hi ap hɨre mɨte kerek mɨtɨk kɨre kaa kɨnaiwɨrep au. Hi ap te han enuk ekɨt eriuwe menmen taau.'

8 *Hɨre watɨp enum warik te menmen enum im mamnip ep me wɨ miutɨp keremem.

Hɨre waunap, hɨre waukɨt, hɨre nɨnpɨ mami, mɨt han nanɨsi yɨnk kɨre kekre si.

Menmen im enum mamnep wit Babilon mentar mɨtɨk iuwe God kerek kakɨnke mɨt miyapɨr newik, hɨrak manpenuk wɨsenuk kakises han kɨrak kakrɨakem."

* **18:2** Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39 * **18:3** Rev 14:8 * **18:4** Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * **18:5** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6** Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:8** Rev 17:16; Jer 50:34 * **18:9** Rev 17:2; Esi 27:30-35

9 *Maain mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nanɨr si tɨwekre me yɨnk kɨre si taak. Nɨpaa hɨr netikerep hɨr nises han kɨr hɨr nau werek werek, te in ek hɨr nanɨrp te hɨr han enuk nankɨtep.

10 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨntar hɨr nɨnaain si menmen enum maaup. Hɨr nanɨrp nankɨt nantɨp nanɨr ik: "Haai o! Menmen im menep wit Babilon hɨram enum. Ti wit iuwe niuk mit wɨsenum te waswas menmen enum yi mɨt miyapɨr en yi yɨrɨakem God keriwaank kenterim."

11 *Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen kago mɨr nanɨt pewek mererim neit wit Babilon, hɨr nanɨrek nepei kewaank, hɨr nankɨtek nanɨntar hɨr mɨt newik ap nanɨt menmen mɨr au. Hɨr epei newaank.

12 *Menmen kago mɨr hɨram im: Gol, silva, nan mɨrius yaaim, bis me pewek iuwe, laplap yaaim mɨre hike, laplap mei mɨre ninɨm metike yinamɨn metnenam, laplap slika. Nu ham ham hɨram miutɨp miutɨp meit yaank mɨnɨn yaaim metike menmen yapɨrwe mɨt nesipaam me miyak elefan nɨkɨn mɨram o nu yaaim me pewek nan iuwe, o ain, o bras, o nan yaaik kewɨr mutmut.

13 Hɨr neit nu meruk yɨnk mɨram metike nekip, siyak me niu, semi, yeirep, kono, miyak wɨpɨnk, meruk o mir kerek mɨt nesiyem hɨram mɨnɨn yaaim, tɨpar wain metike gris, plaua metike rais, bulmakau, sipsip, hos metike karis, hɨram metike mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen me mɨt ap neit pewek mererim au.

14 Hɨr mɨt nerp en natɨp nar ik: "Nɨpaa ti mɨte nɨhan enu wɨrau hanhan menmen yapɨrwe, te in ek ti enu he mɨte. Menmen yaaim mɨt newɨr pewek yapɨrwe nantɨwem metike menmen yaaim ti heses heriuwerem, hɨram epei men. Hɨram ap pɨke mamnen te ti etɨwem taau."

15 *Mɨt kerek nesiuwe menmen mɨr neit pewek mererim, hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨnapen menmen mamnɨp mamɨr ke hɨram menep wit Babilon te hɨr nankɨtep.

16 *Hɨr nankɨtep nantɨp nanɨr ik: "Ke miye o! Nɨpaa wit ik Babilon hɨrak yaaik kɨre mɨte kerek wamɨr laplap hike metike laplap ham mɨre ninɨm metike yinamɨn metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan yaaim metike bis me pewek iuwe.

17 *Te in ek wasenum menmen yaaim yapɨrwe epei mewaank."

Mɨt kerek ninɨn naanmɨpre sip, hɨr nantike mɨt boskru kerek nɨrɨak menmen me sip, hɨr nantike mɨt nau sip o neit nan me menmen hɨr netɨwem mekre wan newet mɨt em, hɨr yapɨrwe nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Babilon.

18 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Babilon si taak hɨr nantɨp hɨm iuwe nanɨr ik: "Ap wit kei yaaik kar ke ik e nɨpaa ere in taau."

19 Hɨr nanwen toni nankɨtek nantɨp nanɨr ik: "Haiu mamkɨt han tewenɨn wit iuwe ik e mamɨntar mɨt nerer wit wit kerek neriuwet sip mɨr man in, hɨr neit pewek yapɨrwe meriuwe menmen hɨr nesiuwerem man in. Te in ek wasenum wit yaaik ik kewaank."

20 *"Yi mɨt kerek yi yau wit ke God, yi han yaaik eiyu. Yi mɨt kerek God kehimɨteni yi yɨrɨak menmen mɨrak o yi profet yi yewepyapɨr hɨm mɨrak o yi mɨt miyapɨr kerek yi yises hɨm me God, yi han yaaik eiyu! God epei kɨrɨak wit Babilon enum kakrer menmen enum nɨpaa hɨr nerekyiyem."

21 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel wɨsenuk ken kekin nan wɨsenuk kewis pakɨn kɨre heipun. Hɨrak kekinɨk keiyɨk ken kewɨrek kekre wan kesikekre hɨrak katɨp kar ik: "Mar ke hi hewɨr nan ik ken kekre wan kesikre, te God

* **18:10** Esi 26:17; Dan 4:30 * **18:11** Esi 27:36 * **18:12** Esi 27:12-13, 22 * **18:15** Esi 27:31, 36
* **18:16** Rev 17:4 * **18:17** Esi 27:27-29 * **18:18** Esi 27:32 * **18:20** Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48
* **18:21** Jer 51:63-64; Esi 26:21

kakɨwaank wit Babilon. Maain wit
eik hɨrak pɨke kakɨkrit kaku taauye.
22 *Mɨt kerek nɨram gita nine
henye o netenwo taur o nɨram
heurek, hɨr maain ap nanɨnen
nanrɨakem au. Mɨt kerek nɨrɨak
menmen ham ham ap pɨke nanɨnen
nanu wit Babilon au. Mɨt ap pɨke
nemtau nan iuwe kakwen rais haas
mɨram meit wit Babilon taau.
23 *Mɨt ap pɨke nanɨksiu si keiyak
nanɨt wit Babilon taau. Mɨt ap pɨke
nanɨmtau hɨm me mɨtɨk o mɨte hɨr
nanɨtan. Mɨt kerek nan nesiuwe
menmen kago mɨr, hɨr mɨt iuwe ne tɨ
nerer wit wit. Yi mɨt ne wit Babilon,
yi epei yari han ke mit miyapɨr nerer
wit wit yeriuwe menmen enum me
memipɨn yi yɨrɨakem."
24 *God kewaank wit Babilon kerek
kehimɨtan wit iuwe yapɨrwe kentar
hɨr nenep profet ne God netike mɨt
miyapɨr nises hɨm mɨrak hemkre
mɨr mewen mɨwaai tɨ. Hemkre
mɨr metike hemkre me mɨt miyapɨr
yapɨrwe ne tɨ hɨr mɨt nɨpaa nanɨp
naa.

19

Mɨt miyapɨr neit wit ke God han yaaik nentar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen mɨre
mɨt miyapɨr yapɨrwe neit wit ke
God hɨr natɨp hɨm iuwe nar ik:
"Haiu emwenɨpi niuk me God kaiu.
Hɨrak kerekek epei ketaihis. Hɨrak
niuk mɨrak iuwe hɨrak manpenuk
wɨsenuk.
2 *God skelim mɨt nises menmen
yaaim. Hɨrak epei skelim mɨte
enu kerek wari mɨt his wewenɨnem.
Hɨre wewaank mɨt miyapɨr ne tɨ
yapɨrwe weriuwe menmen enum
hɨre wɨrɨakem. God kaaup kerer
menmen enum nɨpaa hɨre wɨrɨak
mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak.
Hɨre wanɨp naa."
3 *Hɨr pɨke natɨp neteipim nar
ik: "Haiu emwenɨpi niuk me God.
Si tɨwekre me wit Babilon hɨram
mamno niu tipmain tipmain enum
eik."
4 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe
nar 24 kerek nau yeno me mɨt
iuwe, hɨr netike menmen tekyaait (4)
kerek mepu hɨr newen ninɨp nitehɨr
nau tɨ menep ninaan me God kerek
kau yeno kɨrak. Hɨr natɨp nar ik:
"Hɨram hɨm yaaim haiu emwenɨpi
niuk mɨrak."
5 *Hɨr natɨp epei au, hi hemtau
hɨm ke mɨtɨk hak kerp kɨrapɨt yeno
me God hɨrak katɨp hɨm iuwe kar
ik: "Yi mɨt miyapɨr niuk iuwe o niuk
weinɨm kerek yises hɨm me God yi
hanhanek. Yi eiwenɨpi niuk mɨrak."

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip keit mɨte, te hɨr yapɨrwe nererik naam menmen

6 *Hɨrak katɨp epei au, hi hem-
tau mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nererik
natɨp hɨm iuwe nar ke mani sɨr
menep o nepni mewenɨn. Hɨr
natɨp hɨm iuwe nar ik: "Haiu
emwenɨpi niuk me God. Hɨrak
kerekek Manpenuk Wɨsenuk hɨrak
kinɨn naanmɨpre menmen yapɨrwe.
7 *Haiu han yaaik emu emwenɨpi
niuk mɨrak mamɨntar Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte
pɨrak hɨr nanɨtan. Hɨre epei wemani
menmen mɨre.
8 *Hɨr mɨt ensel newetɨwe laplap
yaaim mɨre hike hapɨk mewim au te
hɨre waumɨr." (Laplap yaaim mɨre
hike hɨram menmen yaaim kerek
mɨt miyapɨr nises hɨm me God hɨr
nɨrɨakem.)
9 *Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk en-
sel kerek kerp ketikewa hɨrak ketpo
kar ik: "Ti ewis menmen im. Mɨt
miyapɨr kerek God kenɨnor nanɨnen
nanɨm menmen me Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak, hɨr han

* **18:22** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23** Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9 * **18:24** Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * **19:2** Rev 6:10, 16:7 * **19:3** Rev 14:11 * **19:4** Rev 4:2, 10 * **19:5** Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18 * **19:6** Rev 11:15, 14:2, 15:3 * **19:7** Rev 21:2 * **19:8** Ais 61:10 * **19:9** Mt 22:2-3 * **19:10** Ap 10:25-26; Rev 22:8-9

yaaik nanu.” Hɨrak wen ketpo, “Hɨm
im hɨram hɨm me God hɨrekes.”
10 *Hi hemtau menmen hɨrak
ketpo, te hi ewen ninɨp hitehɨr
ewenɨpi niuk mɨrak. Hɨrak kewena
ketpo kar ik: “Ti ap ewenɨpi niuk
mai au emɨt! God kerekek. Hi hɨrɨak
menmen me God har ke ti etike
nit yinan kerek yises hɨm me Jisas
yewepyapɨr hɨm mɨrak yatɨp mɨt
em. Menmen Jisas kewepyapɨrem,
hɨram menmen mɨkaap mɨt profet
natɨp newepyapɨr hɨm me God.”

Hɨm me mɨtɨk kau hos kɨre hike

11 *Hɨrak ensel ketpo menmen
epei au, hi hɨr weipɨr ke wit ke God
kenke, hos hike kerp en. Mɨtɨk kau
sip kɨrak hɨr nenewek niuk mɨrak
“Mɨtɨk kerek naanmɨmpre menmen
mɨrak werek werek.” Hɨrak ketike
mɨt hɨr nanɨnepan, hɨrak
12 *skelim mɨt, hɨrak kises men-
men yaaim kɨrɨakem keremem.
Nanamɨr kɨrak hɨrak kɨr kɨre si
keteikɨn mɨt hɨrak kertei menmen
mekre han kɨr. Hat yapɨrwe me mɨt
iuwe hɨram mau paan kɨrak. Niuk
mɨrak ham mau maat kɨrak te mɨt
neiyan ap nerteiyem au. Hɨrak kɨrak
kerekek.
13 *Hɨrak kamɨr laplap nokim
kerek nɨpaa hɨr newermaam mekre
hemkre. Hɨr ne wit ke God nenewek
niuk mɨrak “Hɨm me God.”
14 Mɨt yapɨrwe ne ami ne wit ke
God hɨr nisesik nau hos mɨre hike
yapɨrwe namɨr laplap yaaim mɨre
hike hapɨk mewim au.
15 *Hi hɨr hɨne ke his nokik
tɨknuk enuk koke hɨm mɨrak kan.
Hɨrak kaknep mɨt miyapɨr nerer wit
wit kakriuwerem. Epei au, hɨrak
kakinɨn naanmamror wɨsenum te
mɨt han ap nanɨkrehɨr kɨrak taau.
Hɨrak taau. Hɨrak naanmamror
kakɨr ke mɨtɨk ketenen paap keiyɨk
naanmɨmpre bulmakau. Hɨrak
kakinɨn mɨt yapɨrwe kakɨwaank
mɨt kerek ap nises God kakɨr ke
mɨtɨk keit henpɨk (o henkip) keiyɨm
kekpep yɨwir kekre sar kehimɨtan
God hɨrak han enuk keriuweri.
16 *Hɨm ham mau laplap mɨrak,
mau hɨt naap kɨrak matɨp hɨm
miutɨp marik: “Mɨtɨk ik hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt iuwe kerek
naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe
nau tɨ.”

Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe.

17 *Hi hɨrek epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak kerp nɨmɨn ke wepni
kenɨne hore yapɨrwe kerek meni-
uwe mau niu, kenɨnewem keriuwe
hɨm iuwe hɨrak katɨp kar ik: “Yi
hore yi yainen eikiyan eiyɨt niutɨp yi
eiyɨm menmen God kakrimaniyem.
18 Yi einen eiyɨm naan me mɨt
yapɨrwe. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
ami, mɨt iuwe ne ami kerek nises
han kɨr, hɨr netike mɨt weinɨn nekepi
nenepan, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, mɨt
nepu werek, mɨt han nɨrɨak men-
men me mɨt iuwe naanmɨpri. Hɨr
naan kɨr ketike naan me hos metike
mɨt newim, menmen yapɨrwe.”
19 **Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr
mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak enuk
ketike profet enuk kewenɨn hɨm
menmen kerek kɨrɨak menmen
yapɨrwe nɨpaa mɨt nɨrem au kɨkaap
miyak wɨsenuk keriuwerem. Hɨrak
kɨkaap miyak enuk keriuwerem kari
mɨt miyapɨr han kɨr te hɨr neit mak
mɨrak mau yɨnk kɨr, hɨr newenɨpi nu
hɨr nimaak nar ke miyak enuk.
20 *Hɨrakɨt wen tepu te hɨr
netɨwekɨthis newɨret ten tekre hei
iuwe mɨre wan si metnen meriuwe
nan sulfa mekrerek.
21 *Te mɨt han kerek netikeri
nenepan, Mɨtɨk Iuwe kerek kau hos,
hɨne keke hɨm kɨrak kan kanɨp
kenepi. Hɨrak kan kanɨp kenepi,
hore man maak yɨnk kɨr ere tu iuwe.

20

Seten kau kekre hei 1,000 tito

* **19:11** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Rev 1:14, 2:17 * **19:13** Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14
* **19:15** Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * **19:16** Rev 17:14 * **19:17** Esi 39:17-20 * **19:19**
Esi 27:30-34 * **19:19** Sam 2:2 * **19:20** Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * **19:21** Rev 19:17-18
* **20:1** Rev 9:1

1 *Hi hɨr hore maak yɨnk kɨr epei
au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kekiuwe
wit ke God kan. Hɨrak kekiuwe wit
ke God kan ketenen ki metike sen
ain wɨsenum. Ki hɨram me mɨkaisiu
weipɨr ke hei enuk wɨsenuk ke-
sikekre.
2-3 **Hɨrak kan keithis kɨrin kerek
niuk mɨrak ham mar im: "Manpen
(o yenmik) ke nɨpaa, hɨrak Seten,
hɨrak mɨtɨk enuk kerp menep ni-
naan me God kesiuwai hɨm." Hɨrak
mɨtɨk ensel ketɨwekhis kinɨnek ke-
senkekik keriuwe sen ain kewɨrek
ken kekre hei. Kewɨrek ken kekre
hei kesikekre, hɨrak keiyepet weipɨr
kehɨruwek hit tokim me tito 1,000.
Hɨrak kehɨruwek hit tokim te Seten
ap kakno ein ein kakri mɨt miyapɨr
han kɨr kakwisɨsorek ere 1,000 tito
hɨram epei au. 1,000 tito hɨram epei
au, maain hɨrak kaknaipɨsek kakno
ein ein me wɨ kike.
4 *Epei au, hi hɨr yeno me mɨt
iuwe. Mɨt han newim. God kewisi
hɨr skelim mɨt. Hi hɨri netike hɨmɨn
ke mɨt miyapɨr kerek mɨt nerekir
teruk kɨr kewen keket kentar hɨr
ap newenɨpi niuk me miyak enuk
o menmen hɨr nesipaam mau his o
maat kɨr au. God kɨkɨan hɨr nekrit
nau, hɨr nantike Krais hɨr naninɨn
naanmampre mɨt miyapɨr me 1,000
tito.
5 Mɨt han ap nises God nɨpaa epei
naa, hɨr ap pɨke nanɨkrit in au.
Maain 1,000 tito hɨram epei mam-
nen, hɨr pɨke nanɨkrit. Im em hɨram
namba wan taim God kɨkɨan mɨt
miyapɨr nɨpaa naa te hɨr pɨke nekrit
nepu.
6 *Mɨt miyapɨr kerek God kinɨn
kɨkɨan te hɨr nekrit nau, hɨr mɨt
yaain, hɨr han yaaik nanu. Hɨr
han yaaik nanu nanɨntar hɨr ap pɨke
nani nanteipim nanɨno nanɨkre si
au. Hɨr nanre mɨt pris kerek newep-
war menmen nanwet God kaktike
Krais em, hɨr nantike Krais naninɨn
naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten hɨrak kewɨrek kekre si enum

7 Maain 1,000 tito hɨram epei au,
mɨtɨk ensel hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke
hei kesikekre kesiupan sen ain kak-
naaiwɨr Seten kakno.
8 *Hɨrak kakno kakwenɨn hɨm mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne tɨ nerer wit
wit, nanɨnen wit iuwe Gok ketike
Megok. Hɨrak kakwenɨnor hɨm te
hɨr nanɨnen nanrerik nantike mɨt
han nanɨnepan. Mɨt ne ami nɨrak
hɨr nanɨre tenhaan ke wan hɨr
yapɨrwe.
9 *Hɨr nanɨke tɨ nanɨno yanɨmɨn
nanweikɨn wit Jerusalem kerek mɨt
miyapɨr ne God nanwik, wit kerek
God hanhanek. Hɨr nanweiknor
nanɨnɨp te si mamɨnke mamke wit
ke God mamnen si tatɨn mɨt ne ami
in.
10 *Si tatɨn mɨt ne ami in, te God
kakɨthis Seten kakwɨrek kakno hei
o wan si metnen mekrerek meriuwe
nan salfa. Hɨrak kakno hei o wan
si metnen mekrerek kerek miyak
enuk ketike profet enuk kewisesik
tewiyen. Hɨrakɨt tatu tatɨt en yɨnk
kɨrakɨt kaknen (o kakɨses) tipmain
tipmain enum eik.

God skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe

11 Menmen im epei man, hi hɨr
yeno me mɨtɨk iuwe kɨre hike,
mɨtɨk iuwe kewik. Tɨ ketike nepni
mɨrɨr mekeipɨn ninaan mɨrak ap
mɨnmatɨn wit keiyak te hɨram
mɨsawɨn mau meit en au. (Te hɨram
meweikɨn mɨre napɨ).
12 *Hɨram meweikɨn mɨre napɨ
epei au, hi hɨr mɨt miyapɨr niuk mɨr
iuwe, mɨt miyapɨr au weinɨn kerek
nɨpaa naa. Hɨr nan nerp menep
ninaan ke mɨtɨk kau yeno mɨrak, mɨt
ensel nan nenke tɨwei ham mɨwaai
en. Epei au, hɨr neit tɨwei kiutɨp hak,
kerek niuk me mɨt kerek nises hɨm
me God nanu nantikerek mewik.
God skelim mɨt in nɨpaa naa keriuwe
menmen hɨrak kɨrem mekre tɨwei
im me menmen hɨr nɨrɨakem.

* **20:2-3** Rev 12:9 * **20:2-3** Ju 6 * **20:4** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6** Rev 1:6
* **20:8** Esi 38:2, 9, 15-16 * **20:9** 2Kin 1:10; Esi 39:6 * **20:10** Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8
* **20:12** Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **20:13** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12

13 *God kɨkɨan mɨt miyapɨr kerek
naa nekre wan netike mɨt miyapɨr
kerek epei naa nerer wit wit hɨr
nerp menep ninaan mɨrak, hɨrak
skelim mɨt miyapɨr me menmen hɨr
nɨrɨakem nau tɨ.
14 *Epei au, God keit menmen
menip mɨt nani metike wit kerek
hɨmɨn ke mɨt naa nɨwaai en, hɨrak
kewɨrem men mekre hei o wan si
metnen mekrerem hɨram nepei au
mau meit. Hei si metnen mekrerem
hɨram enum mar ke mɨt hɨr pɨke
nani.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God ap
kɨr niuk mɨr mekre tɨwei ik kerek
ketpɨwek niuk me mɨt miyapɨr hɨr
nanu nantikerek, hɨrak kewɨri nekre
hei wan si metnen mekrerek.

21

Jon kɨr tɨ ketike nepni meiyam man mekrehɨr me tɨ ketike nepni nɨpaa mepu

1 *God kewɨri nekre hei si met-
nen mekrerek epei au, hi hɨr tɨ
keiyak ketike nepni meiyam mepu
mekrehɨr ke tɨ keiyak ketike nepni
meiyam nɨpaa mepu. Hɨram metike
wan epei au mesi.
2 *Epei au, hi hɨr wit kerek God
kehimɨtanek hɨrak wit kɨrak. Hɨrak
wit Jerusalem keiyak kekrehɨr ke
wit Jerusalem ke nɨpaa. Hɨrak keit
wit ke God kɨnaiwɨrek kekiuwe kan.
God kemaniyek yaaik kɨre mɨte we-
ses wetike mɨtɨk nanɨtan.
3 *Hi epei hɨrek, hi hemtau hɨm
ke mɨtɨk keit yeno me mɨtɨk iuwe
hɨrak katɨp kar ik: "Eiyɨmtewem!
God wɨnak kɨrak kau nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr te hɨrak kaku kaktikeri. Hɨr
nanu nanre mɨt nɨrak, hɨrak kaku
kaktikeri kakre God kɨr.
4 *God kaknip mɨt miyapɨr en han
yaaik nanu. Hɨr ap pɨke nani o han
enuk o nankɨt o yɨnk kɨr kaknen au.
Menmen im me nɨpaa ein hɨram epei
au."
5 *Mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk
iuwe ketpo kar ik: "Ti emtewek.
Hi anip menmen yaaim mamɨkrehɨr
me menmen nɨpaa." Hɨrak wen
ketpo, "Ti ewis menmen im hi nepei
hetputem emu tɨwei entar menmen
hi hetpi yi mɨt em hɨram yaaim."
6 *Hɨrak katɨp, "Menmen im hɨram
nepei au. Hi mɨtɨk kerek nɨpaa men-
men ap mepu au, hi hepu, maain hi
apau. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te
menmen yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek
hanhan nanɨm tɨpar hi awetɨrem
weinɨm tɨpar mai mamkepi hɨr nanu
nanɨt tipmain tipmain enum eik.
7 *Yi mɨt kerek yi yises hɨm mai
werek ere yi yayi, yi wen yɨrɨak
menmen mai yaaim yinɨn menmen
enum mamri han ki enuk, yi mɨt in
hi aweti menmen im yapɨrwe hi et-
piyem. Hi are God ki, yi eire nɨkerek
nai.
8 *Te mɨt kerek hɨr nɨpaa nisɨsa
hi God, in ek au nɨnapen nentar
mɨt nanɨp nentar hɨr nisɨsa, hɨr
netike mɨt neweikɨn sip newet God,
mɨt kerek nɨrɨak menmen enum
enum, mɨt kerek nenep mɨt han
hɨr nani, mɨt kerek nari miyapɨr
his newenɨnem, mɨt kerek nɨrɨak
nasi, mɨt kerek newepwar menmen
newet tɨpir em, hɨr nantike mɨt enun
newisesik, hɨr yapɨrwe nanɨno hei
iuwe mɨre wan si metnen meriuwe
nan salfa mekrerek. Menmen im
hɨram enum mɨre mɨt hɨr pɨke nani
nanɨkrerem."

Hɨm ke wit Jerusalem hak yaaik

9 *Hi hemtau hɨm im nepei au,
mɨtɨk ensel kiutɨp ke ensel nar
hispɨnak wik (7) kerek netenen mɨn
mar hispɨnak wik (7) menmen enum
menep mɨt mekrerem, hɨrak mɨtɨk
ensel ik kan menep ketpo kar ik: "Ti
enen etikewa hi ateiknut mɨte yaaip
kerek hɨre wautike Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip hɨr nanɨtan.

* **20:14** 1Ko 15:26, 55 * **20:15** Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * **21:1** 2Pi 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3** 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4** Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19 * **21:5** Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17 * **21:6** Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9 * **21:7** 2Sml 7:14 * **21:8** Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15 * **21:9** Rev 15:1 * **21:10** Esi 40:2; Rev 21:2

10 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak
ketauhis hɨmɨn kai hawɨr wen
werp mɨnɨu (o neiyɨp) wɨsenuk.
Hawɨr werp en, hɨrak keteikno wit
Jerusalem, wit God kehimɨtanek
hɨrak kɨrak keke wit ke God kekiuwe
kan.
11 *Hɨrak kɨr keriuwe menmen
yaaim me God, hɨrak kɨre nan yaaim
niuk mɨrak jaspa kerek mɨt newɨr
pewek yapɨrwe netɨwem, nan kerek
hɨr newisɨm mau wepni hɨram mɨr
wɨsenum mar ke glas.
12 *Nɨwa hɨrak keweikɨn wit hɨrak
nokik ken niu, weipɨr hiswiyen wik
(12) mewik, mɨt ensel niutɨp niutɨp
nerp nersɨsem naanmɨpre weipɨr.
Niuk me weiwɨk hiswiyen wik (12)
me Isrel mau weipɨr im.
13 Wit wepni kokai kan weipɨr
wikak tewik. Wit wepni kewen ken
weipɨr tar wikak tewik. Wit ken niu
in weipɨr tar wikak tewik. Wit ken
mɨn in weipɨr tar wikak tewik.
14 Hɨr nime nɨwa im mentar nan
iuwe mar hiswiyen wik (12). Niuk
me mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
ne Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip niuk
mɨr mau nan im.
15 *Mɨtɨk ensel kerek ketpo men-
men ketenen si me gol kaknɨn mak
ke wit iuwe ik e, ketike weipɨr mɨrak,
nɨwa mɨrak.
16 Wit ik e hɨrak nokik yinak ik
yinak ke wit hɨram mɨpɨram. En-
sel ik kɨnɨn mak ke wit keriuwe si
mɨrak. Wit hɨrak nokik mɨrak hɨram
mar 2400 kilomita. Wit kau niu
kɨrak ketike nokik kɨrak hɨrak yaaik
kɨpɨrak.
17 Hɨrak kɨnɨn mak ke wit epei au,
hɨrak kɨnɨn mak ke nɨwa kau niu
kɨrak keriuwe si mɨre mɨt nɨnɨn mak
neriuwerem, te hɨrak kɨrem hɨram
mɨre 65 mita.
18 God kime nɨwa keweikɨn wit ik,
hɨrak kimaak me nan jaspa. Wit
hɨrekes God kimaak me gol hɨram
mɨr mɨre tɨpar mar ke mani katɨn
nemnok.
19 *Nan iuwe kerek God kime
nɨwa menterim hɨram marim. Nan
namba 1 hɨrak jaspa. Nan hak
(namba 2) hɨrak sapaia kɨre yi-
namɨn. Nan hak (namba 3) hɨrak
nan hike niuk mɨrak agat. Nan hak
(namba 4) hɨrak kɨre yinamɨn niuk
mɨrak emeral.
20 Nan hak (namba 5) hɨrak nan
kɨre hike ketike ninɨk niuk mɨrak
sadonikis. Nan hak (namba 6) hɨram
nan kɨre ninɨk niuk mɨrak konil-
ian. Nan hak (namba 7) hɨrak kɨre
kono niuk mɨrak krisolait. Nan hak
(namba 8) hɨrak kɨre yinamɨn niuk
mɨrak beril. Nan hak (namba 9)
hɨrak kɨre kono niuk mɨrak topas.
Nan hak (namba 10) hɨrak kɨre yi-
namɨn ketike kɨre kono niuk mɨrak
krisopres. Nan hak (namba 11) hɨrak
kɨre yinamɨn niuk mɨrak haiasin.
Nan hak (namba 12) hɨrak kɨre ninɨk
niuk mɨrak ametis.
21 Ya weipɨr ke nɨwa mar hiswiyen
wik (12) God kimaam me bis me
nan iuwe. Ya weipɨr miutɨp miutɨp
hɨram me klamsel me bis miutɨp
miutɨp wɨsenuk kerekek. Yayiwe
kerekir wit iuwe ik hɨrak ke gol mɨr
yaaim mɨre mani katɨn nemnok.
22 *Hi ap hɨr wɨnak iuwe kiutɨp ke
God keit wit iuwe keteikɨn mɨt God
kau ketikeri eik e au. Mɨtɨk iuwe God
hɨrekes kerek manpenuk wɨsenuk
hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sip-
sip hɨrakɨt tepu wit ik te mɨt miyapɨr
nɨret tepu. Te hɨr ap nime wɨnak
neteikɨn hɨrakɨt tepu tetikeri au.
23 *Wepni o wenke ap te mamɨr
mamɨt wit ik e taau. Menmen iuwe
me God merhɨhe mɨre si, menmen
iuwe me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sip-
sip mamɨr te hɨram mamɨr mamnep
wit mamɨkrehɨr ke wepni te hɨr mɨt
nanɨr ein ein.
24 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit
hɨr nanɨnen nanɨr menmen iuwe
mɨrakɨt mɨr menep wit, te hɨr
nanitet yayiwe nanɨno in nanɨno
ein. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr nau tɨ hɨr nanɨt pewek mɨre
yapɨrwe neiyɨm nanɨnen wit ik.

* **21:11** Ais 60:1-2, 19 * **21:12** Esi 48:30-35 * **21:15** Rev 11:1 * **21:19** Ais 54:11-12 * **21:22** Rev 15:3 * **21:23** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24** Ais 60:3, 5 * **21:25** Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5

25 *Hɨr ap te naniyepet weipɨr me
nɨwa mamɨt in nanɨntar wit ap toto
mamtai au. Wepni kerekek.
26 Menmen mɨt hɨr neses neriuw-
erem metike pewek mɨr, hɨr mɨt
nerer wit wit nau tɨ neiyɨm nanɨnen
nanwisɨm mamɨt witeik.
27 *Te menmen enum o mɨt
miyapɨr kerek nɨrɨak menmen enum
o newisesik nanɨno nɨmɨn wit ik
e au. Mɨt miyapɨr kerek Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip kewis niuk
mɨr mɨwaai mekre tɨwei kerek
mehimɨtan mɨt miyapɨr nanu nan-
tike God, hɨr keriyen nanɨno nanɨkre
wit ik e.

22

Hɨm me nu metike tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr nanu werek

1 *Hi hɨr wit yaaik nepei au, mɨtɨk
ensel keteikno mani kerek tɨpar
mɨrak mɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nanu
werek. Tɨpar im meke yeno kerek
Mɨtɨk Iuwe God kewim metike yeno
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewim.
2 *Tɨpar im hɨram nemnok hɨram
mekiuwe wi mɨram mitet yayiwe
ke nɨmɨn. Nu kerek mɨkaap mɨt
miyapɨr nanu nanɨt hɨram merp
menep mani kekiuweri, ham merp
pɨnak, ham merp pɨnak. Hɨram mari
mine nɨkim me wenke kiutɨp wenke
kiutɨp, tɨwei mɨram hɨram mɨkaap
mɨt miyapɨr nerer wit wit nɨpa hɨr
nɨnap te hɨr nanre yaain.
3 Menmen yapɨrwe kerek nɨpaa
mewaank tɨ God kakrɨakem nepei
au meit kakɨntar hɨrak ketike Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt tatu wit
ik naanmamre mɨt, te hɨr nanwenɨpi
niuk mɨrak.
4 *Mɨt hɨr nanɨr ninaan mɨrak,
hɨrak kakwis niuk mɨrak mamu
maat kɨr.
5 *Wɨtaan ap te pɨke mamnen taau.
Mɨt ap nanɨt si te nanɨr yayiwe o
wepni kau nepni kɨr au. Mɨtɨk luwe
God hɨrak kaku kakrehɨr ke wepni
kakɨr te mɨt nises hɨm mɨrak hɨr
nanu nanɨre mɨt iuwe tipmain tip-
main enum eik.

Jisas pɨke kaknen waswas

6 *Mɨtɨk ensel hɨrak ketpo kar
ik: "Hɨm im yapɨrwe ti hewisɨm
hɨram yaaim maain mamnen. Mɨtɨk
luwe God kerek hɨrak epei kɨrɨak
mɨt profet hɨmɨn kɨr kekrit te hɨr
newepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak epei
keriuwet mɨt ensel nɨrak te hɨr nan
newepyapɨr natɨp mɨt nises hɨm
mɨrak menmen te menep mamnen."
7 *Jisas ketpi kar ik: "Yi eiyɨmtau!
Menep te hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr
kerek nanɨmtau hɨm mau tɨwei im
nanisesim, hɨr han yaaik nanu."
8 *Hi Jon kerekek hi hɨr menmen
im hi hemtau hɨm mɨram. Hi hɨr
menmen im, hemtewem nepei au,
hi hewen ninɨp hɨwaai hɨt me mɨtɨk
ensel kerek keteikno menmen im.
9 Te hɨrak ketpo kar ik: "Ti ap
hɨrɨak menmen im au emɨt! Hi
hɨrɨak menmen me God har ke yi mɨt
yetike mɨt nit yinan hɨr profet hɨr
netike mɨt yapɨrwe kerek nemtau
hɨm mau tɨwei im nanisesim. Te ti
ap ewenaunɨpi au emɨt! Ti ewenɨpi
God kerekek."
10 Hɨrak wen ketpo kar ik: "Ti ap
epakɨn hɨm me God mekre tɨwei im
au emɨt, entar wɨ epei man menep te
menmen im mamnen.
11 *Menmen im menep te mam-
nen. Te mɨt kerek nɨrɨak enum hɨr
wen nanrɨakem. Mɨt kere han kitet
enum enum, hɨr wen han ekitetim.
Mɨt kerek nɨrɨak menmen yaaim hɨr
wen enrɨakem. Mɨt kerek hɨr yaain
wen enu anɨrek."
12 *"Yi eiyɨmtewek! Menep te hi
Jisas hi pɨke anen. Hi anen ete-
nen menmen yaaim me mɨt miyapɨr
yapɨrwe te hi awetɨrem me menmen
nɨpaa ein ere in hɨr nɨrɨakem.
13 *Hi kerekek hi hinɨn, maain te
hi pɨke ekaru. Nɨpaa hi hinɨn hɨrɨak

* **21:27** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1** Esi 47:1; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:2** Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19 * **22:4** Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * **22:5** Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * **22:6** Rev 1:1 * **22:7** Rev 1:3, 2:16 * **22:8** Rev 1:3, 10:4 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15 * **22:13** Rev 1:8, 17, 21:6

menmen te maain hi pɨke arɨakem yaaim.

14 *“Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr nɨre mɨt epei nekemyet laplap mɨr hɨram pɨke yaaim. Mɨt miyapɨr narik hɨr han yaaik nanu nanɨntar God kakwisi hɨr nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit nanɨno nɨmɨn nanɨm nɨkim me nu kerek mɨkaap mɨt miyapɨr nanu werek werek nanu nanɨt.

15 *Te mɨt enun nises han kɨr enuk, hɨr nantike mɨt kerek nari si newɨr pɨkoker nɨrɨak nasi, o mɨt nari miyapɨr his newenɨnem, mɨt kerek nenep mɨt han nani, mɨt kerek newepwar menmen newet tɨpir em, o mɨt kerek newenɨn hɨm nises hɨm mɨr hɨras, mɨt miyapɨr nar ik hɨr ap te nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit iuwe au. Hɨr enu enɨt witeik.

16 *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet mɨtɨk ensel kai hɨrak kan kewepyapɨr hɨm im men yi mɨt ne weiwɨk miutɨp me God yerer wit wit. Hi kerekek hi ke weiwɨk me Devit, hi nepenyek kɨrak hi hɨre saaur kau nepni kɨr wɨsenum ere wanewik.”

17 *“God Hɨmɨn Yaaik ketike mɨt miyapɨr nises hɨm me hi Mɨtɨk keweikɨn hɨre Sipsip hɨr natɨp nar ik: ‘Ti enen!’ Mɨt miyapɨr kerek nanɨmtau hɨm im hɨr entɨp, ‘Ti enen.’ Mɨt miyapɨr kerek hɨm niu enuk (o hɨr mar kewenkɨkor hɨm), hɨr eninen enɨm tɨpar mɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nanu werek werek nanu nanɨt. Hɨr nanwɨr pewek nanɨt tɨpar im nanɨm au. Hɨr nanɨm weinɨm.

18 *Hi Jon hi hetpi yi mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek yayɨmtau hɨm me God me menmen mamnen mau tɨwei im, hi hetpi hɨm manp har ik: “Mɨt han kerek nanwis hɨm ham mamu mamtike hɨm im mau tɨwei, te God kaknɨp kakriuwe menmen enum hɨrak kenep mɨt keriuwerem hi epei hewisɨm mau tɨwei im.

19 *Mɨt han hɨr nanɨsak hɨm ham mau tɨwei kerek hi hewisɨm te God kakri menmen mɨr mau nu mɨkaap mɨt hɨr nanu werek werek nanu nanɨt, hɨrak kakwisi nanu wɨt kɨrak yaaik taau.”

20 *Mɨtɨk kerek kewepyapɨr hɨm im hɨrak katɨp kar ik: “O, hi Jisas hi anen waswas.”

Mɨtɨk luwe Jisas haiu mewenhi matɨp mar ik: “Ti enen waswas.”

21 Hi Jon hanhan Mɨtɨk luwe kaiu Jisas Krais hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr kerek yises hɨm mɨrak kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **22:14** Rev 22:2 * **22:15** Rev 21:27 * **22:16** Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17 * **22:17** Rev 21:6
* **22:18** Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1 * **22:19** Rev 22:2 * **22:20** Rev 3:11

HIM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis him mirak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamirtei menmen, haiu mamkinaam, te hiram mamkepai haiu mamirtei menmen me God. Haiu hanhan mamirtei me menmen mau tiwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamirkeik haiu mamnapinem? Haiu minapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapinem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamir lista im hiram mamkepai. Haiu eminin han ekitet menmen haiu hanhan mamirteiyem, te haiu mamir het tok me lista im em. Haiu mamir het tok me lista ere haiu minapin menmen haiu hanhanem, haiu mamir buk, sapta metike ves miram mau minik het tok. Haiu mamir ves im hiram mamitpai me menmen him me God metpim me menmen me het tok im em.

HIM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-Him me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 2.1-23
Matyu 1.18-25	Luk 2.40
Luk 2.1-38	

Jon kikir Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweikinhis kire God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyapir Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune katip hirak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54
Mak 14.66-72	Jon 18.15

Mit newepyapir Jisas te hirak kaki-Him me Ist
Matyu 26.57-68; 27.1-2
Matyu 27.11-31
Matyu 14.53-65; 15.1-20
Luk 22.63-71

Mit newenkek Jisas hirak kaa-Him me ista	
Matyu 27.32-56	Lu
Mak 15.21-41	Jo

Mit newis Jisas kekre han ke miniu-Him me Ist
Matyu 27.57-66
Mak 15.42-47

Jisas pike kekrit mit nirek-Him me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 2
Mak 16.1-18	Apose
Luk 24.1-49	

Jisas pike ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-1
Luk 24.50-51	

MIT NE WEIWIK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mit neweikin sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Apose
Matyu 12.31-32; 12.41	Apose
Matyu 21.32	Apose
Mak 1.4; 1.14-15	2 Kori
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revele
Luk 15.1-32; 24.47	Revele

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik hɨm me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesas 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesas 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1–2:12
2	Matyu 2:13–3:6
3	Matyu 3:7–4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25–7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24–11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46–13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47–14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29–16:12
25	Matyu 16:13–17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23–19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34–23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31–26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69–27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51–8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24–13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42–14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36–16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22–19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37–22:16
4	Aposel 22:17–23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17–3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23–4:20
19	Galesia 4:21–5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19–3:6
2	Filipai 3:7–4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaika 1:1–2:9
10	1 Tesalonaika 2:10–3:13
11	1 Tesalonaika 4:1–5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15–3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14–5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32–12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19–2:17
19	Jems 2:18–3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18–3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Hɨm Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HƗM ME JISAS WƗ HƗRAK KAU TƗ

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kɨkɨr Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapɨr Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2; Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MƗT NE WEIWƗK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik hɨm me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4